UNIVERSITATEA REGELE FERDINAND I, CLUJ

DACOROMANIA

BULETINUL «MUZEULUI LIMBII ROMÂNE»

CONDUS DE

SEXTIL PUȘCARIU
PROF. LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

VOLUMUL IX
1936—1938

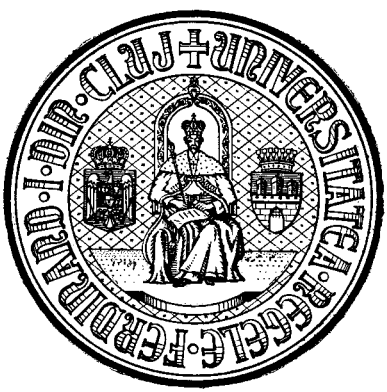

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALA, BUCUREȘTI 1938

©BCU CLUJ

WILHELM MEYER-LÜBKE

În ziua de 4 Octomvrie 1936 a murit, în vârstă de 75 de ani, Wilhelm Meyer-Lübke. Cu el s'a stins un mare învățat, un dascăl mare, un suflet distins și un prieten devotat al Românilor.

Despre savant nu voiu spune multe. De decenii *Gramatica limbilor romanice*, în trei volume, și *Dicționarul etimologic romanic* sunt cărțile pe care orice romanist le deschide înainte de a începe să lucreze. « Ai băgat de seamă », îmi spunea odată Meyer-Lübke glumind, « cu câtă plăcere sânt citat când autorul are altă opinie decât a mea? Dar nu mă supăr de loc, căci și atunci când sunt combătut pe bună dreptate, am simțul că am condus, prin greșelile mele, pe urmași la descoperirea adevărului ». Aceasta e soarta operelor de temelie: pe ele clădesc alții; cu cât clădirea se înalță mai sus, cu atât apasă mai greu asupra fundației, care dispare în pământ.

Când era să se dea la cules manuscrisul *Dicționarului etimologic*, editorul voia să aleagă un format mai mare. Meyer-Lübke a insistat însă ca formatul să fie același ca al *Gramaticei*, pe care Dicționarul o completa. Voia să urmeze exemplul lui Fr. Diez, al cărui urmaș se considera pe drept cuvânt.

A fi învățat mare însemna pentru Meyer-Lübke a fi învățat mult. Cu talentul te naști, dar acest dar dumnezeiesc trebue răsplătit prin muncă. Intuiția fără cunoștințe exacte e mai de grabă primejdioasă decât folositoare. Adesea îmi vorbea în termeni puțin măgulitori despre concluziile pripite și nefundate ale unora dintre elevii « școalei idealiste ». Lui nu-i era rușine să se considere « pozitivist ». Nu-i plăcea să facă « filosofie », ci credea că « principiile de limbă » nu se învață din expuneri teoretice, ci se degajează dela sine din studiile serioase linguistice. În cele mai multe din articolele dicționarului

1 *Dacoromania IX.*

©BCU CLUJ

său etimologic găsești atâtea observații juste, izvorîte dintr'o vastă experiență linguistică și controlate de un spirit critic deosebit de ascuțit, cât în capitole întregi de studii de filosofie a limbii.

Explicațiile ingenioase și convingătoare, pe care Meyer-Lübke le-a dat în număr atât de mare, le găsea, fiindcă stăpânea ca nimeni altul tot domeniul limbilor romanice; dragostea cu care se oprea la amănunt pentru ca să-l pătrundă întreg, explică privirea largă de care dădea dovadă în sintezele sale. Pasiunea lui pentru detaliu nu însemna o fărîmițare în cercetări « atomistice ». Într'o epocă când s'au dat cele mai îngrijite ediții de texte și în cursul unei activități de aproape 60 de ani, Meyer-Lübke n'a dat nicio lucrare de filologie propriu zisă. A început ca linguist și tot ca linguist și-a terminat activitatea.

Chiar primul său volum din Gramatica limbilor romanice, « Fonologia », tipărită în 1890, când autorul ei n'avea decât 29 de ani, însemnează o inovație de seamă în felul de a trata această materie. Deși analiza sa intra în cele mai subtile probleme fonetice — pentru care a păstrat o deosebită predilecție până la adânci bătrânețe — deși evoluțiunile de rostire erau urmărite până în cele mai îndepărtate dialecte și graiuri romanice, totuși aceste amănunte se grupau în capitole mari, tratând despre poziția accentuată și neaccentuată (intertonică, protonică, precedată de accent) a vocalelor sau despre poziția consonantelor la începutul, în mijlocul și la sfârșitul cuvântului, între vocale sau înainte de alte consonante. Astfel în fonologia romanică ajungem să distingem liniile principale și firești de desvoltare, din epoca latină până azi, și să cunoaștem câteva din legile esențiale de evoluție a rostirii.

Talentul linguistic și râvna de cercetător s'au manifestat foarte de timpuriu la Meyer-Lübke. Încă pe băncile școalei el citise lucrările fundamentale ale linguisticei comparate. Dacă o boală serioasă, care l-a silit să se cruțe toată viața, nu l-ar fi constrâns să-și limiteze câmpul de activitate, el ar fi fost indoeuropenist. Dar coborînd munții Elveției (unde se născuse dintr'o familie care a dat pe marele scriitor Konrad Ferdinand Meyer) în șesul Italiei, cu clima dulce și prielnică bolnavilor de piept, el a găsit prilejul să adune materialul pentru acea *Gramatică italiană* (1890), care a rămas până azi cea mai completă și mai profundă expunere a limbii italiene.

©BCU CLUJ

Dela comparatiști aduse cu sine în romanistică privirea largă, care scotea fenomenul linguistic din izolarea sa și îl privea în toată întinderea lui geografică. Dela indoeuropeniști îi venea ispita de a pătrunde dincolo de atestări, în epoca lipsită de texte, unde numai speculații controlate de un sever spirit critic pot aduce lumină. Faimoasa sa *Introducere* cercetează limbile romanice din punct de vedere biologic și paleontologic.

Chiar din întâia sa lucrare, scrisă pe când se numea numai Wilhelm Meyer (numele de Lübke, al soției sale, l-a adăogat, după un obiceiu localnic, după ce s'a însurat, la numele atât de des de «Meyer»), despre *Neutrul latin*, el se dovedește stăpân pe tot complexul limbilor romanice cu dialectele lor. Limbii române îi dă locul dintâi, nu numai fiindcă pleacă dela Est spre Vest, ci și fiindcă dela început a recunoscut însemnătatea acestei limbi pentru deslegarea problemelor interromanice și fiindcă a simțit pentru ea o atracție, cum între limbile romanice numai pentru cea sardă o mai avea.

Într'o vreme, când filologia comparată era încă la începuturile ei, și când atenția comparatiștilor era în mod firesc îndreptată mai mult asupra asemănărilor, care permiteau deducții privitoare la înrudirea limbilor și invitau la reconstruirea limbilor primitive, limba română, atât de des deosebită de limbile romanice, atrăgea prea puțin pe romaniștii străini. Cei mai mulți dintre ei fiind în primul rând filologi, credeau că se pot dispensa să învețe o limbă cu o gramatică grea (fiindcă nu era fixată) și cu un lexic împestrițat cu multe elemente neromanice, o limbă fără texte din evul mediu și cu documente scrise cu litere chirilice.

În opoziție cu ei, Meyer-Lübke văzu imediat folosul mare pe care linguistica comparată îl poate trage din izolarea limbii române.

Cuvintele de origine străină din limba noastră, în loc să-l sperie, îl interesau atât de mult încât învață limbile slave, pe lângă neogreaca, pe care o știa atât de bine, încât publică chiar, în 1889, un studiu de mare importanță despre Gramatica lui Simon Portius din 1638. Despre limba albaneză și cea bască (pe care a învățat-o la bătrânețe) a scris de repetite ori, insistând asupra asemănărilor pe care elementul latin, conservat în aceste regiuni izolate, le are cu limba română.

Atât ca docent în Zürich (1884), unde s'a abilitat la vârsta de 23 de ani, cât și mai târziu ca profesor în Iena (1887), îl vedem

©BCU CLUJ

urmărind cu deosebită atenție filologia românească. În « Literaturblatt für germanische und romanische Philologie », în care au apărut multe recensii de-ale sale asupra lucrărilor privitoare la limba română, a publicat în 1885 darea sa de seamă asupra *Studiilor* lui Tiktin, iar în anul următor asupra *Codicelui Voronețean*. A continuat apoi să țină la curent străinătatea cu lucrările de filologie română, recensând lucrările lui Weigand (1892), Densusianu și mulți alții. Dintre articolele mărunte relative la limba română, pomenesc pe cele privitoare la elementele vechi germane, explicarea lui *spre* din *super*, contribuțiile sale la evoluția diftongului *au*, a lui *l*, *n* și *ge*, *gi*, etc. În *Gramatica* lui sunt nenumărate notițe lămuritoare pentru fonologie, morfologie și mai ales pentru sintaxa română, pe care a aprofundat-o cu mai multă stăruință și pentru care a adunat un bogat material de exemplificări din limba veche și cea populară.

Când s'a mutat la Viena, ca al doilea profesor de limbi romanice (alături de A. Mussafia), el era bucuros că în capitala Austriei va avea și elevi români, cu care să poată învăța românește. Lui Iosif Popovici i-a creat un lectorat de limba română, iar pe mine m'a îndemnat să mă fac docent.

Fie-mi îngăduit să dau câteva amănunte și să reproduc din teancul de scrisori primite dela el câteva pasagii. Amintirile vor evoca pe neîntrecutul dascăl, iar fragmentele de scrisori pe omul de o atât de rară bunătate a inimii, care m'a onorat cu prietenia lui. Ele vor mai arăta și cât de devotat prieten al Românilor era.

Corespondența care se extinde asupra unui timp de treizeci și patru de ani, începe cu o cartă postală din August 1900. În ea îmi mulțumește pentru trimiterea tezei mele de doctorat despre *Sufixele diminutive* și-mi cere articolele din « Convorbiri literare » citate în teză. Nu voiu reproduce aprecierile lui binevoitoare. Țin însă să spun că ele au însemnat pentru mine mai mult decât o îmbărbătare: m'au hotărît să apuc, împotriva tuturor obstacolelor, pe un drum, la sfârșitul căruia nu se prea putea întrezări o carieră.

Dacă această atenție față de un începător, care abia putea nădăjdui că maestrul îi va ceti cartea, a fost o faptă bună, toată noblețea sufletească a savantului lipsit de orice vanitate, reieșea din cuvintele: « în majoritatea cazurilor în care combați păreri de-ale mele, ai fără îndoială dreptate ».

©BCU CLUJ

Când, în anul următor, venind dela Paris, m'am prezentat lui Meyer-Lübke cu o recomandație dela Gaston Paris, el mă primi cu toată căldura omului superior, care simte o adevărată fericire când poate încuraja tineretul. Îmi arătă cât de bucuros ar fi să aibă pe lângă sine un Român și-mi propuse să încerc abilitarea ca docent la Viena, în vederea unei mutări la Cernăuți, unde catedra lui Sbiera avea să devină în curând vacantă, prin ieșirea titularului la pensie.

Era mai mult decât puteam aștepta. Astfel ajunsei în apropierea maestrului, care avea, în învățământul superior, de elevi pe Elise Richter, A. Zauner, E. Herzog, M. Bartoli și K. Ettmayer și între elevii săi mult promițători pe P. Skok, C. Battisti ș. a.

Doi ani am urmat cursurile sale, pregătind teza de abilitare. Păstrez încă notițele cursului de *Latină vulgară*, altul decât minunata sinteză din « Grundriss »-ul lui Gröber și decât partea referitoare la limba latină din *Introducerea în studiul limbilor romanice*, care apăruse cu un an mai înainte. Meyer-Lübke nu se repeta niciodată. Două cursuri despre același subiect, la distanță de câțiva ani, însemnau totdeauna două clădiri diferite ca stil și concepție, chiar când erau ridicate din același material.

Între preocupările lui de căpetenie, era totdeauna cea a economiei [1]). Cât mai puțină vorbă, cât mai puține excursii; dar ceea ce dai, să redea un gând clar și să fie convingător. El știa să sacrifice tot ce era accesoriu și în loc de liste lungi și obositoare de exemple, să dea ceea ce era absolut necesar spre a elucida o chestiune, spre a întări o afirmație sau spre a lămuri o problemă de metodologie. Din cauza aceasta, cărțile sale, uneori sunt grele de cetit, iar la cursurile dela Universitate începătorii se alegeau cu puțin. Dar dacă citești Gramatica limbilor romanice în franțuzește (tradusă la îndemnul lui Gaston Paris), cu propozițiile lungi și stufoase din original descompuse și exprimate pe înțelesul tuturor, vezi cât de mult cuprind cărțile lui. Iar dacă la cursurile sale veneai cu oarecare pregătire linguistică, erai fermecat de expunerea sa.

---

[1]) Principiul economiei trebuia aplicat mai ales în Dicționarul etimologic. Din cauza lipsei de spațiu a citat de obiceiu numai lucrările, nu și pe autorii lor. « Omiterea numelor a produs mult sânge rău », îmi scria în 22 Noemvrie 1910, « dar ea îmi permite să economisesc atâta loc ! ».

©BCU CLUJ

El nu insista niciodată asupra părților care i se păreau că trebue să fie cunoscute tuturor. Când totuși era nevoit să spună și lucruri elementare, o făcea repede și cu puține exemplificări, pe care le scria pe tablă cu dreapta, pentru ca să le șteargă imediat cu stânga, ca și când i-ar fi fost rușine de asemenea banalități. Se oprea numai la cazurile asupra cărora avea să spună ceva nou și inedit sau care, prin problemele pe care le puneau, erau de oarecare interes principiar.

Convins că în linguistică nu există decât rare ori soluții definitive, și că același fenomen poate fi explicat în mai multe feluri, el căuta să desvolte în elevii săi simțul critic.

Înainte de a încerca o soluție, curățea terenul de tot ce era străin problemei. Astfel elevul învăța cum trebue să se ferească de rătăcirile inițiale. Abia după ce zgura era dată la o parte, venea cumpănirea a ceea ce e esențial și a părților secundare. Aceasta o făcea de obiceiu trecând în revistă părerile predecesorilor și descoperind cu ochiul său ager și cu cunoștințele vaste pe care le avea în întregul domeniu romanic, lipsurile lor. Exprimând o părere proprie, el căuta firește s'o motiveze cu cât mai multe argumente, dar niciodată nu ascundea părțile ei slabe, nu cerea elevului să jure pe cuvântul magistrului, ci era foarte mulțumit când, în seminar, elevul — pe care-l considera ca un coleg mai tânăr — îl combătea. În asemenea cazuri el îl incita, îi sugera argumente pe care să se bizue și chiar când îi sdrobea argumentarea, o făcea astfel încât elevul să rămână cu impresia că a provocat o discuție folositoare.

Numai un dascăl mare ca el putea avea atâta răbdare. După seminar stătea de vorbă cu elevii săi și le asculta cu bunăvoință toate păsurile, dându-le sfaturi și încurajându-i. Odată pe săptămână primea și acasă pe cei ce îi cereau îndrumări asupra lucrărilor lor. Îndreptându-le erorile și arătându-le drumul nou pe care aveau să urmeze, el le împrumuta adesea ideile sale originale, la a căror paternitate nu ținea deloc.

Numai odată l-am văzut necăjit pe unul din acești elevi, a cărui lucrare i-a refăcut-o capitol cu capitol și care la urmă a avut inconștiența să i-o prezinte tot lui ca teză de abilitare. Totuși, în loc să-l dea afară, l-a sfătuit să se prezinte cu ea la altă universitate.

Fără să fie orator și mai ales fără să părăsească în expunerile sale tonul strict științific, el era capabil să devină cald și vioiu atunci când

©BCU CLUJ

atingea coarde sufletești. Aflând despre moartea lui Gaston Paris, l-am așteptat pe sală la ora 8, și i-am comunicat vestea înainte de a intra la curs. Ea l-a impresionat atât de adânc, încât, urcând pe catedră, în loc să-și facă cursul, ne-a vorbit o oră întreagă despre marele său dascăl, cu atâta căldură încât sala întreagă era răpită. Ajuns acasă a pus pe hârtie ceea ce improvizase. Foiletonul publicat în gazeta vieneză Neue Freie Presse (în 1908), n'a atins însă frumusețea panegiricului ținut pe nepregătite la Universitate.

Mi-am adus atunci aminte cu câtă sinceră admirație ne vorbise cu câțiva ani înainte Gaston Paris, de « son éminent élève » Meyer-Lübke, pe care-l însărcinase chiar să-l înlocuiască la « École des Hautes Études », la cursul de Latină vulgară.

De multe ori m'am întrebat, dacă Meyer-Lübke a fost mai mare prin scrierile sau prin cursurile sale, în care răspândea cu atâta dărnicie elevilor săi belșugul de idei — dintre care multe erau scăpărări momentane, neutilizate mai târziu — și bogata sa experiență metodică. Mulți dintre aceștia, deveniți mai târziu profesori universitari, aveau să arunce la rândul lor sămânța sănătoasă în pământ roditor. Ceea ce învățaseră ei să semene nu era numai cunoștința și metoda de lucru, ci și devotament pentru cercetări științifice, dragoste pentru elevi și bucuria de a-i ajuta.

Într'o zi, scurt timp după abilitare, mă întrebă dacă aș primi catedra de limbi romanice la Universitatea din Fribourg (Elveția) devenită vacantă. Facultatea de Litere dela acea universitate îi ceruse avizul și el imediat s'a gândit la unul din elevii săi. Cum Universitatea din Fribourg e catolică, iar eu ortodox, chemarea nu s'a putut face.

Nu voiu uita niciodată ziua când, ieșind dela cursul lui, îl zăresc așteptându-mă pe sală și rugându-mă să-l petrec până acasă. În tramvaiul care mergea la Währing îmi spuse că a început la editorul Winter în Heidelberg publicarea unei serii de « manuale elementare romanice » și îmi propuse să scriu dicționarul etimologic al limbii române, făgăduindu-mi că va face și el o corectură a coalelor imprimate.

Numai astfel, asociindu-și elevii și prietenii la cercetări și la opere vaste de colaborare, a putut să creeze acea atmosferă de muncă care a făcut pe vremuri din Viena cel mai însemnat centru de studii de romanistică.

©BCU CLUJ

În toamna anului 1904 am deschis la Viena întâiul Seminar românesc. Întemeierea lui se datorește sprijinului pe care mi-l dăduse Meyer-Lübke, care, ca decan al Facultății filosofice, se bucura de un mare prestigiu la colegii săi și avea trecere în Ministerul Instrucțiunii. Seminarul din Lammgasse deveni în curând locul de întâlnire al studenților români cu studenții de alte neamuri, pe care mă străduiam să-i interesez pentru Români. Acest lucru nu era pe placul Ungurilor, care intervenira la Viena și hotărîră pe ministrul Hartl să ceară Universității desființarea seminarului.

Iată scrisoarea lui Meyer-Lübke, cu data de 25 Noemvrie 1905, în care îmi aduce la cunoștință acest lucru:

« Ungaria, sau mai bine zis frica de Unguri, a învins. Iată o farsă tristă, pe care nu am să le-o iert slăbănogilor care au aranjat-o, farsă care are să aibă poate urmări mai grave decât își închipue ei. Ne rămâne, firește, deschisă calea propusă de d-ta, dacă o va accepta Ministerul român. În cât mă privește, poți conta totdeauna pe orice ajutor sau recomandații din parte-mi.

« Ai auzit ceva despre ovațiile ce se vor aduce Carmen Sylvei? Cunoști vreun scriitor bucovinean care ar putea fi invitat să ia parte la manifestație? ».

Calea propusă de mine era ca Seminarul român să formeze, subt conducerea mea, o secție a seminarului romanic de sub direcția lui Meyer-Lübke.

Așa s'a și întâmplat.

Ministrul Instrucțiunii din București, d-l M. Vlădescu, acceptă soluția ce i-am propus, mulțumit că poate păcăli astfel pe Unguri, iar Meyer-Lübke primi de formă direcția seminarului, lăsându-mă să-l conduc mai departe așa cum credeam eu că trebue s'o fac.

Trecând în toamna anului 1906 la Cernăuți, Seminarul român din Viena s'a închis, iar biblioteca lui fu încorporată bibliotecii seminarului de limbi romanice.

Când află de numirea mea ca profesor la Cernăuți, Meyer-Lübke îmi scrise, la 13 Sept. 1906, o scrisoare frumoasă, în care îmi ura ca să am și eu parte de marea bucurie a vieții lui, de « elevi recunoscători, înțelegători și totuși independenți ». « Cariera pe care o începi e frumoasă, poate cea mai frumoasă, cea mai ideală din câte există. Nu uita însă că și profesorii universitari sunt oameni, cu virtuți și defecte

©BCU CLUJ

omenești. Dacă vei întâmpina desamăgiri — pentrucă noi avem obiceiul să urmărim idealuri pe care nu le putem ajunge cu puterile noastre — să nu pierzi credința în știință. Atunci vei simți totdeauna sufletește răsplata muncii d-tale ».

Fiind însărcinat de Academia Română cu redactarea Dicționarului Limbii Române, i-am arătat maestrului planul după care voiam să lucrez și i-am comunicat că propunerea mea de a da și ilustrații nu fusese admisă [1]). « Îmi pare rău », îmi răspunse Meyer-Lübke în Decemvrie 1906, « că Academia n'a admis ilustrațiile. Acest lucru e cu atât mai regretabil cu cât România, prin « Terminologia » lui Damé, a făcut un început fericit în privința aceasta. Mă bucur însă că n'ai făcut chestie de cabinet din ilustrații: mai bine un dicționar fără ilustrații făcut de d-ta, decât lipsa lui ».

În carta postală din 16 Februarie 1910 îmi cere indicații bibliografice despre Titu Maiorescu, căci promisese societății România Jună să vorbească despre marele critic și bărbat de stat cu ocazia unei festivități aranjată de Românii din Viena.

Maiorescu, ca Președinte al Consiliului de miniștri, a reînființat în 1911 Seminarul român din Viena, rugând pe Meyer-Lübke să primească conducerea lui. Într'o scrisoare, din 2 Februarie 1912, îmi scrie: « Seminarul român îmi face multă bucurie, dar îmi dă și mult de lucru. Studenți am destui. Pentru Nemți voiu face un curs introductiv. Vorbirea-program pe care am ținut-o va apare în « Convorbiri literare » [2]). Nădăjduesc că ea va face pe tinerii Români să vină mai bucuros la Viena, decât la Paris, unde, după cum îmi comunică A. Thomas, se va deschide de asemeni un Institut român... Cartea lui Pârvan e plină de sugestii... ». În alta mă întreabă, cine ar fi mai potrivit ca șef de lucrări în institutul lui, Ilie Bacinschi sau Theodor Capidan? S'a gândit mai târziu și la D. Caracostea, la I. Grămadă și D. Marmeliuc, dar aceștia aveau catedre dela care nu puteau lipsi în învățământul secundar. În 14 Ianuarie 1913 îmi cere

[1]) Maiorescu era cel care se opunea mai mult, zicând că un dicționar academic e o lucrare « serioasă » și nu poate fi un « Bilderbuch ». Ceilalți membri din Comisie, având înaintea ochilor modelul Dicționarului Academiei Franceze și temându-se că ilustrațiile vor pricinui întârzieri, acceptară punctul de vedere al lui Maiorescu.

[2]) S'a publicat în numărul din Ianuarie 1912 sub titlul *Cu prilejul inaugurării Institutului Român al Universității din Viena* (pp. 3—10).

©BCU CLUJ

niște colecții de poezii populare pentru cursul anunțat despre balada populară, voind să studieze filiera și migrațiunea diferitelor motive. În 29 Martie 1913 îmi scrie despre șansele lui I. Nistor, care ceruse abilitarea ca docent la Viena, în vederea catedrei de istorie sud-est europeană întemeiată la Cernăuți. Ajutorul pe care i l-a dat Meyer-Lübke i-a fost de mare folos.

Cu multă satisfacție îmi comunică la 15 Octomvrie 1913 că a izbutit să facă din Seminarul român un loc de întâlnire al Românilor cu Nemți, Americani și Scandinavi. Într'adevăr, aceasta era epoca când romaniștii din toată lumea mergeau la Viena să asculte cursurile celui ce publica Dicționarul etimologic al limbilor romanice, conducea colecția de tratate (« Romanische Elementarbücher ») apărute în editura lui Winter, la Heidelberg, era codirector la revistele « Wörter und Sachen » și « Germanisch-romanische Monatschrift », urmărea, în *Thesaurus linguae latinae*, soarta cuvintelor latine păstrate în limbile romanice și plănuia și publicarea unui Dicționar al latinității medievale, care avea să-l înlocuiască pe Du Cange. Aceștia sunt anii când o nouă serie de elevi excelenți, care aveau să devină mai târziu profesori universitari, se strânseseră în jurul maestrului: N. Jokl, Fr. Schürr, E. Gamillscheg, L. Spitzer, St. Wedkiewicz, D. Caracostea, I. Bacinschi, D. Marmeliuc, Bertoldi, Maver, Barić ș. a. Cei dintâi șase, împreună cu I. Grămadă, eroul dela Cireșoaia, au colaborat la întâiul volum de « Comunicări » (« Mitteilungen des rumänischen Instituts zu Wien »), apărut în 1914. Frumosul și bogatul anuar începe cu o admirabilă caracteristică a sistemului fonologic al limbii române, în comparație cu al limbii dalmată și albaneză, pe care Meyer-Lübke l-a publicat sub titlul *Rumänisch, Romanisch, Albanesisch.* În câteva scrisori mă ține la curent cu această lucrare la care ținea foarte mult și în care nu se mulțumea cu citarea coincidențelor celor trei limbi, ci căuta să deslușească și cauzele lor și insista și asupra deosebirilor prin care fiecare din ele apărea cu individualitatea ei.

Anii aceștia însemnează fără îndoială apogeul activității sale.

În 1916 Meyer-Lübke părăsește Viena spre a se strămuta la Bonn, la catedra ocupată odinioară de părintele filologiei romanice, Fr. Diez. Cu mutarea lui a încetat și funcționarea Seminarului român și apariția anuarului lui.

©BCU CLUJ

Plecarea din capitala Austriei a regretat-o mai târziu. E greșeala pe care o fac chiar cei mai mari oameni, când din cauza unor nemulțumiri mărunte părăsesc o situație, pe care nu și-o mai pot reface aiurea. Elveținul crescut în libertate și aparținând bisericii protestante, nu se simțea bine în Viena catolică, supusă tuturor compromisurilor politice. Credea că în Germania va găsi alt mediu. Dar în orășelul de pe malul Rinului mediul nu era cel așteptat și războiul — căci mutarea s'a făcut în 1916 — apăsa greu asupra Germaniei. La Universitate i se cerea linguistului să facă filologie și literatură; elevii ce-l încunjurau nu mai erau tineri veniți din toată lumea, aducând în discuțiile linguistice lămuririle pe care le îmbiau feluritele lor limbi materne, ci invalizi întorși de pe câmpul de luptă sau adolescenți rău hrăniți.

Din anii războiului lipsesc scrisori. Abia în Ianuarie 1918 îmi comunică planul său de a face cursuri de limba română la Universitatea din Bonn și la Academia comercială din Köln. În 14 August al aceluiași an mă înștiințează că vrea să aranjeze o serie de conferințe despre România și mă întreabă dacă aș accepta să vorbesc și eu despre literatura română modernă și despre locul pe care-l ocupă limba română între limbile romanice. Grija sa de a relua după războiu legăturile cu România se recunoaște din toate scrisorile sale următoare. La 12 Noemvrie 1920 îmi arată că are 7 ascultători la cursul său de limba română și îmi cere note pentru o conferință pe care vrea s'o țină despre cântecul popular. În « Romanisches Auslandinstitut », întemeiat la Bonn, ar vrea să aibă și o secție românească. În scrisoarea din 15 Martie 1921 îmi arată cât de multă satisfacție îi dă studiul limbii române, de câte ori se întoarce la el. (Atunci scrisese studiul despre *Palatalizarea labialelor* publicat în vol. II al Dacoromaniei). În scrisoarea din 10 Noemvrie 1921 își exprimă regretul că a trebuit să lase la o parte învățarea limbii române, căci fiind invitat în Spania, trebue să-și împrospăteze cunoștințele de spaniolește: « pentru ca să lucrez simultan cu două limbi romanice, pe care nu sunt obișnuit să le vorbesc, nu mai sunt tânăr în deajuns. Mă bucur că totuși voiu avea prilejul să văd Spania și că pot să scap pentru o lună întreagă de mizeria de aici ».

În cadrele Institutului său am ținut și eu o conferință la Bonn despre literatura română.

©BCU CLUJ

Despre interesul mare cu care urmărea activitatea elevilor săi vorbește următorul fragment din scrisoarea sa dela 15 Oct. 1927, prin care mă felicita la împlinirea vârstei de 50 de ani: « Ai încă înaintea d-tale un șir lung de ani și ai un stat-major de colaboratori admirabili, încât România se poate măsura, în privința studiilor linguistice, cu oricare altă țară și întrece chiar pe cele mai multe... Păcat de moartea lui Bogrea și a lui Pârvan, de care am aflat cu multă părere de rău ».

În Bonn vieața devenea tot mai grea. Fiind teritoriu de ocupație, studenții din Germania propriu zisă nu mai treceau Rinul. Meyer-Lübke suferea mult în atmosfera apăsătoare a întâiului deceniu de după războiu și primea cu bucurie invitările ce-i veneau de a face cursuri la universități spaniole, portugheze, engleze și americane. L-am invitat și eu să vină în România, cealaltă țară romanică, afară de Spania, pe care n'o cunoștea încă. Precum mi-a mărturisit, de repetite ori, de luna petrecută în țara noastră i se legau cele mai plăcute amintiri. Acestei treceri pe la noi avem să-i mulțumim studiul său atât de luminos *Rumänisch und Romanisch*, publicat în Analele Academiei noastre, în care apar toate marile lui calități de linguist și care desmint faima de « învechit » pe care o răspândeau despre el câțiva colegi.

E adevărat că anumite direcții moderne nu erau prețuite de Meyer-Lübke. El prefera să umble pe drumurile sigure pe care ajunsese atât de departe. Ceea ce nu însemna însă de loc că nu privea bucuros spre zările nouă ce se deschideau studiilor linguistice. În sufletul lui se dădea chiar o luptă necurmată și uneori tragică. Pe de o parte era convins că, cu metodele urmate o vieață întreagă, mai puteau fi deslegate o mulțime de probleme, pe de altă parte simțul de severă autocritică îl făcea să se întrebe, dacă stăruința aceasta de a merge pe drumuri umblate nu era un semn de bătrânețe, de slăbire a puterilor. Îndoieli începură să se încuibe în sufletul lui și ele creșteau cu cât vedea cum la generația mai tânără scădea tot mai mult interesul pentru problemele care continuau să-l pasioneze ca și în tinerețe. Ar fi dorit mult să dea o a doua ediție a « Fonologiei » sale, având să aducă nenumărate contribuții nouă la cele publicate cu 35 de ani înainte. Dar interesul pentru gramatica istorică și mai ales pentru evoluțiile de sunete era atât de scăzut, încât îi era teamă că nu va

©BCU CLUJ

mai găsi nici măcar un editor. Atunci s'a resemnat să publice cele câteva capitole de fonologie romanică, care-l arătau tot atât de bine informat pe întreg teritoriul romanic, ca în tinereţe, şi stăpân pe o tehnică care semăna a virtuozitate. Limbii române continua să-i dea o atenţie neştirbită, fiind la curent cu toate publicaţiile noastre linguistice (cu mult mai numeroase în anii din urmă decât înainte de războiu).

Voiu cita câteva fragmente din scrisorile care trădează această luptă sufletească, căci din ele reiese într'o lumină şi mai frumoasă dragostea curată şi respectul adânc pe care acest mare învăţat l-a avut pentru ştiinţă.

« Părerea lui Iordan despre Gramatica mea, despre care crede că e greşită ca metodă, m'a atins foarte mult. M'am întrebat, dacă trebue să continuu să lucrez şi dacă nu e mai bine să părăsesc planul de a scrie o nouă Fonologie romanică... Asemenea observaţii pregnante, mai ales când e vorba de un învăţat bătrân, prind imediat. Ce mă fac însă cu necesitatea ce o simt de a lucra mai departe şi cu plăcerea ce o am lucrând? ». (25.XII.1925). « Ţi-am trimis două extrase mici. M'am întrebat mult timp dacă trebuia sau nu să le dau la tipar. Câte odată simt nevoia, când am o altă părere decât un preopinent, să scap de ea, aşternând-o pe hârtie. Dacă s'a tipărit, nu mai am nicio dorinţă să intru în polemică, căci nu sunt bătăios din fire şi nici nu sunt convins că ceea ce spun e atât de important, încât să fie nevoie de a mai insista ». (24.VII.1925). « Studiul pe care îl voiu publica în Analele Academiei Române îmi dă mai mult de lucru decât credeam. N'aş vrea să scap însă prilejul de a mă pronunţa asupra unor lucruri, asupra cărora nu voiu mai avea când reveni. Testament !». (29.VI.1930). « Şederea noastră în România a fost cea mai frumoasă dintre toate călătoriile pe care le-am făcut în vreo ţară străină... Îţi mulţumesc pentrucă n'ai făcut ca atâţi alţii: să uiţi de dascăl atunci când nu-ţi mai poate fi folositor în carieră... Trecerea peste pragul deceniului al optulea mi-a făcut o impresie adâncă: mă simt bătrân... Noroc că pot iară lucra câte opt ore pe zi... Planul de a da o nouă ediţie a Fonologiei mă ispiteşte iar. Gândul că n'o voiu termina nu mă poate abate dela el. La ceea ce ţineam, terminarea Dicţionarului etimologic, s'a împlinit. Fonologia nu-i atât de importantă şi dacă mor cu ea neterminată, ajunge simplu de tot la coş. Mai greu e să găsesc un editor, căci stările la noi se înrăutăţesc pe zi

©BCU CLUJ

ce trece și dacă nu vine o schimbare, ne bolșevizăm... Dar poate e mai bine să mă mărginesc de a tipări câteva fragmente din ea. Spitzer a scris odată că tăria mea e în sinteză, nu în cercetarea amănuntelor. Mie mi se pare că tocmai contrariul e adevărat. Dicționarul o arată. Dar omul se cunoaște atât de puțin pe sine însuși! Ceea ce nu vrea să zică că alții ne cunosc mai bine». (10.V.1931). «Tot nu știu dacă voiu scrie «Fonologia». Excelenta carte a lui Duraffour despre diftongii franco-provențali dovedește că tot mai există învățați care se interesează de asemenea amănunte. În general însă tendințele actuale sunt altele decât acum 50 de ani. Asta o văd din ceea ce publici d-ta și von Wartburg. Mă bucur când vă citesc, dar sunt prea bătrân spre a descoperi alăturea cu voi lucruri nouă. Avertismentul lui Jaberg, în frumoasa sa cuvântare ca rector, că și în știință omul trebue să învețe a fi bătrân, m'a impresionat mult. Cu toate acestea voiu lucra mai departe, chiar dacă voiu scrie mărunțișuri care interesează un cerc mic de cetitori... De curând am terminat un articol despre *h* spaniol provenind din *f* latin, în care contest originea iberică a acestui fenomen și — ceea ce e o crimă și mai mare — contest și legătura între *h* spaniol și gascon. Poate va zice lumea că sunt un încăpățânat și un bătrân ramolit. (Scrisoarea asta o dictez fiind de față nevastă-mea și fie-mea, care protestează amândouă când mă vait de bătrânețe. Eu însă îmi aduc aminte cum judecam, tinerii, despre unele păreri ale bătrânului Tobler sau Schuchardt și trag consecințele)». (9.IX.1932).

După moartea soției sale (31.VII.1933), Meyer-Lübke n'a mai ajuns să se întreme deplin sufletește. Deși la 21 Sept. 1933 mă asigura că «am început iar să lucrez, și nu numai mecanic, ci chiar cu oarecare plăcere», la 24 Iunie 1934 se îndoiește că va mai avea puterea să scrie «Fonologia», cu care «cochetează» mereu. Ar continua bucuros să scrie monografii fonologice, dar acestea au desavantajul că «trebue să repeți și lucruri cunoscute și nu poți să aduci numai contribuțiile nouă». Cu această constatare caracteristică pentru cel ce a semănat cu atâta îmbelșugare idei nouă și rodnice se încheie șirul de scrisori pe care le-am primit dela el. Cu această luptă în suflet, între dorința de a servi cu credință știința și între îndoiala că o mai poate face așa cum ar dori, a coborît în mormânt Meyer-Lübke.

SEXTIL PUȘCARIU

©BCU CLUJ

EVOLUȚIA CONCEPȚIEI LITERARE A LUI G. BOGDAN-DUICĂ [1])

Pentru cea mai mare parte dintre cei inițiați în viața culturală a poporului român, Bogdan-Duică se înfățișează ca imaginea desăvârșită a istoricului literar. Și într'adevăr, istoria literară este îndreptățită să reclame pentru ea capitolul cel mai rezistent din activitatea regretatului profesor. Inzestrat însă cu un spirit de o rară curiozitate în materie de idei și cu un temperament în permanentă frământare, Bogdan-Duică se oferă ochilor cercetătorului în fațete polimorfe. Ziaristul care lupta cu energie pentru drepturile poporului său și sfărâma cu o ironie masivă veleitățile imperiale ale dușmanului, punea la contribuție cunoștințele sale adânci de date și de fapte [2]) și,

[1]) Lecție de deschidere a cursului de Istoria literaturii române moderne, ținută la Facultatea de Litere din Cluj în Noemvrie 1936.

[2]) Vezi în primul rând mărturisirile din articolul *Pentru cetitorii mei*, publicat în *Națiunea*, 1927, nr. 70: « Eu scriu politică cam de pe când eram în clasa VII-VIII de liceu. Începusem la *Gazeta* (cu mărunțișuri) ». Ajuns la *Tribuna*, se socotește « deja un istoric. Vedeam istoricește. Istorismul meu era și politic » (*ibid.*). Aceasta sub influența profesorului Ottokar Lorenz și a lui Ranke (*ibid.*; asupra lui Ottokar Lorenz revine Bogdan-Duică și într'un studiu manuscris despre organizarea învățământului universitar, studiu ce ne-a fost pus la dispoziție cu toată bunăvoința de d-l Virgil Bogdan, fapt pentru care îi exprimăm viile noastre mulțumiri). Asupra aceleiași chestiuni v. și *Discuții literare*. — *Ioan Slavici, Amintiri*, în *Societatea de mâine*, II, p. 61. — Un instrument util pentru cercetarea activității lui Bogdan-Duică îl constitue bibliografia operelor sale, alcătuită de I. Breazu și I. Crăciun și publicată în broșura *In memoria lui G. Bogdan-Duică*, Cluj, tip. Cartea Românească, 1935. Ea ar trebui însă completată cu articolele politice ale scriitorului, iar capitolul cuprinzând articolele de istorie și teorie literară se impune să fie **revizuit** pe baza colecțiilor de ziare și reviste din Biblioteca Academiei Române,

©BCU CLUJ

dintr'o informație de amănunt, pe care o urmărea în toate relațiile sale ascendente, el avea îndrăzneala să se ridice la formularea unei caracterizări ce căuta să cuprindă, în generalitatea ei, firea unui întreg popor [1]).

Lupta dusă de ziarist era completată însă în mod stăruitor de aceea a lucrătorului harnic în domeniul literaturii. Tânărul care, către sfârșitul studiilor secundare, se manifesta în public cu traduceri și

---

cu mult mai complete decât acelea pe care autorii le-au avut la îndemână. Operația ar fi ușurată în mare măsură de faptul că unele articole, pe care Bogdan-Duică le-a publicat în diverse ziare fără să le semneze, au fost identificate de el însuși în exemplarele Academiei. — Pentru activitatea ziaristică și politică din acea vreme a lui Bogdan-Duică, v. în deosebi studiul său *Bucovina. Notițe politice asupra situației*, Sibiu, 1895, apărut mai întâi în foiletonul *Tribunei* din Sibiu, n 1894, nr. 205, 207—208, 210—211, 214—215, 217, 219—220, 228—229, 231, î233—234,236—237,239—241 ; 250—252, 255—257; 1895, nr. 110—111, 113—114 116, 120—121, 123—125, 127, 129, 132—134. La acesta trebue să se adauge în primul rând următoarele articole, ce caracterizează prima parte a activității sale politice: *Aliații noastre*, *Tribuna*, 1894, nr. 141 ; *Canossa*, *ibid.*, nr. 163 ; *Elocuența cifrelor*, *ibid.*, nr. 167 ; *E pur si muove*, *ibid.*, nr. 187 ; *Români pentru Români*, *ibid.*, nr. 190 ; *Teorii jidano-maghiare*, *ibid.*, nr. 193 ; *Un apel*, *ibid.*, nr. 194 ; *Wekerle condamnând pe Ungurii din Ardeal*, *ibid.*, nr. 198 ; *Jidovii-factori politici*, *ibid.*, 1895, nr. 1 ; *Sașii*, *ibid.*, nr. 5 ; *Trei ani istorici. Un răspuns istoric la un articol politic*, *ibid.*, nr. 12—13, 15, 17 ; *Românii și catolicismul*, *ibid.*, nr. 76 ; *Despre cultura noastră*, *ibid.*, nr. 79, 84 ; *XXVI*: 1893, *ibid.*, nr. 107.

Pentru înțelegerea activității lui Bogdan-Duică, sânt prețioase mărturisirile lui S. Pușcariu, *Gheorghe Bogdan-Duică*, în broșura comemorativă amintită, pp. 5—18. Se poate consulta cu folos, în aceeași broșură, pp. 19—36, articolul lui I. Breazu, *G. Bogdan-Duică critic și istoric literar*. — În ceea ce privește varietatea ocupațiilor sale științifice, Bogdan-Duică a urmat, după părerea exprimată de Al. Lapedatu, *Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfășurarea vieții politice a neamului românesc de peste Carpați*, București, 1923 (*Academia Română. Discursuri de recepțiune*, LV), p. 25, soarta celorlalți istorici ardeleni care, plecați din țara de origine, s'au dedicat altor preocupări.

[1]) Vezi articolul *Principiul național (O antiteză)*. I. *Un Maghiar despre el ;* — II. *Un Român despre el*, în *Tribuna*, 1894, nr. 134—135. — Maghiarul este deputatul Paul Hoitsy, care ajungea la concluzia că Ungurii sunt poporul cel mai ales de pe fața pământului ; Românul este Simion Bărnuțiu, ale cărui idei Bogdan-Duică le derivă de pe acum din Krug și Savigny. Deși punctul său de plecare era același cu al scriitorului ungur, Bărnuțiu ajungea la constatarea măreției omului în general: două rase, două mentalități, două norme opuse de conduită.

©BCU CLUJ

prelucrări din literaturile străine [1]), își completa activitatea cu un studiu despre Eminescu [2]), dar și cu dări de seamă despre expozițiile ce aveau loc în străinătate [3]). În diferitele domenii în care s'a manifestat însă, punctul în jurul căruia s'a desfășurat cea mai mare parte din activitatea lui a fost stabilirea unui suport spiritual identic la Românii de pretutindeni. În serviciul acestei idei, care face dintr'însul un luptător devotat idealului național și idealului științific, ne apare Bogdan-Duică în deosebi în primele sale articole cu caracter științific.

Venit în urma biruinței câștigate de « Junimea », el își însușește crezul ei științific și literar, în numele căruia înțelege să deslănțuiască o luptă aprigă împotriva fetișilor regionali. În această întreprindere el pornește dela convingerea că gloriile în literatură se creează sau mulțumită talentului cu care cineva a apărut pe fața pământului, sau mulțumită ignoranței publicului cititor. În Ardeal, asupra căruia criticul își fixează atenția în mod particular, situația literară era, după cum credea el, descurajatoare: geniile, de o anumită structură în genialitatea lor, se întâlneau la fiecare încrucișare de drumuri și existența lor se explica prin lipsa de orientare critică a societății în

---

[1]) Despre debutul său literar, Bogdan-Duică ne-a dat unele lămuriri în *Amintiri*, *Salonul literar*, Arad, 1926, p. 97. El a fost patronat de scriitorul brașovean Theohari Alexi, care îl pusese să traducă din nemțește, pentru publicul mahalalelor, romanul *Die bleiche Gräfin*. Traducerea nu este dusă până la capăt. — În alte domenii, Bogdan-Duică traduce în vremea aceasta: *Tăcere*, poezie de Ida de Düringsfeld, publicată în *Familia*, 1883, p. 516, *Mângâiere în lacrimi* de Goethe, *ibid.*, p. 599 și *Pe Dunăre* de Petöfi, *ibid.*, 1884, p. 322 ; iar ca traduceri în proză ne dă: *Intâia înălțare la cer. (Legendă italiană poporală)* în *Gazeta Transilvaniei*, 1884, nr. 103 și *Ziua Vinerei în tradițiunea italiană*, *ibid.*, nr. 108. — Este de remarcat faptul că în coloanele *Familiei* din 1884 întâlnea Bogdan-Duică prima dată numele lui Coșbuc, pentru a cărui recunoaștere avea să ducă o luptă atât de îndelungată. Coșbuc publică acolo, la p. 562, o traducere din Petöfi, *Aș vrea să fiu...*

[2]) V. anunțul apărut în *Gazeta Transilvaniei*, 1884, nr. 88 din 6/18 Iunie, unde se dă, la « Cronica zilei », programul serbării ce urma să fie dată, în seara acelei zile, de elevii școalelor românești din Brașov. Eminescu figura în acest program nu numai în conferența lui Bogdan-Duică, ci și cu fragmentul « Mircea și Baiazid » din *Satira a treia*, recitat de I. Broju. Că serbarea a avut loc, mărturisește « Cronica zilei » din nr. 93 al *Gazetei*.

[3]) *Esposiția universală din Anvers*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1885, nr. 96; *O maiestate neagră. Esposițiunea din Anvers*, *ibid.*, nr. 120.

©BCU CLUJ

mijlocul căreia ele germinau. Ceva asemănător fusese și dincolo de Carpați, dar acolo acțiunea energică a « Junimii » dusese la o relativă aerisire a concepțiilor. « Succesul acestei mișcări se simte prea bine », mărturisește Bogdan-Duică, « și e de prisos să vorbim de dânsul mai amănunțit » [1]). Urmând exemplul de acolo, el cere să se renunțe la imitarea modelelor literare străine și în Ardeal, așa cum se făcuse în România liberă, unde scriitorii ajunsese la « originalitatea subiectelor naționale » [2]). Idealul acesta literar, care derivă pe de-a'ntregul din acela al lui Kogălniceanu sau al « Junimei » [3]) dela Iași, era

---

[1]) *Revistă literară*, I, *Gazeta Transilvaniei*, 1888, nr. 63. — Pe considerațiunea deosebită pe care Bogdan-Duică a avut-o pentru critica junimistă este construit și discursul său de recepțiune la Academie, *Titu Liviu Maiorescu*, București, *(Academia Română, Discursuri de recepțiune*, LI), 1921. Astfel, la pagina 10, studiul lui Maiorescu despre *Poesia rumână*, Iași, 1867, i se pare « un fragment de europenisarea cugetărei românești ». Această critică se impunea și prin valoarea ei morală; ea « nu a cruțat nici pe marele V. Alecsandri, căruia i-a făcut doară atâta bine, că în volum a retras un exemplu de « confuz », de « imposibil », care rămâne, deci, tipărit numai în *Convorbiri*: vorba era despre *Crinul* dedicat d-rei Câmpineanu ». Ceea ce trebue înțeles în sensul că Maiorescu a înlăturat pasajul discutat în ediția a doua a studiului său, apărut în *Critice*, București, Socec, 1892, vol. I, pp. 7—115. Înlăturarea poeziei lui Alecsandri din ediția a doua, la o dată când nu se mai putea vorbi de necesitatea de a cruța pe poet, este o dovadă că Maiorescu izbutise în cele din urmă să înțeleagă că nu era vorba de imagini confuze, ci de o poezie slabă. — De altfel, problema raporturilor între Alecsandri și « Junimea » trebue reluată pe baze cu mult mai largi de cum se face în general și coborîtă adânc, bunăoară până la studiul tehnicei cu care criticul a împărțit materialul articolelor sale în diferite numere din *Convorbiri*, în așa fel încât numele poetului să figureze pretutindeni la loc de cinste.

[2]) *Revista literară*, III, *Gazeta Transilvaniei*, 1888, nr. 74.

[3]) Pentru felul cum Bogdan-Duică vede legăturile între diferitele curente literare române, v. în deosebi *Scrisori din București*. II. *Fapte culturale*, în *Luceafărul*, 1906, p. 252: « Ca și cum Alexandru Russo și M. Cogălniceanu ar fi fost originali, când cereau să se scrie o limbă poporană! Ca și cum această discuție a limbii poporane și limbii literare n'ar fi existat și înainte de ei! Ca și cum în vremea când aceeași controversă era discutată de Greci, pe la 1800, Văcărești și Eliade nu se gândiseră serios la ea, ajungând la aceeași concluzie ca și Russo, ca și Cogălniceanu, ca și Junimea. Ca și cum n'am putea merge și mai departe în susul tradiției! ». « Pe la 1800 » însemnează în cazul acesta 1828, data la care apare *Gramatica* lui Heliade Rădulescu. — Căutând să arate importanța mișcării junimiste, el continuă: « Altul este criteriul: unde s'a mai scris atât de consecvent popular ca la Junimea? Și cine a putut lăți obiceiul de a scrie așa, în măsura în

©BCU CLUJ

motivat de starea în care se găsea poporul român din Ardeal. Era o obligație imediată ca acestuia să i se pună « în vedere clare și românești ideale » [1]).

Ideile acestea ajung la o expresie tot mai puternică mulțumită atitudinii pe care scriitorul român o adoptă, din 1890, față de mișcarea realistă în literatură. El cunoaște lupta dusă la data aceea de scriitorul german M. G. Conrad, a cărui revistă, *Gesellschaft*, devenise organul naturalismului german. Concepția artistică a lui Conrad era aceeași cu a naturalismului francez, cu a lui Zola, dar nu sub influența acestuia, ci sub aceea a lui Wagner ajunsese el la formula naturalistă a artei. Și într'o lucrare pe care Bogdan-Duică o cunoaște, în *Deutsche Weckrufe*, Conrad se revoltă contra influenței teatrului francez în Germania [2]).

Gestul lui Conrad, care, de altfel, era departe de a avea ceva din farmecul ineditului, determină un gest asemănător din partea lui Bogdan-Duică. În literatura română, Caragiale izbutise să dea o lucrare de mare valoare, *Năpasta*. Și cu toate acestea Românii, în admirația lor oarbă pentru tot ce este străin, n'o apreciază așa cum s'ar cuveni [3]). În concepția din această vreme a criticului ardelean, o operă literară are cu atât mai mulți sorți de a fi reușită cu cât exploatează o realitate mai bine cunoscută. În cele mai numeroase

---

care l-a lățit Junimea? Nimeni! — Asta o știm noi, Ardelenii, mai bine decât alții. Pe Coșbuc nu l-a produs doar Cipariu, pe Iosif nu Bărnuț, nici pe Goga Mureșianu. Ei au crescut în duhul literaturii născute sub înrâurirea Convorbirilor ».

[1]) *Art. cit.*, *Gazeta Transilvaniei*, 1888, nr. 74.

[2]) G. Bogdan-Duică, *Străinismul*, *Tribuna*, 1890, nr. 254—255. Textual, în traducerea lui Bogdan-Duică: « Nu prin Zola, ci prin Wagner am descoperit pe naturalistul din mine. Cartea sa *Operă și dramă* a fost abecedarul meu estetic ». — Asupra locului pe care Conrad îl deține în mișcarea naturalistă germană, v. Werner Mahrholz, *Deutsche Literatur der Gegenwart. Probleme, Ergebnisse, Gestalten. Durchgesehen und erweitert von Max Wieser*, Berlin, 1932, pp. 56 și 58.

[3]) *Ibid.*, nr. 254; v. și articolul *Literatura română*. I. *Barbu Ștefănescu dela Vrancea. Paraziții*, în *Gazeta Bucovinei*, 1893, nr. 30, unde arată că lucrarea analizată este una dintre cele mai desăvârșite din literatura realistă și unde afirmă că « asupra teoriei realismului, precum și asupra altor chestiuni, vom aduce mai târziu câteva studii mai mărunte și scrise poporal ». Asupra realismului lui Delavrancea, în contrast cu poezia lui A. Naum, v. și *Tribuna*, 1891, nr. 64.

©BCU CLUJ

cazuri, aceasta este realitatea națională. Asistăm astfel la o circumscriere a terenului de exploatat de artă; pentru un public român, autori români și opere inspirate de realități românești.

Dar această baricadare excluzivă în național n'avea să devină obiectivul principal al luptei sale literare. Preocuparea lui de căpetenie este să integreze mișcarea literară ardeleană mișcării literare de peste Carpați. El face constatarea că Ardealul, în locul unei mișcări de purificare literară, avusese numai filologi cari își mărgineau studiul la forma scrierilor [1]). Salvarea trebuia să apară însă de undeva, și ea răsare într'adevăr din critica junimistă, a cărei rază măsura întreaga întindere românească. Bogdan-Duică prinde importanța faptului acestuia și-o exprimă cu toată claritatea: « Critica junimistă », scrie el, « a atins atunci și defecte de ale noastre, ale Ardelenilor și Ungurenilor, ne-a sfătuit să ne lăsăm de latinisme și germanisme, și ne-a spus că poeți ca « versuinții români » dela Oradea-Mare, cu poesii ca « Întristarea », « Focul Lipovei » ș. a. nu sunt potriviți a ne desvolta gustul literar și graiul literar » [2]). În locul scriitorilor acestora din Ardeal, el recomanda, pentru ridicarea nivelului literar și pentru purificarea limbii, pe scriitorii formați sub influența directă a « Junimii ». Rolul acestora nu s'ar fi mărginit însă numai la atât; ei ar fi trebuit « să ne apropie de mișcarea culturală în care Țara românească se află », mărturisește Bogdan-Duică trădând în felul acesta o preocupare căreia, în altă parte, îi va da expresie liberă și îndrăzneață. Și scriitorii la care se gândea în primul rând erau Alecsandri, Eminescu, Vlahuță, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, iar printre scriitorii a căror dislocare o urmărea notează pe Păcățean și pe patronul literar de altădată, Theohari Alexi [3]).

[1]) *Revistă literară*, III, *Gazeta Transilvaniei*, 1888, nr. 74; v. și *Revista literară* din *Tribuna*, 1888, nr. 155, unde cere cu energie modelarea limbii scriitorilor români din Transilvania după aceea a scriitorilor din România liberă.

[2]) *Revistă literară*, I, *Gazeta Transilvaniei*, 1888, nr. 63.

[3]) *Ibid.*; v. și *Tribuna*, 1888, nr. 189. Theohari Alexi, ale cărui inspirațiuni clandestine au fost urmărite cu atâta stăruință de Bogdan-Duică (v. *Rev. lit.*, V din *Gazeta Transilvaniei*, 1888, nr. 86 și articolul *Schiller în Brașov*, *Tribuna*, 1889, nr. 7) era, înaintea acestuia, un adept al lui Maiorescu și un vulgarizator de cunoștințe estetice și de literatură franțuzească în Transilvania. În 1882—1883 el face să apară, la Brașov, *Noua Bibliotecă Română*, în care, în afară de literatură din

©BCU CLUJ

Neînzestrați în deajuns ca să creeze o literatură originală superioară, cea mai mare parte a scriitorilor români din Ardeal ar fi avut, după Bogdan-Duică, o altă misiune importantă de îndeplinit: ei trebuiau să arate compatrioților lor « ce e frumos, ce are trai lung în artă, în literatură ; înainte de a avea un product complet bun, perfect, lămuririle criticii să iee pe dinainte producțiunii » [1]). Fără să ne întrebăm în ce măsură un scriitor incapabil să creeze o literatură superioară este totuși în stare să prețuiască și să lupte pentru o astfel de literatură, constatăm numai faptul că privirile criticului se lăsau de pe acum ispitite de mirajul capodoperei. Intr'adevăr, educația aceasta a publicului nu se putea face decât cu opera de mare valoare din literatura universală, cu capodopera [2]), pentru a cărei înțelegere se cere să fii un om de gust, dar pentru a cărei explicare ți se cere pe deasupra să fii capabil de judecată, de meditare estetică [3]).

La baza criticii literare se găsește astfel, după părerea lui Bogdan-Duică, gustul,— capacitatea de a discerne frumosul de urît pe cale senti-

---

Legouvé, Mérimée, Dumas, ni se dă și un curs de *Literatura Franciei dela început până în timpul lui Ludovic XIV*. Faptul nu este lipsit de semnificație pentru cineva care vrea să înțeleagă mediul intelectual dela Brașov. În aceeași revistă Alexi publică *Noțiuni de estetică*, o prelucrare ce prezintă numeroase puncte de contact cu ideile lui Maiorescu și pe care o completează reproducând articolul acestuia despre condițiunea materială a poeziei. Duică însuși notase, în *art. cit.* din *Salonul literar*, 1926, p. 97, legăturile lui Alexi cu « Junimea » ; asupra acestora vezi și corespondența cu Iacob Negruzzi, în Torouțiu, *Studii și documente literare, vol.* III, *Junimea*, București, 1932, pp. 73—83. — Fără să aducă nimic peste cele discutate de Bogdan-Duică în 1888, asupra unuia dintre plagiatele lui Alexi revine Gr. Băjenaru, în *Un plagiat ardelenesc după romanul « Ciocoii vechi și noi » al lui N. Filimon, Convorbiri literare*, 1931, pp. 806—816.

[1]) *Revistă literară*, XXIII, *Tribuna*, 1888, nr. 201.

[2]) *Ibid.* Și mai târziu va păstra asupra acestui punct aceeași părere. Desprind una din multele mărturii ce ar putea fi invocate în sensul acesta: în darea de seamă despre *Poezii*-le lui Asachi apărute în 1909 (*Luceafărul*, 1909, p. 159), el spune că « nu trebue să ne prefacem însă în suflete desăvârșit iertătoare. Nu trebue să adorăm și când adorarea poate să producă o confuzie regretabilă în judecata literară a publicului de astăzi. Trebue să alegem, să atragem luarea aminte și asupra unei trebuințe fundamentale a oricărei educații literare, vrednice de acest nume, anume asupra trebuinții de a împreuna căldura venerației cu privirea rece a celui ce nu vrea să se înșele niciodată ».

[3]) *Dela teatru, Tribuna*, 1890 nr. 246.

©BCU CLUJ

mentală —, și meditarea estetică, — verificarea rațională a datelor stabilite de gust. Atribuind însă capodoperei o valoare educativă în materie estetică, scriitorul român ne face să vedem că în concepția sa și-a găsit adăpost, la un moment dat, și cultul pentru model. Cu această vedere despre modelul literar, despre rolul sentimentului și al rațiunii în stabilirea valorilor literare, Bogdan-Duică ne apare exercitând începuturile sale de critic literar pe claviatura critică a sistemului clasic. Și spre a accentua și mai mult aceste aderențe ideologice, el aduce în discuție, în comentariul cu care precede traducerea românească a lui *Laocoon*, și alte elemente: « Defectele ce ești pornit să le ierți unui talent superior, nu le ierți niciodată mediocrităților. Acestora le aduci vecinic aminte de cuviințe, de legi » [1]). « Cuviința » și « legile » sânt « les bienséances » și « les règles », noțiuni atât de îndelung desbătute de Francezi, iar rolul pe care ele îl joacă în gândirea scriitorului român ne îndreptățește să amintim existența lor anterioară în literatura română și să le raportăm la ideologii literaturii franceze din veacul al XVIII-lea. Direct și mai cu seamă indirect, Bogdan-Duică putea lua cunoștință de timpuriu de existența acestora. Dacă texte precise nu ne autorizează să îndrumăm cercetările noastre în direcția modelelor franceze ale lui Gottsched, altfel stau lucrurile cu alți scriitori francezi. Pe Marmontel bunăoară îl întâlnea în *Laocoon* al lui Lessing, unde întărește cu autoritatea sa unele afirmații pe care criticul german le face în legătură cu poezia descriptivă a lui Kleist [2]).

---

[1]) *Laocoon. Notițe*, *Tribuna*, 1889, nr. 11.

[2]) *Lessings Werke, Herausgegeben von Georg Witkowski. Kritisch durchgesehene und erläuterte Ausgabe*, Leipzig—Wien, Bibliographisches Institut, (1911), vol. IV, p. 132: « Er (Kleist) würde zugleich das getan haben, was Marmontel, ohne Zweifel mit auf Veranlassung seiner « Eklogen », mehrern deutschen Dichtern geraten hat; er würde aus einer mit Empfindungen nur sparsam durchwebten Reihe von Bildern eine mit Bildern nur sparsam durchflochtene Folge von Empfindungen gemacht haben ». — Lessing reproduce în notă pasajul respectiv din Marmontel, *Poétique française*, t. II, p. 510. În traducerea românească a operei *Laocoon*, făcută de Lucreția Suciu și publicată în *Tribuna*, 1889, nr. 17—47, textul lui Lessing referitor la Marmontel este tradus în nr. 36; traducătoarea, care elimină întreaga erudiție din opera criticului german, elimină și pasajul pe care acesta îl reproducea din scriitorul francez. — Asupra influenței lui Marmontel în Germania (privind însă poveștile morale), v. G. O. Schmidt, *Marmontel. Seine moralischen Erzählungen und die deutsche Literatur*, Strassburg, 1935.

©BCU CLUJ

Scriitorul francez era unul dintre cei ce afirmau cu tărie pe de o parte dreptul geniului de a se dispensa de regula artistică, iar pe de alta obligația spiritelor mediocre de a se supune lor: « Celui-là seul a tort », spune el, « qui fait plus mal en s'écartant des règles » [1]). Și el nu era singurul: cu prilejul aceleiași analize făcute operei lui Lessing, Bogdan-Duică menționează și pe abatele Batteux în legătură cu teoria raporturilor existente între pictură și poezie. De influența acestuia, spune el, s'au resimțit vreme îndelungată criticii literari germani. Nimic surprinzător, în cazul acesta, în faptul că numele lui revine sub pana scriitorului român, și că ideile lui întăresc concepția pe care acesta o avea despre gust și despre reguli în materie de artă [2]). Faptul poate fi explicat cu atât mai ușor cu cât Bogdan-Duică se apropia de Lessing armat cu studiul, remarcabil din atâtea puncte de vedere, al lui Erich Schmidt [3]). Profesorul vienez restabilea poziția

---

[1]) *Eléments de littérature*, Paris, Firmin-Didot, 1846, t. III. p. 267. De altfel același scriitor francez era citat de istoricul literar Wilhelm Scherer, în *Poetik*, Berlin, 1888, p. 57, lucrare cunoscută și apreciată de Bogdan-Duică, după cum vom arăta mai departe.

[2]) G. Bogdan-Duică, *Laocoon. Notițe*, *Tribuna*, 1889, nr. 12. — În *Principes de la littérature par M. l'Abbé Batteux*, Paris, 1774 (ediția V), întâlnim din primele rânduri (t. I, pp. 7—8), observația că regulile au devenit foarte numeroase; autorul nu se ridică însă împotriva lor, ci caută să le reducă la un singur principiu: imitația « frumoasei naturi ». Asupra gustului, v. în deosebi t. I, pp. 80—81: el distinge, pe calea sentimentului, nu numai frumosul de urît, ci și bunul de rău, ceea ce deriva în mod logic din faptul că el atribuia artei și o funcțiune morală; în obiectul ei intră « le beau » și « le bon », ni se spune și în t. I, p. 110. — Pe abatele Batteux i-l amintea lui Bogdan-Duică și Wilhelm Scherer, care, în *Poetik*, p. 56, arăta că principiul unic al esteticianului francez era aristotelica *μίμησις*.

[3]) Erich Schmidt, *Lessing. Geschichte seines Lebens und seiner Schriften*, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1884 (t. I) — 1892 (t. II). Așa dar, la data la care Bogdan-Duică era preocupat de Lessing, el nu avea la îndemână decât volumul întâiu din studiul lui Schmidt. Opera acestuia este amintită de scriitorul român în *art. cit.*, *Tribuna*, 1889, nr. 10. Distincția între pictură și poezie putea fi sugerată lui Lessing de contele de Caylus, care preocupă și pe Bogdan-Duică (*Tribuna*, 1889, nr. 12). As. acestuia v. Samuel Rocheblave, *Essai sur le comte de Caylus. L'homme, l'artiste, l'antiquaire*, Paris, Hachette, 1890, (lucrare pe care o citez după E. Grucker, *Lessing*, Paris-Nancy, Berge-Levrault, 1896, care, la p. 208—209, pune aceeași problemă). — Asupra legăturilor cu Diderot, pentru a cărui operă criticul german a avut o considerație deosebită, vezi, în afară de studiul lui

©BCU CLUJ

pe care criticul german se găsea față de scriitorii francezi, pe care zelosul Lessing îi decapitase, fără să se poată împiedeca însă de a le împrumuta atâtea elemente din opera sa poetică și atâtea din ideile fundamentale pe care se desfășoară gândirea sa.

Oricum ar fi însă, opera lui Lessing preocupă de aproape pe Bogdan-Duică, așa cum ea preocupase de aproape, pe vremuri, și pe Maiorescu. El și-o lămurește într'o serie de articole, publicate în *Tribuna* din 1889 [1]). Ideea fundamentală din *Laocoon*, disocierea picturii de poezie, fusese schițată în treacăt încă de mai înainte; dar abia în această operă ea este supusă unui examen minuțios și din această operă o împrumută Bogdan-Duică. Asemenea literaturii germane din epoca lui Lessing, poezia română dela sfârșitul veacului trecut suferea de un exces de descriere. Faptul, rezultat din naivitatea și lipsa de talent a scriitorilor, constituia un defect vechiu pe care ei căutau să-l motiveze prin noua teorie a realismului. Exagerând în felul acesta, scriitorii români arătau că au înțeles greșit curentul literar cel nou, pe care nimeni nu trebuia să-l condamne definitiv, dar care nu se putea justifica decât în măsura în care ducea la crearea de opere « artistice, încântătoare » [2]). Întemeiat pe Schopenhauer și pe

---

Schmidt (în deosebi vol. I, p. 278—290, vol. II, pp. 41—45), opera lui W. Folkierski, *Entre le classicisme et le romantisme. Étude sur l'esthétique et les esthéticiens du dix-huitième siècle*, Paris, Champion, 1925. Pentru legăturile lui Lessing cu teatrul francez (influențe, traduceri, critică), se poate consulta cu folos și lucarea, mai veche, a lui A. Ehrhard, *Les comédies de Molière en Allemagne. Le théâtre et la critique*, Paris, H. Lecène et H. Oudin, 1888, p. 206 sqq., și chiar aceea, plină de rea voință, a lui Paul Albrecht, *Leszings Plagiate*, Hamburg-Leipzig, 1890—1891, care, în 6 volume (aproape 2.500 pagini), urmărește izvoarele poeziei și teatrului lui Lessing și aduce adesea un material util. — Trecerea dela Lessing la Diderot îi era indicată scriitorului român, la data aceea, și de W. Scherer, *op. cit.*, pp. 56—57.

[1]) Nr. 9—14. Un capitol interesant din istoria ideilor literare române ar fi acela care ar pune în lumină ce însemnează Lessing pentru disciplina intelectuală a lui Maiorescu și pentru tactica polemicii sale. Dela vestitele recensii din *Berlinische privilegierte Zeitung* și până la celebra scriere *Ein Vade mecum für den Hrn. Sam. Gotth. Lange*, toate își au răsunetul lor în felul cum Maiorescu își organizează lupta literară. Și cum primele articole critice ale lui Bogdan-Duică urmează de aproape pe acelea ale lui Maiorescu, vedem că Lessing ajungea la cunoștința scriitorului ardelean atât direct cât și indirect.

[2]) G. Bogdan-Duică, *art. cit.*, *Tribuna*, 1889, nr. 11.

©BCU CLUJ

Hieronymus Lorm, Bogdan-Duică înțelege rostul peisajului în pictură [1]); pentru poezie însă el își însușește pe deplin concepția lui Lessing: poezia este acțiune și ca atare implică ideea de succesiune și de timp, pe când pictura este înfățișare a coexistentului și astfel implică ideea de spațiu. Confuzia acestor noțiuni data de mult timp; ea fusese edificată și de Horațiu în monumentalul « Ut pictura poesis » și pe ea se întemeiază într'o largă măsură, în desvoltarea ei, estetica modernă.

Dintr'o confuzie de felul acesta izvorau poezii în stilul celor ale lui Iosif Vulcan:

« Lat în piept,
Falnic drept,
Braț vânjos,
Gros la os ».

Pe acestea, Bogdan-Duică înțelege să le combată, întemeindu-se pe îndoita autoritate a lui Lessing și Maiorescu. Și cu scopul de a le pune în lumină inferioritatea, el invoca un pasaj din poezia lui Coșbuc, care, în înfățișarea unuia din eroii săi, a lui Tabără, realiza principiile estetice stabilite de Lessing:

« El trece 'n șir de taberi cum trec secerătorii
Prin holdele răscoapte; cu brațul său robust
Deschide-o cale lată pe unde-i drum îngust,
El sboară fortunatec prin rândurile dese
Și 'n veci cu biruință din grele taberi iese » [2]).

« La Coșbuc », constată criticul român, « e acțiune, este mișcare în versuri, este puterea prezentată în efectele ei, nu în formele fizice ce o indică la corpul omenesc » [3]).

---

[1]) *Ibid.*, nr. 13. Din Hieronymus Lorm, Bogdan-Duică citează lucrarea, inaccesibilă nouă, *Der Naturgenuss*, care, spune scriitorul român, « după socoteala lui Hartmann, este o completare a filosofiei lui Schopenhauer ». « O completare » la care el n'a mai recurs și altădată, probabil și pentru motivul că informația ulterioară, care îi provenea din Adolf Bartels, *Geschichte der Deutschen Litteratur*, II, Leipzig, Eduard Avenarius, 1902, p. 605, îi arăta originea semită a celui ce se 'nvrednicise să completeze pe Schopenhauer.

[2]) *Art. cit.*, *Tribuna*, 1889, nr. 10. Fragmentul reprodus face parte din poema *Fata craiului din cetini*, și a fost publicat mai întâi în *Tribuna*, 1886, nr. 73.

[3]) *Ibid.*, nr. 11.

©BCU CLUJ

Studiul pe care Bogdan-Duică îl închină lui Lessing vădește o preocupare susținută de a instrui. Aceeași notă se desprinde și din mărturisirile Lucreției Suciu, traducătoarea în românește a lui *Laocoon* [1]). Dar Lessing nu era singurul a cărui operă să fie pusă în serviciul educației estetice a poporului român. Dacă ne orientăm după mărturiile înscrise în foiletonul *Tribunei*, interesul pentru criticul german a fost anticipat, la Bogdan-Duică, de interesul pentru Taine. Celebra *Philosophie de l'art*, pe care el se pregătea, în 1888, s'o aducă la cunoștința publicului ardelean într'o prelucrare românească, avea misiunea generală de a populariza cunoștințele de estetică, de a stârni interes pentru ele [2]). Cu ajutorul ei se putea pune în lumină « ce însemnează a nu ținea seamă de vederile vremilor în care trăești », « ce însemnează a cunoaște istoria artei și a curentelor literare » [3]). Invitând pe scriitorii români din Ardeal să cunoască « istoria artei » și « a curentelor literare », Bogdan-Duică le înfățișa nu numai pe Taine, ci pe Taine flancat de Brandes. Aceeași apropiere de nume ni se impune și atunci când îl vedem vorbind despre « istoria curentelor

[1]) *Ibid.*, nr. 47. Lucreția Suciu traduce, eliminând aparatul de erudiție, capitolele I—XXV; cele din urmă (XXVI—XXIX) sunt lăsate la o parte, pentru motivul că Lessing nu mai discuta într'însele probleme estetice, singurele care interesau publicul român, ci epoca grupei Laocoon. Traducerea românească din *Laocoon* se publică în *Tribuna*, 1889, nr. 17—47. — Interesul susținut al lui Bogdan-Duică pentru Lessing se dovedește și din traducerea conferenței *Rău ca obiect de poesie* a profesorului vienez Francisc Brentano, traducere ce a fost publicată deasemenea în *Tribuna*, 1892, nr. 133—136, 142, 144—145, 148 și în care se vorbește pe larg despre Lessing.

[2]) *Filosofia artei. Din H. Taine*, *Tribuna*, 1888, nr. 213 notă: « Revistele literare ce am publicat până acum ne-au lăsat convingerea, că poeții noștri, și cu ei partea cea mai mare din publicul nostru, nu prea cunosc ființa esteticei. Altfel poeții nu ar îndrăsni să publice caraghioslâcurile lor și publicul nu le-ar primi și nu le-ar cinsti. De aceea socotesc că o popularizare a cunoștințelor acestora este absolut necesară. În chipul acesta s'ar lămuri cestiunile literare ce le-am atins și altele, care există ori pot exista și în Ardeal ». Caracterul de « luminător », de « Aufklärer », al lui Bogdan-Duică răsare și mai puternic din finalul notei citate: « De tot la loc ar fi, dacă aceia, care se ocupă cu aceste lucruri, ar căuta să popularizeze cunoștințele acestea. Scrieri străine de soiul acesta și bune sânt prea multe și prea necunoscute la noi ». Că Taine a preocupat cercurile *Tribunei* o dovedește și traducerea lui Laurențiu Bran, *Figurile femeiești în opurile lui Shakespeare. După Taine*, apărută în ziarul din Sibiu în 1890, nr. 266.

[3]) *Revistă literară*, XXIII, *Tribuna*, 1888, nr. 201.

©BCU CLUJ

literare, de influența ce au avut-o stările istorice asupra fisionomiei literaturii și artei, a felului de cugetare și simțire al artiștilor »[1]). Lucrările acestea, scrise « după metoda istorică »[2]), ne fac să vedem că este o necesitate ineluctabilă să pătrunzi curentele literare străine, să urmărești « legăturile lor cu reformele politice, sociale, cu progresul științelor, pe scurt cu toate rămuririle activității spiritului omenesc »[3]).

Rezultă din aceasta că primele elemente din care opera de artă își făurește individualitatea sânt timpul și spațiul. Opera de artă capătă astfel aspectul unui document istoric și ca atare metoda de cercetare ce i se va aplica va fi cea istorică. In felul acestaTaine, a cărui operă era scrisă « după metoda istorică », făcea din Bogdan-Duică un istoric literar.

Un istoric literar împotriva dorințelor proprii. Bogdan-Duică este, în primul rând, un resonator fidel al teoriilor estetice ale lui Maiorescu; faptul acesta face ca, în primele sale manifestări științifice, scriitorul român să își exprime, ori de câte ori se ivește prilejul, admirația pentru critica literară și disprețul față de istoria literară. Încă din 1888 el făcea mărturisirea că împrejurări « favorabile ori nefavorabile scriitorului, pentru literator nu există; el judecă scrierile și influența lor cu aceeași strictețe și după aceeași măsură. La noi lumea nu-i deprinsă cu acest adevăr. Dânsa caută să justifice sărăcia noastră literară cu împrejurările sociale, ba și politice, ce nu ar fi potrivite pentru desvoltarea talentelor. Aceasta-i o eroare; talentele serioase nu cunosc piedici de niciun soi »[4]). Iar într'altă parte, delimitând domeniul criticii literare de acela al istoriei literare, el spune: « Poetul mediocru nu-i așa, el te supără, te ofensează. Îndată ce ai simțit că-i sub nivelul tău ori al vremii, îl arunci indignat din mână, fără să mai întrebi de împrejurările care l-au făcut așa cum este. Istoricul literar se va ocupa de el, când el totuși este o potență de ceva importanță în desvoltarea unei literaturi »[5]). Distincțiunea aceasta

---

[1]) *Revistă literară, XXIII, Tribuna,* 1888, nr. 201.
[2]) *Art. cit., Tribuna,* 1888, nr. 213.
[3]) *Idem,* nr. 201.
[4]) *Revistă literară,* III, *Gazeta Transilvaniei,* 1888, nr. 74.
[5]) *Laocoon. Notițe, Tribuna,* 1889, nr. 12.

©BCU CLUJ

este formulată și mai răspicat în articolul pe care Bogdan-Duică îl scrie în 1890 despre studiile critice ale lui Gherea [1]). Articolul este remarcabil în deosebi prin faptul că ne arată pe scriitorul român într'un moment crucial al evoluției sale ideologice, luptând să-și impună sieși o atitudine unitară, o hotărîre între idealismul estetic și istorismul literar. În discuția ideilor lui Gherea, el constată că acesta se întemeiază, în studiile sale, pe Taine și Brandes, pe care i-ar fi « studiat cu deplină pătrundere și dela care el a învățat ce să facă » [2]). Este, în această frază a lui Bogdan-Duică, foarte multă mărinimie față de un adversar care n'a izbutit decât într'o mică măsură să asocieze pasiunea pentru idei cu capacitatea de a le distinge nuanțele și a le reține pe planul obiectiv al cercetării științifice [3]).

În obiecțiunile pe care le formulează cu prilejul acesta, Bogdan-Duică are putința să se arate adeseori tot atât de devotat față de teoria lui Taine ca și criticul pe care-l discuta și combătea. Și pentru el, ca și pentru criticul francez, artistul are misiunea să prindă nota caracteristică unui fenomen natural, s'o desprindă din masa elementelor necaracteristice ce o învăluesc și s'o potențeze în exprimarea

---

[1]) *Studii critice de I. Gherea. Dare de seamă critică, Convorbiri literare*, XXIV (1890), p. 393—414. Articolul este menționat și de E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*. II. *Evoluția criticei literare*, București, Ancora, s. d., p. 60. D-sa crede că acesta este singurul articol în care Bogdan-Duică discută probleme principiale, o afirmație ce se acomodează rău cu preocuparea constantă, în deosebi în începuturi, a acestuia pentru principii și metode.

[2]) Pe Brandes, Duică îl cunoaște în traducerea lui Strodtmann și Rudow (v. *Art. cit., Conv. lit.*, XXIV, p. 393). Pentru legăturile științifice dintre scriitorul român și Rudow, v. *Tribuna*, 1892, nr. 242 și 253.

[3]) Asupra felului personal cum Gherea a înțeles pe Taine, v. G. Ibrăileanu, *C. Dobrogeanu-Gherea*, în *Note și impresii*, Iași, 1920, pp. 153—154; iar asupra operei sale, *ibid.*, p. 155. — Reproducând, din *Crestomatia română* a lui Manliu, articolul lui Gherea *Poetisarea trecutului și fantasticitatea*, *Tribuna* (1891, nr. 70), care nu s'a putut sustrage eclectismului în domeniul ideilor, recunoștea, într'o notă nesemnată, că Gherea era un spirit deosebit de înzestrat pentru studiul literaturii: el « dispune de o sumă mare de cunoștințe, are un gust foarte ales și privește arta dintr'un punct de vedere foarte serios: din acela al ideilor sociale și morale, pe care le exprimă operele de artă, și al mijloacelor de care se folosesc ele pentru a putea influența publicul, societatea ». Cu intenția de a concilia extremele, se reproducea din aceeași *Crestomatie*, în *Tribuna*, 1891, nr. 96, articolul *Din experiență* al lui Titu Maiorescu.

©BCU CLUJ

ce-i va da. In perfectă concordanță cu ceea ce susținuse mai înainte despre poezia lui Mureșanu [1]), scriitorul român mărturisește că, în natură, « caracterul este un soare ascuns după nori, arta alungă norii și el strălucește mai intensiv vederilor noastre » [2]). Și la aceeași concluzie ajunge el ceva mai departe, analizând un monolog din Macbeth: pretutindeni arta potențează realitatea [3]). Din același sistem de ideologie derivă și părerea, pe care am întâlnit-o și în altă parte, că opera unui scriitor este în relație cu societatea pentru care el scrie și cu împrejurările în care el trăește [4]).

Este o operație interesantă, în cazul acesta, aceea care caută să determine înrâurirea pe care evenimentele zilnice și mediul social o au asupra unui scriitor; dar oricât de interesantă ar fi, ea nu se integrează criticii literare, și ceea ce preocupă în deosebi pe autor este critica literară. Singurul lucru pe care un critic literar trebue să-l urmărească este evidențierea și explicarea frumosului: « Privind lucrurile din punctul de vedere literar, estetic, ne este indiferent cine anume a fost autorul, cum și în ce fel de împrejurări a trăit, dacă era oacheș sau bălan, om întreg sau cocoșat ». Într'un exces de amabilitate el trece toate acestea pe seama istoriei literare: « Toate aceste pot să aibă importanță pentru istoria literaturii, în critica literară însă ele nu ne înaintează câtuși de puțin » [5]). Și el insistă: estetica istorică pulverizează opera de artă și caută s'o explice pe fragmente, pierzându-se uneori în explicări inutile: « Tu poți ști că poetul Keats avea nervi foarte fini; eu pot să nu știu și voiu gusta cu toate aceste ca și tine comparațiile lui; tu poți demonstra că Byron încă de copil era îndărătnic și că polemica lui rezultă din temperamentul lui, și eu pot să

---

[1]) *Revistă literară, XIX, Tribuna*, 1888, nr. 179. In liniile ei generale, *Revista* lui Bogdan-Duică nu este decât un reflex al articolului *In lături!* al lui Maiorescu (*Conv. lit.*, 1886, pp. 193—207); dar concepția lui Taine pătrunde în rânduri de felul celor următoare: « poetul poate să le scoată [ideile și sentimentele] din potopul vremii și să le toarne în forme și, de a reușit să le fixeze cu artă și fără să le iee ceva din avântul și căldura lor, potențându-le chiar, le eternisează ».

[2]) *Art. cit., Conv. lit.*, XXIV, p. 406.

[3]) *Ibid.*, pp. 407—408.

[4]) *Ibid.*, pp. 413—414.

[5]) *Ibid.*, p. 414.

©BCU CLUJ

nu le știu aceste ; dar pentru aceea și eu îl voiu admira cetind, cum vrea el să prinză fulgerele furtunii și să lovească în omenire » [1]).

Pledând astfel pentru adâncirea operei literare în afară de relațiunile ei spațiale și temporale, Bogdan-Duică ar părea că ia o atitudine definitiv opusă esteticii istorice ; dar avântul acesta în spații supratelurice este retezat scurt de influența tiranică a lui Taine. Scriitorul român știe că acesta aplicase principiile criticii sale în cercetarea literaturii engleze și recunoaște că el obținuse « rezultate care îți pot întemeia convingerea că numai cu ajutorul acestor principii poți lumina întunerecul, ce învăluia până acum priceperea mai adâncă a operelor de artă » [2]).

Dar dacă poziția lui Bogdan-Duică este, la data aceasta, incertă, faptul se explică și prin aceea că lecturi nouă supuneau eroziunii stratul anterior de idei. Articolul analizat a fost publicat în *Convorbiri literare ;* asemenea întregii activități critice de până atunci a scriitorului ardelean, el căuta să se orienteze în sensul vederilor lui Titu Maiorescu. Aceasta nu era însă suficient. Taine a fost cunoscut de timpuriu și direct de Bogdan-Duică, dar ideile lui îi ajungeau și în mod indirect, cu nuanțările sau alterările pe care operele mediatoare le realizează. O astfel de operă este *Poetica* lui Wilhelm Scherer, față de care scriitorul român profesează o mare admirație [3]). Ea apăruse la Berlin în 1888 și este considerată ca direct influențată de Taine [4]).

---

[1]) *Art. cit., Conv. lit.*, XXIV, p. 396.

[2]) *Ibid.*, p. 394.

[3]) *Ibid.*, p. 394 și passim.

[4]) Asupra *Poeticei* lui W. Scherer v. Rudolf Lehmann, *Poetik*, München O. Beck, 1919 (ed. II), pp. 17—19, care o caracterizează drept o operă « reich an Ideen, die aber noch wenig kritisch gesichtet sind ; fruchtbare Gedanken und belanglose Einfälle, tiefe Blicke und unzulängliche Auffassungen stehen nebeneinander » ; v. de asemenea și lucrarea lui Werner Mahrholz, *Literargeschichte und Literarwissenschaft*, Berlin, 1923, p. 17 sqq. Considerat ca autoritate de Bogdan-Duică, Wilhelm Scherer nu era un necunoscut în cercul *Convorbirilor literare*: el fusese coleg de studii la Viena cu Titu Maiorescu, care are despre el o părere bună, fără să meargă însă până acolo încât să-l cuprindă în cercul afecțiunilor sale, după cum rezultă din T. Maiorescu, *Insemnări zilnice*, I, București, Socec, s. d., p. 43. Asupra lui Scherer și Maiorescu v. și S. M[ehedinți], *Titu Maiorescu (Notițe biografice)*, *Convorbiri literare*, XLIV, nr. 2, (Februarie, 1910), p. XIII și I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare, vol. I.* « *Junimea* ». București, « Bucovina », 1931, pp. XVI—XVII, 8, 44.

©BCU CLUJ

Scherer insistase pe larg asupra relațiunilor dintre scriitor și publicul căruia acesta se adresa [1]) și înțelegea să urmărească desvoltarea poeziei de-a-lungul timpurilor și în cuprinsul sufletesc al diferitelor popoare [2]). În afară de această peregrinare istorică însă, care leagă pe autor de Taine și de Herder [3]), el punea un accent puternic pe adâncirea psihologiei artistului creator, pe « puterile creatoare ale sufletului » [4]). În influența acestei lucrări trebue căutată originea rezervelor pe care Bogdan-Duică le formulează față de opera criticului francez. Ea îl autorizează să arate că atât Taine cât și discipolul său Brandes au comis, în sistemul lor, greșala fundamentală de a nu ține seama de elementul personal: este absurd să iai « drept rezultat al înrâuririlor sociale *caracterul moral și intelectual* al omului, care e zămislit din doi părinți și se naște după ce în timp de nouă luni de zile a ajuns, *afară de societate*, la deplina lui desvoltare organică »; este tot așa de absurd ca cineva « să derive spiritul lui Eminescu din mizeriile vieții de toate zilele ». Singurul lucru ce s'ar fi putut dori poetului ar fi fost « niște condițiuni, în care lucra *mai mult*. Căci numai de mai mult ori de mai puțin poate să fie vorba, de « *altfel* » niciodată, și acela care caută înțelesul operelor unor poeți ca Eminescu «*afară* », în lumea trecătoare, umblă rătăcit: *In mine însumi*, zicea și Eminescu, e izvorul firii mele ! » [5]). Reluând definiția geniului recent lansată de Titu Maiorescu [6]), el este convins că un astfel de om « nu era ca lumea prin mijlocul căreia trecea », nu era « ca toți oamenii » și cine nu știe faptul acesta nu

---

[1]) În *Poetik*, întreg capitolul II, *Dichter und Publicum*, pp. 72—204.

[2]) *Ibid.*, pp. 148—150.

[3]) R. Lehmann, *op. cit.*, p. 17, 19. Faptul este subliniat și de Bogdan-Duică, *art. cit.*, *Conv. lit.*, XXIV, pp. 394—395. Ceea ce nu împiedecă pe Dobrogeanu-Gherea de a acuza pe Bogdan-Duică, în răspunsul pe care i-l dă (*Asupra criticii metafisice și celei istorice, Studii critice*, vol. II, p. (ed. III-a) 9—10), că ar fi expus teoriile lui Taine și Brandes nu « direct din scrierile lor », ci din articolul *Asupra criticii* al lui Gherea. Faptul constitue mai mult decât ignorarea activității științifice a unui om cu care discută: traducerile lui Duică din Taine fusese publicate în *Tribuna* din 1888—1889 și ignorarea lor presupune ignorarea vieții literare și științifice din jurul acelui ziar, — cel mai de seamă ziar al Românilor din Ardeal.

[4]) W. Scherer, *op. cit.*, p. 159 sqq.

[5]) *Art. cit.*, *Conv. lit.*, XXIV, p. 400.

[6]) *Eminescu și poesiile lui*, *Conv. lit.*, XXIII (1889), p. 626—631.

©BCU CLUJ

înțelege « ce vra să zică originalitate și caracter individual în înțelesul etic al cuvântului » [1]).

Intemeiat pe considerații de felul acesta, era ușor de înțeles că Bogdan-Duică se va revolta împotriva celor care, nerespectând « individualismul artistic », cereau ca poetul să devină un funcționar al societății [2]). Trebue să se lase la o parte definitiv părerea că artistul este un sol de bine sau un consolator al omenirii în mizerii [3]); el poate fi și așa ceva, dar în destinul lui nu este scris că el trebue în mod necesar să fie numai așa ceva. Artistul este un fenomen unic, asemănător prin această unicitate a lui fenomenelor din natură. Și desfășurându-se sub razele unei largi constelații, în care astrele centrale rămân, pentru el, Taine [4]) și Scherer [5]), gândirea lui Bogdan-Duică ajunge să stabilească la rândul ei un paralelism între artă și științele naturale [6]).

Pornind dela caracterul acesta de unicitate al artistului creator, gândirea lui se orientează apoi către ideea de geniu, idee care l-a ispitit adeseori, dar asupra căreia el n'a insistat niciodată în deajuns. În fața unor anumite pretenții de explicare integrală a operei de artă, scriitorul român și-a arătat de nenumărate ori scepticismul. Nu numai în articolele dela începutul carierei sale de scriitor, ci și în studiile de mai târziu, el crede că există, în adâncul sufletesc al scriitorului

---

[1]) *Art. cit., Conv. lit., XXIV*, p. 399.

[2]) *Ceva despre A. Naum și încă ceva, Tribuna*, 1891, nr. 64.

[3]) *Ibid.*, Afirmația se referă la poesiile lui A. Naum *Don Padil* și *Lui Leopardi*.

[4]) *Philosophie de l'art*, Paris, 1885, t. I, p. 15: estetica lui « est une sorte de botanique appliquée, non aux plantes, mais aux œuvres humaines »; v. și t. II, pp. 275—307, unde stabilește paralelismul între operele de artă și fenomenele din natură.

[5]) *Op. cit.*, capitolul III: *Die Stoffe*, și în deosebi p. 209.

[6]) *Art. cit., Tribuna*, 1891, nr. 64: « Pentru noi artistul, poetul, este un fenomen, ca și floarea ce crește în câmp, ca și planta ce-și scutură ramurile; și poeziile lui, operele lui, sânt ca și mirosul florii, ca și fructul plantei; toți trei dau roadele ce *trebuesc* să le dee ca rezultat al firii lor deosebite. O plantă îmi produce portocala, fruct plin de veselie în coloare; bradul nordic produce ciucurii săi; un poet va fi cum vrea Naum, mângâios, altul va fi sumbru ca bradul ». In prealabil el își pusese (*Tribuna*, 1891, nr. 63) problema antagonismului dintre știință și poezie și, cu ajutorul lui Guyau, ajunsese la concluzia că rezultatele științei pot deveni material poetic îndată ce ele ajung cunoscute și poetului și cititorului. In felul acesta totul « devine o cestiune de transacție reușită, se împacă ».

©BCU CLUJ

de proporții, ceva miraculos, izvorând din « fondul inconștient al sufletului » unui geniu înnăscut, singurul capabil să prindă « tipul momentului liric sau epic, pe care-l oprește din curs și îl ferecă în vers de argint ». Era un « factor metafizic » ce ducea la crearea « minunii » artistice, în ale cărei ultime adâncimi înțelegerea omenească nu va putea pătrunde niciodată [1]).

Dar dacă nu îndrăznește să se avânte în analiza amănunțită a ceea ce constitue geniul, scriitorul român, sintetizând ideea de diferență individuală cu aceea a substratului sufletesc comun întregii omeniri, realizează noțiunea de personalitate, pe care o reține statornic în sfera preocupărilor sale [2]). La început, Bogdan-Duică privește adeseori această personalitate în elementele ce o detașează de mediu. Opera de artă se prezintă astfel ca o entitate către care cineva se poate îndruma pe două căi diferite: sau prin explicarea resorturilor sufle-

---

[1]) *Titu Liviu Maiorescu* (*Academia Română. Discursuri de recepțiune*, LI), București, 1921, p. 21; *Despre « Luceafărul » lui Mihail Eminescu*, Brașov, 1925, p. 3: « acea prea gingașă poemă, de care numai cu sfială te poți apropia, ca să o explici — *până unde este explicabilă* ». — În *Mihail Eminescu. Poezii. Publicate și adnotate de G. Bogdan-Duică*, București, 1924, p. 17, privește « minunea » aceasta din punctul de vedere al creațiunii lingvistice: « Stilul lui Eminescu, forma limbii sale, muzica ei este *minunea* eminesciană, care, oricât am cerceta-o filologicește și foneticește, nu va putea fi explicată fără rest: În cântecul lui este un factor metafizic productiv, care-l presupunem, care nu-l cunoaștem, decât prin rodul său, la care psihologia limbii nu a ajuns, nu va ajunge ». Dacă pe plan artistic opera de valoare nu se poate explica niciodată integral, pe plan moral faptul este posibil, susține el în același an (*Autocritică. Gheorghe Lazăr și Simion Bărnuțiu, Societatea de mâine*, I (1924), p. 243): « Minunea omenească se explică; trebue să se explice; să se poată explica ». Rezerve sunt și aici, dar ele nu mai privesc opera: « Un x necunoscut, negăsit, rămâne în orice om; dar revelarea x-ului în fapta sa, este clară ».

[2]) Desprind din *Introduction à l'histoire littéraire*, Paris, Hachette, 1898, a lui P. Lacombe, — carte citită atent și adnotată de Bogdan-Duică —, marginalia dela p. 24: « Omul (general) - Rasa - Epoca - Omul individual ». Nota lui Duică este provocată de un pasaj din critica pe care Lacombe o face sistemului lui Taine: « Après avoir négligé l'homme éternel, voici qu'en sens inverse, par une extension indue à l'idée du milieu, Taine (et après lui ses disciples) méconnaît ce qui appartient à l'individu ». Exemplarul din *Introduction* utilizat de Bogdan-Duică se află azi în biblioteca Seminarului de literatura română modernă dela Universitatea din Cluj.

©BCU CLUJ

teşti ce au determinat-o, resorturi ce îşi păstrează un caracter strict individual, provocând în felul acesta unicitatea fenomenului artistic, sau prin determinarea raporturilor în realitatea înconjurătoare, ceea ce ne duce la integrarea ei într'o serie. Incapabil să pătrundă în toate tainele sale, cercetătorul va raporta în primul caz opera de artă la un ideal prestabilit şi va determina valoarea ei în raport cu acela ; căutând reflexele elementelor istorice într'însa, el va năzui, în cazul al doilea, la explicarea ei pe baza acestora. Sânt cele două planuri antipodice pe care s'a desfăşurat cugetarea omenească în legătură cu opera de artă, sânt cei doi poli între care a peregrinat, vreme îndelungată, cugetarea lui Bogdan-Duică. Pe conştiinţa acestei manifestări antitetice a spiritului omenesc întemeiază el distincţia dintre critica metafizică şi cea empirică. Este « metafizică » sau « transcendentală » sau « a priori » acea estetică ce nu-şi întemeiază sistemul pe experienţa noastră asupra operelor de artă, este « empirică » aceea care-şi deduce principiile din observaţiile făcute asupra unui număr cât mai mare de opere de artă[1]). «Noi *ştim* tot ceea ce ştim din experienţă», mărturiseşte, baconian, scriitorul român. Şi el continuă: « dacă este adevărat că legile fizice nu sunt legi, după care *au să se petreacă*, ci după care *în adevăr se petrec* fenomenele fizice, principiile estetice nu sunt nici ele un fel de *reţetă*, pentru crearea operelor de artă, ci rezumatul observaţiunilor făcute de noi asupra operelor de artă deja create » [2]). Estetica metafizică ar fi, după părerea lui, un dar pe care natura l-a făcut spiritelor superioare, artiştilor ; estetica empirică este creaţiunea oamenilor înzestraţi cu atributele comune ale umanităţii [3]).

Delimitând în felul acesta domeniul esteticei metafizice faţă de cea empirică, Bogdan-Duică desvălue fundamentul hegelian al gândirii sale. Într'adevăr Hegel, căutând să determine metoda de urmat în cercetările filosofice asupra frumosului şi artei, arată că există două procedee excluzive şi opuse. Cel dintâi este empiric şi istoric, el extrage din studiul capodoperelor regulile criticii şi principiile

---

[1]) *Art. cit., Conv. lit.*, XXIV, p. 403.

[2]) *Ibid.*, p. 402. Pentru distincţia între metafizic şi empiric, discutată în legătură cu pesimismul lui Grigore Alexandrescu, el se referă mai târziu la Schopenhauer ; v. *Istoria literaturii române moderne. Intâii poeţi munteni*, Cluj, 1923, pp. 256—257.

[3]) *Art. cit., Conv. lit.*, XXIV, p. 403.

©BCU CLUJ

gustului; cel de al doilea este rațional și a priori, el se fixează asupra ideii de frumos și deduce apoi principiile lui generale. Ambele procedee sânt, după Hegel, deopotrivă de incapabile să explice integral opera de artă, singura metodă eficace rămânând aceea care ar alătura cercetării istorice reflexiunea filosofică [1]).

Însușindu-și această distincțiune între cele două metode fără să meargă până la concilierea lor sintetică, scriitorul român se menține la elementele hegeliene pătrunse în concepția lui Taine [2]). Faptul devine astfel caracteristic pentru soarta lui Hegel în cultura română, unde influența lui directă nu se manifestă decât într'o măsură slabă [3]).

---

[1]) Hegels *Vorlesungen über die Aesthetik, herausgegeben von D. H. G. Hotho*, Berlin, Dunker und Humblot, 1835—1838, vol. I, pp. 20—30. — Distincția între cele două metode ar fi putut-o împrumuta Bogdan-Duică și din Fechner, către a cărui *Vorschule der Aesthetik*, Leipzig, 1876, îl îndruma Scherer, *op. cit.*, p. 60; dar cum scriitorul român nu vorbește de o estetică « von oben » sau « von unten », expresii care de bună seamă l-ar fi ispitit, raportarea la Fechner ni se pare mai puțin fericită.

[2]) *Philosophie de l'art*, t. I, pp. 13—14: estetica lui Taine « est moderne, et diffère de l'ancienne en ce qu'elle est historique et non dogmatique, c'est-à-dire en ce qu'elle n'impose pas de preceptes, mais qu'elle constate des lois. L'ancienne esthétique donnait d'abord la définition du beau, et disait, par exemple, que le beau est l'expression de l'idéal moral, ou bien que le beau est l'expression de l'invisible, ou bien encore que le beau est l'expression des passions humaines; puis, partant de là comme d'un article de code, elle absolvait, condamnait, admonestait et guidait ». Asupra acestui punct din relațiunile între Hegel și Taine, v. și D. D. Roșca, *L'influence de Hegel sur Taine théoricien de la connaissance et de l'art*, Paris, Gamber, 1928, pp. 348—349.

[3]) Pentru aceasta v. studiul, care, fără să epuizeze problema, are meritul de a o pune pe un plan mai larg, datorit lui T. Vianu, *Influența lui Hegel în cultura română*, (*Academia Română, Memoriile Secției literare*, s. III, t. VI, mem. 10) București, 1933. — Unul dintre motivele pentru care Românii nu s'au lăsat atrași într'o măsură și mai mare de filosofia hegeliană (istoria ideilor sociale și întreaga poezie socială română sânt însă chemate să lămurească pe viitor un aspect esențial al soartei lui Hegel în România), sântem ispitiți să-l vedem în influența pe care, prin Maiorescu și Cantacuzino în primul rând, o exercită în cultura română Schopenhauer. În *Convorbiri literare*, IV (1870—1871), pp. 325—329, 365—372, 384—387, 394—398, Maiorescu publică, în traducere românească, *Despre filosofie la Universitate. O prescurtare din Artur Schopenhauer*, în care filosoful german batjocorea sângeros pe unii colegi ai săi întru filosofie, — și în primul rând pe Hegel. Sub girul științific al lui Maiorescu, articolul punea în circulație aprecieri de felul celor următoare (pp. 384—385): « sofismele goale ale

©BCU CLUJ

Filosofia lui a fecundat însă gândirea unora dintre cugetătorii străini și, încorporate în sisteme străine, ideile lui au circulat larg în cultura veacului al nouăsprezecelea. Prin influența uriașă pe care au avut-o asupra gândirii europene în secolul trecut și continuă a o avea și în secolul nostru, Proudhon, Taine și Marx sânt, de bună seamă, aceia cari au menținut în cercuri foarte largi interesul pentru un mare număr din aceste idei. Și prin influența puternică pe care au exercitat-o, în ordine socială și în ordine literară, asupra Românilor, ei au mijlocit acestora un contact indirect cu hegelianismul. Cercul dela *Contemporanul*, care alcătuește unul din focarele de seamă din care au radiat, deviate mai mult sau mai puțin, ideile lui Taine, a fost anticipat; iar succesiunea lui de ideologie literară este încă departe de a fi total lichidată.

Din punctul acesta de vedere, Bogdan-Duică s'a găsit într'o situație avantajoasă: de timpuriu, de pe vremea când era elev la liceul din Brașov, el are putința să ia cunoștință de unele note desprinse din filosofia lui Hegel. Prin situația lui, Brașovul era destinat, alături de Sibiu, să se integreze mai ușor în ritmul cultural al țării de peste Carpați. O veche tradiție literară comună ușura această apropiere. Nu poate fi nimic surprinzător în cazul acesta în afirmația că, la Brașov, Bogdan-Duică s'a găsit într'un mediu intelectual asemănător întrucâtva aceluia pe care l-ar fi avut într'unul din marile orașe de peste Carpați, la București și mai cu seamă la Iași. Este prețioasă

---

lui Fichte, Schelling și ale perniciosului Hegel »; « impertinența cu care Hegelianii în toate scrierile lor vorbesc fără sfială și fără introducere în lung și în lat despre așa numitul « spirit »; « Nu au deschis toate aceste drumul șarlataniei filosofice celei mai scandaloase, de care a avut lumea vreodată a se rușina: la manoperile lui Hegel și a miserabililor săi compani? ». Un repertoriu al amabilităților lui Schopenhauer față de Hegel și urmașii săi ni-l dă G. Fr. Wagner în *Encyklopädisches Register zu Schopenhauers Werken*, Karlsruhe, 1909, s. v. — Adeziunea la o concepție literară fiind adeseori în legătură cu concepția socială împărtășită, ni se pare revelator pentru orientarea spiritului român studiul lui K. Kautsky, *Arthur Schopenhauer*, apărut, în traducere românească, în *Contemporanul*, VI, sem. II, pp. 48—67, 122—140, din care desprindem următorul pasaj (p. 126): « Hegel a fost filosoful evoluției, al revoluției, deși uneori se arăta atât de conservator. Schopenhauer, tăgăduitorul evoluției, este teoreticianul conservatorismului, al chinezismului celui mai ruginit, deși uneori lovește cu sgomot în instituțiile actuale, mai ales în acele, cari n'au voit să-l cunoască, adică în universități, academii, etc. ».

©BCU CLUJ

mărturisirea pe care el însuși o face în legătură cu începuturile sale literare: ele datau de pe vremea când el era elev la Brașov și au fost patronate de un publicist cunoscut pe vremea aceea, de Teohari Alexi [1]). Acesta făcuse să apară acolo, în 1882—1883, revista *Noua Biblioteca Română*, care cuprindea în pântecele sale multe și grele păcate literare; ea aducea însă și un studiu de estetică, pe care însuși directorul îl prelucrase după filosofi străini. Un singur exemplu ne va convinge de izvorul ultim al ideilor lui Alexi: « Poesia », spune el, « este mai cu seamă arta sensului intern, fiindcă mediul sensual prin care reprezintă viața, nu este alta decât un mediu spiritual, căci se compune din imaginile fantasiei reprezentate iarăși pentru fantasie. Pentru sensul extern, poezia, ce-i drept, are necesitate de cuvinte, dar ființa ei nu constă numai din cuvintele și nici din sonurile însăși, ci din reprezentațiunea spirituală, care se manifestă prin cuvinte » [2]). Față 'n față cu această definiție, aceea a lui Hegel, după care poezia nu este decât o reprezentare internă, în care formele spirituale se substituesc formelor materiale. Imaginea este astfel forma specifică sub care se prezintă un subiect în poezie. Ea constitue adevăratul material poetic, în timp ce limbajul nu este decât un mijloc de transmisiune [3]). De bună seamă nu se poate afirma că definiția lui Alexi corespunde

---

[1]) *Art. cit.*, *Salonul literar*, 1926, p. 97.

[2]) *Noțiuni de estetică*, *Noua Bibliotecă Română*, 1882, pp. 103—104.

[3]) *Vorlesungen über die Aesthetik*, III, pp. 226—227: « Bei dieser Zurückziehung des geistigen Inhalts aus dem sinnlichen Material fragt es sich nun sogleich, was denn jetzt in der Poesie, wenn es der Ton nicht sein soll, die eigentliche Aeusserlichkeit und Objektivität ausmachen werde. Wir können einfach antworten: das innere Vorstellen und Anschauen selbst. Die geistigen Formen sind es, die sich an die Stelle des Sinnlichen setzen, und das zu gestaltende Material, wie früher Marmor, Erz, Farbe, und die musikalischen Töne abgeben. Denn wir müssen uns hier nicht dadurch irre führen lassen, dass man sagen kann, Vorstellungen und Anschauungen seien ja der Inhalt der Poesie. Diess ist allerdings, wie sich später noch ausführlicher zeigen wird, richtig; ebenso wesentlich steht aber auch zu behaupten, dass die Vorstellung, die Anschauung, Empfindung u. s. f. die specifischen Formen seien, in denen von der Poesie jeder Inhalt gefasst und zur Darstellung gebracht wird, so dass diese Formen, da die sinnliche Seite der Mittheilung das nur Beiherspielende bleibt, das eigentliche Material liefern, welches der Dichter künstlerisch zu behandeln hat. Die Sache, der Inhalt soll zwar auch in der Poesie zur Gegenständlichkeit für den Geist gelangen, die Objektivität jedoch vertauscht ihre bisherige äussere Realität mit der innern,

©BCU CLUJ

cuvânt cu cuvânt aceleea a lui Hegel; dar cum ele sânt zidite pe aceeași concepție și cum nu putem atribui publicistului român nici cea mai relativă libertate de mișcare în acest domeniu, suntem obligați să admitem existența unei a treia lucrări, care să îndeplinească oficiul de mediatoare între concepția filosofului german și prelucrarea scriitorului român.

Sânt cu toate acestea în articolul lui Bogdan-Duică unele elemente care ne-ar ispiti să bănuim că el ajunge, la rândul său, la o sinteză a celor două procedee, așa cum o cerea Hegel: într'adevăr, el stabilește o disociere fundamentală între opera de artă și creatorul ei, recomandând pentru cea dintâi metoda de cercetare empirică și rezervând pentru cel de al doilea pe cea metafizică. Drept rezultat al acestei disocieri avem astfel combinarea ambelor metode de cercetare, dar o combinare originală, pe care hegelianismul n'o poate revendica. Pentru filosoful german, frumosul este realizarea ideii pe plan sensibil [1]). Din această intruziune a spiritualului în material, rezultă necesitatea de a analiza opera de artă în elementele ei ideale și materiale, combinând metoda de cercetare empirică cu cea metafizică.

Mărginindu-ne la cuprinsul aceluiași articol, se impune să fie deduse concluziile pe care Bogdan-Duică nu le-a dedus și pe care acei ce l-au discutat nu le-au întrezărit [2]). Primul fapt care se cuvine să fie reliefat este acela că, pentru el, estetica metafizică este un dar divin ce caracterizează pe scriitorul de geniu. Interzisă muritorilor de rând, ea devine un corolar al capacității creatoare a artistului, singurul în măsură să judece opera sa în raport cu un ideal artistic preexistent. Mai mult însă. Recunoscând unicitatea de structură a artistului de geniu, așa cum o face scriitorul român, trebue să recunoaștem în mod implicit aceeași unicitate și operei de artă. În cazul

---

und erhält ein Dasein nur im Bewusstsein selbst, als etwas bloss geistig Vorgestelltes und Angeschautes. Der Geist wird so auf seinem eigenen Boden sich gegenständlich und hat das sprachliche Element nur als Mittel, theils der Mittheilung, theils der unmittelbaren Aeusserlichkeit, aus welcher er, als aus einem blossen Zeichen, von Hause aus in sich zurückgegangen ist ».

[1]) Asupra acestui punct v. și V. Basch, *Des origines et des fondements de l'Esthétique de Hegel*, în *Études sur Hegel*, Paris, Armand Colin, 1931, p. 83 sqq.

[2]) Articolul a fost înregistrat, după cum am văzut, de E. Lovinescu în *Ist. lit. rom. cont.*, II, p. 60; acel care l-a discutat este Gherea, *art. cit.*, *Critice*, II, p. 17 sqq. (în special pp. 41—44).

©BCU CLUJ

acesta sunt posibile numai observații asupra operelor de artă luate izolat, dar nicidecum edificarea lor în principii. Faptul acesta condamnă la non-existență estetica empirică, în afară de cazul când ea s'ar mulțumi să fie o sumă de observațiuni particulare. Artistul cu structură excepțională, acela care nu semăna cu «lumea prin care trecea», capătă, în cuprinsul acestei discipline și în concepția lui Bogdan-Duică, rolul funest al calului troian. Și astfel, după ce isgonise estetica metafizică în empireul genialității, scriitorul român simplifică situația arătând, în mod involuntar, imposibilitatea esteticei empirice de a exista pe fața pământului: o concluzie personală, care anulează datele hegeliene dela care pornise raționamentul său.

Dar dacă, în elementele fundamentale ale concepției despre poezie, o erezie involuntară distanțează pe Bogdan-Duică de Hegel, el se menține, la aceeași dată, în cercul de vederi al filosofului german, atunci când discuția lui se referă la forma poeziei. Pentru el nu numai cuvântul, dar și elementele versificației, ritmul și rima, nu joacă niciun rol: «Nici ritmul», spune el într'o revistă literară din 1888, «nici rimele nu fac poezie; poeziile în proză ale lui Turghenieff sunt tuturora prea bine cunoscute». Iar după aceasta continuă în termeni ce amintesc de aproape pe Hegel: «de aceea o poezie bună tradusă în proză tot poezie bună rămâne. Acesta e și cel mai bun și mai ușor mijloc pentru cercetarea cuprinsului de idei al poeziilor» [1]). Idee pe care filosoful german, care acorda formei o atenție mai de grabă de ordin principial, o exprimase cu toată claritatea: întru cât prin partea lui materială cuvântul nu are nicio importanță în poezie, aceasta, crede Hegel, poate fi tradusă într'o limbă străină sau din versuri în proză, fără să sufere o alterare esențială. Sunetele pot fi puse astfel în raporturi schimbate între ele, fără ca poezia să fie anulată [2]).

---

[1]) *Gazeta Transilvaniei*, 1888, nr. 68.

[2]) *Op. cit.*, III, p. 227: «Deshalb bleibt es auch für das eigentlich Poetische gleichgültig, ob ein Dichtwerk gelesen oder angehört wird, und es kann auch ohne wesentliche Verkümmerung seines Werthes in andere Sprachen übersetzt, aus gebundener in ungebundene Rede übertragen, und somit in ganz andere Verhältnisse des Tönens gebracht werden». — Asupra rolului pe care-l are sunetul în poezie în concepția lui Hegel, v. de asemenea t. I, p. 114 și t. II, pp. 259—260.

©BCU CLUJ

Privit astfel în principiile sub care se desfășoară gândirea sa, Bogdan-Duică este departe de a înfățișa, la data aceasta, o concepție unitară. Va fi fost și acesta unul din motivele ce l-au determinat mai târziu să condamne în bloc primele sale manifestări științifice [1]).

Această lipsă de unitate a concepției nu trebue să ne surprindă însă din partea unui scriitor, însuflețit de năzuința de a se integra mișcării junimiste. Pentrucă Junimismul însuși, a cărui unitate se realizează prin atitudinea critică față de mișcarea spirituală contimporană, în ordine ideologică se caracterizează într'o largă măsură prin polivergența articulațiilor sale. Importanța problemei ne împiedică de a insista aici asupra orientării bipolare pe care Titu Maiorescu o aducea în cultura română. Legat de Feuerbach și de stânga hegeliană prin ideile sale în materie religioasă, legat de Schopenhauer prin atitudinea lui conservatoare pe plan social, el avea să se resimtă și în ordine literară de divergența de sens a punctelor sale de derivare spirituală. Situația se simplifică însă și mai mult dacă trecem în rândurile partizanilor. Dacă, în fața progresului tot mai simțitor pe care școala lui Gherea îl realiza pe fiecare zi, un Iacob Negruzzi înțelegea să se baricadeze în concepția idealistă a artei și să arboreze, cu gesturi aristocrate, formula « artă pentru artă » [2]), el nu disprețuia în anumite momente nici arta concepută ca instrument de luptă socială, legată de societate prin rădăcinile sale și prin funcțiunea pe care o îndeplinea [3]). Alături de el, cazul unui Vârnav Liteanu este și mai elocvent: el pornește dela afirmația că *Doinele* lui Alecsandri sânt dovada unei creațiuni în afară de influența mediului social [4]), spre a ajunge în cele din urmă la mărturisirea că opera literară nu se poate explica decât explicând condițiile

---

[1]) *Discuții literare, Societatea de mâine*, II, p. 61: « azi nu-mi mai plac, fiindcă nu sunt erudite, nu au lărgime, sunt la nivelul tinerimii de atunci, de pe la 1888—1890, a Ardealului ».

[2]) *Epistola V. Către A. Naum, Almanachul Societății Academice social-literare « România Jună »*, II, Viena, 1888, pp. 101—106.

[3]) *Epistola II. Către Alecsandri, Conv. lit.*, XI, pp. 277—278.

[4]) G. Vârnav-Liteanu, *Operele complecte ale lui Alecsandri. Cercetare critică, Conv. lit.*, X, p. 57.

©BCU CLUJ

sociale în care ea a luat naștere [1]). Și chiar în primul caz invocat, acela al *Doinelor*, concepția criticului dela *Convorbiri* nu păcătuește printr'o excesivă rigurozitate logică: nesimțind decât repulsie față de societatea moldovenească din epoca Regulamentului Organic, Vârnav Liteanu crede că Alecsandri ar evada, în creațiunea sa, din această societate și astfel *Doinele* s'ar sustrage oricărei influențe din partea acesteia. Dar evadarea îl duce pe Alecsandri în lumea satului și *Doinele*, care iau naștere în mediul acesta și oglindesc în toată strălucirea lor fabula și sentimentele poporane, ne arată că în mintea lui Vârnav noțiunile de « mediu » și de « societate » se organizau între limite foarte capricioase.

Și dacă astfel stau lucrurile cu cei chemați să păzească larii familiari, vom înțelege de ce a fost atât de slabă rezistența pe pozițiile idealiste ale unui discipol ca Bogdan-Duică: cu urechea plecată către șoaptele pământului, mirajul istoriei a fluturat întotdeauna ispititor în fața ochilor săi.

Dintre elementele discutate în articolele analizate, acela care va căpăta un relief tot mai puternic în preocupările scriitorului ardelean este personalitatea. Târziu de tot, în 1927, el va face mărturisirea că asupra personalității aducea concepția lui Ranke: « personalitate... este cel ce întrupează... energic, victorios, mare, tendințele epocei » [2]).

Personalitatea aceasta, ce se definește și se impune prin accentuarea unor anumite trăsături și pe care, în articolul discutat, Bogdan-Duică nu era încă hotărît s'o urmărească în relațiunile ei cu lumea fizică,

---

[1]) *Alexandri, Conv. lit.*, VI, p. 366; *Dumbrava Roșie, ibid.*, VIII, p. 153. In articolul citat despre Alecsandri *(Conv. lit.*, VI, p. 365) susține că la Greci arta este produsul firesc al pământului și climatului.

[2]) *Pentru cetitorii mei, Națiunea*, 1927, nr. 70; v. și nr. 38: *G. Brandes: Omul mare. O conferință a ilustrului decedat*, unde se dă rezumatul conferinței ținute de Brandes la Paris în 1902 despre « omul mare ». Discutând concepția lui Taine, Brandes arăta că omul mare, după concepția criticului francez, este un rezumat al epocii sale. Spre osebire de Taine, Brandes crede că omul mare este punctul de plecare al unei noi civilizațiuni. — Ceva asemănător vedea Bogdan-Duică în Eminescu (*Luceafărul*, 1909, p. 536), care i se pare a fi « un creator de națiuni »: o formulă în care băteau încă valuri întârziate din concepția romantică a geniului, așa de scumpă literaturii române din secolul trecut.

©BCU CLUJ

se realizează în opera de artă și poate fi definită din analiza acesteia. Iată-l în fața lui Molière: « Vederile filozofiei acesteia, luate la un loc, ne permit a reconstrui pe autorul lor din toate punctele de vedere, din care el a privit și a observat și a studiat pe om. Și numai zicând aceasta, vom fi în stare să ne dăm seamă de înțelesul vorbei ce a zis-o Goethe despre Molière: « Der reine Mensch ! » [1]). Și autoritatea lui Goethe era întărită de aceea a lui Schiller, ale cărui păreri asupra artei dramatice Bogdan-Duică le extrăgea din opera de reputație bine stabilită a lui Minor. Schiller socotea indispensabilă prezența vizibilă a personalității creatorului în opera de artă ; din pricina aceasta aprecierea lui avea multe rezerve față de teatrul lui Lessing sau Shakespeare, care-și construiau eroii pe un plan obiectiv [2]).

Cu o astfel de concepție se apropie el de opera unora dintre poeții români. Poezia lui Sihleanu solicită atenția criticului literar ; el nu vrea să-l lase « numai în seama istoricului literar, care-i mântue în câteva șire și de multe ori nu-i în stare a-și zugrăvi personalitatea vie a autorului ». Din opera lui a ales în deosebi capitolul acela în care personalitatea scriitorului se manifestă mai liber, anume poezia lirică. « Poveștile lui au rămas nepomenite, pentrucă ele nu-mi erau necesare ca să explic pe autorul lor » [3]). Privind astfel lucrurile din punctul de vedere al participării autorului la opera de artă, Bogdan-Duică își însușește o anumită ierarhie a genurilor literare, în vederile căreia importanța cea mai mare era atribuită poeziei lirice. Această clasificație se întemeiază pe concepția că în epos și dramă mărimea subiectului în el însuși, fără niciun fel de prelucrare artistică, trebue să fie atât de copleșitoare, încât să umbrească definitiv pe autor. Este o părere pe care scriitorul român o desprindea din *Estetica* lui Jean Paul [4]) și pe care studiul lui Minor asupra lui Schiller i-o reactualiza.

---

[1]) *Corespondență din București, XII. Dela teatru, Tribuna*, 1890, nr. 282.

[2]) *Corespondență...*, XV. *Nicolae Nicoleanu, Tribuna*, 1891, nr. 13; din I. Minor, Bogdan-Duică pune la contribuție studiul *Schiller. Sein Leben und seine Werke*, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1890. Ceva mai târziu (*Cronica literară. Literatura bulgară, Flacăra*, 1911, p. 80), vorbind despre literatura bulgară, arată că discuțiile critice de acolo « au defectul că nu țin seamă de personalitatea poeților, care este determinantă și permanentă ».

[3]) *Ibid., XIII. Alexandru Sihleanu, Tribuna*, 1890, nr. 296.

[4]) *Dela teatru, Tribuna*, 1890, nr. 242. Pe Jean Paul îl citează în ediția din 1813.

©BCU CLUJ

El nu rămâne însă timp îndelungat în tovărășia lui Goethe, Schiller, Jean Paul. În concepția lui asupra personalității, Bogdan-Duică revine curând la Taine: cercetătorul trebue în adevăr să aibă în vedere « căutarea omului în opera artistului, ghicirea personalității scriitorului din scrutarea operei lui ». Această operă încetează însă de a fi concepută ca o entitate supratelurică; de aceea el afirmă că metoda de cercetare a ei o poate găsi cineva în studiile lui Gherea sau *Filosofia artei* a lui Taine. Și criticul literar, care nutrea un dispreț așa de adânc față de istoria literară, adaugă: « Acest punct de vedere este o lege a criticei; și a fost și este un obiceiu intelectual al tuturor oamenilor, care citesc cugetând » [1]).

În felul acesta Bogdan-Duică ajunge să urmărească opera de artă în rădăcinile pe care ea le înfige în mediul social și să se raporteze la experiența umană a artistului. Acesta este procedeul pe care îl pune în practică atunci când descrie personalitatea lui Nicoleanu: « o simțire « duioasă », un suflet « fraged », precum se caracterizează el însuși; el era dăruit cu o fantazie caldă, care putea să-și construiască situațiile celor nenorociți și să le simtă, ca și cum ar fi fost ale sale; el însuși trăise o viață grea și culesese toate elementele acelei construiri a nevoilor străine; aceste trei pricini de căpetenie se întruniră pentru a crea pe cel mai mare filantrop poet al nostru, pe reprezentantul cel mai eminent al acelor sentimente, pe care psihologia le numește sentimente simpatetice » [2]).

---

[1]) *Art. cit., Tribuna,* 1891, nr. 13. Grație acestei revizuiri de atitudine se explică reproducerea în *Tribuna,* 1891, nr. 70, după *Crestomatia română* a lui Manliu, a unui articol al lui Gherea, *Poetisarea trecutului și fantasticitatea.*

[2]) *Art. cit., Tribuna,* 1891, nr. 13. — Schimbând puțin termenii, Nicoleanu este și în 1906 (în vol. N. Nicoleanu, *Poezii și proză*; Vasile Cârlova, *Poezii*; C. Stamati, *Poezii și proză,* București, Minerva, p. 19), « cel mai cald poet român al simțirilor altruiste ». Echivalând ideea de personalitate, « natura centrală » apare sub pana scriitorului român în 1893 (*Petru Maior. Un studiu biografic,* Cernăuți, 1893, p. 12): « *Naturi centrale* numea Turghenev pe-acei bărbați cari în mijlocul neamului lor stau cu toată inima lor, cari întrunind în firea lor tot ce are bun și din ce are și rău poporul, îl înțelege (sic) pe-acesta deplin, știu totdeauna ce vrea, simte (sic) ce visează și nădăjduește, și sunt în stare să-i încorporeze visul și nădejdea ori să-i deschiză calea spre realizarea lor; căci stând în mijlocul poporului ei stau și deasupra lui; deasupra-i ridică virtutea mai curată, talentul mai mare. — O natură centrală a fost și Maior. Toate tendențele sociale, politice și literare ale timpului și poporului său au lăsat în scrierile lui urme...».

©BCU CLUJ

Începe să se schițeze în rândurile acestea ștergerea frontierelor dintre critica literară și istoria literară, un proces a cărui desfășurare va merge paralel cu activitatea de mai târziu a scriitorului. Noțiunea de personalitate artistică își definește din ce în ce mai precis conținutul prin stratificarea elementelor istorice: alături de mediu și de epocă, ideea de rasă își face apariția. Idee veche, care-i reținuse atenția încă de pe vremea când publica în *Tribuna* dela Sibiu unele fragmente din *Istoria literaturii engleze* a lui Taine. La data aceea, preocupat de analiza psihologică, de căutarea legilor « vegetației omenești », el afirmă că opera de artă nu trebue urmărită numai în mediul și timpul care au produs-o, ci în straturi mai adânci: « Aceste le explicăm explicându-ne felul rasei, al acelui complex de însușiri ce le ai din naștere și se arată de obiceiu în deosebirile de temperament și organisație fisică » [1]). In felul acesta, poetul devine exponentul rasei, în el « țâșnește neamul, rasa: cum simte aceasta, până la ce înălțimi se urcă putința ei de concepție ideală? iată ce totdeauna trebue să ne intereseze de aproape » [2]). Mediul și personalitatea devin « cei doi poli ai orientării critice » [3]); și astfel, cel ce studiază o individualitate literară nu se poate sustrage obligației de a-și pune și problema rasei. Rasa, mărturisește el și în partea din urmă a activității sale, trebue să străbată « în portretul literar, ca de exemplu la Taine, în istoria literaturii engleze » [4]). Este drept că din punct de vedere biologic ar fi o naivitate să se mai creadă în puritatea rasei: « Când zic rasă eu acum înțeleg popor reeșit din încrucișări cu corespondente încrucișări sufletești. Suma tuturor necunoscutelor și abia bănuitelor eredități produc sufletul național » [5]). Sufletul acesta

[1]) *Din Taine*, *Tribuna*, 1889, nr. 2.

[2]) *O surprindere în poezia română (T. Arghezi)*, *Națiunea*, 1927, nr. 276.

[3]) *Istoriografia literară română*, *N. Iorga*, *Viața romînească*, LXIII (1925), p. 79.

[4]) *Ibid.*, p. 80.

[5]) *Ibid.* V. și ceea ce spune asupra lui Stamati, în lucrarea amintită din ed. Minerva, 1906, p. 175: « Cu ce plăcere n'aș primi eu, Ardeleanul, cel care asemenea doresc cu căldură viitorul mare amestec de sânge, din care se va ridica, abia atunci, cea mai din urmă și cea mai sănătoasă și neînfrânată temelie fiziologică a măririi viitoare a neamului nostru, cum n'aș primi eu această demonstrație anticipată a celor ce vor să vie? Rasă bună, muzică de sânge era în Stamati ». Ea constitue « temeiul *sine quo non* »; lăsat însă numai la ceea ce îi dicta această muzică de

©BCU CLUJ

național își are tendințele sale ce diferă dela o epocă la alta: acela care le dă expresia cea mai puternică este o personalitate [1]). În cuprinsul acestei personalități se poate vorbi de predominarea uneia dintre facultățile sufletești, « la faculté maîtresse » a lui Taine: « Să ne întrebăm așa dar », spune Duică în legătură cu poezia lui Iancu Văcărescu, « care este acea *faculté maîtresse*, care, precumpănind, constitue trăsătura fundamentală a fizionomiei lui literare? » [2]).

Influențat de unele critici adresate sistemului lui Taine, Bogdan-Duică are astfel momente de îndoială în ceea ce privește ideia de puritate a rasei [3]). El construește cu toate acestea noțiunea de perso-

sânge, Stamati ar fi ajuns un « doinaș dulce 'n metre simple », nu un poet de fantazie și de sentiment romantic, bucuros că poate urma pe poeții romantici pe care el îi gusta laolaltă cu contimporanii săi. — Cel care vorbise de « muzica de sânge » în legătură cu poezia lui Stamati este B. P. Hasdeu, în articolul *Costachi Stamati*, în *Revista Nouă*, I, (1888), nr. 6, pp. 212—213, care împrumutase expresia din scriitorul spaniol Calderon de la Barca. Pentru Hasdeu însă, ca și pentru Calderon, această « musică de sânge » caracterizează nu rasa în general, ci familia. — Iată acum și criteriile pe care Bogdan-Duică le pune în lumină atunci când vorbește despre literatura cu caracter antisemit a lui Alecsandri (*Cronică teatrală*, *Luceafărul*, 1910, p. 543): « Matineurile sunt cuprinse cu *Lipitorile satelor* de V. Alexandri, cu muzică. Sala este totdeauna plină, copiii curg Dumineca la teatru și cu ei, și oameni mari. Ovreiul lui Liciu îi nebunește: se aplaudă puternic, iar eu mă înfund într'o umbră și meditez asupra triumfului pe care jocul unui actor îl asigură și celor mai mari naivități. Arta pierde, dar rămâne antisemitismul, care va fi cândva de mare folos acestei țări ». În această constatare suntem ispitiți să bănuim rațiunea secretă care determină pe Bogdan-Duică să-și schimbe părerea despre această lucrare dramatică a lui Alecsandri, socotită, în *Vasile Alecsandri. Povestirea unei vieți*, București, Cultura Națională, 1926, p. 46, drept o operă de valoare.

[1]) *Pentru cititorii mei*, *Națiunea*, 1927, nr. 70.

[2]) *Istoria literaturii române moderne*, p. 3.

[3]) Sub influența lucrării amintite a lui Lacombe, *Introduction à l'histoire littéraire*, care, în liniile ei mari, este o respingere a teoriilor lui Taine. După el, rasa este (p. 22) « idée vague, hypothétique, qui n'est pas démontrée ni même démontrable directement ». Mai departe el crede că Taine a greșit despărțind momentul de mediu, — două noțiuni care se confundă. Și, la rândul său, Lacombe studiază amănunțit mediul într'un capitol desvoltat (livre III, ch. 3, pp. 259—313), ceea ce îi dă din nou satisfacția să combată pe Taine. Către Lacombe îl îndruma pe Bogdan-Duică *Introducerea* lui Joseph Texte la lucrarea lui Louis Betz, *La littérature comparée. Essai bibliographique*, Strasbourg, Karl J. Trübner, 1900, unde, la p. XXI, găsia afirmațiunea următoare: « Des livres comme la *Comparative Literature* de H. M. Posnett, ou comme l'*Introduction à l'histoire littéraire* de M. Lacombe ou comme les *Prinzipien der Literaturwissenschaft* de A. Elster, —

©BCU CLUJ

nalitate pe formulele desprinse din scriitorul francez, pe care-l completează însușindu-și concepția lui Ranke despre rolul social al acestei personalități. Și întreaga lui operă științifică este, după propria-i mărturisire, evidențierea personalităților naționale [1]). În felul acesta arta înaltă pe care, sub unele influențe ce le vom descifra ulterior, el ajunge să o considere drept « tipică », este socotită de el ca izvorînd din mediu, din personalitate și din consimțimântul mediului [2]).

pour ne citer que les plus récents, — peuvent servir à limiter ici le champ de la discussion et à déterminer les problèmes ». Remarcăm de pe acum faptul că pasajul acesta va cădea din nou sub ochii lui Bogdan-Duică atunci când va recensa studiul lui Drouhet despre Vasile Alecsandri, în *Societatea de mâine*, II, p. 402: nemai fiind însă atât de recente, lucrările amintite în fragmentul reprodus de noi aveau să fie lăsate de o parte de învățatul român, care nu se raportează decât la pasajele care preced și care urmează. — Lucrarea lui Betz a fost citită foarte atent de Duică: exemplarul pe care îl poseda, astăzi donat, cu întreaga sa bibliotecă, Seminarului de istoria literaturii române moderne dela Universitatea din Cluj, este subliniat în creion de diferite colori. Aceasta este lucrarea care i-a pus la îndemână o mare parte din bibliografia literară pe care avea să-și întemeieze, până târziu de tot, studiile sale.

[1]) *Art. cit.*, *Națiunea*, 1927, nr. 70. Este ceea ce îl preocupă în studiul asupra lui George Lazăr, *George Lazăr*, București, 1924 (Academia Română, Mem. Secțiunii lit. S. III, t. I, mem. 6) p. 1: « Proprie rămâne tendința mea de a-l descifra pe Lazăr ca *personalitate științifică* bogată; de-o acută simțire la orice atingere; imaginând meniri proprii și naționale mari; voind să realizeze stăruitor ce imagina; conștientă în orice moment de martiriul său; și chiar tragică prin durerea că nu a văzut rodul apostolatului său suferitor ». Această personalitate, crede el mai departe, se concentrează în jurul unei idei, pe care caută s'o realizeze și s'o închine societății (*ibid.*, pp. 1—2). Mărturisiri ulterioare atenuiază însă simțitor afirmația aceasta, care, de altfel, s'ar împăca rău cu unele lucrări ale sale, bunăoară cu aceea închinată lui Ion Barac, scriitor care ar putea fi orice, afară de « personalitate ». Faptul acesta îl obligă pe Bogdan-Duică să arate că lucrarea lui era numai un « pretext de a lămuri epoca » (scrisoare către S. Puşcariu, din 1929, publicată parțial în broșura *In memoria lui G. Bogdan-Duică*, p. 17), de-a lămuri « *înceata* înălțare a nivelului cultural în Ardeal », de-a lămuri « puterile care l-au înălțat ». In această operație, Barac este socotit « drept una din primele trepte, din treptele de jos, peste care Ardealul, urcând, a trecut de mult » (*Ioan Barac*, *Studii*, București, 1933, p. 5).

[2]) *Titu Liviu Maiorescu*, p. 18. Expresia lui Duică: « Arta tipică, ideală, își are originea în mediul din care impresiunile curg spre artist, în personalitatea artistului — a cărui psihologie abia de curând filosofia o cercetează cu oarecare succese — și în consimțământul mediului, căruia i se înfățișează solicitându-i aprobarea ». Ceea ce trebue înțeles în sensul că mediul provoacă apariția impresiunilor, iar nu că le pune la dispoziția artistului de-a-dreptul fabricate.

©BCU CLUJ

Faptul acesta arată necesitatea cercetărilor biografice, care « servesc uneori la fixarea momentului și la explicarea condițiilor din care au răsărit cutare ori cutare operă, alte ori la precizarea epocei în care poetul a dat preferință unui gen de scriere față de altul » [1]); ele « nu sunt de niciun folos, dacă nu au destul timp, ca să arate cum din viață au înflorit simțirile poetului și cum viața a călăuzit gândirile lui în anumite direcții » [2]). Și înaintând tot mai mult în sensul acesta, el va ajunge să propună, în legătură cu studiile despre Eminescu, următoarea metodă: « Întâia grije a biografului aceasta trebue să fie: A stabili idealurile *lui*, vii (fetița din *Floare-albastră*, socialistul din *Impărat și proletar*, dascălul Pumnul, poetul Eliad etc.) ori moarte (codrul, isvorul, teiul, etc.); și apoi a le căuta originile și a le aprecia valoarea estetică, pentru el și pentru noi » [3]).

Absorbirea criticii literare de către istoria literară era impusă de condițiile sufletești în care s'a găsit Bogdan-Duică. Era pe de o parte constatarea rezultatelor pozitive pe care critica lui Titu Maiorescu le adusese în literatura română, erau, pe de altă parte, înclinarea firească spre istorie și studiile istorice pe care el le făcuse, ceea ce, în ordine literară, îl ducea către sistemul lui Taine. Estetismul idealist, pe care Titu Maiorescu ar fi dorit să-l reprezinte în toată puritatea lui, se lovea astfel de istorismul lui Taine. Conflictul nu se putea soluționa pentru Bogdan-Duică decât prin fortificarea pozițiilor istorice, în cuprinsul cărora el va reține însă criteriile de valorificare estetică și va admite noțiunea de individualitate artistică. Ancorând la această concepție, scriitorul român o va aplica în toată rigurozitatea. Iată aspectul pe care-l ia, în 1925, recensarea volumelor *Floarea pământului* și *Povestea omului* ale lui Demostene Botez: « D. B.

---

[1]) *Despre Grigorie Alecsandrescu, Conv. lit.*, 1900, p. 839. Dar la data aceasta scriitorul ține să delimiteze precis domeniul esteticei de cel al istoriei: « De aici înainte voi intra într'o serie mai lungă de amănunte privitoare la viața ori la operele lui, amănunte indiferente pentru aprecierea estetică, însă de preț pentru istoricul literar ».

[2]) *Grigore Alexandrescu. Discurs rostit la centenarul nașterii lui, la « Ateneul român » din București în 20 Ianuarie 1913*, *Luceafărul*, 1913, nr. 4, p. 119.

[3]) *Discuții literare. Și iarăși, și iarăși Eminescu*, *Societatea de mâine*, 1925, p. 231.

©BCU CLUJ

s'a născut la 29 Iunie 1893 într'un sat (Hulub, din com. Truşeşti, jud. Botoşani). Tata era preot, iar mama fata unui preot dintr'un sat vecin. Şcoala a făcut-o în sat, apoi în Botoşani, apoi la Iaşi, la liceul internat, unde se află o bibliotecă bună; biblioteca aceea i-a dat gustul de literatură. Pe atunci a scris întâiele versuri, publicându-le în *Arhiva*, în *Flacăra*, pe urmă în *Convorbiri*, la *Viaţa românească*, *Gândirea*. A studiat dreptul; dar, pentru trebuinţele-i sufleteşti, şi filosofie, şi literatură. Trăieşte în Iaşi, ca avocat.— Scurta biografie este un chenar simplu pentru o evoluţie simplă. Satul acela apare destul de însemnat în *Floarea pământului*, dispare din *Povestea omului*, ai cărui nervi orăşeniţi reţin icoane umbrite de un pesimism ce fuge de lume, ca — Buddha şi depresionează » [1]).

Un istoric literar este obligat să fie un bun cunoscător al biologiei şi al psihologiei: numai în felul acesta el va fi în măsură să cunoască legile generale ale sufletului omenesc [2]) şi să diferenţieze sufleteşte individualităţile [3]). Aceste cunoştinţe îl vor ajuta apoi să realizeze o selecţie a materialului cu care operează: în istoria literară nu îşi au locul decât elementele ce prezintă o valoare reală, pentrucă, în ultimă analiză, istoria literară este ştiinţa valorilor literare: o spusese Iosif Nădejde în 1884, o repetă Bogdan-Duică în 1925 [4]). Şi iată cum, în opoziţie cu ceea ce susţinuse altădată, scriitorul român ne face să asistăm de data aceasta la evacuarea cocoşaţilor din domeniul istoriei literare, în care, cu multă mărinimie, îi găzduise pe vremea entuziasmului idealist.

Aplicând aceste vederi literaturii române, el ajunge la constatarea că ea poate fi prezentată în curentele sale fundamentale, iar în cuprinsul fiecărui curent, în personalităţile marcante. Era concluzia firească a felului în care conciliase concepţiile opuse între care se frământase întreaga sa vieaţă. Este drept, această concluzie fusese

---

[1]) *Societatea de mâine*, 1925, p. 248.

[2]) *Art. cit.*, *Viaţa Romînească*, LXI (1925), p. 357. Conducându-se după ceea ce se făcea aiurea, — şi în primul rând după ceea ce se făcea în Franţa —, criticul român caută, în *Poetul soarelui*, *Luceafărul*, 1906, p. 460, să stabilească o bază de înţelegere a poeziei lui Alecsandri, analizând adâncurile fiziologice ale individului.

[3]) *Art. cit.*, *Viaţa Românească*, LXI (1925), p. 358.

[4]) *Ibid.*, p. 359.

©BCU CLUJ

realizată în altă parte încă de mai înainte: Bartels o aplicase literaturii germane [1]); dar faptul că istoricul literar român și-o însușește, este o dovadă mai mult că ea corespundea din plin vederilor sale. Privire sintetică și operație analitică, — iată cele două planuri pe care trebue să se desfășoare succesiv activitatea istoricului literar [2]). Și peste tot, privire adâncă în sufletul oamenilor, care trebuesc și înțeleși, dar și educați [3]).

Paralel cu această transfigurare a concepției de istorie literară, Bogdan-Duică propune operei literare un nou ideal. Nu mai este vorba acum de « caracteristic », noțiune ce impunea artei frontierele individualului. Arta trebue să se ridice la general, să redea ceea ce este « tipic »; ea devine în felul acesta « artă tipică » și rostul ei este să se înalțe « până la ideal ». « Idealul », continuă scriitorul român, « este: fenomenul cu valoare estetică, prins de artist din cursul vremii, al ființelor și al obiectelor trecătoare, cu valoarea sporită de imaginațiunea artistică; este realizarea valoarei estetice gândite până la capăt în direcția în care natura însăși a împins fenomenul ca fenomen de frumusețe » [4]).

Am avut prilejul să arătăm în cele discutate anterior anumite aderențe clasice în crezul literar al lui Bogdan-Duică; fragmentul reprodus de data aceasta, pe care-l desprindem din una dintre ultimele sale lucrări în care pune probleme principiale, impune cercetătorului aceeași constatare. Aplicând ideilor sale termenii consacrați, vom înțelege că « fenomenul cu valoare estetică, prins de artist din cursul vremii, al ființelor și al obiectelor trecătoare » însemnează selectarea elementelor naturale, ceea ce ne conduce la « natura aleasă », « la nature choisie »; că această « valoare sporită de imaginațiunea artistică » transformă « natura aleasă » în « natură frumoasă », — « la nature choisie » devine « la belle nature »; arta nu mai reproduce astfel

---

[1]) *Art. cit.*, *Viața rom.*, LXII, p. 31; din Bartels, lucrarea amintită anterior, *Geschichte der deutschen Litteratur*, din care Bogdan-Duică poseda volumul al doilea, închinat literaturii din secolul XIX.

[2]) *Luceafărul*..., p. 3.

[3]) Scrisoare către S. Mehedinți, datată din 27.IV.1923 și publicată în *Conv. lit.*, 1934, p. 798.

[4]) *Titu Liviu Maiorescu*..., p. 18.

©BCU CLUJ

fenomenul natural în realitatea lui, ci într'o formă care, fără să existe în realitate, ar putea totuși să existe: nu « le vrai », ci « le vraisemblable ». Evoluând astfel între caracteristicul ce izvorăște din individual și tipicul ce îmbracă generalul, Bogdan-Duică se depărtează de teoria naturalistă spre a ancora din nou la țărmul clasicismului.

Introducând însă în ansamblul acesta noțiunea de « tipic », scriitorul român ne dă putința să vedem ținuturi nouă străbătute de setea lui de cunoaștere. Într'adevăr, întreaga opoziție dintre caracteristic și tipic, așa cum o stabilește el, derivă din tratatul de literatură al lui Lehmann, una dintre lucrările ce au preocupat de aproape pe istoricul literar român. Scriitorul german dedică un capitol întreg acestei probleme, urmărind în amănunt raporturile în care se găsesc între ele caracteristicul individualizant, ce ne întâmpină în literatura naturalistă, și tipicul generalizant, cu care operează arta idealistă. Scriitorul naturalist este preocupat să prindă în opera sa particularul, să-și însușească, în măsura în care faptul este posibil din punct de vedere tehnic, toate trăsăturile incidentale pe care i le oferă realitatea și caută să individualizeze cu ajutorul lor. Arta idealistă înlătură tot ceea ce pare incidental, face să se șteargă frontierele individualului și așează totul pe datele fundamentale: « mit einem Wort: sie sucht das Typische wie jene das Individuelle ». Căutând în individual tipicul, arta idealistă va desprinde dintr'însul numai trăsăturile care pot fi ridicate la tipic. Este drept, această sublimare a datelor individuale poate duce la crearea de caractere lipsite de orice viață; în generalitatea lor tipică ele vor deveni simple scheme, simple noțiuni abstracte. În cazul acesta poetul nu mai creează tipuri, ci alegorii. Și spre a ilustra primejdia aceasta care pândește arta idealistă, Lehmann se îndruma de asemenea către clasicism, către tragedia clasică franceză [1]).

Raportând această concepție și definind, în discursul de primire la Academia Română, atitudinea ideologică a lui Titu Maiorescu pe baza ei [2]), Bogdan-Duică ne face să vedem ce poziții rezistente

[1]) R. Lehmann, *Poetik*, capitolul *Die Richtungen der Poesie. Naturalismus und Idealstil*, pp. 211—222, în special pp. 217—221.

[2]) Spre a pune în lumină jocul pe vocabula maioresciană și pe cea desprinsă din Lehmann ne mărginim la următoarele exemple: « concentrarea artistului în obiect îi dă putința de-a lua obiectului mărginirea individuală și de a-l preface în tip, privindu-l *sub specie aeternitatis*, ceea ce este egal cu o idee platonică. Astfel,

©BCU CLUJ

ocupa, în concepția sa, clasicismul. Pornit sub zodia clasică a junimismului, spiritul său se arcuia astfel și, peste decenii de literatură naturalistă individualizantă, el edifica același ideal estetic clasic.

Cel mai de seamă rezultat al acestei peregrinări între sisteme este, fără îndoială, caracterul explicativ pe care istoria literară îl capătă la Bogdan-Duică. Faptul acesta, care fixează concepția lui în plină actualitate științifică, îi impunea cu necesitate spargerea frontierelor istoriei literare naționale și ridicarea la literatura comparată. Preocuparea pentru literatura comparată se manifestă încă din primele sale articole, dar la data aceea nimic nu ne autorizează s'o socotim altfel decât ca un incident fericit. Într'adevăr, traducând, în 1888, o serie de *Snoave și povești slavice*, el face observația că « analogiile cu poveștile neamului nostru sunt foarte dese » [1]). Dar ceea ce la această dată nu era decât un fapt incidental, va deveni, către sfârșitul vieții, când o bogată experiență literară deschidea largi orizonturi în fața sa, o concepție de solidă fundamentare științifică. Și ca și în alte

după Maiorescu, Shylock nu este Ovreiu, ci Ovreimea; Werther nu este un amorezat individual, ci însuși sentimentalitatea amorului» (*Titu Liviu Maiorescu*..., pp. 16—17); în fața acestora, câteva note desprinse din *Poetica* lui Lehmann: « Die Idealkunst dagegen zeichnet in grossen Umrissen, verschmäht alles, was zufällig erscheinen kann, und schwächt das Individuelle ab » (p. 217); « Es sind bestimmte, grosse, allgemeine Züge, welche jede einzelne Person zugleich kennzeichnen und ins Typische erheben » (p. 218); « Wo nun freilich die Auswahl eine allzu strenge ist und die individuellen Züge zu sehr verblassen, werden die Charactere farblos und blutleer, wie das z. B. in der klassischen Tragödie der Franzosen der Fall ist. Ja, sie werden in ihrer typischen Allgemeinheit zu blossen Schemen, die schliesslich nichts weiter als abstrakte Sinnbilder sind: statt der Typen schafft der Dichter Allegorien » (219). — Lehmann nu făcea de altfel decât să reactualizeze idei pe care Duică le manevrase încă de mai înainte. În *Cronică teatrală*, *Luceafărul*, 1910, p. 565, reproduce din studiul lui Max I. Wolff asupra lui Shakespeare, apărut în 1908, un pasaj asupra regelui Lear, în care ni se spune, între altele: « În tot cazul persoanele din « Lear » au mai multă însemnătate tipică și caractere particulare mai puțin evidente decât se observă de altfel în arta individualizătoare a lui Shakespeare ». În fine problema aceasta a naturalismului și idealismului i-o punea și lucrarea lui Max Deri, *Naturalismus, Idealismus, Expressionismus*, 1921, pe care Bogdan-Duică o analizează, laolaltă cu altele, într'o serie de articole despre expresionism, publicate, cu scopul de a populariza cunoștințele de estetică, în *Societatea de mâine*, II (1925), nr. 13, 15, 16, 19.

[1]) *Gazeta Transilvaniei*, 1888, nr. 62.

©BCU CLUJ

împrejurări, el se adresează și de data aceasta lucrărilor de căpetenie. Iată-l stabilind clasificarea studiilor literare, după introducerea pe care Joseph Texte o scrisese la tratatul de bibliografie a literaturii comparate al lui Betz:

1. « *Chestiuni teoretice și probleme generale*, care sunt baza științei: ideile rasă, naționalitate, patrie (ipoteze); condițiile desvoltării literare (climă, instituții, limbă, etc.); principii generale privitoare la creațiunea literară.

2. Literatură populară comparată sau folklore.

3. Literatura modernă comparată sau studiul comparativ al « monumentelor » literare propriu zise.

4. Istoria literaturii generale, Weltliteratur (cum i-a zis Goethe)! Adică: expunerea totalului desvoltării simultane a tuturor literaturilor»[1]).

Necesitatea de a adânci aspectul comparat al literaturii române îl face să propună, în 1926, un capitol special de literatură comparată într'o proiectată revistă de istorie literară: « Dela un timp încoace », spune Bogdan-Duică, « o serie de cercetători se ocupă cu influențele străine asupra literaturii românești... Anglia, Franța, Italia, Germania, Rusia, etc.... au lăsat în literatura noastră urme adânci. Acestea ar fi cercetate cu stăruință; ar avea capitolul lor deosebit. Și s'ar căuta mult, în străinătate » [2]).

Datele sumare pe care învățatul român ni le-a dat în direcția aceasta nu ne îngădue să urmărim în amănunt concepția sa despre literatura comparată. Disciplină la modă în zilele noastre, era firesc lucru ca ea să se impună atenției sale, atât de stăruitoare în căutarea noutății. Nu vom avea candoarea să afirmăm că, prin ancorarea la această concepție, problema cercetării literare și-a căpătat soluția ei definitivă. Stabilind aderențele internaționale ale unei opere literare,

[1]) Recensia făcută lucrării lui Ch. Drouhet, *Vasile Alecsandri și scriitorii francezi*, în *Societatea de mâine*, II, p. 402. Informațiile asupra literaturii comparate le împrumută Bogdan-Duică din lucrarea amintită anterior a lui L. Betz, *La littérature comparée*, unde expunerea teoretică fusese făcută de J. Texte, într'o *Introduction* (pp. XIX—XXIV). Textul raportat aci rezumează paginile XXI—XXIII din lucrarea franceză. « Die Weltliteratur » a lui Goethe o găsea nu numai în clasificația stabilită de Texte, ci și în textele epigrafice pe care Betz le punea în fruntea lucrării sale.

[2]) *Scrisoare literară*, în *Cele trei Crișuri*, VII (1926), p. 67.

©BCU CLUJ

literatura comparată ne dă prilejul să integrăm un scriitor sau o temă unui curent literar de largă circulație; ea ne dă însă în același timp și prilejul să individualizăm, prin raportare la scriitorii care l-au influențat sau la aceia înrudiți spiritualicește cu el, un scriitor anumit. Prin esența lor, bunurile intelectuale sunt de factură cosmopolită. Nimic mai firesc în cazul acesta decât ca o operă literară să se împărtășească din experiența literară străină. Dar o astfel de operă nu există numai internațional, ci și național. Ea aclimatizează valorile străine, le localizează, le face să capete un sens național. Este un proces de transfuzie, ale cărei rezultate nu se fac simțite în bine decât în măsura în care noile elemente și-au pierdut valoarea lor autonomă, încorporându-se definitiv în vechiul organism. Și cercetătorul literaturilor are îndatorirea să urmărească transfigurarea aceasta de valori.

Operația aceasta nu consumă însă în întregime posibilitățile de cercetare literară. Practica literară comparată accentuează în mod deosebit de puternic elementele intelectuale ale unei opere. Ele s'au dovedit a fi cele mai consistente, acelea care pun un frâu strâns elanului către ipotetic și aproximativ. Dar, sub raportul acesta, pot fi încă amintite observațiile al căror ecou în literatura română se făcea, din 1867, Titu Maiorescu, în studiul său închinat poeziei române: adevărata valoare a unei opere de artă nu trebue căutată în elementele logice sau afective de fond, ci în expresia pe care artistul ajunge s'o dea acestora. « Poetul nu este și nu poate fi totdeauna nou în ideia realizată: dar nou și original trebue să fie în vestmântul sensibil, cu care o învălește și care îl reproduce în imaginațiunea noastră. Sujetul poeziilor, impresiunile lirice, pasiunile omenești, frumusețile naturii sunt aceleași de când lumea; nouă însă și în perpetuu variată este încorporarea lor în arte: aci cuvântul poetului stabilește un raport până atunci necunoscut între lumea intelectuală și cea materială și descopere astfel o nouă armonie a naturei » [1]). Sântem departe de a împărtăși ignorarea comodă a relațiilor istorice în care sunt țesute elementele unei opere literare: această operă nu este numai rodul puterii creatoare a unui individ la a cărui căldură sufletească sânt topite și turnate într'o formă nouă vechile elemente, ci și albia pe care, la un moment

[1]) Titu Maiorescu, *Poesia rumână. Cercetare critică*, Iași, ed. Societății « Junimea », 1867, pp. 36—37.

©BCU CLUJ

dat, istoria a creat-o în desfășurarea valurilor sale. Nu putem împărtăși însă nici beatitudinea arcadiană a celor care, limitându-se numai la stabilirea relațiunilor între istorie și literatură, se cred autorizați să pună ultimul punct cercetărilor lor. Opera de artă se impune atenției noastre în aceeași măsură prin forma sa: crescută organic pe un anumit conținut, forma este elementul de căpetenie chemat să individualizeze acea operă. În felul acesta, studiul ei este destinat să ne dea înțelegerea mijloacelor prin care, pornind dela date generale, un scriitor izbutește în cele din urmă să cucerească autonomia creațiunii sale. Și literatura comparată, care a fost și care continuă încă să fie studiul *dependențelor de fond*, trebue să-și lărgească sfera preocupărilor sale și să devină în același timp studiul *diferențelor de expresie*.

Privită din punctul acesta de vedere, activitatea științifică a lui Bogdan-Duică a purtat cele mai adeseori în valurile sale concepția la zi. Studiile sale de literatură comparată, cărora s'a dedicat cu predilecție în partea din urmă a vieții sale, sânt în primul rând stabiliri de raporturi intelectuale între scriitori, sânt caracterizări de personalități pe bază intelectuală. Orientarea sa largă în literatura universală și pasiunea rară pe care o punea în determinarea detaliilor, adeseori caracteristice, fac din aceste lucrări piese de rezistență în genul lor. Niciodată însă, nici chiar atunci când a vorbit de *Luceafărul* lui Eminescu, Bogdan-Duică n'a riscat, nici teoretic nici ca activitate, o anticipare de concepție și de metodă, pe care viitorul ar fi urmat s'o verifice [1]).

Ajungem în felul acesta la punctul final în evoluția teoriei literare a lui Bogdan-Duică. Pornită sub egida « Junimei », această evoluție se caracterizează astfel prin încorporarea criticii literare în istoria

[1]) Sub formă de desiderat, necesitatea de a adânci mijloacele artistice-tehnice este formulată în *Prefața* la *Istoria literaturii române moderne*; iar ca specimen de analiză în domeniul acesta pot servi unele rânduri închinate poeziei lui D. Anghel, în *Societatea de mâine*, I (1924), p. 680, în care autorul se menține la aceeași drastică disociere a formei de fond, pe care, în literatura română, o expusese și-o practicase Titu Maiorescu: « Forma este suprafață; poezia este sentimentul, este viața coaptă în simțire și numai învălită în formă; dela formă drumul spre simțirea vieții și viața simțirii trebue să ducă neted, ușor, adimenitor ».

©BCU CLUJ

literară [1]) și prin sporirea cadrului istoriei literare naționale până la literatura comparată. Desfășurarea acestui proces reliefează ca date permanent caracteristice structura spirituală enciclopedică a scriitorului român, lupta lui pentru idee, lupta pentru instruire prin idee.

Alcătuirea aceasta a sufletului său face din Bogdan-Duică un luminător, un « Aufklärer », tăiat din stofa din care au fost tăiați luminătorii neamului românesc de acum o sută și ceva de ani. Și celui ce are vie în minte pasiunea cu care învățatul profesor își apăra ideile, nu se poate să nu-i apară în față figura unui alt învățat al neamului, care, la începutul secolului trecut, își purta crucea de suferință în Ardealul luminării lui Iosif al doilea, — figura lui George Șincai.

D. POPOVICI

[1]) Fapt asupra căruia atrage atenția Sextil Pușcariu în articolul *Premiul de critică și istoriografie literară*, *Societatea de mâine*, II, nr. 25, p. 425: « la Bogdan-Duică vezi o preocupare stăruitoare de a îmbina principiul estetic-critic cu cel istoric, de a așeza istoriografia literară pe temelii științifice ». Ceea ce, constată d-sa mai departe, face ca lucrările lui Bogdan-Duică să se apropie « de cele mai serioase preocupări de metodologie în studiul istoriografiei literare ». Se confirma în felul acesta temeinicia spuselor lui Bogdan-Duică, pentru care (*Autocritică... Societatea de mâine*, I, p. 244) unele dintre cele din urmă studii ale sale erau « mărturisiri de credință metodologică ».

©BCU CLUJ

DESPRE Ă ȘI Â

PROBLEME DE FONETICĂ ȘI FONOLOGIE
CHESTIUNI PRINCIPIARE

Asupra vocalelor *ă* și *â*, deosebit de caracteristice pentru sistemul fonetic al limbii românești, s'au făcut în timpul din urmă un șir de observații excelente, oricât autorii acestora s'ar simți adese în contrazicere unii cu alții.

Imaginea acustică a unui sunet rămâne neschimbată, chiar când i se modifică figura articulatorie, dacă componentele acesteia continuă să se combine anume în așa fel, încât produc aceeași impresie asupra urechii ascultătorului. Putem articula d. ex. un *l* în regiunea dinților de sus, făcând cluziunea labio-dentală la stânga sau la dreapta sau chiar la mijloc, fără ca ascultătorul nostru să-și dea seama de deosebirile acestea articulatorii. Când însă și timbrul sunetului este capabil de tot felul de nuanțări și mai ales când acestea își găsesc aplicarea și în uzul limbii, atunci se poate întâmpla cu atât mai ușor ca să nu cădem de acord asupra valorii lui acustice, articulatorii și chiar semantice.

Mi se pare așa dară că un *ă* sau *â* pot fi tot ce s'a spus despre vocalele acestea în lucrările mai recente citate în studiul de față. Întru cât fac constatări identice sau aproape identice, autorii lucrărilor acestora au meritul de a ne emancipa definitiv de erezia că *ă* și *â* n'ar fi, din punct de vedere fonetic, decât un *o* și *u* delabializat sau un *e* și *i* velarizat.

Cum nici configurația labială nu este un element esențial pentru formarea timbrului caracteristic lui *ă* și *â* și cum cu asemenea valoare

©BCU CLUJ

nu intervine aici nici vreo articulație velară, trebuia să se descopere organul care are rolul principal în diferențierea vocalelor acestora față de *i*, *e*, *a*, *o*, *u*.

Și în cazul acesta autorii noștri sunt de acord, atribuind limbii întâietatea, pe urma intervenției ei hotărîtoare și la pronunțarea unui *ă* sau *â*.

S. Pușcariu, deosebind la vocalele acestea nuanțe pe care le reprezintă grafic prin semnele *ă*, *â*, *ĕ*, *î*, face următoarea constatare foarte judicioasă, prinzând în sfârșit într'o formulă științifică ce este mai esențial din realitatea fonetică a sunetelor acestora: « Ceea ce produce acest registru special, este, după părerea mea, faptul că limba nu acționează în dreptul cerului gurii unde obișnuim să articulăm vocalele *a*, *e* și *i*, ci în alt loc, care, pentru *ă* și *â*, este mai nainte decât pentru *a*, iar pentru *ĕ* și *î* mai înapoi decât pentru *e* și *i*. Această deplasare a vocalei *a* și a prepalatalelor *e* și *i* în regiunea palatală, dă limbii și canalului oral o formă nouă, care produce registrul special de care am vorbit ». (DR. VII, pp. 9—10).

Făcând apoi comparația între deosebirea articulațiilor lingvale dintre *e* și *ă* sau *i* și *â* pe de o parte și cea dintre *s* și *ș* sau *z* și *j* pe de altă parte, S. Pușcariu crede că *ă* și *â* s'ar putea numi mai potrivit « vocale eterorganice » (ib. pp. 10—12). În ce privește poziția limbii în raport cu cerul gurii, locul articulării lor este, după tabloul pe care ni-l dă tot acolo și potrivit și cu experiențele făcute de I. Popovici, între *i* și *e* pe de o parte și *a* pe de altă parte. *Â* și *ă* au deci o poziție intermediară între vocalele anterioare *i*, *e* și un *a* medial. Alf Lombard găsește că *â* se articulează cu partea de mijloc a limbii nu departe de *u*, vârful și rădăcina limbii comportându-se cam la fel ca la *i*, și că *ă* și-ar avea locul între *â* și *a*. El numește sunetele acestea « voyelles moyennes » (« La prononciation du roumain », Uppsala 1935, Extrait de Uppsala Universitets Årsskrift, 1936, pp. 122—126), iar termenul acesta de « vocale mediale » mi se pare mai nimerit decât acela de vocale eterorganice. Adevărat că el nu mai face din *ă* și *â* un grup deosebit, întru cât îl cuprinde și pe *a* medial (v. și tabloul dat de Alf Lombard, *ib.*, p. 132), dar delimitări absolute ale bazelor articulatorii nu prea sunt cu putință, mai ales în domeniul vocalelor.

Al. Rosetti (« Contributions à l'analyse physiologique et à l'histoire des voyelles roumaines *ă* et *î* » în « Bulletin linguistique », III. Buc.

©BCU CLUJ

1935, pp. 85—112), pornind dela studiile de fonetică experimentală ale lui I. Popovici, care ar lămuri în deajuns natura lui *ă* și *â*, face cercetări foarte interesante asupra unor roentgenograme, în care a izbutit să prindă în bună parte configurația articulatorie a vocalelor acestora, așa cum au fost rostite de subiectele de care s'a folosit. Concluzia la care ajunge este că *ă* poate fi considerat ca o « vocală posterioară medială deschisă », iar *â* ca o « vocală posterioară închisă ».

Evident că Al. Rosetti ne pune astfel în fața altui *ă* și *â* decât ale lui S. Pușcariu și Alf Lombard sau chiar I. Popovici. Din toate părerile acestea se desprinde doar constatarea că *ă* și *â* au sub raportul articulației lingvale regulatoare a rezonanței bucale necesare pentru formarea timbrului lor o poziție intermediară între *i* și *e* pe de o parte și *o* și *u* pe de altă parte. Renunțând la precizii matematice, pentrucă nu le-am putea face decât pentru un anumit *ă* sau *â*, iar nu cu valoare absolută pentru orice *ă* și *â*, mi se pare că de fapt nu le putem caracteriza deocamdată mai bine decât numindu-le « mediale ».

De sigur, măsurătorile foneticei experimentale întrec ca exactitate orice indicații de alt fel asupra sunetelor. Când articulăm însă sunetele desprinzându-le de funcțiunea lor de elemente constitutive ale unui cuvânt, atunci nu mai putem avea siguranța dacă d. ex. un asemenea *â* izolat este același ca în *grâu*, *târg*, *tânăr*, *câmp* etc., rostite în cursul vorbirii cu preocuparea de a exprima o idee și fără de nicio atenție voită sau cerută nouă în ce privește rezonanța lui articulatorie. Subiectul supus experienței fonetice ne oferă cel mult un *ă* sau *â* tip sau standardizat, fără ca aparatul înregistrator sau fotografic să ne lămurească asupra tuturor variațiunilor caracteristice lor înlăuntrul sistemului fonetic al vorbirii noastre.

Lingviștii nu i-au descoperit în cursul cercetărilor lor nici uneia dintre celelalte vocale atâtea nuanțe ca lui *ă* și *â*, iar faptul acesta de sigur că nu se datorește numai dificultății de a le găsi o definiție fonetică. Sunetele *ă* și *â*, chiar dacă vor fi existat aci mai de mult în vreunul din graiurile băștinașe, au în uzul limbii noastre neolatine o vârstă relativ mult mai mică decât celelalte vocale și au putut să se desvolte din fiecare dintre acestea. Se pare că și împrejurarea aceasta a contribuit ca ele să apară mult mai puțin unificate sau reduse din variațiunile lor la un tip standard reprezentativ decât *i*, *e*, *a*, *o*, *u*. Nu

©BCU CLUJ

punem la îndoială rezultatele obținute prin cercetările de fonetică experimentală, dar cred că trebue să ne impunem oarecari rezerve în cazuri ca cela al lui *ă* și *â*, de a da concluziunilor ce se pot face în baza lor o valoare absolută și generală. Numind vocalele acestea mediale, nu le fixăm baza de articulare, ci îi determinăm doară limitele mobilității ei.

Și Al. Rosetti dă expresie unor considerațiuni de felul acesta, reamintindu-ne fapte de toată importanța și declarând că « ces constatations sont bien faites pour nous mettre en garde de donner une valeur absolue à nos mensurations ».

Se știe, și lucrul acesta îl subliniază și Alf Lombard, că elementul principal în articularea tuturor vocalelor este poziția limbii față de cerul gurii. Alf Lombard atribue doar un rol deopotrivă de important și vibrațiunii coardelor vocale (*op. cit.*, p. 126), ceea ce nu trebuia să facă într'o lucrare în care se ocupă și de « *i* dévocalisé asyllabique », de *i* afonic din forme ca *dormi*, *vezi*, *București* etc. (*ib.*, pp. 116—118).

Există deci și vocale la care coardele vocale nu vibrează, dar nici una dintre ele nu poate fi articulată fără de intervenția limbii. Alf Lombard vorbește însă despre acest *i* devocalizat în capitolul despre semivocale, nu în cela închinat vocalelor.

Al. Rosetti adaugă în continuarea expunerii sale că distanța între buze, unghiul maxilar și configurația labială pot varia destul de mult, fără ca astfel să se altereze timbrul unei vocale, că putem articula un *o* și *u* fără de a rotunzi buzele, și la fel un *i* și *u* cu o deschizătură anormală a maxilarelor. În asemenea cazuri anormale se obține totuși timbrul vocalic voit, pentrucă celelalte organe ale cavității bucale mențin, prin mișcările lor, intactă capacitatea camerii de resonanță proprii emisiunii fiecărui timbru vocalic. Aceasta se întâmplă prin compensație, grație mobilității extreme a mușchiului lingval și posibilității lui de a lua orice poziție în așa fel, încât capacitatea rezonanței bucale să fie restabilită în mod automat și readusă la normal.

Rezumând cele spuse de Al. Rosetti, am subliniat aci punctele de atingere între ideile lui și ceea ce afirmă S. Pușcariu despre *ă* și *â*: « Această deplasare a vocalei *a* și a prepalatalelor *e* și *i* în regiunea palatală, dă limbii și canalului oral o formă nouă, care produce registrul special de care am vorbit » (v. mai sus).

©BCU CLUJ

Mai este aci un cuvânt căruia se cuvine să-i dăm toată atenţiunea, cel de « compensaţie ». Dacă admitem posibilitatea unor astfel de compensaţii, şi trebue s'o facem, şi încă într'o măsură largă, atunci ajungem la încheierea că în anumite împrejurări celelalte organe articulatoare pot avea şi ele un rol cel puţin tot atât de determinant ca limba pentru formarea timbrului vocalic. Recunosc că în marginile acestor posibilităţi de compensaţie, între contribuţiile variabile ale diferitelor organe articulatoare, limba are primatul, pentrucă elasticitatea şi mobilitatea ei sunt mai mari, ca şi capacitatea ei de a-şi modifica configuraţia proprie şi pe aceea a cavităţii bucale. Faptul posibilităţii acestui fel de compensaţii este foarte important din punct de vedere principiar.

Aceeaşi vocală — şi spunem « aceeaşi vocală » fără de a pune în socoteală şi subtilele deosebiri de timbru, de care de obiceiu nu ne dăm seama sau pe care urechea noastră nici nu le înregistrează — poate să aibă deci diferite configuraţii articulatorii. Important este că în configuraţiile acestea se asociază de obiceiu anumite componente. Putem articula de-a-rândul toate cele 7 vocale ale noastre cu dinţii încleştaţi şi lăsând buzele nemişcate, dar totuşi îl rostim de regulă pe *i*, *e*, *ă*, *â* cu deschizătură orizontală a buzelor, pe *o* şi *u* cu deschizătură verticală a buzelor, toate vocalele acestea cu un unghiu maxilar mai mic decât *a*, lăsându-l pe *i* mai închis decât pe *e*, iar pe *u* mai închis decât pe *o*. Dacă asocierile de care vorbim sunt cuprinse, ca să zicem aşa, în automatismul limbii, există altele cărora acelaşi mecanism li se împotriveşte. De aici d. ex. dificultatea Românului de a articula un *ü*, asociind articularea palatală a limbii cu articularea verticală a buzelor. Când pe de altă parte *ă* din *părumb* < *palumbus* se labializează sub influenţa lui *p*, rotunjirea buzelor are drept urmare şi modificarea altor componente în figura lui articulatorie, potrivit cu felul în care se combină de obiceiu în figura articulatorie mai apropiată cu configuraţie verticală a buzelor: *ă* devine *o* (*părumb* > *porumb*). Şi totuşi, putem articula un *ă* şi cu buzele rotunjite, dar acest fel de *ă* este în afară de sistemul nostru de articulare. Faptele arată că în fiecare limbă există o anumită interdependenţă între componentele figurilor articulatorii şi că aceste componente nu se pot combina oricum, nici atunci când simultaneitatea lor nu este în afară de orice posibilitate, ca în cazul lui *ü*, pomenit mai sus.

©BCU CLUJ

Deși componentele omorganice ale diferitelor figuri articulatorii vocalice pot fi identice (unghiul maxilar, configurația buzelor etc.), ele se deosebesc totuși de obiceiu. Există între ele, deci între un *i* și *e*, un *ă* și *o* etc., anumite intervale, anumite raporturi articulatorii, determinate de principiul pe care l-am putea numi al relativității vocalice, așa cum s'a desvoltat ca factor regulator și hotărîtor în sistemul nostru de articulare. De aici derivă felul particular în care se deosebesc în fiecare limbă vocalele unele de altele, ca timbru și ca articulație.

Dacă admitem acest principiu al relativității, pe urma căruia vocalele se găsesc unele cu altele în anumite raporturi sub aspectul lor acustic și articulatoriu, și având în vedere că sunetele prezintă în uzul limbii, ca elemente integrante ale cuvintelor, tot felul de variațiuni, ajungem să întrevedem anumite raporturi de sonoritate, timbru și articulație între vocalele din silabele consecutive ale aceluiași cuvânt. Chiar numai existența silabelor accentuate în opoziție cu cele neaccentuate confirmă faptul acesta. Dar deocamdată atrag doar atenția și asupra acestui principiu, pe care îl numesc al corelațiunii silabice.

Între atâtea lucruri de felul acesta, să ne mai reamintim și de faptul că sunetele se acomodează într'o măsură oarecare celorlalte sunete cu care sunt în nemijlocit contact. Vocala *â* din *tânăr* d. ex. are sub influența lui *t* precedent o articulație în care limba este mai apropiată de dinți decât la *â* din *câmp* [1]). Principiul care intervine aci, poate fi numit al interdependenței articulatorii a sunetelor.

---

[1]) De altfel, cercetările mai nouă au dovedit că între sunetele în nemijlocit contact există peste tot o așa zisă « coarticulațiune ». Pe când articulăm un sunet, organele noastre încep să ia poziții reclamate de articularea sunetului următor din același cuvânt. Figura articulatorie a unui sunet cuprinde astfel și elemente necesare doar figurii articulatorii a sunetului care urmează. Teoria sunetelor de tranziție (« Gleitlaute ») s'a dovedit în felul acesta o iluzie greșită. Sunetele nu se articulează unul după altul, reclamând mișcări de trecere între ele, ci între mișcările articulatorii corespunzătoare fiecăruia în parte există o simultaneitate oarecare parțială, pe urma căreia un sunet din corpul unui cuvânt apare în nemijlocită succesiune după sunetul precedent, în cursul pronunțării căruia i-a fost pregătită realizarea. Lucrurile acestea au fost strălucit demonstrate, cu ajutorul unui film roentgenogram sonor de P. Menzerath în fața Congresului internațional dela Copenhaga din 1936. (Cfr. și rezumatul din « IV-e Congrès international de linguistes. Copenhague 1936 ». Résumés des communications, pp. 68—69). Adaug aci, întregind ce am spus altădată (DR. II, pp. 24—26), că înlăuntrul

©BCU CLUJ

Am pus așadară, în sensul explicărilor date, în evidență următoarele principii:

a) principiul compensației;

b) principiul interdependenței componentelor articulatorii;

c) principiul relativității vocalice;

d) principiul corelațiunii silabice;

e) principiul interdependenței articulatorii a sunetelor.

De sigur că aceleași principii pot fi observate și în domeniul consonantismului. Nu voiesc însă să depășesc limitele inițiale pe care mi le-am pus pentru acest studiu, în vederea unor lămuriri privitoare mai ales la *ă* și *â*.

Subiectul vorbitor nu are cunoștință de existența acestor principii, ca factori care trebue respectați, dar ele există în automatismul limbii și a vorbirii și își au efectele lor. De ele trebue să ținem seama, când descriem sunetele și în vederea valorii pe care o putem atribui constatărilor făcute cu aparatele de fonetică experimentală. În lumina lor, anumite contraziceri sunt aparente numai, ca d. p. în cazul când vocalele nu se înșirue chiar în aceeași ordine sub raportul mărimii unghiului lor maxilar la I. Popovici: *î ; i ; u ; e ; o ; ă ; a* și la Al. Rosetti: *u ; î, ă ; i ; e* (*op. cit.*, pp. 86 și 90).

---

frazei cuvintele nu apar delimitate numai printr'o sporită depresiune a sonorității, ci și prin lipsa acelei « coarticulațiuni » între sunetul lor final și sunetul următor. Sunetele unui cuvânt se leagă unul de altul ca verigile unui lanț; veriga cea dintâi nu intră într'una precedentă, iar de cea dela sfârșit nu e legată una următoare. Consonantele finale de altădată n'ar prea fi putut amuți, dacă într'însele s'ar fi cuprins un început de articulare a cuvântului următor. Situația de sigur că nu este în toate limbile aceeași. Înțelegem însă acum și mai bine cum se pot produce despărțiri « greșite » în cazurile în care un cuvânt neaccentuat formează o unitate fonetică cu altul, cum un sunet poate trece dela un element component al unei asemenea unități la celălalt, dacă se găsește la limita dintre ele. În *un inel* d. ex., articularea cuvântului *inel* începe încă în timpul rostirii lui *n* din *un*. Acest *n* nu-i aparține deci numai lui *un*, ci și lui *inel*. Fenomenele de fonetică și fonologie sintactică, pe urma cărora apar forme ca megl. *ninel*, arom. *numir*, dacorom. *dânsul* (< *illoc ad ipsum illum*) etc., în loc de *inel*, *umir*, *însul* etc., sunt prin urmare cu atât mai explicabile. De cele mai multe ori, realitățile acustice și cele articulatorii, corespunzătoare lor, nu sunt de un sincronism desăvârșit. Faptul acesta înlesnește, când intervin și alte împrejurări, alunecarea sunetelor peste hotarele dintre elementele componente ale unei unități fonetice.

©BCU CLUJ

A defini d. ex. pe *ă* şi *â* sub înfăţişările lor de astăzi, înseamnă a prinde într'o formulă ştiinţifică aspectele pe care le-au primit în uzul limbii pe urma evoluţiei ei de veacuri. Fonologia luând ca bune, în măsura în care par neîndoelnice, rezultatele foneticei, îi rămâne tributară. Dar şi încheierile fonetiştilor trebue să-şi găsească justificarea în cercetările de fonologie, cel puţin pe cât admit progresele acestei discipline ştiinţifice. Realitatea fonetică nu poate fi înţeleasă, şi nici măcar descrisă, decât ca rezultatul unei îndelungate desvoltări istorice. De altfel am risca să ne pierdem prea adese în abstracţiuni, cu substrat oricât de real, care n'ar putea fi generalizate nici sub raportul extensiunii geografice şi istorice a limbii, nici sub raportul extensiunii ei ca tezaur de cuvinte sau al variabilităţii ei dela individ la individ şi chiar în uzul aceluiaşi subiect vorbitor [1]).

Poate un *a* accentuat în poziţie nazală să se prefacă în *i* devenind mai întâi *e (anima > enimă > inimă)* sau nu poate să se transforme decât în *ă* şi apoi în *â (canto > *cănţu > cânt)*, *ă* resp. *â* schimbându-se pe urmă în anumite condiţiuni în *e* resp. *i (anima > inimă, *glanda > ghindă)* ? Dacă există un principiu al relativităţii vocalice, problema este de toată importanţa din punct de vedere fonetic. În istoria evoluţiei lui *a* accentuat în poziţie nazală se cuprinde şi realitatea fonetică a raporturilor dintre *a*, *ă*, *â*, *e* şi *i*. Analizând vocalele acestea, trebue să ţinem seamă şi de afinitatea mai mare sau mai mică dintre ele, afinităţi care se reoglindesc şi în posibilităţile sau imposibilităţile lor de transformare. Se poate ca raporturile de care vorbim să nu fie astăzi aceleaşi ca altădată, dar în sfârşit, fonetica, în înţelesul larg al cuvântului, nu se opreşte numai la descrierea a ceea ce aude urechea şi înregistrează aparatele noastre numai într'un moment dat, fie chiar momentul nostru. Când întreg aparatul sensibilităţii noastre şi înregistrările aparatelor de fonetică experimentală ne conduc la anumite încheieri, se impune controlul, prin înmulţirea experienţelor noastre, dacă alte fapte decât cele care au intrat în cercul raţionamentelor noastre, dar fapte indicate şi de evoluţia istorică a limbii, n'au scăpat cumva observării noastre.

---

[1]) Despre utilitatea şi trebuinţa consideraţiilor istorice şi pentru studiul static şi sincronic al limbii, v. S. Puşcariu, « Études de linguistique roumaine », p. 130, în deosebi nota 2, şi p. 132.

©BCU CLUJ

S'a vorbit adese despre « vocalele de bază » ale lui *ă* și *â*, nu din punct de vedere istoric — deși cunoștința realităților etimologice și-a avut negreșit aci și ea influența ei nemărturisită —, ci sub aspectul timbrului și al articulării lor. Astfel pentru unii (G. Weigand în deosebi) *ă* și *â* au fost un *i*, *e*, *a*, *o* sau *u* rostite cu acel registru special, caracteristic celor două vocale din chestiune. S. Pușcariu ajunge la concluziunea « că la baza acestor sunete sunt numai vocale nerotunjite », adică numai *a*, *e* sau *i* (DR. VII, p. 9).

Cred că este greșit ca să-i căutăm unui sunet un alt sunet « de bază », atunci când ne punem numai problema descrierii sau definirii lui fonetice, proces în care nu pot intra considerații de ordin istoric, oricât de utile ar fi pentru soluționarea chestiunii. Definiția unui sunet trebue dată în baza particularităților lui, iar nu a raporturilor lui față de alte sunete, raporturi a căror descriere este de toată importanța, dar care formează un alt aspect al sistemului fonetic al unei limbi. De ce n'ar avea o « vocală de bază » și *a* sau *e* sau oricare dintre celelalte sunete vocalice? Cu o individualitate deosebită ca și a lor, apar alături de ele și *ă* și *â*. Reală ni se pare numai acea relativitate care distanțează toate vocalele deopotrivă unele față de altele, iar înlăuntrul ei există apropieri și deosebiri și mai mari și mai mici. Realitatea fonetică apare însă mai limpede, când asupra ei se revarsă și lumina faptelor istorice.

O s'a transformat într'un număr oarecare de elemente de origine latină în *ă*: *fontana* > *fântână*, istrorom. *fântărę*, arom. *fântână*, megl. *fântănă*; *post* > *păi* (cfr. arom. *păimâne)*; *de post* > *după*, istrorom. *dupa* și *dupę*, arom., megl. *după*; *foras* > *fără*, istrorom. *făr'*, arom., megl. *fără*; *totus* > *tăt*, megl. *tuăt* (v. Th. Capidan, « Meglenoromânii » I, p. 155); *nos* > dacorom. arom., megl. (cfr. ib., p. 151, II, p. 113: 68-25) *nă*; *vos* > dacorom., arom., megl. *vă*; **tous* > *tău*, arom. *atău*, megl. *tọu*; *sous* > *său*; *quod* > dacorom., arom. (v. Th. Capidan, Aromânii, p. 277) *că*; *contra* > *către*, istrorom. *către*, arom., megl. *către*, *longum ad* > *lângă*, megl. *lăngă* (v. Th. Capidan, « Meglenoromânii » I, p. 181). La exemplele acestea se adaug un șir de altele, mai vechi și mai nouă. În cel dintâiu act domnesc redactat în limba românească, ieșit din cancelaria lui Mihai Viteazul, Alba Iulia 1600, publicat de N. Iorga în AAR., s. II (secția literară), vol. XXVIII, Buc. 1906, pp. 113—115, întâlnim forma

©BCU CLUJ

făst în loc de *fost* în *l-au făst pus*. Dăm apoi de forme ca arom. *nurări*, *surări* (Th. Capidan, «Aromânii», p. 270), istrorom. *sorăr* (S. Puşcariu, «Istroromânii», II, p. 94 şi 336) pentru *nurori* şi *surori*, de arom. *mărmintu*, *Rămăn* (Th. Capidan, *op. cit.*, 277—278) în loc de *mormintu*, *Român*, ş. a. Dacă însă formele de origină latină cu *ă* < *o*, oricât de numeroase, sunt totuşi excepţionale faţă de mulţimea cazurilor în care *o* latin dă alt rezultat, *ă* < *o* apare regulat ca vocală finală în elementele mai vechi de origine slavă, fenomenul fiind comun tuturor dialectelor noastre: lui *sŭto* îi coprespunde dacorom., arom., megl. *sută*; *sito* > dacorom., arom., megl. *sită*; *čudo* > dacorom., arom., megl. *ciudă*, istrorom. *tšudę*; *blato* > dacorom., arom., megl. *baltă*, istrorom. *bâtę* (v. DA.); *greblo* > dacorom., megl. *greblă*; *dělo* > *dealĕ*; *copito* > *copită*, arom. *cupită*; suf. — *ilo* > *ilă*, etc. Putem cita însă şi un şir de alte forme în care unui *o* slav îi corespunde un *ă* românesc chiar în lăuntrul cuvintelor: megl. *mozăc* (şi *mozuc*) < mbg. *mozok* < *mozъk*; megl. *scărnes* < mbg. *skorivam* aor. *skornah* (cu corespondentul său dacorom. *scornesc*), dacorom., arom. *răgoz* (azi dacorom. *rogoz* arom. *arugoz*) < pslav. *rogozŭ*; arom. megl. *căcot* (şi *cucot*) < *kokotŭ*, etc. (v. Th. Capidan în DR. I, p. 197, Elementul slav în dialectul aromân, p. 11, Meglenoromânii I, p. 118—119, Aromânii, p. 277—278, pentru dacorom. *răgoz* TDRG.). Din monografiile citate mai sus putem culege şi forme dialectale mai nouă, de altă origine străină, cu *ă* din *o*, ca istrorom. *bărsę* < it. *borsa* sau arom. *h'umănic* < grec. *χειμωνικόν*.

Nu pot vedea în prefacerea aceasta cu începuturi străvechi şi atât de răspândită a lui *o* în *ă*, în cuvinte de origine diferită şi în cele mai variate poziţii, decât efectul unei tendinţe de delabializare a lui *o*. De sigur, cauzele tendinţei acesteia nu se pot descoperi încă. Negreşit însă că cel puţin din cel dintâiu contact cu Slavii am cunoscut un *o* care s'a deosebit mult de cel obişnuit în uzul nostru. Tendinţa delabializării lui *o* şi *u* este una din particularităţile caracteristice ale slavei comune, pe urma căreia *ō* şi *ā* au ajuns să aibă deopotrivă valoarea lui *a*, iar *ŏ* şi *a* scurt valoarea unei vocale care nu era «nici *o*, nici *a*» (cfr. Meillet-Vaillant «Le slave commun», pp. 12, 50—55). Înclinarea aceasta în spre delabializarea vocalelor velare, şi în deosebi a lui *o* neaccentuat, pare a se fi menţinut sau cel puţin a fi reapărut mereu în cursul veacurilor. În anumite dialecte

©BCU CLUJ

bulgare din munții Rodope *o* neaccentuat apare foarte adese ca *a*, reamintindu-ne fenomenul similar din limba rusă (v. St. Mladenov, « Geschichte der bulgarischen Sprache », p. 88). Elementele slave deci, pe care le-am împrumutat, se pare că au avut adese un *o* în evoluție spre *a*, de sigur un *o* de alt timbru decât al nostru, anume mai deschis și mai puțin labial. Un asemenea *o* neobișnuit, având și o articulație lingvală mai apropiată de *a*, trebuia să se modifice potrivit cu sistemul nostru vocalic. L-am putut înlocui prin *o* al nostru sau prin *ă*, când pe urma timbrului pe care îl va fi primit, prin delabializare și prin poziția schimbată a limbii, ne apărea mai apropiat de acesta [1]).

Pe urma delabializării sale un *o* n'a putut să alunece în românește decât în categoria *ă*. Principiul interdependenței componentelor articulatorii și al relativității vocalice au concurat aici. Concluzia? Vocala *ă* nu poate fi declarată un sunet care ar avea mai mari afinități cu *e* și *a* decât cu *o*. Transformările vocalelor, ca și a consonantelor de altfel, nu sunt numai transformări de timbru, ci în același timp și transformări de figuri articulatorii. Trecerea dela o figură articulatorie la alta nu este cu putință însă decât dacă între ele există anumite apropieri. De aceea împrejurări identice produc de obiceiu prefaceri identice, pentrucă evoluția unui sunet pornită într'o anumită direcție trebue să conducă sub imperiul acelor principii la aceeași figură articulatorie. Astfel poziția nazală, închizând vocalele *e* și *o*, le preface regulat în *i* și *u*, singurele sunete vocalice cu configurație articulatorie mai închisă și mai apropiată de ele. Iar întru cât privește raporturile dintre *ă* și *o*, uzul dialectal șovăie și astăzi încă între figura articulatorie a lui *ă* și *o* în forme ca *fămeie* și *fomeie*, etc.

---

[1]) Unele deosebiri în tratamentul lui *o* slav se vor fi explicând prin împrejurarea că formele respective nu vor fi intrat chiar în aceeași epocă și pe aceeași cale în uzul nostru. (Altă explicație îi dă acum în urmă Al. Rosetti lui slav. *o* > rom. *ă* în Bulletin Linguistique, IV, pp. 53—63. Relevând faptul că *o* slav apare și în limba albaneză ca *ă* (*ë*), iar în grecește ca *a*, crede că tratamentul special al acestui *o* în limbile acestea se datorește împrejurării că a fost foarte deschis. Dacă însă numai acesta ar fi fost factorul generator al modificării lui *o*, mi se pare că ar fi devenit la noi și Albanezi doar *o* închis, întocmai precum *ę* devine *ę* d ex. în *peaşte* > *pęşte* > *peşte*).

©BCU CLUJ

Nu numai *o* poate să se prefacă în *ă*, ci, după cum vedem *(fămeie < familia)*, și *ă* în *o*. Găsim exemple numeroase pentru *ă > o* citate de S. Pușcariu în DR II, pp. 50—51, nota. Sașii din Ardeal înlocuesc pe *ă* și *â* prin *o* și *u* după labiale, iar după alte consonante prin *e* și *i* (cf. S. Pușcariu, DR VII, p. 6 nota 1). Prin urmare, când acea coarticulațiune antecipată, de care am vorbit într'o notă precedentă, urmează să se facă pentru *ă* sau *â* sub regimul unei articulații labiale, vocalele acestea, neobișnuite pentru Sași, devin *o* și *u*, de altfel *e* și *i*. Este și aceasta o confirmare a părerii noastre că *ă* și *â* nu au afinități mai mari cu *e* și *i* decât cu *o* și *u*. Înțelegem pe de altă parte și din acest fel al Sașilor de a-l reda pe *ă* și *â*, că delabializarea și labializarea pot fi de fapt, pe urma interdependenței componentelor articulatorii, factori hotărîtori pentru prefacerea figurii articulatorii a lui *o* în ceea a lui *ă* și invers, deși configurația orizontală a buzelor nu este un element indispensabil pentru formarea timbrului lui *ă*.

Ceea ce am spus despre *ă*, se potrivește cu modificările cuvenite — nu mai este nevoie de o argumentare specială — și pentru *â*. Sunetele *ă* și *â* rămân astfel « vocale mediale », având o poziție intermediară între *i*, *e* și *o*, *u*.

Nu este în gândul meu ca să cuprind în studiul acesta istoria întreagă a lui *ă* și *â*. Despre soarta lui *a* în poziție nazală am vorbit în DR. IV, pp. 44—61, având în vedere în deosebi și transformările prin care figura articulatorie a lui *a* a trebuit să treacă în cazul acesta. Aspectele istoriei lui *ă* și *â* sunt atât de variate, rezultatele unor evoluții deosebite sunt adese atât de asemănătoare, încât fără de o migăloasă analiză a tuturor amănuntelor se pot susține ușor cele mai divergente păreri asupra lor. Fișa alunecă lesne dintr'o parte în alta, purtată de mulțimea de asemănări și deosebiri pe care ni le oferă materialul adunat. Cui nu i se va fi întâmplat asemenea lucru? A. Rosetti de ex. prezintă prefacerea lui *e* în *ă* din *peccatum > păcat*, deși precedat de *p*, mai întâiu (*op. cit.*, p. 99), ca o evoluție spontană, punând acest *ă* alături de *ă* din *tânăr < teneru*, etc., iar apoi (*ib.*, p. 102) ca evoluțiune condiționată, datorită labialei precedente, care are peste tot influența aceasta, nemaicitându-l pe *păcat*, dar exemple ca *betranus > bătrân*, etc. Studiul lui Al. Rosetti cuprinde două capitole. Cel dintâiu este dedicat analizei fiziologice a lui *ă* și *â*, cel de al doilea rezumă pe scurt istoria lui *ă* și *â*, autorul admițând că faptele sunt

©BCU CLUJ

în deajuns de cunoscute, dar propunându-și să cerceteze cauzele mai puțin lămurite ale desvoltării lui *ă* și *â* cu timbrul lor specific. Astfel se împreună fonetica experimentală cu fonologia, pentrucă gândul nostru că cea din urmă nu poate fi numai tributară celei dintâi, ci trebue să-i fie și călăuză adese, nu este nou. El nu putea să lipsească nici din raționamentele unui cercetător ca Al. Rosetti, atât de familiarizat cu problemele lingvistice, preocupat de angrenajul lor și autor al unor lucrări, observări și concluziuni prețioase pentru deslegarea lor.

În cele următoare nu voiesc să dau decât vreo două contribuții, sau numai sugestii, de aplicare a unor principii ca cele de care ne-am ocupat, la fiziologia și istoria lui *ă* și *â*.

Nu suntem de acord încă asupra explicării lui *ă* în plurale ca *părți*, *răni*, etc. Expunerile lui Al. Rosetti în legătură cu problema aceasta (*ib.*, p. 100—102) cuprind indicații bibliografice suficiente, pentru a-l pune în contact pe oricine cu ce s'a spus mai important despre dânsa. Nu voiu face nicio polemică aici, câtă vreme împotriva tuturor părerilor au fost aduse obiecțiuni de toată greutatea, și nu voiu intra în toate amănuntele chestiunii. Rămân pe linia raționamentelor principiare, care mai au nevoie de o amplă verificare în baza examinării tuturor cazurilor și faptelor din cuprinsul problemelor atinse de mine.

Acest *ă* al pluralului apare în locul lui *a* numai înaintea terminațiunii *-i*. Totuși prefacerea lui *a* în *ă* nu poate să fie provocată de influența lui *-i*. O dovedesc plurale ca *bărbați*, *frați*, etc. Să nu uităm apoi că prezența în silaba următoare a unui *i*, ca și a lui *e* de altfel, este în alte cazuri chiar un obstacol pentru apariția unui *ă*: *fetus* > *făt*, *feti* > *feți*; *feta* > **făată* > *fată*, *fetae* > *feate* > *fete*. Să ne mai reamintim și faptul că transformarea spontană a lui *a* accentuat în *ă* este cu desăvârșire în afară de tendințele de evoluție ale limbii românești.

Atunci să recapitulăm faptele pozitive. Îl au pe *ă* la plural în locul lui *a* aproape numai cuvintele feminine și numai înaintea terminațiunii *-i*, păstrându-l pe *a* intact atunci când terminațiunea lor mai veche *-e* n'a fost înlocuită încă prin *-i*, deci în forme ca *isprave*, *ograde*, *plate*, *prade*, *rane*, *talpe*, *vame*, foarte numeroase în textele noastre vechi, dintre care unele ne oferă însă și exemple, mult mai rare, ca

©BCU CLUJ

cetăţile, *căile*, *comăndările*, *dreptăţile*, *văile*, pe lângă mult mai obişnuitele *afumari*, *caile*, *carţi*, *cetaţi*, *cumândari*, *dereptaţi*, *nari*, *vaile*, etc. (v. O. Densuşianu, « Histoire de la langue roumaine », II, pp. 151 şi 156—158). Dacă admitem că *-i* apare în locul lui *-e* la cuvintele feminine, ca şi de altfel în flexiune, mai ales pe urma tendinţei lui *e* neaccentuat de a deveni *-i*, aşa cum am susţinut în DR. II, pp. 201—204, nu numai pe calea anlogiei (adaug la atâtea alte păreri pe care le-am citat în acel studiu şi le-aş mai putea cita, pe ceea a lui I. Bacinschi, care nu bagă în seamă afirmaţiile mele, din articolul « Zur Pluralbildung im Italienischen und Rumänischen » publicat în « Archiv f. d. Stud. d. neueren Sprachen. u. Lit. », 80. Jahrg. 1926, pp. 258—264) sau ca un continuator al unui arhaism, al vechii terminaţiuni *-is* a acuzativului plural latin (S. Puşcariu, « Une survivance du latin archaïque dans les langues roumaine et italiene » în Mélanges Thomas, Paris 1927, pp. 359—365, cfr. *idem*, Convorbiri Literare, XXXIX, 1905, pp. 62—63), atunci cred că se lămuresc şi condiţiunile în care *a* al tulpinei a devenit *ă* la pluralele feminine. Forme ca *vrăjbe* (v. « Cronica lui I. Neculce » ed. II, îngrijită de mine, Craiova 1936, p. 171) sau ca *zăbăvei*, *păcei* (*ib.*, p. 181) etc., cu *ă* înainte de *e*, se explică prin analogie cu formele cu *ă* înaintea terminaţiunii *-i* şi apar abia într'o epocă în care cele din urmă au devenit foarte obişnuite. Le mai cunosc pe alocuri şi vremurile noastre: 7 *lucrători veniră cu săcuri, s ă p e şi săpoane* (Iosif Olariu — Dim. Cioloca, « Poveşti din Bănat », Caransebeş 1924, p. 46).

Mai întâi sunt dator cu o lămurire. Negreşit că obiecţiunea făcută mie că un *i* rezultat dintr'un *e* neaccentuat nu poate altera la niciun caz o dentală precedentă ca în *montes* > *munţi* (v. A. Zauner în Literaturbl. f. germ. u. rom. Philologie, XLV, pp. 336—337 şi S. Puşcariu în Mélanges Thomas, p. 359), este foarte întemeiată şi nu admite nicio replică. Un *i* plin de felul acesta de sigur că nu poate avea asemenea efecte, dar un *i̯* fără îndoială că da. În *balteus* sau *deorsum*, *e* n'a putut influenţa dentala precedentă (întocmai ca şi *e* transformat apoi *i* din *tempus* sau *dentem*), câtă vreme cuvintele acelea au fost de trei silabe. Situaţia s'a schimbat din clipa în care ele au devenit bisilabe: *balţeus*, *d̨eorsum* > *balţ*, *jos* ca şi *preţium* > *preţ*, *frond̨ia* > *frunză*.

S. Puşcariu face în lucrarea sa « Consideraţiuni asupra sistemului fonetic şi fonologic al limbii române » DR. VII, pp. 1—54, cea dintâi

©BCU CLUJ

încercare de a caracteriza sistemul nostru fonetic și fonologic. Adunând în acest admirabil studiu de sinteză ceea ce este specific românesc, atrăgându-ne atențiunea asupra unor aspecte de fonetică și fonologie adese neobservate, explicându-le și lămurind chestiuni principiare, ne prezintă între altele ca o particularitate mai caracteristică pentru limba noastră afonizarea vocalelor finale. Aș spune « afonizarea și desonorizarea », pentrucă pe urma acestei tendințe vocalele acestea finale, șoptite mai întâi, ajung adesea să amuțească cu desăvârșire, ca în pluralele sau formele verbale de felul lui *uriași*, *hoți*, *îngroși*, *înalți*, etc. Facem în felul acesta cuvenita distincție între fonie și sonoritate (cfr. DR. IV, p. 17, « Mic tratat de linguistică generală », Cernăuți 1930, p. 47—48, 62—67).

Un *-i* < *-e* a trebuit să devie pe calea afonizării și desonorizării sale mai întâi *i̯*. Aceeași soartă trebue s'o fi avut și *-ī*. Cu *-ī* din *-īs* mă îndoiesc că putem deslega problema palatalizării dentalelor precedente. Un *-i* oricât de lung, dar neaccentuat, cred că n'a putut să le altereze. Astfel *tītionem* > *tăciune*, și n'am la îndemână un alt exemplu, în fața căruia nu s'ar putea invoca faptul transformării lui *ī* în *ă*, deși ordinea cronologică între prefacerea aceasta a lui *i* și palatalizarea dentalelor înainte de *i* ar rămânea totuși o chestiune deschisă. Ceea ce face din *ī* un agent al palatalizării este accentul, subt regimul căruia *ī* se preface în *i̯i*. Putem afirma lucrul acesta cu toată hotărîrea, având în vedere soarta așa numitelor labiale palatalizate. De când știm că *k'ept* presupune o formă mai veche *pk'ept* < *pi̯ept* < *pĕctus* (v. și expunerile mele din DR. VI, pp. 414—419), trebue să admitem că și *pīnus* a dat mai întâiu *pi̯in* (> *pk'in* > *k'in*, cu *k'* din *i̯*, prin asimilarea acestuia față de labiala precedentă). Elementul palatalizator al dentalelor precedente — velarele le alterează orice *i* și *e* — nu este așa dară *ī*, ci de fapt *i̯*. Acest *i̯* are de obiceiu tendința contopirii, a unei mai intime legături articulatorii, cu consonanta precedentă, iar de aici puterea lui de a-i schimba înfățișarea. Am insistat și asupra faptului acestuia și consecințelor lui, exemplificându-le, la locul citat.

De fapt « contopirea » aceasta ia ființă prin însăși coarticulațiunea dintre *i̯* și consonanta precedentă. Transformarea lui *-ī-* în *i̯i* sau a lui *-ī* și *-ĭ* în *i̯* are ca urmare o modificare în articularea consonantei precedente, anume în partea ei finală, în care nu se mai face coarticularea cu *i*, ci cu *i̯*. « Contopire » înseamnă deci în cazul acesta — și aci mă

©BCU CLUJ

deosebesc puțin de felul cum am văzut lucrurile altă dată — asimilarea articulării consonantice cu articularea semivocalică sau semiconsonantică a lui *i̯*. Articularea dentalelor în deosebi — la labiale nu este cu putință asemenea lucru — alunecă în aceeași direcție ca articularea lui *i* > *ii* resp. *i̯*. Acesta este un caz special de asimilare, anume de păstrarea aceluiași interval articulatoriu între două elemente fonice, caz care ne reamintește cele spuse mai la vale despre apariția lui *ă* în plurale ca *țări*, *mări*, etc.

S. Pușcariu și-a dat însuși seama de dificultatea de a explica palatalizarea consonantelor precedente numai prin lungimea lui *-i*, acesta fiind neaccentuat. De asemenea dânsul a relevat mai întâi că *ī* accentuat a trebuit să devie *ii* înainte de a altera consonantele după care urma. Lipsa accentului la *-ī* o crede oarecum compensată prin faptul că acesta « îndeplinea un rol distinctiv morfologic ». Cu acest rol « însemnător » însă *-ī* ar și fi depășit limitele lui etimologice și ar fi pătruns astfel și în desinența persoanei a doua a pluralului, în locul lui *ĭ (audītĭs > auziți)*. S. Pușcariu nu precizează însă dacă și acest *-ī* a trebuit sau ba să devie *ii*, ca și *ī* accentuat, lucru pe care nu l-ar fi putut face, pentrucă nu l-ar fi putut întemeia pe niciun argument real (v. DR. VII, p. 31 cf. DR II, pp. 37—38). Din ceea ce spune despre palatalizarea lui *n* însă (DR. VII, pp. 51—53) — și nu-i împărtășesc aci vederile în toate amănuntele — rezultă și mai evident că adevăratul agent al palatalizării nu este *ī*, ci *i̯*, care alterează până și pe *nn*. Nu pot crede că *i̯* l-ar fi palatalizat pe orice *n (calcaneus* > arom. *călcâńu*, megl. *călcońu*, dacorom. *călcâiu)*, *ī* în schimb numai pe *nn (anni* > arom. megl. *ań*, istrorom. *åń*, dacorom. *ai*, dar **coturnīcula* > arom. *piturnicl'e*, dacorom. *potârniche*, cf. participiul arom. megl. *vinit*, dacorom. *venit*, istrorom. *virit* cu *-it* < *ītus* și, adaug, chiar infinitivul *veni* < *venīre)*, precum nu pot să cred că în formele de generală răspândire ale persoanei a 2-a ca arom. *yińi*, megl. *viń*, dacorom. *vii* etc., *ń*, devenit *i* în dacoromânește, s'ar explica numai prin analogie cu persoana 1-a **yiń* resp. **viń*. Mi se pare cu neputință ca iotacismul, care a dispărut fără de urmă la persoana 1-a, să se fi generalizat totuși prin analogie cu persoana 1-a, fără de excepție, la persoana a 2-a, mai ales în aromânește și meglenoromânește, dar pe alocuri și la noi. Chiar dacă am admite două etape deosebite pentru pătrunderea iotacismului la persoana a 2-a și

©BCU CLUJ

pentru eliminarea lui dela persoana 1-a, amândouă ar fi trebuit să fie străromâne încă și foarte apropiate una de alta. Nazala dentală *n* nu s'a palatalizat în continuatorii români ai lui **coturnīcula*, *anĕllus*, *nĕco*, *nĕbula*, *venīre* etc., nu pentrucă era alta decât *nn*, ci pentrucă vecinătatea ei a împiedecat diftongarea lui *ī* și *ĕ*, și deci apariția lui *ı̯*, ca și în continuatorii lui *tĕnerum*, *vĕneris*, *dĕntem* etc. In *venīs*, *annī*, palatalizarea era fatală, nu pentrucă *-ī* era lung sau — mai exact — închis, ci pentrucă a devenit *ı̯*. (Cf. pentru nediftongarea lui *ĕ* accentuat după *n*, dar și după *r*, și constatarea lui S. Pușcariu în DR. VII, p. 19).

Înțeleg ca *-ī* să fi pătruns dela cazuri speciale ca *lupī*, *mortīs* sau *audīs* la toate celelalte plurale de declinarea a 3-a, la o mare parte din pluralele de declinarea 1-a și la toate formele verbale de persoana a 2-a. Raționând astfel îl simțim pe *-ī* în declinare ca terminațiune caracteristică a pluralului, iar în conjugare ca terminațiune caracteristică a persoanei a 2-a a singularului. Dacă îl admitem însă și în *-ți* < *-tĭs* la persoana a 2-a a pluralului, atunci acest *-ī* încetează de a fi o terminațiune anumită flexionară și rămâne doar atât: terminațiune flexionară fără de o funcțiune specială. În cazul acesta n'ar mai avea acel rol « distinctiv morfologic » sau « însemnător », prin care a fost motivat tratamentul lui special. N'ar fi de priceput apoi de ce *-ī* ar fi pătruns în terminațiunea lui *credĭs* și *credĭtĭs*, dar nu și a lui *credĭt*, câtă vreme n'ar fi decât terminațiune caracteristică a flexiunii, nu a unei forme flexionare anumite. Apoi dacă rolul morfologic special i-ar fi putut da lui *-ī*, în lipsa accentului, puterea de a palataliza consonantele precedente, de ce n'ar fi putut avea aceeași putere un eventual *-i* < *-e*? Dar în sfârșit, nu funcțiunea morfologică, ci numai structura articulatorie a lui *-i*, într'un anumit stadiu al evoluției lui, a putut să fie hotărîtoare în această interdependență articulatorie dintre el și sunetul consonantic precedent. Asemenea interdependențe articulatorii nu pot avea temeiuri psihologice cum ar fi rolul « însemnător » al lui *-ī*. Explicarea fenomenului palatalizării în cazurile acestea trebue să fie prin urmare alta. Vom continua calea pe care am început s'o căutăm.

Și *-ī* și *-i* < *-e* au devenit deci *-ı̯*, un *ı̯* afonizat într'o măsură oarecare sau chiar șoptit și cu sonoritate scăzută, prin urmare un *ı̯* deosebit de *ı̯* din *piept*, dar *ı̯*, pe care Alf Lombard îl așează, precum am văzut mai sus printre semivocale. Acest *ı̯* din epoca străromână

©BCU CLUJ

a alterat dentalele precedente. Aşa dară chiar şi *barbatī* a trebuit să dea mai întâiu *bărbaţi*, pentru a putea să devie *bărbaţi*. Prin urmare, *-tī* din *barbatī* s'a prefăcut în *ţi*, nu pentrucă era o « silabă în lumină » (cf. DR. II, p. 33), ci pentrucă *-ī* a intrat în « umbra » unei sonorităţi în continuă descreştere, putând deci să devie *i̯* şi chiar să dispară în cele din urmă. Adumbrirea aceasta, care nu poate fi aspectul rolului « însemnător » al unui sunet, este cel puţin tot atât de veche, pe cât ar fi trebuit să fie influenţa lui *-ī* asupra consonantelor precedente, pentrucă ar fi avut, din cauza rolului său « însemnător », oarecum valoarea unui *ī* plin şi accentuat. Nu mă îndoiesc anume că « din timpuri străvechi, înainte încă de despărţirea dialectelor române de azi, vocalele *i* şi *u* la sfârşitul cuvintelor a u î n c e p u t » (sublinierea este a mea) « să se rostească şoptit ». (S. Puşcariu, *ib.*).

Un lucru de toată importanţa n'a fost relevat până acuma cu atenţiunea cuvenită, anume că formele din chestiune se scurtează de o silabă pe urma evoluţiunii acesteia. Voiu mai reveni asupra acestui fapt. Când însă *lati* şi *lupi* au devenit *laţi* şi *luk'i*, formele acestea trebue să mai fi fost de două silabe şi la fel şi formele *cărţi*, *fraţi*, etc.

Codicele Voroneţean, cu ortografia lui fonetică de o mare precizie şi consecvenţă (v. Al. Procopovici « Despre nazalizare şi rotacism », AAR., secţ. lit., 1908, pp. 283—285, 292—293 şi cf., mai ales, *idem* în DR. IV, pp. 55—58) scrie regulat *fraţi*, *bu↑ri*, *şedzi*, *gici*, *iudeeşti*, *întrebari*, *limbi*, *marţi*, *mulţi*, *sutaşi*, *eraţi*, etc. Acelaşi text scrie tot atât de regulat *acestu*, *auru*, *bu↑ru*, *dereptu*, *elu*, *focu*, *gâ↑ndu*, *cându*, *loru*, *nutămu*, *pridăditu*, *scrişu*, *untu*, *ustenescu*, etc. Credeam altă dată că « în secolul al XV-lea *u* final mai era plenison », împotrivindu-mă părerii lui A. Rosetti, după care traducerea Codicelui Voroneţean ar fi din sec. XVI, nu din sec. XV, că *-u* ar fi dispărut cu mult înainte de secolul al XVI-lea (v. DR. VI, pp. 405—408). Astăzi trebue să admit, nu că *u* final a dispărut în secolul al XV-lea, dar că raportul dintre cei doi *u* din *untu* va fi fost, dacă nu identic, cel puţin asemănător cu raportul dintre cei doi *i* dintr'o formă ca *limbi* din acelaşi text. Amuţirea lui *-u* a făcut doară mai repezi progrese decât amuţirea lui *-i*. Cei care spunem de ex. *lup* fără de orice urmă de *-u*, rostim totuşi *lupi* cu un *i* şoptit. Corelaţii ca ceea pe care o presupun pentru *-u* şi *-i* din graiul Codicelui Voroneţean există încă pe alocuri. E. Petrovici, vorbind în DR. VII, p. 360, despre

©BCU CLUJ

s(u) < *sum*, ne dă informația următoare: « În anchetele pentru ALR., am notat aproape pe întreg teritoriul Transilvaniei și în județul Ialomița *îs*^{u} sau *s*^{u}, cu un *u* corespunzător lui *-i* final *(lup*^{i}*)* », iar T. Papahagi scrie în « Cercetări în Munții Apuseni »: « *U* final își mai păstrează pe alocurea o slabă resonanță: *(eŭ) iestŭ* (Scărișoara-de-sus), *mă'mbetŭ*, *mĵedŭ*, *seninŭ*, etc. » (« Grai și Suflet », II, p. 47). În secolul al XVI-lea, de ex. în tipăriturile lui Coresi, *-i* continuă să fie ortografiat cu semnul cirilic corespunzător lui *i*, dar în locul lui *-u* apare peste tot *-ŭ* (cirilic ѹ). Afonizarea și desonorizarea lui *-u* a înaintat deci în mod considerabil, dar acest *-ŭ* (ѹ) de sigur că mai era expresia unei realități fonetice, nu numai a unui principiu ortografic (v. locul citat din recensia mea la care m'am referit mai sus). Ceea ce cred afară de orice îndoială însă, este că forme ca *focu*, *untu* din graiul Codicelui Voronețean au fost de două silabe. Au fost și *frați*, *buŭri*, *ședzi*, *mulți*, etc. din acel codice bisilabe? Nu îndrăznesc să dau de pe acuma un răspuns categoric la întrebarea aceasta.

Oricum, nu putem considera concluziunile pe care ni le-ar impune textele noastre vechi ca având valoare generală pentru uzul li mbi din vremea lor. Ne-o dovedesc cu prisosință împrejurările de astăzi. Anchetatorii Atlasului nostru lingvistic, sporind mereu comoara lor de material și informații, l-au găsit, pare-mi-se, pe *-u* subt toate variațiunile lui posibile, care duc dela *u* plenison până la totala lui amuțire (v. acum în urmă indicațiile lui Sever Pop în DR. VII, p. 64, 75, 78, 86). Dacă însă anchetatorii noștri ni-l prezintă, în câte ne-au comunicat până acuma din spornicele lor lucrări, pe acest *-u* contemporan ca pe un sunet « mai mult sau mai puțin perceptibil », rămâne ca să ne mai arate când formează încă acest *-u* o silabă cu elementul consonantic sau vocalic precedent și când nu.

Tendința prefacerii lui *e* neaccentuat în *i* a existat dela începutul limbii noastre (v. încheierile mele din DR. II, p. 170 și n.). În calea pătrunderii ei s'au ivit în toate dialectele tot felul de reacțiuni și uzul șovăia în cursul veacurilor și șovăe încă între variantele cu vechiul *e* și cele cu *i*. Forme aromânești ca *seati* și moldovenești ca *foarti*, cu metafonia lor, care nu era cu putință decât înainte de *e*, nu pot dovedi (cf. Mélanges Thomas, p. 358) că în alte cazuri *-e* nu s'ar fi putut preface în *-i* încă din cele mai vechi vremuri. Experiența noastră

©BCU CLUJ

asupra sunetelor finale nu ne îngăduie să credem că tocmai *-e* ar fi fost mai rezistent, cu toate că funcţiunile lui morfologice i-au sporit vitalitatea, cu repercusiuni şi asupra lui *e* neaccentuat în alte poziţii.

Nu tăgăduesc că la apariţia lui *-i* al pluralului, înlocuitor al lui *-es*, va fi contribuit şi acuzativul « arhaic », dar atestat până în vremuri relativ recente ale latinităţii, în *-īs*. Expunerile lui S. Puşcariu sunt prea convingătoare şi ademenitoare. Nu mă îndoiesc că pe acest *-i* ni l-au putut da, l-au putut răspândi şi şi transmite femininelor de declinarea I-a şi tot felul de analogii, ca cele pe care le-am admis din capul locului sau de felul celor invocate pentru limba italiană de C. H. Grandgent în studiul său « Unaccented final vowels in italian » (Mélanges Thomas, pp. 187—193). Cât despre legătura pe care am întrevăzut-o între limba românească şi cea italiană subt raportul evoluţiei lui *e* neaccentuat > *i* şi al efectelor ei morfologice, deşi nu de aceeaşi extensiune şi intensitate în amândouă limbile, fără ca să le fi acordat excluzivitatea în motivarea lui *-i* flexionar în cazurile din chestiune, şi cu toate că alte împrejurări decât la noi au fost de sigur în Italia mult mai hotărîtoare, cred încă în ea, cu toată dojana aspră cu care m'am ales din cauza aceasta din partea lui A. Zauner *(loc. cit.)*.

Aproape în acelaşi timp în care publicam lucrarea mea « Probleme vechi şi nouă » în DR. II, pp. 174—214, I. Iordan studia în Arhiva, XXX, pp. 35—50, 148—165, 327—367, raporturile dintre « Dialectele italiene de sud şi limba română ». Autorul arată între altele că « *e* neaccentuat devine *i* în dialectele calabrez şi sicilian, ca şi în românește », citează exemple din care rezultă că dialectele românești şi cele din Italia de sud se potrivesc adese şi până în abateri, insistă şi asupra asemănărilor flexionare şi în deosebi şi asupra faptului cunoscut « că multe din trăsăturile caracteristice ale dialectelor italiene sudice se regăsesc în cele centrale » şi că « întâlnim parte din aceste fenomene în vechea limbă italiană » (cfr. pp. 148—150, adică 20—22 din Nr. 2 al revistei, pp. 346—350 şi p. 44). Ideea unei comuniuni italo-române şi sub acest raport nu poate fi respinsă a limine, pentrucă n'a fost bănuită altădată şi pentrucă explicarea faptelor a fost găsită atunci numai în altă parte (v. şi obiecţiunile făcute mie de M. Friedwagner în « Arhiv. f. d. Stud. d. neuren Spr. u. Lit. », 1925, pp. 154—157, cf. Meyer-Lübke ZfrPh. XLIII, p. 229, LV, pp. 293 u.). Şi Th. Capidan ajunge la concluziunea că fenomenul trecerii lui *e* neaccentuat în *i* în limba

©BCU CLUJ

română este antedialectal și că « vechimea lui atinge epoca romană », arătând influența pe care a avut-o asupra dialectelor bulgare de Est și asupra limbii neogrecești, limbi în care pătrunde dela noi (DR. III, pp. 165—171). Dar nu despre toate acestea va fi vorba aici. Pentru cele ce urmează nu este nevoie de sprijinul unor fapte în afară de hotarele limbii românești. Totuși este bine să ne reamintim aci că șovăirea între *e* și *i* în poziție neaccentuată nu este un fenomen necunoscut nici limbii latine. Probus notează în Apendicele lui că se spune *senatus* nu *sinatus* (v. LBlGRPh din 1923, col. 310).

Instructive mi se par pentru limba noastră în deosebi forme ca *luni*, *marți*, *vineri* < *(dies) Lunĭs*, *Martĭs*, *Venerĭs* sau *ori* < *horae*. În *luni*, *marți*, *vineri*, vechi genetive care au primit apoi funcțiune de nominativ, *-i* nu poate fi explicat nici din *-īs* al pluralului, pe care nicio analogie nu-l putea introduce într'o formă de singular, dar nici pe urma unei adaptări la terminațiunea unui plural corespunzător în *-i*, femininele având de obiceiu forme identice la gen. dat. sing. și la plur. (cf. gen.-dat. sing. *mese*, *găini*, plur. *mese*, *găini*), pentrucă cuvintele acestea nu aveau plural. Adevărat că putem spune astăzi de ex. *lunile*, *două luni* (« zilele de luni, două zile de luni »), dar numele acestea de zile în *i* au devenit declinabile numai după ce au fost simțite ca nominative. Nici la o influență a lui *luni*, pluralul lui *lună* nu ne putem gândi, pentrucă în imaginațiunea mulțimii de sigur că în toate vremurile n'a existat decât un singur corp ceresc cu acest nume. Accepțiunea de « mois », « Monat » a lui *lună*, pentru care Aromânii păstrează încă termenul de *mes* < *mensis*, este relativ târzie, datorindu-se decalcului după pslav. *mĕsęcь*, care înseamnă și « luna » și « mensis ». Cât despre *marți* în deosebi, observ că cuvintele femenine cu *ț* în tulpină înainte de terminațiune au de obiceiu la plural și în formele de genetiv și dativ singular *-e*: *față*, *fețe* (cuvântul acesta avea doară și un plural în *-es*, adică *facies* dela *facies*, pe lângă *faciae* dela *facia* ; cf. *glans*, *glandes* și **glanda*, **glandae* cu plur. rom. *ghinzi* < *glandes*, care ar fi contribuit mai ales la introducerea lui *-i* la decl. I) ; *viță*, *vițe* ; *scoarță*, *scoarțe* și apoi cuvinte de altă origine ca *momiță*, *momițe* ; *uliță*, *ulițe* (și *uliți*) ; *rață*, *rațe*, *trâmbiță*, *trâmbițe*, etc. Și împrejurarea aceasta ni-l arată pe *marți* în afară de sistemul flexionar inițial al cuvintelor feminine și deci și în afară de posibilitățile de a-și modifica terminațiunea după analogiile știute. Să nu

©BCU CLUJ

uităm apoi că *Martis* a fost de fapt de genul masculin [1]). Şi *oară*, *ori*, primind funcţiuni adverbiale şi multiplicative, s'a cam îndepărtat, din vremurile cele mai vechi, de celelalte substantive (cf. v.-dacorom. *dănăoară* « o singură dată », ap. TDRG., apoi *întâia oară*, *a doua oară*, *odinioară*, *bunăoară*, *de două ori*, *de multe ori*, *uneori*; arom. *dinăoară* « dintr'odată », *ună-oară*, *vârnă-oară* « niciodată », *altă-oară*, *adoara*, *doao ori*, *trei ori*; meglonorom. *dinăoară* « dintr'odată », *ună-uară*, *lalantă uoară*, *vrină-uară* « vreodată », *dou-or*, *trei-or*, *la treili-uor* « de trei ori »; it. prov. *ora* « acum », franc. *or*, *alors*, *désormais*, etc., etc.). Intre *oară* şi *ori* pare că a dispărut chiar orice deosebire câteodată, acelaşi adverb putând fi format şi cu forma singularului şi cu ceea a pluralului (cf. *adineaori*, *adiniori* şi

[1]) Pentru rom. *luni*, derivat de obiceiu din *(dies) Lunis* (despre care, cf. O. Densusianu, « Histoire de la langue roum. », I, p. 504), am putea pleca şi dela *(dies) Lunae*. Cum în românește, spre deosebire de cea mai mare parte a Romaniei de Vest, continuatorul lui *dies* este feminin, poate că prin părţile noastre *Lunae* ar fi putut mai cu greu să se orienteze după masc. *Martis*. Se poate admite că *-īs* al acuzativului plural ar fi luat şi locul lui *-īs* al genetivului sing. masculin sau că *Martis* l-ar fi primit la noi pe acest *-ī(s)* numai după ce nu l-am mai simţit nici ca masculin, nici ca genetiv, ci ca un nominativ feminin? Nu cred. Ar fi doară să presupunem că *Martis* a fost cândva un genetiv feminin pentru noi şi că l-a primit pe *-i* după analogia altor genetive feminine într'o epocă străveche (cf. arom. meglonorom. *marţ*). Schimbarea genului nu poate fi înţeleasă însă decât ca o urmare a faptului că *Martis* nu mai era atribut al lui *dies*, ci nume al unei zile, deci nominativ ca şi *sâmbătă*, *duminecă*. Dar în sfârşit, chiar dacă *Martis* ar fi intrat în categoria genetivelor feminine, cum se face că Aromânii şi Meglenoromânii spun *marţ*, nu *mărţ*, trecerea în *ă* a lui *a* al tulpinei substantivelor feminine înainte de *-i* fiind la ei regulă generală? Cred că mult timp trebue să se mai fi păstrat conştiinţa legăturii etimologice între *(dies) Martis* şi masc. *(mensis) Martius*, care a dat în aromâneşte *Marţu*. Imprejurarea aceasta a trebuit să facă şi mai cu neputinţă ca *Martis* să devie un genetiv feminin, dar a şi împiedecat în acelaşi timp prefacerea în *ă* a lui *a* din tulpina lui. Pentru legătura simţită până în vremuri relativ recente între continuatorii lui *Martis* şi *Martius* găsim o dovadă neîndoielnică la Meglenoromâni. Aceştia numesc luna lui Martie *Marta* < bulg. *marta* (forma populară pentru *mart*, v. Berneker, Sl. Wb.), dar spun în acelaşi timp şi *martă* (din Liumniţa) pentru *marţi* (cf. Th. Capidan, « Meglenoromânii », III, pp. 183 şi 184). De sigur că şi la ei a existat cândva forma *marţ* ca nume al lunei Martie. Din cauza omonimiei cu *marţ*, numele zilei, a fost preferit împrumutul bulgar *marta*. Uzul şovăind fireşte mai întâi între *marţ* şi *marta*, ca nume al lunii, forma *martă* a putut să apară şi ca nume al zilei *marţ*.

©BCU CLUJ

adinioară; *de-a-dori* în Viciu Gl. 41 în loc de *de-a-doară* v. V. Bogrea, DR. IV 786—787). *Oară*, *ori* a devenit astfel un cuvânt care nu mai putea fi articulat (doar în limba veche apare *de toate orile* pe lângă *de toate ori*, articularea după *tot* fiind de altfel de rigoare; la fel s'a ajuns și la *unile-ori*, ap. TDRG. s. v. *oară*, în loc de *uneori*, un plural *une* fiind de altfel neobișnuit) și care nu mai are un genetiv-dativ ca celelalte substantive feminine, un cuvânt lipsit deci de înfățișări potrivite de a provoca analogiile pe urma cărora *-i* ar fi câștigat tot mai mult teren ca terminațiune a pluralului de declinarea I-a. Imprejurarea aceasta face cu atât mai probabil că *ori* îl are pe *-i* pe cale de evoluție organică a lui *-e* neaccentuat, nu pe urma influenței altor plurale feminine în *-i*. Câteodată se pare că *oară* l-a păstrat totuși la plural pe vechiul *-e*, ceea ce s'ar datora chiar faptului că n'a mai fost simțit substantiv. Tendința prefacerii lui *e* neaccentuat în *i* a fost întârziată sau chiar împiedecată în unele cazuri de tot felul de împrejurări. Astfel *-e* rămâne neschimbat ca terminațiune caracteristică a adverbelor, deci în forme ca *mâne* < *mane*, *bine* < *bene* sau ca *omenește*, *iepurește*, *vitejește*, etc. [1]). In felul acesta se explică,

[1]) S'ar părea că forme ca acestea dovedesc că încheierile mele sunt greșite, că înlocuirea lui *-e* prin *-i* este doar un fenomen al flexiunii, cu putință numai unde *-i* din *-ĭs* al acuzativului plural de decl. III-a sau din *-ĭs* al pers. a II-a sing. de conj. a IV-a a putut să pătrundă pe singura cale a analogiei. Și flexiunea cunoaște însă cazuri în care *-e* s'a păstrat, și nu numai în declinarea substantivului feminin (cf. plur. *case*, *mese*, etc.), iar *-i* apare în locul lui *-e* și în afară de declinare și conjugare. Faptele nu despart aci cuvintele flexibile de cele inflexibile. Până și *mane* a putut să primească forma *mâni* (cu *i* desonorizat, cf. TDRG, nu cu *i* plenison ca în formele dialectale *seati*, *peaști*, *bini* etc.). Prin urmare nici la adverbe menținerea lui *-e* nu este fără de excepție (cf. și *aiuri*, *airi* alături de *aiure*, *aire*, v. DA, iar despre terminațiunea acestui adverb, cf. S. Pușcariu, în DR III, p. 397 urm.). Intocmai precum *-e* deosebea adverbul *omenește* de pluralul *omenești*, la fel *-e* trebue să fi fost simțit câteodată ca element deosebitor al imperativului față de pers. a II-a a indicativului și conjunctivului prezent la singular. Aci intervenind însă și analogia cu formele de conj. a IV-a ca *auzi!* și influența tulpinilor iotacizate, apare mult mai adese *-i* în locul lui *-e* (cf. *ține! spune!* etc., însă *rămâi! vezi!* etc.). Dacă la pers. a II-a sing. a condiționalului de altădată se mai găsesc în textele noastre vechi alăturea de formele în *-i* și cele mai vechi în *-e* ca *ascultare*, *lăsare*, *tăiere*, de sigur că aici a contribuit la păstrarea lui *-e* faptul că și formele corespunzătoare ale imperativului negat trebue să fi avut această terminațiune *-re*. Se spunea *nu lăudareți* < *non* (în loc de *ne*) *laudaveritĭs* și la

©BCU CLUJ

cred, că alături de forma *aorea* « câteodată, uneori » se găseşte şi forma *aoarea*. Cea dintâi s'a format din *a* + *ori* + *a*, cea de a doua din *a* + *oare* + *a* (cf. şi DA s. v. *aorea*), metafonia lui *ó* nefiind cu putinţă înaintea lui *i* (compară pe *aorea* cu numele *Florea* dela un genetiv sau plural *flori* şi cu *Costea* dela *Costi*, v. S. Puşcariu, « Zur Rekonstr. », p. 31 şi n.; ne e atestată de altfel şi forma *aoare*, fără de *-a*, DA).

In toate cazurile discutate acum în urmă, analogiile care l-au propagat pe *-i* ca terminaţiune flexionară par mai cu neputinţă şi totuşi toate formele acestea se termină în *-i* nu în *-e*. In evoluţia lor n'au putut interveni nici influenţele care au contribuit altă dată la

---

fel *nu *lăudare* < *non laudaveris*. Pers. a II-a a imperativului negat şi a condiţionalului şi infinitivul prezent aveau aşa dară forme omonime. Când infinitivul *lăudare* l-a pierdut pe *-re* devenind *lăuda*, şi *nu *lăudare* a fost înlocuit prin *nu lăuda* (cf. despre şovăirea dintre *-e* şi *-i* la imperativ şi condiţional şi S. Puşcariu, studiul citat, acum în « Études de linguistique roumaine », Cluj—Buc., 1937, p. 292, n. 1). — În forme adverbiale ca *încoaci* însă, ca *aici*, *atunci* şi, adaug, şi în negaţiunea *nici* (în Cod. Vor. şi Ps. Sch. numai *nece*, dar în alte psaltiri vechi şi *nici* şi *nič*, fără de *-i !*, cf. I. A. Candrea, « Psal. Scheiană », II, glosar), de sigur că nu avem de a face cu prefacerea lui *-e* în *-i*, ci, precum afirmă S. Puşcariu, cu afonizarea (şi desonorizarea) lui *-e*, care îl poate transforma până şi pe *pace* în *pač*, formă auzită la Braşov în *lasă-mă 'n pač* (DR., VII, p. 4). Situaţia lui *-e*, care palatizează velarele, este alta după *č* d ecât după *n*, p e care nu-l palatalizează, ca d. ex. în *mâne* > *mâni*, *poimâne* > *poimâni*. « S'ar putea deci », spune S. Puşcariu *(ib.)*, « ca şi imperativul *plângi*, faţă de *plânge-mă* (unde *e* nu mai e final), să se fi născut pe cale fonetică, iar nu ca o formă analogă după persoana 2 din conjunctiv sau după imperativele de comj. IV ». Se prea poate. Pe de altă parte şi terminaţiunea *-i*, caracteristică de altfel pentru persoana a 2-a, ar fi putut să pătrundă mai greu şi să întârzie să-şi facă loc în construcţii ca *plânge-mă*, în care *-e* nu mai este final. Şi cazurile de felul acesta vor fi contribuit la păstrarea lui *-e* ca terminaţiune a imperativului de pers. a 2-a la singular. Alăturea de *plânge-mă !* poţi întâlni chiar în aceeaşi arie şi *plângi !* şi *plânge !* S'a întâmplat să aud chiar astăzi pe cineva zicând: « *Plânge, fată ! Plânge* » *!*. Când intră în concurenţă motive de ordin fonetic şi motive care privesc flexiunea, cele din urmă birue de obiceiu în terminaţiune, iar cele dintâi în interiorul expresiei. Terminaţiunea flexionară *-i* pătrunde mai de grabă în *plângi* decât în *plânge-mă*, iar *-e* neaccentuat se preface mai de grabă în *i* în forme de felul lui *ascunsurile*, *dorurile*, decât în forme ca *darure*, *locure* (cf. W. Meyer-Lübke, « Gramm. d. rom. Spr. », II, p. 47; O. Densuşianu, « Hist. dela l. roum. », II, p. 161), în cele dintâi *e* pierzând din importanţa sa ca terminaţiune flexionară distinctivă, funcţiunea aceasta îndeplinind-o şi articolul *-le*.

©BCU CLUJ

păstrarea lui *-e* (cf. plur. *case*, *învățătoare*, etc.), pentrucă n'au mai fost simțite ca genetive sau plurale de genul feminin. Doar adverbul *aoare(a)*, de o frecvență redusă, este o excepție care confirmă însă regula. Imprejurările acestea mă determină să afirm din nou că *-i* din flexiunea substantivului și verbului s'a desvoltat înainte de toate dintr'un *-e* < *-ae*, *-ĭs* sau *-es*, în afară, firește, de cazurile în care continuă un *-ī(s)* latin.

Străveche ca și tendința transformării lui *e* neaccentuat în *i* este și apariția lui *ă* în forme de felul lui *părți*. La Meglenoromâni, la care orice *e* neaccentuat a devenit *i* (v. DR. II, pp. 206—207 și Th. Capidan, « Meglenoromânii », I, pp. 109—112), nu mai există plurale feminine în *i* al căror *a* din tulpină nu s'ar fi prefăcut în *ă* (v. Th. Capidan, *op. cit.*, p. 69, cfr. DR. VI, p. 409). La Aromâni, care țin locul al doilea în ce privește evoluția lui *e* > *i*, se găsesc doară la scriitorii din secolul al XVIII-lea forme cu *a* păstrat, ca *lacrińi*, *mari* (Th. Capidan, « Aromânii » pp. 205—206), încolo numai forme cu *ă*. Urmăm noi, Dacoromânii, cu textele noastre vechi, dintre care unele, Codicele Voronețean în deosebi, nu cunosc decât forme ca *bu↑rătățile*, *cetățile*, *întrebari*, *caile*, *lumă↑rari*, etc. Păstrăm până astăzi forme ca *vaci* și *fragi* sau *lacrimi* alături de dial. *lăcrimi*, nu cunoaștem forme adjectivale ca *mări* al Aromânilor, dar avem de altfel *ă* în *cărți*, *părți*, *căi*, *văi*, *nări*, *scări*, *fălci*, *răni*, *isprăvi*, etc. În sfârșit Istroromânii, mai conservativi în ce privește păstrarea nealterată a lui *e* neaccentuat, sunt mai refractari și față de prefacerea lui *a* în *ă* în asemenea plurale. Ea a lăsat poate o urmă în plur. istrorom. *cader* « căldări », celelalte forme de felul lui *părți*, *lăpturi* ș. a., atestate de unii autori pentru dialectul istroromân, fiind lovite de suspiciunea de a fi dacoromânisme (S. Pușcariu « Studii istroromâne » I, p. 74, 142, 328).

La Istroromâni, zice S. Pușcariu, « pluralele în *-i* nu par a fi substituit în măsură atât de mare, ca la noi, pe cele în *-e* ». Dăm la ei de plurale ca *frunige* sau *furnige* alături de *furniž*, ca *limbe* pentru *limbi* (*ib.*, p. 143), ca *țetate* alături de *četaț*, *vâle* pentru *văi* și *cale* alături de *câl'i* (*ib.*, p. 145). Și S. Pușcariu adaugă cu privire la formele din urmă: « De sigur că nu e o simplă întâmplare că în câteși trele exemple avem a face cu cuvinte cu *a* în tulpină » (*ib.*). Când știm cât de rezistent se arată dialectul istroromân față de evoluția *e* > *i*

©BCU CLUJ

în poziţie neaccentuată, de ce am presupune că analogiile care îl substitue în formele flexionare pe *-i* lui *-e* ar fi cuprins într'însul mai puţin teren, în loc ca să admitem că pluralele în *-e* citate aci se datoresc menţinerii lui *e* neaccentuat într'o măsură mult mai mare decât în celelalte dialecte? Pluralele acestea se prezintă astfel ca unul dintre aspectele unei particularităţi foarte caracteristice pentru dialectul istroromân, a păstrării lui *e* neacc. în cele mai multe cazuri când celelalte dialecte îl prefac în *i*. Şi ele au darul să ne convingă că şi *e* flexionar s'a transformat pe cale de evoluţie fonetică în *i*, acesta fiind motivul principal al apariţiei unor forme cu *-i* ca *porţi*, *munţi*, etc. Adevărat că pe de altă parte *i* îl înlocueşte câteodată pe *-e* al pluralului istroromânesc, în forme articulate ca *râţile*, *câsile*, *cornile* (alături de *cornele*, formele cu *e* fiind cele mai obişnuite), dar fenomenul acesta, al înlocuirii lui *e* prin *i*, evident de dată mai recentă, este de proveniență slavă, nu are temeiuri morfologice, ci fonetice, şi se observă şi în alte cazuri (*dila*, *priste*, *rispondi*, cf. şi ven. *rispondèr*, alături de *dela*, *preste*, *respondi*, apoi *pâtrile*, *zeţile*, etc.). Şi Slavii cunosc schimbul între *e* şi *i*: croat. (*raz-*)*diliti* > *rezdili* — slov. (*raz*)*deliti* > (*rež*)*deli*, croat. *mèsec* (cu *e* accentuat!) > *meseţ* şi *misec* > *miseţ* (v. *ib.*, pp. 85—86).

Paralelismul din cele patru dialecte între evoluţiile *e* neacc. > *i* şi *a* > *ă* în forme de tipul *cărţi* < *chartae*, în ce priveşte frecvenţa şi răspândirea acestor fenomene, nu poate fi un efect al hazardului, după toate pe câte le-am constatat până acuma. Dacă însă, după observările făcute de asemenea în cursul expunerilor acestora, nici influenţa lui *-i*, nici — şi cu atât mai puţin — aceea a lui *-e* n'a putut determina transformarea lui *a* în *ă*, atunci nu ne mai rămâne alta decât ca să vedem cauza ei în faptul prefacerii lui *-e* în *-i*. Nu atât natura lui *e* sau *i*, pe cât natura procesului de transformare a lui *e* în *i* este hotărîtoare aici. Lucrurile se petrec subt regimul principiului corelaţiunii silabice.

Între silabe se stabilesc anumite raporturi, dând cuvântului un anumit relief acustic şi un anumit echilibru articulatoriu. Raporturile acestea se modifică, schimbând melodia frazei, doar în vederea unor anumite efecte. De altfel ele rămân statornice. Când ridicăm vocea, când vorbim mai tare, toate silabele îşi sporesc la fel sonoritatea, păstrând subt acest raport proporţionalitatea obişnuită dintre ele.

©BCU CLUJ

Dacă n'ar fi așa, forma paroxitonă *cântă* de ex. ar putea să devie oxitonă, schimbându-și funcțiunea de prezent în cea de aorist, ceea ce ar întuneca înțelesul frazei. Când vechile deosebiri cantitative între vocalele latine au început să se schimbe și să se micșoreze tot mai mult, echilibrul ritmic al limbii latine, sdruncinat astfel, s'a restabilit pe calea egalizării cantitative a silabelor (cf. DR. IV, pp. 33—34). Tot felul de împrejurări pot să producă asemenea tulburări, dar împotriva acestora trebue să reacționeze automatismul limbii, mai ales dacă obișnuințele articulatorii ale subiectului vorbitor au fost depășite prin ele.

Aplicând cele spuse cazului *chartae* > *cărți*, vom admite deci că între vechiul *a* și *-e* au existat anumite raporturi în ce privește configurația lor articulatorie (mărimea unghiului maxilar, intensitatea foniei și a sonorității, poziția limbii, etc.). Sub regimul principiului corelațiunii silabice s'a modificat și *a* devenind *ă*, când *-e* se prefăcea în *-i*, micșorând unghiul său maxilar, scăzând din sonoritatea sa, făcând limba să articuleze ceva mai înainte spre palatul gurii, dând altă formă rezonanței bucale etc. Modificările acestea ale lui *e* transmițându-se și lui *a* al tulpinei, constitue totul ce este necesar ca să ajungem dela acest *a* la *ă* al lui S. Pușcariu din tabloul pe care ni-l dă în DR. VII, p. 10. Acest *ă* este mai închis decât *a*, are articulația lingvală mai apropiată de *e*, și o împrejurare și alta trebuind să-i modifice și rezonanța bucală, iar că *a* este vocala cea mai sonoră, deci *ă* mai puțin sonor, este lucru știut. Intervalul articulatoriu între vocala din tulpină și ceea din terminațiune rămâne așa dară același, ca și în cazul, nu identic, dar oarecum asemănător, al palatalizării dentalelor discutat mai sus.

În dialectul aromân *exalbidus* dă *salbit* și *sărpit* (dacorom. *sarbăd*). În forma aceasta din urmă, *ă* a rămas neexplicat până acuma (v. Th. Capidan « Aromânii », pp. 205 și 318). Th. Capidan a văzut mai întâi în acest *ă* a lui *sărpit*, al cărui *rp* se datorește influenței alb. *tharpët*, un fenomen identic ca în *ă* a lui *vătsi*, *disădzi* etc., cuprinzând toate formele acestea în același capitol (cf. *ib.*). Oricum, *ă* din *sărpit* nu ne mai face nicio dificultate, pentrucă procesul de transformare a lui *a* nu poate fi aici decât același ca în formele de tipul *vătsi*, *desădzi*, etc. Forma *sărpit* are în silaba a doua un *i* desvoltat din *e*.

©BCU CLUJ

Principiul corelaţiunii silabice cuprinde cuvântul întreg, iar astfel *ă* poate să apară în locul lui *a* şi la distanţă mai mare de *i* < *e*, în silaba antepenultimă altă dată, acuma penultimă, ca în *lăcrimi*, arom. *lăcriń i*.

Ajunge ca să arătăm condiţiunile şi cauzele apariţiei lui *ă* în loc de *á* în tulpina pluralelor feminine în *-i*. Că în dialectul dacoromânesc nu se comportă toate femininele cu *a* în tulpină şi pluralul în *-i* la fel, că situaţia nu este pretutindeni, în toate dialectele şi toate timpurile, aceeaşi, se explică prin împrejurarea că evoluţia *e* neacc. > *i* n'a avut pretutindeni aceeaşi extensiune, aceeaşi intensitate şi acelaşi ritm, că a întâmpinat tot felul de obstacole şi că a putut să se producă în diferite epoci, fiind în curs şi astăzi. Apoi au intervenit de sigur şi tot felul de analogii. Asupra cuvintelor masculine ca *taţi* (decl. I) şi *fraţi* (decl. III) vor fi influenţat masculinele de declinarea a doua ca *bărbaţi*. În unele cazuri *-i* va fi derivând din *-īs*, şi acestea fiind lipsite deci, ca şi formele de felul lui *bărbaţi*, de condiţiunea esenţială pentru desvoltarea lui *ă*, anume a unui *i* în devenire din *e* în silaba vecină. Amestecul lui *-īs* va fi fiind şi el cauza că la declinarea a III-a, spre deosebire de declinarea I-a, nu se mai găsesc, cu excepţia dialectului istroromân (v. mai sus) şi a vreo câtorva cazuri speciale, plurale în *-e* (plurale ca *învăţătoare* sunt motivate de trebuinţa diferenţierii faţă de masc. *învăţători*). Adjectivele cu două terminaţiuni (ca *bun*, *bună*) fac pluralul feminin de obiceiu în *-e*. Numai cele cu tulpina în *g* şi *c* au adesea şi pluralul feminin în *-i* (*lung*, *lungă*, plur. mf. *lungi ; mic*, *mică*, plur. mf. *mici*, însă *amarnic*, *amarnică*, pl. m. *amarnici*, f. *amarnice ; spornic*, *spornică*, pl. m. *spornici*, f. *spornice*) [1], iar cele derivate cu suf. *-esc* (*negustoresc*, *pitoresc*, etc.) şi cele cu forma feminină în *-e* nu în *-ă*(*alburiu*, *suriu* — *alburie*,

[1]) Plur. fem. *noui* pe lângă *nouă* se explică din trebuinţa de a deosebi pluralul de singularul feminin. Adjectivele în *-nic* de felul lui *amarnic*, *feciorelnic*, *grabnic*, *şăgalnic*, *slugarnic*, *spornic* etc. par toate derivate mai nouă, care au primit după principiul distincţiei făcute la cele mai multe adjective cu două terminaţiuni un plur. fem. în *-e* spre deosebire de cel masc. în *-i*. La fel se comportă şi alte formaţiuni, împrumuturi şi derivate, care nu sunt prea vechi, şi fireşte şi neologismele, ca *autentic*, *flegmatic*, *fluturatec*, *harnic*, *practic* etc. Unele dintre adjectivele acestea au totuşi câteodată un plur. fem. în *-i*, cf. *Izvoarele trec cu harnici unde*, Eminescu, ap. DA.

©BCU CLUJ

surie) nu formează decât plural în *-i* pentru amândouă genurile. Nu pot cita dintre adjectivele cu două terminațiuni cu pluralul feminin în *-i* decât pe *drag* < pslav. *dragŭ* cu *á* în tulpină. Terminațiunea *-i* din plur. f. *dragi* evident că nu s'a desvoltat din *-e*, ci este analogică. În așa condițiuni *a* n'a putut deveni *ă*. Adjectivele cu o singură terminațiune de felul lui *dulce* mf. n'au putut avea la plural decât de asemenea o formă unică pentru amândouă genurile: *dulci*. Uzul a generalizat regula aceasta (sing. *mare* m. f., plur. *mari* m. f.), dară cele cu *a* în tulpină l-au și putut preface pe acesta în *ă*. Prefacerea aceasta fiind însă neobișnuită în alte multe cazuri la formele de genul masculin (cf. la decl. II *amar* m. *amară* f., pl. *amari* m., *amare* f.), s'a dat în genere preferință formelor cu *a*. Se întâmplă totuși ca și cele cu *ă* să se mențină, înlocuindu-le pe cele cu *a*. În cazul acesta ele se întrebuințează deopotrivă la feminin și masculin, potrivit cu regula omonimității acestor două genuri la pluralul adjectivelor cu o singură terminațiune. Astfel Aromânii spun *mări* și chiar *ahtări* mf. (cf. Th. Capidan, *op. cit.*, p. 206). Din dialectul dacoromânesc nu putem cita decât pluralul *călări* mf. dela sing. *călare* mf. La noi au rămas de altfel biruitoare formele masculine cu *a* din cauza influenței covârșitoare a masculinelor de decl. a II-a cu *-i* < *-ī* (v. mai sus) [1]).

Nu intru în amănuntele progresiunii și răspândirii acestei inflexiuni cu *a* > *ă*, a « morfonemului » *a* — *ă*. In istoria ei se amestecă analogii de tot felul.

Prea am văzut până acuma lucrurile petrecându-se într'o atmosferă statică: *é* în poziție nazală se preface în *i*, *ó* urmat de *ă* în *oa*, etc. etc.

[1]) Pluralele *buzunări* și *mădulări* sunt feminine, nu masculine (cf. S. Pușcariu, « Zur Rekonstr. », p. 31 și O. Densușianu, « Hist. dela l. roum. », II, pp. 158—159). Formele pluralului lui *mădular* pe care le găsim în TDRG *(s. v.)* sunt aci deosebit de interesante. Forma *mădulari*, cu *á* în tulpină, atestată o singură dată *(mădularii familiei sale)* este masculină și primește deci articolul *-i*, pe când *mădulări*, cu *ă* în tulpină, este totdeauna feminin, primind articolul *-le (mădulările bisericii sfinte*, etc.), ca și *mădulare (tribunalul va hotărî pe unul din mădularele sale)*. Pentru *buzunări* v. DA *(s. v.)*. Și mai interesant este faptul că *ă* în loc de *á* apare până și în conjugarea verbelor, în forme ca *sări*, *spării* (cf. S. Pușcariu, *loc. cit.)*. Alternanța *á-ă* nu este prin urmare numai un aspect al declinării, precum dovedesc formele acestea din urmă, și nici măcar numai al flexiunii, precum arată arom. *sărțit*.

©BCU CLUJ

În consecinţă am căutat să descoperim şi pentru *á* > *ă* din forme ca *părţi* sunetul sau grupul de sunete care acţionând asupra lui *á* l-ar fi prefăcut în *ă*. Îl bănuiam responsabil pe *-i*, eventual în colaborare cu alte sunete din preajma lui *á*, iar când cu asemenea explicaţii nu puteam ieşi la capăt, ne-am luat refugiul la tot felul de analogii, tot atât de puţin convingătoare pentru începuturile morfonemului (cf. H. Tiktin, în Zeitschr. f. rom. Phil X, pp. 249—250, « Rum. Elementarb. », pp. 27—28; S. Puşcariu, « Zur Rekonstr. des Urrum.», pp. 29—31, DR VI, p. 229; O. Densuşianu, « Histoire de la l. roum. », II pp. 158—159, Al. Philippide, « Principii de ist. limbii », p. 54, « Originea Românilor », II, pp. 21—22). Dacă configuraţia acustică şi articulatorie a unui sunet pot influenţa alt sunet, atunci de ce labilitatea unui sunet în curs de evoluţiune n'ar putea provoca labialitatea altui sunet, pe urma căreia acesta să îndure modificări independente de natura sunetului agent al mişcării, dar determinate de direcţia sau sensul în care dânsul se preface?

Asemenea labilităţi pot provoca şi reacţiuni, fără ca efectul lor să fie restabilirea stadiului iniţial, ci cu totul altul. Voiu încheia expunerile mele discutând un caz de felul acesta.

Caracterizând sistemul fonetic şi fonologic al limbii române, S. Puşcariu se ocupă şi de rolul funcţional al lui *ă* şi *â*, punând în evidenţă, între altele, funcţiunea lor de vocale « vicarii », asemănătoare celeia a franc. *ə*. Cred că întocmai ca *ə* în franţuzeşte (*patrem* > *père*, *terram* > *terre*, *tepidum* > *tiède*, *inflo* > *enfle* etc.), în anumite împrejurări, şi oricum împrejurări asemănătoare, *ă* şi *â* pot lua în româneşte locul oricăreia dintre vocalele celelalte.

Sunetele îşi au înlăuntrul cuvintelor din care fac parte valoarea lor funcţională, deservind de obiceiu exprimarea clară a cuprinsului acestora. În ce priveşte întrebuinţarea lor în acest sens, nu există nicio deosebire între *ă*, *â* şi celelalte vocale. Când însă o articulaţie vocalică nu este menită să îndeplinească rolul acesta, ci este provocată numai de necesităţi articulatorii, când prin urmare nu are valoare semantică sau flexionară, când « nu spune nimic », atunci noi Românii formăm din capul locului doară un *ă* sau *â* sau dăm elementului vocalic nedesluşit care urmează să fie purtătorul unei asemenea funcţiuni numai articulatorii forma de *ă* resp. *â*. De aceea este *ă* vocala-expresie a perplexităţii Românului, de aceea apare *â* în *târg*, *gârlă* <

©BCU CLUJ

slav. *trъgъ*, *grъlo* etc. sau în *ţâstui*, *bâzâi* dela *ţst*, *bz* etc. sau în *îl*, *îţi* etc. din *l*, *ţi* etc. (d. ex. în *îl văd*, *îţi spun*), vocalizând silabe avocalice, pentrucă silabe fără de vocală sunt în afară de sistemul nostru articulatoriu, excepţie făcând onomatopeicele *pst*, *bz* ş. a. m. (v. S. Puşcariu, DR. VII, pp. 13—14).

În *gârlă*, *îl* etc. n'a fost nevoe de *â* pentru exprimarea ideii cuprinse în formele acestea, ca de *â*, *u*, *a* etc. în *câne*, *bun*, *mac* etc. Ideea corespunzătoare lui *gârlă*, *îl* ar fi fost suficient reprezentată prin *grъlo*, *l*. Inconveniente articulatorii i-au dat fiinţă lui *â*. Câteodată acest *â* nici nu se desvoltă în toată puterea pe care o are de altfel, ci doară atât cât trebue pentru înlăturarea unei asemenea dificultăţi de articulare. Oricine îşi dă seama că *â* din *îl văd* nu este un sunet de o plenitudine vocalică egală cu aceea a lui *â* din *câne*, *târg*, *râdeam*, *îngust* < *angustus*. M'aş simţi destul de adese ademenit să-l transcriu pe *îl văd* al meu prin *l văd*, dar nu l-aş transcrie pe *îngust* (cf. *angulus* > *înghiu* > *unghiu*, v. şi O. Densuşianu, « Hist. de la l. roum. », II, p. 17) decât cu *î-*, spre deosebire de *îngân* d. ex. (cf. articolul meu « Pentru ortografia Academiei Române » în « Gândirea », XIII, p. 149).

Să ne întoarcem acuma, în vederea faptului pe care voiesc să-l demonstrez, la vocalele şoptite. Mai întâi un cuvânt despre *-i*. În dialectul aromân avem forme ca *afl'i*, *ocl'i*, *yatri* cu i plenison, apoi forme în care *i* « abia se aude » ca *birbetsi*, *vătsi*, *lucredzi*, *aspari* sau în care a amuţit cu totul, ca *birbets*, *frats*, *duts*, *pots*, *dzăts* etc. Până aici situaţia este cam aceeaşi ca în daco-românește, dar în aromâneşte *-i* apare adese înlocuit prin *-ă* sau *-â*: *dintsâ*, *noptsâ*, *mpartsâ*, *împartsă*, *fratsă*, *cl'imatsă*, *ti alavdză*, *dişcl'idză*, *băgaşă*, *trupură*, *sărbătoră*, *doil'ă*, etc. În consecinţă, pluralele masculine articulate, primind articolul *l' (i)* sunt de tipurile următoare: *ocl'il'*, *fratsil' ; fratsl'i*, *dušmanl'i*, *perl'i ; părintsăl'*, *muntsâl'* (Th. Capidan « Aromânii », pp. 263—266, 374—397, 438 u. Pentru unele forme se va consulta şi glosarul din P. Papahagi « Basme Aromâne »). Meglenoromânii nu cunosc trecerea lui *-i* în *-ă* decât în *Ţârnareca* (Th. Capidan, « Meglenoromânii » I, pp. 113—114), comună al cărei graiu a fost puternic influenţat de dialectul aromân.

Cum se explică aceste forme aromâneşti în *ă* şi *â*? Toate vocalele şoptite, de sonoritate mult redusă, devin uşor elemente vocalice de timbru nedesluşit, care nu mai sunt percepute sau simţite ca aparţinând unei anumite categorii vocalice, de timbrul *i* sau *e* sau al oricăreia

©BCU CLUJ

dintre celelalte vocale obișnuite de altfel. Dacă spunem d. ex. *mulți* cu *-i* șoptit și repetăm apoi cuvântul înlocuindu-l pe acest *i* cu orice altă vocală șoptită, observăm că obținem pe urma experienței acesteia forme ale căror elemente vocalice finale nu se prea disting unele de altele. Se poate întâmpla ca subiectul vorbitor să simtă într'un moment dat nevoia de a da mai mult relief, mai multă consistență, unui asemenea element vocalic șoptit, să-l facă o vocală deplină. Dacă însă acest element vocalic nu mai are decât un timbru vag sau oarecum neutru, în care subiectul vorbitor nu mai recunoaște configurația lui acustică inițială, nemaisimțindu-i nici configurația articulatorie inițială, atunci nu mai poate face dintr'însul decât *ă* sau *â*, potrivit cu rolul pe care vocalele acestea îl au în limba românească.

« Spre a putea descompune compuse ca *optsprezece*, *altcine* sau *cumnat-to* în elementele constitutive, s'a născut rostirea *optâsprezece* (ca *vingtetrois* în rostirea incidentală a unor Francezi), *altăcine*, *cumnată-to* » (DR. VII, p. 14). Nu cred că în formele acestea s'a introdus *ă* numai după ce au ajuns mai întâi să aibă chiar înfățișarea de *optsprezece*, *altcine*, *cumnat-to*. Forma *optsprezece* este rară. Numai când vorbim cu toată grija de a da cuvântului forma exactă, spunem așa, de altfel rostim *opsprezece* și mă îndoiesc că am putea întâlni în uzul popular forma cu *t*. Mai există însă până astăzi și forma *optusprezece* (cf. TDRG ; cf. *optъdzečь* în Psal. Șch. 297/11, însă *opdzece* la locul corespunzător din Psal. Vor., v. I.-A. Candrea, « Psaltirea Scheiană », II, pp. 189/22). Și *altcine* primește în vorbirea curentă forma *alcine*, iar în *cumnat-to* se întâlnesc doi *t* care nu pot forma decât unul singur după amuțirea lui *u* dintre ele. Cum ar putea *op-* din *opsprezece* sau chiar *opt-* din *optsprezece* să primească înfățișarea de *optâ-*, spre a fi identificat cu *opt* ? Cel mult că simțul etimologic ar fi provocat o reconstituire a formei inițiale sau o recompoziție în așa fel, ca elementele care alcătuesc acest numeral să aibă înfățișarea lor obișnuită când sunt independente. În urma unei asemenea tendințe chiar *optâsprezece* ar urma să fie refăcut în *optsprezece*. Forma *optsprezece* se descompune doară mai precis în elementele ei constitutive decât *optâsprezece*. În *cumnat-to* ar fi trebuit să apară *ă* chiar în lăuntrul lui *t* ($< t + t$), iar că i s'ar fi adăugat lui *cumnat*, pentru a evita contopirea celor doi *t*, cred că nu se poate admite, câtă vreme *cumnată* este forma obișnuită feminină, încât un asemenea proces ar fi chiar contrar oricărui bun

©BCU CLUJ

simț etimologic. În *altcine* situația este cam aceeași (*č* = *tš*). Negreșit, aceeași este și povestea lui *ă* din forma pronominală *acătare* < *eccum talis*, pe care altădată nu am explicat-o chiar așa (cf. DR I, p. 169—170).

Înainte de a amuți cu desăvârșire, *u* din formele mai vechi *optusprezece*, *altucine*, *cumnatu-to* (forma din urmă mai există și ea) a devenit un element vocalic șoptit, de timbru nedeslușit. Reacțiunea împotriva amuțirii acestui *u*, în sensul unei sporiri a consistenței și amploarei lui, i-a dat timbrul deslușit de *ă* resp. *â*. E explicarea pe care a dat-o altă dată și S. Pușcariu: « Că în *cumnată-mieu* nu avem a face cu o formă feminină (după *tată-mieu*), ci cu desvoltarea lui *u* șoptit (pe când se rostea *cumnatŭ*) în *ă* (*â*), ca în *optâsprezece*, am arătat într'o comunicare la Muzeul Limbei Române » (DR. IV², p. 1568; cf. V. Bogrea, *ib.*, p. 898, citând forma *bărbată-mieu*). La Coresi și Mitropoliții Varlaam și Dosoftei găsim forma *frâmseațe* pentru *frumusețe*, probabil cu un *u*, pe care sincopa tindea să-l suprime, devenit *ŭ* > *â* (v. DA; cf. arom. *frândză* « frunză », *frâmte* « frunte » — Th. Capidan, « Aromânii » p. 274 — cu *ă* resp. *â* în loc de *ú*). Vom mai cunoaște și alt caz în care un asemenea *u* a ajuns să fie *â*. (Pentru *ă*, *â*, în loc de *u* neaccentuat din exemple care s'ar putea explica poate în parte la fel, în dialectul aromân, cu foarte accentuată tendință spre sincopare, v. Th. Capidan, *ib.*, pp. 282—283, cf. p. 365). Forme de tipul *cumnată-to* se găsesc în literatura mai veche, d. ex. la I. Neculce: *stăpână-său* (ed. cit., p. 166), *cumnată-său* (*ib.*, p. 209).

O formă ca *frați*, cu un *-i* redus până în pragul amuțirii sale, nu se deosebește de o formă ca arom. *frață* numai prin elementul său vocalic final. Forma dintâi este monosilabă, cea de a doua bisilabă. În evoluția sa dela *frați* cu *i* plenison până la *frați* cu *i* amuțit, forma aceasta trebuia să treacă printr'un stadiu în care cu greu s'ar fi putut distinge dacă este de două silabe sau numai de una. Asemenea cazuri sunt și au fost cred foarte frecvente în toate vremurile. Cuvântul *aur* d. ex. ne pare a fi când de două, când de o silabă. Soția mea d. ex. îl crede bisilab, așa îi indică pronunțarea Dicționarul Academiei, fiică-mea și cu mine îl credem monosilab. G. Ivănescu îl declară pe *laud* de două silabe: *la-ud*, pe când eu cred că nu-l pronunț decât monosilab. Ba când afirmă că noi toți am spune *A-u-rel* nu *Au-rel*, *A-u-re-li-a* nu *Au-re-li-a*, *E-u-ro-pa* nu *Eu-ro-pa* etc. (« Din fonetica evolutivă a

©BCU CLUJ

limbii române », Iași 1935, Extras din Bul. de fil. rom., pp. 1—7), mi se pare aproape că nu mai vorbim aceeași limbă. Când se formează de abia, se disociază sau monoftonghizează diftongii (cf. și observările lui A. Graur din « Notes sur les diphtongues en roumain » în Bulletin linguistique, III, p. 15 u.), numărătoarea și distincția silabelor nu este întotdeauna prea clară. « Endlich muss ich noch darauf aufmerksam machen », constată d. ex. Th. Gartner, « dass es manchmal sogar schwer ist, zwischen einem Diphtong und einem zweisilbigem Vokalpaar zu entscheiden; auch gebildete Einheimische zweifeln in solchen Fällen » (Handb. d. rätorom. Spr. u. Lit. », Halle a. S., 1910, p. 13). Un studiu al prozodiei românești cu privire la pronunțarea diftongilor sau a grupurilor vocalice de tot felul în versuri vechi ca ale Mitropolitului Dosoftei și în poezia populară și cultă ar aduce extrem de utile contribuții pentru lămurirea problemei. Nu există alternativa *á-ur* sau, *aur*; între *a-ur* și *aur*, *a-uzí* și *auzí* etc. există și alte rostiri care nu sunt nici una nici alta. Totul depinde de gradul sonorității la punctul de atingere a elementului vocalic de timbrul *a* cu cel de timbru *u* și este în legătură cu problema frontierii silabelor. Niciun aparat însă n'a înregistrat încă hotarele vreunei silabe, încât se pare că ar fi o îndrăzneală mare, care nu merită decât disprețul ignorării (cf. Al. Rosetti « Sur la théorie de la syllabe » în « Bull. linguist. » III, pp. 5—14, v. DR. VII, p. 448), să le descoperi totuși și să le definești. În fața rigidității aparatelor, oricât de sensibile, dar de o sensibilitate fără de suflet, se pare că logica și înmlădierea cugetării nu trebue să aibă cuvânt câteodată. A pune mai mult preț pe înregistrările aride și avare ale unui aparat, decât pe gândirea unui cercetător, înseamnă — în oricât de ilustră societate ne-am găsi — a atribui o valoare mai mare unei fotografii decât portretului făcut de un artist. Sfaturile pe care ni le dă A. W. Groot în « Instrumental Phonetics. Its value for linguists » (Extras din Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen », Amsterdam 1928; v. îndeosebi capitolul despre silabă cu extrem de interesante observări, pp. 31—40, și concluziunile dela sfârșit cu privire la raporturile dintre fonetiștii experimentali și lingviști), subliniind mereu că anumite probleme fonetice nu pot fi rezolvite fără de introspecțiune, ar trebui luate mai mult în considerare. În lucrarea mea « Principiul sonorității în economia limbii », am studiat silaba, am încercat s'o definesc,

©BCU CLUJ

atunci când hotarele ei pot fi descoperite, am studiat și definit natura diftongului și a contracțiunii (v. DR. IV, pp. 20—24, 36—37, cf. « Mic tratat de lingv. gen. », pp. 62—65, 58—61). Silaba și hotarele ei sunt realități articulatorii, a căror existență se manifestă și în automatismul limbii [1]).

Cazurile de amnezie, când bolnavul nu-și poate reaminti un cuvânt, dar are în minte numărul silabelor lui, sunt cunoscute. Subiectul vorbitor are așa dară, în orice caz poate avea, simțul silabei și al structurii silabice a cuvântului. Orice inovațiune, de orice fel, de care își dă seama, înainte de a se fi familiarizat cu ea, îi apare ca o greșeală. Chiar fără de a o observa, tinde în mod automat să nu se abată dela uzul cu care s'a obișnuit. Când prin urmare o silabă este cuprinsă de labilitate, alunecând spre dispariție, cu efectul modificării structurii silabice a cuvântului prin prescurtare, reacțiunea poate să se ivească. Unei reacțiuni de felul acesta i se datoresc și formele de tipul lui *optâsprezece*, printr'o falsă reconstrucție a elementului vocalic vag desvoltat din *u*. Cred că astfel se explică pluralele aromânești ca *dintsă*, *noptsă*, *trupură*, *sărbătoră*, *fratsă*, *ţaspitsă* etc. și forme verbale din același dialect ca *mpartsâ*, *portsă*, *alavdză*, *dișcl'idză*, *cl'imatsă*, *lucratsă* etc. Cum ar putea de altfel *-ă*, adese terminațiunea caracteristică pentru singularul feminin de declinarea I-a în opoziție cu *-i* al pluralului corespunzător, iar la formele verbale în *-ă* (la conjunctivul prezent d. ex.) de persoana a 3-a în opoziție cu *-i* dela persoana a 2-a, să fi luat locul lui *-i*?[2])

Interesante sunt formele de felul lui *noptsă*, *sărbătoră*, *portsă* cu *o*. Ele dovedesc că fenomenul este mai nou decât metafonia. Principiul corelațiunii silabice i-a dat doară lui *o-oa* valoarea și puterea unui morfonem, care se impune în aromânește până și neologismelor: *ἀπαντοχή* > *apandoahă*, *δῶρα* > *doară*, *χώρα* > *hoară*, slav. *poumora* > *pumoară* etc. sau unei forme ca *oamă* dela *om* (cf. Th. Capidan, « Aromânii », p. 271). Se mai vede deci că *-ă* < *-i* va fi fiind

[1]) Despre granița silabelor în cazuri ca al lui *aur*, etc., v. și observația lui S. Pușcariu în DR., VII, pp. 23—25.

[2]) Nu importă dacă acest *-ă* resp. *-â* este șoptit, după cum pare a fi de fapt (v. mai jos), sau plenison. El are plenitudinea unui t i m b r u hotărît și salvează silaba. Ancheta pentru ALR. a arătat că « silabe întregi, urmând după cea tonică, se rostesc afonizate » (DR., VII, p. 3).

©BCU CLUJ

o vocală şoptită, oricum de mai puţină amploare decât *-ă* < *-a*, reamintindu-ni-l pe *-â* din dacorom. *frămînt*[i] (v. mai jos) şi neputând avea deci valoarea lui *ă* din morfonemul *oa* — *ă*.

Lucrurile trebue să se fi petrecut într'o epocă în care formele din chestiune n'au încetat încă să aibă dincolo de tulpină o silabă finală terminată în *-i* şi când acest *i* şoptit ajunsese să fie un element vocalic de timbru vag şi nedesluşit. Trebuind să i se dea mai multă amploare, mai mult cuprins fonic, ca reacţiune împotriva tendinţei de alterare a structurii silabice a formelor respective, sensibilitatea românească a subiectului vorbitor aromân nu l-a putut interpreta decât ca *ă* sau *â* şi « reface » cu acest timbru.

Un caz analog dacoromânesc ni-l oferă Sever Pop din ancheta Atlasului lingvistic: « Verbul « frământ », la ind. prez. pers. I, păstrează pe *-u* final, mai mult sau mai puţin perceptibil... În Basarabia (p. 660) am notat *frămînt*[i] (385, 395) » (DR. VII, p. 78). Forma aceasta, notată de două ori de S. Pop pentru Gura-Roşie (jud. Cetatea-Albă), are un *-â* care a salvat silaba ei finală şi s'a desvoltat în acelaşi timp dintr'un *u*. Ea confirmă aşadară concluziunile noastre şi pentru formele aromâneşti de tipul lui *fratsă* şi pentru formele dacoromâneşti de tipul *optâsprezece,cumnată-to*. Păcat că anchetatorul Atlasului nu ne indică şi numărul silabelor ei.

Am încercat să lămuresc vreo câteva chestiuni de ordin general, aplicând principiile stabilite astfel unor cazuri speciale, care îşi aşteptau încă deslegarea. De sigur că verificarea definitivă a încheierilor mele va trebui făcută în baza unui material mult mai bogat, cercetat în toate amănuntele lui [1]).

Cernăuţi, Ianuarie 1936. AL. PROCOPOVICI

[1]) Incheind, sporesc cele adăugate studiului acestuia în cursul corecturilor cu o observare privitoare la rolul lui *-īs*, a cărui intervenţie în istoria lui *-i* al pluralelor de declinarea a III-a şi I-a a fost pusă în lumină de S. Puşcariu. Plurale ca *vilicis, pueris, nobilissimis* în loc de *vilici, pueri, nobilissimi* din inscripţiuni africane (cf. B.-A. Terracini în « Actes du Deuxième Congrès International de Linguistes », Genève 25-29 Août 1931, Paris 1933, p. 216) sunt de sigur mărturii ale vitalităţii acestui *-īs* şi dovedesc că terminaţiunea aceasta de declinarea a III-a a putut să pătrundă, pe calea analogiei, şi la alte declinări. Pe de altă parte, nu s'au confundat numai *-ī* şi *-īs*, ci şi *-ae* şi *-es*, cum pare a dovedi forma *sportulaes*, singura de felul acesta, de asemenea din Africa de Nord, pentru *sportulae* (cf. *ib.*). Înţelegem cu atât mai bine ca *-ae* şi *-es* au putut să dea acelaşi rezultat.

©BCU CLUJ

PALATALIZAREA LABIALELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ[1])

Domnului Profesor Sextil Pușcariu

Notă introductivă. — Această lucrare n'ar fi putut lua ființă fără vastul și neprețuitul material adunat de D-l Sever Pop *pentru «Atlasul Linguistic Român I»*[2]), *care prin bunăvoința D-lui Profesor* Sextil Pușcariu, *directorul și inițiatorul Atlasului, și a D-lui* Pop, *mi-a fost pus la dispoziție. Țin să le exprim pentru aceasta și pentru îndrumările date adânca mea recunoștință. Mulțumesc de asemenea pentru sfaturi D-lor Profesori:* C. Lacea, G. Giuglea, N. Drăganu, Th. Capidan și E. Petrovici.

Din întregul complex al chestiunii, m'am mărginit deocamdată la studierea: 1) istoricului ei (chestiunea preocupă de multă vreme pe filologii noștri), 2) a geografiei fenomenului, 3) a foneticei, și 4) a vechimei lui.

---

[1]) Teză de doctorat.

[2]) Prescurtarea ALR. I, pe care o întrebuințez în lucrare, însemnează *Atlasul Linguistic Român*, partea I. «Atlasul», care se va publica în 10 volume, va avea două părți. Întâia — materialul folosit de mine e exclusiv din această parte — va fi formată din primele 6 volume și va conține materialul adunat de Sever Pop, cu chestionarul normal. Volumul prim din această parte a ieșit de sub tipar zilele acestea: *Atlasul Linguistic Român*, publicat sub Înaltul Patronaj al M. S. Regelui Carol II de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I (ALR. I) vol I: *Părțile corpului omenesc și boalele lui* de Sever Pop, in fol. 150 de hărți, Cluj, 1938. Muzeul Limbii Române (Institutul cartografic «Unirea», Brașov). Partea a doua (ALR. II) va fi formată din ultimele 4 volume și va conține materialul adunat, cu chestionarul desvoltat, de Emil Petrovici. (V. toate detaliile necesare în Introducerea scrisă de Sextil Pușcariu la volumul apărut al Atlasului).

©BCU CLUJ

Cea dintâi menţiune a unui învăţat despre fenomenul labialelor noastre palatalizate o datorăm lui Dimitrie Cantemir (*Descriptio Moldaviae*, 1716, ed. Papiu Ilarianu, 1872, p. 151).

Rostirea cu palatale, în locul labialelor (*k'atră*, *g'ine*, *ńie*, etc.), aparţinea, după Cantemir, în Moldova, pe la începutul secolului al XVIII-lea, numai femeilor, lipsind din graiul bărbaţilor şi fiind ridiculizată de ei: « Mulieres quoque moldavae peculiarem a viris pronunciationem habent. Mutant enim syllabas *bi* et *vi* in *gi*, ut: *bine* (bene) *gine*, *vie* (vinea) *gie*; *pi* in *ki*: *pizma* (invidia) *kizma*, *piatra* (petra) *kiatra*. *Mi* initiale in *ng* litteram, vix aliis pronunciabilem, ut: *mie* (mihi) *ngie*, etc. Qui semel e viris etiam ei pronunciationi asvetus fuerit, vix ac ne vix quidem ab ea liberari potest, et ceu sorex suo ore semper prodit, se nimis diu in matris sinu moratum fuisse, qua de re etiam tales vulgo *ficior de baba*, filii vetulae, per contentum dicuntur » (*ibid.*).

La o sută de ani după Cantemir, atinge chestiunea, în treacăt, Petru Maior, în *Orthographia romana, sive latino-valachica, una cum clavi, qua penetralia originationis vocum reserantur*, Buda, 1819, pp. 14—46 (reprodusă şi ca Introducere la Lexiconul Budan, 1825, pp. 14—46).

Iată textual relaţiunile lui Maior, care cunoştea bine situaţia fenomenului şi la Aromâni (numiţi de el « Valachi Aurelianae Daciae » iar Dacoromânii « Valachi veteris Daciae »), care, relevând nuanţa populară a acestei rostiri, face şi el o observaţie în sensul celei a lui Cantemir — pe care îl cunoştea — despre obişnuinţa mai deasă la femei de a întrebuinţa labialele alterate, şi care e cel dintâiu ce pune problema vechimii palatalizării, crezând fenomenul de origine latină, iar în latină, de origine greacă:

P: « In Aureliana Dacia: *chieptine*, pro pieptine (pecten); *chieptu* (pectus); *schicu*, pro spicu (spica); *schini*, pro spini (spinae). Id etiam Hispani habent, ut *chinela*, pro ital. pianella... Haec pronunciatio etiam apud veteris Daciae Valachorum, nonnullis in regionibus, vulgus viget. Nec dubito, quin ex Italia adduxerint eam maiores Valachorum, eandemque a Graecis, signanter ab Ionibus, quibus mos est π convertendi in κ, ut κως, pro πως, veteres Romanorum adoptasse. Valachi utuntur imprimis hac pronunciatione, dum post *p* immediate sequitur *i* vocalis admodum foecunda ad causandas mutationes in Orthographia Valachica » (*ib.*, p. 37).

©BCU CLUJ

B: « Valachi Aurelianae Daciae vulgo *b* ante *i* mutant in *g*, ut *ghine*, pro bine (bene); veteris Daciae quoque Valachi nonnullis in regionibus *b* ante *i* mutant in *g* vulgo; in scribendo tamen retinent *b* » (*ib.*, p. 14).

M: « Apud Aurelianae Daciae Valachos *m* ante *i* vulgo pronunciatur uti *n* molle... Idem fit in nonnullis regionibus veteris Daciae praecipue inter faeminas, ut *ñicu*, pro micu (parvus), *ñie*, pro mie (mihi), etc. Licet vero *n* molle sit multo mitius, et delicatius, quam *m*, et linguam Valachicam reddat dulciorem, tamen nunquam scribunt *n* molle, pro *m* » (*ib.*, pp. 32—33).

F: « Valachi Aurelianae Daciae *f* ante *i* communiter convertunt in *h*, ut *hiliu* (filius); *himu*, pro fimu (sumus), etc. Idem fit inter Valachos veteris Daciae in Transalpina Valachia; imo etiam in Transsilvania circa Coronam, et in universa terra Fogaras, e. g. *hiéra* (fera); *hieru* (ferrum); *hiru* (filum), etc. » (*ib.*, p. 24).

V: « Valachi Transalpini, Transsilvani circa Coronam, et in Terra Fogaras, ac omnes Aurelianae Daciae solent mutare sequente *i* in *g*, ac enunciare ut *γ* Graecum. Alii in quibusdam locis Transsilvanicis pronunciant crassius quam *γ* Graecum, sono, qui nulla ex mihi notis litteris exprimi valeat, sono, inquam, inter *gi* Italicum et *ji* Gallicum, sic: *vinu* (vinum); *viña* vel *via* (vinea) etc. » (*ib.*, p. 46).

Ioan Eliade Rădulescu, în a doua scrisoare asupra dialectelor românești adresată, în 1839, « D-lui Căminarului C. Negruți » (*Curierul de ambe sexe*, vol. II, ed. II, pp. 33—39, 51—64), analizând o serie de particularități ale dialectului aromân, ne spune despre labiale următoarele:

« *p*, înainte de *i* se citește ca și la dumneavoastră și la noi în multe sate *k*. Precum: *kiatră* șcl., care și la dumneavoastră se pronunță *kicioare*, *poki*, *vulki*, în loc de picioare, popi, vulpi șcl. » (p. 51).

« Pe *b* înainte de *i* îl pronunță sau îl schimbă ca norodul moldav în *g*, precum *ghine* (bine) » (*ibid.*).

« *m*, la dânșii adesea înainte de *i* se pronunță ca *gn* franțuzesc, ca și la dumneavoastră, precum *gnie*, *gnel*, *lugnina* în loc de mie, miel, lumina » (*ibid.*).

« Pe *f* înainte de *e* și *i*, îl pronunță sau îl schimbă în *h*, lucru ce se vede că a fost din vechime firește între Români, căci și la dumnea-

©BCU CLUJ

voastră și între noi foarte mulți, mai vârtos sătenii îl schimbă tot în *h*, precum *hire*, *herbu*, *hiru*, *heru*, în loc de fire, ferbu, firu, feru. Tot din acest obiceiu a mai rămas și între noi a zice *hiară*, în loc de fiară, *her* în loc de fer șcl. » (*ibid.*).

« *v*, înainte de *i* se pronunță ca *γ* grecesc, ca și în părțile acestea, cum *γinul*, *γine*, în loc de vinul, vine » (*ibid.*).

« Urmează dar din cele zise — încheie Eliade partea referitoare la labiale — că acest dialect [aromân] ce este nescris, sau necultivat se aseamănă mult cu felul vorbirii moldovenești, sau mai bine cu limba rumânească de obște, încât pentru acea ce se atinge de literele *p*, *b*, *m*, *f*, [*v*], și *i*; și urmează iară că dacă mai mult decât doi popoli întregi de aceeași origine și atât de departe și mai fără comunicație au păstrat aceeași pronunție numai din tradiție, se vede curat că multe provinții ale Italiei înainte de descălecătoare au pronunțat literele acestea tot așa » (*ib.*, pp. 51—52).

Într'un capitol consacrat dialectului aromân (pe care-l numește « moeso-român »), Timoteiu Cipariu, în *Principia de limba și de scriptura*, ed. II, 1866, pp. 87—100, vorbind despre palatalizarea labialelor adaugă: « Aste forme trandanubiene [cu labialele palatalizate] se aud și în Transilvania și încă și pre alte locuri, iar în limba bisericească nu sunt acuprinse; așa cât și dincoace de Dunăre se par a fi două dialecte, unul cu formele bisericești, ca în România, altul cu trandanubiene; din care e de crezut că ceste din urmă fac una familie cu cele de preste Dunăre, măcar că prin influența limbei bisericești dincoace multe s'au schimbat după limba bisericească » (p. 99). Chestiunea o reia și în *Gramatica limbei române*, vol. I, 1869, pp. 73—74, și p. 86, de data aceasta mărginindu-se însă numai a releva existența fenomenului în aromână și « în vulg [« rar » și « în cărțile bisericești *hi* pentru fi »] foarte pre multe locuri », în dacoromână, « ori de câte ori după *p*, *b*, *m*, *f*, *v*, numai decât urmează un *i* jumătățit [semison] sau întreg [plenison], radicale [primar] sau numai eufonic [secundar] » (pp. 73—74).

Cel dintâi învățat care studiază în mod științific fenomenul labialelor noastre palatalizate este Alexandru Lambrior, într'un mic studiu cu titlul *Du traitement des labiales p, b, v, f dans le roumain populaire*, publicat în revista *Romania* din 1877 (VI), pp. 443—446.

©BCU CLUJ

Fenomenul, ne spune Lambrior, este cauzat de un *yod* următor, care provine «fie din vocala *i* (venant directement ou non d'un *i* latin), fie din *e* [= ĕ] latin». Acest *yod* [= y, i̯], înăsprindu-se, a ajuns, în rostirea populară, o adevărată consonantă palatală, în stare de a provoca căderea labialei precedente. Grupele *pi*, *bi*, *vi*, *fi* au devenit întâi: *py*, *by*, *vy*, *fy*, apoi: *pk'i*, *bg'i*, *vg'i* (*vyi*), *fh'i*, în fine: *k'i*, *g'i*, *g'i* (*yi*), *h'i*. Nu labiala este cea care se transformă aici în palatală, ci *yod* este cel care dă naștere consonantei palatale. De sigur, adaugă Lambrior, nu se poate spune că labiala n'a avut nicio influență asupra palatalei ce s'a format; altfel am avea aceeași palatală în toate cazurile. Desvoltându-se din *yod*, palatala s'a acomodat labialei precedente, devenind, după cum era aceasta, explozivă sau spirantă, fonică sau afonică, și formând cu ea un grup natural, din care primul element, labiala, avea apoi să cadă.

În ce privește extinderea geografică, Lambrior ne spune că palatalizarea este un fenomen «normal» în graiul popular și familiar din Moldova, Bucovina și Basarabia, «sporadic» în Muntenia și Ardeal, și «constant» în dialectul aromân.

Cele mai vechi forme palatalizate pe care le cunoștea el sunt din secolul al XVII-lea pentru *f* și abia de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea pentru celelalte labiale. Lambrior crede că palatalizarea nu este mai veche decât aceste date. Ea s'a produs pentru fiecare labială în mod independent, începând cu *f*, cea mai slab articulată din serie.

Chestiunea este reluată, la scurt timp după Lambrior, de Franz Miklosich, în *Rumunische Untersuchungen, I, Istro- und Macedo-rumunische Sprachdenkmäler*, zweite Abtheilung, 1882, pp. 5—7, 87—88 și în *Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialekte.* Consonantismus, II, 1882, p. 14 ș. u.

După Miklosich, procesul palatalizării este următorul: în grupele labiale *pi*, *bi*, *fi*, *vi*, *mi*, «s'a introdus», între labială și *i*, «un *j* [= y, i̯ (*yod*)] parazitic», devenind *pji*, *bji*, *fji*, *vji*, *mji*. Între labiala *p* și acest *j* parazitic, «s'a introdus» apoi «un *t* parazitic», care, asimilându-se cu *j*, a dat *t'*, grupul întreg devenind *pt'i*; de unde, în fine, prin «înlocuirea» lui *p* prin *t'*, ajungem la *t'i*. Pentru *bji* devenit *d'i* și pentru *mji* devenit *ńi*, procesul este identic, în grupul întâiu intervenind «un *d* parazitic», în al doilea «un *n* parazitic». În grupul *fji*

©BCU CLUJ

a intervenit « un χ [« tonloses j (= h')] parazitic ». Locul labiodentalei dispărute l-a luat acest χ. *V* din *vji* a fost înlocuit prin *j* [= y].

În ce privește vechimea fenomenului, în lucrarea întâia, Miklosich îl crede posterior despărțirii dialectelor. El a apărut întâi în dacoromână. În aromână e de proveniență nord-dunăreană: « Selbstverständlich sind die drum. Formen die ursprünglichen und die hier als mrum. bezeichneten aus jenen hervorgegangen... Zur Zeit, als sich das irum. vom mrum. abzweigte, — historische Gründe nöthigen uns die alte Heimath der Rumunen Istriens im Süden, nicht im Osten zu suchen — bestand dieser Unterschied zwischen dem Süden und dem Norden noch nicht » (pp. 87—88). — În lucrarea din urmă, părăsind însă această părere, crede fenomenul de origine latină vulgară, aceeași origine având-o în i t a l i a n ă: *approcciare* (< lat. *appropiare), *saccio* (< lat. sapio), *chiantu* (< pianto < lat. planctum), *ragga* (< rabbia < lat. rabiem), *aggio* (< lat. habeo), *fχiore*, *χjore*, *šori*, *šuri* (< fiore < lat. florem), etc.; în r e t o r o m a n ă: *sáptχa*, *satχa* (< lat. sapiat), *rabdya* (< lat. rabiem), *edya* (< lat. habeat), *plĕvdya* (< lat. ploviam), *djĕvdya* (< lat. joviam), etc.; în p r o v e n s a l ă: *aprochar* (< lat. *appropiare), *sapcha* (< lat. sapiam), *camjar* (< lat. cambiare), etc.; în f r a n c e z ă: *approcher* (< lat. appropiare), (que je) *sache* (< lat. sapiam), *changer* (< lat. cambiare), *rage* (< lat. rabiem), etc. — Dintre limbile neromanice ne relevă fenomenul în n e o g r e a c ă, dialectul țaconic, citând formele: *kinu* (< πίνω), *kungi* (< kumbi), *kanadi*, *karadi* (< kanávi, karávi), *orjinja* (prin orńińa < ἑρμηνεία). Pentru *vi* devenit *ji* [= yi] și pentru *mi* devenit *mń*, *ń* ne citează câteva cazuri din l i m b i l e s l a v e: polon. *zajichost* (< zawichost), rut. *mńa* (< mja), ceh. *mńesto* (< město), bulg. *zemńa* (< zemja), polon. *końisija* (< komisija), etc.

Cu trei ani mai târziu, — atingând numai în treacăt chestiunea —, istoricul D i m i t r i e O n c i u l, într'o minuțioasă recensie asupra studiului lui A. D. Xenopol « Teoria lui Roesler » (*Convorbiri Literare*, XIX, 1885, pp. 592—593), pornind dela faptul că palatalizarea labialelor se găsește ca fenomen « regulat » numai la Aromâni, în dacoromână ea găsindu-se numai « dialectic », conchide că, la noi, fenomenul a fost adus prin imigrări de Aromâni, ce au avut loc, din Sudul în Nordul Dunării, în decursul evului mediu, și cărora se datorește, după părerea lui, majoritatea populației românești din Dacia.

©BCU CLUJ

Același lucru îl crede el și despre rotacism, care s'ar datori unor imigrări din aceeași vreme de Istroromâni. Existența palatalizării ca fenomen « regulat » numai la Aromâni și în italiana de Sud, în celelalte limbi romanice ea fiind numai « sporadică », i se pare lui Onciul o dovadă că acea predispoziție a latinei vulgare spre palatalizare, presupusă de Miklosich, a predominat mai cu seamă în latina vulgară sudestică, fapt pe care el crede a-l confirma și prezența fenomenului la Neogreci, în dialectul țaconic.

De origine aromânească în dacoromână consideră palatalizarea, cu câțiva ani după Onciul, Moses Gaster, în introducerea *Chrestomației române*, 1891, pp. CVIII—CX, și Lazar Șăineanu, în *Istoria filologiei române*, 1892, pp. 70—72. Spre deosebire însă de Onciul, ei susțin că, întrucât fenomenul lipsește în textele noastre cele mai vechi, el ar fi fost introdus la noi abia în secolele XVI—XVII, prin păstori aromâni, care, — presupun ei fără nicio dovadă istorică —, s'ar fi așezat atunci în număr mare de-a-lungul Carpaților și mai cu seamă în Moldova. De aici fenomenul s'a răspândit apoi în toate ținuturile învecinate.

În aceeași vreme cu Gaster și Șăineanu reia chestiunea Bogdan Petriceicu Hasdeu, într'un studiu cu titlul *Un element femeesc în limba română* (*Revista Nouă*, V, 1892, pp. 287—293, cf. și *Et. Magn.*, tom. III, col. 2232—2242), ajungând la concluzia că fenomenul palatalizării labialelor, în limba noastră, este « de origine femeească ». La această concluzie Hasdeu e condus de două considerațiuni :

1. Constatarea lui Dimitrie Cantemir că în Moldova, pe la începutul secolului al XVIII-lea, numai femeile întrebuințau rostirea cu labialele palatalizate, bărbații bătându-și joc de ea (v. mai sus, p. 93) — constatare pe care Hasdeu, foarte amănunțit informat asupra situației geografice dacoromâne a fenomenului, o confirmă și în vremea sa pentru câteva localități din Muntenia ;

2. Dintre toate formele palatalizate, cea mai mare răspândire o au două cuvinte dintre cele mai uzuale în graiul femeilor: *chept* și *cheptene*, care sunt singurele ce se găsesc palatalizate și la Istroromâni, și tot numai ele, — după informația lui, de data aceasta inexactă —, s unt singurele palatalizate la Megleniți.

Fenomenul provine anume, după Hasdeu, dela femeile dace, care, — și Dacii în genere —, învățând latinește, « rosteau pe latinul

©BCU CLUJ

bi, *pi*, *mi* ca *ghi*, *chi*, *ńi* », așa precum vechii Greci, deși aveau pe *ti* (*Τι*) în graiul lor, « totuși pe latinul *ti* îl rosteau ca *tzi* », sau precum Celții « amestecau pe *v* latin cu *f* ».

În graiul bărbaților, în marea lor majoritate Romani, fonetismul « dacic » cu labialele palatalizate al femeilor a început să pătrundă foarte târziu, neizbutind să se introducă pretutindeni, pe unde-l au femeile, nici până azi. Acest fapt, că în graiul bărbaților palatalizarea a pătruns așa de târziu, explică, după Hasdeu, lipsa ei din textele noastre vechi, care « au fost scrise toate de bărbați, nu de femei, nici de 'feciori de babă' ». Singurul grup labial palatalizat, pe care-l au și bărbații de timpuriu în graiul lor și care e foarte frecvent în textele noastre vechi, este *fi* devenit *h'i*. Faptul se datorește, după Hasdeu, unei confuzii ce s'a făcut între fonetismul « dacic » al palatalizării lui *f* și cel « latin » al alternanței între *f* și *h* în forme ca: faedus-haedus, fariolus-hariolus, etc.

Formele intermediare *bg'*, *pk'*, Hasdeu le explică ca fiind un « compromis » între « femeescul *ghi*, *chi* » și « bărbătescul *bi*, *pi* », din al căror « amestec » s'au format,—fenomen pe care el îl numește « syllexis » (cf. *Cuv. d. bătr.*, II, pp. 218, 240).

Palatalizarea românească n'are nicio legătură cu cea din Sudul Italiei și celelalte limbi romanice, cum crede Miklosich. Cea din neogreacă, dilaectul țaconic, o crede de origine tracă [1]).

După doi ani, atinge, în treacăt, chestiunea Alexandru Philippide, în *Istoria limbii române* I. Principii de istoria limbii, 1894, pp. 26—28, 143—145 (cf. și *Originea Românilor* II, 1927, pp. 120—122, 137—144, 184—191).

« Labialele, ne spune Philippide, se prefac dialectal în palatale înainte de *i* prin asimilație regresivă... La articularea lui *b*, *p*, *v*, *f*, *m* se amestecă adecă elemente din articulația lui *i*; în vreme ce, de pildă, buzele articulează pe *b*, limba se așează în poziția lui *g*. Și atunci ori elementele lui *b* dispar încet încet dinaintea elementelor lui *g*, și rezultă astfel schimbarea completă a lui *b* în *g* (*gine* pentru bine), ori elementele lui *g* se desfac în timp de acele ale lui *b* și rezultă două

[1]) G. Giuglea, într'o discuție recentă pe care am avut-o cu d-sa, crede că această ipoteză a originei trace ar putea fi adevărată și din punctul de vedere al palatalizării românești.

©BCU CLUJ

sunete în loc de unul de mai înainte (*bgine* pentru bine). (*Ist. limbii rom.* pp. 26—27).

În ce privește originea palatalizării, Philippide, pornind, ca și Hasdeu, dela aceeași constatare a lui Dimitrie Cantemir, dela constatările în sensul celei a lui Cantemir făcute de Hasdeu în Muntenia, conchide că fenomenul «a apărut mai întâiu în gura fimeilor moldovene, pe urmă în acea a barbaților moldoveni, mai târziu apoi în gura fimeilor muntene și probabil în viitor va apare în gura tuturor barbaților munteni!». (*ib.*, p. 145).

În legătură cu vechimea fenomenului, pentru dialectul dacoromân cea mai veche formă palatalizată pe care o cunoștea Philippide e din 1644 (: *kicior*), relevată mai întâi de Hasdeu (cf. *Et. Magn.*, tom. III, col. 2232). Pentru dialectul aromân el crede că în partea a doua a numelui *Βασίλειος ὁ Τζιντζιλούκης* din 1156 (la Niketas Akominatos) avem a face cu aromânescul *țințl luk'* (*Originea Românilor*, II, p. 141).

Atingând tot numai în treacăt chestiunea, Arthur Byhan, în *Die Entwickelung von* e *vor Nasalen in den lateinischen Elementen des Rumänischen* (Jahresbericht, III, 1896, p. 18), crede că fenomenul, în preajma despărțirii dialectelor, se găsea în stadiul *labială* + *yod* (: *pi̯*, *bi̯*, *fi̯*, *vi̯*, *mi̯*). După despărțirea celor patru dialecte, în aromână și într'o parte a dacoromânei el a evoluat la *k'*, *g'*, *h'*, *y* (*g'*), *ń*; în Banat și în Oltenia se păstrează încă stadiul străromân (: *labiala* + *yod*; în meglenită *yod* a dispărut (: *per*, *pert*, *zber*), iar în istroromână s'a schimbat, într'o serie de cazuri, în *l'* (: *kl'ept*, *pl'erdu*, *l'erme*, *ml'e*, etc.).

Întâia oară în toată complexitatea ei interdialectală și istorică, problema palatalizării labialelor românești o pune Ovid Densusianu, în *Histoire de la langue roumaine*, I, 1901, pp. 307—316, 330—346; II, fasc. I, 1914, pp. 111—112 (cf. și *Grai și Suflet*, II, fasc. II, 1926, pp. 370—375, III, fasc. II, 1928, pp. 449—450, 457—459).

După Densusianu, fenomenul s'a născut pe teren aromân, în primele secole ale Evului Mediu. Această părere — exprimată, în treacăt, întâi de Onciul, apoi de Gaster și Șăineanu — Densusianu o deduce din următoarele considerațiuni:

1. Palatalizarea în aromână este un fapt general pentru elementele latine, producându-se numai înainte de *i* primar (< lat. ī) și de *ie* (< lat. ĕ);

©BCU CLUJ

2. În elementele străine nu se găsește decât în cele mai vechi dintre cele albaneze, slave și grecești;

3. Este mai veche decât trecerea lui *ę* lat. + *n* în *i* + *n* (: *mine* < mę + ne, *viń* < vęni), trecere anterioară rotacismului, — rotacismul, la rândul lui, datând de pe la începutul Evului Mediu.

În dialectul dacoromân, palatalizarea a intrat dela Aromâni, imigrați în masă, între secolele VI, VII—XIII, în Nordul Dunării, din cauza pustiirilor barbare și mai ales a năvălirii, în Peninsula Balcanică, a Slavilor și a Bulgarilor. Acestui fapt, că fenomenul este împrumutat în dacoromână, i se datoresc, după Densusianu, neregularitățile pe care le prezintă palatalizarea la noi și chiar evoluția ei mai avansată decât în aromână. În Banat, Sud-Vestul Ardealului și Nord-Vestul Olteniei, unde labialele sunt nealterate, avem, după Densusianu, a face cu păstrarea neîntreruptă a elementului românesc nord-dunărean din aceste regiuni, fără amestec aromân.

Meglenoromânii, după Densusianu, sunt o colonie dacoromână de origine din părțile Bihorului, iar dialectul lor un graiu dacoromân transplantat pe teritoriu aromân și influențat de dialectul aromân. Ei s'au coborît în Sudul Peninsulei Balcanice prin secolele X—XI, cu labialele nealterate. Palatalizarea labialelor, — parțial cum se găsește—, a intrat, în graiul lor, din aromână.

Tot Dacoromâni, la origine, sunt considerați de către Densusianu și Istroromânii, pe care îi crede emigrați din Banat, Sud-Vestul Ardealului și Munții Apuseni, cam în aceeași vreme cu Megleniții și din aceeași presupusă cauză, năvălirea Ungurilor. În istroromână, după Densusianu, avem trei forme palatalizate: *tsǫptir*, *kl'ept* și *mńie* (= piepten, piept, mie). Pe *tsǫptir*, îl crede dus din Sud-Vestul Ardealului, nefiind altceva decât *ts'aptăn* al acestei regiuni. Pe cele două din urmă le consideră primite de Istroromâni dela Aromânii pe care i-au întâlnit prin Nord-Vestul Peninsulei Balcanice, în drum spre Istria (*l'* din *kl'ept* s'a introdus pe teritoriu istroromân sub influență slavă).

Raritatea formelor palatalizate din textele noastre vechi se datorește, după Densusianu, cauzelor următoare:

1. Alterarea labialelor aducea un fonetism prea îndepărtat de fonetismul tradițional primitiv pentru a putea fi ușor primit în scris. Singurul caz unde fonetismul vechiu se îndepărta mai puțin de cel

©BCU CLUJ

nou era *fi* > *h'i*. Acestui fapt i se datorește apariția mai timpurie și frecvența lui *h'i* pentru *fi* în scrisul nostru vechiu.

2. Unele sunete provenite din labiale palatalizate erau imposibil de redat în alfabetul chirilic. E cazul lui *ńi* < mi și *yi* < vi.

3. Rostirea cu labialele palatalizate a fost totdeauna considerată ca vulgară, precum ne-o dovedește cunoscuta mărturie, de pe la începutul secolului al XVIII-lea, a lui Dimitrie Cantemir și hiperurbanisme ca *fierovimii* pentru hierovimii, *ficlene* pentru hiclene, *arfimandrit* pentru arhimandrit, atestate în secolele XVI—XVII [1]).

Din punct de vedere fonetic, Densusianu crede, cu Hasdeu, că fenomenul s'a petrecut trecându-se direct dela labială + *i̯* la palatală, stadiile intermediare *pk'*, *bg'*, *mń* fiind considerate ca forme de compromis, născute din contaminarea rostirii corecte cu cea cu labialele palatalizate.

În același cadru larg reia chestiunea Sextil Pușcariu, în *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, 1910, pp. 33—38, 54—55, *Studii Istroromâne*, II, 1926, pp. 102—106, 127, 135, 313, 333, 344—366, *Dacoromania*, IV, 1927, pp. 1308—1309; V, 1929, pp. 792—794; VI, 1931, pp. 506—507; VII, 1934, pp. 42—43 și *Études de linguistique roumaine*, 1937, pp. 79—86, 102—104, 247—248.

Sextil Pușcariu crede că palatalizarea este o particularitate dialectală străromână, caracteristică grupului *Românilor Răsăriteni* (din Nord-Estul Peninsulei Balcanice), strămoșii Aromânilor și ai Megleniților. *Strămoșii Dacoromanilor* (din Nordul Dunării), în contact cu Românii Răsăriteni, aveau fenomenul numai regional. Restul teritoriului dacoromân, în deosebi Nord-Vestul, și *Românii Apuseni* (din Nord-Vestul Peninsulei Balcanice), strămoșii Istroromânilor, nu cunoșteau palatalizarea. El nu admite deci introducerea acestei inovații prin admigrațiune, combătând teoria lui Onciul-Densusianu și arătând că nici celelalte așa numite « aromânisme » în dialectul dacoromân nu se datoresc unei importări de coloniști sud-danubieni. În același timp demonstrează, din cercetarea numirilor locale, că tocmai

---

[1]) O interesantă formă de hiperurbanism semnalează, din anii 1700, 1707, 1708, C. Lacea (*Dacoromania*, V, pp. 359—360): *Fetchiel*, *Fechil*, pentru Jechel, numele unui jude brașovean. Lacea îmi mai comunică o formă ce se aude azi prin jurul Rucărului: *sufirug*, *sufirurg*, pentru sub-chirurg.

©BCU CLUJ

în regiunile de unde Densusianu crede că au venit Aromânii, labialele nu erau palatalizate.—Cu excepția lui *kl'ept* și *țâptir (câptir)*,—pe care în vremea din urmă înclină și Pușcariu (cf. *Dacoromania*, VII, p. 43, nota 1) a le admite ca posibile palatalizări, menținându-și totuși ca mai plauzibilă explicarea celui dintâiu prin disimilarea lui *p-p* din *pl'ept* (cu *l'* introdus între labială + i̯ ca în *fl'er* « fier » *bl'erâ* « zbiera », etc. sub influență slavă) în *k-p*, iar al doilea, ca o străveche metateză a lui *pectinem* în *keptinem* (sau aceeași disimilare a lui *p-p* în *c-p*, ca în *kl'ept*) —, Istroromânii, ca și Vestul dacoromân, nu cunosc nici azi acest fenomen. Istrorom. *gl'ermu*, după Pușcariu, este o contaminare a lui *vl'ermu* cu aproape sinonimul croat *gl'ista*, iar în formele *mńâre* « miere », *mń-â*, *mń-e* (< mī ha[be]t, mī est), *mńe* « miel », avem o acomodare a lui *ml'* în *mń* (ca în bulg. *zemńa* < *zeml'a* < zemia).

Palatalizarea nu aparține celor mai vechi transformări ale străromânei, fiind mai nouă decât trecerea grupelor *lv*, *rv* în *lb*, *rb* (: alvina > albină > alg'ină, fervis > fierbi > h'erg'i), mai nouă decât metatezarea grupului *-bi-* în *-ib-* (: cubium > cuib, etc.), și de asemenea mai nouă decât căderea lui *b*, *v* intervocalic (: hiberna > iarnă, liberto > iert, etc.).

Primele texte românești, apărute în Nordul Ardealului, sunt anterioare palatalizării în acele regiuni. Apariția târzie și raritatea formelor palatalizate din scrisul nostru vechiu se datorește, după Pușcariu, tradiției grafice pe care au format-o aceste prime texte.

La aceasta se mai adaugă, după Pușcariu, o cauză de ordin social: aversiunea pe care păturile noastre de sus au avut-o totdeauna pentru rostirea cu palatale, — aversiune, azi la fiecare pas constatată, căreia i se datorește și inconsecvența, în unele din textele noastre vechi nordice, a rotacismului, ca și regresiunea aproape totală de azi a acestei rostiri. O dovadă în acest sens o vede Pușcariu în constatarea citată mai sus a lui Dimitrie Cantemir, pe care, — cunoscut fiind sedentarismul, mai ales pentru vremile mai vechi, și firea conservatoare a femeii române din popor —, Pușcariu o consideră și o importantă dovadă a vechimii fenomenului.

Unul din cele mai minuțioase studii pe care le avem asupra palatalizării labialelor noastre îl datorim lui Wilhelm Meyer-Lübke: *Palatalizarea labialelor* (*Dacoromania*, II, 1922, pp. 1—19,

©BCU CLUJ

cf. și *Zentripetale Kräfte im Sprachleben*, pp. 137—138, Sonderabdruck aus « Hauptfragen der Romanistik », Festschrift für Ph. A. Becker, 1922, pp. 126—154).

Procesul fonetic al fenomenului, după Meyer-Lübke, e următorul: « Punctul de plecare pentru întreaga desvoltare îl formează un sunet consonantic de transiție, *y*, omogen cu vocala ce-i urmează. Acesta rezultă, la *ie*, în mod firesc din *i*; el apare însă, în urma unei anumite articulări a vocalelor palatale, și la *i* » (p. 4). Procesul se petrece pe bază de asimilare a acestui *y* cu labialele. Primul stadiu de evoluție e: *pyi*, *byi*, *fyi*, *vyi*, *myi* (: *pyičor*, *albyină*, *fyir*, *vyin*, *myilă*). Stadiul al doilea e: *pk'*, *bg'*, *fh'*, *y* (*g'*), *mń* (: *pk'ičor*, *bg'ir*, *fh'er*, *yespe* (*g'espe*), *mńilă*). Următorul e *k'*, *g'*, *h'*, *y* (*g'*), *ń* (: *k'ept*, *alg'ină*, *h'ir*, *yespe* (*g'espe*), *ńere*).— Trecerea dela stadiul al doilea la cel de al treilea « e o ușurare a pronunțării » (p. 9). Pozițiile de articulare ale labialei și palatalei « fiind îndepărtate una de alta, pronunțarea se simplifică printr'un salt peste articularea elementului prim » (*ibid.*). Începutul acestei treceri s'a făcut în cuvinte cu labialele în poziție medială precedată de o consonantă, mai cu seamă în cuvinte în care și consonanta de dinaintea labialei era, la rândul ei, precedată de o vocală palatală (: isk'iti, desg'inat, etc.). În poziție inițială, trecerea s'a început în forme ca *pk'ept*, *pk'eptene* (cu *p* la începutul și la sfârșitul silabei), unde dispariția primului *p* a fost grăbită prin disimilare față de al doilea.

Evoluția (atât pentru stadiul II: *pk'*, *bg'*, etc., cât și pentru stadiul III, *k'*, *g'*, etc.), se continuă, trecându-se dela articularea postpalatală la cea prepalatală:

$$pk'\ (k') > pt'\ (t') > \begin{cases} p\check{c}\ (\check{c}) \\ p\underline{t} \begin{cases} \underline{t} \\ ps \end{cases} \end{cases}$$

$$bg'\ (g') > bd'\ (d') > \begin{cases} b\check{g}\ (\check{g}) \\ bdz,\ bz \end{cases}$$

$$h' > \check{s} > s' > \begin{cases} s \\ ts \end{cases}$$

$$(y >)\ g' > d' > \check{z} > z$$

Același proces ca în românește îl avem, după Meyer-Lübke, și în italiană: *pl* > *py* > *ph'* > *pk'* > *pt'* > *pč* > *č*, etc.

©BCU CLUJ

Stadiul *fk'* : *fk'er*, *fk'ere*, *fk'erbe* (« în graiul celor neatinși de școală, grupul *fk'* ajunge să fie înlocuit prin mai obișnuitul *sk'* : *sk'er*, *sk'ere*, *sk'erbe* »), din Sudul Olteniei, după Meyer-Lübke, este un caz de « articulație prin reacțiune ». « Se poate observa anume, spune el, o rezistență față de impetuozitatea unei rostiri nouă; atunci rostirea veche se modifică astfel ca să fie cât mai depărtată de cea nouă: în locul lui *fh'* reapare *fk'* fiindcă cluziva palatală diferă de *i* mai mult decât fricativa palatală » (p. 6).

Rostirea *fer* din Banat și din Nord-Vestul Olteniei nu poate fi continuarea neîntreruptă a stadiului mai vechiu *fer*, nediftongat, pentrucă avem *e* închis, care presupune un stadiu premergător *ie*, cu *e* închis, din *ię* (ca în alte limbi romanice). Această rostire poate fi născută din *h'er*, fiind o depalatalizare datorită influenței limbii claselor culte, cu labialele nealterate (în genere și cu vocalele nediftongate), asupra limbii claselor de jos. Este posibil însă să avem aici de a face și numai cu monoftongarea lui *ie*, dacă pornim dela acest stadiu și nu dela *ye*.

Că fenomenul palatalizării, în limba română, deși atât de sporadic atestat în textele noastre vechi, e totuși cu mult anterior apariției primelor noastre texte, ne-o dovedesc, după Meyer-Lübke, în deajuns, chiar numai cele câteva atestări vechi ale fenomenului pe care le avem. El poate data din epoca de comunitate a celor patru dialecte românești.

În ce privește situația din dialecte, « Megleniții, ne spune Meyer-Lübke, se pare că s'au despărțit de ceilalți Români pe când palatalizarea era la începutul evoluției. Și mai explicabil ar fi însă lucrul dacă am putea dovedi că populația meglenită nu era o masă unitară, ci aparținea în parte unei regiuni cu tipul *piatră*, sau veneau dintr'o regiune mărginașă cu aceasta.

« Și pe Aromâni îi vom considera la fel, ca un grup de timpuriu izolat. Decât izolarea lor n'a împiedecat ca rezultatele palatalizării labialelor să ne apară unitar. Mișcarea evolutivă e încheiată și nu atinge împrumuturile nouă.

« O altă posibilitate ar fi ca palatalizarea aromână să se fi desvoltat absolut independent de cea dacoromână și din motive pe care nu le cunoaștem, să fi evoluat mai curând și în alt chip decât cea din românească de Nord. Din punct de vedere principiar n'am putea obiecta nimic împotriva acestei concepții » (p. 17).

©BCU CLUJ

Istrorom. *kl'ept* e desvoltat din *pl'ept* cu disimilarea lui *p—p* în *k—p*, disimilare care corespunde lui *kyoppo* din *pioppo* în dialectele italiene din Pisa și Pistoia. În ce privește pe *tsâptir*, el e, după Meyer-Lübke, un intrus, pătruns în istroromână dintr'un teritoriu învecinat cu *t'eptir*, pe vremea când Istroromânii se aflau încă la vatra lor străveche.

Cu prilejul unei dări de seamă asupra studiului despre palatalizare al lui W. Meyer-Lübke, G u s t a v W e i g a n d (*Balkan-Archiv*, II, 1926, pp. 267—268), reluând chestiunea (pe care o mai atinsese în treacăt, în *Die Sprache der Olympo-Walachen*, 1888, pp. 40—45, *Vlacho-Meglen*, 1892, pp. 14—17, 19—20, *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, 1909, col. 20—21), susține că fenomenul s'a născut în mod independent la Sudul și în Nordul Dunării, că în dacoromână e mai recent decât în aromână, și că procesul nu s'a produs în același fel în cele două dialecte: « Das Auftreten der Palatalen an Stelle der Labialen im Dr. muss ziemlich jung sein, das beweist einmal das seltene Auftreten vereinzelter Formen Ende des 16. Jh. und dann der Umstand, dass die Erscheinung nur auf einem Teile des Gebietes herrscht, während im Arom. auch in den abgelegensten Gegenden die Erscheinung konsequent durchgeführt ist, was zur Voraussetzung hat, dass der Prozess dort schon in alter Zeit durchgeführt sein musste, als das Völkchen noch mehr beisammen war. Auch die Art des Auftretens in beiden Dialekten ist verschieden ; das Dr. zeigt die Zwischenstufe *pk'atră*, die deutlich darauf hinweist, dass es sich um das Einschieben eines anaptyktischen Palatalen (*k'*) handelt, der die innige Verbindung zwischen dem labialen *p* und dem palat. *j* (*p-k'-jatră*) herstellen sollte. Statt *k'* konnte auch *t'* eintreten, oder *l'* im Istrischen nach slav. Vorbild (*pl'erd*, *fl'er*). Diesen selben Vorgang zeigen dialektisch im Dr. auch *ft'er*, *sk'er* (ferrum), wo sogar ein Palatal eingetreten ist, der nicht in seinem Charakter entsprechend ist, wie der bei *fh'er*, da man nach Spiranten auch einem palat. Spiranten erwartet. Auch der Umstand, dass die blg. Elemente im Dr. (*vișin* > *yișin* > *g'ișin*) die Veränderung zeigen, im Arom. aber nicht, deutet darauf hin, dass wir es hier mit einem anderes gearteten Vorgang zu tun haben, nämlich mit einer sprunghaften Organassimilation: *py* > *ky* (*k'*), *Lab.-Pal.* > *Pal.-Pal.* » (*Balkan Arch.*, pp. 267—268).

©BCU CLUJ

În italiana de Sud, după Weigand, procesul e același ca în aromână, adică un « salt în articulație bazat pe asimilare organică » (: *chiangere* < piangere, etc.).

Vorbind despre palatalizarea labialelor din Sudul Italiei, Iorgu Iordan (*Dialectele italiene de sud și limba română*, *Arhiva*, XXX, 1923, pp. 327—335) constată că fenomenul italian se prezintă « în condițiuni foarte apropiate de cele din limba română ». Că ar exista însă vreo legătură între palatalizarea din italiană și cea românească, d-sa crede că e greu de spus, deoarece pentru amândouă limbile ne lipsește cunoașterea sigură a vechimii fenomenului.

Cunoașterea amănunțită a situației fenomenului în dialectele din Sudul Dunării, aromân și meglenit, o datorăm studiilor vaste asupra acestor dialecte ale lui Theodor Capidan: *Meglenoromânii*, 1925, pp. 67, 69, 70, 74, 121—127, *Aromânismele din dialectul dacoromân și problemele care se leagă de ele* (Junimea Literară, XIV, 1925, pp. 275—291), *Românismul balcanic* (Revista Filologică, I, 1927, pp. 155—165), *Fărșeroții* (Dacoromania, VI, 1931, p. 128), și *Aromânii*, 1932, pp. 142, 292—311.

În dialectul aromân, palatalizarea e generală în elementele latine, atât sub accent (: *k'adică* « piedică », *alg'ină* « albină », *h'ir* « fir », *yaspi* « viespe » [la Aromânii din Albania, la Gopeșeni și la Molovișteni: *g'aspi*, *g'ispar*], *ńercuri* «miercuri»), cât și în poziție neaccentuată (: *sk'inare* « spinare », *alg'i* « albi », *h'irar* « fierar », *yispar* « viespar », *ńiridzŭ* « amiazi »). În elementele străine se găsește numai în cele « intrate mai de timpuriu în dialect » (: *alik'escu* din paleosl. lipiti « lipesc », *ak'icăsescu* din gr. *ἀπείκασα* aor. lui *ἀπεικάζω* « înțeleg », *ńilă* din paleosl. milŭ « milă », etc.). Stadiile intermediare *pk'*, *bg'*, *mń* lipsesc cu desăvârșire, și, în afară doar de forma *čičoru* pentru *k'ičoru* unde avem de a face cu o asimilare, nu există nici evoluții secundare ca în dacoromână (: *pt'atră*, *pčatră*, *čatră* « piatră », *šer* « fier », *žin* « vin », etc.).

În ce privește vechimea fenomenului, ca și Philippide, în partea a doua a numelui *Βασίλειος ὁ Τζινζιλούκης* (din Niketas Akominatos dela 1156), Capidan vede același aromânesc *tsintsi luk'i*. « Plecând, spune d-sa, dela această dovadă ca și dela faptul că în aromână lipsesc formele recunoscute de Lambrior ca intermediare: *bg'*, *pk'*, etc., alterarea labialelor trebue pusă înainte de sec. X. Cam în ce veac

©BCU CLUJ

înainte de sec. X, aceasta nu se poate ști. Eu nu sunt pentru o vechime prea mare, deoarece fenomenul ar fi putut apare local și după despărțirea Aromânilor de Dacoromâni » (*Aromânii*, p. 310), despărțire care, după Capidan, a avut loc « după sec. al VIII-lea și chiar al IX-lea » (*ibid.*). « Dar admițând, spune Capidan, că acest fenomen s'a arătat încă pe când toți Românii nu erau despărțiți în populațiunile actuale, el ar fi putut să apară în regiunile îndepărtate una de alta, cum ar fi Nordul Daciei și Sudul Dunării (*ib.*, 309). Această părere despre apariția fenomenului « în regiuni deosebite din domeniul ocupat odată de strămoșii Românilor » i se pare lui Capidan « aceea care se apropie cel mai mult de adevăr » (*ib.*, pp. 309—310). În acest caz «n'ar fi exclus ca, la coborîrea Aromânilor în Sudul Peninsulei Balcanice, alterarea labialelor din graiul lor să nu fi fost generală (*ib.*, 292). Câteva forme cu labialele conservate, pe baza cărora ajunge Capidan la această concluzie, se găsesc și azi în aromână: *vin* (lat. vinum), alături de *yin*, în graiul secret al Grecilor din satul epirot Shorețana (alcătuit numai din cuvinte aromânești); *vizur*, în Ohrida, același cu « viezure », la baza căruia stă vechiul împrumut albanez *vjedhullë*; *picare*, alături de *k'icare*, la Aromânii grămusteni din Livădz (în ținutul Meglenului), în următoarea frază: *a mea pică, a ta nu pică*, legată de o poveste ciobănească; *merdu*, la Mihăileanu, cu înțelesul de «excremente»: *mâncă merdu*, figurat «spune minciuni». După informațiunile lui Capidan, cuvântul a existat până de curând, cu *m*, și în Bitolia, unde se întrebuința ca înjurătură.

Dialectul meglenit, se împarte în privința tratamentului labialelor, în două grupe: 1) de o parte stă comuna Țârnareca cu întreaga serie a labialelor alterată, « ca în dialectul aromânesc » (*Meglenorom.* 125) nedeosebindu-se de acesta decât prin reflexul *i̯* pentru *yi* < vi (:*i̯iță̆l*, în arom. yiță̆l, *i̯iu*, în arom. yiu, etc.); 2) de altă parte stă restul comunelor meglenite, unde numai *f* se palatalizează în toate cuvintele devenind mai întâi *h'*, iar acest *h'* dispare apoi lăsând în urma lui doar « o ușoară aspirațiune, care de cele mai multe ori nu se observă și pe care de cele mai multe ori n'am redat-o prin niciun semn diacritic » (*ib.*, 121): *i̯er* « fier », *i̯erb* « fierb », *ir* « fir », etc. Labialele *p*, *m* și *v* se prefac, când în *k'*, *ń*, *g'* (:*chept* « piept », *ńil'ă* < milia « mie », *g'i̯armi* « vierme », etc.), când rămân nealterate (:*vin*, *spic*, *mil'ă* < milia « mie », etc.); labiala *b* se menține nealterată în toate cazurile. Cu

©BCU CLUJ

excepția comunei Țârnareca, meglenita nu prezintă niciun caz de palatalizare a vreunei labiale în terminațiunea substantivelor și verbelor înainte de *-i* flexionar (care, de altfel, după anumite consonante, printre care și labialele, a dispărut de timpuri în meglenită).

Palatalizarea e — crede Capidan — originară la Megleniți. Ea nu e, cum susține Densusianu, o influență aromână. În aromână nu există un reflex *ĵ* pentru *f* (în Țârnareca și pentru *v*), care nu putea deci fi împrumutat de unde nu se afla. Același este cazul lui *g'*, cu totul sporadic în aromână, pentru *v*. În afară de aceasta, Megleniții, așezați în Munții Caragiovei și ocupându-se în deosebi cu agricultura, au fost până de curând complet izolați de Aromâni, ale căror principale centre mai vechi erau în Tesalia și Epir, iar direcția lor de mișcare, în spre Munții Gramoste și Albania. În Macedonia, deci în apropierea Megleniților, ei s'au așezat în număr mare abia în secolul al XVIII-lea, după distrugerea de către Turci și Albanezii musulmani a înfloritoarelor orașe aromânești Gramoste și Moscopole, împreună cu toate târgurile și satele din împrejurimea lor: Șipca, Bitcuchi, Gabrova, Nicea, Niculița, etc. — Palatalizarea meglenită, care la început era în întreg dialectul așa cum se află azi în Țârnareca, își are originea în epoca când Megleniții se aflau « prin părțile dunărene », « pe un teritoriu întins », nedespărțiți încă de Aromâni, dimpreună cu care formau grupul străromân al « Românilor sudici » din Nord-Estul Peninsulei Balcanice, în contact cu cel de « al doilea » grup străromân al « Românilor nordici » din Nordul Dunării și Nord-Estul Peninsulei Balcanice, strămoșii Dacoromânilor și ai Istroromânilor, aceștia din urmă mai aproape de Albanezi și în mai intim contact cu ei. Formele nepalatalizate pe care le prezintă meglenita azi se datoresc sau influenții dialectului dacoromân din epoca când, după coborîrea în Sud a Aromânilor, Megleniții nu întrerupseseră încă contactul cu Dacoromânii (înainte de secolul al XIII-lea), sau unei ulterioare depa'atalizări.

Dacă în meglenită palatalizarea nu e împrumutată dela Aromâni, cu atât mai mult ea nu poate avea, după Capidan, această proveniență în dacoromână, în acest dialect care are o « specială dispoziție pentru alterarea tuturora consonantelor, chiar a dentalelor, nu numai a labialelor » (*Aromânismele*, p. 285). Niciun document istoric nu ne vorbește despre vreo imigrare de Aromâni la Nord de Dunăre.

©BCU CLUJ

Dimpotrivă toate documentele istorice ni-i arată, — numeroși, totdeauna însă, din pricina ocupațiunii lor cu păstoritul, extraordinar de difuzați —, îndreptați din părțile nordice ale Peninsulei Balcanice în spre Sud, spre locurile lor de azi, sau chiar în aceste locuri, — unde sunt de altfel indicii că ei au putut să existe « încă din primele veacuri de cucerire romană » (*Românismul balcanic*, p. 165).

Cel mai complet studiu al palatalizării labialelor din limba română ni l-a dat Alexandru Rosetti în *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, 1926, pp. 87—91, 107—134 (cf. și *Grai și Suflet*, III, fasc. II, 1928, pp. 415—417; IV, fasc. I, 1929, pp. 161—165, *Curs de fonetică generală*, 1930, pp. 62—66; *Grai și Suflet*, V, fasc. I, 1931, pp. 1—9; V, fasc. II, 1932, pp. 351—355 și *Limba română în secolul al XVI-lea*, 1932, pp. 62—65).

Prin experiențe cu palatul artificial, înregistrări cu cilindrul inscriptor, raportându-se la experiențele similare ale lui Hubert Pernot în legătură cu palatalizarea labialelor din greaca modernă, graiurile din Hios (*Études de linguistique néo-hellénique*, I, Phonétique des parlers de Chio, 1907, pp. 272—278), cele ale abatelui Rousselot (*Principes de phonétique expérimentale*, 1897, pp. 590—639, *Revue de phonétique*, III, p. 80), Rosetti arată că explicația cea justă, din punct de vedere fiziologic, a fenomenului, e cea schițată, întâia oară, de Al. Lambrior (aceeași dată în urmă și de către Meyer-Lübke, v. mai sus pp. 104—106).

Procesul — identic în toate limbile care mai cunosc palatalizarea labialelor (italiană, neogreacă, albaneză) — consistă în mutarea punctului de articulație al ocluzivelor labiale (*p*, *b*, *m*) și fricativelor labiodentale (*f*, v) în spre mijlocul boltei palatului, sub influența unui *y* postpalatal următor. Acest *y*, — care provine « soit de *i* (par ex. dans *bine*), soit de *yę* ou de *yą*, c'.-à-d. du premier élément d'une diphtongue croissante »—, printr'o progresivă strâmtare a canalului bucal, se consonifică, devenind o oclusivă lingual muiată « surdă » ori « sonoră », sau o spirantă guturală « surdă » sau « sonoră », după cum erau ocluzivele labiale sau fricativele labiodentale care precedau. La început, alături de noul sunet, se păstrează și labiala: *pk'*, *bg'*, *mń*, *fh'*, *vy* (*vg'*). Stadiul final de evoluție îl formează ocluzivele linguale muiate: *k'*, *g'*, *ń* și fricativele palatale: *h'*, *y*. Acest stadiu nu constitue însă o barieră a evoluțiunii. În unele graiuri, evoluția se continuă

©BCU CLUJ

(aceasta și pentru stadiile *pk'*, *bg'*) prin asibilare, oclusivele linguale muiate trecând, din cauza slăbirii presiunii mușchiului lingual, în semioclusive: *(p)k'* > *(p)č*, *(b)g'* > *(b)ǧ*, iar spirantele guturale, în șuerătoare și apoi în siflante: *h'* > *š* > *s*, *y(g')* > *ž*> *z*.

Filierele de evoluție ale fenomenului, după Rosetti, sunt următoarele:

$$py \begin{cases} \begin{matrix} h' \\ py \end{matrix} > ph' \\ t' \nearrow \begin{matrix} tč \\ py \end{matrix} > ptč > tč \\ py \rightarrow pt' > t' \\ \begin{matrix} k' \\ py \end{matrix} > pk' > k' \ (> tč) \end{cases}$$

$$my > \begin{matrix} ń \\ my \end{matrix} > mń > ń$$

$$vy \begin{cases} vy > y \\ \begin{matrix} d' \\ vy \end{matrix} > vd' > d' \\ \begin{matrix} g' \\ vy \end{matrix} > vg' > g' \\ \begin{matrix} dz \\ vy \end{matrix} > vdz > dz > z \ (> \begin{matrix} j \\ z \end{matrix}) \\ \begin{matrix} dj \\ vy \end{matrix} > vdj > dj > j \end{cases}$$

$$fy \begin{cases} \begin{matrix} h' \\ fy \end{matrix} > fh' > h' \\ \begin{matrix} k' \\ fy \end{matrix} > fk' \searrow \\ \begin{matrix} t' \\ fy \end{matrix} > ft' \qquad sk' \\ \begin{matrix} tč \\ fy \end{matrix} > ftč > tč \\ \begin{matrix} ts \\ fy \end{matrix} > fts > ts > s \nearrow \end{cases}$$

Alterarea labialelor, e un fenomen relativ recent în limba română. Inovațiunea s'a produs în mod independent și la date diferite în Nordul și la Sudul Dunării.

În ce privește dialectul dacoromân, Rosetti — pe lângă cunoașterea amănunțită a situației de azi a fenomenului—a adunat cu multă

©BCU CLUJ

îngrijire toate formele palatalizate care se întâlnesc în textele și documentele noastre vechi publicate până acum.

Cele dintâi atestări ale fenomenului — începând cu secolul al XVI-lea — le avem pentru *f* > *h'*, în textele provenind din Moldova (incluziv Bucovina și Basarabia) și din Nordul Ardealului-Maramureș. Pentru *p* palatalizat se atestă, la sfârșitul secolului al XVI-lea (1592), în Vrancea, formele *chičiorele*, *chezișu*, *chescu*, *chiscu* și *grochi*. În secolul al XVII-lea, cazurile de alterarea lui *f* sunt foarte numeroase. Pentru *p* alterat se atestă un singur caz: *kičorul* (1644), în Moldova. Se atestă însă trei cazuri de alterare a lui *v*: *ii* (= viei), în Moldova (1621), *ine* (= vine), 1637 și *să nu in* (= vin), 1640, în Bucovina. În secolul al XVIII-lea, la cele cinci cazuri citate de Cantemir: *gine gie* (= vie), *kizmă*, *k'iatră*, *ńie*, textele mai adaugă doar o formă *mneu* (atestată de două ori, 1767, 1784) în Maramureș și formele: *kerdut* (1700), *kiuă* (de două ori, 1742, 1768), *kiper* (1742), *pk'atră* (de două ori, 1784) și *Pkinăt* (1787) în Moldova.

Lipsesc cu desăvârșire atestările fenomenului în textele provenind din Țara Românească și Sudul Ardealului.

Raritatea apariției formelor palatalizate în textele noastre vechi corespunde, după Rosetti, realității: în dacoromână, fenomenul a început să se producă abia în preajma secolului al XVI-lea.

Părerii lui Densusianu că apariția sporadică a inovației, în textele din secolul al XVI-lea, ar fi datorită influenței limbii scrise, care impunea formele cu ocluzivele labiale sau fricativele labiodentale nealterate, Rosetti îi obiectează că nu poate fi vorba, în secolul al XVI-lea, de o limbă scrisă care să se bucure de un prestigiu suficient pentru a-și putea exercita influența. Dacă, — se întreabă d-sa —, acei care ne-au lăsat textele din secolul al XVI-lea ar fi evitat să noteze, în textele lor, palatalizarea labialelor, de ce, totuși, n'au avut același scrupul când a fost vorba de redarea rotacismului, inovație fonetică tot atât de îndepărtată de norma limbii comune? (*Recherches*, p. 90, și *Limba română în sec. al XVI-lea*, pp. 64—65). După Rosetti, o limbă scrisă «care să-și impuie norma» n'aveam nici «la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea». (*Grai și Suflet*, V, fasc. II, p. 353).

N'are dreptate Densusianu nici în privința diferenței pe care vrea s'o stabilească între *f*, de o parte, — ca fiind mai puțin îndepărtat de

©BCU CLUJ

h' și deci din această cauză frecvent în textele sec. XVI-lea — și ceilalți membri ai seriei, de altă parte, — *f* îndepărtându-se tot atât de mult de *h'* ca și *p* de *k'*, *b* de *g'*, etc. Explicația cea justă în această privință e cea pe care a dat-o Lambrior: fiecare labială a fost independent palatalizată, începând cu *f*, care, ca mai slab articulat, oferea cea mai slabă rezistență inovațiunii.

Părerea lui Pușcariu că Nordul Ardealului-Maramureșul nu cunoștea încă palatalizarea labialelor în secolul al XVI-lea « correspond, en partie, à la réalité des choses » (*Recherches*, p. 90, cf. și pp. 119—120).

La Megleniți, fenomenul i se pare lui Rosetti a fi mai nou decât la Dacoromâni. Adevăratul aspect al palatalizării din meglenită, după d-sa, nu ni-l oferă Țârnareca cum susține Capidan, unde aspectul mai avansat al fenomenului se datorește influenței dialectului aromân, ci celelalte sate meglenite: « on y constate, tout d'abord, que l'innovation est récente; elle n'a pas atteint encore tous les mots. D'autre part, on s'aperçoit une fois de plus que la moins résistante des labiales est l'*f*, qui est palatalisée dans tous les mots, et que la plus résistante est l'occlusive labiale sonore (*b*), ce qui correspond en tout point avec l'enseignement de la phonétique théorique ». (*Recherches*, p. 133).

Fiind recent la Megleniți, fenomenul nu poate fi nici în aromână decât posterior secolului al X-lea, deoarece la acea epocă Aromânii nu erau încă despărțiți de Megleniți. (Rosetti în privința originii Megleniților se atașează teoriei lui Capidan).

Istroromâna — pe care, dimpreună cu O. Densusianu și Iosif Popovici (*Dialectele române din Istria*, I, 1914, pp. 122—129), Rosetti o consideră « un grai dacoromân rotacizant » (*Grai și Suflet*, V, fasc. I, p. 7) transportat în Istria între secolele X—XIII (fără a fi însă, ca Densusianu și Popovici, hotărît asupra locului de unde au emigrat Istroromânii, din Nordul sau din Sudul Dunării, — dacoromâna prin secolul al XIII-lea vorbindu-se « la sudul și la nordul fluviului ») — nu cunoaște palatalizarea. Formele *c'âptir* și *kl'ept*, singurele palatalizate, sunt importate în istroromână, cea dintâi sub forma asibilată, cu *c'*, cea de a doua sub forma *k'ept*, devenită *kl'ept* « comme l'a montré avec raison M. Bacinschi, *ZRPh.*, XLIV, p. 260 », pe teritoriu istroromân, după analogia lui *kl'ema* (< clamare), *ănkl'ide* (< cludere), etc. Ele « au fost aduse sub acest aspect fonetic [cu c'- și

©BCU CLUJ

k'- inițiali] de coloniști instalați mai târziu în Istria », aceștia de probabilă origine « din părțile Bănatului și Țării Hațegului » (cărora istroromâna le mai datorește: « cuvinte nerotacizate și expresii particulare acestei regiuni » [*Grai și Suflet*, V, fasc. I, p. 9]). O analogie a cazului acestor două cuvinte din istroromână o avem, după Rosetti, la Românii din Serbia în formele: *ft'ęr* < fyęr (în Geanova) și *înk'ęptora* (< pyępt)[1] « boutonner un vêtement » (în Costol), singurele și la ei palatalizate, și care « sont venus du Nord du Danube à une époque récente, comme l'indique leur forme phonétique » (*Recherches*, p. 129). În formele *mńie* (= mie), *mńálă* (= mială), *mńe*, *mńelu* (= miel) avem de a face cu evoluția lui *ml'* > *mń* « sous l'influence de l'occlusive labiale qui se trouvait en position forte à l'initiale, comme l'a montré M. Pușcariu (*Zur Rek.*, p. 34), qui a comparé avec raison cette innovation au phénomène bulgare analogue: *zemńa* < zeml'a » (*Recherches*, p. 127). Pentru forma *(g)l'ermu* (= vierme), Rosetti dă două explicații:

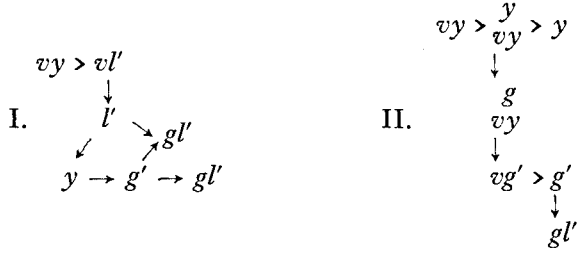

Mai plauzibilă i se pare cea dintâi, procesul fiind la fel cu cel al lui *ml'* > *mń*.

În *Deutsche Literaturzeitung*, 1927, col. 1302—1303, cu prilejul unei dări de seamă (republicată cu mai multe detalii în *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*, 1928, col. 210—211) asupra lucrării lui Al. Rosetti: *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle*, Adolf. Zauner, nu admite explicația lui Lambrior, susținută de Rosetti, a producerii fiziologice treptat

[1]) *Înk'eptora* nu e însă o formă palatalizată și nu derivă din *piept*. E forma bănățeană a lui *încheutora* (< cheutoare) cu *u* al diftongului *eu* devenit *p*, ca în *chepcel* căucel, *căpta* căuta, etc. (cf. G. Giuglea, *Dacoromania*, I, p. 248, și S. Pușcariu, *Studii Istroromâne*, II, p. 335).

©BCU CLUJ

evolutivă a procesului palatalizării: « In der Besprechung der Palatalisierung der Labialen wendet sich R. (S. 114) gegen Densusianus Ansicht, die Form *pk'atră* sei durch Vermengung von *pia-* und *k'a* entstanden; aber die Betrachtung der Karte zeigt deutlich, dass sich jene komplizierte Form dort findet, wo das *pia-* und *k'a*-Gebiet zusammentreffen, was doch wohl für Densusianus Annahme spricht; für *sk'-* aus *fi-* muss übrigens R. selbst Verschmelrung annehmen (S. 121) » [*Literaturblatt für germ. und. rom. Philologie*, col. 210—211].

Împărtășind teoria Lambrior-Rosetti, Eugen Herzog (*Revista Filologică*, II, 1928, pp. 154—155) opune « concepției imposibile a lui Zauner » obiecțiunile următoare:

1. În comuna bucovineană Marginea (al cărui graiu ni l-a dat, în colaborare cu V. Gherasim, într'un prețios glosar, publicat în « *Codrul Cosminului* », I—VII) [1] « există la începutul cuvintelor amândouă fonemele [pk' și k']: *pk'atrâ* și *k'atrâ*, *pk'ept* și *k'ept*, *pk'is'or* și *k'is'or*, cu toate că Atlasul lui Weigand (668), pe care se bazează Zauner, indică numai formele cu *k'*; și tot așa *bg'ini* alăturea de *g'ini*, *bg'etu* alăturea de *g'etu*, *mńiji* alăturea de *ńiji*, *mńerkurĭ* alăturea de *ńerk'urĭ* ».

2. « Formele mărginene cu labiala păstrată aparțin mai ales generațiunii mai vechi » (cf. și *Codrul Cosminului*, I, p. 361). Cei tineri le consideră « ca mai vulgare ».

3. « În interiorul cuvintelor, între vocale, unde labiala este apărată prin vocala anterioară, avem numai *pk'* etc.: *kopk'il*, *grabg'i*, *anumńit*, dimpotrivă după consonantă avem *ask'idâ*, *alg'i*, *dorńi* și așa mai departe în cele mai multe cazuri ».

4. În grupele *fy* și *vy* labiala a dispărut în toate pozițiile: *s'ier* (fier), *s'ir* (fir), *kos'iță* (cofiță) *z'iță'l* (viței), *bolnâz'* (pl. dela bolnav), ceea ce ar putea corobora opinia lui Rosetti că alterarea lui *f* este mai veche decât cea a lui *p* ».

Lambrior și Rosetti, încheie Herzog, văd just, privind procesul palatalizării ca un fenomen de asimilație. « Cazul acesta însă se deosebește de numărul mare al asimilațiilor consonantice prin faptul că nu l o c u l articulațiunii e supus schimbării, ci f e l u l articulării ».

[1]) Cu moartea autorilor, apariția *Glosarului* s'a oprit la sfârșitul literei *m*.

©BCU CLUJ

« Exact același procedeu » îl avem, după Herzog, și pentru prefacerea lui *qu* în *p* (: apă < aqua, etc.) [cf. și *Streitfragen der rom. Philologie*, p. 54 ș. u.].

O serie de judicioase contribuții pentru lămurirea chestiunii palatalizării labialelor o datorim lui Alexe Procopovici (: *Dacoromania*, IV, 1927, pp. 43—44, *Revista Filologică*, I, 1927, p. 256, nota, II, 1928, pp. 175—207, *Mic tratat de linguistică generală*, 1930 pp. 125—127, *Dacoromania*, VI, 1931, pp. 395—419).

Împărtășind, în ceea ce privește procesul fiziologic al palatalizării, explicația Lambrior—Meyer-Lübke—Rosetti—Herzog, Procopovici apropie fenomenul labialelor noastre palatalizate de tratamentul dublu al ocluzivei labiovelare latine « cu dublă bază de articulație » *qu*. « Plecând, spune d-sa, dela apropierea făcută de E. Herzog între evoluții ca *aqua* > *apă* și *pĕctus* > *k'ept*, cred că trebue să admitem că asimilarea lui *i* față de *p* din *k'ept* a produs și tendința de a îngloba articulația palatală a lui *i̯* resp. *k'* în figura articulatorică a lui *p*. Articulația labială și cea palatală trec astfel dintr'o ordine de succesiune într'o ordine de simultaneitate. Ori de câte ori s'a întâmplat lucrul acesta *pk'* nu reprezintă două foneme, ci unul singur, iar din componentele figurii lui articulatorice fac parte și cluziunea labială și cluziunea palatală, întocmai precum *mn* din *domn* d. p. este expresia grafică a unui singur fonem labio-dental... sau precum *qu* este litera reprezentativă a unui fonem labio-velar ». (*Dacoromania*, VI, pp. 415—416).

Precum din *qu* a fost suprimată când componenta labială (: *care*, *când*, etc.) când cea velară (*apă*, etc.), tot astfel a fost cu putință, după Procopovici, și în cazul lui *pk'erd*, spre ex., suprimarea și a componentei palatale, nu numai a celei labiale. « Din *pk'erd* nu s'a putut desvolta deci numai forma *k'erd*, ci și forma *perd* (cu *e* nu cu *i̯e*). Că lucrurile s'au petrecut de fapt așa, dovedesc forme ca *fer*, *petri*, etc. din Banat, Serbia, Oltenia și de pe văile Crișului și Mureșului... Formele cu labiala intactă nu trebue să fie prin urmare mai vechi, ci sunt adese chiar mai noui decât cele cu grupul labial + palatal sau cu labio-palatale ca *pk'*, *bg'*, etc.... Mai urmează de aici că hotarele palatalizării labialelor sunt mult mai largi de cum credem de obiceiu, fără ca să îmbrățișeze întreg cuprinsul limbii românești » (*ib.*, 417).

În aceeași regiune a fost cu putință și depalatalizarea și delabializarea. De aici marea promiscuitate a stadiilor de palatalizare. Dacă

©BCU CLUJ

în unele regiuni evoluția s'a produs numai în direcția depalatalizării sau numai în direcția delabializării, aceasta nu exclude posibilitatea ca să fi existat, în cursul vremurilor, o șovăire oarecare între depalatalizare și delabializare și în acele regiuni. Unde se delabializa și se și depalataliza, unele cuvinte pot să fi evoluat într'o direcție, altele în cealaltă, întocmai precum s'a întâmplat și cu delabializarea și develarizarea lui *qu*, pe care îl continuă în unele cuvinte *c*, în altele *p*.

« Th. Capidan are, spune Procopovici, toată dreptatea, admițând că « labialele [meglenite], la origine, au fost alterate, peste tot. Pentru priceperea prezenței labialelor nealterate din dialectul meglenoromân nu este nevoie însă nici ca Meglenoromânii să fi ocupat cândva un teritoriu mai întins, lucru de care nu ne îndoim, nici ca să fi fost supuși sub acest raport unei influențe venite din partea Dacoromânilor, pe urma unui contact prelungit cu aceștia. Meglenoromânii au delabializat unele dintre cuvintele lor, între acestea pe toate cele cu *fi*, au depalatalizat pe altele, între acestea pe toate cele cu *bi*. De aceea nu vom putea da nici la ei de diftongul *ie*, ci numai de *e* în exemplele cu labiala intactă urmată altădată de *ĕ* accentuat [: *per* < pĕreo, *perd* < pĕrdo, *mejluc* < mĕdius locus, etc. (cf. Th. Capidan, *Meglenoromânii*, pp. 121—124)]... Pentru vechimea labialelor palatalizate meglenoromâne să nu uităm, mai ales, că ele nu se găsesc decât în elemente de origine latină ». (*Dacoromania*, VI pp. 417—418).

Grupele *pk'*, *bg'*, etc. s'au simplificat « mai întâi și mai ușor acolo unde labiala și palatala se găseau în aceeași silabă, deci în cazuri ca *pk'ept*, în opoziție cu cazuri ca *grabg'i*, unde frontiera silabei se găsește în mijlocul lui *b*. Iată de ce în Marginea tinerii îl înlocuesc pe *pk'atră*, *bg'ine*, *mńerkuri* al bătrânilor prin *k'atră*, *g'ine*, *ńerkuri*, etc., dar spun și ei numai *kopk'il*, *grabg'i*, *anumńit*, etc., labiala suprimându-se la mijlocul cuvintelor numai după o consonantă: *ask'idă*, *alg'i*, *dorńi*, etc., dar și *albg'ină* » (*ib.*, p. 418).

Grupele *fh'* și *vy* nu sunt de aceeași categorie cu *pk'*, *bg'*, *mń*. Fricțiunea labială cu cea palatală nu pot fi, « cu bazele articulatorice obișnuite la noi ale lui *f* și *h'* resp. *v* și *j* [= y] », decât în ordine de succesiune, nu și de simultaneitate cum e cluziunea labială cu cea palatală. Acestui fapt i se datorește evoluția mai avansată a palatalizării lui *f* și *v*, față de celelalte labiale.

©BCU CLUJ

Cu privire la vârsta fenomenului, Procopovici e de aceeași părere cu S. Pușcariu (v. mai sus, 102—103): palatalizarea datează din străromână.

Cauza rarității formelor palatalizate din textele noastre vechi o vede, cu Pușcariu, în originea nordică a primelor noastre texte (ținuturile nordice necunoscând încă în acea epocă palatalizarea) și cu Meyer-Lübke și Pușcariu, în lipsa fenomenului din graiul păturilor noastre suprapuse și aversiunea acestor pături față de rostirea cu palatale. Deosebirea în această privință între graiul clasei de sus și al păturii de jos, în Moldova, își are, după Procopovici, explicația următoare: « Când în veacul al XIV-lea Maramureșenii lui Dragoș și Bogdan au descălecat în Moldova, au găsit aici o populație românească mai veche, care în opoziție cu ei nu mai spunea *piept*, *fier*, *bine*, așa cum scriu și cele mai vechi monumente de limbă românească, din regiunea maramureșană, ci întrebuința forme de felul lui *k'ept*, *h'er*, *g'ine*, etc. Pe atunci mai exista această deosebire între graiul maramureșean și cel moldovenesc. Descălecătorii maramureșeni au devenit însă îndrumătorii și organizatorii politici și culturali ai Moldovei. Deosebirea regională de care am pomenit aici, s'a prefăcut astfel în lăuntrul Moldovei într'o deosebire socială. Formele *piept*, *fier*, *bine* erau ale clasei suprapuse, formele corespunzătoare palatalizate ale păturei de jos. Înregistrăm deci aici un fenomen linguistic de s t r a t i f i c a r e s o c i a l ă. Că în asemenea împrejurări formele *piept*, *fier*, *bine* erau considerate ca forme mai distinse, este foarte natural. De aceea moldoveanul, când s'a apucat să-și aștearnă graiul pe hârtie, scria *piept*, *fier*, *bine*, cu toate că în țara lui formele mult mai obișnuite în uzul mulțimii erau, și au rămas până în zilele noastre, *k'ept*, *h'er*, *g'ine*. Un concurs de împrejurări asemănătoare și în celelalte regiuni, a făcut ca *piept*, *fier*, *bine* să rămână peste tot, până astăzi formele noastre literare, deși populațiunea românească în majoritatea ei covârșitoare nu pronunță cuvintele acestea așa, ci cu labialele palatalizate ». (*Mic tratat de lingvistică generală*, pp. 125—126).

« Observația lui Cantemir [v. mai sus, p. 93], spune Procopovici, nu poate avea valoare decât pentru pătura socială din care el însuși făcea parte. Cum pe atunci bărbații erau mai culți și mai instruiți decât femeile, boierii, cunoscători de carte, își însușiau formele literare, pe când jupânesele lor păstrau formele dialectale. Dimitrie

©BCU CLUJ

Cantemir însuși își dădea seama în admirabilele sale considerații asupra limbii de deosebirea dintre uzul literar și uzul dialectal sau vulgar, iar concepția sa nu este lipsită de vederi pe care astăzi le-am numi de ordin sociologic «Limba cea mai curată», spune dânsul, «este în mijlocul Moldovii, împrejurul Iașilor, fiindcă în prezența continuă a curții Domnului, locuitorii acelui ținut ajung de obiceiu mai culți». În oricare din satele moldovenești din vremea lui am fi intrat însă, i-am fi găsit cu siguranță și pe țărani și pe țărance spunând deopotrivă ghine, k'atră, etc., ca în zilele noastre» (*ib.*, p. 127).

Mathias Friedwagner, în studiul său recent: *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit* (Sonderdruck aus «Zeitschrift für romanische Philologie», LIV), 1934, pp. 680—681, trecând sumar în revistă studiile de până acum asupra palatalizării, conchide că fenomenul, cu toate aceste studii, rămâne cu aceleași mari greutăți nerezolvate: enigmatic din punctul de vedere al situației lui complicate geografice și nesigur în ce privește vechimea și raportul interdialectal.

Am alcătuit după materialul adunat de Sever Pop (ALR. I [1])) 43 de hărți, iar după Jahresbericht-uri și Atlasul lui Gustav Weigand (WLAD [2])), 12:

ALR. I: 10 cu *p:* PIEPT [chest. 97], PIEPTENE [chest. 638], PIELE [chest. 134], PICIOR [chest. 144], PIPER [chest. 732], COPIL [chest. 494], OPINCĂ [chest. 1880], SPIC [chest. 913], ARIPI [chest. 1005], LUPI [chest. 1160];

9 cu *b:* VRABIE [chest. 1014 și 1015], OBIALĂ [chest. 1883], (FRÂMBIE—) FRÂNGHIE [chest. 1869 și 1870], BINE [chest. 259 și 317], BICIU—ZBICIU [chest. 1093], BIBOL—BIVOL—BIHOL [chest. 1082], ALBINĂ [chest. 1179], ALBI [chest. 1479], PORUMBI—GOLUMBI—HULUBI [chest. 1022];

10 cu *m:* MIERCURI [chest. 179], MIERLĂ—MIRLĂ [chest. 1029], MIERE [chest. 1686], MIEL [chest. 1773], MIAUNĂ—MIORLĂIE (pisica ~) [chest. 1137], AMIAZ [chest. 185], MILĂ

[1]) ALR. I = *Atlasul Linguistic Român*, partea I, v. nota 2 dela p. 92.

[2]) WLAD = Weigand, G., *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909.

©BCU CLUJ

[chest. 1559], MIROS—AMIROS—AMINOS (cu nasul ~, vb.) [chest. 53], MIC—MICĂ [chest. 244 și 245], LACRIMI [chest. 40];

7 cu *f:* FIER [chest. 1527], FIERE [chest. 128], FIERBE [chest. 1822], FIREZ—FIRISĂU—FIERĂSTĂU—FIERĂSTRĂU [chest. 1828], FIORI (mi-au trecut ~) [chest. 168], FI (ar ~ fost) [chest. 292], FIN [chest. 544];

7 cu *v:* VIER [chest. 1142], VIERME [chest. 1193], VIEZURE —VIEZUNE [chest. 1166], VIESPAR [chest. 1197], VIȚEL [chest. 1076], VISEZ [chest. 162], ȚEVI [chest. 1293];

WLAD: 6 cu *p:* PIEPT [chest. 22 a], PIEPTENE [chest. 22 b], PICIOR [chest. 29], COPIL [chest. 109], ARIPI [chest. 11], LUPI [chest. 60 c];

2 cu *b:* VRABIE [chest. 10], ALBINĂ [chest. 108];

2 cu *m:* MIERCURI [chest. 75], MIERLĂ—MIRLĂ [chest. 45 c];

1 cu *f:* FIER [chest. 15];

1 cu *v:* VIȚEL [chest. 59].

Iată cum se prezintă aceste 55 de hărți:

P

În ambele Atlase (v. hărțile 1 ALR. I [publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 39] și 1 a WLAD), aria cu labiala nealterată a lui PIEPT este aceeași, cuprinzând Banatul, Oltenia nordică și Muntenia din spre Vest de București-Ploești. În afară de această arie, în WLAD, nu găsim decât o singură dată o formă cu labiala intactă: *pi̯eptŭ*, în Târșolț (189), jud. Satu-Mare. În ALR. I, formele de acest fel sunt mai numeroase: *pi̯ĕpt(u)* [1]), în Cămărzana (343), lângă Târșolț, *pept(u)*, în Micești (136), jud. Alba, *pept*, în Făget (578), jud. Ciuc, și în C. A. Rosetti (675), jud. Tulcea, *pept(î)*, alături de *k'i̯ăpt(î)*, în Bolotești (596), jud. Putna, *pept(u)*, alături de *k'i̯ăpt(u)*, în Adam (614), jud. Tutova, *piăpt*, alături de *k'i̯ăpt*, în Albești (770), jud. Muscel.

---

[1]) Sunetele pe care le dau între paranteze sunt notate de Pop sus, la umăr (: *p* *h'* *i̯ăpt* *u* [1]).

©BCU CLUJ

Într'o serie de puncte, situate în deosebi de-a-lungul graniței dintre aria nepalatalizantă și cea cu palatalizare, găsim, în ALR. I, formele: *p(h')i̯ăpt(u)*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Grindu (725), jud. Ialomița, *p(h')i̯ăpt(u)*, în Joseni (730), jud. Buzău, *p(h')i̯ăptur(i)*, alături de singularul *pi̯ăpt*, în Budișteni (786), jud. Muscel, *p(h')i̯ĕpt*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Costești (800), jud. Vâlcea, *p(h')i̯ăpt*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Drăgănești (896), jud. Teleorman, *p(h')i̯ăpt*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Mihăilești (932), jud. Vlașca, *p(h')i̯ĕpt*, alături de *pi̯ĕptur(i)*, în București-Militari (934), *p(h')ept*, *p(h')i̯ăpt*, *p(h')i̯ăptur(i)*, în Limanu (990), jud. Constanța. În WLAD nu găsim nicăieri notată o astfel de formă.

Nu găsim în harta ALR-ului nicăieri o formă *pk'ept—pt'ept*, formă pe care, în WLAD, o găsim, în schimb, în mai multe puncte, toate de-a-lungul granițelor dintre aria fără palatalizare și cea palatalizantă: *pk'ept*, în Rășinar (115), jud. Sibiu, în Poiana (120), jud. Sibiu, în Zlatna (123), jud. Alba, în Baia de Arieș (131), jud. Turda, în Buru (133), jud. Turda, în Malu-Mare (340), jud. Dolj, în Giormani (341), jud. Dolj; *pt'ept*, în Abrud (126), jud. Alba, în Lupșa (129), jud. Turda, în Sălciua-de-jos (132), jud. Turda, în Copăceni (134), jud. Turda, în Negreni (138), jud. Cluj.

O perfectă asemănare ne prezintă cele două Atlase în ce privește întinderea marei arii a formei *k'ept—t'ept*, care cuprinde Crișana (cu excepția extremei sudestice), Maramureșul, Ardealul sudic și sudestic, Sudul Olteniei, Nordul și Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia, Sudul și Estul Bucovinei. Înăuntrul acestei arii, avem însă, între cele două hărți, o deosebire de notație. În WLAD, în aproape întreagă Crișana, avem notația *k'ept*. În harta ALR-ului nu găsim această formă decât în trei puncte: *k'ept*, în Ciumeghiu (315), jud. Bihor, *t'(k')i̯ĕpt*, în Șimandu-de-sus (59), jud. Arad, și *k'(t')i̯ĕptu* [omului], alături de *t'ăptur*(i), în Arieșeni (93), jud. Turda. În restul punctelor din regiunea respectivă avem exclusiv notația cu prepalatală (*t'*). Identitatea celor două hărți este însă perfectă, în ce privește notația *k'ept*, pentru Ardealul sudic și sudestic, Sudul Olteniei, Nordul și Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Sudul și Estul Bucovinei și Basarabia.

Aceeași identitate o avem în privința formei *ĉept*, pe care o întâlnim în următoarele arii: I-a, pe valea de jos a Mureșului, între Deva și Arad, atingând în spre Nord izvoarele Crișului Alb; a II-a, cea mai

©BCU CLUJ

mare, începe la Sud-Est de Cluj și se ridică în spre Nord-Est peste Reghin, Bistrița, Năsăud până în granița sudvestică a Bucovinei, cuprinzând și din Moldova Nord-Vestul județului Neamț; a III-a, în Bucovina. În afara celor trei arii, în WLAD, găsim o formă *ĉeptŭ* (alături de *ĉatră*, pl. *ĉetre* « piatră », *ĉită* « pită », *ĉertŭ* « pierdut », *koĉil* « copil », (cf. Jahresbericht, V, pp. 164—165), în Țara Oltului, punctul 247 (Veneția-de-jos, jud. Făgăraș). Cunosc și eu această rostire în Țara Oltului, care e regiunea mea de origine, însă ea există numai la generația mai bătrână de Țigani lingurari (iar acești Țigani sunt relativ recenți în Țara Oltului). În ALR. I, găsim o astfel de formă care e, în adevăr, cu totul izolată, în Nordul Munteniei: *t'(ĉ)ăpt*, alături de pluralul *t'i̯ĕptur(i)*, în Runcu (768), jud. Dâmbovița. În interiorul celor trei arii, sunt de remarcat, în WLAD, o formă *pĉept*, în punctele 73 (Birchiș, în Nordul jud. Severin) și 84 (Boiul-de-sus, jud. Hunedoara); în ALR. I, formele: *t'(ĉ)ăpt*, în Arad (56), *t'(ĉ)i̯ĕpt*, în Corbu (571), jud. Mureș, *ĉ(c')i̯ĕpt*, în Mociu (247), jud. Cluj, *ĉ(t')ăpt(u)*, în Prăvăleni (90), jud. Hunedoara, *ĉ(t')ăpt*, în Ceahlău (556), jud. Neamț, *ĉ(t')i̯ĕpt*, în Buru (249), jud. Turda, *ĉ(c')i̯ăpt* în Săvârșin (87), jud. Arad, *ĉ(c')i̯ĕpt*, în Ciceu-Giurg. (266), jud. Năsăud.

Nici Weigand, nici Pop nu atestă în Țara Oașului, formele *țiept*, *psiept*, atestate, alături de *ph'iept*, *t'iept*, la generația tânără, de I. A. Candrea (*Graiul din Țara Oașului*, București 1907, p. 11).

În punctul 274 (Vârful) din Sudul Dunării, la Nord-Vest de Vidin, WLAD ne dă o formă depalatalizată *tept*, pe care nu o găsim nicăieri în ALR. I. O regăsim însă, în aceeași regiune, alături de *ptele* « piele », *tiamă* « chiamă », *teag* « chiag », la Emanoil Bucuța, *Românii dintre Vidin și Timoc*, București 1923, pp. 129—132.

Hărțile PIEPTENE (ALR. I și WLAD) sunt perfect identice cu « *Piept* ». Sunt de remarcat doar, în ALR. I, o formă *(p)t'ęptine*, ingura prezentând stadiul *(p)t'*, în punctul 343 (Cămărzana), jud. Satu-Mare, și două forme depalatalizate: *ți̯ęptăn* și *ți̯ępt'iňe*, în punctul 348, jud. Maramureș.

Harta PIELE (ALR. I, publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 3), pe care nu o are Weigand, prezintă deosebiri importante față de « *Piept* » și « *Pieptene* ».

Aria cu labiala nealterată este mai mare, cuprinzând, la Nord de Banat, punctele 51 (Semlac, jud. Arad) și 56 (Arad), iar în spre Est,

©BCU CLUJ

întinzându-se până la Alba-Iulia. De relevat, de-a-lungul periferiei acestei arii, avem formele: *p(h')ie̯le*, în Grindu (725), jud. Ialomița, în Pauleşti (748), jud. Prahova, în Arefu (782), jud. Argeș, în Budişteni (786), jud. Muscel, în Mârsani (880), jud. Dolj, în Mihăileşti (932), jud. Vlașca, în Limanu (990), jud. Tulcea, *p(h')ie̯le̯a*, în Boișoara (795), jud. Argeș, *p(h')ie̯le̯ia*, în Ţigăneşti (900), jud. Teleorman, *p(h')ie̯li*, în Drăgăneşti (896), jud. Teleorman, în Bucureşti-Militari (934), *p(h')ęle*, în Costeşti (800), jud. Vâlcea. În afara acestei arii, găsim o formă izolată *p(h')ie̯le̯ĭe*, în Cămărzana (343), jud. Satu-Mare, și, alături de pluralul *pt'ĕile*, forma *p(h')ie̯le*, în Vatra Moldoviței (375), jud. Câmpu-Lung.

Cu excepția punctelor 63, 65, 87, 90, de pe Mureș, întreagă Crișana, cu Nord-Vestul Ardealului și Maramureșului, prezintă forma *pt'ęle*. Aceeași formă o avem în Sudul Ardealului, cuprinzând partea sudică a jud. Sibiu și Sud-Vestul jud. Făgăraș, în Sudul Olteniei, punctele 810 (Bulzești), jud. Dolj, în Sudul Bucovinei și în Nord-Vestul jud. Neamț. În toate aceste arii, avem aproape exclusiv notația prepalatală *pt'*. Notația *pk'* nu o găsim decât în șase puncte: 125 (Măiereni), jud. Sibiu, 174 (Breaza), jud. Făgăraș, 315 (Ciumeghiu), jud. Bihor, 320 (Nojorid), jud. Bihor, 573 (Bicazul Ardelean), jud. Ciuc, și 874 (Sărbătoarea), jud. Dolj. Sunt de remarcat în aceste arii formele: *(p)t'ie̯l(i)ĕ*, în După Piatra (103), jud. Hunedoara, *(p)t'ęl'ă*, în Brusturi (302), jud. Bihor, *(p)t'ęlĭe* în Gura Fântânii (361), jud. Maramureș, și *(p)k'(t')ęlĭe*, în Măiereni (125), jud. Sibiu.

Aria *k'ele* cuprinde Sud-Estul Ardealului, începând în Vestul jud. Alba și întinzându-se peste Nordul jud. Sibiu, peste jud. Târnava-Mică, Sudul jud. Mureș, peste jud. Târnava-Mare, Nord-Estul jud. Făgăraș, peste jud. Brașov, Trei-Scaune, Ciuc, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia și Nord-Estul Bucovinei. Același stadiu îl avem în aria izolată din Sudul Olteniei. Notația cu prepalatala, *t'*, este foarte rară. Nu o găsim decât în câteva puncte dela extremitatea sudvestică a ariei (: 231, jud. Mureș, 134, jud. Alba, 160, jud. Târnava-Mică, 178, jud. Făgăraș, 190, 200, jud. Trei-Scaune) și în câteva puncte, izolate unul de altul, de pe Nistru, la cealaltă extremitate deci a ariei (: 398, 400, jud. Hotin, 454, jud. Soroca, 458, jud. Orhei). Cu totul izolată, găsim o formă *t'ęle* în mijlocul ariei celei

©BCU CLUJ

mari a lui *pt'ele*, în punctul 278 (Supuru-de-jos), jud. Sălaj. În punctul 144 (Mediaș), jud. Târnava-Mare avem o formă *t'(k')ęl̯iă*, iar în punctul 436 (Nădușița), jud. Soroca, o formă *k'(t'h')ęle*.

În Sudul Crișanei, într'o arie mai mică însă decât a lui *ĉept*, cuprinzând numai punctele 63, 65, 87, 90, avem forma *pĉęle*. Aceeași formă, cu *pĉ*, o avem în aria cea mare, egală ca întindere cu cea a lui *ĉept*, din Nord-Estul Ardealului, și tot aceeași în aria din Bucovina. Remarcăm formele de tranziție: *pĉ(t')ęl'ĕ*, pl. *pt'(ĉ)ĕi̯*, în Feleac (251), jud. Cluj, *pĉ(t')ele*, pl. *pt'(ĉ)i̯ei*, în Ciceu-Giurg. (266), jud. Năsăud, *pĉ(t')i̯eli̯ĕ*, în Corbu (571), jud. Mureș, toate pe marginea ariei celei mari. În punctul 87 (Săvârșin, jud. Arad) avem pentru singular *pęle*, la plural însă *pĉăi*, iar în punctul 249 (Buru, jud. Turda) avem singularul *pt'ęle*, alături de pluralul *pĉăi*. O singură dată, în punctul 556 (Ceahlău, jud. Neamț), întâlnim forma fără labială *ĉęli*, pl. *ĉăi̯*.

Aceeași identitate ca « *Piept* » și « *Pieptene* » ne-o prezintă cele două Atlase pentru PICIOR (v. hărțile 1 ALR. I [publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 55] și 1 a WLAD).

Aceeași în ambele hărți, aria cu labiala nepalatalizată a acestui cuvânt depășește cu foarte mult ca întindere pe cele ale lui « *Piept* », « *Pieptene* » și « *Piele* ». În spre Nord, se întinde peste Crișana până în Sud-Vestul jud. Sălaj. La Sud, cuprinde întreagă Oltenia ; iar în spre Est, se întinde peste Muntenia până aproape de Buzău. Remarcăm, în harta ALR-ului, de-a-lungul periferiei acestei arii și îndeosebi în Muntenia, formele: *p(h')iĉ(i̯)u̯are*, alături de singularul *piĉ(i)or(u)*, în Păulești (748), jud. Prahova, *p(h')iĉor*, în Runcu (768), jud. Dâmbovița, în Livezeni (831), jud. Hunedoara, în Drăgănești (896), jud. Teleorman, în Drăgănești (926), jud. Vlașca, în Mihăilești (932), jud. Vlașca, *p(h')iĉ(i̯)or*, în Tămădău (727), jud. Ilfov, în București-Militari (934), *p(h')iĉor(u)*, în Grindu (725), jud. Ialomița, *pt'(h')iĉ(i̯)or*, alături de pluralul *p(h't')iĉ(u̯)are*, în Domnița Bălașa (750), jud. Dâmbovița, *p(h')iĉ(i̯)u̯are*, alături de singularul *pt'iĉ(i̯)or(u)*, în Joseni (730), jud. Buzău, *p(h')iĉor*, alături de *k'iĉor*, în Arefu (782), jud. Argeș. În WLAD remarcăm forma *pi̯iĉor*, foarte frecventă în Muntenia (: 373—376, 381—390, 392, 395, 397—399, 405, 406, 408—410, 412, 416, 417, 422—424, 427—433). Forma cu labiala nepalatalizată, în afară de această arie, o mai găsim, în WLAD, în punctele 189 (Târșolț), jud. Satu-Mare, 106 (Cergăul-Mare), jud.

©BCU CLUJ

Târnava-Mică și 119 (Apoldul-de-Sus), jud. Sibiu, iar în ALR. I, în punctele 186 (Întorsura Buzăului), jud. Brașov, 348 (Pătrova), jud. Maramureș, 352 (Apșa de Sus), Cehoslovacia, 578 (Făget), jud. Ciuc și 990 (Limanu), jud. Tulcea.

Începând în Țara Oașului și Maramureș — acesta legându-se cu Sud-Estul Bucovinei—și coborînd spre Sud, peste jud. Satu-Mare, Estul jud. Sălaj, Vestul județelor Someș, Cluj, Turda, până în Nordul județului Hunedoara, iar apoi continuându-se, cu mici întreruperi, în spre Sud-Est, peste Sudul Ardealului și Nordul Munteniei, până lângă Buzău, avem în ambele hărți, forma *pt'icor* (—*pk'icor*). În harta ALR-ului nu găsim nicio singură dată notația *pk'icor*, pe care în WLAD, o avem într'o mulțime de puncte ale acestei arii (: 233, jud. Maramureș, 183, 187, jud. Satu-Mare, 123—127, 131, jud. Alba, 110, jud. Târnava-Mică, 118, 120, 358, jud. Sibiu, 255, 260, 363, jud. Făgăraș, 485, jud. Brașov, 366, 367, jud. Muscel, 482, jud. Buzău).

Sud-Estul Ardealului, aceeași regiune în care avem *k'ele*, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova și Basarabia ne prezintă forma *k'icor* (—*k'isor*). Forma cu prepalatală *t'icor* (—*t'isor*) o întâlnim, în WLAD, în trei puncte: 672, 688, în Sudul Bucovinei, și 704, jud. Bălți. În ALR. I o găsim de două ori: *t'iȩior(u)*, în Biia (140), jud. Târnava-Mică și *t'isor*, în Capu Codrului (378), jud.Câmpul-Lung. În ALR mai găsim însă o formă *t'(k')icor(u)*, în Mediaș (144) jud. Târnava-Mare, în Șinca-Nouă (178), jud. Făgăraș, și o formă *t'(k')isor*, în Jura-Mare (458), Rusia.

Aria *cept—pcele* din Sudul Crișanei e redusă, pentru *picior*, la un singur punct: 90 (Prăvăleni), jud. Hunedoara, unde avem o formă *pcisor*. În WLAD, ea lipsește cu totul. Aria cea mare din Nord-Estul Ardealului este aceeași, în ambele hărți, cu a lui *cept—pcele*. Forma predominantă este *pcisor*. Alte forme: în WLAD, *pcicor*, în punctele 661, 662, în Nord-Estul jud. Năsăud, *cisor*, în punctul 221, jud. Mureș, *cicor*, în 207, jud.Turda și 232,jud.Maramureș ; înALR. I, *pc(t')isor(u)*, în 249, jud. Turda, *(p)cior*, în 223, jud. Năsăud, *c(t')isor*, în 556, jud. Neamț, *cisor*, în 571, jud. Ciuc, *cicor*, în 231, jud. Mureș. În aria din Bucovina avem, la Weigand, un întreg mozaic de forme: *pcisor*, 664, 675,*676, *cisor*, 646—648, 665, 678, *pcicor*, 649, *pcor*, 658, 670, *cicor*, 667, 683—687, 690. Harta ALR-ului ne prezintă aici

©BCU CLUJ

formele: *pĉiŝor* în punctele 381, 386, 391, 392, *pĉor* 213 și *ĉiĉor* 395, 397, 398, 401 (aceste două puncte din urmă în jud. Hotin. O formă *ĉiŝor* mai găsim în harta ALR-ului în punctele 454 (Rusia) și 660 (jud. Cetatea-Albă). În punctul 492 (jud. Lăpușna) întâlnim o formă *ĉŝor*.

Niciuna din cele două hărți nu prezintă o formă *pțiĉor* atestată în Țara Oașului de I. A. Candrea (*op. cit.*, *ibid.*).

În harta PIPER, pe care nu o are Weigand, aria cu labiala nealterată este mai îngustă, în regiunea Crișanei și în Sud-Vestul Ardealului, decât a lui « *Picior* ». Pentru rest, ea este identică. În ce privește celelalte arii, situația este următoarea: O formă cu labiala încă păstrată lângă palatală, în realitate « mimată » doar — cum notează Pop pe fișa respectivă —, nu întâlnim decât o singură dată: (*p*)*t'iper*(*i*), în punctul 343 (Cămărzana), jud. Satu-Mare. Maramureșul, întreg Vestul și Sudul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia, Sudul și Nord-Estul Bucovinei ne prezintă formele *k'iper*—*t'iper*. În regiunea ariei *ĉept* din Sudul Crișanei — Vestul județului Hunedoara avem în trei puncte stadiul *ĉ*: *ĉuper*(*i*) 65, 90 și *ĉiper*(*i*) 116. Aria *ĉiper*—*ĉuper* din Nord-Estul Ardealului este aceeași ca a lui *ĉept* și aceeași, cu aceleași două forme, este cea din Bucovina.

În harta OPINCĂ, pe care de asemenea nu o are Weigand, aria cu labiala nepalatalizată este mai mare decât a lui « *Piper* » și chiar decât a lui « *Picior* », întinzându-se spre Nord până în Sudul județului Satu-Mare. În Nordul Maramureșului avem în două puncte labiala intactă: *opiĉ̃*(*i*), 348 (Pătrova) și *u̯opiŋcă* 352 (Apșa-de-jos).

Nu există de loc în Sudul Crișanei stadiul *pĉ* sau *ĉ*, ca și în harta « *Picior* » a lui Weigand. Aria cea mare din Nord-Estul Ardealului și cea din Bucovina sunt aceleași ca în harta « *Piele* », prezentându-ne forma *u̯opĉiŋcă*. O singură dată întâlnim o formă *oĉiŋcî*, în punctul 556 (Ceahlău, jud. Neamț), singurul și din harta « Piele » cu forma fără labială *ĉęli*, pl. *ĉăi̯*.

Pentru rest, harta « *Opincă* » merge de perfect acord cu harta « *Picior* ». E doar de remarcat o formă *umt'iŋcă*, pl. *umpt'iṇŝ*, în punctul 573 (Bicazul-Ardelean), jud. Ciuc.

Harta SPIC, pe care iarăși nu o are Weigand, ne prezintă exact aceeași arie cu labiala nealterată ca « *Picior* ». Se deosebește însă de aceasta, ca și de «*Opincă*», în privința celorlalte arii. Deosebirea cea

©BCU CLUJ

mai mare o constitue lipsa aproape completă, la acest cuvânt, a stadiului *pk'—pt'*, ceea ce îl apropie de hărțile « *Piept* » și « *Piper* ». Acest stadiu nu-l întâlnim decât în punctele 341, 343, 345, în Nordul județului Satu-Mare, 98, jud. Turda, 170, jud. Făgăraș, 795, jud. Argeș, 800, jud. Vâlcea, 370, jud. Câmpulung și 554, jud. Neamț. Ca și în harta « *Opincă* », stadiul *pĉ-ĉ* nu se găsește de loc în Sudul Crișanei-Sud-Vestul Ardealului. În aria din Nord-Estul Ardealului și în cea din Bucovina avem forma *spĉic*, cu labiala păstrată alături de africată. Doar în trei puncte ale acestor arii avem forme fără labială: *st'ĉic* 269 (jud. Someș), 55 6 (jud. Neamț) și *sĉic* 381 (jud. Suciava).

Cuvântul COPIL nu e general. Harta ALR-ului (Weigand l-a anchetat numai din Muntenia, Dobrogea, Moldova, Bucovina și Basarabia) nu ni-l atestă decât foarte rar, și anume cu sensul de « copil din flori », pentru regiunile de Nord-Vest ale țării (: Crișana Țara Oașului, Maramureș). În locul lui, avem, în aceste regiuni, cu sensul de « copil », *prunc* și *cocon*. În restul țării, unde se întrebuințează cuvântul (Banat, Ardeal, Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova, Bucovina și Basarabia), avem, în ce privește labiala, situația următoare: Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia, în ALR.I, aproape întreagă Muntenia, în WLAD, până în apropierea Buzăului (exceptând punctele 421—433, 461 din Sudul și de-a-lungul văii Argeșului) ne prezintă forma cu labiala nealterată *copil*. În WLAD, e foarte frecventă, în Muntenia, forma *copțiil*. Nordul și Sud-Estul Ardealului, cea mai mare parte din Estul Munteniei, în WLAD și punctele 421—433, 461 dela Sudul și de-a-lungul văii Argeșului din Muntenia vestică, Dobrogea, Moldova, Sudul și Nord-Estul Bucovinei, Basarabia ne prezintă forma *copk'il — copt'il*. Forma *cok'il — cot'il* este foarte rară. În WLAD, o întâlnim numai în punctele: 519, jud. Neamț, 522, 525, jud. Suciava, 409, 410, 414, jud. Buzău, 415, 465—470, jud. Ialomița, 590, 593, jud. Tulcea; în ALR, de asemenea, numai în 131, jud. Alba, 140, 150, jud. Târnava-Mică, 454, 464 (Rusia), 680, jud. Ismail, 695, 960, jud. Ialomița, 690, jud. Tulcea, 986, 988, jud. Constanța. În ariile stadiilor *pĉ—ĉ* din Nord-Estul Ardealului și Bucovina, aceleași ca în hărțile anterioare, avem forma *copĉil*.

Hărțile ARIPI (ALR. I, și WLAD) au aceeași arie cu labiala nealterată ca hărțile « *Picior* ». Sunt remarcabile în această arie, în WLAD, alături de *aripi—ăripi*, formele *arip^{c}—ărip^{c}*, *ariph'—ăriph'*, *ărp^{c}—ărph'*,

©BCU CLUJ

în foarte numeroase puncte din Banat și Oltenia. În ALR.I, găsim astfel de forme răspândite, ca și în hărțile precedente, îndeosebi în Muntenia. Aceleași ca în hărțile « *Picior* » sunt ariile stadiilor *pt'—pk'* și *t'— k'*, și, pentru aria cea mare din Nord-Estul Ardealului și chiar punctul 90 din Nord-Vestul județului Hunedoara, asemănarea e perfectă și în ce privește stadiul *pĉ* (: *aripĉ*). Aria cu acest stadiu din Bucovina este aceeași cu a lui *ĉept—pĉele.*

Hărțile LUPI (ALR. I, și WLAD, din acesta din urmă lipsește Sudul Crișanei, Sud-Vestul Ardealului și Banatul) prezintă o absolută identitate cu hărțile « *Aripi* », în privința întinderii ariei cu labiala nepalatalizată și a ariilor stadiului *pĉ* (: *lupĉ*). În întreg restul țării, avem aproape exclusiv stadiul *pk' — pt'* (: *lupk' — lupt'*). O formă *luk'(i)*, în WLAD, nu întâlnim decât în Estul Munteniei, în o mică arie formată de județele Brăila și Ialomița. În ALR.I, în afară de aceste două județe, o mai întâlnim doar în punctul 131, jud. Alba, în punctele 454, 458, 464, 470, 476, 660, de pe Nistru, în 665, 669, 672, 680 din Sudul Basarabiei și în 679, 690, 986 din Dobrogea. E remarcabilă, în punctul 800 ALR, jud. Vâlcea, forma *luph'(t' i)*.

B

WLAD nu are o hartă potrivită a lui B în poziția de a fi palatalizat. Singurul cuvânt cu B în această poziție, anchetat de Weigand din întreg domeniul dacoromân, este VRABIE, care nu e însă un cuvânt general la noi. După WLAD, el lipsește din întreg Banatul, Sud-Vestul județului Hunedoara, întreagă Oltenia, precum și județele Olt și Teleorman din Muntenia. În locul lui, în aceste regiuni, avem formele: *vărăbăț, vrebęĉe, brăbęĉe, brăbeț, bribęĉe, bribeț*, în Banat și Sud-Vestul județului Hunedoara, *vărăbęt'e, vărăbęĉe, vrăbęte, vrăbęt'e, barabete, bărăbete, brabęte, brăbęt'e, brăbęĉe, brebete, brebęĉe*, în Oltenia și județele Olt—Teleorman din Muntenia. Într'o serie de puncte: 140, 143, 148, 149 (Crișana), 231, 234, 241 (Maramureș), 133 (jud. Turda), 209, 217, 219, 220, 226 (pe valea Mureșului), 107—109, 113, 114, 122, 212—214, 216 (pe Târnave), avem *pasăre*. Pentru restul țării, care întrebuințează forma VRABIE, avem, în ce privește labiala, situația următoare: Forma cu labiala nepalatalizată o întâlnim în

©BCU CLUJ

punctul 189, jud. Satu-Mare, în Crișana, din Sudul căreia se întinde pe Mureș în sus până la Orăștie, și, exceptând județele Olt și Teleorman, în Muntenia, până aproape în dreptul Buzăului. Remarcăm, în această arie, formele *vravie*, în punctul 158, jud. Bihor, și *brabie*, în punctele 141, jud. Bihor, 448, jud. Argeș. Maramureșul cu Sud-Vestul Bucovinei, Țara Oașului, Ardealul vestic (jud. Sălaj, Someș, Cluj, Turda, Alba, Mureș) și sudestic (jud. Târnava-Mare, Făgăraș, Brașov) prezintă forma *vrabg'e* (— *vrabd'e*). În două puncte din Sud-Estul Crișanei: 83, 84, în întreg județul Năsăud, în punctul 513, jud. Neamț, în aceleași puncte cu *ĉept—pĉele* din Bucovina avem forma *vrabĝe*. Nordul jud. Sibiu, Sud-Vestul jud. Târnava Mică, punctul 242, jud. Târnava Mare, 257, jud. Făgăraș, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia și Estul Bucovinei prezintă forma *vrag'e* (— *vrad'e*).

ALR. I ne prezintă pentru VRABIE situația următoare: Forma *vrăbete — brăbete*, cu numeroasele sale variante (: *vrăbęt'(ĉ)ă*, *vrăbęĉă*, *vărăbęĉe*, *vrăbeț*, *hrăbeț*, *brăbęt'ĕ*, *brăbęĉă*, *bribęĉe*, *bribęț*, *brîbeț*, *birbiiață*), o găsim aici într'o arie mai mică decât în WLAD, anume numai în jumătatea sudică a Banatului, în trei puncte din Sud-Vestul jud. Hunedoara (85, 87, 107), nu chiar în întreagă Oltenia, și în două puncte din Muntenia (896, jud. Teleorman, și 780, jud. Argeș, în acest din urmă punct avem și *vrabiie*). Mult mai răspândită decât în WLAD, e, după ALR. I forma *pasăre* (cu variantele *pasăre de casă*, *pasăre de șură*, *pasăre țigănească*, *păsărică*), cuprinzând aproape întreagă Crișana, și aproape întreg Vestul și centrul Ardealului. Izolat, mai găsim această formă în punctele 343, 345 din Nordul jud. Satu-Mare, 261, jud. Maramureș, 820, jud. Gorj, 878, 885, jud. Romanați, 890, jud. Olt, 900, jud. Teleorman. În punctul 255, jud. Cluj, avem forma *ĉiĕrĉiĕluṣe*. Forma VRABIE, cu labiala nepalatalizată, o găsim în punctul 298, Sud-Vestul jud. Sălaj, în 56, jud. Arad, alături de *vrăbęt'e*, în 69, jud. Timiș-Torontal și 75, jud. Severin, alături de *păsăroń* « bărbătușul », în 85, jud. Hunedoara, alături de *pasăre* și *vrăbeț*, în 87, 107, 109, 831, 835, jud. Hunedoara, 122, Sudul jud. Sibiu, 798, 808, jud. Vâlcea, 850, 856, jud. Mehedinți, 887, jud. Romanați, 870, jud. Dolj, și, cu excepția a patru puncte (: 780, jud. Argeș, 890, jud. Olt, și 896, 900, jud. Teleorman), în Muntenia până aproape în dreptul Buzăului. Remarcabile sunt, în această arie din Muntenia, formele *vrab(y)iiĕ*, pl. *vrăb(y)iị*, în punctul 768, jud.

©BCU CLUJ

Dâmbovița, *vrăb(y)i̯u̯oi̯*, alături de *vrabiiĕ*, 932, jud. Vlașca, *vrăb(d')i-u̯oi̯(u)*, *vrăb(d')i̯i̯*, alături de *vrabiiĕ*, 727, jud. Ilfov, și *brăbyi̯oiu*, alături de *vrabd'ĕ*, pl. *vrăbd'i̯i̯*, 795, jud. Argeș. O formă *vravie* o întâlnim și în ALR, punctul 295, jud. Bihor, în aceeași regiune în care am întâlnit-o în WLAD. Forma *vrabd'ie—vrabg'ie* o găsim în aceleași regiuni (exceptând partea din Vestul și centrul Ardealului cu *pasăre*) în care o avem la Weigand. În punctul 90, jud. Arad, avem forma *vrabd'(ĝ)ĕ*. În jud. Năsăud, Nordul jud. Mureș cu colțul nordvestic al jud. Neamț, și în aceleași puncte cu *ĉept—pĉele* din Bucovina, avem forma *vrabĝie*. Într'un singur punct, 556, jud. Neamț, întâlnim o formă fără labială: *vraĝ(d')i̯iĕ*. Forma *vrag'ie — vrad'ie* o avem în punctele 125, 129, jud. Sibiu, 148, jud. Turda, în Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Basarabia și Estul Bucovinei.

Harta OBIALĂ (2 ALR. I) pe care nu o are Weigand, este foarte asemănătoare cu harta « *Piele* ». Ceva mai puțin întinsă în Sud-Vestul Ardealului, având însă în plus două puncte din Sudul jud. Sibiu (122, 125), aria cu labiala nepalatalizată este aceeași, cuprinzând Banatul, Oltenia nordică și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului. Sunt de relevat, în această arie, forma: *obe̯ală* 5, 12, jud. Caraș, 798, jud. Vâlcea, 803, jud. Argeș, 810, jud. Dolj, 837, 842, jud. Mehedinți, iar de-a-lungul periferiei ei, formele: *ob(y)i̯ală*, 874, jud. Dolj, *ob(y)i̯alî*, 896, jud. Teleorman, 932, jud. Vlașca, *u̯ob(y)i̯ală*, 900, jud. Teleorman, *u̯obyi̯ală* 795, jud. Argeș. În aceleași regiuni cu *pt'ele—pk'ele* (Maramureșul cu Sud-Vestul Bucovinei, Țara Oașului, Crișana, Vestul și Sud-Vestul Ardealului cu Nordul Munteniei), la care se adaugă în plus întreg Sudul Olteniei, avem forma *obd'ală—obg'ală*. În aceleași trei arii cu *pĉele* (: I, Sudul Crișanei, II, Nord-Estul Ardealului, III, Bucovina), avem forma *obĝală*. Remarcăm, în aceste arii, forma *obĝ(d')i̯ală*, 87, jud. Arad, 251, jud. Cluj, 266, jud. Someș, și *od'ĝală*, 556, jud. Neamț. Aceeași cu a lui *k'ele* e de asemenea aria lui *og'ală* (—*od'ală*), cuprinzând Sudul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Nord-Estul Bucovinei și Basarabia.

Cuvântul [FRÂMBIE—] FRÂNGHIE (neanchetat de Weigand) n'a fost înregistrat pentru un număr mare de puncte, răspunzându-se, în locul lui, *funie*, *sfoară*, *brăcină*. Pentru punctele în care el a fost înregistrat, avem situația următoare: În Banat, punctul 12, în Vestul jud. Hunedoara, punctele 107, 116, 835, și în Crișana, punctele 61,

©BCU CLUJ

298, 302, 305, 308, 315, 320, avem forma *frâmbie*. Sub această din urmă formă, cuvântul îl mai întâlnim, în *Graiul Nostru*, I, p. 52, în Oltenia, comuna Plenița, jud. Dolj, și în Valea Timocului (v. G. Giuglea și G. Vâlsan, *Dela Românii din Serbia*, p. 4 și 371). O formă *frâmbie* este atestată și pentru Basarabia de D. Șandru (*Bulletin Linguistique*, I, p. 94). Ea se mai găsește în dialectul slav din Moravia, intrată din graiul Românilor slavizați în acea regiune (cf. S. Pușcariu, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, p. 36, și N. Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, p. 349). Pentru limba veche, forma e cunoscută din *Psaltirea* lui Dosofteiu, p. 150, și din Anonymus Caransebesiensis. — În Maramureș, Țara Oașului și Vestul Ardealului, avem forma *frâmbd'ie* — *frumbd'ie*. În aria *ĉept* — *pĉele* din Nord-Estul Ardealului și cea din Bucovina, avem forma *frâmbĝie*. Întreg restul țării (Oltenia, Sud-Estul Ardealului, Muntenia, Dobrogea, Moldova, Sudul și Estul Bucovinei, și Basarabia) ne prezintă forma *frâŋg'ie*.

Harta ZBICIU—BICIU (forma dintâi cuprinde jumătatea nordică a Banatului, Crișana, Țara Oașului, Maramureșul, Sud-Vestul și jumătatea nordică a Ardealului, a doua, restul țării), pe care iarăși nu o are Weigand, prezintă o perfectă asemănare cu harta « *Spic* ». Aria cu labiala nealterată este identică. Relevăm de-a-lungul periferiei acestei arii formele: *b(y)iĉ(u)*, 730, jud. Buzău, 748, jud. Prahova, 768, jud. Dâmbovița, 782, jud. Argeș, și *b(d')īĉi(u)*, alături de pluralul *bīĉĕ*, 727, jud. Ilfov. Stadiul *bd'*, ca și cel al lui *pt'* în harta « *Spic* », îl găsim numai în câteva puncte izolate: 363, 364, 370, 375, 378, 935, în Bucovina, 361, în Maramureș, 341, 343, 345, în Nordul jud. Satu-Mare, 103, jud. Hunedoara, 170, 174, jud. Făgăraș, 735, jud. Buzău, 800, jud. Vâlcea. În aceeași regiune cu *spĉic* din Nord-Estul Ardealului avem formele *zbĝiŝ—bĝiŝ*. În aria *spĉic* din Bucovina, avem *bĝiŝ—bĝiŝuşcă*. Sunt de remarcat, în aceste arii, formele de tranziție *zd'(ĝ)iŝ*, 251, jud. Cluj, și *zd'ĝiŝ*, 269, jud. Someș. Întreg restul țării (Maramureșul, Țara Oașului, Ardealul vestic și sudestic, Estul Munteniei, întreagă Moldova, Estul Bucovinei și Basarabia) ne prezintă formele *zd'iĉ—d'iĉ—g'iĉ*.

La fel se prezintă harta BIBOL—BIVOL—BIHOL (forma întâia, în aceleași regiuni cu *zbiciu*, minus Nord-Estul Ardealului, a doua, în Oltenia, Sud-Estul Ardealului, Muntenia și Dobrogea, a treia, în Nord-

©BCU CLUJ

Estul Ardealului, Moldova, Bucovina și Basarabia), pe care de asemenea nu o are Weigand. Aria cu labiala nepalatalizată este aceeași cu a lui « *Zbiciu—Biciu* », cu excepția punctelor 90, jud. Arad (în care avem forma *d'ĝibol(u)* și 880, 885, jud. Romanați (unde avem *g'ị̂ol*). Stadiul *bd'* îl întâlnim numai în patru puncte: *bd'ibol*, 343, jud. Satu-Mare, *bd'ihul* 554, jud. Neamț, *bd'ivol*, 170, jud. Făgăraș, și *bd'yivol*, 800, jud. Vâlcea. În aceeași arie cu *zbĝiŝ* din Nord-Estul Ardealului și în aceeași din Bucovina, avem forma *bĝihol*. Maramureșul, Țara Oașului, întreg Vestul Ardealului ne prezintă forma *d'ibol*, Sud-Estul Ardealului, Estul Munteniei și Dobrogea: *d'ivol—g'ivol*, Moldova, Estul Bucovinei și Basarabia: *g'ihol*.

Tot la fel se prezintă harta ALBINĂ, cuvânt care, pentru Muntenia, Dobrogea, Moldova, Bucovina și Basarabia, e anchetat și de Weigand. Aria cu labiala nealterată este exact cea a lui « *Zbiciu—Biciu* ». Remarcăm de-a-lungul periferiei acestei arii, în ALR, forma *alb(y)ină*, 740, 748, jud. Prahova, 750, 768, jud. Dâmbovița, 782, jud. Argeș, 896, 900, jud. Teleorman, 926, 932, jud. Vlașca. În WLAD, pentru aproape întreaga parte din Muntenia a acestei arii, avem forma *albịină* (: 371, 372, 374—378, 380—385, 395, 399, 405—408, 416, 419, 421—433, 448, 453—460, 462). Stadiul *bd'—bg'* îl găsim numai în câteva puncte izolate: în ALR. I în 335, 341, 343, 345, jud. Satu-Mare, 361, jud. Maramureș, 375, jud. Câmpulung, 94, 98, jud. Turda, 174, jud. Făgăraș, 632, jud. Cahul, 735, jud. Buzău, 800, jud. Vâlcea; în WLAD, în 645, 650, 651, 654, 655, 663, Bucovina, 514, 515, jud. Neamț, 357, 358, jud. Făgăraș, 353, 387, jud. Brașov, 366, 369, jud. Muscel, 411, 412, jud. Buzău, 467, jud. Ialomița, 704, jud. Orhei. Într'o arie la fel de mare ca a lui *ĉept—pĉele*, în Nord-Estul Ardealului, și în aria *ĉept—pĉele* din Bucovina, avem forma *albĝină*. Maramureșul, Vestul și Sudul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, estul Bucovinei și Basarabia ne prezintă forma *ald'ină—alg'ină*.

Harta ALBI (v. harta 2 ALR. I), pe care de asemenea nu o are Weigand, e identică cu harta « *Albină* ». Aria cu labiala nealterată este aceeași. E remarcabilă, în partea din Muntenia a acestei arii, marea frecvență a formei *alb(y)(i)*, 720, 725, jud. Ialomița, 730, jud. Buzău, 768, jud. Dâmbovița, 764, jud. Prahova, 776, 786, jud. Muscel, 790, jud. Argeș, 805, 890, jud. Olt, 896, 900, jud. Teleorman, 932, 940, jud. Vlașca, 954, jud. Ilfov. Stadiul *bd'* îl întâlnim numai în punctele

©BCU CLUJ

333, 335, 339, 343, 345, jud. Satu-Mare, 361, jud. Maramureș, 370, jud. Câmpulung, 554, jud. Neamț, 94, 98, jud. Turda, 170, jud. Făgăraș, 735, jud. Buzău, și 800, jud. Vâlcea. În exact aceeași mare arie din Nord-Estul Ardealului cu *albĝină* și în aceeași din Bucovina, avem forma *albĝ* (de câteva ori și *alĝ*). În întreg restul țării, avem stadiul *d'—g'*.

Harta PORUMBI—GOLUMBI—HULUBI (forma dintâi în Crișana, Țara Oașului, Maramureș, Ardeal, Oltenia, Muntenia și Dobrogea, a doua, în Banat, și a treia, în Moldova, Bucovina și Basarabia), pe care iarăși nu o are Weigand, este foarte asemănătoare cu harta « *Aripi* ». Aria cu labiala nealterată e aceeași, cu excepția punctelor 860, 865, 870, jud. Dolj, unde avem, în primul, *porumbd'ăi*, alături de singularul, *porumbel*, în al doilea *poruŋg'eį*, alături de singularul, *porumbel*, în al treilea, *poruŋg'įăl*, pl. *poruŋg'įăį*. În aceleași regiuni cu *aript'* (Țara Oașului, Maramureș, Vestul și Sud-Estul Ardealului, Sudul Bucovinei), avem *porumbd'*. În punctul 255, jud. Cluj, avem o formă *porumpt'*. În punctul 90, jud. Arad, cu *aripĉ*, avem *golumbd'ĝ*. În aceeași arie mare cu *aripĉ* din Nord-Estul Ardealului, avem *porumbĝ*. În aria *aripĉ* din Bucovina, avem *hulubĝ*. Întreg restul țării prezintă stadiul *d'—g'*.

Cu desăvârșire deosebită de toate hărțile prezentate până acum e harta BINE (ALR .I). Aria cu labiala nepalatalizată, pe lângă aproape întreaga Muntenie, Oltenia, Banatul, Crișana, cuprinde în plus Țara Oașului, Maramureșul, întreg Vestul și Nord-Estul Ardealului, și Bucovina. În nouă puncte doar, situate de-a-lungul periferiei acestei mari arii, întâlnim forma *bd'ine*, 341, 345, jud. Satu-Mare, 361 (alături de *bine*) jud. Maramureș, 554, jud. Neamț, 174 (alături de *bine*), jud. Făgăraș, 735, jud. Buzău, 772, jud. Brașov, 798 (alături de *bine*) și 800, jud. Vâlcea. În punctul 391, jud. Storojineț, avem forma *bĝine*, în 214, jud. Câmpulung: *bĝiṅe* (alături de *biṅe*), în 556, jud. Neamț: *ĝ(d')ini* (alături de *bini*). Sud-Estul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova și Basarabia ne prezintă forma *g'ine*, alături de *bine*, forma aceasta din urmă fiind și aici cea mai deasă.

M

Hărțile MIERCURI (v. hărțile 3 ALR. I și 3 a WLAD) ne prezintă situația următoare:

©BCU CLUJ

În WLAD, aria cu labiala nealterată cuprinde valea Crișului Negru, de unde coboară prin punctele 150, 176, de pe granița Ungariei, în Banat. Cuprinde întreg Banatul, Vestul jud. Hunedoara, mijlocul vestic și întreagă jumătatea estică a Olteniei, Sudul jud. Sibiu și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului. Remarcăm, la periferia nordică a acestei arii, în punctul 119, jud. Sibiu, o formă *myercuri*.

În ALR. I, aria cu labiala nealterată este ceva mai mică, necuprinzând, în Nord de Banat, decât un singur punct, 51, în colțul sudvestic al jud. Arad. Din Vestul jud. Hunedoara cuprinde numai două puncte: 85 și 116. Între Banat și jumătatea estică a Olteniei, cu Sudul jud. Sibiu și Muntenia până în dreptul Buzăului, nu mai există, cum avem în WLAD, nicio punte de trecere. Și aici, tot la periferia nordică a ariei, în punctul 780, jud. Argeș avem de remarcat o formă *m(ń)ărcuri*.

În întreg Nord-Vestul țării, începând în Vestul Bucovinei-Maramureș-Țara Oașului și întinzându-se peste județele Năsăud, Someș, Sălaj, Bihor, Cluj, Mureș, Alba, Turda, Arad, Estul jud. Hunedoara, Vestul jud. Mehedinți, Sudul Olteniei și Valea Timocului, avem, în ambele hărți (cu excepția, în WLAD, a unei mici părți din mijlocul jud. Mehedinți, ce formează puntea de trecere între Banat și Oltenia estică și Muntenia nepalatalizantă), forma *mńercuri*. În WLAD, mai găsim această formă într'o serie de puncte din Sud-Estul Ardealului (: 113, 122, jud. Târnava-Mică, 250, 357—359, jud. Făgăraș, 355, 356, 361—363, jud. Brașov) și într'un punct din Nordul Munteniei (: 365, jud. Muscel). În ALR. I, pentru Sud-Estul Ardealului, o găsim numai în patru puncte: 170, 174, 178, jud. Făgăraș, și 772, jud Brașov. O mai găsim apoi în punctul 800, jud. Vâlcea, 795, jud. 768, jud. Argeș, Dâmbovița, 735, jud. Buzău și 542, jud. Fălticeni.

În Sud-Estul Ardealului (începând cu jud. Alba), în Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Estul Bucovinei și Basarabia, în exact deci aria lui *k'ept—k'ele—og'ială*, avem, în ambele hărți, forma *ńercuri*. Aceeași formă, iarăși în ambele hărți, o mai avem pentru o parte a Sudului Olteniei (Estul jud. Dolj și Sud-Vestul jud. Romanați).

În punctele 746, jud. Dolj, și 745, 274, 275, în Nordul Vidinului, găsim, în WLAD, forma depalatalizată *mnercuri*. În harta ALR-ului, găsim această formă într'un singur punct, 865, jud. Dolj.

Hărțile MIERLĂ—MIRLĂ (ALR. I și WLAD) se deosebesc foarte puțin între ele și aproape de loc de hărțile « *Miercuri* ». Sunt de

©BCU CLUJ

remarcat doar următoarele: Forma MIRLĂ o întâlnim, în WLAD, în jumătatea vestică a Bucovinei, în câteva puncte din Maramureș și Țara Oașului, în Sud-Estul Ardealului, Nordul și Estul Munteniei, Dobrogea, Sud-Estul Moldovei și întreagă jumătatea sudică a Basarabiei. În ALR. I această formă e mai puțin răspândită. ALR. I ne-o atestă o singură dată în estul Munteniei (:*ńirlă* 960, jud. Ialomița), de două ori numai în Moldova (:*ńirlî* 510, jud. Vaslui, și *ńirlă* 584, jud. Bacău) și de trei ori în Basarabia (: *ńirlă*, 454, pe malul stâng al Nistrului, în dreptul județului Soroca, 461, jud. Orheiu, și 691, jud. Ismail). E de remarcat în WLAD, forma *mįirlă*, în punctele 364, 367, 372, 373, 383, 384, jud. Muscel.

Alături de *mńerlă*, WLAD ne prezintă pentru Sudul Olteniei, în trei puncte, și forma *ńerlă* (440, 441, 442, jud. Romanați). ALR. I ne prezintă exclusiv forma întâiu pentru toată această regiune.

În aceeași regiune cu forma depalatalizată *mnercuri*, avem, în WLAD, forma *mnerlă* (350, jud. Dolj, 745, 274, 275, în Nordul Vidinului). În ALR. I nu găsim nicăieri o astfel de formă.

Hărțile MIAUNĂ—MIORLĂIE [pisica ~], MIERE și MIEL, pe care nu le are Weigand, se prezintă exact la fel ca « *Miercuri* » și « *Mierlă—Mirlă* ». Sunt de relevat doar formele depalatalizate *mnere* și *mnel* (aceasta din urmă alături de pluralul *mńeį*), în punctul 865 (aceleași cu *mnercuri*), jud. Dolj.

În harta MILĂ, pe care nu o are Weigand, aria cu labiala nealterată este mai mare decât a lui « *Miercuri* », « *Mierlă—Mirlă* », « *Miere* », « *Miel* » și « *Miaună—Miorlăie* », cuprinzând Banatul, punctele 56, 63 din Sudul Crișanei, întreg jud. Hunedoara, Sudul jud. Sibiu, întreagă Oltenia și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului. În afară de această arie forma cu labiala nepalatalizată o mai găsim în mod izolat, în punctele 302, în Nordul jud. Bihor, 343, în Nordul jud. Satu-Mare, 348, în Nordul Maramureșului, 364, jud. Suceava, 391, jud. Storojineț, 574, jud. Ciuc, 632, jud. Cahul, 680, jud. Ismail, 990, jud. Constanța. În punctul 637, jud. Cahul, avem *ń-i milă de g'ietu om.*

Stadiul *mń* (*mńilă*) îl avem în Crișana, Nord-Vestul Ardealului, Țara Oașului, Maramureș, Vestul Bucovinei și în câteva puncte din Sudul Ardealului (170, 174, jud. Făgăraș, 772, jud. Brașov) și din Nordul Munteniei (735, jud. Buzău, 776, jud. Muscel, 780, jud. Argeș.

Aria lui *ńilă* este exact aceeași cu a lui *ńercuri*.

©BCU CLUJ

În harta MIROS—AMIROS—AMINOS (publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 77) [cu nasul ~, vb.] (forma a doua și a treia, în Crișana, Țara Oașului, Maramureș, Nord-Vestul Ardealului, Bucovina, jumătatea nordică a Moldovei, întreagă Basarabia și Nord-Estul Dobrogei, forma întâia în restul țării), pe care iarăși nu o are Weigand, în afară de aria mare cu labiala nepalatalizată — aceeași cu a lui « *Milă* »—mai avem una mică în Nord-Vestul jud. Bihor. E de relevat forma *m(y)iros*, în punctul 780, jud. Argeș. Cu excepția Nord-Vestului jud. Bihor, aria lui *mńiros—amńiros—amńinos* este aceeași cu a lui *mńilă*. Absolut identică cu aria *ńilă* este aria *ńiros—ańiros—ańinos*.

Harta MIC—MICĂ, (publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 61) pe care de asemenea nu o are Weigand, ne prezintă cea mai mare arie cu labiala nepalatalizată dintre hărțile cu *M* prezentate până acum, întinzându-se, la Nord de Banat, peste Crișana, până în Sudul jud. Satu-Mare. E de relevat, în interiorul acestei arii forma *m(ń)ică*, în 782, jud. Argeș. Stadiul *mń* (*mńic — mńică*) îl avem în Țara Oașului, Maramureș, Vestul Bucovinei, Nord Vestul și Sudul Ardealului, și în câteva puncte din Nordul Munteniei. Studiul *ń* (*ńic—ńică*) îl găsim în aceeași arie cu *ńiros*, *ńilă*, *ńercuri* și celelalte.

La fel cu « *Mic—Mică* » se prezintă harta LACRIMI, pe care nu o are Weigand. E de relevat, în interiorul ariei cu labiala nealterată, forma *lacrăm(ń)*, în punctul 850, jud. Mehedinți, și *lacrămń*, în 45, jud. Timiș-Torontal, și 59, jud. Arad. În ce privește restul, identitatea cu harta « *Mic—Mică* » e perfectă.

Foarte deosebită de toate hărțile prezentate până acum e harta AMIAZI (ALR. I), pe care iarăși nu o are Weigand. Forma cu labiala nepalatalizată o găsim, în această hartă, numai în patru puncte din Banat: 35, jud. Timiș-Torontal, 77, jud. Caraș, 26, 79, Severin, în punctul 116 din Sud-Vestul jud. Hunedoara, în jumătatea Nord-Estică a Olteniei și în Muntenia până la Est de Buzău. În vestul Olteniei, în jumătatea sudică și în partea de Nord a Banatului, în întreagă Crișana, Țara Oașului, Maramureș, Bucovina, Nord-Vestul și Sudul Ardealului, și în Nordul Munteniei, avem forma *amńaz*. Aria *ańaz* este exact aceeași cu a lui *ńercuri*, *ńilă*, *lacrăń* și celelalte. Într'un singur punct, mai întâlnim acest stadiu în Sudul Olteniei: *a venit*

©BCU CLUJ

sụarele nańaz, 885, jud. Romanați. Sunt remarcabile formele depalatalizate: *amnezuri*, alături de singularul *amẹaz*, 214, jud. Câmpulung, *dịamnẹazî*, alături de pluralul *dịańăz*, 540, jud. Iași, *amnẹaz*, 860, și *namnẹaz*, 865, jud. Dolj.

F

Hărțile FIER (v. hărțile 4 ALR. I și 4-a WLAD) ne prezintă situația următoare:

Aria cu labiala nealterată este aceeași în ambele Atlase, cuprinzând întreagă Crișana, Banatul, Vestul jud. Hunedoara, Oltenia nordică și Muntenia sudvestică (în ALR. I, cam jumătatea Munteniei, în WLAD, cam o treime). În aproape întreaga parte din Muntenia a acestei arii (Sudul jud. Argeș, județele Olt, Teleorman și Vlașca), în cea mai mare parte a jud. Dolj, în Oltenia, și, izolat, în punctul 119, jud. Sibiu, avem, în WLAD, forma *fh'er*. În ALR. I, găsim această formă în punctele 750, jud. Dâmbovița, 795, jud. Argeș, 800, jud. Vâlcea, 890, jud. Olt, și 896, jud. Teleorman.

Imediat la Est de aria cu labiala nepalatalizată, avem o mare arie cu forma *h'er*. În privința extensiunii acestei arii, cele două Atlase ne prezintă câteva deosebiri. În WLAD, aria începe, la Nord, în Țara Oașului, și coboară peste jud. Satu-Mare, Nord-Vestul jud. Someș, Estul jud. Sălaj, Vestul jud. Cluj și al jud. Turda, de unde se îndreaptă apoi în spre Est, cuprinzând jumătatea sudică a Ardealului, Nordul și Estul Munteniei, Dobrogea, jumătatea sudică și nordvestică a Moldovei și Sud-Vestul Basarabiei. O arie mică cu acest stadiu o mai găsim, în WLAD, în Sud-Vestul Bucovinei, cuprinzând punctele 652—655, 663. În ALR. I, aria *h'er* este mai puțin extinsă, îndeosebi pentru Sudul Ardealului, Nordul și Estul Munteniei. Din Moldova, de asemenea, ea nu mai cuprinde decât jumătatea sudică. În partea nordică a Moldovei, nu mai găsim această formă decât într'un singur punct, 387, jud. Dorohoi. O găsim în schimb, în Bucovina, în două mici arii, una în Sud-Vest, pe care o are și Weigand, și a doua, în Nord-Est, cuprinzând punctele 395, 397 și 398.

În Estul ariei *h'er*, avem o arie, iarăși mare, cu forma *ŝer*. În WLAD, această arie începe în Nordul județelor Alba și Târnava-Mică și urcă peste Estul jud. Turda și Cluj, de unde peste Sudul

©BCU CLUJ

jud. Someș și Sud-Estul jud. Năsăud se îndreaptă în spre Nord-Est, urcând, prin Sud-Estul Bucovinei, în Nordul Moldovei și al Basarabiei, de unde coboară apoi în spre Sud, cuprinzând Nord-Estul jud. Dorohoi, Estul jud. Botoșani, Estul jud. Iași, și, cu excepția Vestului județelor Cahul și Ismail, întreagă Basarabia. În ALR. I, aria acestei forme e mult mai mare. Cuprinde Nordul jud. Alba, întreg jud. Târnava-Mică, întreg jud. Mureș, aproape întreg jud. Turda, Estul jud. Cluj, aproape întreg jud. Someș, întreg jud. Năsăud, jumătatea estică a Bucovinei, jumătatea nordică a Moldovei, și, cu excepția Vestului acelorași județe Cahul și Ismail, întreagă Basarabia. În mod izolat, în WLAD, găsim o formă *ŝer* în punctul 147, în Sud-Estul Crișanei, și în 594, jud. Tulcea. În Sud-Estul Crișanei, găsim și în ALR. I, o formă izolată *ŝăr(u)*, în punctul 90, jud. Arad. Sunt de relevat, în aria *ŝer* a ALR-ului, formele *ŝ(h')ţĭĕr(u)*, 273, jud. Sălaj, și 283, jud. Cluj, *ș(ŝ)ăr*, 138, jud. Alba, și *șer* 231, jud. Mureș, 255, jud. Cluj, și 257, jud. Someș.

În Maramureș, ambele hărți ne prezintă, în aceeași arie, forma *sier — ser*.

În punctele 401, jud. Hotin, și 667, jud. Ismail, harta ALR-ului ne prezintă o formă *ĉăr*, pe care nu o găsim nicăieri în WLAD.

În punctul 438, jud. Dolj, și în punctele 749, 750 din Sudul Dunării, între Rahova și gura Iskerului, avem, în WLAD, forma *fk'er*. În punctul 273, pe Valea Timocului, avem *ft'er*. În punctele 439, 350, 746, jud. Dolj, 440—442, jud. Romanați, și 275, în Valea Timocului, avem forma *sk'er*. În fine, în punctele 303—305, jud. Dolj, și 274, în Valea Timocului, avem forma depalatalizată *fter*. Fără a ne indica punctul exact, Weigand ne dă pentru Sudul Olteniei, în *Jahresb.*, VII, 29 și o formă *sfier*, alături de *sfiere* (fiere). În ALR. I, pentru întreagă această regiune, nu găsim decât forma *fk'ăr*, în întreg jud. Dolj, de două ori forma *ft'ăr*, în 857, 859 în Valea Timocului, și o singură dată, formă *skiăr*, în punctul 885, jud. Romanați.

În punctul 505, jud. Bacău, găsim, în WLAD, o formă *ţier* (transcrisă *tsier*), pe care nu o întâlnim nicăieri în ALR. I. În 492, jud. Bacău, tot în WLAD, avem o formă *k'er*. Această formă, transcris *t'er*, o găsim și în ALR. I, în punctul 578, jud. Ciuc.

©BCU CLUJ

Hărțile FIERE (publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 47), și FIERBE [se ~], pe care nu le are Weigand, prezintă o identitate perfectă cu « *Fier* ». E doar de relevat că în aria palatalizantă din Sudul Olteniei, avem, în ambele hărți, excluziv stadiul *fk'* (—*ft'*). Aria *fk'erbe* e cu patru puncte (857, 859, din Valea Timocului, și 874, 880, jud. Dolj) mai mică decât a lui *fk'ere—ft'ere*. Mai remarcăm, în harta FIERE, o formă *h'(ș)i̯ĕre*, în punctul 170, jud. Făgăraș, cu totul izolată de aria stadiului respectiv (*ș̂iere*).

În harta FIREZ—FIRISĂU—FIERĂSTĂU—FIERĂSTRĂU (forma întâia, în Banat, Crișana, Vestul Ardealului și Țara Oașului, forma a doua, în Maramureș, Nord-Estul Moldovei și o mare parte a Basarabiei, forma a treia, în Oltenia, jumătatea nordestică a Ardealului, Nord-Vestul și jumătatea sudică a Moldovei, forma a patra, în Sud-Estul Ardealului și în Muntenia), pe care iarăși nu o are Weigand, aria cu labiala nealterată cuprinde, pe lângă Crișana, Banat și Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până la Est de Buzău. Aria *hirez—hirisău—h'i̯erăstău—h'i̯erăstrău* este aceeași cu a lui *h'ier, h'iere, h'ierbe*. Aria *ș̂irez—ș̂irisău—ș̂ierăstău* e în schimb mai mică decât cea a lui *ș̂ier* și celelalte. În Basarabia nu găsim decât în două puncte acest stadiu. De asemenea, în Moldova, îl găsim numai cam în jumătatea nordvestică. Sunt de relevat, în această arie, *ș̂(h')iri̯ĕz(u)*, 273, 280, jud. Sălaj, 283, jud. Cluj, 355, jud. Satu-Mare, și *ș̂(h')iris(u)*, 341, jud. Satu-Mare. În punctul 150, jud. Târnava-Mică, la periferia sudică a aceleiași arii, întâlnim o formă *ș̂ărastău*. În Maramureș și în Nordul jud. Someș, avem forma *sirisău*. Această formă o mai întâlnim în Moldova, în punctele 412, 418, jud. Botoșani, 516, 518, 522, 540. jud. Iași, și în Basarabia, 400, 403, 406, jud. Hotin, 436, 445, 451, jud. Soroca, 464, 476, pe malul stâng al Nistrului, 652, 647, jud. Tighina, 658, 660, 665, 669, jud. Cetatea-Albă, și 672, jud. Ismail. În punctul 352, jud. Maramureș, avem o formă *s(h')irisă̯u*. În 370, jud. Câmpulung avem o formă *t'irist'ă̯u*, în 397, jud. Cernăuți; *kiristeu*, în 578, jud. Ciuc: *t'irăsă̯u*, în 590, jud. Tecuci: *ki̯ărăsti̯ău*,

În hărțile FI [ar ~ fost] și FIN (v. harta 4 ALR. I), pe care de asemenea nu le are Weigand, avem aceeași arie cu labiala nepalatalizată ca în « *Firez — Firisău — Fierăstău — Fierăstrău* ». Ariile celorlalte stadii sunt aceleași ca în « *Fier* », « *Fiere* », « *Fierbe* ». Sunt remarcabile, în harta FI, formele *h'(s')i*, în punctul 890, jud

©BCU CLUJ

Olt, și *fsi*, *si*, în 896, jud. Teleorman. Din harta FIN, relevăm forma *fin*, alături de *sin*, în 348, jud. Maramureș, *t'in*, 578, jud. Ciuc, și *ĉini* (vocativ), alături de sg. *ŝin*, pl. *ŝin(i)*, în 530, jud. Bacău.

La fel cu hărțile « *Fi* » și « *Fin* » e harta FIORI [mi-au trecut ~] — ÎNFIOR [mă ~] (publicată în vol. I al ALR-lui, nr. 100), pe care iarăși nu o are Weigand. Sunt de relevat din ea formele *yiu̯or(i)*, 341, *d'iu̯or(i)*, 341, 343, 345, jud. Satu-Mare, și *sfior(i)*, 305, jud. Bihor.

V

Harta V IER (v. harta 5 ALR. I), pe care nu o are Weigand, ne prezintă situația următoare:

Forma cu labiala nepalatalizată o întâlnim în Sud-Estul Crișanei (jud. Arad și jumătatea estică a jud. Bihor), în Banat, în Sud-Vestul Ardealului, în Oltenia nordică, și în Muntenia până la Est de Buzău. Remarcăm, de-a-lungul periferiei muntene a acestei arii, formele: *v(y)i̯ăr(u)*, 725, jud. Ialomița, *v(y)i̯ăr*, 890, jud. Olt, 896, 900, jud. Teleorman, și *vyi̯ăr*, 795, jud. Argeș.

În Sudul Olteniei, exact în aceeași arie cu *fk'ăr—ft'ăr*, avem *vgi̯ăr—vd'ăr*.

Nord-Vestul Crișanei, Țara Oașului, jud. Sălaj și Vestul jud. Cluj, prezintă forma *d'i̯ĕr—d'ĕr*, pe care, în afară de această arie, o mai găsim în punctele 109, jud. Hunedoara, 170, 174, 178, jud. Făgăraș. În punctul 131, jud. Alba, avem notația *d'(g')ĕr(u)*, iar în punctele 582, jud. Bacău, 740, 748, jud. Prahova, 746, jud. Ilfov, 760, 768, jud. Dâmbovița, și 782, jud. Argeș, forma *g'i̯ăr*.

În punctele 93, jud. Turda, 160, 164, jud. Târnava-Mare, 166, jud. Făgăraș, 190, jud. Trei-Scaune, 370, jud. Câmpulung, în jumătatea sudică a Moldovei, în două puncte din Sud-Vestul Basarabiei, 631, 637, jud. Cahul, în Estul Munteniei și în Dobrogea avem forma *yi̯ăr—yăr*. Punctul 94, jud. Turda, ne prezintă o formă *y(h')ăr*, iar punctul 80, jud. Bihor, forma *her*. În punctul 375, jud. Câmpulung, avem forma *i̯(y)ăr(u)*, în 679, jud. Tulcea: *i̯(y)iăr*, în 984, jud. Constanța: *i̯iăr*, în 395, jud. Cernăuți, 352, jud. Maramureș, 122, jud. Sibiu, 200, jud. Trei-Scaune, și 772, jud. Brașov: *i̯ăr—i̯ĕr*. Punctul 180, jud. Brașov, ne prezintă forma *ir*.

©BCU CLUJ

Începând, la Sud-Vest, în Nordul jud. Hunedoara, și cuprinzând aproape întreg jud. Alba, Nordul jud. Sibiu, jud. Târnava-Mică, Mureș, Turda, Cluj, Someș, Năsăud, jumătatea nordică a Moldovei, Estul Bucovinei, și, cu excepția punctelor 631, 637, jud. Cahul, în întreagă Basarabia, avem forma *ẑi̯ĕr—ẑăr*. Sunt de relevat de-a-lungul periferiei acestei arii formele *y(z')i̯ĕr(u)*, 96, jud. Turda, *ẑ(y)i̯ĕr(u)*, 144, jud. Târnava-Mare, *ẑ(y)i̯ĕr*, 289, jud. Cluj, *y(ẑ)i̯ări*, alături de sg. *yi̯ăr(u)*, 156, jud. Târnava-Mare, *y(ẑ)ăr(i)*, alături de sg. *yăr(u)*, 103, jud. Hunedoara, și *y(ẑ)ăr*, alături de pl. *yăr(i)*, în 632, jud. Cahul, și 691, jud. Ismail. În punctul 138, jud. Alba, avem forma *ẑ(j)ăr*, în 231, jud. Mureș: *ji̯ăr*, în 257, jud. Someș: *jer(u)*, în 363, jud. Câmpulung, 397, jud. Cernăuți, 398, jud. Hotin: *jer*. În punctele 401, jud. Hotin, 578, jud. Ciuc, 667, jud. Ismail, 677, jud. Tulcea, avem forma *ĝăr*.

Întreg Maramureșul prezintă forma *zi̯ĕr—zer*.

La fel se prezintă hărțile VIERME, VIEZURE (în jumătatea vestică a Munteniei, în Oltenia, Banat, jumătatea vestică a Ardealului, Țara Oașului și Maramureș) —VIEZUNE (în jumătatea estică a Ardealului. În restul țării, avem cuvântul « *bursuc* »), și VIESPAR, pe care iarăși nu le are Weigand.

În ce privește harta VIERME, avem doar două mici observații de făcut: 1. Aria palatalizantă din Sudul Olteniei, cu forma *vg'i̯ęrme*, e cu două puncte (874, jud. Dolj, și 878, jud. Romanați) mai mică decât aria *vg'i̯ăr*. 2. În punctul 857 din Valea Timocului, după răspunsul, pentru localitatea respectivă, *vi̯ęrme*, subiectul adaugă că « pe malul Dunării » se zice « *zg'i̯ęrme* ». Forma nu e însă atestată.

Din harta VIEZURE—VIEZUNE, relevăm formele *vy(g')i̯ăzure*, 874, jud. Dolj, și *eḑure*, alături de pluralul *i̯eḑur(i)*, 352, jud. Maramureș.

Din harta VIESPAR, relevăm formele *zęspi*, 394, jud. Rădăuți, *zăsk(i)*, 385, jud. Rădăuți, *zăspĉ*, 391, jud. Storojinej, 392, jud. Rădăuți, *z'ępsă*, 12, jud. Caraș, și *lespe* 680, jud. Ismail. Numai în două din punctele ariei palatalizante din Sudul Olteniei (874 și 880, jud. Dolj) avem stadiul *vg'* (: *vg'i̯ăspari*, ca *vg'ĭăr*, *vg'i̯ęrme*), în restul punctelor acestei arii (860, 865, 870, jud. Dolj, 885, jud. Romanați), avem *g'* (: *g'i̯ăspari*).

©BCU CLUJ

În hărțile VIȚEL (v. hărțile 5 ALR. I și 5 a WLAD), aria cu labiala nealterată, în ambele Atlase aceeași, cuprinde întreagă Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și jumătatea sudvestică a Munteniei. În aproape întreagă partea munteană a acestei arii, avem, în WLAD, forma *vyițel*. În ALR. I, întâlnim această formă în punctele 750, jud. Dâmbovița, 782, jud. Argeș, 786, jud. Muscel, 800, jud. Vâlcea, și 896, jud. Teleorman. Relevăm din harta ALR-ului forma *vĭțel(u)*, cu *i* lung, în punctul 746, jud. Prahova.

Imediat la Est de aria cu labiala nepalatalizată, avem ariile stadiilor *y* (*yițel*) și *d'* (*d'ițel*)—*g'* (*g'ițel*).

Stadiul *y* (*yițel*), îl avem, în WLAD, în două mici arii, una, în Sud-Estul Ardealului — extremitatea nordică a Munteniei, cealaltă, mai mică, în Nord-Vestul Moldovei, și într'o serie de puncte izolate: 189, jud. Satu-Mare, 130, jud. Cluj, 127, jud. Turda, 415, jud. Ialomița, 698, jud. Brăila, 480, jud. Putna, 491, jud. Bacău, 509, jud. Roman, și 629, jud. Iași. În ALR. I, găsim acest stadiu numai în punctele 160, 164, jud. Târnava-Mare, 166, jud. Făgăraș, 190, jud. Trei-Scaune, 764, jud. Prahova, 730, jud. Buzău, 595, jud. Râmnicul-Sărat, și 375, jud. Câmpulung. În punctul 156, jud. Târnava-Mare, avem o formă *y(h')iță̆l(u)*.

Stadiul *d'*(*d'ițel*)—*g'*(*g'ițel*), în amândouă hărțile, începe, la Nord, în Țara Oașului, coborînd, în spre Sud, peste jud. Satu-Mare, Estul jud. Someș, Vestul jud. Cluj și Turda, de unde, cu o mică întrerupere în regiunea Abrudului, se îndreaptă în spre Est peste jud. Alba, Târnava-Mică, Sudul jud. Făgăraș și Brașov, cuprinde Nord-Estul Munteniei, Dobrogea, jumătatea sudică a Moldovei și Sud-Vestul Basarabiei. O arie mai mică cu acest stadiu ne-o mai prezintă ambele hărți în Sudul Bucovinei—Nord-Estul Moldovei.

Forma *ițel* o întâlnim, în WLAD, în punctele 238, 239, 240, jud. Maramureș, 145, 163, jud. Bihor, 164, jud. Turda, și 260, 487, jud. Brașov. În ALR. I, o întâlnim în 352, 354, jud. Maramureș, 122, jud. Sibiu, 200, jud. Trei-Scaune, 772, jud. Brașov, 768, jud. Dâmbovița, 770, jud. Muscel, 395, 397, jud. Cernăuți, și 398, jud. Hotin.

Stadiul *ĭțel* începe, la Sud, în amândouă hărțile, în jud. Turda și Alba, cuprinzând întreg Nord-Estul Ardealului, partea centrală a Bucovinei, partea de Nord a Moldovei, și, cu excepția unei mici părți sudvestice, întreagă Basarabia.

©BCU CLUJ

În aceeași arie din Maramureș, avem, în ambele Atlase, forma *zițel*.

La fel se prezintă hărțile VISEZ (publicată în vol. I al ALR-ului, nr. 73) și ȚEVI, pe care nu le are Weigand.

Din harta VISEZ relevăm: 1) raritatea stadiului *y*, pe care nu-l întâlnim decât în punctele 158, jud. Târnava-Mare, 772, jud. Brașov, 770, jud. Muscel, 730, jud. Buzău, 595, jud. Râmnicul-Sărat, și 2) lipsa completă a stadiului *z*.

În harta ȚEVI, remarcăm aceeași raritate a stadiului *y*. Stadiul *z* îl întâlnim însă în două puncte, 351 și 361, jud. Maramureș.

Cele 55 de hărți prezentate (43 din ALR. I și 12 din WLAD) se repartizează în 3 grupe:

1. Grupa bilabialelor *p, b*
2. » labionazalei *m*
3. » labiodentalelor *f, v*.

Din punctul de vedere al ariei cu labiala nepalatalizată, grupa I-a se repartizează, la rândul ei, în 5 grupe:

1. Hărți a căror arie cu bilabiala nealterată cuprinde Banatul, Sud-Vestul jud. Hunedoara, Oltenia nordică și Muntenia până la Est de București-Ploești: PIEPT (ALR. I și WLAD), PIEPTENE (ALR. I și WLAD), PIELE (ALR. I) și OBIALĂ (ALR. I);

2. Hărți a căror arie cu bilabiala nealterată cuprinde Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, Oltenia nordică și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului: BIVOL—BIBOL—BIHOL (ALR. I) și PORUMBI—GOLUMBI—HULUBI (ALR. I);

3. Hărți a căror arie cu bilabiala nealterată cuprinde Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până aproape în dreptul Buzăului: PICIOR (ALR. I și WLAD), PIPER (ALR. I), OPINCĂ (ALR. I), COPIL (ALR. I și WLAD [necomplet]), SPIC (ALR. I), ARIPI (ALR. I și WLAD), LUPI (ALR. I și WLAD [necomplet]), VRABIE (ALR. I și WLAD), ALBINĂ (ALR și WLAD [necomplet]), BICIU—ZBICIU (ALR. I) și ALBI (ALR. I);

4. O hartă în care aria cu bilabiala nealterată cuprinde numai Crișana, Banatul și Sud-Vestul jud. Hunedoara: FRÂMBIE—FRÂNGHIE (ALR. I);

©BCU CLUJ

5. O hartă în care aria cu bilabiala nealterată cuprinde Maramureșul, Țara Oașului, Crișana, Nordul și Vestul Ardealului, Banatul, Oltenia și Muntenia până în dreptul Buzăului: BINE (ALR. I).

Hărțile labionazalei *m* se repartizează în 4 grupe:

1. O hartă în care forma cu labionazala nepalatalizată o găsim numai în patru puncte din Banat (35, jud. Timiș-Torontal, 77, jud. Caraș, 26, 79, jud. Severin), în două puncte din Sudul jud. Hunedoara (116, 831), într'un punct din Sudul jud. Sibiu (122), în jumătatea nordestică a Olteniei și în Muntenia până la Est de București-Ploești: AMIAZI (ALR. I);

2. Hărți a căror arie cu labionazala nealterată cuprinde Banatul cu extremitatea vestică a jud. Hunedoara, Estul jud. Hunedoara cu Vestul jud. Sibiu, Oltenia nordestică și Muntenia până aproape de Buzău: MIERCURI (ALR. I și WLAD), MIERLĂ — MIRLĂ (ALR. I și WLAD), MIAUNĂ — MIORLĂIE (ALR. I), MIERE (ALR. I) și MIEL (ALR. I);

3. Hărți a căror arie cu labionazala nealterată cuprinde Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până în dreptul Buzăului: MILĂ (ALR. I) și MIROS — AMIROS — AMINOS (ALR. I);

4. Hărți a căror arie cu labionazala nealterată cuprinde Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până la Buzău: MIC-MICĂ (ALR. I) și LACRIMI (ALR. I).

Hărțile labiodentalelor *f*, *v* se repartizează în 3 grupe:

1. O serie de hărți, toate cu *v*: VIER (ALR. I), VIERME (ALR. I), VIEZURE — VIEZUNE (ALR. I) și VIESPAR (ALR. I) ne prezintă forma cu labiala nepalatalizată în jumătatea sudică a Crișanei, în Banat, în Sud-Vestul Ardealului, în Oltenia nordică și în Muntenia până aproape de Buzău.

2. În o a doua serie, toate cu *f*: FIER (ALR. I și WLAD), FIERE (ALR. I) și FIERBE (ALR. I), avem forma cu labiala nealterată în întreagă Crișana, Banat, Sud-Vestul Ardealului, Oltenia nordică și Muntenia până aproape de Buzău.

3. În a treia serie, cu *f* și *v*: FIREZ—FIRISĂU—FIERĂSTĂU—FIERĂSTRĂU (ALR. I), FI [ar ~ fost] (ALR. I), FIORI [mi-au trecut ~] — ÎNFIORAT [m'am ~] (ALR. I), VIȚEL (ALR. I și WLAD), VISEZ (ALR. I) și ȚEVI (ALR. I), aria cu labiala

©BCU CLUJ

nepalatalizată cuprinde Crișana, Banatul, Sud-Vestul Ardealului, întreagă Oltenia și Muntenia până la Buzău.

În regiunea palatalizantă, cele trei grupe de hărți ne prezintă situația următoare:

Imediat la est de aria cu bilabialele *p*, *b* nealterate, avem, stadiile *pt'-pk'*, *bd'-bg'*, — în privința extensiunii cărora, hărțile prezentate ale celor două labiale se regrupează astfel:

1. În hărțile PIELE (ALR. I) și OBIALĂ (ALR. I), stadiile *pt'—pk'*, *bd'—bg'* cuprind Crișana, Țara Oașului, Maramureșul, Sud-Vestul Bucovinei, Nord-Vestul și Sudul Ardealului și extremitatea nordică a Munteniei.

2. În hărțile PICIOR (ALR. I și WLAD), OPINCĂ (ALR. I), ARIPI (ALR. I și WLAD), VRABIE (ALR. I și WLAD) și PORUMBI — GOLUMBI — HULUBI (ALR), stadiile respective cuprind Țara Oașului, Maramureșul, Sud-Vestul Bucovinei, Nord-Vestul și Sudul Ardealului și extremitatea nordică a Munteniei.

3. În hărțile COPIL (ALR. I și WLAD) și LUPI (ALR. I și WLAD), pe lângă regiunile de sub punctul 2, stadiul *pt'—pk'* mai cuprinde întreagă Moldova, întreagă Basarabia și Dobrogea.

4. În hărțile SPIC (ALR. I), ZBICIU—BICIU (ALR), ALBINĂ (ALR. I și WLAD) și ALBI (ALR. I), nu întâlnim decât în mod sporadic stadiile *pt'—pk'* și *bd'—bg*.

5. În WLAD, hărțile PIEPT și PIEPTENE ne prezintă situația de sub punctul 4. În harta PIEPTENE a ALR-ului nu găsim stadiul *pt'—pk'* decât într'un singur punct, 343, jud. Satu-Mare. Tot numai în același singur punct, găsim acest stadiu în harta PIPER (ALR. I), În harta PIEPT a ALR-ului, nu-l găsim deloc.

Aria normală a stadiilor *pt'—pk'*, *bd'—bg'* e cea pe care ne-o prezintă hărțile de sub punctele 1 și 2. Excepțiile pe care ni le prezintă hărțile din categoriile 3—5 se datoresc, de sigur, cauzelor indicate de W. Meyer-Lübke (v. mai sus, p. 104):

a) Menținerea și pentru Moldova, Basarabia și Dobrogea a stadiului *pt'—pk'* în cuvintele COPIL și LUPI se datorește vocalei labiale care precedă (*o*, *u*);

b) Raritatea respectivelor stadii în SPIC, ZBICIU, ALBINĂ, ALBI se datorește consoanei precedente. Grupele dificile *spt'—spk'*, *zbd'—zbg'*, *lbd'—lbg'* s'au redus la *st'—sk'*, *zd'—zg'*, *ld'—lg'*;

©BCU CLUJ

c) Raritatea acestor stadii sau lipsa lor completă în PIEPT, PIEPTENE, PIPER, BIBOL se datorește disimilării totale a primului *p* sau *b* față de *p*, *b* următori. Rolul pe care-l atribue deci S. P u ș - c a r i u (v. mai sus p. 103) disimilării și asimilării în explicarea formelor istro-române *kl'ept* și *câptir-țâptir* poate, fi cred, deplin îndreptățit.

În Estul ariei normale a stadiilor, *pt'-pk'*, *bd'-bg'*, avem stadiile *pĉ-ĉ*, *bĝ-ĝ*, — din punctul de vedere al extensiunii cărora, hărțile prezentate se repartizează în patru grupe:

1. În hărțile PIEPT (ALR. I și WLAD), PIEPTENE (ALR. I și WLAD), PIELE (ALR. I) PIPER (ALR. I), OBIALĂ (ALR. I), găsim aceste stadii în trei arii:

a) în Sud-Estul Crișanei;

b) în Nord-Estul Ardealului;

c) în Bucovina centrală.

2. În hărțile PICIOR (ALR. I), LUPI (ALR. I), ARIPI (ALR. I), VRABIE (ALR. I), BIVOL — BIBOL — BIHOL (ALR. I), PORUMBI — GOLUMBI — HULUBI (ALR. I), aria din Sud-Estul Crișanei e redusă la un singur punct (90, jud. Arad), sau, în VRABIE (WLAD), la două (83, 84).

3. În hărțile PICIOR (WLAD), ARIPI (WLAD), OPINCĂ (ALR. I), SPIC (ALR. I), BICIU—ZBICIU (ALR. I), ALBINĂ (ALR. I), ALBI (ALR. I), nu mai întâlnim de loc în Sud-Estul Crișanei stadiile *pĉ—ĉ*, *bĝ—ĝ*.

4. În hata BINE (ALR. I), nu întâlnim, în întreaga hartă, stadiul *bĝ—ĝ* decât în trei puncte: *bĝine*, 931, jud. Storojineț, *bĝiṅe*, 214, jud. Câmpulung și *ĝ(d')ini*, 556, jud. Neamț.

La Est de ariile stadiilor *pt'-pk'*, *bd'-bg'* și *pĉ-ĉ*, *bĝ-ĝ*, avem, în fine, stadiile *t'-k'*, *d'-g'*, — în privința extensiunii cărora, hărțile se regrupează astfel:

1. În hărțile PIELE (ALR. I), PICIOR (ALR. I și WLAD), OPINCĂ (ALR. I), ARIPI (ALR. I și WLAD), OBIALĂ (ALR. I), VRABIE (ALR. I și WLAD), PORUMBI — GOLUMBI — HULUBI (ALR. I), BINE (ALR. I), aria stadiilor *t'—k' d'—g'* cuprinde Sudul Ardealului, întreagă Moldova, Estul Bucovinei, întreagă Basarabia, Dobrogea și Estul Munteniei.

2. În hărțile SPIC (ALR. I), ZBICIU — BICIU (ALR. I), BIVOL — BIBOL — BIHOL (ALR. I), ALBINĂ (ALR. I), ALBI

©BCU CLUJ

(ALR. I), această arie mai cuprinde, pe lângă regiunile de sub punctul 1, întreg vestul Ardealului, Ţara Oaşului, Maramureşul şi Sud-Vestul Bucovinei.

3. În hărţile PIEPT (ALR. I şi WLAD), PIEPTENE (ALR. I şi WLAD), PIPER (ALR. I), regiunilor de sub 1 şi 2 li se adaugă şi Crişana.

4. În hărţile COPIL (ALR. I şi WLAD) şi LUPI (ALR. I şi WLAD), nu găsim, în schimb, stadiul *t'—k'* decât în câteva puncte din Sud-Estul Ardealului, în câteva puncte din Sudul Basarabiei şi într'o mică arie în Estul Munteniei (jud. Buzău şi Ialomiţa).

Aria normală a stadiilor *t'—k'*, *d'—g'* este cea pe care ne-o prezintă hărţile de sub punctul 1. În punctele 2, 3 şi 4, avem de a face cu aceleaşi excepţii, explicate de W. Meyer-Lübke, de care am vorbit mai sus (v. p. 145).

În hărţile labionazalei *m*, aria palatalizantă prezintă două stadii: *mń* şi *ń*.

Stadiul *mń*, în hărţile MIC—MICĂ (ALR. I) şi LACRIMI (ALR. I), cuprinde Sud-Vestul Bucovinei, Maramureşul, Ţara Oaşului, Nord-Vestul şi Sud-Estul Ardealului, şi extremitatea nordică a Munteniei. În hărţile MILĂ (ALR. I) şi MIROS—AMIROS —AMINOS (ALR. I), acestor regiuni li se mai adaugă Crişana. Aceloraşi regiuni, în hărţile MIERCURI (ALR. I şi WLAD), MIERLĂ —MIRLĂ (ALR. I şi WLAD), MIAUNĂ—MIORLĂIE (ALR. I), MIERE (ALR. I) şi MIEL (ALR. I), se adaugă Vestul şi Sudul Olteniei, iar în harta AMIAZI (ALR. I) se mai adaugă aproape întreg Banatul.

Stadiul *ń*, îl găsim, în toate hărţile, exact în aceeaşi arie, în care avem, pentru bilabialele *p*, *b*, aria normală a stadiilor *k'*, *g'*, adică în Sudul Ardealului, Moldova, Estul Bucovinei, Basarabia, Dobrogea şi Estul Munteniei.

Labiodentalele *f*, *v* ne prezintă, în aria palatalizantă, situaţia următoare:

Imediat la Est de aria cu labiala nepalatalizată, avem, în hărţile lui *f*, o arie mare cu stadiul *h'* (*h'er*, *h'in*, etc.), care, începând, la Nord, în Ţara Oaşului, coboară peste Vestul Ardealului până în Nordul jud. Hunedoara, de unde îndreptându-se în spre Est, cuprinde întreg Sudul Ardealului, partea nordică şi Estul Munteniei, Dobrogea,

©BCU CLUJ

jumătatea sudică a Moldovei și Sud-Eestul Basarabiei. Același stadiu îl mai găsim în două mici arii, în Bucovina, una în Sud-Vestul, cealaltă în Nordul acestei provincii.

În hărțile cu *v*, în regiunile ariei mari a lui *h'*, pentru *f*, precum și în cele două arii mici din Bucovina, avem trei stadii: *d'*(—*g'*), *y* și *i*. În hărțile VIER (ALR. I), VIERME (ALR. I) și VIESPAR (ALR. I), aria cea mare se împarte în mod aproape egal între stadiile *d'*, care cuprinde Nord-Vestul *y*, care cuprinde Sud-Estul. Stadiul *i* îl întâlnim numai în câteva puncte izolate în regiunile stadiului *y* din Sud-Estul Ardealului, Nordul Munteniei, Bucovina și Nordul Maramureșului. În hărțile VIEZURE — VIEZUNE (ALR. I), VIȚEL (ALR. I și WLAD), VISEZ (ALR. I), și ȚEVI) ALR. I), aproape întreaga arie mare, ca și cele din Bucovina, ne prezintă aproape excluziv stadiul *d'*.

În estul ariei stadiilor *h'*, *d'*(*g'*)—*y*—*i*, avem o arie, de asemenea foarte mare, cu stadiile *ŝ*, pentru *f*, și *ẑ*, pentru *v*. Aria lui *ŝ* ocupă jud. Someș, Estul jud. Sălaj, Cluj și Turda, Nordul jud. Alba și Târnava-Mică, județele Mureș și Năsăud, jumătatea nordică a Moldovei, Estul Bucovinei și Basarabia. Aceeași pentru Moldova, Bucovina și Basarabia cu cea a lui *ŝ*, aria lui *ẑ* pentru *v*, are în Ardeal, atât în WLAD cât și în ALR. I, o mai mare extensiune, coborînd în spre Sud-Vest până în jud. Hunedoara, iar în spre Sud-Est cuprinzând aproape întreg jud. Alba, jud. Târnava Mică, Nordul jud. Sibiu și Nordul jud. Târnava-Mare.

În Maramureș, avem, pentru *f*, stadiul *s*, iar pentru *v*, în exact aceeași arie, stadiul *z*.

Dintre toate hărțile prezentate ale celor cinci labiale, în Sudul Olteniei, palatalizează numai următoarele: PIEPTENE (ALR. I și WLAD), PIEPT (ALR. I și WLAD), prezentându-ne formele *k'eptene* și *k'ept* (în WLAD și o formă depalatalizată *tept*, în punctul 274, lângă Vidin, în Sudul Dunării); PIELE (ALR. I), cu formele *k'ele*, în cinci puncte, 860, 865, 870, 874, 885, *pt'ele*, într'un singur punct, 810, și *pk'ĕi*, alături de singularul *k'ele*, în punctul 874; OBIALĂ (ALR. I), cu formele *obg'ială*, în punctele 860, 865, 870, 885, *obd'ală*, în punctul 859, și *ob*(*d'*)*ală*, în punctul 880; BIVOL—BIBOL—BIHOL (ALR. I), cu forma *g'iol*, în două puncte, 880 și 885; PORUMBI—GOLUMBI—HULUBI (ALR. I), cu fornele *porumbd'ăi*, alături de singularul *porumbel*, în 860, *poruŋg'eĭ*, alături de singularul *porumbel*, în 865, și

©BCU CLUJ

porunǧ'i̯ăl, pl. *porunǧ'i̯ăi̯*, în 870; MIERCURI (ALR. I și WLAD), cu formele *mńercuri* (cea mai frecventă), *ńercuri*, și *mnercuri* (depalatalizată); MIERLĂ—MIRLĂ (ALR. I și WLAD), cu *mńerlă*, *ńerlă* și *mnerlă*; MIERE (ALR. I), cu *mńere*, *ńere* și *mnere*; MIEL (ALR. I), cu *mńel* și *mnel*; AMIAZI (ALR. I), cu *amńaz*, *nańaz* și *amn̯eaz*, *namneaz*; FIER (ALR. I și WLAD), cu formele, în WLAD, *fher*, *fk'er*, *sk'er*, *sfĭer* (cf. *Jahresb.*, VII, 29 și *fter* (depalatalizată), în ALR. I, *fk'ăr*, *ft'ăr* și *sk̯iăr*; FIERBE (ALR. I) și FIERE (ALR. I), cu formele *fk'erbe—ft'erbe* și *fk'ere—ft'ere* (cf. în Weigand, *Jahresb.*, VII, 29 și o formă *sfiere*); VIER (ALR. I), cu *vg'i̯ar* și *vd'ăr*; VIERME (ALR. I), cu *vg'i̯erme*; VIEZURE — VIEZUNE (ALR. I); cu *vy(g')i̯ăzure*, în 874, *vg'i̯ăzure*, în 860, 870, 880, 885, și *g'i̯ăzure*, în 865; VIESPAR (ALR. I), cu formele *vg'i̯ăspari*, în 874, 880, și *g'i̯ăspari*, în 860, 865, 870, 885.

Ordinea în care se succed, începând dela Vest spre Est, ariile diferitelor stadii, cu nenumăratele lor forme de tranziție dela un stadiu la altul înșirate de-a-lungul granițelor respectivelor arii, constitue scara completă a evoluției fonetice a fenomenului palatalizării labialelor. În această privință, hărțile, atât ale lui Weigand, cât îndeosebi cele ale ALR-ului, ne confirmă în modul cel mai desăvârșit explicația dată procesului palatalizării, întâia oară, de către Alexandru Lambrior (v. mai sus, pp. 95—96), aceeași, mai târziu, de către Wilhelm Meyer-Lübke (v. mai sus, pp. 104—106), și care a fost confirmată, pe bază de fonetică experimentală, în toate detaliile ei, de către Hubert Pernot, în legătură cu palatalizarea labialelor din greaca modernă, graiurile din Hios (*Études de linguistique néohellénique I. Phonétique des parlers de Chio*, chez l'auteur, 1907, pp. 240—282), și de către Alexandru Rosetti, în legătură cu palatalizarea noastră (v. mai sus, pp. 110—114 și cf. și Eugen Herzog, v. mai sus, pp. 115—116 și Alexi Procopovici, v. mai sus, pp. 116—117).

De-a-lungul graniței dintre aria palatalizantă și cea cu labialele nealterate, găsim:

[P.] **p̯i**: *p̯iĭór* WLAD, în o mare parte din vestul Munteniei (373—376, 381—390, 392, 395, 397—399, 405, 406, 409, 410, 412,

©BCU CLUJ

416, 417, 422—424, 427—433), *copi̯il* WLAD, în aceleași regiuni (371, 372, 374—378, 380—386, 389—391, 395, 399—401, 405—408, 416, 419, 448, 453—460, 462).

p(h')i̯: *p(h')i̯ăpt(u)*, *p(h')i̯ăptur(i)* ALR. I 725, *p(h')i̯ăpt(u)* ALR. I 730, *p(h')i̯ĕpt*, *p(h')i̯ăptur(i)* ALR. I 800, *p(h')i̯ăpt*, *p(h')i̯ăptur(i)* ALR. I 896, 932, *p(h')i̯ęle* ALR. I 725, 748, 782, 786, 880, 932, *p(h')ęle* ALR. I 800, *p(h')icor* ALR. I 768, 831, 896, 926, 932, *lup(h'i)* ALR. I 782, 795, *ariph'*, *ăriph'*, *ărph'*, alături de *arip*ᶜ, *ărip*ᶜ, *ărp*ᶜ WLAD, foarte frecvente în Crișana, Banat și Oltenia.

p(h't')i: *p(h't')ic̆(u̯)are* ALR. I 750, *luph'(t'i)* ALR. I 800, *p(t')i̯ęli̯e* ALR. I 122, 343, 831, *arip(t')ile* ALR. I 343.

[B] **bi̯i**: *albi̯ină* WLAD, în Muntenia vestică (371, 372, 374—378, 380—386, 395, 399, 405—408, 416, 419, 421—433, 448, 453—460, 462).

b(y)i̯: *b(y)ic̆(u)* ALR. I 730, 748, 768, 782, *alb(y)ină* ALR. I 740, 748, 750, 768, 782, 896, 900, 926, 932, *ob(y)i̯ală* ALR. I 874, *ob(y)i̯alĭ* ALR. I 896, 932, *u̯ob(y)i̯ală* ALR. I 795, 900, *vrab(y)iĭĕ*, *vrăb(y)iĭ* ALR. I 768, *vrăb(y)i̯oiu* ALR. I 795, 932, *alb(yi* ALR. I) 720, 725, 730, 768, 776, 786, 790, 805, 890, 896, 900, 932, 940, 954, *corby* WLAD 189.

b(d')i: *b(d')îc̆(u)*, alături de pluralul *bîc̆e* ALR. I 727, *vrăb(d')-iu̯oi(u)*, *vrăb(d')iĭ* ALR. I 727, *zb(d')ic̆i̯(u)*, *alb(d')* ALR. I 343, *b(d')ine* ALR 798.

[M] **mi̯i**: *mi̯irlă* WLAD 364, 367, 372, 373, 383, 384, jud. Muscel.

m(y)i: *m(y)iros* ALR. I 780, *myercuri* WLAD 119.

m(ń): *m(ń)ărcur(i)* ALR. I 782, *m(ń)ică* ALR. I 782, *lacrăm(ń)* ALR. I 750 și 850.

[F] **f(h')i̯**: *f(h')i̯ăr* ALR. I 750, 795, 800, 890, 896, *f(h')i̯ęre* ALR. I 725, 750, 795, 800, 900, 926, *f(h)in* ALR. I 725, 750, 782, 786, 795, 800, 890, 896, *fh'er*, *fh'ir*, *fh'i* WLAD 119, 302, 306—308, 327, 330—332, 339—349, 351, 428—430, 432—433, 446—453, 454—457, 458—462.

[V] **v(y)i̯**: *vyi̯ăr* ALR. I 725, 790, 795, 800, 890, 900, *v(y)i̯ęrme* ALR. I 795, 800, 896, *v(y)isez* ALR. I 750, 786, 800, 900, 926, *v(y)i̯ęl* ALR. I 750, 782, 786, 800, 896, *vyi̯ęl* WLAD 119, 327—331, 374, 376—378, 384, 387—389, 421—424, 427—433, 448, 453, 458, 459, 462.

©BCU CLUJ

v(y)g′: *vy(g′)ịăzure* 874.

În preajma graniței dintre aria stadiilor *pt′—pk′*, *bd′—bg′* și aria stadiilor *t′—k′*, *d′—g′*, întâlnim formele de tranziție:

(p)t′: *(p)t′ịeḷiĕ*, *(p)t′iĉor(u)* ALR. I 103, *(p)t′ẹptine* ALR. I 343.

(p)k′(t′): *(p)k′(t′)ẹḷiĕ* ALR. I 125.

(p)k′: *(p)k′ẹle* ALR. I 573.

(p)ĉ: *(p)ĉịor* ALR. I 223.

(b)ĝ: *al(b)ĝină* ALR. I 217.

Pe marginea ariilor *pĉ—ĉ* și *bĝ—ĝ*, găsim următoarele forme de transiție, — toate acestea însă numai pe marginea primelor două arii ale acestor stadii, cea din Sudul Crișanei și cea mare din Nord-Estul Ardealului, lipsind cu desăvârșire din aria din Bucovina:

[P.] **pĉ(t′)**: *pĉ(t′)ẹḷ′ĕ*, *pĉ(t′)ẽi̯* ALR. I 251, *pĉ(t′)ẹle*, *pĉ(t′)ịẽi̯* ALR. I 266, *pĉ(t′)ịeḷiĕ* ALR. I 571, *pĉ(t′)iŝor* ALR. I 214, *pĉ(t′)iŝor(u)* ALR. I 249, *u̯opĉ(t′)iŋcă* ALR. I 251, 266, *spĉ(t′)ic* ALR. I 251, *aripĉ(t′)* ALR 251.

ĉ(t′): *ĉ(t′)ăpt* ALR. I 56, 556, *ĉ(t′)ăpt(u)* ALR. I 90, *ĉ(t′)ịẽpt* ALR. I 249, 571, *ĉ(t′)ịẽpĉiñĕ* ALR. I 251, *ĉ(t′)ẹpt′iṅe* ALR. I 298, *ĉ(t′)ẹpĉ(t′)iṅe* ALR. I 556, *ĉ(t′)aptăn* ALR. I 90, *ĉ(t′)iperi̯* ALR. I 251, *ĉ(t′)iŝor* ALR. I.

[B.] **bĝ(d′)**: *obĝ(d′)ịală* ALR. I 63, 87, 251, 266, *vrabĝ(d′)ĕ* ALR. I 90.

ĝ(d′): *alĝ(d′)ină* ALR. I 251, *ĝ(d′)ibol(u)* ALR. I 249, *ĝ(d′)ibol* ALR. I 251, 269, *frunĝ(d′)i(i)* ALR. I 251, *zĝ(d′)iŝ* ALR. I 251, 269, *ĝ(d′)ini*, *oĝ(d′)ală*, *vraĝ(d′)ịiĕ* ALR. I 556, *alĝ(d′)* ALR. I 247, 251, 556.

Ceea ce e aici, în primul rând, remarcabil, este faptul că nicio dată nu întâlnim, între aceste forme, forma cu *palatală* +*africată*: *pĉ(k′)—ĉ(k′)*, *bĝ(g′)—ĝ(g′)*, ci excluziv cea cu *prepalatală* + *africată*: *pĉ(t′)—ĉ(t′)*, *bĝ(d′)—ĝ(d′)*. Aceasta ne dovedește că stadiile *pĉ—ĉ*, *bĝ—ĝ*, care se și află tocmai în regiunile cu prepalatală, s'au desvoltat din prepalatală.

În al doilea rând, e de remarcat faptul că stadiul fără labială nu ni-l prezintă, în cele trei arii cu africată, decât cuvintele PIEPT, PIEPTENE și PIPER (: *ĉept*, *ĉeptene*, *ĉiper*). Toate celelalte cuvinte ale căror hărți le-am prezentat, incluziv SPIC, ZBICIU, ALBINĂ, ALBI, ne prezintă, în aceste trei arii, stadiile *pĉ*, *bĝ*. Forma fără

©BCU CLUJ

labială, la aceste din urmă cuvinte, o întâlnim numai în mod sporadic, pe marginea celor trei arii. Alături de africată, labiala se menține deci în aceste arii, când urmează unei alte consonante (: *spĉic*, *zbĝiŝ*, *albĝină*, *albĝ*). Aceasta e o dovadă că, la apariția africatei, labiala se menținea încă lângă prepalatală și când era precedată de o consonantă, ceea ce însemnează că, de fapt, africata a trebuit să apară, în aceste regiuni, la foarte scurt interval după producerea palatalizării.

Evoluția prepalatalei în africată nu e însă un fenomen prea recent. Următorul fapt este o dovadă că vârsta acestui stadiu se ridică la peste 200 de ani. În studiul *Emigrările de peste munți* (Analele Academiei Române. Mem. Secț. Ist., Seria II, tom. XXXVII, pp. 816—865), Ion Nistor, după o statistică a Bucovinei întocmită la 1778 de o comisie de conscripție, instituită de Enzenberg, guvernatorul Bucovinei din acele timpuri, și care se păstrează în « Arhivele de Război » din Viena, a arătat că, în Bucovina, avem un foarte mare număr de Ardeleni, emigrați, în cea mai mare parte, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în timpul luptelor împotriva Unirii și a instituirii regimentelor de grăniceri, tocmai din regiunea ariei mari, din Nord-Estul Ardealului, a stadiilor *pĉ—ĉ*, *bĝ—ĝ*. Aria cu aceste stadii din Bucovina, care se prezintă sub o formă absolut statică, neîntâlnind în ea nicio singură dată o formă de tranziție *pĉ(t')*, *bĝ(d')*, cum avem în celelalte două, cred că se datorește acestei emigrări,—stadiile *pĉ—ĉ*, *bĝ—ĝ* fiind importate aici din aria mare din Nord-Estul Ardealului. Unul din satele anchetate de Pop din această arie, Tereblecea (392), jud. Rădăuți, îl găsim trecut în statistica respectivă ca fiind chiar pur ardelenesc, având în acea epocă 74 de familii. Tot din această arie și anchetat de Pop mai găsim trecut în statistică, ca având o parte din locuitori Ardeleni, satul Ciudeiu (391), jud. Storojineț.

Tot cu o origine ardelenească e probabil să avem de a face și în ceea ce privește aria palatalizantă din Sudul Olteniei. Această parte de Sud a Olteniei a fost, în trecut, unul din locurile foarte obișnuite, în care iernau, cu turmele lor, păstorii ardeleni din regiunile Sibiului, Hunedoarei și din Câmpina Ardealului, de unde se coborau, în spre Sudul cu clima mai dulce, în timpul iernii, al Olteniei, pe văile Jiului și Oltului (Cf. Mara N. Popp, *Ciobănia la Ungurenii din dreapta Oltului*, în « Buletinul Societății Regale Române de Geografie », tom. LI, 1932, pp. 149—167, Nicolae Dragomir, *Din trecutul*

©BCU CLUJ

oierilor mărgineni din Sălişte şi comunele din jur, în « Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj », vol. II, 1926, pp. 195—257 şi Laurian Someşan, *La transhumance des bergers transylvains dans les Provinces Roumaines*, în « Revue de Transylvanie », tom. I, 1935, pp. 465—476). Îngreuindu-se condiţiile vieţii pastorale, în deosebi, în urma creşterii greutăţilor pe care le întâmpinau păstorii ardeleni la trecerea graniţei, foarte mulţi dintre ei s'au stabilit definitiv în Principate. Întreaga brână de sate oltene dela poalele munţilor, între văile Jiului şi Oltului (: Cernădia, Baia de Fier, Polovragii, Novacii-Gorjului, Vaideienii-Vâlcei, etc.) o datorim acestor păstori ardeleni (Cf. Mara N. Popp, *op. cit.*, p. 149). De sigur însă, mulţi dintre ei au rămas, ca şi în Dobrogea, în înseşi locurile de iernatec, dedându-se agriculturii (cf. Mara N. Popp, *op. cit.*, p. 167). În afară de aceasta, partea sudică a Olteniei, prin trecerea în Valea Timocului a unei părţi din locuitorii acestei regiuni, a prezentat, în secolul al XVIII-lea, un gol mare de populaţie. Tocmai în această epocă, avem, din Ardeal, un exod considerabil de emigrare a elementului românesc în Principate, din pricina aceloraşi lupte împotriva Unirii care i-au făcut pe cei din Nord-Estul Ardealului să emigreze în Bucovina, şi din pricina persecuţiilor de tot felul ale Ungurilor şi Saşilor. Pentru emigrarea în număr mare, în această epocă, a Ardelenilor în Oltenia, cred că e de ajuns să citez aici următorul fapt pe care ni-l relatează Ioan Lupaş în *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, pp. 166—167: « În satele săseşti încă s'a început în veacul al XVIII-lea un fel de prigonire a Românilor: din multe locuri ei au fost alungaţi, căci Saşii văzându-i că se prea înmulţesc, se temeau de ei.

« Apăsaţi de atâtea greutăţi, nu e de mirare că începură a trece cu sutele în Ţara-Românească Cârmuirea a dat dese porunci spre a împiedeca ieşirea lor din ţară. Văzând că aceasta nu e cu putinţă, au pus grăniţeri să păzească prin munţi şi să-i întoarcă înapoi pe Românii cari şi-au părăsit vetrele. Astfel, despre căpitanul Petauer din Jina se spune că umbla cu o patrulă de 30 de feciori prin munţi şi la 1776 a reuşit să întoarcă 400 de familii române din calea lor de pribegire spre Ţara Românească. Tot aşa făcea şi căpitanul român Caliani prin părţile Haţegului ».

©BCU CLUJ

Considerând de origine ardelenească palatalizarea din Sudul Olteniei, pot fi mai ușor explicate formele *sk'er*, *sk'ere*, *sk'erbe* și *sfier*, *sfiere* din această regiune, cele dintâi rezultând din contaminarea rostirei *h'er*, *h'iere*, etc., adusă (cu *h'*, care a devenit apoi oclusivă) din regiunea Sibiului, cu *ŝer*, *ŝere*, adusă de pe Câmpia Ardealului, cele de al doilea, din contaminarea rostirei locale *fier*, *fiere* cu aceleași *ŝer*, *ŝere*, etc., de pe Câmpie, — *ŝ* transformându-se în *s* din cauza lipsei acestei nuanțe din graiul unei părți a populației. În felul acesta cred că se explică și stadiul static în care se prezintă și aici palatalizarea: O avem numai în câteva cuvinte, și numai înainte de *ie* și *ia* (: PIEPT, PIEPTENE, PIELE, dintre cele cu *p*; OBIALĂ, PORUMBIEL, dintre cele cu *b*; AMIAZI, MIERCURI, MIERE, MIEL, MIAUNĂ, MIERLĂ, dintre cele cu *m*; FIER, FIERE, FIERBE, dintre cele cu *f*; și VIER, VIERME, VIEZURE, VIESPAR dintre cele cu *v*). Înainte de *i* o găsim numai în harta BIVOL, care, în două puncte, 880 și 885, ne prezintă forma *g'i̯ol*. Nu găsim nicio formă palatalizată înainte de *-i* al pluralului.

Pe marginea ariilor ŝ, pentru F, și ẑ, pentru V, întâlnim:

[F] **h'(ŝ)**: *h'(ŝ)i̯ĕr(u)*, *h'(ŝ)i̯ẹrbi̯ĕ*, *h'(ŝ)iriĕz(u)* ALR. I, *h'(ŝ)iară*, *h'(ŝ)i*, *h'(ŝ)iu̯orile* ALR. I 283, *h'(ŝ)irisău̯* ALR. I *h'(ŝ)in* ALR. I 136, 144, 283, 352, 355.

h'(s'): *h'(s')i* ALR. I 890.

ŝ(h'): *ŝ(h')i̯er(u)*, *ŝ(h')i̯ẹrbe* ALR. I 283, *ŝ(h')iu̯ăr(i)*, *ŝ(h')iri̯ĕz(u)* ALR. I 280, *ŝ(h')iris(u)* ALR. I 341, *ŝ(h')in* ALR 375, *înŝ(h')iorat(u)* ALR 136. I.

[V] **y(ẑ)**: *y(ẑ)ăr(i)*, *y(ẑ)ęrme* ALR. I, 103, *y(ẑ)i̯ăr(i)* ALR. I 156, *y(ẑ)i̯ĕr* ALR. I 186, 636, 691, *y(ẑ)armi̯e* ALR. I 94, *y(ẑ)ęrme* ALR. I 186, 370, 637, *y(ẑ)iți̯ăl(u)* ALR. I 96.

y(z'): *y(z')i̯ĕr(u)*, *y(z')i̯ęrmi̯ĕ*, *y(z')i̯espari̯u* ALR. I 96, *y(z')i̯ęrme* ALR. I 156, *y(z')i̯ĕspar(i)* ALR. I 164.

ẑ(y): *ẑ(y)i̯ĕr(u)* ALR. I 144, *ẑ(y)i̯ĕr* ALR. I 289, *ẑ(y)ęrme* ALR. I 186.

h(z'): *h'(z')isat(u)* ALR. I 96.

d'(ẑ): *d'(ẑ)isat* ALR. I 144, *d'(ẑ)isîă̯d* ALR. I 351.

Înăuntrul acestor două arii, evoluția a ajuns, pe alocurea, la șuierătoarele ș, pentru F, și j, pentru V:

©BCU CLUJ

[F] ş: *şęre, şirastău* ALR. I 231, *şer* ALR. I 231, 255, 257, *şară* ALR. I 255, 257 *şerbe* ALR. I 231, 257, 573, *şiriez* ALR. I 255, *şirez(u), şin(u)* ALR. I.

[V] j: *jiăr, jęrmene, jęzune, jiţăl* ALR. I 231, *jer(u)* ALR. I 255, 397, 398, *jęrme, jęzură* ALR. I 257, *jisăz(u)* ALR. I 231, 257, *ţăj(i)* ALR. I 257.

Pentru aceste din urmă evoluţii, avem stadiile intermediare:

[F] ŝ(ş)*ăr, ŝ(ş)ęrbe* ALR. I 138, *ş(ŝ)in* ALR. I 138, 255.

[V] ẑ(j): *ẑ(j)ăr* ALR. I 138, *ţeẑ(j)ii* ALR 103.

j(ẑ): *j(ẑ)eẑ(j)uńe* ALR. I 138, *j(ẑ)isîăz* ALR. I 255.

Avem de aface cu false regresiuni, în formele:

[F] *câr, cîn* ALR. I 401, 667, *cęre* ALR. I 401, *cęrea* ALR. I 667, *cęrbi* ALR. I 401, *cęrbe* ALR. I 667, *cirisău* ALR. I 401, *ci* ALR 667, *cini*, alături de sg. *şin* ALR 530.

[V] *găr(i)* ALR. I 401, *găr* ALR. I 667, *gęrmi* ALR. I 401, *gęrme* ALR. I 667, *gisăz* ALR. I 269, *gisăd* ALR. I 381, 401, 667, *ţîăg* ALR. I 269, *ţăg* ALR. I 401.

Aceste forme s'au desvoltat din formele cu *ŝ, ẑ*, fiind înglobate în categoriile *cerb — şerb, cine — şine, genunche — ẑenunche — ẑenunce*, etc.

Fricativa palatală *h'* (din F) a devenit oclusivă palatală:

t': *t'ĕr, t'ęrbe, t'irisău, t'in* ALR. I 578, *t'irist'ău* ALR. I 370.

k': *k'er* WLAD 508, *k'iristeu* ALR. I 397, *kiărăstiău* ALR.I 590.

Prin sonorizare, acest *h'* a devenit *y*: *yiuor* (fior) ALR. I 341, iar acest *y*, prin închidere, a devenit oclusiva palatală *d'*: *d'iuor* ALR 341, 343, 345.

Avem de aface cu afonizarea lui *y* (din V), în formele:

y(h')ăr(u), y(h')ăzure, y(h')ăspariu ALR 94, *y(h')iędzure* ALR. I 96, *y(h')iţăl(u)* ALR. I 156.

her, herme, hezurie ALR. I 80, *ţęhiiĕ, h'isiăd* ALR. I 96.

Stadiul i, pentru V, s'a desvoltat prin pierderea treptată a naturii de fricativă a lui *y*:

iy: *i(y)ăr(u)* ALR 375, *i(y)ăr* ALR. I 679.

ii: *iiĕr* ALR. I 352, *iiăr* ALR. I 395, *iiţăl* ALR. I 122, 200, 354, 398, 772, *iisez* ALR. I 200, *iisăd* ALR. I 398.

i: *ţăiĕ* ALR. I 352, *isîăd* ALR. I 352, 354, *ţăi* ALR. I 352, 354, 370, 375, 395, 397, *isăd* ALR. I 397, *isăz* ALR 180.

©BCU CLUJ

O formă maramureșeană ca *s(h')irisău* ALR. I 352, deși singura de acest fel, ne arată că stadiul s, pentru *f*, din această regiune, s'a putut desvolta de-a-dreptul din *h'*. În acest caz, deși ne lipsește o formă similară lui *s(h')irisău*, e foarte posibil că și z, pentru *v*, s'a născut de-a-dreptul din *y*, *d'*. Vecinătatea sudestică a ariei *s*, *z* cu marea arie a lui *ŝ*, *ẑ* și formele periferice maramureșene *h'(ŝ)in* ALR 352, 355, *d'(ẑ)isîăḑ*, *ẑiṭăl* ALR. I 351, *ẑieḑure*, *ṭăẑ(i)* ALR. I 345, ne face însă să credem că stadiile s, z s'au desvoltat totuși mai curând din *ŝ*, *ẑ*, evoluție absolut normală și facilă.

Aceeași ordine de succesiune a ariilor, din spre Vest spre Est, care ne dă scara evoluției fonetice a palatalizării, ne dă, în același timp, scara diferitelor grade de vechime ale fenomenului. Acest lucru, în modul cel mai clar, îl observăm în hărțile cu *p*, *b* și *m*.

Avem întâiu, ca cele mai nouă stadii, formele de pe granița dintre aria cu labiala nepalatalizată și cea palatalizantă:

p(h')iăpt ALR. I 725, 730, 800, 896, 932, *p(h')ieḽe* ALR. I 725, 748, 782, 786, 800, 880, 932, *p(h')icor* ALR. I 768, 831, 896, 926, 932, *lup(h'i)* ALR. I 782, 795,

p(h't')iĉ(u)are ALR. I 750, *luph'(t'i)* ALR. I 800, *p(t')ieḽie* ALR. I 122, 343, 831, *arip(t')ile* ALR. I 343;

b(y)iĉ(u) ALR. I 730, 748, 768, 782, *alb(y)ină* ALR. I 740, 748, 750, 768, 782, 896, 900, 926, 932, *ob(y)ală* ALR. I 795, 874, 896, 900, 932, *alb(yi)* ALR. I 720, 725, 730, 768, 776, 786, 790, 805, 890, 896, 900, 932, 940, 954, *corby* WLAD 189;

b(d')īĉ(u), *vrăb(d')iuoi(u)*, *vrăb(d')ii* ALR. I 727, *zb(d')ici(u)*, *alb(d')* ALR. I 343, *b(d')ine* ALR. I 798;

m(y)iros ALR. I 780, *myercuri* WLAD 119;

m(ń)ărcur(i), *m(ń)ică* ALR. I 782, *lacrăm(ń)* ALR. I 750, 850.

Urmează, după acestea, aria mare cu stadiile mai înaintate și mai vechi: *pt'—pk'*, *bd'—bg'* (aici aparțin și stadiile *pĉ*, *bĝ*, v. mai sus, pp. 196—197) și *mń*, care cuprinde, în hărțile normale (v. mai sus, p. 190), o parte sau chiar întreagă Crișana, Țara Oașului, Maramureșul, Sud-Vestul Bucovinei, Nordul, Vestul și Sudul Ardealului și extremitatea nordică a Munteniei.

©BCU CLUJ

Că și în aceste regiuni palatalizarea e recentă, ne-o dovedesc, în primul rând, înseși stadiile *pt'—pk'*, *bd'—bg' mń*, cu labiala păstrată lângă palatală, în al doilea, vecinătatea imediată a acestor regiuni cu aria cu labiala nepalatalizată, care, precum am văzut mai sus (v. p. 190), la cele mai multe cuvinte, se ridică, în spre Nord, peste Crișana, până în jud. Satu-Mare. Pentru Țara Oașului și Maramureș, acest lucru ni-l mai dovedesc numeroasele forme cu labiala nepalatalizată pe care le întâlnim încă azi în aceste regiuni, unde, incontestabil, ele nu sunt de proveniență cultă, ci sunt forme păstrate astfel din epoca când regiunile respective aparțineau ariei nepalatalizante. Într'un răspuns primit din Maramureș, la 1889, de H a s d e u, la Chestionarul său linguistic, lansat în 1884, se relatează (*Răspunsuri la Chestionarul linguistic*, tom. VIII, pp. 12—16) că satele Petrova și Seliște, din Nordul Maramureșului, au labialele nepalatalizate. Satul Petrova, anchetat de P o p (ALR. I 348), ne prezintă și azi, aproape în toate hărțile pe care le-am prezentat, labialele intacte: *picor*, *aripi*, *opincă*, *spic*, *albi*, *albină*, *milă*, *miros*, *mic-mică*, *visăḑ*. Tot astfel, în Apșa-de-Sus (ALR. I 352) [Cehoslovacia], acesta lângă Seliște, găsim atestate de Pop formele: *picior*, *aripi*, *opincă*, *spic*, *piper*, *bibol*, *albi*, *albină*, *porumbi*, *minuos*, *mic—mică*. În *Graiul din Țara Oașului*, I. A. C a n d r e a alături de forme cu labialele alterate, ne atestă, pentru localitățile Cămârzana, Târșolț, Călinești, Lecânța, formele: *copïil*, *pïită*, *spïin*, *pïică*, *pïicură*, *pïir*, *pïișcă*, *pïuă*, *trupïină*, *pïatră*, *pïept*, *pïeptene*, *pïersăcă*, *pïęle*, *Sâm-Pïetru*, *să pïęie*, *pïicior*, *spïinare*, *scarpïin*, *apropïi*, *m'am înspïinat*, *pïicătură* (*op. cit.*, p. 11); *byine*, *albyină*, *cerbyice*, *ibyit*, *byet*, *sabyie* (*op. cit.*, p. 12); pentru Cămărzana, Târșolț și Boinești întâlnim, cu *m* păstrat, formele: *mic*, *mijloc*, *amiadzădz*, *miel* (*op. cit.*, p. 13). Satul Târșolț a fost anchetat și de W e i g a n d, care ne atestă aici formele: *pęatră*, *picor*, *piept*, *pieptene*, *vrabie*, *corby*, iar P o p a anchetat satul Cămârzana, atestându-ne formele: *piępt*, *milă*.

Pentru labiodentala *f*, găsim, în Maramureș și Nordul Ardealului, câteva forme palatalizate încă în secolul al XVI-lea (v. A. R o s e t t i, *Rech.*, pp. 87—90, și *Limba rom. în sec. XVI*, pp. 62—64). *F* a fost deci de timpuriu alterat și în aceste regiuni. Dintre celelalte labiale, singura formă mai veche palatalizată, care se întâlnește aici, e o formă *mneu*, care e atestată de două ori, în Maramureș, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, la Glod, într'un document din 1767 (N.

©BCU CLUJ

I o r g a, *Studii și Documente*, XVII, 110, 391) și la Năneşti, într'un document de după 1784 (*ibid.*, 140, 509). Pentru labialele *p*, *b*, *m*, după cele arătate mai sus, nu cred, în adevăr, ca palatalizarea lor să fie, în Nord-Vestul Ardealului, Crișana, Țara Oașului și Maramureș, mai veche decât sfârșitul secolului al XVII-lea sau începutul celui de al XVIII-lea.

La Est de aria stadiilor *pt'—pk'*, *pĉ*, *bd'—bg'*, *bĝ*, *mń*, avem cea mai întinsă arie a regiunii palatalizante, — de o absolut perfectă identitate ca întindere pentru toate trei labialele —, cea mai îndepărtată de aria cu labialele nepalatalizate, și cea care ne prezintă cele mai înaintate stadii de evoluție: aria stadiilor *k'*, *g'* și *ń*, cuprinzând Sud-Estul Ardealului, Estul Munteniei, Dobrogea, Moldova, Estul Bucovinei și Basarabia. Aceste trei particularități ale ariei ne dovedesc, în modul cel mai evident, că aici trebue ca palatalizarea să aibă cea mai mare vechime. În adevăr, cele mai vechi atestări ale fenomenului (v. mai sus, p. 112) le avem tocmai din această arie. Că vechimea palatalizării, în aceste regiuni, e însă cu mult anterioară datei la care sunt atestate primele forme palatalizate în textele noastre vechi, ne-o dovedește, în afară de cele trei particularități ale ariei, stadiul însuși în care se prezintă cele dintâi dintre aceste atestări. Spre a putea întâlni aici, la 1592, forme ca *chiciorăle*, *chezișu*, *chisc*, *chesc*, *grochi* (A. V. S a v a, *Documente putnene*, I, Focșani, 1929, 140, 200), fără îndoială, că evoluția, care s'a îndeplinit treptat și încet, precum am văzut, trebue să se fi început, în această arie, cu sute de ani mai înainte, — pentru a ne putea prezenta, la sfârșitul secolului al XVI-lea, însuși stadiul final de evoluție, și acesta, în forme chiar ca *chiciorăle*, *chisc*, *chesc*, *grochi*, înainte deci de *i* și chiar de *-i* al pluralului, cazuri în care (v. hărțile prezentate și descrierea celor similare), evoluția a înaintat foarte încet.

Stabilite cele două fapte, — că în Nord-Vestul Ardealului și Maramureș fenomenul palatalizării labialelor e de dată recentă, posterior în tot cazul secolelor XV—XVI când au apărut, în aceste regiuni, primele noastre scrieri, și că, în schimb, în Moldova, pentru a putea întâlni aici, la sfârșitul secolului al XVI-lea, același stadiu evoluat de azi, fenomenul trebue să fie anterior chiar primelor începuturi de a se scrie la noi în limba slavă —, nu mai văd nicio greutate care ar infirma explicația dată vechimii palatalizării labialelor

©BCU CLUJ

în limba română de către Sextil Pușcariu (v. mai sus, pp. 102—103, și acum în urmă, *Dacoromania*, VIII, p. 310).

Mai vechiu decât începutul de a se scrie în Moldova, fără îndoială, fenomenul are aici aceeași vechime pe care o are la Aromâni, — unde același stadiu de azi și din Moldova se atestă astfel încă în secolul al XII-lea (în forma *Τζιντζιλούκης = ținți luk'*, la Niketas Akominatos, 1156, v. mai sus, p. 100 și p. 107) —, și aceeași pe care o are la Megleniți [1]), datând, cum a arătat Pușcariu, din epoca de comunitate a dialectelor limbii noastre, fiind o particularitate a străromânei estice vorbită de strămoșii Aromânilor, ai Megleniților și ai Dacoromanilor răsăriteni [2]).

Cauzele indicate de Pușcariu (v. mai sus, p. 103) ale rarității fenomenului în documentele și textele noastre vechi provenind din Moldova, deși palatalizarea e atât de veche aici, sunt, cred, prin dovedirea originii recente a fenomenului în Maramureș și Nordul Ardealului (v. mai sus, pp. 157—158), deplin confirmate.

Descinzând, la origine, cu primii voevozi, din Maramureș, e foarte firesc ca boierimea moldoveană să fi păstrat, precum a arătat Alexe Procopovici (v. mai sus, pp. 118—119 și cf., acum în urmă

---

[1]) Megleniții au trebuit să se afle, în cadrul străromân, într'o regiune marginală a ariei palatalizante, așa cum e azi, bunăoară, Crișana, Sud-Vestul Ardealului sau chiar Oltenia, unde palatalizarea nu atinsese încă decât o parte din cuvinte, numai în poziție inițială și numai înainte de *ie*. Foarte probabil deci, ei au plecat cu stadiile — în cuvintele atinse de palatalizare — *pk'*, *bg'*, *mn'*. Evoluția acestor stadii la *k'*, *g'*, *n'* s'a putut continua ulterior, în cuvintele respective. Formele pe care le-au dus nepalatalizate din locul de origine s'au menținut astfel până azi.

[2]) Această lucrare a fost redactată înainte de a fi fost anchetate cele două comune istroromâne (Briani [01] și Jeian [02], cele două meglenite (Liumnița [012] și Țârnareca [013] și cele cinci aromâne (Giumaia-de-sus [05], Selia-de-jos [06], Perivoli [07], Avdela [08] și Pleașa [09]. Pe cât am putut în urmă să-mi dau însă seama nu există, pentru cuvintele ale căror hărți le-am prezentat, nicio formă deosebită de cele relevate de cercetătorii anteriori ai acestor dialecte. Starea cunoscută din studiile acestora (S. Pușcariu, pentru istroromân, G. Weigand Th. Capidan și P. Papahagi pentru dialectele aromân și meglenit) am putut-o deci considera ca exactă.

În hărțile ALR-ului anexate lucrări, printr'o eroare pe care spre marea mea părere de rău nu o mai pot corecta decât prin bunavoința cititorului, Aromânii și Megleniții figurează, deși nu am putut întrebuința marerialul anchetat dela ei.

©BCU CLUJ

Sextil Puşcariu, *Dacoromania*, VIII, p. 310, care arată că situaţie e analoagă şi pentru Muntenia a cărei organizare s'a făcut dinspre Vest înspre Est pornind deci dinspre regiunea nepalatalizantă în spre cea cu palatalizare), limba mai frumoasă, cu labialele intacte, cu care a descins din Maramureş. Aceasta cu atât mai mult, cu cât descălecătorii maramureşeni, ca foşti soldaţi cu privilegii ai regilor unguri şi din contactul lor cu nobilimea maghiară, au descins aici cu o cultură superioară, pe baza căreia ei au putut să organizeze politiceşte şi cultural noul stat pe care l-au întemeiat.

Apărute în aceeaşi regiune, cu palatalizarea recentă, din Nordul Ardealului—Maramureş, pe la sfârşitul secolului al XV-lea—începutul celui de al XVI-lea, înainte deci de a se fi produs aici fenomenul palatalizării, e foarte firesc ca primele texte româneşti să ne prezinte labialele intacte. Întru cât aceste texte au fost cele dintâi modele după care s'a învăţat, în întreg restul dacoromân, scrisul şi cetitul românesc, e foarte firesc de asemenea ca ele să fi format, în felul lor, o tradiţie a scrisului nostru (cf. Sextil Puşcariu, *Ist. lit. rom. Epoca veche*, ed. II, 1930, pp. 79—80), tradiţie care, prin tipărirea la Braşov, — alături de altele, — a textelor respective, de către Coresi, acesta însuşi dintr'o regiune care nu palatalizează încă nici azi, a devenit definitivă.

DIMITRIE MACREA

©BCU CLUJ

ETIMOLOGII

„CENERI E FAVILLE"

NOTE ETIMOLOGICHE E LESSICALI DI DIALETTOLOGIA ITALIANA

II [1])

a

KARL JABERG

NEL SUO FAUSTO SESSAGESIMO COMPLEANNO

SOMMARIO

1. canav. *avyùṅ* « pungolo » < * a c ŭ l e o, *stùmbul* « id.» < * s t ŭ m ŭ l u s. — 2. canav. *ló* « untume » < a l e p s. — 3. canav. *autìr* « crescere, svilupparsi » < a l t e s c e r e. — 4. piem. ant. **arzél* « piccola arca da grano » < a r c e l l a. — 5. piem. e ligur. ant. **arzil(e)* « cassone » < * a r c ī l e. — 6. piem. ant. *arkòn* « arca da pani » < a r c a. —

[1]) Conservo a questa seconda puntata di cenni sulla storia di alcune voci dialettali italiane il titolo di « *Ceneri e Faville* » della prima (DR. V, 1928, pp. 426—467, nrri 1—24), recensita da C. Battisti, in « L'Italia Dialettale », IV (1928), 264—267; A. Dauzat, in « Revue des Langues Romanes », LXV (1928), 336—337; M. Roques, in « Romania », LVII (1931), 449—450; A. Viglio, in « Bollettino Storico per la Provincia di Novara », XXII (1928), 368—369. Si veda ora la terza edizione del *Romanisches Etymologisches Wörterbuch* del rimpianto sommo maestro degli studi romanzi, W. Meyer-Lübke, ai nrri: 424a. a m i t a m a g n a; 6369 p e l a g u s; 8888 t r i b u n a; 3487a. f r a u s, -d e; 5386 * m a r t y r a r e; 2415 c u r r e r e; 1488 c a l a t h u s; 3827 g r a b a t u s; 3658 g a l l i c i n i u m; 5481a. * m e l i x, -i c e; 1411 b u r r a; 5196 * m a c c a r e; 7088 r a t i s; 5327a. m a n t i c u l a r e; 5271 m a l t h a; 5999 * n o p t i a e; 8635a. * t e m u l u s, * t e m e l l u s; 6463 p h a r o s; 1928 c i n g u l u m; 7299 * r i c a; 5451 * m e d i a l i s.

©BCU CLUJ

7. piem. ant. *la areyna, la reyna* « l'arena ». — 8. piem. *aryàr* « condire » < * a r r e d a r e (german.) — 9. bellun. *sambyàr* « intingere insieme nello stesso piatto » < * a s s ĭ m ŭ l a r e.— 10. canav. *byǭs, zbǭys* « sfibrato » < b l o z (longob.). — 11. Il c a r b ă s u s e le *carte de Garbo* o *garbitti*. — 12. canav. *sivę́l* « crivello » < * c i b e l l u m « cribellum ». — 13. cors. *cocchia* « cucchiaio di legno » < c o c h l e a. — 14. canav. *krübi* « crivello » e *krübya* « gheppio » < c r i b l u m. — 15. canav. *grę̀la* « gratella » < c r a t i s, *grę̀ys* « graticcio » < c r a t i c i u s. — 16. piem. ant. *kruís* « terreno incolto » < * c r ō d i u s (gall.). — 17. Tracce neolatine della voce latina d i a n a t i c u s. — 18. cavatirr. ant. *lingna dolata* « legni squadrati », canav. *dulár* « squadrar legni da costruzione » < d o l a r e. — 19. Riflessi italiani settentrionali della base * e l u b i a « eluvies ». — 20. Voci dialettali italiane da * e x a q u a r e, i n a q u a r e. — 21. borm. *smarná* « sfinito » < * e x m a r g i n a r e. — 22. canav. *zmövi, zmövya* « smosso, -a » < * e x m ŏ v ĭ t u s, -a. — 23. bologn. ant. *sgasegare* « sconquassare » < * e x q u a s s i c a r e. — 24. Voci dialettali italiane del tipo **sustare* « ustolare, ecc. », derivate da * e x u s t a r e. — 25. sicil. *favaloru* « scroccone », lecc. *falauru, faraulu* « baco roditor dei legumi e specialmente delle fave » < * f a b a r i o l u s. — 26. canav. *fagliogne* « difetti occulti, magagne » < * f a l l i a. — 27. canav. *fatogne* « fatuità, sciocchezze » < f a t u u s. — 28. piem. *fyę̀ska, fiska, fyüska* « spicchio d'aglio » < f ĭ s s ĭ l i s. — 29. cavatirr. ant. *efistula publica* « condotto d'acqua potabile ». — 30. piem. e bresc. *fraza* < f r a c ĭ d u s. — 31. canav. *fráli* « liso » < f r a g ĭ l i s. — 32. cors. *fucaraghiu* « grande fuoco o baldoria » e sinonimi. — 33. ital. *fucignone* « verme che danneggia le pere » < * f ū c ī n i o. — 34. piem. *giva* « zolla » < g l ē b a. — 35. ferrar. ant. *arra de cavalle* < h a r a. — 36. roman. *Eleroso* « ederoso » < h e d e r a. — 37. valses. *innìgh* « malcontento », *innighèe* « dimostrarsi malcontento » < i n ī q u u s. — 38. march. *rae* « canale dirupato e sassoso » < l a b e s. — 39. canav. *lèyvǫr* « baleno », *lèyvrár* « balenare » < l ĕ p u s, - ŏ r i s. — 40. cors. *limicu* « appiccicoso », venez. *slimego* « molliccio » < * l i m ĭ c u s. — 41. canav. *limul* e *limulènt* « molle, appiccicoso come fanghiglia o limo » < * l ī m ŭ l u s, l ī m ŭ l e n t u s. — 42. canav. *lüčár* « ustolare », *lüčǫra* « ustolone » < l ū c t u s. — 43. Tracce di m ŏ v ē r e nella parlata canavesana. — 44. piem. *armisteri* « chiasso » <

©BCU CLUJ

piem. ant. *misteri* « mistero ». — 45. *mnay* e *mlay* « tralcio fruttifero della vite » < * m i n a t i c u s. — 46. canav. *mazál* « maiale ingrassato » < m a i a l i s. — 47. Voci italiane derivate da N e p t u n u s. — 48. abruzz. *leuma* « cantilena » < n e u m a. — 49. pistoj. *sceno* « curioso, strano » < o b s c ē n u s. — 50. piem. e canav. *obi* « oppio » < o p ŭ l u s. — 51. ital. *panciolle* (*stare a, in*) < **Panciolle*. — 52. pistoj. *fermanenza* « permanenza ». — 53. calabr. *percaccia* « beccaccia » < ital. ant. *percaccia* « procaccia ». — 54. canav. *prüvir* « prudere » < * p r ū d ī r e « prurire ». — 55. canav. *a rę, a ręy*, piem. *a ręs, a ręys* « ordinatamente, cosa per cosa, intieramente » < r e d s (german.). 56. canav. *rin* « filo d'una corrente acquea » < r ī n o s (gall.). — 57. Voci canavesane da r e q u ē t u s esprimenti « al riparo dei venti » e « nell'occhio del sole ». — 58. canav. *ramì* « strinato », *ramìr* « strinare ». — 59. canav. *ravì* e *ęrvì* « rovente », « strinato », *ravìr* e *arvìr* « roventire », « strinare » < r u b ē s c e r e. — 60. piem. *rizela*, canav. *rayzel* « omento » < r e t i s. — 61. piem. *sarüs* « raccapriccio » < s u b l u s t r i s. — 62. triest. e friul., canav., biell. ant. *straya* < s t r a g ŭ l u m. — 63. canav. *stùmbul* « pungolo » < * s t ŭ m ŭ l u s. — 64. piem. *salürì* « saporito » < piem. **savurì* + *sal*. — 65. canav. *sčanda* « quarto di tronco spaccato » < s c a n d ŭ l a. — 66. canav. *simna* « tartaro delle botti » < s e d ī m ĭ n a. — 67. canav. *staza* « asse della greppia » < s t a d i u m. — 68. bergam. *skela* « campanaccia » < s k i l l a (got.). — 69. canav. *sugüvęr* « trangugiare », « sopportare, tollerare » < * s u b g l ū t ĕ r e. — 70. piem. ant. *solza* « solco acquaiolo » < s u l c u s. — 71. roman. *suvá* « andare in fregola » e piem. ant. *sovare (trogiam)* « coprire la scrofa (detto del verro) » < s u b a r e. — 72. piem. *sü, asül* (*l'*) « scure » e *sürò̀t, sirò̀t, asülò̀t* « piccola scure » < s e c ū r i s. — 73. novar. ant. *troga* e vercell. ant. *troa* « legno scavato, ecc. » < t r o g (longob.). — 74. genov. ant. *lo male de le tavelle* « sifilide ». — 75. canav. *trapyorár* « trapelare » < * t r a n s p l o r a r e. — 76. canav. *tračùr* « imbottatoio » < t r a c t o r i u s. — 77. pugl. ant. *tractoria a vino* « sorta di botte da trasporto » < t r a c t o r i u s. — 78. canav. *tračora* « barbatella » < t r a c t o r i u s. — 79. canav. *brüva* e *burüva* « pustoletta » < v e r r ū c a. — 80. com. ant. *versata* « certa misura di terreno » < v e r s a r e. — 81. Continuatori dialettali italiani della voce latina v e r s u r a. — 82. canav. *vyerár* « porre a essiccare, a stagionare foglie e bucce di rape, ecc. » < v ĕ t u s, - ĕ r i s. — 83.

©BCU CLUJ

Voci dialettali italiane per « vinciglio » e « vinciglia ». — 84. latino mediev. *visare* « avere una visione, sognare ». — 85. agnon. *visela* « piante giovani di quercia » < * v i s c ī l e. — 86. canav. *volvo* « volvolo ». — 87. canav. ant. *varare* « verificare » < w a r ō n (francon.). — 88. canav. ant. *viardone* « indennità » < *w i d a r l ō n (german).

1.—canav. *avyùn* « pungolo » < * a c ŭ l e o, *stùmbul* « id. » < * s t ŭ m ŭ l u s.

Con le voci derivate dalla base latina volgare * s t ŭ m ŭ l u s e raccolte dal REW, al nr. 8261, s. s t i m ŭ l u s, va la voce canav. (di S. Giorgio) *stùmbul* « stimolo, pungolo, canna armata di un pungolo di ferro sulla punta e usata dai bovari per guidare i buoi attaccati all'aratro, nei solchi. È più corta dell'*avyùn* o pungolo (voce da aggiungersi al REW 126 * a c ŭ l e o), usato quando si guidano i buoi attaccati al carro ». Confronta per quest'ultima le voci affini: piem. *avüyùn* e *üyùn* « pungolo, aguglione ».

2. — canav. *ló* « untume » < a l e p s.

Con le voci: franc. ant. *auve*, morv. *ov*, limos. *ouvo*, montbél. *u* « nicht ausgelassenes Fett », « Schweineschmalz in Stücken », derivate da a l e p s, variante di a d e p s « grasso, adipe » (REW 161) va la voce canavesana (di S. Giorgio) *ló* (da *l'ó*) « untume che trasuda dalla pelle sugli orli e sulle ripiegature della camicia e dei vestiti ».

3. — canav. *autìr* « crescere, svilupparsi » < a l t e s c e r e.

Inosservato rimase sinora il verbo canavesano, di Vistrorio, *autìr* « crescere, svilupparsi », frequente nella forma di participio passato in frasi, quali: *la milja, la kauna a l'è nin autìa* « la meliga, la canapa non è (ben) cresciuta », *'l pulèt a l'éra nin pru autì* « il pollastro non era abbastanza cresciuto, sviluppato ». Si usa pure in senso traslato

©BCU CLUJ

nella frase *nin autì*, che dal significato originario di « non sufficientemente sviluppato » passa a quello figurato di « tardo d'ingegno ». Sotto la forma participiale *autì*, *autìa*, tale verbo mi è pur conosciuto a S. Giorgio Canavese: *pjanta nin autìa* « pianta non sviluppata ».

Deriva dalla tarda base latina a l t e s c e r e « crescere » (Cassiod. in psalm. 91, 5: « tanto plus hanc aestimationem altescere, quanto... »), affine all'altra base a l e s c e r e donde il Salvioni, in AGIItal. XII, 386, derivava il lomb. ant. *aluìr* « prosperare, crescere » e il monferrino *aluise* « farsi lesto e ben nudrito », *aluì* « uomo ed animale ben nudrito ».

4. — piem. ant. **arzél* « piccola arca da grano » < a r c e l l a.

Alle voci raccolte dal REW al nr. 613, s. *a r c e l l a* si aggiunga il piem. ant. **arzél*, trascritto, sulle carte medievali piemontesi, alla latina, in *arcellum* « piccola arca da riporvi grano ». Cfr.: « arcellum unum quod est in castro Casellarum quod tenet staria X grani » (BSSS. LXV 292. 1273, Caselle Torinese). Il maschile, invece del femminile, sará dovuto a influenza del maschile della voce piem. ant. **arcile*, attestata sulle carte medievali piemontesi (di Gozzano).

5. — piem. e ligur. ant. **arzìl(e)* « cassone » < * a r c ī l e.

Alle voci raccolte dal Meyer-Lübke sotto la base latina * a r c ī l e (REW 615) « truogolo », « cassa », quale: bologn. *arzil* « nome usato da' contadini bolognesi per denotare un arnese, che le famiglie più agiate tengono in cucina, ed è una cassa robusta o armadio alto di legno di noce, più o meno ornato di chiodi e d'altri lavori di ottone, e serve per custodirvi pane, cacio, ed altri commestibili, per difendergli dalla rapacità de' topi » (Ferrari), si aggiungano le voci medievali: piem. (Gozzano, Novara) e ligur. (Ortovero, Albenga) **arzìl(e)* « cassone », trascritte rispettivamente nel latino curiale degli anni 1213 e 1286 in *arcilum* e *arcile*. Cfr.: « utensilia coquine et quatuor arconos de pane... omnes vegetes et arcilum unum » (BSSS. LXXVII, III, 49.1213) e « invenerunt in dicta hereditate has res mobiles...

©BCU CLUJ

arcile iiij...» (Rolandi Ricci, G., *Le vicende medioevali del castello di Ortovero*, in « Rivista Ingauna e Intemelia », a. III, Gennaio-Giugno 1937, p. 128) [1]).

6. — piem. ant. **arkón* « arca da pani » < a r c a.

Alle voci raccolte dal REW, al nr. 611, s. a r c a si aggiunga il piem. ant. **arkón* « arca da riporvi pani ». Cfr.: « utensilia coquine et quatuor arconos de pane... omnes vegetes et arcilum unum » (BSSS. LXXVII, III 49. 1213, Gozzano Novarese).

7. — piem. ant. *la areyna, la reyna* « l'arena, sabbia ».

Tracce di riflessi volgari della voce latina a r e n a sul territorio piemontese, spenti poi sotto il prevalere dei riflessi volgari delle voci latine s a b u l u m, s a b u l o (REW 7486, 7484), si rilevano nelle carte medievali piemontesi pur attraverso la trascrizione della voce volgare nel latino curialesco medievale. Tali: « in la *areina* » (BSSS. XLIV, 102. 1230), « in la *reina* » (BSSS. XLIV, 104.1232), « ad *reinam* (fluvii) Noni » (BSSS. XLIV, 139.1263), indicazioni locali tutte relative ad una zona di alluvioni sabbiose lasciate dal « Padus mortuus » (BSSS. XLIV, 139.1263) sul territorio del vico antico di Calpice, ora Carpice, presso Nichelino (Torino).

8. — piem. *aryár* « condire » < * a r r e d a r e (german.).

Con le voci raccolte dal REW, al nr. 672, s. * a r r e d a r e (< german. r e d s, REW 7148), quale: morv. *arié* « Butter an die Suppe geben », s'accompagnino le voci piemontesi: francoprovenz. (Rubiana e Coassolo Torinese) *aryá* « condire » e « condito » (Perucca, G., *Per la storia dei dialetti prealpini*, in « Boll. stor. bibliogr. subalpino », XXXIV, 1932, p. 34), canav. (S. Giorgio, Cuorgné) *aryár* « condire

[1]) L'Editore dei documenti relativi al castello di Ortovero, a pag. 118, erroneamente interpreta *arcile* per « arcione o arcolaio ? ».

©BCU CLUJ

le vivande con lo strutto o con il burro ». Notevoli tali voci, perché, come le altre: borm. *redár* « avvantaggiare col lavoro, con la roba » (Longa), valtell. *redá* « rendere assai » (Monti) e Colico (Como) *redá* « buttern », bergam. *redá* « vantaggiare » (Tiraboschi), ampezz. *reda* « rende, frutta, e cosa redditizia » (Majoni), raccolte in parte dal REW al nr. 672, dimostrano infondata l'affermazione del Gamillscheg, *Romania Germanica*, I, p. 364, mancare all'Italia superiore i riflessi di *arredare, confinati, secondo il Gamillscheg, *op. cit.*, II, p. 291, nei parlari romanzi delle Alpi: nell'engadinese, sopraselvano e gardenese.

9. — bellun. *sambyár* « intingere insieme nello stesso piatto » < *assĭmŭlare.

Un caso notevole di riduzione semantica presenta la voce bellunese *sambyár* « intingere insieme nello piatto » (Nazari) e il suo derivato *sambyòt* « intinto » (Nazari) o « intingolo ». La voce *sambyár* si sará volta a questo suo speciale significato da un suo proprio originario significato, di « far una cosa assieme », distinto da quello di « adunare, assembiare », assunto dai riflessi gallici della base *assimulare. Se poi, com'è probabile, tale uso di « intingere insieme nello stesso piatto » si riferisse agli sposi più che ai membri di una famiglia rurale o di una società popolare di gaudenti, tale voce *sambyár* conserverebbe traccia, anche per il territorio bellunese, dell'uso antico, indiano, romano, vivo sul Lago Maggiore come a Susa ed in Sardegna, di far bere e mangiare gli sposi insieme, nello stesso bicchiere e nello stesso piatto (De Gubernatis, *Usi nuziali*, p. 168; Rusconi, *I parlari del Novarese*, p. XXXVII; M. L. Wagner, *La vita rustica della Sardegna rispecchiata nella sua lingua*. Cagliari, 1928, p. 127).

10. — canav. *byọ̄s* « sfibrato » < bloz (longob.).

Con le voci: emil. *byos*, *zbyos* « nudo », « disadorno », provenz. e franc. ant. *blos* « nudo », raccolte dal REW, al nr. 1161, s. bloz (longob., ant. a. ted.) s'accompagni la voce canavesana, di Vistrorio,

©BCU CLUJ

zbyǫ̃s usata parlandosi del legno fradicio, sfibrato, privo di ogni consistenza.

11. — Il c a r b ă s u s e le *carte de Garbo* o *garbitti*.

Gli Statuti medievali di Bologna conservano nel loro latino curialesco la voce latina c a r b ă s u s « fine tessuto di cotone o lino », « oggetti fatti di carbaso » (cfr. i versi di Claudiano, 13, get. 252, in cui chiama i libri Sibillini, ch'erano di lino: « custos Romani carbasus aevi ») sotto la forma *garbexe* nella voce *carta de Garbexe*, contaminata probabilmente (se vale anche l'indizio del *g*-) dall'altra equivalente e usata negli stessi Statuti bolognesi *carta de Garbo*, con cui si indicava, in opposizione colla voce *carta pecorina* o *carta pecudum* « cartapecora », la carta di lino proveniente probabilmente, come altre numerose merci di maggiore o minor pregio, dal *Garbo* o dominio arabo del nord ovest dell'Africa e del sultanato d'Algarve in Portogallo. Gli stessi Statuti sembrano fare ancora una distinzione fra questi due tipi di carta: *carta de Garbexe* o *de Garbo* e *carta pecorina* o *pecudum* e un altro tipo di carta detta *carta de banbaxe* o carta bombicina, ossia di bambagia o cotone. Dalla voce *carta de Garbo* deriva certamente mediante il suffisso *-etti* la voce degli stessi Statuti *garbitti*, sinonimo probabilmente della stessa voce *carta de Garbo*. Cfr.: « Notarii qui presunt statutis pro illo officio habeant bonas cartas pecorinas et non de Garbo » (*Stat. bonon. ann.* 1250—67. Tom. III, p. 164), « Et si sum notarius massarii... in bonis cartis scribam et non in Garbittis » (*Stat.* cit., Tom. I, p. 147), « De salma cartarum de Garbexe et pecudum... de salma cartarum de banbaxe » (*Stat. bonon. a.* 1289. Vedi: Frati, L., *Spoglio di voci usate negli Statuti del comune di Bologna degli anni* 1250 *al* 1267 *o non notate in altro significato nel* « *Glossarium mediae et infimae latinitatis* » *di* Carlo Du Cange, ecc., s. v. *carta*).

12. — canav. *sivél* « crivello » < * c i b e l l u m « cribellum ».

Nella frase canavesana, di Vistrorio, *a daña me 'n sivél* « sgocciola come un crivello », pari alle altre due piemontesi *a daña com un sęrnèy*

©BCU CLUJ

« sgocciola come un crivello » o *a daña com un cavàñ* « sgocciola come un canestro », sopravvive l'antica voce canavesana *sivél* « crivello » ricorrente forse nel cognome *Sivellus*, forse professionale, di un tal Guala, menzionato in una carta pavese del secolo XII (BSSS. LXXX, nr. 672) e perciò identico come valore all'altro cognome professionale *Sevelarius* « fabbricante di *sivey* o crivelli » di un tal Guillelmus, menzionato in una carta pavese dell'anno 1244 (BSSS. XXXIX, I, 92. nr. 92). Oggi sullo stesso territorio canavesano e propriamente a Vistrorio si ha come voce dell'uso vivo *krübi* (dal latino c r i b l u m) e *krivél* (da c r i b e l l u m) « crivello », e *krivlùr* sono detti a Vistrorio gli stessi montanari di Vistrorio e comuni prossimi (Lugnacco), che emigrano nelle grasse terre della pianura piemontese a prestare nelle cascine la loro opera di « crivellatori » o ripulitori del grano, muniti del loro *krübi* o *krivèl*. Dagli abitanti della piana, delle cascine sui territori di Ciriè, Collegno, San Mauro, Mathi, Salmour, ove i detti *krivlùr* o « crivellatori » di Vistrorio e comuni attigui si recano, per una consuetudine di rapporti tradizionali che li richiamano sempre presso le stesse famiglie o cascine, essi son detti *i krivlìṅ*, quasi « i crivellini ».

La voce *sivél* risalirebbe ad una base latino volgare * c i b e l l u m, variante di c r i b e l l u m.

13. — cors. *cocchia* « cucchiaio di legno ecc. » < c o c h l e a.

Ai riflessi di c o c h l e a (REW 2011) s'aggiunga: cors. *cocchia* « cucchiaio di legno che si usa per raccogliere il latte rappreso che si mette nelle forme per ammannire il *brocciu* » (Falcucci).

14. — canav. *krübi* « crivello » e *krübya* « gheppio » < c r i b l u m.

Con le voci raccolte dal REW al nr. 2324, s. c r i b l u m, s'accompagnino le voci canavesane: (Vistrorio) *krübi* « crivello » e (Locana) *krübya* « gheppio », sinonimo di canav. (Traversella) *krivẹ̄la*, piemont. *krivéla* « gheppio ».

©BCU CLUJ

15. — canav. *grẹla* « gratella » < c r a t i s, *grẹys* « graticcio » < c r a t i c i u s.

Con le voci: ital. *gratella* e *gradella*, catal. *graella* (REW 2304 c r a t i s) e ital. *graticcio*, bellun. *gardiz*, Aosta *grisẹ*, Varo *greiso* (REW 2302 c r a t i c i u s) vanno, rispettivamente, le voci: canav. *gréla* « gratella per l'essiccamento delle castagne », — voce antiquata, ma viva tuttora nella frase *butár sle grẹle* « porre in una situazione penosa » di S. Giorgio —, canav. (Vistrorio) *grẹys* « graticcio tessuto di ritorte di castagno » e « individuo di membra più che asciutte, disseccate ».

16. — piem. ant. *kruís* « terreno incolto » < * c r ō d i u s (gall.).

Risale alla base gallica * c r ō d i u s (REW 2338) e si aggiunge perciò alle voci, quale l'ital. settentr. *croyo*, riportate dal Meyer-Lübke sotto tale base, l'antica voce piemontese, di Chieri, *kruís*, quale s'incontra pure sulle stesse carte medievali di Chieri, trascritta latinamente in *crudicium*, *cruycium* e usata con un significato affine a quello della voce curiale piemontese *gérbido*, ossia di « terreno incolto, lasciato a pascolo » (Daviso, M. C., *I più antichi catasti di Chieri*, in « Boll. stor. bibliogr. subalpino », 1937, p. 83, n. 1).

17. — Tracce neolatine della voce latina d i a n a t i c u s.

L'etimo d i a n a t i c u s, giá proposto per il rumeno *zănatic* « strambo, con un ramo di pazzia, cervello balzano », balza evidentemente dalla descrizione che del d i a n a t i c u s San Massimo, primo vescovo di Torino, morto nel 466, ci ha lasciato nei suoi *Sermones*: « Cum videris saucium vino rusticum, scire debes, quoniam, sicut dicunt, aut dianaticus, aut haruspex est: insanum enim numen amentem solet habere pontificem; talis enim sacerdos parat se vino ad plagas Deae suae, ut dum ebrius est, poenam suam miser ipse non sentiat. Ut paulisper describamus habitum vatis huiusce, est ei adul-

©BCU CLUJ

terinis criniculis hirsutum caput, nuda habens pectora, pallio crura semicincta, et more gladiatorum paratus ad pugnam ferrum gestat in manibus nisi quod gladiatore peior est, quia ille adversus alterum dimicare cogitur, iste contra se pugnare compellitur » (L. Muratori, *Anecd. lat.*, tomo IV, 100).

Il REW, ancora nella sua terza edizione, al nr. 2624, s. D i a n a, accoglie la voce rumena *zănatic* come un derivato, di etá neolatina, di D i a n a, ma di una sua formazione in etá romana è prova la voce d i a n a t i c u s su riportata, come di una certa diffusione in età romana della voce d i a n a t i c u s sono traccia le voci seguenti: « medietatem molini maioris qui vocatur *Janaticus*...» (*Chronicon Farfense*, ed. Balzani, I 352), « medietatem moliture de molino *janatico*...» (I, 322 e 347, anno 982), « iuxta molinum *janatecum*...» (I, 319), « molendinum *janaticum*...» (II, 93, anno 1011); « cum olivis filiorum Ursonis *Janatici* » (*Codice Diplomatico Barense*, VII, nr. 12, anno 1143, Montesacro, presso Molfetta).

18. — cavatirr. ant. *lingna dolata* « legni squadrati », canav. *dulàr* « squadrar legni da costruzione » < d o l a r e.

Con le voci raccolte dal REW, al nr. 2718, s. d o l a r e, s'accompagnino le seguenti voci: canav. (Locana) *dulàr* « squadrar legni » e l'antica voce di Cava dei Tirreni *lingna dolata* « legni squadrati », riportata dal De Bartholomaeis, nel suo *Spoglio del Codex Cavensis*, in AGlItal., XV 341: « tertiam pars ipsa lingna da laborem nobis dare dolata debeatis », e da Lui glossata, credo, erroneamente per « a *dola* pars vel portio ».

19. — Riflessi ital. settentr. della base * e l u b i a « eluvies ».

Con le voci raccolte dall'Olivieri nel suo noto studiolo su *Il nome locale veneto Lupia ed alcuni toponimi affini*, in « Nuovo Archivio Veneto », N. S., vol. XXXVI, s'accompagnino la voce piac. *lübya* « frana », *lübjè* « franare » (REW 4273 e 2855) e le seguenti: piemont.

©BCU CLUJ

(Cherasco) *zlüğa* che vale sul luogo a indicare i burroni e gli smottamenti delle rive scoscese dell'altopiano su cui sorge Cherasco, verso Stura; parmig. *libja* « frana », genov. *liggia* « idem », piemont. *zlübjé* « franare » (dal Levi nel suo *Dizionario etimologico del dialetto piemontese* fatta derivare dal gotico s l a u p j a n « staccare »); AIS. nr. 426, carta « valanga », p. 175 *žlübia*, p. 184 *ina žliğa d nęyvę*; AIS. nr. 427, carta « frana », ai punti 175, 179, 184, 189, 282, 290, 420, 432 che si trovano sull'uno o l'altro versante delle Alpi marittime o l'uno o l'altro versante dell'Appennino ligure, emiliano: *žlübia*, *ina libia*, *ina žliğa*, *na liğa*, *nübia*, *lübię* e *lübia*, voci tutte che trovano rispondenza a Caviano, sul Lago Maggiore, in *libyá žü* « franare », *libyáda* « smottamento », *teréñ ke libya* « terreno che smotta facilmente », *teréñ libyǫ́ žü* « terreno smottato » (Sganzini, in « Vox Romanica », II, 1937, p. 101). Tali voci, invece che ad una base a l l u v i e s (Olivieri, *op. loc. cit.*) o a * i l l u v i a per i l l u v i e s (REW 4273) risaliranno alla base latino volgare * e l u b i a per e l u b i e s, e l u v i e s (Georges) con quel suo particolare significato di « alluvione torrenziale », « aqua torrens et decurrendo terram, saxa, stirpes secum rapiens » (Forcellini) e, talora, di « vallone incassato » che ha, ad es., nella frase di Curtius, 8, 11: « ab altera parte voragines eluviesque praeruptae sunt ».

20. — Voci dialettali italiane de * e x a q u a r e, i n a q u a r e.

Colle voci riportate dal Meyer-Lübke sotto la base latina * e x a q u a r e (REW 2939) s'accompagnino le seguenti: piem. *seyvé* « inaffiare, irrigare » (Levi) e *savasé* « sciaguattare, guazzare » (Levi); basso latino piem. *severia* « solco di scolo » (Nigra) da raffrontare colle voci *essaveria* o *severia* « sulcus aquarius » raccolte su carte francesi medievali dal Ducange; piem. (Nomaglio) *seyvaról* « solco irrigatorio »; basso latino ligur. *xaiguator* (Rossi) e basso latino bologn. *xaig-*, *saiguatorium* « acquaio » (Frati).

Le voci: piem. (Castellinaldo) *sangarùn* « fosso irregolare e profondo scavato nei campi dall'acqua di piena » (Toppino), piem. (Murazzo di Cuneo) *sangalòt* « fossatello » risalgono, invece, a * e x a q u a r e + i n a q u a r e (REW 4336).

©BCU CLUJ

21. — borm. *smarná* « sfinito » < * e x m a r g ĭ n a r e.

La voce *smarná*, usata nella frase *smarná de li fadiga* « logorato dalle soverchie fatiche », del dialetto di Bormio (Longa), in quanto essa trovi il suo corrispondente semantico nella frase italiana *sfinito dalle fatiche* e una identitá di sviluppo fonetico nelle voci: francese ant. *marne*, mod. *marner* (REW 5355), romanesco (di Amoseno) *marna marna* « rasente, rasente » (Vignoli), sará un derivato, sotto forma di participio passato, della voce * e x m a r g ĭ n a r e, che indicasse « uscire dai margini, dai limiti della possibilitá ».

22. — canav. *zmövi, zmövya* « smosso, -a » < * e x m ŏ v ĭ t u s, -a.

Con il sardo (logudor.) *mòvidu*, (campidan.) *mòviu* « mosso » (Spano), a derivarsi dalla forma participiale * m ŏ v ĭ t u s « motus » (cfr. le basi * m ŏ v ĭ t a r e « muovere », REW 5705, * m ŏ v ĭ t a « movimento », REW 5704), s'accompagna la voce canavesana (Vistrorio) *zmövi, zmövya* « smosso, -a », riferita particolarmente a terreno leggero, facilmente smovibile, disgregabile. Deriverá da * e x m ŏ v ĭ t u s, -a (< e x m o v e r e, REW 3024 a).

23. — bologn. ant. *sgasegare* « sconquassare » < * e x q u a s s ĭ c a r e.

Affine alle voci raccolte dal REW al nr. 6941, s. * q u a s s ĭ c a r e, si è la voce bolognese ant. *sgasegare* degli Statuti Bolognesi, II, 490: « quia pila pontis de Florano, que est supra stratam publicam in curia hominum Casalicli est ita cavata... quod aqua iam incipit *sgasegare* et distruere dictam pilam », rettamente interpretata per « scassinare » da L. Frati nel suo *Spoglio* cit., s. v. Risale a una base * e x q u a s s i c a r e.

24. — Voci dialettali italiane del tipo **sustare* « ustolare, ecc. » derivate da * e x ū s t a r e.

Sinonimi delle voci piemontesi *süsné* « guardare con certa aviditá quasi supplichevole e manifestata principalmente dall'espressione del

©BCU CLUJ

volto (secondo che fanno specialmente i ragazzi e i cani) persona che mangi cose ghiotte od anche che mangi semplicemente » e, per estensione, « bazzicare o aggirarsi intorno a luoghi o persone con fine di cavarne qualcosa da mangiare » e *süsnón*, che sta a *süsné* come, verbigrazia, *mangione* a *mangiare*, sono le voci canavesane *süstár* e *süstá*, *süstoná* e *süstùn*, corrispondenti rispettivamente alle voci: pistoj. *lembrugiare* « andare attorno per un luogo dove si prepara desinare o cena per vedere di assaggiare qualcosa di ghiotto », lucch. e pistoj. *lembrugio* « colui che è avido di cibi e vivande delicate, ghiotto, goloso » (Flechia, G., in AGlItal. XV, 393—4, XVIII, 319).

Le due voci verbali: piemont. *süsné* e piveron. *süstá*, unite dalla loro comune espressione di uno stesso significato, « nach etwas gelüsten », dal Meyer-Lübke sono state derivate da una stessa base, da o s c i t a r e contaminata da s u s c i t a r e (REW 6111).

A torto, peró, perché a staccarle etimologicamente basta la grafia della voce *süsné* che va corretta in *süžné*, a seconda della sua reale pronunzia piemontese (Levi, A., *Dizionario etimologico del dialetto piemontese*. Torino, Paravia, 1927, p. 268) che accosta cosí la voce *süžné* all'altra piemontese *süž* « cane segugio » < s ĕ g ū s i u s (REW 7789) da cui dipende anche per il proprio suo significato, che è, nel contado piemontese (Murazzo, Cuneo), « fiutare (dei cani) » e, con significato traslato, « curiosare ». Perció A. Levi, in « Atti della R. Accademia delle Scienze di Torino », XLIX, 537; *Dizion. etimolog.*, *loc. cit.* (vedi Bertoni, G., in « Archiv. Roman. » II, 361, III, 144) derivava *süžné* da una base * s ĕ g ū s ī n a r e, formata su s ĕ g ū s i u s.

A sua volta, la voce canav. *süstár* e *süstá*, come il piemont. *süsté*, dato come varietá provinciale dal Flechia, in AGlItal. XV, 394, risalirá ad una base latina * e x ū s t a r e (< e x ū s t u s « ustulatus » CGlL. IV, 514, 59), affine per significato e origine alla base latina ū s t ŭ l a r e dell'ital. *ustolare* « guardare avidamente il cibo e quasi chiederlo con gli occhi, o con atti che ne dimostrino la brama. Dicesi piú propriamente dei cani; ma poi anco di persone » (Tommaseo), « il mugolare del cane che vede mangiare, e vorrebbe far altrettanto » riferito per estensione anche a persone, come nelle frasi: « Poveri che stanno ustolando alla porta », « Cicisbeo che ustola » (Petrocchi). Il rapporto tra *süstá(r)* e *ustolare* si rileva pure al raffronto delle voci:

©BCU CLUJ

cors. *uschju* (deverbale della voce corsa *uschjá* « bruciare » < u s t u l a r e) « abbruciato », « usta, sito, lasciato dalle fiere, che dando nel naso dei cani li fa ansiosi di scovarle » (Falcucci) e ital. *ustoso* « che sta aspettando il cibo con aviditá » (Tommaseo), « bramoso di mangiare » (Petrocchi), derivato di *usta*, voce pure italiana che vale « quell' odore o quegli effluvii lasciati dalle fiere dove passano, e che i cani vanno fiutando per iscoprirle » (Tommaseo), « passata degli animali da caccia » (Petrocchi) ed é, forse, il deverbale superstite di una voce perduta **ustare* (< u s t a r e) che fosse affine di significato alla voce canavesana *süstá(r)* « fiutare, assitare (dei cani) » piuttostoché il continuatore diretto della voce latina u s t a (< u r e r e). Uno stretto rapporto lega pure la voce canavesana *süstá(r)* con *ustolare* attraverso la voce pur canavesana *usče* (deverbale di **uščár* « ostolare » < u s c ' l a r e < u s t u l a r e, cfr.: cors. *uschjá* e *usciá*, prov. *usclàr*, ecc.; REW 9097), viva nella frase *star sy usče*, in uso a Vistrorio Canavese, ove vale « essere sempre tra i piedi, essere sempre dintorno noiosamente, come i cani che ustolano ».

Un deverbale antico della voce canav. *süstá(r)* e della corrispondente piemont. *süsté* si è la voce piemont. *süst* « cura, pensiero, sollecitudine, premura, studio, attenzione, diligenza, solerzia. Affetto dell'animo inteso a checchessia », « senno, giudizio » (Di Sant' Albino), usata in frasi corrispondenti alle italiane: « avere, non aver cura, premura, sollecitudine », « avere, non aver senno, giudizio, discernimento; con, senza giudizio » e pari, perció, nel suo primo significato, di « sollecitudine », alla voce valsesiana (Piemonte orientale) *süst* « pensiero tra l'affannoso e il premuroso, apprensione d'animo sospetto, ansietá » (Tonelli). Quanto al suo secondo significato, di « senno, giudizio, discernimento », di area più ristretta del primo e circoscritta alla zona a contatto colla voce canav. *süstá(r)*, da una prima fase semantica col valore di « ansia affannosa del cane da caccia che ha fiutata e insegue la preda » e « fiuto, come atto del fiutare » poi « fiuto, come senso dell'odorato » si sarebbe svolto per estensione un significato posteriore figurato di « fiuto, giudizio », simile a quello figurato assunto dalle voci italiane *fiuto*, *gusto*, *tatto*, *vista* e dalla voce francese *flair*.

Oltre alle voci su dichiarate *süstá(r)*, *süsté* e *süst*, (che hanno un loro proprio sviluppo semantico che le accompagna alle voci *ustolare*,

©BCU CLUJ

usta, *ustoso* e *uschju* con un loro proprio carattere originario di voci relative alla caccia), alla stessa base latina *exustare, meglio che al binomio ōscĭtare + sūscĭtare (REW 6111), risaliranno le seguenti voci dialettali italiane: venez. *sustár* « dolersi, sospirare, nicchiare, rammaricarsi », *sustár qualcun* « noiare, fastidiare alcuno, dare afa o seccaggine ad uno », *susto* « sospiro, profondo sospiro », *aver un gran susto* « aver afa o affanno, che per soverchio caldo renda difficile la respirazione », *sustoso* « rammaricoso, borbottatore, gridatore, querulo, rampognoso, stucchevole, noioso, increscevole, sazievole, affannoso, affannone » (Boerio); vicent. *sustare* « dolersi », *far sustare* « seccare, dar noia », *susto* « affanno », *sustoso* « querulo » (Pajello); veron. *sustá* « irritato », *insustár* « irritare, stizzire », *sustoso* « stizzoso » (Patuzzi-Bolognini); friul. *sustá* « trarre dei singulti affannosi ed interrotti, o per malore o per urto nervoso », *sust*, *sustàrt*, *sustòn* « singulto, urto nervoso interno », *sustôs* e *sùstul* « irritabile, pronto ad urtarsi per ogni nonnulla » (Il Nuovo Pirona); ampezz. *sustá* « sospirare » (Majoni); napolet. *sustare* « stringere, pressare, insistere con altrui noia e fastidio, importunare », *sostuso* « insistente » (D'Ambra); sicil. *sustari* « recare altrui noia, importunare, stuccare, infastidire », *sustu* « fastidio, molestia, noia, scomodo, increscimento », *sustusu* « molesto, noioso, seccatore, importuno » (Mortillaro).

Esse continuano, indipendentemente dalla serie delle voci su citate a carattere venatorio, i significati fondamentali del verbo latino urere, exurere e perció del suo derivato *exūstare a carattere intensivo, frequentativo.

25. — sicil. *favaloru* « scroccone », lecc. *falauru*, *faraúlu* « baco roditor dei legumi e specialmente delle fave » < *fabariolus.

A una base *fabariolus « roditore di fave » (cfr. la voce fabarii « mangiatori di fave » di Isidoro di Siviglia, *Eccl. off.* 2, 12, 3), da aggiungersi al REW, risalgono le voci: sicil. (gergale) *favaloru* « chi scrocca sottomano, scroccone » (Mortillaro), lecc. *falauru* e *faraúlu* « baco roditor dei legumi e specialmente delle fave » (Morosi, in AGIItal. IV, 131).

©BCU CLUJ

26. — canav. *fagliogne* « difetti occulti, magagne » < * f a l l i a.

Derivata da **f a l l i a* « faglia » (REW. 3168) col suffisso *-ogna* di numerose voci piemontesi e lombarde, quali, ad es., della voce lomb. ant. *catiuogna* « cattiveria » (AGlItal. XII, 394) e della voce canav. *fatogne* « fatuità, sciocchezze » derivata da *f a t u u s* (REW. 3223), si è la voce canav. *fagliogne*, di Vistrorio, che vale « difetti occulti, magagne ».

27. — canav. *fatogne* « fatuitá, sciocchezze » < f a t u u s.

Vedi più sopra al nr. 26, s. *fagliogne*.

28. — piem. *fyęsca, fisca, fyüsca d'ay* « spicchio d'aglio » < f ĭ s s ĭ l i s.

A f ĭ s s ĭ l i s (REW 3327), attraverso le fasi latino volgari *f i s s l a, *f i s t l a, *f i s c l a, *f l i s c a, in un con la voce valleventinese *freška* « crepaccio nei ghiacciai », dichiarata dal Merlo da f i s s i l i s (REW 3327), risalirá la voce piemontese *fyęsca* « spicchio d'aglio » colle sue varianti *fisca, fyüsca* da raffrontare colle voci: canav. *bista* o *byęsta* « mucchio di fieno disposto e pressato sul fienile », piemont, *bęsča* o *bista, bisča, büsča* « ciocca di capelli », canav. *bręsča* « idem » da aggiungersi alle voci raccolte dal REW al nr. 1172, s. *b l i s t a. Il Levi, nel suo *Dizionario etimologico piemontese*, spiega invece *fisca* dal latino f i s s a « spaccata » con un *c* ascitizio *fyęsca* per intrusione del suffisso *-esch*.

29. — cavatirr. ant. *efistula publica* « condotto d'acqua potabile »

Il De Bartholomaeis riporta nel suo *Spoglio del Codex Cavensis*, in AGlItal. XV, 341, da un testo del dell'anno 853: « de alio capite fine plateam sub ipsa efistulam publicam » la voce antica di Cava dei Tirreni *efistula publica* senza, però, alcuna dichiarazione in proposito. Tal voce continua il vocabolo latino f i s t u l a (p l u m b a r i a) « condotto d'acqua potabile ».

©BCU CLUJ

30. — piem. e bresc. *fraza* < f r a c ĭ d u s.

Da aggiungere ai derivati dalla base latina f r a c ĭ d u s (REW 3465) sono le voci: piem. (Murazzo di Cuneo) *ęva fraza* « goccioloni che precedono il grosso del temporale », propriamente « acqua fradicia », *pyöva fraza* « goccioloni radi e grossi che precedono il grosso della pioggia », (Ronchi di Cuneo) *ęva fraza* « neve e pioggia miste »; bresc. *fraza* « neve congelata » (Melchiori) che mancano pure a Steffen, Max, *Die Ausdrücke für « Regen » und « Schnee » im Französischen, Rätoromanischen und Italienischen*, Zurigo, 1935.

31. — canav. *fráli* « liso » < f r a g ĭ l i s.

Col. franc. ant. *fraile*, da f r a g ĭ l i s (REW. 3471), va il canav. (Vistrorio) *fráli* col suo derivato femm. *frália*, detto di tela e tessut consunti dall'uso, lisi e perció facili a sdrucire, quasi « fragili ».

32. — cors. *fucaraghiu* « grande fuoco o baldoria » e sinonimi.

Con la voce logudor. *falordia* « banchetto, festino, baldoria », derivata dal latino curiale medievale *falodia* « fuochi di tripudio » (DR. V, 457 sgg.; REW. 6463, p h a r o s) si raffrontino le voci: trent. (Ampezzo) *Falloria* (Tonde de), nome di un dosso sulla cui vetta forse era uso di accendere i fuochi di tripudio (Lorenzi, E., *Dizionario toponomastico trentino*, p. 234) < *falodia* + *-oria* di *baldoria*, *galloria*; pugl. (Santuario di S. Michele sul Gargano) *fanoie* « colossali faló accesi in onore del Santo la sera che precede la festa dell'arcangelo S. Michele » (« Lares », V (1937), p. 225) < p h a n o s (REW. 6463); calabr. *fucaracchia* « vampata » (Rohlfs), cors. *fucaraghiu* « grande fuoco, specie di falô, d'ordinario nella vigilia di S. Giovanni » (Falcucci, p. 181), « grandi fuochi o baldorie » (Falcucci, p. 19) (< f o c a r i s REW. 3398) e bologn. *fjammà* o *fjammarata* « lieta o fiamma chiara senza fumo che si fa con fascine o altro, che dura poco » (Ferrari), « baldoria » (Nigra, AGIItal. XV, 284), ferrar. *fjamarada* « baldoria » (Nigra, *op. loc. cit.*) (< f l a m m a, REW. 3350).

©BCU CLUJ

33. — ital. *fucignone* « verme che danneggia le pere » < * f ū c ī n i o.

Da una forma * f u c i l i o ovvero da * f u c i n i o, derivata da f u c u s « fuco, pecchione » dipenderá la voce italiana *fucignone* « verme bianco e grosso che danneggia le pere ». Si veda, in proposito, la definizione del f u c u s, data da S. Isidoro di Siviglia nei suoi *Etymologiarum libri*, I, XII, 8, 2—3: « fuci (orti) de mulis... Dictus autem fugus quod alienos labores edat, quasi fagus; depascitur enim quod non laboravit ».

34. — piem. *giva* « zolla » < g l ē b a.

Notevole traccia della base latina g l ē b a « zolla di terra » (REW 3782) sul territorio piemontese si è la voce *giva* « zolla di terra » di Pamparato, superstite, in un colla voce piemontese *tepa* « zolla erbosa » d'origine latina (?) (REW 8731 * t i p p a), all'invasione: 1) della base germanica m o t t a (REW 5702), donde la voce piemontese *muta* « zolla di terra », 2) della base franconica w a s o (REW 9513), donde la voce piemontese *vaźún* « zolla di terra » (cfr.: « per cultellum, festucam et *uasonen terre* atque ramum arboris » BSSS. XLIII, I, 1. 961, Monferrato; « per cultellum, fistucum notatum, uuantonem et *uuasonem terre* seu ramum arboris tibi exinde facio coram teste legitimam tradicionem et corporalem uestituram » BSSS. XXIX, 4. 965, Tortonese); 3) della voce allemannica w a s e (Tappolet, *Die alemann. Lehnwörter*; REW 9513), donde la voce piemontese (monferrina) *u̯aža* (REW 9513).

35. — ferrar. ant. *arra de cavalle* < h a r a.

All'unica voce, al milan. *ara* « travaglio, ordigno in cui mettonsi le bestie fastidiose e intrattabili per medicarle o ferrarle », raccolta dal REW, al nr. 4039, s. h a r a, s'aggiunga la voce antica ferrarese *arra de cavalle*, riportata da carte ferraresi dell'anno 1597, pubblicate da P. Sella, *Inventario Testamentario dei Beni di Alfonso II d'Este*. Ferrara, 1931, ai nrri 3564, 3666: « Note de bestiami che si sono trovati sopra le possessioni di Giazzano et Sariano...: E

©BCU CLUJ

prima un'*arra de cavalle* dette le ubine bastarde, ch'in tutto erano capi n. 77...», « Castaldaria et molini di Beriguardo...: Un palazzo grande con le sue basse corti, alloggiamenti, stalle, fenili et altri edificii che servono a quelle...cortile, horto, *arra* et stalla ». Il Sella, all'Indice, p. 240, dichiara *arra de cavalle* con « mandra », in contrasto, mi pare, col testo del nr. 3666 che, inventariando locali edificati, distribuisce l'*arra* fra gli edifizi minori che servono alle « basse corti » del « palazzo grande ». Se ne può dedurre un significato di « assito per ricovero di animali, sorta di stalla ».

36. — roman. *Eleroso* « ederoso » < h ĕ d ĕ r a.

Coi nomi locali: tosc. *S. Giorgio di Alleroso*, ven. *vico Elerosa*, *silva Illerosa*, dichiàrati da A. Prati, in « L'Italia Dialettale », VII (1931) 210, dalla voce *ellera* « edera », s'accompagni il nome locale romanesco *Eleroso*, menzionato dal *Chronicon Farfense*, ed. Balzani, I, 193.

37. — valses. *innígh* « malcontento », *innighèe* « dimostrarsi malcontento » < i n ī q u u s.

Alle voci: venez. ant., lomb. ant., genov. ant. *enigo*, provenz. ant. *enic*, maiorc. *nic* « suscettibile »; sicil. *nichiari* « far prendere stizza, stizzire » e « adirarsi, incollerirsi, prender onta e sdegno » (Mortillaro), raccolte dal REW al nr. 4439, s. i n ī q u u s, s'aggiungano le voci valsesiane *innígh* « malcontento » e *innighèe* « dimostrarsi malcontento » (Tonetti).

38. — marchig. *ràe* « canale dirupato e sassoso » < l a b e s.

Con il lucc. *rave* « frana », derivato da l a b e s (Pieri, in AGlItal. XII, 132; Salvioni, in AGlItal. XVI, 464; REW. 4806) va il marchig. (Ventura) *ràe* (sing. *la rae*, plur. *le rae*) « canale dirupato e sassoso, di solito nelle pieghe della montagna, lungo il quale vengono trascinate le fascine in cataste caratteristiche, chiamate treggie ». Ne dipende il nome locale *La Ràe*, localitá del paesello Venatura

©BCU CLUJ

appollaiato sul versante orientale dello Strega, a cinque chilometri da Fonte Avellana, presso Sassoferrato (G. Vitaletti, in « Archivum Romanicum », III, 1919, p. 444 e nota 4). La *r-* (per *l-*) del lucc. *rave* e march. *rae* risentirà della voce perug. (Città di Castello) e tosc. *rava* (Pieri, TSL. 151, TVA. 313; Salvioni, in AGIItal. XVI, 464) < * r a v a « frana, smotta e sim. » (Merlo, in ID. XI, 86).

39. — canav. *lèyvẹr* « baleno », *leyvrár* « balenare » < l ĕ p u s, - ŏ r i s.

Notevole l'areola canavesana delle voci: (Cuorgnè) *ẹl lèyvẹr*, che vale etimologicamente « il lepre », ma che nell'uso vale unicamente a designare « il baleno », *lèyvra* « balena », *leyvrár* « balenare »; (Vico) *l alẹ́yvro* « il baleno » e « il fulmine », *a lẹ́yvra* « balena », *lẹyvrár* « balenare » (AIS. II K. 391, 392 e 393, P. 133); (Corio) *azlẹ́yvru* « baleno », *ä ẓlẹ́yvra* « balena », *a ẓleyvrár* « balenare » (AIS II K. 391 e 392, P. 144). Risalgono, pare, alla base etimologica latina l ĕ p u s, - ŏ r i s « lepre » da raffrontare cosi con le basi b a l l e n a « balena » (REW 910) e d e l p h i n u s « delfino » (REW 2544) da cui rispettivamente dipendono le voci, quali l'ital. *baleno* e *balenare*; canav.: (Locana) *zblèn* « baleno », *zbléyna* « balena » e *zbleynàr* « balenare », (Ronco C.) *la balẹna* « il baleno », *balẹnár* « balenare », *u balé*^{y}*nat* « balena », (Noasca) *ün ažblẹ́yn* « un baleno », *ažblinẹ̃*^{ar} « balenare », *aẓ blẹ́ynat* « balena » (AIS II K. 391 e 392 P 132 e 131); torin. (Ala di Stura) *balẹnā* « balenare », *ẹ balenat* « balena » (AIS II K. 391, P. 143); bresc. *dalfì* « baleno » e *dalfinár* « balenare » e simili voci dialettali per « baleno » e « balenare », italiane e della Francia meridionale, per cui ora si veda A. Prati, *Bestie e fantasmi in forme di meteore*, in « Il Folklore italiano », VIII, 1933, p. 106 sg. e 111 sg.

40. — cors. *limicu* « appiccicoso », venez. *slimego* « molliccio » < * l ī m ĭ c u s.

Ad una base * l ī m ĭ c u s, d'egual valore della base * l ī m ŭ l u s (vedi nr. 41), risaliranno le voci: cors. *limicu* « grasso, appiccicoso e

©BCU CLUJ

che fa anche schifo », donde un sostantivo *limicu* col significato di « limo del fiume », « morbidezza prodotta dai liquidi » e *limagu* « materia glutinosa, vischiosa », « ciò che ricopre i capretti di nascita » (Falcucci, p. 216); venez. *slimego* « molliccio » (Boerio).

41. — canav. *limul* e *limulènt* « molle, appiccicaticcio come fanghiglia o limo » < * l ī m ŭ l u s, * l ī m ŭ l e n t u s.

Le voci canav. (Vistrorio) *limul* e *limula*, *limulènt*, *-a* « molle, appiccicaticcio, -a come fanghiglia o limo » risaliranno alle basi latine * l ī m ŭ l u s, -a, * l ī m ŭ l e n t u s, -a derivate da l ī m u s «limo».

42. — canav. *lüčàr* « ustolare », *lüčọra* « ustolone » < l ū c t u s.

Alle voci: milan. *lüčà* « piagnucolare » (Cherubini), bresc. *lučà* « lamentarsi, querelarsi piangendo » (Melchiori), raccolte dal REW al nr. 5149, s. l ū c t u s, s'accompagnino le voci canavesane (S. Giorgio) *lüčàr* « ustolare », *lüčọra* « ustolone ».

43. — Tracce di m ŏ v ē r e nella parlata canavesana.

Il verbo m ŏ v e r e é stato sostituito su gran parte del territorio gallo romano dai riflessi di b u l l i c a r e (REW 1388) donde il piemont. *buğé* e il canav. *buğár* con il franc. *bouger*. Durano, tuttavia, nella parlata canavesana tracce della voce m ŏ v e r e con una sua particolare accezione semantica. Tali: (Vistrorio) *la kampaña a möv* « la campagna muove », cioè « le piante germogliano »; *la vaka a möv* « la vacca muove », cioè « sta per partorire ». Si vedano in più i riflessi canavesani di * e x m o v ĭ t u s, qui sopra riferiti, al nr. 22.

44. — piem. *armisteri* « chiasso » < piem. ant. *misteri* « mistero ».

Parallela alla storia delle voci: piemont. *landa* « seccaggine, noia » (Di Sant'Albino), castellinald. *landra* « querimonia » (Toppino), piveron. *landa* « lungaggine », monferr. *ligenda* « discorso lungo e noioso,

©BCU CLUJ

la leggenda medievale che non terminava mai », *lande* « cose lunghe e noiose a raccontare » (Ferraro), piemont. *legenda* « leggenda, tiritera » (Di Sant'Albino), derivate da l e g e n d a « leggenda » (REW 4969), sará la storia della degradazione semantica della voce antica piemontese *misteri* « mistero, rappresentazione sacra popolare » (cfr.: monferr. *misteri* « il complesso dei segni sacri, croce, stendardi ecc. che si portano in una processione » (Ferraro) che in un primo tempo avrá significato « il complesso dei segni sacri, ossia l'apparato scenico di un mistero o rappresentazione sacra ») in *armisteri* « chiasso, strepito » (Di Sant'Albino). Tal voce, sorta dalla coalescenza dell'articolo *er* « il » col sostantivo *misteri*, dimostra, attraverso tale suo indizio: di un irrigidimento sintattico dell'articolo col sostantivo, la sua provenienza da una parlata piemontese rotacizzante (monferrina?).

45. — piem. *mnay* e *mlay* « tralcio fruttifero della vite » < * m i n a t i c u s.

Ad una base * m i n a t i c u da m i n a r e « menare » (REW. 5585) risalirá la voce piem. *mnay* e, per dissimilazione dei due suoni nasali *m - n* in *m - l*, *mlay* « tralcio fruttifero della vite » in uso nella parlata di Murazzo, presso Fossano (Cuneo). Tal voce, come l'altra canav. (S. Giorgio) *tračora* « barbatella » (vedi più oltre), riproduce l'idea del lat. t r a d u x « tralcio » connesso con t r a d u c e r e « tradurre, menare al di là, attraverso, innanzi ».

46. — canav. *mazàl* « maiale ingrassato » < m a i a l i s.

Oltre che *kriṅ* e *pǫrs* « maiale », il canav. ha pure la voce lat. m a i a l i s (REW 5245) sotto la forma *mazál* (Vistrorio) col significato di « maiale nell'ultimo stadio dell' ingrassamento quando é ormai impotente a muoversi pel troppo suo peso ». Disusata ormai nella parlata viva, sopravvive nella frase proverbiale *a Natál al pas dęl mazál, a l'Epifania al pas dla furmiya* « a Natale al passo del maiale ingrassato, all'Epifania al passo della formica » detta delle giornate che si allungano gradatamente da Natale all'Epifania.

©BCU CLUJ

47. — Voci italiane derivate da N e p t u n u s.

Alla voce antica piemontese *noytunera* « strega che comanda agli spiriti » oppure « stregata, spiritata » (cfr.: « que vinea iacet in territorio Caumuncii in loco ubi dicitur Raforn. Coheret ei ab una parte Via Sancti Martini, ex alia vinea Iohannis Sabbati, de tercia *Neptunaria* » BSSS. XLIV, 214.1205, Chiomonte, presso Susa; « in territorio Chaumoncy dicta pecia vinee in loco scilicet ubi dicitur ad *Noytuneram* » BSSS. XLIV, 294.1251, Chiomonte, presso Susa), da me riportata in AGIItal. XIX, 303 e ivi dichiarata da N e p t u n u s, s'aggiunga il nome di luogo lucchese: « ecclesia Dei adque Beati Sancti Georgi Dei martheris sita in loco *Noctuno*...» (Schiaparelli, Codice diplom. longobard., nr. 67, anno 738, Lucca), già riportato dal Pieri nella sua *Toponomastica della Valle dell'Arno*, a pag. 96, e ivi dichiarata da N e p t u n u s. La contaminazione della voce N e p t u n u s colla voce latina n o c t e e col suo riflesso dialettale piemontese antico *noyte* « notte » sul territorio italiano, attestata dalla grafia *Noctuno* dell'anno 738 e dall'altra *Noytunera* dell'anno 1251, rafforza il sospetto che anche la voce francese antica *nuiton*, *luiton* « spettro notturno », « spirito folletto » (REW 58—94), invece che da un incontro della forma anteriore francese antica *neuton neton* con *nuire* e *luiter* (vedi per lo riassunto e per la bibliografia dei dati relativi B. Migliorini, *Dal nome proprio al nome comune*, p. 314), si spieghi da un' identica contaminazione della voce antica francese *neuton*, *neton* con *nuite* « notte », motivata dalle credenze nelle imprese notturne dei *netones* (AGIItal., loc. cit.).

48. — abruzz. *leuma* « cantilena » < n e u m a.

La voce abruzzese (di Scanno) *leuma* « cantilena, verbositá » non corrisponde al greco λάλημα, come suggerisce il Finamore, ma, bensí, alla voce chiesastica latina medievale *neuma* « vocis modulatio » (Ducange), d'origine greca, da *νεῦμα* « cenno » e, perció, identica al termine musicale italiano *neuma* « ricapitolazione d'un canto alla fine di un'antifona, con una semplice varietá di suoni », « sorta di linea per accennar la pausa al cantante ». La voce abruzzese *leuma*

©BCU CLUJ

corrisponde esattamente alla voce *neuma* per via di una dissimilazione delle due nasali, di *n* - *m* in *l* - *m*, a quella guisa che l'ital. *alma* corrisponde al lat. a n i m a.

49. — pistoi. *scèno* « curioso, strano » < o b s c ē n u s.

La voce *scèno* della montagna pistoiese, raccolta dal Petrocchi nel suo *Nòvo Dizionàrio Italiano* con un significato di « curioso, strano », rappresenterá una fase seriore popolare della voce letteraria italiana e toscana *oscèno* (< o b s c ē n u s).

50. — piem. e canav. *obi* « oppio » < o p ŭ l u s.

Con le voci raccolte dal REW, al nr. 6078, s. o p ŭ l u s, s'accompagnino le voci: canav. e piem. *obi* « oppio, albero che serve a reggere le viti ».

51. — ital. *panciolle* (*stare a*, *in*) < **Panciolle*, nome locale (immaginario ?) toscano.

La voce avverbiale « pretta fiorentina » (Tommaseo), *panciolle*, che più comunemente si usa coi verbi *tenere*, *stare* o simili e colle particelle *a* (da Luca Martini, in *Rime burlesche*, 229: « Messer Giorgio ci tenne a panciolle Con tavole fornite da signori, Col vin da tener sempre il becco in molle ») e con la *in* (dal Lippi nel *Malmantile*, I, 82: « Ed allegro, a piè pari, ed in panciolle, Senza briga vivesse in pace, e in ozio ») e senza particella (da Alessandro Allegri, fiorentino del secolo XVI: « andar pel corso panciolle in carrozza ») « stare sdraiati a pancia all'aria, comodamente », isolata, anzi unica, ch'io sappia, nella sua formazione in *-olle*, spetta di certo alla serie numerosa dei frizzetti popolari toscani, quale il senese *essere stato a Asciano a pigliare il garbo* « esser un uomo fatto coll'ascia » (Petrocchi) o il fiorentino *dormire*a Páncole* per « dormire su per le panche » e simili, raccolti da C. Frizzi in un suo *Dizionario dei frizzetti popolari fiorentini*

©BCU CLUJ

(Cittá di Castello, 1890), sull'esempio dei quali il Fr. dimostra come « la nostra lingua fa molte allusioni a propri nomi di luogo e di famiglia » (p. 67). Il Fr. non riporta il frizzetto *stare a, in panciolle*, sia perchè da tempo esso è penetrato nell'uso vivo della lingua nazionale con una sua propria fama letteraria che lo sottrae alla cerchia ristretta delle mura cittadine di Firenze, ove tuttora vivono, rivestiti d'un loro proprio carattere dialettale, i frizzetti raccolti dal Fr., sia perchè il Fr. non vi ha riconosciuta l'allusione scherzosa a una localitá toscana, di nome *Panciolle*, reale o immaginaria che fosse, come i nomi locali *Asciano* e *Páncole* dei due frizzetti su riferiti, foggiati, evidentemente per ischerzo, l'uno su *ascia*, l'altro su *panca*. Di fatti, ammesso che quel modo avverbiale sia un frizzetto e che contenga l'allusione a un nome di luogo *Panciolle*, l'obliterazione di tale allusione non è recente, se mai, ch'io sappia, tale nome ricorre in quella tale frase avverbiale trascritto con la iniziale maiuscola (come avviene per i due nomi di *Asciano* e di *Páncole*) che segnerebbe il più evidente indizio di una originaria allusione della voce *panciolle* a un identico nome locale toscano. Che tuttavia tale sia l'origine del modo avverbiale *panciolle* si può dedurre e dall'unicitá della sua formazione in *-olle* e dal raffronto colla serie numerosa dei caratteristici nomi di luogo toscani in *-olle*, quali: *Bracciolle*, *Cagiolle*, *Fabbiolle*, *Miciolle*, *Mignolle*, *Pagnolle*, *Serpiolle*, *Terzolle*, *Tresciolle* e simili, per cui vedi, ora, nel mio *Contributo toponomastico alla teoria della continuitá nel medioevo delle comunitá rurali romane e preromane*, ecc., a p. 149 sg. Nei secoli remoti dell'alto medioevo questi nomi locali in *-olle* (da -anulas) indicavano, attraverso la composizione del nome del fundus d'etá e formazione romana in -anus (Braccianus) col nuovo suffisso -ulas a valore di diminutivo (Bracciánulas), le nuove *terrulas* o *portiones* di un *fundus*, sorte dal frazionamento, fra eredi o nuovi acquirenti o ospiti barbari, dell'unitá anteriore di un *fundus* che, tuttavia, dell'antico conservava, alla base dei suoi nuovi identici derivati di forma diminutiva, il nome originario, come di esso fondo si continuava l'unitá economica agli effetti fiscali. Era, perciò, viva ancora nei secoli del medioevo la coscienza delle origini e del significato di « possesso particolare, porzione ereditaria o acquisita » incluso nella formazione di quei nomi locali toscani in *-olle*. A tale coscienza si legherebbe il senso della voce *panciolle* anche per il

©BCU CLUJ

raffronto che offrono altre frasi equivalenti di altre regioni italiane, quale la frase canavesana, di S. Giorgio, *star kuṅ le maṅ ęnt ęl pusés* « starsene colle mani sulla pancia », propriamente: « starsene con le mani nel possesso ».

52. — pistoj. *fermanenza* « permanenza ».

Un caso di contaminazione, notevole per la sua evidenza, si ha nella voce pistojese *fermanenza* « permanenza » (Petrocchi) che risulta da *fermare, -rsi* + *permanenza*.

53. — calabr. *percaccia* « beccaccia » < ital. ant. *percaccia* « procaccia ».

Richard Riegler, nel suo studio sugli *Italienische Vogelnamen*, pubblicato dall' « Archivum Romanicum », VI, a p. 168 deriva la voce calabrese *percaccia* « beccaccia » (G. Rohlfs, *Dizionario dialettale delle tre Calabrie*. Parte 1-a., vol. II, 132) da p e r d i x + *beccaccia*, poggiandosi sul caso analogo della contaminazione di p e r d i x + c o t u r n i x da cui risulta la voce italiana *pernice* (REW 6404). Il REW accoglie nella sua ultima edizione, al nr. 6404, s. p e r d i x, la voce calabrese *percaccia* secondo l'etimologia del Riegler, che non mi pare cogliere, tuttavia, nel vero, se vale il raffronto formale e semantico della voce calabrese *percaccia* colla voce spagnuola dialettale *percaza* « Heerschnepfe » di Álava (Baraibar, *Nombres vulgares de animales y de plantas usados en Álava*, p. 7), citata dal Riegler, e colle seguenti antiche voci dialettali italiane: lombardo antico *percaça* « procaccia » (Patecchio da Cremona e Uguccione da Lodi, in Monaci, *Crestomazia*, rispettivamente ai nrri 45 v. 169, 47 v. 56); astigiano antico *percácz* (AGIItal. XV, 425), corrispondente all' italiano antico *procaccio* e al francese *pourchas*; siciliano antico *percaza* « procaccia » (Cielo d'Alcamo, in Monaci, *Crestomazia*, nr. 46 v. 33), deverbali della voce italiana antica *percacciare* donde, con scambio di prefisso, forse dovuto all'influsso della voce *procurare*, la voce italiana antica *procazare* e l'antica e moderna *procacciare*; laz. (Amaseno) *prukaććà* « trafficare », *prukaććọlẹ* « traffichïno » (Vignoli), della stessa

©BCU CLUJ

origine che il francese antico e moderno *pourchasser*, derivato da una fase anteriore **percacher* voltasi poi a *pour-* sull'analogia di altre voci francesi che hanno effettuato tale scambio di prefisso (cf.: *pourfendre*, *pourpoint*, *poursuivre*, etc.). Quanto poi al valore semantico della voce *percaccia* « procaccia, procaccino », « chi porta lettere e commissioni da una terra all'altra », applicato alla *beccaccia*, oltre alla possibile influenza dell' uscita in *-caccia* dell'una e dell'altra voce, tale da favorire una loro contaminazione, il motivo determinante di tale sostituzione di *percaccia* a *beccaccia* o della loro contaminazione sará a ricercarsi nella diffusione del motivo, letterario o popolare che fosse, della *beccaccia* messaggero d'amore (Anglade, J., *Les troubadours et les bretons*, in « Revue des langues romanes », tome LXV, 1928, p. 205, nota 3).

54. — canav. *prüvìr* « prudere » < * p r ū d ī r e « prūrīre ».

Con il provenz. *pruzir*, catal. e portg. *pruir*, derivati nel REW, al nr. 6802, da * p r ū d ī r e « prūrīre », s'accompagni il canav. (Vistrorio) *prüvìr* « prudere » di cui la *-v-* inorganica sta ad estirpare lo iato dell'esito originario **prüìr*.

55. — canav. *a rę*, *a ręy*, piemont. *a ręs*, *a ręys* « ordinatamente, cosa per cosa, intieramente » < r e d s (german.).

Con la voce avverbiale provenzale *a re* « der Reihe nach », derivata nel REW, al nr. 7148, dalla base germanica r e d s, s'accompagnino le seguenti voci canavesane: (Locana) *a rę*, (Cuorgnè) *a ręy* «ordinatamente, cosa per cosa, intieramente, senza dispersione di alcunchè », usate di preferenza a completare il senso dei verbi che valgono « raccogliere ». A queste sarà da riunire l'altra equivalente, monferrina *arrè* « affatto, affatto » (Ferraro) che il REW, al nr. 672, considera, invece, come un derivato del verbo * a r r e d a r e. Alla stessa base germanica r e d s spettano ancora le due voci corrispondenti: piemontese comune *a reys* (che il Gamillscheg, *Romania Germanica*, II, p. 291, deriva dalla stessa base su indicata, ma data per gotica, mentre

©BCU CLUJ

il Levi nel suo *Dizionario etimologico del dialetto piemontese*, interpretando detta voce piemontese per « senza interruzione » e propriamente per « a radice » la deriva dalla voce piemontese *rẹys* « radice »), piemontese di Peveragno (Cuneo) *a rẹs* « affatto, affatto ; intieramente, di seguito » di cui tuttavia mi resta inspiegata la *-s* inorganica, a meno che sia da giustificare con una contaminazione della voce *a rẹy* con *rẹys* « radice », come se la frase valesse « sino alla radice ».

56. — canav. *riṅ* « filo d'una corrente d'acqua » < r ī n o s (gall.).

Con la voce *riṅ* « rio, torrentello » di Val Livigno e delle valli laterali del Bormino (Jud. BDR. III, 74 ; Longa) e con il valtellin. *rin* « gorello, rigagnolo, fiumicello » (Monti), franc. ant. *rin* « Fluss » (REW 7327, r ī n o s, gall.) va la voce canavesana *rin* « filo d'una corrente acquea », superstite nella frase in uso a Vistrorio *ẹl riṅ dla skina*, corrispondente all'altra piemontese e pur canavesana *ẹl fil dla skina* « il filo della schiena » o « spina dorsale ».

57. — Voci canavesane da r e q u ē t u s, esprimenti « al riparo dei venti » (« à l'abri ») e « nell'occhio del sole ».

Con la voce antica francese *recoi* « luogo nascosto », derivata nella prima edizione del REW dalla base latina r e q u ē t u s (REW[1] 7234), e con le altre voci dialettali francesi *ǒ rkwǒ* (punto nr. 290 dell'ALF carta *à l'abri*), *a rə̌kwə̀k* (p. nr. 988), *a rə̣̌kwə̀t* (p. nr. 979), *ǒ rə̀kə̌t* (p. nr. 973), *ə̀ rə̣̌kyə̀* (p. nr. 967), che, assieme ai riflessi di q u ē - t u s sulla stessa carta, s'incontrano esclusivamente lungo la zona settentrionale e orientale della carta dell' ALF., s'accompagnino le seguenti voci canavesane: (Vistrorio e Lugnacco) *a l'arkuèy* « al riparo dei venti », letteralmente: « al (luogo) requieto » ; (Brosso) *a 'n arkuèy*, (Muriaglio) *'ntl' arkuèy* « id. », ma con valore locale, riferito, cioè, ad un determinato luogo di quei villaggi. Nella valle superiore dell'Orco, a parlata francoprovenzale, si ha: (Ceresole Reale e Noasca) *a l' arkày*, (Frassinetto) *al rakèy* e *aj rakè del sul* « nell'occhio del sole ». Nella parlata di Locana, in Val d'Orco, si ha: *a l'arkèr dẹl sul* (da

©BCU CLUJ

una fase anteriore *a l'arkè*, falsamente restaurata in *-èr*) e *a j'arkè dęl sul* (di cui la *-è* è stata intesa per un plurale femminile, pari all'uscita in *-è* delle voci in « -ate », suggerito dalla etimologia popolare che in *arkè* sentiva la voce « arcate », ossia le « tirate d'arco (del sole) », cfr. la voce « dardeggiare (del sole) ».

Queste ultime voci, di Val d'Orco, hanno seguito un processo semantico inverso a quello per cui dalla base aprīcus « sonnig » (REW 561) e da aprīcare « sonnig halten » si passa a quello di « vor Kälte oder Wind schützen » ed ancora a quello assoluto di « schützen » (REW 560) e ciò per l'incrocio dei due concetti (di apricus « solatio » e di requetus « al riparo dai venti e perciò dal freddo »), giustificato dal fatto che a ridosso di una rupe o di un gruppo di case si è tanto « al riparo dei venti » (« à l'abri ») quanto « nell'occhio del sole », per servirmi di una espressiva frase toscana rilevata dal lessicografo milanese Cherubini, nel suo Vocabolario milanese, s. v. *indritt*, dalle Lettere Scientifiche del Magalotti. Un' identica fusione dei due concetti di « a ridosso e, perciò, al riparo » e di « all'ardor del sole » si ha nella frase piemontese *a l'ardós dęl sul* di Moretta e Sommariva Perno « nell'occhio del sole », letteralmente: « al ridosso del sole », da raffrontarsi coll'altra frase piemontese equivalente *'ntl' ardù du su* « nell'ardore del sole » di Bene Vagienna. Per un'altra serie di voci, derivate da rubescere e da altre basi, col valore di « all'ardore del sole », vedi qui, più oltre, al nr. 59.

Le voci canavesane qui registrate estendono l'area dei riflessi di requētus (e quētus) col valore di aprīcus dal nord e dall'est della carta *à l'abri* dell'ALF alla zona canavesana del Piemonte e ne segnano l'ultimo confine. Difatti, nella valle piemontese della Stura di Val Grande, attigua a quella di Val d'Orco, si ha già a Forno Alpi Graie la voce *à l'abri* « al riparo dei venti » che designa il luogo a ridosso della rupe che difende dai venti freddi la parte più vecchia dell'abitato di Forno Alpi Graie. Tal voce si ricongiunge all'area dei riflessi di aprīcus col valore qui sopra dichiarato di requētus, estesa dal sud e dal sud est della carta *à l'abri* dell'ALF al centro sin verso il nord e il nord est di detta carta.

Le voci qui raccolte come riflessi della base latina requētus, valgono nel loro assieme a dimostrare infondato lo scrupolo del Meyer-Lübke, che nella sua terza edizione del REW annullava

©BCU CLUJ

l'articolo nr. 7234 relativo a r e q u ē t u s e ne riportava la voce antica francese *recoi* al nr. 6958, sotto la base q u ē t u s, spiegandola come un riflesso di q u ē t u s, foggiato in *re-* sull'analogia di voci quali *refui* e *retrait*.

58. — canav. *ramí* « strinato », *ramìr* « strinare ».

Vedi più oltre al nr. 59, s. *raví* « rovente », « strinato » ecc.

59. — canav. *raví* e *ẹrví* « rovente », « strinato », *ravír* e *arvír* « roventire », « strinare » < r u b ē s c e r e.

Con le voci: senese antico *rovire*, francese antico *rovir*, raccolte dal REW al nr. 7406, s. r u b ē s c e r e, s'accompagnino le voci canavesane *raví* e *ẹrví* (da **reví*, *roví*), identica per origine e significato al senese antico *rovito* « rovente » (Petrocchi), e *ravír* o *arvír* (da **revìr*, *rovìr*), identica anch'essa, allo stesso modo, col senese antico *rovire*. Vivono nelle seguenti frasi del parlare canavesano: (S. Giorgio) *al ravì dẹl sul*, (Villa Castelnuovo) *a l'ẹrví* « al (calore) rovente del sole »; (Vistrorio) *a l'arvír dẹl sul* « al roventire del sole ».

A tali frasi corrispondono semanticamente le seguenti: piemont. (Cornegliano d'Alba) *au rus du su*, letteralmente « al rosso del sole »; (Bene Vagienna) *'ntl' ardù du su* « nell'ardore del sole »; canav. (Muriaglio) *a l'ardènt dẹl sul* « al (calore) ardente del sole », (Parella) *'ntl' argöy dẹl sul* « nel rigoglio od orgoglio del sole », (Locana) *a l'argùṅ dẹl sul*, (Muriaglio, Gauna e Lugnacco) *a l'ẹrgùṅ dẹl sul* (ove la voce *argùṅ* qui sta in posizione sintattica per *-gunf*), quasi « al rigonfiamento del sole », cioè « nell'affocamento più vivo, nel rigurgito, nella piena dei raggi solari »; (Locana) *a l'arkèr dẹl sul* e *a y arkè dẹl sul*, (Frassinetto) *al rakèy dẹl sul* « al riparo dei venti freddi e nell'occhio del sole », per cui vedi qui più sopra, al nr. 57.

All'infuori di dette frasi, la voce *ravì* e *ravìr* ha talora nel parlare canavesano il valore di « strinato », « strinare ».

Derivati ulteriori della voce canavesana *ravìr* « roventire », « strinare » sono la voce pur canavesana *ravatìr* « strinare », donde *ravatì* « strinato », e la voce pur canavesana, di Locana, *ramìr* « strinare »,

©BCU CLUJ

ramì « strinato » che risulterà dalla contaminazione di *ravir*, *ravì* « roventire », « rovente » colla voce canavesana *aràm* « rame », quasi esprimesse « rovente, del color del rame » o « rovente come il rame dei paiuoli arroventati dal fuoco ».

60. — piemont. *rizèla*, canav. *rayzèl* « omento » < r e t i s.

Con le voci: venez. *radezèlo* « omento » (Boerio), friul. *ra-*, *redefèle* « idem » (Pirona), raccolte dal REW al nr. 7255 s. r e t i s, s'accompagnino le seguenti: piemont. *rizèla* « omento » (Di Sant'Albino) e canav. (S. Giorgio) *rayzèl* « idem », sinonimi delle voci: piemont. (Murazzo, presso Fossano) *kuefa* e canav. (S. Giorgio) *fauda*, che, accanto ad un significato proprio di « velo con cui le donne usano coprirsi il capo in chiesa », hanno un significato figurato di « omento ».

61. — piem. *sarüs* « raccapriccio » < s u b l ū s t r i s.

Il Levi, nel suo *Dizionario etimologico del dialetto piemontese*, suppone la voce piemontese *sarüs* « raccapriccio » un derivato di *saré* « serrare », foggiato su *skrüs* « crepito, scricchiolio ». Tal voce non si può staccare, però, dalle seguenti voci: abruzz. *seluštre*, mesolc. *salustra*, bergell. *salüstar* « baleno », friul. *salustri* « chiarore passeggero, in cielo annuvolato », valtellin. *salustro* « paura » e con esse risalirá alla loro base stessa latina, a s u b l u s t r i s (REW 8378) attraverso una fase anteriore **salüst(e)r,→ —üs[tr]* con *-l-* > *-r-*, indice della provenienza della voce *sarüs* da una regione piemontese a parlata rotacizzante.

62. — triest. e friul., canav. e biell. ant. *straya* < s t r a g u l u m.

Sotto la base latina s t r a g u l u m « coperta da letto », al nr. 8284, il REW raccoglie le voci: triest. *strágolo* « Röteln », arcos. *estralho* « Bretterlage auf dem Karrenboden, wenn Steine befördert werden », sanabr. *estralu* « Wagenboden », cimr. *ystraill* « Strohmatte ».

©BCU CLUJ

Al plurale collettivo in -a del neutro s t r a g u l u m, sostantivato, dell'aggettivo s t r a g u l u s, -a, -u m (cfr.: « quidquid enim, ait Varr. 5 11. 35, insternebant (super culcitam) a sternendo stragulum appellabant ») risalgono le seguenti voci: triest. *straja* « paglione » (Kosowitz); friul. (Gorizia) *straja*, (Cormóns) *strae*, sinonimo di *stiernidure* « sternitura, paglia, strame, foglie secche od altro di cui si fa letto alle bestie nella stalla » (Il Nuovo Pirona); canav. (Albiano) *straya* « fienile al di sopra della *travá* occupata ora da carri e strumenti agricoli ecc. nel *ricetto* o quartiere rifugio della villa di Albiano », biell. ant. *straya* « fienile o solaio ». Cfr.: « Item statutum est quod nullus debeat ponere fenum paleas fraschas neque facere ramatas frascharum super *straiam* nec super solarium quod sit supra viam Platij, nisi solarium esset butumatum » (BSSS. XXXIV, III, *Gli Statuti originali di Biella del* 1245, p. 354, nr. 125). La voce canavesana e biellese antica *straya* avrá indicato in un primo tempo lo strame da far letto alle bestie, poi il luogo o pagliaio dov'esso veniva abbarcato.

63. — canav. *stùmbul* « pungolo » < * s t ŭ m ŭ l u s.

Vedi qui al nr. 1, s. * a c u l e o.

64. — piem. *salürí* « saporito » < piem. **savurí* + *sal.*

Con la voce canavesana *saurí* « saporito » va l'altra piemontese *salürí* « saporito » di Murazzo, presso Fossano, derivata da una fase anteriore **savurí* « saporito » contaminata con *sal* « sale, che dá sapore ai cibi ». La *ü* di *salürí* si spiega, come per la voce piemontese *Türín* « Torino », colla metafonesi della *u* di *savurí* « saporito » in *ü*, provocata dalla *-i* finale accentata.

65. — canav. *sčanda* « quarto di un tronco, ecc. » < s c a n d ŭ l a.

Alle voci raccolte dal REW al nr. 7652, s. s c a n d ŭ l a, s'aggiunga la voce canavesana *sčanda* « quarto di un tronco o ramo segato

©BCU CLUJ

e spaccato per lungo in quarti per farne legna da ardere » che deriva da s c a n d u l a, attraverso una fase seriore *s c l a n d a di *s c a n d (u) l a.

66. — canav. *simna* « tartaro delle botti » < *s e d ī m ĭ n a.

A *s e d ī m ĭ n a, plurale di *s e d ī m e n (REW 7784), donde l'antica voce italiana *sedime* « sedimento », risale la voce canavesana, di S. Giorgio, *la simna* « il sedimento del tartaro nelle botti ».

67. — canav. *staza* « asse della greppia » < s t a d i u m.

Colle voci italiane *staggio* e *staggia* e affini, raccolte dal REW al nr. 8210, s. s t a d i u m, s'accompagni la voce canavesana, di Brosso, *staza* « asse traverso della greppia, con fori ad intervalli, ai quali si fissa la catena che tiene legate le vacche ».

68. — bergam. *skela* « campanaccia » < s k i l l a (got.).

Alla base della voce francese ant. *eschele* « squilla » (REW 7992 s k i l l a, got.) risale la voce bergamasca, di S. Michele, *skela* « campanaccia appesa al collo dei guida-greccia » (G. Rosa, *Dialetti, costumi e tradizioni nelle provincie di Bergamo e di Brescia*. Brescia, 1872, p. 111).

69. — canav. *sugüvẹr* « trangugiare », « sopportare, tollerare » < *s u b g l ū t ĕ r e.

A s u b g l ū t ī r e « trangugiare » (cfr.: Veget. 3 Veterin. 60: « Intestini vexatio his agnoscitur signis: prioribus pedibus transvaricat et dolore subglutit ») risale, attraverso una fase latina volgare *s u b g l ū t ĕ r e, la voce canavesana, di Vistrorio, *sugjüvẹr* « trangugiare » e, in significato figurato, « sopportare, tollerare ». Da *s u b g l ū t ĕ r e, attraverso la fase **soğüere*, si ebbe *soğüvẹr* con la *-v-* inserta a « estirpare lo iato ».

©BCU CLUJ

70. — piem. ant. * *solza* « solco acquaiuolo » < s u l c u s.

Alle voci istr. *solsa*, comel. *soƉi* e bellun. *solts*, ladin. *suts* « Grenze zweier Felder », riportate dal Meyer-Lübke al nr. 8442, sotto la base latina s u l c u s, e derivate da una forma di plurale, s'accompagni l'antica voce piemontese, di Biella, *solza* « solco acquaiuolo », trascritta nel latino medievale delle carte biellesi in *sulcia* e *sultia*. Cfr.: « quoddam pratum... et quamdam sultiam ad ducendum aquam per caput dicti prati... dictam sultiam... predicta sultia... dicte sultie ad aquandum dictum pratum » (BSSS. XXXIV, II, 24.1272), « predictam Insulam cum sulciis et ripis » (BSSS. XXXIV, II, 23.1269), « Jtem statutum est qui rupperit aliquam viam propter sulciam vel propter scrineam vel aliqua alia occasione » (BSSS. XXXIV, Statuti originali di Biella, dell'anno 1245, p. 369).

71. — roman. *suvà* « andare in fregola » e piem. ant. *souare trogiam* « coprire la scrofa (detto del verro) » < s u b a r e.

Alle voci: calabr. *suvare* « desiderare il verro (della scrofa) », logud. *suare* e *assuare* « essere in fregola, in calore, aver l'uzzolo. Dicesi delle bestie quando sono in amore », abruzz. *su(u)arsę*, *nzuvarsę* « divenire pregna (della scrofa) », raccolte dal REW al nr. 8349, sotto la base latina s u b a r e « essere in fregola », s'aggiungano le voci romanesche, di Amaseno, Castro dei Volsci e Veroli, *suvá* (e *-uá*) « andare in fregola (delle bestie, specialmente delle scrofe, e fig. delle donne). É rifless.: *sta skrofa s'a suvata* questa scrofa é stata coperta dal verro. Deverbale é *sova* (*i nzova* andare in fregola) » (Vignoli) e l'antica voce piemontese *souare*, passata a significato attivo, di « impregnare, rendere pregna la scrofa; accoppiarsi del verro con la scrofa ». Tal voce s'incontra nei « Capitula et statuta comunitatis Baennarum ab anno 1293 publicata notis et indicibus aucta a doctore Iosepho Assandria ex mandato Consilii eiusdem civitatis quae hodie Bene Vagienna nuncupatur » (Romae, MDCCCXCII), a p. LXI, nr. 261: «...porcharius... teneatur tenere unum verrum sufficientem ad *souandum trogias*... porcharius debeat habere tres denarios et unum panem pro qualibet trogia que *souata fuerit* per dictum verrum ».

©BCU CLUJ

72. — piem. *sü*, *asül* (*l'*) « scure » e *süròt*, *siròt*, *asülòt* « piccola scure » < s ĕ c ū r i s.

Notevoli tracce della base latina s ĕ c ū r i s « scure », incluse nell'area poi invasa dai riflessi della base franconica h a p j a (AGlIt. XIV, 296; REW 4035): piemont. *apya* e *pyola* « scure », *apyòt* e *pyolèt* « piccola scure », sono le voci piemontesi *la sü* « la scure » di Cherasco, *süròt* « piccola scure » di Cherasco e Bene Vagienna, *siròt* « id. » di Morozzo, da aggiungersi, in un col rumeno *secure*, ai riflessi neolatini: vegl. *sčor*, ital. *scure*, campid. *seguri*, engad. *sgür*, spagn. *segur*, portg. *segure*, raccolti dal REW al nr. 7775, sotto la base latina s ĕ c ū r i s.

Attilio Levi, nel suo *Dizion. etimol. piemont.*, a p. 250, dichiara la voce piemont. *siròt* « accetta » come: « varietá, probabilmente monferrina, di *asülòt* con aferesi (dell'*a*-), *i* da *ü* (AGlIt. XVI, 531) e scambio delle liquide » e, a p. 29, dichiara la voce piemont. *asülòt* « accetta » come un « diminutivo di lat. a s c i o l a, piccola ascia (REW 698), cioè **asulòt*, il cui *u* dipoi si chiuse per influsso del precedente (reazione del derivato sulla base) ». — Il vocabolo « precedente » é *asül* « scure », che il Levi, *op. loc. cit.*, dichiara: « estratto dal seguente », cioé da *asülòt* « con *ü* per analogia di *bül*, *kül*, *mül* (« bure », « culo », « mulo ») ».

L'arbitrio é evidente. La voce piemont. *asül* non è un derivato di *asülòt*, ma, viceversa, questo è un derivato del primo, cioè di *asül*, che risale pur esso a s ĕ c ū r i s, come la voce piemont. *abü* « la bure » (REW 1409) e le sue due varianti *bü*, *bül*, risalgono, attraverso una fase anteriore *la bür*, alla base latina b ū r i s. Quanto alla *a*- di *asül* si riscontri ancora la voce piemont. *amèl* « miele » svoltasi da una fase anteriore *la mel* e, quanto alla *-l* di *asül*, sorta per falsa restaurazione al luogo della *-r* caduca, si riscontrino le voci piemontesi *sanbü* « sambuco » di Vistrorio e di Ribordone, nel Canavese, colle altre, pur canavesane, *sanbür* « id. » di Locana e di gran parte del Piemonte e *sanbül* « id. » di Bollengo. Casi simili di falsa restaurazione della *-l* sono pur nel Piemonte le voci *azíl* « aceto », *dil* « dito », *soldalás* accanto all'antica voce piemontese *soldal*(*e*) « soldato ».

Circa lo sviluppo fonetico di s ĕ c ū r i s in *se*(*g*)*ür*(*e*), *seür*, *sür* e *sü* cfr. la voce francese *sur* da s ē c ū r u s.

©BCU CLUJ

73. — novar. ant. *troga* e vercell. ant. *troa* « legno scavato, ecc. » < t r o g (longob.).

Con il lucc. *troga* « Backtrog » derivato nel REW, al nr. 8932, dal longobard. t r o g, s'accompagnino le seguenti voci: novar. ant. *troga* « tronco d'albero scavato o sistema d'assi volti a botte o a arco da sostenere l'impalcatura superiore di un ponticello su fossati » (cfr.: « et quilibet ad introitum sue terre teneatur facere et habere et tenere pontem super canteriis et trogam, ita quod aqua fossatorum sine aliquo obstaculo possit per fossatum decurrere » *Statuta communitatis Novariae anno MCCLXXVII lata collegit et notis auxit* Antonius Cerruti. Novara, Miglio, 1879, nr. CDXVIII, p. 193), vercell. ant. *troa* « legno scavato a conca » (cfr.: « quod ipsae mensurae debeant esse firmatae cum cathenis ad troam sive lignum super quo mensurabitur vinum » Dagli *Statuta Vercellarum*, citati dal Ceruti, editore degli *Statuta comunitatis Novariae* etc., p. 369, nota 517).

74. — genov. ant. *lo male de le tavelle* « sifilide ».

E. Ramondo, nel suo informatissimo studio sul neo-greco *ταβέλλαις* « mal francese », « varola, mal venereo, mal napoletano », derivato dal genov. ant. *lo male de le tavelle* « morbus gallicus », « lue sifilitica » (AGIIt. XIX, Sez. Goidanich, pp. 181—86), per spiegare tale espressione antica genovese postula per *tavella* un significato di « bolla o pustola ». Egli scrive: « Si può essere autorizzati a pensare che il passaggio di senso sia avvenuto direttamente da una, non documentata, antica forma genovese, equivalente al franc. ant. *tavelle* « tavoliere, gioco di scacchi o dama », ad una superficie cutanea ricoperta di pustole, per via dell'aspetto screziato, che ànno in comune; cfr. al riguardo l'ital. *viso di grattugia*, cioè bucherellato dal vaiolo. E si può pensare che solo più tardi la voce *tavella* sia stata usata per indicare la singola manifestazione cutanea. Queste supposizioni sono poi avvalorate dal fatto che nel francese odierno si ha il verbo *taveler* « tacheter, comme les couleurs d'un échiquier ». — La spiegazione della voce *tavelle* nella frase genovese *lo male de le tavelle* può anche essere diversa da quella proposta dal Ramondo e, se non così legata

©BCU CLUJ

alla diagnosi medicale, più aderente, tuttavia, alla realtá della storia. È noto come le città medievali emanassero rigorosi provvedimenti intesi a isolare le persone infette da malattie contagiose e come a queste fosse imposto anche l'uso di particolari distintivi (abiti speciali, segni portatili o sovrapposti sugli abiti) per evitare ogni pericolo di contatto fra contagiosi e cittadini o passanti: v. U. Robert, *Les signes d'infamie au moyen âge. Juifs, sarrasins, hérétiques, lepreux, cagots et filles publiques*. Paris, 1891.

Fra altro il Robert accenna all'obbligo imposto ai lebbrosi di far avvertire ai passanti la loro presenza col suono di *cliquettes* o nacchere, dette, ad es., a Castres, *tabastells* o nacchere tamburello, raffigurate nella prima e sesta figura dell'opera citata del Robert. Ne riporto l'« ordonnance » dei consoli di Castres dell'anno 1345 che durava ancora in vigore l'anno 1561: « Que negus malaute de malautia ni autre que venga aqui per estar ne auze intrar dins la dicha vila, si donx que porte per senhal un drap blanc al cot et *las tabastells* el cabas, en la forme que fan a Tholosa, ni auze, can seran dins la vila, tocar ni mazancerar neguna causa victual, sots pena de corre la vila. ...Qu'aucun malade de ladite maladrerie, ni de ceux qui viennent pour y rester, n'ose entrer dans la ville, s'il ne porte un drap blanc au cou, les *cliquettes* et le cabas, comme a Toulose. ...Qu'aucun des adres qui seront dans la ville n'ose toucher ni manier aucune espèce de vivres, sous peine de courir par la ville » (Robert, *op. cit.*, p.149—50).

É sfuggito, peró, al Robert un cenno prezioso di Vincent de Beauvais (1200—1264) alle « cliquettes », imposte a tal genere d'infermi, riportato dal Ducange, s. t a b u l a: « ante cuius curiam cum *tabellas* more talium infirmorum tangeret », ove la voce *tabellae* dal Ducange viene definita: « tabelle leprosorum quas illi quatiunt, ne ab aliquo tangantur ». Qui le « cliquettes » o « tabastells » hanno il nome dalle *tabelle* o « assicelle » di cui erano fatte tali nacchere tamburello e tal voce *tabelle* degli scritti latini curialeschi medievali riproduce la voce volgare provenzale *tavela* « nacchera » identica, di significato, all'antica voce francese *tavele* e, di forma pure, alla voce italiana *tabella*, propria a designare quella sorta di crepitacolo, fatto di due o più assicelle o tabelle con un martello di legno imperniato, che i ragazzi suonano nelle vie per la settimana santa » (REW 8509 t a b e l l a). Un altro accenno, altrettanto esplicito, all'uso delle

©BCU CLUJ

tabelle, imposto ai luetici, s'incontra in L. Cibrario, *Della economia politica del medio evo* (Torino, 1854), a p. 344: « Secondo la costuma d'Hainault e d'altre provincie, la terra dove il leproso era nato era tenuta di sovvenirlo nei suoi bisogni, di alzargli un casolare su quattro pali, e di dargli un letto, una tavola, una schiavina di grosso panno, una bisaccia, una *tabella*. Alla sua morte tutto era consegnato alle fiamme... In alcune cittá, come a Parigi, era permesso ai leprosi di star alle porte della cittá purché non traesse vento. In altri luoghi si concedea per privilegio a qualche leproso di entrar nel recinto delle mura ; ma dovea, semprechè gli s'accostassero genti disavvedute, scotere la *tabella* (« crécelle ») che portava affine di far fede di sua presenza ».

La frase antica genovese *lo male de le tavelle*, se, come pare, si deve spiegare da quest'uso particolare della voce *tavelle*, venuta, forse, alla parlata genovese, di Francia, varrebbe come « male delle nacchere »; designerebbe, cioè, una malattia segnalata altrui dall'uso del portare le nacchere e del farle crepitare in presenza dei passanti onde evitare a questi il pericolo del contagio. In tal caso, la frase *lo male de le tavelle* non conterrebbe una indicazione precisa dei segni cutanei della sifilide, ma soltanto un'allusione a quella sorta di malattie che si manifestavano come la lebbra e contro il contagio delle quali l'igiene pubblica medievale impiegava identici mezzi di difesa.

75. — canav. *trapyorár* « trapelare » < * t r a n s p l o r a r e.

Al vionn. *trapdorà* « far trapelare » (REW 6606 p l o r a r e) s'aggiunga la voce canavesana (di Vistrorio) *trapyorár* usata a indicare il « trapelare della luce dell'alba nelle stanze attraverso gli scuri appena socchiusi » e « trapelare dell'acqua da strato a strato ». Le due voci: vionn. *trapdorà* e canav. *trapyorár* mi paiono risalire entrambe a una base latina * t r a n s p l o r a r e, affine a e x p l o r a r e.

76. — canav. *tračúr* « imbottatoio » < t r a c t o r i u s.

Alla base t r a č t o r i u s risale la voce canavesana (di S. Giorgio) *tračúr* « imbottatoio di legno, munito di una lunga doccia, pure

©BCU CLUJ

di legno, che serve a travasare il mosto dal mastello nelle botti » e, per estensione di significato, « ingordo ».

77. — pugl. ant. *tractoria a vino* « sorta di botte da trasporto » < t r a c t o r i u s.

Alla base t r a c t o r i u s risale ancora l'antica voce pugliese *tractoria a vino* (cfr.: « Et licentiam abeat ipse fratri meo vel eius heredes aperire ostium sub ipsa camara de ipse scali vetere ut possamus mittere et excutere buttes et tractoria absque impedimento de ipsa nostra sortione » Codice Diplomatico Barense, IV, nr. 34, anno 1048; « et duas arcas de nuce, duas tractorias a vino quarum unam habet dominus Lucas sacerdos sancti Nicolai » VI, nr. 26, a. 1211; « una casa orreata de intus predicta civitate (di Curato) et tres peciolis de vineis, et tres tractorie de lignamine » IX, Parte 1a., nr. 13, a. 1098) che forse si potrá interpretare per « sorta di botte da trasporto ».

78. — canav. *tračòra* « barbatella » < t r a c t o r i u s.

Alle voci: venez., padov., mantov. *tratora*, pav. *tratoura* « magliuolo » (REW 8826 t r a c t o r i u s) s'aggiungano le seguenti: parm. *tratora* « propaggine, mergo. Ramo della pianta, piegato, coricato e coperto di terra acciocchè anch'egli per se stesso divenga pianta » (Malaspina) e canav. (S. Giorgio) *tračòra*, d'identico significato: « barbatella, tralcio di vite interrato per farne propaggine », voce ora disusata nel parlare dei giovani, ma tuttavia superstite in frasi, ove, peró, essa acquista un valore figurato. Si dice, ad es., di chi per grave malattia minacci di morire: *l'un paŭ ka na fáyẹn na tračòra* « ho paura (temo) che ne facciano una barbatella ».

79. — canav. *brüva* e *burüva* « pustoletta » < v e r r ū c a.

A v e r r u c a (REW 9241) rimando ora la voce canavesana *brüva* e *burüva* « pustoletta », altrove (in « Ceneri e Faville », DR. V, 450) da me dichiarata da b ŭ r r a.

©BCU CLUJ

80. — com. ant. *versata* « certa misura di terreno » < v e r s a r e.

Con il provenzale *versada* « ein Flächenmass » derivato nel REW, al nr. 9242, da v e r s a r e, s'accompagni la voce comasca, trascritta latinamente negli atti notarili locali in *versata*, ove significa una certa misura di terreno, forse lo stesso che « aratura », secondo il Monti, nel suo *Vocabolario dei dialetti della cittá e diocesi di Como*, s. v.

81. — Continuatori dialettali italiani della voce latina v e r s u r a.

Dalla base latina v e r s u r a « volta » (< v e r t e r e « vertere terram aratro »), che erroneamente segna di asterisco, il REW deriva il solo riflesso romanzo: sicil. *virsura* « primo solco ». Dei suoi due significati: « quel volger che fa l'aratro in ripigliando un nuovo solco » e « il luogo dove si fa questo rivolgimento » (Mortillaro) il REW accoglie soltanto il primo ed alterato da una espressione gravemente impropria. Con un proprio originario significato, identico al secondo della voce siciliana e corrispondente a quello latino di v e r s u r a « locus ad quem cum quis pervenerit, revertitur. Sic in agricultura v e r s u r a vocatur, ubi sulcus unus desinit, alterque incipit, a boum conversione » (Forcellini) risalgono a v e r s u r a, attraverso una loro seriore estensione di significato, oltre che la su riferita voce siciliana, le seguenti voci dialettali italiane: calabr. (Molochio) *versura* « dove il solco finisce e ripiegandosi comincia l'altro » (Alessio, in « L'Italia Dialettale », X, p. 158—159); barese *verzure* « zone coltivate » (Maranelli, *La Murgia dei Trulli*, in « Scritti di geografia e di storia della geografia in onore di G. Dalla Vedova », Firenze, 1908), novar. ant. *versura* « contrada, tratto di campagna » (cfr.: « in loco et fundo Cavalja iacet in *uersura* Contra Cavaljano » BSSS. LXXVIII, 164.1030, Cavaglio; « in loco et fundo Fara et in eius territorio et iacet in *uersura* qui dicitur Contra Moregnano » (BSSS. LXXVIII, 51.955, Fara Novarese), valses. ant. *versura* « idem » (cfr.: « Legavit et ordinavit pro Deo et pro anima sua, post eius decessum, confrarie Sancti Spiritus de Crevola sestarium unum sichalis omni anno, semper dum ipsa confraria durabit, supra unam peciam terre campi iacentem in *verssuram* Crevole ubi dicitur ad Maxenta, cui coheret

©BCU CLUJ

a mane via comunalis, a meridie... a sero...» BSSS. CXXIV, *Carte Valsesiane*, 76.1322, Crevola ; « Iohannes Pasinus filius quondam Mileti Passi de Crevola tales divisiones particulares et asignationes fecit et asignavit filiis suis, in presenti... Item peciam unam terre canepalli iacentem in *versura* Crevole ubi dicitur in fundo Arevalorum cui coheret a mane terra confrarie. Item dedit et asignavit dicto Milano peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* que fuit Ubertini de Planis, cui coheret a meridie Milanus ...Item dedit et consignavit dicto Milano peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* que fuit Ubertini de Planis, cui coheret a meridie Milanus... Item dedit et consignavit dicto Milano peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* cui coheret a mane et a meridie Miletus de Lagata de Varalo, a sero via comunis, a monte Comolus eius frater pro parte que ei consignata fuit. Item dedit et consignavit dicto Milano unam peciam terre campi iacentem in dicta *versura* ubi dicitur Navem cui coheret a monte uxor suprascripti Comoli, a meridie via, a sero heredes Bezoni de Varalo, a meridie Iohannes Laxagotus. Item dedit et consignavit dicto Milano peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* ubi dicitur Bischocha, molendinis, cui coheret a meridie Iordanus de Mera. Item dedit et consignavit dicto Milano petiam unam terre gabii iacentem in dicto territorio Crevole ubi dicitur intus Boletum... Item aliam peciam terre campi iacentem in *versura* Crevole ubi dicitur ad nuces, cui coheret... Item aliam peciam terre campi iacentem inibi in *versura* ubi dicitur ad Fosacium cui coheret... Item aliam peciam terre canepalis iacentem in dicta *versura* ubi dicitur intus Danerialos cui coheret... Item dedit et consignavit dicto Guilielmo peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* ubi dicitur intus Canevales, cui coheret... Item aliam peciam terre campi iacentem in dicta *versura* ubi dicitur in Boveletum cui coheret... Item dedit et consignavit dicto Guillelmo peciam unam terre prati iacentem ubi dicitur intus *versuram* Paroni cum uno teragno et cum arbore castanearum super se habente... Item peciam unam terre campi iacentem in territorio Crevole ubi dicitur in Cavenalla, cui coheret a sero Testali a Campori. Item peciam unam terre iacentem in dicta *versura* de prato cui coheret... Item peciam unam terre campi, cum via et iure faciendi topiam supra viam, iacentem in dicta *versura* ubi dicitur

©BCU CLUJ

apud vallem pontis cui coheret... Item peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* apud stradam, cui coheret... Item peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* ubi dicitur ad Fosatum, cui coheret... Item peciam unam terre iacentem in dicta *versura* ubi dicitur ad Rosiam cui coheret a mane rialem comunis, a meridie ...Item peciam unam terre iacentem in dicta *versura* ubi dicitur croxeram cui coheret... Item peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* ubi dicitur ad crucem Ripe alte cui coheret... Item peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* ad Quarem cui coheret... Item peciam unam terre campi iacentem in dicta *versura* ubi dicitur ad Goreas cui coheret... Item peciam unam terre gabi iacentem in dicta *versura* ubi dicitur in Boleto cui coheret... Item peciam unam terre sediminis et domus iacentem in villa Crevole ubi dicitur ad domum Pasini... Item medietatem unius pecie terre gabi iacentis in fondo *versura* Crevole ante Scopeletum » BSSS. CXXIV, 90. 1343, Crevola; « unius pecie terre campi iacentis in territorio Crevole in loco ubi dicitur ad *versuram* de prato cui toti coheret » BSSS. CXXIV, 102.1360, Crevola; « pecia una terre campi arabilis iacenti in territorio et *versure* Crebule ubi dicitur in Boleto » BSSS. CXXIV, 120.1390, Crevola), valses. *verzura* « luogo piantumato di ortaglie o campi coltivati a pianticelle verdi, come canapa, patate e simili » (Tonetti), in cui dalla definizione stessa data dal Tonetti, nel suo *Dizionario del dialetto valsesiano*, si dimostra una recente contaminazione dell'antica voce valsesiana *versura* « contrada, tratto di campagna coltivata a campi e arata » colla voce italiana *verzura* « piante verdi in genere ».

82. — canav. *vyeràr* « porre a essiccare, a stagionare foglie e bucce di rape, ecc. » < v ĕ t u s, - ĕ r i s.

Ai derivati verbali di v ĕ t u s, - ĕ r i s (REW 9292) s'aggiunga, col canav. *anverjàr* « invecchiare, stagionare » raccolto dal Nigra, in AGIIt. XV, 127, l'altro pur canavesano (di Locana) *vyeràr* « porre a essiccare, propriamente a invecchiare, stagionare, sulle *rẹ̄me* o pertiche degli essiccatoi, legumi, steli, bucce e foglie di rape (le *ravicias* o *rauxales* degli antichi Statuti canavesani), da servirsene poi nell'inverno come cibo, nella minestra ».

©BCU CLUJ

83. — Voci dialettali italiane per « vinciglio » e « vinciglia ».

Con le voci raccolte dal REW al nr. 9339, s. * v ĭ n c ī l i a s'accompagnino le seguenti: bergam. (Val Gandino) *incèi* « fascine di rami fogliuti che si ripongono a seccare e che l'inverno servono di pascolo alle capre e alle pecore » (Tiraboschi), bologn. ant. *vincillia* e *vinciglium* « vinciglio » (L. Frati, *Spoglio di voci usate negli Statuti del comune di Bologna degli anni* 1250 *al* 1267), bologn. moderno *vinzei* « ramuscelli con foglie verdi per lo più di quercia, che servono di cibo alle pecore nell'inverno » (Ferrari), parm. *vinzii* « vinciglio, fascio di frondi di quercia che servono poi nell'inverno per cibo del bestiame » (Malaspina), romagn. *vinzéja* « vermena, sottile e giovane ramoscello d'albero » (Mattioli), canav. (Brosso) *vanṣél'a* « fastella di frasche » e (S. Giorgio) *vansèy* « fastella di sarmenti ».

84. — latino mediev. *visare* « avere una visione, sognare ».

Di un'antica maggiore estensione del latino volgare * v i s a r e « sognare » è traccia il lat. *visare* « avere una visione » del *Chronicon Farfense*, ed. Balzani, II, 228, da aggiungersi perciò alle voci rum. *visá* e logud. *bizare* (REW 9383 v i s u m).

85. — agnon. *visel'a* « piante giovani di querce ecc. » < * v i s c ī l e.

Con le voci, quale calabr. *višiyyu* « querciolo », riportate dal REW al nr. 9374, s. * v i s c ī l e, s'accompagnino le voci di Agnone (Campobasso) *visciglie*, *visceglia* « piante giovani di querce, cerri, faggi ecc. » (Cremonese).

86. — canav. *vólvo* « volvolo ».

Col termine piemontese medicale *volvero* « volvolo, volvulo ; altr. passione iliaca. Nome dato a quegli atroci dolori colici, i quali fanno dire ai malati, che aggruppansi o laceransi gl'intestini, per cui d'ordinario ne segue il vomito o rigetto degli escrementi per bocca » (Di

©BCU CLUJ

Santalbino) si raffronti la voce popolare canavesana, di S. Giorgio, *vólvo* (mort del) «(morto del male del miserere o del) volvolo», la quale sta per una fase anteriore **vólvol.*

87. — canav. ant. *varare* «verificare» < w a r ō n (francon.).

Con le voci franc. *garer*, provenz. *garar* «aufmerken», «schützen», derivate dal francon. w a r ō n «aufmerken», «beachten» (REW 9508) s'accompagni l'antica voce canavesana (Ivrea) *varare* «verificare (le misure e i pesi)». Cf.: «Item teneatur potestas vel consules facere tamen varare omnes starios vini et grani istius civitatis sive eminas grani ad eminam Petri de Mercato et starios vini ad sextarium Conradi Alamani» (BSSS. V, 157, 1237, Ivrea).

88. — canav. ant. *viardone* «indennitá» < *w i d a r l ō n (germ.).

Con le voci prov. *guierdó*, *gazardó*, franc. *gueredon*, ital. *guiderdone*, derivate dal german. * w i d a r l o n «ricompensa» (REW 9529), s'accompagni l'antica voce canavesana (Ivrea) *viardone* «indennitá». Cf.: «Item de comunis et debitis faciam dari denarios iii pro libra si instrumentum inde fuerit cum dampnis et expensis et creditor pecierit sine sacramento et cum sacramento denarios iiii pro libra pro viardonis et expensis retento in eo arbitrio salario iudicis» (BSSS. V, 157, 1237, Ivrea).

GIANDOMENICO SERRA

©BCU CLUJ

ETIMOLOGII ȘI INDREPTĂRI

COLCĂCI (?)

Dicționarul limbii române, T. I, P. II, p. 650 ne dă verbul *colcăci* « a chinui pe cineva (?) », cu observația: « Poate greșală pentru *corbăci* = a bate cu corbaciul ».

Este sigur că avem a face cu o greșală; dar nu pentru *corbăci*, ci pentru *colăci*.

Ca să dovedesc acest lucru, dau mai jos după același dicționar, p. 646, alături de exemplul în care ni s'a păstrat *colcăci*, exemple cu *colăci*, în care acest verb are un sens asemănător celui al lui *colăci*: *Atunci cătanele tăia, pușca, ucidea și colcăcea pe norod tare foarte cât toți era în lacrămi, plânsuri și în vaete* (Șincai, *Hr.*, III, 250/28). *A colăci un hoț* = (germ.) in die Falle bringen, *un cal fugar* = (germ.) herbeischaffen (Polizu). A denunța: *Și iarăși oamin[i] de ai lor i-au colăcit* (a. 1742, N. Iorga, *St. Doc.*, VI, 23). *Până a-și merge pe la siliștea lui, s'au bolnăvit și ișind vorbă, îl și colăciră la fon Esin* (Dumitrache, 398). Nu mă gândesc la sensul de « găsi »: *Da de unde îl colăcișsi așa de bine?* (Rădulescu-Codin), ori la cel ironic de « sfătui (rău) »: *Bine l-ai mai colăcit!* (*Șez.*, XXIII, 42).

Scrierea, ori, mai bine, culegerea de două ori a lui *c* este ușor explicabilă.

COLBOTI (COLBOT), CLOBOTI (CLOBOT), COLOBOTI, COLOBOȚI

În *Dicționarul limbii române*, T. I, P. II, p. 650, ni se dă (din Bucovina și Sălagiu) *colbot* s. a. (și: *colbotă* s. f.), cu sensul de « miș-

©BCU CLUJ

care », și verbul *colboti*, cu sensul de « a mișca, a hurduca, a bate, a clătina », în special despre lichidele puse în vase astupate: *Se colbotește* (= « se bate » laptele) *până se alege untul;* fig. « a-i bumbăci capul cuiva », adăogându-se că aceste cuvinte sunt înrudite cu *colb* « praf ». Dar ele nu se pot despărți de *a se cloboti* (de aici postverbalul *clobot*) « a se altera prin clătire, a se strica, a se scutura un lichid »: *Laptele s'a clobotit; oul clocit se clobotește*, atestat în Nordul Transilvaniei, pentru care la p. 562 se trimite greșit la *clobot* s. a. « căciulă mare din piele de miel sau de oaie » (dat s. v. *clăbuc*, p. 523).

Nu se pot despărți nici de *coloboti*, pentru care *Dicționarul limbii române*, p. 663, ne atestă sensul de « hodorogi » din Sălagiu și varianta *colobоți* cu sensul de « a încâlci », « a încurca » din Munții Apuseni, trimițând la ung. *kalabálni* « a vorbi încurcat ». Din ținutul Năsăudului cunosc însă forma *a se coloboti* cu sensul lui *a se cloboti* dat mai sus.

Cred că toate aceste cuvinte trebue puse în legătură cu rus., rut. *kolebaty*, *kol'ibaty* (< p.-sl. *kolěbati*) « agitare », « bewegen », « erschüttern », a cărui formă a putut fi influențată fie de rus., rut. *kolotýty* (< p.-sl. *klatiti* > rom. *clăti*), « bewegen », « schütteln », « umschütteln », « umrühren », etc., fie din rom. *clocoti* « a fierbe », refl. « a se mișca » (< p.-sl. sau srb. *klokotati*, sau bg. *klokótjъ*). Cât privește varianta *colobоți*, dacă este autentică, a putut fi influențată de *boți*, *îmboți*, *ameți*, etc.

COLOTĂU

În *Dicționarul limbii române*, T. I, P. II, p. 666 ni se atestă din Bucovina și Teleorman substantivul *colotău* cu sensul de « om care bate (ține) numai drumurile », « vagabond », având și variantele *colotan*, *colotancă*, *colodarcă*.

Cred că nu poate fi despărțit de ung. *kolotálni* « a umbla fără nicio treabă », « a umbla fără niciun folos » (Szinnyei, *MTSz*, I, 1158), el însuși înrudit cu rus., rut. *kolotiti* « umrühren », « trübe machen » « aufhetzen » (din p.-sl. *klatiti* « bewegen », « schütteln », « stossen »), pe care-l avem și în verbul rom. *coloti* « a fugări, a alunga, a goni, a speria (găinile) » din aceeași regiune. Cuvântul

©BCU CLUJ

unguresc se întrebuințează în com. Zemplén, deci într'un ținut influențat de limba ruteană.

COMUR

Adjectivul *comúr*, *-ă* « (bou, vacă) de coloare neagră cu vânăt », « foncé », pe care ni-l dă *Dicționarul limbii române*, T. I, P. II, p. 700, din Constanța, pare a fi corespondentul ungurescului *komor* « torvus », « morosus », « întunecat », « închis », « posomorît » + *mur* « negru », care ar explica accentul de pe silaba ultimă. El a putut fi dus în Dobrogea de oierii ardeleni transhumanți.

CONTOMAN

Contomán, s. a., « haină bărbătească purtată de săteni », « șubă », « manta mare, blănită », după L. Șăineanu, *Dicționar universal*, p. 163, I.-A. Candrea, *Dicționar enciclopedic ilustrat* « Cartea Românească », p. 327, și, în sfârșit, după *Dicționarul limbii române*, T. I, P. II, p. 749, ar fi o contaminare din *contoș* + *suman*. Nu trebue să uităm însă că este vorba de o « șubă » sau « manta mare, blănită cu blană de oaie ». Și atunci se pune întrebarea dacă nu trebue să presupunem ca radical al acestui cuvânt ungurescul *kedmen*, *ködmen*, *ködmön* « Pelz », « pellicium », al cărui corespondent românesc a putut fi modificat de o parte de *contăș*, care în unele regiuni (Ban. *contoș*, *chientuș ;* Olt. *chinteș*, *chintuș*) este de aceiași origine, derivând din ung. *köntös* (nu din pol. *kontusz*, bg. *kontoš*, etc.), de altă parte de *suman*.

COPCIOLOG

Copciolog, ungurism din Banat cu înțelesul de « fîșie de piele dințată, cu găurele, cu care se împodobesc pieptarele, cojoacele, etc. », nu poate fi explicat din ung. *kapcsolék* « anexă », cum propune I.-A. Candrea în *Dicționarul enciclopedic ilustrat* « Cartea Românească », p. 331, și *Dicționarul limbii române*, T. I, P. II, p. 766, care ar fi trebuit să dea în românește *copciolic*, ci din *kapsoló*, vechiu *kapcsolou*, *kapcsoloχ*, din care s'a putut desvolta *copciolog*, ca și *hădărag* și *hodorog* din ung. *hadaró*, *pleșug* din *pleșuv*, etc.

©BCU CLUJ

JEBRUICĂ

Pentru *jebruică* « fereastră de formă rotundă în peretele din dosul casei », pe care-l dă *Dicționarul limbii române*, P. II, p. 19, fără etimologie, citând după Vaida versurile: « *Nime 'n lume nu-l aude, Numa-o mândră de nevastă, Pe jevruică de fereastră*, trebuia să se trimită la *zăbrea*, întocmai cum s'a trimis pentru *jebruică* (p. 12), pe care o cunosc din A. Viciu, *Colinde din Ardeal*, București, 1914, p. 121: *Nime 'n lume nu-l vedea, Făr'o dalbă 'mpărătească, Pe-o jebruică de fereastră*. În notă Viciu glosează: *jebruică* = *zăbrea*.

JETUI

Jetui (*a se* ~), vb. refl., « a se îndopa de mâncare (la Mărginenii din Transilvania), pe care-l dă *Dicționarul limbii române*, T. II, P. II, p. 19, în privința radicalului din care derivă nu poate fi despărțit de *jitar*, *jitniță* și *jitie*, și trebue pus în legătură cu bg., srb. *žito* « Weizen », « Getreide » (din p.-sl. *žito* « fructus »).

JIB

Jib, *-ă*, adj. (Transilvania de Nord), 1. « bine desvoltat, tare, puternic, sdravăn, mare », 2. « mult, foarte mult », 3. adv. « repede », nu poate deriva din ung. *zsib* « comediant », cum propune *Dicționarul limbii române*, T. II, P. II, p. 20. Ung. *zsib* și *zsibárú* înseamnă « vechituri », « telalâc », apoi « gălăgie », « vuet »; « comediantul » se numește ungurește *zsibárús*, care mai înseamnă și « negustor de vechituri ». Mai curând avem a face cu slav. (rus., rut.) *živŭ* « vivus », « lebendiger », desvoltat în privința înțelesului ca *vigan* (Transilvania de Nord) « puternic, voinic, sdravăn, tare, mare » din adv. ung. *vigan* « vesel », iar în privința formei ca *puhab* din *puhav* (din slav. *puhav*), etc.

JMÂC

Jmâc, pe care *Dicționarul limbii române*, T. II, P. II, p. 19, îl atestă din Bucovina cu înțelesul de « laț de prins păsări », fără a-i

©BCU CLUJ

da etimologia, este o formă secundară a lui *smâc*, *zmâc*, pentru care se trimite de obiceiu la pol., rut. *smyk!* și *smyk* « arcuș », rus. *smykŭ* « arcuș » și *smygŭ!*

JOAIE

Joaie « salvie de câmpuri » *(Salvia pratensis)* și « cinsteț » *(Salvia glutinosa)*, dată de *Dicționarul limbii române*, T. II, P. II, p. 32, fără explicare, este o formă secundară a lui *jale*, *jaie*, *jele* *(Salvia officinalis)*, derivată exact pe p. 4 din ung. *zsálya* (acesta din lat. *salvia*), idem.

JOȘTĂRI

A *joștări* « a jăpița, a lovi cu nuiaua pe cineva », atestat de *Dicționarul limbii române*, T. II, P. II, p. 39 din Criscior (Munții Apuseni), cred că este identic cu ung. *adjusztiroz*, *adjusztál*, *aggyusztál* (din germ.-austr. *adjustiren*, iar acesta din lat. med. *adjustare;* cf. neol. rom. *ajusta*), care se întrebuințează des cu sensul de « a bate » (vezi Z. Gombocz și I. Melich, *MEtSz*, I, 17).

JUBRĂ

Pentru *jubră* « zgaibă, bubă » (Banat, Transilvania), *Dicționarul limbii române*. T. II, P. II, p. 40, propune ca etimon forma greșită ung. *zsebre* în loc de *zsébre*. Ung. *zsebre* nu există ca cuvânt independent (*zseb-re* înseamnă « în buzunar »). Dacă ar exista, ar fi dat în românește **jabră* (din **jeabră*). Din ung. *zsébre* s'a desvoltat rom. **jibră* > **jâbră* > *jubră* [1]).

JUFĂ (JOFĂ, JULFĂ, JOLFĂ, etc.)

Jufă (jofă, julfă, jolfă, jîlfă) s. f., 1. « zeamă ce se face din sămânța de cânepă », 2. « mâncare de post făcută din sămânță de

[1]) Observ că greșeli de tipar se găsesc și la alte cuvinte ungurești. Astfel *cóbat* « haină bărbătească » (T. I, P. II, p. 602) este derivat din *kabat* în loc de *kabát; jașcău* « pungă sau săculeț de piele » (T. II, P. II, p. 11) este derivat din ung. *zsácskó* în loc de *zacskó; jolj, giulgiu*, cuvinte (T. II, P. II, p. 36) din ung. *gyolc* în loc de *gyolcs*.

©BCU CLUJ

cânepă ori din turta ce rămâne dela oloiul stors din sâmburii de bostan, harbuz sau dovleac », fără îndoială nu trebue pus în legătură cu ung. *zsufa* « mic și îndesat », « gras », care are același radical cu verbul *zsuffolni* « a îndesa », cum propune *Dicționarul limbii române*, T. II, P. II, p. 50, ci cu ung. *zsufa*, *zsuffa* « jus, jusculum », « gesottene Brühe », « zeamă cu șofran », « zeamă acră de carne de porc ori de miel fiartă cu tarhon », « lapte prins fiert cu laște », « zeamă de post ». Cuvântul unguresc are forma veche *sufa*, *suffa* și a fost explicat de cercetătorii maghiari din vgs. *sûfa*, *sûffa* (vezi Z. Gombocz, *A régi magyar ételnevek eredetéről*, în *Magyar Nyelv*, I, p. 165; I. Melich, în *Magyar Nyelv*, XII, 216 și 314; V. Lumtzer și I. Melich, *Deutsche Ortsnamen und Lehnwörter des ungarischen Sprachschatzes*, Innsbruck, 1900, p. 268).

Formele cu *-l-* trebue explicate ca și *tălnaciu* alături de *tănaciu* (< ung. *tanács*), *șalgău* alături de *șavgău* (< ung. *sóvágó*), *solduș* alături de *sodăș*, *soduș*, *sodeaș* (< ung. *szovados*, *szvados*, *szavatos*, *szovatos*), *jelț*, *jilț*, *jâlț*, *jâlțiu* alături de *jeț*, *jiț*, *jâț*, *ziț*, *siț* (< germ. *Sitz*, săs. *Sats*; cf. și *jețuesc* < *setzen*), etc. (vezi N. Drăganu, *Despre l > u și dispariția acestuia în românește*, în *Omagiu lui I. Bianu din partea colegilor și foștilor săi elevi*. București, 1927, p. 137—154).

LĂBĂDUI

Verbul *a lăbădui* « a trăi, a viețui, a hălădui, a locui » n'are a face cu ung. *lábadni* (cu sensul lui *lábodázni* « a-și pierde vremea »), cum crede *Dicționarul limbii române*, T. II, P. II, p. 73, ci cu ung. *lábadni* « a se însănătoșa, a se întrăma, a se tămădui, a se pune în picioare »[1]). Ung. *lábadozni* înseamnă același lucru. Un ung. *lábodázni* nu există. Există numai ung. *labodázni* « a rătăci », « a șovăi », « a pribegi », « a se abate dela ceva », etc. Dar orice legătură a cuvântului românesc cu acest cuvânt unguresc este exclusă.

LĂCĂSTEU

Lăcăsteu s. a. cu « sens necunoscut »: *Vai, săracul mânzul meu, Doarme noaptea 'n lăcăsteu, Dimineața cată rău*, pe care-l dă *Dicțio-*

[1]) [Un decalc după acesta pare a fi rom. *a se împicioroga* 'a se însănătoșa'. S.P.].

©BCU CLUJ

narul limbii române, T. II, P. II, p. 77, după *Mat. folc.*, I, p. 492, este fără îndoială identic cu *răcăstău*, *răcăsteu*, care derivă din ung. *rekesztő* = *rekeszték* (din *rekeszteni*) « loc închis despărțit printr'o barieră », « barieră », « claustrum », « cubile seclusum ».

N. DRĂGANU

NEAZĂ

Cuvântul e cunoscut în întreg Banatul în expresia *mi-e neazĕ* (pronunțat *m-i ńazĕ* sau *ńezĕ*) cu înțelesul de « mă înfior, am oroare de ceva, mi se face pielea ca de găină, mi-e groază și scârbă de ceva ». În materialul adunat de Hașdeu, păstrat la Muzeul Limbei Române, răposatul Liuba din satul Maidan (jud. Caraș) traduce pe *neazĕ* cu « greață sau toane (când îi vine a voma) ». Am mai găsit atestat cuvântul în Pamfile, *Agricultura la Români*, p. 252, fără indicația regiunii de unde a fost cules. Aici *neazĕ* e tradus prin « frică, teamă » și se dă și expresia « pe vremea asta cețoasă, tot omului i-i neazĕ ». E probabil că Pamfile l-a auzit dela vreun Oltean.

Fiind un element regional bănățean — sau cel mult și oltean — e firesc să ne gândim la un împrumut sârbesc. De fapt în limba sârbo-croată există cuvântul *jéza* care, pe lângă înțelesul de « boală », îl are și pe acela de « înfiorare, groază, oroare », « Schauder, Riesel, Grauseln », în expresia *hvata me jeza* cu înțelesul expresiei românești *mi-e neazĕ* (v. dicționarele lui Vuk Karadžić și Ristić-Kangrga s. v. *jéza*).

În bulgară cuvântul *ezá* există numai în blestemul: *ezáta da go spolĕti !* « lua-l-ar naiba ! » pe care îl găsim și la Aromânii din Macedonia: *iandza va ti măcă* « naiba o să te mănânce », împrumutat dintr'un graiu bulgaro-macedonean care păstrează nazalitatea (v. Capidan, *Elementul slav în dialectul aromân*, p. 70).

Forma veche a lui *jeza* sârbesc, *ezá* bulgăresc și *jandza* bulgaro-macedonean este de fapt *jędza* (ę = *e* nazal) atestat în textele paleoslave unde traduce pe « *μαλαχία*, *νόσος* ».

Și în alte limbi slave există acest cuvânt cu înțelesul de « boală, furie, vrăjitoare, femeie rea » (v. *Dicționarul Etimologic* al lui Berneker s. v. *ęd'ża*). Numai în serbo-croată are înțelesul de « înfiorare, oroare », după dicționarul Academiei Jugoslave din Zagreb

©BCU CLUJ

(s. v. *jéza*), fiind apropiat prin etimologie populară de *jéžńa*, cu acelaşi înţeles, derivat din *jéžiti se* « sich borsteln, schaudern, schauern, Gänsehaut bekommen, grausen » (cf. *jež* « ariciu »). Iată, pe lângă răspândirea geografică a lui *neazǎ*, al doilea motiv care ne face să derivăm acest cuvânt numai din serbo-croată.

În ce priveşte pe *ń* iniţial (*ńazǎ*, *ńezǎ*), e posibil ca, dintr'o expresie ca *napala na ń jeza* [1]) « l-a apucat un fior, a dat groaza în el », în care *ń* este acuzativul singular masculin al pronumelui personal, pers. 3-a, să fi fost aglutinat, de Românii bilingui care au introdus cuvântul în limba română, la substantivul următor [2]).

E. PETROVICI

[1]) *Jeza* e obicinuit numai în expresia *hvata ga jeza* « îl cuprinde un fior ». Cu verbul *napadati na koga*, *napasti na koga* « anfallen » se construesc *strah* « frică », *nevolja* « nevoie », *skrb* « supărare », *žalost* « întristare », etc. (v. dicţionarul Academiei iugoslave s. v. *napadati* şi *napasti*). E deci posibilă această expresie şi cu *jeza*. Şi *strah* « frică », etc., se întâlnesc cu amândouă verbele, *hvatati* şi *napadat (napasti)*: *hvata ga strah* « îl cuprinde frica ».

[2]) Un derivat al lui *jeza*, anume *jezina*, stă, după N. Drăganu (v. DR., VII, p. 134), la baza formelor oltenești şi bănăţene *izână*, *a izăni* şi *izânit*.

©BCU CLUJ

ARTICOLE MĂRUNTE

1. QUELQUES OBSERVATIONS SUR LES CHANGEMENTS SEMANTIQUES VERBAUX EN ROUMAIN

Le roumain a emprunté au slave balkanique une série considérable des verbes. L'aspect morphologique [1]) constituant un des ca-caractères essentiels du verbe slave et le verbe roumain ne possédant l'aspect que sémantiquement, c'est-à-dire impliqué au sens, il se pose la question de savoir comment le roumain a rendu l'aspect slave dans ses nombreux slavismes verbaux. Autant que je sache, ce problème très important n'a pas été traité jusqu'à présent.

Nous n'avons pas l'intention de le traiter ici dans toute l'ampleur qu'il mériterait. Nous nous proposons seulement de faire voir dans quatre cas très significatifs comment le roumain s'y est tiré d'affaire: c-à-d. comment il a transposé l'aspect morphologique slave dans l'aspect sémantique qu'il possède.

On sait que le roumain a emprunté trois infixes slaves indiquant l'aspect: ainsi *-ova(ti) - ujǫ* > roum. *-ui* et *-ajati* > *ăi* de la série des duratifs ou imperfectifs, et *-nǫ(ti)* > roum. *ni* de la série des perfectifs. Il est curieux de constater que ces infixes slaves ne s'appliquent pas en daco-roumain aux verbes d'origine latine. Cela veut dire que, en roumain primitif, ces verbes sont restés en dehors de l'influence de l'aspect slave. Les terminaisons verbales slaves *-ui* [2]),

[1]) Cf. A. Meillet et A. Vaillant, *Le slave commun*, 2-e éd., Paris, 1934, p. 282—305. Par les adjectifs *morphologique* et *sémantique* ajoutés au mot *aspect* je caractérise l'opposition entre les langues sous ce rapport.

[2]) En voici quelques types: *a)* verbes de pure origine slave: *trebuesc*, *târguesc*, *tâlcuesc* etc., *b)* verbes d'origine hongroise: *cheltuesc* (hong. *költeni)* etc.,

©BCU CLUJ

-ni [1]) et *ăi* [2]) ne se rencontrent en roumain que dans les verbes d'origine slave ou hongroise ou bien dans les dérivés verbaux roumains de différentes provenances ou enfin dans les créations onomatopéiques roumains.

Toute autre est la situation dans l'istro-roumain qui a adapté son patrimoine verbal latin à l'aspect slave [3]). Ce fait est sans doute récent. Il s'est produit sur le territoire serbo-croate lors des migrations des ancêtres des Istro-roumains à travers les Alpes Dinariques, la montagne de Velebit et des îles du Quarnéro [4]) pour se fixer sous les versants occidentaux de l'Učka (Monte Maggiore).

L'aroumain s'accorde avec le daco-roumain. Le verbe aroumain, en tant qu'il est d'origine latine, ne présente aucune trace de l'aspect morphologique slave. Il faut donc postuler pour le roumain primitif des siècles VII-e—IX-e, du temps où commencèrent à pénétrer les plus anciens mots slaves dans le roumain [5]), que le verbe latin s'est soustrait à toute influence de l'aspect morphologique slave. Le verbe roumain, de même que le latin, a gardé son caractère latin au point de vue sémantique. Il ne désigne que l'action ou l'état pur et simple, la notion de l'aspect étant impliquée au sens même, sans être exprimée par quelque particularité morphologique (alternances vocaliques, infixes, etc.), comme en slave. Mais même

---

c) dérivés roumains (dénominaux): *a)* de noms latins *pescuesc* de *peşte* etc., *b)* de noms d'origine slave: *vremueşte* de *vreme*, *tăinuesc* de *tajьnъ* etc. Cf. Pascu, *Sufixele româneşti*, p. 372 et suiv.

[1]) En voici quelques types: *a)* verbes de pure origine slave: *cricnesc*, *duhnesc*, *plesnesc*, *poticnesc*, *râcnesc*, *răstignesc* etc., *b)* dérivés roumains: *ciocănesc* de *cioc*, *foşnesc* de *foş*, *pocnesc* de *poc* etc. Cf. Pascu, *o. c.*, 371.

[2]) L'infixe *-ăi* < serbo-croate *-ajati* n'est caractéristique en roumain que pour les onomatopées: *bîzăesc* de *bîz*, *chiţăesc* de *chiţ* etc. Cf. Pascu, *o. c.*, 369.

[3]) Puşcariu, *Studii istro-române*, v. I, § 232-4 et § 192.

[4]) Cf. mes considérations sur la toponymie roumaine de *Krk* dans la continuation de mes études sur la toponomastique de l'Ile de Krk (Veglia en italien), étude qui a paru récemment dans l'*Archivio glottologico italiano* de Bartoli. vol. XXIX, p. 113—119.

[5]) Les plus anciens slavismes roumains coïncident, quant à l'époque de leur pénétration, avec la création des plus anciens états slaves balkaniques. Cette opinion je l'ai développée dans mes conférences que j'ai faites à l'Université Charles de Prague au mois de novembre 1929 et que je me propose de publier prochainement.

©BCU CLUJ

dans le patrimoine latin du roumain nous observons dans un exemple que l'aspect duratif impliqué au sens du verbe a subi un changement sémantique très curieux. Il s'agit du verbe *castigo-castigare*, dérivé de l'adjectif religieux *castus* « qui se conforme aux règles et aux rites » [1]). En latin, ce verbe avait le sens « réprimander, corriger, châtier », dans la langue de l'Eglise chrétienne « s'abstiner ». Il désignait donc une action continue qui avait pour but d'infliger des peines pour les contraventions aux règles du rite, de l'école, de la vie économique, de l'Eglise ou du style en vue d'obtenir par là une amélioration ou un degré de vie plus correct à la règle chrétienne, etc. Or, en roumain rien de tout cela. Le sens de *a câștiga* [2]) est « gagner, bénéficier, avoir un avantage »: *bani bine câștigați*. Le verbe latin est arrivé ainsi à signifier le contraire de *cheltui* « dépenser »: *A nevoie se câștigă, lesne se cheltuește* « on gagne difficilement et on dépense facilement ». Du sens latin le verbe roumain n'a conservé que le résultat qu'on voulait obtenir par l'action qu'exprime *castigare*.

Un parallèle à ce changement se présente dans quelques slavismes verbaux roumains dont la forme slave présente l'aspect duratif (imperfectif).

Il y a d'abord ici à citer le verbe slave dénominal *loviti* « chasser », dérivé de *lovъ* « chasse ». Le roumain n'a emprunté au slave ni le nom *lovъ* ni son dérivé verbal au sens slave. Pour ce sens il a gardé les mots d'origine latine *a vâna, vânatoare*. Seulement pour le sens « donner la chasse, chasser, bannir, congédier, expulser, éliminer, pourchasser, pousser devant soi, persécuter » il a emprunté au slave *a goni* en gardant fidèlement le sens slave (cf. *a goni caii*). La raison en est dans le fait que ce verbe est très usité dans l'élevage du bétail. Le roumain en a fait son déverbal *goană* [3]), nom qui n'est pas du tout emprunté au slave, mais qui est une création roumaine du verbe

---

[1]) Cf. Meillet-Ernout, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, p. 156 et *Thesaurus linguae latinae*, v. III, p. 535 et 551.

[2]) Je profite de cette occasion pour signaler la coïncidence curieuse du fait phonétique de ce verbe (*-stī-* > *-*stsī* > *-ști-*) avec *scei* > *ști*, fait qu'on est convenu à attribuer à l'influence de la prononciation slave.

[3]) On a aussi *loavă*, déverbal roumain de *a lovi*, mais le sens « profusion, surabondance » est étrange.

©BCU CLUJ

slave emprunté. Or, l'aspect duratif de *goniti* est maintenu en roumain où *a goni* signifie aussi une action ininterrompue de même qu'en slave, tandis que dans *a lovi* « attaquer, frapper, cogner » l'aspect duratif slave n'est pas maintenu. Il est remplacé par l'aspect terminatif ou résultatif. Nous constatons ici un changement d'aspect qui correspond complètement à celui de *castigare* > *a câștiga* où l'action ininterrompue que le mot avait en latin est remplacé par l'action terminative ou résulative en roumain.

Il y a donc lieu de constater le fait, très important pour la sémantique roumaine, qui dit ceci: L'action imperfective, ininterrompue ou sans bornes, illimitée, peut, le cas échéant, passer à indiquer une action terminative ou résultative qui n'indique que le résultat ou le terme de l'action imperfective.

Cette verité nous aide à comprendre la sémantique extraordinairement curieuse de *a găsi* et d'en vérifier l'étymologie slave qu'on a essayé assez souvent de mettre en doute [1]). Le mot slave correspondant *gasiti* a le sens duratif ou imperfectif (« action non limitée, sans bornes ») « être en train d'étouffer l'incendie, le feu, la soif, éteindre, désaltérer » [2]). Le mot roumain *a găsi* exprime, par contre, l'action terminative ou résultative « trouver, retrouver, rencontrer ».

Le changement de sens qui s'est produit ici n'est pas du tout plus étrange que celui de *afflare* qui, en latin, exprime une action ininterrompue et signifie « souffler vers ou contre, insuffler, inspirer » [3]). Pour expliquer le changement de sens du roumain *a*

---

[1]) Cf. en dernier lieu Gamillscheg, *Romania germanica*, v. II, p. 252 qui suppose le substantif abstrait gépidique *gasihts* « Erblicken » comme son origine. Inutile de combattre cette étymologie.

[2]) Les parlers slaves de Bosnie et de l'Herzégowine possèdent aussi l'adjectif *gasan, -sna, -sno* au sens de « celui qui s'est désaltéré ». Cet adjectif n'est pas encore enregistré par les lexicographes serbo-croates.

[3]) Ce n'est que dans quelques parlers alpins de la France que le sens latin du verbe *afflare* s'est conservé jusqu'à nos jours, cf. v. Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, v. I, p. 50. Partout ailleurs, dans la Romania orientale aussi bien que dans celle occidentale, le sens est « trouver ». Pour expliquer ce changement on s'est ingénié à supposer le passage du verbe de la langue spéciale à la langue générale, de celle de l'agriculture ou de la vénerie par exemple, cf. Meyer-Lübke, *REW*³ 261. C'est là qui me semble superflu. L'étude du verbe slave peut nous indiquer suffisamment et clairement quels grands changements

©BCU CLUJ

afla « trouver, découvrir, avoir connaissance, apprendre, savoir », il faut partir de l'expression impersonnelle *mihi afflatum est* « on m'a inspiré (sc. l'idée, etc.) », d'où s'est développé l'action terminative « je trouve » [1]). Pour une population des pâtres ou des agriculteurs qu'étaient les anciens Roumains au temps où ils commençaient à emprunter leurs plus anciens slavismes, trouver une source pour se désalterer ou pour éteindre le feu représentait toujours une action d'esprit et de corps, un effort spirituel et physique à la fois. Les deux verbes roumains, l'un d'origine latine et l'autre d'origine slave, présentent le même changement d'aspect: l'action terminative ou résultative sortie de l'action durative ou imperfective précedente.

Comment expliquer ce changement d'aspect?

En grec moderne on a constaté le même phénomène et on l'a expliqué par l'influence que pouvait exercer l'aoriste grec sur le présent, c-à-d. l'aspect de l'action qu'a le verbe à l'aoriste qui exprime l'action perfective a été introduit aussi au présent [2]). Je crois que le passé composé roumain qui se construit toujours avec l'auxiliaire *a avea*, de même qu'en albanais, en grec moderne et en slave macédonien [3]), a pu exercer la même influence: *am câștigat*, *lovit*, *aflat*, *găsit* a signifié d'abord l'action terminée au présent « j'obtiens, je frappe, je trouve », conformément à la construction latine *aciem instructam habeo* « je mets les soldats en ligne ». L'aspect résultatif exprimé par le passé composé s'est étendu d'abord au participe passé *lovit* « frappé », *câstigat* « gagné », *aflat* « trouvé », *găsit* « désaltéré > prosit » [4]) et de là il a pu facilement influencer les présents

sémantiques peut subir un verbe en passant d'une catégorie de l'aspect à l'autre, cf. *byti* « battre » (imperfectif) en regard de *ubyti* (perfectif) « tuer ».

[1]) Ce changement de sens a dû s'opérer déjà dans le latin vulgaire vu le fait qu'il est confirmé par beaucoup de langues romanes.

[2]) Cf. l'étude de M. Kriaras sur l'expression grecque moderne *ὁ ἥλιος βασιλεύει* « le soleil se couche », étude qui a paru récemment au tome VI de la *Revue internationale des Etudes balkaniques*, v. 6, p. 462—8.

[3]) Cf. Sandfeld, *La linguistique balkanique*, p. 132, Bohuslav Havránek, *Romanský typ perfecta factum habeo a casus sum, casum habeo v makedonských dialektech* dans les *Mélanges P. M. Haškovec*, Brno 1936, p. 148—155 et J. Vendryès, *Sur l'emploi de l'auxiliaire « avoir » pour marquer le passé* dans les *Mélanges de linguistique et de philologie offerts à Jacq. van Ginneken*, Paris 1937, p. 85—92.

[4]) Dans les locutions toutes faites *Te-ai găsit*, cf. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, v. II, p. 664.

©BCU CLUJ

lovesc « je frappe », *câștig* « je gagne », *aflu* « je trouve », *găsesc* « *je me désaltère > je trouve ».

Ce problème demande d'ailleurs à être étudié dans les dilectes d'une façon beaucoup plus étendue et approfondie que je ne le fais ici où je ne me borne qu'à l'esquisser.

P. SKOK

2. UN MANUSCRIS DE APOCRIF RELIGIOS ARDELEAN DIN SEC. AL XV-lea ?

D-l N. IORGA, *Istoria Românilor*, vol. IV, *Cavalerii*, între p. 114 și 115, reproduce în facsimile două pagini dintr'un « manuscript de apocrif religios ardelean (sec. al XV-lea) ». Cuvintele puse între ghilemele sunt singurele informații pe care ni le dă d-l IORGA cu privire la acest interesant manuscris. Nu știm deci nici ce texte cuprinde, nici dacă posesorul a încercat să identifice aceste texte cu cele publicate până acum, pentru a putea fixa astfel data aproximativă când s'a scris manuscrisul.

În privința aceasta chiar și cele două pagini reproduse de d-l IORGA ne dau indicații destul de prețioase.

Într'adevăr cele două pagini cuprind părți din « *Cuvântulŭ svântului Pavelŭ apostolŭ de eșirea sufleteloru* » sau « *Apocalipsul Sfântului Apostol Pavel* » în redacția cunoscută în sec. al XVI-lea.

În varianta publicată de B. P. HASDEU, *Cuvente den bătrâni*, II, Leipzig—București, 1880, p. 415—425, lipsește textul corespunzător, trebuind să fie cuprins în lacuna al cărei text se dă în traducere modernă după textul slav la p. 419. Dar el se găsește întocmai în *Codicele Todorescu*, pe f. 51 v⁰—52 r⁰ și 63 r⁰—63 v⁰ (vezi N. DRĂGANU, *Două manuscripte vechi*: *Codicele Todorescu și Codicele Martian*, Studiu și transcriere, București, 1914, p. 210 și 211), cum se găsește și în *Codicele Martian*, în care a fost copiat cuvânt de cuvânt din *Codicele Todorescu*, cu păstrarea tuturor particularităților ortografice, chiar și a greșelilor acestuia (vezi N. DRĂGANU, *o. c.*, p. 172 și urm.).

Dau alături cele două variante ca dovadă a celor spuse mai nainte, punând textul paginei din dreapta a manuscrisului d-lui IORGA

©BCU CLUJ

înaintea celui din pagina din stânga, căci aceasta le este ordinea, cum se vede limpede din *Codicele Todorescu.*

Codicele Todorescu:
f. 51 v⁰—52 r⁰:

de să slujimŭ noi lor. căndu ei numai ce iubescu pâcatele. și dzise dumnedzâu. toate le vădu acealea bine ochii miei. și bine audu urechile meale încâ în lungâ vrea[me] râbdați omeni[lor] miei. duceți-vâ de slujiți lorŭ fârâ de stare. și-i socotiți pănâ căndu doarâ. se voru întoarece (*sic*). și se voru pocâi. că într'o dzi ei toți vor veni înaintea mea.

Manuscrisul N. Iorga:

ei de să. slujimu noi. lor cându ei numai ce iubăscu. păcatele și dzis[e] d[u]mn[e]dză[u] toate le vădu acealia. ochii miei. și bire. audu. urechile meale. încă în lu[n]gă vreame. răbdații oamirilor miei. duceți-vă de slujiții l[o]ru fără. de. stare și-i socotiții. pără căndu doară să vor. întoarce. și s[e] vor pocăi [1]). Că într'o dzi. ei toții vor viri. înraintia [mea].

Codicele Todorescu:
f. 63 r⁰—63 v⁰:

și se hulescu. și dracii clevetniciloru. și a [curvarilor și a] mânioșiloru. și a năprasniciloru. și a celora ce poarŭtâ hintleașugu (*sic*). să se ucigâ. și dracii ominilor ceia ce nu se pocâescu de pâcatele sale. pre pământu. și întrebaiu îngerul. cine săntu aceștea. și-mi spuse îngerulŭ aceștea săntu dracii putearniciloru

Manuscrisul N. Iorga:

și s[e] hulescu. și draci[i] cleve[t]nicilor. și a curvarilor. și a mănioșilor. și a năpraznicilor și a hitătleanilor. și a celora ce poartă. hitătlenșig să să. ucigă. și dracii. oamenilor celora. ce nu să pocăescu de păcatele. sale pre pămăntu. și întrebai îngerul. cine simntu. aceștea. și-mi spusă. că simntu. dracii. putear[niciloru].

Ca și textul *Codicelui Sturdzan* și cel al *Codicelui Todorescu*, și textul manuscrisului relevat de d-l N. Iorga este copie de pe altul

[1]) Scris mai întâiu *posti*, apoi îndreptat în *pocăi*, prin ştergerea lui *s* şi *t* şi adăogarea deasupra a lui *că*.

©BCU CLUJ

mai vechiu: o copie mai puțin îngrijită (cum arată grafiile: *răbdații* = « *răbdați* », *slujiții* = « *slujiți*,», *socotiții* = « *socotiți* », *toții* = « *toți* », *lru* = « *loru* », *lugă* = « *lungă* », etc.), cu o punctuație lipsită de orice sistem și cu particularități fonologice mai nouă (*iubăscu* = « *iubescu* », *oamirilor* = « *oamenilor* », *viri* = *veni* », *simntu* = « *săntu* », *să* = « *se* », etc.). Îndreptarea lui *posti* în *pocăi*, prin ștergerea lui *s* și a lui *t* și prin întregirea lui *că* deasupra, adăogarea pleonastică a cuvintelor *și a hitătleanilor*, etc., ne dovedesc în mod evident că avem a face cu o copie.

HASDEU, *o. c.*, p. 1, ne spune că textul *Codicelui Sturdzan* a fost copiat de însuși popa Grigorie din Măhaciu după 1580. În șir acest text are Nr. III. Textul Nr. I a fost copiat tot de popa Grigorie la 19 Martie 1600. Este firesc ca textul Nr. III să fi fost copiat după această dată.

HASDEU mai adaogă: « N-rul III s'a transcris, cu o exactitate aproape diplomatică, de pe o carte tipărită dela 1560 ».

Popa Grigorie a procedat deci la fel, ca și în cazul copierii « *Intrebării creștinești* » și al « *Tâlcovaniei evangheliei dela județ* ».

Despre cea dintâi HASDEU, *o. c.*, p. 96—97, ne spune:

« Copia este mult mai elegantă decât scrisoarea cea obișnuită a lui popa Grigorie; literele sunt mai mari, mai îngrijite; inițialele, titlul general și cuvintele ѧтребаре și ръспоунсь sunt scrise cu roșu; toate imitează, până la un punct, caracterele de tipar, și ar fi interesant de a le compara cineva în această privință anume cu Evangheliarul lui Benckner dela 1560.

Popa Grigorie își dă toată silința de a păstra intacte ortografia și fonetica textului copiat, astfel că — de exemplu — nicăeri nu figurează ѕ, ci numai з, și nicăeri *n* între vocale nu trece în *r*, afară numai de cuvântul нимерилѣ = *nimenilea*, care putea să fi fost scris așa și în prototip, căci se întrebuințează și pe aiuri între Români, ba și la noi se zice *nimărui* = *nimenui*; în propria adnotațiune însă, pusă la sfârșit și unde el nu copiază pe *nimeni*, Măhăceanul nostru revine la dialect, scriind чири = *cine*, măcar că și aici, sub influența originalului, în care nu se găsește de loc ѕ, pune зилеле pentru ѕилеле».

« Prototipul » « *Intrebării creștinești* » din *Codex Sturdzanus* s'a găsit în « *Intrebarea creștinească* » tipărită de Coresi în Brașov,

©BCU CLUJ

la 1559 [1]). « Tatăl nostru » și textele evanghelice ale acesteia au fost luate din *Tetraevanghelul* tradus din slavonește al lui Coresi [2]); însăși « *Intrebarea creștinească* » a fost tradusă din ungurește, căci se găsesc în ea părți luate aproape în întregime din unele catehisme ungurești (de exemplu din cel al lui Andrei Batizi) [3]), nu din limba slavonă, cum credea HASDEU, *Cuv. d. bătr*, II, p. 95—96, nici din cea germană, cum credea I. G. SBIERA, *Mișcări culturale și literare la Românii din stânga Dunării în răstâmpul dela 1504—1714*, Cer-

[1]) Vezi A. Bârseanu, *Catehismul luteran românesc*, București, 1923; I. Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI: I. Intrebare creștinească*, București, 1925.

[2]) D. R. Mazilu, *Diaconul Coresi — Contribuții —*, București, 1933, p. 17—42.

[3]) La această constatare s'a ajuns numai după îndelungate cercetări și discuții. În *Dacoromania*, II, Cluj, 1922, p. 586, am arătat că: « Uneori întorsăturile de frază (ale *Intrebării creștinești*) sunt proprii limbii ungurești ». Mă gândeam la: « Dela (= ung. *-tól, -től,)* cine te chemi creștin »; « ce noao trebuiaște » (= « *nekünk kell* ») ; « *sculatulŭ* morților », care poate fi germ. « *Auferstehung* der Todten », dar și ung. « a halottak *feltámadása* » ; *deade afară*, care poate traduce pe germ. *herausgeben*, întrebuințat în loc de « kundgeben », « offenbaren », dar și pe ung. *kiadni* cu sensul de « kinyilatkoztani »; *cum* = ung. *hogy* în: « Folosulŭ dentâi, cum noi pâcatele noastre să le putemŭ cunoaște, den ei pre noi să ne smerim », ori: « Ce e evanghelia ? Bunăvestire și veselie dela Tatăl sfânt Dumnezeu, *cum* nouă ne va ierta toate păcatele », în care d-l S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 586, nota, vede traducerea germanului *wie ; iară* = ung. *pedig*, germ. *aber*: « Cine'va creade... ispăsit va fi ; cine iară nu va creade perit va fi », etc. Totuși deoarece textul catehismului lui G. Heltai *(Catechismus Minor, Azaz, a keresztyeni tudomanac reuideden való Sumaya*, Cluj, 1550 și 1553, adaptat după cel al lui Luther, singurul catehism unguresc pe care-l aveam la Cluj și-l puteam cerceta și compara (cel al lui A. Batizi din Biblioteca Teleki din Târgul-Mureș dispăruse, iar exemplarul defectuos al acestuia păstrat la Muzeul Național Maghiar din Budapesta mi-era inaccesibil în 1921-22), nu se potrivea cu al *Intrebării creștinești* (vezi și Al. Rosetti, *Catehismul Martian*, în *Grai și suflet*, I, București, 1924, p. 254—255), n'am îndrăznit să afirm că traducerea s'ar fi făcut din ungurește, ci m'am mărginit numai să constat că, și în cazul că traducerea s'ar fi făcut după o ediție specială, pentru Ardeal, a catehismului german al lui Luther, cum afirma hotărît A. Schullerus (vezi mai încolo !), « probabil, autorul vorbea și această limbă » (este vorba de limba ungurească). D-l N. Sulică n'a găsit, nici d-sa, exemplarul complet din ediția a doua, tipărită în Cluj la 1555, a catehismului lui Batizi, dispărut din Biblioteca Teleki din Târgul-Mureș, dar a avut putința cel puțin să consulte și să compare, prin fratele d-sale C. Sulică, director la Biblioteca Muzeului Național Maghiar din Budapesta, pe cel defectuos din biblioteca pe care o conducea acesta. Pe urma acestei cercetări mijlocite putea făgădui în studiul *O nouă publicație românească din secolul al XVI-lea*:

©BCU CLUJ

năuți, 1897, p. 99—103; N. IORGA, *Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1688*, București, 1908, p. 66, și A. SCHULLERUS, *Luthers Katechismus und Agende in romänischer Sprache* (în *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, 44. Jahrgang (1921), p. 57—61; cf. N. DRĂGANU, *Catehisme luterane*, în *Dacoromania*, II, p. 582—592, în special p. 585—586).

În lucrarea *Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu și Codicele Martian*, citată mai sus, p. 15—20, am arătat că textele din *Co-*

---

liturghierul diaconului Coresi, tipărit la Brașov în 1570, publicat în *Șoimii*, revistă literară și științifică, III, nr. 9-10, Mai-Iunie 1927, p. 27 (extras, p. 5): « Voiu arăta cu alt prilej, că prelucrarea românească s'a făcut după un text unguresc, precum dovedesc, între altele, și construcțiile neromânești ale ediției românești, care sunt mai curând ungurești, decât germane » (cf. după aceasta și Al. Rosetti, *Asupra teoriei « husite »*, în *Grai și suflet*, V, 1931-32, p. 357, nr. 4: « Catehismul, deși cuprinde două fraze ce ar putea reproduce construcția din originalul german, a fost tradus probabil din ungurește »). Dovada făgăduită a făcut-o d-l N. Sulică în studiul *Catehismele românești din 1544 (Sibiu) și 1559 (Brașov) (Precizări cu privire la izvoarele lor)*, publicat în *Anuarul liceului de băieți « Al. Papiu Ilarian »* din Târgu-Mureș pe anii 1932-33, 1933-34, 1934-35, Târgu-Mureș, 1936, p. 47—101, unde pe p. 59—60 dă texte paralele convingătoare, pe p. 60 relevă că expresia *Iani să grâim* corespunde lui *Immaran szóllyunk* din catehismul lui Batizi, iar pe p. 61 trage concluzia: « La baza catehismului românesc nu poate sta catehismul lui Batizi, ci un alt catehism unguresc mai vechiu, care a servit ca izvor, deopotrivă și lui Batizi și anonimilor (« bunii creștini »), cari au redactat catehismul românesc ». La o prelucrare a catehismului celui mare, nedialogat, al lui Matei Biró din Deva « nu ne putem gândi », cum e greu să ne gândim și « la o compilație din mai multe catehisme ungurești ». Astfel: « Este cu mult mai verosimil să admitem, că *Intrebarea creștinească* din 1559 este o traducere textuală a unui mic catehism unguresc, cu excepția decalogului, rugăciunii domnești și crezului, care conform prologului, aparțin lui Coresi și colaboratorilor săi brașoveni. Iar aceștia au putut fi sau meșterul tipograf Tudor diac, sau și mai probabil, cei 2 preoți dela biserica Sfântului Nicolae din Șcheii Brașovului: bătrânul popa Toma și nepotul său de soră, popa Dobre ». Asupra acestei chestiuni cf. acum și Dr. Sulica Szilárd, *A magyar irodalom és müvelődés hatása a román irodalom és müvelődés fejlődésére*, Szeged, 1937, p. 9—10 (în rezumat francez: *Influences hongroises sur le développement de la litterature et de la culture roumaines* (Resumé), p. 65, și N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle* (extras din *La Transylvanie)*, Bucarest, 1938, p. 19—21 (615—617), unde se va îndrepta pe p. 45 (641) anul morții lui Ghenadie II în 1640, adăogându-se după 1639 cuvintele « ou 1640 », iar după Iorest « (1640—1643) ».

©BCU CLUJ

dicele Todorescu trebue să fie de aceeași vârstă cu cele din *Codex Sturdzanus*, « adică dela sfârșitul secolului al XVI-lea și la nicio întâmplare nu trec peste cei dintâi ani ai secolului al XVII-lea » (p. 20). *Codicele Martian* este copiat cuvânt de cuvânt după *Codicele Todorescu* (p. 173—177), deci textele cele mai vechi din el sunt scrise « după 1581, respectiv 1583 » (p. 188).

Manuscrisul relevat de d-l N. Iorga nu poate fi mai vechiu, fiind și el copie cu particularități de limbă mai nouă decât ale celorlalte texte similare.

Rotacismul, pe care-l are, nu trebue să ne inducă în eroare. El nu este general. Găsim pe *cine* alături de *bire*, *oamirilor*, *pără*, *viri* și *înraintia*. Acest fapt ne dovedește că trebue să pornim dela un text nerotacizant venit din Sud, ca și în cazul « *Intrebării creștinești* » și al « *Tâlcovaniei evangheliei dela județ* », etc., care în mersul său spre Nord, a fost copiat cu rotacism. Rotacismul a trăit până la mijlocul secolului al XVII-lea. Întrebuințarea lui parțială în textul despre care vorbim nu poate fi deci o dovadă a copierii acestuia în secolul al XV-lea.

Nici cuvintele *hitătlean* din ung. *hitetlen* și *hitătlențig* din ung. *hitetlenség* nu dovedesc mai mult, căci *hitlean* din ung. *hitlen* și *hitlențug* din ung. *hitlenség* nu sunt mai nouă decât cele dintâiu și se întrebuințau alături în același timp și cu aceiași valoare semantică.

Descrierea și publicarea manuscrisului, care dorim să se facă cât mai curând, fără îndoială va confirma cele expuse mai sus.

N. DRĂGANU

3. « ROMÂNII » DIN SERBIA OCCIDENTALĂ

În statisticele iugoslave, pe lângă masa mare de Români din părțile răsăritene ale Serbiei, sunt semnalați Români, în mici grupuri, prin regiunile apusene ale Serbiei, prin Bosnia, prin Slavonia și chiar prin Croația, sau, după împărțirea administrativă cea nouă a Iugoslaviei, prin banovinele Drinei și Savei.

Cu ocazia călătoriei mele în Iugoslavia din toamna anului 1937, făcută în vederea adunării de material dialectal dela Românii din Banatul iugoslav și din Serbia orientală pentru Atlasul Linguistic Român, am vizitat un sat din Serbia occidentală aproape de râul

©BCU CLUJ

Drina — fosta graniță dintre Serbia și Bosnia — în care statisticele oficiale iugoslave indică, la rubrica « limba maternă », vreo 400 de suflete care vorbesc românește. Numele satului este *Ciocheșina* (cu ortografie iugoslavă: *Čokešina*), situat la poalele dealurilor *Țer*, la marginea sudică a șesului Mačvei, la vreo 40 de km Sud-Vest de orașul Șabaț.

Abia coborît din tren în gara Prnjavor, am auzit graiu românesc. Dela întâia vedere acești *Rumîń* — cum își zic ei (o femeie și-a zis *Rumîncâ*) — mi-au dat de bănuit: prea erau negri. I-am întrebat îndată: Nu sunteți cumva Țigani? — *Țîgań au Rumîń, cum vrei*, le-a fost răspunsul. La fel, ei zic indiferent *rumîńaște* sau *țîgăńaște*.

Graiul adevărat țigănesc nu-l știu. Nu cunoșteau nici numeralele țigănești: i e c, d u i, t r i n (1, 2, 3). Totuși un moșneag le-a recunoscut; mi-a spus că aceasta e *gurbețaști*, așa vorbesc Țiganii de laie — dânsul le spunea *Gurbeț*, sg. *Gurbet* [1]).

« *Rumîń* » ca dânșii știu că mai sunt, în afară de *Ćokișîna* — unde după spusele lor ar fi vreo 250 de case de « *Rumîń* » și vreo 200 de *seļeäš*[i] [2]), adică Sârbi — în satele din jur *Pétćoviță* (60 de case), *Bélareca* (70 de case) *Doṷăńišći* (40 de case) și *Lipolíst* (70 case); pe urmă peste *Drin* (Râul Drina), adică în Bosnia până la *Saráị* (Saraievo), pe lângă *Tîrg* (orașul Șabaț) și dincolo de *Tîrg*, adică în Srem și Slavonia, și spre *Beligrád*.

Ocupația lor principală e lingurăritul. Ei își zic *coritár*[i] [3]). Mulți dintre ei sunt *diblár*[i] « lăutari ». Dintre ei se recrutează de altfel lăutarii țigani din Serbia și Bosnia. Prin ei au pătruns în foklorul muzical sârbesc o mulțime de melodii românești, mai cu seamă arii de dansuri ca de exemplu: *Kokonješće*, *kokonješte*, *srba* [4]), *vlaško kolo* « horă românească », etc. [5]). Totuși o seamă dintr'înșii practică și agricultura [6]).

[1]) Cuvântul îl au dela Sârbi. Sârb. *gùrbet* « Țigan nomad » e de origine turcească, iar în turcă e din arabă: *ghurbet* « emigrație ».

[2]) Sârb. *seljak* « țăran ».

[3]) Sârb. *kòrito* « albie », *kòritār* « meșter care face albii ».

[4]) Cuvântul *srba* nu poate fi sârbesc, ci e împrumutat din românește *(sârba)*.

[5]) Iată explicația de ce la Radio-Belgrad se aud atâtea melodii evident românești.

[6]) În graiul românesc al acestor Țigani trebue căutată originea acelor elemente argotice sud-slave cu caracter dacoromân pe care le-am semnalat în DR.,

©BCU CLUJ

Acești Țigani — adică la dreptul vorbind nu chiar aceștia din Serbia occidentală, ci cei de peste Drina, din Bosnia și cei din Slavonia — au fost semnalați mai demult. Unii i-au crezut Români [1]). Weigand) a spulberat definitiv această legendă. Tot dânsul a semnalat și numărul mare de Țigani romanizați din Serbia propriu zisă, deci aceștia despre care vorbim noi [3]).

Sârbii îi numesc *karavlaški Cigani* « Țigani din Muntenia » [4]). De fapt unele particularități ale graiului lor arată că romanizarea lor s'a întâmplat în Muntenia [5]). Astfel *śobán* « cioban », *zăpádă*, *puț* « fântână », *u̯oi̯k'ⁱ*, *ure̯ái̯k'i*, *búrtâ*, *śupéști* « ciupește » *dâ* « de », *pă* « pe », *zîśi* (pers. 3-a plur.) « (ei) zice », *ṭo̯ále* « haine », dar mai cu seamă *fun* « vrun », *fo* « vro ». Astăzi, cu ajutorul Atlasului Linguistic Român, putem stabili teritorul pe care se întrebuințează formele de mai sus. Prospectul acestui Atlas dă chiar hărțile cuvintelor *cioban* și *zăpadă*. Dacă *cioban* e și muntenesc și moldovenesc, în schimb *zăpadă* este o formă muntenească.

Pe harta alăturată am tras ariile unora dintre formele amintite mai sus. Astfel aria *burtă* acopere toată Muntenia, Oltenia, Dobrogea, Sudul Transilvaniei, regiunile de peste Dunăre din Bulgaria și Serbia (Valea Timocului). Aria *țoale* cuprinde Banatul, regiunile dintre Dunăre, Timoc și Morava, Oltenia și Muntenia de Sud-Vest. *Dă* se întâlnește, pe de o parte, în Crișana, Vestul Banatului, regiunea din spre Morava la Sud de Dunăre, pe de altă parte, în aproape toată Muntenia (cu excepția colțului de Nord-Vest) și Sud-Estul Olteniei. În sfârșit *fun*, *fo* « vrun, vreo » se întâlnește în partea de Sud a Munteniei și Olteniei, începând dela Turtucaia, prin Sudul

---

VII, p. 175—176, și nu la Dacoromânii din regiunea dintre Timoc și Morava după cum credeam înainte.

[1]) Isidor Ieșan, *Românii din Bosnia și Herțegovina în trecut și prezent*, Arad, 1906. Teodor Filipescu, *Coloniile române din Bosnia*, București, 1906.

[2]) Gustav Weigand, *Rumänen und Aromunen in Bosnien* în *Jahresbericht*-ul din Leipzig, vol. XIV, p. 171—197.

[3]) *Ibid.* p. 175.

[4]) V. Vuk Stef. Karadžić, *Odabrane strane* (Školski pisci, 5-6), Beograd, 1926, p. 54.

[5]) *Karavlaška* « Muntenia ». V. *Rječnik*-ul Academiei din Zagreb s. v. *karavlah*, *Karavlaška*, *karavlaški*.

©BCU CLUJ

județelor Ilfov, Vlașca, Teleorman, Romanați, Dolj, Mehedinți, până în regiunea Vidinului în Bulgaria. (O arie *frun*, *fro* « vreun, vro »

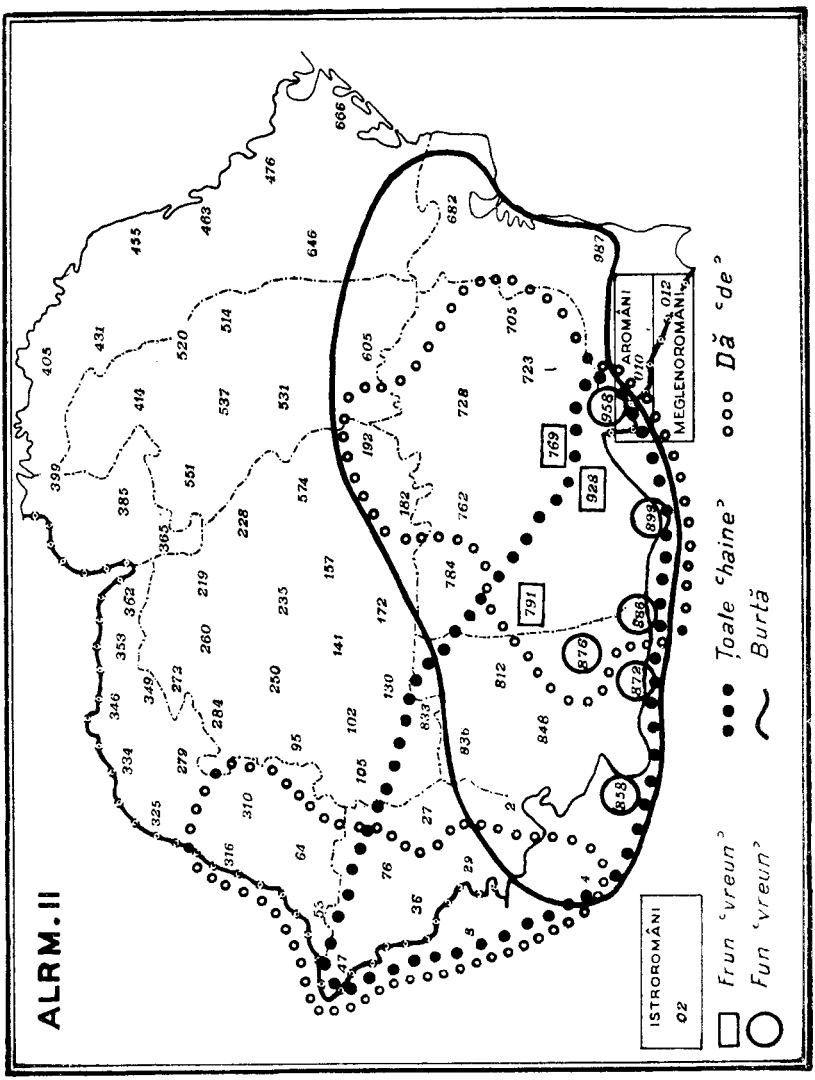

se găsește mai la Nord-Est prin județele Olt, Nordul județelor Vlașca și Ilfov). În partea răsăriteană a ariei lui *fun*, *fo*, acolo unde se zice

©BCU CLUJ

pă, *dă*, « pe, de » (în Dolj, Mehedinți, regiunea Vidinului se zice *pe*, *de*), deci prin Sudul județelor Romanați Teleorman, Vlașca, Ilfov au fost romanizați acești « *Rumîń* » ai noștri. Pretutindeni în aceste județe se aud forme ca *oichi*, *ureiche*.

Weigand (*op. cit*, p. 175) publică un singur cuvânt din graiul acestor Țigani, anume: *t'ẹpt'ine* « pieptene ». Pe baza acestei forme îi crede originari din Munții Apuseni. Și eu am notat o formă asemănătoare: *t^{i}éptu* « pieptul ». Dar pentru explicarea acestor forme nu trebue să mergem așa departe. În afară de aria cea mare a labialelor palatalizate, care cuprinde, pentru cuvântul PIEPT, toată Crișana, Transilvania, Moldova (cu Bucovina și Basarabia) și Nord-Estul Munteniei, mai avem o mică arie de palatalizare a labialelor, pentru acest cuvânt, în Sudul Olteniei și în regiunea Vidinului [1]). Aici lângă Vidin am notat de exemplu *tept* « piept », deci cu o falșă depalatalizare a lui *k'* *(k'ept)* rezultat din palatalizarea labialei *p* *(piept)*, formă auzită în aceeași regiune și de Weigand.

De aici, din Sud-Vestul Munteniei și Sud-Estul Olteniei, după ce au fost complet romanizați ca limbă, au plecat « coritarii » noștri în Peninsula Balcanică, trecând probabil pur și simplu Dunărea în Bulgaria turcească. La început nu și-au zis « coritari », ci « lingurari ». De fapt în Bulgaria Țiganul rudar e numit de Bulgari: *lingur* (*lingurka*, f.). Cu toate că nu s'a păstrat la ei tradiția că ar fi venit din Muntenia, totuși epoca în care au părăsit pământul românesc nu poate fi veche. Astfel « porumbul » îl numesc *porọ́mb^{i}* (plur. tant.). Cum porumbul a început să fie cultivat în Muntenia pe la sfârșitul sec. al XVII-lea, e sigur deci că acești Țigani a trebuit să fi fost la începutul sec. al XVIII-lea încă în locurile unde s'au romanizat.

Cu toate că au plecat relativ târziu din părțile dunărene ale Munteniei și Olteniei, acești romanizați au dus cu ei în Peninsula Balcanică unele trăsături ale graiurilor muntenești și oltenești dispărute astăzi. Astfel pronunțarea ca *e̯a* sau *i̯a* al lui *e* accentuat și când este urmat de o silabă conținând un *e* (> *i*) (de exemplu: *rumîńaști*, *ṭîgăńaști*, *sîrbi̯aști*, *mi̯arị* « mere », *pi̯ari* « pere » *i̯așṭị* « este », *sâ gîndẹ̯aști*, *pẹ̯alẹ̯a* « pielea », *sprĩśańi* « sprâncene », *urẹ̯ai̯k'a* « urechea »,

[1]) V. hărțile PIEPT alăturate la studiul lui D. Macrea în acest volum al « Dacoromanie ».

©BCU CLUJ

sâ-ntrẹabi « să întrebe », *şoptẹaşti*, *muţaşti* « amuţeşte », etc.) [1]) trebue privită ca o pronunţare veche muntenească şi oltenească. De altfel această pronunţare arhaică n'a putut dispărea de mult din regiunile amintite, deoarece se mai păstrează la unii dintre Românii din jurul Vidinului (am notat în satul Molalia — oficial Sveti Petăr — forme ca *vẹade*, *îndelẹate*, *dẹateră*, *rumînẹaşte*, etc., etc.), despre care ştim că s'au aşezat pe locurile lor de astăzi cam acum 100—150 de ani.

Un alt arhaism în graiul românesc al acestor Ţigani este pronunţarea lui *u* final în cuvântul *albu* (nearticulat): *om albu*, *jumâtati albu*. De altfel pronunţarea *albu* se aude şi astăzi aproape în toată Oltenia.

Tot arhaisme, din punct de vedere muntenesc sau oltenesc, sunt forma ca *dirẹapta*, sau genitivul în *-ăi̯*, *-ii̯*: *dosu mînii̯*, *gúra lu cămăşii̯*, *múcu al ţîţii̯* [2]).

Forma *ai̯* (*doi ai̯* « doi ani ») pare a fi complet dispărută azi din Muntenia şi Oltenia. Fiind încă vie în Ardeal, ar putea cineva să presupuie că aceşti nomazi au cutreierat cândva şi Ardealul de unde l-au adus pe *ai̯*. Ţinând însă seamă de mulţimea mare de muntenisme şi mai ales oltenisme în graiul acestor Ţigani, e greu de admis originea transilvăneană a lui *ai̯* [3]).

Mai iată vreo câteva din oltenismele pe care le-am notat în graiul românesc din Ciocheşina: *muśósuli̯!* « mucosule! » (în Oltenia: *mućós*), *blană* « scândură » (în Oltenia şi Muntenia la fel), *cólebiţă* « cobiliţă » (în Oltenia şi Muntenia: *cóbiliţă*), *k'i̯él* « chel », etc.

Tot ca forme oltenești trebue privite şi *pîńi* « pâine » şi *mîń* « mâini ». De fapt, prin Oltenia am notat, dela informatorii mai bătrâni, de obiceiu *pîńe* şi *mîń*, pe când dela tineri am auzit *pîi̯ne*, *mîi̯n*[i]. Formele din urmă se răspândesc acuma din spre răsărit, din

[1]) Acelaşi subiect pronunţă însă câteodată, la pers. a 3-a sing. a prezentului în *-esc* şi *-eşte* (*-ăşte*): *jmireşti* « mijeşte », *treps'eşti* « clipeşte », *sclipizăşti* « strepezesc dinţii ». Trebue deci să presupunem că aceşti Ţigani n'au adus din Ţara Românească un graiu absolut unitar, ci un amestec de trăsături dialectale, ceea ce se poate explica prin viaţa lor nomadă.

[2]) În Muntenia şi Oltenia, la genitiv sg. f., diftongul *-ii̯* sau *-îi̯* s'a monoftongizat în *-i* sau *-î* (*mîi̯ni*, olt. *mîni*, *cămăşi*, olt. *cămăşî*, *ţîţi*, olt. *ţîţî*). Totuşi în satul Măceşul-de-Jos (Dolj) am notat: *bótu ţîţîi̯* « sfârcul ţâţei ».

[3]) De altfel forma *ai̯* « ani » e încă vie în regiunea Vidinului. Am auzit-o în satul Molalia.

©BCU CLUJ

Muntenia, spre apus, fiind considerate ca forme mai elegante, mai boierești.

Două fenomene din graiul acestor Țigani nu par a fi de proveniență muntenească și oltenească, anume: închiderea vocalelor *e* și *ă* neaccentuate în *i̯(i)* și *â* și pierderea elementului occluziv al africatelor *ĉ*, *ĝ*, care devin fricative: *ś*, *ź*.

E adevărat că închiderea vocalelor neaccentuate e destul de obișnuită și în Muntenia și Oltenia. Totuși rostiri ca *lácrâmâ*, *râmíñi* « rămâne », *sâ strîmbâ*, *mi s-a râsârít* « m'am înnecat cu mâncarea » *sâ nâduṣáṣti* « asudă », *pâduik'i*, etc., dau acestui graiu un pronunțat « accent » țigănesc.

Tot ca o influență a « substratului » trebue considerată și slăbirea lui *ĉ*, *ĝ* în *ś*, *ź*. În cursul anchetării graiului țigănesc din comuna Ștefănești (jud. Ilfov) pentru ALR II, am notat adeseori fricativele *ś*, *ź* în locul africatelor *ĉ*, *ĝ*: *uo sî gažó* « el este Român », *źu* « păduche », *ăl źéni* « genele », *puśiáu* « întreb », *źemíl* « geme », *o śuŋgár* « scuipatul », *i śíb* « limba », *źa!* « mergi! », *pâś* « cinci », *ăl fulź ăl ivéscă* « fulgii de zăpadă », etc. [1]). E deci probabil că strămoșii Țiganilor din Ciocheșina aveau *ś*, *ź*, întocmai ca cei din Ștefănești (Ilfov), în graiul țigănesc pe care îl vorbeau înainte de a se romaniza. Aceste foneme le-au întrebuințat apoi pentru a reda pe *ĉ*, *ĝ* din graiul românesc pe care l-au învățat.

După cum era de așteptat, graiul acesta românesc, vorbit de o populație nu demult romanizată care azi e în întregime bilinguă [2]), a suferit o puternică influență din partea limbii sârbești. Fiind bilingui, întrebuințează indiferent, când cuvinte și construcții românești, când sârbești. Adeseori, după forma sârbească, crezând că n'o înțeleg, mi-au spus și forma românească: *cînd aș avęá fo póslâ* [3]), *fũ lúcru* « dacă aș avea vreun lucru (ocupație) »; *pă źádă* [4]), *pă drum*, etc. Unul dintre informatori explică în felul următor existența ace-

---

[1]) Cf. Popp Serboianu, *Les Tsiganes*, Paris, 1930, p. 322: *gagió* (și *gajó)* « roumain »; p. 323: *giú* « pou »; p. 322: *geána* « cil »; p. 346: *phuceáu* « demander »; p. 315: *ciungár* « crachat »; p. 314: *cib* « langue; p. 323 s. v. *giáu*: *gía* (imperativ); p. 341: *pangi* și *panci* « cinq ».

[2]) De pe la vârsta de 6 ani, toți acești Țigani știu și sârbește.

[3]) Sârb. *pòsao*, gen. *pòsla* « treabă, lucru, muncă ».

[4]) Sârb. *ǵada* « drum ».

©BCU CLUJ

stor sinonime în graiul lor: *la noi̯ tu̯ătă receníța* [1]) *ari dǫǫ vórbi; o vórbă viñi póla* [2]) *sîrbi̯ești și póla țîgăńești; razumi̯ești* [3]) *și Rumînu* [4]) *și Sele̯acu* [5]).

În afară de influența sârbească, ceea ce e izbitor în graiul acestor Țigani, este marea mulțime de disimilări, asimilări, metateze, care dau acestui graiu un aer copilăresc. De fapt disimilări ca [II] *lĩsu̯ǫ́rẹ* « ninsoare », *lúmără* « numără », [II] *lúmẹ* « nume », *mălíŋc* « mănânc », pot fi auzite și la noi, mai cu seamă în graiul copiilor [6]). Mai târziu, pe măsură ce crește copilul, se leapădă de astfel de pronunțări, ca să nu fie luat în râs. Se pare că acești Țigani, deoarece nu trăiesc printre Români, nu mai au controlul care să-i facă să întrebuințeze formele corecte. Am putea zice că graiul lor are toată libertatea să se desvolte după tendințele manifestate în graiul copilăresc, fără controlul graiului adulților.

Iată și câteva asimilări ciudate: *borbeești* « vorbește », *pu su peali* « pe sub piele », *a rugușît* « a răgușit », *a șîjút* « a șezut », *surută* « sărută », *źaśi* « zece »; sau metateze: *bătîrn* « bătrân », [II] *cóli̯ebița* « cobilița », [II] *crape* « capre », [II] *crapili̯e* « caprele » [7]), *spîlnâ* « splină », *źaźẹt* « deget » [8]).

Iată încă o seamă de particularități ale acestui graiu:

Cuvintele *cartii̯ẹ* « scrisoare », *fruntii̯ẹ*, *u̯ástii̯i̯* « armată », [II] *puntii̯ẹ* se pronunță în trei silabe.

Genitivul se formează în mai multe feluri: *dósu mînîi̯* sau *ósu̯-al úmi̯rului̯* « clavicula », *mucu̯-al țîțîi̯* sau *burícu a lu źaźitului̯*, *gura lu cămășîi̯*.

Am auzit de mai multe ori dativul *lu cui̯* « cui ».

Pluralele în *-uri* sunt de cele mai multe ori masculine: *doi̯ a^u^útur* « două automobile » (*a^u^út* [9]) « automobil ») *doi̯ broi̯ur^i^* [10]) « două nu-

---

[1]) Sârb. *rečènica* « zicere ».

[2]) Sârb. *pola* « jumătate ».

[3]) Sârb. *razùmeti* « a înțelege ».

[4]) « Țiganul ».

[5]) Sârbul », v. mai sus p. 225, nota 2.

[6]) Se aude des dela copii *linge* în loc de *ninge*.

[7]) Forma *crape* « capre » se aude des și la noi în graiul copiilor, și chiar al adulților.

[8]) Prin Bănat e foarte obișnuită forma *źẹźet* « deget ».

[9]) Sârb. *auto*.

[10]) Sârb. *broj* « număr ».

©BCU CLUJ

mere », *doi nasur*^{i}, *doi obrazur*^{i}, [II] *doi śamắtur*^{i} [1]) « două luntri ». Am notat însă și feminine: [II] *dọ̣ọ̣ colovózur*^{i} [2]) « două făgașe (tăiate de roțile carului într'un pământ moale) », *dọ̣ọ̣ púmnur*^{i}. Pentru cuvântul *potóc* [3]) « părău » subiectul mi-a dat două plurale: [II] *doi potócur*^{i} și [II] *dọ̣ọ̣ potụắși*.

Prezentul verbului *a fi* are formele: *ịesc*, *ịeștⁱ*, *ịaști*, *ịeștém*, *ịaști* « sânt ». Am auzit însă odată și: *sín sărac* « sânt sărac ».

Iată câteva forme interesante: *alắịteer*^{i} « alaltăieri », *amzắști* « cască », *atunâ* « tună », [II] *aundíie vîntu* « adie vântul », *ficatu-l albu* [4]) « plămânii », *gutúpa* « ceafa », *lâ duc* « îl duc », *lị dụ̣ări* « îl doare », *mịáźi* « merge », [II] *mịaźi zăpadă* [5]) « ninge », *micuțează* « micșorează », *miliś* « zăbale la gură », *múmî(u)-mẹa*, [II] *mú-mẹa* « mamă-mea », [II] *sâ-rdică* « se ridică », *șắg* « șed », *sâpumâ* « spumă », *sắu* « (eu) sar », *sclópotu* « clopotul », *m-ị sfẹati* [6]) « mi-e sete », *șkịupat* « scuipat », *a untrat* « a intrat ».

Pentru a avea specimene din graiul din Ciocheșina, dau mai jos întâi câteva din răspunsurile la chestionarul ALR-ului pe care l-am întrebuințat și aici [7]), apoi un scurt text despre felul cum s'au așezat Țiganii la Ciocheșina.

Întrebarea 6900: *fắși sâpúmâ la gúrâ*.
6902: *mi s-a uscát gúra dă sẹắți* [8]).
6903: *mălîŋc* « mănânc », *mălîŋcâ ca pórcu* « clefăește ».
6905: *gîrîịi* « râgâe ».
6906: *sugíti* « sughiță », *mâ sugițắsți* « îmi vine sughițul ».
6907: *vârs* « vomitez », *vers* (pers. 2-a), *vársâ* (pers. 3-a), *a vîrsát*.

---

[1]) Sârb. *ćámac* « luntre ».

[2]) Sârb. *kolôvoz* « făgaș ».

[3]) Sârb. *pôtok* « părău ».

[4]) Cf. sârb. *bela ǵigerica* « plămâni ».

[5]) Cf. sârb. dial. *ide sneg* « ninge »; v. Petrovici, *Graiul Caraşovenilor*, p. 98.

[6]) Se zice și *sẹati*, v. mai jos nr. 6902.

[7]) Firește, n'am făcut o anchetă completă, care mi-ar fi cerut cel puțin o săptămână.

[8]) Fraza aceasta am spus-o în limba literară, iar subiectul a tradus-o în graiul local. Forma *sẹati* în loc de *sfẹati*, pare deci a fi influențată de forma literară.

©BCU CLUJ

6908: *límba, límbi* (pl.).
6909: *linźi* « linge ».
6910: *dúlśi.*
6911: *zar* « zahăr », *mi̯árį* « miere ».
6912: *amárâ.*
6913: *ácrų.*
6916: *băşîcâ* « puşchea pe limbă ». Subiectul adaugă că sârbeşte se zice: *ĉibúlița* [1]).
6917: *álbâ* « (limba) încărcată ».
6918: *dínti* (sg.), *dinț* (pl.), *scîrțîi dín dinț* « scrâşneşte din dinţi) ».
6919: *sâ báti dínțî, dínd-dă-dinț* « dârdâe dinţii ».
6920: *sclipizăşti* (pers. 3-a pl.) « strepezesc (dinţii) ».
6922: *mâsá,* (pl.) *mâsál'i* « măsea, măsele ».
6923: *zvîgńáşti* « (mă) săgeată prin măsea ».
6924: *o scot* « scot (măseaua) ».
6925: *piśu̯ări* « colţ de măsea ».
6926: *árį gáurâ* « carie în măsea ».
6927: *mîŋcátâ, a mîŋcát-o vi̯á(ă)rmili* « măsea cariată ».
6928: *śériu* « cerul gurii ».
6929: *omuşóru* « omuşorul, împărătuşul ».
6930: *obráz* « obraz », *úmpliẹ obrázu* « îşi umflă obrazul ».
6931: *mustățîlį, mustáțą o ţîrâ îśápi sâ cri̯áscą* « îi mijesc mustăţile ».
6932: *bárba* « barbă », *bărbúțâ* « cioc », *barók*[i] « favoriţi ».
6933: *mâ rad, tii raz* « mă bărbieresc ».
6934: *bríśu* « briciul ».
6935: *ćos, ćosáu* [2]) « spân ».
6936: *obráz, doi obrázuri* « faţă, feţe ».
6938: *róşu* « roşu la faţă ».
6939: *gálbân* « palid ».

[1]) Subiectul a pronunţat de două ori cuvântul *ĉibuliţa*, odată accentuat pe *u* tonul fiind urcător, iar a doua oară pe *i* al sufixului, tonul fiind coborîtor. Forma literară este *ĉibùlica* » băşică ».

[2]) Sârb. *ćósa, ćosav* « spân ».

©BCU CLUJ

6941: *śocâńít*, *pegáu* [1]) « ciupit de vărsat »; *a râmás péguril(l')i* [2]) « au rămas urmele de vărsat ».
6942: *gropán*^{â} (sg. f.), *gropéń* (pl.) « gropiță în obraz ».
6943: *árị belég* [3]) « are semn (copilul) ».
6944: *sâ strîmbâ* « se strâmbă ».
6946: *râmîńi belég* « cicatrice ».
6947: *gîtu* « gâtul întreg ».
6948: *gîtu* « partea dinainte a gâtului ».
6951: *crófni* « gușă ». Subiectul pretinde că așa se zice și sârbește.
6952: *sâ zaguśâśti* [4]) « se înnăbuși ».
6953: *mi s-a râsârít* « m'am înnecat cu mâncarea ».
6955: *s-a ńicát* « s'a înnecat »; *nu ștíi sâ pliviáscâ* [5]) « nu știe să înnoate ».
6957: *ósu-al úmịruluị* « clavicula ».
6958: *mînâ*, *mîń* (pl.) « braț, brațe ».
6959: *pocupịá(ä)ștị* [6]) « ia în brațe ».
6960: *mînâ* « mână ».
2161: *o pálmâ dă făịínâ* « o mână de făină ».
2162: *cótu ; cuọti* « cotul, coate ».
2163: *lị gurkịá(ä)ști* [7]) *cu cuótu* « îi face semn cu cotul ».
2165: *míșiță* [8]) « biceps ».
2166: *stîŋga* « mâna stângă ».
2167: *direápta* « mâna dreaptă ».
2168: *jglavácu* [9]) « încheietura mânii ».
2169: *um pumn* « un pumn (de făină) ».
2170: *púmnu ; doọ púmnur*^{i} « pumn, pumnuri ».
2171: *pálmâ ; pălm*^{i}.

[1]) Sârb. *pegav* « pistruiat ».
[2]) Sârb. *pega* « pistruie ».
[3]) Sârb. *bèleg* « semn ».
[4]) Sârb. *zagúšiti se* « a se înnăbuși ».
[5]) Sârb. *plivati* « a înnota ».
[6]) Sârb. *pokupiti* « aduna ».
[7]) Sârb. *gurkati* « a ghionti ».
[8]) Sârb. *mišica* « biceps ».
[9]) Sârb. *zglavak*, « încheietură ».

©BCU CLUJ

2172: *apés* (pers. 1-a); *apés* (pers. 2-a); *apásâ* (pers. 3-a); *s-apásâ* « apăs, apeși, apasă, să apese ».
2173: *l(l)-ă lọvít cu pál(l)ma* « i-am dat o palmă ».
2174: *m-a lọvít cu pál(l)ma* « mi-a dat o palmă ».
2175: *mi-a dát cu dósu mînîi* « m'a lovit cu dosul mânii ».
2177: *báti dim pălm*^{i} « aplaudă ».
2178: *zážẹt ; záźiti*, « deget, degete »; *burícu a l(l)u zážituluị* « buricul degetului ».
2179: *pipí*^{i}*ị* « pipăe ».
2180: *áspru* « aspru ».
2182: *mụọl(l')i* « neted »; *lúńicâ* « alunecă ».
2184: *palátu* [1]) « degetul cel mare ».
2185: *cájiprîst* [2]) « degetul arătător » [3]).

CUM S'AU AȘEZAT ȚIGANII LA CIOCHEȘINA?

A vińít díla Tîrg [4]), *díla Kítóg* [5]). *Acólo móșu mịeu a șíjút. A vińít judicáta șî lẹ-a da gụánâ* [6]); [i]*šá* [7]):

— *Vrịáț sâ daț fišóri la ụástiịi, sâ vâ dăm pămîntu ăsta, sâ șídiét, sâ fịi-al vóstru? A* [8]) *móșu mịeu șî Țígáńi ăịlanț* [i]*šá*:

— *Nú vrem.*

Pă ụúrmâ a dúz zendári șî lẹ-a istirít [9]) *pă zádă* [10]), *pă drum. A plecát pă ụúrmă cu cáịi ș-a vińít într-o pâdúrị: Vratášca* [11]). *Acólo ịerá pâdúrị, potụọși* [12]). *Pă ụúrmâ d-acólo a fužít la vál'ị, la ápă,*

[1]) Sârb. *palac* « id. ».
[2]) Sârb. *kàžiprst* « id. ».
[3]) Întrebările nr. 6901, 6904, 6914 etc., care lipsesc în înșirarea de mai sus, n'au fost puse la Ciocheșina.
[4]) Orașul Șabaț.
[5]) Pădurea Kitog lângă orașul Șabaț.
[6]) « Le-a dat goană ».
[7]) « Ziceau ».
[8]) A « iar » < sârb. *a* « idem ».
[9]) *lẹ-a* (sic) *istirít* « i-a alungat » < sârb. *isterati* « a izgoni, a alunga ».
[10]) « Drum » < sârb. *g'ada* « idem ».
[11]) « Pădure în apropiere de satul Ciocheșina ».
[12]) « Păraie < sârb. *potok* « părău ».

©BCU CLUJ

p-îngă[1]) *ré(ę)câ*[2]). *A fâcu căs*[3]). *Iáşti mulţ acúma acólo, i̯áşti múltâ ţîgăńíi*[4]).

E. PETROVICI

4. NOTE ISTROROMÂNE

În cursul cercetărilor dialectale pe care le-am întreprins în vara anului trecut la Românii din Istria, în comuna Seiane (Jei̯å'n), am reexaminat — cu unul din subiectele cu care am lucrat acolo, cu Ive Doricich, de 25 de ani — lista de cuvinte pe care Matteo Bartoli, a urmărit-o acum treizeci de ani, în toate localităţile istroromâne, şi pe care a publicat-o Sextil Puşcariu în *Studii Istroromâne*, vol. III, p. 99—141. Am întreprins această investigaţie (repetăm, numai asupra graiului din Seiane, şi cu ajutorul unui singur informator), cu scopul de a vedea ce schimbări s'au produs — în curs de trei decenii dela cercetările atât de pricepute ale ilustrului linguist italian — în alcătuirea acestei liste şi în aspectul fonetic al elementelor care o compun.

Expunem mai jos, în ordinea alfabetică a formelor dacoromâne la care se referă, notele noastre. Aceste note scot la iveală sinonime care lipsesc la informatorii lui Bartoli. În cea mai mare parte aceste sinonime sunt (probabil) inovaţii în graiul din Seiane. Am numărat 72 de asemenea atestări nouă. Aceste, adăugate la cele câteva cazuri (în număr de 9) de atestări de sensuri deosebite faţă de listele lui B., sau de pierderi de cuvinte, sau de forme (22 în total), pot fi de folos studiilor noastre de geografie linguistică şi în special de lexicologie. Notele noastre remarcă apoi un număr (de 31) de pronunţări deosebite faţă de cele semnalate de Bartoli.

---

[1]) « Pe lângă ».

[2]) « Râu » < sârb. *reka* « idem ».

[3]) « Case ».

[4]) Materialul de mai sus, cu excepţia formelor precedate de [II] a fost cules dela *Stánoi̯ĕ Stáŋcović*, poreclit *Stan a lu Purśĕ'l*, de 30 de ani: *am trei̯ză'z' dă ai̯*. A învăţat la şcoală *doi̯ ai̯*: *scriu̯ cártii*. Părinţii îi sunt *d-aśí dîn sat*. Tatăl său e *coritár*. Subiectul e şi el tot *coritár*, dar lucrează şi la cariera de piatră de lângă sat: *lucréz îm mai̯dán* (sârb. *màjdan* « mină »).

Formele precedate de [II] au fost auzite dela subiectul al doilea, *Dragol'úb Vasílcović*, de 17 ani. La şcoală a umblat *trei̯ ai̯*. De când a părăsit şcoala a fost cioban: *am pă̯zît crápili̯ę mę́ali̯ę*.

©BCU CLUJ

Evident că e cu neputință să se deducă din comparația notelor noastre cu lista lui B. măsura transformării graiului din Seiane în trei decenii. Se poate avea totuși un indiciu. « Inovațiile » în graiul informatorului nostru și pronunțările deosebite ne indică ritmul grăbit în drumul spre slavizare a fraților noștri din Seiane: partea covârșitoare a « inovațiilor » și a rostirilor deosebite se explică prin slavi și numai în extrem de mică măsură prin influență italiană. Avem astăzi, cu materialul de limbă cules pentru Atlasul linguistic român, o imagine amplă asupra graiului actual din Seiane. Examinarea acestui graiu, ne va da putința să stabilim cu exactitate stadiul lui actual și măsura romanității sale actuale, ca mijloc de înțelegere între membrii care alcătuesc cea mai curată comună românească subt raportul etnic: Seiane.

adevăr: (atestă și) *je za siγúrno* (= « e drept » < cr. s i g u r n o, idem); *aị za siγúro* (= « e adevărat » < it.);

aer: (neagă *aịer bur* (?);

alaltăieri: (atestă) *ča mọåńt'e zi* (formă auzită de Maiorescu);

alaltăseară (atestă) ***ča mọåńt'é sẹęrą* ;

alb: (pronunță) *å'b°* (una din puținele forme în care am auzit un *-ụ*, respectiv un *-ọ* final șoptit);

albină: (pronunță) *al'bíra* (cu *l'* muiat, pentru care cf. S. Pușcariu, II § 77);

amânat: (pronunță) *amănå't* (deci cu *á* > *å* și cu *ă* protonic nesincopat, ca la S. Pușcariu, II 203);

apăra: (atestă), *aparå'*; *ịo me ọåparu* (atestat de Byhan, p. 187 și considerat de S. Pușcariu, II, p. 234, ca dispărut din graiul istroromân);

apoi: (neagă *(mai) apoi*; admite restul);

arbore: (neagă pronunțarea *hárbur*; neagă și sensul de « albero » dat lui *lęmna*, care însemnează « lemnul de pus pe foc, lemnul de construcție »; atestă) *ọå'rbulu de vapór* (=« l'albero della nave »);— *sọå'd*, pl. *sọå'dure*;

asin: *å'siru*;

asină: *å'siriţę*;

astară: (atestă) *ọå's^{a}ra* (= « astăseară »);

așterne: (neagă *rastehni*, care însemnează « răstigni »; atestă) *rastri'*;

©BCU CLUJ

azi dimineață: (pronunță) *seyútra*;

bătrân: (atestă și) *starăț* (: cr. s t à r a c = « moșneag »);

bea: (*surbi'* se zice, ironic, și despre om);

berbece: (pronunță) *bîrbęče*;

blăstăma: (atestă) *psuịi'* (; neagă *suịi'*);

bucată: (atestă și:) ũ *lic* de că'rne (: cr. l i k, - k a « bucată »);

butoiu: (atestă și:) *bari'la* (: it. b a r i l e = « butoiaș »; cunoscut și la Sloveni, b a r i l, idem, J. Valjavec, *Slovar slov-ital.* s. v.).

căldare: (pronunță:) tụortele de *cadọårę* (formă neatestată la Byhan și nici la Pușcariu);

câmp (neagă pronunțarea *câmpåńe*; rostește:) *campọå'ńe*;

câne: (neagă *brecu*);

cap: (neagă *glava*);

căprar: (atestă) *cozọå'r* (: cr. k o z a r, idem);

cărbune: (neagă forma *crburi de ărpe*; rostește:) *cṛburi de ă'rpi* (pentru care cf. S. Pușcariu, II, p. 143);

carte: (atestă și:) *yå'rta* (cu sensul de « scrisoare », ca și dr. și ar. *carte*; forma ir. e din cr. h a r t a idem; Th. Capidan, în DR. I 335-6, crede că sensul de « scrisoare » al slav. k n i g a este un calc după românește; forma cr. h a r t a e un împrumut românesc, reluat de Istroromâni);

casă: (atestă:) *prope de cọåsa* (deși ne-am aștepta să avem, în acest caz, ~ *de cọåsę*, cf. S. Pușcariu, II § 21);

cer « cielo »: (atestă) *čer* (numai în sens de « cerul gurii »);

cerbice: (pronunță:) *čerbi'če*;

cicer: (neagă *čičer*; atestă:) *fara å'pa* (alături de:) *ặntrę́y* (despre vin);

coace: ịo puru pări *cụoče*; când *ịe cụopta*, s-aw speči't ali, *ịe cụopta*;

coastă: (neagă sensurile: *costa* = « ossa » și *ụosele* = « costola »);

cot: (atestă și la J.:) *cúwetu*;

crăpa: (atestă și la J.:) *crepå* (= « a muri » despre animale și — glumeț, ca în ital. — și despre oameni);

cuc: (pronunță:) *cúcavița* (precizând că numai la Mune se zice *cúcovița*);

cumnat, cumnată: (neagă forma *cumnå'ta*);

cunună: (atestă forma:) *crúna* (și neagă *crona*);

cusutură: (neagă forma *săv*; rostește:) *șắvu*;

©BCU CLUJ

cuteza: (pronunță:) *nu se cutę'za furasę́i*;
cuvânt: (pronunță:) *besęda* (ca la Byhan, 192);
deget: (pronunță:) *jåjet*;
deochia: (atestă și forma:) *i̯o m-am ducl'å't*;
deschide: (neagă forma *rașcl'i'de*);
desculț: (atestă și la J.:) *rascúț* (cu forma originară a prefixului slav, *raz-*);
desculța: *rascuță*;
despărți: (atestă și:) *razdi̯eli'* (formă mai apropiată de ceea a cr. r a z d i e l i t i cu același sens);
despoia: (pronunță:) *raspul'å'* (cu *-å'*, nu cu *-a*);
dimineață: *domarę́ța*;
douăzeci (și doi): (pronunță:) *dvai̯sět și doi̯* și *dᵊvå'i̯sět și doi̯*;
fag: (rostește:) *o búcva* (cu *-a* nu cu *-ę*);
fecioară: (atestă:) *fę́tina țéliția* (ca și în vechea românească și uneori popular și azi: *fată fecioară*);
foaie: (atestă:) *pę́na* și *frunza* (ča tirera);
foame: (atestă:) *fóme*;
frământa: (atestă și la J.) *misę̯ę́*;
frică: (și:) *i̯o åm frica* de urs;
fugă: (atestă și la J.) *fúγa*;
furnică: (neagă forma *furmiga*);
ghiață: (atestă:) *gl'å'ța*;
ghindură: (accentuează:) *γl'i'ndura* și *γl'indúra*;
grec: (neagă forma *greg*; rostește:) *γr̥č* pl. *γr̥č* (< cr. g r k);
greer: (atestă) *čwîrčî'c* (cuvânt atestat a Byhan, 372: *tŝŕtsek* < slov. č r' č ĕ k; forma noastră e luată din cr. č v r č a k);
greu: (neagă sensul de « difficile », care e) *téșco* (< cr. t e ž k o; la Pușcariu, I 18/13 și II, 210, se dă forma *tesco*);
gusta: (atestă și:) *pocusi'* (= «a gusta vinul», atestat la Byhan, 312);
iarbă: (neagă forma *i̯å'rva*);
iască: (pronunță:) *i̯å'sca*; (atestă și:) *cresi'la* (< cr. k r e s i l o « schânteie »; în slov. « amnar »; slov. c r e i l n a g o b a = « iască »);
iederă: (atestă la J.) *br̥sl'å'n*;
iepure: (neagă forma *l'épure*);
îmbrăca: (rostește:) *ăvești'*;
înainte: (pronunță:) *ri̯éńt'e*;

©BCU CLUJ

încânta: (atestă:) *ducl'å* (cf. mai sus, s. d e o c h i a; evoluția de sens se datorește sensului dublu, de «a vrăji, a fermeca» și de «a deochia» al cr. -slov. o č a r a t i);

închega (atestă la J.) *lâpte poșcuti't* (cu grupul *sc* > *șc*, pentru care cf. Pușcariu, II, p. 120);

închide: (atestă și) *ăŋcl'i'de*;

inel: (rostește) *arițé* (cu *-é* nu cu *-ę́*);

înfășa: (neagă forma *ănfașęi*; rostește:) *ofașę́i* (cu negativul:) *rasfașęi* (derivat cu prefixul *o-*, pentru care cf. Pușcariu, II, 205);

îngheța: (atestă și:) âpa s-aw *zaledít* (< cr. z a l e d i t i s e, idem);

înneca: (neagă *učide*);

înnegri: (atestă și:) *počrni'* (< slov. p o č r n i't i, idem);

înșela: «a pune șaua»: (atestă) *pure tå'rnița*, ali *sela* poc că';

între: (neagă *ăntru*; rostește) *ănțre*;

judeca: (atestă și:) *iudikę́i*;

june: (atestă și:) *dečco* (< cr. d j e č k o idem) și *falu̯ót* (< triest. f a l o t o = «scampaforca», «ștrengar»);

lac: (atestă la J.) *lå'c*; *iézer* (= «iaz»);

lături: (atestă și la J.) *pomii* (< cr., slov. p o m i j e, idem);

lemn: (neagă sensul de «Baum» și atribue acela de «Holz» formei) *leámna*; *leműn*;

linge: (atestă și) *oblizę́i* (direct din cr., slov. o b l i z a t i, fără amestecul lui *linje*, pentru care cf. Pușcariu II p. 223);

lume: (neagă *pre lume*);

luni: (neagă forma *luri*);

mie: (neagă *mil*; cunoaște numai:) *tå'wjiŋd* (< germ. t a u s e n d și) *tisút'* (< cr. t i s u ć, idem);

mincinos: (atestă și la J.) *lajl'i'w*; (atestă și:) *sli'păț*;

minte: (atestă și:) *mi'sla*;

noapte: (neagă pronunțarea; rostește:) *tóta nópta*;

nucă: (atestă) *nucu* (= planta și fructul, ca în ital. n o c e, slov. o r e h; cf. și analogia lui *mer*, pentru care cf. Pușcariu, II, p. 220);

păcurar: (neagă *pecurår*);

pântece: (neagă lui *ștúmihu* sensul de «pântece»);

paște: (atestă la J.) *på'ște* oile (cu *șt* nu cu *st*, ca în alte localități, la Bartoli);

©BCU CLUJ

poimâne: (atestă numai:) *čá åta zi* (și neagă restul);
purcél: (atestă) *porkič*, plur. *porčič*;
râie: (atestă și la J.) *crå'ste*;
săpun: (pronunță) *jå'i̯fa*;
șarpe: (neagă pronunțarea *sårpe*; pronunță:) *șå'rpe*;
șase: (neagă pronunțarea *șåșe*; pronunță:) *șå'se*;
scaun: (atestă și:) *catri'da* (cf. ven. c a t r e d a, id.);
simți: (atestă) *áwdu* o rå'na (= « simt o durere »; calc după ital. s e n t i r e = « a simți » și « a auzi »; — remarcabilă extensiunea de sens dela « rană » la « durere »);
spate: (neagă pronunțarea *șpå'te*);
surd: (neagă existența lui *surd*);
turturea: (atestă:) *júna* (< cr. ž u n a « gheonoaie »);
umed: (atestă și:) *få'i̯tno*;
vechiu: (atestă și:) *starắțu* (dar neagă *stå'rațu*; cf. b ă t r â n);
venin: (atestă și:) *strup* (< slov. s t r u p, idem);
vie: (atestă și:) *rúja*;
vultur: (rostește:) *pel'uji'na* (= uligaie);
zadă: (rostește:) *zę́da* (cf. Pușcariu, II 220);
zeamă: (neagă forma *jęma*; rostește) *zęma*.

ȘT. PAȘCA

©BCU CLUJ

CĂRȚI ȘI REVISTE

RECENSII ȘI DĂRI DE SEAMĂ

SEXTIL PUȘCARIU, *Études de linguistique roumaine*. Traduites du roumain à l'occasion du soixantième anniversaire de l'auteur: 4 janvier 1937. Cluj—București, « Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională », 1937, p. XIX + 508.

A cuprinde într'o dare de seamă ca aceasta cugetarea științifică întreagă a autorului și mulțimea de fapte pe care le-a studiat și explicat, ar fi o încercare zadarnică. Cei care i-am închinat acest volum, cu toată dragostea, prețuirea și admirațiunea de prieteni, colegi, colaboratori sau foști elevi, n'am izbutit să adunăm nici chiar în studiile culese cu multă grijă pentru opera aceasta omagială cel puțin totul ce în creația lui științifică este de interes linguistic general, din punct de vedere ideologic, principiar și metodologic. Economia lucrării ne-a impus limite care n'au putut fi depășite.

Colegul Th. Capidan, prezentând în prefață personalitatea sărbătoritului, își arată părerea de rău că, între altele, cercetările etimologice și studii importante ca acele despre Dicționarul Academiei n'au găsit loc în acest prinos. Aș mai observa că în fiecare din cele șase capitole mari ale lui ar putea intra și alte lucruri extrem de interesante și valoroase, de exemplu din *Studiile Istroromâne*, privind probleme de dialectologie, de etnografie, de largi și luminoase perspective istorice, de onomastică, toponimie, etc., etc. În deosebi fenomenul bilinguismului și al înstrăinării și desnaționalizării ar urca și în volumul acesta culmi de gândire linguistică cu îmbelșugate luminișuri nouă. Totuși Istroromânii sunt pomeniți de abia de două ori în cartea întreagă. Bibliografia operelor lui Sextil Pușcariu, care urmează după prefață, continuând-o până la 1936 pe cea dată

©BCU CLUJ

de N. Georgescu-Tistu în 1927 în *Revista Filologică*, I, p. 1—23, înșiră 363 de titluri, iar numeroase alte lucrări au sporit-o de atunci încoace. Volumul în întregul lui este cu toate acestea un admirabil și bine întocmit instrument de familiarizare a cititorului cu personalitatea științifică a lui S. Pușcariu.

Indicele de materii (p. 488—495) și cel de cuvinte (p. 496—505) nu înlesnesc numai consultarea operei ori de câte ori anumite preocupări și anumite fapte se cer lămurite. Ele sunt în aceleași timp un inventar sumar și un indicator al copioasei îmbogățiri a cititorului din lectura operei acesteia. Mulțimea de forme și cuvinte dovedește și în alfabetica ei înșirare că S. Pușcariu nu părăsește niciodată terenul solid al realităților linguistice, oricât i-ar aluneca gândul, viguros și sprinten, în domeniul celor mai subtile abstracțiuni și generalizări. Dacă i s'ar întâmpla, cum au mai pățit-o și alții, ca din pricina aceasta să i se dea cu un zâmbet de compătimire porecla de pozitivist, S. Pușcariu, simțindu-se în societatea veneratului și fericitului său maestru W. Meyer-Lübke, ar primi-o de sigur cu mândrie. În investigațiile sale nu umblă după teorii de dragul lor, ci pornește de obiceiu în căutarea lămuririi unor fapte date. Îl vedem curățind terenul de tot ce este străin de chestiunea supusă cercetării (ca în *Les onomatopées dans la langue roumaine*, de exemplu), prinzându-l între reflectoarele a tot ce experiența linguistică a verificat ca metode și principii de valoare, aprofundând și lărgind perspectivele deschise de alții și cucerind poziții nouă (cf. *Essai de reconstruction du roumain primitif*, *Sur les lois phonologiques*, *Une survivance du latin archaïque en roumain et en italien*, etc.), spre a face ca adevăruri nouă linguistice să apară în fața noastră. Istoria, comparația, geografia, sociologia, psihologia, etc., toate sunt puse la contribuție, cu conștiința mereu trează că linguistica nu poate fi confundată cu niciuna dintre disciplinele acestea, ajutătoare ale ei, că este o știință cu realitățile, principiile și metodele ei particulare.

Dintre cele 20 de studii cuprinse în volum, aproape toate au fost tipărite între anii 1920—1934, numai *Essai de reconstruction du roumain primitif* este din 1910. Cele mai multe au fost redactate și publicate mai întâi în românește, trei în limba germană, unul în limba franceză, în țară și în străinătate. « Pentru cei mulți », scrie

©BCU CLUJ

Elise Richter, în *Romanische Forschungen* 52. Band, 1. Heft, 1938, p. 166, «care nu stăpânesc în deajuns limba română, volumul acesta este un dar prețios. Ce pierdere mare pentru ei, pe urma importanței operei lui Pușcariu, dacă n'ar putea studia scrierile lui cu toată îndemânarea! Activitatea lui nu se mărginește numai la limba română. Ea este de deosebită însemnătate pentru linguistica generală», iar G. Rohlfs consideră acest volum «un prețios instrument de lucru» pus la îndemâna tuturor câți fac studii de romanistică.

Studiile reproduse în volum au fost împărțite, după cuprinsul lor, în șase capitole mari: I. *Les origines*; II. *Phonologie*; III. *Morphologie*; IV. *Dérivation*; V. *Lexicologie*; VI. *Syntaxe et stylistique*. Să le luăm de-a-rândul, încercând să înfățișăm, cel puțin în ce ni se pare mai caracteristic pentru autor, opera lui de creație, concepțiile lui linguistice, metodele lui și contribuția lui în lămurirea unor fapte pe cât se poate de variate și de numeroase.

Citind capitolul închinat originilor noastre, ai sensația că ai intrat în albia unei cugetări în care povestea neamului curge minunată și din care orizontul se deschide plin de lumini asupra celor mai grele probleme puse nouă de știința vieții noastre din veacurile de altădată și de astăzi. Începând cu veacul al V-lea, limba preromanică se desface, pe urma marilor prăbușiri politice și sociale, în două grupe. S. Pușcariu deosebește între o Romanie de Est, cuprinzând limba română, și o Romanie de Vest, a tuturor celorlalte limbi romanice, doar limba dalmată având o situație intermediară. Romanitatea linguistică de Est n'o continuă astăzi numai limba română, ci și împrumuturile latine din limba albaneză mai ales, din limba neo-greacă și, mai puțin numeroase, din uzul Slavilor balcanici (p. 25—27). Limba română nu este nici mai puțin nici mai mult romanică decât celelalte limbi neolatine (p. 51). Toți termenii de comparație fac dovada adevărului acestuia. Se citează, pe lângă altele, o statistică a lui D. Macrea (după O. Bloch, *Dictionnaire étymologique de la langue française*). Ea arată că între cuvintele franceze începătoare cu B numai 20% sunt cuvinte vechi latine, proporția fiind prin urmare aceeași sau aproape aceeași ca a cuvintelor latine din dicționarul lui Cihac (23%). În ce privește circulația cuvintelor, proporția între cele vechi latine și între cele de altă origine este, sub raportul frecvenței, și în limba română și în cea franceză

©BCU CLUJ

de 90%: 10% (p. 46—48). Limba română are o importanță deosebită pentru studiile de romanistică. Uneori fapte care privesc Romania de Vest, se lămuresc doară în lumina reflexelor lor din Romania de Est (p. 52—53).

Asemănările și deosebirile între limba română și celelalte limbi romanice sunt pe larg tratate în capitolul acesta. În cursul expunerilor acestora multe fapte primesc prin explicările lui S. Pușcariu o înfățișare cu desăvârșire nouă. În *Essai de reconstruction du roumain primitiv* se face cea dintâi încercare izbutită și din plin documentată de a arăta că cele patru dialecte ale limbii românești s'au desvoltat din aceeași limbă comună, numită străromână. Strămâna aceasta s'a desvoltat pretutindeni în același sens, pentrucă cei ce o vorbeau trăiau în continuitate geografică, aveau o structură socială omogenă și conștiința că aparțin aceluiași popor, vorbind, deci, și trebuind să vorbească aceeași limbă. Că această conștiință a existat, dovedește chiar faptul că cu toții s'au numit Români și că toți deopotrivă au fost numiți Valahi de vecinii lor de pretutindeni (p. 74, n.). Teritoriul străromân trebue să fi fost întins și să fi cuprins ținuturi din Nordul și din Sudul Dunării (p. 112). Dacă a existat un obstacol în calea comunicației dintre Români în epoca strămână, acesta a fost mai degrabă Mureșul decât Dunărea (p. 115).

Vechea teorie a « leagănului » și-a găsit astfel obștescul ei sfârșit. Pe la vetrele răsfirate pe mari întinderi, ale patriei strămâne, nu se vorbea un graiu de uniformitate desăvârșită. Asemenea limbă n'a existat doară nicicând și nicăiri. Șovăiri în uzul subiectului vorbitor și deosebiri dialectale cunoștea și strămâna. Și precizările nu lipsesc nici ele pentru ceea ce altădată Fr. Miklosich a presupus de abia (cf. p. 94) și credea a înțelege și G. Weigand (cf. p. 73—74). Astfel existau în epoca strămână: labiale palatalizate alături de labiale nealterate (p. 10, 79—86); metafonia lui *é* și *ó* (p. 10); forme iotacizate și neiotacizate în conjugarea verbelor (p. 68—76); imperfecte de pers. 1-a terminate în *-m*, de felul lui *lăudam*, alături de formele mai vechi de felul lui *lăuda*, păstrate până astăzi prin Maramureș (p. 76—77, cf. p. 12—13); vechea terminațiune *-am*, păstrată până astăzi la Istroromâni, prin Maramureș și dincolo de Nistru, alături de terminațiunea *-ăm*, la pluralul de pers. 1-a a indicativului prezent al conjugării I (p. 78, n); forme cu *ă* alături de

©BCU CLUJ

cele cu *a* înainte de *-i* în plurale ca *mări, adunari* și *adunări* (p. 77—78); vocale nazalizate alături de vocale rămase orale în poziție nazală, precum și forme rotacizate alături de forme nerotacizate (p. 86—92, 105—110); forme cu *țe, ți* < *tẽ, tĩ* și cu *re, ri* < *rẽ, rĩ* alături de cele cu *ță, ță* și *ră, râ* (p. 78—79), etc.

Epoca aceasta străromână n'a fost intuită niciodată și de nime atât de clar. Reconstrucția lui S. Pușcariu este opera de creație a unui artist de mare talent, în același timp opera unui gânditor erudit și original care coboară toată limpezimea în temeliile și stilul ei și face ca din materialul său documentar să izvorască cuceritoare puterea de a convinge.

Iată aci vreo câteva concepții și principii călăuzitoare afirmate la începutul studiului despre *Locul limbii române între limbile romanice* din fruntea volumului. Mai caracteristice, pentru apropiata înrudire dintre două limbi, decât aspectele comune moștenite din aceiași limbă de obârșie a lor, sunt inovațiunile comune, după cum a arătat K. Brugmann mai întâi. Asemănările datorite unor înnoiri pot fi însă, precum se știe, și întâmplătoare (p. 6—8). « Când o inovațiune de limbă apare în două limbi sau dialecte înrudite nu numai în aceleași condiții, ci și cu aceleași cazuri refractare, cu aceleași excepții, atunci legătura între limbile acestea este și mai evidentă » (p. 10—11) [1]). Clasificând limbile, să nu considerăm numai asemănările lor, ci să dăm toată atențiunea și deosebirilor dintre ele, a căror însemnătate îndeosebi pentru judecarea legăturilor între limba română, dalmată și albaneză a demonstrat-o W. Meyer-Lübke (p. 14). Substratul etnic nu prea are importanță pentru coloritul special pe care l-a primit limba suprapusă lui. Vechile legături de interese din lăuntrul comunităților etnice se continuă însă de obiceiu și după desnaționalizarea acestora. Și momentul etnologic se afirmă astfel în istoria limbilor, mai ales în ce privește constituirea granițelor linguistice și în special ale celor dialectale (p. 20—21, cf. 94—100), etc.

Mult mai caracteristic însă pentru felul autorului de a concepe devenirile și prefacerile linguistice este studiul *Sur les lois phonologique* din capitolul al doilea. Sextil Pușcariu își mărturisește credința

[1]) De obiceiu citațiile nu sunt retraduse din franțuzește, ci reproduse în forma lor originală, în care au fost redactate mai întâi de autor.

©BCU CLUJ

în legi fonologice. Ele sunt realități linguistice, reprezentând formule care există în mintea vorbitorului și-i determină atitudinea (p. 199—200; cf. p. 245). Legile acestea nu sunt însă, ca pentru neogramatici, expresia unor comandamente fatale, izvorîte din acțiunea unor forțe mistice, cărora li se supune întreg materialul limbii și care se impun întregei colectivități de aceeași limbă. Nu legea este factorul primar, ci inovațiunea, a cărei extensiune și generalizare duce la formarea unei legi. Totuși « limba în evoluția sa, e diriguită de anumite legi ». O rostire nouă apare, rămânând de obiceiu în afară de conștiința subiectului vorbitor, într'un cuvânt oarecare. Dela acesta se poate propaga asupra materialului linguistic întreg, iar dela individul inovator, prin imitație, de obiceiu de asemenea inconștientă, asupra întregei colectivități grăitoare în aceeași limbă (p. 145, 159, 177—178, 200—202). « Anumite legi fonetice produc schimbări de rostire, iar anumite legi psihologice pot produce, în anumite cazuri, generalizarea acestor modificări de rostire asupra întregului material linguistic. Rezultatul e legea fonologică » (p. 201). « Individuală la origine, legea fonologică poate deveni, ca orice altă inovațiune de limbă, colectivă » *(ib)*, inovație de rostire intrată în conștiința și obișnuința maselor vorbitoare (cf. p. 245). « Dintr'un centru cu prestigiu legile fonologice — adică modificările de rostire categorizate — se răspândesc printr'o « traducere », o adaptare a formei vechi de a rosti cuvintele la forma nouă » (p. 201).

S'ar părea, după rezumatul de până aici, că S. Pușcariu nu admite decât principiul monogenezei. De câte ori este vorba însă în expunerile lui de « un cuvânt » și de « un individ », accentul nu trebue pus chiar pe « un ». Firește că de cugetarea lui este străin gândul că o inovațiune nu s'ar mai fi produs și generalizat, dacă n'ar fi existat acel cuvânt și acel individ dela care și-a luat începutul, că n'ar fi devenit « lege fonologică », dacă acel individ sau chiar numai acel cuvânt ar fi dispărut înainte de a deveni agenți de propagare a fenomenului nou. S. Pușcariu însuși constată: « Din miile de inovații de rostire care se nasc în fiecare clipă, unele se pierd (pentru ca să reapară adesea peste câtva timp sau în alte regiuni și la alți indivizi)... » (p. 245), iar poligeneza devine evidentă, când și tendințe generale sunt admise și efectele lor sunt înfățișate astfel: « Oricât de multe și variate sunt inovațiunile individuale, care toate 'bat la poarta

©BCU CLUJ

vieții' cerând intrare, posibilitatea de a crea forme nouă e mărginită și condiționată de niște tendințe generale pe care încă nu le cunoaștem exact, dar pe care linguistica generală începe acuma să le deslușească » (p. 180), și apoi: « De aici urmează că inovațiunile de rostire individuale, deși pot fi foarte diferite, vor urma, la același neam, unele tendințe generale, care la un moment dat pot produce în diferite locuri rezultate identice » (p. 181, sublinierea este a mea). Știm că A. Meillet vede chiar invers raportul între rolul tendințelor generale, cărora le dă o importanță covârșitoare, și al imitației: « Existența unei tendințe colective este ceea ce domină totul; puțin importă rolul jucat de imitație în realizarea schimbărilor » (*Linguist hist. et linguist. gén.*, ed. II, p. 74), etc. S. Pușcariu citează un exemplu interesant, arătând că întrebuințarea pronumelui *dânsul* pentru persoane de prestigiu apare « în mai multe provincii, fără ca să fi ajuns undeva să se cristalizeze în 'regulă gramaticală' » (p. 180—181).

Teoria legilor fonologice făcută de S. Pușcariu se desvoltă astfel într'un tot armonic și convingător în totul ce este mai esențial într'însa. În cursul expunerii ei se lămuresc multe chestiuni de amănunt și se fac foarte judicioase observări și constatări despre rolul analogiei, despre aspectul valorilor funcționale (de exemplu în legătură cu chestiunea « silabelor în lumină » și a « silabelor în umbră »), despre categoriile gramaticale pe care și le formează subiectul vorbitor, regrupând mereu materialul lui linguistic, despre talentul subiectelor vorbitoare pentru limbă, despre fenomenele adaptării și al selecțiunii, etc. Sentințe ca « Rostirea e o chestie de abilitate, și cu oarecare sforțare și-o poate însuși și un papagal; vorbirea gândită e o chestie de talent » (p. 176—177) și experiențe din cercul intim familiar fac lectura și mai atrăgătoare și plăcută.

Cei din Cercul linguistic dela Praga proclamă o necesitate capitală caracterizarea sistemului fonologic al limbii. Se va face un tablou acustico-motoric al fonemelor, arătându-se raporturile dintre ele și în deosebi valoarea lor funcțională și a corelațiilor lor fonologice. În ce privește terminologia celor din Cerc, care îl urmează aci pe F. de Saussure, S. Pușcariu nu admite definițiile lor, după care fonologia ar fi o știință sincronică, iar fonetica o disciplină diacronică. Dânsul ține prin urmare, și evident cu toată dreptatea, la vechea distincție, pe urma căreia fonetica (germ. « Lautlehre ») este

©BCU CLUJ

ştiinţa descriptivă a sunetelor, întrebuinţând metode sincronice, iar fonologia ştiinţa evoluţiei sunetelor. Fiecare limbă îşi are sistemul său fonetic, caracterizat de anumite aspecte structurale în întrebuinţarea sunetelor de care face uz. Înlăuntrul acestui sistem domină anumite legi fonetice. Ele sunt rezultatul unei evoluţii istorice şi nu pot fi înţelese decât în baza unui studiu al lor făcut în mod diacronic. O lege fonetică românească este de exemplu pronunţarea « omorganică » a nazalei înaintea labialelor şi a celorlalte consonante, ca în *în* + *pace* > *împac*. Şi rotacismul nostru a fost mai întâi o lege fonetică şi este în căderea foneticei de a explica, din punct de vedere fiziologic, prefacerea lui *n* în *r*. Legea aceasta fonetică a devenit aproape dela început lege fonologică, intrând în conştiinţa subiectelor vorbitoare şi fiind generalizată de ele (cf. mai sus). Cei ce au auzit pronunţându-se *-r-* în loc de *-n-*, au băgat de seamă în ce condiţiuni apare acest fenomen şi au înlocuit pe *-n-* prin *-r-* în toate cazurile date. Întocmai precum există un sistem fonetic cu legile sale fonetice, la fel există şi un sistem fonologic cu legile sale fonologice. Cei din Cercul dela Praga concep « fonologia » lor ca o ştiinţă preocupată înainte de toate de valoarea funcţională a aspectelor limbii. S. Puşcariu făcând, în modul indicat mai sus, distincţia între fonetică şi fonologie, declară: « Din momentul când urmărim şi rolul linguistic al sunetului, ca element recunoscut, apreciat şi utilizat de subiectele vorbitoare, am ieşit din hotarele fonetice şi am păşit pe tărâmul fonologiei » (*Phonétique et phonologie*, p. 125—134). În aceste vremuri, în care şi fonetica experimentală a luat o desvoltare atât de mare, se impune de fapt o deosebire şi delimitare pe cât de precisă între ştiinţa sunetelor ca realităţi acustice şi articulatorii şi ştiinţa sunetelor cu valori istorice şi funcţionale, în sensul susţinut de S. Puşcariu. Cu războtezul dela Praga, fonetica experimentală ajunge să nu mai fie nici fonetică, pentrucă nu este şi nu poate fi diacronică, nici fonologie, pentrucă valorile funcţionale sunt inexistente pentru sensibilitatea aparatelor.

S. Puşcariu răspunde învitării celor dela Paraga. Preocupat de a arăta cum se reoglindesc aspectele sistemului fonetic românesc în conştiinţa masei vorbitoare şi în ce măsură au fost întrebuinţate în economia limbii, devenind elemente fonologice, ne dă cea dintâi caracterizare a sistemului nostru fonetic şi fonologic. În această

©BCU CLUJ

amplă și sistematică înfățișare a specificului românesc, care impresionează prin noutatea lucrurilor și agerime, se înșiră aspecte ca cele următoare: masarea energiei de rostire la începutul cuvintelor (nu există transformări spontane la consonantele în poziție inițială, *l-* și *n-* se rosteau ca și *-ll-* și *-nn-*, *r-* se mai rostește pe alocuri și astăzi ca un fel de *rr*, *a-* neaccentuat nu se preface în *ă*); dispariția consonantelor latine finale; rostirea afonică în partea lor dela sfârșit a consonantelor fonice finale; fenomenul afonizării vocalelor finale (vocale afonizate nu mai există la Istroromâni și Meglenoromâni, aceștia ne mai putându-le articula pe urma influenței covârșitoare a limbilor înconjurătoare, care nu cunosc asemenea sunete); afonizarea nu l-a atins numai pe *i* și *u*, ci și celelalte vocale și apare câteodată și în poziția medială, până și subt accent; în poziție intervocalică, consonantele latine afonice n'au devenit fonice, nici cele ocluzive fonice n'au devenit spirante, dar în schimb *-l-* și dialectal *-n-* se prefac în *-r-*, iar *-b-*, *-v-* și *l* (în grupul *élla*) se vocalizează, amuțind apoi, și *m* urmat de *n* și *g* urmat de *m* prefăcându-se câteodată în *u*; prezența lui *ă* și *â*, ca cea mai caracteristică particularitate a sistemului vocalic românesc; funcțiunea de sunete vicarii a lui *ă* și *â*, având un rol asemănător cu cel al franc. ə; acomodarea și diferențierea sunetelor se face rar în sens progresiv, fiind de obiceiu regresive. Urmează constatări importante, cu privire la rolul lor din punct de vedere funcțional, despre apertura canalului oral, locul de articulație, contrastele de colorit, de natură prozodică și de debit de aer, despre accent și rolul lui, despre contrastele privitoare la camera de rezonanță, despre alternanțele vocalice și consonantice, precum și despre un șir de alte probleme de tot felul (*Considérations sur le système phonétique et phonologique de la langue roumaine*, p. 203—259).

De asemenea sugestiile dela Praga au prilejuit studiul despre morfonem cu care începe capitolul cercetărilor morfologice. Termenul de « morfonem » a fost introdus în linguistica românească de S. Pușcariu. El nu este numirea unei noțiuni necunoscute nouă, până când acest cuvânt a fost creat de N. Troubetzkoy. După definiția dată de acesta, morfonemul este « imaginea complexă a două sau mai multe foneme susceptibile să se înlocuiască unul pe altul, în cadrul aceluiași morfem, în consonanță cu condițiile morfologice ale unei limbi » (în traducerea lui S. Pușcariu, DR VI, p. 211—

©BCU CLUJ

212, cf. în volumul discutat de noi aici, p. 261). Şi cei din afară de Cercul linguistic dela Praga ştiau de mult de aceste alternanţe de foneme, devenite alternanţe corespunzătoare unor funcţiuni morfologice şi deci instrumente de expresie sau de mai amplă expresie a lor. Ne ocupam de ele tratând despre declinări, conjugări, etc. Potrivit cu felul în care înţeleg cei din Cerc « fonologia » lor, care studiază şi fapte « extrafonologice » (R. Jakobson), alternanţele acestea trebuiau să le apară ca un aspect funcţional şi structural deosebit. Ele au primit deci un nume nou, Cei dela Praga creează cu oarecare pasiune un belşug de termeni tehnici noi, cu sensaţia, s'ar putea spune, şi cu bucuria unor descoperitori de fapte şi concepţii nouă, pentru care cuvintele vechi nu mai ajung. Termenul de « morfonem », pe care, de exemplu, J. Marouzeau nu l-a introdus în al său *Lexique de la terminologie linguistique*, apare totuşi util, dar negreşit mult mai folositor încă este ca alternanţele acestea să fie cuprinse toate într'un studiu de ansamblu. Sistematizarea materialului şi comparaţia faptelor în cadru cât de larg, înlesneşte lămurirea unor chestiuni nelămurite încă şi mai buna pricepere a fenomenului, iar alternanţele acestea încetează astfel de a fi numai aspecte particulare ale declinării, conjugării, etc., devenind un fenomen caracteristic pentru întreaga economie a limbii, pentru întreg sistemul linguistic. Morfonemul fiecărei limbi în parte se cuvine deci să fie studiat. S. Puşcariu o face pentru limba românească, având în vedere mai ales domeniul derivaţiunii.

Studiul începe cu observaţii deosebit de instructive despre ce înseamnă în sensibilitatea şi atitudinea subiectului vorbitor « simţul gramatical », « simţul analitic », « puterea de abstracţie » şi « simţul etimologic », despre ce se numeşte « economia limbii ». S. Puşcariu arată că rolul morfonemului este covârşitor în declinarea, în conjugarea şi derivaţiunea românească. Constatările lui, subliniate chiar de el, sunt, în formulele lor generale, următoarele: 1) Morfonemul se întâlneşte în elementul derivativ sau în tulpină; 2) Este foarte rar de importaţie străină (de origine slavă este de exemplu morfonemul *h-š* în *catastih-catastişe*, etc.); 3) De obiceiu însă nu este decât continuarea, în conştiinţa gramaticală a subiectelor vorbitoare, a unei legi fonologice; 4) Pentru înţelegerea morfonemului e necesară cunoaşterea gramaticei istorice (e nevoie deci de metoda diacronică a

©BCU CLUJ

cercetării, deși « morfonologia » intră în sistemul sincronic); 5) Morfonemul este adesea inversarea legii fonologice, uneori inversarea greșită (*scol - scula* < * *excubulare* după *port - purta* < *portare*, *deluşcan* dela *deal*, diftongul *ea* existând de altfel, când este produsul metafoniei, numai subt accent); 6) Uneori aceeași formă apare ca rezultat a două legi fonologice; din punct de vedere morfonologic o confundare a lor era aproape inevitabilă; 7) Simțul etimologic, în specie simțul pentru raportul ce există între cuvântul primitiv și între derivat, rămâne mai adesea viu în conștiința subiectelor vorbitoare și în cazurile când nu legi fonologice, ci accidente generale, produc, în tulpină sau în elementul derivativ, modificări din cele mai tulburătoare (cf. *Virian* și *Vinaie* « bou » resp. « vacă fătată *Vineri* »); 8) Regularitatea cu care apare un morfonem e mare, uneori chiar mai mare decât regularitatea pe care o observăm în fonologie. Se discută apoi un șir de cazuri în care regimul morfonemului apare înfrânt sau neaplicat. (*Le morphonème et l'économie de la langue*, p. 260—290).

Un alt studiu, publicat în forma lui originală cu vreo 6 ani mai din vreme, studiu cu care începe capitolul următor, întregește în mare parte expunerile despre morfonem. Derivate ca *agurizar*, *brăier*, *cărțaș*, etc., și plurale ca *boișori* sau *căiuți* dela *bouşor* și *căluț*, își găsesc aci explicarea lor. Un material bogat de fapte este studiat din toate punctele de vedere în cele vreo câteva pagini. Lămuriți asupra multor chestiuni de amănunt, reținem încheierea: « Legarea sufixului de forma pluralică a radicalului trebue admisă numai în cazuri când înțelesul derivatului cuprinde în sine ideea pluralității » (*Dérivés par suffixes de la forme du pluriel du radical*, p. 297—304.

Enigma mult discutată a pluralelor în *-i* de declinarea a 3-a și 1-a își are și ea, în articolul final al capitolului dedicat morfologiei, una dintre cele mai convingătoare deslegări ale ei. În ce mă privește, nu cred însă că este singura și unica ei deslegare. După S. Pușcariu terminațiunea *-i* este în cazurile acestea continuarea vechiului *-īs* < *-ins* al pluralului tulpinilor în *i* de declinarea a 3-a. Că această terminațiune arhaică s'a păstrat în uzul vulgar al limbii latine și că a putut să ia și locul lui *-es*, dovedesc, pe lângă altele, mărturiile culese din inscripțiuni (*Une survivance du latin archaïque en roumain et en italien*, p. 291—296). Cu acest *-is* însă, nu putem explica totuși toate problemele pe care ni le pun în deosebi pluralele românești

©BCU CLUJ

în *-i*. Îmi motivez în altă parte, în chiar acest volum al *Dacoromaniei*, convingerea că cel puțin în românește *-i* îl continuă și pe *-e(s)* și *-ae*, arătând cum mi se pare că se lămuresc astfel și celelalte aspecte în legătură cu acest *-i*, ale pluralelor din chestiune.

Autor al lucrării *Die rumänischen Diminutivsuffixe*, pe care a publicat-o, după *Der Dialekt des oberen Oltthales*, la vârsta de 22 de ani, S. Pușcariu se reîntoarce cu drag la problemele care îl preocupau când de abia își pregătea, în Seminarul de Lipsca, strălucita sa armatură științifică. Semn de neobosită vigoare tinerească. Și derivațiunea își are deci, firește, în cartea aceasta capitolul său deosebit. Am și vorbit mai sus de unul din studiile din cuprinsul lui. Întregind apoi teza sa de doctorat din 1899, S. Pușcariu supune unui examen funcțiunile variate pe care le pot avea derivatele diminutive, desemnând un subaltern *(isprăvnicel)*, un afluent *(Oltețul)*, piscuri izolate *(Măguricea)*, cătune și sate mai mici sau colonii *(Cârțișoara)*, asemănări aproximative *(peniță, mănușă)*. Se pune apoi chestiunea dacă există deosebiri de nuanță între diferitele sufixe diminutive, se discută aspectul lor desmierdător în graiul copiilor și din preajma lor, lingușitor sau și malițios altădată, iar la urmă se arată sensul intensif pe care-l dau uneori cuvintelor, făcând cu putință chiar un fel de gradație, asemănător comparațiunii adjectivelor, ca în *toată ziulica*; *o fată tânără - tinerică*; *bădiță, bădișorul meu* (*Au sujet des diminutifs roumains*, p. 305—313). În notele următoare se cuprind observațiuni nu mai puțin interesante și importante asupra împrumutului de elemente derivate din alte limbi, asociațiilor între cuvântul străin și elementele limbii materne, asupra sufixelor ajunse la modă, asupra expansiunii și restrângerii în circulație a sufixelor (*Notes sur la dérivation par suffixes*, p. 314—318).

Binecuvântata experiență a Dicționarului nu ne-a dat numai studiul despre legile fonologice. Două altele din seria « Din perspectiva Dicționarului » cuprind partea cea mai mare din capitolul V, care e al lexicologiei. Unul explorează domeniul mânos și nesecat al onomatopeelor, a căror istorie are adese înfățișări neobișnuite de altfel, celălalt este un tratat de erudită intuiție și nu mai puțin magistrală expunere asupra cuvântului. Problema evoluțiilor semantice și a condițiunilor lor, aspectul lor din punct de vedere geografic

©BCU CLUJ

și social, a desvoltărilor lor asemănătoare sau chiar identice înlăuntrul aceleiași colectivități linguistice sau în limbi deosebite, împrumuturi și decalcuri din alte limbi, contaminări și etimologii populare, omonimia, polisemia, etc., fapte de ordin morfologic, sintactic și stilistic, toată epopeea cuvântului, își găsesc aci adese surprinzătoare, întotdeauna lapidare, luminoase și instructive formulări (*Les onomatopées dans la langue roumaine*, p. 319—351; *En travaillant au dictionnaire*, p. 352—405).

Articolul despre neologisme ne înfățișează căile pe care și împrejurările în care își face apariția cuvântul nou, împrumutat dela alții, precum și economia valorificării lui. « Îmbogățirea normală a unei limbi se face prin punerea în valoare a elementelor sale vechi, printr'o întinerire continuă a celulelor organice ale limbii ». « Dacă Eminescu este creatorul limbii poetice românești, e pentrucă a cunoscut bogăția graiului străbun și pentrucă i-a dat o strălucire nouă mulțumită neologismului, pe care a știut să-l introducă cu atâta măiestrie în versul său ». « Neologismul se aseamănă cu un împrumut financiar făcut în străinătate: absolut necesar în epoci de mari prefaceri, trebue să fie productiv și să servească înainte de toate pentru valorificarea bogățiilor naționale, ca să devie de fapt util ». A face ca neologismul să nu depășească în uzul nostru aceste rosturi ale lui, este o chestiune de « bun simț » și « tact », « calități greu de dobândit: ele fac parte din acel complex de proprietăți care se numește talent ». (*Au sujet des néologismes*, p. 406—428).

Capitolul se încheie cu o trecere în revistă a unui număr mare de cuvinte contaminate. Ele nu au frecvența și rolul atribuite lor câteodată în mod exagerat. Contaminările se produc pe urma unor apropieri semantice între elementele contaminate și aparțin mai adesea graiului familiar și popular. Pentru înțelegerea lor deplină și a rolului lor în economia limbii e nevoie încă de culegeri de materiale nouă și de studii mai numeroase asupra lor (*Contaminations*, p. 429—438).

Îi vine rândul, în capitolul final, sintaxei și stiliticei. S. Pușcariu arată că *p(r)e* la acuzativ este un fenomen cunoscut numai dialectului dacoromânesc, că apare de abia în jumătatea a doua a secolului al XVI-lea, că acuzativul fără *p(r)e* se mai întâlnește în cele dintâi decenii ale secolului al XVII-lea. Fenomenul își are

©BCU CLUJ

originea în construcții prepoziționale în care acuzativul precedat de (*s*)*pre* putea să nu fie simțit ca circumstanță, ci având funcțiune de complement direct (*Au sujet de* p(r)e *avec l'accusatif*, p. 439—457).

În cele trei articole următoare se pun de asemenea probleme de mare interes, dar de care nu s'a prea apropiat nimeni altul. Pentru deslegarea lor definitivă va fi nevoie de mai întinse cercetări. Oricum, S. Pușcariu ne face de pe acuma să înțelegem și mai bine că de cele mai multe ori abaterile uzuale dela regulele gramaticale curente nu trebue considerate ca transformări ale unor construcții gramaticale « ireproșabile » sau ca defectuoase realizări ale lor. Despre fenomenele pe care le numim « construcții eliptice », « brahilogii », etc., face observarea următoare, pe care oricine și-o va însuși: « În general, în analizele gramaticale uităm prea des un lucru: că gândirea de cele mai multe ori nu este 'completă' ci 'fragmentară' și, prin urmare, că brevilocvența este exteriorizarea vorbirii noastre interne obișnuite și naturale ». (*Le nominatif comme vocatif*, p. 458—463; *Les exclamations comme moyen stylistique*, p. 464—469; *Quelques cas de 'brévilоquence'*, p. 470—487).

Cartea lui S. Pușcariu ademenește mereu să-i continui gândurile. E una din marile ei calități. N'am putut să fac lucrul acesta în această dare de seamă, ca în studiul meu « Despre *ă* și *â* », de care am mai amintit. În amănunte, mai ales, este firesc ca să avem câteodată alte vederi. În ce mă privește, notez de exemplu că nu i-am putut găsi aprobarea pentru explicările date de mine de exemplu lui *scamnum* > *scaun*, în *Rev. Fil.*, II, p. 185—186 (cf. p. 208), formelor pronominale conjuncte *ne* și *le*, în *Rev. Fil.*, I, p. 233 urm. (p. 228), accentului în DR IV, p. 25 (cf. p. 231), lui *dec* pentru *duc* în *Donum natalicium Schrijnen*, p. 437 urm. (cf. p. 430).

Un regret. Volumul nostru ar trebui să cuprindă și ceva din cele scrise de S. Pușcariu despre ALR, nu numai pentrucă și în geografia linguistică este un gânditor și creator de elită. Dânsul a ridicat mai întâi problema alcătuirii unui mare atlas al limbii românești, dacă nu greșesc în *Conv. Lit.* din 1910 (*Probleme nouă în cercetările linguistice*). Când ideea a avut sorți de realizare, când cei care trebuia să o ajute au fost câștigați pentru ea, înțelegerea dânsului i-a descoperit pe cei doi admirabili anchetatori, i-a pregătit punându-i în contact direct cu aproape toți autorii de asemenea atlase și

©BCU CLUJ

colaboratorii lor din străinătate; dânsul a dat formă definitivă chestionarelor, prestigiul dânsului i-a asigurat ALR mijloacele materiale necesare și sprijinul moral al tuturor autorităților și al particularilor, dânsul supraveghează și îndrumează toate lucrările. ALR, oricât reclamă o muncă aproape titanică, eforturi și calități intelectuale care nu pot fi îndeajuns de lăudate și apreciate, din partea tuturor celorlalți din serviciul lui și mai ales a anchetatorilor-autori ai volumelor din care cel dintâi a și apărut, este marea lui înfăptuire.

De când s'a înțeles tot mai mult că limba este un fapt mult mai complex de cum a apărut paleo- și neogramaticilor, că se găsește în strânsă corelație cu tot ce este aspect al vieții umane, că cercetările linguistice nu pot fi închise în câmpul prea strâmt, delimitat de pietrele de hotar ale comparației și istoriei, ale fiziologiei și ale psihologiei, și pus subt regimul încăpățânat, unilateral și controversat al legilor fără de excepție și al analogiei, descoperiri nouă au fost făcute, principii și metode nouă au fost aplicate, probleme care păreau altădată insolubile au fost descurcate, probleme nouă și nebănuite au apărut, câmpul cercetărilor linguistice s'a lărgit fără de margini. Cu ochii în care prea scânteiau descoperirile proprii, adesea nu se mai puteau vedea luminile care izvorau din alte surse. A ține cumpăna dreaptă în efervescența minunată a veacului nostru, a găsi acordul între toate adevăratele cuceriri științifice, a le spori și a le pune în serviciul cercetărilor, aceasta rămâne chemarea celor mari și aleși. S. Pușcariu este între ei.

Citindu-i cartea ne reamintim adesea de neolinguiști, de idealiști, de școala franceză, de Cercul dela Praga, etc. S. Pușcariu poartă însă nobila pecete a uceniciei făcute la G. Weigand — și autor al celui dintâiu atlas linguistic român —, la W. Meyer-Lübke și G. Paris. Totuși, încercând să-i așez opera științifică printre atâtea curente și școli, îi găsesc, în afirmările ei cele mai puternice, mai multă afinitate cu gândirea și metodele lui Hugo Schuchardt. Cu toată imensa mulțime de fapte diverse pe care le-a explicat, încheie studiul închinat acestui maestru al lui cu cuvintele: « Să prețuim mai mult decât elucidarea faptelor mărunte marele câștig metodic al științei » (p. 405). S. Pușcariu « ist Selbstdenker auf allen Gebieten der Linguistik »... « aus seinem Ehrenbande [tritt uns] das

©BCU CLUJ

wissenschaftliche Bild des vielseitigen, überall fest im Sattel sitzenden und überall anregenden Gelehrten lebendig [entgegen] », scrie Elise Richter, iar G. Rohlfs: « Sextil Pușcariu gehört zu jenen grossen Persönlichkeiten, die durch ihre wissenschaftlichen Leistungen, durch Anregung und Organisationstalent die Entwicklung der romanischen Philologie bahnbrechend gefördert haben » (în recensiile citate, singurele care mi-au ajuns subt ochi până acuma).

Când cu prilejul celui de Al patrulea Congres Internațional de Linguistică dela Copenhaga din 1936, S. Pușcariu a fost ales membru în Comitetul Internațional de Linguistică (C.I.P.L.), țara și neamul nostru n'a putut să răspundă mai potrivit la cinstea ce li s'a făcut, decât depunând în laboratorul mare al linguisticei din toată lumea acest strălucit bilet de vizită: volumul lui omagial.

Cernăuți, Iunie, 1938.

AL. PROCOPOVICI

STANISLAV LYER, *Syntaxe du gérondif et du participe présent dans les langues romanes*. Thèse pour le doctorat ès lettres présentée a la Faculté des lettres de Prague. Paris, 1934 395 p.

Autorul și-a alcătuit prețioasa sa teză de doctorat după o serie de studii preliminare privitoare la deosebite capitole ale ei *(Les constructions absolues romanes*, în *Archivum romanicum*, XV, no. 3; *Le gérondif en -ndo et le participe présent latin*, în *Revue des Etudes latines*, X, p. 222—232; *Participe présent actif avec le sens passif*, în *Archivum romanicum*, XVI, no. 2; *Le participe présent exprimant l'antériorité*, în *Revue des Etudes latines*, VII, p. 322—333; *Le participe présent à sens futur*, în *Revue des Etudes latines*, VIII, p. 122—127; *La syntaxe du gérondif dans « Poema del Cid »*, în *Revista de filologia española*, XIX).

După prefață urmează cele două părți ale lucrării. Partea întâia are titlul « Gerundiv-ablativ sintactic » și cuprinde două capitole: I. « Gerundiv simplu »; II. « Gerundiv însoțit de o prepoziție ». Partea a doua are titlul « Gerundiv-nominativ sintactic » și cuprinde 7 capitole în două grupe: *A.* « Gerundiv simplu »: I. « Gerundiv-complement predicativ »; II. « Gerundiv-predicat »; III. « Gerundiv-complement intrinsec al unui substantiv »; *B.* « Gerundiv însoțit

©BCU CLUJ

de o prepoziție »; IV. « Gerundiv în complementul predicativ »; « Gerundiv-predicat »: *a)* « în complementul extrinsec; *b)* « în complementul predicativ »; « Gerundiv-complement intrinsec al unui substantiv »; V. « Gerundiv perfect »; VI. « Gerundiv pasiv »; VII. « Concluzie ».

Teza d-lui Lyer este o lucrare de sintaxă istorică și comparată.

Se știe că participiul prezent indo-european este un adjectiv verbal; el împlinește deci toate funcțiunile unui adjectiv: servește ca predicat subiectului, atât direct, de ex. *urbs florens est*, cât și indirect, de ex. *urbs fit florens*, ori de complement (= « atribut ») substantivului, atât determinativ, de ex. *urbs florens*, cât și predicativ, de ex. *urbs eo tempore florens deleta est*.

Participiul prezent indo-european, fiind prin natura sa adjectiv, apare în toate aceste funcțiuni ca nominativ sintactic; această împrejurare explică faptul că el își schimbă aspectul morfologic, cât este posibil, după forma numelui la care se referă. Aceasta este o regulă generală pentru toate limbile indo-europene, vechi și moderne, afară de cele romanice.

În limbile romanice funcțiunea participiului prezent din celelalte limbi indo-europene este împlinită de o formă verbală care are ca bază morfologică gerundivul latin în *-ndo*, numită de obiceiu « gerundiv ».

Participiul prezent a dispărut pe încetul, fie transformându-se în adjectiv propriu zis, fie în substantiv. Fiindcă cel ce acționează este de obiceiu o ființă vie, sau ceva închipuit ca viu, participiul n'a putut fi substantivat în genul neutru (care, de altfel, cu excepția spaniolei nu s'a păstrat în limbile romanice, decât în unele cazuri izolate; cf. rom. *ce* din q u i d , etc.), ci a fost substantivat în genul masculin. La exemplele de participii prezente păstrate în deosebitele limbi romanice, date pe p. 33—68, ar fi trebuit să se adaoge și cele câteva din limba română: *părinte*, *plointe*, *fierbinte*, vechile *cunoștinte* și *neștiinte*.

Gerundivul romanic, în deosebire de participiul prezent indo-european, s'a născut dintr'o formă invariabilă care împlinea funcțiunea de ablativ sintactic și avea valoare adverbială. Cu timpul însă a început să împlinească aceleași funcțiuni ca și participiul prezent indo-eoprean, anume de nominativ sintactic. Această schimbare a fost

©BCU CLUJ

favorizată de pierderea progresivă a naturii adverbiale a gerundivului, care s'a ataşat tot mai mult sistemului verbal. Astfel, de o parte rivalitatea dintre valoarea adverbială şi cea verbală a gerundivului, de altă parte conflictul dintre cele două funcţiuni sintactice, cea de ablativ şi cea de nominativ, sunt nervul evoluţiei gerundivului romanic.

D-l Lyer arată fazele acestei duble lupte din vieaţa gerundivului romanic în cursul secolelor şi schiţează tendenţele actuale şi pe cele viitoare ale desvoltării acestuia.

În vieaţa gerundivului romanic se pot deosebi trei mari epoci: 1. epoca primitivă (până în secolul XIII inclusiv); 2. epoca desvoltării, care cuprinde secolele XIII, XIV şi XV; 3. epoca decadenţei, care se întinde până în zilele noastre.

Cum este firesc, având în vedere originea sa, gerundivul romanic simplu în epoca cea mai veche are funcţiunea de ablativ sintactic, şi anume de complement verbal cu deosebite înţelesuri (« mod », « cauză », etc.), care poate fi determinat de alte complemente, fie adverbiale, fie nominale. Întreagă epoca primitivă este caracterizată de tendinţa gerundivului de a se elibera de funcţiunea pe care i-o impune aspectul său fonetic şi de a deveni nominativ sintactic. Gerundivul latin în *-ndo*, care serveşte de bază gerundivului romanic, tinde să se transforme în adverb, ca toate ablativele substantivelor care ni s'au păstrat (cf. *anţerţ* < a n n o t e r t i o, etc.). Dar, deoarece aparţine sistemului verbal, nu-i este permis să ajungă adverb şi să aibă funcţiunea unui complement intrinsec al verbului principal. El rămâne deci la jumătate drumul: îi serveşte verbului principal de complement extrinsec şi are nuanţă « condiţională ». Această funcţiune depinde exclusiv de existenţa morfemului *-o;* pe măsură ce acesta dispare, gerundivul pierde facultatea de a figura ca ablativ sintactic. Inherenţa psihologică a subiectului şi a predicatului care exprimă un proces de o parte, putinţa de a arăta funcţiunea complementului extrinsec cu ajutorul unui caz oblic fără prepoziţie de altă parte, au împins gerundivul spre funcţiunea de nominativ sintactic. Această prefacere s'a săvârşit în cursul veacului XIII. În acelaşi timp cu gerundivul simplu s'a născut şi gerundivul cu prepoziţii, a cărui naştere se datoreşte nevoii de expresivitate.

În limba română n'avem gerundivul precedat de prepoziţii cunoscut majorităţii limbilor romanice.

©BCU CLUJ

Afirmația: « Une place à part est occupée par le roumain, qui, au lieu de renforcer le gérondif ablatif au moyen d'une préposition, a recouru à un procédé qui lui est particulier: à l'article postposé *lui*; il faut donc considérer ce gérondif roumain comme absolument identique au gérondif roman précédé de la préposition *ad* » (p. 81), ca și încercarea de dovedire a ei (p. 81—91), cuprinde greșeli și exagerări.

Mai întâi acel *-lui* ar fi *lui* din « gerundivul în *-ndalui* ». Acesta însă nu poate fi numit « gérondif roumain en *-ndalui* », căci nu se găsește decât în dialectul *aromân*. Este deci « gerundivul aromân în *-ndalui* » [1]). El s'a născut după despărțirea dialectelor, deci este relativ nou.

D-l Lyer ne spune că acest gerundiv « n'a pas été encore expliqué d'une facon satisfaisante ». Explicarea lui W. Meyer-Lübke, care vorbește mai întâi despre această formă [2]), nu este destul de precisă; el se mulțumește să spună: « *luĭ* est sans aucun doute le signe du datif et même qu'*aluĭ* peut être à la rigueur la finale du datif pourvu d'article; toutefois qu'on ne voit pas bien comment le gérondif est arrivé à prendre cette finale [3]) ». Weigand și Streller [4]) au văzut punctul ei de plecare într'o construcție prepozițională de felul lui *tu venită a lui*, dar nu-și întemeiază presupunerea pe nimic precis. După E. Bacinski [5]) acest gerundiv « dem altbulg. dat. absol. seine Entstehung verdankt », deoarece participiul prezent în *-nte* nepăstrându-se în limba română, gerundivul românesc « sich mit dem altslav. dat. abs. syntaktisch berührte ».

D-l Lyer nu primește niciuna din aceste explicații și dă, la rândul său, următoarea:

« Il joint donc l'article *-lui*, qui sert assez souvent à indiquer les relations qu'exprime l'ablatif latin; p. ex. *locului* « en place » [6]), *a*

---

[1]) Afirmația că « le gérondif en *-ndalui* est aussi connu en daco-roumain », căci « Le grammairien Bojadži s'en sert couramment », este greșită. Gramaticul Bojadži este Aromân.

[2]) *Grammaire des langues romanes*, Paris, 1900, III, p. 560.

[3]) *Ibid.*, III, p. 561.

[4]) *Jahresbericht des rumänischen Instituts zu Leipzig*, IX, p. 27.

[5]) *Ein mazedorumänischer Ausläufer des slavischen dativus absolutus*, în *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXXVII, 1913, p. 611—617.

[6]) « P. ex. *stete locului* (Basme, 255, 9). W. Meyer-Lübke, *Grammaire*, III, p. 52, déclare, à ce propos, qu'il est très difficile à expliquer ce *-lui*. Mais si l'on

©BCU CLUJ

calelui « sincèrement » [1]), etc. Le gérontif *-ndalui* est donc la forme expressive du gérondif en *-nd*, de même que le gérondif roman avec une préposition est beaucoup plus expressif que le gérondif simple [2]).

Il est très probable que notre gérondif s'est développé à l'époque primitive et qu'il a été courant sur tout le territoire roumain. Il sert, tout d'abord, d'ablatif syntaxique, tandis que le gérondif en *-nd* figure comme nominatif. Mais plus tard, la forme expressive est rapprochée du sujet de sorte qu'elle finit par remplir les mêmes fonctions que la forme faible; on trouve par suite des cas comme *Şi acşiţe, dzicândalui aiste graie amirăŭlu, vizirlu cu toţi alanţi plecară capetele* (Obedenaru-Bianu, Texte, 4) [3]). Attaché au nominatif, il ne diffère plus en rien du gérondif faible: son suffixe distinctif, à savoir *-lui*, perd sa raison d'être. On renonce donc peu à peu à son emploi et on se contente du gérondif en *-nd* [4]). Mais là où il peut trouver un appui quelconque, il tache à se maintenir. C'est les cas en macédonien, où le datif absolu bulgare [5]) peut le sauver de la disparition rapide.

Le gérondif roumain en *-ndalui* n'est donc pas une imitation de la construction slave, mais une formation purement roumaine; l'influence slave ne fait que prolonger sa vie.

La voyelle *a* dans *-ndalui* a été expliquée par E. Bacinschi [6]) comme empruntée à des adverbes tels que *aşa, atuncia, atâta* etc., au moins pour les formes istro-roumaines *călcănda, plăngănda*. Mais *a* dans le macédo-roumain *vidzânda, avdzânda* « dürfte erst in neuester

remplace le datif au moyen de *-lui* postposé, il n'est pas étonnant de trouver l'ablatif, qui a la même désinence que le datif, remplacé par le même pronom ».

[1]) « P. ex. *or ń-aspuńi a calealui* (Papahagi, Basme aromâne, 135. On joint donc *-lui* même au feminin. Une preuve qu'il a déjà le caractère plus au moins adverbial ».

[2]) « Le rapport entre ces deux formes est le même qu'entre le franç. *pro deo amur* et *pour l'amour de Dieu* ».

[3]) « C'est la même ligne d'évolution que pour le gérondif roman avec préposition ».

[4]) « Le même développement peut être constaté pour le gérondif italien avec *in* ».

[5]) « Cette construction est, au cours de son développement, employée aussi comme nominatif syntaxique; p. ex. *stružemu jemu vŭzŭpi* = cum raderetur exclamavit ».

[6]) « Loc. cit., p. 616 ».

©BCU CLUJ

Zeit aus *vidzunda-lui* abstrahiert worden sein ». Nous ne voyons pas une raison suffisante qui mène E. Bacinschi à séparer ces deux cas tout à fait identiques » (p. 83—84).

Am reprodus acest pasaj, cu toate notele lui, pentrucă numai astfel ne putem da seama de slăbiciunea argumentării d-lui Lyer.

Mai întâi în construcțiunea d.-rom. *stete (rămase*, etc.) *locului* avem un dativ articulat, iar în arom. *or ṅ-aspuńi a calealui* avem sau un dativ posesiv, sau un genitiv al pronumelui personal alipit de cuvântul articulat pe care-l determină (de aceea: « on joint donc *-lui* même au féminin »). Nu se poate scoate deci nicio concluzie în privința gerundivului arom. în *-ndalui* din aceste două construcții cu totul diferite și, afară de aceasta, luate din două dialecte diferite (înțeleg în acest caz pe *locului*).

Într'adevăr originea gerundivului aromân în *-ndalui*, cum arată și exemplul citat *Și acșițe, dzicândalui aiste graie amirălu, vizirlu cu toți alanți plecară capetele* (Obedenaru-Bianu, Texte, 4) și cum am spus în treacăt, explicând pe *-i* din expresiunea *cu totului tot* și pe *-și* din *cu totuluși tot* (= « cu totulu-i tot », « cu totulu-și tot » [1]), este cu totul alta: ca și în *cu totalui, a calealui*, etc., avem a face cu un dativ al pronumelui personal arom. *alui, lui* = d.-rom. *lui, -i* (arom. *dzicândalui* = d.-rom. *zicându-i)*, care prin deasă întrebuințare a ajuns să aibă o funcțiune specială, întocmai ca și dativul posesiv (să se compare: *nevasta-i murise*, alături de: *cu totulu-i tot* și *cu totulu-și tot, bătând pietrișul cu cârja-i de corn*, etc.), și în special cel etic *(mi ți-l prinde*, etc.).

Astfel *-a-* din *-ndalui* nu este împrumutat din adverbele *așa, atuncia, atâta*, etc., nu este nici desvoltat din *ă* = *ŭ* din forma *călcăndŭ* = *călcândŭ* (ca *făcută* = *făcutŭ)*, cum crede d-l Lyer (p. 84), ci *alui*, alături de *lui*, este corespondentul normal al latinescului *illui*.

Dat fiind acest fapt, toată discuția privitoare la « acest *-a* adverbial » (p. 84—89) este deplasată. Afară de aceasta cuprinde și greșeli. O astfel de greșală este aceea că d-l Lyer (p. 85) vede acest sufix în numeralele ordinale feminine *a doua, a patra*, alături de mascu-

[1]) *Revista Filologică*, II, Cernăuți, 1928, p. 307; vezi amănunțit Th. Capidan, *Aromânii, Dialectul aromân*, București, 1932, p. 479—481, care ne dă și toată bibliografia chestiunii. Păcat că d-l Lyer nu cunoaște lucrarea d-lui Capidan.

©BCU CLUJ

linele *al doile* și *al doilea*, *al patrul* și *al patrulea*, etc., când este știut că *-a* din *a doua* și *a patra* este articolul enclitic feminin, întocmai cum *-le* și *-l* din *al doile* și *al patrul* este articolul enclitic masculin, căci numeralele ordinale se nasc din cele cardinale prin articulare (cf. mai pe urmă R. I. Paul, *Flexiunea nominală internă în limbă română*. București, 1932, c. XXII, p. 261—262, unde se dă și bibliografia mai importantă). Astfel, dacă d-l Lyer are dreptate când combate părerea d-lui S. Pușcariu, *Dacoromania*, III, p. 404—405, că acest *-le* ar deriva din lat. *libet*, greșește însă când socoate pe *-a* din *a doua* și *a patra* sufix adverbial. Despre sufixul adverbial *-a* (din lat. *hac*) poate fi vorba numai în *-a* din *al doilea*, *al patrulea*, etc.

Cât privește explicarea din *illo(c)* și *illa(c)* postpus a lui *-l*, *-le*, *-a* din *aimintrea-aimintrele-aimintrilea*, *aiurea-aiurile-aiurilea*, *așijderea-așijderile-așijderilea*, *pururea-pururile*, *asemenea-asemene*, *tutindine (tutindire)-tutindinea-(tutindirea)-tutindinile-tutindinilea*, *(cu de-) amăruntul*, etc., ea nu se întemeiază decât pe analogia unei presupuneri: aceea a lui O. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, II, p. 177, că *-le* din *cânele* s'ar fi născut prin asimilație din **câne-lu*. Totuși, deși articolul proclitic nu cunoaște în dacoromână decât forma *al*, *-le* s'a putut naște și din *ille*, așa cum crede H. Tiktin, *Rumänisches Elementarbuch*, p. 90; S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, p. 321 [1]); și alții. Ș'apoi *lo* și *la* din *illo(c)* și *illa(c)* s'au păstrat în alte cuvinte românești (cf. *acolo*, *încolo*; *la*, *înlăuntru*, etc.).

În *(cu de-)amăruntul* avem o expresiune adverbială formată dintr'o prepoziție și un substantiv articulat în acuzativul cerut de aceasta. Tot așa mai sunt: *(cu)de-adinsul*, *de-a curmezișul*, etc.

---

[1]) Vezi mai pe urmă *Festschrift Karl Jaberg*, Halle-Saale, 1937, p. 119—120 = *ZRPh*, LVII, 1937, p. 247—248: « Bei männlichen Substantiven war das ursprüngliche Verhältnis wie im latein. *i]lle:* im Akkusativ *(cane(m-illum)* > **cânelu*, *lupu(m-illum)* > *lupulu)*. Erst durch spätere Interpretierung eines ungewöhnlichen Sprachzustandes ist eine neue Verteilung eingetreten, die auf lautliche Symmetrie zwischen Stamm und Endung beruht, wie sie auch in der Mehrzahl *(oamenil'i*, *casele)* vorliegt: der Nominativ und der Akkusativ sind wie in der ganzen nominalen Deklination gleich gemacht worden, und zwar wählte man in beiden Casus *-le* für die Substantiva und Adjektiva auf *-e (cânele*, *verdele)* und *-lu* für diejenigen auf *-u (lupulu*, *albulu)*. Ähnlich verteilt sich im Altrumänischen *-lu* und *-le* bei den Ordinalzahlen: *al patrulu*, *al optulu* gegenüber *al șasele(a)*, *al șaptele(a)* ».

©BCU CLUJ

În sau *de aleanul, în crucișul, înlăuntrul*, etc., nu se pot întrebuința în forma articulată (cf. *în alean, în cruciș, înlăuntru*, etc.), decât în legătură cu un substantiv în genitiv, căci sunt expresii prepoziționale sau « prepoziții improprii » cu caracter de substantiv, formate dintr'o prepoziție urmată de un substantiv ori de un adverb substantivat prin articulare și determinat de un atribut în genitiv *(în crucișul drumului, în fața Domnului; îndărătul ușei, înaintea casei*, etc.).

Împrejurul intră și el în această categorie *(împrejur — împrejurul lacului*, vechiu *pregiur* sau *împregiur de lac*, etc.), iar *împrejurele* (p. 88) este pluralul substantivului *împrejur*. *Nemica*, alături de *nemică* și *nimic*, este femininul articulat al pronumelui sau numeralului nedefinit, nu al « adverbului » *nemică* (p. 88).

S'ar putea ca și în adverbele în *-le* să avem a face cu pluralul articolului feminin, căci el se adaogă în aceste cazuri la forme terminate în *-e* și *-i*, care ușor pot fi simțite ca plurale feminine *(aiuri-aiurile(a), așijderi-asijderile(a), tutindini-tutindinile(a), asemene* și *asemeni-asemenele(a)* și *asemenile(a)*, etc.) și, afară de aceasta, avem adverbe compuse ca *de-a-binele(a)*, etc., a căror analogie a putut influența în sensul întrebuințării articolului enclitic și în legătură cu adverbele propriu zise simțite ca substantive.

Nu este mai norocoasă nici explicarea lui *-re, -ră* din *cindure, cindură, cindre, cindrică*, etc. (= « fiindcă », Mold.), *fusândură* (Bucov.), pentru care, afară de E. Bacinschi, *Zeitschr. für rom. Phil.*, XXXVII, p. 617, care trimite la formele sarde *frangenduru, faeddenduru*, afară de E. Salvioni, *Rendiconti del Instituto Lombardo*, III, p. 814, care explică pe *-re* ca influență a infinitivului, și de H. Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 627 (s. v. *fiindcă)*, care-l crede o contaminare din *fiind* + *dar(ă)*, trebuia să se aibă în vedere și *Dicționarul limbii române*, T. II, P. I, p. 121, care vede în el « aninarea unui element *-ură, -ure* la forma gerundială, cunoscut și în alte dialecte românești », și mai ales V. Bogrea, *Dacoromania*, II, p. 661—662 și IV, p. 896, care se gândește tot la *-re* al infinitivului, ca și Salvioni, dar cu mai multe argumente și cu multă probabilitate.

Cum arată accentul de pe silaba antepenultimă *(ci'ndură, fusâ'ndură)*, în niciun caz nu ne putem gândi la influența lui *-úră*, accentuat pe silaba penultimă, din *fiertúră, ascunsúră (censúră* este neologism !), etc., la care se gândește d-l Lyer (p. 89), trimițând pentru

©BCU CLUJ

« sensul adverbial » al acestor substantive la W. Meyer-Lübke, *Grammaire*, II, p. 584.

Cât privește pe *aiure*, este adevărat că el nu poate fi explicat numai din lat. a l i u b i (cf. W. Meyer-Lübke, *REW*, nr. 347), care ar fi dat **aiuă*. Totuși derivarea din acesta și sufixul adverbial *-re* (cf. *aimintre* din a l i a m e n t e , *purure*, *tutindire*, etc.), oricare ar fi originea acestui *-re*, este mai probabilă decât cea presupusă de d-l Lyer: din **aliore*, iar acesta din *alioris locis* (p. 88).

În continuare d-l Lyer arată că, începând din secolul XIII, gerundivul funcționează ca nominativ sintactic, deci ca și participiul prezent din celelalte limbi indo-europene. Deaici înainte el se poate numi, cu drept cuvânt, participiul prezent romanic.

Epoca dela sec. XIII până la sfârșitul secolului XV se caracterizează prin faptul că gerundivul își însușește toate funcțiunile sintactice accesibile unei forme cu caracter semi-adverbial și semi-verbal. Aceasta se întâmplă fie prin disjuncție, fie prin condensația frazei în care se întrebuințează gerundivul.

Ivindu-se ori dispărând pauza dintre gerundiv și restul propoziției, raportul dintre acestea se schimbă, iar gerundiul primește o funcție care depinde de caracterul cuvântului de care se apropie el.

Funcțiunea esențială a gerundivului, simplu ori prepozițional, este aceea de complement predicativ, arătând circumstanțele în care se petrece acțiunea verbului principal; el este răspândit pe întregul teritoriu romanic și poate fi condițional propriu zis, modal, temporal (exprimând simultaneitatea, anterioritatea și posterioritatea), cauzal și concesiv.

Dacă gerundivul se găsește în apropierea unui verb, el formează cu acesta o sintagmă nouă, în care funcțiunea lui variază, după cum verbul exprimă un raport de inherență ori de relațiune, sau, cu alte cuvinte, după cum este « transitiv » ori « intransitiv ».

Dacă verbul este intransitiv, gerundivul ajunge predicat indirect, având o funcțiune mijlocie, între predicat și complementul intrinsec (cu o mică preferință pentru acest din urmă), ori, mai rar, complement extrinsec. În acest caz sinteza psihologică sfârșește prin transformarea gerundivului în adverb (cf. rom. *curând*, *curund* [1]), port.

[1]) D-l Lyer are dreptate (p. 276, nota) când respinge explicarea din *c u r r i - b u n d u s , dată de I.-A. Candrea-Hecht lui *curând*, dar greșește când susține:

©BCU CLUJ

correndo, sp. *corriendo*, cat. *corrent*, prov. *corrent*, fr. *courant*, it. *correndo*, sic. *kurennu*, ven. *korando*, friul. *kurind)*.

În legătură cu un verb transitiv (mai ales cu verbele care înseamnă « a începe », « a înceta ») gerundivul ajunge complement intrinsec echivalent cu infinitivul (cf. it. *Così parlomi, e poi cominciò « Ave Maria » cantando*, Dante, Paradiso, III, 121, și *cominciare a cantare* = rom. *încep cântând « Ave Maria »* și *încep a cânta* sau *să cânt « Ave Maria »)*.

Inherența psihologică a subiectului și a predicatului care exprimă un proces face să se poată exprima subiectul gerundivului, dacă acesta este deosebit de cel al verbului principal. Astfel gerundivul ajunge « să figureze în complementul predicativ ca un predicat verbal ». Acesta este gerundivul numit absolut.

Gerundivul « predicat-verbal » este viu în limbile retoromană, română, spaniolă și portugeză; începe să dispară pe teritoriul « gallo-roman ». Cât privește nașterea lui, el este o construcție romanică, deși limba latină nu cunoaște construcții ca *vidi hominem currendo*:

« Le fait qu'en latin on ne dit pas *vidi hominem currendo* ne prouve rien; car ce qui est courant, au point de vue syntaxique, en latin, ne l'est pas nécessairement dans les langues romanes. Chercher toujours la raison d'être d'une construction romane dans une tournure analogue en latin, c'est méconnaître le fait indiscutable que le latin sert aux langues romanes de base plutôt morphologique que syntaxique » (p. 232).

În locul acestui gerundiv limba latină întrebuințează infinitivul. Limba latină a influențat în această privință în mare măsură limbile romanice literare:

« Quant aux langues littéraires, la victoire de l'infinitif y dépend du degré de leur latinisation par la Renaissance. Dans les pays où celle-ci est la plus intense — c'est en Italie et en France — l'infinitif

« Comme personne n'ose expliquer le macédonien *avund-lui* (sic) (= *având)* par la base **habebundus*, nous sommes persuadés que *curund* est une forme macédonienne qui a pénétré dans le roumain littéraire (en macédonien le gérondif a la terminaison *-und(u)* au lieu de *-înd(u)* ; cette anomalie s'explique par assimilation avec le participe passé en *-ut*; cf. W. Meyer-Lübke, *Grammaire*, II, p. 215) ». Forma d.-rom. *curund* este « populară » și s'a născut din *curând* (din c u r r e n d o) prin asimilație, ca și *luund* din *luând* (din l e v a n d o), etc. Nu poate fi vorba deci de « o formă macedoneană pătrunsă în limba literară ».

©BCU CLUJ

refoule énergiquement le gérondif en question. Dans les autres langues où la renovation linguistique sous la Renaissance est moins complète, les positions du gérondif restent assez fortes. Et là enfin où la Renaissance n'a pénétré — c'est seulement en roumain — le domaine du gérondif est intact jusqu'à aujourd'hui » (p. 231).

Totuși d-l Lyer nu ne dă exemplele pe care le așteptăm. Într'o recensie nu pot face întregirea acestei lacune și mă mărginesc să trimit la ceea ce ne dau pentru sintaxa modernă Kr. Sandfeld și H. Olsen în *Syntaxe roumaine*, Paris, 1936, §§ 274 și 275 (p. 289—290), care arată că « Le fait qu'il (= « le gérondif ») équivaut souvent à une proposition subordonnée a pour consequence qu'il peut facilement la remplacer, même dans les cas où la subordonnée n'aurait pas le même sujet que le verbe de la phrase dont elle fait partie » (§ 274, p. 289—290).

În anumite împrejurări, condensația propoziției, în care figurează acest gerundiv, poate să-l transforme în prepoziție ori în conjuncție prin efectul celor ce urmează după el.

Ce privește gerundivul-prepoziție în limba română, d-l Lyer ne spune că aceasta preferă, pentru a forma prepoziții care înseamnă excluderea, ideile de « a alege » și « a trece ». Pentru cea dîntâi dă exemplul *nu e Dumnedzău altu alegându de mine (Psaltirea Șcheiană* CLIII, 39), adăogând: « Accompagné de la préposition *de*, il est senti comme une véritable préposition ». Totuși observ că în acest caz izolat poate fi vorba și de o contaminare: *alegându mine* + *afară de mine* (cf. Coresi: *trecându de mine*). Pentru cel din urmă citează: *cire e Dumnedzeu trecându Domnul (Psaltirea Șcheiană*, XVII, 32).

Ca exemplu de gerundiv-conjuncție în limba română ar fi putut aminti pe *fiindcă*, cu toate variantele lui.

Dispariția pauzei dintre gerundivul simplu și restul frazei face gerundivul să funcționeze ca predicat sau ca un complement al verbului principal. Așa se nasc perifrazele verbale cu gerundivul, în care acesta este simțit ca semantemă, iar verbul personal (verb care exprimă mișcarea ori starea) exclusiv ca o copulă. Aceste perifraze servesc pentru a face mai explicit aspectul imperfectiv al verbelor; gerundivul combinat cu nuanțele temporale ale timpurilor verbului copulativ, face perifrazele capabile să exprime cele mai mari finețe ale desvoltării unui proces.

©BCU CLUJ

În vreme ce în celelalte limbi romanice sunt posibile astfel de combinațiuni cu corespondentele verbelor latine *ire*, *vadere*, *ambitare*, *venire* și cu alte verbe care înseamnă « mișcare » și « continuare », apoi cu corespondentele verbelor latine *essere* și *fieri*, *stare* și *iacere* și, în sfârșit, cu verbe care înseamnă « a petrece », « a rămânea », în limba română, ca și în cea sardă, formele perifrastice cu gerundivul se fac numai cu *essere*, care uneori a fost înlocuit de *fieri*. D-l Lyer (p. 181) se mărginește să ne dea câteva exemple din limba românească veche; astfel cu perfectul simplu: *fu-mi mergându* (Coresi, *Praxiu*, 1563, 46); cu imperfectul: *era rugându-mă (ibid.*, 27); cu viitorul: *va fi dzicând (Palia dela Orăștie*, 1582, Ex. 7); cu imperativul: *fii împăcându-te (Evangheliarul* lui Radu din Mănicești, 1574, Mat. 12); într'o întrebare: *Ce oare va fi gândind el?* Se cunosc însă și astăzi forme ca: *era trecând*, *va fi știind*, *va fi fost știind*, *a fost ducând*, etc.

D-l Lyer se 'ntreabă:

« Pourquoi la périphrase avec *essere* et le gérondif s'est-elle conservée dans ces deux langues jusqu'à nos jours, alors qu'elles ont été les premières à se séparer du gros de la Romania? ».

Și răspunde:

« Il est plus que probable que sa vie y a été assurée par l'absence totale de toute concurence. Le sarde et le roumain n'ont pas développé les autres combinaisons parce[que] leurs verbes de mouvement n'ont pas perdu à temps leur sens concret pour devenir copules proprement dites. La périphrase de *essere* avec le gérondif, rafraîchie par les formes plus dynamiques du verbe *fieri*, leur suffisent » (p. 181).

Prin elipsa verbului auxiliar s'a desvoltat în unele limbi romanice gerundivul-imperativ. Perifraza imperativ cu gerundiv a fost posibilă și în limba română (cf. exemplul citat mai sus: *fii împăcându-te)*, totuși în ea nu s'a desvoltat forma de gerundiv-imperativ, cu toate că « este mai expresivă decât imperativul simplu » (p. 212).

Dacă, prin dispariția pauzei, gerundivul este alipit de un substantiv, el ajunge să-i servească acestuia de complement intrinsec determinativ (= « atribut »). Așa au fost la început gerundivele verbelor intransitive, iar mai târziu, probabil subt influența limbii latine, chiar și cele ale verbelor transitive.

©BCU CLUJ

Cât privește limba română, d-l Lyer arată că ea a trebuit să cunoască această funcțiune a gerundivului încă din timpurile cele mai vechi. Aceasta ne-o dovedesc adjectivele *plăpând*, *flămând* și *curând* [1]), de ale căror explicări etimologice se ocupă într'o lungă notă (p. 276—277): « Ces trois dernières formes, qui sont par excellence populaires, nous prouvent très clairement que la langue populaire, ancienne et moderne, connait l'usage du gérondif déterminatif. Les gérondifs *palpando*, *flammando* et *currendo* ont passé au rang des adjectifs d'autant plus que les verbes (au moins pour les deux premières formes) dont ils sont derivés, avaient disparu. La langue parlée et la langue écrite ne les connaissent que sous la forme d'adjectifs » (p. 275—277).

Astfel:

« En roumain, le gérondif a pris la place du participe présent latin dans toutes ses fonctions, même dans la déterminative, p. ex. *a iscălit cu mâna tremurândă* [2]). H. Tiktin [3]) déclare qu'au français *le cygne mourant* correspond en roumain *lebădă care moare*, mais que les auteurs modernes se servent du gérondif avec les terminaisons d'un adjectif: *lebădă murindă*. Th. Kalepky émet l'opinion que, tout d'abord, on met à coté du substantif le gérondif invariable (alors *lebădă murind* [4]), mais que bientôt la fonction lui impose sa désinence; il ajoute que c'est un développement tout à fait spontané. L. Spitzer [5]) songe plutôt à une influence française [6]) et ne veut pas admettre

---

[1]) Cf. *în curândă vreme ;* chiar și în *să fie tot omul curând a auzi (Cod. Vor.*, CLIII, 13-14), care însă se poate interpreta și ca formă perifrastică, cum ne arată exemplul *fii împăcându-te* citat mai sus din *Evangheliarul* lui Radu din Mănicești (1574, Mat. 12).

[2]) « Cf. E. Lerch, *Das invariable Participium* [*praesentis des Französischen*, etc., în *Romanische Forschungen*, XXXIII], p. 426; O. Densusianu, [*Hist. de la langue roum.*], I, p. 171; Th. Kalepky, *Zur französische Syntax* [în *Zeitschr. für rom. Phil.*], p. 629; L. Spitzer, *Attributives Gerundium* [*im Portugiesischen, Spanischen, Rumänischen und Französischen*, în *Z. f. Spr. L.*], p. 465 et suiv. ».

[3]) « *Rumänische Grammatik*, II, p. 61 ».

[4]) « Il avoue lui-même que cette forme ne s'est jamais rencontrée dans les textes ».

[5]) « *Attributives Gerundium*, p. 466 ».

[6]) « Il s'appuie sur J. Jordan, qui déclare que lesdites constructions ne se trouvent point dans les textes populaires et dans le langage parlé et qu'elles sont répandues surtout dans les auteurs roumains romantiques qui tâchent d'imiter la littérature française ».

©BCU CLUJ

qu'il existe une construction intermédiaire *lebădă murind*: le roumain aurait développé directement la forme fléchie » (p. 275).

Totuși această « construcție intermediară » există. Kr. Sandfeld și H. Olsen, *Syntaxe roumaine*, § 279, p. 294, ne dau următoarele exemple de:

1. « Gerundiv calificativ »: *o gaiță trecu, cu penele-i albastre lucind* (Sadoveanu, *O istorie de demult*, p. 203), *Se uita ciocoiește după dânsa cu ochii steclind* (Sadoveanu, *Venea o moară pe Siret*, p. 42), *Ea mă privea prin întunerec, cu ochii lucind* (Sadoveanu, *Nuvele și schițe*, p. 64).

2. « Gerundiv-atribut »: *îl și întâmpină un urs mornăind* (Creangă, *Opere complete*, p. 200), *câini flocoși, măgari sbierând în asfințit* (C. Petrescu, *Intunecare*, I, p. 5), *pletele de-abia cărunțind cădeau în sfredele dese pe umeri* (Sadoveanu, *Crâșma lui Moș-Precu și alte câteva povestiri*, p. 4).

Trebue să facem unele rectificări și celor afirmate în pasajul următor:

« Le romantisme a essayé d'introduire dans la poésie l'emploi déterminatif du gérondif d'après le modèle des poètes francais. Mais cet usage est disparu [1]). J. Jordan fait remarquer, dans une lettre adressée à L. Spitzer [2]), que dans la langue parlée on trouve des expressions telles que *o femeie suferindă* [3]) ou simplement *suferindă*, où *suferindă* remplace l'ancienne expression *bolnavă;* ou *primejdie mereu crescândă (decrescândă, născândă)*. Dans tous les cas le gérondif joue le rôle d'un complément déterminatif. J. Jordan ajoute que ces « technische Ausdrücke », calqués sur l'usage français, ont été répandus par des journaux. Il est tout à fait possible que ce soient des expressions savantes passées dans la langue parlée.

L'extension du gérondif déterminatif dans le roumain du XIX-e siècle est, il est vrai, due surtout à l'influence française, mais les

---

[1]) « M. S. Puşcariu nous fait savoir, dans une lettre du 14 novembre 1932 que cet emploi apparaît vers 1830, qu'on le trouve encore dans les premières poésies de M. Eminescu, mais qu'il disparaît à peu près complètement vers 1880 ».

[2]) « Cf. *Attributives Gerundium* », p. 466.

[3]) Scris: *o femeie suferîndă*. Observ că am îndreptat în tot locul numeroasele greșeli de rostire redate în grafia D-lui Lyer, chiar și de limbă: *bolnav* în loc de *bolnavă*, etc.

©BCU CLUJ

« adjectifs » *curând*, *flămând* et *plăpând* prouvent que l'ancienne langue ne s'oppose pas à l'emploi du gérondif déterminatif » (p. 277).

Mai întâi relev contradicția între felul cum este prezentată comunicarea d-lui Iordan făcută d-lui Spitzer în nota citată mai sus, în care ni se spune că « les dites constructions ne se trouvent point dans les textes populaires et dans le langage parlé », și între acest pasaj, în care ni se spune că « J. Jordan fait remarquer... que dans la langue parlée on trouve des expressions telles que *o femeie suferindă* ou simplement *suferindă* ». În ce fel de « limbă vorbită » se găsesc expresii ca *o femeie suferindă?* Fără îndoială numai în limba vorbită de clasa cultă ori semicultă a orașelor.

Relev apoi a doua contradicție dintre ceea ce spune d-l S. Pușcariu în scrisoarea dela 14 Noemvrie 1932, anume « que cet emploi... disparaît à peu près complètement vers 1880 », și dintre afirmația d-lui Iordan că și astăzi se mai întrebuințează « în limba vorbită » (a orășenilor) expresii ca *o femeie suferindă*, etc.

Exemplele culese de Kr. Sandfeld și H. Olsen, *Syntaxe roumaine*, § 279, p. 294, ne arată că dreptatea este de partea d-lui Iordan:

1. Gerundiv « calificativ » după un substantiv: *Peste noapte se sculară și cu o mână tremurândă tae pe Țugulea* (Ispirescu, *Leg. sau Basmele Românilor*, p. 363), *flori ce începuse a se trece și abia mai mirosinde* (id., *ib.*, p. 186), *Pe obraz purta o sgârietură proaspătă, sângerândă* (C. Petrescu, *Intunecare*, I, p. 95). *Iașii însă nu mai conveniau unei activități din ce în ce crescânde* (P. V. Haneș, *Istoria literaturii românești*, Buc. 1927, p. 233).

2. Gerundiv « atribut » al unui substantiv precedat de prepoziția *cu*: *cu inima ticăindă legă ața de piciorul bărbatului său* (Ispirescu, *ibid.*, p. 68), *Bătrâna, cu mâna tremurândă, aprinde o lumânare* (Marino-Moscu, *Făclii în noapte*, p. 11), *Cu tâmplele svâcninde, m'am tras în fundul patului* (Cazaban, *Păcatul Sfinției sale*, p. 15), *cu nările tremurânde (ibid.*, p. 100), *cu mustața mijindă* (Brăescu, *Clubul decavaților*, p. 143).

Ne dau și un exemplu în care gerundivul este întrebuințat singur, întocmai ca un adjectiv verbal care se articulează și declină: *voi să dea drumul murindului* (Caragiale, *Opere*, I, p. 172).

Năzuința de a exprima limpede anterioritatea cu ajutorul gerundivului a făcut să apară, subt influența limbii latine, în limbile roma-

©BCU CLUJ

nice apusene gerundivul perfect compus, întrebuințat exclusiv în funcțiune de « complement predicativ ». La fel s'a născut și gerundivul pasiv.

Ajuns nominativ sintactic, gerundivul urmează evoluția participiului prezent indo-european, desvoltându-se, unde a fost cu putință, în adjectiv (pe teritoriul « gallo-roman » și în limba română), ori în adverb.

Renașterea aduce decadența gerundivului prin latinizarea limbilor romanice. În general se constată că, cu cât o limbă romanică a fost mai puțin latinizată, cu atât întrebuințarea gerundivului în ea este mai mare, și invers. Construcțiile gerundivale sunt un element romanic specific ce se opune tendințelor de latinizare, care preferă participiul prezent latin.

În concluzie:

« D'après ce que nous venons de dire, le portugais et l'espagnol représentent l'état de choses le moins altéré par des influences extérieures; les langues née sur le territoire gallo-roman montrent déjà une forte interférence du latin. En ce qui concerne le roumain, nous ne sommes pas en état de nous en former une idée précise à cause de l'absence complète de monuments littéraires antérieurs au XVI-e siècle.

L'évolution du gérondif dans les langues romanes fait voir clairement qu'il est beaucoup plus apparenté au participe présent des langues indo-européennes modernes qu'au gérondif latin. Elle réfute, à elle seule, la théorie des linguistes qui voient dans les rôles du gérondif roman une continuation directe des fonctions du gérondif ou du participe latins. La comparaison minutieuse entre ces deux formes verbales nous fait déclarer qu'il y a entre elles, et pour cela aussi entre le latin et les langues romanes, une rupture très nette, et que ce n'est qu'une superstition de croire que, entre ces deux formes verbales, il y a un lieu plus étroit que la continuation phonétique.

En ce qui concerne l'avenir du gérondif roman, il est sombre, car il est en voie de disparition. Il y a deux agents principaux qui lui préparent une mort inévitable: 1. la tendance de la phrase moderne romane à la séquence progressive; 2. le besoin d'interchangeabilité de la phrase ordinaire et de la phrase condensée. La phrase romane moderne est dominée par la séquence progressive: sujet +

©BCU CLUJ

verbe + prédicat. La même séquence est exigée même dans la phrase condensée. A lieu du gérondif, où le subordinatif est la désinence *-ndo (-nt)* et le déterminant le radical verbal et où la séquence est: déterminant + subordinatif, on préfère le type progressif: subordinatif + déterminant, c'est-à-dire un pronom (adverbe) relatif ou une conjonction introduisant une phrase subordonnée au verbe personnel. La séquence progressive remplit aussi la condition requise pour l'interchangeabilité de la phrase ordinaire et de la phrase condensée » (p. 358—359).

În legătură cu gerundivul d-l Lyer atinge numeroase alte chestiuni de sintaxă. De aceea, afară de bibliografie, ar fi fost de dorit să ne dea și un indice de cuvinte și altul de materii.

ERNST GAMILLSCHEG, *Zum romanischen Artikel und Possessivpronomen*. Sonderausgabe aus dem Sitzungsberichten der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-Hist. Klasse. 1936. XXVII. 33 p.

SEXTIL PUȘCARIU, *Zur Nachstellung des rumänischen Artikels*. Extras din « *Festschrift Karl Jaberg* zugeeignet zur Vollendung des 60. Semesters seines akademischen Lehramtes 24. April 1937 », p. 112—146 [=*ZRPh.*, LVII, 1937], Halle-Saale, p. 240—274.

A. GRAUR, *Autour de l'article postposé*, *Bulletin linguistique* publiée par A. Rosetti, V, Paris-București, 1937, p. 204—218.

După o serie de lucrări mai mari (D. Michov, *Die Anwendung des bestimmten Artikel im Rumänischen, verglichen mit der Albanesischen und Bulgarischen*, în *Jahresbericht*-ul lui G. Weigand, XIV, Leipzig, 1908, p. 1—111; D. Găzdaru, *Descendenții demonstrativului* **ille** *în limba română*, Iași, 1929; R. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932; Kr. Sandfeld și H. Olsen, *Syntaxe roumaine, I. Emploi des mots à flexion*, Paris, 1936, Chapitre II: Détermination et indétermination des substantifs, §§ 11—51, p. 17—61, și Chapitre III: Pronoms démonstratifs, §§ 153—161, p. 168—177) cu privire la articolul românesc, ca să nu mai pomenesc capitolele privitoare la articol din lucrările lui B. P. Hasdeu, A. Philippide, H. Tiktin, O. Densusianu, etc., nici studiile de amănunt publicate de S. Puș-

©BCU CLUJ

cariu, V. Bogrea, C. Tagliavini, Al. Procopovici, N. Drăganu, I. Bacinschi, I. Bărbulescu, E. Petrovici, etc., în deosebite reviste, s'ar fi putut crede că s'a ajuns la o rezolvire definitivă a chestiunii articolului românesc și că discuția în această privință va înceta, dacă nu pentru totdeauna, cel puțin pentru oarecare timp.

Cele trei studii, al căror titlu l-am pus în fruntea acestei recensii, sunt contribuții de reală valoare, menite să promoveze în mare măsură rezolvirea chestiunii articolului românesc, atât din punct de vedere morfologic, cât și sintactic. Totuși deosebirile dintre ele ne arată că încă nu s'a spus cuvântul din urmă.

I. Studiul d-lui Gamillscheg este un studiu de filologie romanică, istoric și comparat. Pornind din punctul de vedere sintactic și urmărind nașterea articolului romanic în cele mai vechi atestări latine și evoluția lui în deosebitele limbi romanice, încearcă să dea o nouă explicare enclizei articolului definit și proclizei celui « posesiv » în limba română.

D-l Gamillscheg socoate articolul, « definit » ori « nedefinit », un mijloc lingvistic de semnalizare (« Signal », « Signalmittel ») care arată sau « prezintă » în limbă « faptul că un nume este cunoscut ori necunoscut » (p. 4 și 5).

Afară de aceasta, înaintea atributului legat prin adjuncțiune epexegetică are funcțiune de particulă de « articulație » sau « încheietură » (germ. *Gelenk* = gr. *ἄρθρον* = lat. *articulus*).

Amândouă aceste funcțiuni își au originea încă în limba latină, în care pronumele demonstrativ *ille*:

I. Putea fi considerat articol « veritabil », dacă era pus: 1. înaintea numelor proprii pentru a arăta că sunt « cunoscute » *(ille Iupiter, ille rex Philippus, illa Medea)*; 2. înaintea părților de cuvânt substantivate, ca *ille* flexiv *(illud spondeo, illud bibere, illa cum gladio)*; 3. înaintea numeralelor *(stollam illam primam*, cf. rom. *a doua*, etc.; *dixit... illis duodecim discipulis*, cf. rom. *zise celor* 12 *elevi)*. În cazul din urmă *ille* nu se pune ca articol înaintea numelui, ci îi urmează acestuia ca pronume demonstrativ plin, precedând apoziția exprimată prin numeral (p. 13) [1]).

[1]) Cum vom vedea mai încolo, nici nu trebuia înșirat aici, ci la grupa *ille* — « Gelenkspartikel ».

©BCU CLUJ

II. Putea fi considerat ca « particulă de articulație » sau « încheietură » (Gelenkspartikel), așa cum definește articolul Cledonius, *Ars grammatica*, V, 53, 2, dacă este pus înaintea unei grupe atributive, fiind întrebuințat ca un mijloc stilistic menit « să atragă atenția asupra unui anumit cuvânt ori a mai multora, făcându-l independent din punct de vedere psihic » (p. 7), « nefiind nici deictic, nici anaforic, ci subliniind independența ideilor din cele două părți ale sintagmei » (p. 9), având « să lege două părți de cuvânt » (p. 20): 1. leagă apoziția de un nume cunoscut *(Macario illo maiore, minorem illam Italiam, porcus ille silvaticus, geminum illum puerum ;* cf. rom. *porc sălbatec* sau *porcul sălbatec* = *porcus silvaticus* și *porcul cel sălbatec* = *porcus ille silvaticus) ;* 2. leagă un atribut în genitiv de un nume (ca și gr. *ὁ θεὸς ὁ τῶν Ἑλλήνων*: *caput illud vallis, pistoris illa uxor, in nomine patris et in* [*nomine*] *illo filii* = rom. *în numele tatălui și al fiului* sau *cel al fiului) ;* 3. desparte adjectivul pronominal de numele care-i urmează *(totam illam domum* = fr. *toute la maison*, span. *toda la casa*, ital. *tutta la casa*, rom. *toată casa*, etc.; *ambo illi homines* = *amândoi oamenii ;* cf. fr. *ambedous les oilz, ambedui li baron*, etc.); 4. se întrebuințează după un nume fiind corelativul pronumelui relativ *(Di illos homines qui illic habitant perduint ; et cornu illud de quo reges unguebantur).*

Astfel în limba latină vulgară se găsesc alături două grupe de forme *ille ; ille* ca « particulă de articulație » sau « încheietură » (Gelenkspartikel) stă în mijlocul sintagmei în poziție atonă; *ille* ca articol « veritabil » este încă puțin desvoltat, iar unde se întâlnește, are poziția proclitică a adevăratelor pronume demonstrative.

În evoluția mai departe a limbilor romanice putem vedea două tendențe. Unde *ille*, ca articol « veritabil », și-a pierdut orice valoare demonstrativă, acesta trece, ca și *ille* — « Gelenkspartikel », în poziția atonă a sintagmei. Mai târziu orice *ille* ajunge proclitic, indiferent dacă este « Gelenkspartikel » ori articol. Astfel deosebirea dintre acestea două încetează. Dar această desvoltare este desăvârșită numai în romanica vestică; în romanica estică articolul « veritabil » continuă să se deosebească de « Gelenkspartikel » în formă și în funcțiune (p. 15).

Până pe la anul 600 *ille* se putea pune atât înaintea numelui, cât și după acesta. Însă, încă înainte de a ajunge să preceadă numele

©BCU CLUJ

în orice împrejurări, în sistemul lui *ille* postpus au trebuit să se desvolte două serii, după cum era așezat în propoziție în poziție atonă ori tonică.

Este de observat că în romanică este tonic nu numai începutul, ci și sfârșitul sintagmei. Dar *ille*, ca « Gelenkspartikel » n'a putut ajunge niciodată într'o astfel de poziție tonică și, pe la 600, ca articol « veritabil », tinde să generalizeze poziția proclitică (18). Această generalizare s'a produs în romanica vestică în sec. XIV—XV (p. 18).

În limba română desvoltarea lui *ille* ca articol a luat direcția inversă (p. 20).

Se știe că în limba română tonul cel mai puternic se găsește pe întâia silabă, accentuată dinamic și muzical, a unei sintagme (cf. lat. *nolo* = rom. *nú vreau* = fr. *je ne veux pás;* lat. *pulcherrimus* = rom. *cél mai frumos* = fr. *le plus beáu)*.

Potrivit acestui fel de întonare, în limba română părțile de cuvânt, care nu servesc ca legătură cu părțile de propoziție precedente, urmează cuvântului cu sens independent. În această privință se continuă structura sintetică a limbii latine, în deosebire de structura analitică secundară a limbilor romanice vestice. Astfel limba română n'a înlocuit formele de genitiv-dativ prin circumscriere analitică cu ajutorul prepozițiilor, ci exprimă raporturile numelui în propoziție prin dezinențe, ca și limba latină (p. 20).

În vreme ce romanica vestică, în tendența sa de a transforma construcția sintactică din sintetică în analitică, generalizează formele de articol care precedă substantivul — și astfel articolul « veritabil » ajunge mijloc de « semnalizare », « signal » —, limba română generalizează la articolul « veritabil »,— iarăși în conformitate cu întonarea generală și cu structura sintetică a limbii,— formele postpuse. Vechiul « Gelenkspartikel » latin vulgar, « care are funcțiunea de a lega două părți de cuvânt », firește, nu este atins de această generalizare. Astfel limba română păstrează despărțite două serii de forme ale lui *ille*, care în Romania vestică s'au contopit (p. 20).

În conformitate cu obiceiul de a se întona în romanică nu numai începutul sintagmei, ci și sfârșitul acesteia, *ille* la sfârșitul sintagmei își păstrează formele ritmice pline, nu pe cele conjuncte reduse din punct de vedere fonetic sintactic (v. fr. *covient moi*, nu *covient me*, etc.). Așa se explică forma plină a articolului românesc enclitic. De

©BCU CLUJ

ex. cuvintele *de parte baselicae sancti illius memoratu-lui* din Form. Marculfi s'ar traduce în românește: « *din partea bisericii sfântului, pomenitului NN* » (*ille* însemnând *cutare, imrec, ăla, ăsta*, etc.).

Următoarele fapte ne arată că formele articolului românesc se reduc la formele vechi pline, la origine tonice din punct de vedere ritmic, ale lui *ille*:

1. Dativul persoanei 3 sg. a pronumelui personal este în limba română *lui* < *illui*, *ei* < *illaei*, plur. *lor* < *illorum*. În funcțiune conjunctă s'au desvoltat formele atone *-i* < *(i)lli* [1]), *le* < *(i)llis*. Dar în declinarea articulată avem numai formele tonice: *domnu-lui* « domino-illui », *mesei* < *mease-ei* « mensae = illaei », *domni-lor* « dominis-illorum ».

2. În unele texte vechi formele de genitiv-dativ *-lui* și *-lor* sunt notate cu accent secundar; un astfel de accent se aude și astăzi când se spun cântece populare.

3. Forma articolului feminin *-a*, de ex. *casa*, alături de nedeterminatul *casă*, nu poate fi derivată din scurtarea vechiului enclitic *-la*, « căci *kásalà* ar fi dat *casără*, nu *casa*. Numai *-ll-* amuțește înainte de *a*, *ă*, nu însă *-l-* simplu ».

Astfel, cu toate că nu ni s'au păstrat documente înainte de secolul XVI, totuși se poate reconstrui următoarea desvoltare a articolului enclitic în romanica estică sau în străromână: *dómnu-èlu, dómnu-elùi, dómnui-èli, dómni-èloru ; meásă-eàuă, meáse-ljei, meáse-eàle, meáse-lóru.*

În urma accentuării mai tari a începutului sintagmei în limba română formele articolului își pierd tonul propriu și se contopesc cu numele determinat. Astfel au rezultat în limba română veche: *dómnulŭ, dómnulùi, dómniĭ, dómnilòr ; measa, measeĭ, meáselè, meáselòr.*

2. Unde în limba latină vulgară *ille* nu este articol, ci « Gelenkspartikel », și unde din anumite motive postpunerea articolului nu este posibilă nici în limba română, acesta rămâne proclitic. El are astăzi formele masc. *al, ai*, fem. *a, ale*, la care se adaug în limba veche formele de genitiv-dativ *alui, ai, ei, alor*, din care s'au desvoltat mai târziu, prin căderea lui *a* inițial (ca în *cest* din *acest*), formele scurtate *lui, i, lor.*

[1]) Forma *îi* este ulterioară și tonică.

©BCU CLUJ

Tipul *un cal al domnului* nu poate fi derivat din lat. vulg. **(unu) caballu illu domino-illui*, căci *ille* ca « Gelenkspartikel » nu se poate raporta la un nume nedeterminat. Mai curând poate fi vorba deci de o contaminare a genitivului format cu prepoziția *a* (din *ad)* cu cel cu articolul postpus: *ale* s'ar fi născut din *ele* + *a* prin contaminarea formelor *frumoasele unde *ele apelor* + *undele a ape multe.*

Formele de genitiv-dativ formate cu *a* (din *ad)* = *al, a, ai, ale* încă nu sunt explicate definitiv (p. 22; cf. și p. 23, nota).

Observ în acest loc că d-l Gamillscheg nu insistă asupra explicării formei *alu, lu* a articolului prepus genitivului și dativului. Din notele de pe p. 19 și 23 s'ar părea că nu crede nici în explicarea din lat. *illo*, despre care spune că în « Formulae » « ist nicht vlat. *illo* für *illi*, sondern die alte Akkusativform *illum* » [1]), nici în cea din acuzativul *illum* [2]), ci se gândește mai curând la *ad* + *illum.*

Formele *ali, li* (din *illi)* nu le cunoaște, cum nu cunoaște nici formele postpuse *-li* și *-lu.*

Continuarea lui *ille* ca « Gelenkspartikel » o avem în limba română în următoarele construcții: 1. tipul *in tempore Caesaris et illo Augusti*: *în timpul lui Noe și al lui David ; iepele erau ale fratelui său* [3]) ; 2. tipul *porcus ille silvaticus*: în limba veche *locul al muncilor, preacinstitele ale lui mâini ;* în arom. și astăzi popular (dialectal); 3. înaintea numelor proprii de persoană: *săcătura lui Bucur, poiana lui Isac, au dat zestre lui Dumitru ; iaca mueriei tale, ii Sara, fi-va fičoru, ei Irine ;* 4. în formele de genitiv-dativ dinaintea unui pronume posesiv în limba veche și dialectal: *alui nostru iubit și bun priiatil, alui nostru dulce părinte, supuindu-se alor săi bărbați, alor noștri buni priiatini, după vestea eresului a ei noastre credință, ispitele sântu ale ei*

[1]) Cf. acum însă noile dovezi ale d-lui Pușcariu, *ZRPh*, LVII, 1937, p. 272: « Wenn also C. H. Grandgent in seiner *Introduction to Vulgar Latin* § 392 in dem Paradigma von *ille* die Dativform *illo* einklammert, weil sie angeblich in den romanischen Sprachen fehlt, so ist das nicht richtig. Dass *illo* lebensfähig war, ersicht man jetzt aus Belegen im *Thesaurus*, worunter eine Stelle in CIL III, 12484 aus Troesmis, der heutigen Igliţa, für rumänisch *lu* besonders wichtig ist. (Nebenbei sei bemerkt dass der *Thesaurus* auch für den Genitiv Belege von *illi* und *illae* bringt).

[2]) Vezi S. Puşcariu, *ZRPh*, XLI, 1921, p. 76—82.

[3]) În acest tip intră și *al* pus înaintea unui partitiv format cu *de* și acuzativul: *al-de Ioan, al-de bătrâna, al-de gloatele* (vezi *Dicț. limbii rom.*, T. I, P. I, p. 104-105).

©BCU CLUJ

noastre credințe, un flăcău din al ńeu sat; 5. Înaintea unor nume topice: *Măgura lui cățel, Dealul lui frate, Unghiul lui păr;* aceste forme dovedesc că « într'o epocă mai veche limba română a avut și genitivul v e r i t a b i l cu *ille* î n a i n t e a substantivului » (p. 24); 6. Ca și în lat. vulg. *ille alius, ille alter* (vezi p. 14), înaintea numeralelor ordinale, după care mai urmează un *ille*: *al doile, a doua, al optulŭ, a opta.*

Ille joacă un rol decisiv și în istoria pronumelui posesiv.

Prezentarea posesivă se poate face nu numai prin pronumele posesiv, ci și prin articol. S'ar părea că aceste două forme se exclud. Totuși le găsim împreună: v. fr. *la moie maison* și *ma maison*, it. *la mia casa*, v. sp. *los sos ojos*, alături de *sos ojos*, etc.

Limba română ne explică felul cum s'au născut aceste construcții.

Însuși faptul că posesivul precedă ne arată că aici n'avem a face cu *ille* articol, ci cu *ille* — « Gelenkspartikel » din tipul *porcus ille silvaticus, casa illa mea*, care a trebuit să existe încă în latina vulgară.

Fiind un element de prezentare, ca și articolul, și în același timp un determinant care deosebește și relevă, în latina vulgară pronumele posesiv de obiceiu precedă numele pe care-l determină. Totuși în aceasta încă nu se poate vorbi de o procliză generală a pronumelui posesiv. Și în romanica vestică procliza pronumelui posesiv întârzie puțin după cea a articolului.

Limba română și în această privință este mai conservativă, păstrând mai bine formele accentuate și originale.

După numele de înrudire pronumele posesiv este enclitic, păstrând tonul secundar al sintagmei: *tată-meò, tată-tò, soră-meà, soră-tà, soră-sà*, etc.

Din formele de *ille* — « Gelenkspartikel » de tipul *illa mea casa* și *casa illa mea* s'au desvoltat construcțiile românești: *a mea casă, această casă a mea, casa mea.*

« În postpunerea articolului românesc nu poate fi vorba de influența vreunui substrat ». D-l Gamillscheg nu găsește nimic ce ar despărți în această privință romanica estică de cea vestică. « În așezarea lui *ille* ca « Gelenkspartikel » s'ar putea găsi influență grecească, cum a bănuit încă Rönsch, dar această influență s'a exercitat în timpul desvoltării lingvistice comune în amândouă părțile imperiului ».

©BCU CLUJ

« În întrebuințarea demonstrativelor nu se desvoltă în limba română niciun fenomen care să nu fi apărut încă în latina vulgară. Dar în limba română s'au păstrat unele fenomene care au dispărut din romanica vestică ».

« În aceasta stă marea valoare a limbii române pentru cunoașterea desvoltării romanicei. Limbile romanice apusene sunt o mare familie cu o desvoltare târzie comună, care de multe ori întunecă istoria desvoltării lor din epoca primitivă. Limba română este copilul despărțit de familie curând, care, cu toată influența puternică a nouilor elemente înconjurătoare, a păstrat mai credincios vechile trăsături comune ale familiei » (p. 32).

În general sunt de acord cu cele mai multe din explicațiile date de d-l Gamillscheg. Totuși chestiunea dacă unele forme ale articolului explicate din *ille* ca determinant al numelui sau ca articol « veritabil », altele din *ille* ca determinant al sintagmei atributului acestuia sau ca « Gelenkspartikel », cred că trebue examinată mai de-aproape.

Și într'un caz, și în celălalt, *ille* are aceiași funcțiune sintactică: aceea de a « concretiza », de a « actualiza » sau de « a prezenta » în limbă « faptul că ideea parțială exprimată este cunoscută ». În cazul întâi se face « concretizarea » sau « prezentarea » numelui (subiect, complement), în al doilea cea a « atributului » ivit în urma g â n d i r i i s u c c e s i v e sau î n e t a p e.

În cazul din urmă funcțiunea de « a lega » sintagma atributului de ideea parțială numită prin nume n'o are *ille*, ci p a u z a (să se compare: *Ștefan, Vodă, al Moldovei* [*Vodă*], ajuns prin dispariția pauzelor: *Ștefan Vodă al Moldovei*, etc.). *Ille* nu face decât « să prezinte », « să actualizeze », « să concretizeze », « să releve din punct de vedere psihic ». El stă « înaintea » sintagmei atributive, fiind la origine pronume demonstrativ « proclitic ». Ajunge « în mijlocul » sintagmei substantiv + atribut numai după dispariția pauzei.

Importanța pauzei ca element de legătură și a dispariției ei pentru transformarea pronumelui demonstrativ în anaforic și, în sfârșit, în articol a relevat-o admirabil în câteva cuvinte: Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, Paris, 1932, p. 200: « . . . le latin *ille* est un vrai démonstratif dans *ille canis*, même avec l'adjonction épexégétique *ille canis venatoris* (ce chien, j'entends par là celui du

©BCU CLUJ

chasseur'), ou *ille canis, quem in urbe empsi* ('ce chien, je veux dire ce que j'ai acheté a la ville'). Mais cette valeur se perd quand, en latin vulgaire, on arrive a dire, en un seul énoncé, *ille canis venatoris, ille canis quem empsi* » [1]).

Afară de gândirea succesivă, pe care ne-o arată pauza menită să lege de cele precedente cele adăogate pe urmă, prin adjuncție epexegetică, și afară de dispariția pauzei, care înseamnă o nouă etapă în evoluția sintagmei, pentru a putea explica unele particularități ale articolului românesc trebue să avem în vedere și b r a h i l o g i a, căci se știe că, de obiceiu, limba se mulțumește să exprime numai culmile gândirii: atât cât este necesar ca să fie înțeleasă.

Toate cazurile, în care *ille* este pus înaintea atributului sau a sintagmei acestuia, sunt expresii brahilogice. Astfel: *porcus ille silvaticus* s'a născut din *porcus, ille silvaticus* [*porcus*]; *geminum illum puerum* din *geminum, illum puerum* [*geminum*]; *in nomine patris et in illo filii* din *in nomine patris et in illo filii* [*nomine*], etc.

Tot așa este și cazul lui *ille* dinaintea numeralelor, pe care d-l Gamillscheg îl consideră articol « veritabil », nu « Gelenkspartikel »: *stollam illam primam* s'a născut din *stollam, illam primam* [*stollam*]; *dixit... illis duodecim discipulis* din *dixit illis, duodecim discipulis* ori din *dixit illis duodecim, discipulis*, etc. Și tot așa este și cazul lui *ille* dinaintea pronumelui posesiv: *casa ill amea* din *casa, illa mea* [*casa*], etc.

Firește tot așa s'au născut și românește: *Prinde calul mieu și al vecinului* [*cal*], ori *Prinde calul vecinului și al mieu* [*cal*]; *Adă vinul negru și al* (sau *ăl, cel) alb* [*vin*]; *Acest cal este al vecinului* [*cal*]. *Să vie elevul întâi și al doilea* [*elev*].

M e l o d i a s i n t a c t i c ă ne arată limpede că în aceste cazuri avem a face cu expresiuni brahilogice: ea nu se coboară în măsura în care ar trebui să se coboare dacă sintagma ar fi completă. Să se compare sfârșitul melodiei sintactice din *Prinde calul mieu și al vecinului* și *Acest cal este al vecinului* cu *Prinde calul mieu și al vecinului cal* și *Acest cal este al vecinului cal.*

Articolul proclitic nu-i aparține nici genitivului, ca morfem, nici pronumelui posesiv, nici numeralului ordinal, ci substantivului neex-

[1]) Prin dispariția pauzei dintr'o expresie apozitivă epexegetică s'a născut și întrebuințarea multiplă a articolului în tipul *omul cel bunul*, sau *omul cela bunul* (vezi *Dicționarul limbii române*, T. I, P. II, p. 270, s. v. *cel, cea).*

©BCU CLUJ

primat pe care acestea-l determină mai de-aproape, cu care el se acordă și pe care el ni-l « actualizează » sau « reamintește », păstrându-și în acest caz,— nu știm pentru care motive, dar probabil pentrucă este vorba de o evoluție mai târzie — mai mult înțelesul « anaforic » decât în celelalte cazuri.

Mai mult chiar, având în vedere că pauza leagă întreagă grupa de atribute de substantivul determinat de ele, pe urma dispariției ei s'a putut produce și encliza în cazul că articolul urma imediat după numele determinat de atributul precedat de el: *Am cumpărat casa mea și a frate-mieu* s'a putut naște deci din *Am cumpărat casă, a mea* [*casă*] *și a frate-mieu* [*casă*]; *Prinde calul mieu și al vecinului* din *Prinde cal(u), al mieu* [*cal*] *și al vecinului* [*cal*]; *Adă vinul negru și al* (= *ăl, cel*) *alb* din *Adă vin(u), al* (sau *ăl*) *negru* [*vin*] *și al* (sau *ăl*) *alb* [*vin*], etc.

Deoarece pentru limba română n'avem monumente literare decât abia din secolul XVI, nu putem urmări din punct de vedere istoric felul cum s'a desvoltat în ea encliza articolului definit înainte de această dată. De aceea este greu de constatat dacă procliza ne-a rămas numai din articolul « veritabil », iar encliza numai din *ille* — « Gelenkspartikel », cum crede d-l Gamilscheg.

În orice caz poziția articolului proclitic nu este în tot locul în limba română ca în limba latină vulgară. Astfel:

1. Pentru a arăta că numele proprii sunt « cunoscute » interlocutorului *(ille Iupiter, ille rex Philippus, illa Medea)* în limba română nu avem forme de articol prepus la nominativ acuzativ [1]), ci numai la genitiv-dativ *(alui, lui, alu, lu, ali, li Bucur; ai, ei, ii, îi, i Irine;* arom. *al, ali)*. Dar aceste forme, tocmai fiindcă sunt de genitiv-dativ, deci atributive, iar în topica logică urmează după cuvântul determinat, pot deriva și din ceea ce d-l Gamillscheg crede *ille* —

[1]) Avem însă apelative cu articol prepus de acest tip: *ăl cioban, cel cal, a fată, cea târfă,* etc. Cu privire la numele proprii d-l Pușcariu, *ZRPh*, LVII, 1937, p. 259, spune: « die Eigennamen normalerweise ohne Artikel gebildet werden », iar în *Dacoromania*, VII, p. 459—460, arată că d-l Găzdaru, *o. c.*, p. 112—113, și A. Philippide, *Originea Românilor*, II, Iași, 1928, p. 490, n'au dreptate când văd în exemplul citat din I. Popovici, *Dialectele române*, IX, Halle a. d. S., 1909, p. 32/23, un caz de articulare proclitică: « În istror. *lu ćąćę luį s-a șpotę'įt* [omiri], « și-au bătut joc de tată-său », *lu čąćę* nu e caz-subiect, ci dativ, dependent de *s-a șpotęįt* ».

©BCU CLUJ

« Gelenkspartikel ». În sintagma atributivă cu topică afectivă și *ille* proclitic putea fi întonat și chiar să înceapă propoziţiunea [1]), desvoltându-se din punctul de vedere al formei la fel cu celălalt *(Prinde cal(u), al mieu și al vecinului* [*cal*] și *Al mieu* [*cal*] *și al vecinului cal prinde-l!)*. După dispariția pauzei, atributul ajungând postpus cuvântului determinant, această topică s'a putut transforma în logică *(Prinde calul mieu și al vecinului)*.

2. *Ille* se prepune părților de cuvânt substantivate în forma *al (ăl, el), a (ea)*, etc., și în forma *cel, cea*, etc., care pare a fi mai nouă, numai în sintagme la origine brahilogice cu topica afectivă, ori de cele cu topica logică în care d-l Gamillscheg îl socoate « Gelenkspartikel »: *Ăl mititel* [*băiat*] *nu poate ridica barosul; A frumușică* [*fată*] *nu-l vrea; Cele bune* [*fapte*] *să s'adune, Cele rele* [*fapte*] *să se spele; Indată după cea cu cireșele* [*pățanie*] *vine alta la rând; Să vie a micuță* [*fată!*]; *Adu-mi pe cel bălan* [*cal!*]; *Am prins calul ăl bălan*, născut din *Am prins calul, ăl bălan* [*cal*]; etc.

3. Prepunerea lui *ille* înaintea numeralelor, cum am arătat, nu se poate despărți de tipul *porcus ille silvaticus*, etc., deci aparține mai curând la ceea ce d-l Gamillscheg numește « Gelenkspartikel ».

Având în vedere că în sintagmă cu topica afectivă articolul putea să fie întonat și deci să înceapă propoziția, limba română a respectat legea romanică de a nu se putea începe o propoziție cu un cuvânt aton.

Faptul că articolul enclitic poate avea accent ritmic secundar în versurile populare, ori cu factură populară, nu dovedește nimic în privința originii lui proclitice, ori enclitice. Accent ritmic pot avea și silabe neîntonate care aparțin radicalului. Să se observe accentul ritmic în versurile următoare:

Și cum vin cu drum de fier
Toate cântecèle pier,

[1]) Vezi S. Pușcariu, *ZRPh*, LVII, 1937, p. 261, nr. 2, unde se arată că « das Hilfspronomen (= « Gelenkspartikel ») auch zum Tonträger des Satzes werden kann »; chiar și că în limba germană « gelegentlich der Artikel betont werden kann », dându-se exemple. De aceea cred că afirmația d-lui Gamillscheg « Denn *ille* als Gelenkspartikel konnte in eine solche volltonige Stellung niemals geraten und zeigt als echter Artikel... schon um 600 die Tendenz, die proklitische Stellung zu verallgemeinern » se poate referi numai la topica logică.

©BCU CLUJ

Sboară păserile toate
De neagra străinătáte
Numai umbra spínului
La ușa creștínului...

Accent ritmic poate avea și articolul proclitic *al*, dacă între el și silaba intonată a cuvântului următor mai este cel puțin o silabă.

Să se compare:

Astfel vine 'n toată noaptea sburător la ál ei pát,

cu:

Pe-al nostru steag e scris unire.

Tot așa și *cel*:

Vino 'n codru la izvorul,
Care tremură pe prund,
Unde prispa ceá de brázde,
Crengi plecate o ascund.

Accentuarea lui *cel* dela superlativ o relevă și d-l Gamillscheg (p. 20): *cél mai frumós*.

În sfârșit faptul că în encliză avem formele pline ale articolului nu sunt atât o dovadă că acesta avea un accent ritmic secundar, ci mai mult a unei proclize originale în poziție relevată, cum e cea atributivă: *Prinde cal(u), al mieu și al vecinului* [*cal*]; *Al mieu și al vecinului cal prinde-l; Acest cal este al vecinului* [*cal*]. Pronumele personal conjunct, fie întrebuințat proleptic ori anaforic, fie în poziție enclitică ori proclitică, are forma scurtă, nu plină, deși-și păstrează înțelesul: *Cade-i-se mulțumire, Dați-le de mâncare, Nu-i pasă de nimic; Unuia i-a furat purcelul, Aici le merge bine la toți; Pe umeri pletele-i curg râu*, etc.

Astfel stând lucrurile, cu drept cuvânt se poate pune chestiunea dacă encliza articolului definit românesc nu este în unele cazuri de origine proclitică și dacă atât articolul românesc enclitic, cât și cel proclitic n'au aceeași origine: din articolul sintagmei atributive sau din ceea ce d-l Gamillscheg numește « Gelenkspartikel ». Chestiunea a fost pusă atât de d-l Găzdaru, *o. c.*, p. 111, cât și de d-l Graur, dar fără a avea în vedere toate motivele arătate mai sus.

©BCU CLUJ

În amănunte mai am de observat următoarele:

Afirmațiunea: « Dementsprechend hat auch das Rumänische die Genitiv-Dativ-Formen nicht durch analytische Umschreibung mittels Präpositionen ersetzt, es bezeichnet die Beziehungen des Nomens im Satz, wie das Lateinische, durch Endung », nu corespunde realității decât în parte. Limba română cunoaște și cazuri prepoziționale: genitive formate cu *a* și *de*, dative formate cu *a* și *la*, acuzative formate cu *pe*, (*a* la infinitiv) și *la*. Despre genitivul cu *a* amintește de altfel însuși d-l Gamillscheg (p. 22).

Nu este limpede ce vrea să spună d-l Gamillscheg prin: « Die Form des femininen Artikels *a*, z. B. in *casa* neben nicht determinierten *casă*, lässt sich nicht auf das alte verkürzte enklitische *la* zurückführen, da *kásalà* zu *casără* geworden wäre, nicht zu *casa*. Nur *-ll-* verstummt vor *a*, *ă* nicht einfaches *-l-* » (p. 21). Dar *-la* din *illa* a avut la origine *-ll-*, și de acest *-ll-* a ținut socoteală limba noastră și în alte cazuri (cf. *acolo* din *eccu-illo(c)*, *oală* din *olla*, alături de *stea(uă)* din *stella*, etc.). *Casa* nu poate fi explicat altfel decât cum a fost explicat și *measa* pe aceeași pagină (din *mează-eàuă* [1]).

Arătând că în *al* s'a putut ivi *a* sub influența prepoziției *a* din *ad* (cf. *tatăl a doi copii)* în tipul nume nedeterminat + substantiv determinant, d-l Gamillscheg spune: « Der Typus heisst heute *un cal al domnului*, kann aber nicht auf ein vlat. **(unu) caballu illu dominu-illui* zurückführen, da die Gelenkspartikel *ille* nicht auf ein unbestimmtes Nomen zurückgreift » (p. 22). Dar, dacă avem în vedere că tipul s'a desvoltat prin brahilogie din forma apozitivă epexegetică *un cal, al domnului* [*cal*], n'avem nicio greutate în privința explicării lui *al* din *illu*.

În *și iară i Necșe, ia i-u datu 2 ogni* « der Necșe, ihr hat man zwei Minen gegeben » (p. 23) [2]) ю = s, deci trebue să citim: *și iară i Necșe i-au datu 2 ogni* ».

« Soll aber das Besitzverhältnis hervorgehoben werden, also in den Fällen, wo das Vulgärlateinische zum Typus *domine ille meus*

[1]) Mai bine din *measă-a*, căci *illa* a dat în rezultat final *a*. D-l Puşcariu ne spune în n. 2 de pe p. 247: « Die zutreffende Erklärung *illa* > *ała* > *ăua* > *aa* > *a* findet sich jetzt bei A. Rosetti und A. Graur, *Sur le traitement du lat. l double en roumain* im « Bulletin linguistique », IV (1936). S. 43 ».

[2]) Vezi și Găzdaru, *o. c.*, p. 114.

©BCU CLUJ

greift, dann bleibt die Gelenkspartikel *al* im Rumänischen: *domnul al mieu* wie *calul al domnului*...» (p. 24) e o afirmație, care, așa cum este redactată, nu corespunde realității. Din punctul de vedere al «relevării» nu este nicio deosebire între *domnul mieu* și *domnul al mieu*, formă rar întrebuințată: în limba veche și dialectal.

Genitivele din *Cornul lui Sas* «Sachsenhorn», *Rădiul lui tătar* «Tatarenhain», *Crângu lui bot* «Schnabelholz», alături de *Măgura lui cățel* «Anhöhe des jungen Hundes», *Dealul lui frate* «Der Hügel des Bruders», *Valea lui câne* «Hundstal» (p. 24) pot fi mai curând genitivele numelor proprii de persoană *Sas*, *Tătar*, *Bot*. De altfel pe *Sas* însuși d-l Gamillscheg îl scrie cu literă mare.

Pe p. 31—32 d-l Gamillscheg scrie: «Neben dem Artikel und Possessivpronomen zeigt im Westromanischen das Demonstrativum i s t e den gleichen Übergang von der Enklise zur Proklise... Auch hier hat das Rumänische den ursprünglichen Zustand am reinsten bewahrt. Es hat *acest om* die Voraustellung ohne Trennung von Nomen und Demonstrativum, in *omul acesta* die entsprechende Verbindung mit der alten Gelenkspartikel und der erhaltenen Nachstellung».

D-l Gamillscheg socoate așa dar pe *-a* din *acesta* un derivat din *ille-* «Gelenkspartikel», nu din *hac* ori *illac* [1]). Dar în acest caz cum explică d-sa invariabilitatea lui *-a* (*acesta*, *aceasta*, *acestuia*, *acesteia*, *acestora*, etc)?.

P. 32: «So sagt man heute noch *totul e pierdut* «alles ist verloren». *tot* erhält den Artikel, wenn das Verbum nachfolgt». Se poate spune tot așa de bine și *E pierdut totul*, deci *tot* cu articol când verbul precedă, căci, și într'un caz, și într'altul, este vorba de un subiect exprimat printr'un numeral nedefinit substantivat și prezentat ca fiind cunoscut.

[1]) D-l T. Papahagi, *Din morfologia limbei române*, București, 1937, p. 19, n. 3, propune altă explicare: «Femininul dacoromân *aceasta* (*casa aceasta* sau *aceasta spuse*) ar putea face impresia că e un nominativ singular articolat. De fapt, avem a face cu *-a* final amplificativ, care apare și la alte demonstrative ca și la alte părți de cuvânt și care a rezultat pe cale de fonetică sintactică: *acest auzi* > *acesta auzi* sau *acest a(u) zis* > *acesta a(u) zis* etc. Credem că e mai puțin plauzibilă părerea că în acest *-a* ar trebui să vedem o continuare a lui *illac* (cf. Candrea-Densusianu, *Dicț. etim. al limbei române*, p. 86), sau și a lui *hac* (cf. I.-A. Candrea, *Psaltirea Șcheiană*, § 91). Pentru *illac* se pronunță și S. Pușcariu, *Dacoromania*, I, 43».

©BCU CLUJ

II. După ce relevă în studiul d-sale importanța problemei postpunerii articolului în limba română și explicările care s'au propus, după ce arată care este funcțiunea articolului, întemeindu-se pe cele mai bune cercetări făcute în această privință (ale lui G. Guillaume, Ch. Bally, K. Bühler, etc.), d-l S. Pușcariu critică mai întâi articolul d-lui A. Graur, *A propos de l'article postposé*, publicat în *Romania*, LV, 1929, p. 475 și urm. (cf. și LX, p. 233 și urm.), apoi trece la examinarea problemei în amănunte.

După d-l Pușcariu prin articol se atrage atenția ascultătorului că numele unei idei parțiale, care se exprimă, nu înseamnă un « novum », ci ceva « cunoscut din cele precedente » ori « individualizat printr'o determinare imediat următoare ». El se poate compara cu tablele dela intrarea și ieșirea dintr'o localitate, care anunță călătorului unde a ajuns, unde-l duce drumul pe care merge și câți kilometri a făcut (p. 242—243).

Totuși felul cum sunt întrebuințate cuvintele deictice în deosebite limbi ne arată că ele pot, nu numai să preceadă, ci și să urmeze ideii parțiale pe care o prezintă. De ex. în limba latină semnul lingvistic care ne orientează în privința timpului și a persoanei urmează în forme ca: *amabo* și *amavit;* în limba franceză semnul care arată persoana precedă *(je, il*, etc.).

D-l Pușcariu socoate greșită teoria d-lui A. Graur, după care articolul românesc din *omul bun* ar fi aparținut la origine adjectivului și ar fi fost proclitic, iar argumentele acestuia nu-l conving.

D-sa crede că, înainte de a se explica istoria enclizei articolului românesc, este absolut necesar să se studieze f o r m a acestuia, căci nu este nimic mai primejdios decât a clădi teorii privitoare la cuvinte lipsite de independență și synsemantice pe presupuneri și pe analogia altor limbi cu structură deosebită.

Articolul proclitic ar fi să se întrebuințeze când un nume ne anunță ceva cunoscut de mai nainte (Ein König hatte eine Tochter. D i e Tochter war schön), ori când numelui lucrului anunțat îi precedă o determinare (d e r g u t e Mensch); cel enclitic când determinarea ar urma *(om u l bun)*. Dar o astfel de deosebire nu există în nicio limbă. De obiceiu limbile nu s'au hotărît dela început pentru procliză ori encliză, ci numai după o lungă perioadă de oscilare în întrebuințarea acestora, întrebuințare ale cărei urme se mai cunosc (p. 243).

©BCU CLUJ

De aceea crede greșită afirmația lui R. De la Grasserie, *De l'article*, p. 293: « L'article préposé forme la règle; ce n'est qu'exceptionellement et par une certaine anomalie que l'article postposé apparaît; dans cette dernière situation il ne peut, en effet, bien remplir ses fonctions, si ce n'est celles de détermination. Il est et doit rester naturellement l'avant-coureur du substantif ». Învățatul francez a generalizat ceea ce a observat în limba sa maternă, cea franceză [1]).

1. Studiază deci mai întâi forma articolului românesc, având în vedere nu numai ceea ce ni s'a păstrat din limba latină vulgară și din limba veche românească, ci și ceea ce ne-au păstrat dialectele, mai ales întinderea geografică a formelor dialectale pe baza anchetelor făcute pentru *Atlasul lingvistic* al României (p. 246—259), și dându-ne astfel un deosebit de interesant și valoros capitol de morfologie istorică. Cu toate că și d-l Găzdaru a alcătuit un tablou al exemplelor vechi și dialectale, abia acum avem mai întâi o imagine limpede despre întinderea formei *alu* și *lu*, *ali* și *li* față de *alui* și *lui*, *ai*, *ei*, *ii*, *îi*, *i* și *alor*, a lui *alu* față de *al*. Și acum găsim mai întâi că, alături de formele enclitice *-lui* și *-li*, se găsește, pe un teritoriu destul de întins, și forma enclitică *-lu*.

Nu voiu face aici rezumatul acestui important capitol, ci mă voiu mărgini numai să fac câteva observații cu privire la unele amănunte în care nu sunt cu totul de acord cu d-l Pușcariu.

În nota 1 de pe p. 244 ni se spune: « So wie in *mamă-mea* das Substantiv, trotz folgender näherer Bestimmung unartikuliert bleibt, weil darin *mamma mea* bewahrt ist, so ist auch in *acasă* altes *ad casam* erhalten. Wenn aber nach Präpositionen schon lateinisch *ille* erscheint, so finden wir auch im Rumänischen den Artikel: Das zeigt altes *adâns u l* und *cunus u l* aus ad ipsum illum, cum ipso illo (vgl. ipsa illa filia bei Apuleius IV, 34, bei Wolterstorff « Glotta » VIII, 217). Wie sich denn in den festen unartikulierten Fügungen doch der Artikel eingeschlichen hat *(frate l e meu; în casa mea)* und wie sich die heutige Regel, nach Präpositionen im allgemeinen die unartikulierte Form zu gebrauchen, verallgemeinerte, das sind

[1]) După d-l Pușcariu d-l Graur și-a alcătuit teoria având în vedere acest pasaj al lui R. De la Grasserie, ca și d-l Găzdaru, care-l citează pe p. 111 a lucrării d-sale privitoare la articol.

©BCU CLUJ

Fragen, auf die hier nicht eingegangen werden kann. Wegen Ähnlichem im Albanischen vgl. Sandfeld, *Ling. balk.* S. 134 ».

Şi d-l Gamillscheg (p. 27 şi urm.) crede că în *mamă-mea* avem păstrată o formă latină vulgară: « Bei Verwandschaftsbezeichnungen, die ohne Artikel eingeführt werden, ist das Possessivum enklitisch, hat dann den Nebenton des Endes des Syntagmas.. Die nachgestellten Possessiva haben zum Teil noch heute einen Nebenton oder gedämpften Akzent... Dass auch im Süditalienischen enklitischen Kurzformen der Possessiva erhalten sind, ist schon lange bekannt...».

În tipul *casa mea*, în schimb, crede că s'a păstrat tipul latin *casa illa mea*, cu *illa* — « Gelenkspartikel » ca în *porcus ille silvaticus* (p. 26).

Fără îndoială lucrurile s'au petrecut astfel. Totuşi aş adăuga că tipul *mamă-mea* pare să se fi păstrat mai ales în formele de genitiv-dativ formate cu prepoziţia *a*: *casa* (din *casă a*) *mamă-mea*, *casa este a vecinu-mieu* (aici *a* corespunde lui *ad*: *casa illa est ad vicinum meum*, nu lui *illa*: *casa illa est illa vicino meo*), deşi el se găseşte aproape tot aşa de des şi în formele de nominativ-acuzativ [1]).

Cât priveşte pe *îns*, în limba veche acesta nu primeşte articolul când este precedat de o prepoziţie [2]). Articularea lui în *cu nusul*, *adânsul* (de-aici *dânsul* = « el ») se explică prin felul de « prezentare », de « concretizare » sau « actualizare » a pronumelui-substantiv ca şi în *cu cuţitul* alături de *cu cuţit*, *pe dracul*, *la anul*, etc. De altfel adverbele *adins*, *înadins*, *mai deadins*, etc., sunt şi astăzi nearticulate.

Nearticularea substantivului după prepoziţii mi se pare o chestiune foarte importantă şi era bine să se insiste asupra ei, chiar şi într'o formă cât de sumară. Explicarea probabil trebue s'o căutăm în faptul că prepoziţia, care îndreaptă acţiunea verbului asupra unui individ sau a unui lucru, asupra unei grupe de indivizi sau de lucruri, prin însăşi alegerea individului sau a lucrului, a grupei de indivizi sau de lucruri, asupra cărora o îndreaptă, face o determinare oarecare a lor, iar spiritul limbii, care o simte, socoate că acestea nu mai au neapărată nevoie şi de determinarea articolului (*pe om* = *omul*; *acasă* = « la casa mea » sau « a noastră »). Această nevoie se iveşte

[1]) Vezi exemplele din sec. XVI strânse de O. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, II, p. 384—385.

[2]) Vezi O. Densusianu, *o. c.*, II, p. 388—389, şi T. Papahagi, *Din morfologia limbei române*, p. 17—18.

©BCU CLUJ

numai când vorbitorul voiește să prezinte individul sau lucrul, grupa de indivizi sau de lucruri, ca fiind « cunoscute » pentru interlocutor, uneori având și deosebite determinări atributive *(o parte din oamenii de legi, la Mănăstirea Putna*, etc. [1]).

Cu privire la afirmația: « Um die Annahme, der Artikel in *pe calul bălan* habe ursprünglich zum Adjektiv gehört, wahrscheinlich zu machen, hätte der Autor zum mindesten zeigen müssen, dass das Eigenschaftswort nach Präpositionen artikuliert wird. Dies ist aber weder enklitisch der Fall: *în lung și în lat* « weit und breit », *cu greu* « schwerlich », *pe nemâncate* « auf nüchternen Magen », vgl. *încet* (in + quietus), noch proklitisch » (p. 245) trebue să fac două rectificări. Mai întâi autorul nu va putea dovedi niciodată ceea ce-i cere d-l Pușcariu, căci după prepoziție nu poate urma un adjectiv, ci numai un substantiv; dacă totuși urmează un adjectiv, acesta este considerat substantiv. Și *lung*, *lat* și *greu* din expresiile citate mai sus sunt substantive sau trebue considerate substantive (cf. și *în lungul și în latul țării; cu greul vieții m'am obișnuit)*. Apoi, dacă *pe calul bălan* s'a născut din *pe cal(u), al bălan* [*cal*], cum am arătat mai sus, articolul nu aparține adjectivului, ci substantivului neexprimat pe care-l determină acesta. Același caz îl avem și la articularea adjectivului cu *cel*: *pe cel bun* = *pe cel bun* [*cal*].

Pe p. 246 d-l Pușcariu constată că ar fi mai multe piedici formale pentru a putea deriva pe *omul meu* din *om al-meu*: « Vor allem sieht man nicht recht ein, warum die heute noch übliche Konstruktion *acel om al meu* nicht zu *acel omul meu* wurde. Die Gruppe *u* + *a* ergibt nicht *u*, sondern entweder wird sie als *ŭa* ausgesprochen: *cŭ-a sa mână* « mit seiner Hand », oder es entsteht durch Kontraktion *a*, wie in alter Zeit (vgl. *sua, tua, battualia* > *sa, ta, bătaie)*: *n'ai putea* < *nu ai putea*, *n'avem* < *nu avem*. Man würde also aus *omu-al meu* ein **omŭal meu* oder **omal meu* erwarten ».

Mai întâi *acel om al mieu* n'a dat obișnuit *acel omul mieu* pentrucă *acel*, ca orice atribut care precedă substantivului (cf. *bunul prieten al mieu*, alături de *bunul mieu prieten)* împiedecă în oarecare măsură dispariția pauzei, care urmează după acesta, și deci și aglutinarea

[1]) Exemple de articulare neobișnuită astăzi a substantivului după prepoziție din limba veche dă, afară de d-l Pușcariu, p. 244, nr. 1, și O. Densusianu, *o. c.*, II, p. 382.

©BCU CLUJ

articolului sintagmei atributive cu substantivul determinat de ea. Când, întrebuin ându-se topica din tipurile *bunul prieten al mieu* și *prietenul bun al mieu*, totuși pauza a dispărut, s'au putut ivi și în acest caz exemple ca: *sfănta băsereca ta (Psalt. Șch.*, ps. LXIV, 5), *măra dereapta mea* (ibid., LXXII, 24), *beserca sfănta ta (Psalt. Vor.*, cânt. VI, 5, 8), *codrulu sfăntulŭ tău (Psalt. Hurm.*, XLII, 3), *scaunul sfă[n]tul său* (ibid., XLVI, 9), etc [1]).

Apoi însuși d-l Pușcariu ne dă altă explicare pe p. 256: « Schon in sehr alter Zeit, jedenfalls noch in der urrumänischen Periode, konnte ein anlautendes *a* schwinden. Dem lat. *agnellus*, *agnella*, *annotinus*, *animalia*, **a(u)tumna* (= *autumnus*) entsprechen in allen Dialekten *a*-lose Formen, wie in Dacorum. *miel mia*, *noaten*, *nămaie*, *toamnă*. Dakorumänisch sind ausserdem noch belegt: *cășuna* < **accasionare* (< occasionare), *mătușă* (amita), *Prier* (*Aprilius), *scăloiu* (*ascalonius). Dieser Schvund, der nicht phonetischer, sondern, wie ich in « Dacoromania » I (1920—1921) 372 zu zeigen versucht habe, analogischer Art ist, hat auch das aus *e-* entstandene *a* betroffen: *rândunea* (*harundo), *râie* (aranea), *rătăcesc* (erraticus), *necheza* (*hinnitulare), *miață* (ignis), usw.

Denselben Schwund des anlautenden *a-* können wir auch in *li* für *ali* < *illi* konstatieren...

Nun fragt es sich, ob man, ebenso wie *li* < *ali*, die Form *lu Petru* nicht aus *alu Petru*, mit Schwund des anlautenden *a* erklären und dieses *alu* entweder auf *ad illum* oder auf *illo* zurückführen kann. Beides wurde bereits behauptet [2]). Wie ich glaube mit Unrecht. Vor allem ist kaum anzunehmen, dass in *illo* > *alu* das auslaudende *u* volltönig erhalten worden wäre, wie dies bei *i* in *ali* < *illi* geschehen ist. Ein *alu calu* < *illo caballo* hätte sehr früh sein zwischentoniges *u* verlieren müssen, wie *unu calu* < *unus caballus* noch vor dem Rhota-

[1]) D-l Graur *Mélanges linguistiques*, p. 57, și *Bulletin linguistique*, V, 1937, p. 212—213, arată că această aglutinare se întâmplă și astăzi. Se pot ceti adeseori exemple ca: *clasa doua, cartea patra* (în loc de *clasa a doua, cartea a patra) ; lege de încadrarea personalului* (în loc de *încadrarea personalului) ; D-l Titulescu a fost numit ministrul României la Londra* (în loc de *ministru al României) ;* etc.

[2]) « Zuletzt W. Meyer-Lübke, *Rumänisch und Romänisch*, Bukarest, 1930, S. 7 ff., der in *Ion al Gheorghe al* auf *a lu* zurückführt und dieses mit frz. *au* vergleicht, in *calŭ lu Petru* dagegen *illo Petro* sieht und die Konstruktion frz. *li fils le roi* < *illo regi* gegenüberstellt ».

©BCU CLUJ

zismus zu un *cal(u)* (istrorumänisch *un că)* geworden ist. Nach dem, was wir aus den anderen romanischen Sprachen wissen, hätte aus *ad illum* ein *allu* [1]), mit dem Ton auf der Präposition und mit enklitisch daran tretendem *i]llum*, werden müssen, welches die gleiche weitere Entwiklung wie *alu* < *illo* gehabt hätte. Die Schreibung *a lu Lazarŭ*, bei Coresi und anderen alten Schriftstellern zeigt, dass wir es mit einem *lu Lazarŭ* zu tun haben, dem später ein *a* vorgesetzt wurde, um besser den Genitiv zum Ausdruck zu bringen.

Um den Ursprung des rumänischen *lu* in *calul lu Petru* oder *dau lu Petru* zu verstehen, muss mann wissen, dass ei im Rumänischen auch ein *enklitisches -lu* und *-li* im Genitiv und Dativ gibt ».

D-l Găzdaru, *o. c.*, p. 111—112, explică apocopa lui *a-* astfel: « Căderea silabei inițiale din *ille*, tocmai a acelei silabe care purta accentul când *ille* era independent în frază, și perpetuarea ca articol a silabei neaccentuate se datorește faptului că *ille* ca articol, ca determinant, era proclitic față de substantiv și astfel silaba finală a fost mai ocrotită contra alunecării sunetelor de către accentul care, în această împrejurare, s'a coborît de pe inițială pe finală *(ille* > *illé)*, atras fiind de accentul principal al tactului, care stătea pe cuvântul pe lângă care se grupase în tact. Dacă gruparea s'ar fi făcut astfel ca *ille* să fie enclitic, ultima silabă a determinativului *ille* ar fi fost considerată de limbă ca finală în tact și ar fi avut soarta pe care finalele cuvintelor o au în general, aceea de a fi fost expusă alunecărilor de sunete de tot felul. Ca proclitic însă, accentul fiind coborît de pe silaba inițială pe cea finală, aceasta din urmă s'a întărit, iar cea dintâi s'a slăbit treptat și cu vremea a căzut, fiindcă îi lipsea sprijinul accentului ».

Aceeași explicare s'a dat de lingviști pentru căderea silabei inițiale a articolului și în celelalte limbi romanice. Astfel H. Matsubara, *Essai sur la syntaxe de l'article français moderne*, Paris, 1932, p. 13, spune: « La chute de la syllabe initiale qui est un phénomène anormal est due au transport de l'accent sur la seconde sylabe par suite de l'emploi proclitique du mot. Les grammairiens sont d'accord sur ce point » (în notă se fac trimiterile).

[1]) « Vgl. jetzt Gamillscheg, S. 16 = 340. Aus *ad illam* hat *alla* > *a* werden müssen. Dieses könnte in *Ion a Safta* vorliegen, welches ich in Ostsiebenbürgen gehört habe ».

©BCU CLUJ

În evoluția formelor de genitiv-dativ ale lui *ille* proclitic în limba română se pot observa două serii.

Una (cf. dativele: *lui, ei, ii, îi, i* și *lor*: *lui Ioan, ei, ii, îi, i Ane)* merge paralel cu cea a pronumelui personal care și-a pierdut pe *a* inițial. Lucrul este explicabil. Însuși d-l Pușcariu ne spune că între articolul proclitic, numit de d-l A. Procopovici « pronume ajutător » (« Hilfspronomen »), « nu se poate trage o graniță precisă » (p. 25, nota 1). « Articolul proclitic nici astăzi nu este concrescut cu cuvântul următor » (p. 261). « El poate avea tonul propoziției », de aceea e greu de spus dacă în exemplele de felul: *Deschide-mi, soro, a poartă* = « ... mach mir doch das Tor auf » avem a face cu articolul ori cu pronumele (p. 261—262, n. 2).

Cealaltă își păstrează pe *a* inițial *(alui, alu, ali, ai, alor)*, probabil fiindcă se găsea în fruntea unei sintagme cu topică afectivă, deci era tonică.

Dar și din aceasta a dispărut uneori *a* la genitiv prin fonetică sintactică, deci fără vreo legătură cu analogiile la care se referă d-l Pușcariu [1]). Această dispariție ulterioară nu o putem constata când este vorba de formele identice cu ale pronumelui personal *(lui, ei, i, lor)*. O putem constata numai pentru celelalte *(lu, li)*. Ea s'a produs în construcții de felul: *casă, alu* sau *ali Gheorghe* [*casă*] > *casă alu* sau *ali Gheorghe* > *casa lu* sau *li Gheorghe* (cf. în *casa lu Davidu*, Coresi, *Psalt.*, și *Psalt. Șch.*, ps. LXI, 69, etc., alături de: *Dumnedzeului alu Iacov, Psalt. Hurm.*, ps. CXIII, 7; *toiagul alu Dumnezeu, Paliia dela Orăștie*, Ex. 17; *Cartea alui Eremiei prorocul*, ibid., prefață; *nărodul alui Adam, Cod. Todorescu*, ed. N. Drăganu, p. 195, etc.). Tot așa a dispărut *a* din *ali* = *illae* și în aromână (cf. *Ningă fântâna li lamńi*, dar *Loclu ali lamńi*, Papahagi, *Basme aromâne*, 114/8).

Din aceste construcții s'a generalizat dispariția lui *a* și după singularele substantivelor masculine, după plurale, în apoziție, etc. (cf. *Cântecul lu David* și *Cântecul lui David* în vechile *Psaltiri, passim; în dzilele lu Batăr Jigmon, Paliia dela Orăștie*, prefață; în apoziție: *Evanghelia Domnului nostru lu Isus Hristos*, Coresi, *Praxiu*, ed. Bianu, p. 274, etc.).

[1]) Explicarea d-lui Pușcariu cu privire la apocopa lui *a* din unele substantive feminine « prin etimologie populară care a considerat pe *a-* ca articol feminin » o admite și d-l Găzdaru, *o. c.*, p. 112.

©BCU CLUJ

Dispariția nu s'a făcut în topica afectivă a genitivului la începutul propoziției: *alu Simon Petru răspunsul*, Coresi, *Cartea cu învățătură* dela 1580—1581, p. 259 (citat de O. Densusianu, *o. c.*, p. 386), *ai dumnezeieștiei ograde a lui* (ibid., ed. Pușcariu-Procopovici, p. 489/33), așa cum s'a făcut la dativul singular *(lu, li)*, probabil după analogia formei identice cu a pronumelui personal *(lui)*.

La dativul plural n'avem atestată forma de articol *lor* prepusă, deși ea a trebuit să existe, cum ne arată formele enclitice desvoltate din ea. Forma *a lor* la pronumele personal este formă de genitiv. Pentru aceasta și pentrucă avem și astăzi forme ca *întregirea alor trei posturi de profesori, desemnarea alor patru hărți, le-am adus alor mei de mâncare*, pe care le citez după d-l Pușcariu (p. 255), cred că n'avem niciun motiv temeinic să vedem, împreună cu d-sa o « pleonastische Form » în *supuindu-se aloru săi bărbați (Cod. Vor.*, p. 152/5)= « bărbaților săi » sau « la ai lor » și « la ai săi bărbați » pe care-l analizează în *a loru săi bărbați*, ori în *multul alorŭ mele lacrămi* (Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II, p. 215). Nu este nicio deosebire între această construcție și *le-am adus alor mei* [*oameni, prieteni, copii*] *de mâncare*.

Înaintea numeralelor înlocuirea acestei forme puțin obișnuite astăzi o facem mai curând cu *a* + acuzativul decât cu *celor*; cf. *Cu ocazia aniversării a 60 de ani*, alături de *Cu ocazia aniversării celor 60 de ani*, după care mai așteptăm o determinare, de ex. *împliniți, de viață*, etc.

U din *alu*, care este « proclitic », nu putea fi considerat « final », ci «medial», deci nu «trebuia» să dispară, cu atât mai mult că accentul s'a deplasat pe silaba ultimă [1]). În aceeași poziție n'au dispărut nici unele consonante, care ar fi trebuit să fie considerate « finale » și să dispară (cf. *cum ipso* > *cun-îsul* > *cu-nâsul* > *cu nusul*; *ad ipsum* > *ad-însul* > *adânsul* > *a dânsul* > *dânsul*, etc.). După dispariția lui *a* inițial *u* din *lu* a putut dispărea și mai puțin: de-aici înainte *lu* a putut influența ca să se păstreze *u* și în *alu*. În afară de aceasta, era nevoie de o diferențare între forma de nominativ-acuzativ și cea de genitiv-dativ a articolului proclitic. Altfel nu s'ar putea explica de ce forma de nominativ-acuzativ este *al* < *illum*,

[1]) Vezi Găzdaru, *o. c.*, p. 112—113, pasajul privitor la apocopa lui *a-* reprodus mai sus.

©BCU CLUJ

deci nu și-a păstrat pe *u* final (ca și articolul enclitic, cu tot «tonul secundar» [1]), pe care ar fi fost firesc să-l aibă și această formă, ca și cele de nominativ-acuzativ plural și de genitiv-dativ singular și plural), în vreme ce forma de genitiv-dativ de obiceiu și l-a păstrat (găsim însă și aici și forma *al*: *Ion Algeorge*) [2]), deși rezultatul pentru *illum* (> *al*), *illo* și *ad-illum* (*alu, lu, al*) trebuia să fie același.

Însuși d-l Pușcariu ne spune mai departe: «Offenbar hat bei *(a)li* und *lu* ein Übergreifen von proklitischen Formen in die Enklise und umgekehrt stattgefunden. Die Analogie war durch das Nebeneinanderbestehen von *casa Iancului*, *Anei* und *casa lui Iancu*, *ei Ane* gegeben. Nach der lautlichen Gestalt zu urteilen, war ein *ali* und daraus entstandenes *li* nur in der Proklise berechtigt (denn *illí* hätte enklitisch *-l'i* > *i* ergeben). Dagegen musste *illo* in der Enklise *-lu* ergeben, dessen auslautendes *u* vollwertig erhalten blieb, weil, wie bereits erwähnt, der enklitische Artikel einen Nebenton hatte. Da aber *omulu* mehrdeutig war, hat man diese Form — bis auf einen peripheren Streifen — im Genitiv und Dativ aufgegeben und nur im Nominativ und Akkusativ behalten. Dagegen war ein *lu Petru* eine willkomene Form, weil die Eigennamen normalerweise ohne Artikel gebildet werden und ein proklitisches *lu* nichts mehr von der Funktion eines Artikels behielt — wie in enklitischer Stellung —, sondern nur mehr ein grammatisches Werkzeug zur Bildung des Genitivs und Dativs wurde» (p. 259).

Forma *al* deci s'a putut naște din *alu*, nu prin dispariția lui *u* «final», ci prin sincoparea lui *u* «medial» (ca *aldată* din *altădată*, care se găsesc alături, întocmai ca și *al* alături de *alu*; cf. *Ion Algeorge* și *Ion alu George*).

Odată dispărut *a* inițial și puse față în față formele *alui*, *alu*, *ali*, *ai*, *alor* cu *lui*, *lu* și *li*, cu *ei*, *ii*, *îi* și *i* și cu *lor*, cele dintâi au putut fi analizate fals în *a lui*, *a lu* și *a li*, în *a ei* și *a lor*, având în vedere de o parte analogia atributului unui substantiv feminin exprimat prin *casă a lui*, sau *a ei*, sau *a lor)*, de altă parte pe cea a unui predicat

[1]) Dovezile d-lui Pușcariu pentru existența acestui ton secundar în limba veche și în cea actuală se pot vedea pe p. 246—247.

[2]) Cf. arom. *mâńle al Arap* (Papahagi, *Basme aromâne*, 6/8); *al amiră... l'-vińe greu* (id., *ib.*, 12/28); etc.

©BCU CLUJ

exprimat în același chip *(Această casă este a lui*, sau *a ei*, sau *a lor)*, unde articolul a trebuit să fie simțit ca atare, în sfârșit pe cea a genitivelor de felul: *a tatălui ceresc, a credinței noastre, a casei lu Izrailŭ, a lui, a lor*, etc., întrebuințate cu atribute ale unor substantive care pot sta în orice număr și în orice gen.

Am văzut că d-l Gamillscheg (p. 22) socoate aceste genitive contaminări din tipurile *frumoasele unde *ele* (= «ale») *apelor* + *undele a ape multe*. D-l Pușcariu le socoate «forme pleonastice» «rezultate evident dintr'o contaminare»: *rădăcina a toate relele* + *rădăcina tuturor relelor* > *rădăcina a tuturor relelor* (p. 255).

Fără îndoială sunt între genitivele de acest fel și contaminări. Dar contaminările s'au ivit numai după ce forma lor s'a născut din aglutinarea unei construcții de genitiv alcătuit, tot prin contaminare, din prepoziția *a (< ad)* și acuzativul substantivului cu atributul prevăzut cu articol proclitic al acestuia: *(să împlinim aceste porunci) a tatălui ceresc < a tată, (a) lui ceresc* [*tată*]; *(să închinăm Domnului această jertfă* sau *acest prinos) a credinței noastre < a credință, ei noastre* [*credințe*] [1]); *(oile pierdute) a casei lui Izrail < a casă, ei lu Izrail* [*case*]; *(oile pierdute) a casei lui Izrail < a casă, ei lu Izrail*

[1]) Genitivul și dativul articulat *-ei* la declinațiunea I, cum arată și formele aromâne *a cânilui, a cânilor, a featăl'ei, a featilor*, a trebuit să se nască deci din două forme: una organică din *-eei* (cf. *credințe*, în: *ispitele sântu ale ei noastre credințe*, Hasdeu, *Cuv. den bătr.*, II, p. 124), alta neregulată din contaminări de felul celor amintite aici (cf. *după vestea eresului a ei noastre credință*, *Cod. Vor.*, 74/7-8, la Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. I. Bianu, p. 126/6—7: *credinței noastre; Se ispitere-vo a ei voastre credință*, *Cod. Vor.*, 139/12, la Coresi, *l. c.*, p. 160/11-12: *dereptŭ ispitele ale* [*ei*] *voastre credințe*). După *a* avem forma de nominativ-acuzativ, după articol pe cea de genitiv-dativ. Cred că așa trebue pusă mult discutata chestiune a formei *-ei < -eei* și *-ăei* a genitivului și dativului declinațiunii I, pentru care cf. Hasdeu, *Cuv., den bătr.*, II, p. 643; A. Philippide, *Istoria limbii române*, I, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894, p. 57—60; H. Tiktin, *Cărții sau cărței?*, în *Arhiva*, I, 1890, p. 681, *Z.R.Ph.*, XII, 1888, p. 231—232, și *Rum. Elementarbuch*, Heidelberg, 1905, p. 88—90; E. Bacmeister, *Die Kasusbildung des Singulars im Rumänischen*, în G. Weigand, IV. *Jahresbericht*, Leipzig, 1897, c. IV, V și VI, p. 30—38; Th. Gartner, *Darstellung der rum. Sprache*, Halle a.d.S., 1904, p. 158; T. Papahagi, *Grai și suflet*, I, 218—224; O. Densusianu, *Hist. de la l. roum.*, II, p. 165—166; Th. Capidan, *Meglenoromânii*, I. *Istoria și graiul lor*, București, 1925, p. 148, și *Aromânii, Dialectul aromân*, București, p. 392—394; D. Găzdaru, *o. c.*, p. 96—97; S. Pușcariu, *Dacoromania*, VII, p. 460; Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, București, 1932, p. 87—90.

©BCU CLUJ

[*case*]; *(cuvintele de mângăiere) a oamenilor miloși < a oameni, (a) lor miloși* [*oameni*], etc.

Această construcție și aglutinare a fost posibilă și în topica afectivă, nu numai în cea logică: *(milosârdia) a dulcelui părinte* (Coresi, *Carte cu învățătură* dela 1580—1581, ed. Pușcariu-Procopovici, p. 153/33) = (*misericordia*) *ad dulcem illui parenti < ad dulcem, illui parenti; (oile pierdute) a casei (< casă ei) lu Izrailu* (*ib.*, p. 406/4) = *(oves perditae) ad casam illaei illo Israelo < ad casam, illaei illo Israelo* [*casae*]; *(sălașurile) a tuturor (< tutulor) sfinților = ad totos illorum sanctorum illorum < ad totos, illorum sanctorum illorum*, iar cu forma masculină a atributului (*tuturor*) generalizată și în legătură cu substantivele feminine: *(rădăcina) tuturor relelor*, etc.

Cum arată textele păstrate, în limba veche era cu putință și o construcție încorporătoare: *ispitire*[*a*] *a ei voastre credință (Cod. Vor.*, 139/12 = *ispitirea a credință, ei voastre* [*credințe*], etc.

Deoarece Coresi întrebuințează pretutindeni formele *al, a, ai, ale* ale articolului proclitic « așa cum cere gramatica de astăzi » (p. 254), grafiile *a lu* din exemple ca: *acestŭ sfântŭ și dulce trupŭ a lu Lazarŭ* (Coresi, *Cartea cu învățătură* dela 1580—1581, ed. Pușcariu-Procopovici, p. 98/6), *cela ce nemică nu greșește, a lu Dumnezeu ieste* (*ibid.*, p. 26-28) nu ne pot dovedi « că avem a face cu un *lu Lazarŭ*, căruia mai târziu i s'a prepus un *a*, pentru a face forma de genitiv mai expresivă » (p. 257). În acest caz *lu Lazarŭ* ar fi trebuit să fie considerat ca formă de nominativ-acuzativ articulată. Coresi însă nu ne atestă o astfel de formă, « weil die Eigennamen normalerweise ohne Artikel gebildet werden » (p. 259), deci nu putea construi o nouă formă pentru care n'avea temeiul necesar. De aceea mai curând avem a face cu o « analiză falsă » a lui *alu < illo* în *a lu*, menită să scoată în evidență că *alu* este formă de genitiv și făcută în felul arătat mai sus. N'a făcut-o numai Coresi, care n'avea cultura gramaticală necesară. O facem și noi astăzi.

Pe p. 248 d-l Pușcariu arată că *i*]*llam habet laudatum* ar fi dat *a a lăudat*, iar acesta *a lăudat*, ca și *habet laudatum*. Pentru a se evita confuzia « se zice în limba română *am văzut-o*, nu *o am văzut* », formă a cărei topică sună « fals » când este întrebuințată în limba vorbită. « Sie scheint aber ganz neu und dem männlichen *l-am văzut* gegenüber *văzutu-l-am* nachgebildet zu sein ». Însă L. Morariu,

©BCU CLUJ

Codrul Cosminului, IV, Cernăuți, 1928, p. 315—316, etc. a arătat că *o am văzut* este forma « arhaică ».

Fără îndoială explicarea pe care o dă d-l Pușcariu următoarelor versuri din *Materialuri folkloristice*, I, 1197 (din Bărbătești, j. Vâlcea)

Cuptor el *cu zăduhul*
Impulberă văzduhul,

anume că *el* = « ăl » și că deci editorul a greșit punând « unnötigerweise einen Beistrich nach *Cuptor* », este posibilă. Dar depinde de ce a auzit culegătorul: *el* ori *iel*, și cum era pauza dinaintea acestuia. Editorul a putut proceda și corect, cum arată exemple vechi și nouă de felul celor următoare: *Mihail elușŭ păziia jocurile și berile și mâncările* (Moxa, la B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 389), *Un feciorŭ a împăratului, anume Constantin elŭ muri, și foarte tânjiia Vasilie de elŭ* (*ibid.*, p. 390), *iară Por elŭ va fi împărat a toată lume* (N. Cartojan, *Alexandria în literatura românească*, București, 1922, p. 55); *Adus acum acest « mare proprietar », el crescu deodată în proporții enorme...* (I. Agârbiceanu, *Chipuri de ceară*, p. 77), etc.

Pe p. 250 cetim: « Dieses *al* tritt im Altrumänischen nicht nur vor Eigennamen. Einen Fall, wo er den Dativ einer Ordinalzahl bildet (der ohnehin *ille* vorgesetzt wird), fand ich in den Predigten Antim Ivireanu 's (S. 40): *se închipuia* al *treilea ceriu* « er glich d e m dritten Himmel », wo wir heute *cerului al treilea* sagen müssen ». Dar în acest exemplu *al treilea ceriu* poate fi interpretat și ca acuzativ predicativ, deci echivalent cu *cerul al treilea*.

Având în vedere că *illa* a dat *a* (p. 247; cf. A. Rosetti și A. Graur, *Sur le traitement du lat. l double en roumain*, în *Bulletin linguistique*, IV, 1936, p. 43), acest *a* a ajuns omonim și a putut fi confundat cu *a* din *ad* (cf. *casa illa est illa vicino meo* și *casa illa est ad vicinum meum* > *casa este a vecinu-meu*). D-l Pușcariu constată cu drept cuvânt: « Die Konsequenz dieser Homonymität war zunächst die Unsicherheit in der Anwendung des *al*, *a* in den alten Texten, wie sie sich aus den reichen Beispielsammlungen bei Găzdaru S. 124 ff. wiederspiegelt, später eine Zweiteilung des Rumänischen Gebietes, wie sie aus unserer Karte Nr. 5 hervorgeht. Muntenien mit den angrenzenden Teilen Siebenbürgens hat flektiertes *al*, *a*, *ai*, *ale* auch auf Kosten der Präp. *a* verallgemeinert; der Norden mit dem Banat hat *a* < *ad* generali-

©BCU CLUJ

siert, ebenso wie das Aromunische. Dies war um so leichter möglich, als das proklitische *al, a, ai, ale* in den meisten Fällen ein Possessivverhältnis ausdrückte » (p. 254).

2. Înainte de a trece la cercetarea condițiilor în care s'a făcut schimbul între encliză și procliză, d-l Pușcariu face o scurtă privire asupra topicei independente ori a celei dependente de alte cuvinte (proclitice și enclitice) a cuvintelor mai puțin întonate sau atone în propoziție, constatând că în această privință limba nu procedează totdeauna așa cum cere logica și cum așteaptă gramaticul.

În limba română a fost un timp, în care articolul enclitic de astăzi nu era sub același ton cu cuvântul precedent, cum ne arată grafii de felul *case ei albe* (azi: *casei albe*), din *casae illaei albae* și *case ei Ane* din *casae illaei Anae*, de care întâlnim adeseori în textele vechi și în care *ei* ne arată genitivul ori dativul cuvântului următor (p. 261).

Articolul proclitic nu este nici astăzi « concrescut » cu cuvântul următor (p. 261).

Forma *alde* din expresii ca *mă duc la alde Popescu*, pe care astăzi numai cu greu o putem analiza, în limba veche declina articolul: *ai de Anchidim fură aruncați într'o groapă* (s. XVII, *Dicț. limbii rom.*, T. I, P. I, p. 105).

Pentru desvoltarea articolului românesc are mare importanță principiul grămădirii energiei la începutul enunciației, fapt care determină topica părților propoziției. Acest principiu a dus la stabilirea uzului romanic mai vechiu de a nu se putea începe o propoziție principală cu un pronume aton. Acest uz explică postpoziția pronumelor personale conjuncte în limba românească veche, iar cea de astăzi: în imperative *(Adu-ți aminte...)*, în conjunctivele fără *să (Ferească-mă Dumnezeu!)*, în indicative parentetice de felul *pare-mi-se, rogu-te*, la gerundiv *văzându-te, chemându-te*, la condiționalul optativ în blăsteme, etc. (*Arde-te-ar focul și te-ar bate Dumnezeu!*), în întrebări și exclamații *(Auzitu-m'ai? Ferit-a sfântul!)*. Tot așa: *Primblă-mi-se primblă; Însura-m'aș, însura*, etc.; repetarea pronumelui conjunct *l-am văzutu-l* (din contaminarea: *văzutu-l-am* la începutul propoziției + *l-am văzut* la mijlocul ei); *al patrul* (din contaminarea: *patrul* + *al patru*).

©BCU CLUJ

Acest principiu și acest caz a pricinuit și poziția enclitică a articolului definit (p. 263—264).

Encliza articolului merge mână în mână cu întrebuințarea enclitică a pronumelui personal conjunct, a pronumelui reflexiv și posesiv și a verbului auxiliar. Astăzi, când topica acestora a ajuns liberă, putem spune nu numai *rogu-te, văzut-am,* ci și *te rog, am văzut* (pentru motive speciale numai gerundivul își păstrează pronumele conjunct: *întâlnind-o, i-am spus; văzându-l, i-am zis).* Dacă spunem *omul bun* < *homo-ille bonus,* dar *bunul om* < *bonus-ille homo,* suntem în spiritul limbii române.

În vorbirea normală subiectul stă la începutul propoziționii deoarece el este punctul de plecare al gândirii. Fiindcă ideea parțială a subiectului numai arareori este privită în general, subiectul nu este întrebuințat des în forma absolută. De obiceiu are articol definit ori nedefinit.

Cu toate că cuvintele « deictice », inclusiv articolul, se puteau întrebuința la începutul propoziționii numai enclitic, poziția lor proclitică era cu putință și chiar întrebuințată înlăuntrul propoziției. Astfel și pentru articol s'au putut naște « chiasme » de felul celor citate mai sus. Deci probabil s'a spus *vulpea vine* < *vulpes illa venit,* dar *am văzut a vulpe* < *vidi illam vulpem.*

Dacă cercetăm cazurile în care *ille* apare numai proclitic, putem constata că avem a face cu sintagme care în « vorbirea normală » (= « topica logică ») nu pot sta la începutul propoziționii. Așa sunt înainte de toate genitivele și dativele (mai complet s'ar fi spus atributele, cu excepția apoziției) și *ille* proclitic întrebuințat predicativ ori anaforic.

Putința de a întrebuința articolul în interiorul propoziției odată proclitic, altădată enclitic a dus la întrebuințarea enclitică a formelor la origine proclitice, și invers (p. 265—266).

D-l Pușcariu încheie astfel:

« Zusammenfassend ist das Ergebnis dieser Untersuchung folgendes: die Proklise oder Enklise ist weder durch die Etymologie noch durch das Wesen des Artikels bedingt, sondern ist rein syntaktischer Natur. Die altromanische Wortstellung, die keine unbetonten Worte im Anfang des Satzes duldete, ist im Rumänischen, wo die grösste Energie am Silben-, Wort- und Satzanfang gebraucht

©BCU CLUJ

wird, auch auf den Artikel bezogen worden. Da das Subjekt gewöhnlich am Anfang des Satzes steht und in den meisten Fällen artikuliert ist, konnte die enklitische Stellung des Artikels verallgemeinert werden, während die Proklise nur dann weiter bestand, wenn sich um Worte handelte, die durch ihre syntaktische Funktion normalerweise im Wortinnern ihre Stellung hatten.

Die Nachstellung des Artikels ist derart eng mit dem ganzen System des Rumänischen verwachsen, dass man an fremde Einflüsse erst dann denken müsste, wenn der Artikel nicht enklitisch, sondern proklitisch gesetzt wäre » (p. 273—274).

Cum vedem, d-l Pușcariu admite, ca și d-l Gamillscheg, atât moștenirea enclizei, cât și a proclizei, fără a preciza cazurile în care s'a moștenit cea dintâi decât pe cel al subiectului lipsit de alte atribute, afară de articol (tipurile latine vulgare *dux ille*, *Medea illa*, și apozițiile de felul *Scipio dux ille;* nu și *Scipio ille* și *dux Scipio ille*, având în vedere că numele proprii masculine nu primesc articol la forma de nominativ-acuzativ a limbii române), în topica logică, dela care s'ar fi generalizat mai departe (la complement și apoziție în topica logică; la subiect, complement și apoziție în topica afectivă, înțelegând cazurile fără atribute, afară de articol).

În celelalte cazuri ne lasă și d-l Pușcariu posibilitatea să ne gândim la encliză născută din procliză, pentru care vorbesc numeroase fapte: dispariția lui *a* inițial, grafii de felul *case ei albe* în limba veche (despre care însuși d-l Pușcariu, p. 261, ne spune: « wo *ei* den Genitiv oder Dativ des folgendes Wortes anzeigt »), articularea nu numai a substantivului când el precedă adjectivul, ci și a adjectivului când acesta precedă substantivul prezentat ca o idee parțială cunoscută, chiasme ca *Prinde calul mieu și al vecinului*, *Adu-mi vinul negru și cel alb*, etc. Aceste chiasme, pe care le întrebuințăm astăzi în forma citată, au putut să se nască din forma mai veche: *Prinde calu, (a)l mieu* [*cal*] *și al vecinului* [*cal*] și *Adu-mi vinu, (a)l negru* [*vin*] *și cel alb*, deci să fie rezultatul transformării proclizei în encliză. Și din aceste cazuri a fost cu putință o generalizare, dar în sensul invers celui arătat de d-l Pușcariu pentru subiectul în topica logică.

În situația de astăzi și cu lipsa de monumente de limbă dinainte de secolul XVI, cine mai poate spune sigur cum s'au petrecut lucru-

©BCU CLUJ

rile? Sigur este doar că articolul proclitic al sintagmelor atributive, născute din sintagme apozitive brahilogice, care astăzi în topica logică urmează substantivului, dar care la origine precedau substantivul rămas neexprimat în urma brahilogiei și erau în interiorul propoziției începute *(al, a, ai, ale, alui* și *lui, alu* și *lu, ali* și *li, alor)* a rămas proclitic. A rămas tot așa și în topica afectivă a sintagmelor atributive.

Înainte de a încheia voiu mai face câteva observări de amănunt și cu privire la această parte din lucrarea d-lui Pușcariu.

Pe p. 261 scrie: « Der proklitische Artikel ist auch heute noch nicht mit dem folgenden Wort zusammengewachsen. Wenn ich den Satz « ich sah Peters Hund » auszusprechen beginne und während des Sprechens einen Zweifel hege, ob das wirklich Peters und nicht etwa Georgs Hund war, so unterbreche ich, als Rumäne, den Satz *am văzut cânele lui Petru*, nicht etwa nach dem Worte *cânele*, um *lui Petru* in *lui Gheorghe* zu verwandeln, sondern nach *lui*: *am văzut cânele lui... Gheorghe* ». Cred că întreruperea în acest loc se face, nu pentrucă articolul n'ar fi strâns legat de cuvântul următor, ci pentru motive de natură psihologică: ezităm pentrucă nu ne vine în minte numele, în vreme ce articolul îl avem la îndemână totdeauna; pauza ne servește ca să-l căutăm pe cel dintâiu. Lucrul se petrece la fel și în alte limbi, precum și în alte cazuri similare (de ex. *nu pot să-l... înghit;* vorbitorul putea zice și *să-l sufăr, să-l văd*, etc. [1]).

În versurile din *Mănăstirea Argeșului*

Schelele să strice
Scări să le ridice

cred că n'avem a face cu « articolul enclitic despărțit de substantiv printr'o conjuncție », cum afirmă d-l Pușcariu, p. 261, ci cu pronumele personal conjunct. În proză s'ar scrie: *Schelele să strice; scări, să le ridice* [2]).

Pentru alte explicări date tipului de « metateză » *duce-vă-ți* = *duceți-vă*, de care se ocupă d-l Pușcariu pe p. 261, vezi L. Morariu,

[1]) Cf. și Graur, *Bulletin linguistique*, V, 1937, p. 214.
[2]) Cf. și Graur, *Bulletin linguistique*, V, 1937, p. 215.

©BCU CLUJ

Morfologia verbului predicativ român, II, în *Codrul Cosminului*, a. IV și V, Cernăuți, 1929, P. I, p. 63—64; același în recensia cărții H. Olsen, *Étude sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en roumain*, Köbenhavn, 1928 (p. 83, nota), *ibid.*, P. II, p. 317; I. Burlea, *Le roumain duce-vă-ți*, în *Časopis pro moderní filologii*, R. XXIII, Leden, 1932, Č. 2, p. 175—178; J. Byck, *Sur l'impératif en roumain*, în *Bulletin linguistique*, III, București, 1935, p. 54—64.

Pe p. 266 d-l Pușcariu spune că forma *Dumitru ei (ii, îi, i) Ane* s'ar fi născut prin contaminare din *Dumitru Ane* + *Dumitru ei Ana*, deci ar fi ulterioară formei «*Dumitru ei (ii, îi, i) Ană*».

Cred că formele vechi și normale sunt *Dumitru Ane* și *Dumitru ei (ii, ii, i)* sau *ai Ane. Dumitru ei (ii, îi, i)* sau *ai Ană* este contaminare din *Dumitru ei (ii, îi, i)* sau *ai Ane* + *a* (< *ad*) *Ană*.

Forma articulată *Ana* o găsim numai în construcția mai nouă *Dumitru a lu Ana (Ană)* sau *Dumitru lu Ana (Ană)*, în care *(a)lu* a intrat mai întâi la numele feminine nedeclinabile *(a lu Mili, Reli*, etc.) dela masculine, după dispariția formelor *ei (ii, îi, i)* și *ai*.

Pe p. 272 d-l Pușcariu spune: «Im allgemeinen wird der Genitiv durch vorgesetztes *a* bzw. *al* gebildet (daher auch *al cui*? statt *cui?*»).

Și în *Dicționarul limbii române*, p. 86, se spune că *al* «face parte totdeauna din numeralele ordinale», că «numele posesorului (exprimat prin pronumele posesiv sau prin cazul posesiunii) este precedat totdeauna de articolul *al*, de câte ori nu urmează i m e d i a t după numele a r t i c u l a t al obiectului posedat». Dar, cum am arătat mai sus în legătură cu lucrarea d-lui Gamillscheg, articolul nu aparține ca «morfem» nici genitivului, nici pronumelui posesiv, nici numeralului ordinal, ci substantivului neexprimat la care se referă. Mai sus am arătat și de ce nu se întrebuințează *al* când genitivul și pronumele posesiv urmează i m e d i a t după n u m e l e articulat (se întrebuințează înaintea numeralului ordinal).

Lucrurile se petrec la fel și în alte limbi, căci brahilogia, care a pricinuit această particularitate sintactică la noi, este general omenească. Tot așa este și legarea sintagmei atributive prin pauză, precum și dispariția acesteia cu timpul dinaintea sintagmei. Pe p. 260 d-l Pușcariu citează după Pollak, *Ind. Forsch.*, XXX, 1923, p. 391, următorul pasaj în care se vorbește de aceeași particularitate în sintaxa limbii scandinave (vechi islandeze), relevată de Nygaard Norrön.

©BCU CLUJ

Pollak crede greșit, cum s'a crezut și la noi, că în astfel de cazuri avem o encliză moștenită, nu o procliză schimbată în encliză. Iată acest pasaj deosebit de interesant: « Der suffigierte Artikel ist aus dem Demonstrativpron. i n n (hinn) dadurch entstanden, dass dieses ebenso wie die anderen Demonstrativpron. gerne hinter das Subst. gestellt wurde, zu dem es gehörte, wenn es nicht mit Nachdruck hervorgehoben werden sollte. Zufolge seines geringen Lautgehaltes und des vokalischen Anlautes musste es sich natürlich in der Aussprache eng an das Substantiv anschliessen und schliesslich wie ein Enklitikon mit demselben Wortakzent ausgesprochen werden. Wie leicht dies vor sich gehen konnte, sieht man aus den Fällen, wo der Artikel z w a r e n g z u e i n e m f o l g e n d e n A d j e k t i v g e h ö r t, a b e r d e n n o c h m i t d e m v o r a u s g e h e n d e n S u b s t a n t i v v e r b u n d e n w i r d ».

III. D-l A. Graur a publicat mai întâi un articol, cu titlul *A propos de l'article postposé*, în *Romania*, LV, 1929, p. 475—481 (reprodus în *Mélanges linguistiques*, Paris—București, 1936, p. 50—55). La acesta a adăogat *Notes sur l'article postposé en Roumain*, în *Romania*, LX, 1934, p. 233—237 (reprodus în *Mélanges linguistiques*, p. 56—60).

Deoarece articol postpus se găsește nu numai în limba română, albaneză și bulgară, ci și în armeană și în scandinavă, apoi cum a arătat d-l C. Tagliavini, *Sulla questione della proposizione dell'articolo*, în *Dacoromania*, III, p. 515 și urm., fapte analoage se găsesc și în limbile din Caucaz și aiurea, iar după d-l G. Guillaume, *Le problème de l'article et sa solution dans la langue française*, Paris, 1919, p. 17, « le russe qui ne possède pas l'article, est sujet à le créer accidentellement dans certains emplois où la valeur anaphorique s'allie à la valeur emphatique; et alors il le postpose », d-l Graur, cercetând evoluția formelor românești articulate, în special chiasmele de felul *codului civil și cel penal*, faptul că se zice *omul bătrân*, dar *bătrânul om*, că, deși după prepoziții substantivele de obiceiu nu se articulează, totuși, dacă ele au atribute, primesc articolul *(pe cal*, dar *pe calul bălan)*, etc., a ajuns la convingerea că postpunerea articolului definit în limba română nu se datorește substratului, ci faptului că adjectivul este postpus substantivului:

©BCU CLUJ

« Le trait qui unit le scandinave au roumain et à l'albanais, n'est donc pas le substrat thrace ni un intermédiaire gotique, et moins encore « une survivance de l'ancien ordre des mots indo-européen » et « une conséquence d'un certain état de langue » (G. Guillaume, *Le problème de l'article*, p. 17), mais la postposition de l'article au substantif et sa préposition à l'adjectif dans les trois langues. Le scandinave et le roumain sont seuls, parmi les langues germaniques et romanes, à placer l'adjectif après le substantif, et ils sont seuls aussi à avoir un article postposé. Par contre, le bulgare diffère ici aussi du roumain et de l'albanais, car il place l'adjectif devant le substantif.

. . . . . .

Il ne faut pas croire, d'autre part, que la postposition de l'adjectif entraine forcément la postposition de l'article. Le celtique a un article préposé, bien qu'il place l'adjectif toujours après le substantif. Pour qu'une langue arrive à développer un article postposé, il faut encore qu'elle connaisse l'articulation de l'adjectif apposé au substantif, qui n'est pas connue partout (le celtique, par exemple, l'ignore). Enfin, si la transformation de l'article préposé à l'adjectif en article postposé au substantif est facilement explicable, cela ne veut pas dire qu'elle s'impose partout » (*Mélanges linguistiques*, p. 55).

În *Notes sur l'article postposé en roumain* d-l Graur adaogă câteva exemple nouă de aglutinare a articolului în sintagme de felul celor discutate în articolul anterior.

În lucrarea d-sale, recensată mai nainte, d-l Pușcariu critică punctul de plecare și părerile d-lui Graur, ale cărui argumente nu le găsește convingătoare. În special insistă asupra nearticulării și articulării substantivelor după prepoziții, care nu atârnă de prepoziție, ci de felul cum e prezentată ideea parțială exprimată prin substantiv (« cunoscută », ori « necunoscută ») și de determinantele lui; asupra greșelii de a se fi lăsat indus în eroare de analogia scandinavă, căreia nu i s'a dat încă o explicare satisfăcătoare; în sfârșit asupra faptului că explicarea sintagmei *omul mieu* prin aglutinare din *omu-al mieu* întâmpină greutăți formale.

Pe p. 208—216 ale articolului *Autour de l'article postposé*, pus în fruntea acestei recensii, d-l Graur răspunde obiecțiilor d-lui Puș-

©BCU CLUJ

cariu, împărțindu-și răspunsul în trei părți: 1. Punct de plecare; 2. Fapte românești; 3. Fapte scandinave.

În partea întâia susține că, deși în limba română se găsesc exemple de prepunerea articolului, nu numai la numele proprii masculine, ci și la cele feminine, totuși n'a plecat dela ideea că articolul trebuia să fie pretutindeni prepus, ci dela expunerea d-lui C. Tagliavini, *Dacoromania*, III, p. 515 și urm., care constată că numeroase limbi cunosc articolul postpus, și arată că exemplele cu *ille* prepus găsite în *Thesaurus* sunt cel puțin de două ori așa de numeroase ca cele cu *ille* postpus.

În partea a doua mai întâi insistă din nou asupra faptului că, dacă un substantiv are două atribute adjectivale postpuse, dintre acestea numai cel din urmă își păstrează articolul prepus, articolul celui dintâi trece la substantiv *(codul civil și cel penal)*, transformându-se astfel în articol postpus. Reia apoi chestiunea nearticulării substantivelor după prepoziții, socotindu-și afirmația din studiul anterior « quelque peut schématique », cum este firesc într'un articol în care se discutau alte fapte.

Admite că substantivul poate primi articolul dacă este precedat de prepoziție + *tot*: *pe toate drumurile* (p. 210). Observ însă că după *tot* și *amândoi* substantivul se articulează, ori are prepoziție, ori nu (vezi exemple la Kr. Sandfeld și H. Olsen, *Syntaxe roumaine*, I, § 13, p. 19): *toți oamenii, amândoi bătrânii, toți trei militarii, toți marii preoți; în toată împărăția, pe amândouă șoselele*, etc. În acest caz deci nu se poate discuta articularea ori nearticularea după prepoziție.

Admite și că articolul « peut être employé lorsque le substantif est un nom de métier et qu'il fait en quelque sort figure de nom propre »: *l-am văzut pe doctorul, mă duc la popa*; etc. Dar exemple ca *pe bunicul n'avea cine-l înștiința* (Creangă), *Aștept pe tata* (Slavici), *ai ținut la fie-iertatul* (Slavici), etc. (vezi Kr. Sandfeld și H. Olsen, *o. c.*, § 28, p. 37), ne arată că substantivul este articulat nu pentrucă este « un nom de métier », ci pentrucă ideea parțială numită de el este prezentată ca fiind cunoscută de interlocutor. În povestire, când este vorba de lucruri amintite mai nainte se pot face și construcții ca: *ea zărise de pe fereastră pe neguțătorul; se uita la frigurosul* (vezi citatele la Kr. Sandfeld și H. Olsen, *ibid.)*.

©BCU CLUJ

Altădată avem a face cu brahilogii: *le povățuește cele sfinte pentru Domnul* [sc. *Dumnezeu*]*; va veni la anul* [sc. *care vine*]*; se uită la stânga* [sc. *mână*] și *la dreapta* [sc. *mână*] (vezi citatele la Kr. Sandfeld și H. Olsen, *ibid.)*.

D-l Graur afirmă, de altă parte, că « un mot comme *domnul* « le maître » ne peut pas être employé sans article: *l-am văzut pe domn* est imposible » (p. 210). D-l Graur se înșeală. Cum este cu putință să se spună: *dă să prindă pe copil de ureche, și cununară pe tineri, să nimerească pe smei, porunci să aducă pe țigani*, etc. (vezi citatele la R. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932, p. 227), sunt cu putință și construcții ca: *pe domn l-au ucis, pe slugă l-au făcut scăpat; pe domn l-am văzut, pe servitor nu*; etc.

D-l Graur arată că n'a afirmat niciodată că articolul trebue să se pună « în mod automat » la substantivul urmat de un determinant; a spus numai că « si le substantif est suivi d'un adjectif, il p e u t comporter l'article ». De aceea admite că se poate spune atât *găsește porți închise*, cât și *găsește porțile închise;* forma întâi la întrebarea: « quelle sorte de portes? », a doua la « quelle portes? » Și adaogă: « Mais la même phrase est imposible avec un singulier: *găsește poartă închisă*. C'est que l'adjectif est suffisant ici pour rendre le nom déterminé » (p. 211). Explicarea nu este nimerită. Este vorba de o expresie neobișnuită la singular. Oare crede d-l Graur că nu se poate spune: *iau cămașă curată; beau vin alb; are bărbat tânăr*, etc.? Nearticularea substantivului își are rostul ei în privința felului cum este prezentată pentru interlocutor ideea parțială exprimată prin substantiv. Dar când vorbitorul ar vrea să o prezinte altfel, adjectivul n'ar fi « suffisant ici pour rendre le nom déterminé ».

În deosebire de d-l Graur cred că aceste detalii nu sunt lipsite de importanță, « lorsqu'il s'agit de fixer l'usage général ». Dacă ținea seama de ele, d-l Graur și-ar fi redactat puțin altfel cele cuprinse în frazele următoare, despre care nu se poate spune că nu sunt în mare parte adevărate: « Et je ne crois pas qu'un seul Roumain, ayant toujours eu pour langue principale le roumain, puisse me contredire lorsque j'affirme que, en général, la présence de la préposition exclut celle de l'article, sauf pour le cas où le nom est suivi d'un déterminant. Celui qui se permettrait de dire *șade pe scaunul, intră în odaia, fuge la gardul* se signalerait immédiatement comme un étranger. Par

©BCU CLUJ

contre il est parfaitement correct de dire *șade pe scaunul mare* « il est assis sur le grand siège », *intră în odaia mea* « il entre dans ma chambre », *fuge la gardul vecinului* « il court vers la haie du voisin ». C'est dire que l'article, dans ces dernières tournures, n'appartient pas en fait au substantif, mais bien au déterminant suivant. *Odaia mea*, par exemple, sort de *odaie a mea* » (p. 210); « ... l'article n'est pas exigé par la préposition, mais bien par le déterminant suivant. Non seulement je n'ai jamais dit le contraire, mais il me semble que, en admettant ce fait, on admet implicitement ma théorie: l'article appartient en réalité au déterminant » (p. 211). « L'article appartient au déterminant » dacă acest determinant este exprimat în întregime în limbă (apoziție + atribut prepus). Dar când nu este exprimat decât atributul determinantului (= apoziție) ori al predicatului?

După aceasta d-l Graur mai face câteva rectificări de amănunt observațiilor d-lui Pușcariu cu privire la: explicarea formării genitivului, aglutinarea articolului aparținător determinantului substantivului care-i precedă acestuia, faptul dacă *ei* din *case ei albe* îi aparține substantivului *case* ori adjectivului *albe*, afirmarea că articolul prepus încă nu este « concrescut » cu numele următor, cum arată posibilitatea de a ne opri în vorbire după el, dar înaintea numelui: *am văzut câinele... lui Gheorghe*, interpretarea lui *le* din versurile:

Schelele să strice
Scări să le ridice,

și « metateza » *duce-vă-ți* în loc de *duceți-vă*.

În partea a treia arată că era îndreptățit să se refere la paralela scandinavă (veche islandeză), întru cât și în aceasta articolul postpus substantivului s'a născut din aglutinarea celui prepus adjectivului următor, iar teoria lui Delbrück *(Der altisländische Artikel*, în *Abh. d. Philol. Kl. d. kön. sächs. Ges. d. Wiss.*, XXXIII, 1, 1916) este ulterioară studiului lui Pollak *(Zur Stellung des Attributes im Urgermanischen, Ein Beitrag zur Geschichte des suffigierten Artikels im Altnordischen und der germanischen Kasuskomposita*, în *Indogerm. Forsch.*, XXX, 1912, p. 282—302).

Cum se vede din cele expuse mai sus în legătură cu lucrările d-lor Gamillscheg și Pușcariu, cred că în fond d-l Graur are dreptate: postpunerea articolului, și mai ales generalizarea ei, se datorește în

©BCU CLUJ

parte aglutinării articolului sintagmei atributive la substantivul, care-i precedă acesteia în topica logică, după ce a dispărut pauza dintre ea și substantiv. Mă deosebesc de d-l Graur, care vede în această sintagmă atributivă, pe care o numește de obiceiu « determinant », numai adjectivul [1]) și genetivul, cu toate că ea poate fi și o expresie prepozițională, care determină un substantiv (ori un cuvânt considerat ca substantiv), exprimat ori rămas neexprimat, juxtapus celuilalt în formă de apoziție epexegetică. Articolul îi aparține acestui substantiv exprimat ori neexprimat cu care se acordă.

Teoria d-lui Graur explică numai în parte postpunerea articolului definit: cazurile în care substantivul este determinat printr'un atribut în felul arătat mai sus. Dar noi avem articol enclitic și la substantive lipsite de atribute. Se ivește dela sine întrebarea, cum s'a născut encliza articolului la acestea: prin generalizare din cazurile cu atribut articulat proclitic, ori prin moștenirea din latina vulgară a tipurilor *dux ille*, *Medea illa*, *Scipio dux ille* în poziții în care *ille* nu se putea întrebuința proclitic?

În lipsă de monumente de limbă dinainte de secolul XVI este greu să spunem cum s'au petrecut lucrurile.

D-l Graur nu poate tăgădui existența tipurilor latine vulgare amintite. El constată numai că în *Thesaurus* « le nombre des exemples

[1]) Cf.: « ... on peut trouver différents détails qui nous montrent que primitivement l'article appartenait à l'adjectif » *(Mélanges linguistiques*, p. 52); « Les deux cas obliques ont en roumain la même forme: *omului*, etc.; ils ne sont différenciés que par le fait que le génitif comporte nécessairement l'article *al* préposé: *al omului*. Le même article préposé s'emploie pour les possessifs: au nominatif *meu* « mien », etc., on ajoute *al* pour former le génitif du pronom personnel. Il est certain que, dans ces cas, l'article appartient à l'adjectif, car celui-ci peut être employé isolé, avec l'article: *al meu* « le mien » (« mon mari » pour les paysannes); *așa-i omul nostru, al dracului* « l'homme est un suppôt du diable » (littéralement: « il est ainsi notre homme, il tient du diable ») *(Mélanges linguistiques*, p. 53), « C'est dire que l'article, dans ces dernières tournures, n'appartient pas en fait au substantif, mais bien au déterminant suivant. *Odaia mea*, par exemple, sort de *odaie a mea* » *(Bulletin linguistique*, V, 1937, p. 210); « ... en admettant ce fait, on admet implicitement ma théorie: l'article appartient en réalité au déterminant » *(ibid.*, p. 211); « ... l'article appartient au déterminant suivant » *(ibid.*, p. 212); « En fait, l'article *cel* peut être séparé du substantif, mais il ne peut pas être séparé de l'adjectif auquel il appartient » *(ibid.*, p. 214); « Pour moi cela prouve tout simplement que l'article appartient à l'adjectif, puisqu'on pouvait dire *ei albe*, mais *ei case* n'existe pas » *(ibid.*, p. 214).

©BCU CLUJ

de *ille* postposé est de l'ordre de 70, tandis qu'il est préposé dans 150 exemples » (p. 208). « Il va de soi que l'on n'a pas le droit de tirer des conclusions en se fondant uniquement et entièrement sur les exemples du *Thesaurus*: les listes que l'on y trouve ne sont pas exhaustives, et, d'autre part, les exemple tirés d'auteurs anciens, en vers comme en prose, prouvent uniquement que l'ordre des mots était libre et utilisé comme moyen stylistique. Mais on sait que l'usage normal était de placer le démonstratif avant le substantif (v. Marouzeau, *L'ordre des mots dans la phrase latine*, 149 s.). Ce qui est plus concluant, c'est que dans un livre tardif et sans prétentions littéraires, tel que la *Peregrinatio Aetheriae*, M. G. L. Trager a trouvé *ille* bien plus souvent préposé *(The use of the latin demonstratives (especially* ille *and* ipse) *up to* 600 *A. D., as the source of the romance article*, New-York, 1932, p. 17) et cela bien que M. Trager semble considérer dans un exemple comme *homo ille bonus* que l'article est postposé, tandis que, pour ma part, je serais enclin à le considérer comme préposé à l'adjectif. Citons encore C. Balmuș, *Étude sur le style de Saint Augustin dans les* Confessions *et la* Cité de Dieu, Paris, 1930, p. 118: « Le démonstratif *ille* est d'un usage très fréquent chez Saint Augustin. Il a souvent fonction d'article et il est placé avant le substantif ou l'adjectif qu'il détermine.

« On était donc en droit d'attendre en roman un article préposé, ce qui est du reste vrai pour toutes les langues, exception faite pour le roumain » (p. 209).

Dar nici Aetheria, care cunoaște postpunerea lui *ille*, nici Sf. Augustin nu sunt reprezentanți ai latinei vulgare estice, ci ai celei apusene, deci din exemplele găsite în lucrările lor nu putem trage concluzii definitive în privința evoluției romanicei estice, care a dat naștere limbii române și în care postpunerea lui *ille* a putut ajunge să se întrebuințeze mai des decât prepunerea.

Postpunerea lui *ille* a existat în latina vulgară. Ea a putut să rămâie și să se desvolte în romanica estică, în special după substantivul care începea propoziția, pe care *ille*, fiind aton, nu o putea începe, întărindu-se prin forma de articol postpus rezultată din aglutinarea articolului atributului juxtapus în formă de apoziție epexegetică, după dispariția pauzei dintre el și substantivul determinat. În lipsă de dovezi contrare peremtorii (d-l Graur nu le-a adus și cred că nu le va

©BCU CLUJ

putea aduce), se impune această concluzie, care reiese, cum am arătat, și din lucrările d-lor Gamillscheg și Pușcariu.

H. Brugmann, *Die Demonstratiopronomina der indo-germ. Sprachen*, Leipzig, 1904, p. 44, avea dreptate când socotea că nu se mai poate discuta (este «überwunden») ipoteza unui substrat autohton traco-illyric pentru explicarea postpunerii articolului românesc, albanez și bulgar. Având în vedere marele număr al limbilor cu articol postpus și distanța la care se găsesc ele, trebue să ne gândim, împreună cu W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, Heidelberg, 1931, p. 139, mai curând la putința unei creații spontane («einer spontanen Neuschöpfung») și la contactul de sute de ani dintre popoarele balcanice («an die vielen seit Jahrhunderten bestehenden Wechselbeziehungen der Balkanvölker»).

Astfel de discuții științifice interesante, dintre care fiecare aduce câte o contribuție nouă și prețioasă pentru soluționarea chestiunii, ar fi de dorit să se facă liniștit, obiectiv și fără patimă. Îmi pare rău când trebue să constat că tonul răspunsului dat de d-l Graur d-lui Pușcariu lasă impresia de oarecare nervozitate, care duce uneori la afirmații riscate. Am arătat câteva în cursul acestei recensii. De încheiere mai amintesc una.

Vorbind de grafiile *case ei albe*, d-l Graur scrie: «Pour moi cela prouve tout simplement que l'article appartient à l'adjectif, puisqu'on pouvait dire *ei albe*, mais *ei case* n'existe pas» (p. 214) [1]). Am văzut însă cum stăm cu aparținerea articolului la adjectiv. Cât privește afirmația că o formă cum este *ei case* «n'existe pas», este și ea greșită. *Albei case* se poate explica doar numai din *albe ei case*, în care *ei* a aparținut genitiv-dativului *case*. Deci a trebuit să existe și *ei case*. Nu există în exemplul *case ei albe* care are altă topică. Și formele vechi *ei noastre credințe* (Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II, p. 156),— care presupune și existența formei *ei credințe*,— *fetele i Mândrioae*, *feciorii ei Șoldănească*, etc. (vezi Găzdaru, *o. c.*, p. 114 și urm.), ca și cele actuale cunoscute din toponimie: *Dâmbul i cioară*, *Fântâna ii Mărine*, etc., ori din lumea plantelor: *p...i țigancă* (ibid., p. 116), sunt dovezi pentru existența unei forme de genitiv-dativ *ei case*. Dar

[1]) Repet, și d-l Pușcariu spune, p. 261: «wo *ei* den Genitiv oder Dativ des folgendes Wortes anzeigt».

©BCU CLUJ

fiind vorba de sintagma *case ei albe* nici nu se poate discuta existența forme *ei case*, ci numai a formelor *case ei* și *ei albe*.

ILIE BACINSCHI, *Problèmes de linguistique balkanique*. 1. *Un aspect de l'article défini, en ro[u]main*, în Omagiu lui I. Nistor 1912—1937, Cernăuți, 1937, p. 83—93.

Explicările date până acum dispariției articolului masculin *-l* (G. Weigand, *Jahresbericht*, IX, p. 83: « nu pe cale fonologică », ci printr'un fel de etimologie populară, ajutată de analogia formelor dela plural ale declinării substantivelor, unde forma articulată a nom.-acuzativului se face prin adăogarea unei vocale, de ex. *pomi-pomii*, și tot așa urma să se facă și la singularul masculin; S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, p. 117, și *Dacoromania*, VII, p. 461: « pe cale analogică », și anume după analogia dispariției lui *-l* final cunoscute dialectului istroromân; D. Găzdaru, *Descendenții demonstrativului* ille *în limba română*, p. 103—110: « dispariția articolului masculin *-l* este de natură fonologică », căci articolul aninat la sfârșitul cuvântului, fiind aton, a fost supus alunecării sunetelor și s'a ros cu timpul, neaducând niciun prejudiciu important clarității limbii, întru cât după căderea lui *-u* final forma nearticulată nu se putea confunda cu cea articulată decât la substantivele care au înainte de *-u* muta + liquida) nu-l mulțumesc pe d-l Bacinschi. De aceea d-sa propune altă explicare: « Or, nous mettant en quête d'une « spinta » extérieure pour le remplacement de =ul par =u, tant de correspondances surprenantes qui existent entre le roumain et l'a[l]banais nous amènent a penser au parallélisme, bien ancien, entre la série albanaise luftë-lufta [,] punë-puna, jetë-jeta etc. et la série roumaine luptă = lupta, vită = vita, muncă = munca, parallélisme qui serait si heureusement complété par les séries ujk = ujku, shok = shoku, dhē = dheu etc. et lup = lupu, domn = domnu, soț = soțu, etc. Il est vrait que l'article =u en albanais subit la concurrence de -i (biri[,]zoti etc.), mais le dialecte tosque, qui a plus de traits communs avec le roumain, a certaines préférences pour l'article = *u* en dehors du besoin d'éviter l'hiatus (shi-shiu) ou des palatalisations produisant une confusion avec le pluriel (mik = miku).

Supposer, cependant, que le remplacement de =ul par =u soit dû à l'influence de l'article albanais, ce cerait admettre une influence

©BCU CLUJ

albanaise de date relativement récent, à une époque où les deux peuples étaient géographiquement et politiquement séparés. Or, cette séparation, à mon avis, n'a jamais été absolue et complète » (p. 85—86).

Însuși d-l Bacinschi vede deci o samă de greutăți pentru această explicare. Dar ele sunt mult mai multe. Între altele este și păstrarea articolului *-l(u)* în dialectul aromân.

Cred deci că influența externă, chiar și cea albaneză, în dispariția articolului masculin *-l* trebue înlăturată.

Conservatismul în grafia textelor vechi de o parte, de altă parte neglijența cu care lucrau copiștii, mai ales cei ai documentelor, și culegătorii tipografi, ne împiedecă să cunoaștem limpede când și în ce împrejurări s'a întâmplat începutul dispariției articolului *-l*. Totuși unele presupuneri putem face și întemeindu-ne numai pe puținele date pe care le avem la dispoziție.

Am văzut în recensiile anterioare că numele de înrudire nu primesc articolul înaintea pronumelui posesiv enclitic și că d-l Gamillscheg și d-l Pușcariu cred că aceasta se întâmplă din pricina că, posesivul făcând în privința tonului o unitate cu cuvântul pe care-l determină, nu admite să se vâre între el și acest din urmă un nou element și astfel tipurile *mamă-mea* și *fiu-mieu* continuă latinește *mamma mea* și *filius meus*.

Ceea ce se întâmplă în legătura dintre posesivul enclitic și numele de înrudire a putut să se întâmple și în legăturile dintre alte nume cu celelalte enclitice, în special cu dativul pronumelui personal conjunct, cu care se alcătuește una din conjugările noastre pronominale.

O scurtă privire asupra exemplelor culese din secolul XVI de O. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, II, p. 168—169, Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, p. 91—92, ne arată că cele mai multe din ele intră în această categorie [1]). Tot așa este și majoritatea exemplelor pe care ni le dă d-l Găzdaru, *o. c.*, p. 107—110: *cucu-i frate lângă ea, mńi-i dor de soțu mńeu, trupu lu Hristos, păru l-aveam împletit*, etc., ca să nu mai pomenesc pe cele literare ale d-lui Bacinschi

[1]) Firește, găsim înaintea encliticelor și forme articulate. Totuși cele nearticulate dăinuiau. Interesante din acest punct de vedere sunt exemplele: *trupulu-șŭ Isusŭ munci* (Coresi, *Cartea cu învățătură* dela 1580—1581, ed. Pușcariu-Procopovici, p. 176/16) și *aducându lui întru jărtvă trupu-șu-lŭ* (id., *ibid.*, p. 180/1), pentru care cf. actualul *trupu și-l aduse jertfă*.

©BCU CLUJ

(p. 89—90): *vinu-i bun, traiu-mi este greu, cugetu-i drept, Sfârşitu-ţi va fi*, etc. După analogia formelor: *Păru-i cade pe ochi*, ori *Capu-mi pun pentru el*, etc., s'a putut zice şi *Îi cade păru pe ochi*, ori *Îmi pun capu pentru el*, etc. Astfel, cu toate că scrierea unui singur *l*, în cazul că articolul *-l* se întâlneşte cu alt *l* dela începutul unui cuvânt următor, ar putea fi în textele vechi nu numai rezultatul inadvertenţei scriitorilor sau culegătorilor, ci şi să oglindească realitatea unui fenomen menit să ajute şi el dispariţia articolului *-l* [1]), totuşi probabil în legăturile sintactice arătate mai sus trebue să căutăm punctul de plecare al acestei dispariţii. Limba poetică, despre care d-l Bacinschi ne spune (p. 89): « c'est par la langue poétique que la forme articulée *omu* suivie des enclitiques susdites, en dépit de la tradition littéraire, s'est frayé le chemin pour pénétrer dans l'usage littéraire », n'a făcut decât să continue tradiţia populară.

Având în vedere această explicare nu mai este nevoie să ne punem întrebarea de ce n'a dispărut *l* din *al, el, cel, cal, sătul* [2]). Articolul *-l* n'a dispărut doar fiindcă ar fi fost o consoană finală, ci fiindcă s'a întins analogia unor cazuri în care el nu s'a pus. Această analogie nu s'a putut întinde asupra niciunui cuvânt care n'avea de primit articol, nici asupra articolului *al* şi *cel* proclitic.

Dacă se admite această explicare pot fi socotite de prisos unele consideraţii ale d-lui Bacinschi întemeiate pe presupunerea că fenomenul dispariţiei articolului *-l* s'a ivit sub influenţa albaneză.

Reţin explicarea originii tipului de nume de familie Gheorghiu, Vasiliu, Atanasiu » provenant des gen. respectifs en néogrec où ils sont sentis comme des formes figées: *ἡ γυρία Ἀθανασίου* signifie en grec « la femme de Athanasios » aussi bien que « la dame Athanasiu « (p. 93).

KARIN RINGENSON, *Le rapport d'ordinaux et de cardinaux dans les expressions de la date dans les langues romanes*. Paris, 1934, 130 p.

Este o lucrare interesantă în care K. R., studiind pe bază de texte mai întâi limba latină, apoi deosebitele limbi romanice, încearcă să

[1]) Aşa sunt dintre exemplele din sec. XVI strânse de O. Densuşianu: *fiiu lu Dumnedzău, glasu lor, sufletu lui, sufletu lor*. etc.; dintre cele ale d-lui Găzdaru: *trupu lu Hristos, păru l-aveam împletit*, etc.

[2]) Vezi S. Puşcariu, *Dacoromania*, VII, p. 460—461, şi Al. Graur, *Bulletin linguistique*, V, 1937, p. 216.

©BCU CLUJ

explice de ce limbile romanice întrebuințează numeralele cardinale pentru a arăta despre a câtea zi din lună este vorba, în vreme ce limbile germanice întrebuințează numeralele ordinale. Despărțind chestiunea întrebuințării cardinalelor în locul ordinalelor în două, socoate întrebuințarea lor la datare (cu excepția celui dintâi) de origine latină, deci un procedeu romanic, iar pe cea din locuțiuni ca *pagina 30*, *capitolul 12*, cunoscută și limbilor germanice, ca o « rezolvire » a cifrelor sau « obișnuința de a ceti cum sunt scrise cifrele » care artă numerele de ordine ale paginilor, capitolelor, etc. Firește, se ocupă și de limba română (p. 103—104 și 127—128). Deoarece gramaticile românești nu se ocupă de această chestiune, a fost nevoit să se adreseze d-lui Kr. Sandfeld și d-șoarei H. Olsen, care i-au pus la dispoziție manuscrisul sintaxei române, pe care o aveau în lucrare, pentru a întrebuința exemplele din ea (se pot vedea acum tipărite în *Syntaxe roumaine*, I, §§ 228 și 229, p. 242—244). Sintaxa d-lui Sandfeld și a d-șoarei Olsen însă nu este o sintaxă istorică, ci studiază numai starea actuală a limbii. Astfel K. Ringenson, întemeindu-se numai pe exemplele culese de d-lor (și adaug: reproduse cu numeroase greșeli), nu poate stabili în ce epocă a intrat procedeul romanic în limba română, dacă i-a servit ca model altă limbă și care anume, ori dacă avem a face cu o formație autohtonă. Constată numai că limba română în această privință se înșiră între celelalte limbi romanice, iar întrebuințarea procedeului romanic este veche și în ea. Cât privește întrebuințarea numeralelor pentru a arăta ordinea, limba română nu cunoaște regule bine fixate *(pe timpul Catarinei a II-a, Dan al V-lea, Sorbona de pe timpul lui Napoleon al 3-lea ;* dar *psalmilor cinci și opt, în capitolul III*, etc.).

N. DRĂGANU

Popovici D., *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*. București, 1935. Ed. « Cartea Românească », 335 p., in-8°. (Institutul de Istorie literară și Folclor, Nr. 5).

Același, « *Santa Cetate* ». *Intre utopie și poezie*, București, 1935, 179 p., in-8°. (Aceeași colecție, Nr. 8).

Ideologia e o lucrare de strictă specialitate și de proporții mari. A fost prezentată ca teză de doctorat. Autorul supune ideile literare ale lui Heliade unui examen minuțios, proiectând o lumină puternică asu-

©BCU CLUJ

pra amănuntului și căutând totdeauna să explice semnificația în ansamblul ideologiei literare a scriitorului. Ca metodă, lucrarea se caracterizează prin preocuparea permanentă a autorului de a stabili izvoarele de inspirație ale scriitorului.

Informația pe care d-l Popovici o concentrează în felul acesta, bogată și sigură, ne face să vedem în ce măsură scriitorul studiat de d-sa era tributar străinilor. Ideile, de proveniență clasică, preromantică și romantică, sunt urmărite cu pricepere în peregrinarea lor din țară în țară, dela autor la autor, din carte în carte, până ajung să fie încorporate în opera scriitorului român. Întreaga lucrare prezintă caracterul acesta și numai cu titlul de exemplu s'ar putea cita capitolul *Primul contact cu estetica occidentală*, în care sunt arătate căile pe care Heliade s'a îndrumat către unii teoreticieni occidentali ai literaturii, ca Blair, Marmontel, etc., sau, în capitolul despre limba literară, paginele în care este urmărită influența lui Vico (p. 245—262).

Urmărind pretutindeni explicația, autorul încadrează pe Heliade în curentele mari de idei ale timpului. Lucrarea capătă în felul acesta un caracter hotărît explicativ, diferențiindu-se pe latura aceasta de studiile închinate anterior lui Heliade, studii ce nu au mers niciodată atât de adânc și care, în cea mai mare parte a lor, se mărgineau la operația elementară a descrierii operei scriitorului.

Studiul d-lui Popovici ne face să vedem pe scriitorul român într'o lumină nouă; el însemnează în același timp o contribuție de căpetenie la înțelegerea evoluției ideilor literare în România și la reconstruirea fizionomiei intelectuale a epocii. Pentrucă lucrarea dedicată lui Heliade aduce o contribuție prețioasă la alegerea multora dintre scriitorii vremii, ea va rămânea indispensabilă și pentru întreaga epocă a acestui scriitor. Ca pildă, voiu cita numai nota 1 dela pagina 111 și nota 2 dela pagina 216, referitoare la influența fabulei saint-simoniene în literatura română: desvoltate, ele ar putea da naștere unui studiu independent, de proporția unei teze de doctorat.

Dacă în lucrarea precedentă accentul cădea cu toată hotărîrea pe latura literară, în *Santa Cetate* este explorată, cu aceeași metodă și cu aceeași bogată documentare, ideologia socială a generației dela 1848. Autorul ne face atenți însă din primele rânduri (p. 8) că urmărirea problemelor de natură socială izvorăște din necesitatea de a lămuri literatura cu caracter social din România. Și spre a justifica metoda,

©BCU CLUJ

d-sa închină un capitol aparte poeziei lui Heliade *Santa Cetate*, pe care o așează în toată atmosfera de ideologie, fără de care părea până acum o curiozitate, și izbutește să-i descifreze înțelesul ascuns. Evident, nu este vorba aici de o lucrare de valoare artistică, ci de o operă caracteristică pentru atitudinea multor scriitori ai epocii.

Preocupat astfel de explicarea caracterului social militant pe care poezia română îl prezintă în numeroase cazuri din secolul trecut, autorul este nevoit să stabilească izvoarele externe ale ideologiei sociale ce se găsește la baza ei. După ce, întemeiat pe un bogat material inedit, ne înfățișează încercările nereușite de organizare falansteriană dela noi, autorul se oprește îndelung asupra ideilor sociale vânturate de revoluția română dela 1848 și scoate la lumină o lucrare inedită a lui Heliade, *Catehismul socialiștilor*, pe care o studiază în amănunt și o publică în anexă, împreună cu originalul francez, a cărui descoperire revine de asemenea d-lui Popovici.

Ca și în cazul lucrării precedente, autorul aduce prețioase date, în text sau în note, în legătură cu activitatea unor scriitori români. Relevez pasagiul dela p. 9-11, în care ni se dau prețioase precizări în legătură cu tehnica artistică a lui Ghica în *Scrisori*.

Opera d-lui Popovici își realizează obiectivele propuse și constitue o lucrare indispensabilă pentru înțelegerea poeziei sociale române. Ea ne face să înțelegem că ideologia poporanistă a fost anticipată, în unele din elementele ei fundamentale, de preocupările social-literare ale unora din corifeii revoluției dela 1848.

Ca observare finală, este de relevat claritatea sobră a formei, lipsa de repetări și evitarea efuziunilor admirative. Bogata documentare nu turbură de loc contururile luminoase ale formei. Sunt în această lucrare, ca și în cea precedentă, pagini de antologie. Relevez din aceea pasajele în legătură cu rolul traducerilor și al criticii (p. 147—158), precum și paginile închinate lui Vico și Heliade (245—262), iar din cea din urmă, capitolul final: *Santa-Cetate* (p. 118—135).

D. CARACOSTEA

TITU MAIORESCU, *Insemnări zilnice*. Publicate cu o introducere, note, facsimile și portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu, I (1855—1880). București, Socec & Co., s. d., in-8°, XXXV + 356, p. + 17 fotografii și 5 facsimile h. t. + errata.

©BCU CLUJ

Publicistica română a înregistrat, în timpul din urmă, o serie de lucrări cu caracter documentar în legătură cu activitatea « Junimei » dela Iași și, paralel, unele studii închinate aceleiași mișcări literare. Explicabil prin însemnătatea pe care această societate o deține în cultura română, interesul pentru ea a fost stimulat și de unele comemorări recente. Ca în toate împrejurările de felul acesta, el a dat naștere unei serii întregi de lucrări ce păstrează o evidentă notă ocazională. Sunt însă și contribuțiuni esențiale pentru înțelegerea junimismului sau a unora dintre junimiști. În rândul acestora se cuvine să înregistrăm notele zilnice ale lui Maiorescu, a căror publicare a contribuit să fixeze unele trăsături din caracterul criticului dispărut și să retușeze altele.

Din cele 44 de caiete în care se coprind însemnările, volumul publicat pune în circulație materialul din primele 6, coprinzând epoca dintre 1855—1880. Lipsesc însă însemnările dintre anii 1860—1869 (cu excepția a câtorva din 1866), adică din epoca cea mai interesantă din viața lui Maiorescu și rostul lui în cultura română: primele conferințe și profesoratul dela Iași, înființarea « Junimei », a *Convorbirilor Literare*, lupta lui pentru stabilirea unui cod literar precum și lupta contra universitarilor barnuțiani. Pentru toate acestea va trebui să ne raportăm și mai departe la prețioasa monografie pe care Simion Mehedinți o publica, după notele atunci existente, în *Convorbiri Literare* din 1910, și la documentele date la iveală de Torouțiu.

Însemnările pun într'o lumină nouă pe Maiorescu. Cel dintâi lucru care surprinde este lipsa unei atenții mai susținute pentru literatura românească a zilei: câteva note fugare în legătură cu unii scriitori, cum sunt Slavici, Caragiale, Eminescu, unele din ele trădând satisfacția burgheză de a-și considera propria-i mărinimie pecuniară. Se cade apoi să se remarce cultul său susținut pentru « eternul feminin », care aruncă o rază puternică de lumină asupra tragediei sufletești a primei sale soții, cult care-l face la un moment dat să aprecieze spiritualitatea mușchilor Mitei Kremnitz și să contabilizeze, spre bucuria biografilor prezenți și viitori, diareele copilului acesteia. Se cuvine de asemenea să se noteze pasiunea naivă ce-l prindea uneori de a însemna zi de zi temperatura, sau sârguința cu care înregistrează poeziile știute pe de rost, precum și organi-

©BCU CLUJ

zarea diferită a aprecierilor asupra unor oameni cu care avea, sau cu care nu avea, ceva de împărțit.

Datele acestea, care au fost remarcate îndată și pe care pene entuziaste au fost ispitite să le ridice la temperatura biografiei romantate, sunt de fapt de o importanță redusă față de bogăția sufletească ce se desprinde din *Insemnări*. Acelea care datează din epoca școlarității pun în lumină un copil sârguincios, lucrând deopotrivă pentru propria plăcere și pentru « testimoniu ». O muncă metodică, în al cărei plan se poate întrevedea și mintea organizatoare a tatălui, ducând la rezultate indiscutabile. Pasionat pentru teatru (*Insemnările* debutează cu o lungă listă de piese văzute până în 1855), copilul anticipează pe profesorul și criticul literar, în notele pe care le acordă cu profuziune tuturor artiștilor. Cu veleități literare, el face planuri peste planuri, pe care le și pune în aplicare și din care reținem, pentru importanța ce o are în formarea lui Maiorescu, traducerea unei părți din opera lui Lessing. În ceea ce privește propria literatură, are de timpuriu bunul simț de a-i vedea lipsa de calități artistice și de a renunța la ea. « Astăzi am terminat piesa mea « Lustspiel ohne Namen », notează el la 4 Noemvrie 1856. « Mare lucru nu e de ea, căci e un lucru de ocazie; dar e destul spirit în ea ». O constatare care însemnează încă multă bunăvoință față de sine însuși, dat fiind faptul că inteligența lui, prea mult organizată pe treptele formale, nu se caracterizează în mod exclusiv prin spontaneitatea fără de care spiritul nu există. În bilanțul anului 1857 constată cu bucurie că pregătirea științifică l-a făcut să nu mai reușească în poezie, ocupație neserioasă. De altfel anii aceștia, 1857—1858, sunt anii în care Maiorescu ajunge la o promptă maturitate spirituală: problemele se pun pe un plan cu mult mai coprinzător, iar lecturile stârnesc rezonanțe sufletești puternice care, fapt caracteristic pentru poetul din trecut și pentru criticul în devenire, se organizează statornic sub prevalența preocupărilor intelectuale: « Această blestemată logică mă cristalizase cvarț dur », scrie el în Mai 1858. Fapt explicabil între altele și prin influența pe care o suferă la data aceasta din partea unor filosofi germani, în primul rând din partea lui Herbart. Alături de Lessing, Herbart contribuia esențial la fortificarea înclinărilor raționaliste ale lui Maiorescu. Prin ei doi, prin Lessing în deosebi, pentru care tânărul elev dela Theresianum are o admirație nereținută: (« O, ce om! — Multe

©BCU CLUJ

din cele spuse de el parcă sunt tocmai din gândul meu »), gândirea acestuia se arcuia atingând raționalismul francez. Și cine urmărește în lenta lui construcție idealul estetic pe care Titu Maiorescu îl propune poeziei române în 1867, înțelege cu ușurință că ancorarea la concepția clasică este în primul rând un fapt de educație și de influențe. Kant îi va da formula de cunoaștere a lumii externe, Schopenhauer îi va arăta rostul formei apriorice a cauzalității, Hegel, Vischer și Hense îl vor face să vadă rolul cuvântului în poezie și-i vor pune la îndemână o serie de exemple bine alese pentru ilustrarea părerilor susținute; dar astrele îndepărtate care orientează argumentarea scriitorului român sunt: noblețea subiectului, noblețea expresiei, armonia și obligația de a edifica toate acestea pe un puternic suport rațional. Faptul acesta așează pe Titu Maiorescu pe linia Herbart, iar dincolo de el, prin Lessing, pe linia largă a clasicismului.

Cultul pentru Lessing și Herbart se completa cu acela pentru marii scriitori antici, pentru cei englezi și mai cu seamă pentru cei germani. S'ar putea remarca astfel cum sub influența lui Goethe, Jean Paul și Carlyle începe să se schițeze la Maiorescu concepția titaniană, concepție pe care simțul său de măsură a știut s'o reducă la proporții acceptabile, dar care, sub influența lui, avea totuși să explodeze în cultura română. Treptata lui distanțare de familie și izolarea față de colegi, ostentativ notate în *Insemnări*, trebuesc judecate sub unghiul acesta. « Sunt înconjurat aici de oameni, pe care, crescând, i-am întrecut pe toți, pe care pe toți îi pot face să zică da sau nu, cum oiu vrea eu ! ». O mărturisire prețioasă pentru procesul sufletesc al tânărului care, dela setea de prietenie pură trece la aceea de a avea discipoli, dela expansiune și comuniune sufletească la catehizare, dela școlar și prieten la profesor și maestru.

Insemnările pun în lumină în același timp un temperament cu totul diferit de acela pe care toată lumea i-l credea înnăscut. Seninătatea lui zeiască a fost adeseori o mască și totdeauna o cucerire grea asupra lui însuși. Copil, are momente de criză în care își sfâșie hainele; adolescent, trăește o criză religioasă extrem de puternică (fapt care îl face să aprecieze cu atâta ardoare filosofia ateistă a lui Feuerbach); iar atunci când are asupra lui răspunderea unei familii este totuși ispitit de gândul sinuciderii sau al exilării voluntare. Toate

©BCU CLUJ

acestea cedează însă sub frâna de fier a unei voințe puternic disciplinate.

În total, o carte deosebit de prețioasă prin mărturisirile pe care le aduce pentru înțelegerea lui Maiorescu și orientarea spirituală a generației care avea să se ridice sub influența lui. Nu putem termina fără să subliniem serviciul pe care Rădulescu-Pogoneanu l-a făcut literaturii române prin editarea acestor note. Avem totuși de făcut o rezervă: căutând să reliefeze cât mai mult meritele lui Maiorescu, d-sa accentuează inferioritatea lui Hasdeu și Odobescu. Locul pe care Maiorescu îl ocupă în scara valorilor culturale române este astăzi bine precizat și consolidarea lui nu are nevoie de negarea oricărei valori pozitive, capabile să-l concureze. S'a arătat prea mult zel pentru prestigiul maestrului în pasiunea cu care a fost decapitată o personalitate de puterea spirituală a lui Hasdeu. Dar dacă faptul acesta era pe placul lui Maiorescu, de bună seamă el ar fi protestat împotriva încercării de a face același lucru cu Odobescu. Educați în medii deosebite, cei doi scriitori se alimentează totuși într'o largă măsură din aceleași izvoare : Lessing și raționalismul francez. Faptul acesta îi face să se prezinte cu atâtea însușiri asemănătoare. Că Odobescu și « Junimea română » au precedat pe Maiorescu și « Junimea »; că, în legătură cu limba literară, el înțelege să ia atitudinea pe care avea s'o adopte după aceea și Maiorescu, sunt fapte care merită să fie consemnate nu cu scopul de a face pe unul tributar celuilalt, ci spre a sublinia identitatea de vedere a lor, suportul care trebuia să-i apropie și care i-a și apropiat. Cât de mult s'au simțit apropiați spiritualicește ne-o arată și bunăvoința excesivă cu care Maiorescu apreciază poezia unui George Crețeanu, « junimist » dela « Junimea română » din Paris și poet care intra în zestrea generală a lui Odobescu.

Raporturile acestea se cuvine să fie privite sub o altă lumină: numai în felul acesta, lăsând pe fiecare la înălțimea la care a știut să se ridice, vom avea înțelegerea adevărată a mărimii lui Maiorescu. Pentrucă urmărind valorificarea lui într'un mediu amorf, se realizează de fapt o coborîre generală pe portativul intelectual, ceea ce nu este spre folosul nimănui, ceea ce nu este, în deosebi, spre folosul lui Maiorescu.

D. POPOVICI

©BCU CLUJ

G. C. NICOLESCU, *Ideologia literară poporanistă. Contribuțiunea lui G. Ibrăileanu și bibliografia problemei.* București, 1937. Institutul de Istorie Literară și Folklor, condus de D. Caracostea, 10; in-8°, 194 p. + errata.

Căutând să lămurească atitudinea lui Duiliu Zamfirescu față de problema poporanistă, Nicolescu ajunge să ne dea o lucrare independentă în care, pe baza unei informații bogate, urmărește apariția și desvoltarea poporanismului în literatura română. D-sa distinge o mișcare premergătoare, preporanismul român, în cuprinsul căreia stabilește apoi o fază de luminare, una de transiție, una național-socială și una socialistă. De bună seamă, este binevenită insistarea asupra epocii de luminare, epocă așa de puțin cunoscută în literatura română. Sub influența acestei mișcări au fost puse în circulație atâtea din ideile care aveau să devină mai târziu pietre angulare în construcția culturii române. Iosefinismul a mijlocit Românilor cunoașterea ideilor mari care au frământat spiritele europene în secolul al XVIII-lea. Și într'o lucrare care ar merita să figureze în bibliografia capitolului respectiv din studiul lui Nicolescu, în *Calendarul* dela Buda pe anul 1814, în care se vorbește și despre vindecarea unor boale de animale și despre « alcătuirea omului », Românii își aduc aminte și de Împăratul Iosef al II-lea, care « dădu afară orânduiala cea vrednică de pomenire a toleranției, adică slobozenia legilor ».

În timp ce faza de luminare se caracterizează prin grija de a face educația claselor de jos ale poporului, faza de transiție s'ar caracteriza, după părerea autorului, prin adăogarea unui « larg suflu umanitarist » la preocupările anterioare. Indiferent însă de rațiunile politice care au determinat apariția sa, iosefinismul se caracterizează el însuși printr'un suflu umanitarist de largi proporții. Ce deosebire este, sub raportul acesta, între *Insemnarea călătoriei* a lui Dinicu Golescu, bunăoară, și lucrările apărute anterior, în faza de luminare? Ceea ce distinge aceste două perioade este mai de grabă faptul că în unele provincii societatea românească ajunge să ia tot mai mult cunoștință de ideile socialiste, înzestrate cu o putere de acțiune cu mult mai mare decât cele iosefiniste. Pornind dela punctul acesta de vedere, devine cu totul naturală clasificarea materialului la care se oprește autorul, clasificare ce oglindește transfigurarea treptată a

©BCU CLUJ

ideilor socialiste în cultura română. Dacă la faptul acesta s'ar fi adăogat o accentuare mai puternică a repartizării geografice a fenomenului și s'ar fi reținut statornic pe planul comparației gânditorii străini a căror influență a determinat sensul în care aceste idei s'au orientat în cultura română, prețiosul material pe care autorul îl aduce în discuție ar fi devenit cu mult mai elocvent.

Pentru aceasta ar fi trebuit însă o independență mai marcată față de cronologie și o atașare exclusivă la idee. Metoda hronografică, pe care autorul o cultivă cu predilecție, îl duce la segmentarea ideei și la repartizarea, an de an, a fragmentelor ei. Elemente de « Aufklärung » sunt astfel prezentate pe aceeași linie cu date sociale și cu altele de folklor cu notă socială. Sunt reveniri de preocupări și de autori, schematizați pe osatura cronologică a problemei, în așa fel încât expunerea ia adeseori aspectul unei comunicări bibliografice ușor comentate. Natural, nu se poate face abstracție de cronologie într'o lucrare de felul acesta. Sunt însă posibile anumite concesiuni, anumite conciliațiuni. Astfel de concesiuni a făcut bunăoară René Bray, în *Chronologie du romanisme*, care studiază totuși manifestările romantismului nu an de an, ci săptămână de săptămână și adeseori zi de zi.

Partea a doua a lucrării urmărește după aceeași metodă nașterea și desvoltarea poporanismului, precum și reacțiunile stârnite de el. După o succintă prezentare a mișcării narodnice din Rusia (în legătură cu care se putea raporta și la lucrarea lui G. Steklow, *Michael Bakunin, ein Lebensbild*, Stuttgart, 1920, ed. II, și mai cu seamă la studiul lui Labry, *Herzen et Proudhon*, Paris, 1928), autorul pune în lumina cuvenită contribuția lui Stere la determinarea noii mișcări care, prin eroziune în rândurile socialiste, ajunge să-și creeze un drum tot mai larg. Convertirea idealului socialist în ideal poporanist este urmărită pe o documentare foarte bogată, iar paralelismul cu mișcarea similară din Rusia este susținut cu probe concludente. De o atenție specială se bucură Ibrăileanu, a cărui activitate teoretică este urmărită în toate meandrele ei. Sunt puse în lumină unele contradicții în coprinsul crezului său literar, precum și anumite inconsecvențe între teorie și practică. Se notează însă just înțelegerea pentru opera de artă de care regretatul critic dela Iași a dat dovadă din plin. Într'adevăr, nu cu subtilități teoretice a atras și îndrumat

©BCU CLUJ

Ibrăileanu, ci cu gustul său fin, cu iubirea sa de frumos. Se notează de asemenea tenacitatea cu care el luptă pentru ideea « specificului național », ceea ce pune în lumină lipsa de îndreptățire a celor ce identificau poporanismul cu socialismul. De altfel, spiritualitatea română era făcută să recepționeze această idee: dela « specificul național », prin « caracterul etnic » curent și până la recenta « matrice stilistică » de esență freudiană, ea a descălecat autoritară în cultura română, aducând cu dânsa o privire din ce în ce mai adâncă în straturile sufletești.

Lucrarea este completată cu o bibliografie foarte bogată, pentru care autorul merită toate felicitările. Puține vor fi datele care vor veni s'o completeze. Ar fi fost poate util să se înregistreze și *Icoana creșterii rele* a lui Andrei Mureșanu, ca un indiciu că preocupările de luminare au dăinuit până târziu în Ardeal; și să se amintească și latura educativă din activitatea lui Bogdan-Duică în același scop. Din periodice, unele indicațiuni ar fi putut fi scoase din *Revolta*, *Românul-Verde*, *Socialistul*, *Răzvrătirea* și chiar *Rosetti*, deși este mai mult un organ al poliției decât al publicului. În organizarea materialului bibliografic autorul se conduce după bibliografia dată de Hunt, în *Romantisme et socialisme en France*, Oxford, 1935. Bibliografia ar fi câștigat și mai mult dacă — ea — ar fi respectat în toate diviziunile criteriul cronologic, dacă bunăoară n'ar fi înregistrat în același capitol întâi pe Caragiale și apoi pe Clain, întâiu pe Delavrancea și apoi pe Budai-Deleanu, întâi pe Lovinescu și apoi pe Petru Maior. Ar fi fost de dorit de asemenea ca autorul să nu se fi condus și după unele criterii exterioare: așa împarte materialul nu după funcțiunea pe care o are în lucrare, ci după felul de prezentare. Avem astfel diviziunile: I. Volume: *a)* studii, *b)* izvoare; II. Articole: *a)* studii, *b)* izvoare, — când mai firesc ar fi fost ca noțiunea de « studii » sau de « izvoare » să primeze.

Rezervele formulate nu scad însă lucrarea discutată în stima noastră. Cu totul dimpotrivă: ea aduce pasiune de muncă, onestitate și rezultate care o impun printre lucrările serioase. Judecat după această lucrare de debut, autorul îndrepățește toate speranțele.

D. POPOVICI

©BCU CLUJ

VASILIU, AL., *Din argoul nostru*, în « Grai și Suflet », vol. VII (1937), p. 95—131; — (același), *Glose la câteva expresii din argou*, ib., p. 309—312.

Capitolul consacrat argot-ului de către Iorgu Iordan în a sa *Introducere în studiul limbilor romanice* (Iași, 1932, p. 410—433) a deșteptat și la noi, cum era și firesc, ceva mai mult interes față de acest domeniu al linguisticei. Lectura capitolului amintit ne-a îndemnat să prezentăm (în DR VII, 163-7), în ordinea noțiunilor pe care le numește, o mică parte din terminologia specială a bărbierilor și a pungașilor din capitală, așa cum am spicuit-o din colecția incompletă (de pe un an) a revistelor « Ilustrațiunea Română » (anul II) și « Realitatea Ilustrată » (anul VI). Al. Graur, în studiul *Les mots tsiganes en roumain* (în « Bulletin linguistique », an. II, p. 108—200) și în *Notes sur les « mots tsiganes en roumain »* (ib., III, p. 185—186, IV, p. 196—200 și V, p. 222—225), a scos la lumină și a explicat un mare număr de termeni argotici de origine țigănească, culeși din izvoare variate. Contribuțiuni de preț în acest domeniu ne-a dat în timpul din urmă P. Ciureanu, Iorgu Iordan, V. Gr. Chelaru, C. Armeanu, Gh. Agavriloaei și iarăși Iorgu Iordan, în « Buletinul Institutului de Filologie « Al. Philippide » (vol. II, p. 203—207 și 208—212; vol. IV, p. 102—204), Al. V. Dobrescu (*Argotul*, București, 1938), ș. a.

Lucrarea de care ne ocupăm mai jos prezintă un material, în parte cunoscut, pe care autorul a avut ocazie să-l culeagă în curs de două luni (Decemvrie 1933 și Ianuarie 1934) dela întemnițații din închisoarea militară dela Jilava.

Într'o introducere, într'un ton neobișnuit la un cercetător serios, autorul (p. 95—101) — debutant în filologie, fiindcă cele 7 pagine de introduceri la descântecele culese de dânsul din Hunedoara și din Moldova (cf. « Grai și Suflet », V, 50—63 și VI 248—305) nu-l arată a fi mai mult — ia o ținută combativă față de tot ce s'a lucrat până acuma în acest domeniu. Al. Graur (în « Viața Românească », XXIX—1937, nr. 7, p. 89-98) a ilustrat cu dovezi mijloacele metodice nepermise urmate de Al. Vasiliu în prezentarea contribuției înaintașilor, precum și metoda incalificabilă pe care o urmează spre a-și însuși explicațiuni datorate înaintașilor.

Completăm în rândurile de mai jos informația asupra lucrării lui Vasiliu.

©BCU CLUJ

În capul listei contribuțiunilor la argotul românesc apărute în reviste de specialitate, Vasiliu așează un articolaș al subsemnatului. Iată concluziile la care ajunge dânsul: « în Dacoromania, VII 123 [greșit, în loc de 163], Ștefan Pașca dă o listă de vreo 20 de termeni [de fapt am expus acolo 49 de termeni, numind 28 de noțiuni] fără să aducă aproape nimic personal, fără spirit critic și cu interpretări greșite » (p. 98). O mică socoteală: din cei « vreo 20 de termeni » Vasiliu declară că 4 sunt greșit considerați ca termini-argot, 3 sunt greșit explicați, 4 sunt intrați în vorbirea familiară și deci n'au ce căuta în lista pe care am dat-o (3 din ei însă se găsesc și în lista lui Vasiliu), 3 « prezintă în adevăr interes, dar.. nu sunt explicați » [: pe *caraiman* V. îl explică greșit din turcește, când de fapt e rus. *karaman* « buzunar », cf. Al. Graur în « Viața Românească » vol. nr. cit. p. 94 și în « Bullet. linguistique », V 223, iar pe doi dintr'înșii, *tiră* și *tuflă* îi lasă și V. neexplicați]. Adunați împreună, fac 14. Curat vorbă românească: « cei patru evangheliști sunt trei, Luca și Matei ».

V. îmi impută interpretări greșite. Astfel (p. 98) dânsul profită de împrejurare spre a-mi da, radios, o lecție în privința originii țigănești a lui *șuti* = « a fura ». Etimologia și-a însușit-o din studiul lui Al. Graur (cf. « Bullet. linguistique », II 190), fără să-l citeze însă. În privința lui *caramangială* (ib.) rectifică sensul stabilit de mine de « prilej de furt » cu « furt »; *ploscarul* nu e, după V. « hoț îndemânatic » ci « hoț de poșete ». Forma *sest*, dată de mine așa după izvorul utilizat, fusese corectată de Ciureanu (*op. cit.*, p. 207) în *șest*. Nu sunt după V. termini de argot *domnișoară* = « cocotă » și *a paște* = «a pândi». Am înregistrat în articolașul mieu termenul *pisică* = « hoț sprinten, care escaladează cu ușurință gardurile și care se urcă pe burlane și ziduri » (DR, VII 166). Vasiliu recunoaște că a fost înregistrat de mine, dar nu-i indică sensul, spre a-l putea explica astfel: « diminutivul de la *piesă*: *piesică* > *pisică* » !.

Amintind articolul citat al lui P. Ciureanu, după ce-i face și lui învinuirile obicinuite, spune totuși că « spre deosebire de Șt. Pașca, la d-sa se vede preocuparea de a da etimologii » (p. 99). Cu alte cuvinte Șt. Pașca nu a avut de loc această preocupare. De fapt era fără folos să se indice etimologia unor forme cunoscute din limba comună cu sens apropiat și ușor explicabil oricui. Am încercat totuși, când am crezut că e necesar, să arăt raportul dintre înțelesurile comune și

©BCU CLUJ

cele de argot, atunci când am putut, și am indicat etimologia — bine-rău — atunci când terminul argot nu avea o relațiune de formă cu un cuvânt din limba comună. V., care asigură ritos (p. 95) că în lucrarea sa « împrumuturile vor fi arătate în cuprinsul textului », fără însă să o poată face — cum era și natural — când încearcă să dea asemenea lămuriri, spune enormități ca aceea pe care am amintit-o în legătură cu *pisică* sau când explică pe *salto* « salut(are) » din *salt-o* (pălăria) sau expresia *a cădea pe bec* (p. 312) într'un fel care constitue o grosolană interpretare a celei franc. *tomber sur un bec (de gaz)*, cum a arătat Al. Graur (« Viața Românească », XXIX, nr. 7, p. 97—98).

Rămâne o făgăduială pe cât de pretențioasă pe atât de ridicolă cea făcută de V. (p. 95) că « mă voi limita la câteva considerațiuni generale în ceea ce privește argoul nostru — procesele de creație, elementele componente ». În această privință rămân neexplicate 70 la sută din formele pe care le dă. Amintim câteva: *aiurist*, *albuș*, *altoi*, *bancuri*, *biciclist*, etc., etc.

V. citează izvoarele de care s'a folosit după bunul său plac. Câteva exemple: dânsul înregistrează *a arde* = 1) a lovi, 2) a înșela, 3) sens obscen (p. 101), dar nu spune că sensurile 1 și 2 îi sunt cunoscute și DA. (ad II 3); — pentru *arzoaie* (p. 101—102) dă forma *damă arzoaie* « derivat din *arde*, întrebuințată în sens obscen », fără să citeze și sensul de « femeie sentimentală » (cf. « Adev. Lit. și Artistic », III—IV 151,5) și nici forma *arzoiu*, *arzoaică* cu sensul de « om sau femeie prea nervoasă, că nu o prinde vremea în loc » (« Ion Creangă », III 109), nici pe acela din DA s. v. de « plin de foc, focos, înflăcărat » și nici măcar derivatul *arzoaică*, amintit mai sus, cunoscut și din « Grai și Suflet », VI 138. Pentru *cearșaf* (p. 109) = « bancnotă de 1000 lei » citează CADE, și nu DA care-l atestă cu același sens. Vorbind despre *bișțari* (p. 104) = « bani » a căruia etimologie a fost dată de Graur (« Bullet. », II 130) din țig. *bištari*, V. indică aceeași etimologie, citând cuvântul țigănesc după Serboianu *(Les Tsiganes)*, dar neamintind pe Graur, lăsând să se înțeleagă că etimologia e proprie.

Vasiliu mă învinuește că am dat în articolașul mieu termeni cunoscuți cu același sens și graiului comun sau familiar. Observația i se potrivește lui mai bine decât mie: nu era de folos să treacă în glo-

©BCU CLUJ

sarul său expresia *a lua în băşcălie* = « a lua în bătaie de joc » (p. 102), fiindcă o cunoaște toată lumea [1]), nici pe *belciug* = « inel », cunoscut cu același sens și DA, pe care V. nu-l citează de asemenea, nici pe *cujbi* (p. 112) = « a bate », *glaje* (p. 115) = « sticlă », *ocoș* (p. 121) = « deștept », *pițule* (p. 123) = « bani », *plisc* (p. 123) = « gură », ș. a.

V. care face atâta caz de explicația pe care am dat-o lui *a șuti* < *șut*, când îmi era, după opinia sa, atât de ușor să deschid orice dicționar țigănesc care mi-ar fi arătat etimologia — pe care mi-o indică dânsul, căci o cunoaște din studiul amintit al lui Graur, pe care nu-l citează însă — ar fi putut la rândul său să deschidă orice studiu asupra argotului francez sau orice dicționar francez care indică și cuvintele din argot, și ar fi putut vedea lesne că sunt în glosarul său o seamă de termeni împrumutați sau formați în analogie cu asemenea termeni francezi. Astfel: *felinar* = « ochiu » (p. 114), dimpreună cu *lampă* cu același sens, trebuia pus în legătură cu fr. *lampion*, *lanterne*; *iudă (iudalâc)* (p. 117) trebuia legat de fr. *judas (judacer, judasserie)* cu sens identic; *jamboane* = « picioare » (p. 117) trebuia explicat din fr. *jambon* « șold », « coapsă »; pentru *maimuță* = « prostituată » (p. 118) cf. fr. *singe*, care, printre alte sensuri, în argot îl are și pe acela de « amant », fr. *singesse* = (și) « cocotă »; pentru *material* = « bani » (p. 119), cf. fr. *materielle* « mijloace de existență (câștigate la joc »); *polidor* = « pol » explicat ca o « încrucișare » între *pol* și fr. *luis d'or*, e de fapt, la origine tot un împrumut străin, numele mitologic *Polydor* [2]); pentru *a se topi* = « a fugi » (p. 128), cf. fr. *fondre* « a o șterge »; pentru *trompă* = « nas » (p. 128), cf. fr. *trompe*; idem, pentru *ursoaică* = « amantă », « prostituată » (p. 129), cf. fr. *ourser* « a poseda o femeie »; pentru expresia *a-i face bucata* = « a da de gol, a denunța pe cineva » (p. 130), cf. fr. *faire une pièce a quelqu'un* « a-i juca festa »; pentru *a umbla cu bună dimineața* = « a intra pe fereastră dimineața, la furat » (p. 130), cf. și fr. *vol au bonjour* « furt săvârșit

---

[1]) Vasiliu respinge etimologia din țig. *baștali* = « șea » dată de Graur (« Bullet. », II 127) și aduce cuvântul în legătură cu *bașca* (Viciu, *Gl.*) a căruia etimologie o ia, fără să citeze, din Șăineanu *(Infl. orientală)* sau din DA.

[2]) Ar fi vorba de *Polydor*, fiul lui Priam, căruia tatăl i-a încredințat comorile sale spre a le duce și pune în siguranță în Tracia, regatul lui Polymnester, ginerele lui Priam. Polymnester, spre a deveni stăpân pe aceste comori, a asasinat pe *Polydor*.

©BCU CLUJ

dimineața »; pentru *vacă cu lapte* = « prostituată speculată de către (un) nene » (p. 131), cf. fr. *vache à lait*, idem.

Cam așa se prezintă, după o cercetare fugară, partea « originală » din culegerea lui Vasiliu. Dacă rândurile de față nu s'au restrâns numai la examinarea materialului de limbă ci s'au extins și la cercetarea metodei de lucru a autorului, e fiindcă trebuia denunțată — odată pentru totdeauna — suficiența împreunată cu o atitudine neleală și arogantă pe care Al. Vasiliu, și alături de el și alți câțiva tineri [1]) debutanți în filologie dela noi, o adoptă față de tot ce s'a scris și se scrie în această specialitate. Fenomenul e cu atât mai trist cu cât atitudinea acestor tineri nu are la bază nici setea de adevăr, nici o pregătire de specialitate, ci aviditatea de a-și forma « atmosferă » în cercurile nespecialiste obicinuite să citească fără să controleze.

ȘT. PAȘCA

---

[1]) Aceeași urîtă rea credință și superficialitate o dovedește un alt tânăr, dornic să se facă cunoscut — prin paginele « Arhivei » dela Iași — V. I. Cataramă. Recensând (în « Arhiva », an. XLIV, p. 332—339), lucrarea subsemnatului despre *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului* (apărută în colecția de « Studii și Cercetări », XXVI, a Academiei Române), dânsul falșifică evidența, atribuindu-mi apucături necorecte, greșeli și lipsuri imaginare; îmi indică pretențios izvoare bibliografice pe care le spicuește din însăși lucrarea mea; formulează observații și — de cele mai multe ori greșit — concluzii din aceeași lucrare, pe care le prezintă însă ca pe niște contribuții proprii, susținute uneori — ca o favoare pe care mi-o acordă — cu câte un « cum o recunoaște » sau « cum arată și Pașca ».

Cataramă îmi atribue lipsă de corectitudine în citarea izvoarelor, dând ca exemplu faptul că nu am citat la Studii utilizate (p. 17—21 ale lucrării mele), cartea lui A. Dauzat, *Les noms de personnes* « după care Pașca își orientează subiectul și trage majoritatea concluziilor sociale, economice și psiohologice (sic !). Ba încă face și citate din ea și chiar foarte dese » (« Arhiva », p. 332). Dacă ar fi cetit cu atenție lucrarea pe care a recensat-o, ar fi văzut și poate ar fi înțeles că (la p. 17, cf. nota) lista bibliografică respectivă cuprindea numai « o seamă de izvoare de documentare din cele citate mai des în cursul *expunerii materialului* », deci în cadrul Onomasticonului și nu în Introducere. Ba, în forma cum se exprimă Cataramă, cetitorul ar fi ispitit să creadă că am plagiat pe Dauzat, citând din studiul amintit fără să arăt izvorul. Orice cetitor cinstit se poate convinge însă de adevăr controlând afirmația lui Cataramă: lucrarea lui Dauzat am citat-o ori de câte ori a fost nevoie, și adică la p. 7, 45, 53, 57, 76, 92, 101, 102, 105, 122. Nu e cinstită deci afirmația lui Cataramă că în lucrarea mea « Dauzat se trece aproape neobservat » (« Arhiva », 333). Pe Bréal și pe Ritter îi găsește citați Cataramă la p. 50, 53 și 64. Aș fi mulțumit ca Cataramă să-mi indice stu-

©BCU CLUJ

IROAIE, P., *Cântece populare istroromâne.* (Din publicaţiile Seminarului român de literatură modernă şi folclor al Universităţii Regele Carol II din Cernăuţi). Extras din rev. « Făt-Frumos ». Cernăuţi, tip. « Glasul Bucovinei », 1936, p. 88, format 8°, preţul 100 lei.

— *Aşa cântaţ!* Cântece populare istroromâne. Canti popolari istroromeni. Biblioteca « Făt-Frumos », nr. 6. Extrase din rev. « Făt-Frumos ». Susńevița-Jeián, 1936, format 32, preţul 30 lei.

Cele două publicaţii ale tânărului folclorist cernăuţean se întemeiază pe acelaşi material, cules dela fraţii noştri din Istria. Una însă, cea dintâiu, se adresează cercetătorului specialist, cealaltă e oferită Istroromânilor înşişi. De aici decurge şi deosebirea tehnică între

---

diul lui Vendryes de care m'aş fi putut servi în legătură cu comentarea materialului expus în lucrarea mea. Sau, poate, Cataramă dă asemenea indicaţii pentru « atmosferă », spre a părea informat în materie? Aşa se pare, după felul cum citează, pornind dela un pasaj (dela p. 46), pe care nu l-a înţeles, din lucrarea mea, un studiu al lui Tito Zanardelli *(I soprannomi di persone e di luogo a Lizzano in Belvedere...)* în care nu e vorba — cum spune Cataramă — de supranume care pătrund în istorie, ci pur şi simplu de supranumele obişnuite într'o aşezare rustică din Appennini.

Dar pentru ca să se vadă superficialitatea cu care lucrează Cataramă şi uşurinţa cu care crede că poate induce în eroare pe cetitorii « Arhivei », mai amintim un singur exemplu: vorbind de Chestionarul IV al Muzeului Limbii Române, Cataramă afirmă (« Arhiva », p. 333), că « din Chestionarul acesta se înţelege clar că în denominaţia primelor începuturi predomina factorul religios, mai ales în regiunile ferite de influenţele antroponomastice moderne. Epoca răspândirii, spune Paşca, coincide cu cele dintâiu manifestaţii de cult religios ». Câte afirmaţii, atâtea enormităţi! Întâiu, *nu chestionarul, ci răspunsurile* la chestionar ne pot oferi material informativ. Acest material nu ne poate servi ca documentare istorică în sensul celor de mai sus, fiindcă el oglindeşte împrejurări contemporane. În sfârşit, « denominaţia primelor începuturi » nu mai poate fi influenţată de antroponomastica modernă.

Un cât de neînsemnat sentiment de prudenţă ar impune unui tânăr înzestrat cu resurse atât de reduse şi cu o pregătire atât de suspectă să-şi cântărească cuvintele apreciind munca altora şi mai ales să aibă necontenit respectul proprietăţii străine. A-ţi însuşi, dând ca ale tale, constatări şi concluzii făcute de alţii pe care — spre a-i îndepărta din atenţia cetitorilor tăi — îi depreciezi cu mijloace ca cele desvăluite mai sus, e odios. Cetitorii de bună credinţă ai « Arhivei » se pot convinge uşor că « originalele consideraţiuni » ale lui Cataramă, sunt sau falsuri grosolane, sau constatări adesea rău înţelese, spicuite din studiul subsemnatului.

©BCU CLUJ

cele două publicații. Și una și cealaltă au ieșit din îndemnul lui L. Morariu, căruia îi datorăm atâtea contribuțiuni de preț în legătură cu viața și limba Istroromânilor.

1. Publicația adresată specialiștilor cuprinde, în afară de cele 122 de producțiuni populare în versuri (p. 12—42) publicate (cu mai puține erori de tipar) în ediția populară, și (patru) anexe în proză (p. 43—48), o introducere (p. 5—11), note literare și lingvistice (: bibliografia p. 51—53, coincidențe, asemănări, influențe p. 54—60, note linguistice p. 60—77), două arii muzicale istroromâne (p. 78) și câteva clișee (p. 79—86).

Volumul aduce un material variat și bogat, util pentru studiile de folclor și de filologie. Autorul a cules acest material în cursul unei călătorii întreprinse la Istroromâni între 7.VIII și 20.IX 1935.

În introducerea sa Iroaie ne povestește greutățile pe care le-a întâmpinat în descoperirea cântecului istroromân dibuit de altfel mai înainte de Leca Morariu: a cules cântecele numai «în urma unui teribil sondaj» (p. 6). Dânsul ne informează totuși că bătrânii își mai amintesc, vag, că mai de mult se cânta românește în Istria. Iroaie relevă un poet cântăreț în dialect, pe Ive Peras din Bîrdo (p. 7). Împărtășim și noi regretul de a nu fi notat melodiile cunoscute la Istroromâni. Cele două, amintite, notate de carabinierul V. Bacelli, după îndemnul lui Iroaie, sunt probe insuficiente pentru cunoașterea melodiilor istroromâne. Autorul are dreptate numai în parte când atribue dispariția cântecului istroromân faptului că Croații îl ridiculizează. Nu le ridiculizează oare și graiul? De ce acesta trăiește încă? De ce, la Jeián, fetele (care ar trebui să fie, după regula stabilită de mult, mai conservative) cântă, după cum am constatat la fața locului, mai ales cântecele Slavilor înconjurători? Am fost informat că dacă astăzi se cântă la Jeián destul de mult cântece în dialect, faptul se datorește îndemnului lui Iroaie, care a lăsat acolo bune amintiri.

Textele sunt notate după grafia lui L. Morariu. Ordinea succesiunii lor e următoarea: cântece, cântece elegiace, satirice, și diverse. Ele sunt însoțite de traducere în limba română.

La sfârșitul colecției critice se arată unele coincidențe, asemănări și influențe remarcate în producțiunea populară istroromână;

©BCU CLUJ

în notele dela sfârșit se fac observații, mai ales stilistice, sintactice și uneori lexicale, asupra textelor.

Iată câteva scăpări din vedere care ar trebui îndreptate:

Nota 5 (p. 61): în versul *io rad voi tire șteptă* (p. 12), *rad* nu e substantiv, ci adjectivul slav. r a d = « bucuros »;

nota 6 (p. 62) atrage atențiunea asupra topicei viitorului: auxiliar + pronume + verb predicativ și se dă ca exemplu și forma dialectală dr. *Da-i-oi sare mânânțę*, *Să crape irima 'n ię* (Mușlea, în « Arh. de folclor », I 170), în care *mânânțę* se consideră ca verb, când de fapt e diminutivul lui *mărunt*. În tot cazul regula e inexactă pentru exemplul dacoroman, cel puțin în ce privește ordinea stabilită de I.: *da(-i-oi)* nu e auxiliar, ci predicativ;

nota 9 definește iterativele (« uzul verbelor iterative pentru exprimarea acțiunii continui, multiple sau repetate »). Iroaie consideră iterative verbe dr. ca *chezășului* (alături de *chezăș(u)i*), *comăndălui* (alături de *comanda*), *rândului* (alături de *rândui*), *găzdălui* (: *găzpui*), *spovedui* (: *spovedi*), *prețălui* (: *prețui*), *gustări* (: *gusta*), *cotili* (: *coti*), desvoltate, după dânsul, « dela verbe a căror ultimă silabă se dublează (sic !) prin intervenția unui *l* epentetic (!) urmat de cele mai multe ori de *u*, și câteodată preces de *u* » (sic). Evident, toate formele considerate de Iroaie ca iterative, sunt cuvinte regionale cu același sens ca celelalte, împrumutate mai recent, cf. ung. k e z e s e l n i (cf. DA, s. *chezăș(u)i*), r e n d e l n i, g o n d o l n i, iar după analogia acestora s'au format dubletele *găzdălui*, *prețălui*; *gustări* nu e derivat din *gusta* ci din *gustare* (cf. DA), iar *cotili* nu are legătură cu *coti*, nu însemnează « a coti în mod repetat », ci « a cotrobăi », care e cu totul altceva;

nota 24: greșit se traduce *siru-i o ramnițę* (p. 13) cu « sânu-i (e) o câmpie », fiindcă *i* nu e, cum crede I., « pronume conjunct și verb predicativ în același timp » (p. 65), și deci nu e adevărat că « posesivul (e) înlocuit cu pronumele personal conjunct » (ib.), căci, de altfel se știe, forma conjunctă a acestuia nu e *i* (din *îi*) ca în dr., ci *ăl'*, *l'i* sau *l'*;

nota 29 (p. 65): în privința topicei « viitorului în interiorul căruia » după model slav « se intercalează elemente streine », nu era inutil să se dea și exemple dr. (cf. O. Densusianu, *Hist.*, II, p. 412—413).

©BCU CLUJ

Aceeași observație la notele 37 (p. 66), 57 (p. 68) unde se dă un singur exemplu popular dr.;

nota 58: vorbește de sincoparea (sic!) vocalelor prin fonetică sintactică (p. 68), în legătură cu forma: *lu blăga-m neberit* și subliniază că se sincopează adesea și consonante. Adevărat, dar nu în cazurile indicate, căci acolo avem numai dispariția aparentă (nu sincoparea, care e altceva) a lui *n* în forme ca: *iă av acațăt î-măr* (= în măr) sau *dați-ăm î-tajen de rubli* (= *în* din *un tajen)* unde avem de a face cu un *î* nazal, care, natural, cu sistemul simplificat de transcriere nu se putea nota;

nota 109: în legătură cu expresia: *când am mic biveit* (p. 24) = « când am fost mic » trimite, pentru forma verbului predicativ, la it. (dial.) *biviad* (= « trăia ») cu care, evident nu are nimic a face, fiindcă forma ir. e luată din croată, b i v a t i (= « a fi, a exista, a trăi », cf. A. Gavazzi, *Rječnik hrv.-franc.*, p. 19);

nota 112 (p. 72) nu are rost. Forma *drâcu mń-av sricea lât* nu ilustrează repetarea pe care I. vrea să o documenteze în alte dialecte; de asemenea nu știm la ce se referă nota 116;

p. 16 (XVI): cele două strofe n'au legătură de sens între ele. Sunt, probabil, două creațiuni independente;

p. 23 (XLIV): interesantă forma *Pacl'ensche uşę s-a rescl'ide Și anuntru d-er l-a-ncl'ide* (= « infernală ușă se va deschide Și înăuntru de-l va închide »), care, dacă e la mijloc o greșală de tipar, trebuie analizată astfel: *de r-l-ăncl'ide*, din *de-l rę* [s. *ra*] *ăncl'ide*, prezentând o desvoltare fonetică cunoscută în ir. (cf. Pușcariu, II 134). De asemenea la pag. 33 (LXXXIV): *Cum, drâcu, nu-l' ra* (în loc de *nu-l'ra* cum prezintă I.) *fi râd* (= « cum dracu nu i-ar fi drag »);

De remarcat nota 96: interesantă forma *toț vińavęit-a* (p. 22) = « toți au venit », cu *ń* intervocalic în loc de *-r-*. Se cunoștea până acuma numai pentru pers. a treia plur. a indicativului o asemenea formă dela *veri*, și e o analogie după pers. întâiu a ind. prez.;

p. 17 (XXI): se atestă un alt caz de *iaste* (pers. 3 ind. prez.) (de astădată cu *a!)*, alături de acele atestate de Popovici, *iâste*, și de Feretić, *jaste* (rostit, probabil, cu *â)*;

p. 38 (CXI): un caz interesant de fonetică sintactică: *Se rai tu mire vrâ lâ* (= « dacă ai vrea să mă iei »), cu asimilațiune pentru *Se rei* (s. *rai) tu mire vrę lâ*;

©BCU CLUJ

2. Ediția populară, deosebit de cea critică, cuprinde o prefață dedicată Istroromânilor, iar la sfârșit un indice al comunelor istroromâne cercetate de autor și numele Istroromânilor care i-au dictat textele. Folosul acestei ediții populare, pusă g r a t u i t în mâna blajinilor noștri frați instroromâni prin sacrificiul generos al lui Leca Morariu — a lui « Leca », cum d-sa e cunoscut și chemat de t o ț i Istroromânii — este incalculabil. Broșurica întitulată *Așa cântaț*, dimpreună cu volumul de texte în proză publicat de același Leca Morariu, tot pe seama Istroromânilor, *Lu frați noștri* (Suceava, 1928), constitue — alături de cartea de rugăciuni — singura hrană spirituală a celei mai mari părți dintre Istroromâni. Și nu exagerăm: aceste două colecții de texte istroromâne și repetatele vizite pe care Leca Morariu, elevii săi și alți vizitatori dacoromâni le-au întreprins în Istria au făcut minunea de a deștepta conștiința etnică a Istroromânilor și de a-i face să nu se mai rușineze față de străini de cântecele și datinele lor.

ȘT. PAȘCA

CARANICA, I., *O sută treizeci de melodii populare aromânești*, culese și notate de..., București. Tip. Ziarului « Universul », 1937, in-8° mare, p. 160. Prețul 150 lei.

Lucrarea ieșită din truda și minunata pricepere a distinsului profesor de muzică dela Școala Normală de Învățători din Cluj, fost profesor la Liceul din Bitolia, I. Caranica, umple un gol foarte mult simțit în literatura folclorică muzicală aromânească. Bogăția acestui folclor, așa cum se desprinde el din colecția ce ni se oferă, ne era, nouă Dacoromânilor, aproape necunoscută. Datorăm deci toată recunoștința noastră atât culegătorului cât și Societății de Cultură Macedoromână care a mijlocit tipărirea unei asemenea lucrări importante nu numai din punct de vedere muzical, ci în egală măsură și din punct de vedere filologic.

În fruntea volumului, scrisoarea elogioasă și pe deplin meritată a d-lui Th. Capidan atrage atențiunea asupra importanței culegerii, care redă un aspect nou din viața Românilor din Peninsula Balcanică.

Introducerea autorului (p. 5—10) dă relațiuni sumare, dar suficiente, asupra caracterului specific al melodiilor macedoromâne, diferite dela o regiune la alta. Aceste deosebiri regionale, rezultate din

©BCU CLUJ

felul de viață diferit dela o regiune la alta, condiționate de îndeletniciri deosebite, și produse de înrâuriri de ale popoarelor conlocuitoare, coincid cu deosebirile de graiu. De aceea autorul se simte obligat să grupeze melodiile culese în trei grupuri: al *Aromânilor nordici* (grămusteni), al celor *sudici* (culese din regiunea Epirului și a Veriei) și al celor culese dela *Fărșeroți*. Grupul Aromânilor de Nord obicinuește să cânte mai ales cântece de dor, de dragoste, și numai în mai mică măsură cântece haiducești, caracteristice mai ales la Aromânii sudici. Caracterul oriental al cântecului macedoromân se vădește mai ales la Aromânii nordici, în contact mai des cu Turcii; la aceștia se remarcă în același timp și influența cântecelor slave. Interesant este cântecul fărșerot: melodia acolo o începe o singură persoană, iar restul grupului intră în cântec după un tact sau două, dimpreună cu o altă persoană care acompaniază pe primul, cântând aceleași cuvinte însă pe o melodie diferită. Grupul întreg nu spune cuvintele, ci ține doar isonul, cu vocala *e-e-e*, până la sfârșit. Acest fel de a cânta, cunoscut și la Albanezi (cf. Th. Capidan, *Fărșeroții*, p. 142) se obicinuește și la Istroromâni, după cum am constatat în cursul verii trecute. Și la Istroromâni, ca și la Fărșeroți, pe aceeași melodie se cântă și texte în altă limbă (croată).

E importantă partea introducerii care descrie dansurile aromânești (p. 6-7).

Pentru ca culegerea să fie accesibilă și celor care nu cunosc graiul macedoromân, textele sunt traduse (liber) în dacoromânește.

Unele din textele cântecelor cuprinse în colecția lui Caranica ne erau cunoscute din alte publicații. Pentru acestea meritul culegătorului se reduce la notarea melodiei lor. Cea mai mare parte însă ne e cunoscută numai din această culegere, încât ea e o remarcabilă contribuție dialectologică. Caranica adoptă cu grijă sistemul de transcriere obicinuit la culegerile de texte macedoromâne și deci ne oferă un bogat și sigur material dialectal.

ȘT. PAȘCA

INSTITUTUL DE DEMOGRAFIE ȘI RECENSĂMÂNT, *Nomenclatura profesiunilor și întreprinderilor, cuprinzând și codul profesiunilor*. București. Editura Institutului de Demografie și Recensământ, 1933, in-8°, p. X + 135. Prețul 40 lei.

©BCU CLUJ

Printre numeroasele și foarte prețioasele publicații ale Institutului de Demografie și Recensământ date la iveală prin truda și priceperea lui S. Manuila, cea pe care o semnalăm în rândurile de față constitue fără îndoială o mare contribuție pentru lexicografia noastră. În adevăr, prin intensificarea rapidă a vieții noastre economice și industriale de după războiu mai ales, s'a simțit nevoia de specializare cât mai restrânsă în toate ramurile activității noastre. Această bogată diviziune în domeniul tuturor meseriilor și preocupărilor individuale a creat, cum era și necesar, o mulțime de termeni noi, necunoscuți până acum de curând limbii noastre comune, îmbogățind astfel, cu împrumuturi străine sau cu creațiuni nouă, limba română actuală.

În introducerea scrisă de S. Manuila (p. V-X), ni se descrie sistemul de coordonare a diverselor capitole care alcătuesc publicația, ni se atrage atențiunea supra greutăților întâmpinate cu coordonarea materialului cules din buletinele de recensământ, material controlat la nevoie de instituții speciale (Camere de comerț, industrie, Școale de meserii, Administrații financiare etc.), sau de persoane indicate, care și-au dat avizul în legătură cu terminologia pe care o prezintă publicația. De asemenea ni se atrage atențiunea că s'a făcut o cercetare asupra terminologiei comunicate prin buletinele de recensământ din nouile provincii. Ni se oferă astfel, într'o publicație oficială, terminologia completă a îndeletnicirilor cunoscute astăzi în cuprinsul pământului românesc, terminologie recunoscută deci ca oficială și indirect recomandată ca atare. Ne-am permite ca să recomandăm, și de data aceasta, ca atunci când se « oficializează », cum e cazul de față, un sistem care privește de aproape limba română, să se ia, pe lângă avizul specialiștilor și acela al filologilor, care ar putea să zăgăzuiască într'o oarecare măsură năvala sălbatică a neologismelor care înnecă, în lumea profesiunilor libere și în cea a industriilor particulare și oficiale, terminologia românească, și face ca oricine, intrat pentru un moment în mijlocul activității străine preocupării lui, să se găsească în neputință de a pricepe puzderia de numiri scoase din vocabularul profesiunilor franceze și puse în circulație de « specialiștii » nu totdeauna români. Subliniem acest lucru nu spre a nega desăvârșit nevoia de a împrumuta anumiți termeni străini, ci spre a zăgăzui măcar câtva adoptarea lor inutilă, atunci când limba românească are la îndemână numiri potrivite.

©BCU CLUJ

Materialul foarte bogat pe care îl înregistrează publicația Institutului de Demografie și Recensământ rămâne totuși un neprețuit izvor de informație pentru lexicograful român, care va găsi aici un util material de studiu și de documentare.

ȘT. PAȘCA

BILEȚCHI, DR. I., *Un capitol de patronimie românească; — Din toponomastica României; — O veche superstiție.* Extras din Anuarul XIII al Liceului «Dragoș-Vodă» din Câmpulungul-Moldov., Câmpulung. Tip. «Școala Română» 1935, 28 pagini in-8°.

E totdeauna lăudabilă truda profesorilor din învățământul secundar de a se interesa, în afară de problemele legate de obligația lor didactică, și de mersul mișcării științifice din cadrul specialității lor, și merită toată stima aceia care își dedică timpul liber cercetării originale — lăsată, la noi, pentru unele specialități, în sarcina elementelor grupate în jurul Universității — contribuind astfel și ei la promovarea mișcării științifice. Prin contactul lor mai apropiat cu viața dela țară, profesorii secundari din orășelele noastre din provincie pot fi — cum s'au dovedit unii dintre dânșii — factorul cel mai indicat care să dea la lumină aspectele mereu nouă și necunoscute din viața satului, să surprindă în toată amploarea ei bogăția spiritualității creatoare a țărănimii în toate domeniile, să o descrie, să o facă cunoscută.

E păcat că cele trei articole ale lui Bilețchi (mai ales ultimele două) vor să depășească limitele unei înregistrări de material de limbă. Lipsa pregătirii filologice a autorului ne constrânge să mărturisim dela început că ultimele două articole sunt lipsite de orice valoare științifică și deci constitue o oboseală complet inutilă pentru rezultatele sale.

Deși cuprinde multe inexactități de interpretare, articolul despre patronimia românească are totuși oarecare importanță. Bilețchi prezintă un repertoriu bogat de denominații personale românești, repertoriu care poate fi utilizat cu folos de cercetători. Păcat numai că autorul — probabil silit de lipsa unei biblioteci utile — a trebuit să-și limiteze investigația la colecția de pe ultimii ani a Monitorului Oficial, la cercetarea unor Anuare școlare mai ales din Moldova și Bucovina, și numai în cazuri extrem de rare a cercetat documentele. A neglijat de asemenea investigația personală la fața locului, nu s'a gândit la

©BCU CLUJ

folosul mare al cercetării printre țărani, măcar în regiunea Câmpulungului, asupra sistemului popular de dominație personală. Rezultatele cunoscute în urma unei asemenea investigații făcute în regiunea Drăgușului făgărășan [1]) puteau să-i fie un îndemn în această direcție.

Bilețchi prezintă în articolul său (care pare a fi o parte dintr'un studiu mai mare asupra sistemului de denominație personală) un material interesant mai ales din punct de vedere gramatical, ilustrând genitivul patronimic și evoluția lui. Evident e extrem de greu, dacă nu chiar imposibil, să se urmărească evoluția unui fenomen pe baza unui material limitat la o singură epocă, cea contimporană în cazul de față; de aceea intenția autorului dă greș. Astfel e arbitrară ipoteza sa că forme onomastice ca *Vlad Draculea* sunt genitive evoluate dela forma mai primitivă *Vlad al lui Dracu*, că forma *Vâlcea* e un genitiv care însemna la început « fiul unui *Vulcu* sau *Vâlciu* » (p. 3). E de asemenea riscant să se spună că se menține un obiceiu dac în a numi pe indivizi după numele tatălui, cum e de asemenea necontrolat a spune că o asemenea metodă de denominație fiind populară (a satelor) se întâlnește rar în documente (p. 4).

Materialul e grupat după formele gramaticale pe care le ilustrează. Astfel ni se dau patronime s. matronime formate cu genitivul în mod regulat, după modelul *Nae al Dobrei*, *Gheorghe a Anei* (p. 5-8), devenite adesea prin zelul administrației *Petru A. Nichitei*, *Gheorghe A(l) Alexandrinei* unde *A(l)* nu e prescurtarea unui nume, ci e articolul la genitiv. E interesantă lista formelor rezultate din contopirea articolului cu numele de persoană sau cu supranumele (nu cu apelativul în genitiv, cum spune autorul) (p. 8—10), de modelul lui *Ilie Adascălului*, *Vasile Abunei*. Formele de nume de familie rezultate din întrebuințarea de genitiv fără articol (p. 11—12) se explică din forma articulată a numelui de botez: *Anton Babei* e o formă născută din *Antonu(l) Babei*, unde neîntrebuințarea articolului la genetiv are o rațiune sintactică, cum de altfel bănuește autorul, și nu se datorește cancelariei, preocupată de a menține în registre ordinea alfabetică a numelor (!). E greșit apoi să se spună că forma onomastică *Gheorghe Alexandroaie* provine direct din forma *Gh. Alexandroaiei* (< *Gh. al Alexandroaiei*). *Alexandroaie* în acest caz a fost la origine un supra-

[1]) Cf. H. H. Stahl, *Sistemul onomastic drăguşan*, în « Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială », vol. XII, nr. 1-2.

©BCU CLUJ

nume dela un nume de persoană, și nu trebue interpretat ca un genitiv. Tot asemenea e dela început un nominativ, și nu un genitiv, forma *Ruscă* din *Vasile Ruscă* (p. 13). Prețioasă e lista de forme arhaice de tipul *Leon a Susoaie*, deci cu articolul pronominal și cu nominativul, ortografiate oficial *Ion A Lupoaie*, *Dumitru A. Chiriloaie* și chiar *Vasile Achiriloaie* (p. 14). Și patronimele înșirate la p. 14—16, constând din forme articulate cu articolul enclitic, trebue explicate la origine ca supranume care cu timpul și-au pierdut înțelesul originar: *Vasile Andrioaia*, devenind fosile cu rosturi exclusiv onomastice. Astfel se explică prezența, care nu e totuși hazlie, a unor forme ca *Constantin Preoteasa*, *M. Mitroaica*, *Dumitru Ancuța*, *Constantin Bunica* ș. a. Tot din porecle sau supranume se explică și numele de familie nearticulate, de forma *Gheorghe Agafiță*, *Cons. Dochiț* ș. a. (p. 17). De asemenea greșește autorul când susține că forme ca *Dragolea*, *Carolea* ș. a. sunt genitive (p. 17—19), când ele sunt niște simple forme de nominativ, derivate cu sufixul slav *-(ol)ea* s. *-(ul)ea*: *Banculea*, *Manciulea* (din *Bancu*, *Manciu*), că *Pavelea* (p. 18) e un derivat diminutiv, când e din *Pavel*, derivat cu suf. *-ea*, că forme ca *Balea*, *Banea*, ș. a. sunt tot genitive (slave), când și aceste, ca și cele de mai sus sunt nominative, derivate cu același sufix, *-(e)a*. Greșit interpretate sunt și formele derivate cu sufixul diminutiv *-ică* drept forme de genitiv. În *Ion Chirică* avem un nominativ: *Chirică* (deci *Chiru* cel mic, nu *Ion a Chirei* cum zice autorul, p. 19). Supranume sunt la origine și formele derivate cu suf. *-oiu* dela nume feminine, de felul lui *Anițoiu*, *Călugărițoiu*, ș. a.

Cu toate greșelile de interpretare a materialului prezentat în articolul său, Bileț chi a făcut un bun serviciu filologilor publicând repertoriul pe care și l-a alcătuit.

ȘT. PAȘCA

SACERDOȚEANU, A., *Pentru un dicționar geografic al României*. Din publicațiile Școalei Superioare de Arhivistică și Paleografie. Cursul de Diplomatică, VI. Craiova. « Scrisul Românesc », 1935, in-8°, p. 11.

Autorul prezintă în extras un articol publicat în « Arhivele Olteniei » (nr. 79-82, anul XIV 1935) drept răspuns la invitația acestei reviste care punea la cale publicarea unui Dicționar geografic al

©BCU CLUJ

României, devenit, acum după Unire, de mare trebuință studioșilor români, istorici sau linguiști.

Observațiunile lui Sacerdoțeanu sunt fără discuție juste. Dânsul susține de altfel, în privința respectului pe care « oficialitatea » îl datorează nomenclaturii oficiale tradiționale, aceeași opinie pe care au susținut-o toți cei care au vrut să vadă paguba pe care o reprezintă pentru știință și ridicolul care reiese pentru oficialitate schimbarea arbitrară și adesea cu nimic justificată a unor numiri de localități de care se leagă secole de viață românească. Observațiile care interesează din articolul lui S. privesc partea tehnică a redactării proiectatului Dicționar. Sunt observațiile unui istoric preocupat în egală măsură de valoarea informațiunii istorice pe care trebue să o dea acest Dicționar și de bogăția nomenclaturii topice și a numelor topice pe care trebue să le cuprindă, cum și de informațiuni asupra aspectului demografic și asupra îndeletnicirilor locale ale locuitorilor.

ȘT. PAȘCA

Gh. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*. București, 1937. Imprimeria Națională, 223 p. in-8°. (Academia Română, Studii și Cercetări, XXXI).

Gh. Bogdan-Duică a fost un muncitor uriaș, din zori până în orele târzii ale nopții. Împrejurările vieții lui agitate și de bună seamă și temperamentul nu i-au dat însă răgaz să lase posterității atâta cât ar fi putut din munca lui neodihnită. A fost o mare durere pentru cei cari i-am cunoscut de aproape această rară virtute, să vedem cum se coboară în mormânt, fără de a-și fi dat întreg rodul, imensa lui erudiție, stăpânită de o memorie sigură și de o judecată limpede și realistă. O vagă mângâiere erau pentru noi manuscrisele, care nădăjduiam să fi rămas după învățatul profesor. Îl știam pregătind de mult anumite lucrări, care speram să fie redactate măcar în parte. Dacă așteptările noastre n'au fost cu totul înșelate, ele sunt departe de a fi satisfăcute. Gh. Bogdan-Duică a lăsat în urma lui o mare cantitate de fișe, care cu greu vor putea fi utilizate de altcineva, câteva fragmente de istorie literară ardeleană și *o singură* operă terminată. Aceasta este monografia lui asupra lui Eftimie Murgu, căreia Academia Română îi face loc între publicațiile sale, unde au apărut cele mai bune lucrări ale fostului ei membru.

©BCU CLUJ

De fapt, această monografie a fost utilizată mai întâi pentru o comunicare într'o ședință publică a Academiei. Comunicarea trebue să fi fost însă de proporții mult mai reduse decât monografia ce o avem înainte, care este un volum compact de 223 p., de aceeași întindere așa dar ca și monografiile asupra lui Gh. Lazăr, Simeon Bărnuțiu și Ioan Barac, cele mai bune studii ale lui Gh. Bogdan-Duică.

Spre Murgu, Gh. Bogdan-Duică trebue să fi fost atras de aceeași tainică simpatie care l-a făcut să consacre ani întregi de cercetări lui Lazăr și Bărnuțiu. Căci cu toată aparența lor de elaborări obiective, aproape toate studiile fostului profesor al Universității clujene au fost determinate de un sentiment de iubire sau de repulsiune față de personalitatea supusă cercetării lui migăloase, sentiment care țâșnește uneori din marea masă de fapte și analize, înșirate de autor, de obiceiu, cu foarte puține comentarii lirice. Întru cât îl privește pe Murgu, autorul își mărturisește simpatia în frumoasa « Apostrofă » care încheie volumul:

« In Geografia Banatului, scrisă de Gavril Popp, am găsit o legendă bănățenească: Pe Semenic în munte, există o baie a vulturilor; credința localnicilor spune că vulturii se scaldă în acel lac și capătă putere; ca să capete putere de ziua Sf. Ioan Botezătorul, Bănățenii istoviți de boale vin de se scaldă în lacul vulturilor. În legenda aceasta, în care superstiția și credința în sfinți se împreună cu o idee simbolică frumoasă: Caută a fi tare, fă-te vultur din slăbănog ce ești, este și frumusețe a naturii, este munte în zare, este apa lacului care oglindește cerul, este aer curat, sunt colori, este curățenie și înzdrăvenire.

« În biografia lui Murgu, fraților bănățeni, nu ați găsit nimic ce se semene cu apa lacului de pe Semenic?

« Eu am găsit; de aceea am scris-o cu răgaz și cu iubire; pentru ca să răsune 'n sufletele voastre, să vă dea tăria de-a încerca să fiți ca el: *Îndrăsneți împotriva tuturor străinilor*, cugetători numai la înaintarea voastră și a țării românești, uniți și, mai ales, pentru acest bine *gata de-a suferi și mucenicia*, care Murgul a luat-o asupră-și, spre lauda sa, cât a viețuit, spre gloria sa după moarte.

« Numai astfeliu veți fi — fire-ați încă multă vreme — vulturi bănățenești ai națiunii române » (p. 220).

©BCU CLUJ

Bărnuțiu și Lazăr au fost și ei, asemenea lui Murgu, « vulturi » pribegi ai redeșteptării românismului. Spre ei, Gh. Bogdan-Duică a fost dus și din pricina destinului lor rătăcitor, în care s'a regăsit, într'o anumită măsură, pe sine însuși. Eftimie Murgu a văzut lumina zilei în Rudăria Banatului, și-a făcut studiile și și-a început lupta culturală și națională la Budapesta, a continuat-o în capitala Moldovei și la București, pentru a reveni, atunci când va trebui să-și dea întreaga măsură a puterilor, în Banat și a sfârși în Budapesta. Nu seamănă circuitul acesta larg pe întreaga întindere a pământului românesc cu drumul vieții lui Gh. Bogdan-Duică?

Această simpatie mărturisită pentru Murgu nu-l împiedică însă pe autor să-i cerceteze ideile și faptele cu deplină obiectivitate, explicându-l, dar și criticându-l, atunci când i se pare că s'a abătut de pe linia înaltă, pe care și-a ales-o destul de timpuriu pentru viața lui de erou. În monografia aceasta este aplicată, cu o și mai mare siguranță, metoda de cercetare pe care o cunoaștem din multele studii ale profesorului clujan. El va căuta să arate și aici — după cum spune în Introducere — « *personalitatea* lui Eftimie Murgu, *mediul* și *mijloacele* lucrărilor sale, *tradiția* continuată de el, dar și cea moștenită dela el ». Și după ce a desfășurat un vast aparat de investigație pentru atingerea acestor scopuri, Gh. Bogdan-Duică spune liniștit că din lucrarea lui « esența vieții lui [Murgu] reese limpede ». Răscolirea aceasta de arhive și publicații, compararea de texte, analiza severă a operelor și a faptelor lui Murgu, țintește așa dar la « personalitate » și « esență ». Evoluția și substanța personalității eroului bănățean apare limpede din capitolul XXXII « Peripeția » (p. 108—109). Privirea aceasta sintetică în viața lui Murgu a fost prilejuită de întoarcerea acestuia în Banat, în 1840, după complotul politic dela București. Murgu încheiase, prin acest act, un capitol din viața lui și se pregătea de altul. Întâiul a durat dela 1830 la 1840 iar al doilea dela 1840 la 1850. « După 1850 — spune Gh. Bogdan-Duică — nu mai este nici sămănătorul de idei din întâia parte a vieții, nici luptătorul revoluționar și consecvent din a doua parte. Astfel că putem spune că neamului său Murgu i-a servit, pe înțelesul său, numai *două* decenii » (p. 109). Cu toată pasiunea lui pentru amănunt, Gh. Bogdan-Duică scoate așa dar în evidență din viața unei personalități mai ales partea

©BCU CLUJ

prin care a îmbogățit viața neamului său. Așa a făcut în celelalte monografii, așa va proceda și în aceasta.

În întâia parte a vieții Murgu va fi deci « sămănător de idei ». Pătruns de « farmecul filosofiei » încă de pe când își făcea studiile la Universitatea din Pesta, el va căuta, printr'o activitate de literat și apostol să dăruiască și altora aceste idei. Prin ele țintea « alcătuirea unui ideal de « auto-cultură » națională și fapta politică productivă în acest sens » (p. 108). Când s'a convins că metoda aceasta nu atinge rezultatele dorite, atunci « din filosof vorbitor se prefăcu în om politic, urmărind schimbări sociale, la nevoie răsturnări ». Va pregăti deci participarea Românilor bănățeni la revoluția din 1848, va lupta în adunări publice, în societăți secrete sau în parlament pentru drepturile acestora, îndeosebi pentru desrobirea lor de sub ierarhia politică și bisericească a Sârbilor.

În complotul amintit dela 1840, Murgu a avut tovarăș și pe Nicolae Bălcescu. Se întâlniseră cu trei ani înainte, când viitorul revoluționar muntean lua lecții de filosofie dela revoluționarul bănățean. Cu siguranță că acesta din urmă a contribuit la desăvârșirea sufletească a autorului « Istoriei lui Mihai Vodă Viteazul ». Între profesor și elev s'a legat o strânsă prietenie. Unul din cele mai mișcătoare documente ale acestei monografii este scrisoarea pe care Murgu o trimite lui Bălcescu în 8—20 Iulie 1848, în care își arată satisfacția pentru revoluția din Muntenia, și trimite sfaturi și încurajări tovarășilor săi din București. « Almintre fraților — spune el — fiți cu inimă și stați toți cu toții pentru libertate. Dumnezeul libertății s'a deșteptat, el priveghează peste soarta popoarelor, nu trebue decât numai obștească voință și tiranii vor rămânea rușinați, și noi, frățioare, carii știi că am fost jertfa mâniei tiranilor, acum este vremea să ne izbândim. Eu, laudă Domnului, pre cei din părțile acestea îi văd toți trântiți; urmează ca și de peste Alpi să fie risipiți.

« Eu, frate, să știi că am plâns de bucurie, [când] am luat știre despre triumful libertății în România; și cu nerăbdare aștept ca eu, carele, după cum știi, ca rob ieșind din acea țeară, pentrucă i-am vrut desrobirea, și carele tot din pricina aceasta iarăși am picat în robie amară, acum ca om slobod să văz România slobodă și să mă bucur de fericirea fraților mei, carii mai de mult ar fi meritat această soarte » (p. 172).

©BCU CLUJ

Am reprodus aceste două pasajii din scrisoarea amintită, pentrucă ele sunt o fereastră prin care putem privi în adâncul sufletului lui Murgu, prin stilul și ideile lor sunt apoi o dovadă de marea asemănare dintre acesta și Bălcescu. Parcă am citi un fragment dintr'o scrisoare sau lucrare a pașoptistului muntean, din momentele lui inspirate. Același foc arde și la unul și la altul, aceeași forță te copleșește. Gh. Bogdan-Duică nu insistă asupra corespondenței sufletești dintre cei doi revoluționari. După ce, prin această monografie, personalitatea lui Murgu este așezată în adevărata ei lumină, se va putea vorbi în viitor, în mod mai pozitiv, despre raporturile lui cu Bălcescu, despre contribuția lui la formarea acestuia.

Din cele spuse mai înainte cu privire la personalitatea lui Murgu s'a putut vedea cum în întâia parte a vieții el a luat parte și la mișcarea culturală românească a vremii lui. Încă de pe când era student la Pesta, Murgu s'a încadrat în lupta literară începută acolo de Școala ardeleană și continuată de elevii ei. A stat în raporturi strânse mai ales cu Damaschin Bojincă, alt mare Bănățean dela începutul veacului trecut. Relațiile cu acesta le va continua de altfel și mai târziu. Bojincă va fi acela care va recomanda chemarea lui Murgu ca profesor la Academia Mihăileană din Iași, unde el îl precedase cu câțiva ani. Amândoi au dus vestita polemică cu Sârbul Sava Tökölyi, care în broșura sa *Erweis dass die Walachen nicht Römischer Abkunft sind...*, Halle 1823, combătea cu o îndrăsneală, împinsă până la obrăznicie, latinitatea noastră. Bojinca i-a răspuns mai întâi prin *Animadversio in Dissertationem Hallensem...*, Pesta 1827, apoi, întru cât în 1827 Tökölyi a scos și o ediție cu text paralel românesc a scrierii lui, i-a dat și o replică în românește: *Respundere dezgurzătoare la cărticica cea din Halle...*, Pesta 1828. Murgu a crezut însă că atâta nu e de ajuns. Atacul sârb, cu un evident substrat politic, trebuia respins într'o limbă de mare circulație central-europeană. A scris deci a sa *Wiederlegung...*, Buda 1830, în care — spune Gheorghe Bogdan-Duică — « declară că îl urmează pe Bojincă; dar îl și adaoge; introduce alt spirit în discuție: Murgu nu mai este numai istoric; nu analizează numai texte, pentru ca să rectifice interpretările adversarilor; Murgu cugetă filosoficește, interesant, viu; și este cald, uneori chiar avântat; adeseori este ironic; și mai este polemist de forță » (p. 44). Această replică, destul de desvoltată (XX + 156 p. in -8°) este într'adevăr remarca-

©BCU CLUJ

bilă prin originalitatea ideilor și accentul ei energic. De aceea Gheorghe Bogdan-Duică o analizează pe larg (p. 44—57), cu cunoscutul lui aparat critic. Sunt demne de reținut ideile despre limbă ale lui Murgu. Limba noastră este latină — spune el — fiindcă *verba primae necessitatis*, acelea care leagă viața socială, sunt latine. Și pentru a dovedi această afirmație el utilizează și exemple de poezie populară — o poezie cam prelucrată — unde cuvintele de origine latină sunt nu numai esențiale, ci și mult mai numeroase decât cele de origine străină. Firește că era și el purist, ca toți latiniștii. Cerea nu numai o cultivare a limbii în sensul eliberării de elementele străine, ci și o revocalizare a ei, pentru a se desrobi și foneticește de limbile slave. Baza filosofică a acestor principii o constituia ideea de drept natural. El vorbește de « sfânta lege a naturii, care se revelează prin rațiunea noastră ». Rasa, națiunea sunt, după Murgu, o pecete fatală a individualității noastre. Oricât am vrea să o ascundem, ea va ieși, mai curând sau mai târziu, la suprafață.

Iubindu-și astfel națiunea și limba, Murgu va lupta eroic pentru afirmarea lor. La Iași unde petrece dela 1834—1836, ca profesor la Academia Mihăileană, propune filosofia în limba română, contribuind astfel la românizarea învățământului din capitala Moldovei, amenințat de internaționalizare. Amestecându-se însă în lupta politică, din pricina naționalismului și a ideilor lui democratice, a fost luat la ochi de Domn, iar pentru antislavismul său, din care nu făcea deloc o taină, din partea Rușilor. De aceea trebue să părăsească Iașii pentru a face un popas mult mai agitat, de trei ani (1837—1840), la București, ca profesor la Sf. Sava. În urma amestecului său în complotul dela 1840 e nevoit să se reîntoarcă în Banatul de care s'a simțit totdeauna mai legat decât de oricare parte a pământului românesc. Steagul revoluționar pe care îl desfășoară aici, îl face să-și petreacă în închisoare o bună parte din cei mai frumoși ani ai vieții. În revoluția dela 1848 a fost alături de Unguri, pe de o parte fiindcă ideile lor revoluționare (democratice și republicane) erau și ideile lui, pentru care pătimise, iar pe de alta deoarece numai colaborând cu ei vedea posibilă eliberarea Românilor bănățeni de sub jugul sârbesc. Examinând critic acțiunea lui Murgu din 1848, Gh. Bogdan-Duică aduce o importantă contribuție la lămurirea atitudinii acelei părți a Românilor de dincoace și de dincolo de Carpați (printre ei Bălcescu

©BCU CLUJ

și Boliac) care în acest an revoluționar erau pentru o împăcare cu Ungurii.

Întreg studiul este de altfel foarte util nu numai prin ceea ce aduce nou cu privire la Murgu, ci prin contribuțiile privitoare la mediul în care s'a format și s'a desfășurat activitatea lui politică și culturală. Poate uneori i se dă prea mare importanță acestui mediu. Plusul de informație, venit dela un erudit cu cunoștințe atât de variate și de sigure, poate fi întrebuințat însă cu foarte mult folos pentru istoria noastră generală. Monografia aceasta este, din acest motiv, asemenea celorlalte monografii ale lui Bogdan-Duică, un izvor de mâna întâia pentru istoria Românilor ardeleni din epoca redeșteptării noastre naționale, cu atât mai prețios cu cât desgroapă o epocă mai puțin cunoscută (întâia jumătate a secolului XIX) și aspecte mai puțin adâncite din desfășurarea ei (relațiile politice și culturale cu Sârbii și Ungurii [1]).

ION BREAZU

E. DVOICENKO, *Inceputurile literare ale lui B. P. Hasdeu.* Jurnalul lui intim (1852—1856) și alte opere rusești. Cu un studiu introductiv. București, 1936. Fundația pentru literatură și artă « Regele Carol II », 270 p. in -8°.— BOGDAN PETRICEICU-HAȘDEU, *Scrieri literare morale și politice.* Ediție critică cu note și variante de MIRCEA ELIADE. București, 1937. Fundația pentru literatură și artă « Regele Carol II », tomul I,

[1]) O completare de amănunt: Gh. Bogdan-Duică înșiră (p. 172) pe Moldovenii cari au luat parte la Adunarea dela Lugoj dela 15-27 Iunie 1848, fără să amintească pe Alecu Russo, de bună seamă cel mai original dintre ei. Inspiratul autor al *Cântării României*, iubitorul pasionat al tuturor manifestațiilor poporului, a cutreerat în acest an revoluționar Ardealul în lung și lat, cu riscul de a-și pierde capul — sunt cunoscute peripețiile lui din închisoarea dela Cluj — dar cu câștigul de a fi luat parte la două din manifestațiile *istorice* ale românismului de dincoace de Carpați: Adunarea dela Blaj și cea dela Lugoj. Despre participarea lui la aceasta din urmă ne informează Const. Roman, într'o scrisoare către A. G. Golescu, trimisă din Sibiu la 26 Iunie st. v., 1848 și publicată în *Anul 1848 în Principatele Române.* Tomul II, p. 136—138. Reproduc aici partea privitoare la Russo, deoarece e plină de interes: « ... Tocmai în 23 Iunie sosi Russo din Ungaria prin Banat și ne spuse că a fost la Adunarea din Lugoș, unde poporul e ca pretutindenea. A vorbit cu Murgu, care prin proclamațiile lui și-a pierdut mult din popularitate, și numai prin discursele lui cele particulare s'a mai îndreptat. Ne spuse și aceea că poporul și acolo e mai înțelept decât inteligenții...».

©BCU CLUJ

LXXXX + 474 p., tomul II 414 p. in -8°.— B. P. HASDEU, *Cuvente den bătrâni*. Texte alese cu o introducere și note de J. BYCK. București, 1937. Ed. « Cultura Națională », 272 p. in -8°.— TH. CAPIDAN, *Bogdan Petriceicu-Hasdeu ca linguist, indoeuropenist și filolog*. București, 1937. Imprimeria Națională, 30 p. in -8° (Extras din *Revista Clasică*. Tom. VIII, 1937).

Comemorările nu sunt numai prilejuri de omagii pline de recunoștință, ci de adevărate revizuiri, de punere în circulație a unor valori pe nedrept uitate. Când se întâmplă ca generația care comemorează să se regăsească în cel comemorat, printr'o mare afinitate de structură și de preocupări, atunci omagiul ia proporțiile unui adevărat cult, din care nu lipsesc exagerările. Acesta este cazul lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, dela nașterea căruia s'au împlinit în anul acesta o sută de ani [1]). Naționalismul lui mistic, dragostea lui pentru toate produsele populare, antisemitismul lui, romantismul lui literar și științific, titanismul lui găsesc cu mult mai mare simpatie la generația actuală, decât la aceea care l-a petrecut la mormânt în 1907. Cel puțin în unele din preocupările ei, această generație descopere în Hasdeu un precursor, al cărui scris trebue recitit cu mai multă grijă, cu pietate și admirație chiar. De aici reeditările, cu atât mai bine venite cu cât întâiele ediții ale operii lui sunt astăzi greu de descoperit, chiar și în bibliotecile publice, pentru a nu mai aminti de numeroasele periodice în care acest polihistor și-a risipit cu generozitate scrisul. În acest elan al admirației s'a mers până acolo, încât s'a vorbit și se vorbește, nici mai mult nici mai puțin, decât de o reeditare a întregii opere a autorului *Istoriei critice*, întreprindere cam exagerată, când ne gândim la atâtea inedite de preț, vechi sau nouă, care așteaptă lumina tiparului. Căci oricât de mare a fost Hasdeu, oricâte momente geniale a avut în lunga lui carieră științifică și publicistică, golurile, rătăcirile, naivitățile și chiar și răutățile lui sunt destul de numeroase și de grave pentru a mai fi reeditate. El însuși ar protesta, dacă ar mai fi în viață, împotriva acestui exces de zel al nostru.

E deci nevoie neapărată de o selecționare în această imensă operă. Ea ar trebui precedată însă de un studiu-monografie asupra auto-

[1]) De fapt centenarul nașterii lui se împlinește în acest an (1938), nu în 1936, dată la care a fost sărbătorit de Academia Română.

©BCU CLUJ

rului ei, făcut cu toată obiectivitatea și competența, foarte necesare mai ales când e vorba de un om de știință și scriitor ca Hasdeu, care a pus multă pasiune în tot ceea ce a săvârșit. Studiile apărute cu prilejul centenarului sunt foarte prețioase pentru orientarea în opera atât de vastă a lui Hasdeu. De monografie suntem însă departe. Ea este și o încercare anevoioasă, întru cât cere cunoașterea critică a unor domenii prea variate pentru a fi stăpânite de un singur om. Afară de cazul când este el însuși un Hasdeu. . .

D-na E. Dvoicenco ne aduce, în volumul d-sale prețioase conbuții asupra tinereții lui Hasdeu, puțin cunoscută din biografiile de până acum și totuși, pentru partea aventuroasă și pasiunile ei multiple, atât de ademenitoare pentru toți aceia cari au adâncit viața și activitatea acestui rar exemplar omenesc. D-sa reproduce din ineditele depuse la Academia Română, câteva poezii lirice, fragmentul de roman istoric *Arbore*, un fragment dintr'o schiță dramatică cu același titlu și altul întitulat *Domnița Roxana*, poemul *Domnița Voichița*, foarte prețiosul *Jurnal intim al lui B. P. Hasdeu* (1852—1856) și câteva *Fragmente autobiografice*. Toate aceste scăpărări ale unui adolescent genial sunt scrise în rușește (la unele din ele editoarea ne dă nu numai traducerea, ci și originalul) și poartă adânc imprimată în ele pecetea mediului în care au fost redactate. Care a fost acest mediu, ce a reprezentat el pentru tinerețea lui Hasdeu și care este valoarea acestor încercări ne-o spune autoarea într'o documentată Introducere. Asemenea celorlalte studii de istorie literară ale acestei harnice cercetătoare, această introducere este o contribuție la cunoașterea unui domeniu cu care istoricii noștri literari au venit până acum în contact mai mult indirect și cu totul necomplet. Raporturile literaturii noastre moderne cu literatura rusă — căci despre acest domeniu este vorba — sunt cu mult mai frecvente și mai importante decât s'a crezut până acum. Studii asemenea celui de față ne dovedesc aceasta cu prisosință. A trebuit să vină o specialistă ca d-na Dvoicenko, bună cunoscătoare a limbii și literaturii rusești, pentru ca prin publicarea și studiul acestor inedite ale lui Hasdeu, care stau de mult la dispoziția cercetătorilor, să se pună la îndemână tuturor date absolut fundamentale pentru cunoașterea evoluției spirituale a autorului lui *Răzvan și Vidra*.

În Introducerea d-sale, d-na Dvoicenko ne arată ideologia rusească a timpului, lupta dintre slavofili, naționaliștii oficiali și apuseni în

©BCU CLUJ

Rusia din întâia jumătate a secolului trecut, tot atâtea curente politice și ideologice pe care Alexandru Hasdeu și fiul său Bogdan le-au cunoscut de aproape și a căror influență au suferit-o. D-sa ne mai dă informații asupra studiilor făcute și a profesorilor lui Hasdeu la Universitatea din Harcov, iar *Jurnalul intim* și *Fragmentele autobiografice* ne descoper preocupările științifice și literare ale iuncherului basarabean. Orientarea lui Hasdeu spre studiul originilor noastre trebue pusă, în urma acestor informații, neapărat în legătură cu curentul slavofil, de care tatăl său a fost mult influențat. Demofilismul și democratismul lui se resimte de curentul « petrașewților », conspiratori împotriva regimului țarist [1]) — două direcții de idei care, cu toate că în aparență se exclud, în activitatea lui Hasdeu au trăit totdeauna în bună armonie. La Harcov, Hasdeu a avut ca profesor de antichități și literaturi slavice pe Lawrowski, un savant care știa să trezească în elevii săi interesul pentru cercetările filologice. Slavistul Hasdeu aici trebue să fi prins gust pentru o specialitate pe care va cultiva-o întreaga vieață. Metlinschi. de la aceiași Universitate, era autor al unei culegeri de « Cântece populare ruse » și mare iubitor de literatură populară. Lui va datora Hasdeu, într'o oarecare măsură, dragostea pentru folclor. În fine, profesorul Zernin desvolta în elevii lui pasiunea pentru cercetările în arhive. Cetitor nesățios, Hasdeu nu s'a mulțumit numai cu ceea ce îi dădeau profesorii, ci a mistuit cu o rară poftă tot ceea ce îi cădea în mână, din toate literaturile, dar mai ales din cea rusească. Căpitanul lui îl prezintă unui ofițer: « poet, savant, linguist, naturalist, în fine tot ce poftești » (p. 221). Avea atunci 17 ani. . . Pe marii scriitori ruși din întâia jumătate a veacului trecut îi citește și-i imită la fiecare pas. În deosebi Pușchin este urmat, atât în motive literare cât și în formă, și chiar și în stilul de vieață. Fragmentul dramatic *Roxana* și poemul *Voichița* se resimt de influența marelui rus și a lui Lermontov. Nu numai romanticii sunt însă iubiți, ci și realiștii: Turgheniev, Gogol, Tolstoi. *Jurnalele* lui intime au avut de model operele acestora.

[1]) Aceștia influențați la rândul lor de socialiștii francezi din preajma anului 1848. În privința acestei înrâuriri cercetările ar trebui duse mai adânc, întru cât avem impresia că democratismul lui Hasdeu s'a inspirat nu odată direct din izvoare franceze. Cf. în această privință și al meu *Michelet și Românii*, Cluj, 1935, p. 109 și urm.

©BCU CLUJ

Ineditele publicate de d-na Dvoicenko sunt prețioase nu numai pentru biografia și studiul influențelor străine asupra lui Hasdeu, ci și pentru înțelegerea evoluției lui literare și științifice. Motive îndrăgite de Hasdeu în tinerețe, îl urmăresc toată viața. Așa de pildă *Domnița Roxana* a fost redactată mai întâi în rusește, probabil și sub influența unui poem cu subiect asemănător al scriitorului polon Galli. Tema aceasta a fost reluată în schița dramatică, cu același nume, publicată în *Familia* din 1868. D-na Dvoicenko arată (p. 34-37), deosebirile dintre întâia și a doua versiune. Adăugăm însă că Hasdeu a iubit atât de mult acest motiv încât, cu aproape trei decenii mai târziu, l-a reluat în schița dramatică *Femeia* (publ. în *Revista Nouă*, VII (1895), p. 367 și urm.). Deosebirile dintre versiunea a treia și a doua nu sunt atât de mari ca acelea dintre versiunea întâi și a doua. Totuși ele sunt în deajuns de sensibile, pentru a considera *Femeia* mai mult decât o reeditare a *Domniței Roxana* dela 1868. Și cum Hasdeu punea mult din sine în opera sa, cele trei versiuni sunt, într'o anumită măsură, graficul sensibilității lui față de unele teme (femeia, naționalismul, clericalismul, etc.), la cele trei vârste: tinerețea, bărbăția și bătrânețea.

Nu e apoi demn de remarcat faptul că acest luptător pentru restaurarea «fondului nostru nelatin» scrie la o vârstă atât de fragedă, în limba rusă, versuri ca acestea:

«Sunt Dac cu trup și suflet
Și cu mândrie aceasta o recunosc
Sunt Dac, nu sunt Roman
Pe Romani îi disprețuesc»... (p. 59)?

Plină de duioșie este apoi marea lui dragoste pentru Moldova, pe care o cântă, de asemenea, în versuri rusești, legendele căreia le culege și le prelucrează cu un adevărat cult. Când vorbește un soldat moldovean «atinge coarda cea mai sensibilă a inimii mele» — spune el într'un fragment autobiografic (p. 253).

Mircea Eliade ne dă două mari volume de texte alese din opera literară, eseurile și articolele politice ale lui B. P. Hasdeu. În Prefață d-sa ne spune că lucrează de mult la o ediție completă, în 20 volume, a operelor autorului lui *Răzvan și Vidra*, întreprindere desigur

©BCU CLUJ

« uriașă » — pentru a întrebuința adjectivul d-sale — la care cu toate greutățile momentului n'a renunțat încă. Ediția aceasta completă ar fi precedată de o monografie asupra lui *Hasdeu și contemporanii săi*, pe care d-sa declară că n'o poate redacta definitiv până când Iuliu Dragomirescu, legatarul testamentar al lui Hasdeu, nu va face accesibilă opera inedită și corespondența acestuia. Deocamdată d-sa a dat această culegere de texte alese pentru a « reintroduce în circulație » pe acest scriitor și gânditor neînțeles și uitat. În tomul I sunt alese 31 de poezii; se publică întâia versiune (apărută în *Lumina* din 1863) a nuvelei *Duduca Mamuca*; urmează *Răzvan și Vidra* după ediția a IV-a (1895). În Addenda la acest volum ni se mai dau 11 poezii, apărarea lui Hasdeu în procesul nuvelei *Duduca Mamuca*, a doua versiune a acestei nuvele intitulată de astădată *Micuța* și în sfârșit, bogate note și variante la poezii și la *Răzvan și Vidra*. Tomul al II-lea are menirea să ne « descopere » eseistul, pamfletarul și ziaristul. Materialul reprodus în el este împărțit în patru grupuri: « Esseu și cultură », « Pamflete și cronici », « Morală și profetism românesc » și « Articole politice », urmează și aici « Addenda », « Note » pentru lămurirea unora din atitudinile politice și literare ale lui Hasdeu și tomul se încheie cu « Contribuții la bibliografia scrierilor lui Hasdeu » — cea dintâi bibliografie a marelui polihistor, în care sunt înșirate, în mod cronologic, și articolele din reviste și ziare.

Iată ce a crezut necesar să redediteze Mircea Eliade, pentru a reașeza pe Hasdeu în adevărata lui lumină. Materialul pe care îl avea la dispoziție fiind foarte întins și variat, preferințele d-sale pot fi discutate. Foarte bine face d-sa atunci când reproduce *Duduca Mamuca* după versiunea din 1863. În loc să ni se dea în Addenda *Micuța* în întregime am fi preferat însă să se fi arătat, așa cum se procedează la *Răzvan și Vidra*, numai deosebirile dintre cele două versiuni, iar în spațiul rămas la dispoziție să se fi reprodus schița dramatică *Domnița Ruxanda* (după versiunea publicată în *Revista Nouă*, în 1895, sub titlul *Femeia)*, operă care n'a apărut niciodată în volum, interesantă însă pentru evoluția și ideologia literară a lui Hasdeu și cu părți într'adevăr frumoase. Nu împărtășim apoi prețuirea excesivă pe care Mircea Eliade o acordă poeziilor lui Hasdeu, mai ales celor reproduse în Addenda tomului I, care nici măcar nu pot fi numite « poezii ». Ele nu sunt decât cronici rimate, versuri satirice, uneori prea triviale pentru a

©BCU CLUJ

mai fi retipărite. Sunt mai mult « păcate » ale unui talent într'adevăr remarcabil, care prea ușor se lăsa însă sedus de o trecătoare vorbă de duh, sau de un joc de cuvinte. Puțin, foarte puțin, va rămâne din poetul Hasdeu — acesta este adevărul. El nu are o singură poezie care să poată sta alături de una din poeziile cele mai reușite ale lui Grigore Alexandrescu, pentru a nu mai aminti pe marele lui contemporan Mihail Eminescu, pe care, cu toate cuvintele drepte și pline de simțire pe care le-a spus la moartea lui, niciodată nu l-a înțeles și prețuit cum se cuvine.

Prozatorul Hasdeu este mult superior poetului, fără de a se fi ridicat nici aici la înălțimea vreunei opere de o rezistență clasică. Farmecul prozei lui Hasdeu rezidă nu în concepțiune, în puterea de zugrăvire a personagiilor sau a situațiilor, ci în stilul ei alert, limpede, de o nesecată vervă, care te face să-l citești oricând cu plăcere, nu numai în nuvele, articole literare sau politice, ci și în opera filologică sau istorică, ca de pildă în acel *Ion Vodă cel Cumplit*, căruia aceste calități de stil îi împrumută un farmec epic neîndoios și care, din aceste motive, ar merita o reeditare.

Aceste calități de stil Hasdeu și le prețuia de altfel și și le cultiva fără întrerupere. Numeroasele variante ale poeziilor și ale dramei *Răzvan și Vidra*, pe care Mircea Eliade le reproduce în anexele ediției d-sale, sunt o puternică dovadă a acestei pasiuni de stilist a lui Hasdeu.

Interesant este apoi polemistul și pamfletarul. « Mișcarea literelor în Eși » reprodus din *Lumina* (1863) este un prețios document literar al vremii. « Ziarele în România » (repr. din *Satyrul*, 1866) zugrăvesc cu mult spirit și adevăr un tip de ziarist român, care, din păcate, este destul de frecvent și astăzi. Aceleași calități sunt evidente și în articolele de ziar. Cu toate acestea, nu suntem nici aici de acord cu Mircea Eliade, atunci când îl așează pe ziaristul Hasdeu, în imediata vecinătate a ziaristului Eminescu. N'a avut Hasdeu nici concepția viguroasă a problemelor etnicului românesc, nici sfânta ură împotriva dușmanilor lui, nici energia lapidară a redactorului dela *Timpul*.

Meritul lui e de a fi luptat câteva decenii, fără ostoire, pentru un naționalism, înțeles de puțini din contemporanii lui, devenit însă astăzi o dogmă a tineretului românesc.

©BCU CLUJ

Mircea Eliade așează în fruntea ediției d-sale un *Curriculum vitae* al lui Hasdeu, bogat în informații privitoare la viața atât de aventuroasă a acestuia. Tot acolo ni se dă într'o « Introducere » aspectele mai importante ale personalității lui Hasdeu. Prea se face însă în această introducere abuz de superlative (« monumental », « grandios », « cel mai profund romantic al nostru », « după Novalis, singurul care a avut o inuiție magică a lumii atât de perfectă și de coherentă »), fără să fie susținute prin dovezi acceptabile. Am fi preferat așezarea lui Hasdeu în cadrul mișcării spirituale europene și românești contemporane lui, cărora el le datorează foarte mult. Cultul pentru unii filosofi străini (Vico, Spencer, Darvin), sau pentru unii gânditori și scriitori români (Eliade Rădulescu, Bălcescu) și l-a mărturisit singur. Acestora ar putea fi adăugați alții. Hasdeu era un cetitor de o curiozitate și putere de asimilare unică. Evoluția personalității lui descrie un grafic în zig-zag, care nu poate fi înțeles fără a cunoaște izvoarele din care s'a inspirat, sau evenimentele de care, fire capricioasă cum era, se lăsa foarte mult influențat. « Profetismul » lui românesc de pildă își are originile în Nicolae Bălcescu și un corespondent mai concentrat și plin de energie în Ion C. Brătianu. Dar toate acestea probabil vor fi expuse pe larg în monografia *Hasdeu și contemporanii săi*, pe care Mircea Eliade ne-o promite. Ceea ce ne-a dat în Introducere nu înseamnă un progres prea mare în cunoașterea lui Hasdeu.

Foarte utile « Contribuțiile la bibliografia scrierilor lui Hasdeu ». Operele sunt așezate cronologic. Ar fi fost bine însă dacă în interiorul anilor s'ar fi observat ordinea alfabetică a titlurilor. Firește că această bibliografie, după cum autorul însuși o mărturisește, este susceptibilă de completări. Menționăm și noi vreo câteva: Primele articole ale lui Hasdeu în românește au apărut în *Romania* din 1858, publicație pe care Eliade « n'a putut-o vedea » în colecțiile Academiei Române. G. Bogdan-Duică a văzut-o însă, căci o amintește într'un articol (« B. P. Hasdeu » în *Floarea Soarelui*, I (1927), p. 291 și urm.). În același an proaspătul emigrat basarabean colaborează însă cu articole și chiar cu o poezie — întâia lui poezie: « Porumbul și Șipotul » — la *Zimbrul și Vulturul* (Liviu Marian, *Prima încercare poetică a lui B. P. Hesdeu*, în *Revista Critică*, I (1927), p. 133 și urm.). Între publicațiile despoiate de M. Eliade este și *Tribuna Română*, din care menționează un articol al lui Hasdeu din 1861. Nu ni se amintește însă

©BCU CLUJ

studiul « Ivonia », publicat tot acolo începând cu numărul din 20.IV, 1861, studiu despre care G. Bogdan-Duică *(Art. cit.)* spune că anunță pe *Ion Vodă cel Cumplit*. Barbu Theodorescu reproduce apoi în *Arhivele Olteniei*, VIII (1929), p. 374-6 un discurs politic al lui Hasdeu, publicat în *Alarma* din 1883. Tot în *Arhivele Olteniei*, IX (1930), p. 76 niște epigrame inedite ale lui Hasdeu. Și completările ar putea fi înmulțite [1]).

Tot o culegere de texte alese este vol. îngrijit de J. Byck. D-sa dă fragmente din *Cuvente den bătrâni*, cea mai bună lucrare filologică a lui Hasdeu, însoțindu-le de o Introducere asupra importanței operei și de numeroase note. Sunt reproduse atât părți din studii, cât și din texte, pentru a se vedea metoda excesiv de riguroasă, întrebuințată de Hasdeu în ediția textelor vechi.

Ceea ce n'a făcut Mircea Eliade în Introducerea la ediția d-sale, a realizat Th. Capidan în cuvântarea festivă, rostită la Academia Română cu prilejul comemorării centenarului lui Hasdeu. Linguistul, indo-europenistul și filologul este prezentat în adevărata perspectivă pe care ne-o dă stadiul în care se află astăzi aceste științe ale limbii, perspectivă din care Hasdeu apare, în multe privințe, un precursor, ba Capidan nu evită să-l numească un adevărat « tată al filologiei române din epoca noastră » (p. 30). Felul cum a știut Hasdeu să se pună de acord cu știința filologică din vremea lui descoperirile prin care a depășit-o, rolul lui covârșitor în intensificarea cercetărilor filologice la noi sunt așezate în acest studiu limpede și miezos în adevărată lumină. Fiind vorba de o cuvântare omagială, se insistă mai mult asupra a ceea ce rămâne din opera marelui învățat. Mai mult însă decât descoperirile și realizările savantului, Capidan prețuește tipul uman pe care l-a reprezentat într'un mod atât de strălucit. Căci « în cultura umană — spune d-sa — pe lângă rezultatele care se încorporează în patrimoniul obștesc, mai sunt forțele creatoare,

[1]) Când am dat această recensie la tipar ne-a căzut în mână broșura lui D. Murărașu, *Hasdeu. Ediția Mircea Eliade*, București, 1938. Ceea ce noi aici, lipsindu-ne biblioteca Academiei, n'am putut decât bănui, d-sa dovedește cu prisosință. Cu toată violența — cu care nu suntem întru totul de acord — Murărașu are dreptate. Mircea Eliade nu ne-a dat ediția Hasdeu, pe care o așteptam.

©BCU CLUJ

întrupate în deosebiți cercetători, cari devin astfel tipuri umane reprezentative, într'o direcție sau alta. Unul din aceste tipuri a fost și B. P. Hasdeu » (p. 29). După ce n'a fost înțeles de timpul său, tipul « titanic » reprezentat de Hasdeu devine o figură familiară a epocei noastre, mistică, spiritualistă, pasionată după « întrebările ultime », asemenea lui.

ION BREAZU

ANGHEL DEMETRIESCU, *Opere*. Ediție îngrijită de OVIDIU PAPADIMA. București, 1937. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II », 412 p. in -8°. (Colecția « Scriitori români uitați »).

Ovidiu Papadima a făcut un real serviciu istoriei noastre literare scoțând din uitare pe Anghel Demetriescu. Lucrarea d-sale este, înainte de toate, un act de dreptate față de un spirit ales, care pentru cultura lui de o rară bogăție, pentru înaltul sentiment al datoriei de care era condus, apoi pentru curajul opiniilor, s'a bucurat de multă stimă în fața contemporanilor. Valoarea omului se vede mai ales din faptul că a fost prețuit nu numai de prieteni, ci și de adversari, al căror număr n'a fost de loc neînsemnat. Schițând cu căldură personalitatea lui A. D., publicând o parte din studiile lui de seamă, rămase în paginele unor reviste care se găsesc astăzi anevoie, Papadima a aruncat o fâșie de lumină asupra unei epoci din istoria noastră literară, pe care din diferite motive suntem departe de a o cunoaște în adevărata ei complexitate și importanță. Asupra ultimelor două decenii dela sfârșitul veacului trecut — căci aceasta este epoca — au plutit până acum — și plutesc încă — numeroase opinii false, introduse în circulație de oameni cari au luat parte activă la lupta literară și culturală atât de agitată și, ca totdeauna la noi, plină de patimă, din aceste decenii, sau de elevi de ai acestora, tot atât de parțiali și de pătimași ca și maeștrii lor. Faptul că în această perioadă literară n'am avut niciun curent care să-și impună hotărît superioritatea, faptul apoi că supraviețuitorii vechilor curente erau încărcați de prestigiu (Maiorescu și Hasdeu) și încă în plină activitate, apoi invazia în literatură a diferitelor curente sociale, ținute departe câtva timp de critica maioresciană — toate aceste pricini și altele pe care nu e locul să le amintim, au contribuit să comunice posterității imaginea haotică a acestui sfârșit de veac. De aceea avem credința că puține epoci

©BCU CLUJ

din istoria noastră literară ne rezervă atâtea surprize, puține vor fi supuse la revizuiri atât de radicale ca epoca dintre 1880—1900. Să ne amintim numai de ascensiunea în opinia noastră a lui Duiliu Zamfirescu, sau de umbrirea prestigiului, atât de înalt altădată, a lui Alexandru Vlahuță. E adevărat că multe din revizuirile noastre sunt influențate de curentele de care noi înșine suntem astăzi încălziți. Totuși perspectiva noastră asupra epocei acesteia este mult mai largă și mai dreaptă.

A. D. face parte din ceea ce un prieten și contemporan, N. Petrașcu, cuprinde sub numele de « generația artistă ». Fără de a stăpâni un ideal de artă concret, fără de avea în rândurile ei un « spiritus rector », această generație are totuși meritul de a fi crescut interesul contemporanilor pentru artele plastice și muzică și de a fi creat un climat potrivit orientării acestor arte spre valorile naționale. Din acest contact cu domenii artistice puțin cunoscute înainte, literatura a câștigat în fineță și și-a lărgit domeniul inspirației. Procesul acesta de osmoză dintre arta literară și celelalte arte a dat rezultate binecuvântate în țările occidentale. E pentru întâia oară când această osmoză se încearcă și la noi, prin « generația artistă », e adevărat că adeseori într'un mod diletant, cu un entusiasm însă și o bună credință care ne dau dreptul să atribuim multă valoare acestui început.

În această generație A. D. a fost doctrinarul estetic, un doctrinar cam eclectic, cum bine îl caracterizează Papadima, stăpânit peste măsură de ideologia lui Taine — a cărui influență este considerabilă la acest sfârșit de veac, nu numai la noi ci și în alte țări — cu toate acestea apărător pasionat al unor puncte de vedere care sunt extrem de utile unei evoluții literare. Astfel A. D. a avut un viu și bine susținut cult al clasicilor, pe care editorul lui îl subliniază cu multă dreptate, atitudine foarte necesară și fructuoasă într'o literatură tânără ca a noastră. A. D. și grupul din care făcea parte era apoi optimist, într'o epocă în care Eminescu a făcut din fiecare tânăr un descurajat, iar Caragiale un zeflemist. Această concepție l-a determinat să scrie studiul plin de nedreptăți asupra lui Eminescu, reprodus în acest volum. Atitudinea lui A. D. și a tovarășilor săi era necesară însă, mai ales la un popor ca al nostru care abia atunci își consolida instituțiile naționale. E regretabil că nu s'a ridicat niciun ideolog sau polemist de mare talent din rândul acestor « optimiști », pentru a

©BCU CLUJ

impune cu mai multă putere punctul lor de vedere în desvoltarea noastră literară.

Aceste atitudini se desprind limpede din eseurile reproduse de Papadima și din introducerea cu care le precedează. De cel mai mare interes sunt apoi portretele de oameni politici și oratori, desenate de A. D. cu o mână sigură și cu vigoare stilistică. Volumul este încheiat de o bibliografie a operelor apărute și manuscrise ale lui A. D., precum și a studiilor și a referințelor privitoare la el. Ar fi fost necesar să se fi înșirat și notițele și recensiile semnate D. sau Lucenzio, din *Literatură și Artă Română*, dintre care unele sunt destul de utile istoricului literar.

ION BREAZU

IOAN BIANU, NERVA HODOȘ și DAN SIMONESCU, *Bibliografia românească veche (1508—1830)*. Tomul III (1809—1830). București, 1912—1936. Ed. Academiei Române. Tip. Socec, VIII + 778 p. in -4°.

Începută în 1898 de regretații Ioan Bianu și Nerva Hodoș, această monumentală operă a culturii noastre vechi a ajuns, în sfârșit, să vadă în întregime lumina tiparului. Ea este o pildă vie de rezultatele pe care le poate atinge o lucrare atunci când e încredințată unei instituții. Căci dacă această migăloasă și costisitoare operă ar fi fost dată pe seama unui particular, cu siguranță că nu putea fi terminată, oricât de bune intenții ar fi avut autorul ei. Și semnificația aceasta a Bibliografiei vechi trebue cu atât mai mult subliniată, cu cât sunt atât de rare la noi operele de colaborare, absolut indispensabile pentru organizarea și stimularea vieții culturale.

Întâiele fascicule din tomul III al *Bibliografiei* au apărut în 1912. Ele cuprindeau abia 950 numere, publicate în anii 1809—1817. A venit apoi războiul cu mizeriile lui, iar după războiu criza materială de care a fost lovită Academia în urma exproprierii, două pricini care explică în bună parte întârzierea acestui ultim volum. O operă bine făcută e însă oricând bine venită. Și Bibliografia românească veche face parte din rândul acestor opere. De aceea, cu toată această întârziere, apariția ei trebue salutată ca pe o mare realizare a științei românești.

Tomul acesta cuprinde în total 1526 numere, prezentate după aceleași principii bibliografice, pe care le cunoaștem din tomurile

©BCU CLUJ

anterioare, principii care așează această lucrare printre cele mai bune ale genului, nu numai dela noi, ci și din străinătate. Cea mai mare parte din numerele 951—1526 a fost redactată de Dan Simonescu. Bineînțeles că sfatul și supravegherea lui Ioan Bianu, acela căruia se datorește înainte de toate planul și desăvârșirea lucrării, au fost mereu prezente. Moartea nu i-a dat însă răgazul să-și vadă terminată lucrarea, la care ținea poate mai mult decât la oricare.

Folosul acestei lucrări, nu numai pentru literatura noastră veche, ci pentru întreaga noastră cultură, este unanim recunoscut, încât e de prisos a mai insista asupra lui. Nu putem să nu subliniem în deajuns mai ales reproducerea prefețelor, cu mult mai importante în această epocă, întru cât lucrările sunt mai variate, circulația ideilor mai liberă și mai intensivă.

S'a dat apoi mai multă grijă foilor volante (201 numere), utile din punct de vedere istoric, juridic și administrativ. Numărul planșelor se ridică la 470. Unele din ele sunt adevărate podoabe ale artei grafice; toate împreună formează o icoană plastică a desvoltării tipografiei românești. Indicele bogat și bine alcătuit.

ION BREAZU

MIRON SURU, *1935 literar. Sinteză biblio-critică.* București, 1937. Ed. libr. Pavel Suru, XVI + 346 p. in -8°.

Miron Suru a surprins publicul românesc și mai ales pe noi, pe bibliografi, cu o lucrare de mare utilitate, executată în bune condiții științifice și tehnice.

Una din întâiele și cele mai arzătoare dorințe a acelora cari au inițiat și au redactat bibliografia *Dacoromaniei* a fost extinderea ei asupra întregului domeniu literar. Ne dădeam seama că, fără de a menționa literatura propriu zisă, apărută în periodice și volume, precum și fără de înșirarea traducerilor din autorii străini și a studiilor privitoare la ei, cercetătorul nu poate avea înainte întregul câmp al literaturii noastre. La început aveam credința că împrejurările ne vor permite odată să umplem acest gol. De aceea am strâns cantități mari de fișe, în nădejdea că vor putea fi date odată publicității. Cu trecerea anilor ne-am convins însă că va mai trece mult timp până când *Dacoromania* va dispune de întinsul spațiu pe care îl reclamă o astfel de lucrare. Lipsindu-ne apoi și colaboratorii pre-

©BCU CLUJ

gătiți, am renunțat la gândul nostru, fiind siguri că se vor găsi alții, cu alte mijloace și cu mai mari posibilități de colaborare, care să aducă literaturii românești acest instrument de cercetare și desvoltare, pe care alte literaturi și l-au creat cu decenii înainte.

Miron Suru și-a luat greaua sarcină să dea bibliografiei românești, ceea ce noi nu i-am putut oferi. În cuvântul introductiv d-sa ne spune că volumul pe care îl avem înainte « vrea să fie *începutul* unei publicații periodice de bibliografie a literaturii și a studiilor despre și în legătură cu literatura română contimporană ». Să-i dea Dumnezeu puteri și mijloace materiale pentru ca ceea ce ne-a dat acum să fie într'adevăr numai un început. Căci unul din postulatele esențiale ale unei lucrări bibliografice de acest fel este continuitatea, sau măcar întinderea pe un mare număr de ani. Când Miron Suru va putea mângâia cu privirea cel puțin zece volume asemenea celui de față, atunci va putea avea convingerea că a făcut literaturii noastre unul din acele servicii care nu se uită, cu atât mai meritos cu cât vine dela un particular și nu dela una din acele instituții, care și-l putea lua de multă vreme asupră-și.

Contribuția nouă pe care o aduce bibliografia lui Miron Suru, față de bibliografiile din DR. este așa dar înșirarea bucăților literare și a traducerilor, nu numai a acelora cari au apărut în volum, ci și a celor risipite prin numeroasele noastre periodice, pe care numai noi bibliografii și cercetătorii știm cât de greu le putem consulta. Și autorul bibliografiei nu s'a mulțumit să menționeze numai bucățile autorilor mai mult sau mai puțin consacrați, ci și a acelora, români și străini, cari vor trebui să mai supoarte focul purificator al timpului până își vor câștiga un locșor statornic în literatura noastră. Firește că o alegere a trebuit să facă și d-sa. A săvârșit-o însă după criterii cu mult mai îngăduitoare, decât am fi făcut-o noi, de pildă. Nu-i facem un reproș din aceasta. O bibliografie mai bine să dea mai mult decât mai puțin. Surprizele timpului sunt atât de capricioase, încât niciodată nu știi la ce poate folosi o muncă, pe care astăzi o crezi cu totul inutilă.

Care este folosul contribuțiilor lui Suru? Cu ajutorul lor se va putea urmări colaborările la reviste și diferitele ediții ale scriitorilor, operație extrem de utilă atunci când vrem să studiem evoluția unui scriitor, relațiile lui cu anumite cercuri literare, sau vrem să redac-

©BCU CLUJ

tăm o ediție critică. E foarte important de pildă, pentru cercetătorul literar, să știe că un volum de poezii de Lucian Blaga a apărut mai întâi într'o obscură tipografie din Cluj, sau din Sibiu, că unele din poeziile lui, care au fost reunite în volume, au fost publicate mai înainte, cu variații mai mari sau mai mici, în reviste de provincie, la care nu bănuia să colaboreze.

Nu putem sublinia apoi în deajuns utilitatea bibliografierii traducerilor și a studiilor privitoare la autorii străini. Acum câțiva ani Institutul de Cooperație Intelectuală dela Paris a luat inițiativa publicării unui *Index translationum*, care ar fi cuprins traducerile din toate limbile culte, publicate în volum. Această inițiativă a fost salutată cu multă satisfacție din partea specialiștilor, întru cât ea le punea la dispoziție un instrument neprețuit pentru cercetările de literatură comparată. Dacă astfel de bibliografii ale traducerilor sunt necesare în străinătate, ele sunt cu atât mai mult la noi, unde dependența de literaturile străine este și astăzi covârșitoare. Firește, atunci când constatăm acest fapt nu suntem de acord cu el. Realitatea lui este însă încă foarte puternică și cercetătorul literar trebue să țină seamă de ea. Și ar fi foarte bine dacă s'ar face nu numai repertorii bibliografice ale traducerilor actuale, ci și a celor mai vechi. Avem de pildă, până acum, două bune bibliografii (ale lui Bengescu și a soților Rally) ale studiilor privitoare la noi apărute în limba franceză și ale traducerilor din românește în această limbă, nimeni nu și-a luat însă osteneala să publice o bibliografie a traducerilor din franțuzește în românește, măcar a celor apărute în volume, operă extrem de utilă pentru istoria noastră literară. De același interes sunt apoi studiile și notițele privitoare la scriitorii străini, pe cari Miron Suru le-a cuprins în repertoriul d-sale.

Avem puține observații de făcut la această excelentă lucrare. Lipsesc din ea articolele, studiile și recensiile publicate în ziare. Miron Suru își dă singur seama de acest neajuns și promite să-l înlăture în volumele următoare. O despoiere a ziarelor este indispensabilă pentru orice repertoriu bibliografic care vrea să fie complet, mai ales astăzi când, în urma comercializării presei, numeroși din scriitori și criticii noștri au devenit colaboratori permanenți la marile noastre cotidiane. Este mai utilă chiar această despoiere decât răsfoirea unor minuscule reviste efemere, rezultat al unor capricii sau

©BCU CLUJ

slăbiciuni tinerești, certate adesea cu cele mai elementare reguli ale scrisului.

Împărțirea materialului este simplă și firească. Suntem împotriva diviziunilor prea complicate. Un indice bun face adeseaori mai mult serviciu decât o distribuire adeseori forțată. Pentru o mai ușoară orientare ar fi fost bine să se fi așezat subdiviziunile și la colontitluri.

În dorința d-sale de a face o selecțiune a materialului, Miron Suru nu s'a mulțumit numai cu eliminarea unor scriitori, ci a adaus câteva recensii asupra volumelor care i s'au părut că se ridică din masa comună, recensii reproduse din reviste sau scrise direct pentru acest repertoriu, în mare parte de însuși autorul lui. Cei mai mulți din criticii acestui volum — care a fost primit de altfel cu unanime elogii — au fost împotriva acestui procedeu. Ne alăturăm și noi opiniei lor. Un repertoriu bibliografic al actualității literare trebue să se ferească de fixarea unor valori, de distribuirea unor premii, făcute după criterii efemere. Să lăsăm altor lucrări acest rol, iar noi să ne mulțumim a rămânea, în lucrările noastre de bibliografie, numai bibliografi. Serviciul pe care îl aducem astfel științei este mult mai prețios.

ION BREAZU

Clasicii români comentați, sub îngrijirea lui N. CARTOJAN. Craiova. Ed. « Scrisul Românesc ».

Semnalăm volumele acestei excelente colecții care au apărut dela recensia noastră ultimă *(Dacoromania*, VIII, p. 245 și urm.) încoace.

D-ra Mariana Rarincescu a continuat editarea romanelor lui *Duiliu Zamfirescu*, ajungând la sfârșitul ciclului *Romanul Comăneștilor*. D-sa a așezat astfel în mâna tineretului — și ne place să credem că a cetitorilor români de toate vârstele — una din cele mai sănătoase opere ale literaturii noastre, icoană a sbuciumărilor și a spiritului românesc din a doua jumătate a veacului trecut și dela începutul celui în care trăim. Înțelegerea romanelor este mult ușurată de Introducerile calde și luminoase ale editoarei, care toate împreună constitue o adevărată monografie a autorului *Vieții la țară*. De mare folos i-au fost d-șoarei Rarincescu, pentru studiul genezei romanelor, cercetările din ultimul timp privitoare la Duiliu Zamfirescu, mai ales corespondența acestuia cu Titu Maiorescu, editată de Emanoil

©BCU CLUJ

Bucuța [1]), operă de rară savoare și de neprețuită utilitate, nu numai pentru studiul lui Zamfirescu, ci pentru întreaga epocă literară de după Eminescu până în plin Sămănătorism.

Am amintit în recensia din DR. VIII Introducerea la *Viața la țară*. In Introducerea la *Tănase Scatiu* după ce ne arată împrejurările în care a fost scris acest roman, d-ra Rarincescu prezintă « tipul parvenitului în literatura noastră înainte de Tănase Scatiu », analizează apoi, în mod critic personajiile și acțiunea romanului și îi fixează locul în ciclul Comăneștilor. Aceeași metodă e întrebuințată și în Introducerea la *În Războiu*. Un capitol special este închinat aici iubirii de țară a lui D. Zamfirescu, capitol necesar pentru înțelegerea întregii personalități a scriitorului. Editarea acestui volum s'a făcut după manuscrisul original, revăzut de autor după publicarea romanului în *Convorbiri Literare* din 1902. Introducerile la *Îndreptări* și *Anna* sunt importante de asemenea pentru studiul de geneză. Foarte justă și înțelegătoare privirea sintetică asupra romanelor lui D.Z. din Introducerea ultimului volum.

D-ra V. Ghiacioiu a desvoltat o muncă considerabilă pentru a ne da cea mai bună ediție din *Păcatele tinereților* a lui Costache Negruzzi. Lungul și bogatul studiu introductiv ne dă o biografie critică a acestui adevărat întemeietor al prozei noastre literare. Pentru lămurirea unor momente mai puțin cunoscute din viața lui sunt utilizate și documente inedite, aflate în arhiva familiei Negruzzi. Este justă apoi descrierea și caracterizarea operii scriitorului. Foarte bogată bibliografia. Ne orientam însă mult mai ușor în ea dacă ar fi primit caractere tipografice mai variate. În notele care însoțesc bucățile se dau și unele surse necunoscute.

Profesorii craioveni M. Paulian și T. D. Măruță ne dau 2 vol. cu *Nuvele, povestiri, note critice* de I. L. Caragiale. Introducerea este scrisă de ultimul dintre cei doi editori. Ea este remarcabilă prin încercarea de a studia limba și stilul unuia dintre cei mai mari meșteri ai limbii noastre. Din faptul că I. L. Caragiale a întrebuințat câteva neologisme,— cu care regretatul Zarifopol, editorul lui plin de gust, n'a fost întotdeauna de acord — T.D. Măruță ajunge

[1]) Emanoil Bucuța, *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori* (1884—1913). București, 1937. Ed. Fundației pentru Literatură și Artă « Regele Carol II », 362 p. în 8[1].

©BCU CLUJ

la exagerări ca acestea: « Caragiale, după mărturia celor ce l-au cunoscut de aproape, *știa dinainte* cum are să se schimbe cutare neologism, dacă el va intra în gura românului. Aceste schimbări aveau să se verifice ulterior. Și faptele îi dădeau întotdeauna dreptate. Prin urmare Caragiale știa *direcția* spre care trebuia să se îndrepte fonetismele din cuvintele care încă nu pătrunseseră în limbă.

« Această constatare așază pe Caragiale într'o lumină nouă și strălucitoare. Omul acesta ajunsese să stăpânească tainele creatoare ale limbii.

« E un fapt extraordinar.

« *Caragiale este singurul nostru scriitor, care printr'o intuiție în adevăr genială, a surprins pe viu* (sic) *câteva din legile de formare a limbii românești* » (p. LXXV notă [1]).

Ce-ar fi spus Caragiale de aceste exclamații și de acest stil?..

Eruditul cercetător al literaturii noastre populare, M. Gaster ne dă o ediție din *Povestea vorbii* de Anton Pann, precedată de o Introducere plină de sugestii interesante pentru cel ce va studia odată pe acest mucalit versuitor popular. De reținut rolul pe care l-a avut în desvoltarea lui Anton Pann timpul petrecut la Brașov, când a venit în contact cu literatura calendarelor și a cărților populare, răspândite atunci de editurile ardelene și de cea din Buda.

E binevenită apoi ediția d-lui G. Baiculescu din Vasile Alecsandri, *Drame istorice*: *Despot-Vodă*, *Fântâna Blanduziei*, *Ovidiu*. Introducerea fixează locul acestor drame în teatrul lui Alecsandri și în desvoltarea dramei noastre istorice.

ION BREAZU

Teodor Neș, *Oameni din Bihor (1848—1918)*. Oradea, 1937. Tip. Diecezană, VIII + 656 p. in-8°.

Direcția regionalistă — sau localistă, cum le place unora, mai nou, să o numească — se impune tot mai mult în cultura românească modernă. Începând de prin 1932, apar, Dumnezeu știe cu ce jertfe, în deosebi în Ardeal, o mulțime de reviste, în care se face loc nu numai unei literaturi de o calitate din an în an mai aleasă, ci și cercetărilor privitoare la trecutul și oamenii locului. Alăturea de reviste se ivesc

[1]) Sublinierile sunt ale autorului.

©BCU CLUJ

și volumele. În repertoriul nostru bibliografic din acest volum se găsesc înșirate vreo câteva. Și numărul lor crește cu fiecare an care trece, îmbogățind patrimoniul comun cu nume și cu fapte pe nedrept uitate, sau cu totul necunoscute, pregătind acea istorie culturală a românismului de dincoace de munți care nu va putea fi scrisă în mod critic decât atunci când vom avea un număr mare de astfel de monografii locale.

Acest cult viu și statornic al valorilor regionale a dat naștere și volumului de față al cărui autor este Teodor Neș, fost director al liceului « Emanoil Gojdu » din Oradea, actual inspector școlar al Ținutului Someș. El ne aduce oameni și întâmplări dintr'o regiune puțin cunoscută, nu numai în Vechiul Regat, dar chiar aici, în Ardeal — dela acea extremitate vestică a românismului expusă în urma situației geografice atâtor primejdii și tentații.

Împins de o mare iubire pentru tot ceea ce are legătură cu Bihorul, în care s'a născut și și-a desfășurat frumoasa d-sale activitate culturală, Neș exagerează uneori proporțiile figurilor evocate în acest volum. Unii dintre acesti bihoreni pot purta fără să li se facă nicio nedreptate memoriei, atributul de « iepuri de două hotare » cu care i-a înzestrat Gh. Bogdan-Duică, un adânc cunoscător al istoriei ardelene [1]). Trebuiau apoi bine definite limitele lucrării. După părerea noastră nu trebuiau să primească o largă desvoltare în cadrele ei decât oameni a căror activitate s'a desfășurat în Bihor, indiferent de originea lor. Se putea aminti pe scurt cei născuți în Bihor, nu era nevoie însă de a se insista asupra faptelor lor numai întru cât au avut legătură cu locul de unde au pornit. Când Arădanii, de pildă, vor încerca să scrie și ei o operă asemănătoare, se vor trezi că multe din personalitățile lor au fost infeudate Bihorului. Și acest punct de vedere ar trebui urmat nu numai de Neș, ci de toți viitorii autori de monografii locale, căci altfel se vor ivi confuzii și exagerări supărătoare.

Neș nu trebuia să neglijeze apoi unele izvoare absolut indispensabile pentru cunoașterea vieții românismului bihorean, cum este de exemplu *Familia*, pe care n'o consultă decât în mod cu totul incidental. A vorbi de unii scriitori bihoreni numai după Márki, *Bihari román irók* [Scriitori români din Bihor] și a nu cunoaște contribuția

[1]) *Eftimie Murgu*, p. 215.

©BCU CLUJ

lor la această revistă este a ignora adeseori partea cea mai importantă din activitatea acestora. De asemenea nu ne putem forma o icoană dreaptă despre Alexandru Roman, unul dintre cei mai vrednici bihoreni, fără să cunoaștem activitatea lui dela *Federațiunea*. Neș ne face impresia unui autor, izolat într'o închisoare, unde nu are la dispoziție decât o duzină de cărți, cu ajutorul cărora vrea să redacteze o operă la care ține mult să apară în timpul cel mai apropiat. Știm bine că adesea orașele noastre de provincie sunt, în privința mijloacelor de informație, adevărate închisori. E regretabil însă că o operă ca aceasta, care aduce reale contribuții la cunoașterea unei regiuni n'a mai așteptat vreun an-doi în sertar, până când autorul ei ar fi găsit posibilitatea să consulte unele din izvoarele amintite.

Dar toate aceste neajunsuri vor putea fi îndreptate la o ediție nouă. Până atunci lucrarea va putea fi utilizată cu bune rezultate nu numai de istoricul politic, ci și de istoricul cultural și literar, mai ales pentru contribuțiile ei biografice, culese cu o râvnă lăudabilă din amintiri familiare, din arhive, sau din anchete în localitatea de origine a scriitorilor studiați.

ION BREAZU

Ion Gherghel, *Bibliografie critică despre Goethe la Români*. București, 1936. Imprimeria Nat., 107 p. in -8°. (Extras din « Revista Germaniștilor Români »).

Ion Gherghel continuă cu o admirabilă stăruință cercetările d-sale privitoare la raporturile literare germano-române. După *Goethe în literatura română*, vol. I în care făcea o privire istorico-culturală asupra influenței la noi a marelui poet german și după *Schiller în literatura română. Aspectul istorico-cultural și bibliografia critică* [1]), d-sa ne dă acest volum, în care nu se mulțumește numai cu o înșirare a traducerilor în românește din autorul lui *Faust* și a studiilor privitoare la el, ci examinează critic fiecare din aceste încercări de a transpune în limba română o operă de o atât de înaltă valoare artistică și umană. D-sa menționează apoi și unele ecouri și influențe pe care le-a avut în literatura română lucrări de mare răsunet universal ca: *Werther*, *Faust*, *Hermann și Dorothea* ș. a.

[1]) Cf. despre întâia recensia noastră din DR., VII, p. 387—388, iar despre a doua DR., VIII, p. 256—280.

©BCU CLUJ

Față de volumul, apărut în 1931, repertoriul acesta aduce câteva traduceri și studii nouă. Importante sunt în deosebi cele stârnite de centenarul morții marelui om, celebrat în 1932, eveniment care a însemnat (cel puțin ca întindere, dacă nu ca adâncime) cea mai însemnată etapă din pătrunderea lui Goethe în cultura noastră.

Firește că repertoriul lui Gherghel e susceptibil de completări; niciuna din lucrările de acest fel nu pot avea pretenția să fie complete. Credem mai ales că se vor găsi numeroase traduceri, necunoscute lui Gherghel, în foiletoanele ziarelor sau în revistele de mai puțină însemnătate, pe care d-sa n'a avut posibilitatea să le consulte. Tot astfel se vor aduce întregiri la capitolul « Imitații și influențe », atât de important în studiile de literatură comparată.

Dăm și noi câteva completări și indicații care poate vor fi de un oarecare folos lui Gherghel în volumul privitor la aspectul estetico-literar al influenței lui Goethe, volum cu care ne-a rămas dator.

În *Crestomație. Bucăți alese din autori germani în traducere română*. București, 1901, Ed. Socec — operă alcătuită, probabil, de însuși Titu Maiorescu — se află următoarele fragmente din Goethe: « Wahlheim » (Din *Patimile tânărului Werther)*, p. 49—51; « Romanul și Drama » (fragment din *Wilhelm Meister)*, p. 60—72; « Impresiuni de călătorie: I Veneția, II Roma », p. 75—80; *Egmont*, p. 81—91; Din *Suferințele tânărului Werther*, Cartea I-a, p. 110—113; « Copilul evlavios », p. 163—164; « Scântei » (cugetări), p. 260—263. La p. 591—592, o scurtă biografie și o admirabilă caracterizare a lui Goethe.

În *Convorbiri Literare*, XVII (1883), p. 399—401 un N e m o publică notița critică « Două traduceri ale unei poezii celebre », în care pune alături, reproducându-le în întregime, traducerile lui G. B o g d a n - D u i c ă și S c h e l e t t i din *Trost in Tränen*, găsind mult superioară pe cea din urmă. În aceeași revistă un F.C. traduce poezia « Cursul Lumii » (vol. XXI, 1887, p. 644), G h. L a z ă r câteva « Aforisme » (vol. XLVI, 1912, p. 644—646), Lelia I o n e s c u - S a c h e l a r i e fragmente din *Dichtung und Warheit* (vol. LXV, 1932, p. 173), iar E. C[i c u h i], închină poetului oda « Sub specie aeternitatis » (vol. LIII, 1921, p. 361).

Gherghel menționează traducerile lui Th. M. S t h o e n e s c u din *Literatorul*, i-a scăpat însă din vedere « Cugetări nocturne »,

©BCU CLUJ

traducere publicată de acest poet minor în aceeași revistă II (1881), p. 618, precum și schița biografică a lui Goethe semnată Zenone, (însoțită de un portret, apărută *Ibid.*, p. 578 afară din text).

În vol. lui Carol Scrob, *Poezii complete*, Buc. 1883, p. 195 se află și « Nu știu dacă te iubesc », 6 versuri cu mențiunea « din Goethe ».

În *Dicționarul enciclopedic ilustrat « Cartea Românească »*, Gh. Adamescu dă la *Goethe* câteva traduceri pe care nu le găsesc menționate la Gherghel: un *Egmont* tradus de D. A. Sturdza în în 1876 și altul de N. Dumitrescu în 1878; o traducere a lui *Wilhelm Meister*, publicată în ziarul *Pressa* din 1871.

Puțini dintre scriitorii români au pătruns atât de adânc în fenomenul goethean ca Lucian Blaga. Gherghel menționează (p. 75) *Daimonion*, fără îndoială unul din cele mai bune și mai sugestive studii asupra lui Goethe din câte au apărut în limba română. Nu trebuia să uite însă că o altă lucrare a acestui gânditor-poet, *Fenomenul originar*, București, f. a (col. « Cartea Vremii », nr. 4), a fost brodată în întregime pe un o temă goetheană.

ION BREAZU

J. Vendryès, *La phonologie et la langue poétique*, în « Conférences de l'Institut de Linguistique de l'Université de Paris », II (1934). Paris, Boivin et C-ie [1935], pp. 39—51.

Unul din meritele, și nu cel mai mic, al fonologiei — așa cum o concepe școala dela Praga — e de a fi reintrodus în linguistică studiul estetic al limbajului. Vendryès are cele mai frumoase cuvinte despre lucrările în această direcție ale lui Roman Jakobson despre rusă și Jan Mukařovský despre cehă (publicate în « Travaux du Cercle Linguistique de Prague »), pe care le numește « excelente modele de metodă » (p. 40).

Studiul poeziei este unul din cele mai bune mijloace pentru cunoașterea fonologiei unei limbi. « Poeții, spune Vendryès, practică — în genere fără să-și dea seama — principiile fonologice. Și-atunci chiar o fac mai bine când o fac numai din instinct. Teoreticienii care au făcut versuri pentru a-și aplica teoriile n'au dat de cele mai multe ori decât producțiuni proaste. Simbolismul francez a avut teoreticieni

©BCU CLUJ

care se credeau foarte învățați: cu toată această pretenție, mai mult sau mai puțin justificată, ei n'au lăsat nici un nume, nici o operă. În afară de Verlaine, marii noștri poeți simboliști pot fi chemați Baudelaire și Vigny, alături de ei, Victor Hugo și Musset, înaintea lor, Racine și La Fontaine, toți poeți care nu și-au bătut niciodată capul să cunoască natura fonemelor, calitatea vocalelor și relațiunile lor reciproce. Le-a fost de ajuns să aibă geniu poetic, adică un simț exact al armoniei sunetelor limbii franceze și arta de a se servi de ea. Dela poeți ca aceștia trebue să cerem secretul resurselor limbii, din care ei au scos împerecheri de cel mai frumos efect. Fonetica poeților este în esență fonologică; ei prelucrează valorile de expresie și de opoziție ale limbii pe care o întrebuințează » (p. 40—41).

Între fonologia limbii poetice și cea a limbii curente pot uneori exista deosebiri importante. În genere, cu cât o limbă poetică are o mai mare tradiție cu atât astfel de deosebiri sunt mai numeroase și mai mari. În vechea greacă vorbită, de ex., fonemul numit digamma, fonem vechiu de origine indo-europeană, a dispărut foarte de timpuriu. S'a continuat însă multă vreme a se versifica ca și cum el ar fi existat, fiind un mijloc de a împiedeca hiatul. În versificația clasică franceză, orice « *e* muet », chiar final, contează ca o silabă, afară de cazul când e înaintea unei vocale sau la sfârșit de vers. Uzul limbii curente e cu totul diferit: « *e* muet » nu se pronunță decât când este necesar spre a evita întâlnirea a trei consoane cuprinse între două vocale închise. În franceza vorbită, *i* și *ou* în hiat sunt consoane. Se pronunță *pieux*, *Louis*, într'o silabă, *violon*, *violet*, în două silabe, *harmonieux*, *silencieux*, *délicieux*, în trei. În poezie, cele două foneme pot fi pronunțate însă și ca vocale, formând deci silabă și mărind în același timp expresivitatea poetică a cuvintelor respective. « Există, spune Vendryès, o reală deosebire între *pieux* și *pi-eux*, *violet* și *vi-olet*. E în fond aceeași deosebire care separă *eau* de *onde*, sau, în germană, *Frühling* de *Lenz*. E o diferență de valoare. Pronunțate în patru silabe, *silenci-eux* dă o impresie de mister și de calm liniștitor, *harmoni-eux* are o muzicalitate mai bogată, *délici-eux* o savoare voluptoasă și alintătoare. Nici nu pot fi imaginate fără *i* vocală *les mourantes violes* de Mallarmé sau *les sanglots longs des violons* de Verlaine » (p. 48).

« Nu e, adaugă d-sa, chestiune aici atât de muzică, ritm sau armonie, cât de evocație poetică, adică de opoziție față de limba vorbită

©BCU CLUJ

care e prozaică și vulgară. Unei urechi străine îi e foarte greu să înțeleagă rațiunea acestei deosebiri, sensibilă tuturor Francezilor culți. Poezia e făcută și-și trage gloria din aceste imponderabile » (p. 48).

DIMITRIE MACREA

P. FOUCHÉ, *L'état actuel du phonétisme français*, în « Conférences de l'Institut de Linguistique de l'Université de Paris », IV (1936). Paris, Boivin et C-ie [1937], pp. 37—67.

O frumoasă expunere a fonetismului vorbirii corecte franceze.

Una din particularitățile cele mai caracteristice ale limbii franceze e bogăția vocalismului său. Franceza are 16 vocale (= 12 orale și 4 nazale). Singura dintre limbile europene care se apropie în această privință de franceză e limba engleză, cu 15 vocale. Între limbile romanice, franceza e la polul opus spaniolei, care n'are decât 5 vocale.

O a doua particularitate tot așa de izbitoare sunt cele patru vocale nazale (*:ɛ̃, ɑ̃, ɔ̃* și *œ̃e*). Dintre limbile literare europene de azi, singurele care mai posedă vocale nazale sunt portugheza și poloneza. Spre deosebire însă de nazalele acestor două limbi, nazalele franceze sunt vocale nazale pure pe când cele portugheze și polone sunt prevăzute de un apendice consonantic nazal.

Franceza e singura dintre limbile romanice care posedă vocale palatale rotunzite *(y* [*ü*], *ö*, *oe* și *e* muet).

Bogatul sistem vocalic francez e admirabil echilibrat. În fiecare dintre cele trei serii: palatale, palatale rotunzite și velare, opoziția: închise-deschise este foarte net marcată: *e-ɛ*, *o-oe*, *o-ɔ*. După cum *i* n'are decât un singur timbru, cel închis, celelalte vocale care-i corespund n'au nici ele decât unul: *u* și *y (ü)*. Fiecare dintre vocalele nazale *ɛ̃*, *œ̃e*, *ɔ̃* posedă la bază un element oral deschis care se apropie, în toate cele trei cazuri, de elementul oral al lui *ɑ̃*, cea mai deschisă dintre ele. În sfârșit *a*, cu cele două variante ale lui, anterior și posterior, aparține în aceeași măsură seriei palatale ca și celei velare.

În ceea ce privește articularea lingvală, majoritatea vocalelor franceze sunt vocale anterioare: partea anterioară a limbii se ridică contra palatului tare. Dintre cele 16 vocale care compun sistemul, numai 6 sunt velare. Proporția: palatale-velare e deci de 10/6. Opunând pala-

©BCU CLUJ

talele celorlalte vocale (velare, velare nerotunzite, centrale), în engleză, obținem proporția de 6/9, în italiană de 3/4, iar în spaniolă de 2/3.

Ceea ce mai caracterizează vocalismul francez e distincția foarte netă ce există, din punct de vedere labial, între vocalele palatale, pe de o parte, și vocalele velare și palatale rotunzite, pe de altă parte. Pentru aceste două din urmă, proiectarea și rotunzirea buzelor nu sunt în nicio altă limbă europeană așa de intense ca în franceză. Dintre cele 16 vocale franceze, pentru 11 articularea lingvală (palatală sau velară) e însoțită de o proectare și de o rotunzire a buzelor. În mod paralel, pentru vocalele seriei palatale, e foarte pronunțată îndepărtarea colțurilor buzelor. Dacă deci sistemul vocalic francez are un caracter net palatal, el e tot așa de bine caracterizat prin articularea labială.

Puritatea vocalelor nazale e datorită unei perfecte funcționări a vălului palatului.

În ce privește laringele, ca pentru toate limbile romanice, atacul vocalic e totdeauna lin. Destinderea vocalică e de asemenea totdeauna lină.

Consonantismul n'are bogăția vocalismului. Se constată însă și aici aceeași predilecție pentru articulațiile linguale anterioare. În franceză, 10 consoane sunt dentale *(t, d, s, z, l, n)* sau palatale *(š, ž, j, ñ)*. E de adăugat aici semiconsoana *ü*, care alături de articulația labială, are și una lingvală de caracter palatal. Nu găsim însă decât cinci labiale *(p, b, m, f, v)* cărora li se adaugă semiconsoana *w*, velară și labială în același timp. În ce privește, velarele e de relevat că punctul de articulație e foarte înainte când sunt urmate de *e* și *i*. În realitate franceza are un *k* și un *g* palatal și un *k*, *g* velar, însă numai în primul grad de velaritate. *R* uvular francez, sau mai bine zis *r* dorsal, e în aceeași măsură anterior în care e posterior, fiindcă locul lui de articulație depinde de vocala care-i urmează.

Articulația franceză e de un caracter foarte încordat. În nicio limbă europeană, tensiunea musculară nu e comparabilă celei pe care o are pronunțarea franceză. Această tensiune nu se vede însă: totul e în interior. Impunându-și o disciplină musculară din cele mai rigide, Francezul nu trădează deloc efortul pe care-l face. Consecințele acustice ale acestei tensiuni sunt foarte importante: articulația e netă, precisă, incisivă chiar. Timbrul vocalelor e clar dela începutul până

©BCU CLUJ

la sfârșitul articulației. Atacul fiind ferm, timbrul se realizează în minimum de timp, iar degradarea armonică e târzie. Aceasta e cauza că franceza nu numai nu sufere diftongările, ci a eliminat chiar pe cele pe care le avea altădată.

Din punct de vedere al șirului vorbit, o particularitate foarte caracteristică a francezei e oxitonismul ei: așa precum în cuvintele izolate accentul de intensitate e totdeauna pe ultima silabă a cuvântului, tot așa, într'un grup ritmic accentul cade pe ultima silabă a ultimului cuvânt din grup. În franceză nu există accent secundar. Accentul de insistență e de natură cu totul particulară. El nu poate cădea decât numai pe un element al silabei inițiale. Acest accent de insistență nu modifică niciodată ritmul vorbirii. El are însă un important rol în melodie. În mod normal, linia melodică a unei fraze franceze e urcătoare, pentru partea din frază considerată ca întrebare, și, coborîtoare, pentru partea considerată ca răspuns. Cu cât o frază e mai complexă cu atât ea se lasă împărțită în mai multe chestiuni și răspunsuri. Prin urmare mișcările urcătoare și coborîtoare sunt numeroase. Există însă o gradație între ele: nu toate sunt de egală importanță. Analiza psihologică permite de a desface fraza în chestiuni-răspunsuri de primul, de al doilea și de al treilea grad. Această distincție a diferitelor planuri logice prin mijloace muzicale e observată cu strictețe în franceză și e de sigur una din cauzele care au contribuit la reputația de limbă clară a francezei. Sub influența accentului de insistență linia melodică poate fi în întregime coborîtoare unde, normal, ar trebui să fie urcătoare și invers.

Reprezentarea ce ne-o facem de obiceiu despre o limbă vie este o reprezentare acustică. Reținem ceea ce se numește, în mod comun, « accent »; îi atribuim o oarecare « coloare » sau zicem, spre ex., că e o limbă sonoră, dulce, monotonă, etc. Ce putem spune, se întreabă autorul, despre franceză din acest punct de vedere? Răspunsul la această întrebare, adaugă d-sa, ni-l dă întrebuințarea pe care o face franceza de materialul său vocalic. Mai audibile decât consoanele, vocalele sunt cele ce dau în primul rând coloarea unei limbi. Cu toată bogăția ei de vocale, franceza e inferioară ca sonoritate italienei și spaniolei, cu vocalismul lor simplu. Puterea acustică nu e aceeași pentru toate vocalele. E mult mai slabă pentru vocalele nazale decât pentru cele orale. Printre vocalele orale sunt de distins de asemenea

©BCU CLUJ

mai multe categorii. Cele mai puternice sunt *a* și *o*, urmează *e*, apoi, *u* și *i*, în sfârșit *oe*. Proporția lui *a* și *o*, deci a celor mai puternice vocale, nu e prea mare în franceză: ea nu e decât cam de 24%. În italiană e însă de 46%, iar în spaniolă de 56%. Impresia de mai slabă sonoritate se confirmă și prin faptul că proporția lui *i* este mai mare în franceză ca în spaniolă: ea e cam de 15% în franceză, de 10% în spaniolă. Italiana are, de data aceasta, un procent mai mare: 18%. Ea n'are însă, și nici spaniola, vocale nazale și nici vocale de tipul lui *oe*, de unde rezultă că proporția de *e* este superioară în aceste limbi: în franceză, de fapt, ea e de 23%, în spaniolă de 28%, în italiană de 31%.

Mai mica ei sonoritate și ritmul ei rapid fac franceza mai puțin aptă pentru marea elocvență decât spaniola și italiana. Rămâne însă, cum o recunoaște întreaga lume, admirabila limbă de conversație, de discuție a ideilor.

DIMITRIE MACREA

SEXTIL PUȘCARIU, *Les enseignements de l'Atlas Linguistique de Roumanie*, în « Revue de Transylvanie », tome III, nr. 1, Cluj, pp. 13—22 + 15 hărți.

SEXTIL PUȘCARIU, *Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române*, în « Revista Fundațiilor Regale ». Anul IV, nr. 5. București, 1937, pp. 296—323 + 8 hărți, publicat și în traducere franceză: *Le rôle de la Transylvanie dans la formation et l'évolution de la langue roumaine*, în « La Transylvanie », ouvrage publié par l'Institut d'Histoire Nationale de Cluj, în colecția « Academie Roumaine. Connaissance de la terre et de la pensée roumaines » II. București 1938, pp. 37—69 + 8 hărți.

SEXTIL PUȘCARIU, *Ost- und Westromanisch im Lichte der Sprache*. Sonderdruck aus « Die Tatwelt », 13. Jahrgang, Heft 3. Berlin 1937, pp. 161—168.

Atlasul Linguistic Român ce se prepară sub conducerea lui Sextil Pușcariu la Muzeul Limbii Române și din care a apărut în zilele acestea întâiul volum [1]) e nu numai o operere de neîntrecută valoare

[1]) *Atlasul Linguistic Român*, publicat sub Înaltul Patronaj al M. S. Regelui Carol II de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil

©BCU CLUJ

pentru cunoașterea limbii române și studiul ei științific, ci și un important izvor pentru istoria noastră. În întâiul din aceste trei studii, Pușcariu ne prezintă câteva argumente de cea mai evidentă autenticitate în legătură cu persistența noastră în Nordul Dunării. Comparând cu harta Daciei Traiane alcătuită după ultimele cercetări și publicată de C. C. Giurescu în Istoria Românilor (București, 1935) o serie de hărți de ale Atlasului: *nisip*, *Sfântul Dumitru*, *zăpadă*, *usturoiu*, *cioban*, *june*, *cuminecătură*, *pedestru*, *Sfântul Nicolae*, *vioară*, *oglindă*, *moare*, *gresie* și *varză*, d-sa constată că, în afară de Oltenia, tocmai în regiunile de mai dense așezări romane, anume în Banat și în Vestul Ardealului, găsim mai bine păstrate cuvintele latine: *arină* (< arena « nisip »), *Sâmedru* (Sanctus Demetrius), *nea* (< nivem), *aiu* (< alium), *păcurar* (pecorarius), *june* (< juvenem), *cuminecătură* (communicare), *pedestru* (cu înțelesul de « sărăntoc » ca francezul « piètre » [< pedester]), *Sânicoară* (Santus Nicolas), *ceteră* (< cithera), *cotătoare* (format din *căuta*, dialectal *cota*, întocmai ca francezul *miroir*, din [*se*] *mirer*), *moare* (< muria), *cute* (< cotem « gresie »), *curechiu* (< coliclu). Cu drept cuvânt se întreabă deci Pușcariu: « Dacă pe teritoriul actual al României, populația romană ar fi dispărut, cum pretind adversarii continuității noastre, n'ar fi oare un joc de hazard prea surprinzător că dintre Românii veniți în preajma anului o mie din Peninsula Balcanică să se fi așezat chiar în regiunile în care romanitatea fusese mai intensă, tocmai emigranții care conservau cu mai multă fidelitate elementele latine decât chiar proprii lor frați din Sudul Dunării ? » (p. 20).

În bună metodă de geografie linguistică, Pușcariu arată că aceste conservațiuni se explică prin situația periferică și relativ izolată în care rămăseseră strămoșii Românilor în Dacia după evacuarea oficială a provinciei de către Aurelian.

În Sudul Dunării, unde civilizația romană pătrunsese mai de timpuriu și s'a menținut și după secolul al treilea, se pare a se fi format nuclee linguistice de unde iradiau inovații în spre Nord. E cazul lui *varză*, *gresie*, *zeamă*, mai târziu *cioban*, *Sfântul Nicolae*, *Sfântul Dumitru*, *grijanie*. Toate aceste inovații s'au oprit, în expansiunea lor spre Nord și Vest, în fața unui zid relativ puternic, îndărătul căruia rezi-

Pușcariu. Partea I (ALR. I), vol I: *Părțile corpului omenesc și boalele lui* de Sever Pop, in fol.: 150 de hărți. Cluj, 1938. Muzeul Limbii Române (Institutul cartografic « Unirea », Brașov).

©BCU CLUJ

stau cuvintele latine: *curechiu*, *cute*, *moare*, *păcurar*, *Sânicoară*, *Sâmedru*, *cuminecătură*; tot de aceeași parte a zidului găsim *nea*, *cotătoare* și *aiu*, în loc de *zăpadă*, *oglindă* și *usturoiu*, de origine slavă sau calcate după forme slave: « Dacă în regiunile vestice și nordice — e iarăși în drept Pușcariu să afirme — nu s'ar fi conservat o populație autohtonă de graiu roman, nu s'ar înțelege de ce inovațiile venite din Sud ar fi fost oprite în expansiunea lor, nu de alte inovații plecate din Vest și Nord, ci de o barieră de cuvinte și de forme vechi de origine latină » (p. 21).

Aceleași hărți linguistice ne mai arată că niciodată Carpații, pe vârfurile cărora treceau, la Est și la Sud, frontiere politice seculare, n'au constituit din punct de vedere etnic, un zid între Români, ci dimpotrivă șira spinării a unui singur popor, al nostru, răspândit pe ambele versanturi și în neîntreruptă comunicație.

Pentru istoria noastră de azi, hărțile Atlasului ne arată cu ce rapiditate mare se răspândește, în toate provinciile țării, limba literară, rapiditate care se explică nu numai prin prestigiul de care ea se bucură în popor, « ci în deosebi printr'o puternică voință colectivă de unificare națională, care nu e alimentată în mod artificial de autorități, ci provine dintr'un instinct profund, același în toate regiunile populate de Români » (p. 22).

Al doilea studiu este o largă expunere a tuturor argumentelor ce ni le oferă limba, în stadiul de azi al cercetărilor, în legătură cu păstrarea noastră neîntreruptă în Nordul Dunării,— o mare parte dintre acestea arătându-ne băștinași în deosebi în Transilvania. Argumentelor, în această din urmă privință, din primul studiu, le adaugă Pușcariu o întreagă serie din domeniul toponimiei, foneticei, morfologiei și sintaxei. Relevăm aici doar câteva din ele: Vechiul *Alutum* s'a păstrat la populația romană autohtonă sub forma corespunzătoare legilor fonetice românești, *Alt* până la venirea Slavilor și Ungurilor, cari au transformat, după legile limbii lor, pe *Alt* în *Olt*, și chiar până în secolul al XIII-lea, căci Sașii, așezându-se în Transilvania, au auzit dela Români forma *Alt*,— atestată astfel în documentele secolului al XIII-lea de N. Drăganu (*Românii în veacurile IX-XIV*, p. 537 și u.) —, formă pe care o păstrează până azi. Numele de râu *Bistrița* e de origine slavă, însemnând « repede ». Partea dela izvor a Bistriței transil-

©BCU CLUJ

vănene se numește *Repedea*. E de sigur vechiul nume al râului pe întregul său curs, pe care l-am putut păstra însă numai la munte, care a fost totdeauna al nostru.

În aceleași regiuni cu formele latine *nea*, *moare*, *cute*, etc., despre care ni se vorbește în studiul precedent, avem câteva fenomene gramaticale cu desăvârșire caracteristice pentru regiunile respective și care se opun în mod net graiului Sudului dacoromân și în deosebi dialectelor din Sudul Dunării, aromân și meglenit. Ele le leagă în schimb cu Nord-Vestul Peninsulei Balcanice, aproape toate aceste fapte fiind comune cu graiul Românilor Apuseni, din care se trag Istroromânii de azi. E cazul bunăoară al rotacizării lui *n* intervocalic (fenomen străvechiu, fiindcă îl găsim numai în elementele latine ale limbii noastre) comună Nord-Vestului dacoromân cu Istroromânii, lipsind însă Sudului dacoromân și dialectelor aromân și meglenit. E cazul lipsei din Banat, Nord-Vestul Transilvaniei ca și dela Istroromâni al palatalizării labialelor, fenomen care există însă în Sudul dacoromân și în dialectele aromân și meglenit. În Nord-Vestul Transilvaniei nu e generalizat *ă* în tulpina pluralelor feminine terminate în *-i* și *-uri* *(părți, adunări, cărnuri)*. În Valea Someșului, de ex., « nasului » i se zice *nari*, care e pluralul vechiu al lui *nare*, cu *a* conservat. Fenomenul nu e de asemenea generalizat nici la Istroromâni. El e însă cu desăvârșire general la Aromâni care îl au chiar și în adjective (: *doa mări mări* « două mări mari », *doa văți mări* « două vaci mari »). Cu excepția adjectivelor și a lui *fragi*, *vaci* și *Pași*, Sudul dacoromân se apropie și în această privință de Aromâni. La persoana I-a din pluralul indicativului prezent, verbele de conjugarea I-a ar trebui să se termine în *-am*, corespunzând latinescului *-ámus*. Zicem însă *cântăm*, *dăm*, etc., întocmai ca Aromânii și Megleniții. Istroromânii păstrează încă forma veche *-am*, pe care o întâlnim și într'un text vechiu din Maramureș *(Manuscriptul dela Ieud)* și pe care anchetatorii Atlasului au găsit-o acum și prin Basarabia. În textele noastre vechi din regiunile nordice întâlnim regulat formele *eu cânta*, *eu ședea*, *eu era* în locul formelor nouă *eu cântam*, etc., comune tuturor dialectelor (inclusiv istroromân). Formele vechi, fără *-m*, se mai păstrează până azi prin Nordul Ardealului. Pierderea infinitivului și înlocuirea lui prin conjunctiv e una din cele mai caracteristice inovații ale limbilor balcanice. La Aromâni, infinitivul e aproape inexistent ca formă verbală.

©BCU CLUJ

În Nordul dacoromân și la Istroromâni, el este însă în plină vigoare.

Pentru vremurile mai nouă e de amintit faptul că cele dintâi scrieri românești, ca și primele tipărituri, s'au făcut în Transilvania, iar pentru zilele noastre, că « limba cea mai pură și mai refractară față de neologismul inutil » o găsim mai ales la scriitorii ardeleni. « Un Slavici, un Coșbuc, apoi un Goga și, în timpul din urmă, un Lucian Blaga, înainte de a primi neologismul ieftin ce ți se îmbie atât de ademenitor, scurmă în comorile păstrate în cărțile vechi religioase și în poezia populară, spre a găsi cuvântul autohton, căruia îi dau, prin lărgiri de înțeles sau împerecheri fericite cu alte cuvinte, o nouă strălucire » (p. 323).

Studiul al treilea e o nouă precizare a locului limbii române între celelalte limbi romanice.

Pentru a înțelege deosebirile ce există între limba română și limbile romanice occidentale sunt de luat în considerare trei lucruri: 1) poziția geografică, 2) structura socială și 3) desvoltarea noastră istorică.

Încă în epoca Imperiului roman, România de azi și Peninsula Balcanică au fost o regiune de margine. Prin împărțirea în două, la sfârșitul secolului al IV-lea, a Imperiului roman, și în deosebi prin așezarea de popoare străine între noi și Romania occidentală, ținuturile romane de Est au devenit o regiune izolată. Aceste două fapte explică, pe de o parte, corespondențele ce există — mai ales în privința conservării, în toate ramurile gramaticei, a mai multor caractere vechi — între română și celelalte limbi romanice de margine sau izolate: spaniola, sarda, italiana de Sud și dialectele retoromane, iar pe de altă parte, lipsa din română a multor inovații care s'au produs după izolarea noastră și s'au generalizat în Romania occidentală, dar care n'au mai putut ajunge la noi.

Rupte de timpuriu de latinitatea vestică, ținuturile noastre au rămas, în schimb, deschise spre Sudul de cultură greacă, spre Orientul tuturor influențelor spre care fuseseră totdeauna deschise, și spre Nord. Aceasta ne-a adus, în limbă, un mare număr de cuvinte străine. E un adevăr însă de mult recunoscut că, în această privință, nu numărul cuvintelor ci frecvența lor în întrebuințare contează pentru deter-

©BCU CLUJ

minarea originii unei limbi. Iar din acest punct de vedere româna e tot atât de romanică ca oricare dintre limbile surori. A avut însă acest fapt o mare influență asupra formării spiritului și mentalității noastre, imprimate în limbă. Cu o morfologie, fonetică și lexic latin, limba română e aproape în același grad balcanică ca albaneza, neogreaca, bulgara și sârba, de origini deosebite, desvoltate însă sub aceleași influențe. Pentru linguist în genere și, în cazul românei, pentru romanist, e aici un fapt din cele mai interesante de studiat.

Limbile romanice occidentale s'au desvoltat sub neîntrerupta influență a culturii și a limbii latine. Principalul lor izvor de îmbogățire lexicală a fost în toate timpurile limba latină. Dela întreruperea contactului cu romanitatea vestică până la începutul secolului al XIX-lea, româna s'a desvoltat în mod cu desăvârșire independent de orice influență a latinei. Aceasta face însă să crească cu atât mai mult interesul, în studiul romanisticei, al limbii noastre. Pentru italiană bunăoară e foarte greu de știut dacă cutare sau cutare cuvânt sau chiar unele forme gramaticale, sunt sau nu de origine populară latină. Dacă forma sau cuvântul există însă în română, romanistul poate avea cea mai mare siguranță că ele sunt vechi.

Năvălirile barbare au început la noi cu mult mai de vreme decât în Occident și s'au terminat cu sute de ani în urmă. Ele au distrus tot ce a fost pe aici orășenesc. Ceea ce din populația orășănească romană, n'a dispărut prin foc și sabie, s'a pierdut prin desnaționalizare. Am rămas un popor de mici agricultori și de păstori. Aproape fiecare cuvânt al limbii noastre ne-o dovedește aceasta. Latinul *ruga*, care există la Aromâni *(arugă)*, nu e, ca în Franța, « rue », un termen citadin, ci înseamnă « locul pe unde intră oile în strungă ». *Pons* nu are sensul francezului « pont », ci *puntea* românească e o trecătoare provizorie, făcută dintr'un trunchiu aruncat de pe un mal pe celălalt al pâraielor repezi de munte.

Dacă limba română e aproape lipsită de dialecte, cauza e tocmai această reducere a strămoșilor noștri la un popor de țărani și păstori, lipsiți de orașe care ar fi putut fi generatoare de dialecte. Ea nu e cum au încercat să arate numeroși savanți, în deosebi străini, privind lucrurile, când n'au fost de rea credință, prin prizma stărilor din Occident, că ne-am fi format pe un teritoriu mic, pe care ei îl fixează când mai la Nord, când mai la Sud, însă mai totdeauna în Peninsula

©BCU CLUJ

Balcanică. Ne-am format, o spune de mult Pușcariu, pe ambele maluri ale Dunării, pe întregul cuprins, odinioară romanic, dintre Marea Adriatică și Marea Neagră. Noul Atlas linguistic îi dă acum deplină dreptate.

DIMITRIE MACREA

G. GIUGLEA, *Concordances linguistiques entre le roumain et les parlers de la zone pyrénéenne*. Cluj, 1937. Tipografia « Cartea Românească », în -8°, 23 p. + 1 hartă.

G. Giuglea continuă seria celebră de etimologii din *Cuvinte și lucruri* (Dacoromania, II, pp. 327—402), *Crâmpeie de limbă și viață străveche românească* (Dacoromania, III, pp. 561—628) și *Elemente străvechi în limba română* (Revista Filologică, II, pp. 49—65). Contribuțiuni — aceste trei studii — din cele mai luminoase la lămurirea unor probleme atât de spinoase ca cea a elementului traco-dac în lexicul nostru, a influenței vechi grecești, a celei vechi germane,— în prezentul studiu, autorul abordează un domeniu nou, tot atât de spinos, dar nu mai puțin interesant: cel al corespondențelor dintre limba română și graiurile spaniole, ramura latină cea mai îndepărtată geografic de noi. Cât de bogate în rezultate pot fi astfel de investigații ne-o arată G. Giuglea prin două foarte frumoase etimologii la a căror descoperire ajunge studiind aceste raporturi: 1) rom. *căpușă*, span. *caparra* și 2) rom. *caier*, gasc. *cay*.— Mai puțin răspândit cu sensul de « căpușă », span. *caparra* e deosebit de frevcent mai cu seamă în Pirinei, pe ambele versanturi, ca nume de diferite plante ghimpoase. În românește, printre celelalte numiri pe care le mai are *căpușa (cârcel, chichiriță)* figurează forme ca *grapă, grăpiță, grăpițoń*, numiri date deci tocmai după un instrument cu « ghimpi ». Imaginea de « ghimpe » cu cea de « căpușă », care se prinde, se înfige întocmai ca un ghimpe în pielea animalului, e perfect naturală. Această imagine, confirmată atât de română cât și de spaniolă, îl duce pe G. Giuglea la descoperirea adevăratei etimologii a lui *căpușă* și *caparra*. Ambele forme au la bază latinul *capĕre* « prendre, saisir ». Un postverbal al acestuia, **cap(a)*,— de felul căruia sunt numeroase în latina vulgară —, cu sensul de « ce qui prend, ce qui saisit », fie plantă ghimpoasă, fie animal, ne-a dat, cu sufixul *-uș,-ă*, cuvântul românesc

©BCU CLUJ

căpușă, iar cu sufixul *-arra*, span. *caparra*. În ce privește etimologia lui *caier* dintr'un latin vulgar **caiulu* (> *caiur* > *caier* ca lat. *bailu* > *baier*, *tribulo* > *treier*), diminutiv al lui *caia* « gourdin », « Prügel » (de unde avem gasconul *cay* « croc en bois, crochet » și derivatele spaniol și portughez *cayado*, *cajado* « Hirtenstab »), adaug ca o confirmare la explicația lui G. Giuglea (și O. Densusianu, care, în mod independent și în același timp cu Giuglea, dă aceeași etimologie cuvântului, v. « Grai și Suflet » VII, pp. 275—277) că același proces semantic îl avem în limbile slave. Din același protoslav *kǫdělĭ* (v. Berneker, SEW, p. 598) avem rus. *kudél'* « zum Spinnen vorbereiteter Flachs», însă rut. *kudél'a* « Spinnrocken », s.-cr. *kùdjelja* « Hanf, Flachs, Rupfe (soviel Flachs, Hanf, als man auf einmal um den Rockenstock windet) ; Rocken », însă și « Spinnrocken », pol. *kądziel* « Rocken » și chiar « Spindel », etc. Același cuvânt deci înseamnă când « caier », când « furcă » și chiar « fus ».

DIMITRIE MACREA

ERNST GAMILLSCHEG, *Die Mundart von Șerbănești-Titulești* (Gerichtsbezirk Olt, Kreis Vedea). Berliner Beiträge zur Romanischen Philologie herausgegeben von Ernst Gamillscheg. Band VI, 1-2. Jena und Leipzig, 1936, Verlag von Wilhelm Gronau W. Agricola, in-8°, VIII + 230 p.

Cu aceeași fină pătrundere a celor mai mici detalii de fonetică, morfologie și sintaxă din *Oltenische Mundarten* (Wien, 1919), Ernst Gamillscheg studiază, în lucrarea de față, graiul din opt comune anchetat de d-sa pe teren în vara anului 1935: Șerbăneștii-de-sus, Șerbăneștii-de-jos, Jarcaleți, Tâmpeni, Bacea, Floru, Titulești și Drăgănești, primele șapte în jud. Olt, plasa Vedea, ultimul în jud. Teleorman, la 7 km în spre Sud-Est de Roșiorii-de-Vede. Două din aceste comune, Tâmpeni și Drăgănești, sunt aceleași pe care le-a anchetat și Sever Pop pentru Atlasul Linguistic Român I, fiind anchetate chiar aceleași persoane. Cu foarte bogatul material adunat din aceste opt comune, Gamillscheg ne dă cea mai minuțioasă analiză a vreunui graiu regional dacoromân pe care o avem până azi. Cele mai mici detalii de pronunțare, de morfologie și sintaxă sunt prinse cu o admirabilă preciziune, descrise și explicate istoric cu marea

©BCU CLUJ

știință a lui Gamillscheg. În deosebi remarcabil, pentru bogăția de observații și finețea de analiză, e capitolul fonetic. Foarte interesant e capitolul final al cărții în care se studiază vechimea comunelor anchetate, amestecul de populație ce a avut loc în cursul timpului în aceste comune și urmele acestui amestec în graiu.

DIMITRIE MACREA

IORGU IORDAN, *An introduction to romance linguistics its schools and scholars* revised, translated and in parts recast by JOHN ORR, professor of French in the University of Edinburgh. Methuen et Co. Ltd. London (36 Essex Street Strand W.C.2) 1937, in -8°, XI + 403 p.

E traducerea în limba engleză a excelentei cărți a lui Iorgu Iordan: *Introducere în studiul limbilor romanice* (Iași, 1932). Nu avem însă a face cu o simplă traducere, ci, în bună parte, cu o remaniere a lucrării. La această remaniere, autorul, cum ne-o mărturisește însuși în prefață, a avut în traducător, care e un bun linguist, un adevărat colaborator, în deosebi pentru capitolul III (Linguistic geography) și IV (The french Schol). Salutăm cu deosebită bucurie versiunea engleză a acestei bune cărți românești. E un nou titlu de glorie câștigat peste hotare de linguistica română.

DIMITRIE MACREA

MARGUERITE DURAND, *Le genre grammatical en français parlé à Paris et dans la région parisienne*. Bibliothèque du « français moderne ». Paris, d'Artrey, 1936, in -8°, p. 302.

MARGUERITE DURAND, *Étude expérimentale sur la durée des consonnes parisiennes*. Bibliothèque du « français moderne ». Paris, d'Artrey, in 8°, 1936, p. 103.

Întâia lucrare e un minuțios studiu al morfonemelor genului în franceza vorbită la Paris și în jur (pe o rază de 75 km) făcut pe baza unui material foarte bogat adunat pe teren cu toată rigoarea unei bune anchete linguistice și completat, pentru ultimele trei secole, cu material scos din câteva scrieri de autentic graiu popular din regiunea studiată (: *Agréables conférences de deux païsans de Saint-Oüen et de Montmorency sur les affaires du temps* din sec. XVII, *Par-*

©BCU CLUJ

tages des biens communaux din sec. XVIII, *Mémoires* și *Les Voleurs* de Vidocq din sec. XIX). Filologic și dialectal, studiul e totdeodată și de fonetică experimentală. Pentru fiecare categorie de morfoneme ni se prezintă câte o serie de înregistrări la cilindrul inscriptor. Fiind greu încă de obținut la țară astfel de înregistrări reușite, autoarea a fost silită să se mărginească, în această privință, exclusiv la graiul din Paris. Ele îi dau posibilitatea de a analiza cu o mare preciziune cantitatea, intensitatea înălțimea muzicală, timbrul morfonemelor vocalice, durata, natura, sonoritatea, intensitatea morfonemelor consonantice.

Din foarte numeroasele observații de detaliu pe care le conține acest studiu se desprinde, în graiul parizian de azi, o tendință destul de accentuată de simplificare a distincțiilor formale actuale de gen, tendință al cărui rezultat final ar putea fi — de sigur încă nu într'un viitor prea apropiat — chiar pierderea completă, cum s'a întâmplat în engleză, a categoriei gramaticale a genului.

Lucrarea a doua, de mai mici proporții, e de fonetică experimentală. Se studiază, sub raportul duratei, triada dentală *t*, *d*, *n* în graiul din Paris.

Neavând, spre deosebire de vocale, nicio valoare fonologică, durata consoanelor, în deosebi a oclusivelor, scapă neobservată urechii noastre. Ea există totuși. În graiul parizian de azi, precum rezultă din numeroasele înregistrări pe care ni le prezintă și analizează autoarea, variațiunile de durată ale consoanelor « sunt cel puțin tot așa de mari ca ale vocalelor » (p. 102).

DIMITRIE MACREA

BREAZU, ION, *Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire*. Antologie cu o prefață, note bio-bibliografice și un glosar. Cluj, 1937. Tip. « Cartea Românească », XIII + 336 p., in -8°. (Biblioteca Secției literare și filologice a Astrei, nr. 1).

Contribuția Ardealului, până la Unire, în cultura și literatura română, are aspecte multiple; de pe acum istoria literară are perspectiva istorică necesară să prindă și să fixeze însemnătatea ei. Antologia d-lui Ion Breazu ne prezintă un aspect al acestei contribuții și anume cel al prozei beletristice.

©BCU CLUJ

Rostul unei asemenea antologii este justificat de înregistrarea unui material literar documentar până la această « etapă » 1918, când condițiile de viață se schimbă în Ardealul unit la patria mumă. Ceea ce nu înseamnă însă — spune d-l Breazu — că « literatura specific ardeleană a intrat în domeniul istoriei », ci ea continuă să-și dea aportul ei, în concertul celorlalte provincii, în literatura Țării întregite. Că este așa nu este îndoială, căci nu se poate tăgădui o realitate, specific ardeleană, accentuată de specificul etnic și social al satului ardelean. Și în adevăr un specific ardelean se găsește chiar la scriitorii care au depășit provincia literară, ca Liviu Rebreanu sau Lucian Blaga. Așa dar, nu o literatură de provincie care separă, ci o literatură specific ardeleană ca o nouă față a realității românești, care conlucrează la totalitatea specificului național românesc. Aceasta, pentru viitor.

Pentru trecut, antologia d-lui Breazu aduce prețioasă contribuție în cunoașterea literaturii Ardealului sub stăpânire străină, atât ca material, care este caracterizant, cât și ca principiu științific de alcătuire: « ordine strict cronologică, după data apariției », cu scopul de a da « o icoană a evoluției prozei » ardelene.

Cartea d-lui Breazu, are o Prefață (I—XIII), pe care eu mai de grabă aș numi-o Introducere, întru cât este un adevărat capitol de istorie literară, acela al prozei literare ardelene.

Expunând cauzele apariției târzii a prozei ardelene, d-l Breazu pune ipotetic și pe aceea că în perioada latinismului n'a existat « niciun povestitor de mari proporții » și adaugă d-sa că în poezie norocul acesta l-am avut cu « Țiganiada » lui Ion Budai-Deleanu. Însă Budai-Deleanu n'a creat școală, n'a putut fi luat de model, întru cât epopeea lui nu se publică decât în « Buciumul Român » din 1877 (revista lui Teodor Codrescu), deci când rolul ei de generatoare creativă trecuse, și alte opere, venite după ea dar publicate înaintea ei, jucaseră rolul de generatoare; iar în 1877 aveam pe Eminescu. Cât de mare pierdere a fost faptul că gândul Mitropolitului — ctitor de școală — Veniamin Costachi, de a-l aduce pe Budai-Deleanu profesor la seminarul său, nu s'a îndeplinit, pot să aprecieze numai acei care își dau seama că literatura română a pierdut singura ocazie mare, la acea dată, de a încetățeni curentul clasic.

Trecând mai departe, d-l Breazu enumeră încercările dinainte de Ioan Slavici « părinte al prozei ardelene », nuvele romantice — imi-

©BCU CLUJ

tând epigoni romantici germani sau maghiari ori inspirându-se din Negruzzi, Bolintineanu, Odobescu — ce se publicau în almanahuri și reviste. Paralel apar povestiri cu subiect popular, accentuate de curentul pentru folclor reprezentat aci de Atanasie Marienescu și Grigore Silași. Pe această cale, cu multe elemente de basm, dar și educat literar « în epoca realismului în floare », va croi drum prozei ardelene Ioan Slavici.

În felul acesta, parcurge d-l Breazu istoria prozei ardelene până la Ion Agârbiceanu și Liviu Rebreanu.

Materialul pe care ni-l prezintă d-l Breazu este caracterizant și ales. Din oricare bucată se desprinde un alt aspect al sufletului ardelean, cu preocuparea constantă de etic și de social. Nu pot aici să înșir acest material, care an de an înaintează ori dibue, pentru a prezenta, din când în când, realizări artistice ce întrec literatura de provincie. Așa, de pildă, ar veni în primul rând, Ioan Slavici cu *Gura satului*, Ioan Popovici-Bănățeanu, *În lume*, Ion Agârbiceanu, *Fefeleaga*, Zaharia Bârsan, *Sluga*, Liviu Rebreanu, *Proștii*, iar în rândul al doilea: Ioan Al. Lapedatu cu *Amor și Răzbunare*, ce urmează de aproape pe C. Negruzzi, înfățișând un episod din tinerețe al crudului Domn Vlad Țepeș,— Iuliu T. Mera cu *Mitru Dascălul*, Vasile Ranta-Buticescu cu *Dragostea Unchiașului*, I. Berescu cu *Drițu* ș. a.

În afară de alegerea competentă a materialului caracteristic, d-l Breazu dă la fiecare scriitor note bibliografice, cu deosebită apăsare asupra formației spirituale și a împrejurărilor în care scriitorul pășește în publicistică.

Deosebit de important este faptul menționării datei și locului apariției la sfârșitul fiecărei bucăți, așa încât se poate urmări cronologic evoluția prozei ardelene, cum anunța, în Prefață, însuși autorul.

Antologia d-lui Breazu are și un glosar, cu atât mai necesar, cu cât este vorba de literatura unei provincii cu inerente diferențe lexicale.

Cartea a apărut în excelente condițiuni tipografice.

ILIE POPESCU

OPRIȘAN I. GR., *A. Vlahuță — Omul —*. București, 1937. Institutul de arte grafice « Lupta », 306 p., in -8°.

Dela început trebue să spunem că broșura d-lui Oprișan nu este nici o biografie științifică, dar nici o viață romanțată, ci o serie de fapte,

©BCU CLUJ

atitudini și sentimente, care înfățișează pe A. Vlahuță, nu ca scriitor, ci ca om în fața vieții. Aceasta este fundamentul; preocuparea de scriitor este accesorie.

Cartea este izvorîtă din devoțiune pentru Vlahuță — cum se arată în dedicație — și este sortită educației tineretului României Nouă. D-l Oprișan a fost unul din prietenii apropiați ai lui Vlahuță. L-a cunoscut deci de aproape și ni-l prezintă ca pe un exemplar rar al omenirii. L-a ales ca model de virtute în lupta grea a vieții și povestește copilei sale, care îi pusese odată întrebarea dacă a cunoscut vreodată un om cu vieață de sfânt, viața de virtute a lui Vlahuță. De aci tonul apologetic. « Cartea aceasta încearcă să-ți prezinte un *om*, pentru mai târziu... despre care cel mai de seamă cărturar de azi (N. Iorga, n. rec.) a spus că a trăit « o smerită vieață de sfânt... » (p. 12).

Mai departe d-l Oprișan declară că alții l-au îndemnat, mai de mult, să scrie despre Vlahuță, fiind cel mai indicat. N'a scris pentrucă Vlahuță era covârșitor și nu credea că va putea izbuti. A așteptat să scrie alții. Dar această bucurie n'a avut-o. Și atunci întrebarea copilei sale l-a decis.

« M'am apucat deci să leg firul cel întrerupt de 15 ani aproape, răscolind toate amintirile mele și ale altora despre *omul* cel drag » (p. 15).

Pentru a se vedea metoda, care aici este de natură afectivă — chiar atunci când lucrează cu elemente obiective, deoarece nu adevărul cu orice preț le ordonează ci « sfânta sfială » de a nu profana — iată încă două rânduri: « Silința mea cată să fie, ca 'n răscolirea aceasta, să nu tulbur pacea... și să nu profanez, cu umbra unui gând măcar, amintirea alesului meu ca răspuns la întrebarea ta... » (p. 15).

În felul acesta d-l Oprișan ne înfățișează un Vlahuță aureolat de o mulțime de epitete apologetice, încât avem impresia de « căutat », chiar atunci când citează din alții.

Cuprinsul cărții se împarte în: *prolog*, *trei capitole* cu treisprezece subcapitole, *epilog* și *un indice al citatelor*.

În *prolog* autorul arată imboldul care l-a îndemnat să scrie, apoi vorbește despre originea lui Vlahuță, despre cultul lui pentru mamă și despre satul său natal. Deși d-l Oprișan n'a avut intenție științifică totuși credem că, cu aceste două capitole a depășit prologul și tre-

©BCU CLUJ

buiau puse la cuprinsul propriu zis și anume puteau intra ca subcapitole în capitolul I, alături de « Copilăria și școala » și « Subt cer înourat », ce cuprinde viața grea de birou până la 30 de ani.

Tot în cap. I, intitulat « În zodia suferinții », se cuprind prieteniile literare ale lui Vlahuță, îndată după publicarea primelor volume și în special încurajarea lui Maiorescu, Tache Ionescu și Haret, apoi prietenia lui Eminescu și Coșbuc și cunoscuta trinitate: Delavrancea, Caragiale, Vlahuță. La rândul său Vlahuță devine îndrumător al scriitorilor: Gala Galaction, St. O. Iosif, Nichifor Crainic, V. Voiculescu, ș. a.

În cap. II, « Sfințirea suferinții », se expune descătușarea lui Vlahuță de influența eminesciană, influență pe care d-l Oprișan n'o admite nici pentru perioada de începuturi, însă nu pe bună dreptate. Vorbind în subcapitolul 2 despre Vlahuță ca « mare îndrumător al tineretului »,— pe când răspundea începătorilor la rubrica « Corespondenții » în revistele « Viața », « Sămănătorul », « Lamura » și ziarul « Dacia » — era poate mai nimerit ca partea aceasta să fi urmat la cap. I după Vlahuță îndrumător al scriitorilor tineri. În celelalte trei subcapitole se arată: dragostea lui Vlahuță pentru țăran, rolul lui în mișcarea « Sămănătorului », prețuitorul solilor nației: Eminescu, Maiorescu, Delavrancea, Iorga, Kiriac, Grigorescu și, în sfârșit, Vlahuță ca poet al iubirii — față de Eminescu al desnădejdii — dar aci (p. 136) d-l Oprișan admite pentru tinerețea lui Vlahuță « vântul lui Eminescu ». Tot aci se ocupă, în treacăt, despre forma și limba lui Vlahuță și dă cronologic colaborarea la reviste și ziare, apoi data apariției volumelor.

Ultimul capitol (III) « Omul » este adevărata țintă a broșurii d-lui Oprișan. Vlahuță este asemănat cu « o grădină », este apologet al tuturor « puterilor binelui în lume » și mai presus de toate al iubirii de oameni și prieteniei, este un « biruitor » al vieții, este un întăritor de suflete în răstrîștea din 1917 și susținător al apărătorilor pământului strămoșesc cerând împroprietărirea, iar moartea i-a fost « apus de vultur » prin liniștea cu care o aștepta. De acord cu d-l Oprișan în privința calităților enumerate până aci. Nu putem însă subscrie afirmația: « acolo unde Eminescu n'a atins sufletul omenesc decât cu fluturarea ușoară de aripi a geniului său, Vlahuță a răscolit, cu avântul unor aripi de vultur, tot sufletul omenesc » (p. 226), care,

©BCU CLUJ

numai pentru motivul că este *a unui supraviețuitor al anilor de școală dela Bârlad* [1]), nu este îndreptățită.

În *epilog*, d-l Oprișan rezumă toate învățăturile ce se pot trage din viața celui ce a făcut din ea « *arta de a trăi* ».

Drept bibliografie se dă un fel de *indice* (p. 279—306) cu pagina unde este înserat citatul, se arată datele de unde a fost luat, de altfel incomplet, și se dau unele lămuriri în legătură cu el.

Cum am mai spus, d-l Oprișan nu are intenție științifică. De aceea, în apreciere nu putem porni de aci. D-sa a vrut să ofere un model de viață virtuoasă tineretului României Noua și mai cu seamă fiicei sale. A vrut, în același timp, să glorifice viața unui scriitor prieten. De aceea, nu putem să nu apreciem calitatea d-sale de « părinte grijuliu » la propriu și în sensul mai extins — al tinerelor generații. Dar a reușit, și să glorifice pe Vlahuță. În cartea d-sale ocupă mult loc spusele altora, dar partea originală revine interpretărilor. Și, ceea ce este mai important, d-l Oprișan *reușește să ne înfățișeze atmosfera lui Vlahuță*. Ca prieten autentic, trăit în apropierea scriitorului, dă la iveală amănunte prețioase, înscriindu-se, ca o contribuție modestă, la capitolul istoriei literare de cercetare a scriitorului prin mărturiile prietenilor. Scrisă într'o limbă neaoșă și răspicat românească, cartea dă impresia de sfătoșenie pe care ți-e drag s'o asculți. Cele câteva greșeli de tipar nu întunecă bunele condiții tipografice de apariție.

În concluzie, cartea are importanța amintirilor din viața unui scriitor, care nimerindu-se să aibă și o viață de om model, poate să-și atingă scopul de educatoare a tinerelor generații.

ILIE POPESCU

SCORPAN, GR., *Elemente eminesciene în poezia lui A. Vlahuță*. Iași, 1937. Tip. « Albina Românească », 210 p., in -8°. (Influența lui Eminescu în poezia romînească, I).

După cum indică titlul lucrării, și mai cu seamă titlul general în care lucrarea de față se încadrează în loc de frunte, autorul inaugurează o serie de cercetări serioase, ce tind a lumina influența celui mai mare poet al nostru — M. Eminescu — asupra contimporanilor, ori mai precis, asupra generației dela 1880—1900.

[1]) În *indice* nu ni se spune autorul.

©BCU CLUJ

Fenomenul literar « Eminescu » se conturează mai precis, când—alături de studiile serioase care s'au făcut în ultima vreme: D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu* și G. Călinescu cu lucrările despre vieața și opera marelui poet —se studiază și răsunetul ce l-au avut omul și opera asupra epocei care urma. Se elucidează deci o nouă latură a creației literare, aceea a gustării estetice. Aceasta pentru scriitorul care a exercitat influența.

Dar studiul influențelor are dublă importanță, în cazuri ca cel de față, când influența s'a exercitat dela un scriitor din literatura unei națiuni asupra altui scriitor al aceleiași națiuni, căci se luminează în același timp și opera sau numai o parte (cazul Vlahuță) a operei scriitorului care a suferit influența. Astfel trebue privită contribuția pe care o aduce cartea d-lui Scorpan pentru istoria literară română, la capitolul influențelor interne.

Studiile de acest fel, care îmbrățișează monografic probleme nouă, ce se pun în legătură cu scriitori ori fenomene literare, sunt începuturi de fundamentare serioasă a cercetărilor viitoare, care vor construi cu acest material adunat studiile definitive și de ansamblu. Ca orice începuturi însă, au și neajunsuri. Dar ce înseamnă micile neajunsuri față de realul folos al faptului că începutul s'a făcut și față de prețioasa contribuție, la istoria literară, a punerii problemei și a rezolvării ei, fie și incomplet?

Urmărind cu atenție studiul d-lui Scorpan, nu se poate să nu recunoști că problema este bine pusă; că în cele mai numeroase cazuri autorul are dreptate când stabilește influențele, însă tot așa, nu poți să nu observi unele scăderi, mai cu seamă de formă, nu toate de aceeași importânță, dar câteva de oarecare însemnătate. Vom menționa mai jos câteva din acestea, fără a intra cu totul în amănunte, rămânând mereu pe linia convingerii, că cercetarea asiduă a autorului ar fi câștigat mult științificește, dacă ar fi fost dublată de o mai deosebită grijă în tratarea metodică și formală a rezultatelor obținute. Materialul bogat de fond și-ar fi primit în felul acesta și întocmirea care i se cuvenia.

Cuprinsul lucrării constă din: *Introducere* (1—13), în care se dă un repertoriu al constatărilor înaintașilor cu privire la influența ce se studiază, unde deci abundă citatul; urmează apoi *Partea I*: *Expresia sentimentelor* (14—99), cu cinci capitole fixate de sentimentul care

©BCU CLUJ

predomină; *Partea II*: *Elemente formale* (100—195), cu două capitole: I Versul (Ritmul, Rima), II Vocabularul, etc., și în sfârșit *Concluzii* (196—201) și un *Indice* (203—209) al poeziilor citate din Vlahuță și Eminescu.

Încă din Introducere d-l Scorpan accentuiază situația lui Vlahuță de veșnic tributar al altora. Este incontestabil că Vlahuță a suferit de aproape influența lui Eminescu în prima parte a operei sale, apoi pe cea a lui Gherea, ca ideologie, în faza a doua (cum susținuse încă de mai înainte Ibrăileanu), pentru a deveni mai personal și obiectiv în faza ultimă, alături de Coșbuc. Dar oricâtă influență ar fi suferit, credem că este exagerat să pui totul pe seama altora, să-l socotești tiranizat de alții și cu sufletul deficitar. Studiind toată opera lui Vlahuță, nu numai partea care interesează lucrarea prezentă, îți dai seama că tot Ibrăileanu avea dreptate să constate complexitatea sufletului lui Vlahuță cu multiple fețe, ce se promovează prin împrejurările nouă ce se desfășoară între 1860—1918. Și este foarte probabil că aceste împrejurări au fost mai tari decât însăși influența lui Eminescu și Gherea, în a determina caracterul literaturii și literaților în mica noastră țară, la un moment dat. Deci d-l Scorpan a forțat puțin constatările aci, probabil luat de mulțimea coincidențelor (care nu sunt întotdeauna influență directă), deși foarte just explicase « puternica influență a lui Eminescu în poezia lui Vlahuță » prin « anumite caractere temperamentale asemănătoare » și prin « aceleași condiții de viață, care au accentuat dispozițiile sufletești înăscute » (p. 3).

Cercetările de până acum stabiliseră fond comun de idei și sentimente la ambii poeți și d-l Scorpan, sfârșind Introducerea, afirmă că: « În studiul de față, pornind dela acest fond comun, am încercat să scoatem în evidență felul cum Vlahuță,— găsind în poezia lui Eminescu e x p r e s i a propriilor sale sentimente,— a împrumutat și adaptat elementele eminesciene » (p. 12).

Gruparea elementelor s'a făcut în categorii după sentimentul dominant care a condiționat împrumutul. Această grupare duce la fixitatea speciilor literare, criteriu, care nu ni se pare cel mai potrivit atunci când se urmărește o influență literară. Era poate mai indicat criteriul cronologic — pe care îl amintește și îl aplică autorul (p. 5—9), dar îl părăsește curând — căci s'ar fi putut urmări procesul

©BCU CLUJ

progresiv și regresiv al adâncirii lui Vlahuță în Eminescu — și eliberarea lui de marele poet, condiționată de împrejurări noua ale vieții românești, dar și de laturi ale sufletului lui Vlahuță, deosebite de ale sufletului lui Eminescu, ce mocneau în el și în vremea când suferea influența lui Eminescu.

Tot în Introducere — ultimele rânduri — d-l Scorpan spune că pe lângă stabilirea a ceea ce Vlahuță datorește lui Eminescu, a căutat să scoată în evidență partea de originalitate a lui Vlahuță. Socotim însă că atât nu este de ajuns pentru Vlahuță. Trebuia să se insiste mai mult asupra faptului că studiul se referă la poezia lui Vlahuță din prima fază, că adică nu este tot, acest Vlahuță infeudat lui Eminescu, și că dimpotrivă are și altă parte însemnată a operei sale, eliberată de influența lui Eminescu ori a lui Gherea. Numai așa, și accentuând că chiar în prima fază, când influența lui Eminescu este acută, Vlahuță are partea lui de originalitate, se putea ajunge la juste constatări. Facem această obiecție deoarece titlul lucrării d-lui Scorpan pare la prima vedere a îmbrățișa toată poezia lui Vlahuță — ceace nu este just — și al doilea, fiindcă d-l Scorpan are și preocupări pedagogice în studiul d-sale, când, cu prilejul vocabularului (p. 111), voește a fi la îndemâna cetitorului.

Încă o observație, tot la Introducere, de astădată de formă. Se citează G. Petrașcu de patru ori în loc de N. Petrașcu și poate ar fi trebuit rectificat la « Adăogiri și Îndreptări », măcar că nici astfel nu denaturează fondul. De altfel credem că N. Petrașcu, în afară de meritul colegialității, nu poate fi luat drept document de precizie când începe cu aproximația: « *Cam prin anii. . .* [1]) 1875—1876 », etc.

Trecând la partea I: *Expresia sentimentelor*, d-l Scorpan, cum am mai spus, stabilește just influența lui Eminescu asupra lui Vlahuță pe bază de text comparat. Citatele sunt în marea majoritate perfect documentative și nu credem că s'ar putea ridica, din acest punct de vedere, decât obiecții de subtilități și de amănunt, care pot fi discutabile și de care nu pot să mă ocup aci. Singurele obiecții de temeiu, în partea aceasta și în general în tot studiul d-lui Scorpan, sunt cele ce privesc metoda și tehnica lui. Le vom face și noi fiind încredințați că lângă fondul problemei bine pusă și real rezolvată,

[1]) Sublinierea este a noastră.

©BCU CLUJ

problema tehnicii și metodei unui studiu de istorie literară în stadiul actual al cercetărilor de acest fel, nu este deloc de puțină importanță, ba poate este garanția cea mai evidentă despre calitatea studiului.

Dela început studiul se întemeiază teoretic pe multe constatări făcute de G. Ibrăileanu, care, în partea dela început, sunt date în citat. În special constatarea că Vlahuță descrie mai predilect sensația și emoția din sentimentul iubirii, deci mai mult fizicitatea ei, este constatarea lui Ibrăileanu, și tot așa descrierea iubirii feminine. Ar fi trebuit menționat mai de aproape acest lucru.

Obiecția a doua este mult mai importantă și este în legătură cu textul din care citează și felul cum se face citatul. Pentru Vlahuță, dă d-l Scorpan volumul de versuri 1887, când influența este mai accentuată. Cuprinsul volumului îl dă în notă. Pentru textul Eminescu, în parte, au servit *Convorbirile Literare* (mai precis la citatele din Introducere). Dar pentru rest, e greu să aflăm ce text folosește autorul, care nu ne dă nicio informație și se mulțumește să trimită numai la nr. versului și la titlul poeziei. Și mai cu seamă pentru poeziile lui Vlahuță, care nu se află în volumul 1887, nu se face nicio trimitere.

Credem că este un mare neajuns al studiului această neglijență în sistemul de trimitere la text, făcând aproape imposibil controlul în cazul unei greșeli de tipar ori de transcriere. Astfel la poezia: *In fericire I* (p. 24), care nu se află în vol. 1887, nu putem ști ce text s'a folosit. Tot așa *In fericire II* (p. 30), ori *Tot alte vremi* (p. 30). Presupunând pentru *Tot alte vremi* ed. 1899, ori 1904 și 1915, unde găsim:

« In fine mi te-ai arătat,
Tu, chip frumos și sfânt; —
Pierdut, în fața ta am stat,
Cu ochii în pământ, »

la d-l Scorpan strofa se prezintă:

« Infine mi te-ai arătat,
Tu chip frumos și sfânt,
Pierdut, în fața ta am stat
Cu ochii în pământ. » (p. 30).

©BCU CLUJ

Prin urmare *Infine* scris împreunat, lipsind virgula după *Tu*, înlocuind punctul și virgula și linioara dela sfârșitul versului al doilea cu o simplă virgulă și punând punct după cele patru versuri, deși în toate textele este virgulă, deoarece urmează desfășurarea unei atitudini. Felul acesta de a face citatul dintr'o poezie în mod neglijent este constant în studiul d-lui Scorpan. Se pare că în această privință diferitele corecturi, înainte de a se tipări studiul, s'au făcut cu mare grabă. Tot în mod constant linioara este înlocuită cu o virgulă sau cu nimic. Virgula și ea este de multe ori sacrificată. În stadiul actual al cercetărilor de versificație linioara a devenit element de metrică și nimeni nu a avut niciodată dreptul de a schimba textul unei poezii, mai cu seamă când edițiile întrebuințate au fost scoase în timpul vieții poetului și au valoare de ediții definitive. Și astea toate, acum, când se pune o deosebită grijă pentru autenticitatea și restabilirea textului adevărat, după ce editorii cam abuzaseră de stâlcirea lui dela ediție la ediție. Exemplele de acest fel abundă. Lipsa totală de virgule la p. 39—40 când citează o strofă din *Tot alte vremi* de Vlahuță și tot așa la p. 41 când citează strofa 5 din aceeași poezie.

Alte inconveniente în sistemul de trimitere. Din ce ediție s'au consultat și citat poeziile: *Noapte de iarnă* (p. 45), *In fericire III* (p. 52), *In mânăstire* (p. 57), *Slăvit e versul* (p. 80), *Tu ești poet* (p. 82), *Iubire* (p. 83), *Julia Hasdeu* (p. 96), *Valuri* (p. 98), etc., căci niciuna nu se află în vol. 1887 și altă indicație nu există.

În partea II: *Elemente formale*, în cap. I, ocupându-se de vers, d-l Scorpan reia distincția făcută de G. Ibrăileanu cu troheul ritm optimist și iambul ritm pesimist, care se găsește și la Vlahuță și probează încă odată eminescianismul poeziei lui. Perfecta adecvare între ritm și fondul sentimentelor dela Eminescu trece și la Vlahuță, chiar când ar forma un dezacord cu sentimentele acestuia, și d-l Scorpan dovedește că și în poezii optimiste de iubire împărtășită dacă Vlahuță folosește ritmul iambic, atunci elementele eminesciene împrumutate, deși ar trebui să fie din cele ce arată iubire împărtășită, din cauza ritmului iambic, în care Eminescu a scris numai poezii melancolice și de regret — și poezia lui Vlahuță împrumută asemenea elemente triste.

Trecând la cap. II: *Vocabularul*, trebue să menționăm că d-l Scorpan, din dorința de a fi la îndemâna lectorului, dar și din motivul

©BCU CLUJ

justificat de a nu separa cuvântul de context, duce la exces aceste considerații și ajunge să se repete prea adeseori. D-sa, prin context, înțelege să reproducă toată strofa în care se găsește un cuvânt. Este prea mult. Și este deajuns, în cele mai multe cazuri, un singur vers. Altfel, dacă toate cuvintele dintr'o strofă se menționează la vocabular, ar însemna să reproducem de atâtea ori strofa întreagă. Un exemplu va edifica. Ajungem la forma *apă* (p. 117). Se reproduce strofa:

« Incet răsunetul de clopot
Se risipește tremurând,
Și numai apele în ropot
S'aud din munte coborând ».

Credem că era deajuns versul 3 cu forma *apele* subliniată. Dar aceeași strofă se reproduce întocmai și la forma *clopot* (p. 128), unde era deajuns versul 1 cu forma *clopot* subliniată, și se mai reproduce la forma *ropot* (p. 170). Și dacă mai adăugăm că strofa mai fusese reprodusă de două ori în text (p. 93 și 109), constatăm că citatul devine prea abundent. Oricât de fericite ar fi intențiile unui studiu literar, el trebue să rămână înainte de toate științific. De aceea socotim că era mai potrivit ca la vocabular să se reproducă numai versul care conține forma și dacă nu este deajuns contextul unui vers, fiind vorba de un vocabular unde să se vadă influența, atunci să se facă trimiterea la citatul din text, unde se găsește contextul unei strofe întregi. Și cum d-l Scorpan citează la vocabular și alte versuri, necitate în text, deci ele nu au valoare decât de eminescianisme, și acolo era deajuns contextul unui singur vers.

Spune d-l Scorpan, mai departe, că pentru ușurința consultării, a orânduit cuvintele în ordine alfabetică (p. 111). Credem că, pentru a fi științific, nici nu se putea altă ordine. Însă altceva a făcut d-l Scorpan pentru ușurința consultării. A citat prea multe versuri la vocabular și n'a mai lăsat pe lector să se obosească, indicându-i locul unde să găsească contextul-influență a unui cuvânt. Dar când dă mai multe substantive pe care o formă adjectivală le determină, d-l Scorpan părăsește criteriul alfabetic. Astfel la forma *adânc* dă în ordinea aceasta substantivele: *Privire*, *Jale*, *Pace*. De altfel numai la acest adjectiv face această demarcație, la *alb*, *dulce*, *frumos*, *sfânt*,

©BCU CLUJ

ș. a. nu mai menționează. Să fie oare aceasta pentrucă *adânc* este un leit-motiv al poeziei eminesciene?

Dar *alb* ori *sfânt*, nu sunt tot atât de frecvente în erotica lui Eminescu și n'ar putea și ele constitui leit-motive ale poeziei sale?

Cu toate aceste neajunsuri de ordin metodic și tehnic vocabularul este un capitol foarte prețios. Judicioasă ni se pare discuția din subcapitolul: *Valoarea asociativă a termenilor simbolismului*, și din *Concluzii*, iar *Indicele*, cu poezia și pagina unde se găsește citată, este bine întocmit și nu mai are defecte de trimitere cum avea în text, trimiterea la ediții.

Urmează acum să tragem și noi o concluzie asupra studiului d-lui Scorpan. Merite incontestabile are acest studiu atât din punctul de vedere al materialului adunat cât și prin faptul că cele mai adeseori interpretarea lui o face d-l Scorpan cu perspicacitate și nuanțări subtile. O muncă remarcabilă i-a trebuit autorului să urmărească vers cu vers atâtea poezii până să ajungă să rezolve această problemă literară a influenței lui Eminescu asupra poeziei lui Vlahuță. Și în adevăr, cum spune d-sa, puține cazuri de influențe i-au rămas neidentificate. În afară de aceasta capitolul vocabularului este un bun câștigat în această problemă, după studiul d-lui Scorpan. Așa încât socotim că se poate considera acest studiu, pentru motivele mai sus arătate, ca un început serios de cercetare științifică literară a influențelor lui Eminescu asupra poeziei române, care îi urmează.

ILIE POPESCU

PUȘCARIU, SEXTIL și BREAZU, ION, *Antologie Română*. Halle-Saale, 1938. Tip. Max Niemeyer, VIII + 87 p., in -8°. (Sammlung Romanischer Übungstexte, Bd. XXIX).

Cunoașterea unui popor, dincolo de granițele sale, se poate face prin mijloace deosebite. În mod direct, străinii vin și cercetează la fața locului un anumit popor. Dar aceasta se face după ce poporul respectiv a reușit să trezească interesul pentru sine, prin acele mijloace deosebite, de care am amintit.

Aici nu mă pot ocupa decât de mijlocul *literar-antologic*. Literatura este expresia sufletului unui popor, revelată de elementele lui de elită, care sunt scriitorii. Aceasta este *literatura bună*, și așa ar trebui să fie toată literatura. În orice caz, această literatură bună este

©BCU CLUJ

reprezentativă, pentru poporul care a produs-o, dincolo de hotare. Și în acest sens, o antologie, mai ales când este alcătuită de specialiști în materie, și publicată într'o colecție des cercetată în cercurile științifice europene, este în adevăr solul care înfățișează și susține cauza poporului respectiv și invită pe străini la cunoașterea la fața locului.

Aceasta credem că este însemnătatea și scopul « Antologiei Române », alcătuită de d-nii prof. Sextil Pușcariu și Ion Breazu, publicată în colecția de texte romanice de exercițiu pentru seminariile străine (germane).

Principiul care stă la baza acestei antologii este — mărturisit în prefață — alegerea unui număr de texte reprezentative. Prin urmare: « nu are pretenția să dea o imagine completă a poeziei române », ci a preferit să dea « mai multe bucăți din poeții mari ca Eminescu, Coșbuc, Goga », iar din poeții moderni a dat « câțiva mai reprezentativi ». Adăogând la aceasta locul mare rezervat poeziei populare, probele de texte dialectale, textele vechi cu două facsimile și scrisoarea boierului Neacșu, avem mănunchiul de dovezi de limbă și literatură românească ce va forma, pentru studenții străini, obiectul de studiu al limbii romanice de răsărit și, ca urmare, cunoașterea poporului român. Necesitatea glosarului, la astfel de publicații, este aici împlinită de notele din josul paginilor, care uneori iau proporție de îndrumări bibliografice.

Materialul împărțit în trei capitole—poezia populară, poezia cultă și dialecte și texte vechi—e bogat, pentru o broșură de 87 pagini, nu prin complexitate, ci prin greutatea-valoare a bucăților, din moment ce s'au ales acelea în care creatorul, anonim-popular sau cunoscut-cult, își dăduse toată măsura. Iar ca principiu de organizare s'a ales cel istoric-pedagogic, atât cât se poate vorbi de principiu istoric în poezia populară, mai potrivit însă în poezia cultă sau în textele vechi, unde nu lipsesc datele.

Contribuția directă a autorilor, de natură științifică, nu e mai prejos de valoarea materialului literar colectat. În adevăr, în afară de notele din josul paginilor, cele două capitole, de poezie populară și poezie cultă, sunt precedate de câte un cuvânt introductiv, în care adevărul științific este înaripat de un profund sentiment de iubire de neam și încorporat într'o limbă care spune, până la capăt, esența.

ILIE POPESCU

©BCU CLUJ

Langenscheidts Reise-Dolmetscher. Rumänisch. Von DR. LANGE-KOWAL. 1. Auflage. Berlin-Schöneberg. 1937. 1,50 M.

Editura Langenscheidt a avut norocul să găsească în Dr. Lange-Kowal, un fost elev al Profesorului Gamillscheg dela Universitatea din Berlin, un bun cunoscător al limbii și poporului nostru, un tânăr cu o bună pregătire metodică, pentru a-i încredința întocmirea unei cărți auxiliare pe seama călătorilor germani, care doresc să viziteze țara noastră. El a dat la lumină un volumaș de format mic, ușor de purtat în buzunar, de aproape 300 de pagini, care cuprinde reguli pentru o pronunțare corectă, formule de salutat, de informații, de reclamații, etc., un vocabular și o frazeologie bogată, gramatica limbii noastre redactată cu multă pricepere și cu o deosebită atenție la greutățile pe care le are un German la învățarea ei, ordinea cuvintelor în propozițiuni, o listă a mâncărilor, o hartă a Europei sud-estice, precum și multe amănunte folositoare unui călător.

Autorul dă pretutindeni transcrierea fonetică după metoda Toussaint-Langenscheidt. Fiind acest *vade-mecum* destinat conversației, Dr. Lange-Kowal elimină totdeauna, în transcrierea fonetică, articolul « amuțit » *-l*, la substantivele masculine terminate în *-ul*. Așa de pildă « trenu » pentru forma literară « trenul ».

Din motivele arătate mai sus noi suntem mulțumitori atât autorului, cât și casei de editură Langenscheidt, pentru această contribuție la cunoașterea limbii și țării noastre.

C. LACEA

Mgr A. DEVAUX, *Les patois du Dauphiné. Tome I. Dictionnaire des patois des Terres Froides avec des mots d'autres parlers dauphinois. Tome II. Atlas linguistique des Terres Froides. Œuvre posthume publiée par Antonin Duraffour et l'abbé P. Gardette.* Lyon, 1935.

Fostul rector, decedat în 1910, al Facultăților catolice din Lyon, A. Devaux (cu a căruia biografie, scrisă de actualul rector al acestor Facultăți, F. Lavallée, începe întâiul tom al acestei opere), a cules din regiunea sa natală, les Terres Froides din Dauphiné [1]) (prezentate din punct de vedere geografic și istoric, tot în volumul întâiu al ace-

[1]) Les Terres Froides se găsesc în mijlocul regiunii deluroase dintre Lyon și Grenoble.

©BCU CLUJ

stei publicații, de A. Dussert) un prețios material dialectal, mai cu seamă cu ajutorul unei anchete fonetice făcute în 79 de localități și îmbrățișând 800 de cuvinte. O parte din acest material a fost publicat de Antonin Duraffour și abatele P. Gardette (întâiul, profesor la Universitatea din Grenoble, al doilea, la Facultățile catolice din Lyon) în parte sub forma unui dicționar dialectal formând întâiul volum al operei acesteia, mărind în felul acesta numărul excelentelor dicționare dialectale ale graiurilor galo-romane. Restul materialului, cel cules de A. Devaux cu ocazia anchetei fonetice, Duraffour și Gardette au avut fericita idee de a-l întrebuința la alcătuirea unui atlas linguistic al ținutului numit les Terres Froides formând tomul al doilea al acestei opere și cuprinzând 394 de hărți. Iată deci încă un bun atlas linguistic regional francez, pe lângă acelea ale regiunilor Landes (de Millardet), Angoumois (de Terracher), Ardennes (de Bruneau), Vosges (de Bloch) și cel wallon [1]) (de Haust).

Atlasul linguistic al Franței (ALF) al lui Gilliéron are un singur punct, anume 931, în regiunea aceasta (punctul 65 — din cele 79 — de pe hărțile alcătuite de Duraffour și Gardette). După cum era și firesc, între notațiile celor două atlase sunt deosebiri câteodată destul de mari. Se pare că A. Devaux a prins nuanțe fonetice care au scăpat urechii, de altfel excelente, a lui Edmont, anchetatorul ALF-ului. Astfel Edmont a notat în punctul 931 al ALF-ului *pyèrė* « pierre », *pĭ*, « pied », *pyècė* « pièce », pe când A. Devaux are formele *pṣ̄ra*, *pṣī*, *pṣ̄eyė* [2]). Prin urmare Edmont n'a auzit sau, mai de grabă, subiectul lui n'a pronunțat pe acel *s* interdental caracteristic acestei regiuni și care s'a desvoltat dintr'un iod precedat de labială afonică [3]). E probabil că, dacă Edmont ar fi anchetat mai multe localități din acest ținut, ar fi auzit și dânsul pe acest *s* interdental, deoarece ar fi întâlnit subiecte care l-ar fi rostit mai lămurit decât cel din punctul 931 [4]). Iată deci un exemplu care ilustrează folosul pe care îl trage știința

[1]) Ancheta este aproape gata. Va începe în curând publicarea.

[2]) În notația lui Devaux *s* cu un punct dedesubt, cum e notat în aceste trei cuvinte, înseamnă un *s* interdental.

[3]) După o labială fonică s'a desvoltat *s* interdental.

[4]) Să nu uităm că se prea poate ca subiectul din punctul 931 să fi fost întâmplător mult-puțin influențat de limba literară. Această eventualitate nu s'ar fi repetat, dacă ar fi anchetat mai multe localități.

©BCU CLUJ

din alcătuirea unor atlase regionale având o rețea mult mai deasă decât cea a atlasului care îmbrățișează întreg teritoriul unei limbi. Examinând o hartă a ALF-ului, ca de pildă cea a cuvântului PIERRE (harta nr. 1014), am putea conchide că, pe teritoriul limbii franceze, nu există fenomenul palatalizării labialelor ca în limba română. Atlasul linguistic al lui Devaux ne arată însă că, în regiunea les Terres Froides, această palatalizare a atins un stadiu destul de înaintat. De fapt o formă ca *pṣ̑ra* [1]) e analoagă formelor românești *pk'atră*, *pc̑atră*.

E. PETROVICI

ȘTEFAN PAȘCA, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*. Lucrare premiată de Academia Română cu premiul statului « Eliade Rădulescu ». (Academia Română. Studii și cercetări, XXVI). București, 1936, p. 371.

În așteptarea marelui « onomasticon » al României, trebue să fim recunoscători Academiei Române pentru publicarea acestei opere care într'o măsură oarecare îl poate înlocui. De fapt, deoarece sistemul onomastic român nu diferă mult dela o regiune la alta, rezultatele studiului lui Pașca asupra numelor de persoană și a numelor de animale din ținutul Făgărașului — ocupând întâiele 156 pagini ale acestei opere — pot fi considerate ca fiind valabile pentru onomastica tuturor regiunilor românești. Puține sunt acele nume din oricare dintre provinciile României care să nu fie reprezentate în bogatele glosare din partea a doua a lucrării și asupra cărora să nu găsim aci utile și juste informațiuni referitoare la cronologie, la derivate, la origine, etc.

Autorul acestei importante opere s'a specializat de mai mulți ani în studiile de onomastică, publicând mai multe lucrări de acest gen [2]), dintre care două se ocupă cu nume din Țara Oltului [3]).

În general, cred că la observațiile judicioase pe care le face Pașca în legătură cu numele de persoană și de animale din Țara Oltului,

---

[1]) Notat cu un *s* având un punct dedesupt *(s* interdental).

[2]) Ștefan Pașca, *Le denominazioni personali sardo-logudoresi dei sec. XI—XIII*, în « Ephemeris Dacoromana », V.

[3]) Șt. Pașca, *Nume de botez din Țara Oltului. Obiceiuri și tradiții*. În « Arhiva de folklor », I, 1932 și *Circulația numelui de botez în Țara Oltului*, în « Țara Bârsei », 1931, nr. 5-6.

©BCU CLUJ

cu greu s'ar putea găsi ceva de adăugat. Remarcabile, cuprinzând lucruri cu totul nouă la noi, sunt capitolele în care se expun: criteriile după care se alege numele la botez (p. 24—27), tendința de continuitate antroponomastică (p. 28—30), originea numelor (p. 31—43), supranumele (p. 43 și u.), sistemul popular de denominație (p. 71 și u.), hipocoristicele (p. 117 și u.), etc.

Din partea mea aș avea următoarele observații de făcut: Aș fi amintit la p. 34—35, în legătură cu marele număr de nume de origine slavă dela noi, și cele relatate de Albert Dauzat *(Les noms de personnes. Origine et évolution.* Paris, 1925, p. 35) despre numele de persoane în Franța: «D'après l'évaluation de M. Maurice Grammont, la proportion des noms germaniques qu'on rencontre dans les textes de l'époque est moins du quart au V-e siècle, la moitié au siècle suivant, pour atteindre la presque totalité au IX-e siècle».

În forma *Măcinica* (p. 112) nu avem o trecere a lui *u* protonic la *ă*, ci formele *Mucenica* și *Măcinica* redau cele două pronunțări obișnuite la noi a slavonei bisericești: întâia pe cea a slavonei sârbe (sau ruse), a doua pe cea a slavonei bulgare [1]).

În nume ca *Eughenie*, *Eufrosina*, *eu* n'a fost niciodată bisilabic (p. 112), ci diftong, iar trecerea la *ef*, *ev* s'a făcut pe teren grecesc de unde a fost împrumutat ca *ef*, *ev* în slavona bisericească și de aici la Români.

În *Galaftion* nu avem trecerea lui τ grecesc la *ft* (p. 113), ci a lui *ct* la *ft*, ca în *doftor* < *doctor*, deoarece forma originală e *Galaction*.

Sufixul - o i u (p. 144—145) mi se pare totuși că a avut și în Țara Oltului aceeași funcție de a indica apartenența familiară pe care o are și astăzi prin Bănat și jud. Hunedoara. De fapt *Dobroiu* pare a fi egal cu *Dobrescu* [2]), *Floroiu* cu *Florescu* [2]), *Ilioiu* cu *Iliescu* [2]), *Păvăloiu* cu *Pavelescu* [2]), *Toderoiu* cu *Toderescu* [2]), etc. Astfel de nume de familie în - o i u se găsesc de altfel în Țara Oltului începând cu cele mai vechi documente: *Mărcoiu* (p. 275) 1633, *Procoiu* (p. 307) 1633, *Grămoiu* (p. 247) 1689, *Oncioiu* (p. 260) 1758, *Gogoiu* (p. 246) 1766, *Oproiu* (p. 293) 1788, etc., etc. În forma *Laczkony* [3]) (p. 267),

[1]) În slavona sârbă (sau rusă) avem мѫченикъ «mucenic», iar în slavona bulgară мъченикъ (pronunțat *măčenik*).

[2]) V. p. 142, sufixul -e s c u.

[3]) Adică *Lățcoń* = *Lățcoiu*.

©BCU CLUJ

atestată la 1530, avem o dovadă că la începutul secolului al XVI-lea *ń* intervocalic încă n'a trecut la *ņ* în Ţara Oltului [1]).

Forma mai veche a numelui *Andreiu* nu e *Andrea* (p. 161), ci *Îndrea* (< lat. Andreas).

Ermil (p. 131) e de origine calendaristică. Martirul cu acest nume e prăznuit la 13 Ianuarie.

Iştoc (p. 263) e din ung. *Istók* « Ştefan », de unde a trecut şi la Sârbi.

Nerghes (p. 289) e mai de grabă ung. *nyerges* « şelar » decât ung. *mérges*.

Slavuia (p. 322) e de origine sârbească < *Slavuj*, *Slavoja* [2]) <sârb. *slàvûj* « privighetoare ». Cf. bulg. *Slávĕj*.

Condor (p. 357), nume de bou, şi ung. *Kondor*, nume de cal, <ung. *kondor* = « creţ ».

E. PETROVICI

I. M. Raşcu, *Eminescu şi Alecsandri*. Bucureşti, 1936. Tip. Seminarului monahal Cernica (Ilfov), pp. 68, in -8°.

S'a creat — afirmă şi documentează autorul — « un fel de antagonism aspru şi simplist » — între scriitorii neamului nostru. În ceea ce priveşte raporturile dintre Eminescu şi Alecsandri s'au produs, în cursul timpului, multe caracterizări, alăturări, paralele, în cea mai mare parte pripite şi fundamental greşite. Dacă înşişi cercetătorii şi oamenii de litere s'au grăbit să judece raportul dintre aceşti doi poeţi fără de temeiu critic, nu e de mirare că marea mulţime a tras concluzii eronate de pretinsă rivalitate, adversitate, dispreţ, ba chiar şi ură. I. M. Raşcu îşi propune să dovedească, sprijinindu-se pe cercetarea documentelor, că Eminescu a avut un adevărat cult pentru înaintaşul său, iar Alecsandri, la rândul său, a apreciat cu înţelegere şi generozitate opera tânărului şi talentatului poet.

Pornind dela cunoscuta caracterizare admirativă din *Epigonii*, autorul trece la aprecierile lui Eminescu privitoare la teatrul lui Alecsandri, subliniind o constantă atitudine de simpatie, cu toate micile

[1]) Cf. Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1931, p. 75—76.

[2]) V. Miklosich, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen* (Manulneudruck), Heidelberg, 1927, p. 97.

©BCU CLUJ

rezerve de ordin etic și stilistic. În calitate de redactor al ziarului *Timpul*, Eminescu a ținut să comenteze cu o vie satisfacție triumfurile maestrului, glorificat nu numai de ai săi, ci chiar și de străini (Premierea poeziei *Cântecul gintei latine* la concursul din Montpellier). Admirația lui Eminescu față de Alecsandri a fost « rezultatul gustului literar al poetului, care prețuia în mod obiectiv unele frumuseți din opera înaintașului său ». Unele din operele lui Alecsandri i-au servit lui Eminescu ca izvor de inspirație, asimilându-le însă complet, după cum a fost cazul și cu alte modele. Astfel în caracterizarea sintetică, care alcătuește concluzia lucrării, I. M. Rașcu recunoaște că « dacă am receti. . . opera lui Eminescu am constata că. . . ea are, *în general*, *alt aspect* decât aceea a înaintașului său, cu toate împrumuturile evidente făcute producerilor lui literare ». Concluzia pe care o tragem noi, sprijiniți pe această afirmație a autorului, pe care ne-o însușim fără rezerve, e că în multe cazuri, paralelele și alăturările (cu scopul de a arăta înrudirile dintre cei doi cântăreți în ce privește expresia literară) sunt duse prea departe. Păcat de atâta muncă, pentru ca, la urma urmei, să nu se poată dovedi, prin nenumăratele apropieri, decât doar câteva filiații care nu au, în fond, nimic comun cu aspectul general al operei poetice a celor doi cântăreți. Interesante rămân, fără îndoială, aceste colaționări de motive poetice, dar rezultatul lor practic e infim în cazul de față. O seamă din expresiile literare, care sunt prezentate ca împrumuturi dela Alecsandri (ca de ex. calificativele « minune », « înger », « păr de aur » etc.), sunt bun comun, pluteau în atmosfera literară a vremii, și afirmația că sunt sugerate din poeziile bardului dela Mircești nu este, în toate cazurile, plauzibilă. Uneori însuși autorul lucrării face rezerve. Faptul că pe amândoi poeții i-a preocupat problema evreiască, că pe amândoi i-au atras aceleași « cărți de căpătâiu », că ambii au avut un adevărat cult pentru literatura populară etc., îl determină pe autor să stabilească asemănări variate, sprijinindu-se în deosebi pe studiile lui D. Murărașu. Trecând apoi la opera poetică propriu zisă a lui Eminescu, autorul, sprijinindu-se pe contribuțiile altora și adăugând și cercetările proprii, ilustrează prin multiple exemple că Eminescu n'a fost numai la începutul carierii sale poetice un fervent admirator al lui Alecsandri, ci și mai târziu, în epoca de maturitate.

ION GHERGHEL

©BCU CLUJ

D. R. MAZILU, « *Luceafărul* » *lui Eminescu*. Expresia gândirii, text critic și vocabular. București, 1937. « Cartea Românească », 184 p. in 8°.

În Institutul de Istorie Literară și Folclor, condus de D. Caracostea s'a publicat o serie de valoroase monografii, printre care locul al 9-lea, în ordine cronologică, îl ocupă studiul lui D. R. Mazilu despre *Luceafărul lui Eminescu*.

Este o adevărată desfătare sufletească, să ți se dea prilejul să examinezi o astfel de problemă literară. Pornind dela constatarea că trebue să se rupă cu trecutul, când cercetările asupra elementelor formei se făceau numai incidental și în mod superficial, considerându-se limba ca ceva accesoriu, ca reprezentând pur și simplu aspectul fizic al plăsmuirii sentimentelor, autorul acestui minuțios studiu, pornind la drumul anevoios al pătrunderii *formei*, după sugestiile primite mai ales dela prof. D. Caracostea, ne dă un model de cercetare, prin care ne documentăm, în mod desăvârșit, că literatura este o *artă a cuvântului*.

Autorul își mărginește subiectul pentru ca să se împlinească ce a decretat marele Goethe: « In der Beschränktheit zeigt sich erst der Meister ». D. R. Mazilu nu urmărește în cercetarea sa decât « câteva dintre aspectele expresiei prin care Eminescu și-a înfățișat gândirea în *Luceafărul* ». Dar aceste aspecte le cercetează cu o adevărată pasiune științifică. Mai întâiu îl preocupă studierea formei literare în legătură cu cantitatea și calitatea materialului lexical. Studiind forma poemei eminesciene, în care elementul latin e predominant, autorul își dă seama că preocuparea sa nu poate să fie pur filologică, dar că metoda statistică poate să-i fie de mare ajutor pentru lămurirea aspectului obiectiv al materialului expresiv. Deci constatările numerice nu-l interesează în sine, ele nu alcătuesc scopul cercetării, ci sunt numai un mijloc pentru aflarea momentelor — firește o aflare precisă și obiectivă — pe care apoi le analizează și le compară între ele.

Examinând cu minuțiozitate versiunile *Luceafărului* cu scopul de a stabili versiunea autentică, punând o deosebită greutate pe ortografie și punctuație, autorul ajunge la prezentarea poemei eminesciene într'o formă critică, utilizând « formele limbii, ortografiei și punctuației actuale, păstrând însă neatins înțelesul și abaterile formale de

©BCU CLUJ

valoare expresivă, pe care Eminescu se pare că le-a întrebuințat în mod intenționat ».

Noul mod în editarea unui text poetic, prin scoaterea în evidență a expresiei lingvistice, prin alcătuirea impecabilă a vocabularului poemei, merită toată atențiunea și e vrednic să fie urmat și de alți cercetători.

ION GHERGHEL

©BCU CLUJ

PE MARGINEA CĂRȚILOR

VI

Evenimentul anului 1938 este apariția întâiului volum al *Atlasului Linguistic Român* [1]). Dacă mă voiu opri mai mult la această operă, n'o fac numai din convingerea că ea însemnează o dată istorică în linguistica română, ci și pentrucă sunt sigur că ceea ce s'a întâmplat în alte țări cu atlasele linguistice se va întâmpla și la noi.

În parte s'a și întâmplat. Nu apăruse decât Prospectul și s'au și ivit critici care respingeau Atlasul ca pe o lucrare aproape inutilă. Fie-mi îngăduit să discut unele din învinuirile ce s'au adus celor scrise în scurta introducere la Prospect, nu pentru ca să mă apăr, ci pentru ca să lămuresc o chestiune care se cere lămurită.

Voind să atrag cetitorilor luarea-aminte asupra sensurilor neobișnuite pe care cuvinte din cele mai uzuale le au în diferite regiuni ale țării, aduceam între altele, ca exemplu, pe *pană* cu sensul de « floare ». Recensentul dela « Grai și suflet », VII (1937), p. 342 știe că *pană* poate însemna « floare », dar susține că acest sens îl are numai când e vorba de florile dela pălărie, nu și de cele ce cresc pe câmp.

Această aserțiune e gratuită. Clujenii știu — și fără mărturia Atlasului — că acolo « penele » și nu « florile » cresc pe câmp și că grădinarul îți vinde « pene ». Servitorul dela Muzeul Limbii Române,

---

[1]) *Atlasul Linguistic Român* publicat subt înaltul patronaj al M. S. Regelui CAROL II de Muzeul Limbii Române din Cluj subt conducerea lui SEXTIL PUȘCARIU... Partea I (ALR., I). Vol. I. Părțile corpului omenesc și boalele lui de SEVER POP... Cluj, 1938, Muzeul Limbii Române. Ca anexă: *Micul Atlas Linguistic Român*, o mapă cu 208 hărți colorate.

©BCU CLUJ

Pavel Podoabă, stropește vara în fiecare zi « penele » din grădină. De altminteri acest sens e atestat și în literatura populară culeasă din Ardeal. În colecția « Trandafiri și viorele » a lui Pop-Reteganul, p. 178 cetim: *Pană de măr creț.*

Nimeni nu cunoaște o limbă atât de bine încât să poată spune, fără cercetări la fața locului, că cutare formă, cutare întrebuințare gramaticală, cutare cuvânt sau cutare sens există sau nu în cutare loc. Și mai ales numeni nu are dreptul să se îndoiască de exactitatea datelor Atlasului numai fiindcă nu se potrivesc cu cunoștințele sau cu așteptările sale. Înainte de a presupune o greșeală de notație, trebue să admitem o lacună în cunoștințele noastre, căci anchetatorii Atlasului n'au avut niciun interes să însemneze altceva decât au auzit, iar atențiunea lor a ajuns, printr'o practică îndelungată, atât de încordată, încât « greșelile » apar la ei de sigur în număr mai mic decât la alți dialectologi.

Recensentul dela « Grai și suflet » era un istoric al limbii. Căutând să-și explice trecerea de sens dela « floare » la « pană », el a găsit — cu drept cuvânt — că această evoluție semantică a trebuit să se întâmple mai întâi în cazurile când era vorba de podoaba dela pălărie, care constă din pene sau din flori. Probabil că în vreo regiune, cunoscută lui, graiul să nu fi ajuns decât până la acest stadiu al evoluției. Tot ca istoric al limbii, preocupat de reconstruirea vremilor trecute, el găsește Atlasului și altă vină. În harta pentru « cioban », anexată Prospectului, se arată, cu albastru, o regiune mică, prin jurul Râmnicului-Sărat, unde ciobanului i se zice *mocan*, iar regiunile locuite de Aromâni sunt însemnate cu roșu, ceea ce însemnează că ele aparțin ariei *păcurar*. Să nu se zică oare pe la Râmnicul-Sărat și *cioban?* se întreabă, sceptic, recensentul. Cât despre dialectul aromân, el știe că acolo se găsește și forma *cioban*, « foarte rar, e adevărat, dar cineva, informându-se după Atlas, va crede că aromâna cunoaște numai cuvântul latin » (p. 343). Am putea să-i servim un argument mai mult: la Istroromâni nu s'a dat forma *pecurâr*, care totuși e atestată pentru acest dialect în cercetări anterioare.

Cer iertare cetitorilor că insist asupra unor lucruri prea cunoscute pentru cei familiarizați cu metodele Geografiei linguistice. Dar, dat fiind că cel ce scria despre Prospectul nostru rândurile de mai sus nu era altul decât O. DENSUSIANU, asemenea lămuriri sunt explicabile.

©BCU CLUJ

Faptul că în Atlas s'a notat *mocan* pe la Râmnicul-Sărat, *picurar* la Aromâni și *ovcâr* la Istroromâni, însemnează că la chestiunea « cum se numește cel ce păzește oile ? », anchetatorul a obținut răspunsurile notate. Nimic mai mult. Nu însemnează nicidecum că pe la Râmnicul-Sărat sau la Aromâni nu se zice și *cioban* sau la Istroromâni și *pecurâr*. Se poate întâmpla — și se va întâmpla de sigur adesea — ca cineva, căutând pe hărțile noastre formele notate din comuna sa natală, să găsească că pe acolo nu « se zice » așa cum e însemnat în Atlas și — mai ales — că se zice « și altfel ». Și se poate întâmpla să aibă chiar dreptate. *De unde nu urmează însă că Atlasul dă forme greșite. Atlasul notează răspunsul primit la o chestiune în mod spontan dela subiectul anchetat. Se poate ca alt subiect din același sat să fi răspuns la aceeași chestiune cu altă formă sau cu alt cuvânt.*

Care este atunci utilitatea unui Atlas, când anchetatorul se mulțumește cu un răspuns prins în grabă, fără să cerceteze dacă forma notată e generală în localitate și dacă pentru noțiunea respectivă subiectul nu are și alte expresii ? Poate un Atlas, făcut în asemenea împrejurări, să ne dea o imagine exactă a răspândirii unor forme sau unor cuvinte ?

Am putea răspunde că, pentru un filolog, un text vechiu de câteva pagini, care nu cuprinde decât un număr redus de forme, cuvinte și construcții, poate fi un izvor de foarte importante deducții asupra unei epoci întregi. Am mai putea răspunde că chiar notându-se numai răspunsurile spontane, fără să se pună întrebări complementare (precum de fapt s'a făcut adesea), hărțile ne pot informa, dacă cuvântul notat e singurul întrebuințat în partea locului sau nu. Cel ce consultă harta noastră nr. 54, va găsi că pentru ideea exprimată de francezescul 'visage' se zice în Muntenia într'un sat *față*, în altul, învecinat, *obraz*, apoi iară *față* și alături, în vecini, *obraz* sau chiar *fața obrazului*. Aceasta nu însemnează, precum ar putea crede cineva, că acolo unde s'a notat *obraz*, nu se zice *față*, sau invers, ci repartiția aceasta întretăiată a celor două cuvinte dovedește, dimpotrivă, că amândouă cuvintele sunt sinonime și întrebuințate unul tot atât de des ca celălalt, încât, la întrebarea anchetatorului, oricare din ele s'a putut ivi imediat în mintea subiectului anchetat.

Dar răspunsul asupra utilității Atlasului mai e și altul. Dacă Atlasul desamăgește pe cel ce cere mai mult decât poate da, el e o comoară

©BCU CLUJ

de informații pentru cel ce știe să-l utilizeze și un izvor nesecat de probleme nouă. Precum din volumul de poezii al unui poet mare fiecare critic citează alte versuri spre a arăta frumusețile operei, tot astfel fiecare linguist va scoate din hărțile Atlasului alt material prețios pentru preocupările sale științifice.

Cel mai bun mijloc de a cunoaște o limbă este, fără îndoială, cercetarea limbii literare. Această limbă, fixată în toată bogăția și nuanțarea ei în nenumărate texte, reprezintă în general și limba vorbită într'o țară de toți cei ce se supun de bună voie disciplinii gramaticale. Această gramaticalizare creatoare de ordine dă limbii claritatea unei schițe bine făcută, care sacrifică amănuntele, pentru ca liniile principale să poată fi recunoscute cu atât mai bine.

Hărțile Atlasului seamănă cu niște fotografii, din care ochiul nu prinde, la prima vedere, esențialul, fiindcă atenția e absorbită de prea multe amănunte. Privite însă cu lupa experienței linguistice, aceste amănunte sunt revelatoare în multe privințe. Abia ele dau imaginea exactă a ceea ce se numește o « limbă ». Spre deosebire de studiile dialectale, care explorau niște colțuri de țară alese mai mult la întâmplare și cu mari lacune între ele, hărțile Atlasului nostru citează oarecum în fața ta trei sute de indivizi, din trei sute de puncte egal repartizate asupra țării întregi, și-i pune să răspundă la aceleași întrebări pe nechibzuite, fără preocupări gramaticale, prefăcând instantaneu noțiunea în cuvânt, așa precum aparatele moderne prefac undele în muzică.

Ce deducții se pot face în fața materialului de limbă astfel prezentat, vom vedea în cele următoare. Înainte însă de a încerca să tragem asemenea deducții de ordin general, e necesar să prezentăm, așezate după categorii, câteva note marginale făcute, după o sumară examinare, pe cele 50 de hărți dintâi ale primului volum și pe cele 208 hărți mici colorate. Acest material va dovedi utilitatea Atlasului și celor deprinși să privească limba în mod istoric, căutând în cercetările dialectale înainte de toate vestigiile vremilor apuse sau exemple pentru ilustrarea unor evoluțiuni rare. Cum intenția mea e să arăt mai mult b o g ă ț i a recoltei decât n o u t a t e a ei, voiu cita și câteva fapte cunoscute din cercetări anterioare, care primesc prin materialul nostru o nouă confirmare și adesea și o mai mare precizare.

©BCU CLUJ

Începem cu câteva ***arhaisme,*** pentru amatorii de asemenea forme:

Accent: *să uĭtă* 36/470 [1]), 63/464;

Vocalism: *usteni* 'osteni' în Vest 1975;

Plural: *nari* pentru 'nări' 1961/289, 295, 320;

Numeral: *îmbe lăturile* 68/347;

Participiu: *o n̥zis* 1370/418 dela vechiul *vie* < *vivere*;

Prepoziții: *plicată supri* ('spre') *moarti* 119/214; *sprânceana spre* (< super) *ochiu* 43/18;

Lexical: *are doru* ('durere') *la burtă* 123/870; *frâmbd'ii* 'băieri' 123/270, 278, 280; (să) *numără* '(se) numește' 141/486, 36/504, 39/504, 90/504, 110/504, *n'are număr* 'n'are nume' 44/298. Interesant e: *gâmfat* 'umflat' la obraz 55/94, *i ngâmfat* cel care se 'umflă' la față după o boală 55/289.

Continuăm cu material privitor la ***fonetică*** și ***fonologie.***

Accent: *míros* și *mirós* 53; *mă fúrnică* 153/290, 168/335; *mă'n̥séur* 'mă înfior' 168/434; *tifós* 'tifos' 1629/588 (probabil după derivatele în -ós); din hărțile colorate nr. 4, 134, 146 și 168 se vede repartiția accentuărilor *péliță* și *pelíță*, *pițig* și *pițíg*, *spúnem* și *spuném*, *óftică* și *oftícă*.

Acomodare consonantică la distanță: *minos* 'miros' 53/347, 362, etc. (nazală labială — vibrantă dentală devine nazală labială — nazală dentală).

Asimilațiune consonantică imediată: *cărun* din *cărunt* (cu noul plural *căruni*) 12/445; — la distanță: *spirări* 'spinări' 110, *vorvă* 'vorbă' 93/359, 595; — vocalică la distanță: *ańorosi* 'mirosi' 53/454, 464, etc., *rărănchi* 'rărunchi 129/592, *umuru* 'umăru' 56/720, etc. (în acest caz și din cauza labialei precedente).

Despicarea nazalelor în nazală + orală omorgană: *plămând* (cu pluralul *-nzi*) 127/710, 900, etc.; *trembur* 'tremur', care nu se găsește numai la Aromâni 92/06, 08, 09, ci și în diferite puncte

[1]) Dăm în numărător *numărul chestiunii* — nu al hărții (pentrucă avem și material necartografiat și pentrucă astfel ne putem dispensa de a arăta prin I și II cărei anchete aparține chestiunea) — iar în numitor numărul localității. Transcrierea exactă fonetică o dăm numai atunci când 'literarizarea' e grea sau când cunoașterea exactă a rostirii e importantă.

©BCU CLUJ

dacoromâne 92/107, 112, 131, 249, 337; arom. *amburți* 'amorți' 153/08.

Diferențiere consonantică la distanță: *lume* 'nume' 24/695, 900, etc. (dentală nazală — nazală labială devine dentală lichidă — nazală labială); *lăzărit* 'năzărit' 364/820.

Disimilațiune la distanță: *clieri* 'creieri' 8/339, etc; *uldoare* 39/164, etc. — Dacă alături de *pleoapă* avem și forma *cleoapă* 44/11, 247, am putea avea o disimilare a celor doi *p*; mai probabil însă avem a face cu un amestec cu *clapă* 44/394, 518, etc., sau cu *clipă* 44/735, 595 (care e *clapă* + *clipi*), cu același sens. — Forma *sprincea* 43/249 pare a fi un singular analog format dela pluralul *sprincele*, care ar putea fi o formă disimilată din *sprincene*. S'ar putea însă ca acest *sprincea* să fie forma originară, corespunzând lui **subfronticella* — ca arom. *sufrânțeauo* 43/05 —, iar *sprâncene* al nostru (cuvântul e de obiceiu plurale tantum) să se fi născut din **sprâncele* prin asimilare sau prin apropiere de *gene* (cu care se confundă în multe regiuni, precum se vede din hărțile 42 și 43).

Durată. ALR. arată cât de eronată e părerea că în limba noastră sunetele se rostesc numai cu o durată medie. E adevărat că un contrast între sunete lungi și scurte nu a creat o alternanță de durată intrată în conștiința vorbitorilor. Din această cauză nouă ni se pare că nu avem consonante și vocale lungi sau scurte. Cel ce consultă Atlasul, văzând mulțimea cea mare a literelor mici, puse la umăr, se convinge înainte de toate cât de bogată e limba română în *vocale scurte* și chiar *ultrascurte*.

Cât despre sunetele lungi, vedem ușor din harta 60 cât de răspândită e rostirea lui *înnalt* cu *n* lung (cf. și *nnapoi* 364/270, *s'a nnăzărit* 364/900...). — Interesante sunt constatările care se pot face cu privire la *r̄*, păstrat mai ales în Nord (cf. harta colorată nr. 119): *r̄íd* 70/354, 361, 268, 218, 571, 247. Îl găsim, precum ne-am aștepta, în poziție inițială: *r̄ar* 90/270, *r̄ărunchi* 129/12, 24 (dar nu numai la noi, ci și la Ruteni: *r̄ozúm* 9/393). De asemenea înaintea lui *-ă* al pluralului: *cocoar̄ă* 'cucuie' 56/105. Adesea după consonante explozive: *fr̄unte* 20/324, 361, 831; *spr̄âncene* 43/354, 56 (și rutenește *br̄ovę* 43/393 !); *obr̄az* 54/247; *gr̄umaz* 357/361, *str̄ungă* 90/218. Aceste exemple explică de ce *e* se preface adesea în *ă* după explozivă + *r*. Înainte de consonantă: *vâr̄furi* 5/700. Remarcabile sunt exemplele de *r̄* inter-

©BCU CLUJ

vocalic care nu se reduce la *rr* latin: *ur̆eche* 45/247, 302, 393; *gur̆ă* 62/247, *cărunțę* 'încărunțește' 12/350. Un *r* cu *r̄* suprapus în terminația *-uri* din *trupuri* 96/440.

Un studiu mai amănunțit va putea să arăte cauzele lungirii vocalelor. Din materialul cules la întâmplare constatăm cu ușurință următoarele trei cazuri (relevate în parte și de A. Lombard și E. Gamillscheg):

a) două vocale contrase dau vocală lungă: *crēri* 'creieri' 9/748, 11, etc., *crīri* 9/227; *urēchi* (din *ureichi*) 45/839, 825, etc.; arom. *limb-āduk'eaști* 09;

b) în regiunile învecinate ariilor cu labialele palatalizate, din *i̯i* se naște un *ī*: *mīc* 159/727, *pīșat* 157/727, 934 (*pt'īșat* 157/750), *vīne* 98/990, *vīță* 153;

c) prin lungirea vocalei subiectul dă o notă afectivă răspunsului: *māre* (cf. 158 passim), *rār* 90/1...

Haplologie: *apii̯at* < *apipii̯at* 'pipăit' 1330/3.

Metateze: *turbicălos* 'tuberculos' 1637/870 (prin apropiere de *turba*); *frebinteală* 1638/35; *a supsinat* 'suspinat' 165/85; *bonlav* 1626/582 'bolnav'; *zgărbunță* 1632/359; *măușor* 'omușor' 1968/890; *pâncete* 'pântece' 100 passim; *gurmaz* 'grumaz' 357 passim; *vopăială* 1651/85 în loc de *povoială* 865, etc.; *șomoiog* 15/285 și *moșoiag* 15/229; *pocós* 14/341, 343 din *copós* 'chel' 14/335; lui *picur* 'pișc' în Banat, îi corespunde la Aromâni *k'ipur* 1970/05, 09; *migilociu* 38/3 și *minigociu* 38/839; arom. *pituriðă* 13/06 și *pitiruðî* 13/08. O metateză, împreunată și cu o disimilare neobișnuită, se întâlnește la neologismul *paralizat*, care în punctul 1640/325 are forma *pănarizat*.

Nazalizare progresivă: *nās* 1961/592, *nări* 52/09. Și la Aromâni între două nazale: *plămūnî* 127/09. Cu căderea ulterioară a lui *ń* următor: *încuiăt* 176/343, 345.

Propagare: *blalț* 'balț' 95/278; *turberculos* 'tuberculos' 1637/960; *projar* 'pojar' 1616/839, 850, 856; *ningel* 'negel' 137/63, etc.

Scurtări: *cuọ* 'caută' (= uită-te'!) 153/355; *nu pụa să ți̯ie* 'nu poate' 63/680; *o li̯a* 'o leacă (= puțină)' *de apă* 170/347; *curbătă* 4/255 din *cucurbătă* 4/285 (haplologie?); *tif* 1629/492 în loc de *tifos*; probabil și *ruică* 57/865 din *pestruică* și *bealâ* 68/391 din *zăb(e)ală*.

Sincopă: *mittel* 'mititel' 159/464, etc.; *p-la* 'pe la' 1964/805; *pânĉti* 'pâncete = pântece' 100/387 (*pânĉe* 100/470, etc.); *mụalle capu-*

©BCU CLUJ

lui 'moalele c.' 5/776; *creștu* 'creștetul' 5/590; *captu* 'capătul' 101/556; *callui* 'calului' 68/600... Mai ales *-le*, *-lui* în loc de *-ele*, *-elui*, *-ului*, când tulpina se termină cu *n* și *r*: *umerle* 56/118, *mânle* 361/600, *rumânlui* 4/940, *sprâncenle* 43/803, *nărle* 52/782, etc., *băiărle* 123/770, etc.... La Aromâni: *arcăm* 'aruncăm' 1969/06, 07; *ḑțem* 'zicem' 36/08; *proń* 'puroiu' 58/05. Fără sincopă: *suripat* 101/40.

Svarabhacti: *vîntirea* 'vintrea' 101/418, 424, 600.

Vocalism:

Pentru extensiunea unui *a* protetic, răspândită mai ales în părțile nordice și vestice, se pot consulta hărțile 4 (*asudoare*), 77 (*amirosi*), 91 (*apipăi*), apoi: *acăsca* 86, *asughiț* 75/324, *asâmt* (*asânt*, *asânțăsc*) 1991/103, 298, 308, 315, *afrec* 1348/315, *aborăsc* 1965/324.

Pentru *â* în loc de *ă* citez cazul lui *sânătos* 1625 pe o fășie ce se extinde din Banat până în Maramureș, cu câteva puncte în Moldova. E o dovadă că odinioară a existat și la noi adjectivul *sân*, al cărui *â* a trecut și asupra derivatului (ca în *mânuță*, *mâner*, față de *mănușă*, a cărui legătură cu *mână* nu e atât de vie în conștiința vorbitorilor).

e în poziție dură: *petat* 57/116, 820, etc.; *per* 22/85; *renuchi* 129/684; invers, avem *ă* în poziție moale: *umăre* (alături de *umere*) 56/56; *rănichi* 129/186; pentru *că*, *gă* proton, devenit *che*, *ghe* în regiunile vestice, cf. *ǵelbenare* 'gălbenare' 1643/85.

Prefacerea lui *ă* și *a* în *e* și a lui *â* în *i* în poziție moale în cazuri în care limba literară păstrează pe *ă*, *a* și *â*: *obrej* 'obraji' 54/558; *berghie* 'bărbie' 95/988; *sprinceană* 43/320, 295, etc.; *timple*, plur. lui *tâmplă* 21/596 (dela plural apoi și singularul *timplă* 21/647); *atita* 39/80 (după plural); *pintice* 100/343; *zdravân* — plur. *zdravini* 185, *să mănince* 79/790, 876, 926, 932. Invers: *vâne* în loc de *vine* (cf. harta colorată nr. 7) în Vest.

Jocul între *ă* — *â* — *o* și *u* în vecinătatea labialelor: *plămână*, *plâmână*, *plomână*, *plumână* 127; *scofârlie* 4/170, 174, etc. (formează o arie compactă); *sumțăsc* 'simt' 1991/343; *băric* 'buric' 100/05; *bârtă* 'burtă' (în apropierea ariei *bârdan*, *bărdăhan*) 100/590, 588, 381; la Aromâni: *băriclu* 'buricul' 100/05; — după explozivă + *r*: *sprunceană* 43/335.

Pentru prefacerea lui *e* în *ă* și a lui *i* în *î* după cons. + *r* și *r* final în elemente latine: *frăc* 'frac' 1348/341, 343, 345, 355; *ulcioară* (plur. lui *ulcior*) 38/56, 109, etc.; *cocorît* 117/109.

©BCU CLUJ

Pentru *á* > *ă* în tulpina verbelor: *căsc* 'casc' 80/341.
Pentru *a* > *ea* (*ia*) după cons. + *l*: *glșavă* 'glavă' 5/782.
Pentru *e* neaccentuat > *i*: *nigel* 'negel' 137 (Sadoveanu).
Pentru *cu* > *co* înainte de accent: *covânt* 93/704.
Pentru *u* > *e* după *i̯*: *maiură* (singular nou dela pluralul *maiuri*) > *maieră* 126/518, 590, etc. (ca în *baier*, *treier* și — după o recentă etimologie a lui G. Giuglea și O. Densusianu — *caier* < **cajulu*).

Diferitele nuanțe de *i* și mai ales de *u* final neaccentuat, rostite plenison, afonizat, șoptit sau numai 'mimat', prefacerea lui *u* final în *î* afonizat, apoi răspândirea diftongilor *uo* și *uă* pentru *o* inițial, precum și a diftongilor *ie*, *uo*, *îă* și *âa* pentru *e*, *o*, *ă* și *a* în silabe accentuate și neaccentuate (*sîănătos* 1625/354, 273, 125, *mîă* 'mă' 167, *tușîăsc* 75/283, etc.), pot fi urmărite de acum înainte pe hărțile Atlasului, care sunt în privința aceasta adesea revelatoare. La acest loc nu putem decât să atragem atenția asupra lor, trimițând la hărțile colorate nr. 10 și 104 pentru sunetul final din *cap* [1]) și *stângaciu*, cf. și *mă primblî* 365/402, 406, 424, 428, 476, 502, 504, 647, 658, cu *î* pentru *u* final după cons. + l.

Consonantism: În ceea ce privește palatalizarea labialelor, se pot urmări tendințele de revenire la labiale subt presiunea limbii literare și în același timp o nesiguranță în întrebuințarea formei corecte, cu hiperurbanisme și cu diferențieri gramatice sau semantice între formele cu labiale intacte și cu cele palatalizate. Iată câteva cazuri care ilustrează cât se poate de bine starea de ***dezechilibru fonologic*** în care se găsesc multe regiuni dacoromâne în privința labialelor urmate de *i* (*i̯*): subiectul care zisese *bărg* se corectează: *bărbi* 94/394; tocmai dimpotrivă, subiectul care zisese *bărbi* se corectează: *bărghi* 94/960; — «negelului» și «ulciorului» li se zice în unele comune din Nord-Vestul teritoriului dacoromân, unde palatalizarea labialelor e mai recentă, *mńijel* 38/363, 137/308, etc.; *mń* în loc de *ń* (din *ńejel* = negel) s'a născut după analogia unor cuvinte ca

[1]) La *cap* și la alte substantive aria exactă a lui *u* final păstrat e greu de arătat pe hărți colorate, de oarece subiectele au răspuns adesea cu forma articulată. Când anchetatorul a adăogat un (*a*) după cuvânt, când adică el a băgat de seamă că *capu* era articulat, lipsește forma nearticulată; când această notare nu s'a făcut, nu știm dacă *-u* din *capu* e articolul *-ul* sau *-u* final păstrat.

©BCU CLUJ

ńere 'miere' = *mńere*; — subiectul care rostise *st'inari* știe că pronunțarea « mai extra » e *spinari* 110/378; tot așa *visăz* e « după cărți » 162/370; *fiarî* e « pe boierește », pe când rostirea țărănească e *ŝárî* 49/516. Interesantă e notația *um h'ir de păr* 22/170, căci forma *um* (în loc de *un*) se potrivește cu rostirea — coexistentă, probabil — *fir*, cu labială inițială. În alt sat (22/691) subiectul a zis *fir*; când anchetatorul i-a spus că alți locuitori ai satului zic *h'ir*, el răspunse: « ne-am mai modificat și noi ». Față de singularul *lumínă* stă pluralul *lumńiń* (asimilare ?) 25/385; în alt sat (25/424) se zice *lumina ochiului*, dar *luńină* « când arde lampa » — Din 162/720 avem *am ǵisat un vis*. În loc de *inimă* se zice, cu hiperurbanism, *vínimă* 1649/122 « că s'o mai politicat » oamenii. În 75/190 găsim hiperurbanismul *subd'iț* 'sughiț'. — Stadiul de transiție cu *m* « mimat » în grupul *mń* în 53/170.

În ceea ce privește l a b i a l e l e, mai atrag atenția asupra rostirii *h* în loc de *f* în *o ho* ('fost') *prost* 63/295. Amuțirea lui *p* în grupul *ps* înainte de accent, ca în elementele vechi, o găsim în *ped'ăsît* din *pedepsit* 1975/290, 295, 308. Neobișnuită e trecerea *ft* > *rt* în *hărtică* 1637/93, 308, etc., în loc de *heftică* (sau *heptică*) 'oftică'; în alte regiuni grupul acesta consonantic neobișnuit e redat prin *sf: osfică* 1637/885 (*osficat* 1637/810, 825) și *rt* sau *tr*: *hertică* 1637/54, 229, 571, 103, 136, 140, *hetrică* 259. Cunoscută și din alte cuvinte e prefacerea lui *ps* în *cs* în neologisme: *iăpilecsii* 'epilepsie' 1635/532. Grupul *bn* e redat prin *mn* (*gramnică* 1639/764, 795, 960), *vn* (*gravnică* 610, 588, 470, 492, 532, 538, 542, 552, 554) și *fn* (*grafnică* 558). Acomodarea lui *v* față de *m* o avem în *bătămătură* 149/680 și în *bătămat* 119/660. Remarcabilă e revenirea la forma *gn* a grupului *mn* în *pugn* 'pumn' 362/11, 49.

La *nazale*, întâlnim intercalarea lor înaintea vocalelor și labialelor în: *climpește* 34/667 'clipește'; *păntată* 'pătată' 57/289. Dispariția lui *n* o avem în *aruc* 1969/885 'arunc', ca la Aromâni (*arucu* 1969/06). Pentru r o t a c i s m relev forma *pănătușul gâtului* 1968/594, un caz de falsă regresiune, precum îl avem și în vechile Psaltiri rotacizante (unde se punea în sarcina copistului fără rotacism în graiul său).

De relevat mai e: rostirea *ĉ*, *ĝ* la Aromâni: *fălĉi* 61/208 (dar *fălțe* 05, *fălț* 09); *ġinĝiii* 86/08 — rostirea *ḑ* în împrumuturi slave: *obraḑ* 54/341, 343, 345 — păstrarea velarei la sfârșitul tulpinei în *furnighează* 'furnică' 153/790, 896, 922, *nst'icáḑî* 'înspică' 12/401, 434; —

©BCU CLUJ

r (originar?) în *boarșe* 'boașă' 1618/269; — prefacerea lui *s* în *ț* după *ń*: megl. *ań ți* ('mi se') *fęsi* 364/013.

Pentru schimbul neobișnuit între consonante cu articulațiuni apropiate avem câteva cazuri remarcabile. Astfel e schimbul între fonice și afonice: *groapa tupă* (= după) *ureche* 51/403, *vindricel* 'vintricel' 552; *beregadă* 'beregată' 356/402, *umblu* 'umplu' 57/289; *cancer-canger* 1645/595, 865, 695, 960, 984, 990; *slab-zlab* 1973/582, 746, 695, etc.; *coblizan* 185/418 = *goblizan* 185/510; *scrăpunță* 'zgrăbunță' 58/144; curioasă e conjugarea: *labeț* 'lapezi', *labătă* 'lapădă', *lăpădăm, voi lăpăda, ei labădă* 1969. Schimb între *r* și *l*: *culcubătă* 4/247, *sclintit* 1338/59,67, etc.; *prumâne* 'plămâi' 127/80; *belegată* 'beregată' 356/610; între explozive fonice *jeg* și *jăb* 1653/786, *zgrăbunță* și *zdrăbunță* 1632/257; între *s* și *ș*: *șk'ínare* 110/08 (dar *sk'inirat* 110/05, 06, 07, 09); — *smoc-șmoc*.

Din ***morfologie*** și ***sintaxă*** semnalăm:

Adverb devenit adjectiv: *dinții dănainții* 'de dinainte' 87/012; *de la deal* 'de-asupra', *de la vale* 'dedesubt' 44/112.

Articol după prepoziții: *pentru mâncarea, pentru apa* 356/350; lipsă de articol când substantivul e determinat printr'un genitiv (= dativ): *nare nasului* 52/352, *vâr(v) capului* 5/80, *vâr limbii* 84/80, *vâr bărbii* 94/81; — adjectivul următor articulat: *țâța stânga, țâța dreapta* 112/359; — articolul înaintea substantivului: *se uită cu al alb* = cu albul (ochiului) 24/825; — pentru *a(l)*, cf. și: *umăru obrazului* cu plur. *umere a obrazului* 56, *lumina ochiului* cu plur. *lumini ale ochilor* 25/190.

Conjugare: auxiliarul: *i̯ăs* 'sunt' 90/90, 117/90, *s'ar* 's'au' 57/186; — forme completive: *eu șchiopătez* dar *am șchiopat* 145/792; — gerundiu: *știopăzân* 'șchiopătând' 146/249; — prezent analogic *eu spuu̯* (ca *țîu*) 2105/324, 454, 458 (în extremul Vest și Est, dincolo de hotarele țării) și *eu mă spau* 'mă speriu' 166/361 și *mă spai* în Nordul și Sudul Ardealului.

Conjuncțiuni: *de unde-s grele* 'pentru că sunt grele' 1624/69.

Gen.: dela pluralul *mustăți* se formează la Megleniți singularul *ună mustacă* în Țârnareca și *un mustac* în Liumnița 59/012 și 013; — alături de *zgrăbunță* se găsește și *zgrăbunț* 1632/218, 302; — la întretăierea ariilor *gingină* și *gingie* se aude un *ẑínẑii̯* (plur. *ẑinẑi*) 86/588 (cf. și singularele *gingel* și *gingea*); — Aromânii zic *pântic* 100/07, 09

©BCU CLUJ

și *pândică* 100/06, 08; — se face o diferențiere de sens între *strunga oilor* și *strungul între dinți* 90/107; — se zice *fiorii* și *fiorile* 168/510; — *uitucă* e masculin în 10/324 — alături de *puroiu* (*punoiu*) găsim și *puroaie* (*punoaie*) 1631/10, 178, 190, 700, 690, 986, 934, 772, 590, 610, 631, 658, etc., care pare a fi la origine un plural.

Genitiv: Forme în *-lu*: (*umăru*) *obrazulu* 56/504, 394, 385, 412, 550, 424, 518, 54/556, 420; *ochiulu* 24/518, 434, 436, 387, 550, 394, 385; 1968/558, 385, 406, 434; *țâța căptulu* 112/381, *capulu* 4/394, 402, 420, 434, 510; 21/420; 8/412, 381, 420, 518, 540, 420, 502, 552, 556, 591; *omulu* 100/381; 96/103, 160, 170, 289, 381, 387, 394, 406, 434, 532; *gâtulu* 357/403, 1968/401, etc.; — forme în *-li*: *capuli* 8/270, 283, 170, 725, 730, 780; *obrazuli* 56/273, 289, *nasuli* 52/156, 158, *curuli* 101/270, *gâtuli* 1968/730, *ochiuli* 25/730, *cheptuli* 123/270; — genitiv cu *lu*: *ficații lu om* 126/3 [1]) — cu prepoziții: *ureche la cap* (și *urechea capului*) 45/381, *țâță la t'căpt* (și *țâța căptulu*) 112/381, *vână de mână* 98/536, 885, *vână de la mână* 98/896. Asemenea construcții se întâlnesc — precum voiu mai arăta — cu deosebire la plural.

Indefinite: *câtevai fire* 22/669 [2]).

Infinitivul: *mă duc a pișa* 157/273, 347, 351; *a început a sughița* 76/93, 280, 324, 278, 337, 339, 345, 350, 347, 360, 361, 401, 403, 434, 451, 434 (periferic în N. și E.), 669, 837 și *a sughițare* 76/295.

Metaplasme: *gingine* și *gingină* 86; *un plumâne* 127/880; *un ficate* 126/815, 805, 810, 874, 870, 807, 890 (în Oltenia și Mun-

[1]) Pentru răspândirea formelor cu *-lu* în N.-E. și a celor cu *-li* pe o fâșie care trece dela N. spre S. prin centrul Ardealului și se pierde în Muntenia, cf. *coada ochiului* pe harta colorată, nr. 27.

[2]) În DR. VI 387—392 am căutat să arăt că auxiliarul *va*, la viitor, se explică mai bine din *vadere* decât din *velle*. Deoarece L. PREDA, în «Grai și Suflet», VI 306—312, nu face decât să rediteze explicații vechi și nesatisfăcătoare și caută să mă combată cu câteva afirmații de ordin general prin nimic documentate, îi voiu da eu un argument cu mult mai puternic împotriva mea: pronumele și adverbele nehotărîte compuse cu *-va*. Într'adevăr, precum *faci orice* însemna la început «faci ce vrei», tot astfel *face ceva* trebue să fi însemnat la origine «face ce vrea» (cf. Dicț. Acad. subt *ceva*). Prin urmare *va* = vrea nu poate fi decât un derivat din *velle*. Totuși în forme ca *cevai*, *câtevai*, care se întâlnesc pe alocuri și care amintesc pe *vai*, auxiliarul aromânesc pentru formarea viitorului, *vai* corespunde formal lui *va(d)is*. Pentru explicarea acestui *vai* la formarea indefinitelor am putea pleca dela *undevai*, la origine 'unde te duci', *încotrova* 'încotro se duce'.

©BCU CLUJ

tenia învecinată); *un rărunche* 129/218, 229, etc., *un riniche* 129/846; *un călcâńe* 145/9, 30, etc. (în Banat); *o vintră* 101/790 (refăcut din plur. tant. *vintrele*); *șira* și *șirea spinării* 110/808; *un dint* 89/01 (dar *un dinte* 89/02) la Istroromâni; *umăr* și *umere* 56; *urdoară* 39/786, 960, 672 și *sudoară* 107/504 (refăcute din plur. tant. *urdori*, *sudori*).

P l u r a l u l. Prin faptul că anchetatorii au însemnat de câte ori puteau și pluralul sau — dacă subiectul răspundea cu o formă de plural — și singularul, hărțile noastre dau un material foarte bogat și extrem de prețios pentru studiul numerelor. Mai întâi putem cunoaște din răspunsul spontan al subiectelor întrebuințarea mai deasă la singular sau la plural a unor substantive ca: *geană*, *ficat*, etc. Vedem apoi pe de o parte păstrarea pluralelor vechi, pe de altă parte răspândirea pluralelor mai nouă, cu morfoneme cu mult mai variate decât le cunoaște limba literară. Iată câteva exemple: *barbe* e mai răspândit decât literarul *bărbi* 94. Se mai dau *bărbe* 94/280, 418, 436. 632 (alături de *bărbi*), 350 și *berbe* (ca literarul *berze*) 94/12, 18, 786, 815, 840, 846, 859, 874, 878; vechiul *gure* se găsește în regiunile laterale (la Vest 62/54, 32, 305, 308; la Nord 397, la Est 470, 660, la Sud 898, 922, la Moți 798, în Săcuime 159, la Aromânii din Giumaia, la Megleniții din Țârnareca și la Istroromâni) față de *guri* în centru; *ulciori* (*urciori*) 38/335, 337, 359, 270, 273, 255, 289, etc., alături de *ulcioare* și *ulcioruri* 38/280; *beregate* (Brașov), *beregăți* și *beregături* 356/859; *burte* și *burți*, odată și *burturi* 100/675; *ficați* dar și *ficăți* 126/45 și *ficaturi* 126/79; *maiuri* 'ficați' dar și *maie* 126/87, 90, 93, 305, etc.; *dește* 'degete', dar și *deșturi* 137/700 (al cărui ę arată că *-uri* a înlocuit pe *-e*); *rărunchi*, în Vest *rărunți*, rar *rănunchiuri* 129/660, uneori *rărunchi* și *rărunchiuri* la același subiect 129/385, 672; *piepturi* aproape pretutindeni, dar numai *piepții cămeșii* 97; *gușuri* 'guși' 357/11; *coși* și *coșuri* 58; *mustăți* și *musteț*e ori *mustațe*, dar și *mustăț*e 59/934; *grumaji*, *grumazi*, *grumaze* și *grumazuri* 357; *coade* și *cozi* 19; *strungi*, dar și *strunge* 90/647 și *strunguri* 90/675; la Megleniți foarte multe plurale în *-uri*: *guș*ur 95, *ungl'ur* 'unghii' 135, *ĭăr*ur 'fieri' 128, *cudițur* 'codițe' 110.— Plurale neobișnuite: *țâțuri* 112/675, *burici* (masculin) 111/217, 249, 596, 652, 780, *nase* [1]) 1961/109 148, 164, 190, 341, 343, 348 și mai ales *naș*i 538, 760.

[1]) Tot din *nase* s'a desvoltat *nasi* la Megleniți, pentru care nu trebuia deci să se dea o altă coloare în harta colorată nr. 37.

©BCU CLUJ

Din harta pentru *frunte* vedem cât de răspândit e până azi pluralul *frunte* (nu *frunți*), la noi, la Aromâni și la Istroromâni, corespunzând lui *frontes* latin (ca vechiul *pace*, *pădure* și actualul *care*). Tot așa găsim odată pluralul *falce* 61/56, în care *-e* a fost înlocuit prin *-i* fără ca *a* al tulpinei să se prefacă în *ă* (*falci*) în punctele 24, 116, 295, 558, 860, 940, alături de obișnuitul *fălci*, ca în limba literară. (Remarcabil, la Aromâni, *fălțe* 61/05). — Dela *moalele capului* s'a dat pluralul *moi* 5/136. — Neobișnuit e pluralul *tălpe* 150/3, 18, 420, 458, 498, care pare a fi contaminat din *talpe* + *tălpi*, ca și *bărbe* citat mai sus.

Din punct de vedere formal sunt remarcabile pluralele *scunji* 159 (în Muntenia și Oltenia) în loc de *scunzi*; *sudăi* ca plural al lui *sudoari*, la Megleniți 107; *umiri* dela *umur*[u] (cu asimilarea vocalică) 56/558; cu semnul întrebării se dă *pleoapimi* 44/684. — Dela *vână* avem și pluralul *vâñă* (cu *-ă* din *-e* după *ñ*) 98/59, 61, 63, cu un morfonem cu totul neobișnuit. — În regiunile în care *e* final după *ț* s'a prefăcut în *-ă*, pluralul dela *țâță* e egal cu singularul. Totuși acolo unde *ă* final devenise *â* (de ex. 112/518, 522, etc.), pluralul *țâță* se deosebește de singularul *țâță*. — Forme completive: *bucă* cu plur. *bucături* 55/18; *creștet* — plur. *creștere* 5/79 (explicarea căruia se va da mai departe); *smocușor* cu plur. *smocurele* 15/528; *zubiță* — *zubele* 68/30 (cf *rândunică* — *rândunele* în limba literară).

Când subiectul avea să formeze pluralul dela un substantiv determinat printr'un genitiv, de obiceiu el dădea la plural (nearticulat) substantivul determinat, iar genitivul rămânea la singular, fiind înlocuit de obiceiu printr'un prepozitiv. Deci pluralul dela *vârful capului* numai rar este *vârfurile capetelor*, de obiceiu *vârfuri de cap* 8/412, 381, 406, 403, 424, 418, 679, 675, 667, 532, 80, 470, 504, 461, 518, 542, 526, 558, 247, 249 (uneori *vârfuri a capului* 8/552, 214), numai odată *vârfuri de capete* 8/506 (cf. însă și *tidva capurilor* 4/375). Cât de variate pot fi aceste plurale de perplexitate se vede din felul cum subiectele anchetate au format pluralul dela *vâna mânii*: *vinele la mână* 98/160, 229, 231, 406, 418, 542, 573, 594, 859, 878, *vine la mână* 98, *vine de mână* 748, *vinele dela mână* 180, 186, 190, 412, 675, *vinele mânii* 98, 249, 461, 730, 772, 786, 820, 860, 890, 932, 934, 954, 960, *vinele de pe mâni* 504, *vinele mânilor* 856, 870. Ia[ă] și alte exemple: *tâmple de cap* 21/506; *creștete la cap* 8/637, *creștete ale*

©BCU CLUJ

capului 8/744, *creștete de cap* 691, 710, 954, 740, 748; *urechi de cap* 45/538; *băierile la inimă* 123/385, *băierile de la inimă* 123/18, 59, 69; *țește de cap* 4/960, 932; *cozi la ochi* 26/138; *tidve de cap* 4/403, *tivde a capului* 4/552; *șire de spinare* 110/960.

Pentru nesiguranța sau chiar refuzul de a forma pluralul — uneori cu motivări interesante — sau pentru diferențieri semantice la plurale duble, dăm următoarele ilustrații: Dela *piele* (rostit *chele*) pluralul *k'eĭ* « vine rău », căci te poți gândi la 'cheile' cu care descui ușa, și se întrebuințează numai când e vorba de animale 134/406.— În punctul 347 subiectul nu formează pluralul dela *obraz*, pentrucă « obrazul e de două lături, că se ține de olaltă ». În alte părți *obraz* însemnează 'o bucă'; amândouă se numesc *obraji* 54/878, cărora în 54/675 li se zice *fețuri de obraz*. — Chestiunea 52 arată complicațiile ce s'au născut de pe urma faptului că vechiul plural (dela *nară*) *nare* a ajuns să însemneze « nas ».— Cum singularul (rar) *coș* și pluralul *coși* se rostesc aproape la fel, subiectul din 558 face dela *coș* (chestiunea 58) pluralul *o grămă di coș*.— *Șira spinării* n'are plural « fiindcă numai una-i la om » 110. Tot astfel nu se dă un plural dela *creștet*, fiindcă de două nu se vorbește niciodată 5/107.

Reflexive: Afară de cunoscutul *mă râd* 'râd', găsim și *mă oftez* (*oștez*) în Basarabia și Nordul Transilvaniei și sinonimul lui: *mă șușc(ăi)* în Banat și Crișana 165.

Pronume pleonastic: *l-am k'iștcatu-l* 'l-am pișcat' 1970/461.

Singulare nouă, refăcute din plural (la cuvinte întrebuințate de obiceiu la plural): *grumaju* 354/890, 790, 786, 887, 926, *pânticărea* 101/418, *plămâia* 127/381, 126/394, *maieră* 126/536, chiar și *măsală* 88/10 și *o năre* 52/305. Uneori, când anchetatorul întreba forma de singular dela un plurale tantum, de ex. dela *creieri*, subiectele începeau să râdă 8/255, 259. Dela *gingei* sau *gingini* subiectele dădeau ca singular *o parte de gingei* 86/675 (căci *gingel* nu poți să zici 86/988), *o parte de gingini* 86/406. Ideea de « unitate » dela substantive cu sens colectiv, se exprimă la *păr* prin: *un păr*, *un fir de păr*, *un biț de păr* 22/351, 11, *un păr singur* 93/270, *un floc* 354, *un firuc de păr* 266, *un fir de chică* 476.— Neobișnuit: *a-și veni în oară* 1562/348, 350 alături de mult mai răspânditul *a-și veni în ori* 61, 65, etc.

©BCU CLUJ

T o p i c ă : Față de obișnuitul *mi-e sete* s'a notat în 170/243 și 727 *seț'ĕ-ńi* (fără să se spună dacă prin așezarea lui *sete* la început subiectul a vrut să apese asupra acestui cuvânt). — Remarcabil: *las să doară-mă* 'să mă doară' 2108/324 (în Ungaria).— Pentru așezarea lui *o* înaintea perfectului compus: *mi-o am mutat* 1338/289.

V e r b e i o t a c i z a t e păstrate la Aromâni: *nu veḑ* (persoana 1?) 35/08, *mini arîț* 'râd' 70/05; la Istroromâni: *spuń* 2105/02 (față de *spur* 01). Cf. și *țiiéri di minte* 10/428 (alături de *țíneri* 10/932).

Extrem de bogată e recolta pentru ***derivațiune***. Iată câteva exemple, mai ales pentru d e r i v a ț i u n e a c u s u f i x e :

D i m i n u t i v e . Pentru obiecte mici, forma diminutivă însemnează obiectul însuși, nu obiectul de dimensiuni reduse, precum se vede la 137: *negel* e mai răspândit decât *neg*. De asemenea *luminița ochiului* înlocuește adesea (25/107, 122, 590, 618, 654, 528) termenul *lumina ochiului*.— Despre unul care are *coși* se zice că « i-a ieșit dragostea pe față » 58/878; 'coșii' înșiși primesc în 58/856 numele de *drăgoștiță*, care nu însemnează 'dragoste mică', ci 'bubă mică ieșită din dragoste'.— Diminutivul se întrebuințează și spre a arăta că un obiect se găsește într'un singur exemplar: *un firuc de păr* însemnează 'un singur păr' 22/93, 270.— Consonanta *g* dela sfârșitul tulpinii nu se preface în *ǧ* în *strunghiță* 90/596.

Pentru sensul de intensitate pe care sufixele diminutive îl dau adjectivelor și adverbelor e instructivă harta 141: în foarte multe puncte nu se zice *merg încet*, ci *merg încetișor* (*încetinel*, *încetuc*, *cătinel*, *cătilinaș*, *mereuț*, *mereuaș*), care exprimă un grad mai intensiv decât forma fără sufix diminutiv.— Cum diminutivele românești sunt de obiceiu desmierdătoare și exprimă și iubirea sau simpatia vorbitorului față de obiectul numit, forma *râiuță* 1652/255 în loc de *râie* trebue privită ca un eufemism. — În loc de 'păducei' se zice și *furnicel* 1650/954; sensația nu mai e de mâncărime, ci de furnicare, iar sufixul diminutiv s'a alipit la această tulpină v e r b a l ă .

Hărțile Atlasului ne dau posibilitatea să cunoaștem geneza unor diminutive, care e alta decât cea pe care am presupune-o fără cunoștința extensiunii lor geografice. Iată un exemplu. Pasării numită

©BCU CLUJ

prin Crișana, Maramureș și sudul Moldovei [1]) *porumb*, i se zice în Muntenia *porumbel* (*porumbiel*). La o pasăre atât de simpatică poporului nostru nu ne miră de sigur această formă de diminutiv. Ne putem totuși întreba, de ce ea se întrebuințează exclusiv în Muntenia? Cei ce caută să facă legături între limbă și firea celor ce o vorbesc, vor zice, poate, că Muntenii sunt mai iubitori de animale sau au o gingășie sufletească mai mare. Înainte de a emite asemenea ipoteze, e bine însă să deschidem Atlasul la harta plantei *porumb*. Compararea ei cu harta pasării *porumb* arată că diminutivul *porumbel* se găsește exact în regiunea în care plantei i se zice *porumb*; se evită deci o omonimie. Dacă, dimpotrivă, în Ardeal pasării i se zice *porumb*, e pentrucă planta se numește *cucuruz* sau *mălaiu*.

Adjective neobișnuite: *tărâțos* 'cu multă mătreață' 13; *bărbios* 'cu bărbie mare' 95/667; *negros* 'negricios' 57/266; *burețos* 'pistruiat' 57/345; *mănat* « ca poama când a căzut mana » 57/790; *bibilicit* 'cu pistrui' 57/786 (propriu 'cu pete, ca bibilica').— Interesante din punct de vedere formal: *curcubuluiat* 'cocoșat' 117/18 (probabil, dela *curcubeu*); *negricíu* 'cam negru' 57/94 (din *negricios*, cu înlocuirea lui *-os* prin *-iu*, după *negros* = *negriu*); *slăbicios* 1974/94. De notat formația: părul *búhur* 'sbârlit' 18/840, dela *buhă* cu un sufix *-ur*, care se găsește și în *fúmur* (din lat. **fumulus* = *fumidus*).— Deși nicăiri cuvintele apropiate ca sens și formă nu se influențează mai mult unele pe altele decât în derivațiune, avem și cazul invers: uzul care consfințește un derivat, nu admite să se răspândească altul, asemănător. Astfel *sprâncenat* 'cu sprâncenele mari', n'a atras după sine un **genat*, precum observă Brătescu-Voinești (43).

Neregulat e derivatul *pistricos* 'cu pistrui' 57/35, în loc de **pistrițos*, cu schimbul între *c* și *ț* la sfârșitul tulpinii, ca în *prepelicar* (derivat din *prepeliță*) despre care am vorbit în *Études de ling. roum.*, p. 279.

Verbe neobișnuite: ochii *urdorește* 39/93 sau *urdurează* 39/652 « când pică urdori »; omul *copoșază* 'chelește' 14/278 (din *copos* 'chel'); omul, când moțăe, *somnurește* 33/552 sau *somnorează* 33/194 (cf. lat. *somnolentus*); se zice însă și *a somna* 33/552.—

[1]) Restul Moldovei, cu Basarabia și Bucovina, au *hulub*, împrumutat din rutenește, iar Banatul *golumb*, din vechea bulgară. În câteva puncte periferice, la Est și Sud, întâlnim forma *turturel*, care dovedește că s'a făcut și la noi, ca în alte limbi, confuzie între cele două păsări *palumbus* și *turtur*(*illa*).

©BCU CLUJ

Verbe cu adausul lui *-ez* sau *-esc* sunt foarte dese mai ales prin regiunile nordice: *degerează* 132/85, *vătămez* 119, *sughițez* 75/79 (și *sughéz* 75/675, *sughéț* 75/308), *gustez* 85/298, *suspinez* 165/320 (poate, după *oftez*); *înghițesc* 126 (în N.-V., prin Bucovina și, parțial, în Mold.), *sughițesc* 75/363, *simțesc* foarte răspândit în Transilv., Banat și prin Mold., *visesc* 162/227. Dimpotrivă, fără *-ez* sau *-esc*: *amurt* 'amorțesc' prin Banat și Oltenia, *ciup* 'ciupesc' în Oltenia, *vis* (*zîsu*) 'visez' 162/98.— Pentru a ilustra ce sufixe neobișnuite se găsesc la unele verbe, dau variante de-ale lui *căsca* și *șchiopăta*: *căscălesc* 80/61, *căscăresc* 80/341, *căscărezgat* 80/61; *șchiopăca* 146/464 și *șchiopca* 146/454 (ca arom. *șcl'opica* 146/08), *șchioploca* 146/305, *șchiopărca* 146/348 (cf. și *șchioncăza* 146/540).— Sufixul *-ur* se găsește în *pícur*, cu sensul de 'pișc' 1970/26, 1, 9, 850, 840, 837 și *pișcur* 5, 10, 12, 18, etc., *țícur* 839.

A b s t r a c t e n e o b i ș n u i t e: *slăbd'enie* 'slăbiciune' 1638/355; *lungoare* 'lungime' 158/665, etc. — De multe ori abstractele au un sens concretizat. Astfel pleoapei i se zice (*a*)*coperitul* 44/506 sau (*a*)*coperirea ochiului* 44/144; organului genital al femeii: *născut* 101/298, 266. Exemple pentru asemenea abstracte concretizate derivate cu sufixe neobișnuite sau cu mai multe variante: *frâneață* 'zăbală' 68/980; *știrbitură* 90/11, *știrbătură* 90/164 și *știrbină* 90/361 sau *rărime* 90/850, *răritură* 90/226 și *răriște* 90/194 'strungăreață'; *albitură* 24/865, 013, *albătură* 24/159, *albeală* 24/748, *albeață* 24/740, 012, etc., apoi *albeț* 24/77, 79 = *albuș* 24/770 și *lumineala ochiului* 24/100 'albul ochiului; *negrușul* 25/290 (după *albuș*) 'lumina ochiului'; *mănătúri* 57/790 (propriu 'pete ca de mană'), *pestrițúri* 57/180 (derivat neobișnuit cu adăogirea lui *-ură* la un adjectiv), *pestriciuni* 57/878, 860 'pistrui'; *slăbință* 101/06 (*slăbințđă* 101/08) = *slăbie* 101/9 'vintre'.— O colecție interesantă de abstracte — mai ales derivate neobișnuite în *-ură* și *-oare* dela participiile unor verbe tari — dau nimirile de boală. Astfel 'febra' se numește: *arsoare* 1638/840, *arsătură* 760, *arzime* 857, 865, 846, 825, 820, *focărie* 9, 5, 837 (și cu sensul de 'scarlatină' 1617/9), *înfocăciune* 348, 351, 343, *fierbinteală* (în Moldova și Ardeal, față de literarul *fierbințeală*) și *încinteală* 850 (păstrând urma participiului *încint*). 'Diareea' se numește *storsoare* 1633/59, *pântecare* 395/391, etc., *pânticărie* 528, *strânsoare* 359, 266, etc., *ruptoare* 87, *scursoare* 85, 112, 109, 131, *trecătură* 820, 840, etc.

©BCU CLUJ

De notat și *coptătură* 1631/255, 270, 350.— Din punct de vedere formal e de relevat forma *grâșîme* 95/103, cu prefacerea lui *s* în *ș*, așa cum am aștepta-o înainte de *i* (din *-îmen*), față de literarul *grăsime*, neregulat.— Precum *duhoare* e rezultatul unei contaminări între *duh* și *putoare*, găsim, cu înțelesul de *urdoare*, afară de *papă*, și forma *papoară* (*papără* 39/576); tot astfel: *zgârboare* 39/850.— Dăm aici și câteva exemple de abstracte fără sufixe: Pentru *moalele capului* (și cu sensul 'tâmplă') avem următoarele forme de adjectiv substantivat: *mólia* 21/400, 397, 5/401, 243, 129 și *moalea capului* 5/387 (și *cap moale* 5/489).— Participiul ca abstract: *spăriet* 'spaimă' 168.— Postverbale: *răsuflu* 'răsuflare' 356/350; *scăpătul soarelui* 68/885; *fierbânt* 'fierbințeală' 1638/870.

Adverbe și pronume: *vintriș* 'pe burtă' 101/249.— Adaose finale: *atuncinea* 34/335; *cutarete* (*-śĕ*) 169/12; *oarecevate* (*-k'e*) 364/315; *aunerete* (*-t'ĕ*) 'câteodată' 38/324; *cevai* 169/464, 492, 669.

Nume de agenți și de instrumente: *curvăroiu* 58/98 și *curvoiu* 90/351 = curvar 90/530; *rânzar* 'rânză' 124/492; *stropar* 'pămătuf' (*stropi*) 1617/118. Pentru omul cu 'strungă între dinți' avem derivatele: *strungaș* 90/269, 348, 65, 223, *strungăreț* (dar: vaca e *strungare*) 90/270, *strungaciu* 90/278, 283, 333, 350, 351, 354, *strungar* 90/343 și *strungăriț* 90/217.

Pentruca să ne facem o idee în ce măsură mare se face schimbul de sufixe, dăm câteva exemple: *beregată* și *beregheată* (Banat) — *bereguș* 356/772, 596; *pitic* 159/792 și *pituc* 159/932; *puchini* și *pucheană* 39/594, 632, 522; *uituc* și *uitut* 10/215, 890, *uitic* 10/223, *uitit* 10/357, 428, *uitat* 10/614, 748, *zăuitoc* 10/30; *buiguit* 2160/302, *buigav* 255, 259, 61, *buigaciu* 54, 308; *pestrui* și *pestroi* 57/363, *pistrigi* 57/348, *păstrăvi* 57/75, *pistricoaie* 57/850, *pistriciune* 57/860, 878; *șuviță* și *șuvină* 22/394; *turbăciune* 1627/273, 343 și *turbăcine* 679, 680. — Pentru schimbul între *-ĭdus* și *-ĭcus* și între *-ĭcare* și *-ĭtare* citez: *creșted* (= creștet) 5/960 și ar. *creaștec* 5/05 (care poate fi și un singular analog din pluralul *creaștiț* 5/05, 09) și *șușca* = *șușta* 165.— Schimbul între *-ulus* și *-ĭnus* și *-ulo* și *-ĭno* se pare că îl avem în *rapur* (*rapor*) 1653/160, 166, 190 și *rapăn* 1653/200, 592, etc., și la verbele aromânești *k'ipur* 1970/05, 09 *'pișc'* = *k'ipin* 1970/06, 07, 08.— Din ung. *kopac* 'chel' avem *cópoț* 14/231, schimbat în *cópoș*

©BCU CLUJ

14/96 după analogia altor împrumuturi din ungurește în *-oș*, și, cu orientare după adjectivele în *-os*, *copós* 14/320. — Cu *brăcie*, *brăcire* și *brăcină* e a se compara *gingie-gingea-gingire* și *gingină* (86) și *bărbiri* 95/75, 5, 112, 118 alături de *bărbie*. La acest cuvânt avem și o r e c o n s t r u i r e a unei teme nouă: *gínge* 86/80, 596; tot așa e *zúbă* 68/26 din *zubá* 68/40, iar acesta din *zubală* (*zăbală*) și *pleșc* 'pleșuv' 14/680 reconstruit din *pleșcat*.

S u f i x e n e o b i ș n u i t e c u v a r i a ț i u n i remarcabile mai sunt: *tărîță'* 13/28 = *tărîceri* 13/840, 850 'mătreață'; *motocică* 15/125 = *motocină* 15/109 = *smoatic* 15/596 'smoc'; *boșolcă* între picioare 117/610; *trocol'ęia* 'scăfârlia' 4/859; *bátiță* (*báćiță*) 'bătaie de inimă' 1649/77; *coióbe* 'vătămat' 120/290; *peluśína* ochiului 44/12,18. — Din punct de vedere al repartiției geografice, e interesant sufixul *-oc* în regiunile vestice: *măroc* 'mare' 158/80, 315.

Cazuri de modificări de sufixe prin d i s i m i l a ț i u n e: *un bărbil* (*doi bărbil*) 95/259 (cf. și arom. *burǵeali* 05, *bărǵięl'ă* 06) din (plur.) *bărbiri* 95/118, 112.

Pentru derivarea cu p r e f i x e și pentru c o m p o z i ț i e citez: *postrungă* (în Oltenia) 'strungăreață' (cf. harta colorată nr. 45); *subtsusk'ínă* 165/516, arom. *striocl'u* 'sașiu' (în Samarina) 36. 'Gușuliței' i se zice *subbarbă* 95/249 sau *subarbă* 95/859; tot astfel în dialectele transdanubiene: istror. *subuárba* 95/01, megl. *săbtăgușă* 95/013, arom. *sumgruń* 95/05.— Contrariul lui *ameți* e sau *desameți* 1562/922 sau *desmeți* 186. — Pentru 'primbla' găsim și formele *preumbla* (*prăumbla*), *proîmbla*, *porumbla* și *mă proport* (cf. harta colorată nr. 136). — Interesant: *pe nerăsăritul soarelui* 68/980 'până n'a răsărit soarele'.

Dacă un filolog va citi lista aceasta destul de lungă — deși materialul n'a fost strâns, după cum am spus, decât după o cercetare foarte sumară a unui număr redus de hărți — va avea satisfacția de a găsi o mulțime de cazuri nouă și variate pentru exemplificarea unor evoluții de limbă cunoscute sau bănuite. Dar el va simți și o oarecare neliniște în fața atâtor « excepții » și nepotriviri cu « legile » stabilite. Iată câteva asemenea cazuri: Când eram copil și mă amuzam cu alți copii să ne schimonosim limba, ziceam *pâncete* și *plântă* în loc de *pântece* și de *tâmplă*. Hărțile 42 și 14 dovedesc că aceste metateze sunt formele obișnuite pe o întindere mare a teritoriului dacoromân. Mai

©BCU CLUJ

mult decât atât, *plântă* a produs, prin etimologie populară, forma *blândă*, deși o legătură semantică între «blând» și «tâmplă» nu există.— În derivațiunea română există o lege, după care un cuvânt pierde vocalele finale când i se adaogă un sufix: din *minte* + sufixul *-os* se naște adjectivul derivat *mint-os*. Aceasta e forma obișnuită. Totuși, în unele regiuni se zice *mințios* (din *minte-os*) 9/273, 476, 492, 669, 672 (după modele ca *mlădi-os*, *primejdi-os*, etc. [1]).— Una dintre caracteristicele sistemului fonetic al limbii române este contrastul ce există, la începutul și în corpul cuvintelor, între consonantele fonice și afonice. Și cu toate acestea, am putut cita câteva cazuri de înlocuire a fonicelor prin afonice, sau invers. Cel ce găsește *tupă* în loc de *după* (cu o puțin obișnuită acomodare dela distanță a fonicei *d* față de afonica următoare *p*), va zice: o greșală a anchetatorului sau o rostire incidentală a anchetatului! Filologul face adesea ca doctorii, care, pentrucă ei nu-și pot explica de ce anumite ape vindecă diabetul sau litiaza, neagă — împotriva evidenței — puterea lor tămăduitoare și explică vindecarea bolilor prin sugestie sau odihnă și regimul ținut de pacient. Dar când constatăm că într'o regiune întreagă a Munteniei se zice *fo* în loc de *v(re)o*, mai putem oare trage la îndoială că uneori consonanta fonică apare înlocuită cu cea afonică, împotriva tuturor așteptărilor?

Linguistul trebue să se bucure tocmai de aceste cazuri refractare, căci ele îl silesc să-și revizuiască părerile și îi pun probleme nouă. În fața multelor «excepții» care se pot culege din hărțile Atlaselor, credința în «legi» și cu deosebire în «legi fonetice» a fost mult sdruncinată.

Și totuși, această credință, care a dat și poate da încă atâta soliditate cercetărilor noastre, nu trebue să ne părăsească! *Ceea ce noi, cercetătorii, numim «legi», nu e altceva decât ceea ce o comunitate socială, în preocuparea continuă de a-și organiza cel mai ingenios mijloc de comunicație, limba, a admis ca normal.* Limba comună — mai ales a claselor culte — e rezultatul unui lung și complicat proces de organizare a materialului linguistic. Ea s'ar putea asemăna cu o trupă disciplinată de ostași, pe care o vedem defilând în tact înaintea noastră.

---

[1]) Tot așa se explică, poate, arom. *dulțeame* 'dulceață'. Dela asemenea derivate s'a putut răspândi *-eame* în loc de *-ame* și asupra altor cazuri.

©BCU CLUJ

Numai cel ce a trăit singur în cazarmă știe însă de câte constrângeri și sacrificii a fost nevoie până când un număr de recruți nedisciplinați au ajuns să formeze o trupă cu pas cadențat. Linguistul nu are să se mulțumească cu spectacolul edificator al defilării, ci trebue să încerce să cunoască și ceea ce s'a petrecut înainte ca unitatea relativă a limbii comune să fi fost ajunsă, el trebue să se mute în cazarmă, unde există sancțiuni pentru cei nedisciplinați.

Fiecare individ grăitor aduce, vorbind, în orice moment, o mulțime de inovații. Marea majoritate a acestor abateri dela uzul comun se pierd fără urmă. Unele din ele sunt însă remarcate de cei din jur, fie spre a fi respinse, fie spre a fi imitate. Atunci când cei ce aparțin unui grup social mai restrâns (o familie, un sat, cei de aceeași meserie) sau mai mare (o clasă socială, o regiune, o țară) primesc o rostire nouă, cu care înlocuesc pe cea veche, această inovație se face în mod organizat: rostirea cea nouă nu mai privește sunete izolate, ci *foneme* (este deci înglobată în sistemul fonologic al limbii) și nu se restrânge asupra celor câtorva cuvinte în care a fost auzită, ci e *generalizată* asupra tuturor cazurilor similare.

Adesea însă răspândirea unei asemenea inovații asupra unei colectivități mai mari e oprită de rezistența unor indivizi refractari inovațiilor, iar generalizarea asupra tuturor cazurilor similare e împiedecată prin nerecunoașterea acestora din partea indivizilor cu un spirit de organizare mai puțin desvoltat și deci cu mai puțin talent pentru limbă. Asemenea indivizi — mai ales cei cu aplecări tradiționaliste mai desvoltate — se bucură uneori de un prestigiu în cercul social în care trăesc și sunt deci imitați [1]). Astfel mulțimea de inovații de fiecare clipă și reacțiunea individuală împotriva tendințelor nouă explică « excepțiile » la legile fonologice, pe care *hărțile Atlasului le înregistrează, ilustrând astfel însuși procesul de organizare a limbii.*

Importantă la Atlasele linguistice nu este numai cunoașterea exactă a locurilor pe unde trec isofonele, isomorfele și isoglosele — pentru ca, cu ajutorul lor să localizăm un text sau o rostire — ci deducțiile de ordin linguistic ce se pot face din repartizarea lor geografică.

---

[1]) Astfel vedem că plurale ca *mațuri* 130/54, 93, 100, 268, 420, 516, 700, în loc de *mațe*, sau rostiri curioase ca *strămuta*, în loc de *strănuta*, nu sunt înregistrate ca greșeli individuale, ci sunt notate din mai multe locuri (1962/251, 510, 476, 600).

©BCU CLUJ

În măsură mai mare decât pentru fonetică, fonologie, morfologie și derivațiune, materialul cuprins în Atlas e important pentru *lexic*. Înainte de a face câteva observații de ordin general, vom arăta — în formă de indice alfabetic — ce se poate spicui dintr'o repede aruncătură de ochi asupra hărților dela începutul volumului I și a celor colorate din ALRM. I.

A b s t r a c t e l e sunt evitate de multe ori: în loc de a da numele boalei, subiectul anchetat numește pe cel ce o are.

C o n f u z i i l e sunt dese. Anumite boale sau anumite părți ale corpului — și nu numai cele interne, care nu se văd — se confundă. Astfel *gâtul* și *grumazul*; *bărbia* și *cerbicea* 95/116, 85, 69, 80 (pe o arie întreagă); *pleoapa* cu *geana* 44/391, 395, 217, 227, 573, 532, 592, 594, 691, 885, 900, etc. (în Moldova, Basarabia și de-a-lungul Dunării) și mai ales *geana* cu *sprânceana*, precum se vede din compararea hărților 20 și 21. Se găsesc însă și confuzii pricinuite de asemănarea formală a două cuvinte cu sens cu totul diferit. Astfel pentru *strunga* dintre dinți găsim *strug* 90/436 sau *strună*.

C o n t a m i n ă r i l e sunt la ordinea zilei, mai ales în regiunile unde se întâlnesc două arii. În Samarina 'creierii' se numesc *mínduuă* 8 = *minde* 'minte' + *măduuă* (termenul general pentru 'creieri' la Aromâni).— *Cușcubeta capului* 4/234 = *curcubeta* + *coș*; *găvălia capului* 4/109, 129, 125 = (*s*)*căfalie* + *găvan*.— În 117/93 se zice celui cocoșat că e *gârjob de spate* = *gârbov* + *cârjă*.— Dacă 'fluierului' dela picior i se zice — pe lângă *tuleu* 143/63 (cf. *tulnic* tot în Munții Apuseni) — și *tufleu* 143/65, cauza e amestecul cu *sufla*.— La hotarul ariei *rărunchi*, *rinichi* și *bobric* găsim *bobrinchi* 129/680.— Din *gâlt* + *gușter* a rezultat *gâlter* 356/32, 52.— În părțile unde se face confuzia de sens între *cerbice* și *bărbie* se întâlnește și forma *cerbie* (șărbiie) 95/85.— Din *cu puchiței* și *k'istruiat* (= pistruiat) avem *puk'istrat* 57/530.— Din sinonimele *ofta* + *ușta* s'a născut *oșta* 165/859.— Adesea apropierea semantică nu e evidentă, astfel când Aromânii, în loc de *căpățână*, zic *crîpîțînî* 4/08 (+ *crăpa?*).— Uneori apropierea formală face ca un cuvânt să fie înlocuit printr'altul. În regiunile unde *tivgă* 4/708 a devenit *tibgă* 4/710, găsim și *diblă de cap* 4/740, 735, ca și când scăfârlia capului ar fi o violină.

D e c a l c u r i : 'Mătreața' se numește în regiunile vestice *tărâțe* 13, ca în ungurește *korpa* (tot așa la Săcui).— Prin « negru » și « alb »

©BCU CLUJ

se deosebește *ficatul* de *plămâni*, precum se vede din hărțile 45 și 46 (și la Aromâni: *h'icat laiu*, la Megleniți: *drob negru*). Tot așa la Ruteni: *ĉărni potruh* 126 și *bili potruh* 127.— 'Tâmplei' îi zic Ungurii *vakszem* (împrumutat subt forma *vâcsem* în 21/324, 333, 335), iar Slavii *slĕpo oko*. Noi avem *ochiu orb* 21/302, 255, 247, 243, 231, 138, 115, 118, 24, 18, 12, 9, 10 (în Banatul sârbesc și în Vest până pe la Cluj) și *ochi chiori* 71/679, iar la Megleniți *uorbu ocl'u* 21/012.

Dispariția cuvintelor se poate urmări bine și cauzele ei se lămuresc adesea prin observațiile, redate în note, ale subiectelor. Un cuvânt care dispare e bunăoară *vintre*, necunoscut în cele mai multe regiuni. Dar chiar acolo unde mai există, multele înțelesuri în care e întrebuințat — diaree, organ genital, stinghii, mitră, etc.— sau înțelesurile ce se contrazic dela comună la comună (partea stângă — partea dreaptă; sus—jos, etc.) arată cât de puțin precis este cuvântul în memoria colectivă. Adesea nu-l cunosc decât femeile (101/470, 498, etc.) sau nu s'a păstrat decât în înjurături și blesteme (ca *mâncate-ar vintrea*) fără ca cei ce le întrebuințează să știe despre ce e vorba: « am auzit pe tătuțu, mama zicea » 101/770, « zic (în înjurături), fără să știe ce e » 101/398, nu știe ce e, dar e convins că e ceva rău 101/451, etc.— Și *grumaz* e un cuvânt care dispare în multe regiuni: « se zice, dar nu știu ce e » 35/538, « se aude numai în cântec » 35/540, e rar 35/578, 780, 735, « o zic unia » 35/594, « în corp undeva, dela gât în jos » 35/595, 954, cf. 922 sau e întrebuințat mai mult de bătrâni 35/677; în 35/600, 727, 750 se întrebuințează *grumazu gâtului*.— *Pântece* are o arie limitată; pe unde se zice *bărdan*, se aud expresii ca « am făcut un pântece de poame..., de nu mi-ar crăpa bărdanu! » 100.— *Coapsă* nu se mai cunoaște pretutindeni sau e întrebuințat numai pentru *coapsa găinii* 141/273, 335.— Orășenilor ne pare curios că în unele sate oamenii nu prea știu ce-s « tâmplele ». Cuvântul, pierzându-și precizia semantică, a suferit și fel de fel de modificări formale, precum: *tânglă* 21/215, apoi metateză (*plântă*), etimologie populară (*blândă*), etc.— În aria *burtă*, numai femeile zic, pentru burta lor, *pântece* 100/595; acest cuvânt s'a păstrat în expresia *îl are în pântece* 100/922, menținută de sigur prin limba bisericească.

Etimologii populare. Dacă *urdori* a devenit, prin disimilare totală, *udori* 39/255, etc., e, de sigur, și printr'o apropiere etimologică de *ud*.— Confundarea lui *coși* cu *coji* (dela care s'a for-

©BCU CLUJ

mat noul singular *coj* 58/954, 960, 720) e destul de răspândită.— Adaosele din note explică uneori etimologia populară sau credințele născute în urma unor apropieri etimologice ulterioare. Astfel *lungoarea* (= lângoarea 'tifosul') se numește astfel fiindcă boala e *lungă*: ține o lună de zile 1629/808. Cel care are *strungă* între dinți, are noroc la oi 90/498, 538.

Eufemisme: 'Cancerul' se numește la Aromâni *bunlu* 1645/05, 06, 07, 08. Tot ca eufenism am explicat mai sus forma *râiuță* pentru 'râie'.

Figuri, mai ales metafore: 'Băierile inimii' se numesc și *brăcinarul sufletului* 123/324, iar 'plămânii': *casa sufletului* (de unde «suflă omul») 127/870. Mai puțin evident e de ce *plomână* i se zice și omului leneș 127/107 (tertium comparationis e probabil moliciunea). — *Măseaua* e *râșnița cea mare* 88/217, ca span. *muela(s)*.— Cu span. *casco* «ceașcă» sau *cobazo* «dovleac» sunt a se asemăna numirile *curcubetă*, *tidvă*, *bostan* etc. (și *troacă*, *capac*, etc.), ce se dau țestii capului 4. — Cu germ. «*Augenbutter*» e a se compara *brânză la ochi* 39/100 pentru «*urdoare*» (care nu pare a fi un derivat din *urdă*).— Ca în multe limbi (cf. și la Săcui: *árpă* 38/395), *urceorul* dela ochi se numește și *orz* 38/159, 02, *orzișor* 38/395, *urgicior* 38/07, *urdzușor* 38/09, cf. *gârnișor* 38/05, 08.— Cunoscută și din alte limbi e metafora *mărul obrazului* 56/5, 12, 24, 30, pe care o găsim și la Aromâni 56/08 și Istroromâni (*ĭabucĭțe*).— O întreagă floră de metafore avem pentru «omușor» (= uvulă): *căluș* 1968/776, *cățel* 582, 158, *clopoțel* 156, *guștер* 458, *ciotu gâtului* 402, *puța gâtului* 302, *puțișoară* 512, *sfârcu gâtului* 350, *limbric* 839 (în regiunea *limburuș*), etc.— Interesantă e numirea *fecioriță* 25/986, *fetița din vedere* 25/870, *fetița ochiului* 25/856 pentru «pupilă», deci aceeași figură ca și în numirea latinească, ca în span. *niña del ojo*, în grec. *κόρη* și în megl. *momca di ocl'u* 25/013. Explicația acestei figuri nu cred că e cea care se dă cuvântului latin (: imaginea fetei pe care o vezi în pupilă), ci cred că lumina ochiului fiind ceea ce omul are mai prețios, cu ea se aseamănă fata iubită.— Dacă bubulițelor ce se fac la colțurile gurii li se zice *zăbală* sau *frâne* 68/28 (*frâuri* 5, *frâneață* 725, 980) nu avem a face cu o metaforă, ci cu o metonimie: se numește obiectul (zabalele, frâul) care produce — la cal — răni în colțurile botului. În alte părți li se zice *coadă*, sau *coada lingurii* 68/768, pentrucă «se ard cu coada

©BCU CLUJ

lingurii » 68/776, 990 (pe la Brașov se vindecă așa că o fată îți trece coada ei de păr pe la colțurile gurii).

N e o l o g i s m e l e încep să pătrundă și în popor, uneori cu forme curioase sau înțelese greșit, de ex. *paralizat* pentru *uituc* 10/954; *idei* pentru *minte* 9/610, 9/671, *conțet* tot pentru *minte* 9/249; *schilet* 4/109 (*schelet* 4/750, *schilete* 4/990) pentru *țeastă*; *globu ochiului* 24/424 și chiar *corniția albă* 24/740 pentru *albul ochiului*; *iernie* 1618/730, 790 pentru *vătămătură*.

În Țara veche cuvintele nouă — o vedem mai ales la numirile boalelor — au pătruns în popor în măsură mai mare decât în provinciile nouă. Astfel, față de *doctorie* sau *doftorie* din vechiul regat, Ardealul are mai ales *leacuri* (cf. harta colorată nr. 148).

Harta colorată nr. 1 ne arată că *corp* — care poate fi neologism în unele puncte din Muntenia și Oltenia — e popular în alte regiuni unde lat. *corpus* s'a conservat din tată în fiu, pe când *trup* are de obiceiu alt înțeles.

O m o n i m i a e adesea simțită ca supărătoare; de aceea vorbitorul ține să precizeze, printr'un adaus [1]), în care din cele două sensuri trebue priceput cuvântul: *ulcior la ochi* 38/540, 242, 456, etc. sau *pe ochi* 38/571; *cucoș în frunte* 'cucuiu' 6/229 sau *în cap* 6/273 (cu același sens: *ciocuri la cap* 6/418); un *munte* (rostit: *munti*) *de obraz* « umărul obrazului » 56/454, deosebit totuși la plural: *două munti* 56/400 (cuvântul are de obiceiu forma *munt* și, mai apropiat de etimologie, *mont*).— Adesea omonimia nu e supărătoare, astfel când din *creieri* rezultă *clei* 8 sau chiar când, împotriva uzului fonologic, *creierul* devine *greier* 8. — În regiunile în care în loc de 'ficat' s'a introdus, din ungurește, cuvântul *maiu*, un subiect explică: « tot așa zicem și la lemnul cu care lovește femeia cămășile când le spală » 249/4.

S e n s u r i l e pe care le primesc cuvintele în unele regiuni sunt din cele mai neașteptate, astfel *a se cânta* = a se văeta 366/65, 90, 94, 96, 100, 352; *plimba* = a se purta 365/542, 836; *frunte* = diaree 168/540; *fulgerături* = mătreață 13/885; *uscat* = țeasta capului 4/498, 502; *găimat de cap* 'amețit' 2160/280; *ceas* (probabil scurtat din *ceas rău*) 'epilepsie' 1635/351; *ped'ăsît* (propriu: pedepsit) 'obosit' 1975/290, 295, 308. În 85/305 'a gusta' se exprimă prin *a simți*.

[1]) Adevărat, că asemenea compliniri, spre o mai exactă înțelegere, se găsesc și la cuvinte neomonime: *chel de păr* 38/704.

©BCU CLUJ

Ne vom opri ceva mai mult la trei aspecte interesante ale lexicului nostru, așa cum apar din hărțile Atlasului Linguistic Român.

Mai întâi va trebui să insistăm asupra ***atitudinei*** pe care subiectul vorbitor o ia față de tezaurul său lexical, c â n t ă r i n d u - l și a p r e c i i n d u - l și din alte puncte de vedere decât ale expresivității semantice. În privința aceasta tocmai Atlasul nostru ne ofere — mai ales prin notele interesante ce întregesc hărțile — un material deosebit de bogat. Căci, spre deosebire de cele mai multe lucrări similare, ALR e — din cauza felului cum au fost puse chestiunile — *mai mult un atlas de noțiuni decât de cuvinte*. Pe când în alte atlase poți urmări mai precis decât la noi extensiunea unui cuvânt, care a fost numit de anchetator și transpus în dialect de anchetat, în cel românesc se arată care e cuvântul ce i-a venit mai întâi în minte subiectului anchetat în momentul când i s'a arătat un obiect sau i s'a lămurit o idee. Dacă bunăoară în cutare puncte e notat *azvârl* și nu *arunc*, aceasta nu însemnează că acolo *arunc* e necunoscut, ci numai că întrebarea 1969, așa cum a fost pusă (« am luat un creion în mână, m'am prefăcut că-l arunc și am zis: când faci așa cu o piatră, cum zici? »), a produs răspunsul *azvârl*. În rezerva lexicală a subiectului chestionat exista de sigur și *arunc*, probabil și *lepăd*, *țip*, etc., pe care o întrebare, altfel formulată, le-ar fi scos la iveală înainte de *azvârl*. La noi nu vei putea delimita cu precizie aria lui *înalt* sau *mic*, dar ai posibilitatea să cunoști, din compararea hărților 60 și 61, care sunt regiunile în care noțiunilor 'homme de haute taille' și 'de petite taille' [1]) le corespund expresiile *om înalt — scund* (*scurt*, *mărunt*, *mititel*) sau *om mare — mic*.

Acolo unde *mare — mic* servește spre precizarea vârstei, dimensiunile corpului se arată de obiceiu prin *înalt — scund* și invers.

[1]) Pentru o exactă interpretare a hărților e necesar să se cunoască exact felul cum a fost pusă chestiunea, căci dela acest fel depinde de cele mai multe ori precizia sau lipsa de precizie a răspunsului. Gestul pentru a obține răspunsul 'de haute taille' a fost: « ridicând mâna dreaptă în sus la înălțime de peste un metru și jumătate ». Răspunsurile au fost clare. Nu tot așa pentru înțelesul opus, 'de petite taille', unde gestul a fost ridicarea mânii în sus « cam până la un metru și jumătate ». Rezultatul a fost că unii au interpretat acest gest prin *de mijloc* 159/170 (avem și interesanta întrebuințare sintactică *om mijloc* 159/792). — Tot astfel, dacă pentru *buca obrazului* găsim în 55/744 răspunsul *pielea după obraz*, cauza e că gestul care însoțea chestiunea era: « prindeam cu mâna stângă partea cărnoasă a obrazului meu ».

©BCU CLUJ

Ca să poți urmări extensiunea cuvintelor *mare* și *mic* trebue să suprapui hărțile pentru 'grand — petit', 'de haute taille' — 'de petite taille' și 'âgé — jeune'.

Ceea ce ne bate la ochi este pe de o parte ***luxul*** limbii, care dispune de o mulțime de cuvinte spre a face distincțiile cele mai subtile, iar pe de altă parte, tocmai dimpotrivă, redarea unor idei cu totul deosebite prin același cuvânt. Astfel vedem, din harta 25, că unui *coș* de pe față i se zice *sgaibă*, *rapure*, *sgrăbunță*, *spin*, *bubiță*, *drăgostiță*, *iub*, etc., după cum coace sau nu, iar dacă coace, după cum iese din el o « apă » galbenă sau o materie neagră, după cum doare sau nu, e mare sau mic, etc.; materiei care se stoarce din coș i se zice, după mărime, coloare, grosime, etc.: *viermuș*, *păsat*, *ghimpe*, *grăuncior*, etc.— Dimpotrivă, adjectivul *gol*, care la noi cuprinde două noțiuni deosebite (germ. 'nackt' și 'leer') se mai întrebuințează în unele regiuni și pentru a reda a treia noțiune, cea de 'chel'. Se zice *cap gol* 14/393, etc. (la Aromâni *caplu gol* 14/05, 06, 09 și la Megl. 14/012) și chiar și *om gol* 'om chel' 14/454, 458, fără ca această p o l i s e m i e să fie supărătoare.

Nuanțarea este adesea echivalentă cu o ***gradație*** : diferitele cuvinte disting un grad sau o intensitate mai mare (cf. cald-fierbinte, umed-ud, frig-ger; strig-țip, etc.): Piciorul *amorțește* când îl mai poți mișca, *înțepenește* când nu poți 153/122; *sudoare* e când te *nădușești tare* 107. Simțul pentru această gradație nu e pretutindeni același. Astfel pentru unii *a îngheța* e mai rău decât *a degera* 153/677 (tot așa simte Brătescu-Voinești, pentru care numai cartofii degeră); pentru alții, dimpotrivă, când îți *degeră degetele* e mai rău decât atunci când îți *înghiață* 132/528, 532, 690, 960.

Acest simț pentru nuanță e cauza pentru care în cazurile când există mai mulți termeni pentru aceeași idee — și mai ales când un cuvânt nou se suprapune peste unul vechiu — subiectul vorbitor face ***diferențieri semantice*** care mai adesea sunt individuale, dar uneori se găsesc în diferite puncte geografice sau și pe arii mai întinse. Un fel de gradație e când diferențierea se face după mărime: *papoară* când e mare, *uldori* când sunt mici 39/576. Adesea termenul e altul când se vorbește de oameni și altul când e vorba de animale (cf. *a muri — a crăpa*, *a naște — a făta*, *suflet — abur*, etc.): *minte* la om, *creier* la porc 8/231; *chică* la om, *păr* la animale 22/10.

©BCU CLUJ

Dar se face deosebire și după sex. Astfel, în alte părți, *chică* e la bărbați, *păr* la femei 22/398 sau la fete 22/476. (Aiurea *chica* e părul netuns, adică mare 22/434). Iată și alte diferențieri, pe care limba literară nu le face: *falcă* e numai maxilarul superior 61/333, 454, 458, 461, 467, etc. (cel inferior e *barbă* 61/461, 492, 665 sau *cheia gurii* 61/803). *Beregata* e pentru mâncare 356/35, 109, în alte părți pentru apă 356/1, în altele pentru răsuflare 356/2; tot astfel: *glican* pentru mâncare, *gârgăloț* pentru apă, *răsuflătoare* pentru plămâni 356/109; *gârgăloț* 'esofag', *mațu-lupului* pentru apă 356/118; *gâltan* pentru apă și mâncare 356/160.— *Vătămat* e cel ce s'a ales cu o hernie « din lucru », *chilos* cel ce o are din naștere 119.— *Șchiop* e cel ce are un picior mai scurt decât celălalt, *olog* cel căruia îi lipsește un picior 145.

În afară de conținutul lui semantic, cuvântul mai are și o ***valoare stilistică***, care e adesea hotărîtoare pentru întrebuințarea lui în anumite împrejurări. Mai e și altă împrejurare de care trebue să ținem seama. Uzul lărgește sau restrânge ***puterea de circulație*** a unui cuvânt, dându-i un loc excluziv în anumite locuțiuni sau refuzându-i intrarea în alte construcții. Observația unui subiect: « am putea zice, dar nu zicem » 127/98 traduce un sentiment pe care fiecare din noi l-am avut de nenumărate ori. Urmărirea acestor ezitări sau preferințe în cazuri de s i n o n i m i e pune linguistului probleme interesante, mai ales când el încearcă să deslușească și cauzele acestor șovăiri sau mai bucuroase alegeri a unui cuvânt între două sau mai multe cu același sens. Hărțile Atlasului sunt adesea revelatoare în privința aceasta.

Când cuvântul nou, care se suprapune celui vechiu și caută să se impună prin farmecul tinereții, intră în graiul dela țară, al celor neumblați pe la școală, sau pătrunde în straturile sociale de jos, venind dela oraș, dela cărturari sau dela cei ce ocupă situații mai înalte, subiectul vorbitor e conștient de n o b l e ț a lui [1]). « Cinstea »

[1]) Un caz interesant e următorul. Un individ din aria *păcurar* rostește *cioban*. Întrebat, dacă nu se zice pe la ei *păcurar*, răspunde: da, dar dela Petrache Lupu încolace zicem și noi *cioban*. Asta era acu doi ani, când faima sfântului dela Maglavit (Maglavitul e în aria *cioban*) era atât de mare, încât însuși cuvântul *cioban* a primit un prestigiu imens. Dacă, peste 50 sau 100 de ani, când nimeni nu va mai ști despre Petrache Lupu, un filolog va găsi *cioban* în aria lui *păcurar*, îl va explica de sigur prin influența limbii literare.

©BCU CLUJ

acestor cuvinte e recunoscută, deși mulți — mai ales bătrânii — se sfiesc să le adopte în graiul lor. La noi, după Unire, se mai adaogă năvala cuvintelor intrate din Țara veche — adică din limba literară și a capitalei — în provinciile alipite și simțite acolo ca « nouă », precum și a v e r s i u n e a pentru cuvintele de origine ungurească în Ardeal, nemțească în Bucovina și rusească în Basarabia. Mai rare sunt cazurile când, între două sinonime, bărbații aleg unul și femeile altul.

Iată câteva cazuri de asemenea cuvinte « mai de cinste » 119/337 decât altele: Alături de *sărut* există *pup* și, pe un teritoriu întins, *țuc*. Citez câteva observații relative la întrebuințarea acestor sinonime, a căror repartizare în limbă nu e geografică — sau n u m a i geografică — ci mai ales stilistică: Domnii zic *sărut*, « noi, paorii (= țăranii), *țuc* » 1963/10; « acum (adică dela Unire încoace) se zice *sărut* » 1963/584, 764, 980; bătrânii zic *țuc* 1963/273, « pe vechime » se zicea *pup* 1963/750, *sărut*, când e vorba de *dragoste* 1963/890, *sărut* în expresia *sărut mâna* 1963/878.— Pentru Brătescu-Voinești cuvântul *bucă* nu e obscen; femeia anchetată în punctul 251 îl evită.— Forma sincopată *deșt* e generală în unele regiuni și numai « cei care umblă la școală » zic *deget* 131/954. Agârbiceanu întrebuințează *dejet*, deși în comuna lui natală se zice *deștiu*. — În aria lui *foale*, « dela venirea Regățenilor se zice și *pântece* » 100/125, în alte părți « azi începe *burtă* » 100/268 sau după « moda nouă » se zice *burtă* 100/270. Pentru Brătescu-Voinești *pântece* și *burtă* sunt sinonime perfecte; totuși el zice numai *ciorbă de burtă*. Această întrebuințare pare a fi un indiciu că *burtă* a fost la origine un termen culinar; tot așa cred că *maiu* în loc de ficat s'a răspândit mai întâi la cei ce au învățat dela Unguri să pregătească mâncări făcute cu ficat (de gâscă, ficat fript, etc.). Tot așa pătrunsese odinioară, din bucătărie, *ficatum* în limba comună preromană [1]).—*Rănik'* e mai « nobil » 129/125.— *Plămâni* zic, în aria lui *bojoci*, « cei cari au făcut carte » 127 (deci cuvântul vechiu, de origine latină, pătrunde din nou, prin școală).— *Mătreață*, în regiunea unde se zice *rapăn* sau *corj*, « zic unia, însă e vorbă care vine mai încoace, mai nouă » 13/588, iar în 13/740 *tărâțe* în loc de *mătreață* zic numai femeile.— Pentru *ghebos* « astăzi zic și *cocoșat* » 117/677.— Uneori

[1]) Același caz se pare că-l avem la *bo(r)joci*, care în unele puncte din aria *plămâni* se întrebuințează numai la plămânii de miel 127/200 sau de porc 127/704, care se gătesc.

©BCU CLUJ

subiectele știu și originea cuvintelor: « vine pe rusește » 1649/403; *hatíjác* 117/295 « vine pe ungurime »; despre *ĉontvás* subiectul știe că e cuvânt unguresc, exprimându-și părerea de rău că nu știe cum ar trebui să-i zică românește. — Cuvintele *cuvânt* și *vorbă* sunt sinonime și coexistă în cele mai multe regiuni, precum se vede din notele dela harta 28. Totuși, în anumite expresii e preferit unul, în altele celălalt. (Interesante sunt mai ales răspunsurile lui Brătescu-Voinești). Uneori preferința pentru unul din cele două cuvinte se explică prin originea sau natura lor. Astfel dacă se zice excluziv *stau de vorbă*, aceasta se explică prin faptul că *vorbă* e un derivat postverbal (precum arată și păstrarea lui *o* nemetafonizat) dela *a vorbi* și păstrează mai mult natura verbală: « stau vorbind ».

Am văzut deci că vorbind nu suntem conduși numai de tendințe utilitariste, care ne fac să alegem, pentru exprimarea unei idei, cuvintele pe care le-ar alege și cei ce ne ascultă, dacă ne-ar vorbi ei nouă, și să le întrebuințăm exact în forma lor convențională, ci în alegerea cuvintelor sunt hotărîtoare și considerații de ordin stilistic. Între mai multe cuvinte alegem mai bucuros pe cele ce ni se par mai expresive, mai frumoase, mai proaspete, mai potrivite împrejurărilor în care vorbim și care se acordă mai bine cu cuvintele însoțitoare. Dar Atlasele linguistice ne mai arată că nu toate cuvintele limbii sunt soldați disciplinați cari urmează același consemn, că nu toate vor să fie simple semne convenționale. *Vorbitorul simte uneori nevoia să spargă zăgazul convențional, să lase frâu liber sentimentelor, fantaziei sale și chiar unei aplecări firești pentru umor.*

Acest lucru l-a demonstrat K. JABERG într'un studiu publicat în « Omagiul Samuel Singer » (Tübingen, 1930, p. 67—81) și intitulat în mod atât de sugestiv *Spiel und Scherz in der Sprache*. Asemenea cuvinte predispuse la ***joacă și glumă*** sunt cu deosebire numirile unor obiecte sau animale mici, cu mișcări repezi sau ritmice, mai ales reptile, pasări, insecte. Acestea nefiind bine fixate în memorie și nedeșteptând totdeauna imagini clare în mintea noastră, sunt supuse la fel de fel de asociații, la deformări din cele mai capricioase.

Iată bunăoară 'uvula' care atârnă de cerul gurii și se ridică sau se coboară neîncetat. Teritoriul românesc se împarte în trei zone distincte: Muntenia îi zic *omușor*, o metaforă care se găsește și la Albanezi și Bulgari; regiunile vestice îi zice în general *limburuș*, deci un fel

[28] *Dacoromania IX.*

©BCU CLUJ

de « limbă mică », iar Nordul, Estul și în parte centrul îi zic *părătuș*, un diminutiv dela **părat* < lat. *palatum*. Aceste trei cuvinte au suferit fel de fel de modificări datorite etimologiei populare sau contaminării cu alte cuvinte. Astfel *părătuș* + *împărat* a dat *împărătuș* (mai ales în Nord); + *perete* a dat *peretuș* 1968/637, 592 și *împeretuș* 542; + *apăra* a dat *apărătuș* 445, 451, 658, 669; + *spirituș* a dat *spărătuș* 280, etc.; — *omușorul* a devenit *mușor* 940, 954, 960, cu metateză: *măușor* 890, de unde a rezultat *mosor* 922; din contaminarea cu *ou* a rezultat *oușor* 805, etc., și *ușor* 112; prin apropiere de *ulm*: *ulmușor* 740 (*ulmușul gâtului* 730); — *limburușul* a fost apropiat de verbul *a linge*, dând *linguruș* 815, 846.

Afară de aceste forme mai avem următoarele sinonime, dintre care unele obscure etimologicește: *flimfuruș* 56, *spirituș* 268, etc., *sprințăruș* 80, *glicănuș* (glican = beregată) 65, *țimburuș* 782, *bereguș* (= beregată) 722, *cingel* 725, *lințipir*, etc.

Pentru *strănuta* găsim formele *azdruna* 1962/10, *zdrăvăna* 49 (propriu 'a dori cuiva să fie *zdravăn* = sănătos'), *zdrehuna*, *streșina* 347, *strășuna* 345, *străfina* 348, etc., *strafiga* 786, etc., *străviga* 798, etc.— Mai puțin variat e *negel*, care devine *inigel* 132/5, 35, apoi *inigociu* 18 (cf. *minigociu* 'urcior' 38/857), *sugel* 660 sau chiar *gingel*, deși acest cuvânt însemnează și altceva ('gingie'); i se zice și *furișel* 381.— Pentru *smoc* de păr 15/704 avem variantele: *zmoc* 610, *șmoc* 550, *jmoc* 554, *cimoc* 339, *ciumog* 341 (< ung. csomag?), apoi: *mocioc* 100, *moșoiag* 229, *șomoiag* 285, *șumuiag* 406, precum și onomatopeele *foștomoc* 87, *șomoltoc* 391, *șâmâltoc* 436, etc.

Un caz interesant — care ne permite să facem câteva comparații cu Atlasul italo-elvețian (AIS) — ni-l dă harta pentru ***coropișniță***, acel animal pe jumătate greier și pe jumătate sobol, scârbos ca înfățișare, foarte stricăcios culturilor de legume și despre a cărui mușcătură se crede că e veninoasă. Iată o sumă de însușiri menite să excite fantazia.

Nu știm cum îl vor fi numit strămoșii noștri, căci numele *gryllotalpa* e un termen științific care traduce pe *taupe-grillon* al Francezilor, pe *grillotalpa* al Italienilor sau pe *Maulwurfsgrille* al Nemților. Faptul că pe teritoriul romanic nu găsim, pe o întindere mai mare și depășind hotarele unei țări, urmașele aceluiași cuvânt latin, ne face să credem că nici în Imperiul roman nu exista o singură numire, ci în diferite

©BCU CLUJ

regiuni se vor fi întrebuințat diferiți termeni, întocmai precum limbile romanice de azi au sau împrumuturi din limbi străine (molwurfs și werbel) sau și-au plăsmuit singure expresii figurate. Cât de numeroase sunt acestea se vede din indicele german (subt « Maulwurfsgrille ») al Dicționarului limbilor romanice de Meyer-Lübke și dintr'un studiu al d-lui CL. MERLO despre *Gryllotalpa vulgaris*, publicat în « Studi romanzi », vol. IV.

Dacă privim harta *coropișniță* în Atlasul nostru, vedem și la noi un număr destul de mare de metafore, dintre care unele se aseamănă mult cu cele întrebuințate în Italia.

Avem, înainte de toate, numirea *forfecari* în Basarabia nordică, dar și în Moldova de Sud și Dobrogea, precum și în Satu-Mare și în Bucovina, unde se găsește în concurență cu *rac de pământ*. Numele acesta i s'a dat din cauza labelor sale de dinainte [1]). Din același motiv el se numește în Provansa *chambre de gres* și în Italia *gamburu*, *gamber*, *gammeri*, etc. (REW., nr. 1551, AIS. carta 467, n-rii 177, 243, 582, etc.), din lat. pop. *cambarus* « homar ». În multe limbi și dialecte romanice numele acestei insecte e exprimat prin derivate dela « foarfeci » [2]).

Și numele de *urechelniță* [3]) care i se dă pe alocuri în Basarabia, se întemeiază pe aceeași figură, căci trupul insectei cu acest nume se termină cu niște 'foarfeci'.

Nu departe de regiunea unde coropișnița e numită *urechelniță*, găsim și numele de *curecher* (nr. 486), în care a intervenit cuvântul *curechiu*. Se știe că toate legumele sufer foarte mult din cauza coropișniței, care le roade rădăcinele. De aceea în alte limbi romanice și cu deosebire în Italia, se numește cu derivate din « ceapă » (cepa, cepulla) sau bostan (*cucutia, cucurbita). În punctul 319 din AIS. găsim chiar *mangecavoces*, care pare a fi « mănâncă curechiu ».

Cei cu mai puțină fantazie au numit coropișnița *vierme* sau *vierme de pământ*, astfel în Basarabia (480) și la Românii transnistrieni (476), în Bucovina (398) și în Satu-Mare (335), ca de altfel și la Meglenoromâni. Numele de *verm* se găsește des și în Italia (AIS. carta 467,

[1]) Un corespondent al Muzeului Limbii Române comunică: « în cânepă trăiește un animal cu niște *foarfeci*; pare un scorpion, căruia i se zice *cânepchiștiriță*. E foarte scârbos » (chestionarul « Firul », nr. 253).

[2]) Cf. REW. 3437 și mai ales Jaberg, *op. cit.* 72.

[3]) În Muntenia, lângă Dunăre, găsim și forme *urișchelniță* (960)

©BCU CLUJ

nr. 146, 117, 348 etc.). La noi se adaugă și numele de *nopârcă*, în Bihor (295), tot din cauză că trăiește în pământ, precum și simplu *gândac*, în Basarabia (464 și 647), care se aseamănă cu numirea *bega* « insectă, goangă », care i se dă adesea în Italia (d. e. în punctul 424). Tot în Italia i se zice și *rigusta d'orto* (punctul 570) adică « lăcustă de grădină », iar la noi *rădașcă*, în Basarabia (451).

Interesantă e coincidența între italienescul *orsola* și *midvediu* (445), *midvidă* (388) în Basarabia de Nord și în Maramureș, care nu poate fi decât rutenescul *medvedĭ* « urs ». De altfel diminutivul *medvedča* e atestat și în dicționarele rutenești cu sensul de coropișniță.

Dintre toate aceste nume, cel de *forfecar*, cu aria cea mai întinsă, pare a fi fost cuvântul pe care și l-a creat poporul nostru dintru început spre a numi coropișnița. Dar tocmai pentru asemenea animale mici, în strânsă legătură cu viața agricolă, se înțelege ușor și împrumutul slav.

Acesta e bulgărescul *konopištica*, adică insecta care se ține mai ales prin cânepiște (bulg. *konopište*), unde pământul e mai gras. Când cuvântul a intrat în graiu, el trebue să fi fost înțeles din partea celor ce-l împrumutau, căci într'o regiune destul de întinsă din centrul Ardealului găsim forma *cânepișteriță*, în care bulgărescul *konopište* a fost înlocuit cu *cânepiște*.

Dar acest cuvânt slav se potrivea și prin forma lui exterioară la fel de fel de modificări. Jaberg a arătat că întâlnirea lui *n*, *l* și *r* în corpul aceluiași cuvânt, urmarea aceleeași vocale în două silabe învecinate (în cazul nostru, *o-o* și *i-i*) și mai ales ritmul unor cuvinte polisilabe cu accentul pe silaba a treia dela sfârșit, invită oarecum la glumă și la joacă.

Dacă privim întinderea cuvântului în românește, distingem înainte de toate două forme, una în jumătatea sudică, a doua în cea nordică a teritoriului dacoromân.

La Sud avem *coropișniță*, în care observăm mai întâiu substituirea sufixului *-iță* prin *-niță* (ca în *urechelniță*, *ploșniță*). Imediat ce cuvântul a ajuns să aibă doi *n*, cel dintâiu din ei s'a disimilat în *r* (ca în *mărunt*, *cărunt*, etc.): **conopiștiță* > *conopiș(t)niță* > *coropișniță*.

La Nord, în cuvântul slav s'a intercalat silaba *-er-*: *konopištica* > *conopișt-er-iță*. Motiv de disimilare ne mai fiind (căci după *n* urma *r*),

©BCU CLUJ

începutul cuvântului a rămas *con-* (sau *cân-* în regiunile în care s'a amestecat cu românescul cânepă).

De unde acest *-er-*? El se datorește, probabil, unei contaminări cu *guștériță*, un fel de șopârlă, despre a cărei mușcătură poporul crede că e și ea veninoasă. Această explicare, destul de probabilă, dacă ne gândim că avem și numele de « năpârcă » pentru coropișniță, devine aproape sigură dacă ne uităm pe hartă și vedem că în mijlocul ariei *conopișteriță* găsim, în Sălaj (278), forma *cuștiriță*. Mai spre Sud, în Banat, i se zice în două puncte (12, 18) *guștiriță*, iar în al treilea (5) *râșceriță*, care-i același cuvânt.

Dar în aria extinsă a lui *conopișteriță* sau *conochișteriță* a intervenit și etimologia populară în același fel ca în Italia, unde *salamandra* a devenit *soramendola*; în regiunile italiene, unde *sora* = *signora*, salamandrei i se zice *la sora mandola* sau numai *mandola* [1]). Pornirea spre glumă a produs, pe o arie destul de întinsă, în Moldova, forma *coana chifteriță*, modificată pe alocuri în *cocoana chifteriță* sau scurtată în *chifteriță*.

Precum în Franța de Vest *coropișnița* se numește *fümerol*, fiindcă trăiește în gunoiu, tot astfel influența cuvântului *gunoiu* a produs la noi forma *gonochiștiriță* (140). Jocul între *n*, *r* și *l* a produs varianta *golopișteriță* (831), ca și când cucoana chifteriță ar fi « goală », iar pentru ca numirea să fie și mai pitorească, avem și *golopistriță* (825) deși biata coropișniță nu e nici « goală » nici « pistriță ».

Iată și o serie de asociații cu alte cuvinte:

în *grupâșniță* (56) recunoaștem pe « groapă »

în *coropidă* (744) pe « aspidă » [2])

în *corochelniță* (695) și *coroșchierniță* (186) pe « urechelniță » și « urișchelniță »

în *curupișniță*, pe o arie destul de întinsă, la granița între Oltenia și Muntenia, și în *conopizdă* (180) două cuvinte obscene pe care poporul le introduce cu predilecție în glumele lui.

Într'un descântec din Bucovina (Marian, *Desc.* 229) găsim: Șerpe, șerpe, *conoșerpe*..., în care recunoaștem contaminarea lui *șarpe* cu *conopișteriță*.

---

[1]) Jaberg, *op. cit.*, p. 76—77.

[2]) În punctul 180 i se zice chiar *conopidă*. Herzog și Gherasim (« Codrul Cosm.», IV 238) atestău, din Bucovina, pentru *conopidă* și sensul de 'omidă', încât confuzia cu acest cuvânt nu e exclusă.

©BCU CLUJ

Ca în celelalte limbi romanice, unde numele coropișniței îl dau derivate dela « manducare » și « exstirpare » (REW. 5292 și 3071), recunoaștem și la noi influența unor verbe care numesc sau mișcările ei repezi, ca în *ńișcocoriță* (614, 632, 637) — dela *ńișca* = mișca — sau apariția lor într'un număr mare, ca în *cotropișniță* [1]), dela *a cotropi* sau stricăciunea ce o produce, ca în *cumpleșniță* [2]).

Un exemplu de analiză greșită e forma *orocheșniță* (610), născută prin deglutinare în aria lui *corocheșniță* (596 și 600), care a fost înțeleasă ca *cu orocheșniță* (sau care e o variantă a lui *urecherniță*).

Afară de aceste forme a căror geneză ne-o putem explica în mod mai mult sau mai puțin plauzibil, rămân o mulțime de alte variante capricioase, precum:

coropilniță (122)
goropelniță (839)
goropliașniță (837)
corăsleniță (590), etc., etc. Ele s'au născut din dorul de joacă și de glumă.

Dar cuvântul coropișniță nu apare numai influențat de alte cuvinte în societatea cărora a ajuns prin fel de fel de asociații, ci îl vedem și influențând, la rândul său, alte cuvinte. Dacă examinăm harta *salamandră* — alt cuvânt predestinat oarecum la joacă și la glumă [3]) — vedem că acest animal e confundat uneori cu coropișnița, întocmai cum aceasta e numită pe alocuri '*gușteriță*' sau '*năpârcă*'. Într'adevăr, prin Basarabia i se zice salamandrei *chifteriță* (502), iar prin Maramureș *conopârcă* (388), în care s'a amestecat *conopișnița* cu *năpârcă* (cu care și salamandra se confundă adesea, de ex. în punctele 158, 164, 600, 610, 932, 618, 428, 440, 451).

La Aciliu (131), în județul Sibiu, întâlnim forma *calamândră*, iar în Rahăul apropiat (129) *cuolomândră*, la care se poate adăoga

[1]) Forma aceasta nu e atestată în Atlas, dar se găsește în materialul Dicționarului Academiei.

[2]) Și forma aceasta este dată de Dicționar. « A cumpli » are aici înțelesul vechiu de « a nimici ».

[3]) Cf. Jaberg, *op. cit.* 76—77. În românește, afară de variante ca *solomândră*, *șolomâzdră* etc., în care recunoaștem influența lui *solomonar* (*șolomonar*) — căci salamandra, căreia îi place focul, e la multe popoare strâns legată de practicele vrăjitorești — mai avem forme ca *zălămâzdră* (pe o arie întinsă), *holomâzdră* (63), *iolomâzdră* (59) cu un schimb cu totul neclar al consonantei inițiale.

©BCU CLUJ

forma *călămâzdră*, atestată în Glosarul lui Șt. Pașca din satul Jina, din aceeași regiune. Dacă finalul *-mândră* și *-mâzdră* e cu siguranță luat din *sălămândră* și *sălămâzdră*, începutul *călă-* și *cuolo-* aparține lui *coropișniță*, care în Rahău se numește *cuolochișteriță*. Vedem astfel cât folos poate aduce compararea hărților lexicale.

Între comunicările de material lexical pentru Dicționarul Academiei, am găsit una, din Frata, pe Câmpia Ardealului, în care se arată că la o fată tânără și sprintenă i se zice *coromizlă*. Acum, când știm că într'o regiune apropiată numele salamandrei (căreia în punctul 397 i se zice *sărămâzlă*) a rezultat dintr'o contaminare cu numele *coropișniței*, înțelegem prea ușor că avem a face cu aceeași metaforă ca și în numirea de *șopârlă*, care se dă unei fete cu mișcări repezi.

Posibilitatea de a asemăna două hărți sau numai de a cuprinde dintr'o singură privire pe o hartă multele variante — formale și semantice — ale aceluiași cuvânt, te ajută uneori să recunoști sau să înțelegi mai ușor ***etimologia*** unui cuvânt.

Dacă am întâlni, într'un studiu asupra unui graiu local, *copleșit* = chel, am fi de sigur tot atât de mirați de trecerea de sens dela *a copleși* la 'a nu mai avea păr', ca și la *coromizla* din comuna Frata, pe care am fi ispitiți s'o apropiem de cuvântul *coromâslă* 'cobiliță' (în Bucovina, unde e rutenism). Examinând harta nr. 12, vedem că comuna 578 (Făget), unde se zice *copleșît*, se găsește în apropierea celor două arii, unde pentru « chel » avem expresia *pleșit* 14/355, 377 și *copos*; ne dăm deci seama că *copleșit* nu-i decât o contaminare a acestor două cuvinte.

Spre a înțelege de ce 'variolei' i se zice aproape pe tot teritoriul dacoromân *vărsat*, ne servesc alte hărți, din care vedem că pe cel ce asudă îl *varsă* sudorile 107/504, 672, etc. (sau: *varsă* sudori de pe el 107/590) = îl trec (taie, pălesc) sudorile și că Aromânii zic despre cel ce capătă zăbale la gură că *s-arvisă* pi ningă gură 68/05 (cf. *De babe vărsat* DR.V.529).

Albeața de pe ochi e numită în unele puncte vestice *ceață* 1651/9, 12, 65, 138, 846, 850, etc., ceea ce nu pare a fi un sens figurat, ci înțelesul primitiv al acestui cuvânt (lat. **caecia*, din *caecus* 'orb').

Dacă 'pistruilor' li se zice în unele părți din Vestul și Nordul țării *baligă* 57/79, 77, 35, 339, 355, 269, nu avem a face cu un sens figurat,

©BCU CLUJ

ci cu alt cuvânt decât *baliga de cal*, de origine slavă: *bĕlĕgŭ* 'semn', în regiunile influențate de Sârbi și de Ruteni.

Pentru cuvântul *creștet* s'au propus două etimologii. Unii îl cred derivat dela *creastă*, fără să poată explica sufixul *-et* în această funcțiune și prefacerea lui *st* în *șt*; alții dela *a crește*. Că numai ultima explicație e cea adevărată, o vedem din harta nr. 5: în 5/223 se zice *creștere*. Această formă a infinitivului substantivat, ne îndreptățește să credem că și *creștet* e o formă participială dela *a crește*, ca *gemet* dela *a geme*. Dela sensul abstract de 'creștere' s'a ajuns la cel de « culme până la care crește cineva », apoi « cel mai înalt punct până la care a crescut cineva ». Interesante sunt următoarele două atestări, care arată că *creștet* și *creștere* s'au amestecat: *creșcĕtu* (articulat), cu pluralul *creșcĕre* 5/79 și *creșteriu caplui* 5/516.

Pentru *beregată* aș propune etimologia **verucata* (dela *veruca*). Plec, firește, dela imaginea beregatei scoasă din vita tăiată. Ea are o serie de r i d i c ă t u r i, încât a putut fi numită « cu ieșituri » [1]). Pentru *v* inițial redat prin *b* în latina vulgară avem și alte exemple (*băsică*, *bătrân*, *boațe*, etc.). *C* s'a păstrat la Istroromâni: *biricuâtă* 356/02; *g* al nostru se pare că se datorește unei apropieri de *verigă*: forma *verigată* e dată din punctul 356/138. Asimilarea vocalică *e-e* (*berecată*) din *e-u* (**berucată*) e destul de frecventă.

Cuvântul *cucuiu* e explicat de obiceiu din lat. **cucullius*, derivat din *cucullus* — așa la Tiktin și la Candrea-Densusianu în *Dicționarul* lor *etimologic* (nr. 419) — deși asemănarea cucuiului cu gluga — căci acesta e sensul lui *cucullus* — e foarte vagă. Harta nr. 6 e lămuritoare în privința etimologiei acestui cuvânt. Extremul Nord are *coc* 6/348, 352, 354. Și de data asta periferia conservă forma veche, lat. *coccum*, care — precum dovedește marele număr de reflexe romanice — trebue să fi fost un cuvânt foarte răspândit în limba poporului roman. Sensul e: 'ceva mic și rotund (cf. rom. *cocă* și *coacă*), boabă (cf. *coacăză*), sâmbure', apoi: 'ou, castană, nucă, etc.' (cf. REW. 2009). Umflătura ce se face în capul omului la locul unde s'a lovit cu sau de un obiect contondent, a fost asemănată cu o nucă. După cum o privești, o asemenea umflătură poate fi considerată ca

[1]) În copilărie ne jucam cu berega·e uscate de pui, în care băgam pietricele, de sunau; ele aveau forma unor tuburi cu suprafața plină de ridicăt ri și adâncituri.

©BCU CLUJ

mică sau ca mare, încât cuvântul apare ca diminutiv: *cucuiu* (*cocuiu* 6/857) — pe aproape tot teritoriul românesc — sau ca augmentativ: *cucoiu* 6/745 (*cocoiu* 6/859), mai ales în Banat. În Ardeal (pe la Deva Sibiu, Sighișoara până aproape de Cluj) găsim forma *cocor*, care se raportă la un diminutiv latin vulgar **cocculum* ca *popor* la *populus*. Alternanța *o* accentuat — *u* neaccentuat, care joacă în morfologia și derivațiunea românească un rol atât de mare, a făcut ca *u* să se prefacă în *o* când primea accentul (cf. *măsur-măsór*, **fiéure-fióri*, etc.). Astfel se explică și forma *cocóș*, care e corespondentul lui *cucuiu* pe o mare întindere în Ardeal, și care n'are nimic a face — decât doar prin etimologie populară — cu pasărea *cocoș*, ci s'a desvoltat din *cocúș*, diminutivul lui *coc*, cu aceeași prefacere a lui *u* în *o*, ca în *cocor* (de sigur și prin acțiunea asimilatoare a lui *o* precedent, ca și în alt derivat dela *coc*: *cocolóș*, cf. și *boboașă* 44/870 și *bolboașă* 44/887) [1]). Că acest *cocoș* 'cucuiu' nu poate avea nicio legătură cu ung. *kakas*, arată forma aromânească *cocoșură* 6/07, sinonim cu *cucul'u* 6/08. (Aromânii nu au împrumuturi din ungurește). Și pentru 'mărul lui Adam' găsim *cocoșu gâtului* 355/180 sau *cocoș la grumaz* 355/140.

Pluralul dela acest *cocoș* este *cocoașe* 6/214. Un nou singular dela acest plural ar putea fi *o cocoașă*. De fapt, și pentru *cocoașa* din spatele omului, Nordul are *coc* sau — pentru a-l deosebi de cel din cap — *coc în spate* 117/352, 351, 350, 354; în alte regiuni se găsește și *cocor* 117/109, *cocoș* 117/26, 772, 792 și *gogoașă* 117/1, iar celui cocoșat i se zice *cucuiat* 117/5 și *cucurat* 117/07. Că acest *coc* e același cuvânt ca și *coca*, în înțeles de 'bulz' sau 'pânișoară făcută din rămășița de aluat' (DA), se vede din faptul că în 117/255 omului cocoșat i se zice că e *cu coc în spate* sau cu *pt'ită după cap*. *Pită* pentru 'cocoașă' se zice și în 117/243, 148, etc., iar în 117/144 găsim *brută*, care nu poate fi decât nemțescul *Brod*.

Acest exemplu din urmă ne arată din nou cât de folositoare poate fi pentru elucidarea unei probleme etimologice compararea hărților între sine. Tot astfel compararea Atlasului cu Dicționarul ne ajută adesea să găsim datele complementare, care lipsesc și într'unul și

[1]) Tot așa am explicat în Dicționarul Academiei pe *cocon*, în loc de **cocun*, ca un derivat cu suf. *-one* din același *coccum*, cu înțelesul de copil (cf. *cocă*, *cocuță*).

©BCU CLUJ

într'altul, consultat singur. De aceea chestiunea « Atlas sau Dicționar? » cum a pus-o odată L. Spitzer, nu poate avea decât răspunsul: Atlas și Dicționar (cf. DR.VI 505). Ne-o arată bunăoară cuvântul *arcer*. Din materialul dat de ALR. I și mai ales din ALR. II vedem că acest cuvânt, însemnând 'cute', în special 'piatra de ascuțit briciul', e răspândit pe un teritoriu întins. Etimologia lui ar fi greu de găsit dacă n'am vedea, dintr'o comunicare făcută de Fl. Marian și publicată în Dicționarul Academiei, că *arcerul* e « un fel de cute făcută din lemn care a stat mai mulți ani în apă și apoi s'a petrificat; se ascute cu dânsa bricele ». Lemnul tare pe care se ascut bricele va fi fost cel de *ilex* = germ. Steineiche; acest *ilex*, *-icem*, cu același sufix instrumental ca în *mâner*, ar fi dat românește *ar(e)cer*.

Aș putea cita și alte exemple care indică căi nouă pentru explicarea originii unor cuvinte obscure sau pun probleme nouă etimologice [1]). Sunt chiar convins că Atlasul nostru va scoate la iveală, ca și Atlasele celorlalte limbi [2]), un număr însemnat de cuvinte preromane.

Foarte interesante sunt deducțiile pe care Atlasul ne permite să le facem în privința ***împrumuturilor.*** Problema aceasta e atât de complexă, încât n'o putem desvolta la acest loc. Totuși vom atrage luarea aminte asupra unor lucruri ușor de urmărit pe hărți.

Ceea ce ne bate la ochi înainte de toate, este că chiar și cu privire la cuvinte atât de adânc înrădăcinate în uzul obștesc, ca părțile corpului, dialectul dacoromân e cu mult mai conservator decât cele-

[1]) Forma *pet'iheļța ụot'ului* 'pleoapă' 44/355 explică poate pe *peliță* (care nu pare a fi un derivat din *piele*). — Pentru 'chelie' găsim — în aria lui *chelbos* 'chel'. — *chebe* 14/418, care ar putea fi **clavia* din **calvia* (dela *calvus*). — Pentru legătura lui *înfiora* cu *febra*, cf. expresia *mă înfioară frigurile* 168/750, 786. — Expresia *în doi peri* nu are sensul figurat, de 'echivoc', ci pe cel de 'cărunt' 12/370. — *Umblu d-a-diba* 1330/746 se găsește alături de *dibuesc* 1330/776. — Remarcabil mai este: *s'a profitat*: când se cacă pe el 1618/695; *ma prẹmîn* 'plimb' 365/18; de-am *amerit* din uitat 1320/93; *el să șușcă* 'vaetă' 366/337; megl. *rụácl'ă din urẹacl'é* 'ceară din ureche' 49/012; *am zmurit* 'moțăit' 33/675.

[2]) Cf. acum cu deosebire excelenta lucrare a lui Fenato Agostino Stampa, *Contributo al lessico preromanzo dei dialetti lombardo-alpini e romanici* (Vol. II din « Romania Helvetica »), Zürich-Leipzig, 1937. Unele din aceste cuvinte preromane par a fi ajuns până la noi sau amintesc cuvinte obscure românești.

©BCU CLUJ

lalte. Doar *gruń* apare numai la Aromâni și în Țârnareca, pe când la Megleniții din Liumnița, la Istroromâni, ca și la noi, a fost înlocuit prin *barbă* (care la Aromâni și în Țârnareca însemnează numai părul ce crește pe 'gruń'). De altfel *urdori*, *creieri* ș. a. s'au păstrat numai la noi. *Pumnul* e numai dacoromân și istroromân, Aromânii și Megleniții înlocuindu-l cu *buș*. Istroromânii n'au *fiere*, *măsea*, etc., Megleniții n'au *ficat*, *plămâni*, etc. La Istroromâni și Megleniți lipsește *falcă*, iar *piele* a fost înlocuit prin slavul *coajă*; totuși Megleniții păstrează pe *k'ęle* ca termen păstoresc, numind astfel 'burduful în care ciobanul pune laptele'.

Slavii ne-au influențat atât în epoca străromână, când a intrat bunăoară în limbă *trup* (pe care îl au și Aromânii și Istroromânii), cât și mai târziu, după despărțire, dând cuvinte în fiecare dialect — sau în anumite regiuni — în parte. Astfel *bobric* 'buric' se găsește la Istroromâni și la noi în Banat, Basarabia și Dobrogea; *brodoviță* (*brădăviță*) 'negel' la Istroromâni și Megleniți.

Interesante sunt și potriviri ca cele următoare: confuzia între *geană* și *sprânceană* la noi și la Megleniți; *spân* pentru 'chel' se găsește la noi în 14/186 și la Aromâni în 14/08; 'cărarea' se numește *strungă* în Ardealul de N.-E (90/227) și la Aromâni (90/05, 08, 09); pentru 'a gusta', Aromânii zic *caftu* 85/07 (și *vedu* 05, *mutrescu* 08) întocmai ca Dacoromânii din regiunile nordvestice: *cat* (*cot*) 229, 237, 361 și din Munții Apuseni 96; cu Banatul se potrivește dialectul aromân în redarea lui 'pișca' prin *picur* 1970/26, 1, 9 etc., la Aromâni *chipur* 05, 09.

Pentru influențele străine deosebit de interesantă este harta nr. 19.

Termenul *pupilla*, adică 'fetiță' trebue să fi fost în latinește un cuvânt literar; cel popular era *lumen oculi* (cf. germ. *Augenlicht*, it. *luce dell'occhio*, etc.). Pe acesta l-am moștenit noi. Până astăzi, prin jurul Sibiului și pe Târnave, ajungând în Vest până spre Deva, i se zice pupilei *lumea ochilor*. Acest termen a fost înlocuit mai târziu prin *lumina ochilor*, care e răspândit pe tot teritoriul românesc.

Înlocuirea lui *lume* prin *lumină* nu este întâmplătoare, ci se datorește contactului nostru cu Slavii. După modelul lui *světŭ*, care la Slavi însemnează « lumină » și « lume », în același timp, am început și noi să dăm cuvântului *lume* 'lumière' și înțelesul de 'monde', care mai târziu a devenit atât de obișnuit, încât în vechiul sens, de 'lu-

©BCU CLUJ

mière', a fost înlocuit prin derivatul *lumină*. Expresia *lumea ochilor*, care ar fi putut fi priceputǎ ca 'le monde des yeux', ceea ce nu avea înțeles, a devenit echivocă și atunci, sau a venit etimologia populară și a făcut din ea *luna ochilor* 25/140, sau *lume* a fost înlocuit și în această expresie prin *lumină*.

A doua influență, tot atât de puternică ca cea slavă, ne-a venit în secolul trecut dela Apusul romanic. Atunci a pătruns în limbă termenul *pupilă*, care în școală și în graiul claselor culte a înlocuit pe *lumina ochilor*, prea colorat din punct de vedere stilistic pentru ca să poată rezista neologismului științific. Astfel se explică că noi am introdus *pupilă* în titlul unei hărți, în care acest cuvânt nu e atestat în niciunul din cele 301 de răspunsuri. Chiar dintre scriitori, numai Brătescu-Voinești l-a dat.

În afară de bogatele perspective pe care Atlasul le deschide linguistului, el ne poate servi și ca izvor de deducții din cele mai interesante asupra trecutului nostru. Am arătat cu altă ocazie [1]), că ținuturile vestice ale României actuale, cu o mare parte din Transilvania, adică tocmai regiunile colonizate odinioară mai puternic de Romani, conservă un număr însemnat de elemente latine, înlocuite în celelalte părți prin cuvinte mai nouă. La unele din aceste cuvinte se poate vedea, cum venind din Peninsula Balcanică, în drumul lor dela Sud spre Nord, s'au izbit de un zid puternic, în dosul căruia se păstrau și se păstrează încă cuvintele latine ale coloniștilor romani rămași pe loc. Hărțile Atlasului mare și mai ales cele colorate ale Atlasului mic ne permit să aducem exemple nouă, care confirmă cele spuse de noi mai înainte.

Astfel hărțile 35 și 36, comparate una cu alta, ne arată că pentru franc. 'cou' termenii vechi au fost *grumaz* — poate de origine autohtonă — și *gușă*, însemnând, cel din urmă, probabil, numai partea anterioară a grumazului [2]). Mai târziu ne-a venit, dela Slavi, *gât*, înlocuind

---

[1]) *Les renseignements de l'Atlas linguistique roumain* în « Revue de Transylvanie », III (1936), 13—22 și *Le rôle de la Transylvanie dans la formation et l'évolution de la langue roumaine*, extras din « La Transylvanie », 1938, p. 27 și urm.

[2]) Verbul a *sugruma* va fi însemnat 'a strânge pe cineva de gât, cuprinzându-l întreg', spre deosebire de *a suguța* 'a apuca pe cineva de laringe și a-l strânge'.

©BCU CLUJ

pe *grumaz*, care prin Muntenia nu mai e cunoscut sau nu mai are un sens precis sau se întrebuințează numai în anumite locuțiuni și cu înțeles specializat. *Gușă* și-a restrâns și el sensul asupra unei boale de gât. Totuși, prin Banat, *gușă* mai are până azi sensul de 'gât' 354/5, 10, 18, 28, întocmai ca la Aromâni 354/06, 07, 08. Regiunea vestică, cu partea cea mai mare a Transilvaniei, păstrează pe *grumaz* în sensul de 'cou' și nu cunoaște de loc — sau numai în anii din urmă, prin influența școalei — cuvântul *gât*.

Aproape aceleași ținuturi în care *gât* e necunoscut, nu cunosc nici pe *chior*, cuvânt venit din sudul Dunării, dela Turci. În locul lui s'a păstrat vechiul *orb* (sau *orb de un ochiu*), precum se poate vedea pe harta nr. 67.

Tot în Muntenia întâlnim pe *năduşeală*, de origine slavă, în loc de *sudoare*, de origine latină, a celorlalte provincii (harta colorată 9), pe *ciup(esc)*, slav, față de *pișc* sau *pițig*, latine (harta colorată 134), pe *burtă* față de cuvintele de origine latină *foale* în S.-V. și *pântece* în N. (harta colorată 60). *Cleiu* (în ureche), slav, față de *ceară*, latin, nu se găsește numai în Muntenia, ci și în Vest. Remarcabil e faptul că între două variante de origine latină, *rinichiu* și *rărunchi*, Muntenia, deosebindu-se de celelalte regiuni, merge alături de Românii din Peninsula Balcanică (arom. *arnicl'u*, cf. harta 71 [1]).

Hărțile colorate ne mai arată un fapt, care nu poate scăpa niciunui observator atent. Transilvania e ținutul în care se întâlnesc cele mai multe colori și cele mai multe semne; Muntenia și mai ales Moldova cu Basarabia sunt regiunile cu limba cea mai unitară. În

[1]) Muntenia — mai adesea împreună cu Oltenia şi cu colțul sudestic al Transilvaniei — are mai mult decât oricare altă provincie caracterul unui dialect. Probabil din cauza influenței exercitată de capitala țării. Astfel este muntenesc *chel* față de *chelbos* şi *pleș* (*pleşcat*) din Moldova, *pleşuv* (*pleşug*, etc.) din Transilvania şi *pleș*, *copos* şi *peleag* din regiunile vestice; tot pentru Muntenia e caracteristic *mărunt* (*mărunțel*) şi *scund* pentru *mic* (de stat), cf. harta colorată 95 şi *neg* în loc de *negel* din celelalte regiuni (cf. harta 77); din morfologie se pot cita formele iotacizate ale verbelor în *t* şi *d*; din fonologie forme ca *speriu* 166, rostirea *ĉ* şi *ĝ* (în *ceară*, *geană*, etc.), forma *vârf* față de *vârv* al celorlalte provincii, etc.

Interesante sunt hărțile colorate 56 şi 57 comparate una cu alta. În regiunea unde se zice *şira* sau *şirul* spinării — mai ales în Muntenia — *spinare* însemnează «spate»; unde însă *spate* corespunde lui «dos» franțuzesc, *spinare* are sensul de «épine dorsale».

©BCU CLUJ

lucrarea sa recentă *Aspects géographiques du langage* (Paris, 1936), atât de bogată în observații instructive și atât de stârnitoare de idei [1]), K. JABERG constată: « Ce qui, au point de vue de la géographie linguistique, caractérise les regions colonisées, ce sont les grandes nappes unitaires qui se sont formées grâce à l'action des centres colonisateurs et grâce au mélange des dialectes parlés par les immigrants » (p. 31). *Unitatea linguistică din Moldova și Muntenia față de varietatea de cuvinte și forme din Ardeal, e un indiciu mai mult că leagănul poporului nostru e Ardealul, din care s'a coborît mereu surplusul de populație românească spre a coloniza cele două principate, cu o populație rară românească până adânc în evul mediu* [2]).

Cercetări amănunțite în direcția aceasta pe hărțile Atlasului nostru vor da de sigur rezultate interesante. Indicații prețioase ne mai dau aceste hărți și asupra emigrărilor — vechi și mai nouă — dintr'o provincie într'alta, mai ales a așezării de coloniști ardeleni în țara veche și a stabilirii de păstori transhumanți în regiunile de iernatic [3]).

*

Notele marginale privitoare la Atlas luând o extensiune atât de mare, sunt silit să renunț a mai vorbi de alte lucrări, despre care ar fi de asemenea mult de spus. Țin totuși să atrag măcar în treacăt atenția cetitorilor asupra unora din ele.

---

[1]) Importante ni se par mai ales cele spuse despre zonele marginale și intermediare (p. 44 ș. u.) și cele trei principii stabilite la pag. 93—95. Observația făcută la pag. 101—102 despre extinderea unui morfem dela verb la substantiv (la dona*n* la kanta*n*, în loc de la dona la kantan), care amintește toscanul egli*no* canta*no* (în loc de egli cantano) se poate face și în alte limbi. Astfel *-o* al imperativului în *vino, ado* l-am explicat mai de mult ca un reflex al vocativelor feminine în *-o*: sor*ă* ad*ă*, a devenit sor*o* ad*ă* și apoi sor*o* ad*o*.

[2]) Cuvinte de origine ungurească până în Basarabia, unde au adesea o răspândire mare, ca *maiu* în loc de *ficat*, arată și ele direcția din spre Nordul Ardealului spre Est.

[3]) Nu toate potrivirile între puncte îndepărtate sunt însă dovezi de migrațiuni. Dacă la periferie găsim aceleași forme în Vest, Nord sau Est, acestea pot fi și relicte vechi. Alteori asemănările sunt întâmplătoare. Hărțile noastre arată tocmai cât de dese sunt cazurile când același fenomen apare independent în mai multe locuri, fără legături de comunicație mai strânse. Numai când ele sunt mai numeroase și privesc inovații de limbă rare suntem îndreptățiți să credem că au fost duse de coloniști dintr'o regiune într'alta.

©BCU CLUJ

Înainte de toate e acea minunată *Sprachtheorie* a lui KARL BÜHLER (Jena, 1934), din care se desprinde o mulțime de idei nouă. E cartea pe care am cetit-o în ultimii ani cu mai multă plăcere și cu mai mult folos, o carte care pe lângă alte merite, îl are și pe acela de a fi bine scrisă. Psihologul vienez e unul din puținii filosofi care scriind despre limbă, o face cu o temeinică pregătire de linguist.

O operă care prin deducțiile cutezătoare, dar întemeiate pe un material riguros documentat, pune din nou în discuție probleme care trebue să preocupe pe oricine urmărește istoria limbilor, e *Die Ausgliederung der romanischen Sprachräume*, studiul cu care noul director al revistei Zeitschrift für romanische Philologie, W. v. WARTBURG, deschide anul al 56-lea (1936) al revistei [1]). Influența suprastratului cuceritor german asupra limbii populației romanice din Galia și Italia e presupusă într'o măsură atât de mare, încât se admite că autohtonii au imitat pe cuceritori chiar și când aceștia rosteau limba lor romanică « cu accent » străin. Un punct de vedere cu totul deosebit reprezintă A. BRUN, în studiul *Linguistique et peuplement: essai sur la limite entre les parlers d'oïl et les parlers d'oc*, publicat în « Revue de linguistique romane », XII (1936), p. 165—251. Autorul pune mai multă greutate pe argumentele extralinguistice decât pe cele cu care suntem obișnuiți să operăm noi linguiștii. Asemenea chestiuni se pun, firește, și la noi. Sunt convins că Atlasul Linguistic va permite să urmărim cu mai multă precizie unele din influențele pe care le-a avut în fonologia română contactul cu Slavii. Dela ei au primit probabil toți Românii sunetul *h* și tot lor li se datorește, poate, influența poziției moale la toți Dacoromânii și a vocalelor prepalatale asupra dentalelor precedente, la o parte din ei.

Chestiunea influențelor venite dela popoarele străine cu care am venit în contact e atinsă și de E. GAMILLSCHEG în noul său studiu asupra graiurilor oltene: *Die Mundart von Șerbănești-Titulești* (« Berliner Beiträge zur Romanischen Philologie », VI, 1—2), Jena-Leipzig, 1936, atât de bogat în observații fine, care nu ating numai chestiunile banale pe care le relevă în studiile lor cei mai mulți dialectologi la noi. În acest volum al « Dacoromaniei » se publică o scurtă recensie a lucrării.

[1]) Autorul e convins de continuitatea noastră în Dacia.

©BCU CLUJ

Tot astfel găsim o dare-de-seamă — a lui E. Petrovici — asupra importantei lucrări, premiată de Academia Română, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936 de ȘT. PAȘCA. Este întâiul studiu mare de Onomastică la noi și va rămânea lucrarea de bază pentru cercetările viitoare în această direcție. Restrângerea asupra unui teritoriu limitat, dar explorat până în adâncimi, e un merit al autorului, care mai are și alte merite. Între acestea trebue relevat darul de a da o sinteză clară și o împărțire rațională unui vast material. Un cumpăt și un simț critic lăudabil l-a păzit să se piardă în divagații etimologice, atât de ispititoare tocmai în onomastică și toponimie.

KR. SANDFELD, în colaborare cu eleva sa H. OLSEN, ne-au dat întâiul volum al mult așteptatei *Syntaxe roumaine*, I. *Emploi des mots à flexion*, Paris 1936. Autorii renunță să urmărească sintaxa noastră în mod istoric și — ceea ce ar fi așteptat mulți dela autorul «Linguisticei balcanice», care e în același timp și un romanist de seamă — în mod comparativ, pentru ca să ne dea o expunere descriptivă a stadiului actual de limbă, ilustrat cu multe citații. Ca orice lucrare de acest fel, ea poate fi completată cu exemple nouă, mai ales pentru stabilirea nuanțelor, și ca orice lucrare făcută de străini, oricât de buni cunoscători ai limbii respective, ea cuprinde un număr mărișcel de greșeli de gramatică sau de interpretare. Meritul autorilor de a ne fi dat însă o foarte utilă și sistematică prezentare a sintaxei românești nu poate fi scos în de ajuns la iveală.

O carte valoroasă promite a deveni — judecând după volumul I: *Limba latină* (București, 1938) — *Istoria limbii române* de AL. ROSETTI, la care e de lăudat înainte de toate expunerea clară și calitatea de a prinde esențialul sacrificând amănuntele împovărătoare. Autorul e la curent cu tot ce s'a scris în timpul din urmă la noi și în străinătate.

Avem în sfârșit, și o Istorie a literaturii noastre moderne și contemporane. Nimeni altul n'o putea scrie mai bine decât B. MUNTEANU, și nimeni n'o putea scrie mai frumos decât a făcut-o el în a sa *Littérature roumaine* (Paris 1938), apărută în colecția «Panoramas des littératures contemporaines». Ajunge să citești tabla de materii pentru ca să te convingi de darul cu totul remarcabil al autorului de a preciza activitatea unui autor cu un epitet, de a caracteriza

©BCU CLUJ

o direcție literară cu o metaforă. Iată câteva titluri: Un professeur de discipline: Maïoresco.— Le réalisme d'un romantique: Delavrancea.— Vlahutza, le poète missionnaire.— Coșbuc, expression de la race.— Goga, ou l'irrédentisme prophétique.— Anghel, poète des transparences.— Sadoveanu et la magie du souvenir.— Rébreano, le spectateur impassible.— César Petresco, le spectateur désolé.— Téodoreano, ou l'analyse métaphorique.— Minulesco, ou le symbolisme grandiloquent.— Bacovia, ou le symbolisme sans musique, etc., etc. Mai rar o privire sintetică atât de precisă asupra poporului român și a literaturii sale ca cea cuprinsă în cele 26 de pagini de Introducere; mai rar o pătrundere mai plină de iubire în opera unor scriitori moderni ca în această carte, în care ni se înfățișează cu îngăduință — în afară de orice preferințe personale — ceea ce contemporanii au voit să exprime, se ar atăcu admirație sinceră ceea ce ei au izbutit să aducă, ca notă personală, în scrisul românesc și se înfățișează limpede preocupările de căpetenie ale timpurilor pe care le trăim.

SEXTIL PUȘCARIU

©BCU CLUJ

BIBLIOGRAFIA PUBLICAȚIILOR

(1933, 1934 și 1935)

CONDUSĂ DE ION BREAZU [1])

Prescurtări de publicații: Abec. = Abecedar. — Ac. Rom. = Academia Română. — Ad. = Adevărul. — A. L. A. = Adevĕrul Literar și Artistic. — A. D. = Analele Dobrogei. — An. Arh. Folkl. = Anuarul Arhivei de Folklor. — A. I. N. = Anuarul Institutului de Istorie Națională. — An. Inst. St. Cl. = Anuarul Institutului de Studii Clasice. — A. S. N. S. = Archiv für das Studium der neueren Sprachen. — Arh. Șt. Ref. Soc. = Arhiva pentru Știința și Reforma Socială. — A. S. = Arhiva Someșană. — Arh. Bas. = Arhivele Basarabiei. — A. O. = Arhivele Olteniei. — Arch. Eur. Centr. O. = Archivum Europae Centro-Orientalis. — Arch. Rom. = Archivum Romanicum. — Ath. = Atheneum. — Ban. Lit. = Banatul Literar. — B.O.R. = Biserica Ortodoxă Română. — B. G. = Boabe de Grâu. — Br. Lit. = Brașovul Literar. — Buc. Vechi = Bucureștii Vechi. — B. C. R. = Buletinul Cărții Românești. — Bul. Com. Ist. Rom. = Buletinul Comisiei Istorice a României. — Bul. Com. Mon. Ist. = Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice. — Bul. Fil. = Buletinul Institutului de Filologie Română « Alexandru Philippide ». — Bull. Ling. = Bulletin Linguistique. — B. S. R. = Buletinul Societății de Geografie. — Caiet. = Caiet Lunar de Literatură și Artă. — Calend. = Calendarul. — Căm. Cult. = Căminul Cultural. — Cand. = Candela. — Carn. Lit. = Carnet Literar. — C. T. C. = Cele Trei Crișuri. — C. I. = Cercetări Istorice. — Cerc. Lit. = Cercetări Literare. — Cet. = Cetatea. — C. Cos. = Codrul Cosminului. — C. L. = Convorbiri Literare. — C. Cet. = Crainicul Cetății. — Cug. Cl. = Cuget Clar. — Cug. Mold. = Cuget Moldovenesc. — Cult. Pop. = Cultura Poporului. — Curent. = Curentul. — Cuv. Mold. = Cuvânt Moldovenesc. — Cv. = Cuvântul. — DR. = Dacoromamania. — Dem. = Democrația. — Dm. = Dimineața. — E. M. = Erdélyi Muzeum. — E. O. = L'Europa Orientale. — Europ. Centr. = L'Europe Centrale.

---

[1]) O parte din publicații au fost despoiate de d-na Maria Pușcariu, d-nii Radu Paul, Ilie Popescu, G. Andrițoiu și Al. Miclea.

©BCU CLUJ

— F. = Familia. — Fn. D. = Fântâna Darurilor. — F. Fr. = Făt Frumos. — Gn. Rom. = Gând Românesc. — Gn. = Gândirea. — Gd. Vr. = Gândul Vremii. — G. C. = Gazeta Cărților. — Gaz. Ilustr. = Gazeta Ilustrată. — G. R. = Graiul Românesc. — G. S. = Graiu și Suflet. — Hot. = Hotarul. — Hyp. = Hyperion. — I. M. = Ion Maiorescu. — Irod. Köz. = Irodalomtörténeti Közlemények. — J. L. Junimea Literară. — Lan. = Lanuri. — L. = Libertatea. — Lb. Ph. = Literaturblatt für germanische und romanische Philologie. — Lit. = Litere. — Luc. = Luceafărul. — Luc. Lit. Crit. = Luceafărul Literar și Critic. — L. N. = Lumea Nouă. — M. E. = Mihai Eminescu. — M. Ny. = Magyar Nyelv. — M. Nyelv. = Magyar Nyelvör. — M. Sz. = Magyar Szemle. — Milc. = Milcovia. — Mișc. = Mișcarea. — Mold. Lit. = Moldova Literară. — Musc. Nos. = Muscelul Nostru. — N. R. = Neamul Românesc. — Nph. M. = Neuphilologische Mitteilungen. — Nouv. Rev. de Hongr. = Nouvelle Revue de Hongrie. — Obs. = Observatorul. — Obs. Soc. Ec. = Observatorul Social și Economic. — Pag. Lit. = Pagini Literare. — Pt. = Patria. — Petr. = Petrodava. — Pl. Săc. = Plaiuri Săcelene. — Prog. Cult. = Progres și Cultură. — Prom. = Prometeu. — Prov. Lit. = Provincia Literară. — R. = Rampa. — Rm. = Ramuri. — Rând. = Rânduiala. — R. Lum. = Raze de Lumină. — Reac. Lit. = Reacțiunea Literară. — Rn. = Renașterea. — R. Cl. = Revista Clasică. — Rev. Filos. = Revista de Filosofie. — R. F. R. = Revista Fundațiilor Regale. — R. G. I. = Revista Generală a Învățământului. — Rev. Germ. Rom. = Revista Germaniștilor Români. — Rev. Ban. Criș. = Revista Institutului Social Banat-Crișana. — R. I. = Revista Istorică. — Rev. Ist. Rom. = Revista Istorică Română. — Rev. Ped. = Revista de Pedagogie. — R. S. = Revista Scriitoarelor și a Scriitorilor Români. — R. Ist. Arh. Ch. = Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău. — R. T. = Revista Teologică. — R. H. = Revue Historique du Sud-Est-Européen. — R. E. H. = Revue des Etudes Hongroises. — Rev. Et. Balk. = Revue Internationale des Etudes Balkaniques. — Rev. Litt. Comp. = Revue de Littérature Comparée. — R. Lg. Rom. = Revue de Linguistique Romane. — Rev. Trans. = Revue de Transylvanie. — Rod. N. = Rod Nou. — Rom. = Roma. — Rom. N. = România Nouă. — România Lit. = România Literară. — Rom. Rev. = Romanic Review. — S. Șc. = Satul și Școala. — Șc. V. = Școala și Viața. — Sieb. V. = Siebenbürgische Virteljahrschrift. — Sl. = Slavia. — Sl. Rev. = Slavonic Review. — S. d. M. = Societatea de Mâine. — St. It. = Studii Italiene. — Ț. B. = Țara Bârsei. — Ț. N. = Țara Noastră. — Tel. Rom. = Telegraful Român. — T. Codr. = Teodor Codrescu. — Tin. Rom. = Tinerimea Română. — Tr. = Transilvania. — U. J. = Ungarische Jahrbücher. — Vest. = Vestitorul. — V. Bas. = Viața Basarabiei. — V. I. = Viața Ilustrată. — V. L. = Viața Literară. — V. R. = Viața Românească. — V. K. R. = Volkstum und Kultur der Romanen. — Vr. = Vremea. — Vr. Șc. = Vremea Școlii. — Z. O. N. F. = Zeitschrift für Ortsnamenforschung. — Z. R. Ph. = Zeitschrift für romanische Philologie.

Alte prescurtări: anal. = analitică. — crit. = critică. — elog. = elogioasă. — menț. = mențiune.

©BCU CLUJ

NOTĂ. — Pentru chestiunile privitoare la istoria literaturii vechi, cf. N. Georgescu-Tistu, *Bibliografia publicațiilor privitoare la cultura românească veche*, în *Cercetări Literare* (II), publicate de N. Cartojan; pentru chestiunile de folclor, cf. Academia Română, *Anuarul Arhivei de Folklor* (III și IV), publicat de Ion Muşlea. Pentru bibliografia anului 1935 se poate consulta cu folos și Miron Suru, *1935 literar*. București, 1937, Ed. Libr. Pavel Suru, în care se găsesc unele publicații ce nu le-am putut afla la Cluj.

Cifrele romane, indicatoare ale anului periodicelor, corespund anului calendaristic 1933; când sunt urmate de* lui 1934, iar de ** lui 1935.

Publicațiunile cuprinse în [ ] n'au fost văzute de conducătorul bibliografiei.

BIBLIOGRAFIE. BIBLIOLOGIE

1. ARBORE, VIRGILIU P., *Insemnări culese de pe marginea cărților bisericești din orașul Focșani*. Urmare. Sunt așezate în ordine cronologică, 1844—1872. (Milc., IV, p. 54—64).

2. BĂCILĂ, IOAN C., *Secția stampelor dela Academia Română*. Istoricul ei. Donatorii și piesele mai importante. Hărțile. Albumurile. La sfârșitul articolului, despre Albumul lui G. Asachi. (B. G., V*, p. 193—205).

3. BALAUR, D., *Biserici din Moldova de Răsărit. Județul Lăpușna (1928). I. Cărți românești de slujbă bisericească care au trecut Prutul*. Înainte de a fi tipărite cărți românești bisericești la Chișinău, și chiar după această dată, cărțile bisericești, tipărite în Principate și în Transilvania, s'au bucurat de o mare trecere dincolo de Prut. Ni se dă un indice cronologic al acestor cărți, indicându-se localitatea unde au fost găsite și reproducându-se însemnările de pe ele, din care se vede cât erau de prețuite și de căutate. (B.O.R., LII*, p. 38—59, 189—209).

4. BALAUR, D., *Câteva știri despre tipografia dela Căldărușani din vremea Mitropolitului Grigore Dascălul*. Tipografia a fost reorganizată de Grigore Dascălul. Se tipărește aici în 1835—1836 o nouă ediție a *Vieții Sfinților*, iar în 1835 *Oglinda omului celui din lăuntru*. (B.O.R., LII*, p. 420—421).

5. BĂNĂȚEANU, VLAD, *Biblioteca din Cernăuți*. Biblioteca Municipiului, organizată de autor. Are vreo 6000 vol. Date statistice asupra cetitorilor și a cărților. (G. C., IV, Nr. 1, p. 4).

6. BARBUL, EUGEN, *Biblioteca Universității « Regele Ferdinand I » din Cluj*. Cluj, 1935. Tip. Cartea Românească, II + 148 p., in -8°. — Istoricul, înzestrarea și organizarea bibliotecii. De remarcat cap. III « Biblioteca românească veche », în care se dă și un tablou de 47 « Cărți necunoscute de autorii Bibliografiei românești vechi: Bianu-Hodoș ». De interes și Secția manuscriselor. Se dă și un tablou al incunabulelor bibliotecii.

7. BEZA, MARCU, *Biblioteci mănăstirești în Epir, Rodos și Paros*. În Ac. Rom. Mem Secț. Ist., Seria III, t. VII, p. 237—241. — Urme românești în aceste biblioteci: daruri de cărți, icoane, etc.

8. *Bianu-Nicolaiasa, Catalogul manuscriptelor românești*. Vol. III. — Rec. crit. Sieb. V., LVI, p. 63. PETRI, HANS.

©BCU CLUJ

9. *Bibliografia lucrărilor cu caracter folkloric și etnografic publicate de Academia Română* (1877—1929). (An. Arh. Fokl., II, p. 221—227).

10. *Bibliografia operei lui Panait Istrati.* Lista cărților apărute în franțuzește și rom. (G. C., V**, Nr. 56, p. 1).

11. BOBULESCU, G., *Ceva din trecutul manuscriselor și a vechilor tipărituri. Cum se răspândeau în popor.* Se comentează însemnări de pe manuscrise și cărți religioase vechi din sec. XVI—XVIII. (Sc. V., IV, p. 452—456).

12. BOGDAN, DAMIAN P., *Ioan Bogdan și manuscrisele lui din Biblioteca Academiei Române.* Descrierea acestor manuscrise în ordinea următoare: 1. Texte de cronici și alte izvoare narative; 2. Documente in extenso și în rezumat; 3. Cercetări diplomatice și linguistice; 4. Note din diferite manuscripte slave; 5. Studii asupra organizării sociale; 6. Cursuri audiate, cursuri ținute; 7. Diferite studii tipărite, adnotate de Ioan Bogdan. (R. Lum., VII**, p. 18—25).

13. BOLOGA, L., *Lectura tineretului.* Cluj, 1933. Ed. Inst. de Psihologie a Universității din Cluj, VIII + 118 p. + 2 pl. in -8°. — Anchetă prin chestionar între 2935 elevi ai școlilor primare și secundare din Cluj și Sibiu. Interesante considerații psihologice și pedagogice. Tineretul și bibliotecile.

14. BREAZU, ION, *Bibliografia publicațiilor* (1931 și 1932) *condusă de* — Bibliografie analitică a publicațiilor privitoare la filologia și istoria literară românească, împărțită pe materii. (DR., VIII**, p. 359—480). — Rec. crit. elog. A.I.N., VI**, p. 717—718. C[RĂCIUN], I.—Menț. elog. Rev. Ist. Rom., IV*, p. 347. GEORGESCU-TISTU, N.

15. BUCUȚA, EM., *Cartea organizată.* Despre problema organizării bibliotecii populare, cu prilejul vol. « Bibliotecile populare și timpul liber al lucrătorilor », scos de Institutul Internațional de Cooperație Intelectuală. (B. G., V*, p. 102—105).

16. BUCUȚA, EM., *Cum se strâng și se păstrează cărțile.* Informații cu privire la organizarea bibliotecilor din România. (B. G., IV, p. 574—576).

17. BUCUȚA, EM., *Fundația Universitară Carol I.* Împlinirea a 40 de ani de existență. Cuvântările Regelui și a Ministrului Instrucțiunii. (B. G., IV, p. 299—302).

18. BUCUȚA, EM., *100 de ani de publicație oficială.* Rec. anal. elog. despre publicația comemorativă, *Monitorul Oficial, 100 de ani, 1832—1932.* (B. G., IV, p. 48—49).

19. BUCUȚA, EM., *Școala de bibliotecari.* Despre primul curs de bibliotecari la noi, organizat de Educația Poporului. (B. G., IV, p. 251—254).

20. BUCUȚA, EM., *Ziua cărții.* Felul cum a fost serbată în 1933. Cuvântările Ministrului de Instrucție D. Gusti și Regelui. (B. G., IV, p. 375—380).

21. BURDUJANU, G. M., *Cartea Suceveană.* Bibliografia cronologică a publicațiilor sucevene, împărțită în următoarele capitole: 1. Periodice; 2. Calendare; 3. Cărți didactice și științifice; 4. Cărți literare; 5. Cărți și articole tratând despre Suceava și monumentele ei, tipărite aiurea. (C. Cet., I, p. 51—60).

22. *Cardaș, Gh., Tratat de bibliografie.* — Rec. crit. A. I. N., VI**, p. 716—717. [CRĂCIUN], I.

©BCU CLUJ

23. CATALINA, ILIE I., *Orașul Alexandria (jud. Teleorman). Monografie (1834—1934)*. București, 1934, Tip. « Graiul Rom. », 176 p., in -8°.—În capitolul « Starea culturală » (p. 113—143) se vorbește sumar despre școale, biserici, atenee. Se dă și o listă a publicațiilor periodice, apărute în acești o sută de ani în Alexandria.

24. *Cataloage de cărți vechi. Din biblioteca d-lui B. Svant-Silvio, Brăila.* (G. C., V**, Nr. 3—4, p. 4).

25. CIORĂNESCU, AL., *Manuscrisele italiene ale Academiei Române.* Se dă lista manuscriselor italiene și italo-române. În adaus se dau manuscrise de-ale lui Asachi. Indice. (St. It., I*, p. 159—174).

26. CIUREA, PROF. V., *Muzeul Fălticenilor. Două decenii de muncă 1914—1934 Istoricul și activitatea lui.* Fălticeni, 1934, Tip. Berdit, 138 p., in -8°.—În Secția documentelor se găsesc 360 acte în legătură cu familia Millo. In Secția cărților vechi câteva cărți de preț, românești și străine (se amintesc cele mai importante). S'au pus bazele unei biblioteci a orașului.

27. CONSTANTINESCU, PIMEN, *Bibliografia poeziilor lui Gabriele D'Annunzio.* Se dă și bibliografia traducerilor în românește din aceste poezii și studiile românești asupra lor. (Hyp., III*, p. 197—210).

28. CONSTANTINESCU, PIMEN, *Bibliografie româno-italiană în 1933: a)* Poezii; *b)* Proză; *c)* Articole, recensii, note; *d)* Volume. (Hyp., III*, p. 217—218).

29. CONSTANTINESCU, PIMEN, *Publicațiile periodice din Sibiu.* Se scoate din Adamescu, *Bibliografia periodicelor românești din 1928*, date privitoare la periodicele din Ardeal, mai ales din Sibiu. (Prov. Lit., II*, Nr. 1—2, p. 19—21).

30. *Constantinescu-Iași, P., Circulația vechilor cărți bisericești în Basarabia sub Ruși.* — Rec. crit. cu multe completări și îndreptări. B. O. R., LII*, p. 672—678. BALAUR, D.

31. COSTESCU, POMPILIU, *Palatul Cultural din Turnu-Severin.* Istoric. Organizarea și activitatea desfășurată în cadrele acestui palat. « Biblioteca I. C. Bibicescu ». Ea are 40.000 vol. Cărți vechi și rare din colecțiile ei. (B. G., IV, p. 726—745).

32. CULEA, AP. D., *Ce-au cetit țăranii din 20 de sate (cu cămine culturale).* În urma unei anchete făcute de Fundația Culturală « Principele Carol » în 20 de cămine ale ei, răspândite în toate provinciile românești, s'a constatat că cele mai cetite cărți la sate sunt cele literare, dintre acestea fiind preferate cărțile de literatură populară. S'au găsit și țărani cetitori de romane. Se dă o listă a autorilor români ale căror opere au fost cetite. (Șc. V., VI, p. 21—25).

33. DAȘCOVICI, N., *Cu privire la bibliografia românească.* Pentru un buletin bibliografic lunar al publicațiilor românești. (G. C., V**, Nr. 3—4, p. 1).

34. DAVID, AL., *Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia apărute dela 1918 încoace.* Chișinău, 1933, « Cartea Rom. », 48 p., in -8°.— 351 volume și broșuri, în ordine alfabetică, după autori. La sfârșit un indice numeric pe materii.— Rec. crit. A. I. N., VI**, p. 718—720. C[RĂCIUN], I.— Menț. elog. Rev. Ist. Rom., III, p. 278, GRECESCU, CONST.

35. DAVID, AL., *Tipăriturile românești din Basarabia, sub stăpânirea rusă (1812—1918). Vol. I (1814—1880).* Chișinău, 1934, Tip. Clericilor ortodocși,

©BCU CLUJ

200 p., in -8°. — Introducerea ne vorbește despre continuitatea vieții românești în Basarabia, sub ocupația rusească, continuitate susținută de biserică, unde slujba s'a făcut mult timp în limba românească. Se dă bibliografia a 116 cărți scrise în limba română sau în rusește și românește, apărute dela 1814 până la 1880 în tipografiile din Basarabia (cele mai multe) sau Petersburg. Cărțile sunt descrise amănunțit. Numeroase clișee. — Rec. elog. V. Bas., IV**, p. 380—381. Ș[TEFĂNUCĂ], P. V.

36. DEMETRIUS, V., *Povestea Bibliotecii pentru Toți, până astăzi*. Ideea acestei biblioteci a avut-o Dumitru Stăncescu, iar editor a fost Carol Müller (1895). Primul volum apărut a fost « Povești alese » de Andersen. Nr. 2 și 3 au fost consacrate scriitorilor români. În 1899 moare Stăncescu și biblioteca e în faliment, dar Alcalay care o cumpără în curând reușește să o facă extrem de populară. Datorită noilor directori, toți oameni de seamă, biblioteca sporește și se menține și astăzi, dând mereu autori români și traduceri. (S. Șc., III*, p. 257—262).

37. DIRECȚIA EDUCAȚIEI POPORULUI, *Catalogul Bibliotecii Populare*. București, 1933, Impr. Naț., 116 p., in -8°. — Are un « Cuvânt înainte », semnat de D. Gusti. Cuprinde lista cărților recomandabile pentru bibliotecile populare, împărțite pe materii. Sunt și capitole rezervate plăcilor de patefon, cântecelor și corurilor, literaturii pentru copii, etc.

38. FOTINO, G., *Biblioteca Ion I. C. Brătianu*. Dragostea pentru cărți a lui Ion Brătianu, tatăl și fiul. Cercul interesului lor era mai ales istoria. Organizarea Bibliotecii și piese mai rare din colecțiile ei. Interesante planșe. (B. G., IV, p. 257—272).

39. GABREA, IOSIF I., *Cartea. Politica ei și a bibliotecii*. Idei din două prelegeri ținute la cursul de bibliotecari. Se dau și date statistice despre producția cărții în străinătate și la noi, precum și despre situația bibliotecilor. Despre editura și biblioteca Casei Școalelor. Sfaturi pentru organizarea bibliotecii cu modele pentru fișele de împrumut și registre. (R. G. I., XXI, p. 164—181).

40. *Galaction, Gala, Bio-bibliografie*. (V. L., VIII, Nr. 148, p. 2.)

41. GEORGESCU, IOAN, *Tipografia Seminarului din Blaj*. Istoricul ei. Ea este o refacere a vechii tipografii dela Sebeș dela sfârșitul sec. XVII. Cel care a restaurat-o este episcopul Petru Pavel Aron. Privilegiile tipografiei. « Patentele imperiale » tipărite de ea, în sec. XVIII. Bibliografia tipăriturilor. Cele religioase sunt prezentate în ordine alfabetică. Apoi: cărțile pentru învățământul de toate gradele; cărțile științifice, literare, juridice și politice; periodice; propagandă religioasă. Numeroase clișee cu ilustrațiile și gravurile cărților. Se reproduce în facsimil și un afiș de teatru al trupei G. A. Petculescu din 1886. (B. G., V*, p. 1—31). — Rec. crit. cu numeroase completări și rectificări. B. G. V*, p. 105—108. PÂCLIȘANU, Z.

42. *Georgescu-Tistu, N., Bibliografia literară română*. — Rec. crit., A. I. N., VI**, p. 720—725. C[RĂCIUN], I. — Rec. crit. V. Bas., III*, p. 128. DAVID, AL. — Rec. elog. Rev. Lit. Comp., XIII, p. 190—192. MUNTEANO, B. — Rec. crit. Arh. Șt. Ref. Soc., XII*, p. 525—526. TURDEANU, EMIL.

©BCU CLUJ

43. GEORGESCU-TISTU, N., *Bibliografia publicațiilor privitoare la cultura românească veche. 1931 și 1932.* Bibliografia este lucrată de studenți sub conducerea lui N. G.-T. Ea se întinde până la « primele decenii » ale sec. XIX. Bibliografie analitică, distribuită în grupări. Indice. (Cerc. Lit., I, p. 121—122).

44. *Georgescu-Tistu*, N., *Bibliographie historique de la presse roumaine.* (Extras din *Bulletin of the international Committee of historical sciences*, VI, pt. I, Nr. 22, Martie, 1934). Paris, 5 p. — Menț. R. H. XII**. IORGA, N. — Menț. Rev. Ist. Rom., IV*, p. 348. SÂNZIANU, M.

45. [GOCIMAN, AUREL]. *Les importations de revues et de livres hongrois en Roumanie, de 1926 — 1934.* Importul de cărți și reviste din Ungaria în România, începând din 1926 crește, ajungând în 1930 la apogeu. Importul de cărți a întrecut orice alt import din Ungaria în România, ajungând la o medie de 52,6% din exportul total de cărți, al acestei țări. (Rev. Trans., I*, p. 505—508).

46. GUSTI, D., *Un an de activitate la Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, 1932—1934.* București, 1934, Tip. « Bucovina », XXVIII + 1564 p., in —8°. Numeroase planșe. — Numeroase statistici, studii, rapoarte și legi. Unele din ele interesează și organizarea cărții și a mișcării literare.

47. HERESCU, N. I., *Bibliografia clasică în România.* 1931, 1932, 1933, 1934. (R. Cl., VI—VII**, p. 265—275).

48. HERESCU, N. I. și HIMU, MARIA, *Prof. Dumitru Evolceanu. Tabelă biografică și bibliografică.* Se menționează pe scurt momentele importante din viață și se enumeră, pe materii, bibliografia lucrărilor sale. (R. Cl., VI—VII**, p. VII—X).

49. HUDEMA, VIOLA, *Colaboratoarele « Junimei Literare ».* Bibliografia colaborărilor feminine la revistă, dela întemeiere până în 1933. (J. L., XXII, Nr. 10—12, p. 140—147).

50. IANCOULESCO, VICTOR, *Bibliographie des travaux de M. Nicolas Iorga.* În *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga.* Paris, 1933, Ed. Gamber, p. XV—LXXIX. — Bibliografie pe materii. Lucrările în limbi străine sunt grupate aparte.

51. IORDAN, AL., *Bibliografia scrierilor lui Odobescu.* E împărțită în următoarele capitole: I. Opere complete; II. Culturale, sociale și politice; III. Biografii, studii literare; IV. Arheologie și istoria artelor; V. Istoria Românilor; VI. Descrieri de călătorii; VII. Literatură; VIII. Clasicism; IX. Folklor; X. Corespondență; XI. Prefețe; XII. Colaborări; XIII. Varia. (C. L., LXVII*, p. 752—763).

52. IORGA, N., *Despre Dora d'Istria.* Se atrage atențiunea asupra lucrării *Bibliografia della principessa Elena Ghika, Dora d'Istria* de Bartolomeo Cecchetti (Veneția, 1868). (R. I., XXIV*, p. 103—104).

53. IORGA, N., *I. D. Negulici, « Biblioteca enciclopedică ».* Scurt comentar al Bibliotecii enciclopedice proiectată de pictorul I. D. Negulici în 1848. (R. I., XX*, p. 16—17).

54. KARADJA, CONST. J., *Sur les bibliothèques du Sud-Est Européen.* Se menționează articolele lui Dr. Emil Jakobs, *Untersuchungen zur Gesch. der Bibliothek im Serai zu Konstantinopel.* (Anal. Acad. de Științe din Heidelberg, 1919) și *Johann Hartung zu Gedächtnis*, în volumul *Aus der Werkstadt. Den deutschen*

©BCU CLUJ

Bibliothekaren zu ihrer Tagung in Freiburg. Pfingsten MCMXXV. Freiburg, 1925. În amândouă sunt amănunte cu privire la bibliotecile Fanarioților (R. H., XII**, p. 314—323).

55. [*Kersopulos, Jean G., Série de Bibliographies françaises sur les Nations Balkaniques. Nr. 1. Albania, Ouvrages et articles de Revues, parus de 1555 a 1934.* În *Les Balkans*, vol. V (1934), p. 377—424, 651—712]. — Menț. Rev. Ist. Rom., IV*, p. 349. SÂNZIANU, M.

56. KLEIN, KARL KURT, *Biblioteca Universității din Iași.* Istoricul ei, bogat documentat: I. Începuturi de biblioteci publice în Moldova. Biblioteca Mihăileană, 1838—1860; II. Biblioteca « Ulpia » (1860—1864) și Biblioteca Centrală (1864—1916); III. Biblioteca Universității (1916—1932); IV. Starea și funcționarea actuală a Bibliotecii. Cuprinde și informații despre Hasdeu și Eminescu ca bibliotecari la această instituție. (B. G., V*, p. 257—283).

57. KLEIN, KARL KURT, *Politica bibliotecară a Universității Mihăilene.* În *Anuarul Universității Mihăilene din Iași,* 1930—1935, p. 85—93. — Norme pentru o bună organizare a Bibliotecii Universității din Iași.

58. LECCA, HARALAMB, *Ce-am lucrat eu.* Bibliografia operelor. Se menționează și traducerile. (V. R., XXV, Nr. 11, p. 43—44).

59. LEPȘI, I., *O veche hartă manuscrisă a regiunilor românești.* Descrierea și analiza critică a unei hărți de prin 1730, pe care autorul a găsit-o la Staatsbibliotek din Berlin. Este printre întâiele hărți ale ținuturilor românești. Se reproduce și în facsimil. (Arh. Bas., V, p. 253—258).

60. *Lovinescu, Eug., Bio-bibliografie.* (V. L., VIII, Nr. 146, p. 2).

61. LUDU, TEODOR, *Al. David* (1910—1935). Necrologul acestui bibliograf al Basarabiei. (Cug. Mold., IV*, p. 5—7, Nr. 23—24).

62. MĂRGINEANU, A. HAR., *Cataloage de cărți vechi din bibliotecile publice și particulare. Din Biblioteca « N. Iorga », Ploești.* (G. C., IV, Nr. 2, p. 3, Nr. 15—16, p. 3—4).

63. *Meteș, Șt., Bibliografia operelor lui N. Iorga.* — Rec. crit., A. I. N., VI**, p. 729—731. C[RĂCIUN], I.

64. MIHAILOVICI, PAUL, *Cărți bisericești, manuscrise și icoane din Basarabia. Insemnări vechi și inscripții.* Se reproduc însemnările de pe cărțile din Biblioteca Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău, Biblioteca Casei Metropolitane din Chișinău și Mănăstirea Căpriana, jud. Lăpușna. (R. Ist.-Arh. Ch., XXIV*, p. 91—120).

65. MIHAILOVICI, PAUL, *Mărturii românești din Bulgaria și Grecia* (1468—1866). Se reproduc textual documente aflate în mănăstiri și biblioteci. Se dă și liste de manuscrise și cărți. (R. Ist.-Arh. Ch., XXIII, p. 327—435).

66. MINCEV, N. D., *Cărțile bulgărești tipărite în România.* Principatele au avut un rol important în deșteptarea națională și culturală a Bulgarilor. Despre cărțile bulgărești apărute la noi între 1806—1877, (în total 312). (G. C., IV, Nr. 19—20, p. 1).

67. MINCEV, N. D., *Presa bulgară în România până la 1877—1878.* Constanța, 1934, Ed. Ziarului « Dobrogea Junâ », 16 p. (Extr. din *Dobrogea Jună*,

©BCU CLUJ

XXX (1934), Nr. 103, 106, 107, 109, 119). — Împrejurările în care a apărut. Întâia gazetă este *Bălgarka Pčela*, care apare la 1863—1864 la Brăila. Se înşiră apoi toate gazetele, menţionându-se conducătorii, timpul şi locul unde apar. Bibliografie.

68. MUNTEANU-RÂMNIC, D., *Biblioteca Liceului Petru şi Pavel [din Craiova]*. Extras dintr'un raport către Direcţiune. Propunerile autorului pentru reorganizarea acestei bogate biblioteci. (G. C., V**, Nr. 3—4, p. 3; Nr. 5—6, p. 1; Nr. 7—10, p. 3).

69. MUNTEANU-RÂMNIC, D., *O carte veche şi sănătoasă*. Despre *Învăţătură despre vinars*. Blaj, 1847, o prelucrare după ungureşte cu întrebări şi răspunsuri, împărţită în capitole, la sfârşitul cărora sunt versuri. (G. C., IV, Nr. 13—14, p. 2).

70. MUREŞIANU, AUREL A., *Biblioteca unui « Procator » (avocat) român ardelean dela începutul secolului trecut*. Biografia şi lista cărţilor din biblioteca lui Vasile Moldovai-Moldovan, avocat în Braşov, după un inventar din 1830. (G. C., V**, Nr. 1—2, p. 1—2).

71. MUREŞIANU, AUREL A., *Protopopul ortodox al Făgăraşului Gheorghe Petraşcu (1736—1800) şi biblioteca sa*. Se dă lista cărţilor din biblioteca lui G. P. (G. C. IV, Nr. 11—12, p. 1—3).

72. MUŞLEA, ION, *Bibliografia folklorului românesc pe 1931—1932*. (An. Arh. Folkl., II, p. 231—246).

73. MUŞLEA, ION, *Bibliografia foklorului românesc pe 1933—1934*. (An. Arh. Folkl., III**, p. 189—209).

74. MUŞLEA, ION, *Contribuţiuni la cunoaşterea bibliotecilor româneşti ale oraşelor din Transilvania (până la Unire)*. Cluj, 1935. Tip. « Cartea Românească », 40 p., in -8°. — În partea I se dă un istoric al bibliotecilor româneşti ardelene, iar în partea II, un catalog al lor, în ordinea alfabetică a oraşelor, cu indicarea anului întemeierii, a numărului volumelor şi a izvoarelor privitoare la ele. Numărul acestor biblioteci se ridică la 102. Studiul cuprinde foarte preţioase informaţii asupra circulaţiei cărţii româneşti în Ardeal. — Rec. anal. Ţ. B., VII**, p. 308—309. B[ANCIU], A. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 252—253. BREAZU, I. — Rec. crit. Arh. Şt. Ref. Soc., XII**, p. 527—528. GEORGESCU-TISTU, N. — Menţ. elog. R. I., XXI**, p. 180. IORGA, N.

75. MUŞLEA, ION, *Contribuţiuni nouă la vieaţa şi opera doctorului Vasile Popp (1789—1842)*. Completează cu informaţii inedite monografia, pe care autorul a închinat-o acestui prim bibliograf şi folklorist român. (A. I. N., VI**, p. 529—533).

76. *Mihăescu, Gib I., Note bio-bibliografice*. Scurte însemnări despre vieaţa lui Gib. Mihăescu, periodicele la care a colaborat şi lista scrierilor sale. (A. O., XIV**, p. 455—456).

77. OPRESCU, ANTON, *Cărţi cu dedicaţii manuscrise*. Autorul înşiră astfel de cărţi din biblioteca sa. (G. C., V **, Nr. 5—6, p. 1).

78. ORTIZ, RAMIRO, *Per la storia dei contatti Ispano-Rumeni*. Bibliografie împărţită în următoarele capitole: I. Călătorii şi călători; II. Studii critice asupra

©BCU CLUJ

literaturii spaniole; III. Studii istorice; IV. Traduceri; V. Reflexe spaniole în literatura română; VI. Periodice; VII. Manuscrise spaniole în bibliotecile românești. — Titlurile sunt așezate în ordine cronologică. Se dau și unele extrase din studiile înșirate, sau explicații asupra lor. (Arch. Rom., XVIII*, p. 575—608).

79. PĂCESCU, T., *Tipografia Cărților Bisericești.* A fost inaugurată la 1882, din inițiativa Sf. Sinod, pentru editarea cu litere latine, și într'o limbă revizuită, a cărților bisericești. Informații interesante privitoare la discuțiile în jurul acestei revizuiri. Istoricul tipografiei. Tabloul cronologic al cărților de ritual tipărite de ea. Biblia tipărită aici. (B. G., IV, p. 654—674).

80. PĂLTĂNEA, POMPILIU, *Chronique de Roumanie.* Cuprinde informații despre Săptămâna Cărții, organizarea bibliotecilor la sate, aniversarea de patruzeci de ani a « Bibliotecii pentru Toți », despre înființarea « Fundațiilor Regale ». La sfârșit dă un Memento cu ultimele publicații românești. (Mercure de France, XLV*, Nr. 865, p. 635—646).

81. PAPACOSTEA, CEZAR, *Insemnări privitoare la viața și opera lui Șt. Zeletin.* II. Opera. Însemnări bibliografice. Tipărituri și manuscrise. Soarta operei lui. O nedesmințită paralelă. Determinismul în gândirea lui Z. El. și marxismul. (Ath., I**, p. 468—475).

82. PAPACOSTEA, CEZAR, *Ștefan Zeletin. Insemnări privitoare la viața și opera lui.* I. Viața; II. Opera; III. Însemnări bibliografice asupra operei: A. Catalogul manuscriselor. Bibliografia analitică cronologică a tuturor lucrărilor lui tipărite. (Rev. Filos., XX**, p. 201—262).

83. PAPADOPOL, PAUL I., *Cercetări bibliografice. Scrierile lui Eliade.* Bibliografia scrierilor lui I. Eliade-Rădulescu după genuri. (I. M., III, p. 126—130).

84. PAPIU, AUREL, *De prin cărți bătrâne.* Cărți vechi bisericești în limba română aflate la Supurul-de-Jos, Corund, Terebești, Pișcari și Olosig, jud. Bihor. Se reproduc și însemnările de pe ele. Pe o *Psaltire* din 1743 se află o « Jelnică cântare la morți » în versuri, dela 1800, de Bone Flore diacul din Terebești; iar pe un *Strajnic*, din 1800: un vers al Patimilor D-lui Hristos din 24 strofe. Ambele sunt reproduse. (Vest., IX, Nr. 2, 13—14, p. 9, X, nr. 20 p. 14—15, Nr. 21—22, p. 6).

85. *Pârvan, Vasile, Biografie și Bibliografie.* În *In Memoria lui Vasile Pârvan.* București, 1934, « Cartea Românească », p. 1—20.

86. PĂUNEL, EUGEN I., *Biblioteca Universității din Cernăuți.* Istoricul ei. Organizarea. Colecțiile mai importante. (B. G., IV, p. 225—239).

87. PĂUNEL, EUGEN I., *Contribuția a 2-a la istoria Bibliotecii Țării și a Bibliotecii universitare din Cernăuți.* Date bibliografice. Contribuții la bibliografia Bucovinei. (J. L., XXII, Nr. 10—12, p. 132—139).

88. PĂUNEL, EUGEN I., *Expoziția Cărții la Universitatea Regele Carol II: « Bucovina în cărți și icoane ».* O amănunțită dare de seamă asupra acestei expoziții. (J. L., XXII, Nr. 10—12, p. 68—75).

89. PĂUNEL, EUGEN I., *Problema depozitului legal. Sugestiuni de soluționare.* Realizările Bibliotecii Universității din Cernăuți, pe acest teren. Cere menținerea depozitului în condițiile actuale ale legii. Ar fi bine să se publice o listă

©BCU CLUJ

a tipăriturilor intrate. Procedee de înregistrare a publicaţiilor mai puţin importante. (C. Cos., VIII*, p. 440—457, IX**, p. 287—292).

90. PETRA-PETRESCU, HORIA, *Bibliografia operelor lui Ion Pop-Reteganul.* (Tr. LXV**, p. 420).

91. PETROVICI, EMIL, *Memoriu de titluri şi lucrări.* Cluj, 1935, Tip. « Ardealul », 8 p., in -8°.

92. *Pillat, I., Bio-bibliografie.* (V. L., VIII, Nr. 144, p. 2).

93. POPESCU, N. M., *Raport anual al activităţii Bibliotecii Academiei Române în 1932.* (*Academia Rom., Anale*, tom. LIII (1932—1933), p. 40—51).

94. RĂDULESCU, MIHAIL, *Cartea.* Chişinău, 1934, Tip. Uniunea Clericilor Ortodocşi din Basarabia, 16 p, in -8°. — Conferinţă. Momente din trecutul cărţii. Rostul ei.

95. *Rally, A.* et *G., Bibliographie franco-roumaine.* Rec. crit., A. I. N., VI**, p. 731—732. C[RĂCIUN], I. — Rec. elog. Rom. Rev., XXIV, p. 160—161. ROOSBROECK, G. L. VAN.

96. ROMANESCU, VASILE, *Istoria unei cărţi*: I. *Zeţarul.* Bucureşti, [1934], Tip. « Cartea Rom. », 120 p., in -8°. — În introducere un scurt istoric al tipografiilor româneşti. Se dau apoi instrucţiuni pentru zeţar. Se reproduc toate alfabetele europene. Pentru unele din ele se dau şi modele de texte.

97. ROSETTI, R., *Raport anual despre activitatea Bibliotecii Academiei în 1934.* (Ac. Rom., Anale, tom. LV**, p. 113—124).

98. RUFFINI, MARIO, *Introduzione bibliografica allo studio della Romania.* Bibliografia aceasta vrea să fie un ghid pentru cine doreşte să cunoască starea actuală a culturii şi civilizaţiei române. Ea este împărţită în următoarele capitole: I. Limbă; II. Istorie literară; III. Istorie culturală; IV. Istorie; V. Geografie; VI. Folclor şi Etnografie; VII. Artă; VIII. Economie. Fiecare capitol are subdiviziuni. (E. O., XV**, p. 236—289).

99. SĂNDULESCU, AL., *Date şi observaţii asupra cetitului într'un sat cu cămin cultural. (Comuna Elisabeta, jud. Teleorman).* Tabloul statistic al cetitorilor după profesiuni, tabloul cărţilor cetite mai mult, tablou de cărţile cetite pe vârste şi tablou de cei mai buni cetitori. Toate pe anii 1930—1933. (Căm. Cult., I, p. 29—32).

100. ŞERPEŞEANU, DECEBAL, *Biblioteca Petre Gârboviceanu.* Se află în Bucureşti, Str. Enăchiţă Văcărescu, 7. A fost fondată în 1932 de P. Gârboviceanu, director de « Şcoală Normală ». Au fost inventariate până acum 8916 op. în 11.204 vol. Se dă o listă de cărţi rare din bibliotecă. (G. C., IV, Nr. 7—8, p. 3).

101. ŞIADBEI, I., *Memoriu de titluri şi lucrări.* Iaşi, 1934, Tip. « Goldner ». 20 p., in -8°. — Se dă şi rezumatul lucrărilor şi recensiile asupra lor.

102. SIMONESCU, DAN, *Din activitatea tipografică a Bucureştilor (1768—1830).* Cărţi religioase mai importante tipărite în Tipografia Mitropoliei Bucureştilor; Secţia grecească a tipografiei dela Mitropolie; Secţia arabă a tipografiei dela Mitropolie; Tipografia dela Mănăstirea Antim; Tipografia Şcolii Văcăreştilor; Noua Tipografie grecească; Tipografia grecească dela Izvorul Tămăduirii; Tipografia nouă dela Cişmeaua lui Mavrogheni; Tipografia de muzică biseri-

©BCU CLUJ

cească. « Activitatea tipografică a Bucureștilor, în veacurile trecute, a jucat un rol de seamă în desvoltarea literaturii române și în consolidarea ortodoxiei în general ». (Buc. Vechi, I—V**, p. 118—135).

103. SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI, *Buletinul pe anii XXV (1933), XXVI (1934) și XXVII (1935)*. București, Tip. F. Göbl, câte 16 p. fiecare. — Cuprinde dările de seamă anuale ale președintelui societății, cu informații privitoare la organizarea vieții scriitorului, a cărții, festivități, premii, etc. Se dă și tabloul alfabetic al membrilor, indicându-se data alegerii în societate.

104. ȘTEFĂNUCĂ, P. V., *Contribuție la bibliografia studiilor și culegerilor de folklor privitoare la Românii din Basarabia și popoarele conlocuitoare, publicate în rușește*. Articolele și culegerile sunt așezate în ordinea alfabetică a autorilor. Se dau și unele comentarii. (An. Arh. Folkl., III**, p. 177—188).

105. SULICA, MARIUS N., *Contribuții la bibliografia operelor lui A. Papiu-Ilarian*. A. P. Ilarian colaborator la *Revista Carpaților* (1860—1861). (Progr. Cult., II*, Nr. 6, p. 29—35).

106. SURU, MIRON, *Librarul*. București, 1934. [Ed. P. Suru], 16 p., in -8°. — Conferință la ziua cărții. Momente din trecutul comerțului de librărie la Români. Datoriile librarului român.

107. TEODORIAN-CARADA, M., *Completarea unui mic istoric al unui mare așezământ*. Completează datele privitoare la trecutul Tipografiei « Scrisul Românesc » din Craiova, comunicate de I. Dongorozi într'o conferință la Radio, cu informații asupra « Primei Tipografii Române » întemeiată la 1871 de Gh. Chițu și I. Theodorian, care a fuzionat apoi cu Tipografia Samitca. Câteva din cărțile tipărite de aceștia. (A. O., XIII*, p. 196—197).

108. THEODORESCU, BARBU, *Bibliografia istorică și literară a lui N. Iorga, 1890—1934*. București, 1935. Ed. « Cartea Românească », XXIV + 384 p., in -8°. (Institutul de Istorie Literară și Folklor, Secția bibliografică). — În Introducere se face o privire critică asupra bibliografiei românești. Operele lui N. Iorga sunt grupate în A. Istorie universală; B. Istoria Românilor; C. Materii înrudite cu istoria; D. Literatură; E. Studii de literatură și artă. Fiecare grup are subdiviziuni. În interiorul subdiviziunilor studiile sunt așezate cronologic. — Rec. crit. A. I. N., VI**, p. 734—736. C[RĂCIUN], I. — Menț. A. O., XIV**, p. 524—525. FORTUNESCU, C. D. — Rec. elog. Gn., XIV**, p. 222. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Tin. Rom., LIII**, p. 407—408. SIMONESCU, DAN.

109. THEODORESCU, BARBU, *Contribuții la o bibliografie a Olteniei. Ce a scris despre Oltenia d-l prof. N. Iorga*. 104 de titluri împărțite pe materii. Se dă și cota dela Academia Română a volumelor. (A. O., XIII*, p. 58—64).

110. THEODORESCU, BARBU. *Nicolae Iorga și biserica*. Bibliografia studiilor și articolelor privitoare la biserică ale lui N. I., aranjată pe materii. (B. O. R., LII*, p. 686—711).

111. TOMESCU, CONST., *Puține cuvinte pentru strădania cărturărească a Metropolitului Grigorie Dascălul al Ungrovlahiei*. Se înșiră lucrările lui, cu toate indicațiunile bibliografice, reproduceri din prefețe și note despre cuprins. Se dau

©BCU CLUJ

şi manuscrisele; apoi lucrările apărute cu binecuvântarea lui. (B. O. R., LII*, p. 326—340).

112. TONTSCH, H., *Die Honteruspresse in 400 Jahren.* Braşov, 1933, Tip. I. Götts Sohn, 114 p., in -8°. — Şi despre tipăriturile româneşti ale acestei vechi tipografii. P. 109—111 se dă o bibliografie a publicaţiilor româneşti tipărite la I. Gött, în sec. XVIII şi XIX. — Rec. elog. B. G., V*, p. 58—59. BUCUŢA, EM. — Rec. elog. Ţ. B., VI*, p. 177—178. M[UREŞIANU], A. A. — Rec. anal. A. I. N., VI**, p. 605—607. V[INULESCU], GH. — Rec. elog. Sieb. V., LVII**, p. 220—221. WITTSTOCK, O.

113. TONTSCH, HERMANN, *Tipografia Honterus din Braşov.* Un bogat istoric al ei. Se dă şi o bibliografie cronologică a publicaţiilor româneşti, tipărite aici. (B. G., V*, p. 193—217).

114. ŢOPA, E., *Bibliografia manualelor româneşti de botanică.* I. Introducere; II. Istoricul manualelor româneşti de botanică; III. Definiţia, scopul şi critica manualelor didactice de botanică. (Se vorbeşte şi despre limba şi stilul lor); IV. Incheiere. (Rev. Ped., V**, p. 231—268).

115. TZIGARA-SAMURCAŞ, AL., *Cartea frumoasă şi Biblioteca Fundaţiei Carol I.* Cărţi rare dela Biblioteca « Fundaţiei Carol ». Între ele cărţi cu adnotaţii de ale lui T. Maiorescu. Pentru organizarea bibliotecii în România. (C. L., LXVI. p. 464—476).

116. TZIGARA-SAMURCAŞ, AL., *Fundaţiunea Universitară Carol I, 1891—1931.* Bucureşti, 1933, Tip. «Socec», 168, p. + 10 pl. in -4°. — Istoricul Fundaţiunii şi al Bibliotecii, întemeiat pe numeroase documente. Rezumat în limba franceză.

117. VALUŢĂ, MIHAIL, *Bibliografi basarabeni.* Despre câţiva bibliofili basarabeni: Paul Gore, P. Halippa, Manuil Poleac. (G. C., V**, Nr. 7—10 p. 1—3),

118. VASCULESCU, A., *Biblioteca Liceului « Carol I » [din Craiova].* Începutul sub Vodă-Bibescu. Astăzi are 12.000 vol., dintre care vreo 2000 vol. vechi şi rare. Se înşiră câteva cărţi rare. (I. M., III, Nr. 7—8, p. 73—77).

119. VĂTĂŞIANU, VIRGIL, *O statistică maghiară a bibliotecilor din Ardeal.* Rectificări şi completări la articolul lui Endre Moravek, *Das ungarische Bibliothekwesen*, din U. J., 1932, p. 287—302, care cuprinde o mulţime de date false privitoare la bibliotecile din Ardeal. (Gn. Rom., I, p. 223—229).

120. VERESS, DR. ANDREI, *Bibliografia româno-ungară, vol. III Românii în literatura ungară şi Ungurii în literatura română (1839—1878).* Bucureşti, 1935. Ed. Fundaţia « Regele Carol I », XVIII + 388 p., in -8°. — Cuprinde nrele 1377—2377 ale bibliografiei, începută în vol. anterioare. Se dau amănunte asupra cuprinsului volumelor descrise. Se indică locul unde se găsesc. Indicele autorilor şi tipăriturilor fără autor; al editorilor, tipografilor şi gravorilor; al bibliografiilor şi operelor citate; Indice general. — Rec. crit. A. I. N., VI**, p. 736—739 şi Rev. Trans., I*, p. 124—126. CRĂCIUN, I. — Rec. crit. R. E. H., XI, p. 72—73.

121. *Winis Nàndorné Dr., A Kolozsvári egyetemi könyvtár román kézre jutása (La Bibliothèque de l'Université de Cluj aux mains des Roumains).* — Rec. crit. Autoarea recunoaşte în parte bunul mers al bibliotecii, la care recensentul adaugă îmbogăţirile nemenţionate: colecţia Sion, săli de lectură, sporirea cărţilor româneşti şi străine. Rev. Trans., I*, p. 260—261. MUŞLEA ION.

©BCU CLUJ

CHESTIUNI GENERALE LINGUISTICE

122. ADAMESCU, GH., *Viața cuvintelor*. Rezumatul unor prelegeri ținute la Ateneul Român. — I. Cum se nasc cuvintele: 1) Derivarea; 2) Compunerea; 3) Schimbarea funcțiunii gramaticale; 4) Schimbarea înțelesului; 5) Împrumutul. II. Cum trăiesc cuvintele: 1) Analogia; 2) Etimologia populară. Adaptarea la mediu a neologismelor. Sinonimele. Lupta pentru existență. III. Cum mor cuvintele: 1) Dispariția obiectului; 2) Dispariția numelui; 3) Sinonimia și omonimia. Autorul se întemeiază în primul rând pe A. Darmesteter, *La vie des mots*. Contribuția lui este exemplificarea cu fenomene din limba română. (*Anuarul Ateneului Român pe 1934*, p. 207—238).

123. ANAGNOSTOPOULOS, G., *Les langues balkaniques*. Acestea nu sunt atât de apropiate încât să constitue o « linguistică balcanică » și nici limba greacă nu le-a influențat în structura lor intimă. Limbile balcanice însă s'au înrâurit reciproc în mod simțitor. (Rev. Et. Balk., Anul I*, p. 272—273).

124. BANCIU, AXENTE, *Răsfoind ziarele și revistele noastre*. Ziarele stâlcesc limba și publicul se lasă influențat de ele. Tendința generală e de-a trece verbele de conjug. a II-a la a III-a, iar subst. cu pl. în *-i* se orientează după cele cu pl. în *-e*. (Ț. B., V, p. 552—556).

125. BIJI, MIRCEA, *Evoluția limbajului la copii*. Originea limbajului; limbajul la animale, la primitivi și la copii. (Șc. V., VI**, p. 369—378).

126. BOGDAN-DUICĂ, G., *Unificarea limbii literare*. Rolul *Gramaticii* lui Eliade. C. Negruzzi aderă la principiile lui. Ideile amândurora au pătruns în Ardeal. Bariț și Cipariu erau pentru regionalismul literar, idee care n'a putut fi fructificată în Ardeal deoarece au lipsit scriitorii de talent. Ardealul a intrat astăzi definitiv pe drumul unificării literare. El acceptă necontrolat o anumită proză și poezie bucureșteană, fără valoare. (Cult. Pop., V, Nr. 5—6, p. 5—6).

127. *Buletinul Institutului de Filologie Română*, I. — Rec. crit. V. K. R., VIII**, p. 382—383. GIESE, W. — Rec. anal. Ath., I**, p. 136—141. IVAȘCU, G.

128. *Bulletin Linguistique*, I—II. — Rec. crit. Rom. Rew., XXV, p. 68—69, 259—260. FERARU, L. — Rec. anal. elog. Romania, LIX, p. 593—594. ROQUES, M. — Rec. anal. Blajul, I*, p. 518. STOICA, V. — Rec. anal. elog. Ad., XLVII, Nr. 15.242, p. 3—4. STRUȚEANU, SC.

129. CAPIDAN, TH., *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais*. Autorul urmărește terminologia jocului de arșice la Dacoromâni, Aromâni, Slavii de Sud și Albanezi, trăgând concluzii pentru studiul linguisticei balcanice. (Rev. Et. Balk., Anul I*, tom. I, p. 211—231). — Rec. elog. DR., VIII**, p. 272—275 și Gn. Rom., III**, p. 58—59. POP, S.— Menț. crit. DR. VIII**, p. 357—358. PUȘCARIU, S.

130. CARP, M., *Programa de limba română pentru gimnazii și licee*. Obiecțiunile aduse: programa e neprecisă, confuză, redusă. La literatură desparte pe nedrept pe Alecsandri de grupul *Daciei Literare*, lipsesc privirile generale introductive și de sinteză. Propune un proiect nou, în care gramatica se studiază în primele trei clase iar limba în clasa a VI-a. (V. R. XXVI, Nr. 4—5, p. 30—41).

©BCU CLUJ

131. *Codrul Cosminului*, IV—VII. — Rec. crit. mai ales despre articolele filologice. Z. R. Ph., LIV*, p. 363—366. IORDAN, IORGU.

132. *Conev, B., Histoire de la langue bulgare, publiée par St. Mladenov.* Primul capitol privește legăturile bulgaro-române. — Rec. crit. Bull. Ling., III**, p. 193—194. GRAUR, A.

133. *Dacoromania*, VI. — Rec. anal. elog. Lb. Ph., LIV, p. 410—411. ZAUNER, A.

134. *Dacoromania*, VII. — Rec. anal. Romania, LXI**, p. 115—118. BOUTIÈRE, JEAN. — Rec. elog. Rom. N., II*, Nr. 128, p. 2. BUNEA, T. — Rec. elog. Blajul, I*, p. 472. COMȘA, N. — Menț. elog. V. I., I*, Nr. 5, p. 23. D[RĂGHICI], P. — Rec. crit. R. I., XX*, p. 297—298, 299—300. IORGA, N. — Rec. crit. Sieb. V., LVIII**, p. 159—161. KLEIN, K. K. — Rec. elog. Pag. Lit., I*, p. 408—409. MEDREA, G.

135. *Densusianu, Ov., Histoire de la langue roumaine. Tome second, fasc. II.* — Rec. anal. elog. V. R., XXV, Nr. 1—2, p. 111—112. ROSETTI, AL.

136. *Domokos Pál Péter., A moldvai magyarság.* — Rec. crit. Sieb. V., LVI, p. 374—376. KLEIN, KARL KURT.

137. DRĂGANU, N., *Cuvinte și obiceiuri.* Conferință. Adeseori cuvintele se păstrează grație obiceiurilor de care sunt legate. Interesul acestor cuvinte este îndoit; ele ne lămuresc natura obiceiului, iar obiceiurile ne explică cuvintele. Sunt studiate din acest punct de vedere: « Craiu nou în țară » sau « bricelatul », « înfărtățirea », « însurățirea » sau « mâtcălăul », « Junii brașoveni », « capra », « brezaia », « turca », « cerbul », « călușarii ». (An. Arh. Folkl., II, p. 1—19).

138. GAMILLSCHEG, ERNST, *Romania Germanica, Sprach- und Siedlungsgeschichte der Germanen auf dem Boden des Alten Römerreichs.* Berlin u. Leipzig, 1934—1935. (Tom. IX, din « Grundriss der germanischen Philologie »). — Rec. crit. DR., VIII**, p. 289—294. PUȘCARIU, S.

139. GĂZDARU, DIMITRIE, *Die Jassyer Schule der rumänischen Philologie.* Schițează activitatea filologică a școalei dela Iași, alcătuită de Lambrior, Philippide, Pascu, Iorgu Iordan și Th. Roșculeț. (Sieb. V., LVI, p. 235—247).

140. GIURCĂ, AVRAM, *Originea limbajului*: *a)* Formele originare ale limbajului; *b)* Condițiile și procesele psihice care au determinat limbajul; *c)* Caracteristicile limbajului originar. Bibliografie. (Rev. Filos., XX, p. 142—153).

141. *Grai și Suflet*, V, 1 (1931); 2 (1931—1932). — Menț. anal. Romania, LIX, p. 470—472. ROQUES, M.

142. *Grai și Suflet*, VI. — Rec. anal. Blajul, I, p. 517—518. STOICA, V.

143. GRAUR, AL., *Mots « reconstruits » et mots attestés.* Metoda etimologiilor reconstruite, dacă ține seamă de metoda comparativă și de legile fonetice, poate fi mai justă decât cea care pleacă dela forme atestate, dar care pierde din vedere istoria noțiunii și a termenului. Forme ca: **cucuta*, **plovia-*ploia*, **agurare*, deși neatestate, trebuesc admise, pe când *apar* și câteva forme cu suf. *-ar* trebuesc socotite ca formațiuni românești, deși sunt atestate. (Bull. Ling., II*, p. 11—20).

144. GRAUR, AL., *La loi du « plus grand effort »*. Explică prin această lege o serie de cuvinte care de teama de a fi vulgare, se orientează după limba lite-

©BCU CLUJ

rară, chiar atunci când e nevoie de un efort pentru această apropiere. (Bull. Ling. I, p. 111—112).

145. HAIVAS, EM., *Limba din « Dacia Literară » și « Albina Românească »*. Fiind contemporane și moldovenești (D. L. viza toată românimea), deosebirile de limbă nu sunt prea mari, însă D. L. reprezintă un stadiu mai înaintat decât A. R., mai ales cu privire la scrierea cuvintelor compuse. (J. L., XXIV, p. 100—103).

146. IORDAN, IORGU, *Curiozități linguistice*. Articol de protest împotriva abaterilor dela normele obișnuite ale limbii și gramaticii. Fenomenul cel mai frecvent, relevat de autor, este formarea de verbe din neologisme: *a omagia, a remiza*, etc. Textul e însoțit de o listă a revistelor și scriitorilor din care au fost scoase exemplele. (Bul. Fil., I*, p. 169—178).

147. *Iordan, I., Introducere în studiul limbilor romanice.* — Rec. elog. V. R., XXV, p. 228—231. BALMUȘ, C. — Rec. anal. Bull. Ling., I, p. 121—122. BYCK, J. — Rec. crit. G. S., VI, p. 390—392. DENSUSIANU, O. — Rec. elog. Rom. Rev., XXIV, p. 263—266. FERARU, L. — Rec. crit. Z. R. Ph., LV**, p. 215—216. GIESE, W. — Rec. crit. Sieb. V., LVI, p. 297—298. KLEIN, KARL KURT. — Rec. elog. Nph. M., XXXIV, p. 203—204. LANGFORS, A. — Menț. crit. A. S. N. S., CLXIII, p. 160. R[OHLFS], G. — Menț. crit. Romania, LIX, p. 317—318. ROQUES, M. — Rec. elog. V. R., XXV, vol. 47, p. 231—233. ROSETTI, AL. — Rec. anal. A. L. A., XII, Nr. 662—663, p. 7. SACERDOȚEANU, A.

148. KEINTZL-SCHÖN, FRITZ, *Ein rumänischer und ein siebenbürgisch-sächsischer Einschub in einem ungarischen Zeitbuch des 17. Jahrhunderts*. În memoriile lui Franz Nagy-Szabó se găsesc și următoarele cuvinte românești: « Ba zo nu oj da ». (Sieb. V., LVII*, p. 208—209).

149. KNIEZSA, ISTVÁN, *Pseudorumäner in Pannonien und in den Nordkarpathen*, I. Personennamen und aus Personnennamen gebildete Ortsnamen. (Arch. Eur. Centr. O., I, p. 97—220).

150. MEILLET, A., *Le problème de la linguistique balkanique*. În studiul limbilor balcanice nu se poate aplica metoda istorică. Aci va trebui să se țină seamă de anumite tendințe generale ce le manifestă grupurile de limbi din aceeași regiune. (Rev. Et. Balk., Anul I*, tom. I, p. 29—30).

151. MUNTEANU, BAZIL, *Limba românească*. Împotriva anarhiei și superficialității care stăpânește limba românească de astăzi. « Ne lipsește o explicație filosofică a limbii, cu determinarea posibilităților ei de expresie și a legilor care domină aceste posibilități. Ne lipsește o adevărată *conștiință linguistică*, care nu se poate naște decât dintr'o definiție și caracterizare științifică a materialului expresiv ». (Gn. Rom., II*, p. 321—327).

152. NANDRIȘ, Gr., *Păstoritul românesc în Carpații Poloni în lumina Atlasului linguistic al Poloniei subcarpatine*. Materialul acestui atlas din regiunea huțulă până în Moravia și Silezia arată că terminologia păstoritului în mare parte e românească. Stabilirea păstorilor români în aceste locuri datează din timpuri foarte vechi, după cum dovedește și toponimia și unele caractere de etnografie. Termenii ungurești din această regiune nu se referă la păstorit; toponimia nu

©BCU CLUJ

arată nicio urmă. Autorul reproduce şase hărţi, concentrate în trei. (DR., VIII**, p. 138—148).

153. *Nyelvmüvelés.* [*Cultura limbii*]. Articole mărunte în care se insistă asupra greşelilor şi barbarismelor din limba Ungurilor din Ardeal. Impotriva cuvintelor româneşti introduse în ultimul timp în această limbă. (E. M., L**, p. 74—77, 171—176, 289—296, 377—380).

154. [*Panaitescu, P. P., Slavistische Forschungen in Rumänien*, în *Slavische Rundschau*, VI (1934), p. 115—118].

155. PAPADOPOL, PAUL, *Exprimarea în scris la bacalaureat.* Citează o serie de exemple cu cele mai frecvente greşeli de limbă şi de exprimare. (I. M., IV, p. 48—50).

156. PĂTRĂŞCANU, I. V., *Arta gândirii şi vorbirii.* Schiţează istoricul gândirii şi limbajului. Acestea sunt inseparabile; nu se concepe una fără cealaltă. Gândirea şi expresia ei sunt încă într'un stadiu primitiv, ele trebuesc cultivate intens. Dă indicaţiuni în acest sens. (R. G. I., XXII*, p. 33—43 şi 101—108).

157. *Philippide, Alexandru, Originea Românilor.* — Rec. crit. Sieb. V., LVI, p. 300—302. PANCRATZ, ARNOLD.

158. POP, AUGUSTIN, *Profesorul Lombard în România.* Notiţă elogioasă cu prilejul călătoriei de studii pe care L. a făcut-o în România. Se dau şi note biobibliografice despre el. (Ath., I, p. 275—276).

159. POP, S., *Le Musée de la Langue roumaine.* Istoricul, organizarea şi activitatea Muzeului Limbei Române. (Rev. Trans., I, p. 516—519).

160. *Procopovici, Al., Mic tratat de linguistică generală.* — Rec. crit. Bul. Fil., I*, p. 199—206. SCORPAN, GR. GR.

161. *Puşcariu, S., Limba română şi graiul din Ardeal.* — Menţ. Romania, LXI**, p. 246.

162. *Revista filologică*, I—II. — Rec. crit. Z. R. Ph., LIV, p. 366—372. IORDAN, S.

163. ROŞCA, I. şi DUMITRU, G. I., *Terminologie geografică.* Bucureşti [1935], Tip. « Universul ». 332 + IV p., in -8°. — Terminii sunt aşezaţi în ordine alfabetică şi sunt explicaţi pe larg. Bibliografie.

164. *Rosetti, Al., Limba română în secolul al XVI-lea.* — Rec. crit. G. S., VI, p. 389—390. D[ENSUSIANU], O. — Rec. anal. Romania, LIX, p. 154 şi LXI**, p. 219. R[OQUES], M.

165. ROSETTI, AL., *Pe marginea « Notelor » d-lui Sextil Puşcariu.* Autorul răspunde recensiei pe care S. Puşcariu a făcut-o studiilor lui: *Curs de fonetică generală* şi *Limba română în sec. XVI-lea*, în DR., VIII, p. 447 şi urm. (Rev. Ist. Rom., IV*, p. 57—64).

166. ROSETTI, AL. *Şcoala linguistică franceză.* Michel Bréal a încetăţenit în Franţa principiile linguistice. Şcoala linguistică franceză a studiat fenomenele de limbă în legătură cu societatea. Marii linguişti francezi: Rousselot, Gilliéron, Grammont, etc. (Ad., XLVIII*, Nr. 15.631, p. 30).

167. *Sandfeld, Kr., Linguistique balkanique. Problèmes et résultats.* — Rec. elog. Bul. Fil., I*, p. 214—220. IORDAN, I.

©BCU CLUJ

168. SCRABA, G. D., *Limba românească și revizionismul.* Vrea să dovedească vechimea limbii românești prin vechimea lexicului, dând o listă de termenii ce se găsesc și în limbile vechi, mai ales orientale. Aduce și dovezi din domeniul toponimiei. Aceste argumente sunt puse în serviciul antirevizionismului. (G. C., IV*, Nr. 9—10 și 11—12, p. 2).

169. SCRABA, C. D., *Filosofia limbajului.* Comunicare la Congresul internațional de filosofie dela Praga. (Era Nouă, III (1935), Nr. 3, p. 2—8, Nr. 6, p. 6—8).

170. SCRIBAN, ARH., *Școala scrisului.* Împotriva limbii de azi a ziarelor noastre. (Tin. Rom., LIII, p. 52—58).

171. SEBASTIAN, LASCAR, *De vorbă cu d-l Giulio Bertoni.* Bertoni deosebește o istorie a evenimentelor și una a gândirii; face deosebire între limbă și limbaj; gândirea are caracter de universalitate; nu e posibilă adâncirea operei de artă fără « linguistică expresivă »; creatorul de artă are o lume interioară deosebită, tot atât de reală ca și lumea exterioară în care se mișcă. Bertoni are unele înrudiri cu Unamuno. (A. L. A., XIV**, Nr. 750, p. 3).

172. *Șiadbei, I., Le latin dans l'empir d'Orient.* — Menț. anal. Romania, LIX, p. 154. R[OQUES], M.

173. ȘIADBEI, I., *Originile dialectelor române.* Iași, 1933, Tip. « Presa bună », 28 p., in -8°. (Extras din *Anuarul Liceului Național*, 1931—1932). — Examen critic al teoriilor privitoare la originea dialectelor și data separării lor, pentru a se scoate în evidență datele fundamentale ale acestei probleme, care urmează să fie lămurite. Studiul este un capitol dintr'o lucrare mai întinsă asupra acestui subiect.

174. *Șiadbei, I., Originile dialectelor române (extras din Anuarul Liceului Național* 1931—1932), Iași, 1933. — Rec. anal. C. I., VIII—IX, Nr. 3, p. 309—310. MINEA, I.

175. ȘIADBEI, I., *Problemele vocabularului român comun.* Iași, 1934, Tip. « H. Goldner », 64 p., in -8°. — După ce cercetează elementele latine și cele nelatine (preromâne, slave, iranice, vechi germane) din româna comună, ajunge la concluzia unității vocabularului român comun, fapt care dovedește existența unei civilizații unitare pe întreg teritoriul limbii românești.

176. SKOK, P., *Restes de la langue turque dans les Balkans.* Influența turcească s'a întins asupra tuturor limbilor balcanice, chiar și asupra provinciile neocupate de ei. Durează din sec. XV—XIX. Influența turcească s'a exercitat mai ales în următoarele domenii: urbanistică orientală, terminologie bancară, a meșteșugurilor, expresii de politeță, bucătăria orășenească, parte din viața industrială, îmbrăcăminte orășenească, înjurături, viață pastorală. Turcismele s'au propagat mai ales prin cântece populare. În domeniul limbii, Turcii au lăsat sufixe, superlativul absolut, adjective indeclinabile, verbe. Autorul citează cuvinte arabo-persane, grecești și franțuzești transmise în Balcani prin Turci. (Rev. Et. Balk., Anul I*, tom. II, p. 247—260).

177. SKOK, P., *Zum Balkanlatein,* IV. « Zur äusseren Geschichte ». « Phonetik des Balkanlateins ». « Morphologisches ». « Wortbildung ». « Syntax ». « Lexikalisches ». (Z. R. Ph., LIV, p. 175—215, 424—499).

©BCU CLUJ

178. STĂNESCU, P. P., *Ca să înțeleagă și poporul.* Numeroase exemple de greșeli din limba actuală, care o fac inaccesibilă poporului. (Gd. Vr., II*, Nr. 8, p. 25—28).

179. STĂNESCU, P. P., « *Mult e dulce și frumoasă* ». Alte greșeli din limba de astăzi, mai ales sintactice. (Gd. Vr., III**, Nr. 1, p. 20—23).

180. *Tagliavini, C., Studi rumeni,* I—IV. — Rec. crit. Z. R. Ph., LIV, p. 375—379. IORDAN, I.

181. TODICA, GAVRIL, *Modă și capricii în limbă.* Unitatea limbii noastre se manifestă, fără îndoială, în structura ei fundamentală latină. (Unirea, XLIII, Nr. 12, p. 1—2; Nr. **13,** p. 2—3).

182. TRAGER, GEORGE L. *On the Classification of the Romanic languages.* (Rom. Rev., XXV*, p. 129—136).

183. TREML, LAJOS, *Der dynamische Wortakzent der ungarischen Lehnwörter im rumänischen.* (Bull. Ling., II*, p. 34—66).

184. TREML, LAJOS, *Linguistique romane.* Autorul rezumă și articolele lui de filologie românească apărute în periodicele maghiare. Se ocupă de rom. *feliort* < ung. feljarat și *cu nechiumurluita* < ung. kimélni, nu kémlelni cum credea Lacea (Dacorom., IV, 778). Tot ung. sunt și *foglăluitŭ, alenușagu, felălet.* Termenii *cĕpenyélt, szaun* sunt românisme în limbajul Ciangăilor din Moldova. Tot dela Rom. au trecut la Ung. din Ardeal *basgulubás, bezerő, cire.* În altă parte a art. atinge chestiunea continuității Românilor în Nordul Dunării. (R. E. H., XI, p. 112—114).

185. *Treml, Lajos, A románság őshazája és a kontinuitás. (La patrie ancestrale des Roumains et sa continuité).* Recensia expune părerile lui Treml despre continuitatea Românilor în Dacia. El respinge orice lucrare care admite originea nordică a Românilor. Crede că, dacă Aromânii, Megleniții și Istro-românii s'au format în Sud, tot acolo trebue să se fi format și Dacoromânii. Patria lor pe care nu o precizeaz o crede, făoarte mică. Invocă asemănările linguistice cu albaneza și unele date toponimice neobiectiv alese. Susține că Românii au venit în Ardeal în jurul sec. XVI. Recensentul arată că lucrarea e subiectivă. Iar pentru a arăta că Treml greșește, aduce ca mărturie invazia Românilor în Galiția în sec. XI, anumite forme linguistice împrumutate Slavilor de Nord și cronicarii vechi unguri cari recunosc că la venirea lor au găsit pe Români în Ardeal. Treml însuși e obligat să recunoască prezența unei populații latine, dar care n'ar fi fost românească. Lucrarea mai cuprinde și alte inexactități. (Rev. Trans., I*, p. 397—407). DRĂGANU, N.

186. VASILIU, AL., *Descântece din Moldova.* Sunt redate 47 descântece, precedate de câteva lămuriri linguistice. (G. S., VI, p. 248—305).

187. *Valkhoff, M., Latijn, Romans, Roemens.* — Rec. elog. crit. R. H., p. 74—75. IORGA, N.

188. WAGNER, L. M., *Über die Unterlagen der romanischen Phraseologie (im Anschluss an des Petronius « Satyricon »).* Autorul arată că o serie de expresii din limbile romanice își au corespondentul în proverbe lat. Pentru limba rom. a găsit următoarele: *a se duce, du-te, nu încape îndoială, a ploua cu găleata, din fir în*

©BCU CLUJ

păr, a trage cu coada ochiului, a-și lua inima'n dinți. Unora nu le-a găsit echivalent latin, ci numai în alte limbi romanice. (V. K. R., VI, p. 1—26).

189. *Wartburg, W. von, Evolution et structure de la langue française.* — Rec. crit. DR., VIII**, p. 294. PUȘCARIU, S.

190. ZAUNER, PROF. DR. ADOLF, *Principii de filologie romanică. Lexicon și Vocalism.* Partea I. Traducere după originalul german cu aplicațiuni și adnotațiuni pentru limba română, de I. DIACONESCU. Pitești, 1935, Tip. « St. Voiculescu », 235 p., in—16°.

DERIVAȚIE

191. BYCK, J., *Le féminin péjoratif (Mélanges).* Se explică pentru ce o serie de cuvinte cu suf. fem., se întrebuințează cu sens pejorativ, la adresa bărbaților. (Bull. Ling., I, p. 108—110).

192. DRĂGANU, NICOLAE, *Numele proprii cu sufixul -șa.* Cluj, 1933, Tip. « Cartea Românească », București, 40 p., in -8° (Biblioteca Dacoromaniei, Nr. 7), — Sufixul *-șa* < sl. *-ša* nu mai este viu în limba română. El a fost în limba veche. de exemplu *Lupșa* < *Lupu, Lupea.* Puterea lui a încetat odată cu dispariția influenței slavone. —Rec. anal. Bul. Fil., II**, p. 269—271. ISTRATE, G. — Menț. U. J., XIV*, p. 402.

193. GRAUR, AL., *Un suffixe singulatif en roumain.* După substantivele terminate în *-eț, -eți*, s'a creat un singular *-ete*, pentru evitarea unei confuzii. Sufixul s'a întins și asupra substantivelor care au singularul la fel cu pluralul: *scai, ochi*, etc. De aci a trecut ca sufix *singulativ* al substantivelor colective, sau care arată o substanță continuă, apoi pentru a individualiza, s'a folosit la diminutive, augmentative, nomina agentis și instrumenti. (Bull. Ling., II*, p. 246—249).

194. GRAUR, A., *Nom d'agent et d'adjectif en roumain.* — Menț. Romania, LXI**, p. 246. R[OQUES]. M.

195. PETROVICI, E., *Sufixul -oiu (-oňu) în toponimie.* În Banat suf. *-oňu* se folosește la formarea numelor de familie, întocmai ca *-escu.* Pe Valea Jiului acest sufix formează nume de sate. (DR., VIII**, p. 181—182).

DIALECTOLOGIE

196. BONJUG, N., *Dela « Grecii » din satul Regele Ferdinand, Tulcea.* Texte de folclor și crâmpeie din vorbirea uzuală în care sunt amestecate multe cuvinte și expresii românești. (A. D., XV**, p. 78—86).

197. CIAUȘIANU, G. F., *O seamă de cuvinte.* Câteva cuvinte dialectale explicate, culese din Făurești-Vâlcea. (Lan., I*, Nr. 4—6, p. 50).

198. PETROVICI, EMIL, *Graiul Carașovenilor.* Studiu de dialectologie slavă meridională. București, 1935, « Imprimeria Națională », XII + 272 p., in -8° (Biblioteca Dacoromaniei, Nr. 8). — Carașovenii, Serbo-croați veniți în Banat probabil în sec. XV, din vechea Sârbie (regiunea orașului Prizren), au primit elemente românești relativ arhaice. Astfel au cuvinte cu *l'* (palatal) păstrat, de exemplu *strigl'ata* « străghiață » *mal'* « maiu », *fél'in* « fin », v. p. 99—101. Sufixe

©BCU CLUJ

românești: *-asa* < *easă*, p. 131, *-iia* < *-ie*, p. 134 *-oń*, *ońa* < *-oiu*, *-oaie*, băn. *-oń*, *-oańe*, p. 140. Multe împrumuturi lexice.

199. ȘANDRU, D., *Enquête dans le pays des Motzi*. Observații generale asupra lexicului din țara Moților, dintre care sunt de relevat rotacismul și conservatismul în limba femeilor. Urmează numele subiectelor anchetate, apoi un capitol de fonetică, morfologie, vocabular și textul a 50 de texte anchetate cu fonograful. (Bull. Ling., II*, p. 201—237).

200. ȘANDRU, D., *Enquêtes linguistiques du laboratoire de phonétique experimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest*. III. Lăpușul-de-Sus. Se dă o sumară descriere a satului, câteva date despre subiectele anchetate. Urmează observații de fonetică, morfologie, sintaxă, vocabular, asupra materialului obținut. Se reproduc textele anchetate. Ancheta a fost făcută (50 de texte) cu fonograful, iar altă parte cu două chestionare (primul cu 78 de chestiuni), al doilea cu cuvinte. Studiul mai cuprinde o hartă a regiunii și 13 fotografii ale subiectelor anchetate. (Bull. Ling., III**, p. 113—177). — Menț. elog. V. Bas., II**, p. 413. ȘTEFĂNUCĂ, P.

201. ȘANDRU, D. și BRÂNZEU, F., *Printre Ciobanii din Țina*. Proză și poezie transcrise în graiul local, însoțite de un glosar. Aci sunt trecuți și termeni care se găsesc și în alte regiuni; glosarul interesează fonetica și morfologia. (G. S., VI*, p. 193—247).

202. ȘTEFĂNESCU, DOBRE, *Cuvinte dialectale*. Rectificarea explicațiilor, date de G. T. Niculescu-Varone cuvintelor dialectale din Ialomița, publicate în *Izvoraşul*, Nr. 9, 1933. (A. L. A., XIII*, Nr. 717, p. 2).

203. ȘTEFĂNUCĂ, P. V., *Folklor din județul Lăpușna*. Se dă și un glosar cu explicarea cuvintelor din textele publicate. (An. Arh. Folkl., II, p. 89—180).

204. VORNICU, GH., *Maramurășul*. Articolul cuprinde sumare însemnări despre limba din Maramureș: tendințe de-a elimina ultima parte a cuvintelor; nomenclatura din îmbrăcămintea, obiectele casnice și uneltele țăranului. (C. T. C., XV*, p. 16—19).

ETIMOLOGII

205. CANDREA, I. A., Rom. *aldan* « un fel de cânepă » < vsl. **hladanŭ* < *hlądŭ* « virga », se atestă și în limbile slave; rom. *bărăta* « gronder » < lat. vulg. **balatrare* « crier » < *balatro* « cabotin »; se atestă și în alte limbi romanice; rom. *breabăn* ca nume de plantă precum și numele toponimice și onomastice **bebrĭnŭ* < *bebri*, *bibrŭ* sau *bobrŭ* « castor », animal care a trăit prin aceste regiuni; cf. și exemple din alte limbi; rom. *dibui* « a căuta pipăind » < vsl. *uděbnąti* > *debnją* « marcher à pas de loup », *debją* « s'aprocher furtivement » (prin contaminare cu *dibaci* care și el ar putea deriva din *debnją*); rom. *dichiu*, unealtă de cismărie < ung. *dikics* [etim. dată și de C. Lacea, DR., II, 901]; rom. *gripcă* « racloir » < bulg. *ogribka* < *ogribam*; rom. *juvelnic* « sac de pescuit, un fel de coș mare de nuiele împletite în care se păstrează peștele viu, prins cu alte instrumente » < bulg. *živělniků*, cu sens asemănător; rom. *pațachină*, nume de

©BCU CLUJ

plantă rău mirositoare și nume de ocară pentru femeile leneșe < sârb. *pasjakovina*, numele aceleiași plante « rhamus catharticus »; cf. și în friulană; rom. *seca* « a tăia » < lat. *secare*, înlocuit de *sĭccare*, « a seca » e cunoscut în expresia « mă seacă la inimă », identică cu « mă taie la inimă »; cf. în bulgară aceeași expresie; rom. *toropală* « ciomag, măciucă » < gr. și ngr. ῥόπαλον cu articol τὸ ῥόπαλον, cu același sens, devenit *toropală* prin aglutinarea articolului; există și varianta *toroipan*. (G. S., VI, p. 310—326).

206. DENSUSIANU, OV., Rom. *iortoman* < turc. tăt. *jort* « a alerga, a merge în trap » + *-man*, temă turco-tătară ce înseamnă « stând în frunte, mai mare, arătând în grad mai înalt o anumită însușire »; această temă a devenit suf. ca în *karaman*, etc.; *iortoman* a însemnat mai întâiu « cal cu mers bun, care merge în trap », apoi un « călăreț bun », și în sfârșit « viteaz, voinic ». D. consideră pe *iortoman* ca împrumut cumano-peceneg; rom. *oacăr* < lat. **obaquilus*, un derivat al lui *aquilus* « de coloare întunecată, aproape negru », e atestată forma *subaquilus*; **obaquilus* > **oacer* > *oacăr*, trecere paralelă cu **mesteacen* > *mesteacăn*; arom. *ǫacărn* e influențat de « *murnu* », iar forma *ocren* e reluată din bulg.; *oacăr* înseamnă « oaie cu mici pete negre sau ruginii pe piept, pe bot », etc. (G. S., VI, p. 313—319).

207. DRĂGANU, N., *Bărăgan*. E de origine cumană sau pecenegă: *borayan*, *Băragan* > *Bărăgan*; a fost la origine probabil nume de persoană; *barancă* = piele de miel tăiat îndată după fătare, e în legătură cu ung. *bárányka* < *bárány* < sl. *baranŭ*; *bedearcă* = covățica... în care se pune chiagul de strecurat < ung. *vederke* < *veder* < sl. *vědro*; vezi rom. *vadră*; *boacănă* < ung. *bakana*, *bakkanó* « groapă, hop », iar aceasta din verbul *bakkan* = izbește, scutură; *mont* între alte înțelesuri îl are și pe cel de « resturi, rămășițe » < ung. *mont*. (DR., VIII**, p. 132—137).

208. EMERIT, MARCEL, *Sur l'origine de la « fierie »*. < turc. *uhrie*. Despre diferitele forme și înțelesuri pe care cuvântul le are în românește și turcește. (R. H., X, p. 31—33).

209. GÁLDI, LÁSZLÓ, *Fanti*. Cuvântul dialectal săcuiesc *fanti* nu poate fi derivat din rom. *fante*, cum propune *Etymologiai Szotár*. El face parte din familia *fantorog-fancsorog*. (M. Ny., XXXI**, p. 330).

210. GRAUR, AL., *Contribuție la « Influența orientală »*. Dă etimologia sau dă numai indicații, despre următoarele cuvinte românești de origine turcească: *hop așa* < turc. *hoppaha*, *pașan*; *bageac*, *bageacă* < *bağak*; *ciacâie* sau *ciachie* < *čaky*; *chiose* < *köse*; *cușcuș* < *kuskus*; *geamandură* < *šamandura*; *ghïoci* < *göč*; alături de *haide*, există și *hade*, *hadi* < *hade*; *hopala* interj. < *hoppala*; *iadeș* < *iades*; *iavaș* < *iavaš*, *lastic* < *lastik*, *mostra* < *mostra*; *năut* < *nuhud*, iar *nohot-nout*; cf. ngr. *νωώτ*; *hotozbir*, *otuzbir* < *otus bir* [etim. dată și de V. Bogrea, DR., IV, 836—837].; *pisică* < *pisika*; *ţuhal* < *čuval*; *varda* interj. < *varda*; cele mai multe din aceste cuvinte se găsesc și în ngr. Se semnalează termenii românești: *mămăligă* și (*μαμαλίγα*) *βραšοβι* căruță brașovenească, în graiul Grecilor din Rumelia. (G. S., VI, p. 330—333).

211. GRAUR, AL., *Roum. guraliv*. Etimologia acestui cuvânt este bulg. *govorliv* (D. A.) încrucișat cu rom. *gură*. Autorul crede că pentru explicarea voca-

©BCU CLUJ

lismului lui *guraliv*, a fost nevoie şi de influenţa bulg. *mălčaliv* « taciturn, liniştit ». (Bull. Ling., III**, p. 187).

212. GRAUR, AL., *Rom. fraier*. Susţine etimologia dată altădată < germ. *Freier*; rom. *iepar*, completări pentru răspândirea şi înţelesul acestui termen; rom. *neam* « de loc » nu ar veni din ung. *nem* « speţă, gen » ci din negaţia ung. *nem* « nu »; rom. *stei* « cu stea în frunte » < lat. **stelleus*, desvoltat paralel cu *stellatus*; expresia *cu capul gol* « a face o acţiune... cu atâta grabă încât să nu-ţi rămână timpul să-ţi iei căciula »... (G. S., VI, p. 335—336).

213. GR[ECU], V[ASILE], *Lat. si* > *să* = *dacă*. Citează un document din 1643 a lui Matei Basarab. (*Arhivele Olteniei*, IV, Nr. 18—19, p. 182), în care *să* = dacă. (C. Cos., VIII, p. 457).

214. IOGU, G., Rom. *bindisi* « daigner » < aoristul turc. *beyendi* al verb. *beyenmek* cu acelaşi sens; rom. *boştur* < turc. *boš-tur*; rom. *coşcov* « creux » < turc. < *kos-kof*, superlativul adj. *kof* « creux »; rom. *undrea* < turc. *öyöndure* sau *öyendere* « aiguillon ». (G. S., VI, p. 338—339).

215. IORDAN, IORGU, *Note linguistice*. Se dă sensul, variantele, funcţiunea, etimologia termenilor următori: *acest(a)*, *aiuri*, *ala-bala*, *arde*, *auzi*, *boambă*, *buiede*, *calendroiu*, *chitcăit*, *cic-cea*, *coltuc*, *corgăn*, *crancâu*, *dadă*, *damă*, *doar*, *dupac*, *feşteli*, *filfison*, *fit*. (Bul. Fil., I*, p. 110—160).

216. IORDAN, IORGU, *Baider*, a suferit următoarea evoluţie semantică: voalul baiaderelor a devenit voalul purtat de femei, ca podoabă, apoi şalul purtat de băieţii dela mahala; acesta fiind făcut din anume stofă, în dungi, *baeder* a devenit şi numele acestei stofe dungate. *Fleoancă* ca şi alte cuvinte: *fleoancă*, *fleanţă*, *fleoarcă*, *fleoarţă*, *fleştenic*, *fleştură*, *fle(a)ură*, înseamnă toate cârpă, femeie uşoară şi gură, ca şi în alte limbi; toate sunt de origine onomatopeică. În afară de exemplele citate, autorul mai dă în număr mare alţi termeni şi variantele lor ca făcând parte din acelaşi grup de onomatopee. Cele mai multe au la bază grupul *fl*, *pl*, *bl*, altele au intercalat o vocală între consoane. O altă serie prezintă grupul lab. + *r*. Autorul n'are siguranţa deplină că acestea ar aparţine în întregime domeniului onomatopeic. Pentru *găbji* cu două variante: *găbşi*, *găbăşi*, I. I. propune ca etim. turc. *gabz*, combătând pe cea propusă de D. A.; o desvoltare paralelă are şi *zăpsi* < *zapt*; pentru *înţesa*, după ce respinge etimologiile date, propune *înţesta* (*înţestat*) < *în* + *ţeastă*. (Bul. Fil., II**, p. 164—203).

217. IVĂNESCU, G., Dă etimologia următoarelor cuvinte: *clădăr* (*clădăr*) < gr. * *χλαδάρι*, cu alte schimbări pe teren rom.; *ţuhal* < ngr. demot. *τζουβάλι* « sac de cuir »; *mânânc* < *mănduc* + *mănc*; *lumină*, *rugină* < derivat al verbului *lumină* şi *rugini* prin anal. cu *cunună-cunună*, etc.; *Alistar*, nume *propriu* < ngr. şi vgr. *Ἀριστάρχος*; *Sturza*, *Şendrea* < *sturz* + *-ea*, *Şandru* + *-ea*; *Vladnic*, nume topic < *hladnic*; *Răbîia* nume topic < sl. *rabynja*. (Bul. Fil., I*, p. 161—168).

218. MELICH, J., *Über das ungarische Wort « tábor »*. Cuvântul care se găseşte şi în româneşte: *tabără*, e de origine turcă; el a fost trecut în limbile europene prin intermediul Ungurilor. (U. J., XV**, p. 529—540).

©BCU CLUJ

219. MELICH, J., *Zur slavischen Wortforschungen: ung. határ « Grenze Gebiet » und seine Sippe.* Originea, evoluția, sensul cuvântului *hotar*, care se află și în românește. (Sl. Rev., XI, p. 360—368).

220. MORĂRESCU, I., *Atît(a) amar de vreme.* Propune ca etimologie pentru *amar*, subst. fem. *mare*, înlocuit apoi prin adj. *mare* și ajuns prin etimologie populară *amar*. (Bul. Fil., I*, p. 178—181).

221. MOROIANU, G., *Asupra formei « amiroană » din graiul săcelean.* Precizează sensul lui *amiroană* și confirmă întrebuințarea lui în graiul din Săcele. (G. S., VI, p. 339).

222. MUȘLEA, ION, *Iarăși « mură » la Dacoromâni.* Cea mai veche mențiune a acestui cuvânt cu sensul de « foiosul vitelor » este din 8 Ianuarie 1792 a lui Mihail-Vodă Șuțul. (DR., VIII**, p. 212—213).

223. PUȘCARIU, SEXTIL, *Etimologia verbului « ridica ».* În « *In Memoria lui Vasile Pârvan* ». București, 1934, « Cartea Românească », p. 291—295. — Lat. *rigidus* în afară de sensul « țeapăn » îl avea și pe cel de « drept ». Trebue plecat dela *rigdus*, cu derivatul **rigdicare*; grupul *gd* a avut soarta lui *ct* pierzând pe *g* (*c*) înainte de accent.

224. PUȘCARIU, SEXTIL, *Etimologii. Cosmă de vin, Cosmă Dămin, Cosmă d'amin*, din poezia populară are la origine numele celor doi doctori *Cosma și Damian*; *Costelbă* < *cu* + *o* + *steblă* (de busuioc) « cu un mănunchiu » < sl. *steblo*; *Coster* < *coșteiu* « castel » < ung. *kastely*; arom. *giumbă* < latina vulgară **ģumba*, variantă a clasicei *gibba*; *se înjunghie a râde* derivă dela verbul *jimba, jimbi*, de origine, probabil, slavă. Prin etimologie populară și palatalizarea labialei *jimba* > *junghea; jimbat* mai înseamnă și « zâmbat », iar *jimb* « stirb ». Expresia « zâmbește a râde » vine tot de aci. Cuvântul e cunoscut și la Aromâni; un verb *zsimběleg* « a flecări » se află și la Unguri. *Jărui* « a îndoi pânza »; îndoitul pânzei se face cu *jăruitorul;* dela instrument termenul a trecut la verb. *Jiganie, juvalaie*, sunt derivate din tulpina slavă *žeg* — care a dat numeroase derivate în românește. Alb. *pregatis* < rom. *pregăti. Răbda* < lat. **rabidare* care explică și forma arom. *aravdu*; alternanța *răbda-rebda* e paralelă cu *rapede-repede, fațe-fețe*. (DR., VIII**, p. 112—131).

225. PUȘCARIU, SEXTIL, *Un cuvânt din timpul migrațiunilor.* În *Academia Ortodoxă, Cincizeci de ani* (1884—1934). Cernăuți, 1935, p. 139—140. — Cuv. *cutropi, cotropi* < *cu trop. Trop* < germ. *Thorp* (lat. medievală *troppus* = turmă).

226. SACERDOȚEANU, Al., *Un cuvânt latin: « Cerga ».* Lat. *serica, sarica, sirica, serga* > rom. *sarică* și *cerga*. Cuvântul există și în alte limbi romanice. (R. I., XXI**, p. 321—324).

227. SPITZER, LEO, *Arom. mamă « Kinderpapp », rum. mămăligă « Polenta ».* Copiii dau numele de « mamă » și la mâncare. (DR., VIII**, p. 131—132).

228. SPITZER, LEO, *Atît(a) amar de vreme.* Contrazice explicația dată de Morărescu care derivă pe *amar* din subst. *mare* devenit adj. *mare* apoi *amar*, susținând că forma originară a expresiei este cu adj. *amar* și că expresia rom. cuprinde și noțiunea de cantitate și cea de durere. (Bul. Fil., II**, p. 162—164).

©BCU CLUJ

229. SPITZER, LEO, *Rum. mire « Brăutigam »*. Tratează originea şi desvoltarea semantică a acestui termen. (Rev. Et. Balk., Anul I*, tom. I, p. 270—272).

230. TAGLIAVINI, CARLO, *Miscelanea etimologica balcanica. Sui nomi della cutrettola in albanese*. (Rev. Et. Balk., Anul I, tom. I, p. 165—171).

231. TAMÁS, LAJOS, *Az oláh ev és a magyar év összevetéséhez*. Combate pe H. Sköld, care derivă pe rom. *ev* din ung. *év*. Cuvântul românesc este un neologism din lat. *aevum*. (M. Ny., XXX*, p. 243).

232. TAMÁS, LAJOS, *Bândoc*. Cuvântul acesta a cărui etimologie Dicţ. Acad. Rom. n'o cunoaşte, îşi are originea în ung. dialectal *bando*, din care s'a format după anologia lui *mnijinău-mńijinoc*. (M. Ny., XXIX, p. 310).

233. TAMÁS, LAJOS *Bödölö*. Originea acestui cuvânt unguresc dialectal din Călăţele este rom. *budalău* < ung. *bödön(y)* > rom. *budăiu* + suf. *lău*. (M. Ny., XXIX, p. 182—183).

234. TAMÁS, LAJOS, *Chelteu*. Probabil etimologia cuvântului este din ung. dial. *töltö*, nu ung. *költö*, aşa cum afirmă Drăganu, DR., III, p. 711—712. (M. Ny., XXX*, p. 55—56).

FONETICĂ

235. CIREŞ, V., *U final în limba română*. Pentru păstrarea lui în cuvinte ca *voiu, puiu, războiu*, etc. (A. L. A., XIII*, Nr. 706, p. 6).

236. DOBRESCU, AL. V., *Sunetele vorbite şi expresiunea lor*. Bucureşti, 1935. Ed. « Cartea Românească », 12 p., in -8°.— « Ne propunem a arăta valoarea expresivă a sunetelor vorbirii, întemeindu-ne pe exemple alese din poezia română ». Autorul împarte aceste sunete în: 1) « Tonuri » şi 2) « Sgomote ». Tonurile sunt împărţite în vocale şi nazale, iar sgomotele în lichide, explosive şi spirante. La sfârşit un tablou al sunetelor cu valoarea lor expresivă.

237. GRAUR, AL., *Notes sur les diphtongues en roumain*. Se ocupă de diftongii cu *i, u*, apoi *ea, eo, oa*. Cercetează situaţia lui *i* faţă de sunetele înconjurătoare care-i determină calitatea de element de diftong sau vocală, apoi: accentul, contragerea, note de fonologie, morfologie, diftongii cu *i* în neologisme. Accentuarea din *aud*. La diftongul *ea* crede că motivul monoftongării în *a* e analogia cu cuvintele care au alternanţa *a-ă*. Diftongul *eo* se întrebuinţează mai des în onomatopee, precedat de *r* sau grupul *şt*. Examinează situaţia lui *oa* în neologisme, după labială (de exemplu: *corvadă, crohmală, farmec, foame, foamete*). Încearcă o explicaţie pentru: *creier, greier, roora, prier, treier, proora, prooroc*, presupunând că silaba în plus a acestor cuvinte se datoreşte consonantei + *r* care precedă şi *r* care urmează (brisure). Tot în legătură cu acest fenomen pune şi desvoltările diferite ale lui *nour* şi *bour* faţă de *cot*. (Bull. Ling., III**, p. 15—53).

238. IVĂNESCU, G., *Din fonetica evolutivă a limbii române (cu câteva discuţii de fonetică generală)*. I. *Soarta diftongului latinesc au*. În Moldova, Muntenia şi Oltenia diftongul există numai final, iniţial şi medial, se păstrează numai în silabă deschisă şi urmat de o explozivă velară; *eu* are aceeaşi situaţie; *ou, iu, îu* există numai în monosilabe şi final. În celelalte provincii situaţia e alta. În Banat: *u*

©BCU CLUJ

din diftong > *p*, *b*; în istrorom. > *v*, *w*, *m*, *p*; în arom. > *v*, *f*; în meglenorom. și în Ardeal se păstrează. În afară de diftongul *au* se mai tratează soarta grupelor *br*, *bl*, *mn* intervocalici, explicând transformarea lor în *ur*, *ul* și *um*, fie prin influența lichidelor ce urmează — la *ur* și *ul* — fie prin aceea a vocalelor. Faza intermediară dela *b*—*u* a fost *w*, *mn* > *un* a rezultat din aceleași tendințe fonetice. Autorul crede că fenomenul e românesc. În legătură cu explicarea faptelor de mai sus, atinge probleme generale de linguistică. (Bul. Fil., II**, p. 128—167).

239. LOMBARD, ALF. *La prononciation du roumain.* Uppsala, 1935, A. R. Lundequistska bokhandeln. — Studiu de fonetică descriptivă asupra pronunțării limbii românești așa cum e vorbită de Bucureștenii culți care caută să evite regionalismele, mahalagismele și arhaismele. E bazat pe materialul adunat în cursul lunei Decemvrie 1934 dela un singur « subiect », student al Facultății de Litere din București. — Rec. crit. Bull. Ling., III**, p. 191—193. GRAUR, AL. — Rec. anal. Bul. Fil., II**, p. 257—261. IVAȘCU, G. — Rec. crit. DR., VIII**, p. 269—272. PETROVICI, E.

240. KUEN, H., *El dialecto de Alguer y su posicion en la historia de la lengua Catalana.* Barcelona, 1934, Biblioteca Balmes, 130 p., in -8°. —Autorul arată (p. 34) că *ă* și *â* românești nu pot fi identificați cu un *o* și *u* nerotunjit și dă (p. 35—36) opt figuri în care se arată, după « sensația musculară » a autorului, care sunt locurile de articulațiune a acestor vocale în comparație cu ale altora.

241. PERUSSI, C., *Fiziologia limbajului.* Scurtă descriere a aparatelor care produc vocea: aparatul respirator, laringele, aparatul de rezonanță. Urmează o expunere sumară a felului cum se produc sunetele. Textul e însoțit de planșe explicative. (R. G. I., XXI, p. 260—267).

242. PETROVICI, E., *Le pseudo* i *final du roumain.* E vorba de definit *-i* aton de genul: lup*i*, dorm*i*, vulp*i*; autorul amintește părerile câtorva filologi și îi găsește următoarele particularități: *-i* are caracterele unui *i*; laringele la emiterea lui *-i* nu vibrează; e foarte scurt, nu formează silabă. E doar un gest al gurii, după consonante finale, dar suficient pentru a juca un rol în morfologie. Rezultatele experimentale sunt notate pe trei grafice comentate de autor. (Bull. Ling., II*, p. 86—97).

243. ROSETTI, AL., *Contributions à l'analyse phisiologique et à l'histoire des voyelles roumaines ă et î.* Experiențele făcute de autor cu roentgenograme au dus la următoarele rezultate: *ă* e o vocală posterioară medială deschisă, iar *î* posterioară închisă. D. p. d. v. al cavității bucale *ă* face parte din grupa *e*, *i*, iar *î* din grupa *o*, *u*. Asupra istoriei lui *ă* și *î* constată următoarele: *a* și *e* neaccentuat trec la *ă* în mod spontan, fără influența consoanelor înconjurătoare; *ă* românesc reproduce pe *r* bulg. În flexiune *a* > *ă* la pluralele, în *-i* și *-uri*. Această trecere este analogică. *E* > **ö* > *ă* precedat de ocluziva labială, fricativă labiodentală sau vocală labială, dacă în silaba următoare nu există vocală palatală; *e* accentuat sau nu > *ă* după *s*, *ș*, *ț*, *r*, *z*, *ž*. — *î* < *ă*, dialectal în Moldova ca o tendință generală de a pronunța pe *ă* închis *(casî)*; *é* > *ă* > *î* când era urmat de *n* sau *m* + consoană și când acestea erau grupate în aceeași silabă; în această categorie intră cuvinte de origine străină; *é* > *ă* > *î* precedat fiind de ocluzivă

©BCU CLUJ

labială sau fricativă labio-dentală şi urmând în aceeaşi silabă ocluzivă nazală fără ca în silaba următoare să existe vocală prepalatală; acest fenomen e necunoscut în dialecte. — *î* mai provine din *i* precedat de *r, ţ, s, z*. Acest sunet a mai fost împrumutat şi din bulgară, polonă, rusă şi turcă. Afară de trecerea spontană a lui *a* şi *e* > *ă*, în celelalte cazuri se remarcă influenţa sunetelor înconjurătoare. Trecerea lui *ă* > *î* se face dintr'o tendinţă generală de a pronunţa pe *ă* închis. Articolul mai cuprinde 23 de schiţe cu pronunţarea *ă, î*, patru radiografii, trei tablouri indicând gradul de închidere şi deschidere şi unul indicând distanţele. (Bull. Ling., III**, p. 85—112).

244. *Rosetti, Al., Curs de fonetică generală.* — Rec. crit. Bul. Fil., I*, p. 187—198. IVĂNESCU, G.

245. ROSETTI, AL., *Remarques sur la détente des occlusives roumaines en fin de mot.* Cercetări experimentale cu înregistrarea vibraţiilor pentru sunetele finale. (Bull. Ling., I, p. 58—88).

246. ROSETTI, AL., *Remarques sur les diphtongues.* Propune următoarea definiţie: « diftongul e o urmare de două sunete vorbite de deschidere diferită (semi-vocală + vocală: *ya*, sau vocală + semi-vocală: *ay*), rostite în aceeaşi silabă, cu o singură tensiune musculară, articulaţia celor două elemente depinde una de alta ». Studiul e însoţit de nouă grafice explicative. (Bull. Ling., II*, p. 21—33).

247. ROSETTI, AL., *Sur la théorie de la syllabe.* Discută teoriile cunoscute. Personal crede că în delimitarea silabei decide suflul expirator şi muşchii respiratori. Limita silabei se face « la locul unde printr'un nou efort muscular se trece dela o mişcare muscuiară descrescândă la una crescândă ». Pentru silaba cu vocale « aceasta e constituită dintr'un element sonor aşezat între două depresiuni de sonoritate ». Silaba se află deci la o culme de sonoritate. Se face şi o delimitare psihologică, a vorbitorului; aceasta se face pe grupuri linguistice. (Bull. Ling., III**, p. 5—14).

FONOLOGIE

248. BURGER, A., *La palatalisation et la diphtongaison.* Studiază diftongarea lui *ę, ǫ* în limbile romanice şi în slavă. Pune acest fenomen în legătură cu palatalizarea, ca o consecinţă a opoziţiei între consonantele palatalizate şi cele nepalatalizate. Faptul interesează şi limba română care furnizează câteva exemple. (Romania, LXI**, p. 128—144).

249. BYCK, J., *L'alternance d, ž.* În Oltenia şi jurul Bucureştilor, alături de alternanţa *d—z* se cunoaşte şi *d—ž*: *crud -cruzi* şi *cruji*. Aceasta s'ar explica prin influenţa cuvintelor ca: *obraz -obraji*; s'a sărit dela *d* la *ž*, înlăturându-se *z*. (Bull. Ling., III**, p. 189—190).

250. GRAUR, A. şi ROSETTI, AL., *Sur le traitement des groupes lat. « ct » et « cs » en roumain.* Se cercetează evoluţia acestor sunete în albaneză, unde *ct* > *it, ft, cs* > *š, fš*. În română evoluţia lor a fost pusă în legătură cu accentul; s'a propus şi o explicare prin sunete intermediare: *cs* > **hs* > *fs* > *ps*; *ct* > **ht* > *ft* > *pt*. În studiul de faţă caută să se arăte că *ct* > *pt* ca o reacţie contra unui

©BCU CLUJ

grup (*ct*) neobișnuit în limbă, *cs* > *s* încă în latina vulgară; pe alocuri *cs*, trecut în *fs*, s'a menținut ca o reacție la asimilare și ca o rămășiță a vechii pronunțări. Articolul e completat cu o anexă: *Le traitement du groupe lat.* cs *dans la flexion du parfait roumain*, în care se caută din nou a se demonstra că evoluția *ct*, *cs* s'a făcut independent de accent. După ce se stabilesc formele de conjugare, se insistă asupra perfectelor terminante în *-s*: *duxi*, *planxi*, în care *cs* ar fi dat *s* pe cale fonetică. Participiile în *ct* s'au orientat după perfectele: *duse*, *plânse*. Cele patru verbe în *ps*: *supse*, *coapse*, *fripse*, *înfipse* ar fi mai recente. Dacă în aromână aceste cazuri sunt mai dese, este pentrucă aci participiul a influențat perfectul, nu invers, ca în dacoromână. (Bull. Ling., III*, p. 65—84).

251. *Minea, I., In legătură cu originea literei ↑ la noi, în Cerc. Ist., VIII—IX* (1932—1933), Nr. 3. — Rec. crit. Rev. Ist. Rom., IV, p. 339—341. BOGDAN, DAMIAN P.

252. PETROVICI, E., *Băn. u̯ > w, v, b, p.* Acestea sunt false regresiuni, în dorința de a evita formele cu *u̯* caracteristice Slavilor. Regresiunea s'a făcut când Slavii, pe cale de românizare, evitau nota străină din graiul lor. (DR., VIII**, p. 180—181).

253. PETROVICI, E., *Contribuții la rotacism. La Moții din Scărișoara.* A constatat că *n* născut din *r* prin desrotacizare, nu se palatalizează, cum se întâmplă în mod curent cu celelalte cazuri de *n* + *e*, *i*. Palatalizarea e deci posterioară rotacismului. Adevăratul rotacism nu-l au decât femeile. La acestea a observat un *n* scurt denazalizat și un *r* deosebit, scurt, fără vibrațiuni. Femeile când vorbesc graiul comun, rotacizează, când se controlează, înlocuiesc pe *-r-* prin *-n-*. Sunt forme pe care unele femei numai rotacizate le pot pronunța. Constată oarecare legătură între *n* > *r* și *n* > *ṅ* > *i̯*. Dă o listă de cuvinte anchetate dela mai multe subiecte, cu diferite variante de *n* și *r*. (DR., VIII**, p. 149—163). — Rec. elog. DR., VIII**, p. 314—315. PUȘCARIU, S.

254. *Petrovici, E., De la nasalité en roumain.* — Rec. crit. Bul. Fil., II**, p. 250—257. IVĂNESCU, G. — Menț. elog. Romania, LIX, p. 151. R[OQUES], M.— Rec. crit. elog. Bull. Ling., I, p. 116—119. ROSETTI, AL.

255. ROSETTI, AL., *Cu privire la asibilarea lui « k' » în limba română.* Combate pe Skok care vrea să demonstreze că în limba română asibilarea lui *c* (+ *e*, *i*) e posterioară sec. VII, orientându-se după evoluția ocluzivelor velare din latina balcanică; în divergență de păreri cu acesta este și asupra arom. *ts*, pe care Skok îl crede de origine grecească. (G. S., VI*, p. 326—330).

256. ROSETTI, AL., *Phonétique et phonologie.* În articolul de față se precizează deosebirea între *sunet* și *fonem*, primul fiind « reprezentarea unei emisiuni fizice interpretate de ureche », al doilea ca « ideea pe care ți-o faci despre sunet ». Fonemul e în dependență de subiectul vorbitor. Fonetica și fonologia tratează același material, dar din puncte de vedere diferite și alcătuind domenii deosebite. Fonologia se ocupă întâiu de foneme apoi de funcția lor în frază. (Bull. Ling., II*, p. 5—10.)

257. ROSETTI, AL., *Sur l'-n- des parlers dacoroumains.* Există în graiul aceleiași persoane, în aceleași cuvinte un *-n-* spirant, *-r-* nazal, *-r-* oral și *-n-* dental; *-r-*

©BCU CLUJ

oral e ultima fază a evoluţiei lui *-n-*. Ancheta a fost făcută în Munţii Apuseni în mai multe comune din jurul Scărişoarei. Articolul e completat cu opt grafice comentate şi două fotografii ale subiectelor. (Bull. Ling., II*, p. 98—107).

258. SCORPAN, GR., *O problemă de fonetică veche românească. Diftongul «ea» urmat de « e » în textele sec. XVI.* După analiza exemplelor din texte şi a părerilor emise asupra lui *ea-e* şi orientându-se şi după stadiul actual, ajunge la concluzia că pronunţarea lui *ea-e* în sec. XVI nu era unitară. Formele cele mai frecvente erau fie *ea*, fie *ę*; în unele regiuni a putut ajunge până la *e* actual. (Bul. Fil., II** p. 26—47).

259. *Ţicăloiu, I. D., Zum rumänischen. Aus dem Leben der dental-alveolaren Nasalis.* — Rec. crit. Bull. Ling., I, p. 119—121. ROSETTI, AL.

260. TREML, LAJOS, *A magyarországi latin š-ezés az oláhban* [*š din latina ungară în românește*]. În documentele şi textele româneşti vechi (mai ales ardelene) şi chiar şi în limba vorbită, se află numeroase cuvinte latine sau de origine latină cu *š* > *s*: *Christuš, secretareš, šumă*, etc. Această trecere s'a făcut sub influenţa latinei din Ungaria. Se dă o listă a cuvintelor româneşti scrise sau pronunţate cu *š*. Autorul crede că astfel se explică şi originea lui *š* din *şcoală*. (M. Ny., XXIX, p. 25—37). — Rec. crit. M. Ny., XXX*, p. 181—182. GÖBL, L. — Rec. crit. DR., VIII**, p. 231—232. DRĂGANU, N.

GRAMATICĂ

261. ADAMESCU, GH., *Chestiuni gramaticale. I. Noui şi noi.* Arată că nimic nu îndreptăţeşte grafia *noui*, pluralul adj. *nou*; forma corectă este *noi*. (R. G. I., XXIII**, p. 354—356).

262. HALUNGA, ENACHE, *Gramatică latină.* Se reproduc câteva file din această gramatică-manuscris din 1836. (T. Codr., IV, p. 58—60).

263. *Lovera, Romeo, Grammatica della lingua romena.* — Rec. crit. St. It., II**, p. 225—228. GEORGESCU, HORIA.

INTRE ISTORIE ŞI FILOLOGIE

264. CONEA, ION, *Basarabii din Argeş. Despre originea lor teritorială şi etnică.* « Numele de Basarab chiar dacă nu va fi având originea depărtată şi autohtonă pe care i-o atribue Hasdeu şi N. Densusianu este, totuşi, foarte vechiu pe pământul românesc ». Ni se arată menţionările onomastice şi toponomastice ale acestui nume in trecutul şi pe pământul românesc, pentru a se ajunge la concluzia că « vatra numelui de Băsărabă pe pământul românesc este Haţeg şi Hunedoara ». De aici trebue să fi coborît la Haţeg. (Rând., I, p. 158—178. Reprod. şi B. S. G., LIV, p. 227—253). — Rec. crit. R. I., XXI**, p. 378—382. SACERDOŢEANU, A.

265. DRĂGANU, N., *Quelques remarques historiques.* Istoricii unguri Bethlen şi Szekfü, plecând dela lucrarea lui Veracsics, sec. XVI, susţin incontinuitatea Românilor în Ardeal şi vieaţa lor nomadă. Drăganu arată că interpretarea istoricilor unguri e tendenţioasă, căci Veracsics recunoaşte vechimea şi numărul mare

©BCU CLUJ

al Românilor în Ardeal. Dovedește că coloniștii aduși în sec. XVI și XVII erau puțini și s'au desnaționalizat repede. Se arată unde au fost așezați acești colonişti români. Vechimea lor se dovedește cu date toponimice. (Rev. Trans., I*, p. 90—97).

266. FRIEDWAGNER, M., *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit.* (Z. R. Ph., LIV*, p. 641—715). — Rec. crit. R. H., XII**, p. 63. IORGA, N. — Rec. crit. Sieb. V., LVIII**, p. 157—158. KLEIN, K. K. — Rec. crit. DR., VIII**, p. 295—358. PUȘCARIU, S.

267. GIURESCU, C. C., *Istoria Românilor.* I. *Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun.* București, 1935, Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II », XIV + 586 p. + 7 h., in -8°. — Rec. elog. Sieb. V. LVIII**, p. 340—342. KLEIN, KARL KURT. — Rec. crit. DR., VIII**, p. 276—358. PUȘCARIU, S. — Rec. crit. Arh. Europ. Centr. O., I**, p. 269—277. TAMÁS, LAJOS.

268. GRĂMADĂ, NIC., *Originea românească a vechiului nume al proprietății țăranilor liberi din Polonia.* Acest nume suna în lat. *scultetiae* sau *advocatiae*, iar în polonă *Kniastwa,* nume derivat de un istoric polon din numele cnejilor români. (C. Cos., VIII, p. 457).

269. *Mutafčiev, P., Bulgares et Roumains dans les pays danubiens.* Sofia, 1932. — Rec. crit. Sl., XIII, p. 763—769. CRÎNJALĂ, D. — Rec. crit. E. O., XIII, p. 582—584. DE LAURENTIIS, ELENA. — Rec. crit., R. H., X, p. 67—72. IORGA, N. — Rec. elog. Nouv. Rev. Hongr. XLIX*, p. 639. MACATNEY, C. A.

270. *Németh, Gyula, Nyelvtudományunk és a történetirás.* [*Linguistica noastră și istoriografia*]. — Rec. crit. Rev. Trans., II, p. 240—269. DRĂGANU, N.

271. *Nistor, I., Rück- und Ausblick in die Geschichte Rumäniens.* — Rec. crit. DR., VIII**, p. 293—294. PUȘCARIU, S.

272. PUȘCARIU, SEXTIL, *Pe marginea cărților.* Cu prilejul câtorva studii privitoare la formarea poporului român, face următoarele comentarii: Organizația în triburi și nomadismul i-a ajutat pe vechii Români să reziste barbarilor. Studiile de toponimie și onomastică (Drăganu) dovedesc că Românii emigrau în ținuturi mai întinse decât teritoriul actual al României, iar Ungurii i-a găsit organizați politicește. Pentru continuitatea noastră P. aduce următoarele dovezi: cuvinte în legătură cu stările din Nordul Dunării (*cutropi, bour, păcură, aur, lună,* etc.), care nu se găsesc decât la Dacoromâni; vechimea unor legi fonologice; numiri topice ca Criș, Dunăre, Olt ș. a. Nu crede în existența unui « leagăn » al Românilor ci a unor « vetre », centre din care a iradiat și s'a desvoltat poporul român și limba lui. Combate pe Friedwagner care crede că «vatra» Românilor e în Sudul Dunării. P. admite o admigrație din spre Sud dar peste o populație băștinașe rurală. Străromânii n'au avut centre politice și culturale; de aceea limba este atât de unitară. Terminologia creștină dovedește că au lipsit centre importante bisericești. Raporturile cu Slavii au fost intense dar nu în așa măsură cum le crede Giurescu. Ele au început după creștinarea Slavilor, când străromâna era aproape formată. Slavii, popor cuceritor, au impus boierimea lor. Prin ei ne-au venit unele ungurisme. Nu crede că rotacismul a fost trans-

©BCU CLUJ

plantat la Istroromâni din Transilvania. Aromânii au plecat din Nordul Peninsulei Balcanice în spre Sud — după cum dovedeşte Capidan — din cele mai vechi timpuri, şi aici au găsit o populaţie romanică veche. (DR., VIII**, p. 276—358).

273. PUŞCARIU, SEXTIL, *Rumänisch und Romanisch.* Continuitatea Românilor în Nordul Dunării e explicată prin adaptabilitatea lor la invaziile barbare, iar unitatea limbii române pe un teritoriu vast prin omogenitatea structurii sociale (păstorit). Rusticitatea timpurie şi de lungă durată trebue ţinută în seamă în studiul limbii române. (A. S. N. S., tom. 164, p. 209—223).

274. [ŞIADBEI, I., *Sur les plus anciennes sources de l'histoire des Roumains.* Extrait de l'*Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales*, tom. II, 1933—1934. Bruxelles, 1934].

275. TAMÁS, LAJOS, *Az oláh történetirás régi és uj arca.* [*Aspectul vechiu şi nou al istoriografiei valahe*]. Autorul critică pe apărătorii români ai continuităţii (Şcoala ardeleană, Xenopol, Iorga, S. Puşcariu, Drăganu) şi elogiază pe adversari (mai ales pe Al. Philippide) care ar reprezenta şcoala nouă istorică. (M. Sz., XXII p. 265—271).

276. TAMÁS, LAJOS, *Romains, Romans et Roumains de la Dacie Trajane.* I. Cap. I. Românii şi principalele numiri etnice care îi desemnează; II. Stăpânirea română în Dacia şi problemele privitoare la romanismul acestei provincii. (Va urma). (Arch. Eur. Centr. O., I, p. 1—96).

277. TAMÁS, LAJOS, *Romaiak, Románok és Oláhok a Dacia Trajánában.* [*Romani, Romanici şi Români în Dacia Traiană*]. Budapest, 1935, Magyar Tudományos Akadémia, 236, p, in -8°.

278. TAMÁS-TREML, L., *Zur begrifflichen Entwicklungsgeschichte von lat. Romanus. Român, rumân* nu poate veni direct din latineşte pentrucă titlul de cetăţean roman în sens colectiv s'a dat după 271. Numele de « rumân » a fost adoptat probabil de unii năvălitori stabiliţi în Nordul Dunării. (U. J., VI, p. 593—597).

279. VERESS, DR. ENDRE, *A moldvai csángok származása és neve.* [*Originea şi numele Ciangăilor moldoveni*]. I. Cine sunt Ciangăii?; II. Dovezi pentru originea cumană a Ciangăilor. Se înşiră multe numiri topice a căror origine topică e probabil cumană; III. Emigrarea Husiţilor maghiari în Moldova. Numiri topice şi cuvinte de origine maghiară în documentele moldoveneşti contemporane; IV. Pătrunderea lentă a Secuilor în Moldova; V. Originea numelui « Ciangău ». Se înşiră o mulţime de numiri topice sau de seminţii din Asia nordică. Ele ar dovedi că originea acestui nume acolo trebue căutată. (E. M., L, p. 29—64).

ISTORIE CULTURALĂ

280. AMZĂR, DUMITRU CRISTIAN, *Gând şi cuvânt.* Vorbind de înţelesul acestor noţiuni şi de legătura dintre ele, autorul face o critică a generaţiei actuale, care nu mai ştie să gândească limpede şi să-şi toarne această gândire într'o expresie românească. Elogiul lui T. Maiorescu, « întemeietor al cugetării critice şi cerce-

©BCU CLUJ

tării științifice românești ». (Rând., I**, p. 5—35). Cf. *Ibid.*, p. 179—187, sub titlul « Despre înțelesul și condițiile unei filosofii românești », răspuns obiecțiunilor aduse acestui articol.

281. ANDERCO, ARTEMIE MARAMUREȘEANUL, *Jurnalul său (Un student în străinătate acum o jumătate de veac), publicat cu o introducere de* N. IORGA, Vălenii-de-Munte, 1934, Tip. « Datina Rom. », 188 p., in -8°. — Transcris cu modernizarea unor latinisme, după manuscrisul original. În introducere Iorga caracterizează acest jurnal în care autorul lui « dovedește un talent de pitoresc și duioșie, cu totul remarcabil ». El este un document al psihologiei intelectualului român de după 1870. Însemnările de jurnal sunt luate în timpul studiilor, în Italia și Franța.

282. ANGELESCU, PARASCHIV, *Noul Testament bulgar dela 1828. O carte apărută cu ajutorul Mitropolitului Grigore Dascălul.* Au apărut două ediții la București, I la 1828, iar a II-a la 1833. Istoricul traducerii și valoarea ei. (B. O. R., LII*, p. 306—325).

283. ARMEANCA, ERNEST, *Insemnările unui tribun din 1848—1849.* Se reproduc, cu comentarii, însemnările lui Beniamin Popa Densusianu, păstrate în matricola bisericii gr. cat. din Săcărâmb. Tribunul acesta este frate cu Aron și Nicolae Densusianu. (A. I. N., VI**, p. 514—520).

284. BĂNCILĂ, VASILE, *Corespondența lui Haret.* Ar fi bine să se dea publicității întreaga corespondență a lui Spiru Haret, pentrucă ea ne-ar oferi imaginea personalității morale a acestui mare pedagog. Caracterizarea lui Haret. (Gn. XIII*, p. 94—99).

285. BANCIU, AX., *Familia Porumbescu și Brașovul.* Familia lui Ciprian Porumbescu a avut legături cu Brașovul încă de prin 1850. Iraclie Porumbescu, tatăl compozitorului, a avut corespondență cu Aurel Mureșianu. Se reproduc scrisori din 1858, 1895, și, câteva, nedatate. Se dau apoi documente privitoare la Ciprian Porumbescu ca profesor la liceul din Brașov. (Ț. B., V, p. 400—415).

286. BASSARABESCU, I. A., *Prietenii lui Grigorescu.* Despre Virgil Cioflec, Nicolae Bassarabescu (tatăl autorului) și Gogu Iliescu, dela Cândești, prieteni ai lui Grigorescu. (G. C., IV, Nr. 6, p. 1).

287. BEU, OCTAVIAN, *Franz Liszt în țara noastră.* Sibiu, [1933], Krafft și Drotleff. 100 p., in -8°. — Franz Liszt în Ardeal și în Țările Românești. — În Palatul Sultanilor. — Impresii și note istorice. — Cronici muzicale românești. — În poezia românească. — Un portret. — Cronici muzicale săsești. — Carnetul de schițe românești. — Rapsodia română. — Bibliografie. — Menț. elog. Sieb. V., LVII*, p. 222, PETRI, H.

288. BEZVECONNÂI, GHEORGHE G., *Boierii Sturdza și Basarabia.* Mai ales despre Roxanda, devenită contesă de Edling și despre Alexandru Scarlatovici Sturdza, acesta din urmă scriitor și teoreticean ortodox de mare reputație, mort la 1851. (Arh. Bas., V *, p. 303—307, VI**, p. 36—51).

289. BANU, ION, *Tribuna.* « Tribuna » și problemele culturale ale Ardealului. « Tribuna » este un fragment din sbuciumul pentru triumful românismului sub

©BCU CLUJ

toate formele lui în Ardeal. Rolul cultural şi politic al ziarului. (Tel. Rom., LXXXIII**, Nr. 2, p. 2—4; Nr. 3, p. 2—3; Nr. 4, p. 3—4).

290. BLAZIAN, H., *Centenarul lui Nicolae Grigorescu.* Există mai multe date indicând naşterea pictorului: 15 Mai 1838, 1835, 1836; s'a stabilit ca sigură 15 Mai 1834; ce trebue făcut pentru memoria lui Nic. Grigorescu. (V. R. XXXVI*, Nr. 15—16, p. 44—48).

291. BLAZIAN, H., *Constantin Lecca. Intâiul portretist român.* Biografie şi apreciere deosebit de elogioasă mai ales pentru portretele lui (V. R., XXV, Nr. 6, p. 464—468).

292. BOBULESCU, C., *Din viaţa Mitropolitului Veniamin Costachi.* Studiu, întemeiat pe numeroase documente nouă, asupra genealogiei şi vieţii marelui ierarh. Numeroase clişee. (R. Ist.-Arh. Ch., XXIII, p. 1—160).

293. BOCU, S., *Vichentie Babeş şi vremea sa.* Timişoara, 1934, Tip. « Românească », 16 p., in -8°. — Mai mult despre omul politic. Legăturile lui cu Mocionieştii.

294. BOGDAN-DUICĂ, G., *Mici studii istorice. Criza « Tribunei ».* Scrisori din 1895 dela Ioan Slavici către I. Raţiu şi D. Comşa, relative la criza ziarului sibian din 1895. (Tel. Rom., LXXXVI, Nr. 73 şi 74, p. 1—3).

295. BOLCA, V., *Şcoala Normală Română Unită din Oradea, 1784—1934.* Oradea, 1934, Tip. « Scrisul Rom. », 284 p., in -8°. — Preţioase informaţii asupra stării culturale a Românilor dela frontiera de Vest. Bibliografiile tuturor foştilor profesori ai Şcoalei, dintre care unii au avut şi o activitate literară: Ioan Corneli, Teodor Aaron, Paul Vela, D. Sfura, Gavril Pal, Ioan Buteanu, etc. — Rec. crit. Vest., X*, Nr. 11—12, p. 19—20. I. G.

296. BORDENACHE, A., *I. D. Negulici* (1812—1851). Comentarii elogioase asupra unei expoziţii retrospective a acestuia, organizată în sălile Pinacotecei Municipiului Capitalei. (G. C., IV, Nr. 1, p. 1).

297. BOTIŞ, DR. TH., *Andrei Mocioni.* Monografie, întemeiată pe izvoare contemporane, asupra vieţii şi activităţii lui politice şi culturale. (Rev. Ban. Criş, II*, Nr. 6—9, p. 1—22, Nr. 10—12, p. 16—33).

298. BREAZU, ION, *Cultul lui Wagner în Românía.* P. M. Grigoriu şi Constanţa Dunca-Schiau au scris despre Wagner în *Familia.* Intâiul nostru mare wagnerian a fost G. Popovici-Bayreuth. Faima de interpret al lui W. a acestuia. El a adus operele marelui muzician la Opera din Cluj. St. O. Iosif ca traducător al lui W. (Gaz. Ilustr. II, p. 72—73).

299. BREAZU, ION, *3-15 Mai 1848, văzut de George Sion, Alecu Russo şi Nicolae Bălcescu.* Din însemnările acestora asupra zilei de 3-15 Mai. Toţi au fost impresionaţi de solidaritatea intelectualilor ardeleni. (Gaz. Ilustr., II, p.92—93)

300. BUCUŢA, EM., *Academia Română.* Privire sintetică asupra organizării şi activităţii ei. (B. G., IV, p. 485—490).

301. BUCUŢA, EM. şi ILIE, DĂIANU, *Conferinţele Pen-Clubului din Cluj.* La conferinţele organizate la Cluj de Secţia maghiară a Pen-Clubului român, Arpad Bitay a vorbit despre « Relaţiile dintre Români şi Unguri »; Lupu Gyalui, despre Caragiale; Ema Kabdebo, despre « Muza lui Eminescu »; Dr. Elemer Iancsó,

©BCU CLUJ

despre « Poetul Ady și Românii », iar Dr. Iosif Kovács, despre « Matei Millo la Cluj ». (B. G., IV, p. 758—760).

302. BUCUȚA, EM., *Intre Cehoslovaci și Români.* Despre relațiile culturale dintre cele două popoare. (B. G., IV, p. 310—312).

303. BUCUȚA, EMANOIL, *P. E. N. Clubul român.* Istoricul lui. Participarea la congresele din străinătate. Rolul scriitorilor noștri în activitatea secției românești. (B. G., V*, p. 284—300).

304. BUDU, I., *Visarion Roman.* Biografia și activitatea lui. Se insistă și asupra activității lui pe terenul educativ și cultural. (R. F. R., I*, Nr. 1, p. 159—168).

305. BUSUIOCEANU, AL., *Pictura românească modernă.* Directivele din pictura românească din sec. XIX și XX și fericite caracterizări ale pictorilor mai reprezentativi. (F., Seria III, An. I*, Nr. 4, p. 9—13).

306. CANTACUZINO, SABINA, *Din viața familiei I. C. Brătianu. 1821—1891.* București, 1933, Tip. « Universul », 416 p., in -8°. — De interes și pentru istoria culturală a vremii.

307. *Casina Română. Brașov, 1835—1935.* Brașov, 1935, Tip. « Astra », 176 + LXXXVI, p., in -8°. — Cuprinde, între altele: COLAN, I., *Casina Română din Brașov (1835—1935). Contribuțiuni la cunoașterea unui capitol din trecutul Brașovului*; MUREȘIANU, AUREL A., *Planul « Regatului Daciei ». Refugiații politici din Principate și Românii brașoveni în 1848*; MUȘLEA, CANDID, *Contribuțiuni la cunoașterea Casinei Române din Brașov*; TAMBA, S., *Amintiri.* Numeroase anexe, fotografii și facsimile. — Lucrarea este un izvor de aleasă calitate nu numai pentru cunoașterea istoriei culturale a Brașovului, ci și pentru istoria culturală a Ardealului.

308. CHRISTU, VASILE, *Idealuri și realități în literatura bulgară până la 1877. (Contribuție la relațiile româno-bulgare).* Schițează împrejurările în care s'a desvoltat literatura veche și nouă bulgară. În sec. XIX România a devenit patria emigranților politici bulgari și câmpul de activitate al scriitorilor. Aci s'au tipărit multe cărți, au apărut ziare. Primul dramaturg bulgar Dobri Roinicov trăiește și scrie în România. Unele piese au fost traduse și în românește. Tot în România se desvoltă poezia națională și socialistă bulgară. (S. d. M., XI*, p. 151, 174—175).

309. CIOBANU, ȘT., *Din istoria mișcării naționale în Basarabia. (Ziarul « Basarabia »).* Ziarul a fost scos în 1906 de către revoluționarii români, în frunte cu P. Halippa, I. Pelivan și E. Gavriliță. Analiza articolelor mai importante. Ideologia ziarului. Date biografice despre colaboratorii lui. (V. Bas., II, p. 3—13, 65—75).

310. CIOROGARIU, R., *Din trecutul ziarelor și revistelor dela noi*: « *Speranța* » (1869), « *Lumina* » (1872), « *Biserica și Școala* » (1887), « *Tribuna* » (1884—1912). Cluj, 1934, Tip « Astra », 72 p., in -16°. (Biblioteca Ziaristică, Nr. 3—4). — Primele trei publicații au apărut la Arad. Colaboratorii și rolul lor cultural. — Mai mult despre *Tribuna* dela Arad, printre redactorii căreia a fost autorul. Colaborarea lui Oct. Goga la acest ziar. — Se reproduce în facsimil o scrisoare, adresată autorului de I. L. Caragiale, în 21.III.1912 din Berlin.

©BCU CLUJ

311. CIUHANDU, GH., *Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț. Pagini mai ales din istoria Românilor crișeni (1830—1840)*. Arad, 1935, Tip. « Diecezană », XXX + 704 p., in -8°. — Introducere. (Istoriografia Eparhiei Aradului și arhivele privitoare la istoria Românilor crișeni și bănățeni). I. Priviri generale; II. Urgia unionistă, deslănțuită de S. Vulcan și defensiva ortodoxă; III. Valuri după marea furtună până la moartea lui Samuil Vulcan (1836—1839); IV. Viața bisericească și religioasă-morală în vremea Episcopului Gherasim Raț; V. Un amurg posomorît și un sfârșit trist; VI. Mișcări românești în biserica ortodoxă din acea vreme. (Mai ales acest capitol cuprinde informații asupra mișcărilor culturale ale vremii din această regiune). Documente. — Rec. elog. R. I., XXI**, p. 383. BODEA, C. C. — Rec. elog. A. I. N., VI**, p. 619—621. [LUPAȘ, I.].

312. CIUHANDU, DR. GH., *Dr. Giorgiu Popa. Un om de școală și de cultură (1841—1897)*. Cu o prefață de P. S. S. Ep. R. Ciorogariu. Arad, 1934, Tip. « Reisman », VIII + 136 p., in -8°. — Biografie și expunerea analitică a ideilor pedagogice, culturale, religioase și politice ale lui G. P.

313. CLAUDIAN, AL., *Sociologia lui Ștefan Zeletin*. Mai ales despre *Burghezia română*, ideologia căreia autorul o admite, cu foarte puține rezerve (Rev. Filos., XX, p. 263—272).

314. CLOPOȚEL, ION, *Vasile Goldiș*. Cluj, 1934, Tip. « Ardealul », 48 p., in -16°. — Biografie și caracterizare cu numeroase amintiri personale despre ziarist.

315. [COSMA JUNIOR, DR. AUREL, *Bănățeni dealtădată*. Vol. I, Timișoara, 1933].

316. *Cosma junior, Dr. Aurel, Istoria presei din Banat*. — Menț. crit. Rev., Ban. Criș., I, Nr. 1, p. 47—48.

317. COTOȘMAN, PR. GHEORGHE, *Din trecutul Banatului*. Timișoara, 1934, Tip. « Sontagsblatt », 494 p., in -8°. — Volumul e alcătuit din 4 cărți, editate separat. Cartea I-a e o introducere la istoria național-religioasă a Banatului; Cartea a II-a e o monografie a comunei Sânicolaul-Mare; a III-a a comunelor Comloșul-Mare și Lunca; a IV-a a comunelor Giridava, Morisena și Cenad. La fiecare se înșiră titlul cărților din biserici, împreună cu notele din ele.

318. CRETZIANU, AL., *Din arhiva lui Dumitru Brătianu. Acte și scrisori din perioada 1840—1870*. București, 1934, Tip. « Independența ». Vol. I 368 p., vol. II 320 p., in -8°. (Așezământul « I. C. Brătianu », XXII—XXIII). — Se găsesc informații prețioase privitoare la C. A. Rosetti, N. Bălcescu și alți scriitori contemporani. Dimitrie Brătianu însuși apare din unele scrisori înzestrat cu reale calități literare. — Rec. elog. R. H., XI* și R. I., XX*, p. 140—152. IORGA N. — Raport pentru premiere Ac. Rom., Anale, tom. LV**, p. 195—197. LAPEDATU, AL. — Rec. elog. St. It., II**, p. 216—220. SCHINTEE, ION.

319. DĂIANU, DR. ILIE, *Luptătorul condeiului național. Ultima scrisoare a Doctorului Aurel Mureșianu, directorul « Gazetei Transilvaniei »*. Scrisoare din 20 Iunie 1909 în legătură cu un proces de presă a lui Fr. Hossu-Longin. Se reproduce scrisoarea și se comentează. (Ț. B., VI*, p. 435—441).

320. DEMETRIAD, AL. D., *Contribuțiuni la istoricul presei românești din Dobrogea . . . Cu o prefață de Const. N. Sarry*. Constanța, 1934, Tip. « Dacia », 16 p.,

©BCU CLUJ

în -8°.— Se înșiră și caracterizează ziarele apărute în Dobrogea, începând cu întâiul: *Steaua Dobrogei*, apărut la Tulcea în 1879 și până la cele de azi.

321. DIAMANT, I., *Grigorescu și curentele artistice ale timpului său.* (Pag. Lit., I*, p. 505—515).

322. DIMITRIU, G., *Viața românească în Basarabia (1812—1918).* Focșani, 1933, Tip. « Cartea Putnei », 15 p., în -8°.—Privire sumară pe temeiul studiilor asupra Basarabiei referitoare la această epocă. Sunt amintiți și scriitorii.

323. *Din corespondența familiei Ion C. Brătianu.* Vol. I (1859—1883), cu o prefață de ION NISTOR, XV + 320 p.; vol. II (1884—1886), 415 p.; vol. III (1887—1888), 463 p.; vol. IV (1888—1889), 355 p., toate în -8°. București, 1933—1934, Imprimeriile « Independența ». — Cuprind și relații de interes cultural. Toate volumele au indice de nume.

324. D'ISTRIA, DORA, *O nuntă în hotarul brănean pe la 1850.* Notițe biografice, scurtă caracterizare a D. D'I., însoțită de o traducere a bucății de mai sus din *Les femmes en Orient.* (Ț. B.; V, p. 33—49). IONICĂ I. I.

325. DONAT, ION, *Cine este Banul Mărăcine?* Legenda B. M. s'a păstrat în Dolj și se află trecută în *Dicționarul Geografic* al acestui județ. București, 1896, și în memoriile învățătorului Mih. Teodorescu din Craiova. Autorul plasează existența B. M. între 1492—1535, epoca de înflorire a Banilor Craiovești, identificându-l în persoana Banului Barbu III Craioveanu, Moșul lui Matei Basarab. N'are nicio legătură cu P. de Ronsard. Ruinele conacului, nume toponimice coroborează cu legenda. (A. O. XIII*, p. 31—38).

326. DRACOPOL, Lucia, *I. Negulici, 1812—1851.* București, 1933, Tip. « Marvan », 4 p. + 24 pl., în -8°. — Album cu ocazia unei expoziții retrospective a pictorului. Se dă și o notiță biografică și o caracterizare. Între portretele reproduse se află și al lui C. A. Rosetti și N. Bălcescu.

327. DRAGOMIR, S., *La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques.* București, 1934, « Imprimeria Națională », 281 p., în -8°. — Este prezentată și situația culturală a minorităților din Ardeal: școale, biserici, literatură, presă, etc. — Rec. elog., R. H., XII**, p. 154—156. IORGA, N.

328. [*Dumitrescu-Iași, C. Omul și opera.* Volum omagial. București, 1934]. — Rec. elog. Volumul a fost alcătuit de C. Lacrințeanu, cu prilejul împlinirii a zece ani dela moartea lui C. D.-I. Cuprinde și articole și studii de ale acestuia apărute în reviste și ziare, sau inedite. C. Rădulescu-Motru, G. Meissner, Gr. Tăușan, N. N. Săveanu, N. Petrașcu ș. a., publică amintiri despre marele profesor. Rev. Ped., IV*, Nr. 3—4, p. 108—111. ȚOPA, LEON.

329. EFTIMIU, ELENA, *Bulgarii și noi.* Contribuția României la deșteptarea spiritului național în Bulgaria. (G. R., VII, p. 51—55).

330. ELEFTERESCU, DR. E., *Alexandru Papiu-Ilarian.* Biografie și caracterizare, fără de a aduce vreo contribuție nouă. (Obs., VIII**, p. 60—65).

331. ELEFTERESCU, DR. E., *Moise Sora Noacul.* Biografie și bibliografie. (Obs., VII*, p. 350—353).

332. FEDELEȘ, C., *Marii profesori ieșeni de altădată.* Istoricul școalei ieșene; Curentele: slavon, grec, latinist, junimist; Figurile: Veniamin Costachi, Gh.

©BCU CLUJ

Asachi, Kogălniceanu, I. Ghica, T. Maiorescu, etc. (C. T. C., XVI**, p. 34—37).

333. FILITTI, IOAN C., *Principatele Române dela 1828 la 1834.* Ocupația rusească și Regulamentul Organic. București, 1934, Tip. « Bucovina », 388 p., in -8°.

334. FILITTI, C. IOAN, *Scrisori inedite ale lui Petrache Poenaru privitoare mai ales la Institutul Lazaro-Oteteleșanu din Craiova.* Cuprinde date biografice și istoricul școalei de fete din Craiova pe baza a 59 scrisori, dintre care 45 ale lui P. P., iar restul al diferitelor persoane contemporane. Scrisorile — reproduse toate — sunt dintre anii 1822—1858, ultima din Londra. (A. O., XIII*, p. 266—276 și 355—422).

335. FLAVIAN, E., *Profesorii universitari de altădată.* Figurile profesorilor Vasile Alexandrescu-Ureche, și Grigore Tocilescu. (C. T. C., XVI**, p. 19).

336. FORTUNESCU, C. D., *Gazete de provincie.* Despre câteva din gazetele și revistele oltene de altădată. Situația de plâns de astăzi a presei provinciale. (A. O., XIII*, p. 161—163).

337. FORTUNESCU, C. D., *Un vechiu dascăl craiovean: G. M. Fontanin.* A fost director al liceului craiovean dela 1851—1881. Biografia lui. (Născut la Brașov, la 1825). Omul, profesorul. Despre sistemul lui linguistic, pentru a cărui ilustrare se dau la sfârșit câteva mostre din *Vocea Română*, gazetă întemeiată de el la Craiova în 1880. Mare patriot. A murit la 24 Aprilie 1886. (A. O., XII, p. 316—342).

338. GEORGESCU, ION, *Dr. Aurel Mureșianu.* 1847 — 20 Iunie 1909. Date biografice: studiile, merite politice și culturale, activitatea plină de roade dela *Gazeta Transilvaniei.* (Blajul, I*, p. 493—495).

339. GEORGESCU, IOAN, *Din trecut. Istoria Mureșenilor. Din copilăria ziaristului Aurel Mureșianu dela Brașov.* Familia Mureșianu. Originea și vechimea ei. Bunicul Ion Mureșianu. Familia mamei ziaristului. Copilăria lui A. Mureșianu. Numeroase clișee. (Gaz. Ilustr., IV**, p. 5—12).

340. GEORGESCU, IOAN, *George Pop de Băsești.* Oradea, 1935, Tip. « Românească », 434 p., in -8°. (Biblioteca « Astra », Sibiu, Nr. 19). — Pag. 217—237: « G. Pop de Băseşti și Presa Românească ». Despre sprijinul acordat ziarelor din Ardeal, apoi despre legăturile cu Al. Roman, Gh. Barițiu, *Tribuna, Lupta, Gazeta Transilvaniei, Românul.*

341. GEORGESCU, I., *Hildebrand Frollo.* Biografie, bibliografie și prezentare elogioasă a activității lui literare și științifice. (Obs., VII*, p. 18—26, 305—311).

342. GEORGESCU, IOAN, *Școala Normală Română Unită din Oradea. La un veac și jumătate dela întemeiere.* Cuprinde informații utile pentru istoria culturală a Românilor din Ardealul vestic. Biografiile câtorva dascăli mai de seamă între care și Ioan Corneli. (B. G., V*, p. 449—472).

343. GEORGESCU, IOAN, *Școalele din Blaj.* Istoricul lor. Contribuții biografice de preț cu privire la profesorii lor mai însemnați și personalități ieșite din aceste școale. (Cf. biografiile lui Aron și Nic. Densusianu, Al. Papiu-Ilarian,

©BCU CLUJ

Aron Pumnul, M. Străjanu, Ion Lugoșianu, Sept. Albini, I. C. Drăgescu, Sever Secula, Oct. C. Tăslăuanu). (B. G., IV, p. 335—360).

344. GHEORGHIAN, CORNELIU, *Bucovina în pictură.* Vieața și activitatea pictorului Epaminonda Bucevschi. (B. G., V*, p. 313—351).

345. [GHERMAN, JOE, *Viața și opera compozitorului Iacob Mureșianu.* Cluj, 1933].

346. LHÉRITIER, MICHEL, *L'evolution des rapports gréco-roumains depuis un siècle (1821—1931).* În *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga.* Paris, 1933, Ed. Gambert, p. 569—606.

347. GAMILLSCHEG, ERNST, *Vom Leben und Wirken der Romanen. Sammlung von Vorträgen, die im Romanischen Seminar der Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin gehalten wurden.* II. *Rumänische Reihe.* Heft 1—6 (Winter, 1932—1933), Jena u. Leipzig, 1933, Wilhelm Granau, in -8°. — Cuprinde: IORGA, N., « Die rumänische Seele »; PETRESCU-COMNEN, N., « Das internationale Statut Rumäniens und seine geschichtlichen Voraussetzungen »; NISTOR, ION I., « Rück- u. Ausblick in die Geschichte Rumäniens »; ILCUȘ, P. « Die moderne rumänische Literatur »; TZIGARA-SAMURCAȘ, AL., « Alter und Bedeutung der Rumänischen Bauernkunst »; PUȘCARIU, S., « Deutsche Kultureinflüsse auf das rumänische Volk ». — De remarcat mai ales ultima dintre conferințe, privire sintetică asupra influenței culturii germane asupra culturii românești, din cele mai vechi timpuri până azi. — Rec. elog. DR., VIII**, p. 267—269. GHERGHEL, I. — Rec. crit. R. H., X, p. 378—382. IORGA, N. — Replica lui PUȘCARIU, S., la această recensie *Ibid.*, XI, p. 63—66.

348. GÖLLNER, C., *Incercările lui Ioan Billenitz, Mihail Bojadschi și ale lui Constantin Doma de a publica ziare românești.* Se reproduc textual patru documente din 1803, 1820 și 1830, în care se găsesc informație asupra încercării celor trei de a scoate un ziar pentru Românii bucovineni. (R. I., XXI**, p. 113—117).

349. GÖLLNER, CAROL, *O contribuție la istoria ziaristicei românești.* În rapoartele consulilor austriaci din Principate se află menționată gazeta *Econoama Rumana sau jurnal pentru dame,* scoasă de Ion Penescu la Brăila, probabil între 22 Decemvrie 1839 și 13 Martie 1840. Gazeta n'a fost cunoscută până acum. (R. I., XX*, p. 111—113).

350. GÖLLNER, CAROL M., *Un articol scris de Augustin Treboniu Laurian în limba germană.* Este articolul *Romanen oder Walachen* publicat în ziarul săsesc *Transilvania* din Sibiu, Nr. 61, din 1848, prin care răspunde lui Iohann Gottfried Müler, care în același ziar afirmase că numele adevărat al Românilor este « Valahi ». Se reproduce articolul în original și traducere românească. (Ț. B., V. p. 358—361).

351. GÖLLNER, CAROL, *Un cântec revoluționar românesc din anul 1835.* La Viena în arhiva propagandei revoluționare din Ardeal, în urma revoluției poloneze, se găsește și o traducere stângace a Marseillese-ei. Ultimele două strofe nu sunt traduse. Ortografia se apropie de cea maghiară. (Ț. B., VII**, p. 268—271).

352. HAIVAS, EMIL, *Alăuta Românească (1838).* Existau la Iași trei gazete cu acest nume, ca suplimente la *Albina Românească.* Prima avea conținut po-

©BCU CLUJ

litic; a doua redactată de C. Negruzzi apare în 1837; a treia redactată de Kogălniceanu apare întâia dată la 1 Iulie 1838. Aceste două din urmă publicau numai literatură. (J. L., XXIII**, p. 234—236).

353. HAN, O., *Sculptorul D. Paciurea*. Bucureşti, 1935. Ed. Fundaţia pentru Literatură şi Artă Regele Carol al II-lea, 28 + XXIV pl., in -8°. — În studiul închinat sculptorului, Han vorbeşte şi despre sculptura românească până la el.

354. HODOŞ, ENEA, *O scrisoare a lui Papiu-Ilarianu şi Iosif Hodoş din Padova. (7 Decemvrie 1852)*. Reprodusă textual: o cerere a celor doi autori către Episcopia din Blaj, pentru a li se da o bursă cu care să-şi continue studiile la Padova. (A. I. N., VI**, p. 551—555).

355. IACOBESCU, AL., *Şcoala românească în Basarabia*. Înfiinţarea Seminarului Mitropolitului Gavril, 1813, cu manuale în rusește şi românește; tipografia sa; încercarea Rușilor de a rusifica prin înființare de şcoli primare ruseşti. (C. T. C., XVI**, p. 11).

356. IONESCU, CONST. D., *Două scrisori care interesează istoria culturii româneşti*. Prima scrisoare e a lui Gr. Alexandrescu către Gh. Asachi din 19.XI.1845, Bucureşti, în care-i mulţumeşte pentru un tablou din seria pe care acesta o comandase pictorului polon Leesler, cu subiecte istorice alese de Asachi. A doua e a lui Ghica către Epitropia învăţăturilor publice, Bucureşti, Octomvrie, 1847, în care cere suma de două mii franci, pe care Ghica o împrumutase bursierului Martino la Paris. (A. O., XIII*, p. 194—196).

357. IORDAN, AL., *Ceva nou despre Barbu D. Ştirbei*. Se reproduce: o poezie *Pentru Patria Română* cu caracter subversiv, fără autor, care a fost împărţită înainte de sosirea lui Ştirbei la Bucureşti; o odă de bună primire către Domnitor a lui I. Geniliu şi cuvântarea lui Ivan Seliminski, medicul jud. Brăila, când a trecut drumul spre Capitală, venind dela Constantinopol. (V. R. XXXVI*, Nr. 15—16, p. 70—74).

358. IORGA, N., *Les études d'histoire en Roumanie pendant le XIX siècle*. Caracterizări şi amintiri despre Hasdeu, Xenopol, Ion Bogdan; apoi despre metoda istorică a autorului. (R. H., X, p. 105—118).

359. IORGA, N., *Memoriile unui vechiu dascăl. Ac. Rom., Mem. Secţ. Ist.*, Seria III, tom. XV (1934), mem. 11, 18 p. — Despre *Buchetul, urmat de diverse cugetări alese*, Târgovişte 1889, scris de I. D. Petrescu, fost învăţător în Târgovişte. Cuprinde amintiri, pline de pitoresc, de pe la mijlocul veacului trecut. Portrete de oameni, moravuri, revoluţia din 1848, etc.

360. IORGA, N., *Românii în străinătate*, VII. Călători pentru cultură; VIII. Românii în apus prin veacul al XVIII-lea; IX. Noui Domni pribegi şi studenţi în apus; X. Studenţi revoluţionari şi naţionalişti; XI. Ultimii soli în apus. (Cug. Cl., VIII, p. 45—63, 213—260).

361. IORGA, N., *Sur l'unité de la nation roumaine*. Răspuns articolului « L'âme roumaine et la Transylvanie », publicat de L. Treml în *Nouv. Rev. de Hongr.* Autorul combate părerile lui Treml, că poporul român ar fi civilizat de ardeleni, care l-a rândul lor ar fi fost crescuţi în spiritul culturii maghiare. (Nouv. Rev. de Hongr., XLVIII, p. 467—470). — Replica lui TREML, L. la

©BCU CLUJ

acest răspuns. *Ibid.*, p. 471—474. — Replica lui IORGA, N. *Ibid.*, vol. XLIX*, p. 620.

362. IOV, D., *Pictorul Grigorescu intim.* Amintiri despre pictor găsite în conacul lui Gogu Iliescu din Cândeștii Buzăului. (F., Seria III, An. I*, Nr. 7, p. 29—34).

363. ISTRATI, N. C., *Visarion Roman, pedagog.* (5 Iulie 1833—11 Mai 1885). Pe lângă activitatea economică a avut și una culturală și pedagogică. Lucrează manuale de școală primară, calendarul numit « Amicul Poporului », e printre redactorii revistei *Albina Carpaților* (1877—1880) și ai *Telegrafului Român.* Opera sa de seamă e *Amicul Școalei* (1860—1865) cu conținut pedagogic dar și filologic, literar și științific. V. Roman urmărește prin ea cultivarea maselor și propagarea sentimentului național. Colaboratorii nu sunt numai ardeleni, ci și din Principate. (R. G. I., XXII*, p. 55—61).

364. JURCHESCU, LIVIU, *Tincu Velia* (1814—1867). Schițează biografia protopopului dela Vârșeț. Acesta a fost un factor cultural important pentru Banat și un mare naționalist. A scris o *Istorie bisericească politică și națională*, iar în 1848 compune o poezie patriotică. (S. d. M., XI*, p. 77—80).

365. KRISTÓF, G., *Istoria limbii și literaturii maghiare.* Trad. de Arpad Bitay. Cluj, 1934, Ed. « Minerva », 238 p., in -8°. — Insistă asupra raporturilor literare româno-maghiare. — Rec. crit. Arh. Eur. Centr. O., I, p. 277—280. GÁLDI, L.

366. LEFTERUL, G. AL., *Un uitat: Pompiliu Eliade.* Om al culturii, format la școala lui Maiorescu. (Un., LI*, Nr. 131, p. 1—2).

367. LOCUSTEANU, COLONEL GR., *Amintiri*, publicate de Radu Cruzescu, comentar istoric de I. C. Filitti. București, 1935. Ed. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol al II-lea », 304 p., in -8°. — De consultat pentru cunoașterea mediului social românesc dela mijlocul veacului XIX. — Rec. elog. R F. R., I*, Nr. 8, p. 472—473 și Nr. 10, p. 160—169. P[ETRESCU], C[AMIL].

368. LUPAȘ, I., *Cronicari și istorici români din Transilvania. Școala ardeleană.* Ediție comentată de — Craiova [1935], Ed. Scrisul Rom., vol. I, XL + 240 p.; vol. II, 241—472 p., in -8°. (Colecția « Clasicii Români Comentați »). — Fragmente din 58 de cronicari și istorici cari nu mai sunt în vieață, așezați în ordine cronologică. În « Introducere » despre « Desvoltarea istoriografiei române din Transilvania ». — Menț. crit. DR., VIII**, p. 246—248. BREAZU, I. — Rec. crit. Arh. Europ. Centr. O., I**, p. 280—282. GÁLDI, L. — Rec. elog. Gn. Rom., II*, p. 231—232. MOGA, I. — Rec. elog. A. I. N., VI**, p. 655—657. V[INULESCU], GH.

369. LUPAȘ, I., *Episcopul Nicolae Popea, membru al Academiei Române.* Cluj, 1933, Tip. « Tipografiei Eparh. Ort. Rom. », 16 p. in -8°. — Biografia și scurtă privire asupra activității lui științifice.

370. LUPAȘ, I., *Visarion Roman. Cu prilejul întâiului centenar dela moartea sa. Cuvinte comemorative.* Mai ales despre rolul lui în întemeierea și organizarea Băncii « Albina » din Sibiu. Se amintește însă și activitatea lui culturală, redactor al *Telegrafului Român* din Sibiu (1857—1858), al calendarului *Amicul Poporului*

©BCU CLUJ

(*1860—1865*), şi al rev. *Amicul Şcoalei* (1860—1865) şi *Albina Carpaţilor* (*1876—1879*). (S. d. M., X, p. 147—149).

371. LUPAŞ, OCT., *Mircea Vasile Stănescu* (*1841—1888*). Biografie. Activitatea lui literară. Poetul. Prozatorul. Fondatorul primelor foi umoristice din Ardeal. *(Gura Satului)*. Raporturile lui cu I. Slavici. Activitatea politică. Filantropul. (Rev. Ban. Criş., I, Nr. 1, p. 10—17, Nr. 2—5, p. 59—62).

372. [LUPŞA, ŞTEFAN, *Istoria bisericească a Românilor bihoreni*. Vol. I. Până la 1829. Oradea, 1935]. — Rec. elog. A. I. N., VI**, p. 615—618. [LUPAŞ, I.].

373. LUPEANU, MELIN, AL., *Blajul şi gazetăria românească*. Ideea primelor ziare ardeleneşti a pornit din Blaj. Vechea tipografie a Blajului, cuib al primului ziar românesc tipărit cu litere latine, *Organul Luminării*. (Unirea, XLV, Nr. 24, p. 3—5).

374. LUPU, DR. NICOLAE, *Episcopul Ioan Bob dela Blaj* (*1782—1830*). Articol în care se încearcă reabilitarea lui. (Blajul, I*, p. 335—352).

375. LUPU, DR. NICOLAE, *O scrisoare a Episcopului Bob, cu litere latine. Prefaţa Lexiconului Româno-Latino-Maghiar, scrisă de Episcopul Ioan Bob la anul* 1822. Se dă cuprinsul scrisorii (Blajul, I*, p. 505).

376. LUPU, DR. NICOLAE, *O scrisoare a guvernatorului Gheorghe Banffi către administratorul scaunului săsesc al Sibiului şi director al Poliţiei din Sibiu în chestia dispariţiei lui Gheorghe Lazăr din Sibiu*. Textul scrisorii (din 14.VI.1816) în latineşte şi româneşte. (Blajul, I*, p. 503—504).

377. MANIU, ADRIAN, *Pictorul Al. Satmary (1871—1933)*. Bucureşti, 1935, « Imprimeria Naţională », 26 p. + 27 pl., in -8°. — Şi despre Carol Pop de Szatmary, pictorul. Relaţiile pictorului cu cercurile artistice şi literare româneşti.

378. *Marcu, A., Conspiratori şi conspiraţii în epoca renaşterii politice a României* (1848—1877). — Rec. anal. Se pune în evidenţă partea Italiei la mişcările revoluţionare din această epocă. E. O., XIII, p. 190—199. CIALDEA, LILIO.

379. MARCU, ALEX., *Mentorul studenţilor moldoveni dela Torino, 1860—1861*. În *In Memoria lui Vasile Pârvan*. Bucureşti, 1934. « Cartea Românească », p. 181—184. — Vegezzi-Ruscalla a fost însărcinat oficial de către Ministerul Instrucţiunii cu supravegherea studenţilor moldoveni dela Universitatea din Torino. Aceşti studenţi, în anul 1860—1861, erau: Borşiu, V. Alex. Urechia, Rom. Scriban, S. Mortzun, G. Roşiu, P. Armaşiu. Se mai afla şi pictorul Nastasano, însărcinat de minister cu copierea de tablouri clasice.

380. MARCU, AL., *Romanticii italieni şi latinitatea noastră*. (România Lit., II, Nr. 69, p. 1—2).

381. MARIŞ, TEODOR, *Un pedagog organizator, Dr. Giorgiu Popa*. Arad, 1934, Tip. « Diecezană », 72 p., in -8°. — La începutul studiului o schiţă biografică a lui Georgiu Popa de Dr. Gh. Ciuhandu. Urmează: I. Pedagogia lui Dr. G. P.; II. Dr. G. P. organizator al învăţământului poporal; III. Dr. G. P. organizator de manuale didactice; IV. Valoarea de actualitate a pedagogiei lui Dr. G. P.

382. MATEESCU, C. N., *Din alcătuirile poetice ale lui Popa Gheorghie ot Văleni*. Înainte de 1837 era preot la Schitul Văleni din Argeş. În 1837 îşi adună poeziile într'un caiet; sunt scrise cu cirilice. În 1838 se călugăreşte la Mănăstirea Hurez;

©BCU CLUJ

în 1848 e econom la Episcopia din Râmnic și ia parte la revoluție. Se dă textul a două poezii de Popa Gheorghie precum și prefața în versuri. (A. O., XIV**, p. 267—271).

383. MATEIU, I., *Figuri din vechea ziaristică ardeleană: Ion Bechnitz (1848—1898)*. Biografia lui. Redactor la *Telegraful Român* din Sibiu în momentul când această gazetă duce lupta împotriva etimologismului. Rolul covârșitor pe care l-a avut în întemeierea și organizarea *Tribunei* dela Sibiu. (S. d. M., X, p. 33—35).

384. MATEIU, I., *Figuri din vechea ziaristică ardeleană: Nicolae Cristea (1834—1902)*. Biografia, făcută în parte după memoriile lui inedite. Rolul lui în organizarea *Telegrafului Român* din Sibiu, al cărui redactor a fost dela 1865 la 1883. Colaborarea la *Tribuna* și participarea la procesul Memorandului. (S. d. M., X, p. 61—65).

385. MIHAIL, ALEX. F., *Jubileul Conservatorului. Prețioase amănunte comunicate de d-l ministru Const. Manu.* Documente din arhiva familiei Manu, privitoare la începutul Conservatorului. Momente mai importante din istoria lui. (A. L. A., XIII*, Nr. 189, p. 5).

386. MILOIA, CONST., *Constantin Daniel a fost Sârb sau Român?* Se reproduc textual două documente (din 1863 și 1892), din care reiese că Constantin Daniel, pictor bănățean de talent, a fost Român. (Luc., I**, p. 21—26).

387. MINCEV, D. N., *Ploeștii și renașterea bulgară.* Fragment dintr'o lucrare ce va apare: *România și renașterea bulgară.* (G. C., V**, Nr. 7—10, p. 1).

388. MOGA, I., *Tribuniștii și mișcarea memorandistă.* Grupul de gazetari și oameni politici, din jurul ziarului sibian *Tribuna*, condus de Ion Slavici, a avut un rol covârșitor în organizarea acțiunii memorandiste și în întemeierea Ligii Culturale. (Gn. Rom., II*, p. 265—271).

389. MOISESCU, GH. I., *Cei dintâiu bursieri ai lui Eufrosin Poteca la Colegiul Național din București.* Se reproduc și se comentează 16 scrisori din Arhivele Statului privitoare la dania de 1200 galbeni, pe care Eufrosin Poteca a făcut-o Eforiei Școalelor în 1846, pentru a se acorda burse unor elevi merituoși ai Colegiului Național Sf. Sava. Dela 1846—1858 acești bursieri au fost: Andrei Jianu, Nicu Gărdăreanu, Amaria sin Popa Constandin, Nicolae Hristescu, Alexandru Moroiu, Costache Ionescu, Gheorghe Moroiu. (R. Lum., V, p. 9—21, 105—116).

390. MOISIL, IULIU, *Bucureștii romantici (Impresiile unui tânăr ardelean în București pentru întâiași dată acum o jumătate de veac).* Se dă și o listă a numelor de străzi de atunci împărțită pe categorii: biblice, astronomice, istorice, zoologice, botanice, etc. (Buc. Vechi, I—V**, p. 39—46).

391. MORARIU, CONST., *După moartea parohului meu Olinschi. Pagini inedite rămase dela preotul C. M. † 1927.* Paginele interesează istoria ziarului *Deșteptarea*, Cernăuți, 1839—1904. (F. Fr., VIII, p. 132—139).

392. MORARIU, LECA, *Muzeul Porumbescu.* Istoricul lui. Piesele pe care le cuprinde. Între ele și lucrările lui Iraclie Porumbescu, a căror listă se dă. (B. G., V*, p. 403—411).

393. MOȚA, I., 42 *de ani de gazetărie.* Orăștie, 1935, Tip. «Astra», Cluj, 88 p., in -16°. — Amintiri și fapte din viața de gazetar a autorului. Prețioase

©BCU CLUJ

contribuții la istoria presei române din Ardeal. La începutul broșurii o fotografie a redacției *Tribunei* din 1895, din care a făcut parte și Ioan Moța.

394. MUREȘIANU, AUREL A., *Școalele naționale centrale și liceul « A. Șaguna » din Brașov*. Privire istorică asupra învățământului românesc la Brașov, cu multe contribuții personale. Note biografice despre profesorii mai importanți. Numeroase și interesante planșe. (B. G., IV, p. 193—224).

395. MUREȘIANU, AUREL A., *Zaharia Carcalechi. Întemeietorul primei reviste românești. Contribuție cu privire la familia, viața și opera lui.* S'a găsit de curând un portret a lui Z. C. Acesta era originar din Brașov. Tatăl său era venit din Oradea și s'a căsătorit la Brașov cu Maria Ciurcu la 1767. Data exactă a nașterii lui Z. Carcalechi nu se știe, se presupune 1787. La 1799 se crede că s'a stabilit la Buda pe lângă o casă de comerț, apoi a lucrat la Tipografia dela Buda. Aici încearcă în 1814 să scoată *Gazeta Românească*, iar la 1821 publică prima revistă; tipărește și răspândește cărți și calendare românești. În 1837 are o tipografie la București, aci înființează și conduce ziarul *Cantor de Avis și de Comerț;* el redactează un timp și *Buletinul Oficial.* (G. C., IV, Nr. 1, p. 2—5).

396. NEGRESCU, AL., *Alexandru Sturdza.* Cum îl apreciază pe marele doctrinar ortodox, de origine basarabeană, scriitorii ruși și români. (Kogălniceanu, Iorga). Traduceri în românește din opera lui. (V. Bas., II, 27—37).

397. NEGULESCU, P. P., *Geneza formelor culturii.* București, 1934, Tip. « Bucovina », 488 p., in -8°. — I. « Apariția și orientarea cugetării filosofice »: II. « Specificul național ». Indice bibliografic.

398. NUȚU, VALERIAN, *Hermione Asaki et Edgar Quinet. A travers leur correspondance avec M-me Raffalovich.* 39 de scrisori inedite, trimise de Hermiona Asaki Anei Raffalovich între 1865—1868. De interes biografic pentru raporturile Ermionei cu Edgar Quinet. (R. H., XII**, p. 356—399).

399. PÂCLIȘANU, Z., *Guvernele maghiare și mișcările culturale ale Românilor ardeleni.* Se înșiră câteva societăți culturale ardelene împotriva cărora guvernele maghiare au luat măsuri represive. Se dă apoi tabloul publicațiilor periodice din Vechiul Regat a căror intrare a fost oprită în Ardeal între 1879—1910. (R. F. R., I*, Nr. 1, p. 114—132).

400. PÂCLIȘANU, Z., *Școalele Blajului.* S'au împlinit 180 de ani de când Petru Pavel Aron a deschis la Blaj (1754) școala românească. Momente mai de seamă din trecutul acestor școale. (L., II*, p. 341—343).

401. PAPU, EDGAR, *Vico în cultura românească.* Istoricii români influențați de Vico sunt: N. Bălcescu în Introducerea dela *Românii sub Mihai-Vodă Viteazul* și *Mersul revoluției în istoria Românilor*; Eliade Rădulescu mai ales în *Curs întreg de poezie generală*; V. A. Urechia în lucrarea: *Miron Costin*; Tocilescu, Hasdeu, Iorga. Contemporani cari s'au ocupat cu Vico. (St. It., II**, p. 161—183).

402. PÂRVULESCU, A. M., *O gazetă revoluționară la Craiova.* Dela 24 August 1848—13 Septemvrie 1848 apare la Craiova *Naționalul*, gazetă politică, literară și economică. Redactori erau: T. Strâmbeanu și P. Cernătescu. (A. O., XIV**, p. 511—513).

©BCU CLUJ

403. PAULIAN, MIH., *Din trecutul Liceului Carol I din Craiova. Inceputurile școalei.* Informații și documente prețioase privitoare la începutul învățământului românesc în acest oraș. (I. M., III, Nr. 7—8, p. 9—59).

404. PERIANU, RADU, *Școala Națională publică.* Fragment dintr'o lucrare asupra școalelor din orașul și județul Brăila dintre 1833 și 1864. (V. R., XXVI*, Nr. 3, p. 34—37; Nr. 4—5, p. 72—76; Nr. 9, p. 57—61).

405. PETEANU, A. E., *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului. Vol. I. Dr. Al. de Mocsonyi,* Lugoj, 1934, Tip. « Corvin », 74 p., in -8°. — Și despre activitatea lui culturală: la Societatea pentru Fond de Teatru, Astra, etc. — Rec. elog. Tin. Rom., LIII**, p. 157—160. MURĂRAȘU, D.

406. PETRANU, CORIOLAN, *La part des trois nationalités de Transylvanie dans la formation de son caractère artistique.* Românii au introdus în Ardeal stilul bizantin. Toate construcțiile în lemn sunt opera lor. Românii sunt superiori celorlalte națiuni prin arta populară. Arta lor formează o unitate cu cea din Principate, ei au predilecție pentru formele geometrice. Arta populară românească a influențat arta celorlalte națiuni. (Rev. Trans., I*, p. 461—464).

407. PETRINCA, PETRE, *La centenarul lui Visarion Roman.* Biografie. Și despre V. R. gazetarul. (Gaz. Ilustr., II, p. 118—119).

408. PETROVICI, I., *Filosofia franceză în România.* Se publică fragmentar traducerea comunicării cu acest titlu, făcută de I. Petrovici la Academia de Științe Morale și Politice din Paris și publicată în Memoriile acestei Academii, Martie—Aprilie, 1934. Despre influența lui Condillac, Aug. Comte, Taine, etc. Autorul se ocupă și de lucrările de filosofie publicate de Români în limba franceză. (Gd. Vr., II*, Nr. 7, p. 25—29). — Rec. elog. V. R., XXVI*, Nr. 17—18, p. 86—87. TATU, N.

409. PETROVICI, ION, *Rotogoale de lumină.* București, 1934. Ed. Casa Școalelor, 168 p., in -8°. —Eseuri publicate în diferite reviste, p. 81—90. « Primele atingeri cu filosofia », p. 126—134: « Literatura de memorii și călătorii »; p. 135—154: « La zece ani dela moartea lui A. D. Xenopol ».

410. POP, ȘTEFAN, *Colegiul Național Sf. Sava.* I. Academia Grecească (1678—1818); II. Școala Națională: Epoca lui Gh. Lazăr și a lui Eliade (1818—1830); III. Epoca Regulamentului Organic (1830—1847); IV. Epoca Revoluției din 1848; V. Epoca latinistă (1850—1858); VI. În epoca Unirii (1858—1864); VII. Manifestări de activitate culturală; VIII. După 1864; IX. După războiu. Prețioase clișee și facsimile. (B. G., IV, p. 385—419).

411. POPA-LISEANU, *Sicules et Roumains. Un procès de dénationalisation.* București, 1933, Tip. « Socec », 82 p. + 1 h., in -8°. — P. 55—57: « La langue roumaine chez les Sicules ». Se reproduc cuvinte românești, intrate în limba Secuilor.

412. POPA, VICTOR ION, *Societatea Scriitorilor Români.* Dinicu Golescu și Titu Maiorescu precursori ai ei, prin interesul pe care l-au arătat breslei scriitorilor. « Societatea oamenilor de litere » întemeiată de Cincinat Pavelescu, 1908. În anul următor a luat ființă S. S. R., mai ales la stăruințele lui Emil Gârleanu. Activitatea Societății sub diversele ei conduceri. Turneele în Bucovina și Ardeal în 1911. (B. G., V*, p. 608—619).

©BCU CLUJ

413. POPESCU, NICOLAE M. *Viața și faptele părintelui Grigore Dascălul, Mitropolitul Țării Românești (1775—1834). Scrisă pe înțelesul tuturor.* Traduce și tipărește operele Sfinților Părinți și a altor scriitori bisericești. Ales Mitropolit în 1823, el se dovedește un bun administrator și păstor sufletesc. (B. O. R., LII*, p. 289—305).

414. *Procesul Memorandului Românilor din Transilvania. Acte și date.* [Publicate de I. P. Pap], Cluj, 1933—1934. Ed. Buletinului Justiției, vol. I, 532 p.; vol. II, 500 p., in -8°. — Se traduc actele mai importante din dosarul acestui proces epocal în care au fost amestecați și câțiva ziariști și oameni de cultură din Ardeal. (S. Albini, N. Cristea, D. Comșa, D. Barcianu, I. T. Mera). La sfârșitul vol. II « Index alfabetic ».

415. PRODAN, C., *Ateneul Român și menirea lui în cultura românească.* Conferință. Privire istorică asupra întemeierii și momentelor mai importante ale At. Rom. (*Anuarul Ateneului Român pe 1934*, p. 50—68).

416. PUȘCARIU, SEXTIL, *Cultură și civilizație.* În țările apusene cultura se îmbină în mod armonic cu civilizația. La noi se deosebesc. Civilizația — suma bunurilor pământești — a fost adusă din străinătate; cultura trebue să fie etnică. Civilizația străină numai grefată pe o cultură românească poate da la noi roade. Sec. al XIX în dorința de a ajunge la nivelul apusului, a imitat și cultura apuseană, de aceea au fost puține producții originale la noui. Civilizația poate fi de import, cultura e numai națională. (Ț. B., VII**, p. 211—216).

417. PUȘCARIU, SEXTIL, *Ortodoxia și cultura românească.* În *Probleme actuale în biserică și Stat.* București, 1935, Tip. « Cărților bisericești », p. 3—23. — Conferință. « Românismul și ortodoxia sunt indisolubil legate între ele; legăturile de veacuri cu biserica ortodoxă, ne fac să apărem cu o notă originală, cu o cultură a noastră, între popoarele lumii ». Trebue să rămânem și să ne îndeplinim misiunea ca « ortodocși latini ».

418. PUȘCARIU, SEXTIL, *Perspective culturale.* Conferință la Târgu-Mureș, la adunarea generală a Astrei. — Partea întâia a conferinței este o privire retrospectivă asupra culturii românești din Ardeal până la Unire și a rolului pe care l-a avut Astra în desvoltarea ei. Dacă Astra a avut un rol important în difuzarea culturii în mase și în păstrarea solidarității naționale, ea n'a avut niciodată prea mare înțelegere pentru mișcarea literară. — În partea a doua: despre problemele culturale care se pun astăzi Astrei. Acestea sunt: desvoltarea spiritului de jertfă pentru acțiunile de interes comun, încrederea în virtuțile noastre etnice; grija pentru clasa muncitorească și intelectuală care se formează în orașele din Ardeal. Elogiul conducerii Astrei pentrucă a sprijinit revista *Gând Românesc*, în jurul căreia se înfiripă o promițătoare mișcare literară. În sfârșit: Astra trebuia să editeze o *Enciclopedie Românească.* (Gn. Rom., II*, p. 473—486).

419. RĂDULESCU-MOTRU, C., *Filosofia în România veche.* Filosofia în România veche era stăpânită de două curente: de o parte curentul filosofiei de erudiție, reprezentat prin traducerea manualelor întrebuințate de profesorii greci la cursurile lor de filosofie, păstrate cele mai multe în manuscrise, în arhivele oficiale și particulare din a doua jumătate a sec. al XVII-lea, de altă parte curentul

©BCU CLUJ

filosifiei autohtone, pornit de jos, dela gânditorii băștinași care au exprimat reflexiuni filosofice cuprinse în precuvântările cu care începeau traducerile; în cronici; în zicători, etc. (C. L. LXVI, p. 297—304).

420. *Rădulescu-Motru, C., Rumänien und die Deutsche Kultur*, în *Europäische Revue*, X, August, 1934. — Menț. elog. Gn. Rom., II*, p. 537—538. J[IANU], O.

421. RĂDULESCU-POGONEANU, ELENA, *Școala Centrală de Fete din București.* Bogate amănunte privitoare la învățământul nostru pentru fete. (B. G., IV**, p. 705—753).

422. RĂDULESCU-POGONEANU, I., *Amintiri universitare.* Prețioase informații despre originile Ligii Culturale, la întemeierea căreia a luat parte și autorul, împreună cu P. P. Negulescu. La Școala Normală Superioară Memorandul Românilor ardeleni a avut un puternic răsunet. Memoriul studenților universitari a fost redactat acolo, mai ales de către S. Mehedinți, cu colaborarea lui Ion Slavici și cu aprobarea lui T. Maiorescu. (Rev. Filos., XVIII, p. 550—553).

423. RELI, S., *Cehi în trecutul școlar și artistic al Românilor.* Și despre Ludovic Stavsky, Anton Chladec, ambii pictori, acesta din urmă întâiul profesor al lui Grigorescu. (Rev. Ped., III, p. 280—291).

424. RELI, DR. S., *Un călugăr bucovinean, reformator al învățământului teologic din Moldova (1835—1864).* Despre activitatea pedagogică a călugărului Vladimir Suhopan, fost rector al Seminarului Teologic din Cernăuți, de unde, ajungând în conflict cu Episcopul Evghenie Hacman, plecă în 1836, pentru a ajunge în 1839 rector al Seminarului dela Socola. Tot el a întemeiat, în 1860, împreună cu frații Scriban, cea dintâi Facultate Teologică la Iași. (Rev. Ped., IV*, Nr. 1—2, p. 65—75).

425. RELI, S., *Un mare dascăl bucovinean: Dimitrie C. Isopescul (1839—1901).* I. Momente din viața și activitatea sa organizator-pedagogică; II. Opera sa științifică: istorică și pedagogică; III. Dim. C. Isopescul în viața școlară a Bucovinei. (Rev. Ped., III, p. 18—59).

426. RELI, DR. S., *Un mare pedagog religios al Bucovinei: Izidor Onciul.* Omagierea lui cu prilejul împlinirii a 100 ani dela naștere. Izidor cav. de Onciul a fost profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1875—1897), unde a contribuit la ridicarea faimei acestei instituții. (Rev. Ped., IV*, Nr. 3—4, p. 78—81).

427. RICHARD, GASTON, *Cultura română și Statul român.* Trad. de Al. I. Alexandrescu. București, 1933, Ed. « Cultura Poporului », 56 p., in -8°. — Studiul a apărut în *Revue Internationale de Sociologie*, Septemvrie—Octomvrie, 1932. Se găsesc în el și câteva considerații sumare privitoare la limba și literatura română.

428. RIEGLER, EMIL, *O sută de ani de cor și cântec românesc.* Privire critică asupra principalelor momente din evoluția muzicei noastre corale. Caracterizarea compozitorilor mai de seamă. (A. L. A., XIII*, Nr. 711, p. 7—8).

429. ROȘU, NICOLAE, *Dialectica naționalismului.* București, 1935. Ed. « Cultura Națională », 400 p., in -8°. — După ce prezintă ideologia naționalistă în cultura europeană contemporană, autorul arată evoluția naționalismului româ-

©BCU CLUJ

nesc, influențele străine în structura lui, reprezentanții lui mai de seamă. Lucrarea are caracter de esseu.

430. ROȘU, NICOLAE, *Procesul ortodoxiei*. Ortodoxismul n'a fost un agent cultural creator. El ne-a ferit de « fermenții de disoluție mistico-rațională ». « Dela disciplina latină, prin umanismul medieval al Poloniei și al Romei, ne-a venit ideea națională ». (Azi, IV*, p. 1539—1545).

431. RUSU, LIVIU, *Din problematica sufletească a lui N. Grigorescu*. N. Grigorescu este caracterizat ca tip pshiologic simpatetic. (Rev. Filos., XVIII, p. 142—151).

432. SADOVEANU, M., *Unirea dela 1859*. Mai ales despre contribuția Moldovenilor. (A. L. A., XIII*, Nr. 694, p. 1—2).

433. SAMARINEANU, M. G., *Ancheta noastră. Ne putem înțelege cu Ungurii?* Chestionarul adresat de către revista *Familia* scriitorilor români și unguri și răspunsurile lui Lud. Zilahy, Mihai Babits, Marcel Benedek, Iuliu Illyés, Alex. Márai, M. Sadoveanu, L. Blaga, Camil Petrescu, Corneliu Moldoveanu, Victor Eftimiu, Caton Theodorian, Rom. Dianu, G. M. Vlădescu, Maria Berde, Ernest Ligeti, Carol Molter, Iuliu Germanus, Gheza Tábery, Pomp. Constantinescu, Octav Șuluțiu, Marcovici Rodion, Kádár Imre, Szemler Ferencz, Cezar Petrescu, P. Comarnescu. (F., Seria III, A. II**, Nr. 4, p. 98—101; Nr. 5—6, p. 65—75; Nr. 7—8, p. 74—84; Nr. 9—10, p. 75—82).

434. SAVA, AUREL V., *Crâmpeie din viața Basarabiei sub Ruși*. Pe niște hârtii rămase dela Zmaranda Hrisoverghi s'au aflat versuri satirice, scrise pe la jumătatea secolului trecut de un C. V. Într'o notă la aceste versuri (care sunt reproduse) se amintește și de *Calendarul de Buda*. (V. Bas., IV*, p. 425—431).

435. SCRIBAN, ARH., *Din luptele pentru limba românească în Basarabia. Jubileul unei reviste*. S'au împlinit 25 de ani de când la Chișinău a apărut, în 1908, *Luminătorul*, revistă scrisă în limba română. Împrejurările în care a apărut această publicație. (Tin. Rom., LI, p. 199—201).

436. SEMILIAN, I., *Contribuția Brăilei în cultura românească și streină*. Prefață de PERPESSICIUS. Brăila, 1933, Tip. « Românească », 48 p., in -8°. — Se înșiră scriitorii, artiștii, ziariștii, etc., originari din Brăila, dându-se indicații, foarte sumare, despre viața și activitatea lor.

437. *Simonescu, Dan, Din istoria presei românești: « Republica română ». Paris, 1851—Bruxelles, 1853*. — Rec. crit. DR., VIII**, p. 252—254. BREAZU, ION.

438. SIMONESCU, DAN, *In legătură cu « Noul Testament » bulgar, tipărit la București în 1828. Noui contribuțiuni*. (R. Lum., VI*, p. 353—356, 459—460).

439. SIMONIS, G., *Din trecutul muzical al Craiovei*. Mai ales despre Gheorghe Simonis, în realitate Simunic, născut la 28 Noemvrie 1820 în Rupea, pianist al Sultanului, apoi conducător de coruri, profesor și animator al vieții muzicale din Craiova. Moare la 28 Decemvrie 1905. (A. O., XII, p. 359—369).

440. SIMONIS, GEORGE, *Opera la Craiova. Karl Teodor Wagner*. Bogate amănunte privitoare la trecutul muzical al Craiovei. Se înșiră operele reprezentate. Mai mult apoi despre Karl Teodor Wagner, capelmaistru la Teatrul Na-

©BCU CLUJ

țional din Craiova între 1859—1868. Despre compozițiile și adaptările acestuia, în care introducea și melodii populare românești. (A. O., XIII*, p. 305—324).

441. SOLA, UGO, *Italia în poezia română*. București, 1934. Ed. « Cultura Românească », 24 p., in -8°. (Colecția Analelor Române, Nr. 21). — Conferință. Cenaclul de italienizanți din jurul lui Costache Negri.

442. STĂUREANU, M., *Contribuțiunea Olteniei la răspândirea culturii clasice în Țările Române*. După o privire sumară asupra rolului clasicismului în trecutul culturii române, se insistă asupra epocii de după războiu, când el a renăscut datorită, în parte, unor reviste craiovene, ca *Favonius* și *Revista Clasică*. (A. O., XII, p. 165—173).

443. STOICA, GHEORGHE, *Calvarul unui gazetar*. Orăștie, 1934, Tip. « Solia Dreptății », 272 p., in -8°. — Amintiri, scrise cu mult talent literar, din viața de ziarist a autorului. De consultat pentru istoria presei române ardelene dela începutul sec. XX. Stoica a făcut parte din redacția *Tribunei* din Arad și a *Luptei* din Budapesta.

444. TCACIUC-ALBU, N., *Viața și opera lui Tudor Flondor*. IV. *Prima epocă de creațiune*; V. *Viața la țară*; VI. *A doua epocă de creațiune*. Contribuție utilă și pentru istoria culturală a Bucovinei la finea sec. XIX. (J. L., XXII, p. 102—110, 183—190, Nr. 10—12, p. 39—58).

445. TECULESCU, HORIA, *Pe Târnave în jos. Oameni și locuri*. Sighișoara, 1934, Tip. « Miron Neagu », 159 p., in -8°. — Dă și amănunte biografice despre scriitori și oameni de cultură de origine din județul Târnava-Mare: Aron Pumnul, Ion Popescu (pedagogul), Zah. Boiu, Ilarie Chendi, Șt. O. Iosif, Ion Agârbiceanu, Em. Bucuța, A. P. Bănuț.

446. TEODORIAN-CARADA, M., *Uniții în Oltenia*. Între alții despre profesorul Const. Olteanu, doctorul I. C. Drăgescu, redactor la ziarul *Oltenia*, profesor Ion Faur, Sim. C. Mihalescu, Mihail Străjanu, și Ion Maiorescu, cu unele contribuții biografice privitoare la ei. (A. O., XII, p. 348—352).

447. TIBAL, ANDRÉ, *La Roumanie est-elle un pays balkanique?* În timpul din urmă se observă în cultura românească o direcție de simpatie pentru cultura balcanică (gruparea *Gândirea*). Dacă din punct de vedere istoric și cultural, România este o țară balcanică, din punct de vedere geografic, economic și politic, structura și interesele sale o orientează în altă parte. (Europ. Centr., VIII, p. 38—40, 55—56).

448. TOPLICEANU, TR., *Damaschin Bojânca, 1802—1869*. Oravița, 1933, Tip. « E. Desits », 40 p., in -8°. — Biografie. Activitatea lui D. Bojâncă ca rector al Seminarului Veniamin și profesor de drept la Academia Mihăileană, « în cadrul Bibliotecii Românești » din Buda. Se rezumă scrierile lui tipărite în volum. În Adaus se reproduce Prefața la *Răspundere desgurzătoare la cârtirea cea din Halle în anul 1833*, și Prefața la *Diregătoriul bunei creșteri*. Buda, 1830.

449. TOPLICEANU, TR., *Rolul social-cultural al Preparandiei dela Arad (1812)*. (Rev. Ban. Criș., I, Nr. 1, p. 5—9).

450. TULBURE, GH., *Un eveniment uitat*. Despre ziarul *Tribuna* din Arad, la care autorul a colaborat. Inaugurarea palatului acestui ziar a fost un eveni-

©BCU CLUJ

ment de mari proporţii politice şi culturale pentru Românii din Ardeal. (F., Seria III, An. I*, Nr. 8, p. 3—7).

451. TURCU, CONST., *In memoria profesorului Ion Negre (1844—1906)*. În *Anuarul Liceului « Petru Rareş »*. *Piatra-Neamţ*. Anul 1934—1935, p. 11—38. — Biografie şi prezentare elogioasă a activităţii pedagogice şi culturale a acestui întemeietor al liceului din Piatra Neamţ. Se publică şi un fragment autobiografic al acestuia.

452. TURCU, CONST., *Un călător francez, acum un veac, prin judeţul Neamţ: J. A. Vaillant*. 48 p. in -8°. (Extras din *Anuarul Liceului de băieţi, Piatra-Neamţ, pe anul* 1933—1934). — Note biografice asupra vieţii şi activităţii lui V. în Principate şi traducerea călătoriei prin jud. Neamţ, după *La Romanie*, vol. III.

453. TZGARA-SAMURCAŞ, AL., *Pictorul Grigorescu*. Corespondenţa dintre arta lui Grigorescu şi poeziile lui Alecsandri. (Arta şi Omul, I, p. 51—54).

454. VĂCĂRESCU, ELENA, *Casa Văcăreştilor*. Casa unde au vieţuit şi au lucrat Văcăreştii se află în jud. Dâmboviţa. Ea a fost loc de întâlnire pentru numeroşi scriitori români. (B. G., IV, p. 604—611).

455. VICOL, EUSEBIE, *Despre cea dintâiu gazetă românească*. Despre Teodor Racoce şi *Crestomaticul Românesc* dela 1820. (L., III**, p. 344—346).

456. VUIA, IULIU, *Constantin Diaconovici Loga*. Cu prilejul comemorării a 80 de ani dela moarte. Loga era naţionalistul care înlocuia cu româna limba greacă în biserica din Pesta. Vieaţa şi activitatea. Limba lui Loga, etc. (Vestul, IV, Nr. 928, p. 1—2; Nr. 929, p. 1—2; Nr. 931, p. 1—2; Nr. 937, p. 1—2; Nr. 945, p. 1—2; Nr. 947, p. 1—2; Nr. 949, p. 1—2; Nr. 950, p. 1—2; Nr. 953, p. 1—2; Nr. 971, p. 1—2; Nr. 972, p. 1—2).

LEXICOGRAFIE. LEXICOLOGIE. GEOGRAFIE LINGUISTICĂ

457. ACADEMIA ROMÂNĂ, *Dicţionarul Limbei Române*. Bucureşti, « Imprimeria Naţională », in -4°. — În cursul anilor 1933—1935 au apărut din vol. I, partea a II-a: p. 577—640 *(Cnejie-Cojoaică)*, iar din vol. II, p. 881—955 *(Inzdrăveni-Izvreti* şi « Bibliografia »). — Apel pentru sprijinirea Dicţionarului S. d. M., X, p. 140—141. CRONICAR. — Menţ. crit. R. I., XX, p. 403. IORGA, N. — Apel pentru Dicţionar. Gn. Rom., I, p. 109. PAŞCA, ŞT. — Rec. elog. A. L. A., XII, Nr. 655. SADOVEANU, M.

458. ARHIVELE OLTENIEI, *Pentru un nou « Dicţionar Geografic »*. Critica *Marelui Dicţionar Geografic al României*, alcătuit de persoane fără pregătire. Apel pentru un nou *Dicţionar Geografic*. *Arhivele Olteniei* se însărcinează cu partea privitoare la Oltenia. (A. O., XIII, p. 257—266). — Cf., *ibid.*, p. 471—479 unde se dă şi un chestionar cu 55 întrebări pentru alcătuirea acestui Dicţionar.

459. [BĂNĂŢEANU, VLAD, *Câteva numiri greceşti pentru noţiunea de « Şef »*. Cernăuţi, 1933, Tip. « Glasul Bucovinei », 68 p.].

460. BĂRBULESCU-DACU, MARIN, 290 *mots d'origine sanscrito-daco-gète dans l'actuelle langue roumaine*. Bucureşti, f. a. [1934 ?], Tip. « Grassiany, » 24 p., in -8°. — Fără valoare ştiinţifică.

©BCU CLUJ

461. BASSARABESCU, I. A., *Limba românească și sportul.* Termenii în legătură cu sportul sunt străini. (G. C., IV, Nr. 1, p. 2).

462. *Binder, Șt., Kind, Knabe und Mädchen im Dacorumänischen.* — Rec. crit. Bul. Fil., I*, p. 220—223. IORDAN I.

463. BOGREA, V., *Scrisoare dela* — Din Cluj, 24.I.1922, către C. Brătescu, directorul revistei A. D.: 1) Îl anunță că va scrie un articol despre *Rohmani*; 2) Țichindeal, fabulistul, trebue să-și tragă numele nu dela satul Chichinda, ci dela pasărea *țichindeal*; 3) Refrenul *Ailerui* își are originea în bisericescul *Aleluia*, după cum a arătat D. Dan. (A. D., XV, p. 170—171).

464. BORZA, AL., *Numiri populare de plante din Basarabia.* Dă o listă cu nume de plante din Basarabia și remarcă identitatea lor cu a altor numiri din România. (DR., VIII**, p. 197—199).

465. BREAZU, ION, *Laboratorul unui Dicționar.* Cum se lucrează *Dicționarul limbii române* la Muzeul Limbii Române din Cluj. (Gaz. Ilustr., II, p. 133—134).

466. BYCK, J., *Ortographie et prononciation des mots récents en roumain.* Pe vremea scrierii cu chirilice, neologismele se scriau fonetic. După introducerea alfabetului latin s'au pronunțat cum se scriau. În timpul din urmă se răspândește o scriere și pronunțare corectă. (Bull. Ling., II*, p. 242—245).

467. *Candrea, I. A.* și *Adamescu, G., Dicționarul enciclopedic ilustrat « Cartea Românească ».* — Recensie critică cu următoarele observații: semnele simbolice puteau lipsi, deoarece fiind prea numeroase, nu se pot ține minte; n'au fost înregistrate în deajuns cuvinte vechi și dialectale; prea multe ilustrații; definițiile, deși precise, nu cuprind totdeauna toate înțelesurile; observații etimologice; accentul e uneori greșit marcat; dicționarul e îngrijit ca formă. G. S., VI, p. 360—364. DENSUȘIANU, O. — Rec. crit. N. R., XXIX*, Nr. 65 și 70, p. 1—2. SCRABA, G. D. — Rec. crit. Curent., VII*, Nr. 2326 și Cv., IX, Nr. 2921. SCRIBAN, AUG.

468. *Ciaușianu, Gh. F., Glosar de cuvinte din jud. Vâlcea.* Rec. crit. C. I., VIII—IX, Nr. 1, p. 257—258. POPOVICI, VAL.

469. CSŰRY, BALINT, *Növénynevek Bogdánfalvárál.* [*Nume de plante din B.*]. Se dă și etimologia lor. Unele sunt de origine română. (M. Ny., XXIX, p. 249—251, 316—321).

470. DENSUSIANU, OV., *Asupra unei « nedumeriri » de terminologie linguistică.* Insistă asupra definiției hiatului pe care a dat-o în broșura, cu regulile ortografice stabilite de Academie, în care spune că hiatul e o întâlnire de vocale; crede că grafia *vieață* este cea justă. (G. S., VI, p. 319—320).

471. DENSUSIANU, OV., *Limba descântecelor.* Se analizează, din punct de vedere linguistic, formele speciale din limba descântecelor; se relevă sufixele ce se întrebuințează mai des; descântecele din care s'au luat exemplele de limbă sunt date din colecții foarte variate. (G. S., VI, p. 74—162).

472. GRAUR, AL., *Les mots tsiganes en roumain.* Glosarul e precedat de o introducere tratând starea socială, ocupațiile țiganilor, etc., cuvintele intrate din țigănește în română și schimbările suferite de aceste cuvinte. Urmează lexicul cu traducerea franceză, adesea cu textul din care a fost luat, observații grama-

©BCU CLUJ

ticale şi o bibliografie. (Bull. Ling., II*, p. 108—200). — Rec. elog. Bul. Fil., II**, p. 271—279. IORDAN, I.

473. GRAUR, A., *Notes sur les mots tsiganes en roumain.* Completare la studiul autorului din vol. precedent, cu termenii: *bunghi, chilaba, chilimandros, chiloman, haraiman, halaripu, mucles*; etimologia lui *suvàra* < ţig. *suv* (ac), *suvan* (a coase) care sunt o adaptare a românescului *sfară* (a da sfoară în ţară) cu sensul de aţă, sfoară. (Bull. Ling., III**, p. 185—187).

474. GRECU, VASILE, *Cărţi de pictură bisericească bizantină.* Se reproduce textul cărţii *Izvodul lui Macarie despre Ellinogrecie...* Căldurăşani, 1905, bogat în termeni privitori la pictură. (Cand., XLIV, p. 55—159, XLV, p. 50—215).

475. GOCIMAN-OITUZ, A., *Din terminologia lemnului.* Se menţionează localitatea unde a fost aflat termenul, apoi se dă explicaţia. (Obs. Soc. Ec., III, p. 60—66).

476. IORDAN, I., *Note linguistice.* Continuă articolul din vol. precedent relativ la stâlcirea limbii, fie prin excesul de neologisme, fie prin acel al cuvintelor de baştină. Neologismele sunt cele mai multe luate din franceză şi sunt termeni tehnici. Conjugarea predominantă e I. Afirmaţiile sunt ilustrate cu numeroase exemple din autori contemporani. (Bul. Fil., II*, p. 222—240).

477. ISTRĂTESCU, ALEXANDRINA, *Rom. dîngă-dingă, pîngă-pingă.* S'au desvoltat din expresii în care se pierdea *l-*: *adu-l lîngă mine,* devenea *adu-l îngă mine,* apoi şi în cazuri ca: *stă îngă mine*; precedat de *pă* şi *dă* > *pîngă* şi *dîngă.* Partea iniţială *pîn* s'a confundat cu *pin* < *prin,* iar formele ca *pingă* şi *dingă* sunt hiperurbanisme. (G. S., VI, p. 337).

478. KOGĂLNICEANU, C. şi ILIE, *Dicţionar francez român.* Se reproduc câteva file din acest dicţionar din 1797 al cărui ms. se află la Academia Română sub Nr. 1232. (T. Codr., III, p. 11—12).

479. LOGOFĂTUL, MIHAIL, *Dicţionar slavo-român.* Se reproduc câteva file din acest dicţionar, manuscris din 1683, a cărui copie se află la Academia Română, ms. 5289. (T. Codr., III, p. 106).

480. [MARCU, ALEX., *Dicţionar român-italian.* Bucureşti, 1933, Alcalay].

481. M[ANOILESCU], M[IHAI], *Hărţile graiului.* Cuvinte elogioase la adresa lui Sextil Puşcariu şi Muzeului Limbii Române, pentru opera lor linguistică. Relevă importanţa lor şi greutăţile întâmpinate. (L. N., II, p. 502—503).

482. MARTINESCU-ASĂU, TH., *Dicţionar român-francez de expresii.* Craiova, 1934, Tip. « Speranţa », 240 p., in —16°. (Proverbe, zicători, particularităţi româneşti, etc., cu corespondentul lor în limba franceză). — Dicţionarul are o Prefaţă de R. Pauly şi « Câteva regule importante de gramatică uşor de reţinut ». — Menţ. A. O., XIV*, p. 189. FORTUNESCU, C. D.

483. *Meyer-Lübke, W., Romanisches Etymologisches Wörterbuch.* — Rec. crit. Bul. Fil, II**, p. 421—424. IORDAN, I. — Rec. crit. Neuph. M., XXXVI**, p. 140—142. LANGFORS, ARTHUR.

484. MIHĂILESCU, HAR., *Cuvinte şi expresii care se nasc şi mor.* În *Anuarul liceului « Petru Rareş », Piatra-Neamţ.* Anul 1934—1935, p. 69—72. — Câteva cuvinte din împrejurimile şi mahalalele Pietrei.

©BCU CLUJ

485. MUNTEANO, B., *Un grand Dictionnaire de la langue roumaine.* Expune istoricul Dicționarului Academiei și normele după care e alcătuit azi. Dicționarul e un tezaur al limbii române, cuprinzând atât cuvintele vii cât și pe cele moarte. Materialul e imens; fiecare cuvânt e o adevărată biografie în care se ține seamă de etimologie, sens, mediu, extensiuni și dispariții. Însemnătatea Dicționarului redactat de S. Pușcariu la Muzeul Limbii Române depășește granițele românismului. (Europe Centr., X**, p. 250—252).

486. MUZEUL LIMBEI ROMÂNE, *Chestionarul VI. Stupăritul,* Cluj, 1935, Tip. « Ardealul », 16 p., in -8°.

487. MUZEUL LIMBEI ROMÂNE. *Chestionarul VII. Instrumente muzicale.* Cluj, 1935, Tip. « Cartea Românească », 16 p., in -8°.

488. *Nădejde, Ioan, Dicționar latin-român.* Ed. IV. — Menț. crit. R. C., VI—VII**, p. 181—182. BUESCU, VICTOR.

489. NOSTROMO, *Vocabular nautic.* București [1935], Tip. « Marvan », 24 p., in -8°. — Termeni nautici în limbile română, italiană, franceză și engleză.

490. *Pașca, Șt., Glosar dialectal.* — Rec. crit. Bul. Fil., II**, p. 279—295. IORDAN, I.

491. PAȘCA, ȘT., *Manuscrisul italian-român din Göttingen.* Identifică pe P. Francantino Minotto ca autor al acestui manuscris, scris pe la 1771. Manuscrisul cuprinde un plan de gramatică, o listă de cuvinte și un dialog. Ortografia și lexicul sunt italienizante. Se reproduce o pagină din manuscris și lista de cuvinte. (St. It., II**, p. 119—136).

492. PETROVICI, E., *Folklor din Valea Almăjului (Banat).* La sfârșitul culegerii un glosar al cuvintelor din textele publicate. Se dă și etimologia cuvintelor de origine sârbească, « când aceasta n'a fost dată în vreunul din dicționarele noastre ». (An. Arh. Folkl., III**, p. 25—158).

493. POP, LEONIDA C., *Atlasul Linguistic al României.* Pregătirea anchetatorilor, începutul cercetărilor, cum trebue să fie subiectul, alegerea punctelor de cercetat, rolul atlasului linguistic. (Curent., VII, Nr. 2314, p. 1—2.)

494. POP, SEVER, *Atlasul linguistic al României.* A.L.R. studiază numai cuvintele vii, din întreg cuprinsul țării și cu toate variantele existente. Din materialul anchetat rezultă următoarele: se tinde la înlocuirea cuvintelor străine din provinciile alipite prin cuvinte venite din centru; județele periferice sunt mai conservatoare; se evită ungurismele; nu există graniță precisă între graiul diferitelor provincii; există inovații care pornesc dela Nord spre Sud; surprinde bogăția și varietatea termenilor de origine latină. (S. d. M., X, p. 233—236).

495. POP, S., *Cu prilejul Buletinului Atlasului linguistic italian.* Anchetatorii A. L. R. au profitat ca metodă în urma A. L. I. T.; materialul A. L. R. confirmă teoria lui Bartoli privitor la conservatismul ariilor laterale prin termenul *pecorarius* și terminația *-amus* păstrate în arii laterale; asemănări și deosebiri între A.L.I.T. și A.L.R.; alte probleme generale de geografie linguistică. (DR., VIII,** p. 163—174).

496. POP, S., *L'Atlas linguistique de la Roumanie.* Inițiativa și preparativele Muzeului Limbii Române pentru realizarea Atlasului Linguistic. În capitolele:

©BCU CLUJ

Chestionarul, anchetatorii, punctele anchetate, alegerea subiectelor, grafia, aparatele utilizate, publicarea materialelor S. P. vrea să informeze pe linguiști despre felul cum s'a procedat în această întreprindere. Prin harta « Mijlocul Postului Mare » (Mi-carême) se arată rezultatele la care se poate ajunge. (R. Lg. R., IX, p. 87—120).

497. POP, SEVER și EMIL PETROVICI, *O hartă a graiului.* Analiza hărții *mână*, alcătuită pe baza răspunsurilor la Chestionarul Atlasul Linguistic Român, făcut de cei doi autori. La sfârșitul articolului: despre stadiul în care se află lucrările A. L. R. (Ț. B., V, p. 258—266).

498. *Popp-Șerboianu, C. I., Les Tsiganes.* — Rec. crit. R. E. H., XI, p. 76—78. BARCZI, GEZA.

499. PORUCIC, T., *Lexiconul termenilor entopici din limba română din Basarabia* [continuare]. (Arh. Bas., V, p. 72—78, 349—359).

500. PUȘCARIU, SEXTIL, *Hărțile graiului.* Cum s'a născut A. L. R.; metodă în anchetare, greutăți, rezultate. (Ț. B., V, p. 112—121). — Menț. elog. Romania, LX, p. 138—140. BOUTIÈRE, J.

501. PUȘCARIU S., *Le parler de Transylvanie.* Între cauzele diferențierii limbilor romanice se numără: substratul autohton și năvălirea barbarilor. La noi elementul autohton e necunoscut, iar dintre popoarele barbare, Slavii au lăsat urme mai adânci. Dar acestea sunt numai cauze externe adăugate tendinței generale a limbii de a evolua. Transilvania care n'a avut centre de inovație prea puternice, n'are o limbă deosebită, ci cunoaște aceleași evoluțiuni de limbă cu celelalte provincii. Pentru orientare se dau două hărți. (Rev. Trans., I*, p. 145—152).

502. RĂDĂCEANU, LOTAR, *Revoluție și reformă. In jurul problemei neologismelor.* Românizarea limbii românești, prin stăvilirea neologismelor nu se va putea face decât printr'o revoluție socială, care ar aduce la putere clasele de jos. Până atunci însă trebue să luptăm printr'o acțiune de opinie publică și de Stat (Academie, școală), pentru «înnobilarea limbii noastre ciobănești prin ea însăși, nu prin împrumuturi forțate care-i pocesc ființa ». (Gd. Vr., IV**, Nr. 9, p. 1—10).

503. RĂDĂCEANU, LOTAR, *Tot în chestiunea neologismelor.* Considerații « socialiste » asupra discuții privitoare la neologismele românești. Autorul este împotriva abuzului de neologisme, deoarece ele creează o limbă care nu este înțeleasă de poporul de jos. Limba noastră cultă nu va fi românizată decât prin biruința proletariatului urban și rural. (Gd. Vr., III**, Nr. 2, p. 11—18).

504. SANIELEVICI, H., *Românește ori păsărește?* Protestează contra abuzului de neologisme. Înșiră câteva din cauzele care fac așa de dească întrebuințarea neologismelor. (L., I., p. 81—82).

505. SAFARIDI, DR. HECTOR, *Dicționar greco-român.* Cu o prefață de D. Russo. Constanța, 1935. Tip. « Lucrătorii Asociați », X + 448 p., in -8°. — În prefață D. Russo dă prețioase relații despre lexicografia greco-română. Safaridi spune în Introducere că a înșirat în dicționar cele mai uzuale cuvinte din « limba literară scrisă », precum și cuvintele ce se întrebuințează în « limba literară vorbită » neogreacă. — Rec. elog. R. Lum., VII**, p. 236—237. SIMONESCU, DAN.

©BCU CLUJ

506. SCHOBEL, KARL, *Rumänisch-sächsiche Pflanzennamen.* Numirea săsească din Pintak (Bistrița) *Bae den Herrgottschäegeltscher* este un termen de împrumut după rom. *Păpucul Doamnei*, ca și *Bisiok*, după rom. *Busuioc.* (Sieb. V., LVI, p. 361).

507. STĂNESCU, P. P., *Neologismele și « beția de cuvinte ».* Împotriva schimonosirii limbii cu neologisme și expresii franțuzești, introduse fără nicio noimă. Se dă o listă bogată de astfel de cuvinte și forme sintactice. (Gd. Vr., II*, Nr. 6, p. 7—15).

508. STOIAN, I. I., *Păstoritul în Râmnicul-Sărat.* Se descrie întreaga viață păstorească și se dau termenii relativ la oieritul din Râmnicul-Sărat. Lucrarea cuprinde și o listă a numelor de oi și de câini ciobănești. (G. S., VI, p. 41—74).

509. STOIAN, IORGU, *Un nou dicționar latin.* Autorii lui, A. Meillet și A. Ernout, au avut în vedere atât partea fonetică cât și cea semantică. Dicționarul este o operă complexă și poate fi socotit ca o expunere a civilizației latine. (V. R. XXVI, Nr. 10—12, p. 87—91).

510. *Tagliavini, C., L'influsso ungherese sull'antica lessicografia rumena,* în *Revue des Et. Hongr.*, VI, p. 16—45. — Rec. crit. Z. R. Ph., LIV, p. 372—373. IORDAN, I.

511. *Tagliavini, Carlo, Il Lexicon Marsilianum. Dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII.* — Rec. anal. Lb. Ph., LIV, p. 412—414. FRIEDWAGNER, M. — Rec. crit. Z. R. Ph., LIV, p. 373—375. IORDAN, I.

MORFOLOGIE

512. BYCK, J. et GRAUR, A., *L'influence du pluriel sur le singulier.* Există în românește, la multe substantive și adjective, dublete la singular. Între principalele cauze este influența pluralului asupra singularului. Se analizează cazurile care au suferit această influență și se dă explicația pentru care pluralul a atras după sine singularul. (Bull. Ling., I, p. 14—57).

513. BYCK, J., *Sur l'impératif en roumain.* Se ocupă de formele *duceți-vă-ți* și *duce-vă-ți*, respingând explicațiile existente. Pentru lămurirea lor, pleacă dela un vechiu imperativ negativ: *nu cântareți*, format după sing. * *nu cântare* prin adăugarea terminației de pl. *-ți*. După cum acest imperativ a împrumutat dezinența *ți* pentru a forma pluralul, tot așa *duce-ți-vă*, nemai având terminația *-ți* pentru a sublinia ideea de plural, a mai adăugat-o odată. Forma *duceți-vă-ți* este generală și dela ea a plecat și *duce-vă-ți*, limitată la conj. a III-a, din cauza accentului pe radical. Pentru uniformizare, conjugarea a III-a sau a schimbat accentul *ducéți-vă-ți*, sau a scurtat forma cu o silabă: *duce-vă-ți*. Fenomenul e cunoscut și în albaneză. Pentru pers. II-a sing. a imperativului se cunoaște și terminația *-i*: *scoală, scoli, aruncă-lă-i* ca și în imperative formate din interjecții *iată-lă-i*, în care *-i* e morfologic, paralel cu *-ți* dela plural *aruncă-lă-i*, pl. *aruncați-lă-ți.* (Bull. Ling., III**, p. 54—64).

514. BYCK, J., *Sur les changements de conjugaison en roumain.* Verbele de conjugarea a III-a sunt singurele cu accentul pe radical. Simțindu-se izolate

©BCU CLUJ

trec, majoritatea, la celelalte conjugări: *scrie — scria — scri.* (Bull. Ling., III** p. 188—189).

515. GRAUR, A., *Notes sur l'article postposé en roumain.* Alte exemple pentru a dovedi ipoteza, publicată de autor în *Romania*, LV, p. 475 și urm., că articolul postpus la substantive în românește își are originea în articolul prepus adjectivului următor. (Romania, LX*, p. 233—237).

516. GRAUR, AL., *Une nouvelle marque de pluriel dans un flexion verbale roumaine.* Morfemul *-ră* dela persoana a VI-a perfect a trecut ca o marcă a pluralului și la persoana IV și V; dela perfect a trecut la mai-mult-ca-perfect precum și la alte timpuri, unde două persoane aveau aceeași dezinență. La mahala și dialectal s'a adăugat și la persoana VI-a dela indicativul prezent: *ei cântără*; la imperfect: *ei cântauără*; la subjonctiv: *să cântăre*; la infinitiv și participiu asociat cu auxiliarul: *o să batără, ei au bătutără.* În regiunile unde perfectul simplu nu se întrebuințează în mod curent, se folosește totuși uneori — pentru a impresiona mai mult — pluralul în loc de singular, mai ales la verbul a muri: « muriră și moș Iordache ». Asemenea și în poezie pentru rimă. Regional se mai semnalează un imperativ plural negativ: *nu tăcereți*, după care s'a construit și un imperativ afirmativ precum și un optativ: *ne-am potrivire.* S'a făcut și abuz cu acest *-re*, folosindu-l — în poezie — și după adverbe, substantive, adjective. (Bull. Ling., III**, p. 178—185).

517. IORDAN, IORGU, *Forme de conjugare mixtă în limba română.* Materialul cercetat e împărțit în șase mari grupe. I-a grupă o alcătuiesc verbe de conj. I-a și IV-a care au, sau au avut două infinitive: *absolva—i.* Cele mai vechi sunt în *-i*, dar tendința actuală merge spre *-a*; deosebirea e adesea și semantică. II: are verbe tot de conj. I—IV care se amestecă nu la infinitiv, ci în decursul conjugării, acestea sunt terminate în voc., *-rî* și câteva verbe de a III-a, de tipul *acoperi.* III: conține verbe cu forme de conjugare după I—III—IV, de exemplu *adăuge, -gi, -ga*, etc. IV: verbe cu forme de conjugare dela III—IV: *aude-auzi.* V: verbe de conjugarea I și III *curà, învià*, verbe vechi latine dar și neologisme ca *succeda-succede.* VI: verbe de conjugarea II—III; aci se remarcă o tendință de amestec între aceste două conjugări, până la dispariția uneia din ele. Forme de conjugare mixtă există atât în dialecte cât și pe teren daco-rom., în general se observă o tendință de simplificare. Cauzele amestecului sunt de ordin fonetic, analogic, la care s'a adăugat influența străină. (Bul. Fil., II**, p. 47—127).

518. ISTRĂTESCU, ALEXANDRINA, *Formele de imperativ « duce-vă-ți ».* Crede că intercalarea pronumelui între tema verbală și desinență la unele verbe s'a făcut plecând dela condițional: *duce-v'ați.* (G. S., VI, p. 336—337).

519. LYER, STANISLAV, *Gérondif présent prédicatif se rapportant au complément du verbe personnel.* Consideră și limba română, citând un exemplu de gerundiv care se raportă la subiect și un exemplu în care gerundivul e înlocuit printr'un acuzativ cu infinitiv. Exemplele sunt luate din limba veche. (Arch. Rom., XVII, p. 258—278).

520. PREDA, LUCA, *Formele auxiliarului de viitor: va și vom.* Combate părerea lui S. Pușcariu care în DR. VI deriva formele auxiliare ale viitorului *va*

©BCU CLUJ

și *vom* din *vadere*. Împotriva acestei păreri P. L. susține proveniența lui *va* și *vom* din **volere*, mai propune pentru *va* în afară de **volet*, forma *vrea* > *vra* > *va* sau *vrea* > *vea* > *va*. (G. S., VI, p. 306—312).

521. *Procopovici, Al., Incrucișări de flexiune nominală și verbală în limba română.* Menț. Romania, LXI**, p. 246. R(OQUES), M.

522. PROCOPOVICI, ALEXE, *Pronumele personal în funcțiune morfologică verbală.* Cluj, 1933, Tip. « Cartea Românească », București, 16 p., in -8°. (Biblioteca Dacoromaniei Nr. 6). — Pronumele pleonastic la nominativ n'are funcțiune de subiect, el este pronume personal ca înfățișare și etimologie, nu ca funcțiune. Din acest p. d. v. se apropie de francezul *je, tu, il,* desvoltat independent, dar probabil ca originea să fie preromanică. Pronumele acesta s'a născut din necesitatea de a distinge la un verb, diferitele persoane. — Rec. crit., Bul. Fil., II**, p. 261—269. IORDAN, I.

523. ROSETTI, A., *Sur la « morphonologie »*. Discuții și precizări asupra termenilor: sunet, fonem, morfonem — morfonologie și deosebirea între fonetică — fonologie. (Bull. Ling., I, p. 9—13).

524. VELTEN, H. V., *Eine Bemerkung über den Gebrauch der Hilfsverba mit dem Partizipium Perfecti im Romanischen und Germanischen.* Discută problema verbelor ajutătoare *a fi* și *a avea*, arătând și situația lor în limba română. (Z. R. Ph., LV*, p. 172—177).

NECROLOAGE. COMEMORĂRI. OMAGII

Alexandrescu, Grigore

(50 de ani dela moarte)

525. Articole elogioase de GHEORGHIU, N. A. în A. L. A., XIV**, Nr. 774, p. 4 și G. C., V** p., 1, 3.

Anghel, Dimitrie

(20 de ani dela moarte)

526. Articole comemorative de ARGHEZI, T., în A. L. A., XIII*, Nr. 711, p. 1; POP, LICU în Prov. Lit., II*, Nr. 3, p. 8—11.

Bart, Jean

527. Necroloage de CĂLINESCU, G., în V. R. XXV, Nr. 5, p. 181—187; Cronicar S. d. M., X, p. 111.

Bianu, Ion

528. Necroloage, evocări, cuvântări funebre de BANU, C., în Mișc., XXVIII**, Nr. 1192, p. 1—2; BILCIURESCU, V., în Luc., I**, p. 157—158; BRATEȘ, RADU în Pag. Lit., I**, p. 585—586; C[ARTOJAN], N., în Rev. Ist. Rom., IV*, p. 429—

©BCU CLUJ

430; COMȘA, N., în Blajul, II**, p. 117—120; CRĂCIUN, I., în A. I. N., VI**, p. 787—792; DRĂGANU, N., în DR., VIII**, p. 487—491; FORTUNATO, în A. O., XIV**, p. 161; I. I. G., în R. G. I., XIII**, p. 66—67; IORDAN, AL., în Mișc., XXVIII**, Nr. 1189, p. 1—2; MOROIANU, G., în Obs. Soc. Ec., V**, Nr. 1, p. 100—102; MUȘLEA, I., în An. Arh. Folkl., III**, p. 1—6; PĂUNEL, EUG. I., în C. Cos., IX**, p. 345—350; PUȘCARIU, S., în Gn. Rom., III**, p. 72—76; ȘORA, MELETIE, în Luc., I**, p. 144—145; TODOR, A. P., în Tin. Rom., LIII**, p. 258—261; TRANDAFIR, HORIA, în S. d. M., XII**, p. 27; TZIGARA-SAMURCAȘ, AL., în C. L., LXVIII**, p. 80—83. — Cuvântările rostite la înmormântarea lui de ANGELESCU, DR. C., GOGA, OCT., MRAZEC, L., RĂDULESCU-MOTRU, C., sunt reproduse textual în Ac. Rom., Anale, tom. XV**, p. 44—54.

Bogdan-Duică, Gheorghe

529. Necroloage, evocări de ADAMESCU, GH., în R. G. I., XXII*, p. 331—333; BAICULESCU, GH., în C. T. C., XV*, p. 125; BANCIU, ALEX, în Ț. B., VI*, p. 499—511; BOITOȘ, OL., în Rev. Trans., I*, p. 416—419; BOTA, G., în F. Seria III, I*, Nr. 5—6, p. 126; BR[AN LEMENY], I., în Prom., I*, Nr. 5—6, p. 21—22; BRATEȘ, R., în Pag. Lit., I*, p. 544—545; BREAZU, ION, în Gn. Rom., I*, p. 491—494; CĂLINESCU, G., în A. L. A., XIII*, Nr. 721, p. 7; CHELARIU, TR., în C. Cos., VIII*, p. 575—579; CIOCULESCU, Ș., în R. F. R., I*, Nr. 12, p. 627—639; CLOPOȚEL, I., în S. d. M., XI*, p. 137; COLAN, N., în R. T., XXV*, p. 342 și V. I., I*, Nr. 8, p. 1—2; CONSTANTINESCU, POMP., în Vr., VII*, Nr. 358, p. 7; COSTEA-MĂLIN, I., în Rom. N., II*, Nr. 205, p. 1—2; COSTIN, LUCIAN, în Ban. Lit., I*, Nr. 2, p. 3—4; CRAINIC, N., în Gn., XIII*, p. 302; CRITU, V. I., în Pl. Săc., I*, Nr. 11, p. 6; DAN, PAVEL, în BLAJUL, I*, p. 458—459; GEROTĂ, C., în Lan., I*, Nr. 4—6, p. 3—6; IENCICA, CONST., în S. Șc., IV*, p. 2—3; IORDAN, AL., în C. L., LXVII*, p. 867—868; IORGA, N., în R. I., XX*, p. 391; L[ĂZĂREANU], B., în Ad., XLVIII*, Nr. 15.545; MATEIU, I., în Rn., XII, Nr. 39, p. 1; MORARIU, LECA, în F. Fr., IX*, p. 81 și M. E., V*, p. 1; MUNTEANU, V., Ad., XLVIII*, Nr. 15.615, p. 1—2; NECULCE, în R. T., XXIV, p. 360—361; NETEA, V., în Progr. Cult., II*, Nr. 8, p. 61—62; POGANA, I., în Hot., II*, Nr. 1, p. 20—21; POPA, GR., în Pag. Lit., I*, p. 323—324; PAUL, RADU, în DR., VIII*, p. 495—497; ȘEICARU, P., în Curent., VII*, Nr. 2386, p. 1; SIMONESCU, DAN, în Tin. Rom., LIII*, p. 72—75; SION, GH., în Rn., XII*, Nr. 50, p. 2; TECULESCU, HORIA, în Ț. B., VI*, Nr. 512—521 și Ț. N., XIII*, Nr. 722, p. 1—2 și Nr. 723, p. 1—2; ȚONI, D. V., în Curent,. VII*, Nr. 2390, p. 5; TOPLICEANU, TR., în Rev. Ban. Criș., II*, Nr. 10—12, p. 94; V. C., în Rm., XXVI*, p. 210; VALERIU, AL., în R. G. I., XXII*, p. 305. — Nesemnate, în Gaz. Ilustr., III*, p. 140; L.,II*, p. 303; Lit., II*, Nr. 13, p. 1; Tr., LXV*, p. 369—370; Un., LI*, Nr. 260, p. 1. — Reportaj despre înmormântarea lui, în Un., LI*, Nr. 263, p. 8.

530. BOGDAN-DUICĂ, G., *Către G. Precup.* În *Anuarul Liceului « Petru Maior » din Gherla pe anul școlar 1933—1934*, p. 16—23. — 17 scrisori din anii 1895—1913, datate numai în parte. De interes biografic.

©BCU CLUJ

531. FACULTATEA DE LITERE DIN CLUJ. *In memoria lui Gh. Bogdan-Duică.* Cluj, 1935, Tip. « Cartea Românească », 80 p., in -8°. — Cuprinde: DRĂGANU, N.,: *Cuvânt înainte*; PUȘCARIU, S., *Gh. Bogdan-Duică*; BREAZU, I., *Gh. Bogdan-Duică critic și istoric literar*; BREAZU, I. și CRĂCIUN, I., *Bibliografia operelor lui Gh. Bogdan-Duică.* — Bibliografia este așezată în ordine cronologică. Traducerile au fost distribuite într'un capitol aparte. Indice.

532. MEHEDINȚI, S., *O scrisoare a lui G. Bogdan-Duică.* Se publică, în semn de omagiu pentru dispărut, o scrisoare a lui, adresată lui S. Mehedinți, datată 27.IV.1923, în care acesta arată spiritul în care a scris a sa *Istorie a literaturii române moderne.* (C. L., LXVII*, p. 797—798).

Boiu, Zaharia
(Centenarul nașterii)

533. Omagiu de BĂNUȚ, A. P., în Ț. B., VII**, p. 50—56. — Notiță în Gn. Rom., I, p. 190—191.

Bunea, Augustin
(25 de ani dela moarte)

534. Articole comemorative de L[UPU], N., în Blajul, I*, p. 272—273; PÂCLIȘANU, Z., în L., II*, p. 358—361.

Cerna, Panait
(20 de ani dela moarte)

535. Omagii de CĂLINESCU, G., în A. L. A., XII, Nr. 639, p. 9; CREVEDIA, N., în Calend., II, Nr. 543, p. 2; CRONICAR, în S. d. M., X, p. 177; PHILIPPIDE, AL. A., în A. L. A., XII, Nr. 639, p. 5; REVENT, L., în Petr., I, p. 25—28.

Chendi, Ilarie
(20 de ani dela moarte)

536. Evocări de ARGHEZI, T., în A. L. A., XIII*, Nr. 711, p. 1; CREVEDIA, N., în Calend., II, Nr. 543, p. 2; FOCȘĂNEANU, I., în Br. Lit., II, p. 25—26; MURĂȘANU, T., în Abec., I, Nr. 26—28, p. 14—15; TECULESCU, HORIA, în V. L., VIII*, Nr. 150, p. 3.

537. Număr înclinat lui cu articole omagiale de GOȘTEAN, I. (« O recunoștință meritată »); ARGHEZI, T. (« Ilarie Chendi »); EFTIMIU, V. (« Ilarie Chendi »); MINULESCU, ION (« Omul cu spada »); GALACTION, GALA (« Chendi »); MONTRANU, DR. M. (« Eri Axente Sever, astăzi Ilarie Chendi »); TOGAN, G. (« Note despre Ilarie Chendi »). (Lanuri, II, Nr. 18—19). — SÂN-GIORGIU, I. (« Amintirea lui Ilarie Chendi »). (*Ibid.*, II, Nr. 20—21, p. 5).

©BCU CLUJ

Ciato, Aurel

538. CIURA, AL., *Aurel Ciato* (1876—1933). Necrolog. Poet, în tinereţe influenţat de Eminescu şi Coşbuc, în vol. *Poezii*. Sibiu, 1897. Întemeietor şi redactor al *Revistei politice şi literare* din Blaj (1905), a fost unul din cei mai buni gazetari ardeleni. (S. d. M., X, p. 66).

Coşbuc, Gheorghe
(Cu prilejul desvelirii unui bust la Sibiu)

539. Evocări de CREVEDIA, N., în Calend., II, Nr. 421, p. 2; CRONICAR, în S. d. M., X, p. 176; VLĂDESCU, TOMA, în Calend., II, Nr. 355, p. 1—2. — Reportaj despre desvelirea bustului în Ad., XLVII, Nr. 15.193, p. 2.

Cunţan, Maria

540. Necroloage, evocări de GYR, RADU, în C. L., LXVIII**, p. 496—498; L[ĂZĂREANU], B., în A. L. A., XIV**, Nr. 782, p. 10; M. I., în V. I., II**, Nr. 12, p. 25; PUŞCARIU, MARIA, în DR., VIII**, p. 506—507; VRIONI, AIDA, în R. S., IX**, Nr. 12, p. 1—5. — Nesemnat în Tr., LXVI**, p. 396—397.

Delavrancea, Barbu
(Desvelirea unui bust la Oradea)

541. *Desvelirea monumentului lui Barbu Delavrancea şi a plachetei de bronz St. O Iosif şi Castaldi, la Oradea.* Monumentele au fost ridicate din iniţiativa Societăţii « Cele Trei Crişuri ». Se reproduc cuvântările lui Gh. Bacaloglu, Al. Lapedatu, G. Bogdan-Duică, Th. Sperantia şi scrisorile lui Oct. Goga, Gr. Trancu-Iaşi, d-na Maria Delavrancea, etc. (C. T. C., XV*, p. 61—64, 88—93).

Densusianu, Ovid
(35 ani de învăţământ)

542. POPESCU-TELEGA, AL., *Ovid Densusianu*. Craiova, 1934. Ed. « Ramuri », 280 p., in -8°.— 1. Introducere; 2. Câteva date biografice. Studiile de filologie istorică; 3. Orientări nouă în filologie şi folklor; 4. Problema bască; 5. Simbolismul, opera poetică şi dramatică; 6. Criticul literar; 7. Polemistul şi gânditorul social; 8. Ce datorează generaţia de azi lui Ovid Densusianu. — Rec. crit. B. G., V*, p. 56—58. BUCUŢA, EM. — Menţ. elog. A. O., XIII*, p. 218—219. FORTUNESCU, C. D.

Depărăţeanu, Al.
(Centenarul naşterii)

543. Articol comemorativ de CIORĂNESCU, AL., în V. R., XXVI*, Nr. 19—20, p. 53—55.

©BCU CLUJ

Eminescu, Mihai

(Desvelirea unui monument la Constanța și a unui bust la Oradea)

544. Articole comemorative de ARGHEZI, T., în A. L. A., XIII*, Nr. 716, p. 1; B[ACALOGLU], G., în C. T. C., XV*, p. 76; CREVEDIA, N., în Calend., II*, Nr. 395, p. 2; IORDAN, AL., în Mișc., XXVII*, Nr. 1012, p. 1; LAZĂR-NYL, N. I., în N. R., XXIX, Nr. 177, p. 1; PETRESCU, VALERIAN, în Un., LI*, Nr. 222, p. 2; ȘEICARU, P., în Curent., VII*, Nr. 2351, p. 1; SEVASTOS, M., în Ad., XLVIII*, Nr. 15.467, p. 3; SMÂNTÂNESCU, DAN, în Ț. N., XIII*, Nr. 665, p. 2; TEODOREANU, AL. O., în R. F. R., I*, Nr. 10, p. 170—173; VERBICEANU, ZOE, în A. L. A., XIII*, Nr. 717, p. 1; VLĂDESCU, I., în Calend., II*, Nr. 427, p. 2; ZAMBACCIAN, K. H., în Curent., VII*, Nr. 2336, p. 1—2. — Reportaj despre festivitatea desvelirii în Un., LI*, Nr. 224, p. 7.

545. OMAGIU LUI MIHAI EMINESCU. Volum editat de comitetul « Pro Eminescu » [din Constanța] sub îngrijirea d-lui Valerian Petrescu. București, 1934, Tip. « Universul », 184 p., in -4°. — Cuprinde: M. EMINESCU, « Mai am un singur dor »; M. S. REGINA MARIA, « Un autograf »; N. IORGA, Un articol neîntitulat; ABATELE DOCTOR METHODIE ZAVORAL, « Stimaților Domni » (scrisoare); V. EFTIMIU, « Lui M. Eminescu » (poezie); ELENA VĂCĂRESCU, « Întoarcere la Eminescu »; P. OVIDIUS NASO, « Epitaful lui Ovidiu » (trad. în limba rom. de ȘT. BEZDECHI); PR. MARTHA BIBESCU, « Poetul tinereții și al durerii »; AL. VLAHUȚĂ, « Lui Eminescu » (poezie); H. PAPADAT-BENGESCU, « Prin prisma unei generații »; MARIA HOLBAN, « Je n'ai plus qu'un desir » (poezie, trad.); ABATELE BARRAL, Un articol neîntitulat; TRAIAN DEMETRESCU, « Lui M. Eminescu » (poezie); SEPTIME GORCEIX, « M. Eminesco et Ch. Baudelaire »; RAMIRO ORTIZ, « « Un sol desiderio mi resta » (poezie, trad.); E. SYLVIA PANKHURST, « Hail to thee bright Spirit » (articol trad. și în rom.); V. ORENDI HOMENAU, « Ein letzter Wunsch mich noch beseelt » (poezie, trad.); P. LOCUSTEANU, « Congresul busturilor lui Eminescu »; S. MEHEDINȚI, « Optimismul lui Eminescu »; C. MEISSNER, « O scrisoare »; OLGA CRUȘEVAN, « Sonet » (poezie); N. N. LENGUCEANU, « Ceva despre Eminescu »; LUCREȚIA PETRESCU, Un articol neîntitulat; MARIA HOLBAN, « Empereur et Proletaire » (poezie, fragment, trad.); MIHAIL DRAGOMIRESCU, « Eminescu »; E. SYLVIA PANKHURST, « Emperor and Proletarian » (poezie, trad.); V. PETRESCU, « Eminescu și marea »; OLGA CRUȘEVAN, « De tous les vaissaux » (poezie); COL. I. DOBROGEANU, « Cum l-am cunoscut pe Eminescu »; ABATELE BARRAL, « L'astre serein » (poezie, trad.); CINCINAT PAVELESCU, « La statuia lui Eminescu » (poezie) și « Amintiri despre Leon Ghica Dumbrăveni »; BRĂTESCU-VOINEȘTI, « Amintire dureroasă »; E. ZEGLADOWICZA, « Testament » (poezie, trad. în l. polonă); D. STOICESCU, « Eminescu și arta poetică »; GH. NEDICI, « Eminescu și Transilvania »; I. RĂDUCANU, « Ideile social-economice ale lui Eminescu »; V. CORDOȘ, « Bihorul și Eminescu »; G. DUMA, « Lui Eminescu » (poezie); GR. TRANCU-IAȘI, « Eminescu economist »; BARBU LĂZĂREANU, « Un bio-bibliograf al lui Eminescu: C. Botez »; V. PETRESCU,

©BCU CLUJ

« Cele două bronzuri pontice ». — Rec. crit. R. F. R., I*, Nr. 11, p. 398—410. CIOCULESCU, Ş.

546. Cu prilejul desvelirii bustului dela Oradea, articole de ŞEICARU, P., în Curent., VII*, Nr. 2284, p. 11; SULUŢU, OCT., în F., Seria III, An. I*, Nr. 4, p. 98.

Esca, Aurel

547. Necroloage, amintiri de DĂIANU, DR. ILIE, în V. R., XXVI*, Nr. 1, p. 32—35; MATEIU, ION, în Gn. Rom., II*, p. 106—108.

Goga, Eugen

548. Necroloage de BREAZU, I., în DR., VIII**, p. 504—505; DRAGOMIR, S., în Rev. Trans., II**, p. 125—127; IONICĂ, EUGEN, în Rând., I**, p. 243.

Goldiş, Vasile

549. Necroloage de BANCIU, A., în Ţ. B., VI*, p. 134—141; CIUREZU, D., în Ţ. N., XIII*, Nr. 524, p. 1; CLOPOŢEL, I., în Vestul, V*, Nr. 1019, p. 1; GOGA, O., în Ţ. N., XIII*, Nr. 524, p. 1—2; IORGA, N., în N. R., XXIX, Nr. 32, p. 1; LUPAŞ, I., în Gn. Rom., II*, p. 41—43; MOGA, I., în A. I. N., VI*, p. 783—786; PETRESCU, CEZAR, în Curent., VII*, Nr. 2167, p. 1; POPP, GH., în Ad. XLVIII*, Nr. 15.371, p. 1; ROŞU, R. P., în Vestul, V*, Nr. 1019, p. 1.

Gombocz, Zoltan

550. Necrolog de DRĂGANU, N., în DR. VIII**, p. 491—493.

Hodoş, Constanţa

551. Necroloage de CIUREZU, D., în Ţ. N., XIII*, Nr. 578, p. 1; PUŞCARIU, MARIA, în DR., VIII**, p. 507; VRIONI, A., în R. S., VIII*, Nr. 3—4, p. 17—18.

Iosif, Ştefan Octavian
(20 de ani dela moarte)

552. Articole comemorative de ARGHEZI, T., în A. L A., XIII*, Nr. 711, p. 1; BREAZU, I. în Gaz. Ilustr., II, p. 171—172; CĂLINESCU, GH., în A. L. A., XII, Nr. 639, p. 9; CREVEDIA, N., în Calend., II, Nr. 543, p. 2; CRONICAR, în S. d. M., X, p. 176—177; PH[ILIPPIDE], AL. A., în A. L. A., XII, Nr. 639, p. 5; REVENT, L., în Petr., I, p. 25—28.

Istrati, Panait

553. Necroloage şi evocări de ACSINTEANU, G., în C. L., LXVIII**, p. 133—136; AMARU, BOGDAN, în V. L., X**, Nr. 1, p. 3; BELLU, P., în Luc. Lit. Crit. VIII**, Nr. 10—12, p. 12; BERNEA, E., în Rând., I**, p. 243—245; BREAZU,

©BCU CLUJ

ION, în DR., VIII**, p. 502—504; CIOCULESCU, Ș., în Ad., XLIX**, Nr. 15.725, p. 1—2; COLIU, E., în V. R., XXVII**, Nr. 5—6, p. 45—50; CONSTANTINESCU, POMP., în Vr., VIII**, Nr. 385, p. 17; ELIADE, M., în Vr., VIII*, Nr. 402, p. 10; GHEȚIE, COR., în Obs., VIII**, p. 106—107; IVAȘCU, G., în Manifest, II**, Nr. 4, p. 3; MANCAȘ, M., în Manifest, II**, Nr. 7, p. 3; MANOLIU, P., în Azi, IV**, p. 1651—1656; MIRONESCU, AL., în F., Seria III, A., II**, Nr. 2, p. 67—72; NICANOR ET CO., în V. R., XXVII**, Nr. 3—4, p. 102—103; OPRIȘ, L., în Ț. B., VII**, p. 347—351; POPA, GRIGORE, în Pag. Lit., II**, p. 55; S[EBASTIAN], L., în A. L. A., XIV**, Nr. 750, p. 10; TRANDAFIR, H., în S. d. M., XII**, p. 56; VLĂDESCU, I., în Gn., XIV**, p. 279; VRIONI, A., în R. S., IX**, Nr. 3—4, p. 13—17.

Kogălniceanu, Mihail

(Cu prilejul întemeierii Fundației care îi poartă numele)

554. Articole și cuvântări comemorative de ADERCA, F., în Vr., VIII**, Nr. 410, p. 4; BRĂTIANU, GH. I., în Un., LII**, Nr. 40, p. 9; FÂNTÂNARU, N., în Obs., VIII**, p. 96—100; IORGA, N., în N. R., XXX**, Nr. 28, p. 1—2, Nr. 29, p. 1; LUPAȘ, I., în A. I. N., VI**, p. p. 520—524; LUPU, N., în Un., LII**, Nr. 41, p. 15 și Luc. Lit. Crit., VIII**, Nr. 4, p. 1—3; MURĂRAȘU, D., în Tin. Rom., LIII**, p. 292—299; SEVASTOS, M. în A. L. A., XIV**, Nr. 741, p. 5; VLAD, N., în Tin. Rom., LIII**, p. 305—312.

Mihăiescu, Gib I.

555. Necroloage de BERNEA, E., în Rând., I**, p. 358—359; CHINEZU, I. în Gn. Rom., III**, p. 502—503; CIOCULESCU, Ș., în Ad., XLIX**, Nr. 15.880 p. 1—2; CRISTINOIU, N., în V. R., XXVII**, Nr. 9—10, p. 101—103; DEMETRESCU, R., în Pag. Lit., II**, p. 378—380; FORTUNESCU, C. D., în A. O., XIV**, p. 453—455; GRAUR, ELENA, în Luc. Lit. Crit., IX**, Nr. 1, p. 8; POPP, AUREL, în Progr. Cult., III, Nr. 9, p. 17—22; PUȘCARIU, MARIA, în DR., VIII**, p. 505—506; SADOVEANU, Iz., în A. L. A., XIV**, Nr. 778, p. 3; SÂNZIANU, M., în Mișc., XXVIII**, Nr. 1367, p. 1—2; ȘTEFAN, I., în J. L., XXIV**, p. 390—391; ȘULUȚIU, O., în F., Seria III, II**, Nr. 7—8, p. 109—111.

Mureșianu, Aurel

(25 de ani dela moarte)

556. Două articole omagiale, unul de MOGA, I. și altul semnat ȚARA BÂRSEI, în Ț. B., VI, p. 291—298.

Nicoleanu, Nicolae

(Centenarul nașterii)

557. Articole și cuvântări comemorative de ADAMESCU, GH., în Anuarul Ateneului Român pe 1933 (și extr. 15 p.); STINO, A. G., în Pt., XV, Nr. 129, p. 1—2.

©BCU CLUJ

Odobescu, Alexandru
(Centenarul nașterii)

558. Articole comemorative de DOBRIDOR, ILARIE, în C. L., LXVII*, p. 612—616; GOGA, D., în S. Șc., IV*, p. 49—51; IROAIE, P., în C. Cet., II*, p. 48—51; NAUM, AL., în C. L., LXVIII*, p. 590—592; PAPADIMA, O., în Rm., XXVI*, p. 12—17; POGANA, I., în Hot., II*, Nr. 1, p. 20; PRODAN, C., în Anuarul Ateneului Român pe 1935, p. 27—41.

Ortiz, Ramiro
(Omagiu cu prilejul plecării lui din România)

559. Rom. XIII, Nr. 3, este închinată lui, cu articole de: MARCU, Al.; BELCIUGĂȚEANU, A.; CĂLINESCU, G.; FROLLO, MIA; MITITELU, ALEXANDRINA; CREȚU, N.; MINIUS, I.; CIORĂNESCU, AL.; FAÇON, N.; SKELETTI, M.; GRECESCU, ELISABETA; VICTOR, ALFRED; NICULESCU, C. H. Se reproduc și articolele, publicate în presă cu această ocazie.

Pantu, Zaharia

560. Necroloage de ALEXANDRI, AL. V., în G. C., IV*, Nr. 6, p. 3; POP, E., în DR., VIII**, p. 510—511.

Pavelescu, Cincinat

561. Necroloage, evocări de BIRIȘ, GH. I., în DR., VIII**, p. 508—509; BRAN-LEMENYI, I. AL., în Gaz. Trans., XLVII*, Nr. 97, p. 2; BRATEȘ, R., în Pag. Lit., I**, p. 608—610; CĂLIMAN, V., în Ț. B., VII*, p. 40—43; CIUREZU, D., în Ț. N., XIII*, Nr. 752, p. 1—2; CONSTANT, P., în Prov. Lit., II*, Nr. 11—12, p. 1—4; CRAINIC, N., în Gn., XIV**, p. 45—46; DOBRIDOR, I., în V. R., XXVI**, Nr. 21—24, p. 78—79; JEBELEANU, E., în V. L., IX*, Nr. 165, p. 1—2; L[ĂZĂREANU], B., în Dim., XXX*, Nr. 10.033, p. 7; LOVINESCU, E., în V. L., IX*, Nr. 165, p. 1; MARICARU, T., în J. L., XXII*, p. 294—296; POPESCU-POLYCTET, S. C., în Un., LII**, Nr. 48, p. 4; ROSETTI, R., Un., LI*, Nr. 333, p. 1—2; SCARLAT, T., în R. S., VIII*, Nr. 12, p. 9; SEVASTOS, M., în A. L. A. XIII*, Nr. 731, p. 1; STĂNESCU, P. P., în Gd. Vr., II*, Nr. 10, p. 31—32; STRAT, G., în L., II*, p. 371; ȘULUȚIU, O., în F., SeriaIII, A., I*, Nr. 8, p. 117—118; TEODORESCU, RAUL, în Lit., III*, Nr. 16, p. 1; nesemnate în Luc. Lit. Crit., VIII*, Nr. 2, V. Bas., IV*, p. 57—58.

Philippide, Alexandru

562. Necroloage, evocări, cuvântări de GRĂMADĂ, NIC., în C. Cos., VIII*, p. 563—565; GRAUR, AL., în Ad., XLVIII, Nr. 15.419, p. 5; IORDAN, IORGU în Manifest, II, Nr. 7, p. 3; în Anuarul Univ. Mihăilene din Iași pe 1930—1935, p. 109—111, în V. R., XXVI*, Nr. 1, p. 3—20 și în Z. R. Ph., LIV*, p. 766—

©BCU CLUJ

767; ȘIADBEI, I., în Romania, LIX*, p. 600, și în A. L. A., XII, Nr. 664, p. 1; ZARIFOPOL, PAUL, în A. L. A., XII, Nr. 663, p. 1.

563. PETROVICI, IOAN, *Alexandru Philippide în evoluția culturii românești.* Discurs rostit la 28 Mai 1935 în ședință solemnă de — cu răspundul d-lui C. RĂDULESCU-MOTRU. București, 1935, Tip. « Imprimeria Națională », 32 p., in -8°. (Ac. Rom. Discursuri de recepție, LXVI). — Biografie și evocare călduroasă a omului și a savantului. — Rec. elog. C. L., LXVIII**, p. 501—503. — Rec. elog. Gd. Vr., III**, Nr. 7, p. 32—33. — Rec. elog. Rev. Ped., V**, p. 408—411. NARLY, C. — Menț. elog. V. R., XXVII**, Nr. 56, p. 119—120. — Rec. elog. Ath., I**, p. 561—563. POPOVICI, D.

564. UNIVERSITATEA DIN IAȘI. INSTITUTUL DE FILOLOLIE ROMÂNĂ, *Comemorarea lui Alexandru I. Philippide* (1859—1933). București, 1934. Ed. Adevărul, 32 p., in -8°. — Cuvântările lui TR. BRATU, IOAN BOTEZ, PETRU CIUREANU și IORGU IORDAN, rostite în Aula Universității din Iași cu ocazia comemorării lui Al. Philippide. Pag. 27—30: « Operele lui Alexandru Philippide. Repertoriu bibliografic » de D. GĂZDARU. Se menționează și operele inedite și recensiile asupra unora din lucrări.

Pop-Reteganul, I.

(30 de ani dela moarte)

565. Articol comemorativ de PETRA-PETRESCU, H., în Tr., LXVI**, Nr. 5—6, p. 1—3.

Popescu, Spiridon

566. Necrolog de IACOBESCU, T., în Cult. Pop., IV, Nr. 5—6, p. 1—3.

Porumbescu, Ciprian

(Centenarul nașterii)

567. Articole comemorative de BRÂNZEA, I., în Ț. B., V, p. 425—432; MORARIU, LECA, în F. Fr., VIII, p. 76—91; MORARIU, V., în F. Fr., VIII, p. 65—69 și 102—105; NISTOR, I., în J. L., XXII, p. 150—162.

568. MORARIU, LECA, *La semicentenarul lui C. Porumbescu.* Suceava, 1933, Tip. « Glasul Buc. », Cernăuți, 36 p., in -16°. — « Curs popular ținut la Universitatea din Cernăuți în 6 Aprilie, 1933 ». Biografie și caracterizare.

Rebreanu, Liviu

(50 de ani dela naștere)

569. Articole elogioase de: BALTAZAR, C., în Vr., VIII**, Nr. 416, p. 5 și 11; CĂLINESCU, G., în A. L. A., XIV**, Nr. 783, p. 1—2; CHINEZU, I., în Gn. Rom., III**, p. 615; COSTEA-MĂLIN, I., în Rom. N., III**, Nr. 265, p. 2; DONEA, V., în A. L. A., XIV, Nr. 783, p. 3; NICANOR et Co., în V. R., XXVII**, Nr. 11—12, p. 87—88; PETRAȘINCU, DAN, în V. L., X**, Nr. 4, p. 3; PHILIPPIDE,

©BCU CLUJ

AL. A., în A. L. A., Nr. 783, p. 1; POPP, AUREL, în Progr. Cult., III**, Nr. 10, p. 20—24; SADOVEANU, Iz., în XIV**, Nr. 783, p. 1; nesemnat în F., Seria III, A. II**, Nr. 7—8.

Roman, I. N.

570. Se reproduc în A. D., XV, p. 176—181, articolele şi necroloagele despre el, ale lui A. VLAHUŢĂ, din *Viaţa*, 27.II.1894; N. IORGA, din *Neamul Românesc*, 15.VIII.1931; EM. BUCUŢA, din *Boabe de Grâu*, Nr. 10, 1932; LECA MORARIU, din *Făt-Frumos*, Iulie—Octomvrie, 1931; ION BREAZU, din *Dacoromania*, VIII; D. CIUREZU, din *Ţara Noastră*, Iunie, 1932.

Şăineanu, Lazăr

571. Necroloage, de: IORDAN, I., în V. R., XXVI*, Nr. 10—12, p. 45—47; PETROVICI, E., în DR., VIII**, p. 493—495; nesemnat în L., II*, p. 160.

572. ŞĂINEANU, CONST., *Lazăr Şăineanu (1859—1934)*. Bucureşti, 1935. Ed. « Cultura Poporului », 48 p., in -8°. — Biografie şi prezentare elogioasă a activităţii ştiinţifice din ţară şi străinătate a lui L. Ş. Se rezumă lucrările şi articolele şi se menţionează unele recensii asupra lor. Se utilizează şi corespondenţă inedită.

Sturdza, D. A.

573. IORGA, N., *Un om de severă muncă şi de aprigă autoritate*. Ac. Rom. Mem. Secţ. Ist., Seria III, tom. XIV (1933), mem. 5, 8 p. — Discurs comemorativ. Elogiul lui D. A. Sturdza. Paralelă între el şi Kogălniceanu.

Thomas, Antoine

574. Necrolog, de PUŞCARIU, S., în DR., VIII**, p. 485.

Ureche, V. A.
(Centenarul naşterii)

575. Articole comemorative de: CANDREA, DANIEL, în Rom. N., II*, Nr. 154, p. 2; SĂTEANU, C., în Ad., XLVIII*, Nr. 15.489, p. 1—2; ROSETTI, RADU, în Anuarul Ateneului Român pe 1935, p. 18—26 şi Un., LII*, Nr. 29, p. 1—2.

Vâlsan, Gheorghe

576. Necroloage de: CĂLINESCU, DR, R. I., în A. O., XIV*, p. 493—497; CLOPOŢEL, I., în Soc. de M., XII**, p. 115; MIHĂESCU, VINTILĂ, în B. S. G., LIV**, p. 1—18; MORARIU, TIB., în Gaz. Ilustr., IV**, p. 133; POPP, M. N., în Rând., I*, p. 357—358; PUŞCARIU, VALER, în DR., VIII**, p. 485—487; SOMEŞAN, L., în A. I. N., VI**, p. 792—795.

©BCU CLUJ

Vlahuță, Al.
(15 ani dela moarte)

577. Articole comemorative de STELIAN, CONST., în Curent., VIII**, Nr. 2493, p. 1—2; nesemnat în Un., LI*, Nr. 319, p. 1.

Xenopol, A. D.

578. *Comemorarea lui A. D. Xenopol.* Cu prilejul împlinirii a 14 ani dela moartea lui a fost comemorat, la Ateneul Român, de către Cercul Ieșenilor din București. Au rostit cuvântări TRANCU-IAȘI, D. GUSTI, I. LUPAȘ (reprodus în A. I. N., VI**, p. 501—523), I. NISTOR ș. a. Se reproduc fragmente din aceste cuvântări. (A. L. A., XIII, Nr. 694, p. 3).

Zarifopol, Paul

579. Necroloage și evocări de: ARGHEZI, T., în A. L. A., XIII*, Nr. 717, p. 1; BRĂNIȘTEANU, B., în Dim., XXX*, Nr. 9823, p. 1; BUCUR, DOINA, în R. S., VII*, Nr. 6—7, p. 12—13; CĂLINESCU, G., în A. L. A., XIII*, Nr. 721, p. 7; CIOCUESCU, Ș., în Ad., XLVIII*, Nr. 15.433, p. 1—2; CIUREZU, D., în Ț. N., XIII*, Nr. 586, p. 1—2; COMARNESCU, P., în R., XVII**, Nr. 4878, p. 1; CONSTANTINESCU, POMP., în Vr., VII*, Nr. 337, p. 10; DAMASCHIN, V., în Azi, III*, p. 1217—1283; DRĂGHICI, P., în Gn. Rom., II*, p. 290—292; GRIGORESCU, MIRCEA, Ad., XLVIII*, Nr. 15.434, p. 1; IOANID, N. D., în Rm., XXVI*, p. 96; IORDAN, AL., în Mișc., XXVII*, Nr. 990, p. 1; JIANU, IONEL, în R., XVII, Nr. 4892, p. 1; NICOLESCU, RADU P., în Rod. V., I*, Nr. 8—10, p. 1—2; OPRESCU, NAE, în A. L. A., XIII*, Nr. 729, p. 8; PAUL, RADU I., în DR., VIII*, p. 497—498; POPESCU, V. I., în R. Lum., VI*, p. 349—352; RALEA, M., în V. R., XXVI*, Nr. 8, p. 45—48; SEBASTIAN, M., în R. F. R., I*, Nr. 11, p. 411—419; STRAT, G., în L., II*, p. 142; ȘULUȚIU, O., în F., Seria III, A. I*, Nr. 3, p. 106; TEODORESCU, AL. O., în Ad., XLVIII*, Nr. 15.435, p. 1; TZIGARA-SAMURCAȘ, AL., în C. L., LXVII, p. 391—392; V. A. B., în Prom., I*, Nr. 1, p. 33; nesemnat în R. F. R. *, Nr. 6, p. 3—10;

580. *In memoria lui Paul Zarifopol*, Nr. 701, Anul XIII, al A. L. A., închinat criticului cu articole de ARGHEZI, T., [fără titlu]; HEROVANU, EUGEN, *Lucruri din trecut*; SADOVEANU, IZABELA, *A fost . . .*; TATU, N., *O figură discretă.*

ONOMASTICĂ ȘI TOPONIMIE

581. BILEȚCHI, DR. IOAN, *Alte aspecte ale patronimiei românești.* În *Anuarul XIV, pe anul școlar 1934—1935 al Liceului «Dragoș-Vodă» din Câmpulungul-Moldovenesc*, p. 3—34. — Mai ales despre pretinse elemente celtice în patronimia românească.

©BCU CLUJ

582. BITAY, DR. ARPAD, *A « Gelencze » helynévröl.* [*Despre numele topic « Gelencze »*]. Numele com. *Gelencze*, rom. *Ghelința*, din jud. Trei-Scaune din grecescul *Angelos*, trecut prin slavo-bulgarul *Gele*. (E. M., V, p. 379—380).

583. CONEA, I., *Țara Loviștei.* Capitolul VI este închinat toponimiei acestei « țări ». (B. S. G., LIII*, p. 1—213).

584. DONAT, ION, *Despre numele Olteniei.* La numele pe care Oltenia le-a purtat: *Țara și Banatul Severinului, Țara Mehedinților*, se adaugă și cel de *Țara Oltului* și *Oltul*, amintit într'un hrisov din 1750. (A. O. XII, p. 483—484).

585. DONAT, ION, *« Plasa lui Mihai-Vodă ». Accepțiunea termenului « plasă » în doc. muntene.* Plasă înseamnă în sec. XVII « o proprietate fonciară privată », iar *Plasa lui Mihai-Vodă*, pomenită într'un doc. va fi fost o parte din moșia domnitorului. (A. O., XIV**, p. 325—327).

586. DONAT, ION, *Toponimie turanică și vechiu germană în Dolj.* Dă ca turanice și vechi-germane următoarele numiri: *Artan, Boian, Butan(ului), Caraiman, Caravan, Cărăvan, Cârjan, Comani, Chischilău, Gorjan, Hunia, Hunia-Lungă, Jivan(ului), Radovan, Tencănău.* II: *Amaradia, Arpadia, Oda*; toate aparțin toponimiei. (A. O., XIII*, p. 198).

587. DRĂGANU, NICOLAE, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei.* București, 1933, « Imprimeria Națională », 684 p. + 1 h., in -8°. (Academia Română, Studii și Cercetări, XXI) — Rec. elog. S. d. M., X, p. 169—170. CRIȘANU, Șt. — Rec. crit. elog. G. S., VI ,p. 352—358. D[ENSUSIANU], O. — Rec. anal., A. O., XIII*, p. 219. FORTUNESCU, C. D. — Rec. elog. C. L., LXVI, p. 379—380. GEROTA, C. — Rec. crit. elog. R. H., X, p. 141—144. IORGA, N. — Rec. crit. elog. Gn. Rom., I, p. 280—285. PAȘCA, Șt. — Rec. anal. Bul. Fil., I*, p. 225—233. POP, L. — Rec. crit. elog. DR., VIII***, p. 284—358. PUȘCARIU, S. — Rec. elog. E. O., XIV*, p. 253—256. RUSSU, I. I. — Menț. elog. Tin. Rom., LI, p. 219. TODOR, A. P.

588. DRĂGANU, N., *Vechimea și răspândirea Românilor pe baza toponimiei și a onomasticei.* Vălenii-de-Munte, 1934, Tip. «Datina Rom. », 58 p., in -8°. — Conferință ținută la Brașov. Lucrarea este un rezumat al studiului *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și onomasticei.* — Menț. elog. Ț. B., VI*, p. 475—476. C. S.

589. GRĂMADĂ, NIC., *Studii mărunte din domeniul științelor auxiliare ale istoriei.* La sfârșitul studiilor: « Nume topice românești în Dobrogea, sec. XVIII » scoase dintr'o hartă militară din 1773. (C. Cos., VIII, p. 390—416).

590. [HOTNOG, T., *Câteva nume topice românești de origine cumană* (extras din Anuarul Liceului Național, 1932—1933), Iași]. — Rec. crit. C. I., VIII—IX, Nr. 3, p. 318—319. MINEA, I.

591. IORGA, N., *Numele de botez la Români.* București, 1934. [Tip. « Datina Rom. »]. 16 p., in -8°. (Conferință la Institutul Sud-Est european). — Oameni numiți cu cuvinte neînțelese; nume de origine bisericească; nume de origine străină.

592. IORDAN, IORGU, *Toponimie putneană.* Studiul unor toponimice găsite în Aurel V. Sava, *Documente putnene*, vol. I.: *Arșița, Arsura, Bârsești, Boziul, Cașin, Chiojdeni, Ciotilești, Clăbuciul, Dorobeți, Fântâna, Goceşti, Hâga Porcului,*

©BCU CLUJ

Hăulișca, Hrejde, Ipotești, Irești, Leurgioara, Munceii lui Lateș, Muscocii, Pățești, Păulești, Peleticul, Petâc, Pomsăști, Răiuțul, Șomuzul, Titila, Tojarul, Țifești, Viturești, Vizantea, Zăbrăuți. — La sfârșit discută toponimicele putnene comunicate de Al. P. Arbore, în Milc., I, p. 5 și urm. (Milc., IV, p. 1—32).

593. KISCH, GUSTAV, *Zur Wortforschung. Bergname Peană.* Etimologia vârfului *Peana*, lângă Cluj — este lat. *pinna*; se dă și corespondentele romanice. (Sieb. V., LVII*, p. 201—202).

594. LÜKÖ, GÁBOR, *Egy moldvai falu határneve.* [*Toponimicele unui sat moldovean*]. Numirile topice din hotarul comunei săcuiești *Călugăra*, jud. Bacău. (M. Ny., XXI**, p. 63—64).

595. MARȚIAN, J., *Zur Toponomastik von Baierdorf.* Interesează toponimia românească pentru numele *Crainimăt* > *ung. Király-Németi. Satumare* > *ung. Szatmár-Németi* și pentru *Mintiul-Român, Mintiul-Gherlei.* (Sieb. V., LVI, p. 248—253).

596. *Melich, János, A honfoglaláskori Magyarország.* [*Ungaria în epoca întemeierii*]. — Rec. crit. cu bogate informații mai ales asupra numirilor topice din Ardeal. Rev. Trans., II**, p. 240—269. DRĂGANU, N.

597. M[ORARIU], V., *Cuciur-Mare și Cuciur-Mic.* Două nume toponimice din Bucovina, a căror etimologie a fost dată de Menczel Ph., în *Trügerische Lösungen.* (F. Fr., VIII, p. 61).

598. NICOLESCU, D., *Numiri românești în documente maghiare.* Într'un document din 1818 găsit la Tribunalul Trei-Scaune, aproape toate numirile de persoană și topice sunt românești. — Dovadă de existența Românilor, în acel timp, în această regiune secuizată. (Obs. Soc. Ec., V**, Nr. 2—4, p. 98—104).

599. *Pașca, Șt., Circulația numelor de botez în Țara Oltului.*— Menț. crit. Romania, LIX, p. 154. ROQUES, M.

600. *Pașca, Șt., Nume de persoană și nume de animale în Țara Oltului.*—Raport pentru acordarea premiului « Eliade Rădulescu » al Academiei Române. Ac. Rom., Anale, tom. LV, p. 185—187. PUȘCARIU, S.

601. PAȘCA, ȘT., *Supranume colective intercomunale.* Materialul e adunat din Chestionarul IV, al M. L. R., și parte din A. L. R. Regiunile care întrebuințează numiri satirice mai mult sunt Țara Oltului, a Bârsei, a Someșului, Oașului, a Mureșului, Maramureșul și Banatul. Mai puțin în Moldova, la Moți și Crișana. Materialul e tratat după diferitele motive care au servit la nașterea numelor de batjocură între diferite comune. (DR., VIII, p. 199—213).

602. PAȘCA, ȘT., *Supranume dela nume etnice în Țara Oltului.* În *In memoria lui Vasile Pârvan.* București, 1934. « Cartea Românească », p. 279—283. — În Țara Oltului nume etnice ca *Grecu, Sasu, Țiganu, Poleacu (Polonul)* precum și *Mocanu, Cojanu, Țuțuianu* au ajuns supranume și chiar nume proprii.

603. PETROVICI, E., *O seamă de toponimice românești din regiunea Nișului.* Sârbescul *Valniš* < rom. *aluniș*, de fapt pronunțarea locală este *Valuniš*; sârb., *Merdzelát* < *mărgelat*; *Nišor* amintește formații ca *Banișor*, etc., și ar putea fi un derivat dela *Niš*; *Runĭos* < *Râios*, trebue cetit *Rńossi* și derivă din forma v. rom. *râńos.* (DR., VIII**, p. 182—185).

©BCU CLUJ

604. POP, DARIU, *Documente sătmărene*. Reproduce câteva inscripţii de pe cărţi vechi şi manuscrise aflate în biserici de pe frontiera de Vest. Despre originea numelui oraşului *Satu-Mare*. (F., Seria III, An. I*, Nr. 1, p. 79—83).

605. PUŞCARIU, SEXTIL, *Numele satelor noastre*. Lipsa unor numiri topice vechi româneşti pe teritoriul locuit de Români nu este un argument împotriva continuităţii. Numirile de oraşe au dispărut fiindcă au dispărut oraşele. Stăpânitorii totdeauna impun apoi numirile lor. Numele de persoane se schimbă după cum a fost moda: slavă, grecească, latină, etc. Stăpânirea românească are dreptul să schimbe numiri impuse de străini într'un timp apropiat sau care sună urît; nu trebue să procedeze însă pripit, înlocuind nume devenite istorice, sau botezând localităţi cu nume de persoane, într'un mod cu totul impropriu. (Ţ. B., VI, p. 387—394).

606. RÁSONYI, NAGY LÁSZLÓ, *Baszaraba*. Autorul aduce noi argumente pentru a dovedi originea turcă a numelui < *Basar* + *aba* = « tatăl domnitor ». (M. Ny., XXIX, p. 160—171).

607. RÁSONYI, LÁSZLÓ, *Contributions à l'histoire des premières cristalisations d'état des Roumains. L'origine des Basarabas*. O redacţie amplificată a studiului privitor la Basarabi, publicat în M. Ny., 1933, p. 160—171. (Arh. Europ. Centr. O., I, p. 220—253).

608. RUFFINI, MARIO, *Contributo all'onomastica degli animali domestici dal distretto di Făgăraş (Romania)*. Materialul e împărţit în nume formate după coloare, calităţi fizice, caracter, ziua naşterii, rasă, nume de animale, de flori, de lucruri. Cuprinde şi o hartă. (Arch. Rom., XVIII*, p. 92—117).

609. RUSSU, I. I., *Sarmizegetusa. Contribuţie la toponomastica tracă*. Forma primitivă a numelui Sarmizegetusei era **Germidege* + suf. *tu* şi *sa*. (An. Inst. St. Cl., II, p. 169—175).— Observaţii crit. asupra acestei etimologii. *Ibid.*, p. 176—180. DAICOVICI, C.

610. S., *Numele Basarabiei*. Se rezumă articolul privitor la etimologia Basarabiei, scris de Carl Uhlig, prof. în Tübingen, în *Petermanns Geographische Mitteilungen*, Nr. 7—8, 1934, în care acesta, după ce înşiră toate etimologiile fără să admită categoric niciuna, înclină pentru cea care derivă dela numele Domnitorilor noştri. (C. L., LXVII*, p. 875—876).

611. SÂNZIANU, M., *Despre Posadă*. După ce arată diferitele forme şi înţelesuri în care apare cuvântul în documente, ajunge la concluzia: « Posada » era taxa ce se plătea la trecerea prin potecile de munte, peste ape şi probabil la intrarea în oraşe, precum şi prestaţia la lucrările privitoare la suburbii şi la locurile obligate la trecere: peste munte sau peste ape ». (Rev. Ist. Rom., IV, p. 306—309).

612. *Schwarz, Ernest, Die Ortsname der Sudetenländer als Geschichtsquelle*, München, 1931. — Rec. crit., cuprinzând şi unele relaţii asupra numelor topice cu reflexe româneşti. Sieb. V., LVI, p. 111—121. KISCH, G.

613. STAHL, H. H., *Sistemul onomastic drăguşan*. (*Regula « Gineririi pe curte »*). Supranumele (porecla) e legată de cele mai multe ori de gospodărie. De aceea când gospodăria primeşte un nou membru, sau proprietar, acesta ia porecla

©BCU CLUJ

gospodăriei. Autorul aduce, ca dovadă pentru această lege, 71 de cazuri de « gineriri pe curte » din Drăguș, în care mai mult de jumătate din bărbați intrați în gospodăria soției, au primit porecla socrului. (Arh. Șt. Ref. Soc., XII, p. 83—95).

614. STAHL, H., *Botezarea și războtezarea străzilor Capitalei.* Exemple numeroase, unele pline de haz, de felul în care au fost botezate și războtezate străzile Bucureștilor. La urmă: propuneri pentru viitor. (Buc. Vechi, I—V, p. 50—55).

615. ST[AHL], H. H., *Un « Onomasticon ».* Elogiul Muzeului Limbei Române pentru Onomasticonul la care lucrează. (C. L., LXVI, p. 279—280).

616. SZABÓ, ATTILA T., *Adatok Nagyenyed XVI—XX. századi helyneveinek ismeretéhez.* [Contribuții la cunoașterea toponomasticei Aiudului în sec. XV—XX]. 322 de nume topice în ordine alfabetică, cu indicația datei când apar în documente și explicarea lor. În introducerea studiului câteva considerații generale: faptul că majoritatea absolută a acestor numiri e maghiară dovedește că Ungurii au fost întemeietorii orașului; după ei au venit Sașii și numai prin sec. XVIII ar fi venit Românii. (E. M., IV, p. 212—242).

617. TAMÁS, LAJOS, *Piscina rotunda.* Combate afirmația lui N. Drăganu. din *Românii în veacurile IX—XIV*, p. 307, că *Rotunda* din Bihor ar fi de origine românească, din « piscina rotunda », care se află în documente. (M. Ny., XXX, p. 186—188).

618. TUDORAN, VICTOR, *Săcele ori Secele?* Forma corectă este *Săcele*, deoarece cuvântul derivă din *sat-Săticel-Săticele-Săcele*, după cum rezultă și dintr'o scrisoare a lui A. A. Mureșeanu, reprodusă aici. (Pl. Săc., I, Nr. 9—10, p. 7—8).

619. VASILESCU, COMAN, *Toponimia comunei Mărăști.* București, 1934, Tip. « Grassianny », 32 p., in -8°. — Istoricul comunei. Originea numelui ei (dela familia Mărăscu).

ORTOGRAFIE

620. PROCOPOVICI, AL., *Pentru ortografia Academiei.* Această ortografie se caracterizează prin bun simț și simplitate. Ea trebue acceptată pentru a pune odată capăt anarhiei scrisului românesc. Elogiul *Indreptarului ortografic* al lui S. Puşcariu și T. Naum, care completează regulile ortografice academice cu foarte utile « noțiuni de punctuație », « observații gramaticale » și un « vocabular » al cuvintelor care ar putea provoca nedumeriri în privința ortografiei. (Gn., XIII*, p. 147—151).

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

621. BĂNĂȚEANU, VLAD, *Aspecte din Albania.* Cernăuți, 1934, Tip. « Glasul Bucovinei », 224 p., in -8°. — I. Introducere; II. Albania antică; III. Luptele pentru independență; IV. Zogu I, Regele Albanezilor; V. Realizările din Albania de azi; VI. Învățământul în Albania; VII. Educația poporului, viața culturală și artistică; VIII. Orașele albaneze; IX. Albania turistică și pitorească.

©BCU CLUJ

622. BĂNĂŢEANU, VLAD, *Şcoala şi educaţia poporului în Albania.* Numeroase informaţii privitoare la Aromânii din această ţară. (B. G., IV, p. 495—512). — Rec. crit. Gn. Rom., I, p. 356—358. CAPIDAN, TH. — Replică la această critică *Ibid.*, II*, p. 102—105. BĂNĂŢEANU, VL. — Răspunsul lui CAPIDAN, TH. *Ibid.*, p. 105—106.

623. BĂLAN, ŞT., *Relaţiile antebelice şi postbelice dintre Românii transnistrieni şi basarabeni.* În timpul trezirii Basarabiei la vieaţă nouă românească (1917—1918), o promiţătoare acţiune de redeşteptare a fost pornită şi peste Nistru. Ea a fost înnăbuşită însă de Soviete. (V. Bas., II, p. 441—446).

624. BRÂNZEIU-ŢIBĂNEŞTI, CONST., *Societatea « Graiul Românesc » a împlinit zece ani de activitate.* Mai ales despre rolul lui S. Mândrescu în organizarea şi activitatea societăţii. Se reproduce un memoriu al acestuia, din 1922, înaintat guvernului, în care cere sprijinirea Românilor din Albania. (G. R., VII, p. 123—132).

625. BUCUŢA, EM., *Publicaţii româneşti din lumea nouă.* Despre *Gazeta Română din Argentina.* (B. G., IV, p. 122).

626. BUCUŢA, EM., *Romane macedonene.* Note în marginea romanelor *Ruva* şi *Intre două lumi* de Marcu Beza. (B. G., V**, p. 315—316).

627. BUCUŢA, EM., *Românii din alte ţări.* Consideraţii generale asupra Românilor de peste hotare, cu interesante sugestii asupra numărului şi situaţiei lor actuale. (B. G., IV, p. 49—52)

628. BUCUŢA, EM., *Românii din Bulgaria.* Cu prilejul unor discuţii între conducătorii politici Români şi Bulgari cu privire la soarta lor. (B. G., IV, p. 696—697).

629. CANTEMIR, TR., *Gospodaŕu carle av porc verit.* (Text istro-rom.). Trei poveşti istro-române din Jeián, însoţite de câteva însemnări linguistice. *De uomu carle piseia buletu la mul'are,* poveste culeasă din Costârceani; *Gal'ira lu Cărşanu,* culeasă din Villanuova. (F. Fr., IX*, p. 24, 136).

630. CANTEMIR, TR., *La Românii din Jeián. (Note de drum).* Impresii de călătorie până la Jeián; descrierea unei încăperi locuite de Românii din Jeián. Etimologia numelui *Ciceria.* (F. Fr., IX*, p. 4—8, 126—129).

631. CANTEMIR, TR., *La Românii din Jeián* (Note de drum). Însemnări de limbă şi folclor istroromân. (J. L., XXII*, nr. 10—12, p. 117—131).

632. CANDREA, I. A., *Glosar Megleno-Român.* Acest glosar cuprinde literele U-R incl. Cele mai multe cuvinte sunt însoţite de lămuriri etimologice. (G. S., VI*, p. 162—192).

633. *Capidan, Th., Aromânii.* — Rec. elog. Pt., XV, nr. 20, p. 1—2. BREAZU, ION. — Rec. elog. Curent., VI, nr. 1867, p. 1—2, nr. 1870, p. 4. BUGNARIU, T. — Rec. crit. Bul. Fil., I*, p. 223—225. CIUCEANU, P. — Rec. anal. A. O., XII, p. 155. FORTUNESCU, C. D. — Rec. elog. C. Cos., VIII, p. 520—524. GEAGEA CHR. — Rec. crit. elog. R. H., X, p. 76—77 şi R. I., XIX, p. 61—64. IORGA, N. — Rec. crit. G. S., VI*, p. 367—381. PAPAHAGI, T. — Rec. elog. S. d. M., X, p. 108—110. PAŞCA, ŞT. — Rec. elog. Gn. Rom. I, p. 36. PETROVICI, E. — Rec. elog. Ţ. B., VI*, p. 79—87. POP, S. — Rec. elog. DR. VIII, p. 354—358. PUŞCARIU, S.

©BCU CLUJ

634. CAPIDAN, TH., *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais.* E un joc vechiu, comun popoarelor balcanice. Grecii îl cunosc din antichitate. Popoarele pastorale cunosc formele cele mai variate. Autorul expune diferitele numiri ale jocului, numele fiecărei fețe, fazele jocului. Numele curent e *ašik* și *aršik* de origine turcească. Se dă etimologia termenilor în legătură cu jocul. La păstorii aromâni se găsesc cuvinte din vechea greacă; atrage atenția asupra cuvântului *giol*, alb. *sholl*, la originea căruia presupune o formă preromanică. Jocul a luat naștere la fiecare popor în parte, dar au existat influențe reciproce. Cea mai mare au avut-o Turcii, Slavii prea puțină. Există o influență a Românilor asupra Sașilor din Ardeal. (Rev. Et. Balk, A. I*, tom. I, p. 211—231).

635. CAPIDAN, TH., *Macedoromânii din punct de vedere social-cultural în Balcani.* Înainte de războiu Macedoromânii se bucurau de o soartă mult mai bună decât azi, când păstoritul, comerțul și posibilitățile de a se cultiva prin școli proprii stagnează din cauza greutăților la care sunt supuse minoritățile în Balcani. (S. d. M., X, p. 55—58).

636. CAPIDAN, TH., *Megleno-românii*, III. *Dicționar megleno-român.* București, 1935, Tip. Imprimeria Națională, 340 p. in -8°. (Academia Română. Studii și Cercetări VII). — Dicționarul cuprinde cuvinte extrase din textele publicate de autor în *Meglenoromânii* II, din comunicări făcute între anii 1909—1919 de către tineri megleno-români, din materialul strâns cu chestionarul mare al A. L. R. și dintr'o lucrare referitoare la cultura gândacilor de mătase. Se dă și etimologia cuvintelor.

637. CAPIDAN, TH., *Un lexicon grec-aromân-albanez.* Lexiconul manuscris grec-aromân-albanez, dăruit de M. Beza Academiei Române, nu este altceva, decât o copie cu lipsuri a lexiconului lui Cavallioti, dela 1770. (R.I., XX*, p. 20–21).

638. CHRISTU, VASILE N., *Aromânii din Rodope.* Aromânii din Rodope fac parte din grupul moscopolean și grămostean și au venit aci după distrugerea Moscopolei (1769, 1788). Ei se stabilesc în munți prin 1836 iar înainte de această dată prin orașele din jur. În timpul din urmă au sărăcit și au fost siliți să emigreze în România. (G. R. VIII*, nr. 3—4, p. 27—44).

639. CHRISTU, VASILE, *Limba de predare în școlile românești de peste hotare.* Să fie cea românească, indiferent de dialectul vorbit. (S. Șc. III, p. 291—293).

640. CHRISTU, V. N., *Note despre Ochrida și despre Românii Ochridieni.* Scurt istoric al orașului. Aromânii din Ochrida fac parte din grupul moscopolean. Sub dominație bulgară aveau biserică și școală națională (1868, 1879) desființată de noua stăpânire sârbească. (G. R., VIII*, p. 93—94).

841. CHRISTU, VASILE, *Problema învățământului românesc în Jugoslavia.* Dă numărul Românilor — inclusiv Aromânii — din Iugoslavia; numărul școlilor, profesorilor și elevilor români înainte de stăpânirea sârbească; numărul școlilor sârbești din centrele românești. (S. Șc. IV*, p. 189—191).

642. CHRISTU, VASILE, *Românii din Macedonia.* Combate părerile lui K. Mircev din rev. *Makedonska Tribuna*, despre Macedoromâni. (G. R., VII, p. 55—57).

643. CHRISTU, VASILE, *Școli românești în Peninsula Balcanică.* Situația lor în general. Școalele din Albania, Bulgaria, Grecia. (S. Șc., II, p. 291—294).

©BCU CLUJ

644. CHRISTU, VASILE, *Un marş aromânesc din Cruşova după isvoare străine.* E vorba de o variantă a lui *Deşteaptă-te Române* de A. Mureşanu, găsit împreună cu alte 34 poezii pop. române, într'o colecţie de poezii pop. bulgăreşti a unuia Unciu Tahu. (G. R., VII, p. 60—62, cf. şi p. 87—88).

645. CIARA, CONST. I., *Câteva date asupra fostului liceu român din Bitolia.* A fost înfiinţat în 1881 de către V. Glodariu şi închis de Sârbi, după 1913. (G. R., VII, 103—105).

646. CIARA, CONST. I., *Infiinţarea şcolii române din Giumaia de sus.* Amănunte referitoare la deschiderea şcolii în Febr. 1896. (G. R., VII, p. 32—34).

647. CIOBANU, ŞTEFAN, *Republica Moldovenească de peste Nistru şi cultura română.* Şcoala şi cultura română în Republica moldovenească de peste Nistru n'a dat rezultatele aşteptate de bolşevici. (C. T. C., XVI**, p. 155—157).

648. *Derjavin, K. I., L'édification littéraire dans la Moldavie socialiste* [în ruseşte] în *Memoriile Academiei de Ştiinţe din Leningrad,* 1932, p. 239—297. — Rec. anal. S'a întemeiat o « Bibliotecă a scriitorilor moldoveneşti », un ziar: *Plugarul Roş,* care are o pagină literară. Câţiva prozatori şi poeţi de o dubioasă valoare artistică. V. Bas. VI, p. 62—64. GANE, E.

649. DRAGOMIR, SILVIU, *La convention scolaire entre la Roumanie et la Yougoslavie.* Încă din 1921 cele două state au încercat să alcătuiască o lege pentru organizarea şcoalelor din Banatul românesc şi iugoslav. Ea n'a fost definitiv formulată decât în 1933. Această lege mulţumeşte în limitele posibilului necesităţile şcolare din cele două ţări. Se dă în întregime regulamentul. (Rev. Trans. I*, p. 477—488).

650. DUMITRAŞCU, ION, *Un popor care piere: Moldovenii de peste Nistru.* Moldovenii de peste Nistru sunt colonizaţi în Siberia, sunt exploataţi şi stăpâniţi de Ruşi — cu toate că se vorbeşte de o « Republică Moldovenească ». (V. Bas., III*, p. 305—312).

651. DUMITRESCU, I. MARIA, *Mai-mult-ca-perfectul în meglenită.* Se ocupă de originea mai mult ca perfectului susţinând — contrar părerii lui T. Capidan şi Kr. Sandfeld — că nu e de provenienţă bulgară. (G. S., VI*, p. 339—341).

652. FLORIN, M., *Situaţia din Republica Moldovenească.* Relaţii preţioase şi despre starea culturală. Se dau titluri de lucrări apărute în ruseşte privitoare la istoria şi limba moldovenească. (V. Bas., III*, p. 289—304).

653. FLORIN, M., *Sovietele, Emigraţia şi Republica Moldovenească.* Se dau relaţii preţioase şi asupra vieţii culturale în limba românească a Românilor din această «Republică» (V. Bas., III*, p. 113—121, 173—178, 210—218, 361—374, 453—462).

654. GĂZDARU, D., *Numele etnice ale Istroromînilor.* Istroromînii au nume date de străini şi de ei înşişi. Autorul dă următoarele nume însoţite fiecare de o explicaţie: *Rumări, Rimgliani, Cici, Ciribiri, Ciciriani, Ciciliani, Ciceri, Ciceroni, Cicerani, Ciccilianici, Ciccirilli*; Slavii le-au zis *Vlahi,* nume adoptat şi de ei. (Bul. Fil., I*, p. 33—62).

655. GĂZDARU, D., *Un fals lingvistic italian relativ la dialectul istroromân.* În *In Memoria lui Vasile Pârvan,* Buc. 1934. Cartea Românească, p. 157—167.

©BCU CLUJ

La Biblioteca Civica din Trieste se află o broșură dată sub pseudonimul Adriano Paropat și nedatată, cuprinzând 355 de cuvinte dacorom., pe care autorul le dă ca istrom. Găzdaru arată că autorul broșurii e Dr. P. Kandler, istoric italian, iar data publicării 1860. Parte din informații sunt luate dela Eliade Rădulescu.

656. *Geagea Chr., Elementul grec în dialectul aromân.* — Rec. crit. G. S., VI*, p. 381—389. PAPAHAGI, TACHE.

657. GOSCHIN, I., *Școala românească din Peninsula Balcanică.* Istoric și statistică. (C. T. C., XVI**, p. 24—25).

658. GRAUR, AL., *Désinances pour mots étrangères.* Pluralul în -uri, în -adzi la Aromâni și suf. -euse pentru franțuzisme s'au generalizat și la alte cuvinte de împrumut. (Bull. Ling. II*,p. 238—241).

659. JOKL, NORBERT, *Zur Lehre von dem alb.-griech.-Teilgleichungen.* Contribuție la studiul legăturilor albano-grecești sub raportul indo-european. Articolul interesează și chestiuni de morfologie aromână. (Rev. Et. Balk. A. I*, t. I, p. 46—64).

660. IORGA, N., *Un Aromân dascăl al Academiei din Constantinopol.* Notiță despre Anastasie, zis Pantodynomos, Aromân din Cărpeniș, care predă între 1659—1660, gramatica și poetica la Constantinopol. (R. I., XXI**, p. 29).

661. MÂNDRESCU, SIMEON, *Amintiri din călătoria prin Iugoslavia.* Scurte însemnări despre persecuția Românilor. (G. R., VII, p. 99—100).

662. MORARIU, LECA, *De-ale Cirebirilor III. Texte istroromâne din Jeiăn.* [Continuare și sfârșit]. Textul este însoțit de note. (F. Fr., VIII, p. 9—11, 44—48, 105—108).

663. MORARIU, LECA, *De-ale Cirebirilor IV. Scrisori istroromâne.* Șapte scrisori — cinci din Jeiăn, două « ucicărești » — trimise de diferiți țărani istroromâni lui L. M. Scrisorile sunt redate cu ortografia lor, transcrise apoi în ortografia istrorom. și urmate de traducerea în dacorom. Scrisorile sunt însoțite de comentariu. (C. Cos. VIII, p. 343—366).

664. MORARIU, L., *Din corespondența lui A. Glavina.* Scrisori trimise de M. A. Silvestri, Galli și M. Bartoli lui Glavina cu privire la Istroromâni. (F. Fr. VIII, p. 112—117).

665. *Murnu, G., Bair di Cântic Armânescu.* — Rec. elog. Gn. Rom. I, p. 106—107. CAPIDAN, TH.

666. OPRESCU, ANTON, *Sf. Evanghelie în dialectul aromân.* A fost tipărită în București sub Mitr. Calinic Miclescu, în 1881. Cuprinde și indicațiuni ortografice. (G. C. IV*, Nr. 6, p. 4).

667. PAPAHAGI, VALERIU, *Aromânii și rolul lor economic în trecut.* Studiu întemeiat pe cercetări ale autorului în arhivele Veneției și pe relațiile unor călători străini din sec. XIX-lea. (Rând., I**, p. 315—335).

668. PAPAHAGI, VALERIU, *Cărți scrise de Aromâni și tipărite la Veneția în secolul al XVIII-lea.* În 1779 Cavalioti tipărește la Veneția: *Protopiria*, care cuprinde un vocabular greco-rom.-albanez. O altă carte este *Învățătura Introducătoare* a lui Daniil Moscopoleanul, Veneția 1794; cuprinde și ea un vocabular în patru limbi: greco-româno-bulgaro-albanez. Articolul cuprinde o

©BCU CLUJ

bibliografie relativă la Aromâni şi la lucrările amintite aici. (G. C., IV*, Nr. 6 p. 2—3 şi Nr. 7—8 p. 2).

669. PAPAHAGI, VALERIU, *Ştiri relative la relaţiile Aromânilor moscopoleni cu armatorii şi negustorii din Ragusa în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea.* (R. I., XX*, p. 152—166).

670. PETRESCU, CEZAR, *O Antologie pentru Românii din America.* Românii din America au făcut un apel către Academia Română pentru o astfel de Antologie. Ea ar fi binevenită. (Luc., I, p. 64).

671. POPESCU, NICOLAE M., *Ioan «preotul» episcopiei Aromânilor. Cel mai bătrân preot român. Pe la 1050.* S'a păstrat semnătura lui pe un pergament din sec. XI-lea. (B. O. R., LII*, p. 457—460).

672. POPOVICI, Dr. D. I., *Despre Aromâni. O Ţinţarima. Contribuţie cu privire la chestiunea formării negoţului nostru.* În româneşte de C. Constante. Bucureşti, 1934, Tip. «Dorneanu», 176 p. in -8°.— Rec. elog. R. H, XII**, p. 54—57. IORGA, N. — Reg. elog. L., II*, p. 355. P. T. — Rec. elog. G. C., IV**, Nr. 15—16. PAPAHAGI, VALER. — Rec. anal. A. I. N., VI**, p. 654—655. V[INULESCU], GH..

673. POPP, MARA V., *Urme româneşti în viaţa pastorală a Carpaţilor polonezi.* Mai ales despre Huţuli, în vieaţa casnică, în costumul şi vieaţa pastorală a cărora se găsesc termeni româneşti, pe care autoarea îi înşiră. Nume topice româneşti în Carpaţii polonezi. (B. S. G., LIV**, p. 210—223).

674. RÉCATAS, R., *L'état actuel du bilinguisme chez les Macédo-Roumains de Pind et le rôle de la femme dans le langage.* Paris, 1934, Libr. E. Droz, X+54, p.+4 pl.+2 h. in -8°. — I. Puţină istorie; II. Consideraţii de geografie umană; III. Femeia şi bilinguismul; IV. Câteva fapte linguistice. Texte macedo-române şi traducerea lor în limba franceză. — Rec. elog. F. II* [şi extras, 16 p.]. CAPIDAN, TH.—Rec. elog. R. H., XI*, p. 284—285. IORGA, N.—Rec. elog., Romania, LXI**, p. 519. ROQUES, M. — Rec. elog. Rev. Et. Balk, I*, tom 1, p. 296—298. SKOK, P.

675. *Roques, Mario, Recherches sur les anciens textes albanais.* — Rec. crit. DR. VIII**, p. 214—215. CAPIDAN, TH.

676. SACERDOŢEANU, A., *De unde era Cavalioti.* Probabil din Cavaia-Cavalia, târg din Albania. (R. I., XXI**, p. 23—25).

677. SACERDOŢEANU, AURELIAN, DR., *Vlahii din Calcidica.* În *In Memoria lui Vasile Pârvan*, Buc. 1934. Cartea Românească, p. 303 — 311. — Dovezile pentru existenţa Românilor în Calcidica sunt: În sec. XII-lea se atestă existenţa a 300 familii Vlahi la Sf. Munte; istoria îi atestă atacând pe cruciaţii întâiei cruciade, atacând Mănăstirea Castamonitu; sunt citaţi printre fondatorii Mănăstirii Esfigigenu; există urme latine în toponimia locală; în izvoarele narative gr. dela Vardarul mijlociu şi inf. apar nume rom.; se găsesc alături de Slavi la cucerirea Salonicului.

678. *Selištev, A. M. Prof., Slavjansko naselenie v Albanii.*— Rec. crit. DR., VIII**, p. 217—218. CAPIDAN, TH.

©BCU CLUJ

679. SKOK, P., *Aroum. Ianotáranl'i, pl. de Ianáta.* Pluralul aromân în *anli* se compune din persanul *-ān* + un plural aromân curent: *-l'i.* Combate părerea lui Capidan care propune slavul *-án* < *janinъ*. (Rev. Et. Balk., I*, tom. I, p. 276—277).

680. SZÁSZ, ZSOMBOR, *Román kisebbség külföldön.* [*Minoritate românească în străinătate*]. Mai ales despre Românii din Iugoslavia. Se dau și date statistice din izvoare românești și iugoslave. Despre acordul privitor la Românii din Banatul iugoslav. (M. Sz., XX, p. 59—69).

681. TRANCU-IAȘI, GR., *Frați uitați.* Conferință despre Aromâni cu scopul de a trezi în tineretul român o mișcare în favorul acestora. (*Anuarul Ateneului Român pe 1934*, p. 197—204).

682. *Ziare românești peste hotare.* Apare la Detroit-Michigan (U.S.A.): *Viața Nouă (The New Life)*, redactat de Al. Opreanu, S. Zamfir și I. I. Bănățeanu, *America*, la Ohio-Cleveland, director N. Barbu și G. Danciu. (G. C., V**, Nr. 1 p. 2).

SCRIITORII ROMÂNI

Adam, Ion

683. BASARAB, CONST., *Ion Adam (1876—1911). Un scriitor uitat.* Date biografice și caracterizare. (A. L. A., XII, Nr. 661, p. 3).

Agârbiceanu, Ion

684. *Agârbiceanu, Ion, Răbojul lui Sf. Petru.* — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 45—46. CHINEZU, I. — Menț. elog. Pag. Lit., I**, p. 539. POPA, GR. — Rec. elog. S. d. M., XII**, p. 50. TOMUȚA, I.

685. BREAZU, ION, *Ion Agârbiceanu.* Studiu asupra vieții și operii lui din prilejul împlinirii a cincizeci de ani. Formarea lui sufletească. Literatura lui: document sufletesc al Ardealului. Concepția lui creștină. Cea mai aleasă parte din opera lui este aceea în care prezintă, cu o adâncă umanitate, pe desmoștenții vieții. (Gn. Rom., I, p. 75—82).

Alecsandri, Vasile

686. ALECSANDRI, V., *Pasteluri. Cu note și vocabular de* PAUL I. PAPADOPOL. București, 1934. Ed. Tip. « Rom. Unite », 160 p., in -8°. — În Introducere se insistă asupra pastelului în literatura română până la Alecsandri. Numeroase explicații în note.

687. ALECSANDRI, V., *Pasteluri.* Ediție îngrijită, de ION PILLAT. București, 1933, Ed. « Cartea Românească », 48 p., in -8°. («Pagini alese», Serie nouă, Nr. 4). — În prefață bună caracterizare a *Pastelurilor*, făcută de I. Pillat. Sunt reproduse poeziile din ciclul *Pasteluri* cu excepția a patru, apoi 11 poezii și fragmente care au caracter de « pastel ».

688. ALECSANDRI, V., *Poezii populare.* Publicate cu introducere, note și glosar, de G. GIUGLEA. București, f. a. [1933]. Ed. Tip. « Rom. Unite », 390 p.,

©BCU CLUJ

in -16°. — În Introducere considerații generale asupra poeziei populare, originea, caracterul, împărțirea ei. A servit de bază ediția din 1866. Glosarul cuprinde « tot ce este interesant de remarcat în poezii, atât pentru analiza lor literară, cât și pentru limbă sau folklor ». La sfârșit o bibliografie a colecțiilor de poezie populară. — Menț. elog. Ț. B., VI, p. 179—180. BANCIU, A.

689. ALECSANDRI, V., *Poezii populare*. Ediție îngrijită, de ION PILLAT. București, 1933. Ed. « Cartea Românească », 48 p., in -8°. (« Pagini alese », Serie nouă, Nr. 2). — Ion Pillat arată în prefață rolul covârșitor al culegerii lui Al. în desvoltarea literaturii noastre. Aduce elogii poetului pentru gustul desăvârșit cu care a știut să aleagă ceea ce este într'adevăr frumos din poezia noastră populară. Sunt reproduse din volumul dela 1866 câteva cântece bătrânești, doine, hore, descântece și colinde.

690. ALECSANDRI, V., *Teatru, Comediile*. Craiova, 1933, Tip. « Scrisul Rom. », 449 p., in -8°. Ediție comentată de ALEXANDRU IORDAN. (Colecția « Clasicii Români Comentați »). — Rec. crit. F. Fr., X**, p. 127—130. MORARIU, LECA. — Rec. crit. Calend., II, Nr. 538, p. 1—2. PAPADIMA, O.

691. IORDAN, AL., *Carmen Sylva, V. Alecsandri și Felibri*. În *Le Felibrige latin*, din 1892, sunt versuri dedicate Carmen Sylvei de A. Roque-Ferrier și traducerea « Cântecului gintei latine », însoțită de un articol asupra lui A. (Mișc., XXVII*, Nr. 898, p. 1—2).

692. IORDAN, AL., *Cupa dela Montpellier*. Se reproduc două scrisori ale lui V. Alexandri către I. Negruzzi și către Albert de Quintana — unul dintre membrii juriului dela Montpellier —; două telegrame a lui Albert de Quintana și Roqueferrier către Alecsandri prin care-i anunță succesul; trei clișee: două reprezentând cupa câștigată și unul un portret a lui Alecsandri din 1862; descrierea cupei. (V. R., XXVI, Nr. 8, p. 68—72).

693. IORDAN, ALEX., *V. Alecsandri inspiratorul lui Th. Aman*. Schița lui V. Alecsandri *Balta Albă* a înspirat lui Th. Aman trei tablouri, reproduse în *L'Illustration* din 1854. Tablourile sunt reproduse și aici. (V. R., XXVI, Nr. 4—5, p. 60—61).

694. LUPEANU, MELIN AL., *Note istorice din viața lui Alecsandri*. O scurtă notiță privitoare la viața conjugală a lui Alecsandri, care până la 1874 trăise în concubinaj cu Paulina, devenită soție legitimă în urma insistenții ficei lui. (Unirea, XLV, Nr. 28, p. 2).

695. PAPADOPOL, PAUL, *Opera lui Alecsandri la bacalaureat*. Exemple din răspunsurile date la bacalaureat de elevi din care se vede cât de puțin și de greșit e cunoscută opera lui A. (I. M., IV*, Nr. 4—6, p. 26—30).

696. PĂUNEL, EUGEN I., *Vasile Alecsandri și Carol Miculi*. Cu prilejul a două scrisori inedite, în care este vorba de melodia unui imn al independenței și a poeziei « La race latine », se precizează legătura dintre V. Alecsandri și compozitorul Carol Miculi din Bucovina. (F. Fr., X**, p. 19—27 și 103—108).

697. PERPESSICIUS, *Alecsandri la Peleș*. V. Alecsandri era predestinat rolului de oaspete al curții și de poet al regalității. Pe acest poet al curții îl găsim în toate scrisorile trimise dela Peleș între 1882—1888. (Cv., IX, Nr. 3024, p. 1).

©BCU CLUJ

698. PETRAȘCU, N., *Dridri, O mare dragoste a lui Alecsandri.* Reproduce conversația cu Alecsandri, în care poetul i-a relatat această dragoste. Se reproduce de asemenea un fragment dintr'o scrisoare a artistei către poet, apoi un necrolog al ei din *Le Theâtre*, 25.III.1851. (A. L. A., XIII*, Nr. 685, p. 1—2).

699. PILLAT, ION, *Figurile Unirii: Vasile Alecsandri.* Mai ales despre momentele din viața și opera lui, în care se vede contribuția poetului la Unire. (A. L. A., XIII*, Nr. 687, p. 3—4).

700. PREAJBĂ, SCARLAT, *Vasile Alecsandri și poezia populară.* După o introducere despre preocuparea statornică de literatura populară, dela Alecsandri până la Iosif, arată predispoziția celui dintâiu pentru poezia populară și împrejurările în care a cules-o și întocmit-o. (F. Fr., X**, p. 59—66).

701. PRODAN, PAUL, *Fântâna Blanduziei acum 50 de ani.* V. Alecsandri a cetit piesa prima dată în Palatul Reginei Elisabeta, apoi în casa lui G. Cantacuzino. În 1883, V. Alecsandri a prezentat piesa pentru a se juca. Triumful primei reprezentațiuni. (R., XVII*, Nr. 4861, p. 3, 4).

702. SĂTEANU, C., *Lamartine un mare prieten al României.* Se reproduce necrologul publicat de Alecsandri în *Convorbiri Literare* (An. III, Nr. 2), la moartea lui Lamartine, în care se arată simpatia poetului francez pentru mișcarea de redeșteptare a poporului român. (Ad., XLVII, Nr. 15.224, p. 2).

703. [TĂSLĂOANU, GEORGE], *Moștenirea poetului Vasile Alecsandri.* Vasile Alecsandri prin testamentul din 3 Octomvrie 1890, lăsă toate manuscrisele Academiei, însă nepoatele poetului s'au opus acestei donațiuni. (Un., LI, Nr. 99, p. 7).

704. TĂSLĂOANU, GEORGE, *Muzeul Național « Vasile Alecsandri ».* Alecsandri lasă prin testament toată averea d-nelor Margareta și Elena Catargi, iar uzufructul Paulinei Alecsandri. Paulina Alecsandri vinde averea nepoatelor, cu condiția de a ceda casa și biroul lui Alecsandri Academiei, ceea ce acestea n'au făcut însă. (Un., LI, Nr. 100, p. 4).

705. ZABOROVSCHI, VIRGIL, *Figuri culturale în diplomația noastră. Misiunea lui Alecsandri pe lângă Napoleon III.* Elanul patriotic și farmecul personalității poetului au asigurat tot succesul său diplomatic. (Ad., XLVII, Nr. 15.173, p. 1—2).

Alexandrescu, Grigore

706. ALEXANDRESCU, GR., *Meditații, epistole, satire,* publicate de PETRE V. HANEȘ. București [1935]. Ed. Tip. « Rom. Unite », 136 p. in -8°.

707. CIORĂNESCU, AL., *Gr. Alexandrescu, traducător al lui Tasso. Ierusalimul liberat* a fost tradus parțial la noi de către C. Negruzzi, I. E. Rădulescu, Nicolae Ținc. O traducere completă a dat Atanasie Pâcleanu. Gr. Alexandrescu a tradus în proză primele trei cânturi, le-a publicat în *Cimpoiul, 1882*; traducerea — făcută după versiunea franceză a lui Le Prince Le Brun — e precedată de o biografie. (V. R. XXV*, Nr. 9, p. 53—57).

708. GRAUR, AL., *Grigore Alexandrescu.* O scurtă critică a edițiilor din 1838, 1842, 1847, 1863 și a celei făcută de Gârleanu în 1907. Ne trebue o ediție care

©BCU CLUJ

să cuprindă opera așa după cum a publicat-o poetul, fără alte modificări. (Ad., XLIX**, Nr. 15.932, p. 5).

Anghel, Dimitrie

709. DIANU, ROMULUS. *Iosif, Natalia Negru, Anghel.* Rolul acestei femei în viața celor doi scriitori. Ilarie Chendi. Cuvinte comemorative. (V. L., VIII, Nr. 150, p. 1).

710. PAPADIMA, OVIDIU, *Dimitrie Anghel.* Portret sintetic. D. A., precursor al modernismului. (Rm., XXVI*, p. 76—81).

Aristia, Constantin

711. ANANESCU, DR., *Două documente privitoare la poetul Constantin Aristia.* I. Foaia de zestre din 1836 a soției lui C. Aristia; II. Foaia de zestre a fiicei poetului, măritată după D. Ananescu, din 1864. (R. I., XXI**, p. 25—39).

Asachi, Gh.

712. ANDREESCU, GH., *Dramele lui Asachi.* Reflexii asupra pieselor lui Asachi, care prezintă oarecari însușiri ca limbă și tehnică teatrală. Fragmente din piesele: *Petru-Rareș, Țiganii, Turnul Butului, Elena Dragoș de Moldavia, Voichița de Romînie.* (Vr., VI, Nr. 294, p. 9).

713. BYCK, J., *Gheorghe Asachi și Karlsbadul.* Se reproduce textul unui articol al lui G. A., apărut în revista *Gazeta de Moldavia,* 1855, întitulat: *O vizită după cinci-dzeci ani,* important pentru biografia lui A. (Ad., XLVII, Nr. 15.066, p. 3).

714. MINEA, I., *Inceputurile dăscălicești ale lui G. Asachi.* Se reproduce o însemnare autobiografică din 1866 a lui G. Asachi, de pe un Dicționar al lui Körösi din Bibl. Univ. din Iași, în care acesta arată motivele care l-au îndemnat să înceapă școlile sale din Moldova. (C. I., VIII—IX, Nr. 1, p. 218—219).

715. MOTAȘ, C., *Societatea de medici și naturaliști din Iași.* Informații biografice privitoare la G. Asachi, membru fondator al Societății. (B. G., IV, p. 463—473).

716. P. NICANOR et Co., *Versuri italiene inedite ale lui Gh. Asachi.* Este un sonet, înfluențat de literatura arcadică și Petrarca, și dintre primele producțiuni ale lui Asachi, cum o dovedesc și ezitările de limbă. (V. R., XXVII**, Nr. 9—10, p. 107—108).

717. *Ungureanu, Gh., Fabrica de hârtie a lui Gh. Asachi dela Petrodava.* Extr. din *Anuarul liceului de băieți din Piatra-Neamț.* — Menț. T. Codr., IV, p. 112.

Arghezi, Tudor

718. *Arghezi, Tudor, Cărticică de seară.* București, 1935. Ed. « Cultura Națională », 100 p., in -8°. — Menț. crit. Rând., I**, p. 224—226. BERNEA, E. — Rec. elog. A. L. A., XIV**, Nr. 756, p. 9—10. CĂLINESCU, G. — Rec. elog. Ad.,

©BCU CLUJ

XLIX**, Nr. 15.745, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. elog. Pag. Lit., II**, p. 370—374. DEMETRESCU, R. — Rec. elog. Azi, IV**, p. 1672—1675. ROȘU, N. — Rec. elog. F., II**, Nr. 3, p. 80—84. ȘULUȚIU, O.

719. *Arghezi, T., Flori de mucegai.* — Rec. crit. Gn. Rom., I, p. 32. BOGDAN-DUICĂ, G.

720. *Arghezi, Tudor, Ochii Maicii Domnului.* București, 1935. Ed. « Universala » Alcalay, 310 p., in -8°. — Rec. crit. Rând., I**, p. 227—228. BERNEA, E. — Rec. elog. A. L. A., XIV**, Nr. 749, p. 9—10. CĂLINESCU, G. — Rec. crit. Ad., XLIX**, Nr. 15.721, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. crit. Vr., VIII**, Nr. 384, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. V. R., XXVII**, Nr. 9—10, p. 103—105. CRISTINOIU, N. — Rec. crit. Pag. Lit., II**, p. 90—92. DEMETRESCU, R. — Rec. crit. Curent., VIII**, Nr. 2603, p. 1—2. ROȘU, N. — Rec. crit. Mișc., XXVIII**, Nr. 1225, p. 1—2. SÂNZIANU, M. — Rec. crit. F., II**, Nr. 2, p. 91—93. SULUȚIU, OCT. — Rec. anal. S. d. M., XII**, p. 121—122. TOMUȚA, I.

721. *Arghezi, Tudor, Tablete din țara de Kuty.* — Rec. crit., Br. Lit., II, p. 41—42. BRANISCE-CĂLIMAN, V. — Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 150, p. 2. DAMASCHIN, V. — Rec. crit. Cv., IX, Nr., 3058, p. 1—2. PERPESSICIUS.

722. BIRIȘ, GH. I., *Un psalmist modern.* Tudor Arghezi e un poet necredincios, însă fără să aducă jignire sentimentului religios. Poezia sa e o lămurire lăuntrică pentru desăvârșirea sufletului în nemurire. (Unirea, XLIII, Nr. 39, p. 1—2).

723. DONEA, VALER, *O vizită la Tudor Arghezi.* Din viața familiară a lui Arghezi. (A. L. A., XIV**, Nr. 776, p. 4).

724. MANOLIU, PETRE, *Teologia lui Tudor Arghezi. Cuvinte potrivite* cuprind un proces al cunoașterii divinității. Cum se desvoltă acest proces; frumusețea lui. Comparație între A. și Baudelaire. (C. L., LXVII*, p. 120—136).

725. PETRESCU, CAMIL, *Tudor Arghezi și G. Bacovia.* Elogiul lor cu prilejul acordării premiului național. (R. F. R., I*, Nr. 6, p. 188—191).

Bacovia, Gh.

726. *Bacovia, G., Poezii.* — Rec. elog. Vr., VII*, Nr. 335. BOTEZ, D. — Rec. crit., Ad., XLVIII*, Nr. 15.429, p. 1—2. CIOCULESCU, ȘERBAN. — Rec. crit. elog. Azi, III*, p. 1165—1170. DAMASCHIN, V. — Ment. Rom. Rew., XXVI*, p. 162. FERARU, L. — Rec. elog. Rm., XXVI, p. 138—141. IONESCU, CONST. D. — Rec. elog. A. L. A., XIII*, Nr. 699, p. 7—8. PANDREA, P. — Rec. elog. V. I., I*, Nr. 6, p. 22—23. VONICA, N.

727. BREZOEF, I., *Poetul Bacovia.* Scurtă prezentare elogioasă. (Rod N., I*, Nr. 5, p. 5—7).

728. MIREA, I., *Bacovia, vânzător ambulant.* Mizeria în care trăiește acest scriitor. (V. L., VIII*, Nr. 143, p. 3).

729. PAPADIMA, OVIDIU, *G. Bacovia.* « Simple note » despre poezia lui. De o profundă sinceritate, ea este izvorîtă « din adâncimea surselor sale temperamentale ». (C. L., LXVII*, p. 548—553).

©BCU CLUJ

Bălăcescu, C.

730. STINO, A. G., *Un humorist și fabulist român: C. Bălăcescu 1800—1880.* Unele din fabulele sale ca: *Țăranul și pescarul, Măgarul și vulpea,* comedia *O bună educație* și unele epigrame întrunesc frumoase însușiri literare. O schiță a vieții și operei sale modeste. (Pt., XV, Nr. 168, p. 1).

Bălcescu, Nicolae

731. BREAZU, ION, *Bălcescu ca erou social.* Momentele eroice din opera și viața lui B. (S. Șc., IV, p. 129—136).

732. ELEFTERESCU, DR. EM., *Nicolae Bălcescu.* Biografie și bibliografie. (Obs., VI, p. 230—235).

733. GIGURTU, OLGA GENERAL, *Amintiri și icoane din trecut.* Craiova, 1935. Ed. « Scrisul Românesc », 208 p., in -8°. — În «Tanti Sevastie» (p. 126—132), amintiri despre Sevastița, sora lui Nicolae Bălcescu.

734. GOGA, OCT., *Au tăcut morții . . .* Pentru un monument lui N. Bălcescu. Evocarea lui. (L., I, p. 257—258).

735. HANEȘ, PETRE V., *Bălcescu la Hyères.* În drum spre Palermo, scriitorul șezuse în acest oraș câteva zile. În arhivele orașului nu s'a putut da de urmele lui, decât dintr'o listă a vizitatorilor de A. Denis, unde e indicat « Balcesco historien ». (C. L., LXVI, p. 153—156).

736. IONESCU, CONST. D., *Profetul Bălcescu.* Vizionar, dar pornind dela realitățile românești, a văzut pestre vreme, îndeplinirea idealului național, și consolidarea Statului român, tot pe temelia unei mistice naționale. (Gn., XIV**, p. 141—145).

737. ISĂCEANU, ALECU, *Mormântul lui Nicolae Bălcescu.* București [1934], Tip. « Cartea Românească », 16 p., in -16°. — Se reproduce o scrisoare către N. Iorga, publicată în *Săgetătorul,* din Noemvrie 1921, în care autorul comunică felul în care a descoperit mormântul lui Bălcescu la Palermo. Se mai reproduce în facsimil copia autentificată a actului de moarte al lui B. și o fotografie cu pelerini la mormântul lui.

738. SASSU, M. V., *N. Bălcescu.* București, 1933, Tip « Cartea Românească », 32 p., in -16°. (« Cunoștințe folositoare », Seria C., Nr. 50). — Biografie de popularizare.

Barac, Ioan

739. BOGDAN-DUICĂ, G., *Ioan Barac.* București, 1933, « Imprimeria Națională »., 168 p., in -8°. (Ac. Rom., Studii și Cercetări, XXII). —Contribuții nouă la biografia lui Barac. Analiza critică a tuturor lucrărilor lui, cu foarte prețioase indicații asupra izvoarelor și influențelor. Admirabil studiu de literatură comparată, indispensabil pentru cunoașterea vieții culturale ardelene din întâia jumătate a sec. XIX. — Rec. elog. Ț. B., V, p. 560—562. BANCIU, A.—Rec. elog. Gn. Rom, I, p. 276-279. BREAZU I. — Rec. elog. Br. Lit., II*, p. 19—20. DIMA, AL.—Rec. elog. C. L., LXVI, p. 820 — 821. GEROTA, C. — Menț. elog.

©BCU CLUJ

R. I. XIX, p. 361. IORGA, N. — Rec. crit. elog. Sieb V., LVII*, p. 65—66. KLEIN, KARL KURT. — Menț. elog. Tin. Rom., LII*, p. 66. POPESCU, M.

Barbu, Ioan

740. VIANU, TUDOR, *Ion Barbu*, București, 1935. Ed. « Cultura Națională», 128 p. in -16°. — I. Ion Barbu și obscuritatea în poezie; II. Etapele poeziei lui Ion Barbu (Ion Barbu și Parnasienii; Ciclul baladic și oriental; Ciclul ermetic); III. Perspectivă. Note. Bibliografie. — Menț. crit. Rând., I**, p. 229—230. BUZDUGANU D. — Rec. elog. V. R., XXVII**, Nr. 2, p. 102—103. C. V. — Rec. crit. A. L. A., XIV**, Nr. 770. CĂLINESCU, G. — Rec. crit. Gn. Rom., III**, p. 310. CHINEZU, I. — Rec. elog. Gn., XIV**, p. 276—277. PAPADIMA, O. — Rec. crit. F., II**, Nr. 1, p. 80—83. ȘULUȚIU, O.

Barbu, Nic.

741. B[ANCIU], AX[ENTE], *Tot despre N. Barbu. Informații întârziate.* Note diverse de interes biografic. (Ț. B., V, p. 25).

742. BOGDAN-DUICĂ, G., *Nicolae Barbu.* Scurtă biografie a lui N. B., urmată de câteva din poeziile sale: « Acuma cântă, lină »; « Adio la Poiana-lungă », precum și traduceri din câțiva poeți greci. (Ț. B., V, p. 13—20).

743. BRĂTIANU, ION I. C., *Din amintirile altora și ale mele. După 1848.* Mai ales despre activitatea revoluționară a lui Ion C. Brătianu, după 1848. Popasul lui la Sibiu, cu scopul de a răspândi manifeste, ajutat de Nicolae Barbu. (Dem., XXIII**, Nr. 9, p. 3—12).

744. MUȘLEA, C., *Poetul Nicolae Barbu,* Nouă contribuții la cunoașterea acestui poet brașovean; versuri inedite scrise de el pe un *Liturghier* din 1833. (Prom., I, Nr. 11—12, p. 37—39).

745. POP, ȘT. *Câteva date și amintiri despre prof. N. Barbu.* Note biografice în special din vremea profesoratului lui N. B. la liceul Sf. Sava din București. (Ț. B., V, p. 21—24).

Bariţiu, Gheorghe

746. BARIȚIU, GH., *Despre începuturile « carierii sale dramatice » și despre primele reprezentații teatrale în românește la Blaj și Brașov.* Se reproduce, cu o notă introductivă de către B[ANCIU], A., articolul lui Barițiu din *Transilvania*, 1870, p. 132—133, 142—144, care cuprinde amintiri despre începuturile teatrului românesc în Ardeal. (Ț. B., V, p. 503—509).

747. BOGDAN-DUICĂ, G., *Fragment despre George Bariţiu.* O lămurire în legătură cu procesul dintre autor și urmașii lui George Bariţiu, care e un proces literar. (Tel. Rom., LXXXII, Nr. 18, p. 1—2; Nr. 19, p. 1—2).

748. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Mici studii istorice. Fragmente despre George Bariţiu. Procesul lui Simeon Bărnuțiu.* Critică atitudinea lui G. Bariţiu față de procesul lui Bărnuțiu și a tovarășilor lui cu Episcopul Leményi, din 1843—1845. (R. T., XXIV, p. 322—343).

©BCU CLUJ

749. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Mici studii istorice: Fragmente despre George Bariţiu. Câte ceva despre « Gazeta »*. Felul în care a luat naştere *Gazeta de Transilvania*. Rolul covârşitor al editorului Ioan Gött. Diferite momente din evoluţia ziarului, prezentate cu scopul de a se scădea meritul redactorului Gh. Bariţiu. Tonul e extrem de polemic, informaţiile sunt însă foarte bogate şi preţioase. (R. T., XXIV, p. 159—183).

750. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Vechiul greco-catolicism antiromânesc*. Atitudinea lui Gh. Bariţiu faţă de Episcopul Bob. (Tel. Rom., LXXXI, Nr. 40, p. 2—3).

751. GEORGESCU, I., *Gh. Bariţiu autor dramatic*. Se reproduc din manuscrisele lui Bariţiu dela Academia Română « drama familiară » în 2 acte *La o doză de ştiinţă zece doze de minte sănătoasă*, scrisă de acesta către sfârşitul vieţii. Într'o notă introductivă I. Georgescu arată că piesa are mai mult o valoare documentară pentru Ardealul vremii. (Ţ. B., V, p. 325—344).

Bărnuţiu, Simeon

752. *Bogdan-Duică, Gh., Viaţa şi ideile lui Simeon Bărnuţiu*. — Rec. elog. A. L. A., XIII, Nr. 712, p. 9. PANDREA, P.

753. PANDREA, PETRE, *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuţiu*. Bucureşti, 1935. Ed. Fundaţia pentru Literatură şi Artă « Regele Carol II », 236 p., in -8°. — Cap. I. Biografia lui B.; Cap. II. Izvoarele lui B.; Cap. III. Bărnuţiu şi clasificarea dreptului; Cap. IV. Bărnuţiu şi problema codificărilor; Cap. V. Cinci teze bărnuţiene de filosofie politică (Polemica Bărnuţiu-Maiorescu); Cap. VI. Două momente analoage în teoria statului habsburgic: Bărnuţiu şi Kelsen; Cap. VII. Semnificaţia sociologică a doctrinei lui Bărnuţiu. Concluzii. În Anexe Discursul dela 1848 al lui S. Bărnuţiu (text modernizat). — Rec. elog. V. R., XXVII**, Nr. 5—6, p. 85—87. DOBRIDOR, I. — Rec. crit. R. I., XXI**, p. 164. IORGA, N. — Rec. crit. C. L., LXVIII**, p. 506—509. ROŞU, N.

754. PAPADIMA, O., *Simion Bărnuţiu. Un profet al naţionalismului de azi*. Se încearcă reabilitarea lui Simion Bărnuţiu faţă de critica lui Maiorescu. Autorul afirmă, întemeindu-se mai ales pe citate din *Dereptulu publicu*, că S. B. este profet al naţionalismului românesc de azi. (F., Seria III, A. II**, Nr. 7—8, p. 3—17).

755. ROŞU, NICOLAE, *Simion Bărnuţiu, naţionalist şi democrat*. (C. L., LXVIII**, p. 122—131).

Bart, Jean

756. BUCUŢA, EM., *Delta Dunării*. Amintiri despre Jean Bart. Opera şi omul. (B. G., IV, p. 317—319).

757. MAXIM-BURDUJANU, G., *Jean Bart (Eugen Botez)*. Scriitorul s'a născut în Burdujeni la 28 Noemvrie 1874. Informaţii despre familia scriitorului. Fotografia casei în care s'a născut. Bibliografia lucrărilor lui. (C. Cet., I, p. 73—77).

758. DEMETRESCU, ROMULUS, *Recetind pe Jean Bart*. Scurtă analiză a operei. (Pag. Lit., I*, p. 169—175).

©BCU CLUJ

759. *Bart, Jean, Europolis.* — Menț. elog. S. d. M., X, p. 167. CLOPOȚEL, I. — Rec. elog. V. I., I*, Nr. 1, p. 24. DRĂGHICI, P. — Rec. elog. J. L., XXII, p. 136—137. DRUMUR, G. — Rec. crit. Cuv., IX, Nr. 2697, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. crit. C. L., LXVI, p. 590—591. STRUȚEANU, SC.

Blaga, Lucian

760. BĂNCILĂ, V., *Lucian Blaga eseist.* Legătura dintre esseurile lui B. și sistemul lui filosofic. Stilul lor. (Gn., XIII*, p. 339—347).

761. *Blaga, Lucian, Avram Iancu.* Dramă într'un prolog și trei faze (zece tablouri). Sibiu, 1934, Tip. « Dacia Traiană », 150 p., in -8°. — Menț. S. d. M., XII**, p. 78. ALBU, CORNELIU. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 54—56. BOITOȘ, OL. — Rec. crit. elog. Gn. Rom., III**, p. 293—297. BREAZU, I. — Rec. crit. V. I., II**, Nr. 7, p. 18—20. DRĂGHICI, P. — Menț. crit. Blajul, II**, p. 540—544. FULICEA, VIRGIL. — Menț. elog. N. R., XXX**, Nr. 201, p. 1. NICOLAU, T. — Rec. elog. Pag. Lit., II**, p. 44—46. POPA, GRIGORE. — Rec. elog. F., II**, Nr. 3, p. 76—78 și Nr. 5—6, p. 111—113. ȘULUȚIU, O. — Rec. elog. Gn., XIV**, p. 436—437. VLĂDESCU, TOMA.

762. *Blaga, Lucian, Cenzura transcendentă.* București, 1934, Tip. « Cartea Românească », 218 p. — Rec. elog. Gn. Rom., II*, p. 575—587. BĂNCILĂ, V. — Rec. crit. Rev. Filos., XIX*, p. 310—313. BRUCĂR, I. — Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 2404, p. 1—2. CERVENCA, E. — Rec. anal. Blajul, I*, p. 415—416. COVRIG-NONEA, I. — Rec. anal. Lit., III*, Nr. 16, p. 2. IONESCU, AL. — Rec. elog. Pag. Lit., I*, p. 129—145 și S. d. M., XI*, p. 163—165. POPA, GR. — Rec. crit. R. T., XXIV*, p. 391—401. STĂNILOAIE, D. — Rec. crit. elog. F., I*, Nr. 5—6, p. 115—119. ȘULUȚIU, O. — Rec. elog. V. R., XXVI*, Nr. 9, p. 50—53, 78—83. TATU, N.

763. *Blaga, L., Cunoașterea luciferică.* — Rec. crit. România Lit., II, Nr. 60, p. 3. BRUCĂR, I. — Rec. crit. Rev. Filos., XVIII, p. 254—258. COMARNESCU, P. — Rec. elog. Curent., VI, Nr. 1869, p. 5—6.

764. *Blaga, L., La cumpăna apelor.* — Rec. elog. Abec., I, Nr. 6, p. 1—2. BOLDEA, G. — Rec. elog. Gn. Rom., I, p. 175—178. BREAZU, I. — Rec. elog. Ad., XLVII, Nr. 15.150, p. 2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. elog. V. I., I*, Nr. 2, p. 23—24. DRĂGHICI, P. — Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 143, p. 3. MATEESCU, TRAIAN. — Rec. elog. Gn., XIII, p. 202—205. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Cv., IX, Nr. 2971, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog. R., XVI, Nr. 4567, p. 1—2. ROBOT, AL. — Rec. elog. Azi, II, p. 773—775. ȘULUȚIU, O. — Rec. elog. Curent., VI, Nr. 1874, p. 1—2. VRÂNCEANU, DRAGOȘ.

765. *Blaga, L., Meșterul Manole.* — Mențiune despre reprezentarea dramei la Lwow, în traducerea lui Duscza Tzara și Eugen Stec. Gn. Rom., II, p. 235—236. C[HINEZU], I.

766. BLAGA, LUCIAN, *Orizont și stil.* București, 1935. Ed. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II », 192 p., in -8°.

767. BOZ, LUCIAN, *Lucian Blaga.* Note despre poezia lui, care cuprinde: « înfiorarea sufletului în fața misterului; goana omului după un sens al vieții;

©BCU CLUJ

sfâșierea în nerăspuns; resemnarea în cântec ». (România Lit., II, Nr. 68, p. 3).

768. BRUCĂR, I., *Filosofi și sisteme*. București, 1933. Ed. Societatea Română de Filosofie. XVI + 428 p. — P. 331—360: Lucian Blaga și *Eonul dogmatic*.

769. BRUCĂR, I., *Filosoful Lucian Blaga*. I. Preliminarii; II. Metodă și Metafizică; III. Transcendență și pozitivism; IV. Adecuație și mister; V. Încheieri. (Gn. XIII, p. 314—327).

770. BUCUR, SEPT., *Cunoașterea dogmatică în concepția filosofică a lui Lucian Blaga*. (Azi, III*, p. 1347—1350).

771. CIORAN, EMIL, *Stilul interior al lui Lucian Blaga*. « Stilul interior al lui L. B. este caracterizat de o seninătate în clar-obscur ». « Lucian Blaga este cea mai completă personalitate din România, deoarece s'a ridicat la același nivel pe toate planurile în care s'a realizat ». (Gn. XIII*, p. 334—336).

772. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Poezia d-lui Lucian Blaga*. Amplu și important studiu critic. Lirismul din poezia lui L. B. este însăși plasticizarea lirică a atitudinilor sale filosofice. « Poezia lui B. afirmă o viziune mistică a lumii, eseistul și dramaturgul, pe căi diferite, urmăresc același scop. În *Poemele Luminii*, mistica apare ca o prelungire a liricei novalisiene; în *Pașii Profetului* este o mistică a pământului, a vegetației lui și a vietăților care-l populează: panteism simbolizat în realități concrete, împletit cu o mistică a supra-omului și a elanului dionisiac, ca semn al puterii creatoare ». În *Marea Trecere*, tragismul « eului nu-și găsește liniștea de sine, dintr'o frenetică aspirație a cunoașterii divinității ». Cu *Lauda Somnului* poetul își caută un echilibru în universul său interior. În *La cumpăna apelor*, poetul revine la un puternic sentiment de desnădejde cosmică, ajungând la o metafizică salvatoare a morții. Tracismul lui B. ca concepție de vieață. Tehnica expresiei la B. (Vr. VI, Nr. 306, p. 10; Nr. 307, p. 7; Nr. 308, p. 7; Nr. 309, p. 7).

773. CRAINIC, N., *Câteva notițe despre Lucian Blaga*. Întâlniri cu L. B. Legăturile lui cu *Gândirea*. L. B. omul. (Gn., XIII*, p. 348—350).

774. DAMASCHIN, VASILE, *Edgar Poe și teatrul groazei*. Atmosfera de groază și vis din teatrul lui Poe se resimte în opera dramatică a lui Lucian Blaga. (Azi, III*, p. 1296—1300).

775. MANOLIU, PETRE, *Teatrul lui Lucian Blaga*. « Toate personagiile dramelor lui B. nu sunt decât idei create de imaginație, pentru a suplini absența unor adevăruri pe cari rațiunea nu i le poate da ». (F., Seria III, A. II**, Nr. 9—10, p. 3—7).

776. MUNTEANO, B., *Lucian Blaga, métaphisicien et poète du mystère*. Blaga urmează de aproape curentul dela *Gândirea*. Crescut în spirit german, el nu e totuși discipolul nimănui, fondul său rămâne etnic. În concepția filosofică, Blaga se desparte de logicieni, admițând că alături de gândirea logică există o gândire ilogică, numită de el « cunoaștere luciferică » plină de nesiguranță și îndoieli. Lumea în care operează cunoașterea luciferică e misterul, pe care încearcă să-l contureze. Blaga caută, prin filosofia sa, să evadeze din spiritul strâmt al rațiunii

©BCU CLUJ

și să ofere gândirii nouă perspective. Filosofia sa e o filosofie a cunoașterii. În scrierile sale se îmbină filosofia cu poezia, lăsând să se întrevadă posibilitatea unui frumos bazat pe mister. Poezia lui Blaga e cosmică, problema creației îl obsedează. În *La Cumpăna Apelor* contemplă două lumi, una materială și una neinteligibilă, de dincolo, pe care vrea să le unească prin mit. (Europe Centr., X, p. 633—635, 712—714, 760—762).

777. NICANOR et Co., *Lucian Blaga, premiat.* (V. R., XXVII, Nr. 5—6, p. 115—116).

778. NOICA, CONSTANTIN, *Un filosof original: Lucian Blaga.* Privire sintetică asupra celor trei volume din « Trilogia cunoașterii »: *Eonul dogmatic, Cunoașterea luciferică* și *Cenzura transcendentă.* (R. F. R., I*, Nr. 12, p. 687—691).

779. POPA, GRIGORE, *Lucian Blaga și sentimentul tragic al istoriei.* Blaga a reușit în *Meșterul Manole, Cruciada copiilor* și *Avram Iancu,* să creeze tragedie și eroi, deosebiți fundamental de cei elini; ei sunt de pură esență românească. (Pag. Lit., I*, p. 630—636).

780. PROTOPOPESCU, DRAGOȘ, *Lucian Blaga și mitul dramatic.* Asemenea unor dramaturgi irlandezi (William Butler Yeats, Synge, etc.), și asemenea lui Paul Claudel, L. B. a cultivat mitul dramatic. Calitățile și neajunsurile acestui gen de teatru. *Cruciada copiilor* este cea mai reușită dramă a lui B. (Gn., XIII*, p. 330—333).

781. PUȘCARIU, SEXTIL, *Lucian Blaga.* Raport academic pentru decernerea marelui premiu C. Hamangiu. Privire sintetică asupra evoluției poetului și dramaturgului. Caracterele principale ale artei lui. (Ac. Rom. Anale, tom. LV**, p. 169-181; publ. și în R. F. R., II**, Nr. 8, p. 338—352).

782. ȘULUȚIU, OCTAV, *De vorbă cu d-l Lucian Blaga.* Problemele de artă și filosofie care-l preocupă. (Vr., VIII*, Nr. 405, p. 4).

783. ȘULUȚIU, OCTAV, *Lucian Blaga.* Elogiul scriitorului cu prilejul acordării premiului Hamangiu. (F., Seria III, A., II**, Nr. 3, p. 102).

784. TECULESCU, HORIA, *Lucian Blaga.* Amintiri despre L. B. elev la liceul din Brașov, la Seminarul Teologic din Sibiu și Universitatea din București. Se reproduc textual poeziile «Noapte» și «Pe țărm», publicate de L. B. în *Tribuna* din 26 Martie și 8 Mai 1910. (F., Seria III, A. II**, Nr. 4, p. 102-104).

785. VIANU, TUDOR, *Lucian Blaga poetul.* « Căutător al lui Dumnezeu, crezând a-l găsi în răscoala titanică a sufletului său și neaflându-l, cercetându-l în farmecul idilic al naturii și negăsindu-l nici acolo, mistuindu-se de tristețea tainei Lui atât de învăluită, într'o lume a dezolării și a cenușei, navigator pe acel mare fluviu al sângelui care curge din eternitate și se întoarce către ea, izbutind, în cele din urmă să-și asvârle ancora în pământul regăsit al țării, L. B. aduce în poezia sa o experiență de o întindere și adâncime cum literatura noastră n'a cunoscut de multe ori ». (Gn. XIII*, p. 305—310).

786. VIZIRESCU, PAN. M., *Poetul minunii și al extazelor.* Se schițează elogios poziția poetului filosof Lucian Blaga, neanticipat de niciun izvor anterior, ca un « miracol », « vrăjit de etern și divin ». (Gn., XIV**, p. 212—213).

©BCU CLUJ

Bolintineanu, D.

787. [CUCU, STELIAN, *Cântarea României transpusă în versuri de Dimitrie Bolintineanu*. Râmnicu-Sărat, 1935]. — Publică textul lui Bolintineanu după ediția din 1858. Autorul crede că *Cântarea* este o operă comună a lui Bălcescu și Russo. — Menț. elog. R. I., XXI, p. 304. IORGA, N.

788. LĂZĂREANU, BARBU, *Diminutivele și rima lui Dumitru Bolintineanu*. (Ad., XLIX**, Nr. 15.884, p. 1).

789. PAVELESCU, ȘT., *Un poet nedreptățit: D. Bolintineanu. La a 60-a aniversare a morții lui*. Suceava, 1933, Tip. « H. Beiner », 26 p., in -8°. (Extr. din Anuarul liceului « Ștefan cel Mare », pe 1931—1932). — Conferință. Se încearcă reabilitarea lui B.

Brătescu-Voinești, I. Al.

790. *Brătescu-Voinești, Cu undița*. — Rec. elog. B. G., IV, p. 703—704. BUCUȚA, EM. — Menț. elog. A. O., XII, p. 458. FORTUNESCU, C. D. — Rec. elog. C. L., LXVI, p. 996. GEROTA, C. — Rec. crit. R., XVII, Nr. 4808, p. 3. ROBOT, AL.

791. BRĂTESCU-VOINEȘTI, IOAN AL., *Din pragul apusului*. București, 1935. Ed. « Cartea Românească », 208 p., in -8°. — Bucata « Conferință » este o autobiografie, prezentată studenților Facultății de Litere din București; « Amintire dureroasă » și « Luceafărul » cuprind amintiri despre și în legătură cu Eminescu, publicate de altfel, înainte, în reviste.

792. NECULAU, GH. GH., *Copilul în opera d-lui Brătescu-Voinești*. B. V. prezintă viu numai tipuri de copil cu care are afinități sufletești. (Petr. I, p. 71—73).

Budai-Deleanu, Ion

793. BĂLAN TEODOR. *Data morții lui Ion Budai*. În Arhivele Statului din Lwow, B. T. a găsit actul de deces al lui I. Budai, care indică 24 August 1820 ca dată a morții. (C. Cos., VIII, p. 462—463).

794. BĂLAN, TEODOR, *Data morții lui Ion Budai-Deleanu*. În arhivele orașului Lemberg autorul a găsit în actul de deces data exactă a morții lui I. B. D.: 24 August 1820, precum și o cerere de licitație a soției acestuia și un inventar al obiectelor și cărților rămase dela scriitor. Se reproduc textual aceste documente. (F. Fr., IX, p. 41—44 și 82—86).

795. BĂLAN, TEODOR, *O știre nouă despre Ion Budai*. În 1785 Ion Budai ocupa un post de copist la unul din ministerele dela Viena. Aci traduce din nemțește *Carte trebuincioasă pentru dascăli*, 1785. Există la Cernăuți în Arhivele Statului « Nota de spese » prin care I. Budai primește bani pentru traducere. (C. Cos., IX**, p. 285—286).

796. FRUNZĂ, C., *Tabăra Țiganilor*. Comedie în 4 acte după Budai-Deleanu. București, 1934, Tip. « Cartea Românească », 128 p., in -8°. — Transpunerea în comedie a *Țiganiadei*.

©BCU CLUJ

Caragiale, Costache

797. IORGA, N., *O piesă a lui Costache Caragiale.* « Comedia vodevilă într'un act » *Doi coțcari sau păziți-vă de răi ca de foc,* a lui Costache Caragiale, jucată în 1849 (apărută în *Portofoliul Român,* II, p. 173 și urm.), poate fi socotită ca o pregătire a teatrului realist la Români. Analiza ei. (R. I., XX*, p. 217—218).

Caragiale, Ion Luca

798. BUNESCU, M., *Amintiri despre Caragiale.* Autorul povestește cum s'a întâlnit la München cu Caragiale, care venise cu trupa Cella Delavrancea în 1910 pentru a da o reprezentație. (R., XVII*, Nr. 4808, p. 3).

799. CARAGIALE, I. L., *O scrisoare a lui, despre Pătrășcanu.* În care se vede că P. era mult apreciat de C., ca scriitor. Textul scrisorii, datat: 16/20.XII.1909. (A. L. A., XII, Nr. 672, p. 8).

800. *Caragiale, Opere,* vol. II și III. Ed. P. ZARIFOPOL. — Rec. anal. A. O., XII, p. 154. FORTUNESCU, C. D. — Menț. elog. Rom. Rew., XXV*, p. 70. FERARU, L. — Rec. elog. Azi, II, p. 560—561. ȘULUȚIU, OCT.

801. [CARAGIALE, I. L., *Versuri.* București, 1935. Ed. « H. Fischer », Galați, 72 p.].

802. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Corespondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol (1905—1912).* București, 1935. Ed. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II », 88 p., in -8° — Împrejurările în care s'a legat prietenia celor doi scriitori. Se comentează apoi 415 scrisori și telegrame ale lui Caragiale către Zarifopol și 44 ale acestuia către întâiul. Se reproduc unele din ele în întregime, sau fragmentar. Pasiunea « meteorologică » a lui Caragiale; Caragiale meloman; Caragiale epicurian; Caragiale bolnav; Caragiale și Ronetti Roman, Gherea, Delavrancea; Caragiale și literatura noastră (Bolintineanu, Alecsandri); Caragiale și Ardelenii. Cum lucra Caragiale la Berlin; Caragiale și politica; Însemnările lui Zarifopol privitoare la Caragiale; Scrisorile lui Zarifopol către Caragiale. — Menț. crit. Rând., I**, p. 228—229. BUZDUGAN, DINU. — Rec. crit. A. L. A., XIV**, Nr. 759, p. 9—10. CĂLINESCU, G. — Rec. crit. Un., LII**, Nr. 227, p. 4. CONSTANTINESCU, M. G. — Rec. crit., Vr. VIII**, Nr. 397, p. 10. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog. Pag. Lit., II**, p. 455—457. DEMETRESCU, R. — Rec. crit. Curent., VIII**, Nr. 2655, p. 1—2. ROȘU, N. — Rec. elog. R., VIII**, Nr. 5235, p. 1, 3. SEBASTIAN, M. — Rec. elog. F., II**, Nr. 4, p. 79—81. ȘULUȚIU, OCT.

803. CIURA, ALEXANDRU, *O amintire: Ion L. Caragiale,* În legătură cu părerile lui Caragiale despre literatură. (V. L., VIII*, p. 2).

804. COLOMBO, ANA MARIA, *Vita e opere di Ion Luca Caragiale.* Introducere. Viața lui I. L. C. Opera: Comediile, « Momente », « Năpasta », « Nuvele », « Schițe nouă ». Încheiere. Bibliografie. — Autoarea crede că I. L. C. a atins culmea artei sale în « Nuvele » și « Schițe nouă ». (E. O., XIV*, p. 45—72, 184—211, 301—323, 440—473, 580—602). (Și în extras în « Piccola Biblioteca Romena », 2). — Rec. elog. V. R., XXVII**, Nr. 1, p. 104. C. N. N. — Rec. anal. A. O.,

©BCU CLUJ

XIV**, p. 479—481. F[ORTUNESCU], C. D. — Rec. crit., Un. LII**, Nr. 289, p. 4. PAPADOPOL, PAUL I.

805. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Caragiale*. Caragiale şi junimismul. Critica faţă de teatrul lui Caragiale. Valoarea socială a comediilor. Caragiale creator de tipuri. (Vr., VIII**, Nr. 380, p. 2—3).

806. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Cu prilejul reluării D'ale Carnavalului*. Piesa e prea schematică. Caragiale creator al tipului social şi moral. Comediile lui Caragiale au o filiaţie psihologică şi socială. Integrarea *D'ale Carnavalului* în această viziune a comediei carageliene. (Vr. VIII**, Nr. 407, p. 7 şi 10).

807. COSMIN, RADU, *Caragiale şi cultura*. Cu prilejul ridicării unei statui de bronz la Ploeşti, examinează feţele sub care Caragiale a sorbit cultura: mare meloman şi mare autodidact. (C. T. C., XVI**, p. 176—177).

808. DAVIDESCU, N., *Caragiale cel din urmă ocupant fanariot, sau indiferenţa lui la spiritul românesc*. (Cuvântul liber, II**, Nr. 39, p. 5 şi III**, Nr. 2, p. 5).— Critica opiniilor lui Davidescu în Gn., XIV**, p. 376—377. VLĂDESCU, TOMA.

809. GEROTA, C., *Cincizeci de ani dela reprezentarea « O scrisoare pierdută » a lui Caragiale*. Comedia va rezista vremii fiindcă « întrupează comicul integral omenesc ». (Lan., I*, Nr. 1—3, p. 11—16).

810. GEROTA, C., *Comicul lui Caragiale. Cu prilejul a 50 ani dela « O scrisoare pierdută »*. În comediile lui C. se găseşte comic de limbaj, situaţii şi caracter. (Tin. Rom., LII*, p. 241—243).

811. H. E., *Răvaşul lui Caragiale către P. Missir*. Răvaşul cunoscut: « Misiraş, sunt la Iaşi etc. » este apocrif, după cum afirmă C. Gane într'o scrisoare din 21.VI.1912, către P. Missir, reprodusă aici. (C. L., LXVII*, p. 358—359).

812. HEROVANU, EUG., *Caragiale orator politic*. În legătură cu un discurs politic, ţinut de C. la Iaşi, în timpul când era membru al partidului Conservator-Democrat al lui Take Ionescu. (Ad., XLIX**, Nr. 15637, p. 1—2).

813. HOGEA, D., *I. L. Caragiale la Piatra-Neamţ*. În *Anuarul liceului « Petru-Rareş »*. *Piatra-Neamţ*. 1934—35, p. 73—76. — Amintiri despre C. revizor şcolar al jud. Neamţ, (1880—1881), şi despre alte petreceri ale scriitorului în această regiune. (1897—1908).

814. MASSOFF, IOAN, *Intre Carp şi Caragiale*. Caragiale a voit să fie numit director al Teatrului Naţional, cu toate că Maiorescu se cam opunea. Atunci Carp, fiind pus în curent de Caragiale, a intervenit la Maiorescu pentru a consimţi la numirea lui. (Ad., XLIX**, Nr. 15863, p. 2).

815. MOC., G., *Caragiale şi-a renegat opera dramatică*. Caragiale s'a îndoit toată viaţa de opera lui. Se reproduce un fragment de scrisoare adresată de Caragiale lui P. Grădişteanu, din care se întrezăreşte un sentiment de nemulţumire. (Ad., XLIX**, Nr. 15832, p. 2).

816. MORARIU, LECA, *Pentru « Năpasta » lui Caragiale*. Polemizează cu Lovinescu, susţinând că Anca nu s'a convins decât târziu, după căsătoria cu Dragomir, că acesta a omorît pe Dumitru soţul ei. Psihologia ei este aşadar veridică. (F. Fr., IX*, p. 2—3).

©BCU CLUJ

817. NEGREA, ALEXANDRU, *Documente omenești. Lustragiul lui Caragiale.* Anecdota cu un lustragiu tătar la Constanța, — unde mergea adesea Delavrancea — care îl acuză pe C. că nu știe românește, deși acesta era pornit pe glumă. (V. R., XXVII**, Nr. 3—4, p. 59—61).

818. PAPADOPOL, PAUL I., *Rolul social al literaturii.* Se comentează articolul lui Maiorescu asupra lui Caragiale. Împotriva lui Eug. Lovinescu, care în 1912 a declarat iarăși imorală arta lui Caragiale. (Prov. Lit., I, Nr. 4—5, p. 1—3).

819. PAVELESCU, CINCINAT, *Amintiri literare: Ion Luca Caragiale.* Numeroase amintiri despre I. L. C., cu care a colaborat la *Epoca Literară* și care îi aprecia poezia. Epigramele pe care i le-a dedicat C. P. (Br. Lit., II, p. 28—30).

820. RALEA, M. D., *Valori.* București, 1935. Ed. Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II-lea. 168 p. in -8°. — Scurte notații de psihologie, sociologie și artă. Și unele considerații în legătură cu Caragiale.

821. ROQUES, MARIO, *Autour d'une farce roumaine.* În *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga...* Paris, 1933, Ed. Gamber, p. 769—777. — Analiza critică a farsei lui I. L. Caragiale, *Cuconu Leonida față cu reacțiunea.*

822. SĂTEANU, C., *Caragiale în anecdotă.* (Ad., XLIX**, Nr. 15894, p. 3).

823. SĂTEANU, C., *O comedie necunoscută de Caragiale.* Caragiale ar fi prezentat *Teatrului Național* din București în sesiunea 1908—1909 comedia: *Un apartament* spre a fi reprezentată. Reprezentația însă n'a avut loc. Const. Bacalbașa în *Bucureștii de altădată*, vorbind de repertoriul acestei stagiuni, citează și această piesă. (Ad., XLVII, Nr. 15159, p. 2).

824. SUCHIANU, I., *Altă decepție.* Încercările nereușite ale lui I. L. Caragiale de a ajunge deputat. (Un., L, Nr. 13, p. 6).

825. SUCHIANU, I., *Cei mai vechi prieteni ai lui Caragiale.* Este vorba de inginerul Păscanu și de Ion Drăgoescu, cântăreț. P. a fost singurul colaborator la revista lui Caragiale: *Claponul.* I. D. era văr cu Delavrancea, simplu dar cu bun simț și muzicant, cum îl plăcea lui C. (Un., L, Nr. 206, p. 4).

826. ȘULUȚIU, OCTAV, *Intre Molière și Caragiale.* Nu se poate face o apropiere între ei deoarece Molière e prin esență comic, iar Caragiale satiric. (Vr. VIII**, Nr. 409, p. 25—26).

827. TATU, V., *1907—1933. Actualitatea unor « note » ale lui I. L. Caragiale.* Considerațiile politice și sociale din broșura lui I. L. C. *1907. Din primăvară până în toamnă*, sunt surprinzător de actuale și astăzi. (V. R., XXVI*, Nr. 1, p. 44—49).

828. ZARIFOPOL, PAUL, *Caragiale.* [Conferință]. Caragiale împotriva cercetărilor biografice în studiul scriitorilor. A fost un maiestru al exactității în artă. A văzut totul caricatural pentrucă metoda lui era esențial dramatică. Caricatura lui este însă exactă. (C. L., LXVII*, p. 491—498).

Cârlova, Vasile

829. CIORĂNESCU, AL., *Versuri necunoscute ale lui Vasile Cârlova.* În afară de cunoscutele poezii ale lui V. C. i se mai atribue și poezia *Parapon*, publicată de I. Rațiu în *Unirea*, Blaj, XVIII, p. 171—172; o variantă a acesteia

©BCU CLUJ

publicase şi Gorjanu într'un *Calendar* la Târgovişte (1864). Tot Raţiu mai atribuie lui Cârlova câteva versuri relative la starea de plâns a Munteniei. (V. R., XXVI*, Nr. 4—5, p. 67—60).

830. FILITTI, I. C., *Vlădica Luca (†1629) strămoş al poetului buzoian Vasile Cârlova (1809—1831)*. Bucureşti, 1935. Tip. « Lupta », 16 p. in -8°. — Reproducerea cu unele modificări a unui studiu, publicat în C. L. din 1923.

Carmen Sylva

831. BUCUŢA, EM., *Poveştile Peleşului*. Rec. crit. a ediţiei cărţii Carmen Sylvei, apărută cu prilejul serbărilor dela Castelul Peleş. Ed. este pentru bibliofili. A fost executată sub îngrijirea lui Tzigara-Samurcaş, iar traducerea românească a fost revăzută de A. Maniu. (B. G., IV, p. 625—626).

832. *Castelul Peleş 1833—1933*. Bucureşti 1933, Imprimeria Naţională. 153 p. in -4°. — Se dau şi momente din vieaţa în castel a reginei Carmen Sylva.

833. IORGA, N., *Les dernières lettres de la reine Elisabeth de Roumanie*. Analiza scrisorilor Carmen Sylvei cătră principesa de Wied (trimise între 1904—1916), publicate sub titlul *Aus Briefen Carmen Sylvas*, Leipzig, 1920, de Werner Deetjen. (R. H., XII**, p. 293—298).

834. IORGA, N., *Pour se souvenir de la reine Elisabeth de Roumanie*. Regina Elisabeta şi societatea germană din tinereţea sa. Consolarea sa literară. Prieteniile. Elanul ei spre o literatură de caracter universal. Întoarcerea spre ea însăşi. În anexe trei scrisori dela V. Alecsandri (din 1874 şi 1884). Numeroase clişee. (Ac. Rom., Bull. de la Sect. Historique, XIX**, p. 1—54).

Cerna, Panait

835. [*Camilucci, Marcello, La vita et l'opera di Panait Cerna*]. — Lucrare de doctorat Universitatea din Roma. — Rec. anal. A. O., XIV**, p. 481—482. F[ORTUNESCU], C. D.

836. CERNA, P., *Despre primul volum de versuri al lui D. Nanu*. Se reproduce o scurtă recensie scrisă de P. C. ca elev de liceu în cl. VII şi publicată în rev. *Ovidiu* din Constanţa, a lui V. Andronescu în Nov. 1899. (G. C., IV*, Nr. 6, p. 4).

837. CERNA, P., *Lirica poeziilor filosofice*. Traducerea cap. II din teza de doctorat a lui C. *Die Gedankenlyrik*, făcută de GEROTA, C. (Tin. Rom., LIII**, p. 212—215).

838. CHEŞCĂ, ION I., *Viaţa poetului filosof Panait Cerna*. Tulcea, [1935]. Tip. Curierul Tulcei, 74 p. in -8°. — Descrierea satului şi a casei părinteşti. Părinţii. Copilăria, studiile poetului. Cerna profesor. Se fac numeroase cercetări personale şi se utilizează câteva scrisori şi acte inedite.

839. COATU-CERNA, G., *Câteva date privitoare la Cerna*. Contribuţii biografice despre familia poetului şi despre copilăria lui. (A. D., XV**, p. 73—77).

840. DIMA AL., *Panait Cerna. Caracterizare critică*. Privire sintetică concisă, atât asupra fondului, cât şi asupra formei poeziei lui C. În fond, C. este original

©BCU CLUJ

în « poezia de concepție », în formă, în farmecul energetic al espresiei, în dinamismul ei interior, în ritmica ei frenetică. (Prov. Lit., II, Nr. 3, p. 1—3).

841. DRAGOMIRESCU, MIH., *In privința lui Cerna.* Împotriva studiului lui L. Predescu, asupra lui Cerna, publicat în A. D. Povestește raporturile cu poetul din anii 1906—1907 (A. D., XV**, p. 34—37).

842. PETRA-PETRESCU, HORIA, *Panait Cerna (Amintri)* . Momente petrecute cu poetul în București, în 1910, apoi în Lipsca, la studii. Cerna admirator al lui Tolstoi, iubitor de muzică. (Prov. Lit., II*, Nr. 3, p. 4—7).

843. *Predescu Lucian, Panait Cerna. Viața și opera.* — Menț. anal. Ț. B. VI*, p. 89—90. B. — Menț. anal. A. O. XIII**, p. 215. FORTUNESCU, C. D. — Rec. crit. Ț. N., XIII*, Nr. 620, p. 2. PREAJBĂ, SC.

844. RACOTĂ, TULIU, *P. Cerna* (1881—1913). Cerna a fost influențat de Eminescu și Alexandrescu. A putut însă să înfrângă aceste influențe prin nota de optimism, entuziasm, seninătate și slăvirea sentimentului erotic, învingând atmosfera de pesimism post-eminescian. (Blajul, II**, p. 381—389).

845. STELIAN, CONST. ST., *P. Cerna. La București. Viața de student. Boala. Titu Maiorescu. Sinaia. In străinătate. Ultimele zile.* (A. L. A., XII, Nr. 652, p. 7; Nr. 655, p. 7).

846. VICOL, AL., *Poetul Panait Cerna și Basarabia.* Comentarul poeziei « După un veac », scrisă de P. C. cu prilejul centenarului răpirii Basarabiei. (Cug. Mold., III*, Nr. 5—6, p. 7—8).

Chendi, Ilarie

847. DIMA, AL., *Ilarie Chendi. Portret.* « Desprins din șezătoarea comemorativă a grupării Thesis-Sibiu ». « Chipul lui Chendi se încheagă pentru noi din câteva linii sobre, temerare, aspre, tăioase dar încălzite de focul lăuntric al unui naționalism mesianic ce întrecea chemările artei chiar. . . ». (Gn. Rom., II*, p. 143—144),

Cipariu, Timoteiu

848. LUPEANU-MELIN, ALEX., *Fuga lui Cipariu în Muntenia, în 1849.* Apropiindu-se armata lui Bem, Cipariu pleacă din Sibiu spre Rășinari și de aici spre Muntenia. (Unirea, XLIII, Nr. 10, p. 13).

849. MAIOR, IULIU, *Cipariu, ziarist.* În 1837 apare la Brașov *Foaia Duminicii,* iar în 1838 apare *Gazeta Transilvaniei.* Deși nu le-a condus, Cipariu a fost totuși inițiatorul lor. (Unirea, XLV, Nr. 21, p. 2).

Conachi, Costache

850. CIORĂNESCU, AL., *O anecdotă despre Conachi.* Arată netemeinicia probabilă a anecdotei « Logofătul C. Conachi și sluga osândită ». Subiectul anecdotei face parte din patrimoniul literaturii universale. (V. R., XXV, vol. XCIII, p. 112—117).

©BCU CLUJ

Coşbuc, Gheorghe

851. BOBEŞ, U. G., « *Mama* » *lui Gh. Coşbuc.* Analiză critică. « Poezia... începe bine, continuă tot aşa, dar pe la jumătate e lamentabilă. Sfârşitul încearcă o revenire la nota începutului, dar sună slab ca scâncetul unui copil lângă plânsetul îndurerat al mamei ». (Rod N., I*, Nr. 2, p. 2—3; Nr. 3, p. 2—3).

852. CODREANU, L., *Coşbuc.* Caracterizarea poeziei lui — mai reprezentativă decât a lui Eminescu, pentru poporul român. (Obs. VII*, p. 294—300).

853. COŞBUC, G., *Antologie.* Buc., 1934, Ed. Adeverul, 120 p. in -8°. — O notiţă introductivă despre vieaţa şi opera lui Coşbuc. S'au ales apoi bucăţi din *Balade şi Idile, Fire de tort, Ziarul unui pierde vară* şi *Antologie sanscrită.* La sfârşit se dă explicaţia câtorva cuvinte şi expresii.

854. CRAINIC, NICHIFOR, *George Coşbuc, poetul rasei noastre.* Prin integrarea în folclorul neamului, ca concepţie a biruinţii vieţii asupra morţii, Coşbuc valorifică toate temele fundamentale ale etnicităţii româneşti. (Gn., XIV**, p. 258—67). — Rec. crit. V. R., XXVII**, Nr. 5—6, p. 120—121. P. NICANOR ET CO.

855. DRIMER, CAROL, *Optimismul lui Coşbuc.* (R., XVIII**, nr. 5253, p. 1 şi 3).

856. MARIAN, LIVIU, *Coşbuc şi Haret.* Coşbuc a scris două ode: una lui Cipariu: « Non omnis moriar », şi una lui Spiru Haret, în fruntea volumului omagial închinat acestuia, fără titlu şi neamintind numele omagiatului. Oda din urmă e scrisă în stil clasic. Textul. (A. L. A. XII, Nr. 669, p. 5).

857. MINAR, OCTAV, *Coşbuc.* Biografia şi opera poetică. Bucureşti, [1933]. Ed. « Autor » (Tip. Socec]. 64 p. in -8°. — Scurtă biografie, apoi caracterizarea operei poetice în care Minar găseşte următoarele caractere fundamentale: idealizarea naturii, a dragostei şi a gândirii (acestea pentru fond), iar în privinţa formei: sonoritatea, claritatea, relieful şi seninătatea în descripţie. Se citează izvoare inedite, (de ex. scrisori de ale poetului către Slavici, Maiorescu, Vlahuţă, etc.) fără indicaţii precise. Câteva facsimile.

858. MORARIU, TIBERIU, *In satul lui Coşbuc.* Vechimea comunei, aşezarea geografică, portul, obiceiuri. (Gaz. Ilustr., III*, p. 171—174).

859. NAGHIU, IOSIF, *George Coşbuc candidat la eliminare în clasa III-a liceală.* Un nepot al lui Pop Ştefan, fost coleg cu Coşbuc, povesteşte cum Coşbuc întors dela o nuntă, a avut un conflict cu Ion Mălaiu, profesorul său. În urma acestui conflict, Coşbuc a părăsit liceul. (Rom. N., II*, Nr. 217, p. 2).

860. OBEDENARU, AL., *Doi prieteni ardeleni.* Amintiri despre Coşbuc şi Iosif. (V. L., VIII*, Nr. 150, p. 3).

861. ORTIZ, RAMIRO, *Coşbuc la Tismana.* Coşbuc vorbeşte despre Dante şi *Divina Comedie.* (C. T. C., XV*, p. 110—111).

862. PREAJBĂ, SCARLAT, *Ceva inedit despre Coşbuc-omul.* C. ar fi exclamat profetic aceste cuvinte, înainte cu 10 ani dela Unire: « Măi frate Andrei, să ştii, dela mine, că peste zece ani, am să fiu deputat de Alba-Iulia în parlamentul României reîntregite ». (Un., L, Nr. 62, p. 4).

863. SANTANGELO, LUCIA, *Giorgio Coşbuc. Nella vita e nelle opere.* Roma, 1934, Ed. Instituto per l'Europa Orientale, 88 p. in -8°. (Piccola Biblioteca Romena, 1). —Introducere. I. Vieaţa şi omul. II. Epica. III. Traducerea *Divinei Comedii*

©BCU CLUJ

și alte traduceri. IV. Lirica. Concluzii. — Rec. anal. A. O., XIV**, p. 478—479 FORTUNESCU, C. D. — Rec. crit. Un., LII**, Nr. 269, p. 4. PAPADOPOL, P. I. — Menț. V. R., XXVI*, Nr. 17—18, p. 77.

Cotruș, Aron

864. *Cotruș, A., Horia.* — Rec. elog. Progr. Cult., III**, Nr. 3, p. 40—42. ALBU, N. — Rec. elog. Ț. B., VII**, p. 307—308. B[ANCIU], AX. — Menț. Pag. Lit., II**, p. 232—233. BARDEȘ, S. — Rec. elog. Rând., I**, p. 223—224. BERNEA, E. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 97—98. CHINEZU, ION. — Rec. crit. Mișc., XXVIII**, Nr. 1272. p. 1—2. CONSTANT, O. — Rec. elog. Gn., XIV**, p. 161—162. PAPADIMA, O. — Menț. elog. Lanuri, II**, Nr. 18—19, p. 14. POPA, GEORGE. — Rec. crit. R. XVIII**, Nr. 5305, p. 1. SEBASTIAN, M. — Rec. elog., Luc., I**, p. 191—192. SERACIN, DR. I. — Rec. elog. F., I**, Nr. 10, p. 85—89. ȘULUȚIU, O.—Menț. elog. Azi, IV**, p. 1926—1927. VRÂNCEANU, DRAGOȘ.

865. *Cotruș, A., Printre oameni în mers.* — Rec. elog. Ț. B., V, p. 175—177. B[ANCIU], A. — Rec. elog. Gn. Rom., I, p. 178—180. CHINEZU, I. — Rec. crit. Ad. XLVIII*, Nr. 15373, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Menț. elog. Gn., XIII, p. 108. CRAINIC, N. — Rec. elog. V. I., I*, Nr. 10, p. 20—21. DRĂGHICI, P. — Rec. elog. Rom. Rew., XXIV, p. 373—374. FERARU, L. — Rec. elog. Br. Lit., I, p. 119—120. FOCȘENEANU, I. — Menț. elog. V. L., VIII, Nr. 142, p. 3. MATEESCU, TR. — Rec. crit. Cv., IX, Nr. 2789, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Menț. crit. R.S., VII, Nr. 1—2, p. 17—18. SCARLAT, P. — Rec. elog. V. Bas. VI, p. 189—190. TERZIMAN, AL.—Rec. elog. Br. Lit., I, p. 123-124, TEODORESCU, PETRE I.

Crainic, Nichifor

866. *Crainic, N., Țara de peste veac.* — Rec. elog. Gn. XIII, p. 241—244. BUSUIOCEANU, AL.

867. *O poezie inedită din prima tinerețe a d-lui Nichifor Crainic*: « *Reîntoarcerea* ». Poezia reprodusă aici, a fost trimisă spre publicare d-lui N. Iorga. (Cug. Cl. VII*, p. 212—213).

Creangă, Ion

868. *Boutière, Jean, La vie et l'oeuvre de Ion Creangă.* — Rec. crit. R. F. R., I*, Nr. 7, p. 207—211. IGIROȘIANU, I.

869. CĂLUGĂRU, ION, *Popa Smântână* [*I. Creangă*]. I. Creangă persecutat de președintele Consistorului; întâmpinarea povestitorului trimeasă președintelui. Originea lui Creangă și încadrarea lui în mediul moldovenesc. El era alături de mica burghezime, însă de acea burghezime care nu-și pierduse caracterul ei țărănesc. (Vr., VIII**, Nr. 410, p. 19).

870. CREANGĂ, I., *Amintiri.* Cu note și vocabular de G. PASCU. București, 1935. Tip. « Române Unite », 200 p., in -8°.

871. CREANGĂ, I., *Povești*, 1935. Tip. « Adevărul », 120 p. in -8°.

©BCU CLUJ

872. CREANGĂ, I., *Povești*. Cu note și vocabular de G. PASCU. București, 1933, Tip. « Române Unite », 350 p., in -16°. — Poveștile sunt reproduse după ediția din Iași, 1890, corectată « unde s'a putut » după manuscrisul original; p. 303—346, vocabular.

873. CREANGĂ, ION, *Povești, amintiri și snoave, etc.* Ediție completă cu studii și explicări îngrijită de PAUL I. PAPADOPOL. București, f. a [1934?], 412 p., in -8°. — Se dau și indicații biografice. La sfârșit « Lista cuvintelor rar întrebuințate ».

874. [CUCU, STELIAN N., *Ion Creangă. Schițe de critică literară*. Râmnicu-Sărat, 1935]. — Menț. elog. R. I., XXI, p. 307. IORGA, N.

875. GOROVEI, ARTUR, *Rarisime din Ion Creangă*. Descrierea ediției VIII din *Învățătorul copiilor*, 1886, de I. C., carte extrem de rară. Se identifică bucățile lui C. din acest manual și se arată deosebirile dintre ele și cele publicate în ediția Kirileanu. (C. L., LXVII*, p. 428—433).

876. ISPIR, MIRCEA, *Școli și dascăli din Târgu-Neamț*. Istoricul școalelor din Tg.-Neamț. Cea mai veche școală e a dascălului Vasile din Humulești, care nu era legală și funcționa în casele Bisericii Sf. Nicolae. Creangă și sfințirea școlii din Humulești. (Curent, VII*, Nr. 2230, p. 2; Nr. 2236, p. 3; Nr. 2264, p. 3; Nr. 2271, p. 3).

877. LĂZĂREANU, BARBU, *Un monument lui Moș Ioan Roată*. Moș I. R. a existat în realitate. Date în legătură cu el și evenimentul politic la care acesta a luat parte. S'a luat inițiativa ridicării unui monument în cătunul *Gura-Văii*, de unde e originar M. I. R. (Ad., XLVII, Nr. 15.282, p. 1).

878. MINAR, OCTAV, *Pe prispa dela Humulești*. Tovarășa de vieață a lui Creangă, cucoana Tinca, a păstrat două scrisori importante: una dela sora lui Creangă, în care povestește trecerea lui Eminescu la Humulești, și una a lui Eminescu, tot către Creangă, povestind același popas. Se reproduc aceste scrisori. (C. T. C., XV*, p. 109—110).

879. PREDESCU, LUCIAN, *Creangă diacon*. Acte și documente în legătură cu slujba de diacon a lui C. și mizeria morală și materială în care se sbătea în această epocă a vieții sale. (A. L. A., XII, Nr. 634, p. 4).

880. *Predescu, L., I. Creangă. Viața și opera*. — Rec. anal. A. O., XII, p. 148. FORTUNESCU, C. D. — Rec. elog. R. I., XIX, p. 65. IORGA, N. — Rec. crit. Azi, II, p. 679—680. MURĂRAȘU, D. — Rec. crit. Calend., II, Nr. 304, p. 1—2. PAPADIMA, O.

881. SADOVEANU, MIHAIL, *Informații despre Ion Creangă*. Precizează, cu ocazia apariției monografiei lui Jean Boutière, că nu părintele Vasile Grigorescu a fost catihetul lui I. C., la fabrica de popi din Fălticeni, ci un preot Conta (cf. jocul de cuvinte al lui C.: « în Conta sfinției sale »). Sursa acestei informații este părintele institutor din Fălticeni: Ion Savel și memoriile însăși ale lui Vasile Grigorescu. M. Sadoveanu după proprii investigații și ajutat de Savel a mai aflat că Popa Buligă din *Amintiri* a fost un preot cu numele Șoldănescu, un tip boieros și vanitos. Casa lui Pavel Ciubotaru există și astăzi în ulița Rădășenilor. Pe aceeași uliță se află casa lui Vasile Fieraru, fostă proprietatea lui M. Sadoveanu. M. S. a mai identificat și alte locuri din *Amintiri*: crâșma

©BCU CLUJ

unde vindea vin fata vornicului dela Rădășeni și casa preotului din Fălticenii-Vechi, unde a petrecut o după masă cu fata cea ruşinoasă a acestuia. Locul viran pe unde s'a întors la gazdă se află și acum absolut în aceeași stare în dosul grădinilor de pe ulița Rădășeni. (Ad., XLVII, Nr. 15.031, p. 3).

882. SĂTEANU, C., *Câte ceva despre Ion Creangă.* Câteva date biografice. Se reproduce o scrisoare a lui Ganea Șt. adresată lui C. Meissner, cu ocazia ridicării bustului lui Eminescu din Copou. Câteva amintiri despre Creangă. (Ad., XLIX**, Nr. 15.935, p. 5).

883. SCORPAN, GR. GR., *Limba lui Creangă. Textul « Convorbirilor Literare » și al ediției dela Iași.* Relevă inconsecvențe la limba lui Creangă în edițiile citate, propunând moldovenizarea formelor transcrise literar, iar după acest criteriu să se publice și celelalte ediții; înșiră termenii literarizați care ar trebui schimbați. (Bul. Fil., I*, p. 103—110). — Rec. crit. Cuvântul Liber din 16.II 1935. GRAUR, AL. — Replica lui SCORPAN la această rec. Bul. Fil., II**, p. 213—221.

884. ȘERBAN, MIHAIL, *Creangă, la Fălticeni.* Ca elev catihet s'a numit Ștefănescu; locuia în Str. Rădășeni — azi I. Creangă — la Pavel Ciubotarul cu încă patru colegi. Amintirile cuprind o mare parte din întâmplările petrecute la Fălticeni în acest timp. (A. L. A., XIV**, Nr. 779, p. 6).

885. *Țimiraș, N., Ion Creangă.* — Raport academic pentru premierea lucrării. Ac. Rom., *Anale*, LIV (1933—1934), p. 129. ADAMESCU, G. — Rec. elog. C. L., LXVI, p. 184—185. G[EROTA], C. — Ment. elog. R. I., XIX, p. 184. IORGA, N. — Rec. crit. Azi, II, p. 678—679. MURĂRAȘU, D. — Rec. elog. Un., L, Nr. 34, p. 4. PAPADOPOL, P. I.

886. VULCĂNESCU, MIRCEA, *Ion Creangă văzut de generația actuală.* Spre deosebire de icoana lui T. Maiorescu, care se șterge pe măsură ce pier cei ce l-au cunoscut de aproape, icoana lui Creangă se luminează și se completează cu trecerea vremii. Dovadă diferitele interpretări ce s'au dat firei și vieții sale de cercetători ca: M. Ralea, G. Călinescu, L. Predescu, J. Boutière. Vulcănescu dă două motive: subiectiv (de natura memoriei în genere) și obiectiv (de natura particulară a chipului lui Creangă). (Gn. Rom., III**, p. 1—16).

Davila, Alex.

887. DAVILA, ELENA GENERAL PERTICARI, *Din viața și corespondența lui Carol Davila.* București, 1935. Ed. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II », 484 p., in -8°. — Carol Davila a fost tatăl lui Alexandru Davila. De consultat pentru biografia acestuia.

Delavrancea, Barbu

888. BACALBAȘA, CONST., *Delavrancea, om politic.* Scurtă privire asupra evoluției lui politice. A fost mai mult literat decât om politic. (C. T. C., XIV, p. 110—111).

889. FLERS, ROBERT DE, *Discursul lui, la înmormântarea lui Delavrancea,* Iași (1 Mai, 1918). (C. T. C., XIV, p. 120—121).

©BCU CLUJ

890. GIORGI-ALBERTI, VIRGINIA ZOE, *Delavrancea și Italia.* În « Fanta-Cella » și « Sentino » D. a văzut Italia cu ochiu de romantic; în conferința din 1907 asupra lui Giosue Carducci a văzut-o cu ochi de realist. (F. Fr., VIII, p. 97—102).

891. LICEA, I., *Contribuțiuni vechi românești la cultura altor popoare.* Galați [1934?], Tip. George Ionică, 104 p., in -8°. —P. 74—88: « Barbu Delavrancea », conferință. Se insistă asupra teatrului lui D.

892. LUPU-ANTONESCU, A., *Delavrancea-artistul.* Se reproduce o scrisoare, pe care Delavrancea a trimis-o autorului, în timpul când redacta *Sultănica.* Ea cuprinde ideile lui D., privitoare la stil. (C. T. C., XIV, p. 104—105).

893. MOLDOVAN, CORNELIU, *Delavrancea-dramaturg.* Analiza critică a dramelor lui istorice. (C. T. C., XIV, p. 107—109).

894. PERIEȚEANU, I. GR., *Delavrancea în oratoria judiciară.* Despre discursul lui în procesul Socolescu. (C. T. C., XIV, p. 109—110).

895. PERIEȚEANU, I. GR., *Delavrancea orator judiciar și politic.* București [1934], Adevărul, 16 p. in -16°. — Cuvântare rostită la Radio în seara zilei de 27 Ianuarie, 1934.

896. PETRAȘCU, N., *Delavrancea. Amintiri.* Despre Delavrancea student tânăr; colaborator la *România Liberă*; în intimitatea familiei; colaborator la *Literatură și Artă Română*; oratorul. « Omul cel mai puțin banal din generația lui ». (C. T. C., XIV, p. 105—106).

897. PETROVICI, IORGU, *Delavrancea-avocat.* Mai ales despre avocatul-orator. (C. T. C., XIV, p. 115—117).

898. PETROVICI, I., *Discursul lui — la înmormântarea lui Delavrancea.* Iași (1 Mai, 1918). (C. T. C., XIV, p. 121—122).

899. SĂTEANU, C., *Delavrancea în anecdotă.* Se amintește și despre « caietul » lui de versuri *Câmpenești*, influențat de Alecsandri. (C. T. C., XIV, p. 117—118).

900. SĂTEANU, C., *Delavrancea în anecdotă.* Câteva portrete caracteristice ale lui D., (de Vlahuță, în revista *Viața*, An. I, Nr. 6; de Maiorescu într'o scrisoare către I. Negruzzi, datată la St. Moritz, 16—29 Iunie, 1902; de P. Locusteanu, în revista *Flacăra*, 1912) și reminiscențe spirituale. O fotografie a lui Delavrancea împreună cu Vlahuță. (Ad., XLVII, Nr. 15.140, p. 3—4).

Depărățeanu, Al.

901. CIORĂNESCU, AL., *Alexandru Depărățeanu.* Studiu critic. În Ac. Rom. Mem. Secț. Lit., Seria III, tom. VII**, p. 267—410. — Introducere. Viața. Opera: Teatrul. Poezia: Influențe. Poezia: Sentimente, Idei. Anexe Bibliografie-Indice. — Raport pentru premierea lucrării. Ac. Rom. Anale, LV**, p. 184—185. CIOBANU, ȘT.

Diamandi, Gheorghe

902. ANGHEL, CONST. D., *G. Diamandi, tribun și om de teatru.* Biografia. Debutul lui în arheologie. Întemeietor al revistei socialiste dela Paris *l'Ere Nouvelle.* Reporter la *Lumea Nouă.* Dramaturgul și omul de teatru. (L., I, p. 145—147).

©BCU CLUJ

Donici, Alex.

903. DRIMER, CAROL, *Fabulistul Alexandru Donici*. Biografia și caracterizarea lui. (R., XVIII**, Nr. 5269, p. 1).

904. LĂZĂREANU, BARBU, « *Donici cuib de 'nțelepciune* ». *Marele fabulist a luptat și pentru Unirea Principatelor*. În fabula *Vaporul și calul*, publicată în revista *Steaoa Dunării*, D. susține ideea Unirii. (Ad., XLVII, Nr. 15.050, p. 1—2).

Dragoslav, Ioan

905. SORBUL, MIHAIL, *Amintiri despre Ion Dragoslav*. (România Lit., II, Nr. 79—80, p. 1—2).

Dumbravă, Bucura

906. [BUCUȚA, EM.], *Intr'o zi a amintirii*. În deosebi pentru *Ceasuri sfinte* și *Cartea munților*, Bucura Dumbravă merită un loc de cinste în istoria noastră literară. (B. G., V*, p. 635).

907. NIȚESCU, FROZY, *Fanu*. Amintiri despre Bucura Dumbravă. (B. G., IV*, p. 634—635).

908. OTETELIȘANU, LUCIA MIHAIL, *Bucura Dumbravă și Carmen Sylva*. Amintiri despre ele. (B. G., V*, p. 632—633).

Eminescu, Mihai

909. ANDRONESCU, LUCREȚIA TH., *Mihail Eminescu*. Prezentare critică a opiniilor lui Anghel Demetriescu și N. Petrașcu, despre E. (R. S., VII, Nr. 9—10, p. 16—17; VIII*, Nr. 6—7, p. 17—18; Nr. 8—9, p. 16—17; IX**, Nr. 5, p. 20—24; Nr. 6—7, p. 19—24; Nr. 8—9, p. 23—24).

910. BĂCANU, ION MARIN, *Pentru un Eminescu fără pată*. Împotriva scriitorilor care exploatează momentele întunecate din viața lui E. (Luc. Lit. Crit., IX**, Nr. 2, p. 8—11).

911. BOGDAN-DUICĂ, G., *Alți prieteni (ai lui Eminescu)?* Se dau știri despre mediul intelectual burghez al lui Eminescu, între 1878—1880, aflate dela inginerul Simtion, bun prieten al poetului, și se înșiră prietenii din « clică », adunări la Kosman birtașul (azi Helveția). (M. E., VI**, p. 18—19).

912. BOGDAN-DUICĂ, G., *Corespondența lui Eminescu cu « Familia »*. Nu scrisori, ci la rubrica « corespondență » a *Familiei*, știri despre publicarea poeziei *De-aș avea . . .*, nuvelei trad. *Lanțul de aur*, și anunțarea unei alte nuvele rămasă necunoscută. (M. E., VI**, p. 31—32).

913. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Critic teatral (1869)*. Printre manuscrisele lui Eminescu se găsește unul datat din 1869 în care poetul făcuse note privitoare la starea decadentă a Teatrului Național; propunea organizarea lui pe baze naționale. (M. E., V*, p. 15—17).

914. BOGDAN-DUICĂ, G., *De pe lângă « Luceafărul » (Note)*. Se expun câteva povești și poeme indice care i-ar fi putut servi ca puncte de plecare pentru *Luceafărul*. (M. E., IV, p. 12—15).

©BCU CLUJ

915. BOGDAN-DUICĂ, G., *Eminescu în Sibiu (1868)*. Comentarul amintirilor despre poet ale lui Ieronim G. Bariț [din *Rândunica*, 1894?], apoi completarea cu informații nouă a articolului din *Viața Rom.*, despre turneul lui Pascali în Ardeal, la care a luat parte și E. (M. E., IV, p. 5—6).

916. BOGDAN-DUICĂ, G., *Eminescu intrând în Ardeal. (Pe drumul « Tribunei » din Sibiu)*. Bibliografia, uneori analitică și critică, a articolelor și notițelor referitoare la Eminescu din acest ziar. (M. E., IV, p. 1—3).

917. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Eminescu și I. R. Mayer. (Epoca berlineză)*. Traducerea pe care Eminescu o face din I. R. Mayer: *Bemerkungen über die Kräfte der umbelebten Natur*, dovedește preocuparea poetului pentru pătrunderea forțelor vieții și naturii. (M. E., V*, p. 43—44).

918. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Filimon Ilea*. Informații despre acest amic al lui Eminescu, din matricula liceului din Blaj, unde a fost « elev excelent », între 1860—1867. (M. E., IV, p. 30).

919. BOGDAN-DUICĂ, GH., *I. Slavici și Mihai Eminescu*. I. Negruzzi primește, spre a fi revăzută, *Ist. lit. rom.*, de Rudow și revederea o face Bogdan-Duică, la băi, fără altă documentare decât memoria. Hasdeu și elevii săi, din cauza greșelilor inerente, atacă junimismul din această operă. La aceasta răspunde I. Slavici cu articolul *Pro amico* în *Tribuna*, 1892, Nr. 269, din care Bogdan-Duică reproduce fragmentul în care Slavici susține că Eminescu așa trebuia să fie cum a fost, și nici junimiștii, nici Eminescu însuși, nu au nicio vină. (M. E., VI**, p. 1—3).

920. B[OGDAN]-D[UICĂ], GH., *O definiție a filosofiei la Eminescu*. Se reproduce din manuscrisul 2285, f. 183 v., dela Ac. Rom., o însemnare caracteristică pentru felul cum E. înțelegea filosofia. (Gn. Rom., I, p. 133).

921. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Rostul unei vorbe (« Traco-romanic »)*. Relevă la Eminescu preocuparea pentru trecutul istoric al României (M. E., V*, p. 42—43).

922. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Veronica Anadyomene*. Între manuscrisele lui Eminescu dela Academie se află o poezie adresată Veronicăi Micle, împreună cu descrierea unei femei pe care autorul o crede a fi Veronica. Poezia cu unele modificări se află și în albumul Veronicăi. (M. E., V*, p. 2).

923. BOTTA, DAN, *Unduire și moarte*. Se urmărește permanența aceleași credințe, a morții ca o nuntă cu spațiile, atât în poezia populară, cât și în *Luceafărul* lui Eminescu, ca o oglindire a mitului tracic împletit cu cel latin-grec. (Gn., XIV**, p. 457—463).

924. *Boz, L., Eminescu. Incercare critică.*— Menț. elog. Lan., I, Nr. 1—3, p. 84. G[EROTA], C.

925. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. AL., *Luceafărul (Amintiri)*. După ce face portretul moral al lui Titu Maiorescu, povestește o convorbire avută cu el în Iunie 1892, privitoare la *Luceafărul* lui Eminescu. M. i-a spus că poemul a luat naștere din durerea pe care i-a provocat-o dragostea cu Veronica Micle. E. vroia să o ia în căsătorie, M. însă l-a sfătuit să nu facă aceasta, deoarece această femeie e necinstită. Ea a fost a multora, între alții și a lui Caragiale — după cum acesta însuși i-a mărturisit. Această destăinuire l-a sguduit adânc pe E. (C. L., LXI*, p. 893—906). — Menț. Luc., I**, p. 27. DONGOROZI, I.

©BCU CLUJ

926. BRUCĂR, I., *Goethe, Eminescu și filosofia.* Se poate vorbi de legăturile lui Goethe și E. cu filosofia, despre un « Weltanschaung » al lor, dar nu despre un sistem propriu de gândire. (România Lit., II, Nr. 61, p. 4).

927. BUCUȚA, EM., *Imaginea în poezie.* Comentarul poeziei *Atât de fragedă* a lui Eminescu, cu prilejul destăinuirilor Mitei Kremnitz. La temelia poeziei este imaginea florii albe de cireș. (România Lit., II, Nr. 64, p. 1—2).

928. BURDUN, GEORGE, *Mihai Eminescu. O viață sbuciumată. Operă nemuritoare.* Brăila, 1935. Tip « Dunărea », 48 p., in -8°.—Conferință ținută la Universitatea Populară din Vălenii-de-Munde. Se încearcă prezentarea tuturor aspectelor vieții și operii eminesciene. Bibliografie.

929. CĂLINESCU, G., *Anti-hegelianismul lui Eminescu.* După Hegel istoria este dialectica spiritului absolut (cugetarea lui Dumnezeu), deci metafizica este adevărata știință, dela care trebue să pornească explicarea fenomenelor istorice. E. însă afirmă autonomia între spirit și natură. (V. R., XXV, nr. 10, p. 27—30).

930. C[ĂLINESCU], G., *Eminescu și Goethe.* În « Avatarii Faraonului Tlà » Eminescu își arată credința în metempsihoză. Într'un mod asemănător, un asemenea moment e cunoscut și la Goethe în legătură cu Charlotte v. Stein, într'o scrisoare către Wieland (1776). (A. L. A., XIV**, Nr. 779, p. 10).

931. CĂLINESCU, G., *Euthanasia eminesciană.* (V. R., XXVI, Nr. 2, p. 45—52). [Cap. din *Opera lui M. Eminescu*].

932. C[ĂLINESCU], G., *Factorul oniric la Eminescu.* Interpretează un vis pe care Eminescu l-a avut în noaptea dela 11—12.II.1876, de asemenea poezia lui Eminescu « Vis », trăgând concluzii asupra temperamentului și aspirațiilor poetului. (A. L. A., XIV**, Nr. 781, p. 9).

933. CĂLINESCU, G., *Filosofia lui Eminescu.* Eminescu n'a avut o filosofie proprie, dar a fost profund frământat filosofic, și a încercat soluții sistematice la marile întrebări ale gândirii. (A. L. A., XII, Nr. 668, p. 1—2).

934. C[ĂLINESCU], G., *Fragment eminescian.* Se reproduce cu un comentar manuscrisul 2278 (f. 29—36) sub titlul *Tablou și cadru (Icoană și pervaz)*, o « compunere misogynă ». (V. R., XXV, Nr. 4, p. 108—112).

935. CĂLINESCU, G., *Fragmente eminesciene.* Se publică două poezii inedite de Eminescu, una privind Asia budistă, a doua descrierea Indiei în vremea când se anunța venirea lui Hristos. (A. L. A., XIV**, Nr. 741, p. 6).

936. CĂLINESCU, G., *Luceafărul.* Se arată că nu se potrivește nicio altă interpretare poeziei *Luceafărul*, decât aceea pe care i-a dat-o însuși E. Hyperion simbolizează pe omul de geniu. (A. L. A., XII, Nr. 674, p. 5).

937. CĂLINESCU, G., *Note eminesciene.* Notițe în proză și versuri cu preocupări metafizice mistico-romantice (din tinerețe), (cf. ms. 2255, f. 204 ș. u.). Studiul clasicității a contribuit la maturizarea literară a lui E. Textul tălmăcit al *Epistolei XI* către *Bullatius*, a lui Horațiu (cf. ms. 2260, f. 72). În ms. 2286, f. 26—30, se află o poezie intitulată *Pustnicul*, în care se realizează o veche intenție a lui E., de a da un tablou pitoresc și satiric al Iașului de pe la 1840. Textul. Personajul principal e un oarecare ascet *Euthanasius*. (V. R., XXV, p. 195—200).

©BCU CLUJ

938. CĂLINESCU, G., « *O mare nenorocire* ». « Dar cred că a sosit vremea de a înceta să mai vedem în E. mereu pe alienatul naţiei şi a-i studia singurul lucru care merită amintirea, şi anume: poezia ». (A. L. A., XIII*, Nr. 718, p. 1).

939. CĂLINESCU, G., *Opera lui Mihai Eminescu.* Vol. I, Bucureşti [1934]. Ed. « Cultura Naţională », 224 p., in -8°. — Cercetare critică asupra filosofiei teoretice şi practice a poetului, punându-se la contribuţie întreaga operă, inclusiv manuscrisele, din care se dau numeroase şi lungi extrase. Filosofia lui teoretică este eclectică, fără de a fi închegată într'un sistem. Proponderează influenţa lui Schopenhauer. Ea serveşte mai mult de bază pentru filosofia practică, care este mai bine sistematizată. — Rec. anal., Blajul, I*, p. 308—310. COVRIG-NONEA, G. — Rec. crit. România Lit., II*, Nr. 77—78, p. 4. DAMASCHIN, V. — Menţ. V. L., VIII*, Nr. 157, p. 3. GROZIA, ED. — Rec. crit. M. E., VI**, p. 19—24. IEŞANU, AL. — Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 2238, p. 1—2. ROŞU, N. — Rec. elog. R. F. R., I*, Nr. 5, p. 467—470. ZARIFOPOL, PAUL.

940. CĂLINESCU, G., *Opera lui Mihai Eminescu.* Bucureşti, 1935. Ed. Fundaţia pentru Literatură şi Artă « Regele Carol II ». Vol. II, 332 p., vol. III, 328 p. Ambele in -8°. — Vol. II tratează cultura poetului, arătând întinderea ei. Împotriva acelora care fac din E. un « monstrum eruditionis ». A doua parte a volumului acesta şi întreg volumul III, se ocupă cu « Descrierea operei poetice a lui E. ». Se utilizează în mare măsură manuscrisele, reproducându-se în text părţi întinse din ele. — Rec. crit. Gn. Rom., III**, p. 432—438. BUCUR, SEPT. — Rec. crit. elog. R. I., XXI**, p. 384—386. IORGA, N. — Rec. elog. A. L. A., XIII*, Nr. 700, p. 1—2. SADOVEANU, IZ. — Rec. elog. Ad., XLVIII**, Nr. 15.432, p. 2. SEBASTIAN, L. — Rec. elog. F., II**, Nr. 5—6, p. 95—98. ŞULUŢIU, O. — Rec. crit. Curent., VIII**, Nr. 2657, p. 1—2, VRÂNCEANU, DRAGOŞ. — Replica lui CĂLINESCU la această rec. A. L. A., XIV**, Nr. 761, p. 1—2.

941. CĂLINESCU, G., *Trei scrisori ale lui G. Eminovici.* Scrisori de afaceri ale tatălui poetului, una către Alexander V. Bizay şi două către Cavaler Costachi Hurmuzachi. G. Călinescu a primit 41 de scrisori ale tatălui lui M. Eminescu, în româneşte şi nemţeşte, dela d-l Al. Calligari-Dumbrăveni. Anunţă că le va publica. (V. R., XXV, Nr. 11, p. 6—9).

942. CĂLINESCU, G., *Vieaţa şi opera lui Eminescu.* Opera lui Eminescu trebue judecată şi istoric şi critic. Pentru a fi înţeles trebue apreciat în ansamblul operei sale şi al timpului. (A. L. A., XIV**, Nr. 757, p. 1—2).

943. CĂLUGĂRU, ION, *Un Eminescu adevărat.* Pronosticuri despre o ediţie a operei lui E. pregătită de Perpessicius. (Vr., VI, Nr. 308, p. 6).

944. CHELARIU, TR. *Inapoi la Eminescu.* Un rechizitoriu al poeziei moderne, prin evidenţiarea felului cum Eminescu ştia să-şi desăvârşească opera. (J. L., XXII, p. 119—130, 168—177).

945. CIOCULESCU, ŞERBAN, *O scrisoare a lui M. Eminescu.* O scrisoare a lui E. către I. Negruzzi, din 1881, în care se scuză de întârzierea manuscrisului *Scrisoarea IV* pentru Conv. Lit., fiindcă era foarte ocupat cu gazeta. O altă scrisoare a lui E. către tatăl său din 18 Martie, 1881, în care se plânge tot de lipsă de vreme şi arată multă afecţiune pentru părintele său. (Ad., XLVII, Nr. 15.230, p. 1–2).

©BCU CLUJ

946. CIORĂNESCU, AL., *A doua operă a lui M. Eminescu.* Nu se cunoaște aproape nimic din opera lui Eminescu dintre 1884—1889. Se presupune că el ar fi traducătorul *Morții lui Wallenstein*, Iași, 1864, al *Vârfului cu dor* de Carmen-Sylva; se crede că a scris și o dramă: *Amor pierdut, viață pierdută*, care s'ar fi jucat la Iași în 1904, 21 Aprilie. (R. F. R., I*, Nr. 9, p. 628—636). — Rec. crit. C. L., LXVII*, p. 816—842 IORDAN, AL. — Rec. crit. Lit., II*, Nr. 13, p. 1—2. TOROUȚIU, I. E.

947. CIORĂNESCU, AL., *Comentarii eminesciene.* Se arată câteva corespondențe între unele versuri ale lui Eminescu și altele ale lui G. Sion și Gh. Cretzeanu (poezia: *Odă la Patrie*). În cartea lui Quintus Curtius Rufus: *Vieața lui Alexandru*, acesta spune că Perșii au cerut Grecilor ca semn de supunere: pământ și apă. Este ideea cunoscută din *Scrisoarea a III-a* a lui E. (V.R., XXV, Nr. 12, p. 38—43).

948. CONSTANTINESCU, CLITUS, *Reflexii asupra pesimismului lui Eminescu.* «Pretinsa contradicție a « dublei » atitudini în gândire și vieață la Eminescu se rezolvă în favoarea sa și este o dovadă de complexitate sufletească, de înaltă vedere a realității ». (Cug. Mold., II, Nr. 1, p. 1).

949. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Eminescu și Junimea.* Eminescu cel mai complex și profund creator de sensibilități și de valori din Junimea. (Vr., VII*, Nr. 350, p. 7).

950. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Exegeze eminesciene.* Ele au deschis o perspectivă cu totul nouă cercetărilor critice. (Vr., VII*, Nr. 356, p. 7).

951. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Glosse eminesciene.* Eminescu a fost difuzat prin pastișatorii lui, care însă i-au prins singurii esențialul operei sale poetice: muzicalitatea interioară. Critica a ocolit până acum această temă, deși e singura prin care îl putem descoperi pe adevăratul și unicul E. (Vr., VI, Nr. 305, p. 7).

952. CORDOȘ, VICTOR, *Bihorul, Eminescu și Miron Pompiliu. Comentarii la noua ediție Eminescu.* Relatări din cartea lui Const. Pavel, *Miron Pompiliu, vieața și opera lui*, din care se vede că M. P., prieten intim al lui E., a avut o influență însemnată asupra marelui poet. (Pt. XV, Nr. 274, p. 1—2).

953. CORNEANU, GEORGE, « *Strigoii* » *lui Eminescu.* Interpretarea stilului acestei poezii. (Ad., XLVII, Nr. 15.220, p. 1—2).

954. DĂIANU, ILIE, *Eminescu în Rășinarii lui Goga.* Se relatează o convorbire cu mama poetului Goga, în care aceasta povestește cum a fost găzduit Eminescu la Rășinari, în 1866, în casa părintelui său, preotul Bratu. Eminescu a fost ajutat de acesta să treacă în țară prin « Vama Cucului ». (Gn. Rom., II*, p. 74—76).

955. DAMASCHIN, V., *Studii despre Eminescu.* Cu excepția studiului lui T. Vianu, poezia lui E. nu s'a bucurat încă de o cercetare serioasă. (Herald, I, p. 11—12).

956. DICULESCU, LEON, *Eminescu: Scrisoarea III-a.* Analiza ei. Împotriva opiniilor lui Gherea asupra acestei poeme. (Ath., I**, p. 492—505).

957. DICULESCU, LEON, *Scrisoarea I-a a lui Eminescu.* « Cea mai cuprinzătoare operă a poetului ». Analiza ei, în lumina esteticei eminescene. Dascălul din poemă este E. însuși. Limba are ceva din « melodia trăgănată și din strălucirea fantastică a basmelor ». (C. L., LXVII, p. 434—444).

©BCU CLUJ

958. DIMA, AL., *Motive hegeliane în scrisul eminescian.* Sibiu, 1934, Tip. « Dacia Traiană », 16 p., in -8°. [Apărut înainte în Rm., XXVI*, p. 37—40 și V. R., XXVI*, Nr. 3, p. 10—19]. — « Studiul de față își propune să încerce o contribuție de precizare, adâncire și delimitare a înrâuririlor hegeliene asupra întregei opere eminesciene ». — Rec. crit. Vr. VII*, Nr. 356, p. 7. CONSTANTINESCU, POMPILIU. — Rec. elog. Tin. Rom., LII**, p. 386—387. MURĂRAȘU, D.

959. ELIADE, MIRCEA, *Momentul Eminescu.* Pasiunea pentru fenomenul eminescean a crescut în ultimul timp. (V. L., X, Nr. 3, p. 1).

960. EMINESCU, M., *Călin Nebunul.* Povestea în versuri, cu acest titlu, a lui E. reprodusă de D. MURĂRAȘU, după ms. ac. 2268, cu o variantă în proză și o introducere în care se analizează izvoarele basmului și procesul de creație al poetului. (Lan., I*, Nr. 4—6, p. 16—49). — Rec. elog. Gn., XIV**, p. 435—436. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Tin. Rom., LIII**, p. 279—280. SMÂNTÂNESCU, DAN.

961. EMINESCU, M., *Cezara. (Fragment inedit).* Este sfârșitul nuvelei cu acest nume, pe care E. nu l-a mai publicat, reprodus aici de D. MURĂRAȘU, după ms. Ac. Rom. 2284, f. 34 v—42 v. (Tin. Rom., LI, p. 338—341).

962. EMINESCU, M., *In mări de Nord.* Poezie inedită, publicată cu note de D. MURĂRAȘU, după ms. 2284 Ac. Rom. (Lan., I*, Nr. 1—3, p. 7—10).

963. EMINESCU, M., *Nuvele.* Cu studiu introductiv de C. GEROTA. București, 1935. Tip. « Române Unite », 216 p. in -8°.

964. EMINESCU, M., *Poesii.* Ediție îngrijită de CONST. BOTEZ. București, 1933, Ed. « Cultura Națională », 558 + XXII p. + 4 pl., in -8°. — Editorul arată în « Lămuriri » principiile după care s'a condus în alcătuirea ediției. Poeziile au fost împărțite în cinci grupe: I. Poezii apărute între 1870—1883; II. Poezii apărute pentru prima oară în ed. Maiorescu, 1884; III. Poezii publicate după întoarcerea poetului din Sanatoriul dela Dőbling și până la moarte; IV. Poezii tipărite după moartea poetului, care nu sunt sub nivelul mediu al poeziei lui; V. Poezii de adolescență (1866—1869). În transcrierea poeziilor s'a ținut seama de ortografia actuală a Academiei și de limba scrisă a lui Eminescu. În « Note și Variante » se menționează locul unde au fost publicate poeziile, apoi deosebirile dintre diferitele variante din manuscrise. — Rec. crit. Gn. Rom., I, p. 337—340. BOGDAN-DUICĂ, G. — Rec. elog. Rom. N., I, Nr. 5, p. 2. BUNEA, T.—Rec. crit. A. L. A, XII, Nr. 674, p. 3. CĂLINESCU, G.—Rec. crit. R. F. R., I, Nr. 1, p. 169—188. CIOCULESCU, Ș.—Menț. elog. Blajul, I, p. 40. COMȘA, N.—Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 149, p. 2. DAMASCHIN, V. — Rec. elog. Cv., IX, Nr. 3057, p. 1—2. ELIADE, MIRCEA. — Menț. elog. Rom. Rew., XXV, p. 69—70. FERARU, L. — Rec. crit. M. E., IV, p. 31—32. MORARIU, LECA. — Rec. crit. Azi, II, p. 860—865 și Tin. Rom., LII, p. 176—183. MURĂRAȘU, D. — Rec. crit. Calend., II, Nr. 543, p. 1—2. PAPADIMA, O. — Rec. crit. Cv., IX, Nr. 3065, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. crit. C. L., LXVI, p. 896—904. STRUȚEANU, S.

965. EMINESCU, M., *Poezii.* Ediție îngrijită de CONSTANTIN, BOTEZ, Craiova [1935]. Ed. « Scrisul Românesc, XXXVI + 264 p., in -8°. (Col. « Clasicii români comentați »). — « Poeziile lui Eminescu — spune editorul în Prefață — se pre-

©BCU CLUJ

zintă în această ediție în aceeași ordine și în aceeași formă ca și în ediția cu note și variante, pe care am publicat-o în ediția « Cultura Națională » din București ». În « Notița biografică », ce precedează poeziile, se utilizează și material inedit. — Rec. elog. DR., VIII**, p. 449. BREAZU, I.

966. *Eminescu, M., Poezii.* Trad. de Ramiro Ortiz. — Rec. crit. M. E., VI, p. 25—31. MORARIU, LECA.

967. EMINESCU, M., *Scrieri literare.* Ediție comentată de D. MURĂRAȘU. Craiova [1935]. Ed. « Scrisul Românesc ». LII + 284 p., in -8°. (Col. « Clasicii români comentați »). — Sunt reproduse: « Făt-Frumos din lacrimă », « Sărmanul Dionis », « La Aniversară », « Cezara », « Geniu Pustiu », « Archeus », « Poveste indică ». În Anexe (după m-se): « Umbra mea », « Moartea Cezarei », « Toma Nour în ghețurile siberiene », « Poveste indică » (în versuri). Studiul introductiv tratează geneza și valoarea scrierilor literare ale poetului. Se dă și o bibliografie a scrierilor în proză și a studiilor privitoare la ele. — Rec. elog. DR., VIII**, p. 247—248. BREAZU, I. — Menț. crit. R. I., XXI**, IORGA, N. — Rec. elog. Tin. Rom., LIII**, p. 350—351. SMÂNTÂNESCU, DAN.

968. EMINESCU, M., *Toma Nour în ghețurile siberiene.* Fragment inedit din romanul *Geniu Pustiu*, reprodus de D. MURĂRAȘU, după ms. Ac. Rom. 2255, f. 178—179. (Tin. Rom., LII*, p. 50—53).

969. GRIGORAȘ, EM. C., *Eminescu și Junimea.* Între manuscrisele lui Eminescu dela Academie s'au găsit epigrame adresate unor personagii dela Junimea, sau chiar *Convorbirilor Literare*, de unde rezultă că Eminescu câteodată se cam supăra pe cei dela Convorbiri. (Cv., IX, Nr. 2979, p. 1).

970. GRIGORAȘ, EM. C., *Eminescu și Veronica Micle.* În corespondența lui Hasdeu s'a găsit o scrisoare a V. Micle adresată lui Hasdeu și soției sale, în care le spunea că T. Maiorescu a decis pe Eminescu să renunțe la nunta proiectată. (Cv., IX, Nr. 2814, p. 1—2).

971. HERESCU, N. I., *Clasicismul lui Eminescu.* Critica lucrărilor lui Sulică, Cezar Papacostea și Murărașu asupra acestui subiect. E nevoie de o monografie temeinică asupra clasicismului poetului. (Gn., XIII, p. 352—356).

972. IORDAN, AL., *Eminescu funcționar.* La tribunalul din Botoșani, sub numărul 11.657 se află o petiție a lui Eminescu, prin care cere un serviciu; cererea i se aprobă și Eminescu intră ca funcționar, dar nu stă decât câteva luni. (Mișc., XXVIII**, Nr. 1358, p. 1—2).

973. JURA, IULIAN, *Mitul în poezia lui Eminescu.* Paris, 1933, J. Gamber, 51 p., in -8°.— La baza celor mai frumoase poezii ale lui E. stă mitul. Sursele mitologice și analiza sub acest aspect a poeziilor « Rugăciunea unui Dac », « Strigoii » și « Luceafărul ». — Rec. elog. Gn. Rom., I, p. 291—292. BRATEȘ, R. — Rec. crit. A. L. A., XII, Nr. 656, p. 7. CĂLINESCU, G. — Rec. elog. J. L., XXII, p. 200—201, CORDUN, T. — Menț. crit. R. I., XIX, p. 369. IORGA, N. — Rec. crit. Vestul, IV, Nr. 897, p. 1—2. TOPLICEANU, TR.

974. KREMNITZ, MITE, *Amintiri fugare despre Eminescu. (Incredințate fiului meu adoptiv).* Cum l-a cunoscut pe E., prin Maiorescu. E. i-a dat lecțiuni de limba română. Dragostea dintre ei. E. i-a dedicat « Atât de fragedă » și « Te

©BCU CLUJ

duci », iar ea a căutat să-l zugrăvească în nuvela « Ein Lebensbild ». Despărțirea, din pricina Veronicăi Micle. Amintirile sunt datate « București, Octomvrie, 1893 ». (C. L., LXVI, p. 7, 97—107). [Sunt reproduse și în Torouțiu, *Studii și doc. lit.*, IV, p. 1 și urm.].

975. LOVINESCU, EUGEN, *Bălăuca*. Roman. București [1935]. Ed. « Adevărul », 320 p., in -8°. — Romanțarea dragostei dintre Eminescu și Veronica Micle. — Rec. crit. Vr. VIII**, Nr. 417. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. R., XVIII** Nr. 5377, p. 1. SEBASTIAN, M. — Rec. crit. Ad., XLIX**, Nr. 15.917, p. 5—6. ȘERBAN, M. — Rec. elog. V. L., X**, Nr. 6, p. 1—2. ȘERBU, I.

976. LOVINESCU, E., *Eminescu în climatul lui spiritual*. Deși activitatea poetică de maturitate a lui Eminescu se desfășoară la București, totuși amintirea lui e legată de Iași, deoarece' aci cunoaște cele mai mari sbuciumări morale. (Ad., XLIX**, Nr. 15.908, p. 1—2).

977. LOVINESCU, EUGEN, *Mite*. Roman. București, [1934]. Ed. « Adevărul », 304 p., in -8°. — Romanțarea raporturilor dintre Eminescu și Mite Kremnitz. — Rec. elog. Ad., XLVIII*, Nr. 15.629, p. 3. AMARU, BOGDAN. — Rec. crit. A. L. A., XIV**, Nr. 740, p. 7. CĂLINESCU, G. — (Replica lui LOVINESCU la această critică în Ad., XLIX**, Nr. 15.675, p. 1—2). — Rec. crit. Ad. XLVIII*, Nr. 15.630, p. 5. CIOCULESCU, Ș. — Rec. crit. Un., LII**, Nr. 62, p. 4. CONSTANTINESCU, M. G. — Rec. crit. Vr. VIII*, Nr. 371, p. 9. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. Azi, IV**, p. 1581—1582. DAMASCHIN, V. — Rec. elog. Pag. Lit., I*, p. 605. DEMETRESCU, R. — Rec. crit. elog. F., I*, Nr. 9, p. 47—51. DIMA, AL. — Rec. crit., Rând. I**, p. 341—344. GEORGESCU, LILIANA. — Rec. elog. R. S., IX**. GRIGORESCU-BACOVIA, A. — Rec. elog. Ad., XLIX**, Nr. 15.671, p. 5—6. IOANID, M. D. — Rec. crit. Mișc., XXVIII**, Nr. 1166, p. 1—2. IORDAN, AL. — Rec. crit. M. E., V*, p. 47—48. MORARIU, LECA. — Rec. elog. R., XVIII**, Nr. 5128, p. 1—3. SEBASTIAN, M. — Rec. elog. V. L., IX*, Nr. 165, p. 5. ȘERBU, I. — Rec. elog., F., I*, Nr. 9, p. 95—99. ȘULUȚIU, OCT. — Rec. crit. C. L., LXVII*, p. 956—960 și LXVIII**, p. 84—87. TZIGARA-SAMURCAȘ, AL. — Replică criticilor săi în R., XVIII**, Nr. 5103, p. 1—3. LOVINESCU, E.

978. LOVINESCU, EUGEN, *Psihologia erotică a lui Eminescu*. Mite Kremnitz, prin calitățile ei sufletești și prin talentul ei, putea să aibă o mai mare influență asupra lui Eminescu decât Veronica Micle. (R., XVII, Nr. 5088, p. 1, 3).

979. LUNGULESCU, I. N., *Mihail Eminescu. Omul, poetul, filosoful*. Timișoara, 1934, Tip. « Românească », 63 p., in -8°. — Conferință.

980. MANOLESCU, N. N., *Ziaristica lui Eminescu*. Fragment dintr'o conferință în care rezumă ideile politice și sociale ale lui E. (Conv. Lit., III, Nr. 4, p. 1—4).

981. MARINESCU, G., *Geniul și nebunia lui Eminescu*. Eminescu a fost predestinat prin ereditate la geniu ca și la suferințe. (Un., LI, Nr. 225, p. 1; Nr. 226, p. 1; Nr. 228, p. 2). — Rec. crit. A. L. A., XIII*, Nr. 720, p. 7. — Rec. crit. Ad., XLVIII*, Nr. 15.535, p. 1—2. — Replică la această critică în Un., LI, Nr. 247, p. 1—2, Nr. 250, p. 1—2. MARINESCU, G.

©BCU CLUJ

982. MAZILU, DR. D., *Expresia lingvistică a « Luceafărului »*. Constată că în *Luceafărul* lui Eminescu cuvintele de origine lat. sunt de 11 ori mai numeroase, decât cele de origine slavă și de 8 ori mai numeroase decât toate celelalte cuvinte de alte origini. Mai observă că momentele hotărîtoare din poemă corespund ca formă cu maximul de cuvinte latine. (G. C., IV**, Nr. 15—16, p. 1—2 și Nr. 17—18, p. 1).

983. MICU, IOAN, *Eminescu inspiratul mării*. Marea și motivele marine în poezia lui E. (A. D., XV, p. 133—142).

984. MILCOVICI, ZINCA. *Visul profetic literar în legătură cu Scrisoarea III-a a lui Mihail Eminescu*. Citează autori din literatura franceză care au întrebuințat visul ca motiv literar. M. Eminescu îl folosește într'un mod deosebit de ceilalți. (A. L. A., XIV**, Nr. 737, p. 5—6).

985. [MINAR, OCTAV, *Eminescu, aspecte din viața și opera poetului*. București, 1935. Ed. « Clasicii moderni », 124 p.].

986. MINAR, OCTAV, *Poetul Eminescu profesor la Iași*. Suplinind pe S. Bodnărescu la catedra de limba germană, și vrând să schimbe metoda scolastică a memorizării cu cea germană a intuirii, elevii complotează și Eminescu este înlocuit cu Paicu. (C. T. C., XVI**, p. 5—7).

987. MORARIU, LECA, *O autogramă inedită a lui Nicolai Eminovici*. Autograma este pe un *Calendar* pe 1858, Iași, dăruit de fratele lui Mihai Eminescu liceului din Cernăuți în 1860, când era elev acolo. (M. E., IV, p. 4—5).

988. MORARIU, LECA. *Și iarăși înămolitul, « techirghiolitul » Eminescu*. Se arată interpretările greșite, pe care G. Călinescu le face, descriind viața poetului. (M. E., IV, p. 16—20).

989. MORARIU, VICTOR, *Hölderlin și Eminescu*. Paralelă între cei doi poeți. (J. L., XXII, Nr. 10—12, p. 94—116).

990. MURĂRAȘU, D., *Actualitatea lui Eminescu*. Eminescu a formulat ideea de Stat țărănesc, actuală astăzi. Tot el a luptat energic pentru muncă și cinste în administrarea statului. (Lan., I*, Nr. 1—3, p. 50—52).

991. *Murărașu, D., Eminescu și clasicismul greco-latin.* — Menț. R. I., XX*, p. 69. IORGA, N.

992. MURĂRAȘU, D., *M. Eminescu, Ce te legeni . . .* Ca și în *Luceafărul*, izvorul este tot poporan. Murărașu dă două culegeri ale poetului precum și poezia *Bradul* din col. Miron Pompiliu, prietenul poetului; apoi urmează variantele versurilor și textul definitiv pentru urmărirea genezei. (F. Fr., X**, p. 67—73).

993. MURĂRAȘU, D., *Orientarea lui Eminescu spre folklor*. Eminescu este orientat spre folklor prin impuls interior și prin mediul ambiant, extern — la universitățile germane, intern — epoca colecțiilor populare, încât el ajunge la concepția politică, exprimată în *Timpul*, că desvoltarea neamului trebue concepută pe pilaștrii luați din literatura populară. (Gn. Rom., III**, p. 129—141).

994. MURĂRAȘU, D., *Strofa a II-a din « Luceafărul »*. E de inspirație populară. Se citează versurile populare care au inspirat-o. (M. E., V*, p. 18—21).

©BCU CLUJ

995. MUREȘIANU, AUREL A., *Eminescu, Aurel Mureșianu și serbarea dela Putna.* Se arată contribuția lui Eminescu la fuzionarea celor două societăți ale tinerimii române din Viena, rolul în proiectarea serbării dela Putna și mediul naționalist ardelean în care Eminescu avea prieteni și care a trecut în poezia « Epigonii » și poemul dramatic « Andrei Mureșanu ». (M. E., V*, p. 3—12; VI**, p. 4—14).

996. MUREȘIANU, AUREL A., *Un apel din Martie 1870 al studențimii universitare române din Viena, scris de Aurel Mureșianu și iscălit de Mihail Eminescu.* Este apelul pentru serbarea dela Putna, care era semnat, între alții, și de Eminescu. El a fost redactat de Aurel Mureșianu. Se reproduce ciorna-manuscris a apelului. (Prom., I*, Nr. 1, p. 7—12).

997. NASTASI, CONSTANTIN, *Alexandru Chibici-Revneanu, amicul lui Eminescu.* Încă din copilărie, la gimnaziul « Aron Pumnul », Chibici câștigă prietenia lui Eminescu, o cultivă la Viena în luptele Societății « România Jună », apoi cu prilejul serbării dela Putna și n'o desminte nici în 1883, însoțindu-l la Sanatoriul Ober-Döbling, sau în călătoria în Italia; rămâne cel mai credincios prieten până la moartea poetului. (M. E., VI**, p. 33—46).

998. NICU, ALEXANDRU N., « *Mihail Eminescu, pesimist, profet și economist* ». Se analizează studiul lui I. S. Ordeanu cu acest titlu (București, 1899), care este « o aberație ». (V. Bas., IV, p. 477—484).

999. ORDEANU, I. S., *Eminescu împărat și poet. Simbolul în poezie.* București, 1933, Tip. « Bucovina », 16 p., in -8°. — Conferință.

1000. PASCU, DIM. P., *Un poet albanez.* Despre poetul Lasgush Poradeci, care a studiat la liceul român din Bitolia, Școala de Bele-Arte din București și și-a luat doctoratul la Graz, în 1924, cu o teză despre Eminescu. Volumul său *Vallja e Yjve* [Hora stelelor], Constanța, 1933, are și ecouri eminesciene. Cel mai bun poet contemporan al Albaniei. (B. G., V*, p. 176—178).

1001. PAUL, RADU I., *Izvoarele de inspirație a câtorva poezii ale lui Eminescu.* Turda, 1934. (Extr. din Pag. Lit.). — Menț. crit. Ț. B., VII**, p. 88. BANCIU, A. — Rec. crit. F., I*, Nr. 7, p. 96—97. ȘULUȚIU, O. — Replică la această critică Pag. Lit. I**, p. 547—548. PAUL, R. I.

1002. PĂUNESCU-ULMU, T., *Poezia lui Eminescu: Glossa.* Izvoarele și analiza ei. (A. O., XII, p. 398—399).

1003. PĂUNESCU-ULMU, T., *Poezia lui Eminescu: « Împărat și Proletar ».* Analiza poeziei. Ea marchează începutul pesimismului eminescian. (I. M., III, Nr. 7—8, p. 122—125).

1004. PETRAȘCU, N., *Mihai Eminescu.* București, 1934. Tip. « Bucovina », 222 p., in -8°. — Lucrarea de față este o reluare a articolelor publicate de autor în *Convorbiri Lit.*, XXIV și XXV, completată și îndreptată cu rezultatul noilor cercetări asupra lui Eminescu. Capitolele au titlul și împărțirea celor din *Convorbiri*: « Viața », « Gândirea », « Simțirea », « Arta poeziei », la care a adăugat un capitol despre « Proză ». Biografia e completată și prezentată mai reliefat. Analiza operei e făcută școlărește, nu se folosește aproape de loc de manuscrise și nu indică nicio bibliografie. Însemnătatea lucrării constă în cunoașterea me-

©BCU CLUJ

diului în care a trăit Eminescu. Arată că acesta a luptat greu cu lipsa, iar munca excesivă și sărăcia au contribuit la boala lui. Învinuește pe Maiorescu și junimiștii că l-au exploatat la *Timpul* fără a-l retribui cum ar fi meritat. Figura V. Micle a prezentată în colori favorabile. — Rec. crit. Abec., I, Nr. 49—52, p. 13—14. DEMETRESCU, R. — Rec. crit., A. L. A., XIV, Nr. 692, p. 7. CĂLINESCU, G. — Menț. R. I., XIX, p. 365. IORGA, N.

1005. PETRESCU, CEZAR, *Eminescu în lumina timpului nostru*. Conferință. (Curent., VIII**, Nr. 2567, p. 3 și 9).

1006. PETRESCU, CEZAR, *Luceafărul, sau romanul lui Eminescu*. Vol I, București, 1935. Ed. «Națională-Ciornei», 422 p., in -8°, vol. II, *Nirvana*, 288 p., in -8°.— Rec. crit., A. L. A., XIV**, Nr. 776, p. 9—10. CĂLINESCU, G. — Menț. elog., Ț. B., VII**, p. 409. COLAN, I. — Rec. anal. Blajul, II**, p. 268—270. COMȘA, N. — Rec. anal. C. L., LXVIII**, p. 372—373. CONSTANTIN, STELIAN. — Rec. crit. Vr., VIII**, Nr. 395, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. Rând., I**, p. 341—344. GEORGESCU, LILIANA. — Rec. elog. C. T. C., XVI**, p. 148. IACOBESCU, AL. — Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 2478, p. 8. PÂRVU, N. — Rec. elog. Curent., VIII**, Nr. 2664, p. 1—2. ROȘU, N. — Rec. crit. Mișc., XXVIII**, Nr. 1314, p. 1—2. SÂNZIANU, M. — Rec. elog. F., II**, Nr. 3, p. 74—87. ȘULUȚIU, O. — Rec. elog. F. Fr., X**, p. 197—200. VALUCA, E.

1007. POTRA, GEORGE, *Mihail Eminescu. Cauzele morții sale*. București, 1933, Tip. Graficon, 16 p. in -8°.— Se reproduce un manuscris inedit al unui medic curant al lui F., al cărui nume e necunoscut, în care e descrisă amănunțit boala poetului și autopsia lui. Această mărturie contemporană dovedește că E. n'a fost sifilitic, nici alcoolic degenerat. El a înnebunit din pricina surmenării intelectuale. — Menț. Crit. A. L. A., XIII, Nr. 622, p. 7. CĂLINESCU, G.

1008. RAȘCU, I. M., *Eminescu și catolicismul*. București, 1935. Lupta, 36 p,. in -8°.— Motive catolice în poezia eminesciană. Ideile poetului asupra catolicismului. Sunt consultate și msele și articolele din *Timpul*. — Rec. elog. Unirea, XLV**, nr. 29, p. 3—4. BIRIȘ, GH. I. — Rec. elog. Pag. Lit., II**, p. 229—230. BRATEȘ, R. — Rec. crit. elog.DR., VIII**, p. 255—256. BREAZU I. — Rec. crit. A.L.A., XIV**, nr. 762, p. 9—10. CĂLINESCU, G. — Rec. crit. Ath., I**, p. 680—681. POPOVICI, D.

1009. SÂN-GIORGIU, ION, *Eminescu și spiritul german*. Trei au fost filosofii care au influențat în deosebi pe E. Kant — din care face o slabă traducere — în politică și morală. E. a avut totdeauna rezerve față de el. Schopenhauer i-a fost mai ales isvor literar; prin el își face o cultură universală. În anii din urmă reușește să atenueze influența acestuia. Influența acestor doi filosofi e covârșitoare în *Sărmanul Dionis*. Hegel l-a înrîurit în ideea de drept și istorie. Din acești filosofi, și cu reminiscențe dela alții, reușește să-și creieze o filosofie proprie. În literatură influența germană o primește pe trei căi: romantismul german cu Novalis, Tieck, Eichendorf, Hoffmann, Lenau; clasicismul cu Schiller și Goethe și influențe întâmplătoare (Keller, Cerri). Limba germană a influențat la început fraza eminesciană. Deși influența germană a fost covârșitoare, E. și-a păstrat independența în creație și puterea de asimilare a isvorului străin.

©BCU CLUJ

(R. F. R., I*, nr. 10, p. 56—87). — Un rezumat al acestui studiu în Klingor., XI*, p. 12—16 și Mișc., XXVII*, nr. 1102, p. 1—2. — Rec. crit. Lit., II, nr. 12, p. 1; nr. 14, p. 1—2; nr. 16, p. 3. TOROUȚIU, I. E.

1010. STATI, PETRU, *Considerații asupra eroticei eminesciene*. Diferite aspecte ale eroticei eminesciene (Cug. Mold., III*, nr. 7—8, p. 1—2).

1011. STATI, PETRU, *Ideea morții în poeziile lui Eminescu*. « Radicalismul poziției luate de Eminescu față de moarte este un corolar al « pesimismului » teoretic, atribuit acestui poet ». (Cug. Mold., III*, nr. 5—6, p. 3—4).

1012. STATI, PETRU, *Reminiscențe literare românești în opera lui Mihail Eminescu*. Reminiscențe din Sihleanu, Gr. Alexandrescu, Alecsandri. (Cug. Mold., II, nr. 1, p. 1—4).

1013. STATI, PETRU, *Sentimentul naturii în poezia lui Eminescu*. Legătura dintre concepția despre natura din poezia populară și concepția lui E. (Cug. Mold., III*, nr. 9—10, p. 1—4).

1014. STELIAN, ST. CONST., *Interpretările Luceafărului*. Interpretarea lui Maiorescu, Vlahuță, G. Gherea, R. Dragnea, T. Vianu, L. Boz. Mai ales împotriva interpretării date de acesta din urmă. (V. L., VIII, nr. 147, p. 3).

1015. ȘUTEU, TRAIAN, *Mihail Eminescu revizor școlar*. Date de bio-bibliografie. Din rapoartele rămase se poate vedea că activitatea lui Eminescu nu se mărginea la controlul școalelor. El întocmea rapoarte în care analiza cauzele răului mers al învățământului. În timpul revizoratului Eminescu n'a scris nicio poezie. (R. G. I., XXIII**, p. 213—232).

1016. TANIAC, FILIMON, *Bogdan Dragoș*. Drama a fost inspirată de *Poetica* lui Aristotel și de Shakespeare. (M. E., IV, p. 7—12).

1017. TANIAC, FILIMON, *Lady Machbeth, Bogdana și Vidra. (Paralelă dramaturgică)*. Autorul vede la acele eroine ale lui Shakespeare, Eminescu (din fragmentul *Dragoș-Vodă*) și Hasdeu aceeași construcție psihică: ambiție nemăsurată, care alcătuește însuși tragicul piesei. (M. E., V*, p. 21—30).

1018. TOROUȚIU, I. E., *Schiller și Eminescu. Reeditarea unei erori*. Al. Ciorănescu repetă, în articolul *Opera necunoscută a lui Eminescu* (R. F. R., 1 Sept. 1934) eroarea de a atribui lui Eminescu traducerea dramei *Moartea lui Wallenstein*, de Schiller. Drama a fost tradusă de Emilia Maiorescu. Împrejurările în care a apărut această traducere. (Lit., II*, nr. 12, p. 4).

1019. UNGUREANU, C., *M. Eminescu ca revizor școlar*. Ridicarea lui Gh. Eminovici la rangul de căminar. Actul de naștere al poetului. Certificatele de școală primară. Fragmente din rapoartele revizorului Eminescu. (Vr. Șc., VI, p. 320—330, 347—351). [Și extras].

1020. VĂCĂRESCU, ELENA, *Intoarcere la Eminescu*. « Lumea lui E. este lumea lirismului înalt și adânc... stăpânită de legi despotice și simple, revelate sensibilității noastre, dar nedefinite pentru inteligență ». De aceea E. este intraductibil. (Luc. Lit. Crit., VIII*, nr. 5, p. 1—2).

1021. VIANU, TUDOR, *O punere la punct despre Eminescu*. Sentimentul « voluptății în durere » la Eminescu este de proveniență romantică, unde era frec-

©BCU CLUJ

vent, nu clasică, cum susține N. I. Herescu, unde era sporadic. (Gn., XIV**, p. 46—47).

1022. *Vlad, Dr. C., Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic.* — Rec. crit., Calend., II, nr. 286, p. 1—2. BOROIANU, E. D. — Rec. crit., A. L. A., XII, Nr. 631, p. 7. C[ĂLINESCU], G. (Replica autorului la această critică în România Lit. I, Nr. 47, p. 3). — Rec. crit. Curent. VI, Nr. 1783. DIANU, R. — Rec. crit., Gn., XIII, p. 105—108. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Prov. Lit., I, Nr. 6, p. 21—23. POPESCU-SIBIU, Dr. I. — Rec. crit., Curent., VII, Nr. 2156, p. 1—2. ROȘU, N. — Rec. crit., Rev. Filos., XVIII, p. 104—105. STĂNESCU, N. — Rec. crit., C. L., LXVI, p. 280—285. STRUȚEANU, SC.

1023. VLAD, Dr. C., *Noțiunile de timp și spațiu în opera lui Eminescu.* Jocul cu aceste noțiuni din *Sărmanul Dionis* și *Faraonul Tla* se datoresc « unui mecanism de încălecare sincretică și confundare a noțiunii de timp cu cea de spațiu ». (C. L., LXVII, p. 843—845).

1024. DOCTORUL YGREC, *Cum a murit Eminescu.* În *România Medicală*, d-rul *V. Vineș*, intern la spitalul în care a fost internat și în care a murit Eminescu, el însuși îngrijitor al poetului, publică « foaia de observație » referitoare la E., prin care se dovedește că acesta n'a murit lovit în cap de un nebun, deși un astfel de accident s'a petrecut în realitate, dar fără nicio urmare gravă, ci în urma unei «endocardite», diagnosticată precis de vestitul clinician dr. Thomescu. Așa dar legenda creată de o frază dintr'o scrisoare a sorii poetului către d-na Emilian (« moartea sărmanului meu frate a fost cauzată prin spargerea capului ce i-a făcut-o un nebun din ospiciu ») este numai o legendă. (Ad., XLVII, Nr. 15.175, p. 1).

1025. ZARIFOPOL, PAUL, *Notă la un inedit al lui Eminescu* [la fragmentul de poem *Tablou și Cadru*] tip. în *Viața Românească* (XXV, p. 108—112). Se precizează unele coincidențe caracteristice între amintirile Mitei Kremnitz și acest fragment de poem. (C. L., LXVI, p. 505—510).

Filimon, Nicolae

1026. FILIMON, NICOLAE, *Nenorocirile unui Slujnicar.* Cu o introducere și note de GEORGE BAICULESCU. București, [1933]. Ed. Adevărul, 76 p., in -16° (Bibl. « Dimineața », Nr. 161). — În introducere biografia și caracterizarea lui N. Filimon. — Rec. crit., A. L. A., XII, Nr. 662, p. 7. PHILIPPIDE, AL. A.

1027. IORDAN, AL., *Nicolae Filimon, cronicar muzical.* Se reproduce din volumul lui N. F. *Impresii din Germania*, 1860, părerile acestuia asupra lui Wagner. (Muzică și Poezie, I**, Nr. 2, p. 20—21).

Galaction, Gala

1028. BALTAZAR, CAMIL, *Gala Galaction.* Portret. (România Lit., II, Nr. 75, p. 1).

1029. *Galaction, G., Doctorul Taifun.* — Rec. elog. R. S., XII, Nr. 11—12, p. 24. BACOVIA, AGATA GR. — Rec. anal. Rn., XII, Nr. 23, p. 1. BUNEA,

©BCU CLUJ

PR. ION. — Rec. elog. A. L. A., XII, Nr. 676, p. 7. CĂLINESCU, G. — Rec., crit. Gn. Rom., I, p. 353—354. CHINEZU, I. — Rec. crit. Lan., I*, Nr. 4—6, p. 95—98. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit., Abec., I, Nr. 36—40, p. 14—17. DEMETRESCU, R. — Rec. crit. V. I., I*, Nr. 1, p. 23. DRĂGHICI, P. — Rec. crit. C. L., LXVI, p. 995—996. GEROTA, C. — Rec. crit. Blajul, I*, p. 33—37. POPA, DIONIS. — Rec. crit. Ad., XLVII, Nr. 15301, p. 3. SEBASTIAN, L. — Rec. crit. F., I*, Nr. 1, p. 90—93. ȘULUȚIU, OCT. — Rec. crit. Br. Lit., III*, p. 91—92. TEODORESCU, P. I.

1030. *Galaction, Gala, Eri-alaltăeri și azi.* Amintiri literare în legătură cu debutul său literar și rev. *Viața Românească.* (V. R., XXVII**, Nr. 3—4, p. 39—40).

1031. *Galaction, Gala, La răspântie de veacuri.* 2 vol. București, 1935. Ed. Cultura Națională, 184 + 368 p. in -8°. — Rec. crit. Rând., I**, p. 469—470. BERNEA, I. — Rec. crit. A. L. A., XIV**, Nr. 779, p. 9—10. CĂLINESCU, G. — Rec. crit. F., II**, Nr. 9—10, p. 109—111. ȘULUȚIU, O.

1032. POPESCU, VICTOR N., *Misticism, universalism religios și socialism creștin în literatura lui Gala Galaction.* Capitol dintr'o monografie asupra lui G. G. (Fn. D., V, p. 101—106).

1033. PREDA, G., *De vorbă cu d. Gala Galaction.* Despre Arghezi și Cocea la *Facla*; viața scriitorilor înainte de războiu; viața scriitorilor de astăzi; romanul românesc; despre opera lui. (V. L., VIII, Nr. 147, p. 1—2).

1034. SCHINTEE-SEUCA, I., *Ne-a vorbit părintele Gala Galaction.* Rezumat al conferinței ținută de G. G. în 8.III.1933, despre el însuși în fața studenților Facultății de Litere din București. Prețioase date autobiografice. (I. M., III, p. 15—20).

Gane, Nicolae

1035. GOROVEI, ARTUR, *Nicu Gane.* Câteva documente privitoare la moșia familei Gane; cel mai vechiu datează din 1795. Date biografice despre părinții și ascendenții lui Gane; două anexe cuprinzând genealogia familiei mamei lui N. G. (Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., Seria III, tom. VI, p. 325—359, mem. 9).

1036. SADOVEANU, IZABELA, *Neculai Ganea.* Evocare elogioasă. (A. L. A., XIV**, Nr. 740, p. 1).

Ghica, Ioan

1037. BAICULESCU, GEORGE, *Un studiu al lui Ion Ghica.* Se reproduce, însoțit de o notă introductivă, articolul « Misiunea Românilor », publicat de Ion Ghica în *Țeranul Român* din 15 Aprilie, 1862. (C. L., LXVII*, p. 563—569).

1038. GEORGESCU-TISTU, N., *Ion Ghica, scriitorul.* București, 1935. Tip. Imprimeria Națională, 200 p. + 7 pl., Academia Română, Studii și Cercetări, XXV. — *a)* Vieața; *b)* Opera; *c)* Anexe (18 scrisori inedite dela Ion Ghica) și *d)* Bibliografia publicațiilor de Ion Ghica și despre el. Indice. — Rec. elog.

©BCU CLUJ

Gn. Rom., III**, p. 438—440. BOITOȘ, OL. — Rec. elog. Pag. Lit., II***, p. 457—458. DEMETRESCU, R. — Rec. elog. R. I., XXI**, p. 297—298. IORGA, N. — Rec. crit., Curent., VIII**, Nr. 2692, p. 1—2. MIHORDEA, V. — Rec. elog. Ad., XLIX**, Nr. 15.809, p. 6. NEGOIȚĂ, N. C. — Rec. elog. F., II**, Nr. 5—6, p. 116—118. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Un., LII**, Nr. 297, p. 4. PAPADOPOL, P. I.

1039. GEORGESCU-TISTU, V., *Ion Ghica și Italia. — Un memoriu în ziarul « Concordia » la 1849.* În acest memoriu, scris în franțuzește, reprodus aici textual, I. G. se ocupă de expansiunea slavă și primejdia ce amenință pe Români. Atrage atenția opiniei publice italiene. (Rom., XIII, Nr. 1, p. 4—8).

1040. GHICA, ION, *Guvernul în civilizațiune.* Studiu « necunoscut » al lui Ion Ghica, publicat în *Independența* din 2.XI. 1861, reprodus aici de GEORGE BAICULESCU. (C. L., LXVII*, p. 992—997).

1041 GHICA, ION. *Scrisori către V Alecsandri.* București, 1934, Ed. Adevărul, 120 p. in -8°. (Biblioteca Școlară).— Sunt precedate de o biografie și caracterizare a lui I. G. La sfârșit: glosar.

1042. IORGA, N., *Un proiect comunal al lui Ion Ghica.* Se analizează pe larg broșura « citată » a lui Ion Ghica, *Reorganizarea României. Partea întâia, Comuna,* 1861. (R. I., XX*, p. 209—217).

1043. OBEDENARU, ALEXANDRU, *Teatrul Național pe timpul lui Ion Ghica (1877—1881).* Amintiri din această epocă. (Ad., XLVII, Nr. 15.293, p. 1—2).

Goga, Octavian

1044. DEMETRESCU, ROMULUS, *Limba poeziei lui O. Goga.* Frumusețea și plasticitatea limbei din poeziile lui Goga se datorește geniului său creator și contactului continuu cu limba populară și bisericească. (Pag. Lit., I*, p. 455—460).

1045. FĂNTÂNAR, N., *O. Goga.* Caracterizare mai ales după răspunsul la discursul de recepție la Academie al poetului, rostit de G. Bogdan-Duică. (Obs., VI, p. 30—34).

1046. GOGA, OCT., *Fragmente autobiografice.* București, [1934], Ed. Cartea Rom., 48 p., in -8°. (Institutul de Istorie literară și folclor, 14).— Prețioase mărturisiri ale poetului asupra mediului familiar și social în care a crescut, asupra debutului lui literar; asupra lecturilor lui; asupra concepției lui literare; asupra genezei unora din poeziile lui, și în fine asupra menirii scriitorului. — Mărturisirile sunt precedate de « câteva lămuriri », în care D. CARACOSTEA arată concepția literară care a determinat Institutul de Istorie literară și Folclor să invite scriitorii români la astfel de mărturisiri.

1047. MADÁCH, E., *Tragedia omului. Trad. de O. Goga.* — Rec. elog. Blajul, II**, p. 57—62. BUCUR, E. — Rec. elog. A. L. A., XIV**, Nr. 777, p. 9—10. CĂLINESCU, G. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 172—175. CHINEZU, I. — Rec. elog. R.F.R., II**, Nr. 2, p. 400—413. HODOȘ, AL. — Rec. elog. Gn., XIV**, p. 274—276. PAPADIMA, O. — Rec. elog. L., III**, p. 56.PÂCLIȘANU, Z. — Rec.

©BCU CLUJ

elog. F., I**, Nr. 9, p. 99—103. ȘULUȚIU, OCT. — Rec. elog. Prom., I**, Nr. 11—12, p. 17—26. TEODORESCU, P. I.

1048. SUCHIANU, I., *Crăciunul din 1916 la Iași.* La un banchet în casa profesorului Ioan Paul, unde au fost găzduiți în timpul războiului O. Goga și Barbu Delavrancea, acesta din urmă și-a citit întâia dată drama sa: *A doua conștiință.* (Un., 4, Nr. 136, p. 4).

1049. TZIGARA-SAMURCAȘ, S., *Naționalismul lui Oct. Goga.* Naționalismul lui Goga afirmă, nu neagă, construește nu distruge. El are două aspecte: unul de luptă și altul de împăciuire. (C. L., LXVI, p. 526—537).

Golescu, Const.

1050. GOLESCU, CONST., D. *Călătorii.* Publicate de PETRE V. HANEȘ. București, 1934, Ed. Tip. Rom. Unite, 228 p. in -8°.

1051. VERESS, Dr. ENDRE, *Golescu bojár utleirása Erdélyröl és Magyarországrol 1826-ból.* [*Ardealul și Ungaria în descrierea de călătorie a boerului Golescu din 1826*]. Prezentare analitică a capitolelor din *Insemnarea călătoriei mele*, privitoare la Ardeal și Ungaria. (E. M., XI**, p. 372—376).

Hasdeu, Al.

1052. DVOICENKO, E., *Două note dintr'o revistă rusească despre A. Hasdeu.* Se traduce din *Revista Ministerului Instrucțiunii Publice* 1835, partea V-a, p. 623, o notă privitoare la operele traduse de Al. Hasdeu în rușește și o notă de interes biografic, publicată în aceeași revistă în 1838, partea XIX, p. 149. (R. I., XX*, p. 9—11).

1053. *Marian, Liviu, Alexandru Hasdeu și Academia Română.* — Rec. anal. A. O., XII, p. 147. FORTUNESCU, C. D. — Ment. R. I., XIX, p. 56—57. IORGA N.

Hasdeu, B. P.

1054. DRAGOMIRESCU, M., *B. P. Hașdeu.* Cuvântare omagială. Despre independența și originalitatea lui B. P. H. Românismul, democratismul și cultul femeii, așa cum apar în *Răzvan și Vidra.* Românismul lui H. e mai curat și mai înalt decât românismul lui Bălcescu, Alecsandri, T. Maiorescu și Eminescu. (Tin. Rom., LI, p. 188—197).

1055. DVOICENCO, EUFROSINA, *Din relațiile lui Alexandru Hasdeu cu fiul său Bogdan.* Două scrisori inedite ale lui Al. Hasdeu către fiul său B. P., traduse din rușește, din care se vede cât de mult datorește formația și activitatea științifică a acestuia, tatălui său Al. O notiță biografică introductivă despre Al. H. (A. L. A., XII, 673, p. 6).

1056. MINEA, I., *Câteva date despre B. P. Hasdeu, ca profesor la Iași și ceva despre T. Maiorescu.* În 1860 Hasdeu e profesor de istorie, geografie și statistică la Școala Reală din Iași, unde e director T. Maiorescu. În 1862 școala desființ-

©BCU CLUJ

ţându-se, trece la Colegiul Național. În 1863 e destituit din pricina nuvelei *Duduca Mamuca*. Cu T. Maiorescu a fost în bune relații. În 1862 ocupă și postul de bibliotecar. Se dă o listă a absențelor lui Hașdeu dela ore. (A. O., XIV**, p. 200—205).

1057. PELIVAN, I., *Corespondența dintre C. Chiriac și B. P. Hasdeu*. 5 scrisori ale lui C. Chiriac către B. P. H. din 1886—1891, în care comunică informații privitoare la proprietățile lui H. din Basarabia și îi mulțumește pentru cărțile dăruite. O scrisoare din 1886 amintește de reprezentarea la Chișinău de către o trupă românească a piesei *Lipitorile satelor* a lui Alecsandri. (Arh. Bas., V, Nr. 2, p. 7—10).

1058. SIMONESCU, DAN, *Epitaful autograf al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Facsimilul acestui epitaf autograf, dăruit Academiei Române de Al. C. Cosmovici. (Tin. Rom., LI, p. 273—275).

1059. ZALPLACHTA, ION, *B. Petriceicu Hasdeu în Polonia*, Contribuția factorului polon la formarea personalității lui Hasdeu, prin legăturile neamului și ascendenților săi cu tradițiunile polone rămase în familie și atingerea lui B. P. H. cu lumea polonă. (C. L., LXVI, p. 103—610).

Hasdeu, Iulia

1060. BARRAL, L., *Iulia Hasdeu, poète français*. Recunoaște în ea un talent poetic puțin comun. Pesimismul poeziei îl explică prin drama familiei Hasdeu. Influențe românești, dar mai ales franceze în poezia ei. (C. L., LXVI, p. 121—141).

1061. CODREANU, L., *Iulia Hasdeu poet francez*. Biografie. Notele românești ale poeziei sale. Influentele franceze. Proza ei. (Obs. II, p. 133—139, 175—179, 226—229, 317—322, 396—399).

1062. NICULESCU, C. H., *Iulia Hajdeu*. (Ț. N., XIII*, Nr. 555, p. 2).

Hasdeu, Tadeu

1063. NISTOR, ION, *Opt scrisori inedite dela Tadeu Hasdeu*. Aceste scrisori redactate în limba rusă, polonă și germană, au fost scrise între 1814—1842. Ele exprimă mai ales dorința Hasdeilor de a intra în posesia vechiilor moșii. Cea mai importantă e a șaptea, care privește biserica și satul Dornești. Scrisorile sunt redate în traducere rom. (C. Ces., VIII, p. 473—480).

Heliade-Rădulescu, I.

1064. POPOVICI, D., *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*. București, 1935, Cartea Rom., 336 p. in -8°. (Institutul de Istorie Literară și folclor, Nr. 5). — I. Introducere; II. Primul contact cu estetica occidentală; III. Poezia; IV. Poezia: Genurile literare; V. Poezia: Versificație și stil; VI. Funcțiunea socială a artei: poetul agent de civilizare; VII. Funcțiunea socială a artei: mesianismul poetic; VIII. Limba literară; IX. Incheiere. Bibliografie. Indice. — Rec. elog. C. L., LXVIII**, p. 257. GEROTA, C. — Rec. crit. R. I., XXI**, p. 286—287. IORGA, N. — Rec. anal. St. It., II**, p. 234—235. NICULESCU, C. H. — Rec.

©BCU CLUJ

elog. Gn., XIV**, p. 385—386. PAPADIMA, O. — (« Vico şi Eliade », o parte din capitolul VIII al lucrării, a apărut în Ath., I*, p. 37—56).

Hogaş, Calistrat

1065. BOTEZ, ION ŞT., *Calistrat Hogaş*. Portret elogios. (Calend., II, Nr. 514, p. 1—2).

1066. EPURE, AL., *Calistrat Hogaş, Contribuţiuni la cunoaşterea vieţii şi operei sale*. Roman, 1935. Tip. Şcoalei de Arte şi Meserii, 56 p. in -8°.— Conferinţă. Numeroase cercetări personale privitoare la biografia scriitorului. Acte inedite. Aprecieri asupra operei..

1067. HOGAŞ, C., *In Munţii Neamţului*. Bucureşti, 1934, Ed. Cartea Rom., 226 p., in -8°.— Rec. elog., Gn., XIV**, p. 50. PAPADIMA, O. — Rec. crit. Ţ. N., XIII*, Nr. 761, p. 2. SMÂNTÂNESCU, DAN.

1068. STĂHIESCU, D. L., *Calistrat Hogoş*. Bucureşti, 1935, Ed. Cartea Rom., 128 p., in-8°. — Omul. Opera: I. Natura; II. Omul în cadrul naturii; III. Fantasticul în opera lui Hogaş; IV. C. Hogaş şi societatea omenească; V. Concepţia asupra vieţii şi a lumii; VI. Humorul lui Hogaş; VII. Duioşia şi vioiciunea spiritului; VIII. Stilul şi limba. Bibliografie. Anexe.

Ibrăileanu, G.

1069. *Ibrăileanu, G., Adela.* — Rec. elog. Abec., I, Nr. 19—20, p. 9—10. BARDEŞ, S. — Rec. elog. România Lit., II, Nr. 72, p. 1—2. BALTAZAR, C. — Rec. elog. S. d. M., X, p. 16. CLOPOŢEL, I. — Rec. elog. C. L., LXVI, p. 818—819. GEROTA, C. — Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 146. MATEESCU, TR. — Rec. crit. Calend., II, nr. 471, p. 1—2. PAPADIMA, O. — Rec. crit. Cv., IX, Nr. 2960, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog. România Lit., II, Nr. 74, p. 3. SEBASTIAN, M. — Rec. elog. Ibid., Nr. 70, p. 1—2. ŞULUŢIU, O.

1070. NEUMAN, Dr. IUSTIN, *Studiu psihanalitic al romanului « Adela »*. Bucureşti, 1934, Tip. Cartea Rom., 100 p. in -8°.— Emil Codrescu, eroul romanului, este un « suflet disociat, inactual abstract, bizar din cauza nematurizării psihosexualităţii sale ». — Rec. elog. Prov. Lit., II*, Nr. 4—5, p. 26—28. POPESCU-SIBIU, I.

Iorga, N.

1071. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Iorga şi literatura contimporană*. Meritul lui Iorga în studiile literare se datoreşte unei duble activităţi: informaţia împinsă până la « infinitezimal » şi sinteza ei. D-sa are o metodă de istoric, obişnuit cu cercetarea directă a documentelor pe baza cărora îşi construeşte sinteza. (Vr., VII*, Nr. 359, p. 7; Nr. 361, p. 7; Nr. 362, p. 7; Nr. 363, p. 11; Nr. 364, p. 7; Nr. 365, p. 7;, Nr. 366, p. 7).

1072. IORGA, N., *Amintiri de student*. Conferinţă. Amintiri din viaţa de elev şi student. Studentul dela Iaşi şi cel dela Bucureşti. Audierea cursurilor şi cunoaşterea profesorilor: Xenopol, Maiorescu şi Aron Densusianu. Cutreerînd

©BCU CLUJ

universitățile din Germania și Italia. (N. R., XXIX*, Nr. 59, p. 1—2; Nr. 60, p. 1—2; Nr. 61, p. 1—2).

1073. *Iorga, N., Catapeteasma ruptă 'n două.* — Rec. elog. N. R., XXIX*, Nr. 71, p. 1. LENGUCEANU, N. N. — Rec. elog. Ibid., XXIX*, Nr. 55. NICOLAU, TITUS. — Rec. elog. *Ibid.*, Nr. 57, p. 1. ROMICUS. — Rec. elog. *Ibid.*, Nr. 64, p. 1—2. URSU V. — Rec. elog. *Ibid.*, Nr. 56, p. 1—2. VEREA, ADRIAN.

1074. *Iorga, N., Hațmațuchi.* — Rec. elog. N. R., XXIX*, Nr. 195, p. 1. MARIAN, N.

1075. IORGA, N., *O viață de om. Așa cum a fost.* București, 1934, Ed. N. Stroilă. Vol. I (Copilărie și tinerețe) 322 p.; vol. II (Luptă) 320 p.; vol. III, (Spre înseninare) 258 p., in -8°. — Afară de o mare valoare autobiografică, volumele acestea sunt extrem de prețioase prin informațiile și caracterizările oamenilor cu care autorul a venit în contact, dintre care mulți sunt scriitori. — Rec. elog. N. R., XXIX*, Nr. 148, 152, 153, 208, 211, 213, 217, 221—228. BERCIU, I. — Rec. elog. R. F. R., I*, Nr. 5, p. 413—430. N. R., XIX, Nr. 73, și Ad., XLVIII*, Nr. 15.411, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. elog. L. N., III*, p. 235—236.C. N. — Rec. anal. A. O., XIII*, p. 219—221. FORTUNESCU, C. D. — Rec. elog. N. R., XXIX*, Nr. 414, p. 1—2. MIRON, T. — Rec. crit. Rm., XXVI*, p. 133—138. PĂUNESCU-ULMU, T. — Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 2186, p. 1. PETRESCU, CEZAR. — Menț. elog. Tin. Rom., LIII*, p. 79—80. SMÂNTÂNESCU, DAN. — Rec. elog. F., I*, Nr. 2, p. 85—90. ȘULUȚIU, O. — Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 2185. VRÂNCEANU, DRAGOȘ.

1076. MASSIM, I., *Teatrul lui Nicolae Iorga.* Literatura dramatică a lui N. Iorga se bucură de o judecată și o primire cu totul inferioară valorii sale; poate datorită unei campanii de presă sau unei neînțelegeri. N. Iorga e un om activ, care iubește teatrul. În preocupările sale teatrale a scris nu numai literatură dar și principii de teatru. A scris piese cu subiect istoric: *M. Viteazul, Invierea lui Ștefan cel Mare, Un domn pribeag, C. Brâncoveanu*, etc. A scris piese simple pentru oamenii modești, etc. etc. (N. R., XXX**, Nr. 206, p. 1; Nr. 207, p. 1—2; Nr. 209—211, 213—215; 216, 217, 219—220, 223, 225—228, 234—236 p. 1). [Și extras].

1077. SEBASTIAN, MIHAIL, *Proza domnului Iorga.* În artă, Iorga este un spirit modern și un creator cu mari cutezanțe personale. Proza sa este de stil și de structură modernă, însă e o proză care n'a pierdut contactul cu clasicii, dar care prin ritm, abundență, multiplicitatea planurilor și complexitatea sintactică e o proză modernă. (R., XVIII**, Nr. 5310, p. 1 și 3).

Iosif, Ștefan Oct.

1078. IORDAN, AL., *St. O. Iosif.* Biografia poetului. Iosif colaborator al revistelor: *Viața, Semănătorul, Luceafărul*, etc. (Mișc., XXVIII**, Nr. 1280, p. 1—2).

1079. MAXIM-BURDUJANU, G., *O piatră pentru adevăratul monument al lui St. Iosif* (urmare). Contribuție biografică privitoare la anii 1909—1913. Raporturile cu Natalia Negru. (Ț. B., V, p. 49—57, 207—217).

©BCU CLUJ

Ispirescu, P.

1080. ISPIRESCU, P., *Basme alese*. București, 1934, Ed. Adevărul, 120 p. in-8°. (Biblioteca Școlară). — Sunt precedate de o biografie și caracterizare a autorului. La sfârșit, glosar.

1081. ISPIRESCU, P., *Povești despre Vlad-Vodă Țepeș. (Pagini inedite din opera lui). Cetatea Poenari*. Textul povestirii însoțit de note lexicografice. (F. Fr., IX*, p. 113—116).

1082. ISPIRESCU, P., *Basme*. Cu note și vocabular de C. GEROTA. București, 1933, Tip. Române-Unite, 464 p. in -8°.— În introducere se dă o scurtă biografie a lui Ispirescu. Volumul nu are un vocabular, ci se explică cuvintele în josul paginei.

1083. M[ORARIU], L., *Ispirescu inedit (și corespondență de-a lui)*. D-l Christian Moldoveanu a aflat la d-na Alexandrina Ispirescu, soția fiului celui mai mic al lui Petre I., următoarele manuscrise inedite ale acestuia: *Ruinele Palmirei* de Volney, traduse în 1870; *Viața și faptele lui Vlad-Vodă Țepeș* și *Povești despre Vlad-Vodă Țepeș*; scrisori către Ispirescu dela: Gabriel Charavay editor Paris, (din 15.VIII.1868), A. Eustațiu o rudă a lui I. (din 1873, 1877 și 1879), G. Dem. Teodorescu, din Paris (1875, 1876, 1877), Gr. Tocilescu din Praga (1876), Viena (1876), Paris (1878 și 1879) și două scrisori nedatate dela B. P. Hașdeu și Odobescu. Se reproduc scrisori de ale lui G. Dem. Teodorescu, Gr. Tocilescu, Hasdeu și Odobescu. (F. Fr., IX*, p. 130—135).

Istrati, Panait

1084. BIRIȘ, GH. I., *Comentar la confesiunile lui Panait Istrati*. P. I. a fost un convins socialist și ateu; iubirea lui de oameni a fost mai presus de orice religie. Către sfârșitul vieții a revenit asupra convingerilor din tinerețe. (Blajul, II**, p. 369—372).

1085. *Istrati, Panait, Biroul de plasare*. — Ment. elog. G. C., IV*, Nr. 9—10, p. 4. ALEXIU, ȘT.,— Rec. crit. C. L., LXVII*, p. 1010—1012. GEROTA C.

1086. *Istrati, Panait, Casa Thuringer*. — Rec. crit. C. L., LXVII*, p. 1671—68. GEROTA, C. — Rec. crit. Curent., VII*, Nr. 2452, p. 1—2. ROȘU, N.

1087. ISTRATI, PANAIT, *Ceva mai bun, mai omenesc*. Pledoarie pentru idealismul intransigent al scriitorului. (România Lit., II, Nr. 66, p. 4).

1088. ISTRATI, PANAIT, *Civilizație. Autobiografie*. Momente din vagabondajul lui prin Elveția în 1916—1917. (România Lit., II, Nr. 74, p. 1—2).

1089. *Istrati, Panait, Codin*, nuvele, cu o pref. de ION MINULESCU. București, 1935. Ed. Ignat Hertz, 264 p., in -8°.— Ment. elog. Pag. Lit., II**, p. 231—232. BRATEȘ, R. — Rec. crit. Curent., VIII**, Nr. 2684, p. 1—2. ROȘU, N.

1090. MIHAI, NIȚĂ M., *Un suflet în căutare de sine*. Împotriva lipsei de credință a lui Panait Istrati, din articolele publicate în *Les Nouvelles Litteraires* din 8 și 22.IV și 29. VII, 1933. (R. Lum., VI*, p. 36—40).

1091. ROBOT, AL., *Panait Istrati în intimitate*. Destăinuiri din viața scriitorului. Atitudinile sale politice. (R., XV, Nr. 4582, p. 1 și 2).

©BCU CLUJ

1092. SCARLAT, TEODOR, *De vorbă cu Domnul Panait Istrati.* Despre U. R. S. S. Momente din viața lui. Proiecte literare. (R. S., VIII*, Nr. 6—7, p. 1—4)

Kogălniceanu, M.

1093. ANTIM, ST., *Mihail Kogălniceanu.* Prezentare elogioasă a omului politic. (L., III**, p. 167—168).

1094. BRĂTIANU, GHEORGHE I., *Opera istorică a lui Mihail Kogălniceanu.* Rostul gândirii și al spiritului istoric în scrierile, în cuvântul și în fapta lui M. Kogălniceanu. (Mișc., XXVIII**, Nr. 1184, p. 1—2).

1095. GHELASE, I., *M. Kogălniceanu și Mocanii din Dobrogea.* Mocanii alungați din Dobrogea din pricina dărilor impuse de Poartă, au revenit după 1878 fiind protejați de legea Kogălniceanu (G. C., IV, Nr. 15—16, p. 3).

1096. HAIVAS, EMIL, *« Alăuta Românească »* (1838). *Albina Românească* a avut trei suplimente. Al doilea și al treilea au purtat titlul de *Alăuta Românească.* Numai al treilea e redactat de Kogălniceanu. El inaugurează aici critica în Moldova. (J. L., XXII, p. 234—236).

1097. HANEȘ, PETRE V., *Dragostea lui Mihail Kogălniceanu de Paris și de Franța.* Vede Parisul întâia oară în 1846. În 1834 la Lunéville cu fiii lui Mih. Sturdza. Anii 1835—1837 la Berlin, dar în mediu francez. În 1844 ajunge până la Viena, unde i se confiscă pașaportul, la intervenția autorităților Domnului M. Sturdza și consulului rus, ce considerau Parisul revoluționar. (C. L., LXVIII**, p. 486—491).

1098. HANEȘ, PETRE V., *Istoria literară în călătorii* (urmare): IV. *Istoria Imperiului Otoman a lui D. Cantemir utilizată încă în 1901. Ediții ale traducerii franceze a Istoriei Imperiului Otoman.* V. *Lecturi ale lui M. Kogălniceanu la Lunéville.* Lecturile lui K. la Lunéville sunt mai ales *Revue des Deux Mondes*, cu articolele istorice publicate aici, *Gazette de France* și *Journal des Débats*, bogate în informații istorice. Sugestiile și punctele de program în activitatea istorică, politică și socială a lui K., care au putut fi luate din aceste publicații. (C. L., LXVI, p. 210—234).

1099. KOGĂLNICEANU, M., *Improprietărirea țăranilor.* Discurs publicat de PETRE V. HANEȘ. București, [1934], Ed. Tip. Rom.-Unite, XXX + 96 p., in -8°. — S'a reprodus ediția din 1862 cu carecare modificări în limbă. În Introducere se face o privire asupra vieții și operii lui K.

1100. KOGĂLNICEANU, M., *Scrisori. Din exil*, Publicate de P. V. HANEȘ. București, [1934], Ed. Tipografiile Române-Unite, XIV + 72 p. in -8°.— Sunt reproduse după vol. *Scrisori*, ed. Minerva, 1913, cu ortografia actuală. În Introducere despre exilurile lui K.

1101. KOGĂLNICEANU, M., *Scrisori. Din vremea studiilor.* Publicate de PETRE V. HANEȘ. București, [1934], Ed. Tipografiile Române-Unite, XXIV + 204 p., in -8°.— Reproduse după ed. din 1913, Minerva, cu ortografia actuală. În Introducere despre împrejurările în care a fost scrise aceste scrisori.

1102. KOGĂLNICEANU, M., *Scrisori. Către surorile sale.* Publicate de PETRE V. HANEȘ. București, [1934], Ed. Tipografiile Române-Unite, 128 p. in -8°.—

©BCU CLUJ

Reproduse după ed. din 1914, Minerva. În Introducere despre raporturile lui K. cu surorile sale.

1103. MAZILU, Dr. D., *M. Kogălniceanu la Lunéville în 1834—35*. Reproduce după *Almanach de l'Université Royale de France et des autres établissements de l'Instruction Publique, année 1834 et 1835*, numele profesorilor lui Kogălniceanu dela colegiul din Lunéville. (G. C., IV*, Nr. 11—12, p. 1).

1104. MOISIL, C., *M. Kogălniceanu cercetător de arhive*. Kogălniceanu se caracterizează prin atitudinea lui față de materialul arhivesc, punând o mare bază pe cercetarea și colectarea actelor, documentelor și a cronicilor, isvoare originale ale istoriei. (Un., LII**, Nr. 40, p. 9).

Lapedatu, Ion Al.

1105. MATEIU, ION, *Ion Al. Lapedatu*. Cluj, 1934, Tip. Ardealul, 40 p., in -16°. — Biografie și caracterizare, întemeiată și pe izvoare inedite. Mai ales despre ziarist.

1106. TUDORAN, VICTOR, *Iona Al. Lapedatu, poet, profesor și gazetar naționalist. 90 de ani dela nașterea lui*. Prezentare elogioasă. (Prom., I*, Nr. 3—6, p. 23—31).

Macedonski, Al.

1107. PAPADIMA, OVIDIU, *Alexandru Macedonski*. Viața și rolul jucat de el în evoluția literaturii noastre — rol hotărîtor în trecerea ei spre modernism — n'au fost încă definitiv fixate. Câteva momente caracteristice din poezia lui Macedonski. (Gr., XIII*, p. 288—293).

1108. POHONȚU, EUGEN, *Alexandru A. Macedonski*. București, [1935]. Tip. Bucovina, 156 p., in -8°. — Introducere. Viață, atitudini, adversități. Influența franceză și concepțiile despre artă. Valoarea și modernismul operei. Macedonski și generațiile tinere. Indice. — Rec. crit. DR., VIII**, p. 263—265. BIRIȘ I. GH. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 503—506. BOITOȘ, OL. — Rec. crit. R. I., XXI**, p. 150—151. IORGA, N. — Rec. crit. Gn., XIV**, p. 433. PAPADIMA, O.

1109. RĂDUCANU, I. D., *Spre o reabilitare a lui Al. Macedonski*. Este timpul să se înceapă o acțiune pentru această așezare în dreaptă lumină a lui M. (R. S., VII, Nr. 5—6, p. 15—16).

Maior, Petru

1110. BOGDAN-DUICĂ, GH., *Petru Maior și Iust. Febronius sau Petru Maio ca vrăjmaș al Papei*. Izvoarele și împrejurările în care a scris P. Maior *Procanonul*, operă antipapală, inspirată din curentul catolic liberal occidental. Simpatia lui P. M. pentru Claude Fleury. Izvorul lui principal a fost însă Justini Febronii, *De statu ecclesiae...* 1763. Febronius este pseudonimul lui Ioan Nicolae de Hontheim. Biografia acestuia. Comparație între textul din *Procanon* și textul lui Febronius. Și despre « liberalismul » lui S. Clain. Liberalismul lui Iosif II. Influență nationalistă în *Procanon*. (Rn., XI, Nr. 15—27).

©BCU CLUJ

1111. LUPU, Dr. NICOLAE, *Corespondență între Petru Maior și episcopul Bob la 1785*. Se reproduc în traducere românească trei scrisori ale lui Maior privitoare la numirea lui de protopop la Gurghiu. (Blajul, I, p. 407—410).

Maiorescu, T. L.

1112. BASSARABESCU, I. A., *Patru scrisori dela Titu Maiorescu*. Scrisori adresate autorului de M. în 1903, 1904 și 1908, publicate cu scop de a contribui « la cunoașterea cât mai întreagă a șefului *Junimii* ». Primele două au conținut literar, a treia, politic cultural și a patra, social-cultural. (C. L., LXVIII**, p. 209—214).

1113. BRUCĂR, I., *Pentru o filosofie a lui Titu Maiorescu*. Cei care afirmă că T. M. n'a fost filozof (ca de ex. Petru Manoliu într'un articol din *Floarea de Foc*) o fac din superficialitate. Logica lui T. M. poate sta alături de tratatele clasice din literatura universală, iar *Einiges Philosophische* este un remarcabil studiu filosofic, dacă ținem seamă mai ales că cel ce l-a scris nu avea decât 21 de ani. (România Lit., II, Nr. 63, p. 3).

1114. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Titu Maiorescu — pașoptist sau simple paradoxe inutile*. Combate neserioasele afirmațiuni ale lui Petru Manoliu (în revista *Floarea de Foc*) despre incapacitatea filosofică și pașoptismul lui T. Maiorescu. (Vr., VI, Nr. 283, p. 17).

1115. FROLLO, I., *Reflecții în jurul unei cărți de filosofie în românește*. Cartea *Introducere în Filosofie* de Dr. E. Vidoni, Săbăoani (jud. Roman) dă prilej autorului să facă o privire critică asupra învățământului filosofic în România, insistând mai ales asupra lui T. Maiorescu și C. Dumitrescu-Iași, criticând materialismul și scepticismul lor. (Obs., VII*, p. 312—317, 362—369).

1116. GEROTA, C., *Inapoi la Maiorescu*. Principiile critice ale lui M. e necesar să fie aplicate și în cultura și literatura română de astăzi, care suferă de aceleași boale ca pe timpul marelui critic. (C. L., LXVII*, p. 453—466).

1117. HURMUZESCU, Dr., *Opera culturală și socială a lui Spiru Haret*. Se amintește și de polemica lui cu Maiorescu din 1908. (R. G. I., XX, p. 81—98).

1118. IONESCU, EUGEN. *O interpretare polemică a lui Titu Maiorescu*. Condamnă pe Petre Manoliu care în articolul lui din *Floarea de Foc*, II, Nr. 1, despre Titu Maiorescu, face o mare eroare. M. a fost înainte de toate critic și și-a îndeplinit în mod strălucit această misiune. (România Lit., II, Nr. 62, p. 1—2).

1119. LONGINESCU, N., *Haret și Maiorescu*. București, 1933, Tip. Bucovina. 8 p., in-8°. Extr. din *Natura* Nr. 2—1933. — În *Natura* articolul a fost reprodus din *Școala și Viața* III (1932), Nr. 9—10. Despre polemica din parlament din 25.I.1908 dintre Maiorescu și Haret.

1120. MAIORESCU, TITU, *către A. C. Cuza*. Scrisoare din 24 Sept. — 6 Oct. 1890 din care se vede interesul lui M. pentru scriitorii tineri. (C. L., LXVII*, p. 273—274).

1121. MIHĂILESCU, V., *Două știri referitoare la Ioan Maiorescu*. Amintiri, culese dela alții despre tatăl lui I. M., « țăran cu cojoc », care îl vizita la Craiova. (A. O., XII, p. 428—429).

©BCU CLUJ

1122. MIHĂILESCU, V., *O scrisoare a lui Titu Maiorescu* din 28.IV.1909, către V. Mihăilescu, în legătură cu invitația acestuia de a ține o conferință la Craiova (A. O., XII, p. 429—431).

1123. MUREȘIANU, AUREL A., *Cea dintâi încercare publicistică a lui Titu Maiorescu.* În 1857, T. M. trimite din Viena lui Iacob Mureșianu pentru *Gazeta Transilvaniei* traduceri din Dickens și Jean Paul. Traducerile erau însoțite de o scrisoare în care propunea o ortografie proprie, etimologică, latinizantă. Publicarea lor a fost refuzată. Se reproduce textul scrisorii. (G. C., IV*, Nr. 3—4, p. 1).

1124. RĂDULESCU-MOTRU, C., *Amintiri din vremea studiilor.* Influența lui Eufrosin Poteca asupra tatălui lui C. R.-M. Contactul hotărîtor cu Maiorescu, la Universitatea din București. Călătoria pe care a făcut-o cu acesta prin Elveția și Tirol. Studiile au fost continuate apoi la Paris, Heidelberg, München și Leipzig, 1889—1893. (R. F. R., I*, Nr. 2, p. 274—287).

1125. SĂTEANU, C., *Maiorescu și viața intelectuală a poporului român.* O scrisoare a lui Maiorescu (cuprinde 12 foi) către Ștefan G. Vârgolici, din 7 Oct. 1875. Inedită. Din cuprinsul scrisorii se poate observa grija mare a lui M. pentru școală și învățământ, pentru « Viața intelectuală a poporului » și o preocupare permanentă de Junimea și misiunea ei culturală. Îndemn la idealism nepreceput. M. zice despre Eminescu, la această dată, că e maniac. Aprecieri despre alți junimiști lipsiți de idealism (Melik, Paicu). (Ad., XLVII, Nr. 15.282, p. 2).

1126. SĂTEANU, C., *Manuscrisele postume ale lui Maiorescu.* O convorbire cu Livia Dymsza-Maiorescu, fiica criticului, care posedă 42 de caete cu însemnări zilnice. Amintirile acesteia despre Junimea. (Ad., XLVIII*, Nr. 15.459, p. 3).

1127. SĂVEANU, N. N., *Titu Maiorescu.* Relevă în special valoarea profesorului. (Un., LI*, Nr., 98, p. 78).

1128. TOROUȚIU, I. E., *Titu Maiorescu inedit.* Dintr'o scrisoare și o poezie, ambele în limba germană, reiese constatarea că sora lui Maiorescu, Emilia a fost scriitoare, iar Maiorescu însuși, poet. (F. Fr., X**, p. 206—212).

Maniu, Adrian

1129. *Maniu, Adrian, Cartea țării.* — Rec. crit., Un., LI*, Nr. 170, p. 4. CONSTANTINESCU, I. — Rec. elog. R. S., VIII*, Nr. 6—7, p. 22. GRIGORESCU-BACOVIA, A. — Rec. elog. V. I., II**, Nr. 8—9, p. 23—24. FELEA, I. V. — Rec. elog. Br. Lit., III*, p. 121—122. FOCȘENEANU, I. — Rec. crit. Mișc., XXVIII*, Nr. 997, p. 1—2. IORDAN, AL. — Rec. elog. R., XVII*, Nr. 4913, p. 1. JIANU, I. — Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 2273, p. 1—2. VRÂNCEANU, DRAGOȘ.

1130. *Maniu, A., Cântece de dragoste și de moarte.* — Rec. elog. Rând., I**, p. 468—469. BERNEA, E. — Rec. crit. A. L. A., XIV**, Nr. 780, p. 9—10. CĂLINESCU, G. — Rec. elog. Un., LII**, Nr. 339, p. 4. CONSTANTINESCU, I.

1131. MANIU, ADRIAN, *Focurile primăverii și Flăcări de toamnă.* București, 1935. Ed. Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, 216 p. in -8°.— Cuprinde însemnările zilnice din *Universul,* unele de interes cultural. — Rec.

©BCU CLUJ

crit. A. L. A., XIV**, Nr. 769. CĂLINESCU, G., — Rec. elog. Curent., VIII**, Nr. 2663, p. 1—2. VRÂNCEANU, DR.

1132. RĂDULESCU-MOTRU, C., [*Adrian Maniu*]. Propunere pentru alegerea lui de membru corespondent al Ac. Rom. (Ac. Rom., *Anale*, LIII, (1932—33), p. 114).

Mateevici, Al.

1133. HAREA, V., *Variantele poeziei « Limba noastră »*. Amănunte biografice despre poetul basarabean Al. Mateevici, pe care autorul l-a cunoscut de aproape. Cum s'a născut poezia lui « Limba noastră ». (V. Bas., II, p. 367—370).

1134. ȚEPORDEI, VASILE, *Alexie Mateevici*. I. Biografia; II. Opera. Influențele; Poezia profană; Poezia religioasă; Poezia religioasă originală. (V. Bas., III*, p. 529—540, 593—608, 646—656, 729—760).

1135. ȚEPORDEI, VASILE, *Valoarea traducerilor lui Alexie Mateevici*. A tradus mult din literatura rusă religioasă (Lermontov, Derjavin, Botiușeov, Iazâcov, Ivanov, A. Tolstoi). (V. Bas., IV**, p. 29—40).

Micu Klain, Samuil

1136. LUPU, Dr. NICOLAE, *Scrisoarea lui Samoilă Clain către episcopul Bob, cu un an și două luni înainte de sfârșitul vieții sale (știut fiind că Samoilă Clain a murit în Budapesta la 16 Mai 1806)*. Scrisoarea privește tipărirea cărții *Conciones Valachicas*. (Blajul, I*, p. 504—505).

1137. PÂCLIȘANU, Z., *Contribuții la biografia lui Samuil Micu Klein*. Se dau amănunte biografice culese din arhiva din Oradea și biblioteca din Blaj. Interesează mai ales partea privitoare la tipărirea *Bibliei*. (L., II, p. 232—234).

Mihăescu, Gib I.

1138. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Gib. Mihăescu*. Nuvelistul și romancierul. (Vr., VIII**, Nr. 411, p. 10).

1139. CRAINIC, NICHIFOR, *Gib I. Mihăescu*. Începuturile literare ale lui M. se confundă cu începuturile grupării și revistei *Gândirea*. Caracteristica fundamentală a literaturei lui Gib Mihăescu se cuprinde în planarea între instinctul din ființa omenească și puritatea cerului înstelat. (Gn., XIV*, p. 489—493).

1140. *Mihăescu, Gib., Donna Alba*. București, 1935. Ed. Cultura Românească, 416 p., in -8°. — Rec. crit. V. R., XXVII**, Nr. 7—8, p. 83—85. BOZ. L. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 373—376. CHINEZU, I. — Rec. elog., C. L., LXVIII**, p. 529—530. CONSTANTIN, STELIAN. — Rec. crit., N. R., XXX**, Nr. 145, p. 1—2. MEDIANU, AL. — Rec. elog. Gn., XIV**, p. 433—434. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Blajul, II**, p. 423—425, RACOTĂ, T. — Rec. elog. V. L., X**, Nr. 3, p. 2. SMÂNTÂNESCU, DAN. — Rec. elog. F., II**, Nr. 4, p. 75—78. ȘULUȚIU, O. — Rec. elog. Curent., VIII**, Nr. 2643, p. 1—2. VRÂNCEANU, DRAGOȘ.

1141. *Mihăescu, Gib I., Rusoaica*. — Rec. elog. Gn. Rom., I, p. 273—275. CHINEZU, ION. — Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 145, p. 3. DAMASCHIN, V. — Rec.

©BCU CLUJ

crit. V. I., I*, Nr. 9, p. 24. DRĂGHICI, P. — Rec. elog. C. L., LXVII*, p. 942—950. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Cv., IX, Nr. 2928, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog. Calend., II, Nr. 391, p. 1—2. PROTOPOPESCU, DRAGOȘ. — Rec. elog. România Lit., II, Nr. 72, p. 3. SEBASTIAN, L. — Rec. elog. Azi, II, p. 865—867, ȘULUȚIU, O. — Rec. elog. Ț. N., XIII*, Nr. 596, p. 1—2. VIZIRESCU, PAN.

1142. *Mihăescu, Gib.* I., *Zilele și nopțile unui student întârziat.* — Ment. V. L., VIII, Nr. 159, p. 4. C. ST. — Rec. crit. Ad., XLVIII*, Nr. 15.503, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. elog. R. F. R., I*, Nr. 8, p. 443—446. DAN, SERGIU. — Rec. crit. Ț. N., XIV*, Nr. 613, p. 2. PANTAZESCU, DAN C. — Rec. crit. Progr. Cult., II*, Nr. 7, p. 67—69. URSU, N. — Rec. elog. Gn., XIV*, p. 331—333. VIZIRESCU, PAN. M.

1143. PAPADIMA, OVIDIU, *Gib. I. Mihăescu.* Definind literatura lui Gib Mihăescu condiționată de un temperament singular, cu trăsăturile caracteristice: energetică, erotică sumbră, erotică înseninată, se caracterizează sumar fiecare operă în cronologia creației. (Gn., XIV**, p. 539—531).

1144. ȘEICARU, PAMFIL, *Gib. I. Mihăescu.* Caracterizare elogioasă. (Curent., VIII**, Nr. 2771, p. 1—2).

1145. VRÂNCEANU, DRAGOȘ, *Romanele lui Gib. I. Mihăescu.* Creațiile lui G. M. sunt realiste și fascinante cu o existență aproape materială. (Curent., VIII**, Nr. 2771, p. 7).

Mureșanu, Andreiu

1146. STINGHE, Dr. STERIE, *« Deșteaptă-te Române » în forma lui originală și « Din sânul maicii mele» cântec a cărui melodie a servit la alcătuirea Imnului nostru național învățătorului și cântărețului G. Ucenescu, transcris după psaltichie, pe note liniare de —.* Sunt transcrise din msul academic Nr. 3467, unde se dau și informații despre împrejurările în care s'a făcut împrumutul de melodie. (Ț. B., V, p. 519—522).

Naum, A.

1147. *Morariu, V., Povestea Vulpei de Anton Naum și Reineke Fuchs de Goet he* — Rec. elog. Rev. Germ. Rom., II, p. 69—72. MÂNDRESCU, S. C.

Negruzzi, Costache

1148. CAMARIANO, NESTOR, *Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi și prototipurile lor grecești.* București, 1935. Ed. Cartea Românească, 30 p., in -8°.— Opera în manuscris, *Moralicești haractiruri* a lui C. Negruzzi este tradusă după un manual al lui Demetriu Darvari (1795), iar *Memnon* al lui Voltaire după versiunea greacă a lui Eugen Vulgaris (1766). — Rec. crit., DR., VIII**, p. 262—263. BIRIȘ, GH. I. — Rec. anal. C. Cos., IX**, p. 298. GRECU, V. — Rec. crit. R. I., XXI**, p. 165. IORGA, N. — Rec. elog. C. L., LXVIII**, p. 267—268. SIMONESCU, DAN.

©BCU CLUJ

1149. NEGRUZZI, C., *Opere alese*. București, 1934, Ed. Adevărul, 116 p., in -8°. — În Introducere o scurtă biografie și caracterizare a lui N. Se reproduce: « Cum am învățat românește », « Alexandru Lăpușneanu », « Sobieschi și Românii », « 4 Scrisori » și « Aprodul Purice ». La sfârșit: glosar.

1150. NEGRUZZI, C., *Scrisoare* din 19.III.1829 în l. franceză, în legătură cu funcțiile administrative îndeplinite de scriitor la această dată. (T. Codr., III*, p. 55).

Nicoleanu, Nicolae

1151. CRITU, VICTOR ION, *Poetul Nicolae Nicoleanu*. Caracterizare elogioasă. (Pl. Săc., II**, Nr. 6, p. 67—69).

1152. TUDORAN, VICTOR, *Nicolae Nicoleanu*. Biografie și caracterizare pe temeiul cercetărilor lui G. Bogdan-Duică și a câtorva investigații ale autorului, în comuna Cernatu, unde s'a născut poetul. (Pl. Săc., II**, Nr. 6, p. 63—66).

Odobescu, Al.

1153. ARGHEZI, TUDOR, *Alexandru Odobescu*. Amintire despre Al. O. pe care autorul l-a cunoscut când era elev la școala primară, cu prilejul unei inspecții. Despre frumusețea fizică a lui O. (C. L., LXVII, p. 387—389).

1154. BUSUIOCEANU, AL., *Odobescu arheolog și istoric de artă*. O. a fost un deschizător de drumuri în aceste discipline. El a vorbit mai întâi despre « instinctul de artă al poporului nostru », despre « stilul său » și despre « principiile unei estetici naționale ». (C. L., LXVII*, p. 733—739).

1155. DIMA, AL., *Al. Odobescu*. Sibiu, 1935. Tip. Dacia Traiană, 32 p., in -8°. — Conferință. Privire sintetică asupra operei și personalității. Odobescu ca « tip estetic ». — Rec. crit. elog. DR., VIII**, p. 254—255. BREAZU, I. — Rec. elog., Gn. Rom., III**, p. 188. CHINEZU, I. — Menț. anal. A. O., XIV**, p. 187. FORTUNESCU, C. D. — Menț. elog. Lanuri, II**, Nr. 18—19, p. 15. POPA, GEORGE.

1156. GEROTA, C., *Odobescu folclorist*. Elogiul lui O. pentru felul în care a înțeles folclorul. El și *Miorița*. (C. L., LXVII*, p. 747—751).

1157. IORDAN, AL., *Alexandru Odobescu portretist*. (Mișc., XXVII, Nr. 113, p. 1—2).

1158. IROAIE, PETRU, *Folcloristul Odobescu*. Odobescu a fost preocupat de folclor ca artist, ca culegător și ca teoretician, rezultând de aci expresivitatea naturală a limbii sale, inserarea a două basme în *Pseudokynegheticos* și studiile sale asupra *Cântecelor populare* și a *legendei Meșterului Manole*. (F. Fr., X**, p. 88—91).

1159. IROAIE, P., *La centenarul lui Al. Odobescu*, (1834—1934). *Alexandru Odobescu copil, elev, student. Debutul său literar*. Suceava, 1934 (f. ind. tip.), 48 p. in -16°. — Biografie. Se utilizează și manuscrisele dela Academia Română ale lui Odobescu.

1160. IROAIE, PETRU, *Povestirea « Ioana D'Arc » a lui Alex. I. Odobescu*. E una din începuturile literare ale lui Al. I. Odobescu, care merită atenție, atât

©BCU CLUJ

pentru tema sa (femeia voinic) reluată mai târziu (în *Doamna Chiajna*), cât şi pentru artisticul realizat de autor atunci. Studiul critic al povestirii. (Mold. Lit., VII, p. 39—41, 58—59).

1161. MIHĂILESCU, VASILE, *Cum l-am cunoscut pe Alexandru Odobescu*. Amintiri cu prilejul unui examen la Şcoala Normală — în 1894 — unde Odobescu era director. (A. O., XIII*, p. 446—448).

1162. PETRESCU, STELIAN, *Odobescu educator*. Amintiri despre O. director al Şcoalei Normale Superioare. (C. L., LXVII*, p. 740—746).

1163. STRUŢEANU, SCARLAT, *Din corespondenţa lui Alexandru Odobescu*. Scrisori în franţuzeşte, adresate soţiei sale, între 1 şi 16.X.1894 formând un jurnal intim al scriitorului. Sunt reproduse textual şi însoţite de note. (R. F. R., I*, Nr. 12, p. 547—579).

1164. TZIGARA-SAMURCAŞ, AL., *A. Odobescu*. Biografie şi caracterizare a personalităţii lui. De remarcat în deosebi amintirile despre profesorul Odobescu La sfârşitul articolului se reproduce textual scrisoarea din 8 Nov. 1895 în care Odobescu explică lui Anghel Demetriescu motivele pentru care a trebuit să recurgă la funestul lui sfârşit. (C. L., LXVII*, p. 594—611).

1165. T[ZIGARA]-S[AMURCAŞ], AL., *Ineditele lui Odobescu*. Notă introductivă la ineditele pe care le reproduce în acest Nr. al C. L. Ni se spune în ea că manuscrisele au fost primite, încă înainte de 1915, dela văduva lui Odobescu şi o parte din ele au fost reproduse în C. L. din Nov. 1915. Aici se reproduc restul, şi anume: *Călătorie din Paris la Londra* (dela 3 până la 11 Aug. 1852) [note de drum]; *Insemnări despre monumentele istorice din judeţele Argeş şi Vâlcea. Călătorie făcută în 1860*; *Scrisori din Sviţera şi Italia, adresate doamnei Sacha Odobescu în 1870* [12 scrisori în limba franceză, reproduse fragmentar]; *Cuvântare asupra modului cum domnul Dimitrie Sturdza îşi împlineşte sarcina de Secretar general al Academiei Române, 1888*; *Călătoria în Ardeal în 1894. Scrisori adresate Doamnei Sacha Odobescu* [Scrisori în limba franceză, din Sângiorgiul Român, jud. Năsăud]; *Scrisori* [către Zizin Cantacuzin, 1881 şi T. Maiorescu, 1888, 1892, 1895]. (C. L., LXVII*, p. 617—732).

1166. TZIGARA-SAMURCAŞ, AL., *Tezaurul dela Pietroasa*. Despre rolul lui Odobescu în studiul lui. Valoarea lucrării lui O. (C. L., LXVII*, p. 764—773).

Oniţiu, Virgil

1167. LĂPĂDAT, DUMITRU, *Virgil Oniţiu. Amintiri din tinereţe*. V. Oniţiu a făcut teologia la Seminarul Andrean din Sibiu, unde era şi vice-preşedintele societăţii literare. Se reproduc două scrisori ale acestuia către autor. (Ţ. B., VII**, p. 539—544).

1168. NICOARĂ, Dr. E., şi V. NETEA, *Figuri mureşene. V. Virgil Oniţiu*. Evocare elogioasă, după izvoare cunoscute. (Progr. Cult., II**, Nr. 3, p. 1—4).

1169. TECULESCU, HORIA, *Un ziditor de suflete, Virgil Oniţiu*, (1864—1915). Atmosfera culturală a Braşovului; despre originea familiei Oniţiu; date biografice. Portretul lui V. Oniţiu. (Ţ. B., VII**, p. 519—527).

©BCU CLUJ

Pann, Anton

1170. BREZIANU, BARBU B., *Despre politețea lui Anton Pann.* Câte ceva despre viața și personalitatea lui Anton Pann. Analizează *Hristoitia*, 1834, carte scrisă în versuri hazlii cu intenția de a da îndrumări pentru bunele maniere. Interesează atât istoria literară cât și istoria civilizației Principatelor la începutul secolului XIX-lea. (R.F.R., I*, Nr. 2, p. 321—338).

1171. POPESCU-PASĂRE, I., *Un monument lui Anton Pann.* (Un., LII**, nr. 165, p. 3).

Panu, Gheorghe

1172. ANGHEL, D. C., *Gh. Panu, semănătorul de idei.* Însemnări biografice. Activitatea lui Panu ca om politic, ziarist, « Junimist », literat. Un portret al lui Marghiloman de G. P. și celelalte portrete parlamentare; câte ceva despre *Din viața animalelor.* (L., I, p. 355—357, 375—378).

1173. IALOWITZKY, I., *Gheorghe Panu, gălățean.* Panu e născut la Galați, după cum reiese dintr'o discuție politică din 1898, când acesta candida din partea Conservatorilor. (Ad., XLIX**, Nr. 15.899, p. 5).

1174. SĂTEANU, C., *Ce a fost partidul radical român. Contribuție la monografia lui Gheorghe Panu.* (L., II*, p. 168—169).

1175. SĂTEANU, C., *Gh. Panu. 25 de ani dela moartea sa.* (L., III**, p. 328—329).

Pârvan, Vasile

1176. BĂNCILĂ, VASILE, *Tragicul lui Pârvan și Tragicul modern.* În « *In memoria lui Vasile Pârvan* ». București, 1934, Cartea Rom., p. 28—45.

1177. BEZDECHI ȘT., *Broderii pe hlamida lui « Anaxandros ».* În *In memoria lui Vasile Pârvan,* București, 1934. Cartea Rom., p. 46—52. Pârvan a formulat o nouă explicație a tragicului din tragedia greacă.

1178. BUSUIOCEANU, AL., *Pârvan gânditorul,* Ed. II, Craiova, 1934, Ed. Ramuri 84 p. — Rec. elog. Europ. Centr., VIII, p. 656—658. MUNTEANO, B.

1179. ION, ILIE, *Un poet al neliniștii, al singurătății și tăcerii: Vasile Pârvan.* (I. M., III, Nr. 7—8, p. 113—121, IV*, Nr. 1—3, p. 55—69).

1180. TALEX, AL., *Viața lui Vasile Pârvan.* Fragment dintr'o monografie ce va apare. Despre familia și copilăria lui V. P. (Lit., II**, Nr. 14, p. 3; Nr. 15, p. 3).

1181. ZARIFOPOL, PAUL, *Plicticoase fantome.* Împotriva lui Vasile Pârvan: « monument obez al beției de cuvinte ». Mania lui pentru cuvintele sonore: cosmos, ritm; stilul lui nemțesc. Era de o totală « insensibilitate literară ». Influența lui dezastruoasă asupra scriitorilor tineri de azi. (C. L., LXVII*, p. 107—114).

Pavelescu, Cincinat

1182. PAVELESCU, CINCINAT, *Amintiri literare.* Leon Ghica Dumbrăveni și statua lui Eminescu de Sțăthe. (Br. Lit., III*, p. 80—82).

©BCU CLUJ

1183. PAVELESCU, CINCINAT, *Amintiri literare*. Întâlnirile lui cu familia regală română. (Br. lit., VI*, p. 52—55).

Petică, Ştefan

1184. BOBEŞ, M. G., *Ştefan Petică. Omul. — Valoarea operei poetice*. Biografie şi caracterizare elogioasă a poeziei lui. (Rod. N., I*, Nr. 4, p. 6—9).

1185. DRĂGAN, GABRIEL, *Ştefan Petică*. Începutul unui studiu asupra vieţii şi operei lui. (Reac. Lit., I, Nr. 1, p. 3).

1186. POPA, GEORGE, *Ştefan Petică în zodia tăcerii viorilor*. Note impresioniste despre poezia lui Şt. Petică. (Lanuri, I*, Nr. 2, p. 2—3).

Petrescu, Camil

1187. BOZ, LUCIAN, *Poezia lui Camil Petrescu*. Caracterizarea ei. (România Lit., II, Nr. 70, p. 1—2).

1188. *Petrescu, Camil*. Biografie şi bibliografie. N. în 1884 în Bucureşti. (B. C. R., V, Nr. 5, p. 2).

1189. *Petrescu, Camil, Patul lui Procust*. — Rec. elog. J. L., XXII, p. 135—136. ANTONOVICI, GH. — Rec. elog. S. d. M., X, p. 167—168. CLOPOŢEL, I. — Rec. elog. România Lit., II, Nr. 53, p. 3—4. COMARNESCU, P. — Rec. elog., V. L. VIII, Nr. 142, p. 3. DAMASCHIN, V. — Rec. elog. Azi, II, p. 682—685. GULIAN, E. — De vorbă cu autorul despre acest roman, România Lit., II, Nr. 51, p. 4. JEBELEANU, EUG. — Rec. crit. Calend., II, Nr. 340, p. 1—2. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Cv., IX, Nr. 2817, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Menţ. elog., România Lit., II, Nr. 55, p. 1—2. REBREANU, L. — Rec. elog. *Ibid.*, p. 3. SEBASTIAN, M. — Rec. elog., *Ibid.*, Nr. 45, p. 1—2. ŞULUŢIU, OCT. — Rec. elog. R. S., VII, Nr. 1—2, p. 16. VOINEA S.

1190. *Petrescu Camil, Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. — Rec. elog. Rom. Rev., XXIV, p. 68—69. FERARU, L.

1191. PREDA, G., *De vorbă cu d-l Camil Petrescu*. Despre opera lui. Critica românească. Norme de conduită scriitoricească. (V. L., VIII, Nr. 150, p. 3).

1192. SCARLAT, TEODOR, *De vorbă cu d-l Camil Petrescu*. Despre raporturile cu scriitorii contemporani, critica noastră, romanul românesc, şi despre el însuşi. (R. S., IX**, Nr. 8—9, p. 1—3).

Petrescu, Cezar

1193. GOLOPENŢIA, A., *Problematica lui Cezar Petrescu. Sociologie cu Regele Dromichet*. Răspunde criticii lui Petre Pandrea din *Azi* I privitoare la *Comoara Regelui Dromichet*, apărând concepţia şi valoarea literară a romanului. (Azi, II, p. 524—529). — Replică la această critică *Ibid.*, p. 529—533. PANDREA, P.

1194. PĂLTĂNEA, POMPILIU, *Chronique de Roumanie*. Articolul se ocupă de opera lui Cezar Petrescu. Îl socoteşte drept cel mai fecund şi reprezentativ scriitor la nostru. (Mercure de France, XLV*, Nr. 871, p. 633—639).

©BCU CLUJ

1195. PAPADIMA, OVIDIU, *Structura epicei d-lui Cezar Petrescu.* Autorul găsește că « neastâmpărul în creație îl face pe d-l Cezar Petrescu să treacă ușor peste multe din legile unei epice a cărei masivitate să înfrunte vremea ». (Gn. Rom., I, p. 316—320).

1196. *Petrescu, Cezar, Apostol.* — Rec. crit., Curent, VII, Nr. 2128, p. 3. ANTOHI, DUMITRU. — Rec. elog. R. XVI, Nr. 4762, p. 1. BOLDUR, P. — Menț., Blajul, I*, p. 40. COMȘA, N. — Rec. crit. Un., LI*, Nr. 275, p. 5. CONSTANTINESCU, M. G. — Rec. crit. V. I., I*, Nr. 2, p. 24—25. DRĂGHICI, P. — Rec. elog. Cult. Pop., V, Nr. 5—6, p. 38—47. ISPIR, M. — Rec. crit. Cv., IX, Nr. 3099, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. crit. Blajul, I*, p. 75—79. POPA, D. — Rec. elog. Curent., VI, Nr. 2095, p. 1—2. ROȘU, N. — Rec. crit. R. S., VII, Nr. 11—12, p. 23—24. STÂNCĂ, MARIA.

1197. *Petrescu, Cezar, Aurul negru.* — Rec. crit. R. F. R., I*, Nr. 10, p. 141—159. CIOCULESCU, Ș. — Rec. crit., Vr., VII*, Nr. 326, p. 7. CONSTANTINESCU, POMPILIU. — Rec. elog. Blajul, I*, p. 131—133. DIS. — Rec. crit. Azi, III*, p. 1065—1064. IONESCU, EUGEN. — Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 477, p. 1—2. VRÂNCEANU, DRAGOȘ.

1198. *Petrescu, Cezar, Cheia visurilor.* București, 1935, Ed. Cugetarea, 280 p. in-8°. — Rec. crit. A. L. A., XVI**, Nr. 768, p. 9—10. CĂLINESCU, GH. — Rec. elog. V. R., XXVII**, Nr. 5—6, p. 83—84. DOBRIDOR, ILARIU. — Rec. elog. Gn., XIV**, p. 433. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Curent., VIII**, Nr. 2624, p. 1—2. ROȘU, N. — Rec. elog. Mișc., XVIII**, Nr. 1288, p. 1. SÂNZIANU, M. — Rec. elog. R. S., IX**, Nr. 12, p. 23—26. VRIONI, A.

1199. *Petrescu, Cezar, Dumineca Orbului.* — Rec. elog. Gn. Rom., III**. p. 109—111. BUCUR, SEPT. — Rec. elog. Pag. Lit., I**, p. 588—592. DEMETRESCU, R. — Rec. elog. C. L., LXVII*, p. 1004—1006. GEROTA, C. — Rec. crit. Gn., XIV**, p. 47—48. PAPADIMA, O. — Rec. crit. Prov. Lit., II*, Nr. 11—12, p. 2122. POP, LICU. — Rec. crit. Blajul, II**, p. 155—159. POPA, DIONIS. — Rec. crit. R., XVII*, Nr. 5065, p. 1. ROBOT, AL. — Rec. crit. Ț. N., XIII*, Nr. 761, p. 2. SMÂNTÂNESCU, DAN. — Rec. elog. S. d. M., XII**, p. 50. TOMUȚA, I. — Rec. elog. F. Fr., X**, p. 41—42. VALUCA, E.

1200. *Petrescu, Cezar, Nepoata hatmanului Toma.* — Rec. crit. Prov. Lit. I, Nr. 4—5, p. 27—29. CONSTANT, EUGEN. — Rec. crit. Petr. I, p. 22—23. G. G. N. — Rec. crit. Calend., II, Nr. 269, p. 1—2. PAPADIMA, O.

1201. *Petrescu, Cezar, Oraș patriarhal.* — Rec. crit. elog. V. R., XXV, vol. 93, p. 77—78 și A.L.A., XII, Nr. 648, p. 7. CĂLINESCU, G. — Rec. elog. Azi, II, p. 779—780. DIANU, ROMULUS. — Rec. crit. Cv., IX, Nr. 2897, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. crit. R. S., VII, Nr. 7—8, p. 20—22. STÂNCĂ, MARIA. — Rec. elog. N. R., XXVIII, Nr. 105, p. 1. TITUS, N. — Rec. elog. Curent., VI, Nr. 1879, p. 1—2; Nr. 1886, p. 1—2. VRÂNCEANU, DRAGOȘ.

1202. PETRESCU, CEZAR, *Scrisoare inedită*, către V. Broască înv. în com. Rosetti, trimisă pe când era elev în clasa a III-a a liceului din Roman. (Carn. Lit., IV, Nr. 7, p. 6).

©BCU CLUJ

1203. *Romancierul Cezar Petrescu la patrusprezece ani.* Se reproduce o scrisoare a lui C. P. către N. Iorga din Dec. 1906, în care romancierul de mai târziu arată lecturile lui semănătoriste și marea admirație pentru acest curent. Trimite câteva fragmente literare pentru a fi publicate în *Floarea Darurilor.* (Cug. Cl. VII**, p. 97—99).

Pillat, Ion

1204. CANTACUZINO, ION I., *Note despre poezia lui Ion Pillat.* Poezia lui Ion Pillat are o mare unitate. Începe cu poezia simbolistă de care se desparte repede. Temele preferate sunt pentru prima epocă — până la 1919 — copilăria, amintirea, clasicismul și natura. În epoca a doua — după 1919 — reia vechile teme, cu nuanțe diferite însă. Se adaugă sentimentul religios; față de viață are o atitudine optimistă și de împăcare. Se pomenește de influența lui Rilke. Mijloacele tehnice obișnuite sunt: personificarea și «procedeul dublei raportări». A evoluat în formă în epoca a doua a creației. (R. F. R., I*, Nr. 9, p. 556—596).

1205. CIORĂNESCU, AL., *Lirica lui Jean Moréas.* La sfârșitul studiului sunt amintite câteva traduceri în românește din Moréas și se face o apropiere între acesta și poezia lui Ion Pillat. (V. R., XXVI*, Nr. 7, p. 46—54).

1206. DIMA, AL., *Aspecte și valori în poezia lui I. Pillat.* I. P. a evoluat dela poezia de pură imaginație, la poezia experienței și mediului actual. (V. R., XXV, vol. XLII, p. 249—261).

1207. DIMA, AL., *Izvorul folcloric al poeziei religioase a lui Ion Pillat.* Influențe folclorice în volumul *Biserica de altădată* din *Legendele Maicii Domnului* a lui Sim. Fl. Marian. (Gn. Rom., II*, p. 503—508). — Rec. elog., Tin. Rom., LIII**, p. 118—119. MURĂRAȘU, D.

1208. *Pillat, Ion, Caetul verde.* — Rec. anal. V. R., XXV, Nr. 1—2, p. 62. CĂLINESCU, G. — Rec. elog. Vr., VI, Nr. 270, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog. Calend., II, Nr. 275, p. 1—2; Nr. 276, p. 1—2. IONESCU, CONST. D. — Rec. crit. elog. Gn., XIII, p. 48—52. ROSENKRANZ, M. — Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 140, p. 3. VALERIAN, I.

1209. *Pillat, I., Paserea de lut.* — Rec. elog. V. R., XXVI*, Nr. 10—12, p. 74—77. BOTEZ, D. — Rec. crit. Dim., XXX*, Nr. 9835, p. 3. BOZ, LUCIAN. — Rec. elog. C. L., LXVII*, p. 371—372. CANTACUZINO, I. I. — Rec. elog., Gn. Rom., II*, p. 219—221. CHINEZU, ION. — Rec. crit., Ad., XLVIII*, Nr. 15.425. CIOCULESCU, Ș. — Rec. elog. A. L. A., XIII*, Nr. 704, p. 7. PANDREA, P. — Rec. crit. elog. Azi, III*, p. 1174—1179. ȘULUȚIU, OCTAV.

1210. *Pillat, I., Scutul Minervei.* — Rec. elog. A. L. A., XIII*, Nr. 687, p. 7 și V. R., XXVI*, Nr. 3, p. 41—43. CĂLINESCU, G. — Rec. elog., Un., LI*, Nr. 62, p. 4 HERESCU, N. I. — Rec. elog. Rm., XXVI*, p. 41—47. IONESCU, C. D. — Rec. elog. Azi, III*, p. 1057—1060. TUDOR, A.

1211. VIANU, TUDOR, *Poezia lui Ion Pillat.* Legăturile cu Macedonski. Etapele mai importante din evoluția poetului. (Pleiada, I*, p. 3—28).

©BCU CLUJ

Popa, Victor Ion

1212. *Popa, V. I., Velerim și veler Doamne.* — Rec. crit. Lan., I*, Nr. 4—6, p. 93—95. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog. Abec. I, Nr. 49—52, p. 11—13. DEMETRESCU, R. — Rec. elog. V. I., I*, Nr. 3, p. 19—20. DRĂGHICI, P. — Rec. elog. Un., LI*, Nr. 268, p. 4. PAPADOPOL, PAUL I. — Menț. V. L., VIII, Nr. 151, p. 2. P[REDA], G.

Pop-Reteganul, Ioan

1213. BĂNUȚ, A. P., *Despre Ioan Pop-Reteganul.* (Pt., XVI*, Nr. 131).

1214. PETRA-PETRESCU, HORIA, *Din viața lui Ioan Pop-Reteganul.* Amintiri din anii de școală; Pop-Reteganul era sfetnicul țăranilor; din glumele sale; cum s'a căsătorit; colaborarea la « Calicul »; moartea sa. (Ț. B., VII, p. 352—359).

1215. PETRA-PETRESCU, HORIA, *Ioan Pop-Reteganul.* Despre rolul de dascăl și naționalist al lui Pop-Reteganul. Despre opera sa culturală și literară. (Tr., LXV*, p. 382—385).

1216. POP-RETEGANUL, IOAN, *Odinioară și acum.* Sibiu, 1933. (Biblioteca poporală a Asociațiunii, Nr. 199). — Amintiri din copilărie.

1217. NETEA, VASILE, *Ion Pop-Reteganul.* Biografie și caracterizare împărțită în următoarele capitole: 1. Ion Pop-Reteganul în copilăria mea. 2. Ion Pop-Reteganul în copilăria și tinerețea lui; 3. Ion Pop-Reteganul ca învățător; 4. Ion Pop-Reteganul ca folclorist și învățător. (Progr. Cult., III, Nr. 1, p. 3—11).

Rebreanu, Liviu

1218. B[ALTAZAR], C., *O scrisoare de șantaj.* Se reproduce scrisoarea lui Ion Baldijeri a Glanetașului din com. Prislop, jud. Năsăud, către Liviu Rebreanu, în care cere să fie despăgubit fiindcă a fost « calomniat » în personajul principal din *Ion*, care a fost copiat după el. Baltazar crede că scrisoarea este un șantaj al vreunui avocat. (România Lit., III*, Nr. 60, p. 3).

1219. *Ce rămâne din Liviu Rebreanu?* Anchetă la care răspund E. Lovinescu, F. Aderca, Al. A. Philippide, Romulus Dianu, Mircea Eliade, Camil Petrescu, Octav Șuluțiu, Cicerone Theodorescu, Oscar Lemnaru, Dragoș Vrânceanu, Petru Comarnescu. (Azi, III*, p. 952—958).

1220. KEINTZEL-SCHÖN, FRITZ, *Sächsische Beziehungen in Livius Rebreanus « Ion ».* Romanul *Ion* e expresia vieții ardelenești. Plasat în jurul Bistriței, Românii sunt în imediată legătură cu Sașii. Târgurile au aspect săsesc; meseriașii sunt adesea Sași iar Românii adesea influențați de Germani, fie prin școală, fie prin armată. (Sieb. V., LVII*, p. 298—303).

1221. MASSOFF, IOAN, *Liviu Rebreanu în intimitate.* Relatări din viața intimă a scriitorului după mărturiile acestuia. Cum lucrează L. R. Întâmplări mai însemnate din viață. (R., XVI, Nr. 4490, p. 1—2).

1222. *Rebreanu, L., Jar.* — Rec. elog. C. L., LXVII*, p. 480, P. I. I. — Rec. crit. R. F. R., I*, Nr. 10, p. 178—183. CANTACUZINO, I. I. — Rec. crit. R. F. R., I*, Nr. 10, p. 141—150. CIOCULESCU, Ș. — Rec. crit. Un., LI*, Nr. 261, p. 4.

©BCU CLUJ

CONSTANTINESCU, M. GH. — Rec. crit., V. I., I*, Nr. 9, p. 19—20. DRĂGHICI, P. — Rec. crit. C. L., LXVII*, p. 785—787. GEROTA, C. — Rec. crit. Rm., XXVI*, p. 115—120. IOANID, M. D. — Rec. elog. Mişc., XXVII*, Nr. 1092, p. 1. IORDAN, AL. — Rec. crit. elog. Europe Centr., X**, p. 26—27, 43—44. MUNTEANU, B. — Rec. crit. A. L. A., XIII*, Nr. 705. PANDREA, P. — Rec. crit. Blajul, I*, p. 294—298. POPA, DIONIS. — Rec. elog. F. Fr., IX*, p. 104—107. VALUCA, E.

1223. ADERCA, F., *Ţăranii lui Rebreanu. Cu prilejul romanului « Răscoala »*. Elogiul artei lui R. (Ad., XLVII, Nr. 15.075, p. 1—2).

1224. *Rebreanu, L., Răscoala.* — Rec. elog. Ad., XLVIII, Nr. 15.075, p. 1—2. ADERCA F. — Rec. elog. Abec., I, Nr. 13—14, p. 6—8. BARDEŞ, SILVIU. — Rec. elog. Gn. Rom., I, p. 32—33. BREAZU, I. — Rec. elog. V. R., XXV, Nr. 1—2, p. 60—62 şi A. L. A., XII, Nr. 634, p. 1. CĂLINESCU, G. — Rec. crit., Ad. XLVII, Nr. 15.044, p. 1—2. CIOCULESCU, Ş. — Rec. elog. S. d. M., X, p. 13. CLOPOŢEL, I. — Rec. elog. Vr., VI, Nr. 278, p. 12. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog., J. L., XXII, p. 137—138. DRUMUR, G. — Rec. elog. Calend., II, Nr. 279, p. 2. IONESCU, C. D. — Rec. elog. N. R., XXVIII, Nr. 11, p.1. LASCAROV-MOLDOVANU, AL. — Rec. elog. C. Cet., I, p. 38—40. PAVELESCU, ST. — Rec. elog. Cv., IX, Nr. 2796 şi 2803, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog. România Lit., II, Nr. 64, p. 2. PETRAŞINCU, D. — Rec. elog. A. L. A., XII, Nr. 635, p. 7. PHILIPPIDE, AL. A. — Rec. elog. V. R., XXVI, Nr. 1, p. 40—44. PUŞCARIU, E. — Rec. elog. R., XVI, Nr. 4499, p. 1—2. ROBOT. AL. — Rec. elog. R. S., VII, Nr. 7—8, p. 18—19. SCARLAT, T. — Rec. elog. Ad., XLVII, Nr. 15.199, p. 1—2. SIMIONESCU-RÂMNICEANU, M. — Rec. elog. C. L., LXVI, p. 285—288. STRUŢEANU, ŞC. — Rec. elog. Azi, II, p. 675—677. ŞULUŢIU, O. — Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 141, p. 3. VALERIAN, I.

Robeanu, T.

1225. FOTINO, GEORGE, *George Popovici, un istoric al vechiului drept românesc.* În *Ac. Rom. Mem. Secţ. Ist.*, Seria III, tom. XVI, p. 103—158. — Se menţionează elogios şi opera poetică a lui G. P., publicată sub pseudonimul T. Robeanu.

Sadoveanu, Mihail

1226. COSTIN, LUCIAN, *Din viaţa scriitorilor. Ceasuri literare cu d-l Mihail Sadoveanu.* Relatează convorbirea pe care a avut-o, în 1932, cu S. privitoare la folclorul românesc. (Ban. Lit., I*, Nr. 7, p. 1—3).

1227. DONEA, VALER, *Viaţa, personalitatea şi opera lui Mihail Sadoveanu.* Despre copilăria, viaţa în familie şi cariera scriitorului; despre caracterul, preferinţele, lecturile, familia, felul de viaţă dela Copou. Despre felul în care scrie Sadoveanu; inspiraţia şi izvoarele. Cele mai multe modele le-a luat din vieaţa, din întâmplările sale personale. Cele mai multe personagii se pot identifica printre cunoscuţii săi, modificaţi de imaginaţia scriitorului. (A. L. A., XIV**, Nr. 767, p. 1—2; Nr. 768, p. 3; Nr. 769, p. 3—4; 770, p. 3—4; Nr. 771, p. 3—4).

©BCU CLUJ

1228. LOVINESCU, VASILE, *Esoterismul în opera d-lui Mihail Sadoveanu*. Scriitorul introduce în unele din paginele sale esoterismul de natură dacică, inițiind unele personaje: Breb Ile Huțan, în anumite ritualuri vechi dacice. (A. L. A., XIV**, Nr. 781, p. 3).

1229. MUNTEANO, B., *Mihail Sadoveanu, chasseur nostalgique*. Evocarea trecutului și iubirea pentru natură caracterizează opera lui Sadoveanu. În *Țara de dincolo de negură* pe care recensentul o analizează, aceste două trăsături apar în mod clar. (Europe Centr., XII**, p. 599—601).

1230. MUNTEANO, B., *Un grand conteur roumain: Mihail Sadoveanu*. « Unul dintre cei mai mari povestitori ai timpului de față și ai tuturor timpurilor ». Natura și în deosebi pădurea a găsit în S. un interpret cum puțini se pot afla alții în literatura universală. Secretul arteilui este simplicitatea. (Europe Centr., IX*, p. 175—177).

1231. *Sadoveanu, Mihail, Cele mai vechi amintiri*. — Rec. anal. Pag. Lit., II**, p. 88—89. DEMETRESCU, ROMULUS.

1232. *Sadoveanu, M., Creanga de aur*. — Rec. crit. Blajul, I*, p. 167—171. MIREA, V. — Rec. elog. A. L. A., XIII*, Nr. 697, p. 7. PANDREA, P.

1233. SADOVEANU, M., *Cu domnul — de vorbă despre vânătoare și anumite rânduieli vânătorești*, (A. L. A., XIII*, Nr. 705, p. 3).

1234. *Sadoveanu, Mihail, Frații Jderi*. — Rec. elog. V. R., XXVII**, Nr. 5—6, p. 125—126. B[YCK], J. — Rec. crit. A. L. A., XIV**, Nr. 755, p. 4—10. CĂLINESCU. — Rec. crit., Un., LII**, Nr. 164, p. 4. CONSTANTINESCU, M. G. — Rec. crit. Pag. Lit., II*, Nr. 158—161. DEMETRESCU, R. — Rec. crit. Mișc., XXVIII**, Nr. 1254, p. 1. SÂNZIANU, M. — Rec. crit. F., II**, Nr. 7—8, p. 96—97. ȘULUȚIU, OCT.

1235. *Sadoveanu, M., Locul unde nu s'a întâmplat nimic*. — Rec. anal. A. L. A., XII, Nr. 650, p. 9. CĂLINESCU, G. — Rec. elog. Ad., XLVII, Nr. 16.150, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. crit. Vr., VI, Nr. 292, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. Cv., IX, Nr. 2911. p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. crit. Calend., II, Nr. 398, p. 1—2. PAPADIMA, O. — Rec. crit. R. S., VII, Nr. 7—8, p. 22. RĂDUCANU, I. D. — Rec. elog. C. L. LXVI, p. 586—589. STRUȚEANU, SC.

1236. *Sadoveanu, M., Nopțile de Sânziene*. — Rec. crit. A. L. A., XIV**, Nr. 735, p. 1—2. CĂLINESCU, G. — Rec. elog. A. L. A., XIV**, Nr. 743, p. 2. COLIU, E. — Rec. elog. Pag. Lit., I**, p. 657—659. DEMETRESCU, R. — Rec. elog. G. C., IV**, Nr. 7—8, p. 1. LASCAROV-MOLDOVANU, AL. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 57. LEAHU, M. — Rec. crit. Ț. N., XIII, Nr. 755, p. 2. PANTAZESCU, DAN. — Rec. crit. Gn., XIV**, p. 48—49. PAPADIMA, O. — Rec. crit. Mișc., XVII**, Nr. 1133, p. 1—2. SÂNZIANU, M.

1237. *Sadoveanu, Mihail, Paștile blajinilor*. București, 1935. Ed. Cartea Românească, 212 p., in -8°. — Rec. elog. V. R., XXVII**, Nr. 11—12, p. 89—91. P. NICANOR ET CO. — Rec. crit. Curent., VIII**, Nr. 2833, p. 1—2. ROȘU, N.

1238. *Sasoveanu, M., Soarele în baltă sau Aventurile șahului*. București, 1933, Ed. Adevărul. — Rec. elog. Gn. Rom., I, p. 290—291. CARANICA, N. —. Rec. elog., Ad., XLVIII, Nr. 15.300, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. elog.

©BCU CLUJ

V. L., VIII, Nr. 148, p. 3. DAMASCHIN, V. — Menț. crit. Herald, I, p. 13. M. N. — Rec. crit., Cv., IX, Nr. 3044, p. 1—2. PAPADIMA, O. — Rec. elog. C. L. LXVI, p. 817—818. STRUȚEANU, SC.

1239. *Sadoveanu, Mihail, Viața lui Ștefan cel Mare.*— Menț. V. L., VIII*, Nr. 159, p. 4. A. P. — Rec. crit. G. C., IV*, Nr. 5, p. 4. ALEXIU, ST. — Rec. elog. Ad., XVIII*, Nr. 15.550, p. 1—2. CIOCULESCU, Ș. — Rec. crit., Vr., VII, Nr. 351, p. 10. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. elog. Ad., XLVIII*, Nr. 14.469, p. 1. EFTIMIU, V. — Menț. elog. V. I., I*, Nr. 9, p. 22. F[ELEA], I. V. — Rec. elog., Mișc., XXVII*, Nr. 1041, p. 1. GEORGESCU, I. — Rec. crit. Ț. N., XIII*, Nr. 617, p. 2. M. P.

1240. *Sadoveanu, M., Uvar.* — Rec. crit. V. R., XXV, Nr. 1—2, p. 60. CĂLINESCU, G. — Rec. crit. Prov. Lit., I, Nr. 6, p. 17—19. CONSTANT, EUG. — Rec. elog. Vr., VI, Nr. 272, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP. — Rec. crit. Cv., IX, Nr. 2769, p. 1—2. PERPESSICIUS. — Rec. elog. S. d. M., X, p. 82. TOMUȚA, I.

1241. ȚIMIRAȘ, NIC., *Amintiri.* Despre revista *Viața Nouă*, întemeiată de autor și câțiva prieteni la București în 1898. Acolo și-a făcut M. Sadoveanu debutul literar cu bucata « Dușmanul ». (Cet., I**, Nr. 1, p. 1—3).

Săulescu, M.

1242. DUMITRESCU, GEORGE, *Mihail Săulescu.* M. Săulescu a fost un gânditor și totodată un liric. Un veșnic nemulțumit cu sine însuși, un poet mistic a cărui gândire sensibilă era într'o perpetuă căutare. Prin opera sa poetică merge pe linia marilor gânditori ai liricei noastre. (Vr., VIII**, Nr. 415, p. 13).

1243. SORBUL, MIHAIL, *Mihail Săulescu.* Câteva amintiri despre Săulescu și despre cercul literar dela *Convorbiri critice.* (România Lit., II, p. 1—2).

Șincai, Gheorghe

1244. DĂIANU, Dr. ILIE, *O scrisoare a lui Gheorghe Șincai către oficiul (magistratura) comitatului Solnocul de mijloc, în Zalău, dela anul 1789.* Cuprinde chestiuni privitoare la averea bisericii și a școlii din comuna Guruslăul mic. (Blajul, I*, p. 547—548).

1245. LUPU, Dr. NICOLAE, *O scrisoare a lui Gheorghe Șincai dela 26 Mai 1797, către episcopul Ioan Bob, pentru a fi reprimit în viața călugărească și în Mânăstirea Sfintei Treimi dela Blaj, pe care o părăsise înainte cu câțiva ani.* Se dă textul scrisorii în latinește și românește. (Blajul, I*, p. 73—74).

Slavici, Ioan

1246. CIUHANDU, GH., *Ioan Slavici ca pedagog.* Comentarea unor articole, publicate de Ioan Slavici în *Speranța* (1871) și *Lumina* (1873, 1874) din Arad. (Hot., II**, Nr. 12, p. 15—16).

1247. PHILIPPIDE, AL., *Slavici și stilul ardelean.* Se observă o totală lipsă de preocupare stilistică la Slavici. Are în schimb un vocabular pur, aspru, perfect adaptat personagiilor sale. El a redat viața țărănească înaintea semănătorismului.

©BCU CLUJ

Slavici e reprezentantul tipic al scriitorului ardelean. (A. L. A., XIV**, Nr. 782, p. 1).

1248. POP, AUGUSTIN, *Slavici.* După zece ani (1935) dela moartea lui Slavici problema operei lui nu e rezolvată. « Valoarea acestei opere trebue căutată în accentuata funcție educatoare și istorică ». (C. L., LXVIII**, p. 323—326).

1249. SLAVICI, ELEONORA, *Apărarea unui proces sufletesc.* Prețioase contribuții la biografia și fisionomia morală a lui Ioan Slavici, după notele acestuia, sau după *Fapta omenească*, lucrarea lui publicată în *Tribuna*, 1888. (Hot., II**, Nr. 12, p. 3—13).

Stamate, Constantin

1250. DVOICENCO, E., *Viața și opera lui C. Stamati. Contribuțiuni după izvoare inedite.* București, [1933], Tip. Cartea Rom., 168 p. in -8°. (Bibl. « Institutului de Istorie literară și folclor », 2).— Biografie. Fiii lui Stamati. Contribuții la activitatea literară a lui C. Stamati. Influențe rusești în opera lui: Jukovski, Pușkin, Lermontov.— Anexe: Documente de interes biografic.— Rec. anal. DR., VIII**, p. 260—261. BIRIȘ, G. I.— Raport pentru premierea lucrării. Ac. Rom. Anale, LIV, p. 126. BOGDAN-DUICĂ, G.— Rec. crit. elog. R. I., XX*, p. 269—270. IORGA, N.— Rec. elog. V. Bas., II*, p. 124—125. NEGRESCU, I.— Menț. elog. Blajul, I*, p. 131, STOICA, V.— Rec. elog. Tin. Rom., LII*, p. 304—305. TOMUȚA, I.

1251. GOROVEI, ARTUR, *Constantin Stamati.* Stabilește anul nașterii (1797), al căsătoriei lui cu Catinca, fata căminarului Tudurache Ciurea (1826) și al morții sale (1869). Câteva familii înrudite cu Stamati. (Ac. Rom. Mem. Secț. Lit., S. III, tom. VI, p. 319—329, mem. 9).

Stere, Constantin

1252. NEUMAN, JUSTIN, *Despre romanele lui Stere.* « Sumară apreciere psihologică a temperamentului revoluționar ». (Ad., XLVIII*, Nr. 15.623, p. 5—6).

1253. SĂTEANU, C., *Stere portretist.* Colaborator la *Liberalul*, se impune ca portretist. În *Necuviințe literare* a dat adevărate « schițe după natură ». Un autoportret. (Ad., XLVIII*, Nr. 15.577, p. 5.).

1254. *Stere, C., In preajma revoluției.*— Rec. elog. Br. Lit., I, p. 142—144. BRANISCE-CĂLIMAN, VALERIA.— Rec. crit. Gn. Rom., II*, p. 588—590. CHINEZU, I.—Rec. elog., Ad., XLVIII*, Nr. 15.560 și XLIX**, Nr. 15.756. CIOCULESCU, Ș.— Rec. crit. Obs., VI, p. 28—29. FROLLO, MIA.— Rec. crit. Tin. Rom., LI, p. 284—286. GEROTA, C.— Rec. crit. Mișc., XXVII, Nr. 1111, p. 1. IORDAN, AL.— Rec. elog. V. Bas., IV**, p. 614—623, 677—686, 738—748. NICU, AL. M.— Rec. elog. Ad., XLVIII*, Nr. 15.614, p. 1. PANDREA, P.— Rec. crit., Gn., XIII*, p. 153—157 și XIV**, p. 45—50. PAPADIMA, OV.— Rec. crit. R., XVIII*, Nr. 5257, p. 1. SEBASTIAN, M.— Rec. elog. C. L., LXVI, p. 186—193. STRUȚEANU, SC. —Rec. elog. F., I*, Nr. 7, p. 90—93 și II*, Nr. 4, p. 83—84, și V. L., VIII, Nr. 142. ȘULUȚIU, OCT.

©BCU CLUJ

Străjanu, Mihail

1255. SMÂNTÂNESCU, DAN C., *Un uitat: Mihail Străjanu.* Biografie. Născ. în 1841 în Tiur, lângă Blaj. Studii la Paris și Giessen. Profesor la Craiova. Privire critică asupra studiilor și articolelor sale pedagogice, literare și filosofice. Se comentează și articole apărute în reviste și ziare. La sfârșit *Bibliografia* operelor care nu se găsesc în *Contribuții* de G. Adamescu. (A. O., XIII*, p. 20—30).

Teliman, Mihai

1256. NASTASI, CONST., *Mihai Teliman soldat.* Rectificări biografice. (F. Fr., VIII, p. 156—158).

Teodoreanu, Ionel

1257. DONEA, VALER, *Ionel Teodoreanu.* Un interview luat autorului. De reținut mărturisirea acestuia despre felul în care scrie. (A. L. A., XIV**, Nr. 785, p. 9).

1258. PANDREA, PETRE, *Despre sociologia literaturii lui Ionel Teodoreanu.* Convingerile politico-sociale ale acestuia sunt demofile și progresiste. (V. R., XXVI), Nr. 8, p. 51—58).

1259. SCARLAT, TEODOR, *De vorbă cu Ionel Teodoreanu.* (R. S., VII, Nr. 9—10, p. 1—2).

1260. TEODOREANU, IONEL, *Crăciunul dela Silvestri.*— Rec. elog. Lit., II*, Nr. 14, p. 4. ALEXANDRESCU, M.— Rec. elog. Azi, III*, p. 1152—1154. BUCUR, SEPT.— Rec. crit. elog. C. L., LXVII*, p. 1014—1016. C.— Rec. crit. A. L. A., XIII*, Nr. 728, p. 9—10. CĂLINESCU, G.— Rec. crit. Un., LI*, Nr. 331, p. 4. CONSTANTINESCU, M. GH.— Rec. crit. Pag. Lit., I*, p. 619—661. DEMETRESCU, R.— Rec. elog. Blajul, II**, p. 170—172. DIS.— Rec. crit. elog. V. R., XXVI*, Nr. 21—24, p. 82—83. DOBRIDOR, I.— Menț. V. L., VIII*, Nr. 164. GROZIA, ED.— Rec. crit. Gn., XIV**, p. 50—51. IONESCU, CONST. D.— Rec. crit. Gn. Rom., II*, p. 650—652. PAPADIMA, O.— Rec. elog. R., XVII*, Nr. 5051, p. 1. ROBOT, AL.— Rec. elog. F., I*, Nr. 7, p. 86—90. ȘULUȚIU, O.— Rec. crit. Ț. N., XIII*, Nr. 725, p. 2. SURU, MIRON.— Rec. elog. S. d. M., XII**, p. 25. TOMUȚA, I.—

1261. *Teodoreanu, Ionel, Golia.*— Menț. crit. Herald, I, p. 13—14. BÂRNA, VLAICU.— Rec. elog. Br. Lit., II, p. 13—14. BRANISCE-CĂLIMAN, VALERIA.—Rec. crit., V. R., XXVI*, Nr. 1, p. 36—39 și A. L. A., XII, Nr. 682, p. 7. CĂLINESCU, G.— Rec. crit. Un., LI*, Nr. 303, p. 4. CONSTANTINESCU, M. GH.— Rec. crit. Lan.. I*, Nr. 4—6, p. 98—100 și Vr., VI, Nr. 318, p. 21. CONSTANTINESCU, POMP — Rec. elog. Abec., I, Nr. 31—32. DEMETRESCU, R.— Rec. elog. Curent., VI, Nr. 2077, p. 1—2. DIANU, R.— Rec. crit. Cv., IX, Nr. 3085, p. 1—2. PERPESSICIUS.— Rec. crit., C. L., LXVI, p. 907—911. STRUȚEANU, ȘC.— Rec. elog. Abec., I, Nr. 41—44, p. 11—13. TODORAN, D.— Rec. crit. Azi, III, p. 867. VRÂNCEANU, DRAGOȘ.— Rec. elog. R. S., VII, Nr. 11—12, p. 20—21. VRIONI, A.

©BCU CLUJ

Țichindeal, Dimitrie

1262. FIERĂSCU, C., *D. Țichindeal. Contribuție documentară.* Se comentează 19 scrisori inedite adresate de D. Țichindeal lui Moise Nicoară în anii 1815, 1816 și 1817, prețioase pentru biografia lui Ț. în ultimii ani ai vieții și pentru rolul lui de redeșteptător național la granița de Vest (F., Seria III, An. I., Nr. 4, p. 46—57).

Ureche, V. A.

1263. *Urechia, V. A., Legende române. Cu un studiu introductiv de* ION HOREA RĂDULESCU București, [1934 ?]. Tip. Rom. Unite, 268, p. in -16°.— Se reproduce, cu unele modificări, ediția din 1891. Bogată introducere despre viața și opera lui V. A. U. Bibliografie. Se dă și lista periodicelor la care a colaborat. — Rec. elog. Ath., I, p. 286—288. POPOVICI, D.

Vlad-Delamarina, Victor

1264. TOPLICEANU, TR., *Victor Vlad-Delamarina.* Contribuții la un studiu asupra poetului bănățean. A. Biografie; B. Introducere la un studiu asupra poeziei lui Victor Vlad-Delamarina (Luc., I**, p. 74—77).

Vlahuță, Al.

1265. AXENTE, MIHAIL, *Alexandru Vlahuță punct de legătură între romantism și semănătorism.* Autorul încearcă să arate că A. Vl. este la răscrucea a două epoci literare. (Lanuri, I*, Nr. 6, p. 5).

1266. BRĂILOIU, CONST., *Scrisorile lui Vlahuță către Kiriac.* Se reproduc, cu un comentar, 16 scrisori inedite din 1892—96, ale lui Al. Vlahuță către compozitorul Kiriac din care se vede interesul pe care l-a purtat poetul pentru acest muzician. (Muz. Poez., I**, Nr. 1, p. 22—28).

1267. NEGOESCU, I., *Istoria școalelor din Târgoviște.* Târgoviște, 1933. Tip. « Dâmbovița ». 88 p. in -8°.— Pag. 59—62: Alexandru Vlahuță, profesor la Târgoviște (1880—1882).

1268. ȘERBOIANU, C. I., *Cornelia Paisescu și « moșul » ei, Mardarie Vlăhuță.* La mânăstirea Agapia, trăiește — în mare mizerie — bătrânul călugăr Mardarie Vlăhuță, fratele mai mare al poetului Alex. Vlahuță. Scrie proză și versuri. (Un., L, Nr. 185, p. 4).

1269. SANIELEVICI, H., *Vlahuță.* Creațiunea lui principală este romanul *Dan,* unul din extrem de puținele romane bune din literatura noastră. *Dan* este un roman cu desăvârșire original și specific românesc. Vlahuță a simțit « dureros de adânc » nedreptățile societății, problemele ei și frumusețile naturii. (Ad., XLIX**, Nr. 15.635, p. 1—2).

1270. SUCHIANU, I., *O masă la Vlahuță.* Evocări despre Caragiale, care improviza cu multă măestrie, dar nu fixa totul în scris. Despre un basm improvizat la un banchet în casa lui Vlahuță, pe care S. n'a mai putut să-l reconstituiască,

©BCU CLUJ

dar a cerut câteva relații dela Caragiale prin ministrul dela Berlin, Const. Antoniade. (Un., L, Nr. 171, p. 4).

1271. TOROUȚIU, I. E., *Alexandru Vlahuță*. În refugiu, Vlahuță este preocupat de situația de pe front și de viitorul țării și al omenirii și compune două poezii ce cuprind toată tragedia vremii. (F. Fr., X**, p. 33—39).

1272. VLAHUȚĂ, AL., *In pragul vieții*. Scrisoare inedită către o tânără fată, în preajma căsătoriei. (Pag. Lit., I*, p. 485—487.

Voiculescu, V.

1273. CRAINIC, NICHIFOR, *Omagiu poetului Voiculescu*. E unul dintre cei mai mari poeți ai *Gândirii*. Inspirația lui e realistă și suavă. (Calend., II, Nr. 523, p. 2).

1274. CREVEDIA, N., *Poezia românească a lui V. Voiculescu*. Voiculescu este un înnoitor de expresie, având cele mai neaoșe cuvinte pline de o sănătate rurală. (Calend., II, Nr. 523, p. 2).

1275. MIHĂESCU, GIB I., *Dramele și drama poetului V. Voiculescu*. Voiculescu ne-a dat o dramă țărănească realistă și dură, *Fata Ursului*. El a revărsat pe scenă oameni vii și firești vlăstare ale brazdei noastre. (Calend., II, Nr. 523, p. 2).

1276. PROTOPOPESCU, DRAGOȘ, *Un delfic al poeziei [Voiculescu]*. Articol elogios. (Calend., II, Nr. 523, p. 2.)

1277. VLĂDESCU, TOMA, *Poezia lui Vasile Voiculescu*. Plutind între real și ideal, transfigurând materia și spiritul prin expresia clasică, laborios cizelată; câștigat creștin, după lupte lăuntrice, poetul Voiculescu scrutează pasionat umbrele dela baza ființei umane și tâlmăcește realitățile incerte, pe plan ideal. (Gn. XIV**, p. 309—316).

1278. *Voiculescu, V.*, Biografie și bibliografie. Născ. Nov. 1884, la Pârscov, jud. Buzău. (B. C. R., V, Nr. 10, p. 2).

1279. *Voiculescu, V., Destin.* — Rec. elog. Br. Lit., II, p. 14—15. FOCȘENEANU, I. — Rec. crit. N. R., XXIX, Nr. 30, p. 1. LASCAROV-MOLDOVANU, AL. — Rec. elog. Calend., II, Nr. 321, p. 1—2. PAPADIMA, O. — Rec. elog. Azi, III, p. 1162—1164. ROSENKRANZ, M.

1280. *Voiculescu, G., La pragul minunii.* — Rec. elog. V. R., XXVI*, Nr. 3, p. 43—44. CĂLINESCU, G.

Vulcan, Iosif

1281. PAPADIMA, O., *Iosif Vulcan la Oradea*. Astra să restitue Casei Naționale din Oradea, moștenirea lui Iosif Vulcan. (F., Seria III, A. II**, Nr. 5—6, p. 11).

1282. TULBURE, GH., *Dela Iosif Vulcan până la noi*. Cu prilejul reapariției revistei *Familia* se face elogiul lui Iosif Vulcan, pentru activitatea lui culturală dela frontiera de Vest a românismului (F., Seria III, An. I*, Nr. 1, p. 5—9).

Xenopol, A. D.

1283. BOTEZ, OCTAV, *Alexandru Xenopol și problema culturii românești*. Se comentează scrisorile lui Xenopol din Torouțiu, *Studii și documente literare II*,

©BCU CLUJ

din care se vede cum acesta se opunea scepticismului și criticii excesive a lui Maiorescu. Aceste idei « profunde și ingenioase » n'au fost fructificate însă în evoluția ideilor generației Junimei. (Gd. Vr., II, Nr. 9, p. 1—7).

1284. POP, LICU, *Un filosof al istoriei: Al. Xenopol.* Sibiu, 1935. Tip. Dacia-Traiană, 28 p. in -8o. (Publicațiile grupării intelectuale « Thesis »). — Conferință.

Zamfirescu, Duiliu

1285. BOTEZ, OCTAV, *In jurul corespondenței lui Duiliu Zamfirescu.* Cum apare D. Z. din scrisorile publicate în monografia lui N. Petrașcu și în *Studii și documente literare*, ca om și literat. (A. L. A., XII, Nr. 676, p. 1—2).

1286. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Duiliu Zamfirescu.* Despre poezia lui. (Ad., XLVIII*, Nr. 15.485, p. 1—2).

1287. EFTIMIU, VICTOR, *Duiliu Zamfirescu.* Cu ocazia reprezentării comediei lui *O amică.* (Ad., XLVIII*, Nr. 15.413, p. 1—2).

1288. [*Isopescu, Cl., Il poeta Duilio Zamfirescu a Napoli.* (Extr. din *Atti R. Accademia Arheol. Lettere e Belle Arti.* Nuova Serie. Vol. XIII, 1933—1934. Parte seconda. Napoli, 1933, 25 p.]. — Menț. elog. Rev. Ist. Rom., IV*, p. 381. SIMONESCU, DAN.

1289. MAIORESCU, TITU, *Insemnări zilnice despre Duiliu Zamfirescu.* Note de jurnal în legătură cu discursul de recepție al lui D. Z. dela Academie, discuțiile lui T. M. cu Z.; cum a decurs ședința Academiei în care a fost citit discursul. Se reproduce ciorna unei scrisori a lui T. M. către D. Z. din 6.IV.1909. (C. L., LXVII*, p. 864—865).

1290. MILCOVICI, ZINCA, *Pe marginea unei cărți de Duiliu Zamfirescu.* Despre *Lydda.* Analiza ei elogioasă. (A. L. A., XIII*, Nr. 276, p. 6).

1291. PETRAȘCU, N., *Duiliu Zamfirescu.* Cuvântare la Radio cu prilejul împlinirii a zece ani dela moartea poetului, plină de amintiri din viața lui D. Z., cu care autorul a fost prieten. (R. S., VII, Nr. 3—4, p. 2—7).

1292. RARINCESCU, MARIANA, *Duiliu Zamfirescu și Italia.* Influența Italiei orientează începuturile romantice ale lui Duiliu Zamfirescu spre clasicism. Poezia sa devine armonică, plină de sobrietate, echilibru, frumusețe pură; întreaga Italie se reflectă în poezia sa, dar paralel lucrează și la romanele cu inspirație românească. Leopardi și Carducci sunt poeții săi favoriți din care și traduce. (St. It., I, p. 37—75).

1293. ȘEICARU, PAMFIL, *Săptămâna cărții.* Articol închinat lui Duiliu Zamfirescu cu o privire generală asupra activității lui literare. (Curent., VII*, Nr. 2253, p. 1).

1294. [*Silvestri-Giorgi, A., Duilio Zamfirescu.* Extr. din *Convivium.* Torino, 1934, 22 p.] — Menț. elog. Rev. Ist. Rom., IV*, p. 412. SIMONESCU, DAN.

1295. STĂNESCU, CONST. N., *Duiliu Zamfirescu traducător din italienește.* Traduce din Leopardi și Carducci. Traducerile sunt slabe. Zamfirescu redă greșit cuvinte și sensuri. Tălmăcirile lui n'au nici concizia, nici plasticitatea originalelor, ele rămân doar cu o valoare istorico-literară. (St. It., II**, p. 187—205).

©BCU CLUJ

1296. ZAMFIRESCU, D., *Către fiul său Alexandru*. Scrisoare inedită, în limba franceză, din 15 Ianuarie 1921. (R. S., VII, Nr. 3—4, p. 7).

1297. ZAMFIRESCU, DUILIU, *Poezii*. Ediție comentată de MARIANA RARINCESCU. Craiova, 1934. Ed. Scrisul Românesc, 348 p. in -8°. — Bogată introducere despre viața și opera — mai ales poezia — lui D. Z. Bibliografia operelor poetice și a articolelor privitoare la ele. Sunt reproduse vol. *Alte orizonturi*, *Imnuri păgâne*, *Poezii nouă*, *Pe Marea Neagră*, *Miriță*. Se dau și traduceri din Leopardi și Carducci, apoi unele poezii risipite în reviste.— Rec. elog. C. T. C., XV*, p. 126. BAICULESCU, G.— Rec. elog. Gn. Rom., II*, p. 313 și DR., VIII**, p. 250. BREAZU, I.— Rec. elog. R. F. R., I*, Nr. 8, p. 396—414. CIOCULESCU, Ș.— Rec. elog. C. L., LXVII*, p. 784—785. IORDAN, AL.— Rec. elog. A. L. A., XIII*, Nr. 708, p. 9. PANDREA, P.— Rec. elog. Gn., XIV**, p. 110. PAPADIMA, O.— Rec. elog. Un., LI*, Nr. 163, p. 4. PAPADOPOL, P. I.— Menț. elog. Tin. Rom., LII*, p. 336. POPESCU, G.— Rec. elog. Ț. N., Nr. 595, p. 2. SMÂNTÂNESCU, DAN.

1298. ZAMFIRESCU, DUILIU, *Poezii inedite*. O poezie fără titlu și două strofe dintr'un autograf. (R. S., VII, Nr. 3—4, p. 8).

1299. ZAMFIRESCU, D., *Poezie și proză*. Cu o introducere de G. DIMITRIU. Focșani, [1933 ?]. Tip. Vasile N. Nanu. 32 p. in -8°.— Antologie din poeziile, nuvelele, studiile, piesele și romanele lui D. Z. precedate de o biografie și o caracterizare a lui.

1300. ZAMFIRESCU, D., *Romanul Comăneștilor*. I. *Viața la țară*. Ediție comentată de MARIANA RARINCESCU. Craiova, [1935], Ed. Scrisul Rom., XLVII + 208 p., in -8° (Col. Clasicii români comentați).— Este reprodus textul ediției din 1922. În note se dau modificările față de edițiile din 1894 și 1898. Sunt reproduse și prefețele dela ed. I, IV și V. În studiul introductiv: despre « Începuturile romanului românesc », « Primele romane ale lui D. Z. » și o analiză a *Viețîi la țară*. Bibliografia romanelor apărute înainte de *Viața la țară*, a romanelor lui D. Z. și a studiilor privitoare la ele. — Menț. crit. DR., VIII**, p. 250. BREAZU I. — Menț. crit. R. I., XXI**, p. 173. IORGA, N.

SINTAXĂ

1301. BYCK, J., *La répétition en roumain*. Se analizează repetiția numai ca procedeu sintactic, nu și stilistic. Deosebește o repetiție *imediată* și una la *distanță*, *repetiția frazei*. Din punct de vedere al funcțiunii, există o repetiție *subiectivă* și una *obiectivă*. Fiecare din aceste grupări cuprinde o serie de alte clasificări care arată felul în care se face repetiția și sensul pe care-l dă. (Bull. Ling., II*, 67—85).

1302. FECIORU, D., *« De », « din » și « al » la numele scriitoriilor creștini*. Se întrebuințează greșit forma « de ». Corectă este forma « al » când e vorba de un episcop: Ciril *al* Alexandriei și forma « din » când e vorba de un scriitor: Climent *din* Alexandria. (R. Lum., V, p. 102—104).

1303. NICHOLSON, G. G., *Origine de la conjonction si*. Conjuncția romanică *se* < lat. *sit*, persoana III-a a subjonct. *esse* și nu dela *si* cum s'a crezut multă vreme. Acest fapt îl dovedește mai ales limba română prin conjuncția *să* < *se*.

©BCU CLUJ

Meyer-Lübke vede în propoziţiuni cu *să* urmele unei propoziţiuni condiţionale incomplete. Nicholson arată că *să* nu e conjuncţie, iar propoziţiunile cu *să* sunt juxtapuneri, limba română urmând aci de aproape latina. Limba română a trebuit să recurgă la *să* < *se* < *sit* pentru a deosebi subjonct. de indicativ, în propoziţiuni ca: *rog vii*. Ceea ce dovedeşte mai ales etimologia lui *să* < *sit* este imperativul. *Să* mai conservă caracterul său verbal în propoziţiuni independente care arată o dorinţă, după analogia verbelor latine. În propoziţiile finale cu: *ca să*, autorul vede pe latinescul: *ut sit*. (Romania, LXI**, p. 3—16).

1304. *Paul I. Radu, Flexiunea nominală internă în limba română.* — Recensie critică. Combate părerea lui Paul care susţine originea dacică a articolului în româneşte. Recensentul atrage atenţia asupra înfăţişerii neglijente a lucrării. Bull. Ling., I, p. 113—116. GRAUR, AL.

1305. PAUL, RADU I., *Un răspuns şi o punere la punct.* Cluj, 1933, Tip. Gh. Ghili, 20 p. in -8°.—Replică criticii făcute de Al. Graur în Bull. Ling., I, lucrării autorului *Flexiunea nominală internă în limba română.*

1306. ROCHER, KARL, *Der Auschuck von Ortsbestimmungen als Antwort auf die Frage «wo» und «wohin» im Romanischen.* Priveşte într'o mică măsură şi sintaxa românească. (Z. R. Ph., LX**, p. 177—180).

1307. SANDFELD. KR.., *Note de syntaxe comparée des langues balkaniques.* Se ocupă de particolele alb. *gë, të*, rom. *ca să*, gr. *ὅτι νά* şi bulg. *че da*, prin care se introduc atât propoziţiuni finale cât şi completive. În româneşte aceste construcţii sunt vechi şi se găsesc în dialectele aromân şi meglenit. Etimologia pentru rom. *ca* e lat. *quia*. Aceste construcţii îşi au originea în greaca medievală; în greaca modernă au dispărut. (Rev. Et. Balk., Anul I*, t. I, p. 100—107).

STILISTICĂ

1308. BASSARABESCU, I. A., *Literatura sportivă şi sportul literar.* Critica terminologiei şi a stilului din articolele sportive. Numeroase exemple. (A. L. A., XIII*, Nr. 704, p. 5, Nr. 705, p. 5).

1309. BIBERI, ION, *O nouă alchimie verbală?* Noul limbaj poetic este o expresie a spiritualităţii moderne. Analiza câtorva din procedeele acestui limbaj: ritmul, monologul interior, etc. (Azi, IV*, p. 1826—1836).

1310. COSTIN, LUCIAN, *Estetica constructivismului în limbă.* (Ban. Lit., I, Nr. 1, p. 3—5).

1311. DRAGOMIRESCU, M., *Stilul jurnalistic şi stilul literar.* Caracteristica fiecărui din aceste stiluri. Astăzi ele s'au amestecat, dăunând mult atât jurnalisticei, cât şi literaturii. (Luc. Lit. Crit., VIII**, Nr. 6, p. 1—2).

1312. LOVINESCU, EUG., *Limba «Odiseei» mele.* După mărturisirea autorului: o sforţare de descătuşare a formei din convenţiile pompei epice. (R. S., LX**, Nr. 3—4, p. 1—4).

1313. MARTINESCU, PERICLE, *Superstiţia stilului.* Analiza stilului în diferitele lui etape. Stilul nu poate fi un scop în sine, el e numai un auxiliar în realizarea unei opere. «motivul formal care susţine un conţinut concordant cu spiritul unui timp şi sbuciumul umanităţii». (Vr., VII, Nr. 342, p. 4).

©BCU CLUJ

1314. MUSCELEANU, CHR., *Limbajul ştiinţific şi limbajul liric.* Face o recensie critico-elogioasă operei lui Pius Servien Coculescu cu privire la limbajul ştiinţific şi liric. Limbajul este corpul în care se concretizează gândirea noastră, care nu este decât o simplă abstracţiune atât timp cât nu a fost turnată în proză. (Un., LII, Nr. 290, p. 1).

1315. PAUL, RADU I., *Un capitol de stilistică românească: subiectul de voinţă.* Cluj, 1934, Tip. « Progresul », 20 p. in -8°.— Se ocupă de construcţii de felul următor: *s'a 'ntoarce el tata*, etc., judecând fenomenul static şi d. p. d. v. stilistic, provocat de afect. — Rec. elog. Ţ. B., VII**, p. 88—89. B[ANCIU], A. — Rec. crit. Bul. Fil., II**, p. 261—269. IORDAN, I.

1316. PERUSSI, C., *Ritmul în vorbire.* Despre rolul ritmului în vorbire, unde acesta — spre deosebire de muzică — apare neregulat. Cuvintele — celule ritmice — sunt clasate d. p. d. v. al ritmului, timpul tare al acestuia coincizând cu accentul tonic al cuvântului; se aminteşte şi de accentul secundar. Dela analiza ritmului în cuvinte se trece la propoziţiuni şi fraze. Hotărîtor aci e accentul de frază corespunzând în muzică accentului de expresie sau patetic. Se aminteşte în treacăt de diftongi interverbali, de rolul lui i, de ritm în cuvintele prescurtate. (R. G. I., XXI, p. 105—111).

1317. PHILIPPIDE, AL. A., *Metaforismul boală modernă.* Literatura română până la războiu n'a suferit prea mult de metaforism. După războiu el a devenit excesiv, atât în poezie cât şi în proză. Autorul este mai ales împotriva metaforismului din proză, reprezentat la noi prin Ionel Teodoreanu. (A. L. A., XIII*, Nr. 729, p. 1—2).

1318. ŞIADBEI, I., *Din estetica limbii române: proporţia fonemelor.* Iaşi, 1934, Tip. « Goldner », 10 p. in -8°, (Extr. din *Anuarul Liceului Naţional*, 1932—33).— După analiza a zece texte din graiurile actuale, din limba veche şi din cea literară şi artistică a dialectului dacoromân, autorul ajunge la concluzia că: « limba română cuprinde 42.7¼ element vocalic, ocupând din acest punct de vedere un rang puţin inferior limbii franceze şi cu mult superior celei germane ».

STUDII LITERARE

1319. ADAMESCU, GH., *Intre cinism şi ipocrizie.* După ce arată originea şi înţelesul acestor cuvinte, insistă asupra manifestărilor cinice şi ipocrite în societatea românească contemporană. Autorul condamnă pornografia din literatura noastră. (Anuarul Ateneului Român pe 1934, p. 141—163).

1320. ADERCA, F., *Mic tratat de estetică sau lumea văzută estetic.* Bucureşti, f. a. [1934?], Ed. « Ancora », 301 p. in -8°.— Partea I-a: Ce nu este fenomenul estetic? Ce este fenomenul estetic?; Partea II-a: Întâmpinări şi lămuriri (lui E. Lovinescu, G. Murnu şi M. Ralea); Partea a III-a: Cucerirea poeziei; O anchetă asupra specificului românesc; Mistica farsă; Ultimul sămănătorist; Două pilde (T. Arghezi, Marcel Proust); Exegeză la Mic tratat de estetică.

1321. ANGHEL, C. D., *Amintiri din vremuri apuse.* Autorul, frate al poetului D. Anghel, povesteşte amintiri din copilărie; din Iaşul de altă dată; profesorii şi lecturile lui şi ale fratelui său; despre grupul socialist român dela Paris; parti-

©BCU CLUJ

ciparea la acțiunea socialistă din țară; Toni Bacalbașa; participarea autorului ca gazetar la procesul Memorandului; la *Adevărul Literar și Artistic* cu Ion Gorun și Tr. Demetrescu. (L., I, p. 200—203, 241—245, 278—281, 328—344—345).

1322. ANTISTHIUS, *In genul tinerilor*. București [1934], Ed. Cultura Poporului, 272 p. in -8°. — Parodia prozatorilor și poeților tineri. În capitolul introductiv « Beția de cuvinte 1934 », autorul se ridică împotriva felului de a scrie și de a gândi al tinerilor, mult mai condamnabil decât acela pe care l-a combătut T. Maiorescu, în cunoscutul lui articol.

1323. BAICULESCU, GEORGE și MASSOFF, IOAN, *Teatrul românesc acum o sută de ani*. București, 1935, Ed. Vremea, 96 p. in -8°, (cu o prefață de Paul I. Prodan) — I. Teatrul în Țara Românească până la 1834; II. Societatea Filarmonică (1834—1836); Anexe: Regulamentul Societății Filarmonice; Tabloul celor care au ajutat Filarmonica; Comitetul Filarmonicii; Bursierii ei; « Teatrul Național » de B. Catargiu; Repertoriul teatrului Societății Filarmonice; Fragment din *Mahomet sau Fanatismul*, tradus de Eliade. Bibliografie. — Menț. crit. R. I., XXI**, p. 1555. IORGA, N. — Rec. crit. Curent., XIII**, Nr. 2522, p. 1—2. URLĂȚEANU, R.

1324. BĂLAN, TEODOR, *Trupa Fani Tardini în Bucovina în 1864 și 1865 (continuare)*. Informații despre trupa și piesele jucate. Se reproduce și distribuția rolurilor. (M. E., IV, p. 22—30, V*, p. 30—42).

1325. BĂNCILĂ, VASILE, *Literatură și puritate*. În lumea modernă arta s'a depărtat de morală. În străinătate și mai ales la noi s'a născut o literatură pornografică pe care statul e dator s'o combată. Critica încurajează acest gen de literatură în numele esteticului. Exemplifică literatura pură prin trei romane: *Apostol* de C. Petrescu, *Mamina* de Lascarov-Moldovanu, *Din țara visului* de Florica Rădulescu. (S. Șc., III*, p. 319—329).

1326. BÂRSESCU, AGATA, *Memorii*. București [1934], Ed. Adevărul, 280 p. in -8°. — Amintiri din viața de teatru a autoarei, în străinătate și în țară, cu bogate relații, despre autori și artiști contemporani.

1327. BERNEA, ERNEST, *Poezia română contemporană*. Circulația socială a poesiei este astăzi mult mai redusă, decât a romanului. Curente în poezia românească din sec. XIX și XX; poezia obiectivă și subiectivă; rolul lui Eminescu și Coșbuc. Poezia de după războiu. Articolul era să fie o introducere la o cercetare critică asupra poeziei noastre lirice de azi. (Rând., I**, p. 188—196).

1328. BOGDAN-DUICĂ, G., *Intre M. Pascaly și I. Caragiale*. Informații contimporane despre cel dintâi, care era cu mult superior lui Iorgu Caragiale. (M. E., IV, p. 21—22).

1329. BOGDAN-DUICĂ, G., *Un cuib dacoromân*. Notiță despre ziarul *Traian* (1869—1870), condus de B. P. Hasdeu, la care au colaborat cu folclor sau cu literatura originală, numeroși ardeleni și bănățeni. Cinci dintre aceștia erau studenți la Facultatea de Litere din București. (Hyp., II, p. 67).

1330. BOGDAN-DUICĂ, G., *Un poet necunoscut*. Despre maramureșanul Timotei Hoșdu, fost teolog la Viena în 1835, autor al unei tragedii în versuri, în 5 acte: *Gelu* și al unor *Versuri de lume*, rămase în manuscris. (Hyp., II, p. 85).

©BCU CLUJ

1331. BOTEZ, DEMOSTENE, *Considerații pesimiste*. Se remarcă un desinteres general pentru literatură, lumea fiind grăbită și preocupată de sport, politică, economie. Nici literatura nu mai e de bună calitate, s'a comercializat. Caracteristic e iuțeala cu care cărțile se învechesc, n'au interes decât cele cu subiect strict modern. Ar fi binevenită reeditarea autorilor dela 1890 încoace. (V. R., XXVI*, Nr. 8, p. 18—21).

1332. BOTTA, DAN, *Frumosul românesc. Mioriția*, poezia lui Eminescu și filosofia lui V. Pârvan, au aderențe cu un specific tracic de sentiment cosmic. El formează și imaginea frumosului românesc, ca un dar al substratului autohton. (Gn., XIV**, p. 393—397).

1333. BOZ, LUCIAN, *Cartea cu poeți*. București, 1935, Ed. Vremea, 256 p. in -8°.— Prezentări impresioniste ale poeților noi (apărute înainte în reviste). Între ei și T. Arghezi, G. Bacovia, L. Blaga, Ion Barbu, D. Botez, Ion Pillat, Adrian Maniu.

1334. BOZ, LUCIAN, *Lirism social*. T. Maiorescu expulsase poezia socială din Junimea și totuși Eminescu ne-a dat poezii cu un lirism social. Lirismul social în opera lui Macedonschi și a lui Bacovia. (Ad., XLVIII**, Nr. 15.518, p. 3).

1335. BRATEȘ, RADU, *Pentru o istorie a literaturii române*. Este necesară o istorie completă a literaturii. Studiile de amănunt din ultimul timp ar pune într'o nouă lumină mai ales pe unii scriitori din sec. XIX. (Blajul, II**, p. 477—479).

1336. BRATEȘ, RADU, *Rolul revistei « Luceafărul » în cultura românească. Semănătorul* reia motivul etnicului și naționalului în literatură, sub forma culturalului, prezentând pe țăran sub formă idilică; *Viața Românească* este și ea preocupată de problema țărănească, dar sub alt aspect: acel al valorificării țărănimii. Revistele cu idei asemănătoare *Semănătorului* sunt: *Făt-Frumos* și *Ramuri*, iar în Ardeal *Luceafărul*, căruia Goga îi da, prin poeziile sale, directive naționale și sociale. *Luceafărul* urmărește și interese locale: educarea și cultivarea marelui public din Ardeal prin traduceri și colaborarea cu scriitori din Principate. El stabilește fonetismul în limba literară. A pregătit gustul literar în Ardeal, făcând o unire literară și culturală cu Vechiul Regat. (Pag. Lit., I*, p. 421—427).

1337. BREAZU, ION, *Jules Michelet și folklorul românesc*. Se arată, utilizându-se și material inedit, izvoarele întrebuințate de Michelet în *Principautés danubiennes. Madame Rosetti*, pentru știrile privitoare la folklorul românesc. C. A. Rosetti, I. Voinescu II, Dimitrie Brătianu și A. de Gérando, au servit în mare parte aceste știri istoricului francez. (An. Arh. Folkl., II, p. 181—193).

1338. BREAZU, ION, *Literatura « Tribunei » (1884—1895). Partea I: Proza*. I. Înainte de « Tribuna ». Pătrunderea ideilor junimiste în Ardeal. II. Întemeierea « Tribunei » și orientările ei literare. III. Scriitorii « Tribunei »: 1. Ioan Slavici; 2. Iuliu T. Mera; 3. Silvestru Moldovan; 4. Grigore Sima al lui Ion; 5. Ioan Pop-Reteganul; 6. Ioan Berescu; 7. Septimiu Albini; 8. Enea Hodoș; 9. Virgil Onițiu; 10. Ioan-Russu-Șirianu; 11. Ioan Popovici-Bănățeanu. (DR., VIII**, p. 1—111).

1339. BREAZU, ION, *Michelet și Românii*. Studiu de literatură comparată. Cluj, 1935. Tip. Cartea Românească, 164 p. in -8° (Biblioteca Dacoromaniei, Nr.

©BCU CLUJ

9). — I. Jules Michelet prieten al poporului; II. Michelet și poporul românesc; III. Michelet și Dumitru Brătianu; IV. Michelet și C. A. Rosetti; V. Michelet și Ion C. Brătianu; VI. Michelet și Nicolae Bălcescu; VII. Michelet și B. P. Hașdeu; VIII. Michelet și I. Heliade-Rădulescu; IX. Ecouri mai îndepărtate (Michelet și V. Alecsandri, Alecu Russo, Gh. Barițiu. Traduceri românești din Michelet). Anexe: N. Rucăreanu: « La d. Jules Michelet » (poezie); O scrisoare din 1846 a unui anonim către J. M. și două scrisori către același (din 1850) ale lui D. Brătianu. Rezumat în limba franceză. Indice. — Rec. anal. Ț. B., VII**, p. 621—622. BANCIU, A. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 360—363. BOITOȘ, O. — Rec. elog. Blajul, II**, p. 422—423. DAN, P. — Rec. elog. V. I., II* Nr. 12, p. 21—22. DRĂGHICI, P. — Rec. crit. R. H., XII**, p. 409—411. IORGA, N.

1340. BREAZU, ION, *Une éloge roumaine de la France. Les Roumains et « Le Peuple » de Jules Michelet. Le Peuple* al lui Michelet (1846) a fost comentat de Gh. Barițiu în *Gazeta Transilvaniei* și *Foaia pentru Minte* și a trezit un puternic ecou între elevii dela Collège de France ai autorului acestei cărți. Unul dintre aceștia, D. Brătianu, trimite lui Michelet o scrisoare (1846), în care face elogiul entuziast al Franței, așa cum a văzut-o el, în *Le Peuple*. (Rev. Trans., I, p. 273—286).

1341. BREAZU, ION, *Viața literară românească în Ardealul de după Unire*. Cluj, 1934, Tip. Minerva, 24 p. in -8°— Dela *Luceafărul*, Ardealul n'a mai avut o mișcare literară proprie. El este într'o criză ale cărei cauze sunt multiple: de orientare spirituală (aceasta de natură europeană), socială, politică, economică. Dacă Ardealul de după Unire n'a dat însă literaturii românești un curent, i-a dat individualități: L. Rebreanu, L. Blaga, Aron Cotruș. Se resimte însă o mare înviorare literară în cercurile tinerilor. — Menț. crit. Ț. B., VII*, p. 269—270. I. CR. — Menț. elog. V. L., I*, Nr. 6, p. 24. DRĂGHICI, P. — Rec. anal., A. O., XIV**, p. 187—188. FORTUNESCU, C. D. — Menț. crit., R. I., XX*, p. 401—402. IORGA, N.

1342. BRUCĂR, I., *Cadențe filosofice*. București, [1934], Libr. « Universală » Alcalay, 208 p. — Se reproduc în acest volum cronicile autorului din *România Literară*, 1932—34. P. 38—40 despre Blaga, L., *Eonul Dogmatic;* p. 40—42 Vianu T., *Arta și frumosul;* p. 51—57 Blaga L., *Cunoașterea luciferică;* p. 58—65 Goethe, Eminescu și Filosofia; p. 66—73 « Pentru o filosofie a lui T. Maiorescu »; p. 100—107; « Filosofia în *Studii și Documente* [de I. E. Torouțiu] ».

1343. BUCUR, SEPTIMIU, *Literatura ardeleană postbelică*. Privire sintetică asupra revistelor ardelene și a scriitorilor mai de seamă. (V. L., IX**, Nr. 166, p. 2, Nr. 167, p. 2).

1344. BUCUȚA, EM., *Romanul românesc*. Privire critică asupra desv oltării lui Se insistă mai ales asupra lui Rebreanu, Cezar Petrescu, M. Sadoveanu și Camil Petrescu. (B. G., IV, p. 176—180).

1345. BUCUȚA, EM., *Selma, băsmuitoarea*. Despre Selma Lagerlöff, cu prilejul împlinirii a 75 de ani. Critica traducerilor în românește din opera ei. Comparație între ea și Creangă. (B. G., IV, p. 697—701).

1346. BUCUȚA, EM., *Un scriitor al tineretului*. Despre Rudyard Kipling, care i-a dat « dorul de viață », « râsul sănătos » și « setea de drum ». Despre cele două

©BCU CLUJ

traduceri în românește din opera lui: *Stalky și tovarășii săi* și *Marinarii fără teamă* — aceasta din urmă datorită lui Victor Ion Popa. (B. G., IV, p. 630—635).

1347. CAMARIANO, ARIADNA, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești.* București, 1935, Ed. Cartea Românească, 40 p. in -8° (Institutul de istorie literară și folclor Nr. 4) — Începuturile poeziei lirice neogrecești. Culegeri de poezii grecești în manuscris. *Erotocritul* și prelucrările lui Ienăchiță Văcărescu, Alecu Văcărescu, Iancu Văcărescu, Anton Pann. Résumé. — Rec. elog. DR., VIII**, p. 262. BIRIȘ, GH. I. — Rec. crit. C. Cos., IX**, p. 298—299. GRECU, V.

1348. CANTACUZINO, ION I., *O problemă de poezie.* Poeții noștri contemporani caută în deosebi să-și purifice materialul poetic pe un plan liric. Exemple în volumele *Printre oameni în mers* a lui Aron Cotruș, *Bulgări și stele* a lui N. Crevedia, *Intrebare de stele* a lui Victor Stoe și *Scutul Minervei* a lui Ion Pillat. (C. L., LXVII*, p. 151—161).

1349. CARDAȘ, GH., *Fabula în literatura românească.* Antologie și studiu. Partea I. București, 1934, Tip. Oltenia, 135 p. in -8°, (Biblioteca Școalei, Nr. 3). — Se reproduc bucăți din 40 fabuliști, începând cu D. Țichindeal și terminând cu N. Scurtescu. Sunt așezați în ordine cronologică. Se dă fiecăruia o scurtă biobibliografie.

1350. *Cartea Dorului.* Ediție îngrijită de ION PILLAT. București, f. a., [1934], Ed. « Cartea Rom., 48 p. in -8°. (Pagini alese. Serie nouă Nr. 6). — « Cartea de față — spune I. Pillat în introducere — își propune să fie o antologie a celor mai frumoase poezii populare de dor ale graiului românesc, adică să fie o culegere de cele mai reușite doine ale neamului nostru ». Cea mai mare parte din poeziile alese sunt populare.

1351. CHELARU, TR., *Dubla valoare a experienței în creația literară. (Academia Ortodoxă, cincizeci de ani 1884—934...* Cernăuți, 1935, p. 204—219).

1352. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Alte aspecte ale liricei contemporane.* Tristan Tzara — promovatorul dadaismului — și-a publicat primele poezii în *Noua Revistă Română*, *Chemarea*, *Contemporanul* lui Vinea și *Unu.* Poezia aceasta — studiată de Saşa Pană — n'a influențat cu nimic lirica românească contemporană. Articolul de față mai cuprinde analiza poeziei lui G. Bacovia: monotonă și disolvantă cu influențe asupra poeziei de după războiu; poezia lui Demostene Botez: emotivă dar în deficit de expresie; poezia lui G. Gregorian influențată de romantism și boemă; a lui C. Baltazar calificată prin « beție de cuvinte »; încheie cu o aspră critică asupra « Antologiei de imagini din poezia nouă » a lui Teodor Scarlat. (R. F. R., I*, Nr. 7, p. 163—191).

1353. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Aspecte lirice contemporane.* Imediat după războiu lirica la noi a cunoscut o înflorire trecătoare, înlocuită curând de roman. Poezia actuală prin concentrare verbală și intelectualizare s'a izolat de public, devenind inteligibilă numai inițiaților. Antologiile lui Pillat-Perpessicius și Zaharia Stancu — pe care le recenzează — popularizează poezia modernă. (R. F. R., I*, Nr. 6, p. 172—183).

©BCU CLUJ

1354. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Poezia românească în* 1933. După o scurtă privire asupra evoluției poeziei moderne dela război încoace, fixează caracterele poeziei contemporane, care sunt: economia verbală, excesivă uneori, și intelectualizarea poeziei. Exemplifică cu următorii poeți din grupul *Gândirea:* Lucian Blaga, cu discipolii S. Stolnicu, V. Voiculescu, N. Crevedia, Const. Nisipeanu; poezia socială e reprezentată de A. Cotruș; elegia de G. Dumitrescu și poeții bucovineni dela *Junimea Literară* în mai mică măsură și Gherghinescu-Vania; epigrama de Cincinat Pavelescu, A. C. Cuza, T. Măinescu; poezia extrem modernistă de Saşa Pană, A. Zaremba, Ilarie Voronca. Sunt citate în treacăt și alte nume. (R. F. R., I*, Nr. 4, p. 156—172).

1355. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Romanul românesc în* 1933. Schițează evoluția romanului până în vremurile moderne și trece la comentarii privitoare la romanul actual. Acesta se caracterizează prin supraproducție; abia câteva romane sunt de bună calitate. Urmează o trecere în revistă a tuturor romanelor apărute în 1933. (R. F. R., I*, Nr. 2, p. 455—466).

1356. CIORĂNESCU, AL., *Italia în literatura românească.* Continuarea studiului început în Rom. XII. Veneția cântată de C. Negri, V. Alecsandri, Crețeanu, D. Zamfirescu, Al. Macedonski, H. G. Lecca, Ion Pillat, N. Iorga, E. Lovinescu, I. C. Fundescu., R. D. Rosetti, St. Cruceanu, Oreste, etc. Roma la: I. Codru Drăgușanu, I. Văcărescu, St. Rheinstein, A. Naum, I. Al. George, D. Zamfirescu. Napoli la Alecsandri, Anghel, N. Borgovan. Italia inspiratoare de teme politice la Alecsandri, I. C. Fundescu, G. Sion, C. D. Aricescu, G. Crețeanu, Depărățeanu, Hasdeu. (Rom., XIII, Nr. 1, p. 9—23, Nr. 2, p. 16—27, Nr. 4, p. 21—37).

1357. CIORĂNESCU, AL., *O scrisoare literară a lui Gheorghe Peșacov.* Scrisoare din 15—27 Mai, 1829, scrisă de Gh. Peșacov lui Zaharia Carcalechi, care n'a fost trimisă însă. Ea este reprodusă în întregime după originalul ce se află în Biblioteca Academiei Române (ms. 1279, fol. 117—121). Cuprinde informații asupra acestui « poet minor » prea puțin cunoscut. (R. I., XX*, p. 369—381).

1358. CIORĂNESCU, AL., *« Rolla » de Musset în literatura română.* Motive și ecouri din poemul lui Musset se găsesc în *Epistola către Voltaire* a lui Gr. Alexandrescu, *Cupa* lui N. Georgescu (1867), *Maria* lui M. Zamfirescu, *Raul* al lui D. Petrino, *Nopțile* lui Macedonski și unele poezii ale lui Th. M. Stoenescu. (V. R., XXV, Nr. 6—9, p. 374—387).

1359. CIORĂNESCU, AL., *Rollinat și satanismul în poezia românească.* Maurice Rollinat, poet decadent baudelerian, a scris un vol. de poezii: *Nevroses*, 1883, de halucinație și satanism. Primul traducător a lui în rom. a fost Macedonski în *Literatorul* 1883. Alți traducători îi urmează: Paul Zvor, C. Theodorian și Stoenescu în a sa *Revistă Literară.* Tot Macedonski e primul care încearcă poezia în genul lui Rollinat. Ceilalți traducători: Zvor și Stoenescu îl urmează. Stăruitor influențați au fost M. Demetriad și Al. Obedenaru. Acesta a avut și elevi neînsemnați: Aurel Goran, E. Conduratu, Z. Miron, V. Fărcășanu, Gh. Petrescu. Apoi izolat influențați au mai fost: J. C. Săvescu, B. Florescu; elevul lui Macedonski, Donar Munteanu. Dintre cei mai de seamă: Bacovia, Arghezi, uneori și

©BCU CLUJ

H. Lecca. Nu toți vor fi cunoscut direct pe Rollinat; s'au inspirat din idei puse de acesta în circulație. (V. R., XXVI*, Nr. 1718, p. 57—71).

1360. CIORĂNESCU, AL., *Un poet mussetian necunoscut: P. V. Grigoriu.* Prieten cu Eminescu, colaborator al *Convorbirilor*, este înfeudat, ca temperament și ca boemă literară lui A. de Musset. (V. R., XXVII**, Nr. 1, p. 54—61).

1361. CIURA, AL., *Ilarie Chendi și St. O. Iosif.* Chendi, la Sibiu, la Budapesta, apoi la București. Foiletonistul.— Iosif, la Blaj, la Serbările Astrei din 1911. (Gn. Rom., II*, p. 198—202).

1362. CLAUDIAN, ALEXANDRU, *Ștefan Zeletin.* Cuvântare omagială. Mai ales despre importanța *Burgheziei române*, carte prin care Z. «a pus bazele solide ale sociologiei Statului românesc». (Gd. Vr., III*, Nr. 1, p. 1—5).

1363. COCEA, N. D., «*Facla*» *și Viața Socială.* Despre începuturile rev. «*Viața Socială*» în 1909. (V. L., VIII*, Nr. 158, p. 2).

1364. COMȘA, N., *Literatura și necredința.* Criza morală a lumii moderne e datorită necredinței; în literatură creștinismul e trecut sub tăcere și dacă în Franța sunt câțiva scriitori credincioși, la noi lipsesc cu totul. (Blajul, I*, p. 411—414).

1365. CONSTANTINESCU, PIMEN, *Centenarul lui Giosuè Carducci.* Sunt amintite sumar și traducerile și studiile în românește asupra poetului italian. (Pl. Săc., II**, Nr. 10—12, p. 141).

1366. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Critice.* București, 1933. Ed. Vremea, 304 p. in -8°.— Studii și dări de seamă asupra lui Arghezi, Ion Barbu, A. Maniu, G. Ibrăileanu, Paul Zarifopol, E. Lovinescu, L. Blaga, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, C. Stere, Gala Galaction, Creangă, etc. — apărute în diferite periodice.— Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 144, p. 31 și Br. Lit., I, Nr. 6—7, p. 95.— Rec. crit. Cv., IX, Nr. 2800, p. 1—2. PERPESSICIUS.— Rec. crit. România Lit., II, Nr. 61, p. 5. SEBASTIAN, L.

1367. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Despre poeți și poezie.* Studiu critic asupra poeților moderni. (Vr., VIII**, Nr. 400—407.

1368. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Literatura română există.* Specificul național în literatura română și simțul naturii în lirica lui Eminescu. Analiza unor scriitori ai literaturii române deschizători de drumuri noi: Eminescu, Creangă, Caragiale. (Vr., VII*, Nr. 345, p. 7).

1369. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Peisagiul românesc în literatură.* Patriotic și retoric la pașoptiștii Russo și Bălcescu, pitoresc și patriotic la Alecsandri și la Vlahuță, etnic și folclorist la Coșbuc, se interiorizează la Eminescu, Sadoveanu și Calistrat Hogaș. (Vr., VI, Nr. 297, p. 7).

1370. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Reînvierea nuvelei.* Evoluția nuvelei în literatura română. Semănătorismul «paradis» al nuvelei. Între nuvelă și roman. Nuvela e un singur moment, față de roman care are mai multe momente. Nuvela nu poate fi decât prezentă și epică. Creatori de nuvele: Caragiale, Sadoveanu, etc. (Vr., VIII**, Nr. 398, p. 12).

1371. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Sensul creator al Junimismului.* În literatură, «junimismul înseamnă o sinteză a etnicului cu universalul, o primă con-

©BCU CLUJ

știință de sine a spiritului contemplativ și creator al neamului ». (Azi, III*, p. 1246—1248).

1372. CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Umanism erudit și estetic.* Umanismul cronicarilor. Adevăratul umanism în cultura și literatura română începe cu Odobescu, al cărui clasicism este o formă etică și estetică. Eminescu creator al valorilor umaniste. Ultimul junimist care a mai avut cultul clasicismului ca valoare estetică a fost Duiliu Zamfirescu. (Vr., VII*, Nr. 325, p. 7; Nr. 353, p. 7; Nr. 354, p. 7).

1373. CORDOȘ, VICTOR, *Un cenaclu de cultură română în Ungaria și Ardeal înainte de Unire.* « Cenaclul » este *Familia* lui Vulcan. Câte ceva despre operele literare ale acestuia și despre rolul revistei condusă de el. (F., Seria III. An. I*, Nr. 3, p. 91—95).

1374. COSMA-JUNIOR, AUREL, *Literatura țărănească în Banat.* Despre Ioan Ciucurel, țăran din Șoșdea, autorul romanului *Transformarea*, colaborator încă dinainte de războiu la ziarele ardelene și despre Pavel Târbățiu, țăran din Comoriște, întemeietorul revistei *Zorile Banatului* (1928-29), autor a două culegeri de versuri. (Luc., I**, p. 164—169).

1375. COSMA-JUNIOR, AUREL, *Trupa teatrală a bănățeanului George A. Petculescu.* Biografia lui G. A. P. și scurtă amintire a reprezentațiilor lui de teatru în Ardeal, dela 1877—1889. (Luc., I**, p. 133—134).

1376. COSMIN, RADU, *Amintiri din viața culturală a vechiului București.* Trece în revistă seria profesorilor din pleiada Maiorescu și a elevilor din seria Ion Petrovici. Amintește pe: G. Coșbuc, D. Zamfirescu, I. Slavici, A. Vlahuță, Oct. Goga, D. Anghel, Șt. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, etc. (C. T. C., XVI**, p. 73—78 și 105—112).

1377. COSMIN, RADU, *Figuri culturale din Bucureștii de eri și de azi.* Sunt amintiri despre Hasdeu, Dobrogeanu-Gherea, Titu Maiorescu, S. Mehedinți, Mihail Dragomirescu, cu felul de a fi al fiecăruia. (C. T. C., XVI**, p. 136—141).

1378. COSTIN, LUCIAN, *Literarische Ausblicke.* Timișoara, 1933, Zsinkovitz et Co., 40 p. in -8°.— Din cuprins: « Rumänische und deutsche Lyrik », « Eminescu und Goethe »; « Banater rumänische Komponisten und Schriftsteller ».

1379. COVRIG-NONEA, ION, *Fenomenul literar contemporan.* Literatura a mers paralel cu prefacerile sociale. Revoluția franceză și romantismul au rupt cu trecutul, demoralizând instituțiile sociale și literatura. Exagerarea realismului, apatia spiritelor creatoare, oboseala cetitorilor, dorința de originalitate și de câștiguri materiale a scriitorilor, au dus la descompunerea literaturii, la o literatură de stradă. (Blajul, I*, p. 5—12).

1380. CUCU, STELIAN, *Cultura românească și satul.* Cu foarte mici excepții, satul a fost reprezentat în literatura noastră numai pentru pitorescul și exoticul lui, nu pentru viața lui reală. Pentru o metodă « vitalistă », « tonică » în exploatarea valorilor rurale. (Caet, I*, Nr. 1, p. 4—5).

1381. CULEA, AP. D., *Tendințele literaturii moderne pentru copii și tineret.* Literatura de astăzi e deviată dela linia ei clasică. Trăim într'o epocă cu un ritm

©BCU CLUJ

agitat, care mereu caută să se înnoiască, deoarece pe tineretul actual îl încântă orice imagine nouă. (Curent., VIII**, Nr. 2809, p. 1—2).

1382. *Dante, Divina Comedie*, Trad. de G. Coşbuc.— Rec. crit. elog. Arch. Rom., XVIII, p. 458—462. CORONEDI, P. H.

1383. *Dante, A., Divina Commedia.* Trad. de AL. MARCU.— Rec. crit. Azi, IV**, p. 1657—1662. DAMASCHIN, V.— Rec. elog. Rom., XIII, Nr. 2, p. 45. F[AÇON], N.— Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 243—245. GEORGESCU, HORIA. — Rec. elog. Pleiada I, p. 64-72 HERESCU, N. I.

1384. DAVID, AL., *Contribuţii la vechea lirică românească.* Chişinău, 1934. Tip. « Tiparul moldovenesc », 20 p. in -8°.— Puşchin a tradus după o versiune moldovenească, de origine cultă, dela sfârşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, poezia « Şalul negru ». Costache Negruzzi mai de grabă a prelucrat şi el această versiune, decât a « tradus » pe Puşchin. Se reproduce, după Iaţimirschi, un text românesc, cules la Iaşi în 1899. (V. Bas., III*, p. 5—14, p. 78—84).

1385. DELAFÂNTÂNELE, A. G., *Literatura de azi.* Poezia e în decădere, proza în ascensiune, critica lipsită de orientare. (Luc. Lit. Crit., VIII, Nr. 10—12, p. 2—3).

1386. DEMETRESCU, ROMULUS, *Critica impresionistă.* (Pag. Lit., I*, p. 393—396).

1387. DEMETRESCU, ROMULUS, *Din problematica romanului nostru de astăzi.* Schiţează normele ce trebue respectate într'un roman: dozarea amănuntelor; fabulaţia; acţiunea şi motivarea ei; tranziţia dela un episod la altul; descrierea. Exemplifică cu romane contemporane. (Pag. Lit., I*, p. 549—555).

1388. DEMETRESCU, ROMULUS, *Ne întoarcem la nuvelă?* (Pag. Lit., II**, p. 147—154).

1389. DEMETRIUS, V., *Câteva amintiri.* Despre prietenia cu Galaction, N. Cocea, T. Arghezi. (V. L., VIII*, Nr. 158, p. 1).

1390. DENSUŞIANU, OVID, *Literatura română modernă.* Vol. III. Bucureşti, 1933. Ed. Libr. « Universala » Alcalay et Co., 150 p. in -8°. — Ultimele aspecte ale şcoalei latiniste: G. Săulescu, A. T. Laurian, T. Cipariu, A. Pumnul.— Alte orientări ale literaturii în epoca dela 1840: Kogălniceanu.— Prozatorii epocei nouă: N. Bălcescu, C. Negruzzi, A. Russo, N. Filimon.— Poezia în ascensiune de modernizare: Opera lui Gr. Alexandrescu.— Rec. elog. Gn. Rom., I, p. 105—106. BOGDAN-DUICĂ, G.— Rec. elog. Un., LI*, Nr. 48, p. 4. PAPADOPOL, P. I.— Rec. elog. Cv., IX, Nr. 3037, p. 1—2. PERPESSICIUS.— Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 143, p. 1—2. Rec. elog. C. L., LXVI, p. 820. STRUŢEANU, SC.— Rec. elog. S. d. M., X, p. 138. TOMUŢA, I. — Rec. elog. Curent., VI, Nr. 1985. VRÂNCEANU, DR.

1391. DIMA, AL., *Aspecte şi atitudini ideologice.* Turnu Severin, 1933. Datina, 174 p. in -8°.— Sunt reunite în volum, cu foarte puţine modificări, studii publicate în *Datina, Secolul* şi *Roma:* Criza culturii româneşti; Problema mişcării ortodoxiste; Tradiţionalismul lui Mihai Eminescu; Sentimentul matern în lirica noastră; Literatura evadării din actual; Asupra literaturii memorialistice; Despre literatura documentară, etc.— Rec. crit. Progr. Cult., II**, Nr. 8, p. 45—50. BUCUR, SEPT.— Rec. crit. Gn. Rom., I, p. 173—174. CHINEZU, I.— Menţ. crit.

©BCU CLUJ

Azi, II, p. 781—782. CIORAN, E.— Rec. elog. Prov. Lit., I, Nr. 7, p. 24—25. CONSTANTINESCU, PIMEN.— Rec. elog. Br. Lit., I, p. 146. FOCȘENEANU, I.—Rec. anal. A. O., XII, p. 296—297. FORTUNESCU, C. D.— Rec. elog. Lan., I, Nr. 1—3, p. 83—84. GEROTA, C.— Rec. crit. V. L., VIII, Nr. 148, p. 3. ILOVICI, M.— Rec. elog., Ț. B., V, p. 557—560. IONICĂ, I.— Rec. crit. Rev. Filos., XIX, p. 88—89. NESTOR, I. M.— Rec. crit. C. L., LXVII*, p. 175—178. VULCĂNESCU, M.— Replica lui DIMA, AL. la această recensie. Ibid., p. 360—361; iar la altele Gn. Rom., I, p. 229—232.

1392. DIMA, AL., *Localismul creator. Definirea și justificarea lui.* « Localismul creator desvoltă... cunoașterea realității și valorificarea în creație a latențelor specifice și pitorești ale locului ». Evoluția și momentul actual al culturii noastre și al culturii europene sprijină atitudinea localistă. Pentru aplicarea localismului în domeniul literar. (F., Seria III, A. II*, Nr. 2, p. 3—8).

1393. DIMA, AL., *Zăcăminte folclorice în lirica noastră contemporană* (fragment dintr'un studiu în pregătire). (Gn. Rom., III**, p. 586—591).

1394. DOBRIDOR, ILARIU, *Despre critici.* Enumeră directivele în critica română: Maiorescu, Dragomirescu, Lovinescu, Ibrăileanu, Iorga. (V. R., XXVII**, Nr. 3—4, p. 75—77).

1395. DRAGOMIRESCU, M., *Critica decadentă.* Ea este reprezentată de Pompiliu Constantinescu, Perpessicius și Șerban Cioculescu. Caracterizarea lor. (Prom., I, Nr. 7—8, p. 12—16).

1396. DRAGOMIRESCU, M., *Sămănătorism, poporanism, criticism. Istoria literaturii române în sec. XX (1900—1910), după o metodă nouă.* București, 1934. Ed. Noului Institut de Literatură. 192 p. in -8°.— Studiul este împărțit în următoarele capitole: I. Originile misticismului național; II. Directivele misticismului național; III. Opere eminesciene; IV. Convorbirismul; V. Sămănătorismul; VI. Directiva socială; VII. Misticismul național sceptic; VIII. Directiva misticismului estetic (Estetismul); IX. Poporanismul; X. Criticismul sau « Școala Nouă ».— Ment. Rom. Rew., XX**, p. 161. FERARU, L.— Rec. elog. Rom., XXVI*, p. 283—286. PĂUNESCU-ULMU, T.

1397. EFTIMIU, VICTOR, *Fum de fantome.* Amintiri literare despre Terasa Oteteleșanu din București, locul de întâlnire al artiștilor și scriitorilor, între 1912—1916. (L., II*, p. 118—120).

1398. *Emilian, Const. I., Anarhismul poetic.*— Rec. crit. V. I., I*, Nr. 4, p. 20—21. DRĂGHICI, P.— Rec. elog., Carn. Lit., III, Nr. 1—2, p. 13—17. MANOLESCU, N. V.— Rec. elog. L., Nr. 248, p. 4. PAPADOPOL, P. I.— Raport pentru premiere. Ac. Rom. Anale, LIII, p. 86. RĂDULESCU-MOTRU, C.

1399. FIERĂSCU, C. și NEAGU, GH. I., *Antologia Bărăganului.* Literatură-folklor. Călărași, 1935. Tip. Modernă, II+164 p. in -8°.— Fragmente în versuri și proză din scriitori vechi și noi, începând cu I. Codru-Drăgușanu și sfârșind cu contemporanii. Folclor.

1400. FLAJŠHANSOVÁ, DR. JINDRA HUŠKOVÁ, *Moderná rumunské drama.* Praha, 1934, « Orbis », 84 p. in -8°.— Alecsandri, I. L. Caragiale. Dramaturgi înainte de războiu. Dramaturgi contemporani.

©BCU CLUJ

1401. FOCŞENEANU, ION, *Elemente pentru un îndreptar: Octavian Goga, Lucian Blaga.* Două feţe ale aceleeaşi medalii, unul reprezentând gândirea pragmatică, iar celălalt gândirea filosofică a Ardealului. (Br. Lit., I, p. 103—105, 127—129).

1402. GÁLDI, LASZLÓ, *A román irodalomtörténet tájrajzi problémái.* [*Problemele regionale ale istoriei literare române*]. Budapest, 1935. (Extr. din revista *Apollo*, 1935). 48 p. in -8°.— Autorul insistă mai ales asupra deosebirilor dintre Românii de dincoace şi de dincolo de Carpaţi, deosebiri « cari totdeauna au existat » în cursul desvoltării literaturii româneşti.

1403. GANE, E., *Acum un sfert de veac. Propaganda românească în Basarabia.* Se reproduc din ziarul *Bessarabskoe Jizn̆*, Nr. din 26 Oct. 1908, cronici asupra unei trupe de operete române condusă de C. Grigoriu şi P. Alecsandrescu, care a dat reprezentaţii la Chişinău. (V. Bas., III*, p. 701—703).

1404. GANE, E., *Motive moldoveneşti în creaţia poetică a lui A. S. Puşchin.* I. Basarabia în concepţia lui A. S. P.; II. A. S. P. şi limba moldovenească; III. A. S. P. şi Const. Negruzzi; IV. O romanţă populară românească « Şalul Negru »; V. Mişcarea dela 1821 din Principate şi A. S. Puşchin; VI. Fondul comun românesc din poeziile lui A. S. Puşchin; VII. Ovidius Naso şi mormântul lui Mazeppa în imaginea creatoare a lui A. S. P.; VIII. Numele de « Moldova » şi dragostea lui A. S. P. pentru Basarabia. Bibliographie. (V. Bas., II, p. 297—307, 381—392).

1405. GEORGESCU, G., *Arta literară. Reguli technice de fond, formă şi limbă pentru orice lucrare literară*, de... în colaborare cu ELENA LOVERDA. Oradea, 1933. Tip. « Scrisul Rom. ». 98 p. + IV, in -8°.— O compilaţie după diferite manuale, mai ales ale lui Dragomirescu.

1406. GEORGESCU, VASILE V., *Ion Trivale.* Născut la 13 Mai 1889 în Piteşti, mort la 11 Nov. 1916, pe câmpul de războiu. Se numea Iosef Netzler. Despre broşura lui *Dialog între Teutofilus şi Gallomanus*, Buc. 1915, apoi despre critic. (A. L. A., XIII*, Nr. 717, p. 9—10).

1407. GEORGESCU, VASILE V., *Istorie şi roman.* Atât romanul cât şi istoria trebue să reprezinte însăşi viaţa, acţiunea. Romanul actual se depărtează de istorism, mergând spre introspecţie. Finalitatea şi morala leagă romanul de istorie. (V. R. XXXVI*, Nr. 15—16, p. 6—18).

1408. GEROTA, C., *Adevărul istoric în drama istorică.* Ceea ce interesează în poezia dramatică, e caracterul ca oglindă a umanităţii — obiectul artei — nu o individualitate trecătoare — obiectul istoriei. (C. L., LXVI, p. 753—757).

1409. GEROTA, C., *Banalizarea romanului românesc.* Pornind din moda de a transforma autobiografia în roman, necuprinzând umanul integral ci episodic, romancierul român nu preface materialul brut în material artistic, ci coboară la nivelul celor mulţi, banalizând şi compromiţând genul. (C. L., LXVIII**, p. 187—190).

1410. GEROTA, C., *Lirica de eri şi de azi.* Împotriva poeziei moderniste, caducă fiindcă e lipsită cu desăvârşire de emotivitate. Elogiul lui Nanu şi V. Voiculescu, poeţi tradiţionalişti. (C. L., LXVII, p. 247—254).

©BCU CLUJ

1411. GEROTA, C., *Un poet uitat: Andrei Popovici Bănățeanul.* Sumare note biografice; analiza câtorva poezii în care se îmbină influența romantismului cu clasicismul; influența exercitată de Goga, Vlahuță, Coșbuc. (I. M., III, Nr. 7—8, p. 98—104).

1412. GHERGHEL, I., *Bibliografie critică despre Goethe în literatura română.* Partea I: Cântece, balade. Se dau atât traducerile cât și imitațiile, menționându-se la fiecare valoarea. (Rev. Germ. Rom., III, p. 135—155, 248—260; IV, p. 137—157, 253—273). [și extras].

1413. GHERGHEL, I., *Poeții germani în oglinda tălmăcirilor românești.* Urmarea studiului din Ț. B. IV. Se menționează traduceri din Klopstock, Voss, Hölty, Claudius, Bürger (traducătorii și imitatorii *Lenorei*). (Ț. B., V, 58—64, 125—133, 150—156).

1414. GHERGHEL, ION, *Schiller în literatura română.* București, 1935. Tip. Imprimeria Națională, 84 p. in-8°. (Extras din «Revista Germaniștilor Români»).— Aspectul istorico-cultural al influenții lui Schiller asupra literaturii române.— Bibliografie critică despre Schiller în literatura română.— Indice.— Rec. crit., DR., VIII**, p. 256—260. BREAZU, I.

1415. GIURGIUCA, EMIL, *Abecedar pentru scriitorii Ardealului.* Privire retrospectivă asupra literaturii ardelene, cu fericite caracterizări de scriitori mai noi. (Abec., I, Nr. 2, p. 1—3).

1416. GOROVEI, ARTUR, *Contribuții la istoria literară.* Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., tom. VI, mem. 9; 45 p. in -8°.— I. Constantin Stamati. Contribuții biografice: data căsătoriei lui (26 Sept. 1826); despre unele rude ale poetului.— II Nicu Gane. Contribuții biografice privitoare la ascendenții lui, pe baza unor documente din «Muzeul Folticenilor». Mai mult despre tatăl și mama scriitorului. În Anexe se dă o genealogie a acesteia din urmă.

1417. GOROVEI, ARTUR, *Corespondența lui Ioan Urban-Iarnik.* O dare de seamă asupra corespondenței acestuia cu diferiți români a căror scrisori se găsesc în posesiunea d-nei Iarnik. Se reproduc și trei scrisori: una adresată autorului, una lui Odobescu și ultima a lui Caragiale, adresată lui I. U. Iarnik. (C. L., LXVI, p. 942-947).

1418. GOROVEI, ARTUR, *Elementul popular în literatura cultă.* În Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., Seria III, tom. VII, p. 243—266.— Motive populare la Shakespeare, a căror corespondențe se pot găsi și la noi. Motivul «Amărâtă turturea» la Văcărescu, Alecsandri și în literaturile altor popoare; motivul «Corbea» la poetul I. Catina. Motive populare la Eminescu în «O, mamă», «Luceafărul», «Satira III-a».

1419. GOROVEI, ARTUR, *Viața lui Matei Millo la Paris.* Datele sunt scoase din scrisorile lui Millo, dela Paris, către unchiul și tutorele său Prăjescu, trimise între Sept. 1842—30 Aprilie 1845. Millo a stat la Paris din 1841—1846. Aci a studiat arta dramatică și — pretinde el — ingineria. Se reproduc textual scrisorile și socotelile tutorelui cu Millo. (R. F. R., I*, Nr. 8, p. 312—353).

1420. HAIVAS, ÉM., *Propășirea sub foarfeca censurii.* Comparație între cele două ediții ale Nr. 1, censurată și necensurată, din revista *Propășirea* dela 1844. L., XXIV**, p. 200—204).

©BCU CLUJ

1421. HANEȘ, PETRE V., *Știri despre Aron Pumnul elev la gimnaziul din Blaj și despre Tim. Cipariu, Sim. Bărnuț și Gh. Bariț, profesori la liceul din Blaj.* Un certificat școlar al lui Pumnul la liceul din Blaj din 1836—1837, plin de informații biografice. Informații din matricola liceului despre Cipariu, Bărnuț și Bariț profesori în anii 1833-36. (C. L., LXVI, p. 347—350).

1422. IBRĂILEANU, G., *După 27 de ani.* Atitudinea V. R. în cei 27 ani, în chestiunile economico-sociale, culturale și literare. (V. R., XXV, Nr. 1—2, p. 5—9).

1423. [ILOVICI, MIHAIL, *Negativismul tinerei generații.* Pitești, 1934. Tip. Artistică P. Mitu].

1424. INCULEȚ, TH., *Cu prilejul împlinirii unui pătrar de veac dela moartea lui Tolstoi.* Intelectualii români din Basarabia au sărbătorit în 1908 pe Tolstoi cu prilejul împlinirii a 80 de ani, traducând în românește un vol. din Povestirile lui. (Ediția lui V. V. Ianovschi, sub redacția lui N. Visterniceanu). Cum a fost alcătuită această carte. (V. Bas., IV, p. 703—706).

1425. IONESCU, EUGEN, *Nu.* București, 1934. Tip. Vremea, 304 p. in -8°.— Critică-pamflet a lui Tudor Arghezi, Ion Barbu, Camil Petrescu și a altor scriitori și critici contemporani.— Rec. elog. Progr. Cult., II*, Nr. 7, p. 64—67. BUCUR, SEPT.— Crit. elog. F., I*, Nr. 5—6, p. 94—101. VULCĂNESCU, MIRCEA.

1426. IONESCU, POMPILIU, *Roman și causerie.* Romanul românesc a degenerat în causerie, chiar la cei mai buni scriitori: Minulescu, Lovinescu, Cezar Petrescu, etc. (Carn., III, Nr. 3, p. 1—2).

1427. IONESCU, POMPILIU, *Stadiul literaturii noastre.* În toate domeniile vieții literare suntem în decădere. Scriitorii nu mai scriu din dragoste pentru artă, ci pentru ca să poată trăi. Publicul nu încurajează nici el operele de calitate. (Luc. Lit. Crit., IX, Nr. 1, p. 41—43).

1428. IORDAN, AL., *Martirii Horia, Cloșca și Crișan în poezia românească.* (Mișc., XXVIII**, 1199, p. 1—2).

1429. IORGA, N., *Bucureștii de acum un veac, după romanul unui avocat (Ioan Em. Bujoreanu,* 1862), în Ac. Rom., Mem. Secț. Ist., Seria III, tom. XVI, p. 159—182.— Romanul, neremarcat până acum, este întitulat *Misterele Bucureștilor* (2 vol.). Se comentează și alte lucrări (piese de teatru) ale lui I. Em. Bujoreanu și i se dă biografia.

1430. IORGA, N., *Idei asupra problemelor actuale.* București, 1935, Ed. Cugetarea, 216 p. in -8°.— Rezumatul cursurilor ținute la Văleni de Munte în 1933 și 1934. I. Forme cari se duc și realități care vin; II. Vechea și noua Europă. Pag. 142—147 « Literatura individualistă »; p. 195—205 « Spre o adevărată literatură nouă ». — Rec. crit. V. R., XXVII**, Nr. 5—6, p. 82—83. DOBRIDOR, I.

1431. IORGA, N., *Indreptări literare.* Conferință la Radio. Constată o îndreptare a literaturii noastre spre firesc. (Cug. Cl., VIII, p. 141—145).

1432. IORGA, N., *Istoria literaturii românești contemporane.* Vol. I. *Crearea formei*; vol. II. *In căutarea fondului.* București, 1934, Ed. « Adevărul » v. I, 372 p., v. II, 322 p. in -8°.— Cuprinde literatura contemporană dela 1866, până la data apariției lucrării. Vol. I este consacrat mai ales Junimei. A. D. Xenopol,

©BCU CLUJ

Slavici, Eminescu, Odobescu, Duiliu Zamfirescu, Delavrancea, Vlahuță, Coșbuc se bucură de capitole speciale. Vol. II începe pe la 1890, este închinat însă cea mai mare parte *Sămănătorului*. Prețioase informații de amănunt, din periodice, mai ales în vol. I. — Rec. elog. B. G., V*, p. 501—502. BUCUȚA, E. — Rec. crit. elog. Ad., XLVIII, Nr. 15.577 și 15.585, p. 1—2. CIOCULESCU, ȘERBAN. — Rec. elog. N. R., XXIX*, Nr. 237, p. 1. CONSTANTINESCU, I. — Rec. elog. Azi, III*, p. 1350—1352. DAMASCHIN, V. — Rec. crit. V. R., XXVI*, Nr. 17—18, p. 77—79. DOBRIDOR, I. — Menț. Rom. Rev., XXVI**, p. 160. FERARU, L. — Rec. crit. V. R., XXVI*, Nr. 21—24, p. 112—115. NICANOR, P. et Co. — Rec. elog. Un., LII**, Nr. 206, p. 4. PAPADOPOL, P. I. — Rec. crit. Hot., II, Nr. 2, p. 17-18. PĂUN, M. — Rec. crit. Rm., XXVI*, p. 245—249. PĂUNESCU-ULMU, T. — Rec. elog. Rev. Ped., VI*, Nr. 3—4, p. 98—102. RAȚIU, GR. — Rec. crit. Curent., VII*, Nr. 2424 și 2431, p. 1—2. ROȘU, N.

1433. IORGA, N., *Istoria literaturi românești III. Partea I (Generalități, Școala Ardeleană)*. Ed. II, revăzută și larg întregită. București, 1933, Ed. Fundației Regele Ferdinand », 328 p. in -8°. — Rec. crit. C. L., LXVI, p. 710—714. STRUȚEANU, SC.

1434. IORGA, N., *Literatura română necunoscută*. Remarcă: *Baba Marina* de I. Dologa (*Familia*, 1888, p. 465) cu calități de stil popular; poezii de Vasile Bumbac (*Ib.*, p. 571), Carol Sachetti (*Ib.*, 1885, p. 460); proză de Delavrancea, Mihail Demetrescu, Pantazi Ghica — acesta din urmă din *Literatorul*. (R. F. R., I*, Nr. 9, p. 483—496).

1435. IORGA, N., *Literatura română necunoscută*. În *Foaia Societății* din Bucovina se găsește poezia « La o mamă », pe care Iorga o atribue lui Eminescu; în *Revista Contemporană* II, Nr. 288—291, Caragiale iscălește « Versuri » dedicate amicului C. D.; în *Familia* din 1885 Delavrancea publică o poezie « Salon » răspuns unei cronici rimate a lui M. Zamfirescu, care iscălea Don Padil. Toate poeziile sunt reproduse. (R. F. R., I*, Nr. 4, p. 3—18).

1436. IORGA, N., *Monumente istorice în vechea noastră literatură*. I. Gh. Asachi și monumentele istorice ale Moldovei; II. Macedonski și monumentele istorice; III. Petru Verussi. (Bul. Com. Mon. Ist., XXVI, p. 101—115).

1437. IORGA, N., *Oameni care au fost*. Vol. I. București, 1934, Fundația pentru literatură și artă « Regele Carol II », 466 p. in -8°. — Se reeditează întocmai volumul cu același titlu din 1921, foarte prețios pentru caracterizările sugestive și evocările calde ale unor mari personalități românești și străine, între cari numeroși scriitori și oameni de cultură. În vol. II, 1935, 489 p. in -8°, și vol. III, 484 p, in-8° sunt retipărite articole de același cuprins, apărute în diferite publicații, până în 1935. — Rec. elog. Lit., II**, Nr. 14, p. 4. ALEXANDRESCU, M. — Rec. crit. elog. A. L. A., XIV**, Nr. 772, p. 9. CĂLINESCU, G. — Rec. crit. elog. Un., LI*, Nr. 317, p. 4. CONSTANTINESCU, M. GH. — Rec. elog. Vr. VII*, Nr. 367, p. 7. CONSTANTINESCU, POMP., — Menț. Rom. Rev., XXVI**, p. 160. FERARU, L. — Rec. elog. Ț. N., XIII*, Nr. 732, p. 2. SMÂNTÂNESCU, DAN. — Rec. elog. N. R., XXX**, Nr. 123, p. 2. STREINU, VL., — Rec. elog F., I*, Nr. 8, p. 101—105 și *Ibid.*, II**, Nr. 7—8, p. 93—97. ȘULUȚIU, O.

©BCU CLUJ

1438. IORGA, N., *O descriere în versuri a bisericii episcopale din Curtea de Argeş.* Se reproduce din vol. lui Romul Scriban, *Poeme.* Bucureşti, 1866, poezia « Catedrala Episcopiei Argeşului ». (Bul. Com., Mon. Ist., XXVI, p. 116—117).

1439. IORGA, N., *O sută de ani de teatru românesc.* Conferinţă. Teatrul a apărut la noi târziu din pricina desvoltării noastre sociale şi a atitudinii bisericii ortodoxe faţă de această instituţie. Legăturile cu Italia ale întâielor noastre reprezentaţii. Rolul boierimii în întemeierea teatrului. Teatrul din Moldova, faţă de cel din Muntenia. După 1860 teatrul nostru a fost invadat de un romantism declamator care i-a stricat mult. Pentru un teatru « lăcaş de moralitate publică, de înaltă idealitate ». (Cug. Cl., VIII**, p. 64—76).

1440. IORGA, N., *Trei generaţii în viaţa publică românească după judecata lui J. A. Vaillant,* în Ac. Rom., Mem. Secţ. Ist., Seria III, tom.XVI, p. 331—340. —. Despre *La lanterne magique ou passé, présent, avenir de la Roumanie.* Bucureşti, 1868, cronică în versuri, plină de duh a evenimentelor şi oamenilor trecuţi, scrisă de J. A. Vaillant.

1441. IORGA, N., *Wilhelm de Kotzebue şi momentul de prefacere modernă a societăţii moldoveneşti.* Ac. Rom., Mem. Secţ. Ist., Seria III, tom. XV, (1934) mem. 10, 114 p. in -8°.— Se arată pe temeiul unor documente contemporane, cât de exact şi de amplu e descrisă societatea moldovenească în romanul *Laskar Vioresku* al lui W. de Kotzebue (1862).

1442. [*Isopescu, Cl., Sconosciute traduzioni romene della « Divina Commedia »*. Roma 1935]. — Menţ. R. H., XII, p. 290. IORGA, N.

1443. KÁNTOR, Dr. LAJOS, *Erdély a világháborút tükröző román irodalomban.* [*Ardealul în literatura românească a războiului*]. O trecere în revistă a poeziilor, romanelor, nuvelelor, schiţelor şi memoriilor româneşti privitoare la războiul mondial, scoţându-se în evidenţă felul cum e privit Ardealul şi, în deosebi, Ungurii (E. M., V, p. 6—28).

1444. KIRIŢESCU, CONST., *In slujba unei credinţe. Campanii, figuri, mărturisiri.* Bucureşti, 1933, Cartea Rom. 392 p. in -8°.— P. 46—91: « Artă, morală şi cuviinţă » împotriva teatrului imoral cu exemple din M. Sorbul, Rîuleţ, V. Eftimiu, I. Minulescu. Conflictul dintre Ministerul Instrucţiunii şi Teatrul Naţional pentru *Amantul anonim* de Minulescu. P. 92—146: « Generaţia războiului de întregire şi scriitorii noştri »; p. 147—183: « Sport şi Cultură »; p. 196—265: « Problema cărţii şi a cititului »; p. 359—362: « Ion Bianu »; p. 363—366: « I. Al. Brătescu-Voineşti »; p. 367—369: « Poetul Octavian Goga în şcoală ».

1445. KOLOSVÁRI G. EMIL, *A mai román népies irodalom.* [*Literatura românească populistă de astăzi*]. Privire critică asupra curentului poporanist şi sămănătorist din literatura română, întemeiată mai ales pe cercetările lui N. Iorga şi E. Lovinescu. Autorul înclină spre părerile celui din urmă. (M. Sz., XXIV (1935), p. 366—376).

1446. KRISTÓF, GHEORGHE, *Istoria limbii şi literaturii maghiare.* Trad. de Arpád Bitay. Cluj, 1934, Tip. Minerva, 240 p. in -8°.— Se insistă şi asupra raporturilor dintre literatura maghiară şi română (comparaţii, influenţe, ecouri, traduceri). — Rec. crit. elog. R. I., XX*, p. 271—272. IORGA, N.

©BCU CLUJ

1447. LASLO, NICOLAE, *Horațiu în literatură română.* Cu prilejul împlinirii a două milenii dela nașterea poetului latin, Laslo urmărește influența lui H. în literatura română începând cu Miron Costin și continuând cu G. Asaki, V. Alecsandri, M. Eminescu, până în deceniul III al secolului XX. (Gn. Rom. III*, p. 532—550).

1448. LASLO, N., *Traduceri românești din Virgiliu. Appendix Vergiliana, Buccolica și Georgica.* Traducerile sunt așezate cronologic și examinate critic. (An. Inst. St. Cl., 1928—1932, Partea II, p. 11—37).

1449. LASLO, N., *Traduceri românești din Vergiliu: IV. Aeneis. (Incercare bibliografică și critică).* Traducerile urmează cronologic și sunt exanimate critic. În anexe se dau fragmente din traducerile inedite ale lui Moise Sora Noacu. (An. Inst. St. Cl., II, p. 34—70). — Rec. crit., R. I., XX*, p. 401. IORGA N. — Rec. crit. R. Cl., VI—VII**, p. 258—261. HERESCU, N. I.

1450. LEON, N., *Note și amintiri.* București, 1933. Tip. Cartea Românească, 350 p. in -8°. — Sunt și amintiri despre Hașdeu, Panu, Eminescu, Maiorescu, etc.

1451. LEONEANU, L., *Portrete literare și politice.* București, 1935, Tip. Independența, 132 p. in -8°.— Convorbiri cu scriitori și recensii, între alții despre C. Stere, I. A. Bassarabescu, Gala Galaction, T. Arhgezi, G. Ibrăileanu, I. L. Caragiale.

1452. LERMAN, MARIA, *Elevul în literatură.* Cum apare psihologia elevului la unii din scriitorii noștri: Gala Galaction, Delavrancea, Minulescu, etc. (R. G. I., XXII*, 377—385).

1453. LIVESCU, I. I., *Firescul în teatru.* București, 1935. Tip. Rampa, 24 p. in -8°.— Ce e și ce nu e firesc în teatru. Despre condițiile unei bune interpretări artistice.

1454. LOGHIN, C. și Dr. S. DRIMMER, *Geschichte der rumänischen Literatur.* Cernăuți, [1934?], Ed. St. Wicentowitz, VIII + 202 p. in -8°.

1455. LOVINESCU, E., *Cenaculare.* Despre cercul *Sburătorului.* (V. L., IX, Nr. 169, p. 1—2).

1456. MANOLIU, RADU, *Genurile literare. Studiu de filosofie literară.* Definirea genurilor; realitatea lor; numărul și sistematizarea lor. Problema devenirii genurilor; ierarhia și utilitatea lor. (C. L., XLVI*, p. 832—841, 862—980).

1457. MARCU, ALEXANDRU, *« Gerusalemme liberata » în traducerea lui A. Pâcleanu (1852).* Este prima traducere completă a *Ierusalimului liberat,* făcută după versiunea franceză a lui Le Prince Lebrun, cu o biografie a lui Tasso compilată după d'Albanèse. Pâcleanu a adăogat un portret al lui Tasso și 21 de planșe. La sfârșit dă numele tuturor celor ce-au subscris la cumpărarea cărții. Traducerea a avut ecou în presă și în curând apare în *Gazeta de Moldavia* (Nr. 40 din 21 Mai 1853) traducerea unui anonim moldovean (Asachi?) a cântului al VII-lea, tradus după original. Studiul cuprinde și date biografice despre A. Pâcleanu. (St. It., II**, p. 1—23).

1458. MARCU, AL., *Simeon Bărnuțiu, Al.-Papiu Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia.* În Ac. Rom., Mem. Sec. Lit., Seria III, tom. VII, p. 173—335. — Studiu de mare interes biografic, întemeiat în cea mai mare parte pe documente

©BCU CLUJ

inedite (corespondența între cei trei ardeleni, în timpul studiilor, cercetări în arhivele universităților din Padova și Pavia, etc.). În timpul petrecut în Italia toți trei au avut și preocupări filologice. Italia a lăsat urme adânci în opera lor. În Anexe se dă o listă a italienismelor lui Bărnuțiu din « Dereptulu publicu al Romanilor » (1867). — Rec. elog. St. It., II**, p. 228—232. NICULESCU, C. H. — Rec. anal. Gn. Rom., III**, p. 604—607. VĂTAFU, M. — Rec. crit., Curent., VIII**, Nr. 2796, p. 1—2, VRÂNCEANU, DRAGOȘ.

1459. MARCU. ALICE, *Contribuție bibliografică la soarta lui Carducci în România*. I. Traduceri din opera lirică; II. Traduceri din opera critică; III. Aprecieri despre Carducci. Titlurile sunt așezate în ordine cronologică. (St. It., I*, p. 147—159).

1460. MĂRCUȘ, ȘT., *Muzică și teatru în Bihor*. Oradea, 1935, Tip. Diecezană, 172 p. in -8°. — Broșura cuprinde material informativ asupra teatrului și muzicii românești în Ardeal, mai ales în părțile bihorene. Nu se indică însă cu preciziune izvoarele de unde au fost culese aceste informații. Utile amintirile personale ale autorului.

1461. MARINESCU, GEORGE. *Studii literare III*. București, 1935. Tip. Universul, 64 p. in -8° — Cuprinde: Scrisoarea a III-a de M. Eminescu; Voevozi și Doamne române cu talent literar; Lirismul lui George Gregorian; Nicolae Bălcescu; O concepție critică [Teoria poeziei de M. Dragomirescu] — conferințe și articole retipărite din reviste. — Ment. elog. Tin. Rom., LIII**, p. 353—354. SIMONESCU, DAN.

1462. MEISSNER, C., *Amintiri dela « Junimea »*. Atmosfera dela « Junimea ». Câteva impresii despre Titu Maiorescu și V. Alecsandri. Rolul anecdotei în această societate. (C. L., LXVI, p. 144—151).

1463. MIHAILOV, AL., *Pușchin în românește*. În timpul șederii sale la Chișinău, Pușchin a fost în legătură cu lumea românească și a influențat pe poeți ca: Beldiman, Conache, Donici, C. Stamati, Al. Hasdeu, Negruzzi. (G. C., IV, Nr. 13—14, p. 1).

1464. MIHĂLCESCU, MARIA, *Istoria teatrului muntean dela 1800—1859*. București, 1935, Tip. cărților bisericești, VIII + 104 p. in -8°. — Teză de doctorat la Facultatea de Litere din București. Partea I. Teatrul popular la Români; II. Începuturile teatrului cult; III. Teatrul în timpul mișcării eteriste; IV. Mișcarea literară și artistică până la înființarea Societății Filarmonice; V. Societatea Filarmonică; VI. Teatrul după Societatea Filarmonică, până la 1848; VII. Teatrul dela 1848—1859. Partea II. Estetica teatrului muntean: I. Piese care s'au jucat mai mult; II. Vodevilul; III. Comedia; IV. Drama; V. Traducerile. Concluzie.

1465. MILLER-VERGHY, MARGARETA și SĂNDULESCU ECATERINA, *Evoluția scrisului femenin în România*. Cu o prefață de E. Lovinescu, vol. I. București, 1935. Tip. Bucovina, VIII + 496 p. in -8°. — Bucăți în proză și versuri, precedate de câte o notiță biografică, din: Dora d'Istria, Carmen Sylva, Elena Văcărescu, Iulia Hasdeu, Anna de Noailles, Martha Bibescu, Regina Maria, Elena Hartulari, Matilda Cugler-Poni, Maria Mavrodin, Veronica Micle, Sofia Nădejde,

©BCU CLUJ

Smara, Adela Xenopol, Riria, Constanța Hodoș, Elena Niculiță-Voronca, Elena Sevastos, Maria Cunțan, Elena Farago, Mărg. Miller-Verghy, Alice Călugăru, Bucura Dumbravă, Const. Marino-Moscu, Claudia Millian, Hort. Papadat-Bengescu, Igena Floru, Alexandrina Scurtu, Aida Vrioni, Agatha Bacovia, Otilia Cazimir, Lucia Mantu, Lucreția Petrescu, A. Yvonne Stahl.

1466. MINAR, OCTAV, *Păreri asupra politicei și literaturii.* Expune părerile scriitorilor români, dela Alecsandri la Caragiale, extrase din corespondența lor în epoca de activare politică și literară. (C. T. C., XVI**, p. 172—174).

1467. MITITELU, ALEXANDRINA, *Giacomo Leopardi în « Convorbiri Literare ».* Apare între 1881—1911 mereu în « Convorbiri Literare ». A. Naum îi dedică versuri; Duiliu Zamfirescu are o dedicație și traduce poezii. Titu Maiorescu îl studiază în comparație cu Eminescu. Alte studii: Ștefan Ioan, 1889, N. Șerban, 1911. (C. L., LXVIII**, p. 54—58).

1468. MORARIU, VICTOR, *« Horia », tragedie de Ghiță Popp și « Wilhelm Tell » de Schiller.* Tragedia *Horia*, publicată de Ghiță Popp în 1891 este influențată de *Wilhelm Tell* a lui Schiller. (C. Cos., IX, p. 259).

1469. MORARIU, VICTOR, *« Oberon » în românește.* Analiza critică a traducerii în românește a lui *Oberon* de Wieland, datorită lui Ilie Gherghel și apărută în Conv. Lit., L (1916), p. 816—832. (Rev. Germ., Rom. II, p. 165—177).

1470. MOȘANDREI, M., *Prezența pegazului sau plimbări lirice în jurul poeziei.* București, 1933, Tip. « Vremea », 132 p. in -8°.—Eseuri despre literatură, publicate în parte în *Viața Literară* și *Vremea.*

1471. MUGUR, VAL, *Piesa de teatru.* Piese scrise pentru rețetă și piese care nu țin seamă decât de considerațiuni estetice. Cum iau naștere. Autorul trebue să țină seamă și de opiniile regizorului și ale actorului. (Rm., XXVI*, p. 31—36).

1472. MUNTE, ASPAZIA și NECULAI, PAVEL, *Breviar de poezie bucovineană contemporană.* Cernăuți, 1934, Tip. Glasul Buc., 32 p. in -8° (Colecția « Iconar »).— Bucăți din 21 poeți bucovineni contemporani. La sfârșit note bibliografice despre ei. — Rec. crit. A. L. A., XIII*, Nr. 691, p. 7. CĂLINESCU, G.

1473. MUNTEANO, B., *Bilan de la littérature transylvaine d'après-guerre.* Considerații în legătură cu I. Breazu, *Viața literară românească în Ardealul de după Unire.* Bună caracterizare a spiritului ardelean în literatură. (Europ. Centr., IX, p. 712 —714).

1474. MUNTEANO, B., *Goethe et l'influence allemande en Roumanie.* Considerații mai ales în legătură cu I. Gherghel, *Goethe în literatura română*, asupra influenței germane în România. (Europ. Centr., IX, p. 49—51, 64—68).

1475. MURĂȘANU, TEODOR, [*Când a apărut « Luceafărul »*]. Precizează următoarele relativ la *Luceafărul:* Primul număr apare la 1 Iulie 1902 la Budapesta, cheltuelile le suportă până la 1.IV.1903 A. P. Bănuț; titlul a fost propus de Ciura. La Sibiu conducerea o ia Goga și Tăslăuanu. Dă numele celor ce-au participat la înființarea revistei. (Pag. Lit., I, p. 207).

1476. NAUM, T. A., *Impresii și sugestii cu privire la câteva traduceri românești din Catul.* Mai ales despre traducerile lui Coșbuc și H. Frollo. În notă

©BCU CLUJ

se dă bibliografia tuturor traducerilor. Câteva concluzii care se pot scoate din examenul acestor traduceri. (An. Inst. St. Cl., II**, p. 78—97).

1477. NISTOR, ION I., *In căutarea unor noui forme literare.* Lupta între tradiționalism și modernism în poezie, dusă, în foiletonul literar al « Glasului Bucovinei », de tineretul bucovinean. (J. L., XXIV**, p. 33—34).

1478. NISTOR, ION I., *Un popas la o răspântie. Aniversarea de treizeci de ani dela apariția « Junimei Literare ».* Istoricul, rolul și contribuția J. L. în cei 30 de ani dela întemeiere. (J. L., XXII, Nr. 10—12, p. 1—7).

1479. NOTTARA, CONSTANT I., *Actorul Burienescu.* Pe la 1860 se afla la Ploești actorul Burienescu, care a interpretat pe Nicușor din *Piatra din casă* de V. Alexandri, apoi vodeviluri și cantonete originale: *Țiganca cu ghiocul.* (Ad., XLVIII**, Nr. 15.450, p. 1—2).

1480. NOTTARA, CONSTANT I., *Teatrul românesc de odinioară.* Despre Millo, Pascaly și Demetriade. La Galați erau frații Vlădicescu cu Fany Tardini, iar la Iași erau: Luchian și Goleno. (Ad., XLVIII**, Nr. 15.449, p. 1—2).

1481. OBEDENARU, ALEX., *Bătălia din cafeneaua literară dela 1883.* Amintiri. (Ad., XLVII, Nr. 15.277, p. 1—2).

1482. PÂCLIȘANU, Z., *Un vechiu proces literar: Relațiile lui I. Bob cu S. Klein, Gh. Șincai și P. Maior,* în Ac. Rom., Mem. Secț. Ist., Seria III, tom. LV***, p. 221—255.

1483. PANU, GH., *Amintiri dela « Junimea » din Iași.* București, 1934, Ed. Adevărul. 112 p. in -8°. — Câteva fragmente din cunoscuta operă a lui Panu, precedate de o introducere privitoare la autor.

1484. PAPADIMA, OVIDIU, *Literatura de ieri și scriitori de mâine. Gânduri cu prilejul unei istorii a « Sămănătorului ».* [Dan Smântânescu, Mișcarea sămănătoristă]. Sămănătorismul a fost virtual născut la 1890. Originea lui este în Eminescu. N. Iorga i-a dat o nouă viață. Macedonski întemeietor al modernismului. Generația de după războiu a realizat o nouă sinteză între forțele autohtone și influențele străine. Generația tânără nu și-a găsit încă « axa de sprijin ». (Gn. Rom., I, p. 198—205).)

1485. *40 de ani de activitate artistică-culturală, 1892—1933.* Volum omagial închinat maestrului Ion I. Livescu. București, (1934), Tip. Göbl, 100 p. in-8°. — Scrisori și adrese omagiale adresate lui Livescu cu acest prilej, sau mai înainte, unele de interes pentru istoria teatrului român mai nou.

1486. PAVELESCU, CINCINAT, *Amintiri literare.* Despre Macedonski, Caragiale, etc. (Br. Lit., III*, p. 106—109).

1487. PERPESSICIUS, *Literați basarabeni.* Privire sintetică. (Cv., IX, Nr. 2860, p. 1).

1488. PERPESSICIUS, *Mențiuni critice,* seria II. București, 1934, Ed. Fundației pentru Literatură și Artă « Regele Carol al II-lea », 436 p. in -8°. — Cronicile literare ale autorului, reproduse în ordinea în care au fost publicate în *Cuvântul.* Volumul are o prefață în care autorul justifică procedeul foiletonistic al criticei sale — și un indice alfabetic pe autori. — Rec. crit. Ad., XLIII*, Nr. 15.475, p. 1. CIOCULESCU, Ș. — Rec. crit. Vr., VII*, Nr. 344, p. 7. CONSTANTINESCU,

©BCU CLUJ

POMP. — Rec. elog. A. L. A., XIII*, Nr. 710. PANDREA, P. — Rec. crit. Curent., VII*, Nr. 2311, p. 1—2. ROȘU, N.

1489. PETEANU, Dr. AUREL E., *Natura și poezia.* Influența naturii e mai puternică asupra poeziei moderne, decât asupra celei antice. Exemple din poeți antici și din Coșbuc. (Ban. Lit., I*, nr. 1, p. 6—13).

1490. PETRESCU, CAMIL, *Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile.* București, 1933. Tip. « Bucovina », 144 p. in -8°. (« Caetele Cetății Literare »). — O critică a *Memoriilor* lui Eugen Lovinescu, publicată înainte în *România Literară.*

1491. PETRESCU, CAMIL, *Modalitatea și technica romanului polițist.* După ce arată diferitele trucuri ale romanului polițist, gustat — se zice — și de spirite alese, încheie: « Romanul polițist nu e o carte imorală, ci doar o carte crâncen de proastă. Nu are în favoarea lui nicio circumstanță ușurătoare. Trăește speculând logica anemică a cetitorului său, mediocritatea imaginației lui, exploatându-i sentimentalitatea vulgară, dând oricărui șiret banal iluzia unui joc al inteligenței ». (R. F. R., I*, Nr. 8, p. 381—395).

1492. PETROVICI, I., *Aniversarea lui François Coppée.* Și despre admirația de care s'a bucurat Coppée în România. Petrovici a jucat în tinerețe în piesa *Lăutarul din Cremona*, tradusă de Traian Alexandrescu. (România Lit., II, Nr. 77—78, p. 1—2).

1493. PETROVICI, I., *Literatura de memorii și călătorii.* Literatura de memorii se remarcă în țările unde literatura de romane era extrem de bogată. În memorialistică și scrieri de călătorii talentele noastre sunt, din această cauză, inferioare celor din Apus. (C. L., LXXI, p. 499—504).

1494. PETROVICI, I., *Psihologia actorului.* (R., XVIII**, Nr. 5109, p. 3).

1495. PETROVICI, ION, *Talentul oratoric.* Esența oratorică însemnează spontaneitatea. Analizează întru cât G. Panu, Delavrancea, Caragiale, P. Carp, I. Maiorescu, Kogălniceanu, Al. Lahovari, Take Ionescu, sunt sau nu oratori. (V. R., XXVII**, Nr. 3—4, p. 20—25).

1496. PETRUȚIU, D. ȘT., *Aron Florian și orientarea literară a « Telegrafului Român ».* A. F., întâiul redactor al *Tel. Rom.* (1853), gazetă întemeiată de Șaguna la Sibiu, prin ideile lui sănătoase, exprimate într'un frumos stil românesc, se situiază printre precursorii junimismului. (Gn. Rom., I, p. 17—22).

1497. PETRUȚIU, D. ȘT., « *Telegraful Român* » *și literatura de peste Carpați.* Gazeta sibiană reproduce imediat după apariție, însoțindu-le cu elogii, criticele lui Alecu Russo din *România Literară*, îndreptate împotriva latiniștilor ardeleni; reproduce de asemenea articolele critice și literatura *Convorbirilor Literare.* (Gn. Rom., I, p. 167—172).

1498. PHILIPPIDE, AL. A., *Clasicism național.* Pentru o definiție mai precisă a noțiunii de « clasic național ». (A. L. A., XIII*, Nr. 730, p. 1—2).

1499. PHILIPPIDE, AL. A., *Literatura de război și literatura războinică.* (V. R., XXXVI*, Nr. 21—24, p. 29—33).

1500. PHILIPPIDE, AL. A., *Meșteșugul francez și literatura noastră.* Literatura franceză excelează prin arta compoziției și a scrisului frumos. Această calitate

©BCU CLUJ

adeseori a fost împinsă până la rutină. Noi am luat mai ales rutina. (A. L. A., XIII*, Nr. 727, p. 1—2.

1501. PHILIPPIDE, AL., *Pledoarie pentru nuvelă.* (A. L. A., XIV**, Nr. 737, p. 1).

1502. PHILIPPIDE, AL., *Şcoli literare.* Curentele literare foarte cunoscute în sec. XIX, tind să dispară. Fenomenul e cunoscut şi la noi. Printre cele dela noi se pot număra: semănătorismul şi poporanismul. Grupările din 1848 şi Junimea au avut mai mult caracter politic. (A. L. A., XIV**, Nr. 736, p. 1).

1503. PILLAT, ION, *Folklorul în poezia nouă românească.* În lipsa unui mediu cult clasic, literatura nouă românească are la temelie poezia populară şi folklorul, elemente păstrate intacte la Alecsandri, Eminescu, Coşbuc, Iosif, Goga, dar prelucrate la Crainic, Voiculescu, Maniu, Blaga, Arghezi, Cotruş. (Gn., XIV**, p. 119—126).

1504. PODOLEANU, S., *60 de scriitori români de origine evreiască.* Vol. I. Bucureşti [1935]. Ed. Slova, IV + 204 p. in -8°.— Vol. acesta cuprinde bucăţi din 60 de scriitori aşezaţi în ordine alfabetică. Bucăţile sunt însoţite de bibliografia scriitorilor.

1505. *Poezia modernistă.* Anchetă la care răspund, între alţii, E. Lovinescu, M. Dragomirescu, Şerban Cioculescu, etc. (R. S., VIII*, Nr. 10—11, p. 15—18; Nr. 12, p. 12—13).

1506. POLIHRONIADE, M., *Generaţia tânără şi ritmul mondial.* Rolul generaţiei tinere din cultura românească (sunt amintiţi şi caracterizaţi reprezentanţii ei) este să desăvârşească procesul început de paşoptişti şi continuat de junimişti: integrarea noastră în ritmul mondial al culturii. (Azi, II, p. 467—483).

1507. POP, AUG., « *Linia Dreaptă* ». Revista s'a înfiinţat în 15 Aprilie 1904, sub conducerea lui V. Demetrius, T. Arghezi, Gala Galaction. (V. L., VIII, Nr. 158, p. 3).

1508. POPA, NICOLAE I., *Intre poeţi şi critici.* În legătură cu polemica G. Călinescu — Dragoş Vrânceanu, face consideraţii elogioase relativ la istoria literară comparatistă şi ocupându-se cu studiul lui Călinescu asupra vieţii şi operei lui Eminescu, îi relevă meritul documentar, dar îi aduce obiecţii de metodă şi tehnică. (Gn. Rom., III**, p. 560—567).

1509. POPA, VICTOR ION, *Teatrul sătesc.* Căminele culturale să nu mai organizeze teatru sătesc cu copiii. Adulţilor să li se dea teatru făcut de adulţi. Să se caute apoi ca actorii să se potrivească rolurilor. (Căm. Cult., II**, p. 374—376).

1510. POPESCU-SIBIU, DR. I., *Pornografia literaturii noastre.* Împotriva literaturii pornografice din ultimii ani — o adevărată primejdie socială. (Prov. Lit., II*, Nr. 1—2, p. 8—13).

1511. POPESCU-SIBIU, DR. I., *Psihanaliza în literatură.* Valoarea ştiinţifică a metodei psihanalitice în cercetările literare. (Prov. Lit., I, Nr. 7, p. 18—22).

1512. POPESCU, VICTOR N., *Frumosul şi creştinismul.* « Creştinismul, având cultul sufletului, inspirat şi contopit cu divinitatea, este un criteriu de orientare în cunoaşterea frumosului; iar crestinismul de astăzi... se îndreaptă spre con-

©BCU CLUJ

templarea tuturor creațiunilor divine în a căror armonie vede mâna creatorului ». (Gn., XIII, p. 88—93).

1513. POPESCU, VICTOR N., *Poezia lui D. Nanu.* II. Tragedia omului interior; III. Viața unui singuratic; IV. Pe drumul izbăvirii. (Fn. D., VII**, p. 21—23, 48—57).

1514. POPOVICI, D., « *Santa Cetate* ». *Intre utopie și poezie.* București, 1935. Ed. Inst. de Istorie Literară și Folklor, 180 p. in -8°. (Institutul de Istorie literară și Folklor, 8).— I. Un precursor: Teodor Diamant; II. Revoluția și revoluționarii; III. « Cateșismul socialiștilor »; IV. « Santa Cetate ». Între utopie și poezie. Anexe. Indice. (Capitole din lucrare au fost publicate înainte în Ath., I**, p. 187—212, 506—526 și Gd. Vr., III**, Nr. 6, p. 1—7 și Nr. 8, p. 1—13).

1515. POTORAN, EUG., *Poeții Bihorului.* Oradea, 1934. Ed. Soc. de Lectură « Sf. Ioan Gură-de-Aur ». 84 p. in -8°. (Lucrare premiată de Academia Română cu Premiul Alexandru Bădescu, 1934).— Începuturile poeziei române în Bihor: George Filimon, Moise Sora Noac, G. Dehelianu. *Versuinții Români* și *Diorile Bihorului* — cele două volume scoase de Societatea literară a tinerilor din Oradea în 1854. Poeții din *Diorile:* D. Meciu, C. Grama, D. Sfura, I. Popdanu, Paul Vela Ventariu, Gh. Marchiș.— *Fenice* — al doilea almanah al Societății orădane, tipărit la 1867 — cu poeții lui: Iustin Popfiu, Vasile Iuțiu, Ioan Clintoc, Sg. Szabo.— *Familia.* Rolul ei. Colaboratorii ei bihoreni: Iosif Vulcan, Miron Pompiliu, Vasile Budescu, Maria Suciu-Bosco, Lucreția Rudow-Suciu, Iosif Roman, Ion Scipione Bădescu, Isaia Bosco.— Adaus: Bihorul contimporan.— Raport academic pentru premierea lucrării Ac. Rom., Anale, LIV*, p. 127. BOGDAN-DUICĂ, G.— Rec. crit. Gn. Rom., II*, p. 463. BOITOȘ, OL. — Ment. G. C., IV, Nr. 5, p. 4. NEGULESCU, TOMA.— Rec. elog. Blajul, I, p. 419—420. STOICA, N.

1516. PRODAN, PAUL, *Teatrul românesc acum o sută de ani.* Conferință comemorativă la Ateneul Român. Mai ales despre începuturile teatrului. (*Anuarul Ateneului Român*, pe 1934, p. 33—41).

1517. RADU, DR. ION, *Apariția « Luceafărului »*. Impresia de înviorare și încredere în neam pe care a făcut-o revista *Luceafărul* asupra contemporanilor. (Abec., I, Nr. 7, p. 2—3).

1518. RĂDULESCU, ION HORIA, *Contribuțiuni la istoria teatrului din Muntenia*, 1833—1853. București, 1935. Ed. Institutul de istorie literară și folklor. 90 p. in -8°.— Introducere. Cap. I. Dominația trupelor streine până la 1850; Cap. II. Teatrul românesc între 1850—1852; Cap. III. Condițiile materiale ale Teatrului Național în 1852; Cap. IV. Deschiderea de teatre românești în provincie. Incheiere. Lucrarea se întemeiază în mare parte pe cercetări în Arhivele Statului.— Rec. elog. Gn., XIV**, p. 435. PAPADIMA, O.

1519. RĂDULESCU, I. HORIA, *Din trecutul teatrului nostru.* Se reproduce textual *Regulamentul teatral* din 1852-53. Autorul arată împrejurările în care a fost redactat și importanța acestui Regulament. (Tin. Rom., LI, p. 313—318, 359—362; LII*, p. 28—32). [Și în extras].

1520. RĂDULESCU-MOTRU, C., *Filosofia și literatura.* Amintiri despre debuturile literare ale autorului și despre *Noua Revistă Română.* (Lit., II*, No. 15, p. 1).

©BCU CLUJ

1521. RAȘCU, I. M., *32 opere din literatura română. Analize literare.* București, 1933. Tip. Imprimeria Națională, 248 p. in -8°.— Cuprinde lucrările elevilor dela liceul « Gh. Șincai » din București citite în Societatea lor de lectură, cu privire la V. Alecsandri (cele mai multe), Al. Odobescu, Al. Russo, C. Negruzzi, Duiliu Zamfirescu, Miron Costin, Ion Neculce. De mare interes pentru istoricul literar sunt observațiile lui Rașcu asupra acestor lucrări, pline de caracterizări suggestive ale operelor studiate de elevi și de informații, uneori necunoscute, mai ales atunci când e vorba de raporturile cu literatura franceză.— Rec. elog. B. G., IV, p. 380—381. BUCUȚA, EM.— Rec. elog. A. L. A., XII, Nr. 667, p. 7—8. CĂLINESCU, G.— Rec. anal. A. O., XII, p. 297—298. FORTUNESCU, C. D.— Rec. elog. Tin. Rom., LII*, p. 143—144. MURĂRAȘU, D.

1522. ROȘU, NICOLAE, *Junimism și continuitate.* « Momentul Junimei, în literatură, înseamnă prima mare restabilire a continuității culturale, sfâșiate de ideologia politică ». *Convorbirile Literare* continuă *Dacia Literară* prin *România Literară.* (C. L., LXVIII**, p. 17—21).

1523. RUFFINI, MARIO, *Correnti spirituali nella moderna letteratura romena.* Mai ales despre curentele din sec. XX: sămănătorism, poporanism, simbolism, La sfârșit: bibliografie. (E. O., XIII, p. 272—295).

1524. [*Ruffini, M., I favolisti romeni nel secolo XIX.* (Extr. din *Convivium*, Nr. 3, 1933)].— Menț. elog. Tin. Rom., LII*, p. 257—258. TODOR, A. P.

1525. SCARLAT, TEODOR, *Antologie de imagini din poezia nouă.* București, 1934. Ed. Grupării « Litere ». 40 p. in -8°.— Poeții — toți tineri — sunt așezați în ordine alfabetică. Se dau și note bio-bibliografice.

1526. SCULY-LOGOTHETI, N., *Scrisori colective dela P. Missir, P. P. Carp, A. Naum* [către *Volenti*]. Prietenii își schimbă noutăți din vilegiatură: Borsec-Solca. (C. L., LXVIII**, p. 348—352).

1527. ȘIREAGU, OCTAVIAN, *Noua lirică ardeleană.* Cu o prefață de I. Valerian. Cluj, 1935. Ed. Transilvania, 184 p.— Antologie cu reproduceri din 25 poeți. La sfârșit: Date biografice și bibliografice despre poeții antologiei.

1528. SMÂNTÂNESCU, DAN, *Mișcarea sămănătoristă. Studiu istoric-literar.* București, 1933. Tip. « Bucovina », 79 p. in -8°.— Schițează istoricul *Sămănătorului*, mediul cultural și împrejurările în care a luat naștere. Analizează programul revistei și realizările. Programul își propune să valorifice elementul etnic, atrage atenția asupra țăranului și satului, asupra trecutului istoric. Literatura își va alege subiecte din aceste izvoare, iar imitațiile streine vor fi înlăturate. Relevă rolul revistei în mișcarea din 1907. După venirea lui A. C. Popovici la direcție, *Sămănătorul* s'a ocupat și de politică și sociologie cu principii naționale antidemocratice, împotriva celor dela *Viața Românească, Curentul Nou* și *Contemporanul.* Literatura semănătoristă va fi prezentată într'o altă lucrare.— Rec. crit. DR., VIII**, p. 265—267. BIRIȘ, GH. I.— Menț. elog. Br. Lit., I, p. 151. FOCȘENEANU, I.— Rec. anal. A. O., XII, p. 456—457. FORTUNESCU, C. D.— Rec. crit. Calend., II, Nr. 496. PAPADIMA, O.— Rec. crit., Un., LI*, Nr. 48, p. 4. PAPADOPOL, P. I.— Rec. crit. Cv., IX, Nr. 2995, p. 1—2. PERPESSICIUS.— Rec. elog. Gn. Rom., I, p. 122—234. SACERDOȚEANU, A.— Rec. elog. Tin. Rom.,

©BCU CLUJ

LII*, p. 38—39. SIMONESCU, DAN.— Rec. crit. România Lit., II, Nr. 72, p. 1. ȘULUȚIU, O.

1529. SMÂNTÂNESCU, DAN, *Poezia Unirei dela 1859 în Principate.* Scurt articol, în care se menționează câteva poezii. (Tin. Rom., LIII**, p. 165—167).

1530. SOLA, UGO, *Italia în poezia română.* Conferință. Poeții români cari au cântat Italia și influența italiană în opera lor. (Curent., VII*, Nr. 2143, p. 5).

1531. SOROCEAN, CORNEL, *Suceava în poezii.* Antologie. Suceava, 1935. Tip. Română, 80 p.— Sunt reproduse 50 de poezii din autori vechi și contemporani.

1532. SPERANȚIA, EUG., « *Papillons* » *de Schumann. Despre principiul unic al vieții, dramei și frumosului.* București, 1934. Ed. « Cugetarea », 276 p. in -8°.— Pornind dela această bucată a lui Schumann, autorul face numeroase considerațiuni asupra sensului artei, ca expresie a vieții. Despre tragic și comic; despre epic și liric; despre romantism și clasicism, etc., etc.— Rec. crit. Curent., VII*, Nr. 2375, p. 1—2. CERVENCA, EMIL.— Rec. elog. Gn. Rom., III, p. 430—432. CHINEZU, I.— Raport pentru premierea lucrării. Ac. Rom., Anale, tom. LV**, p. 181—182. RĂDULESCU-MOTRU, C.— Rec. elog. F., I*, Nr. 2, p. 90—92. ȘULUȚIU, O.

1533. STANCU, Z., *Antologia poeților tineri.* Cu 55 chipuri de Margareta Sterian și o Prefață de ION PILLAT. București, 1933. Ed. Fundației pt. Lit. și Artă, « Regele Carol II ». 300 p. in -8°. — Se reproduc bucăți din 55 poeți tineri, precedate de o scurtă notă bio-bibliografică a autorilor.

1534. ȘTEFAN, ION, *Imperativele momentului.* Se simte nevoia unui dirijor sau îndreptar spre etnicism, prin formarea unui climat critic. (J. L., XXIV**, p. 114—117).

1535. STERE, C., *Cum am devenit director al « Vieții Românești ».* Amintiri fugare despre întemeierea revistei și primii ei ani. (V. R., XXV, Nr. 1—2, p. 11—15).

1536. SUCHIANU, I., *Diverse. Insemnări și Amintiri. Seria I.* București, 1933. Ed. « Universul », 108 p. in -8°.— Sunt date și însemnări din viața intelectuală și socială a Bucureștilor, la sfârșitul secolului trecut. Autorul dă date importante despre starea Universității și a școlilor la noi, despre apariția *Contemporanului* și a mișcării socialiste. Vorbește despre cunoscuți oameni de litere, despre Junimea și introducerea culturii germane la noi. Amintește despre plagiatul lui Alecsandri *Agachi Flutur*, după Labiche. Crede și dovedește că Alecsandri a fost ostil lui Eminescu și Caragiale. Cele mai multe amintiri sunt despre Caragiale. Rec. elog. A. L. A., XII, Nr. 674, p. 7. ZARIFOPOL, P. I.

1537. ȘULUȚIU, OCTAV, *Autentic și estetic.* Autenticitatea nu e un criteriu de valorificare estetică. Ea e o erezie, pe care criticii adevărați nici n'o mai iau în considerare. (Azi, III*, p. 958—964).

1538. ȘULUȚIU, OCTAV, *Noutate și originalitate.* « Nu întru cât e nou materialul prezentat trebue să indice criticul, ci întru cât aduce mărturisirea unei personalități puternice, în lumina literaturii. Și personalitatea, e originalitatea operei ». (Azi, III*, p. 1124—1127.)

©BCU CLUJ

1539. SURU, MIRON, *Diverse*. Bucureşti, 1934. Fără indicaţia tipografiei. 104 p. in -8°.— Se reproduc articole şi cronici literare, publicate înainte în periodice. Unele din ele relatează despre D. Zamfirescu, L. Rebreanu, Cezar Petrescu, Nichifor Crainic şi O. Densusianu.

1540. TĂUŞAN, GR. (PETRONIUS), *Criterii şi evocări*. Bucureşti, 1935. Ed. Casa şcoalelor, 242 p. in -8°.— Retipărirea unor articole şi cuvântări. Unele din ele privesc viaţa literară şi culturală: C. A. Rosetti, T. Maiorescu, M. Eminescu, Cincinat Pavelescu, N. Iorga, etc.

1541. TĂUŞAN, GR., *Dincolo de cotidian*. Bucureşti, 1934. Ed. « Cugetarea », 124 p. in -8°.— Conferinţe la Radio. De reţinut: « O nuvelă kantiană: *Sărmanul Dionis* »; « Haşdeu »; « Un mare naţionalist: Eminescu ».

1542. TEODORESCU, PETRU I., *Cronici literare*. Braşov, 1935. Tip. Unirea, 210 p. in -8°.— Retipărirea unor cronici publicate în *Braşovul Literar*, *Ţara Bârsei*, *Prometeu* şi *Revista Vremii*.

1543. TEODORESCU, PETRU I., *Mihail Dragomirescu. Profesorul — Criticul — Literatul*. Prezentare elogioasă. Câteva amintiri. (Prom., I*, Nr. 5—6, p. 14—20).

1544. TOMICIU, NIC., *Scriitorul Alexandru Ţinţaru*. Biografie. Cu un trecut de peste 30 de ani de scriitor, şi-a început activitatea la *Familia*, unde publică dări de seamă, schiţe şi nuvele. Folklorist de seamă, contribuind la cunoaşterea sufletului românesc. Prin lirica sa se aseamănă cu Vlahuţă. (Vestul, IV, Nr. 833, p. 1—2).

1545. TOROUŢIU, I. E., *Junimism-Sămănătorism*. Autorul expune împrejurările în care cele două curente au apărut şi s'au desvoltat, fiecare constituind un efort naţional spre idealul aspirat, care se concentrează în marile personalităţi. (F. Fr., X**, p. 201—205).

1546. TOROUŢIU, I. E., *Studii şi documente literare. Vol. IV. « Junimea »*. Bucureşti, 1934. Tip. Bucovina, XXVI + 540 p. in -8°.— Cea mai mare parte a volumului (p. 1—312) e închinată lui M. Eminescu. Sunt publicate aici « Amintiri fugare despre M. Eminescu » şi « Un caracter de artist » ale Mitei Kremnitz, apoi numeroase scrisori dela, către şi referitoare la poet, în cea mai mare parte cunoscute. Pag. 313—320: « Albumul societăţii « Junimea », facsimil şi transcriere. Pag. 325—479 documente privitoare la A. D. Xenopol: Scrisorile tatălui său, Dimitrie, « Istoria ideilor mele » — schiţă autobiografică a lui A. D. X. etc. Pag. 429—463 Procesele verbale ale « Junimei ». Pag. 480—483 Scrisori privitoare la V. Alecsandri. Bogate note. Indice. — *Vol. V*; » *Junimea* ». Bucureşti, 1935. Tip. « Bucovina », LXXXVI + 768 p. in -8°.— Documente şi scrisori către şi dela T. Maiorescu, Iacob Negruzzi. A. D. Xenopol, Th. Şerbănescu, Ion Petrovici, Barbu Delavrancea. Note. Indice de nume şi motive.— Menţ. elog. V. R., XXVI*, Nr. 7, p. 46. ALIOV.— Rec. elog. Rev. Filos., XVIII, p. 97—98. BAGDASAR, N.— Rec. elog. Tin. Rom., LII*, p. 336—340. BERCIU, I.— Rec. anal. Pt., XV, Nr. 262, p; . 1—2Nr. 264, p. 1—2. BIRIŞ, GH.— Rec. elog. Un., L, Nr. 20, p. 4. CONSTANTINESCU, M. G.— Rec. elog. Pag. Lit., I, p. 268—270. DEMETRESCU, ROMULUS.— Rec. elog., C. L., LXVII*, p. 381—382. FLORIAN, MIRCEA.— Rec. anal. A. O., XII, p. 149—150, XIII*, p. 230. FORTU-

©BCU CLUJ

NESCU, C. D.— Rec. crit. Mișc., XXVII, Nr. 975, p. 1—2. IORDAN, AL.— Rec. crit. elog. R. I., XIX, p. 67—75, 188—190; XX*, p. 175—177. IORGA, N.— Rec. elog. Un., LI*, Nr. 118, p. 2. MIRCESCU, L. V.— Rec. elog. F. Fr., IX*, p. 28—31. MORARIU, LECA.— Rec. crit. elog. Tin. Rom., LI, p. 161—165. MURĂRAȘU, D.— Rec. elog., V. R., XXIX*, Nr. 82, p. 1, Nr. 106, p. 1. NICULESCU, I.— Rec. elog. Ț. N., XIII*, Nr. 565, p. 2. PANTAZESCU, DAN C.— Menț. elog. România Lit., II, Nr. 64, p. 1—2. PETRESCU, CAMIL.— Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 2230, p. 1—2. PETRESCU, CEZAR.— Rec. elog. Ț. N., XIII*, Nr. 598,p. 2. PREAJBĂ, SC.— Rec. crit. Curent., VII*, Nr. 2327, p. 1—2. ROȘU, NIC.— Rec. elog. Un., LI*, Nr. 177, p. 4. ȘOIMESCU, S.— Rec. elog. V. L., VIII, Nr. 140, p. 3, România Lit., II, Nr. 53, p. 1—2. ȘULUȚIU, OCT.— Menț. elog. C. T. C., XIV*, p. 24. TEODORU, I. A.—

1547. ȚUCULESCU, I. R., *Literatura și educația.* Craiova, [1934]. Ed. Scrisul Rom., 50 p. in -8°.— Conferință. Împotriva literaturii postbelice.

1548. VEÉGH, DR. SÁNDOR, *Magyar költök románul.* [Poeți maghiari în românește]. I. U. Soricu traducător al lui Vörösmarty, Szabolcska, Revitzky, Petöfi și Ady. Ștefan O. Iosif imitator al lui Gyulai Pál. (E. M., L, p. 362—368).

1549. VEÉGH, S., *Petöfi a Románoknál.* [*Petöfi la Români*]. Miercurea Ciucului, 1934. Tip. Vákár, 72 p. in -8°.— Teză de licență. Mai ales despre traduceri: ale lui I. Vulcan, Gr. Silași și alții din *Familia*, apoi din revista *Ungaria* a lui Moldovan Gergely; traducerile lui St. O. Iosif, O. Goga, I. U. Soricu, P. Dulfu, A. Banciu etc. Se dă și o bibliografie a traducerilor în ordinea alfabetică a poeziilor traduse. Au fost publicate 184 traduceri.— Rec. crit. Irod. Közl., XLIV*, p. 410—411. RAJKA, L.— Rec. crit. R. E. H., XII*, p. 373—374. GÖBL, L.—

1550. WEISS, AURELIU, *Psihanaliza și critica literară.* (V. R., XXXVI*, Nr. 19—20, p. 48—52).

1551. VESPER, JULIAN, *Bucovina literară.* Privire sumară asupra contribuției Bucovinei la literatura românească. (J. L., XXII, Nr. 10—12, p. 29—34).

1552. VIANU, TUDOR, *Critica decorativă.* Autorul critică această metodă, în care criticul nu se supune la obiect spre a clarifica opera, ci își expune propria imaginație și întorsături de stil. Articolul este îndreptat împotriva lui Vladimir Streinu, care se ocupă de studiul autorului despre poetul Ion Barbu. (Gn. Rom., III**, p. 257—262).

1553. VIANU, TUDOR, *Estetica.* Vol. I. București, 1934. Ed. Fundației pt. lit. și artă « Regele Carol II », 288 p. in -8°.— Rec. elog. Rev. Ped., V**, p. 90—94. GĂINA, S.— Rec. elog. F., II**, Nr. 5—6, p. 87—88. DIMA, AL.— Rec. elog. Azi, IV**, p. 1916—1921. MICU, CONST.

1554. VIANU, T., *Geniu și talent.* (F., II*, Nr. 7—8, p. 27—32).

1555. VIANU, TUDOR, *Idealul clasic al omului.* București, 1934. Ed. « Vremea », 176 p. in -8°.— Studii apărute în diferite reviste. Ele se grupează, toate, în jurul ideii de clasicism antic și modern. P. 115—142: « V. Pârvan și concepția tragică a existenței ».— Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 290—292. CHINEZU, I.— Rec. elog. Pag. Lit., I*, p. 439—442. DIMA, Al.— Rec. elog. Ath., I, p. 119—122. MACJU, V.— Rec. crit. Curent., VIII**, Nr. 2529, p. 1—2. ROȘU, N.

©BCU CLUJ

1556. VIANU, TUDOR, *Influența lui Hegel în cultura română.*, Ac. Rom. Mem. Secț. Lit., Seria III, Tom. VI, mem. 10. București, 1933. Imprimeria Națională, 72 p. in -8°.— Studiul a fost scris cu prilejul centenarului morții lui Hegel. El are următoarele capitole: I. Introducere; II. Radu Ionescu și Titu Maiorescu; III. I. Eliade-Rădulescu; IV. M. Kogălniceanu; V. Titu Maiorescu; VI. M. Eminescu; VII. O discuție hegeliană. În Anexe se reproduce din *Der Gedanke*, Bd. II (1861), p. 112 și urm., darea de seamă asupra comunicării cu titlul: « Die alte französische Tragödie und die wagnerische Musik », făcută de T. Maiorescu la « Philosophische Gesellschaft » din Berlin, în 1861. Se dă apoi traducerea românească a acestui text.— În capitolul II se studiază influența ideilor estetice ale lui Hegel; în cele următoare influența filosofiei lui asupra evoluției ideilor noastre culturale și sociale. În cap. VII se urmăresc influențe hegeliene la Șt. Zeletin, E. Lovinescu și C. Rădulescu-Motru.— Rec. anal. Rev. Ist. Rom., III, p. 441. BAICULESCU, G.— Rec. elog. Arh. Șt. Ref. Soc., XII, p. 157—159. HERSENI, TR.— Rec. elog. Cv., IX, Nr. 3051, p. 1—2. PERPESSICIUS— Rec. elog. V. R., XXVI*, Nr. 8, p. 54—60. TATU, N.

1557. VIANU, TUDOR, *Istoria esteticii dela Kant până azi, în studii alese, precedate de un studiu introductiv și de note bibliografice.* București, 1934. Tip. « Bucovina », 302 p. in -8°.— În introducere se vorbește și despre contribuția românească în estetică: Radu Ionescu, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, M. Dragomirescu, D. Zamfirescu, B. Delavrancea, L. Blaga, etc.

1558. VIANU, TUDOR, *Poezie și mitologie.* Felul în care au privit raporturile dintre aceste concepte Vico, romanticii germani, Wagner și Nietzsche. (Rev. Filos., XX**, p. 333—343).

1559. VICOL, ALEX., *Teatrul și muzica în Moldova dintre Prut și Nistru.* Turneele Mariei Vasilescu, N. Luchian, Vlădicescu și Tardini în orașele basarabene. (Nu se precizează datele). Rolul lui Gavril Muzicescu. (Cug. Mold., IV**, Nr. 3—4, p. 2—4).

1560. VLAD, Dr. C., *Corelațiile dintre vis, artă și nevroză.* Studiază raportul geniu-nebunie cu prilejul Eminescu și analizează *Năpasta* de Caragiale din punct de vedere psihanalitic. (V. R., XXVII**, Nr. 1, p. 15—22).

1561. VLĂDESCU, G. M., *Amintiri dela « Convorbiri Critice ».* Înșiră numele celor care făceau parte din cenaclul acestei reviste în 1910. (G. C., IV, Nr. 3—4, p. 1 și 6).

1562. XENOFON, I., *Barbu Catargiu, cronicar dramatic.* A fost în comitetul primei reviste teatrale *Gazeta Teatrului Național* dela 1835—1836, unde a publicat articole critice. (R. XVII, Nr. 4828, p. 1).

1563. XENOFON, I., *Filarmonica dela 1833. Centenarul primei reprezentații de teatru național în București.* București, 1934. Ed. « Munca Literară », 64 p. in -8°.— Studiu întemeiat în mare parte pe dosarele Teatrului Național și mss. dela Academie. Cap. I « Societățile secrete » [românești]; II. Întemeierea « Filarmonicei »; III. Desființarea « Filarmonicei »; IV. « Starea teatrului național după desființarea « Filarmonicei »; V. « Foloasele aduse de Filarmonica ». Indice

©BCU CLUJ

de nume. Bibliografie. — Menţ. elog. R. I., XXI**. IORGA, N. — Rec. elog. Un., LII**, Nr. 136, p. 2. PAPADOPOL, P. I.

1564. XENOFON, I., *Istoria teatrului.* Nu avem nicio istorie completă despre teatru, deoarece lucrarea lui Costache Caragiale tip. la 1867 şi a lui N. Beladar dela 1893 nu sunt complete, lucrarea lui Ollănescu: *Teatru la Români* are pasagii contradictorii, iar a lui Burada e o compilaţie. (R. XVII*, Nr. 4862, p. 3).

1565. XENOFON, I., *Primul comitet teatral.* În Sept. 1851 Barbu Ştirbey semnează actele primului comitet teatral pentru a putea censura şi desvolta repertoriul dramatic. (R., XVII*, Nr. 4795, p. 1, 2).

1566. XENOFON, I., *Teatrul Unirii.* Bucureşti, 1935, Tip. Mişcarea, 16 p. in-8°. — Repertoriul pentru propaganda Unirii Principatelor (Ion Dumitrescu, P. Grădişteanu, Eugen Carada, Iorgu Caragiale, A. Costiescu, M. Pascali). Bibliografie.

1567. ZABOROVSCHI, VIRGIL, *Figuri culturale în diplomaţia noastră. Ioan Ghica, Ollanescu-Ascanio, N. Petraşcu şi Duiliu Zamfirescu.* Note istorico-biografice. (Ad., XLVII, Nr. 15.175, p. 1—2).

1568. ZARIFOPOL, PAUL, « *Cultura* ». Face o scurtă expunere asupra stării culturale dela noi şi arată importanţa Junimii în formarea culturii noastre. (R. F. R., I*, Nr. 4, p. 186—188).

1569. ZARIFOPOL, PAUL, *Idei pentru cultura literară.* O cultură autentică e naţională şi socială. La noi cultura a fost o copie a străinătăţii şi o copie a claselor de jos după cele de sus. Junimea a purificat societatea de împrumuturile primejdioase ale civilizaţiei apusene şi acum ne putem asimila fără riscuri o cultură străină, cu condiţia de a nu fi o copie servilă. (R.F.R., I*, Nr. 2, p. 404—410).

1570. ZARIFOPOL, P., *In planul estetic. (Fragment dintr'o carte).* (Rev. Filos., XVIII, p. 399—405).

1571. ZARIFOLOL, PAUL, *Pentru arta literară.* Bucureşti, 1934, Ed. Fundaţiei p. Lit. şi Artă « Regele Carol II », 292 p. in -8°. — 11 esseuri privitoare la scriitori streini, care sunt un prilej însă pentru ca autorul să-şi expună teoriile lui literare.

TRADUCERI DIN ROMÂNEŞTE. ROMÂNII IN LITERATURILE STRĂINE

1572. [ADORJAN, E., *Românii în opera lui Mauriciu Jokay,* în *Anuarul liceului « Principele Nicolae » din Sighişoara (1929—1930, 1932—33)*]. — Rec. elog. R. I., XX*, p. 302. IORGA, N.

1573. *Agârbiceanu, I., Un critic spaniol despre* —. Se reproduce un articol elogios al criticului spaniol *R. Causinos Asseus* despre I. A. şi opera sa: *Stana.* A apărut în *Libertad* (Madrid) din 21 Aug. 1932, p. 9. (Pt., XV, Nr. 141, p. 1—2).

1574. *Agârbiceanu, Ion,* I. *Due Amori* (Trad. di *Nella Collini*). II. *Stana* (Trad. di *Vera Molajoli*). — Rec. elog. E. O., XIII, p. 656. M. R.

1575. [ALECSANDRI, V., *Emlék.* [Suvenire]. Cluj, 1935, Tip. Minerva].

1576. BALOTĂ, ANTON, *Perspectivele culturii româneşti în Balcani.* Iugoslavii prin organizarea, cu toate forţele naţionale, a unui institut de studii balcanice

©BCU CLUJ

la Belgrad sunt for ştiinţific în Sud-Estul european, în timp ce Românii au părăsit şi politic şi cultural interesul lor în Balcani. (C. L., LXVIII**, p. 479—484).

1577. BERTONI, GIULIO, *Literatura română în Italia*. G. B., preşedintele Asociaţiei culturale italo-române din Roma, arată activitatea care s'a depus în ultimul timp pentru cunoaşterea şi răspândirea literaturii române în Italia. Datorită activităţii lui Claudiu Isopescu, s'a făcut în acest sens în ultimii 6—7 ani, mai mult decât în cei din urmă 50 de ani. (V. R., XXV, Nr. 11, p. 4—5). — Rec. crit. Azi, II, p. 857—858. ELIADE, MIRCEA. — Replică la rec. aceasta. Prov. Lit., II*, Nr. 3, pp. 22—26. CONSTANTINESCU, PIMEN.

1578. BIEDRZYCKI, EMIL, *Zarys dzieljów literatury rumuńskiej (Z antologja poezji)*. Lwow, 1935, Karola Doroszynskiego, VIII + 172 p. in -8°. — Privire asupra desvoltării literaturii române până în zilele noastre, apoi traduceri din poezia populară şi din 28 poeţi, în mare parte în viaţă. Bibliografie (se dau şi traducerile în limba polonă din literatura română) — Rec. elog. F. Fr., IX*, p. 139—141. PĂUNEL, I. E. — Rec. elog. Gn. Rom., III**, p. 175—178. NANDRIŞ, GR. — Rec. elog. F. Fr., XI*, p. 125—126. POPESCU, ELENA.

1579. *Brătescu-Voineşti, I. Al., Sonnabend*. Trad. în limba germană de BORĂNESCU-FILITIS, O. (Rev. Germ. Rom., II, p. 146—151).

1580. *Caragiale, I. L., Letzte Nachrichten*. Tradus în nemţeşte de RICHTER KONRAD. (Rev. Germ. Rom., IV**, p. 73—77).

1581. CHINEZU, I., *Une littérature de haine*. Analiza critică a romanelor *Zátony* [*Naufragiul*] şi *Csütörtök* [*Falimentul*] ale scriitorului ungur Székely Mozes (pseud. lui Daday), în care Românii din Ardeal sunt zugrăviţi cu ură şi parţialitate. (Rev. Trans., II, p. 204—213. Reprod. în trad. rom. Gn. Rom., III**, p. 571—582).

1582. CONSTANTINESCU, PIMEN, *Arturo Graf şi Constanţa*. Se traduce în româneşte sonetul *Amintire din Tomis* al lui A. Graf şi se dau amănunte asupra trecerii lui în Dobrogea în 1871—1872. (Prov. Lit., II*, Nr. 1—2, p. 16—17),

1583. *Crainic, Nichifor, Berglied, Zwillingsbruder Tod. Rast, Sonntag*. Traduse în nemţeşte de KRASSER, HARALD. (Kl., XII**, p. 377—378).

1584. *Creangă, I., Ricordi d'infanzia*. Trad. di A. Silvestri-Giorgi. — Rec. elog. E. O., XIV, p. 101. M. R.

1585. CUŞNIRIUC, TEODOR, *Superficialitate «germană» (?) în valorificarea literaturii noastre*. Arată cât de eronat şi insuficient sunt informate asupra lit. rom. următoarele manuale de istoria lit. universale, apărute înainte de războiu în limba germană: Hart, *Weltliteratur aller Zeiten und Völker 1896*; D. Haek, *Die Weltlitteratur, Illustrierte Geschichte der Literatur aller Zeiten u. Völker*; Hauser, *Weltgeschichte der Literaturen*, 1910. După războiu trei sunt istoriile lit. universale mai importante: Wiegler, *Geschichte der Weltliteratur, 1926*; Klabund, *Literaturgeschichte. Die deutsche u. die fremde Dichtung von den Anfängen bis zur Gegenwart*; Schuster-Wiesner, *Weltliteratur der Gegenwart, 1931*. Şi acestea sunt greşit şi insuficient informate, unele tendenţioase. (F. Fr., IX**, p. 11—16, 63—67).

©BCU CLUJ

1586. *Eftimiu, Victor, Muž ktery zahlédl smzt.* [Omul care şi-a văzut moartea]. Praga, 1934, Nakladen Československé grafické unie s. a., 67 p. in -8°. [Trad. în limba cehă de Dr. Jiri Staca].

1587. *Eminescu, M., Bleibe doch!; Im Volkston; O Mutter! Der Stern; Kamadeva; Meine Kritiken,* trad. în limba germană de SCHEIBLER, R. (Rev. Germ. Rom., III*, p. 156—160).

1588. *Eminescu, M., Les prunelles somnolentes*; *Melancolie, Oh, reste avec moi..., Les Epigones*; *La mort d'Aron Pumnul*; *La Bucovine*; *Lève-toi dans mon ciel. Venise, Stele pe cer,* trad. în limba franceză de L. CODREANU. (Obs., VI, p. 80, 180, 327—332, 400—401; VII, p. 43—44, 142).

1589. *Eminescu, Luceafărul în bulgăreşte. Luceafărul* lui E. a fost tradus în bulgăreşte de d-l Boris Colef, publicat la Bazargic în broşură aparte.(Ad.,XLVII, Nr. 15.194, p. 2).

1590. *Eminescu, Mihai, Összes költeményei.* [*Toate poeziile lui M. E.*]. Trad. de KIBÉDI, SÁNDOR. Cluj-Kolozsvár, 1934, Uj Erdély könyvek, 188 p. in -8°.— Rec. elog. Gaz. Ilustr., III*, p. 191. BENEŞ, V. — Rec. elog. Curent., VII*, Nr. 2447, p. 1—2. CODARCEA, C. I. — Rec. crit. cu o bibliografie a trad. lui E. în limba maghiară şi o caracterizare elogioasă a poetului. E. M., L**, p. 13—31. KRISTOF, GH. — Rec. elog. Rom. N., I, Nr. 35, p. 2. MĂLIN, I. C.

1591. [*Eminesco, M., Poèmes choisies.* Trad. par L. BARRAL. Paris, 1934, Ed. J. Gabalda et Co., 132 p.] .— Menț. elog. Obs., VII*, p. 210—212. AMI. — Rec. crit. Un., LI*, Nr. 55, p. 4. CONSTANTINESCU, M. GH. — Rec. crit. Ad., XLVIII*, Nr. 15.445, p. 5—6. FAUR, D. — Rec. elog. L., II*, p. 142—143. STRAT, G. — Rec. elog. C. L., LXVII*, p. 375—378. TZIGARA-SAMURCAȘ, S.— Rec. elog. Blajul, I*, p. 470—471. V. I. — Menț. Vest., X*, Nr. 11—12.

1592. *Eminescu, Patru elegii de — în traducere germană.* În rev. *Der Spiegel,* Sibiu, ARTUR BOSCH, trad. merituos: « Pe lângă plopii fără soț », « Adio », « S'a dus amorul » şi « Te duci » de E., menținând metrica şi tonalitatea poetului. (M. E., VI**, p. 15—17). VIMO.

1593. *Gârleanu, Em., Der Redner.* Tradus în nemțeşte de RICHTER, KONRAD. (Rev. Germ. Rom., IV**, p. 67—71).

1594. *Gârleanu, E., Weihnachtsabend.* Trad. în limba germană de BORĂNESCU-FILITIS, O. (Rev. Germ. Rom., II, p. 142—146).

1595. *Gârleanu, E., Franz.* Trad. în limba germană de RICHTER, K. (Rev. Germ. Rom., II, p. 50—55).

1596. *Goga, O., Lieder* [*Cântece*] trad. în limba germană de RICHTER, KONRAD. (Rev. Germ. Rom., V, p. 148—250).

1597. *Goga, Octavian, Lieder.* Trad. în nemțeşte de SCHEIBLER, REINHOLD. (Rev. Germ. Rom., IV**, p. 78—81).

1598. FITTLOGEN, Dr. GOTFRIED, *Iosef Marlins Romane und Erzählungen.* Printre romanele scriitorului sas Marlin se găsesc două cu subiecte din viața Românilor ardeleni. În primul, *Baba Noak,* acțiunea se petrece pe la 1599; al doilea *Horra, Kriegs-Friedensbilder der Rumänen oder Walachen in Siebenbürgen,* al cărui

©BCU CLUJ

subiect, inspirat de revoluţia lui Horia, e interesant pentru ideia de libertate pe care autorul o urmăreşte. (Kl., X, p. 250—257).

1599. *Franyó, Z., Rumänische Dichter.* — Menţ. elog. Gn., XIII, p. 111—112. CREVEDIA, N.

1600. IGIROŞANU, I., *Salonul d-nei Aurel.* Momente şi tipuri din acest salon literar dela Paris, unde au fost şi seri de poezie românească. (V. R., XXVI*, Nr. 4—5, p. 64—71).

1601. IORGA, N., *Legături cu Franţa în epoca Unirii.* Între altele despre opera comică cu subiect românesc *Broscovano*, de Louis Daffès (Paris, 1858). (R. I., XXI**, p. 89—93).

1602. IORGA, N., *Un roman belgian despre războiul pentru independenţă.* Despre *Le capitaine Vampire*, (Paris, 1879), scris de Marie Nizet, prietenă a ficelor lui Eliade Rădulescu. (R. I., XXI*, p. 93—94).

1603. MARCU, ALEXANDRU, *Traian în Dacia, într'un libret de operă din 1807.* Libretul e alcătuit de Giuseppe Fantosini e figlio, iar muzica de Giuseppe Nicolini din Piacenza. Se dă rezumatul libretului în care acest episod istoric e redat cu totul melodramatic. (St. It., II**, p. 207—211).

1604. MINCEV, D. N., *Literatura românească în bulgăreşte.* Despre V. Cristu, *Ocevki vărhu românskata literatura* (Creionări asupra literaturii româneşti), şi Caragiale, I. L., *Kir Leonida pred reakciata* (Conu Leonida faţă cu reacţiunea), apărute la Sofia. (G. C., V**, p. Nr. 3—4, p. 1).

1605. MORARIU, VICTOR, *Superficialitatea negermană: Klabund şi Dr. Beyfuss despre literatura română.* Erori şi lipsuri în Klabund, *Literaturgeschichte. Die deutsche und fremde Dichtung von den Ampfängen bis zur Gegenwart*, Ed. II şi Beyfuss, Dr. Edgar, *Geschichte der Weltliteratur.* (Rev. Germ. Rom., II, p. 271—273).

1606. MORARIU, VICTOR, *Un Chamisso al României: Poetul germano-român Dr. Ionel Calinciuc.* Născut în Bucovina, făcuse medicina la Viena, unde a jucat un rol însemnat la Romănia Junǎ, apoi s'a stabilit ca medic la Marienbad. A scris poezii în limba germană, adunate în volumul *Traumland.* Parte au fost traduse şi în româneşte. Succes n'a avut decât în Germania, unde critica l-a apropiat de Lenau. Forma în care a scris e cea tradiţionalistă. Există în poezia sa şi elemente româneşti. Volumul cuprinde poema: Fata Morgană şi şase doine, cu fond etnic. (Rev. Germ. Rom., III**, p. 118—136).

1607. NEAGOE, PETRU, *Autobiografie.* Născut într'un sat din jurul Sibiului, dintr'o familie de notari români. La 17 ani trece în « Ţară », apoi în Germania, în America şi în fine în Franţa. Formarea lui ca scriitor, în limba engleză şi franceză. (Gn. Rom., II, p. 495—498).

1608. *Neagoe, Peter, Ileana la possédée.* Paris, Albin Michel. — Rec. crit. Gn. Rom., II, p. 521—523. CHINEZU, ION.

1609. NEAGOE, PETER, *Tempête.* Récits. Traduits de l'anglais par Victor Leona. Paris, 1935, Ed. Albin Michel, 320 p. in -8°. — Cea mai mare parte din povestiri sunt cu subiecte din viaţa ţăranilor români din Ardeal.

©BCU CLUJ

1610. OLTEANU, ALEX., *Traduceri din literatura română.* Se menționează traducerile în ungurește din literatura română ale PEN Clubului ungar din România în colaborare cu grupul « Erdélyi Helikon » (Caragiale, *Scrisoarea pierdută*, Goga, *Meșterul Manole*, Eftimiu, *Prometeu*, Minulescu, *Manechinul sentimental*, Sadoveanu, I. M., *Anno Domini*, traduse toate de E. Kádár) și se insistă în mod critic asupra traducerii poeziilor lui Eminescu, făcută de A. Kibédi. (F., II**, Nr. 1, p. 97—99).

1611. PAULIUC, IANCU, *Ce știu străinii despre cultura noastră.* Se remarcă puțina atenție ce ne-o acordă Dr. Edgar Beyfuss în a sa *Geschichte der Weltliteratur* și informațiile greșite asupra literaturii noastre din acest tratat. (C. Cet., I, p. 40—41). — Completări la acest articol. *Ibid.*, p. 65—67. MORARIU, V.

1612. *Petrescu, Cezar, Was der alte Toma erzählt.* Trad. în limba germană de RICHTER K. (Rev. Germ. Rom., II, p. 64—68).

1613. *Pillat, I., Der Tote* și *Elegie im Herbst.* Trad. în limba germană de CAPESIUS BERNARD. (Rev. Germ. Rom., II, p. 139—141).

1614. *Pillat, Ion, Elegie im Herbst, Die Insel, Persische Miniatur, Strophe.* Trad. în nemțește de KRASSER, HERALD. (Klingsor, XII**, p. 297—299).

1615. POPA-LISEANU, G., *Limba românească în « Vicleimul » secuesc.* Despre o variantă a « Vicleimului » Secuilor, în care se găsesc o mulțime de nume, cuvinte și expresii românești. Autorul conchide că « Vicleimul » trebue să fie împrumutat de Secui dela Români, sau cei din gura cărora a fost culeasă varianta trebue să fie niște Români secuizați. (G. R., VII, p. 27—31).

1616. POPOVICI, D., *Românii în presa saint-simoniană.* Se comentează articole privitoare la Români apărute în *Le Globe* (1831—32) și se reproduce în întregime articolul « Moers. Fragment sur la Walachie », publicat de Adélaide Montgolfier în *Revue encyclopédique* (Ian., 1832) — acesta din urmă cuprinde și câteva observații prețioase asupra vieții reale din Muntenia. (Gd. Vr., II, Nr. 8, p. 14—26).

1617. RAJKA, Dr. LASZLO, *Jókai román tárgyu novellái* [*Nuvelele cu subiecte românești ale lui Jókai*]. Izvoarele utilizate de Jókai pentru scrierea acestor nuvele. Privire critică asupra lor. Cele mai bune sunt *Jordaki feje* [*Capul lui Iordache*] și *Fejedelem és Fra Diavolo* [*Principe și Fra Diavolo*]. (E. M., L**, p. 107—121).

1618. *Rebreanu, L., Der Wald der Gehenkten.* Drittes Buch, Kapitel 10, 11; Viertes Buch, Kapitel 1, 2. Trad. în limba germană de PILDER-KLEIN, HERMINE. (Rev. Germ. Rom., II, p. 251—267).

1619. *Rebreanu, L., Ion.* Trad. în limba germană a capitolelor 6—9 din cartea I, cu o notiță introductivă de RICHTER, K. (Rev. Germ. Rom., III*, p. 161—178).

1620. RELGIS, E., *Caragiale și D. Anghel într'o antologie americană.* Antologia este a lui *Ioseph Ishill*, tipograf în America, originar din România. Din Caragiale a tradus *O făclie de Paște.* Se dă și câte un scurt studiu introductiv, care se reproduce aici, despre ambii scriitori. (Ad., XLVII, Nr. 15.222, p. 2).

1621. ROVACEV, IORDAN, *Literatura română în Bulgaria.* Editura din Sofia « Pasrednik » a înființat biblioteca « Floarea literaturii balcanice » cu primul număr închinat literaturii române. (R., XVII*, Nr. 4836, p. 1).

©BCU CLUJ

1622. *Sadoveanu, M., Armengericht.* Trad. în limba germană de RICHTER, K. (Rev. Germ. Rom., II, p. 55—64).

1623. *Sadoveanu, M., Il mulino sul Siret.* Trad. di L. Santangelo. — Rec. elog. A. L. A., XII, Nr. 673. NEGOIŢĂ, C. N. — Rec. elog. E. O., XIV, p. 101—103. PADRINI, ERINA.

1624. SÂN-GIORGIU, ION, *Die rumänische Literatur in Deutschland.* Legăturile culturale între Germania şi România se întăresc în timpul domniei regelui Carol I; Carmen-Sylva alcătueşte chiar o Antologie. Războiul întrerupe aceste legături, iar după războiu a domnit indiferenţa. De curând E. Gamillscheg încearcă să trezească interesul Germaniei pentru cultura românească. (Klingsor, XII**, p. 390—394).

1625. SCHOELL, FRANCK L., *« Thèmes roumaines » en Pologne.* Consideraţii în legătură cu traducerile în limba polonă a romanului *Ion* de Liviu Rebreanu (interesante apropieri între el şi romanul *Chłopi* [*Ţăranii*] a lui Reymond), traducere datorită lui St. Lukasik şi *Thèmes roumaines,* antologie polonă de poezie românească, traduceri datorite lui E. Zegadłowicz. (Europ. Centr., IX*, p. 438—440).

1626. SIMIONESCU, I., *Energii române în străinătate.* Conferinţă. Se înşiră în mod sumar personalităţile române, sau de origină română, care s'au distins în străinătate. Sunt amintiţi şi Aromânii. (Şc. V., VI, p. 1—15).

1627. SIMONESCU, DAN, *Un italian care ne iubeşte (Prof. Dr. Mario Ruffini).* Prezentare elogioasă a activităţii filoromâne a lui M. Ruffini. (Tin. Rom., LII*, p. 3—6).

1628. *Traducerea franceză a poeziilor lui Eminescu.* Se reproduce fragmentar o notă din *Le Temps* (fără să se indice N-rul ziarului) privitoare la dificultatea traducerii lui Eminescu. Nota este prilejuită de traducerile prezentate la premiul Hamangiu al Academiei. (Cug. Cl., VI, p. 55—56).

1629. VĂCĂRESCU, ELENA, *Contesa de Noailles.* Conferinţă la Academia Română. Despre sentimentele româneşti ale poetei. Subtilă caracterizare a geniului ei. (R. S., VIII*, Nr. 8—9, p. 3—8).

1630. *Voiculescu, Vasile, Elegie, An den Gedanken, Wie jene Lilien auf dem Felde, Du birgst den Traum in Tat.* Tradus în nemţeşte de KRASSER, HARALD. (Kl., XII**, p. 337—339).

1631. [*Witting, Emil, Hirtenfeuer*]. Roman cu subiect din viaţa Românilor din Ardeal. — Rec. crit. B. G., V*, p. 59—61. BUCUŢA, EM.

1632. WURM, ERNST, *Solange die Erde steht.* Roman. Stuttgart-Berlin, 1934. Deutsche Verlags-Anstalt, 246 p. in -8°. — Roman din viaţa Românilor din Muntenia. — Rec. crit. Rev. Germ. Rom., IV**, p. 225—242. MORARIU, V.

1633. *Zamfirescu, D., La vita in campagna.* Trad. di A. Silvestri Giorgi. — Rec. elog. E. O., XIV*, p. 103—104. PADRINI, ERINA.

INDICE DE NUME ŞI TITLURI [1])

Aaron, Florian 1496; Aaron, T. 295; Acsinteanu, G. 553; Adam, Ion 683; Adamescu, Gh. 29, 122, 261, 467, 529, 557, 885, 1255, 1319; Aderca, F. 554, 1219, 1223—1224, 1320; Adorjan, E. 1572; Ady 301, 1548; Agârbiceanu, I. 445, 684—685,

[1]) Lucrat de I. Popescu.

©BCU CLUJ

1573—1574; *Alăuta Românească* (1838) 352, 1096; Albanèse, d' 1457; *Albina Carpaților* 363; *Albina Românească* 145, 352, 1096; Albini, Sept. 343, 414, 1338; Albu, Corneliu 761; Albu, N. 864; Alcalay 36; Alecsandrescu, P. 1403; Alecsandri Paulina 694, 704; Alecsandri, V. 130, 686—705, 802, 834, 899,1012, 1041, 1054, 1057, 1339, 1356, 1369, 1400, 1418, 1447, 1462, 1466, 1479, 1503, 1521, 1536, 1546, 1575; Alexandrescu, Gr. 356, 525, 706—708, 844, 1012, 1358, 1390; Alexandrescu, M. 1260, 1437; Alexandrescu, Tr. 1492; Alexandrescu-Ureche, V. (vezi: Ureche, V. A.); Alexandri, Al. V. 560; Alexiu, Șt. 1085, 1239; Aliov 1546; Aman, Th. 693; Amaria sin Popa Const. 389; Amaru, Bogdan 553, 977; *Amicul Școalei* 363; Amzăr, D. C. 280; Anagnostopoulos, G. 123; Ananescu, Dr. 711; Anastasie zis Pantodyonomos 660; Anderco, A. M. 281; Andersen 36; Andreescu, Gh. 712; Andronescu, Lucreția Th. 909; Andronescu, V. 836; Angelescu, Dr. C. 528; Angelescu, P. 282; Anghel, C. D. 902, 1172, 1321; Anghel, D. 526, 709—710, 1321, 1356, 1376, 1620; Annunzio, Gabriele D' 27; Antim, St. 1093; Antisthius 1322; Antohi, D-tru 1196; Antoniade, Const. 1270; Antonovici, Gh. 1189 Arbore, Al. P. 592; Arbore, V. P. 1; Arghezi, T. 526, 536, 537, 544, 552, 579, 580, 718—725, 1033, 1153, 1320, 1333, 1359, 1366, 1389 1425, 1451, 1503, 1507; Aricescu, C. D. 1356; Aristia, Const. 711; Aristotel 1016; Armașiu, P. 379; Armeanca, E. 283; Aron, Petru Pavel 41, 400; Asachi, Gh. 2, 25, 332, 356, 712—717, 1436, 1447, 1457; Asaki, Hermione 398; *Astra* 418; Aurel, D-na 1600; Axente, Mih. 1265.

Babeș, V. 293; Babits, Mih. 433; Bacalbașa, C. 823, 888, 1321; Bacaloglu, G. 541, 544; Băcanu, Ion Marin 910; Băcilă, I. C. 2; Bacovia, Agata 1029, 1465; Bacovia, G. 725—729, 1333, 1334, 1352, 1359; Bădescu, I. S. 1515; Bagdasar, N. 1546; Baiculescu, G. 529, 1026, 1037, 1040, 1297, 1323, 1556; Bălăcescu, C. 730; Bălan, Șt. 623; Bălan, T. 793—795, 1324; Balaur, D. 3, 4, 30; Bălcescu, N. 299, 318, 326, 401, 731—738, 787, 1054, 1339, 1369, 1390, 1461; *Bălgarka Pčela* 67; Balmuș, C. 147; Balotă, Anton 1576; Baltazar, C. 569, 1028, 1069, 1218, 1352; Bănățeanu, I. I. 682; Bănățeanu, Vl. 5, 459, 621—622; Băncilă, V. 284, 760, 762, 1176, 1325; Banciu, Ax. 74, 124, 285, 529, 549, 688, 739, 741, 746, 864—865, 1001, 1315, 1339, 1549; Banfi, Gh. 376; Banu, C. 528; Banu, I. 289; Banul Mărăcine 325; Bănuț, A. P. 445, 533, 1213, 1475; Barac, Ioan 739; Barbu, Ion 740, 1333, 1366, 1425, 1552; Barbu, N. 682, 741—745; Barbul, E. 6; Bărbulescu-Dacu, M. 460; Barcianu, D. 414; Barczi, Geza, 498; Bardeș, S. 864, 1069, 1224; Barițiu, G. 126, 340, 746—751, 1339, 1340, 1421; Bariț, I. G. 915; Bârna, Vlaicu 1261; Bărnuțiu, Sim. 748, 752—755, 1421, 1458; Barral, L. 545, 1060, 1591; Bârsescu, Agata 1326; Bart, Jean 527, 756—759; Bartoli, M. 664; Basarab, Const. 683; Basarab, Matei 325; *Basarabia* (ziar) 309; Bassarabescu, I. A. 286, 461, 1112, 1308, 1451; Bassarabescu, N. 286; Baudelaire, Ch. 545, 724; Bechnitz, I. 383; Beladar, N. 1564; Belciugățeanu, A. 559; Beldiman, Al. 1463; Bellu, P. 553; Benedek, Mih. 433; Beneș, V. 1590; Berciu, I. 1075, 1546; Berde, Maria, 433; Berescu, Ioan, 1338; Bernea, E. 553, 555, 718, 720, 864, 1031, 1130, 1327; Bertoni, G. 171, 1577;

©BCU CLUJ

Bethlen 265; Beu, Oct. 287; Beyfuss, Dr. E. 1605, 1611; Beza, M. 7, 626, 637; Bezdechi, Şt. 545, 1177; Bezveconnâi, G. G. 288; Bianu, I. 6, 8, 528, 1444; Biberi, Ion 1309; Bibescu, Martha 545, 1465; *Biblioteca pentru toţi* 36; *Biblioteca Românească* (Buda) 448; Biedrzycki, Em. 1578; Biji, M. 125; Bilciurescu, V. 528; Bileţchi, Dr. Ioan 581; Billenitz, I. 348; Binder, Şt. 462; Biriş, Gh. I. 561, 722, 1008, 1084, 1108, 1148, 1250, 1347, 1528, 1546; Bitay, A. 301, 365, 582, 1446; Bizay, Al. V. 941; Blaga, L. 433, 760—786, 1333, 1341, 1342, 1354, 1366, 1401, 1503, 1557; Blazian, H. 290—291; Bob, Ioan 374, 375, 750, 1111, 1136, 1245, 1482; Bobeş, M. G. 851, 1184; Bobulescu, C. 11, 292; Bocu, S. 293; Bodea, C. C. 311; Bodnărescu, S. 986; Bogdan-Duică, G. 126, 294, 529—532, 541, 719, 739, 742, 747—750, 752, 911—922, 964, 1045, 1110, 1152, 1250, 1328—1330, 1390, 1515; Bogdan, D. P. 12, 251; Bogdan, I. 12, 358; Bogrea, V. 210, 463; Boitoş, Ol. 529, 761, 1038, 1108, 1339, 1515; Boiu, Zaharia 445, 533; Bojadschi, M. 348; Bojânca, Damaschin 448; Bolca, V. 295; Boldea, G. 764; Boldur, P. 1196; Bolintineanu, D. 787—789, 802; Bologa, L. 13; Bone Flore 84; Bonjug, N. 196; Borănescu-Filitis 1579, 1594; Bordenache, A. 296; Borgovan, N. 1356; Boroianu, E. D. 1022; Borşiu 379; Borza, Al. 464; Bosch, Artur, 1592; Bosco, Isaia 1515; Bota, G. 529; Botez, C. 545, 964, 965; Botez, Demostene 726, 1209, 1331, 1333, 1352; Botez, Ioan 564; Botez, I. Şt. 1065; Botez, Octav 1283, 1285; Botiş, Dr. Th. 297; Botiuşeov 1135; Botta, Dan 923, 1332; Boutière, J. 134, 868, 881, 886; Boz, Lucian 767, 924, 1014, 1140, 1187, 1209, 1333—1334; Brăiloiu, Const. 1266; Bran Lemeny 529, 561; Branisce-Căliman, Val. 721, 1254, 1261; Brănişteanu, B. 579; Brânzea, I. 567; Brânzeiu-Ţibăneşti, Const. 624; Brânzeu, F. 201; Brateş, R. 528, 529, 561, 973, 1008, 1089, 1335—1336; Brătescu-Voineşti, I. Al. 545, 790—792, 925, 1444, 1579; Brătianu, D. 318, 1337, 1339, 1340; Brătianu, G. I. 554, 1094; Brătianu, I. C. 38, 306, 1339; Brătianu, I. I. C. 38, 323, 743; Bratu (preot) 954; Bratu, Tr. 564; Bréal, M. 166; Breazu, I. 14, 74, 298—299, 368, 437, 465, 529, 531, 548, 552, 553, 570, 633, 685, 731, 739, 761, 764, 965, 967, 1008, 1155, 1224, 1297, 1300, 1337—1341, 1414, 1473; Brezianu, B. B. 1170; Brezoef, I. 727; Broască, V. 1202; Brucăr, I. 762, 763, 768—769, 926, 1113, 1342; Bucevschi, E. 344; Bucur, Doina 579; Bucur, E. 1047; Bucur, Sept. 770, 940, 1199, 1260, 1343, 1391, 1425; Bucuţa, Em. 15—20, 112, 300—303, 445, 542, 570, 625—628, 756, 790, 831, 906, 927, 1344—1346, 1432, 1521, 1631; Budai-Deleanu, Ion 793—796; Budescu, Vasile 1515; Budu, I. 304; Buescu, V. 488; Bugnariu, T. 633; Bujoreanu, Ioan Em. 1429; *Buletinul Oficial* 395; Bumbac, V. 1434; Bunea, Aug. 534; Bunea, Pr. Ion 1029; Bunea, T. 134, 964; Bunescu, M. 798; Burada, Th. 1564; Burdujanu, G. M. 21; Burdun, George 928; Bürger 1413; Burger, A. 248; Burienescu 1479; Busuioceanu, Al. 305, 866, 1154, 1178; Buteanu, I. 295; Buzdugan, D. 740, 802; Byck, J. 147, 191, 249, 466, 512—514, 713, 1234, 1301.

Calendarul de Buda 434; Căliman, V. 561; Calinciuc, Dr. I. 1606; Călinescu, Dr. R. I. 576; Călinescu, G. 527, 529, 535, 552, 559, 569, 579, 718,

©BCU CLUJ

720, 740, 802, 886, 929—942, 964, 973, 977, 988, 1004, 1006, 1008, 1022, 1029, 1031, 1047, 1130, 1131, 1198, 1201, 1208, 1210, 1224, 1234, 1235, 1236, 1240, 1260, 1261, 1280, 1437, 1472, 1508, 1521; Calligari-Dumbrăveni, Al. 941; Călugăru, Alice 1465; Călugăru, Ion, 869, 943; Camariano, Ariadna 1347; Camariano, Nestor 1148; Camilucci, Marcello 835; Candrea, Daniel 575; Candrea, I. A. 205, 467, 632; Cantacuzin, Zisin 1165; Cantacuzino, G. 701; Cantacuzino, I. 1204; Cantacuzino, I. I. 1209, 1222, 1348; Cantacuzino, Sabina 306; Cantemir, D. 1098; Cantemir, Tr. 629—631; *Cantor de Avis şi de Comerţ* 395; Capesius, B. 1613; Capidan, Th. 129, 272, 622, 633—637, 651, 665, 674, 675, 678, 679; Caracostea, D. 1046; Carada, Eug. 1566; Caragiale, Costache 797, 1564; Caragiale, I. L. 301, 310, 798—828, 925, 1270, 1368, 1370, 1400, 1417, 1435, 1451, 1466, 1486, 1495, 1536, 1560, 1580, 1604, 1610, 1620; Caragiale, Iorgu 1328, 1566; Caranica, N. 1238; Carcalechi, Zah. 395, 1357; Cardaş, Gh. 22, 1349; Carducci, Giosue 890, 1292, 1295, 1365, 1459; Cârlova, V. 829—830; Carmen-Sylva 691, 831—834, 946, 1465, 1624; Carp, M. 130; Carp, P. P. 814, 1495, 1526; Cartojan, N. 528; Castaldi 541; Catalina, I. I. 23; Catargi, Elena 704; Catargi, Margareta 704; Catargiu, B. 1323, 1562; Catina, I. 1418; Catul 1476; Causinos Asseus, R. 1573; Cavallioti 637, 668, 676; Cazimir, Otilia 1465; Cecchetti, B. 52; Cerna, Panait 535, 835—846; Cernătescu, P. 402; Cerri 1009; Cervenca, E. 762, 1532; Chamisso 1606; Charavay, Gabriel 1083; Chelaru, Tr. 529, 944, 1351; Chendi, Ilarie 445, 536, 537, 709, 847, 1361; Cheşcă, I. I. 838; Chibici-Revneanu, Al. 997; Chinezu, I. 555, 569, 684, 740, 765, 864—865, 1029, 1047, 1140, 1141, 1155, 1209, 1254, 1391, 1532, 1555, 1581, 1608; Chiriac, C. 1057; Chiţu, Gh. 107; Chladec, A. 423; Christu, V. 308, 638—644; Cialdea, Lilio 378; Ciara, Const. I. 645—646; Ciato, Aurel 538; Ciauşanu, G. F. 197, 468; *Cimpoiul* (1882) 707; Ciobanu, Şt. 309, 647, 901; Cioculescu, Şerb. 529, 545, 553, 555, 579, 718, 720, 726, 764, 802, 865, 945, 964, 977, 1075, 1142, 1197, 1209, 1222, 1224, 1235, 1238, 1239, 1254, 1286, 1297, 1352—1355, 1395, 1432, 1488, 1505; Cioflec, V. 286; Cioran, Emil 771, 1391; Ciorănescu, Al. 25, 543, 559, 707, 829, 850, 901, 946—947, 1018, 1205, 1356—1360; Ciorogariu, R. 310, 312; Cipariu, T. 126, 848—849, 1390, 1421; Cireş, V. 235; Ciuceanu, P. 633; Ciucurel, Ioan 1374; Ciuhandu, Gh. 311-312, 381, 1246; Ciura, Al. 538, 803, 1361, 1475; Ciurcu, M. 395; Ciurea, Prof. V. 26; Ciurea, Tudurache 1251; Ciureanu, P. 564; Ciurezu, D. 549, 551, 561, 570, 579; Claudel, Paul 780; Claudian, Al. 313, 1362; Claudius 1413; Clintoc, I. 1515; Clopoţel, I. 314, 529, 549, 576, 759, 1069, 1189, 1224; Coatu-Cerna, G. 839; Cocea, N. D. 1033, 1363, 1389; Coculescu, Pius Servien 1314; Codarcea, C. I. 1590; Codreanu, L. 852, 1061, 1588; Codru-Drăguşanu, I. 1356, 1399; Colan, I. 307, 1006; Colan, N. 529; Colef, Boris 1589; Coliu, E. 553, 1236; Collini, Nella, 1574; Colombo, Ana Maria 804; Comarnescu, P. 433, 579, 763, 1189, 1219; Comşa, D. 294, 414; Comşa, N. 134, 528, 964, 1006, 1196, 1364; Comte, Aug. 408; Conachi, Costache 850, 1463; Condillac 408; Conduratu, E. 1359; Conea, I. 264, 583; Conev, B. 132; Constant, Eug. 1200, 1240; Constant, O. 864; Constant, P. 561; Constante, C. 672; Constantin, Stelian 1006,

©BCU CLUJ

1140; Constantinescu, Clitus 948; Constantinescu, I. 1129, 1130, 1432; Constantinescu, M. G. 802, 977, 1196, 1222, 1234, 1260, 1261, 1437, 1546, 1591; Constantinescu, Pimen 27—29, 1365, 1391, 1577, 1582; Constantinescu, Pomp. 433, 529, 553, 579, 720, 772, 802, 805—806, 949—951, 958, 975, 977, 1006, 1029, 1071, 1114, 1138, 1197, 1208, 1212, 1224, 1235, 1239, 1240, 1261, 1366—1372 1395, 1437, 1488; Constantinescu-Iaşi, P. 30; Conta, I. 881; Coppée, Fr. 1492; Cordoş, V. 545, 952, 1373; Cordun, T. 973; Corneanu, G. 953; Coronedi, P. H. 1382; Corneli, I. 295, 342; Coşbuc, Gh. 538, 539, 851—863, 1327, 1369, 1376, 1382, 1411, 1432, 1476, 1489, 1503; Cosma junior, Dr. A. 315—316, 1374—1375; Cosmin, Radu 807, 1376—1377; Cosmovici, Al. C. 1058; Costachi, Veniamin 292, 332; Costea-Mălin, I. 529, 569; Costescu, P. 31; Costiescu, A. 1566; Costin, Lucian 529, 1226, 1310, 1378; Costin, Miron 1447, 1521; Cotoşman, Pr. Gh. 317; Cotruş, Aron 864—865, 1341, 1348, 1354, 1503; Covrig-Nonea, I. 762, 939, 1379; Crăciun, I. 14, 22, 34, 42, 63, 95, 108, 120, 528, 531; Crainic, Nichifor 529, 561, 773, 854, 865, 866—867, 1139, 1273, 1503, 1539, 1583; Creangă, I. 868—886, 1345, 1366, 1368, 1584; Creţeanu, Gh. 947, 1356; Creţu, N. 559; Cretzianu, Al. 318; Crevedia, N. 535, 536, 539, 544, 552, 1274, 1348, 1354, 1599; Crînjală, D. 269; Crişanu, Şt. 587; Cristea, N. 384, 414; Cristinoiu, N. 555, 720; Cristu, V. 1604; Critu, V. I. 529, 1151; Cronicar 535, 552; Cruceanu, St. 1356; Cruşevan, Olga 545; Csüry, Balint 469; Cucu, Stelian 787, 874, 1380; Cugler-Poni, Matilda 1465; Culea, Ap. D. 32, 1381; Cunţan, Maria 540, 1465; Cuşniriuc, Teodor 1585; Cuza, A. C. 1120, 1354.

Dacia Literară 130, 145; Daffès, Louis 1601; Dăianu, I. 301, 319, 547, 954, 1244; Daicovici, C. 609; Damaschin, V. 579, 721, 726, 774, 939, 955, 964, 977, 1141, 1189, 1238, 1383, 1432; Dan, Pavel 529, 1339; Dan, Sergiu 1142; Danciu, G. 682; Daniel, Const. 386; Daniil Moscopoleanul 668; Dante 861, 1382—1383; Darmestetter, A. 122; Darvari, D. 1148; Daşcovici, N. 33; David, Al. 34—35, 42, 61, 1384; Davila, Al. 887; Davila, Carol 887; Davila, Elena G-ral Perticari 887; Davidescu, N. 808; Deetjen, Werner 833; Dehelianu, G. 1515; Delafântânele, A. G. 1385; De Laurentiis, Elena 269; Delavrancea, Barbu Ştefănescu 541, 802, 817, 825, 888—900, 1048, 1432, 1434, 1435, 1452, 1495, 1546, 1557; Delavrancea, Cella 798; Delavrancea, Maria 541; Demetrescu, Mih. 1434; Demetrescu, R. 555, 718, 720, 758, 802, 977, 1004, 1029, 1038, 1044, 1199, 1212, 1231, 1234, 1236, 1260, 1261, 1386—1388, 1546; Demetrescu, Tr. 545, 1321; Demetriad, Al. D. 320; Demetriad, M. 1359; Demetriade 1480; Demetriescu, Anghel 909, 1164; Demetrius, V. 36, 1389, 1507; Denius, A. 735; Densusianu, Ar. 283, 343, 1072; Densusianu, Beniamin Popa 283; Densusianu, N. 264, 283, 343; Densusianu, Ov. 135, 147, 164, 206, 467, 470—471, 542, 587, 1390, 1539; Depărăţeanu, Al. 543, 901, 1356; Derjavin, K. I. 648, 1135; *Deşteptarea* (1839) 391; Diaconescu, I. 190; Diaconovici-Loga, Const. 456; Diamandi, Gh. 902; Diamant, I. 321; Diamant, Teodor, 1514; Dianu, Rom. 433, 1022, 1201, 1219, 1261; Dickens 1123; Diculescu, Leon 956—957;

©BCU CLUJ

Dima, Al. 739, 840, 847, 958, 977, 1155, 1206—1207, 1391—1393, 1553, 1555; Dimitriu, G. 322, 1299; *Divina Commedia* 863, 1442; Dobrescu, Al. 236; Dobridor, Ilariu 558, 561, 753, 1198, 1260, 1394, 1430, 1432; Dobrogeanu, Col. I. 545; Dologa, I. 1434; Doma, Const. 348; Domokos, Pál Péter 136; Donat, Ion, 325, 584—586; Donea, Valer 569, 723, 1227, 1257; Dongorozi, I. 107, 925; Donici, Alex. 903—904, 1463; Dora d'Istria 52, 324, 1465; Dracopol, Lucia 326; Drăgan, Gab. 1185; Drăganu, N. 137, 192, 207, 234, 260, 265, 270, 272, 275, 528, 531, 550, 587, 588, 596, 617; Drăghici, P. 134, 579, 759, 761, 764, 865, 1029, 1141, 1196, 1212, 1222, 1339, 1341, 1398; Dragnea, R. 1014; Drăgescu, I. C. 343, 446; Drăgoescu, I. 825; Dragomir, Silviu 327, 548, 649; Dragomirescu, Mih. 545, 841, 1054, 1311, 1377, 1394—1396, 1405, 1461, 1505, 1543, 1557; Dragoslav, Ioan 905; Drimer, Carol 855, 903; Drimmer, Dr. S. 1454; Dridri 698; Drumur, G. 759, 1224; Dulfu, P. 1549; Duma, G. 545; Dumbravă, Bucura 906—908, 1465; Dumitraşcu, Ion 650; Dumitrescu, George 1242, 1354; Dumitrescu, Ion 1566; Dumitrescu, I. Maria 651; Dumitrescu-Iaşi, C. 328, 1115; Dumitru, G. I. 163; Dunca-Schianu, Constanţa 298; Dvoicenco, Eufrosina 1052, 1055, 1250; Dymsza-Maiorescu, Livia 1126.

Econoama Rumana (1839) 349; Edling (contesă de) 288; Eftimiu, Elena 329; Eftimiu, V. 433, 537, 545, 1239, 1287, 1397, 1444, 1586, 1610; Eichendorf 1009; Elefterescu, Dr. Em. 330—331, 732; Eliade, Mircea 553, 959, 964, 1219, 1577; Eliade, Pompiliu 366; Eliade-Rădulescu (vezi Heliade-Rădulescu); Elisabeta, Regina României 701; Emerit, M. 208; Emilian, Const. I. 1398; Eminescu, M. 56, 301, 538, 544—546, 791, 844, 852, 878, 882, 909—1025, 1054, 1125, 1182, 1327, 1332, 1334, 1342, 1360, 1368, 1369, 1372, 1378, 1391, 1418, 1432, 1435, 1447, 1450, 1461, 1467, 1484, 1503, 1508, 1536, 1540, 1541, 1546, 1556, 1560, 1587—1592, 1610, 1628; Eminovici, Gh. 941, 1019; Eminovici, Nic. 987; Epure, Al. 1066; Ernout, A. 509; Esca, A. 547; Eustaţiu, A. 1083; Evolceanu, D. 48.

Façon, Ninette 559, 1383; *Familia* 298, 912, 1373, 1515; Fântânaru, N. 554, 1045; Fantosini, Giuseppe 1603; Farago, Elena 1465; Fărcăşanu, V. 1359; Faur, D. 1591; Faur, Ion 446; Febronius, Iust. 1110; Fecioru, D. 1302; Fedeleş, C. 332; Felea, I. V. 1129, 1239; Feraru, L. 128, 147, 726, 800, 865, 964, 1190, 1396, 1432, 1437; Fierăscu, C. 1262, 1399; Fieraru, Vasile 881; *Filarmonica* (1833) 1563; Filimon, George 1515; Filimon, Nic. 1026—1027, 1390; Filitti, I. C. 333—334, 830; Fittlogen, Dr. Gotfried 1598; Flajšhansová, Dr. Jindra Hušková 1400; Flavian, E. 335; Flers, Robert de 889; Fleury, Claude 1110; Florescu, B. 1359; Florian, Mircea 1546; Florin, M. 652—653; Floru, Igena 1465; Focşăneanu, I. 536, 865, 1129, 1279, 1391, 1401, 1528; Fontanin, C. M. 337; Fortunato 528; Fortunescu, C. D. 108, 336—337, 482, 542, 555, 587, 633, 790, 800, 804, 835, 843, 863, 880, 1053, 1075, 1155, 1341, 1391, 1521, 1528, 1546; Fotino, G. 38, 1225; Franyó, Z. 1599; Friedwagner, M. 266, 272, 511; Frollo, H. 341, 1476; Frollo, I. 1115; Frollo, Mia 559, 1254; Frunză, C. 796; Fulicea, Virgil 761; Fundescu, I. C. 1356.

©BCU CLUJ

Gabrea, Iosif I. 39; Găina, S. 1553; Galaction, Gala 40, 537, 1028—1034, 1366, 1389, 1451, 1452, 1507; Gáldi, L. 209, 365, 368, 1402; Galli 664; Gamillscheg, E. 138, 347, 1624; Gane, C. 811; Gane, E. 648, 1403—1404; Gane, Nic. 1035—1036, 1416; Ganea, Şt. 882; Gârboviceanu, P. 100; Gărdăreanu, N. 389; Gârleanu, Em. 412, 708, 1593—1595; Gavril Mitropolitul 355; Gavriliţă, E. 309; Găzdaru, D. 139, 564, 654—655; *Gazeta Românească* 395; *Gazeta Transilvaniei* 338, 340; Geagea, Chr. 633, 656; Geniliu, I. 357; George, I. Al. 1356; Georgescu, G. 1405; Georgescu, Horia 263, 1383; Georgescu, I. 41, 338—343, 751, 1239; Georgescu, Liliana 977, 1006; Georgescu, N. 1358, Georgescu, V. V. 1406—1407; Georgescu-Tistu, N. 14, 42—44, 74, 1038—1039; Gérando, A. de 1337; Germanus, I. 433; Gerota, C. 529, 587, 739, 790, 809—810, 837, 885, 924, 963, 1029, 1064, 1069, 1082, 1085, 1086, 1116, 1156, 1199, 1222, 1254, 1391, 1408—1411; Ghelase, I. 1095; Gheorghian, C. 344; Gheorghiu, N. A. 525; Gherea, I. C. D. 802, 956, 1014, 1377, 1557; Gherghel, Ilie 1469; Gherghel, Ion 347, 1412—1414, 1474; Gherghinescu-Vania 1354; Gherman, Joe 345; Gheţie, Cor. 553; Ghica, Ion 332, 356, 1037—1043, 1567; Ghica, Pantazi 1434; Ghica Dumbrăveni, L. 1182; Giese, W. 127, 147; Gigurtu, Olga G-ral 733; Gilliéron 166; Giorgi-Alberti, Virginia Zoe 890; Giuglea, G. 688; Giurcă, Avram 140; Giurescu, C. C. 267, 272; Giurgiuca, Em. 1415; Glavina 664; Glodariu, V. 645; Göbl, L. 260, 1549; Gociman, A. 45; Gociman-Oituz, A. 475; Goethe 926, 930, 1009, 1147, 1342, 1378, 1412, 1474; Goga, D. 558; Goga, Eugen 548; Goga, Octavian 310, 528, 541, 549, 734, 954, 1044—1049, 1336, 1376, 1401, 1411, 1444, 1475, 1503, 1549, 1596—1597, 1610; Goldiş, V. 314, 549; Goleno 1480; Golescu, Dinicu 412, 1050—1051; Göllner, C. 348—351; Golopenţia, A. 1193; Gombocz, Z. 550; Goran, Aurel 1359; Gorceix, Septime 545; Gore, Paul 117; Gorjanu 829; Gorovei, Artur 875, 1035, 1251, 1416—1419; Gorun, Ion 1321; Goschin, I. 657; Goştean, I. 537; Gött, Ioan 749; Grădişteanu, P. 815, 1566; Graf, Arturo 1582; Grama, C. 1515; Grămadă, Nic. 268, 562, 589; *Gramatica lui Eliade* 126; Grammont 166; Graur, Al. 132, 143—144, 193—194, 210—212, 237, 239, 250, 472—473, 512, 515—516, 562, 658, 708, 883, 1304—1305; Graur, Elena 555; Grecescu, C. 34; Grecescu, Elisabeta 559; Grecu, V. 213, 472, 1148, 1347; Gregorian, G. 1352, 1461; Grigoraş, M. 969—970; Grigore Dascălul Mitropolitul 4, 111, 282, 413; Grigorescu, Mircea 579; Grigorescu, N. 286, 290, 321, 423, 431, 453; Grigorescu, Vasile 881; Grigorescu-Bacovia, A. 977, 1129; Grigoriu, C. 1403; Grigoriu, P. M. 298; Grigoriu, P. V. 1360; Grozia, Ed. 939, 1260; Gulian, E. 1189; *Gura Satului* 371; Gusti, D. 20, 37, 46, 578; Gyalui, Lupu 301; Gyr, Radu 540.

H. E. 811; Hacman, Ev. 424; Haek, D. 1585; Haivas, Em. 145, 352, 1096, 1420; Halippa, P. 117, 309; Halunga, E. 262; Han, O. 353; Haneş, P. V. 706, 735, 1050, 1097—1102, 1421; Harea, V. 1133; Haret, Sp. 284, 856, 1119; Hart 1585; Hartulari, Elena 1465; Hasdeu, Al. 1052—1053, 1055, 1463; Hasdeu, B. P. 56, 264, 358, 401, 919, 970, 1017, 1054—1059, 1083, 1329, 1339, 1356, 1377, 1450, 1541; Hasdeu, Iulia 1060—1062, 1465; Hasdeu, Tadeu 1063; Hauser

©BCU CLUJ

1585; Hegel 929, 958, 1009, 1556; Heliade-Rădulescu, I. 83, 401, 410, 655, 707, 1064, 1323, 1339, 1556, 1602; Herescu, N. I. 47—48, 971, 1021, 1210, 1383, 1449; Herovanu, Eugen 580, 812; Herseni, Tr. 1556; Himu, M. 48; Hodoș, Al. 1047; Hodoș, Constanța 551, 1465; Hodoș, Enea 354, 1338; Hodoș, Iosif 354, 1458; Hodoș, Nerva 6; Hoffmann 1009; Hogaș, Calistrat 1065—1068, 1369; Hogea, D. 813; Holban, Maria 545; Hölderlin 989; Homenau, V. Orendi 545; Hontheim, Ion, N. de 1110; Horațiu 937, 1447; Hörty 1413; Hoșdu, Timotei 1330; Hossu-Longin, Fr. 319; Hotnog, T. 590; Hrisoverghi, Zm. 434; Hristescu, N. 389; Hudema, V. 49; Hurmuzachi, C. 941; Hurmuzescu, Dr. 1117.

Iacobescu, Al. 355, 1006; Iacobescu, T. 566; Ialowitzky, I. 1173; Iancoulesco, V. 50; Iancsó, Dr. Elemer 301; Iațimirschi 1384; Iazâcov 1135; Ibrăileanu, G. 1069—1070, 1366, 1394, 1422, 1451; Iencica, C. 529; Ieșanu, Al. 939; Igiroșanu, I. 868, 1600; Ilcuș, P. 347; Ilea, Filimon 918; Iliescu, Gogu 286, 362; Illyés, I. 433; Ilovici, M. 1391, 1423; Imre, Kádár 433; Inculeț, Th. 1424; *Învățătură despre vinars* (1847) 69; Ioanid, M. D. 579, 977, 1222; Iogu, G. 214; Ion, Ilie 1179; Ionescu, Al. 762; Ionescu-Costache 389; Ionescu, Const. D. 356, 726, 736, 1208, 1210, 1224, 1260; Ionescu, Eug. 1118, 1425; Ionescu, Pomp. 1426—1427; Ionescu, Radu 1556—1557; Ionescu, Take 812, 1495; Ionică, Eugen 548; Ionică, I. 1391; Ionică, I. I. 324; Iordan, Al. 51, 357, 528, 529, 544, 579, 690—693, 946, 972, 977, 1027, 1078, 1129, 1157, 1222, 1254, 1297, 1428, 1546; Iordan, Iorgu 131, 139, 146—147, 162, 167, 180, 215—216, 462, 472, 476, 483, 490, 510, 511, 517, 522, 562, 564, 571, 592, 1315; Iorga, N. 44, 50, 52—53, 62—63, 74, 108—110, 134, 187, 266, 269, 275, 281, 318, 327, 347, 358—361, 396, 401, 457, 529, 545, 549, 554, 570, 573, 587, 591, 633, 660, 672, 674, 737, 739, 753, 787 797, 833—834, 867, 874, 880, 885, 940, 967, 973, 991, 1004, 1038, 1042, 1053, 1064, 1071—1077, 1108—1148, 1203, 1250, 1300, 1323, 1339, 1341, 1356, 1394, 1429—1441, 1442, 1445, 1446, 1449, 1484, 1540, 1546, 1563, 1572, 1601—1602; Iosif, Șt. O. 298, 445, 541, 552, 700, 709, 860, 1078—1079, 1361, 1376, 1503, 1548, 1549; Iov, D. 362; Iroaie, P. 558, 1158—1160; Isăcescu, A. 737; Isopescu, Cl. 1288, 1442, 1577; Isopescul, D. C. 425; Ispir, Mircea 876, 1196; Ispirescu, Alexandrina 1083; Ispirescu, P. 1080—1083; Istrate, G. 192; Istrătescu, Alexandrina 477, 518; Istrati, N. C. 363; Istrati, Panait 10, 553, 1084—1092; Iuțiu, V. 1515; Ivănescu, G. 217, 238, 244, 254; Ivanov 1135; Ivanovschi, V. V. 1424; Ivașcu, G. 127, 239, 553.

Jacobs, Dr. E. 54; Jebeleanu, Eug. 561, 1189; Jianu, A. 389; Jianu, Ionel 579, 1129; Jianu, O. 420; Jokay, Mauriciu 1572, 1617; Jokl, Norbert 659; Jukovski 1250; *Junimea literară* 49, 1478; Jura, Iulian 973; Jurchescu, L. 364.

Kádár, E. 1610; Kandler, Dr. P. 655; Kant, E. 1009, 1557; Kántor, Dr. Lajos 1443; Karadja, C. J. 54; Kabdebo, Ema 301; Keller 1009;

©BCU CLUJ

Keintzl-Schön, Fritz 148, 1220; Kersopulos, J. G. 55; Kibédi, Sándor 1590, 1610; Kipling, Rudyard 1346; Kiriac 1266; Kirileanu 875; Kiriţescu, Const. 1444; Kisch, G. 593, 612; Klabund 1585, 1605; Klein, Karl Kurt 56—57, 134, 136, 147, 267, 739; Klopstock 1413; Kniezsa, I. 149; Kogălniceanu, C. 478; Kogălniceanu, I. 478; Kogălniceanu, M. 332, 352, 396, 554, 573, 1093—1104, 1390, 1495, 1556; Kolosvári, G. E. 1445; Körösi 714; Kotzebue, W. de 1441; Kovács, Dr. Iosif 301; Krasser, Harold 1583, 1614, 1630; Kremnitz, Mite 927, 974, 977, 978, 1025, 1546; Kristof, G. 365, 1446, 1590; Kuen, H. 240.

Labiche 1536; Lacea, C. 184, 205; Lacrinţeanu, C. 328; Lagerlöff, Selma 1345; Lahovari, Al. 1495; Lamartine 702; Lambrior 139; Langfors, A. 147, 483; Lăpădat, D. 1167; Lapedatu, Al. 318, 541; Lapedatu, Ion Al. 1105—1106; Lascarov-Moldovanu, Al. 1224, 1236, 1279, 1325; Laslo, N. 1447—1449; Laurian, Aug. Tr. 350, 1390; Lazăr, Gh. 376, 410; Lazăr-Nyl, N. I. 544; Lăzăreanu, B. 529, 540, 545, 561, 788, 877, 904; Leahu, M. 1236; Lebrun, Le Prince 707, 1457; Lecca, Const. 291; Lecca, Haralamb G. 58, 1356, 1359; Leesler 356; Lefterul, G. Al. 366; Leményi (Episcop) 748; Lemnaru, Oscar 1219; Lenau 1009, 1606; Lenguceanu, N. N. 545, 1073; Leon, N. 1450; Leona, Victor 1609; Leoneanu, L. 1451; Leopardi, G. 1292, 1295, 1467; Lepşi, I. 59; Lerman, Maria 1452; Lermontov 1135, 1250; Lhéritier, Michel 346; Licea, I. 891; *Liga Culturală* 422; Ligeti, Ernest 433; *Linia Dreaptă* 1507; Liszt, Fr. 287; *Liturghier* (1833) 744; Livescu, I. I. 1453, 1485; Locusteanu, Col. Gr. 367; Locusteanu, P. 545, 900; Loghin, C. 1454; Logofătul, Mih. 479; Lombard, Alf. 239; Longinescu, N. 1119; Lovera, R. 263; Loverda, Elena 1405; Lovinescu, E. 60, 561, 816, 818, 975—978, 1219, 1312, 1320, 1356, 1366, 1394, 1426, 1445, 1455, 1465, 1490, 1505, 1556; Lovinescu, V. 1228; *Luceafărul* (rev.) 1336, 1475, 1517; Luchian, N. 1480, 1559; Ludu, T. 61; Lugoşianu, I. 343; Lukasik, St. 1625; Lükö, Gábor 594; *Lumina* 310; *Luminătorul* (1908) 435; Lungulescu, I. N. 979; Lupaş, I. 368—370, 549, 554, 578; Lupaş, Oct. 371; Lupeanu, Melin Al. 373, 694, 848; Lupşa, Şt. 372; *Lupta* 340, 443; Lupu, Dr. N. 374—376, 534, 554, 1111, 1136, 1245; Lupu-Antonescu, A. 892; Lyer, Stanislav 519.

Macatney, C. A. 269; Macedonski, Al. 1107—1109, 1211, 1334, 1356, 1358, 1359, 1436, 1484, 1486; Maciu, V. 1555; Madách, E. 1047; Măinescu, T. 1354; Maior, Iuliu 849; Maior, Petru 1110—1111, 1482; Maiorescu, Emilia 1018, 1128; Maiorescu, Ioan 446, 1121, 1495; Maiorescu, Titu 115, 280, 332, 366, 412, 422, 453—754, 814, 845, 857, 886, 925, 970, 974, 1014, 1054, 1056, 1072, 1112—1128, 1165, 1283, 1289, 1322, 1334, 1342, 1376, 1377, 1394, 1450, 1462, 1467, 1540, 1546, 1556, 1557; Mălaiu, Ion 859; Mălin, I. C. 1590; Mancaş, M. 553; Mândrescu, S. 624, 661, 1147; Maniu, Adrian 377, 831, 1129—1132, 1333, 1366, 1503; Manoilescu, Mih. 481; Manolescu, N. N. 980; Manolescu, N. V. 1398; Manoliu, P. 553, 724, 775, 1113—1114, 1118; Manoliu, Radu 1456; Mantu, Lucia 1465; Manu, Const. 385; Marai, Al. 433; Marchiş, G.

©BCU CLUJ

1515; Marcovici, Rodion 433; Marcu, Al. 378—380, 480, 559, 1383, 1457—1458, 1603; Marcu, Alice 1459; Mărcuş, St. 1460; Marghiloman 1172; Mărgineanu, A. H. 62; Maria, Regina României 545, 1465; Marian, Liviu, 856, 1053; Marian, N. 1074; Marian, S. Fl. 1207; Maricaru, T. 561; Marinescu, G. 981, 1461; Marino-Moscu, Constanţa 1465; Mariş, T. 381; Marlin, Iosef 1598; Marţian, J. 595; Martinescu-Asău Th. 482; Martinescu, Pericle 1313; Martino 356; Massim, I. 1076; Massof, Ioan 814, 1221, 1323; Mateescu, C. N. 382; Mateescu, Tr. 764, 865, 1069; Mateevici, Al. 1133—1135; Mateiu, I. 383—384, 529, 547, 1105; Mavrodin, Maria 1465; Maxim-Burdujanu, G. 757, 1079; Mayer, I. R. 917; Mazilu, Dr. D. 982, 1103; Meciu, D. 1515; Medianu, Al. 1140; Medrea, G. 134; Mehedinţi S. 422, 532, 545, 1377; Meillet, A. 150, 509; Meissner, C. 328, 545, 882, 1462; Melich, J. 218—219, 596; Melik 1125; Menczel, Ph. 597; Mera, Iuliu T. 414, 1338; Meteş, Şt. 63; Meyer-Lübke, W. 483; Michelet, Jules 1337, 1339, 1340; Micle, Veronica 922, 925, 970, 975, 978, 1004, 1465; Miclescu, Calinic 666; Micu, Const. 1553; Micu, Ioan 983; Micu Klain, Samuil 1110, 1136—1137, 1482; Miculi, Carol 696; Mihăescu, Gib. I. 76, 555, 1275, 1138—1145; Mihăescu, Vintilă, 576; Mihai, Niţă M. 1090; Mihail, Al. 385; Mihăescu, Har. 484; Mihăilescu, V. 1121, 1122, 1161; Mihailov, Al. 1463; Mihailovici, P. 64—65; Mihălcescu, Maria 1464; Mihalescu, Sim. C. 446; Mihordea, V. 1038; Milcovici, Zinca 984, 1290; Milian, Claudia 1465; Milley-Verghy, Marg. 1465; Millo, Matei 26, 301, 1419, 1480; Miloia, Const. 386; Minar, Oct. 857, 878, 985—986, 1466; Mincev, D. N. 66—67, 387, 1604; Minea, I. 174, 251, 590, 714, 1056; Minius, I. 559; Minotto, Francantino P. 491; Minulescu, Ion 537, 1089, 1426, 1444, 1452, 1610; Mircescu, L. V. 1546; Mircev, K. 642; Mirea, I. 728; Miron, T. 1075; Miron, Z. 1359; Mironescu, Al. 553; Missir, P. 811, 1526; Mititelu, Alexandrina 559, 1467; Mladenov, St. 132; Moc., G. 815; Mocioni, Andrei 297; Mocsonyi, Dr. Al. de 405; Moga, I. 368, 388, 549, 556; Moisescu, Gh. I. 389; Moisil, C. 1104; Moisil, Iuliu 390; Molajoli, Vera 1574; Moldovai-Moldovan, V. 70; Moldovan, G. 1549; Moldovan, Silvestru 1338; Moldovanu, Corneliu 433, 893; Moldoveanu, Cristian 1083; Molière 826; Molter, Carol 433; *Monitorul Oficial* 18; Montgolfier, A. 1616; Montanu, Dr. M. 537; Morărescu, I. 220, 228; Morariu, Const. 391; Morariu, Leca 392, 529, 567—568, 570, 662—664, 690, 816, 964, 966, 977, 987—988, 1083, 1546; Morariu, Tib. 576, 858; Morariu, Victor 567, 597, 989, 1468—1469, 1605—1606, 1611, 1632; Moravek, E. 119; Moréas, Jean 1205; Moroianu, G. 221, 528; Moroiu, Al. 389; Moroiu, Gh. 389; Mortzun, S. 379; Moşandrei, M. 1470; Moţa, I. 393; Motaş, C. 715; Mrazec, L. 528; Mugur, Val. 1471; Müller, Carol 36; Müller, Iohann G. 350; Munte, Aspazia 1472; Munteanu, Bazil 42, 151, 485, 776, 1222, 1229—1230, 1473—1474; Munteanu, Donar 1359; Munteanu, V. 529; Munteanu-Râmnic, D. 68—69; Murărașu, D. 405, 554, 880, 885, 958, 960, 961—962, 964, 967, 968, 971, 990—994, 1207, 1521, 1546; Murăşanu, Teodor 536, 1475; Mureşeanu, Andrei 644, 1146; Mureşianu, Aurel 285, 319, 338, 339, 556, 995—996; Mureşianu, A. A. 70—71, 112, 307, 394—395, 618, 995—996, 1123; Mureşianu, Iacob 339, 345, 1123; Murnu,

©BCU CLUJ

G. 665, 1320; Musceleanu, Chr. 1314; Mușlea, C. 307, 744; Mușlea, Ion 72—75, 121, 222, 528; Musset, A. de 1358, 1360; Mutafčiev, P. 269; *Muzeul Limbei Române* 486—487; Muzicescu, Gavril 1559.

Nădejde, I. 488; Nădejde, Sofia 1465; Naghiu, Iosif 859; Nagy-Szabó, Franz 148; Nandriș, Gr. 152, 1578; Nanu, D. 836, 1410, 1513; Napoleon III 705; Narly, C. 563; Nastasano 349; Nastasi, Const. 997, 1256; *Naționalul* (1848) 402; Naum, Al. 558; Naum, A. 1147, 1356, 1467, 1526; Naum, T. A. 620, 1476; Neagoe, P. 1607—1609; Neagu, Gh. I. 1399; Neculai, Pavel 1472; Neculau, Gh. Gh. 792; Neculce, Ion 529, 1521; Nedici, Gh. 545; Negoescu, I. 1267; Negoiță, C. N. 1038, 1623; Negre, Ion 451; Negrea, Alex. 817; Negrescu, Al. 396; Negrescu, I. 1250; Negri, Costache 441, 1356; Negru, Natalia 709, 1079; Negruzzi, C. 126, 352, 707, 1148—1150, 1384, 1390, 1404, 1463, 1521; Negruzzi, I. 692, 900, 919, 945, 1546; Negulescu, P. P. 397, 422; Negulescu, Toma 1515; Negulici, I. D. 53, 296, 326; Németh, G. 270; Nestor, I. M. 1391; Netea, V. 529, 1217, 1168; Netzler, Iosif 1406; Neuman, Justin 1070, 1252; Nicanor. P. et Co. 553, 716, 777, 1237, 1432; Nicholson, G. G. 1303; Nicoară, Dr. E. 1168; Nicoară, Moise 1262; Nicolaiasa, G. 8; Nicolau, Titus 761, 1073; Nicoleanu, N. 557, 1151—1152; Nicolescu, D. 598; Nicolescu, R. P. 579; Nicolini, Giuseppe 1603; Nicu, Alex. N. 998, 1254; Niculescu, C. H. 559, 1062, 1064, 1458; Niculescu, I. 1546; Niculescu-Varone, G. T. 202; Niculiță-Voronca, Elena 1465; Nietzsche 1558; Nisipeanu, Const. 1354; Nistor. I. 271, 323, 347, 567, 1063, 1477—1478; Nițescu, Frozy 907; Nizet, Marie 1602; Noacu, Moise Sora 331, 1449, 1515; Noailles, contesa de 1465, 1629; Noica, Const. 778; Nostromo 489; Nottara, Constant I. 1479—1480; *Noul Testament* (1828) 438; Novalis 1009; Nuțu, Valerian 398.

Obedenaru, Al. 860, 1043, 1359, 1481; Odobescu, Al. 51, 558, 1083, 1153—1166, 1372, 1417, 1432, 1521; Odobescu, Sacha 1165; *Oglinda omului* (1835) 4; Ollănescu-Ascanio 1564, 1567; Olteanu, Alex. 1610; Olteanu, Const. 446; *Oltenia* (ziar) 446; Onciul Izidor 426; Onițiu, Virgil 1167—1169, 1338; Opreanu, Al. 682; Oprescu, Anton 77, 666; Oprescu, Nae 579; Opriș, L. 553; Ordeanu, I. S. 998—999; Oreste 1356; *Organul Luminării* 373; Ortiz, Ramiro 78, 545, 559, 861, 966; Otetelișanu, Lucia Mihail 908; Ovidius, Naso P. 545,1404.

Păcescu, T. 79; Paciurea, D. 353; Pâcleanu, At. 707, 1457; Pâclișanu, Z. 41, 399—400, 534, 1047, 1137, 1482; Padrini, Erina 1623, 1633; Paicu 986, 1125; Paisescu, Cornelia 1268; Pál, Gyulai 295, 1548; Păltănea, Pomp. 80, 1194; Pană, Saşa 1352, 1354; Panaitescu, P. P. 154; Pancratz, A. 157; Pandrea, P. 726, 752—753, 1193, 1209, 1222, 1232, 1254, 1258, 1297, 1488; Pann, Anton 1170—1171, 1347; Pantazescu, Dan C. 1142, 1236, 1546; Panțu, Zaharia 560; Panu, Gh. 1172—1175, 1450, 1483, 1495; Papacostea, Cezar 81—82, 971; Papadat-Bengescu, H. 545, 1465; Papadima, Ov. 108, 558, 690, 710, 729, 740, 754, 764, 864, 880, 960, 964, 1022, 1038, 1047, 1064, 1067, 1069, 1107, 1108,

©BCU CLUJ

1140, 1141, 1143, 1189, 1195, 1198, 1199, 1200, 1235, 1236, 1238 1254, 1260, 1279, 1281, 1297, 1484, 1518, 1528; Papadopol P. I. 83, 155, 686, 695, 804, 818, 863, 873, 885, 1038, 1212, 1297, 1390, 1398, 1432, 1528, 1563; Papahagi, T. 633, 656; Papahagi, Valeriu 667—669, 672; Papiu, A. 84; Papiu-Ilarian, Al. 105, 330, 343, 354, 1458; Papu, Edgar 401; Paropat, Adriano 655; Pârvan, V. 85, 1176—1181, 1332, 1555; Pârvu, N. 1006; Pârvulescu, A. M. 402; Paşca, Şt. 490—491, 587, 599—602, 633; Pascaly, M. 915, 1328, 1480, 1566; Paşcanu 825; Pascu, Dim. P. 1000; Pascu, G. 139, 870, 872; Pătrăşcanu, D. D. 799; Pătrăşcanu, I. V. 156; Pankhurst, E. Sylvia 545; Paul, Ioan 1048; Paul, Jean 1123; Paul, Radu I. 529, 579, 1001, 1304—1305, 1315; Paulian, Mih. 403; Pauliuc, I. 1611; Pauly, R. 482; Păun, M. 1432; Păunel, Eugen I. 86—89, 528, 696, 1578; Păunescu-Ulmu, T. 1002—1003, 1075, 1396, 1432; Pavel, Const. 952; Pavelescu, Cincinat 412, 545, 561, 819, 1182—1183, 1354, 1376, 1486, 1540; Pavelescu, Şt. 789, 1224; Pelivan, I. 309, 1057; Penescu, I. 349; Perianu R. 404; Perieţeanu, I. Gr. 894—895; Perpessicius 436, 697, 721, 759, 764, 865, 943, 964, 1069, 1141, 1189, 1196, 1201, 1224, 1235, 1240, 1261, 1353, 1366, 1390, 1395, 1487—1488, 1528, 1556; Perussi, C. 241, 1316; Peşacov, Gh. 1357; Petculescu, G. A. 41, 1375; Peteanu, A. E. 405, 1489; Petică, Ştefan 1184—1186; Petöfi 1548—1549; Petra-Petrescu, H. 90, 565, 842, 1214—1215; Petranu, Coriolan 406; Petrarca 716; Petraşcu, G. 71; Petraşcu, N. 328, 698, 896, 909, 1004, 1285, 1291, 1567; Petraşincu, Dan 569, 1224; Petrescu, Camil 367, 433, 725, 1187—1192, 1219, 1344, 1366, 1425, 1490—1491, 1546; Petrescu, Cezar 433, 549, 670, 1005—1006, 1075, 1193—1203, 1325, 1344, 1366, 1426, 1539, 1546, 1612; Petrescu, Gh. 1359; Petrescu, I. D. 359; Petrescu, Lucreţia 545, 1465; Petrescu, Stelian 1162; Petrescu, Valerian, 544—545; Petrescu-Comnen, N. 347; Petri, H. 8; Petrinca, P. 407; Petrino, D. 1358; Petronius 188; Petrovici, E. 91, 195, 198, 239, 242, 252—254, 492, 497, 571, 603, 633; Petrovici, I. 408—409, 563, 898, 1376, 1492—1495, 1546; Petrovici, Iorgu, 897; Petruţiu, D. Şt. 1496—1497; Philippide, Al. 139, 157, 275, 562—564, 1247; Philippide, Al. A. 535, 552, 569, 1026, 1219, 1224, 1317, 1498—1502; Pillat, Ion 92, 687, 689, 699, 1204—1211, 1333, 1348, 1350, 1353, 1356, 1503, 1533, 1613—1614; Pilder-Klein, H. 1618; Podoleanu, S. 1504; Poë, Edgar 774; Poenaru, Petrache 334; Pogana, I. 529, 558; Pohonţu, Eug. 1108; Poleac, M. 117; Polihroniade, M. 1506; Pompiliu, Miron 952, 992, 1515; Pop, Augustin 158, 1248, 1507; Pop, Dariu 604; Pop, E. 560; Pop, Leonida C. 493; Pop, Licu 526, 587, 1199, 1284; Pop, Sever 129, 159, 494—497, 633; Pop, Şt. 410, 745, 859; Pop de Băseşti, G. 340; Pop-Reteganul, I. 90. 565, 1213—1217, 1338; Popa Buligă 881; Popa, Dionis 1029, 1196, 1199, 1222; Popa, Dr. Giorgiu 312, 381; Popa, George 864, 1155, 1186; Popa Gheorghie ot Văleni 382; Popa, Grigore 529, 553, 684, 761, 762, 779; Popa, Niculae I. 1508; Popa, Victor Ion 412, 1212; 1346, 1509; Popa-Liseanu, G. 411, 1615; Popdanu, I. 1515; Popea, Nic. (episc.) 369; Popescu, Elena 1578; Popescu, G. 1297; Popescu, Ion 445; Popescu, M. 739; Popescu, N. M. 93, 413, 671; Popescu, Spiridon 566; Popescu, V. I. 579; Popescu, Victor N. 1032, 1512—1513; Popescu-Pasăre, I.

©BCU CLUJ

1171; Popescu-Polyctet 561; Popescu-Sibiu, Dr. I. 1022, 1070, 1510—1511. Popescu-Telega, Al. 542; Popfiu, Justin 1515; Popovici, A. C. 1528; Popovici, D. 1008, 1064, 1263, 1514, 1616; Popovici, Dr. D. I. 672; Popovici, Val. 468; Popovici-Bănăţeanu I. 1338; Popovici Bănăţeanul, Andrei 1411; Popovici-Bayreuth, G. 298; Popp, Aurel 555, 569; Popp, Gh. 549, 1468; Popp, Mara V. 673; Popp, M. N. 576; Popp, V. 75; Popp-Şerboianu, C. I. 498; Poradeci, Lasgush 1000; Porucic, T. 499; Porumbescu, Ciprian 285, 567, 568; Porumbescu, Iraclie 285, 392; Poteca, Eufrosin 389, 1124; Potoran, Eug. 1515; Potra, George 1007; Preajbă, Scarlat 700, 843, 862, 1546; Precup, G. 530; Preda, G. 1033, 1191, 1212; Preda, Luca 520; Predescu, L. 841, 843, 879—880, 886; Procopovici, Al. 160, 521—522, 620; Prodan, C. 415, 558; Prodan, Paul 701, 1516; *Propăşirea* 1420; Protopopescu, Dragoş 780, 1141, 1276; Proust, Marcel 1320; *Psaltire* (1743) 84; Pumnul, Aron 343, 445, 1390, 1421, 1588; Puşcariu, Al. 481; Puşcariu, Emil 1224; Puşcariu, Maria 540, 551, 555; Puşcariu, Sextil, 129, 138, 161, 165, 189, 223—225, 253, 266, 267, 271—273, 275, 347, 416—418, 485, 500—501, 520, 528, 531 574, 587, 600, 605, 620, 633, 781; Puşcariu, Valer 576; Puşchin 1250, 1384, 1404, 1463.

Quinet, Edgar, 398; Quintana, Albert de 692; Quintus Curtius Rufus 947.

Racoce, Th. 455; Racotă, Tuliu 844 1140; Rădăceanu, L. 502—503; Radu, Dr. Ion 1517; Răducanu, I. 545; Răducanu, I. D. 1109, 1235; Rădulescu, Florica, 1325; Rădulescu, I. Horia 1263, 1518—1519; Rădulescu, M. 94; Rădulescu-Motru, C. 328, 419, 420, 528, 1124, 1132, 1398, 1520, 1532, 1556; Rădulescu-Pogoneanu, E. 421; Rădulescu-Pogoneanu, I. 422; Raffalovich, Ana 398; Rajka, Dr. L. 1549, 1617; Ralea, M. D. 579, 820, 886, 1320; Rally A. et. G. 95; Rarincescu, Mariana 1292, 1297, 1300; Raşcu, I. M. 1008, 1521; Rásonyi, L. 606—607; Raţ, Gherasim 311; Raţiu, Gr. 1432; Raţiu, I. 294, 829; Râuleţ, C. 1444; Rebreanu, Liviu 569, 1189, 1218—1224, 1341, 1344, 1539, 1618—1619, 1625; Récatas, R. 674; Relgis, E. 1620; Reli, S. 423—426; Revent, L. 535, 552; *Revista Carpaţilor* (1860—61) 105; *Revista politică şi literară* (1905) 538; Revitzky 1548; Reymont 1625; Rheinstein, St. 1356; Richard, Gaston 427; Richter, Konrad 1580, 1593, 1595, 1596, 1612, 1619, 1622; Riegler, Em. 428; Rilke 1204; Riria 1465; Robeanu, T. (George Popovici) 1225; Robot, Al. 764, 790, 1091, 1199, 1224, 1260; Rocher, Karl 1306; Rohlfs, G. 147; Roinicov, D. 308; Rollinat, Maurice 1359; Roman, Al. 340; Roman, Iosif 1515; Roman, I. N. 570; Roman, Visarion 304, 368, 370, 407; Romanescu, V. 96; *Românul* 340; Romicus 1073; Ronetti, Roman 802; Ronsard, P. de 325; Roosbroeck, G. L. van 95; Roque-Ferrier, A. 691; Roques, Mario 128, 141, 147, 164, 172, 194, 254, 521, 674—675, 821; Roşca, I. 163; Roşculeţ, Th. 139; Rosenkranz, M. 1208, 1279; Rosetti, Al. 135, 147, 164—166, 243—247, 250, 254—257, 259, 523; Rosetti, C. A. 318, 326, 1337, 1339, 1540; Rosetti, Radu D. 97, 561, 575, 1356; Roşiu, G. 379; Roşu N. 429—430, 718, 720, 753, 755, 802, 939, 1006, 1022, 1086, 1089, 1196, 1198, 1237, 1432, 1488, 1522, 1546,

©BCU CLUJ

1555; Roşu, R. P. 549; Rousselot 166; Rovacev, Iordan 1621; Rucăreanu, N. 1339; Rudow-Suciu, Lucreţia 1515; Ruffini, Mario 98, 608, 1523—1524, 1627; Rusu, Liviu 431; Russo, Al. 299, 787, 1339, 1369, 1390, 1497, 1521; Russo, D. 505; Russu, I. I. 587, 609; Russu-Şirianu I. 1338;

Sacerdoţeanu, A. 147, 226, 264, 676—677, 1528; Sachetti, Carol 1434; Sadoveanu, I. M. 1610; Sadoveanu, Iz. 555, 569, 580, 940, 1036; Sadoveanu, M. 432, 433, 457, 881, 1226—1241, 1344, 1369, 1370, 1622—1623; Safaridi, Dr. Hect. 505; Şaguna, A. 1496; Şăineanu, Const. 572; Şăineanu, Lazăr 571—572; *Sămănătorul* 1484, 1528; Samarineanu, M. G. 433; Sandfeld, Kr. 167, 651, 1307; Şandru, D. 199—201; Săndulescu, Al. 99; Săndulescu, Ecat. 1465; Sân-Giorgiu, I. 537, 1009, 1624; Sanielevici, H. 504, 1269; Santangelo, Lucia 863, 1623; Sânzianu, M. 44, 55, 555, 611, 720, 1006, 1198, 1234, 1236; Sarry, Const. N. 320; Sassu, M. V. 738; Săteanu C. 575, 702, 822—823, 882, 899—900, 1125—1126, 1174—1175, 1253; Satmary, Al. 377; Săulescu, G. 1390; Săulescu, M. 1242—1243; Sava, Aurel V. 434, 592; Săveanu, N. N. 328, 1127; Savel, Ion 881; Săvescu, J. C. 1359; Scarlat, P. 865; Scarlat, Teodor 561, 1092, 1192, 1224, 1259, 1352, 1525; Scarlatovici-Sturdza, Al. 288; Scheibler, Reinhold 1587, 1597; Schiller 1009, 1018, 1414, 1468; Schintee, I. 318; Schintee-Seuca, I. 1034; Schobel, Karl 506; Schoell, Franck L. 1625; Schopenhauer 1009; Schumann 1532; Schuster-Wiesner 1585; Schwarz, Ernest 612; Scorpan, Gr. 160, 258, 883; Scraba, G. D. 168—169, 467; Scriban (fraţii) 424; Scriban, Arh. 170, 435; Scriban, Aug. 467; Scriban, Romul 379, 1438; Sculy-Logotheti, N. 1526; Scurtescu, N. 1349; Scurtu, Alexandrina 1465; Sebastian, L. 171, 553, 940, 1029, 1141, 1366; Sebastian, M. 579, 802, 864, 975, 977, 1069, 1077, 1189, 1254; Secula, Sever 343; Şeicaru, Pamfil 529, 544, 546, 1144, 1293; Seliminski, Ioan 357; Seliştev, A. M. 678; Semilian, I. 436; Seracin, Dr. I. 864; Şerban, Mih. 884, 975; Şerban, N. 1467; Şerbănescu, Th. 1546; Şerboianu, C. I. 1268; Şerbu, I. 975, 977; Şerpeşeanu, D. 100; Sevastos, Elena 1465; Sevastos, M. 544, 554, 561; Sfura, D. 295, 1515; Shakespeare 1016—1017; Şiadbei, I. 101, 172—175, 274, 562, 1318; Sihleanu, Al. 1012; Silaşi, Gr. 1549; Silvestri, M. A. 664; Silvestri-Giorgi, A. 1294, 1584, 1633; Sima, Grigore al lui Ion 1338; Simionescu, I. 1626; Simionescu-Râmniceanu, M. 1224; Simionescu, Dan 102, 108, 437—438, 505, 529, 1058, 1148, 1288, 1294, 1461, 1528, 1627; Simonis, G. 439—440; Simtion 911; Şincai, Gh. 1244—1245, 1482; Sion, Gh. 299, 529, 947, 1356; Şireagu, Oct. 1527; Skeletti, M. 559; Sköld, H. 231; Skok, P. 176—177, 255, 674, 679; Slavici, Eleonora 1249; Slavici, I. 294, 371, 388, 422, 857, 919, 1246—1249, 1338, 1376, 1432; Smântânescu, Dan 544, 960, 967, 1067, 1075, 1140, 1199,1255, 1297, 1437, 1484, 1528—1529; Smara 1465; *Societatea Filarmonică* (1834) 1323; Socolescu 894; Şoimescu, S. 1546; Sola, Ugo 441, 1530; Someşan, L. 576; Sora, Meletie 528; Sorbul, Mih. 905, 1243, 1444; Soricu, I. U. 1548—1549; Soroceanu, Cornel 1531; Späthe 1182; *Speranţa* 310; Speranţia, Eug. 1532; Speranţia, Th. 541; Spitzer, L. 227—229; Staca, Dr. Jiri 1586; Stahiescu, D. L. 1068; Stahl,

©BCU CLUJ

H. 614; Stahl, H. H. 613, 615; Stahl, Yvonne 1465; Stamati, Const. 1250—1251, 1416, 1463; Stâncă, Maria 1196, 1201; Stăncescu, D. 36; Stancu, Z. 1533; Stănescu, Const. 1295; Stănescu, M. V. 371; Stănescu, N. 1022; Stănescu, P. P. 178—179, 507, 561; Stăniloae, D. 762; Stati, Petru 1010—1013; Stăureanu, M. 442; Stavsky, L. 423; *Steaua Dobrogei* (1879) 320; Stec, Eug. 765; Ştefan, I. 555, 1467, 1534; Ştefănescu, D. 202; Ştefănucă, P. V. 35, 104, 200, 203; Stein, Charlotte v. 930; Stelian, Const. 577, 845, 1014; Stere, Const. 1252—1254, 1366, 1451, 1535; Stinghe, Dr. Sterie 1146; Stino, A. G. 557, 730; Ştirbei, Barbu D. 357, 1565; Stoe, Victor 1348; Stoenescu, Th. M. 1358, 1359; Stoian, I. I. 508; Stoian, Iorgu 509; Stoica, Gh. 443; Stoica, N. 1515; Stoica, V. 128, 142, 1250; Stolnicu, S. 1354; Străjanu, M. 343, 446, 1255; *Strajnic* (1800) 84; Strâmbeanu, T. 402; Strat, G. 561, 579, 1591; Streinu, Vl. 1437, 1552; Struţeanu, Sc. 128, 759, 964, 1022, 1163, 1224, 1235, 1238, 1254, 1261, 1390, 1433; Sturdza, Al. 396; Sturdza, D. A. 573, 1165; Sturdza, Mih. 1097; Sturdza, Roxanda 288; Suchianu, I. 824—825, 1048, 1270, 1536; Suciu-Bosco, Maria 1515; Suhopan, Vl. 424; Sulică, M. N. 105, 971; Suluţiu, Octav 433, 546, 555, 561, 579, 718, 720, 740, 761—762, 764, 782—783, 800, 802, 826, 864, 940, 977, 1001, 1006, 1029, 1031, 1047, 1075, 1140—1141, 1189, 1209, 1219, 1224, 1234, 1254, 1260, 1437, 1528, 1532, 1537-1538, 1546; Suru, Miron 106, 1260, 1539; Şuteu, Tr. 1015; Svant-Silvio, B. 24; Synge 780; Szabolcska 1548; Szabó, Attila T. 616; Szabó, Sg. 1515; Szász, Zsombor 680; Szatmary, Carol Pop de 377; Székely, Mozes (pseud. lui Daday) 1581; Szekfü 265; Szemler, F. 433.

Tábery, Gheza 433; Tahu, Unciu 644; Tagliavini, C. 180, 230, 510, 511; Taine, H. 408; Talex, Al. 1180; Tamás, L. 231—234, 267, 275—278, 617; Tamba, S. 307; Taniac, Filimon 1016—1017; Tardini, Fani 1324, 1480, 1559; Târbăţiu, Pavel 1374; Tăslăoanu, George 703—704; Tăslăuanu, Oct. 343, 1475; Tasso 707, 1457; Tatu, N. 580, 762, 827, 1556; Tăuşan Gr. 328, 1540—1541; Tcaciuc-Albu, N. 444; Teculescu, Horia 445, 529, 536, 784, 1169; *Telegraful Român* 363, 383—384, 1496, 1497; Teliman, Mih. 1256; Teodoreanu, Al. O. 544, 579; Teodoreanu, Ionel 1257—1261, 1317; Teodorescu, G. Dem. 1083; Teodorescu, Mih. 325; Teodorescu, P. I. 865, 1029, 1047. 1542—1543; Teodorescu, Raul 561; Teodorian-Carada, M. 107, 446; Teodoru, I. A. 1546; Ţepordei, Vasile 1134—1135; Terziman, Al. 865; Theodorescu, B. 108—110; Theodorescu, C. 1219; Theodorian, Caton 433, 1359; Theodorian, I. 107; Thomas, Antoine 574; Thomescu, Dr. 1024; Tibal, André 447; Ţichindeal, D. 463, 1262, 1349; Ţicăloiu, I. D. 259; Tieck 1009; Ţimiraş, N. 885, 1241; Ţinc, Nic. 707; Ţinţaru, Al. 1544; Titus, N. 1201; Tocilescu, Gr. 335, 401, 1083; Todica, G. 181; Todor, A. P. 528, 587; Togan, G. 537; Tolstoi 842, 1135, 1424; Tomescu, C. 111; Tomiciu, Nic. 1544; Tomuţa, I. 684, 720, 1199, 1240, 1250, 1260, 1390; Ţoni, D. V. 529; Tontsch, H. 112—113; Ţopa, E. 114; Ţopa, Leon 328; Topliceanu, Tr. 448—449, 529, 973; Torouţiu, I. E. 946, 974, 1009, 1018, 1128, 1271, 1283, 1342, 1545—1546; Trager, G. L. 182; *Traian* (ziar) 1329; Trancu-Iaşi, Gr. 541, 545, 578, 681; Trandafir, Horia 528,

©BCU CLUJ

553; Treml, L. 183—185, 260, 278, 361; *Tribuna* 289, 294, 310, 340, 383—384, 388, 393, 443, 450, 1338; Trivale, Ion 1406; Ţuculescu, I. R. 1547; Tudor A. 1210; Tudoran, D. 1261; Tudoran, Victor, 618, 1106, 1152; Tulbure, Gh. 450, 1282; Turcu, Const. 451—452; Turdeanu, E. 42; Tzara, Duscza 765; Tzara, Tristan 1352; Tzigara-Samurcaş, Al. 115—116, 347, 453, 528, 579, 831, 977, 1164—1166; Tzigara-Samurcaş, Sandu 1049, 1591.

Ucenescu, G. 1146; Uhling, Carl 610; Ungureanu, Gh. 717, 1019; Urban-Iarnik, I. 1417; Ureche, V. A. 335, 379, 401, 575, 1263; Urlăţeanu, R. 1323; Ursu, N. 1142; Ursu, V. 1073.

Văcărescu, Alecu, 1347; Văcărescu, Elena 454, 545, 1020, 1465, 1629; Văcărescu, Iancu 1347, 1356; Văcărescu, Ienăchiţă, 1347, 1418; Vaillant, J. A. 452, 1440; Valerian, I. 1208, 1224, 1527; Valeriu, Al. 529; Valkhoff, M. 187; Vâlsan, Gh. 576; Valuca, E. 1006, 1199, 1222; Valuţă, M. 117; Vârgolici, Şt. G. 1125; Vasculescu, A. 118; Vasilescu, Coman 619; Vasilescu, Maria 1559; Vasiliu, Al. 186; Vătafu, M. 1458; Vătăşanu, V. 119; Veégh, Dr. S. 1548—1549; Vegezzi-Ruscalla 379; Vela, P. 295; Velia, Tincu 364; Velten, H. V. 524; Ventariu, Vela P. 1515; Veracsics 265; Verbiceanu, Zoe 544; Verea, Adrian 1073; Veress, Dr. Andrei 120, 279, 1051; Verussi, Petru 1436; Vesper, Julian 1551; Vianu, T. 740, 785, 955, 1014, 1021, 1211, 1342, 1552—1558; *Viaţa Sfinţilor* (1835) 4; *Viaţa Socială* 1363; Vico 401, 1064, 1558; Vicol, Al. 846, 1559; Vicol, Eusebie 455; Victor, Alfred 559; Vidoni, Dr. E. 1115; Vinea, Ion 1352; Vineş, V. 1024; Vinulescu, Gh. 112, 368. 672; Virgiliu 1448—1449; Visterniceanu, N. 1424; Vizirescu, Pan. M. 786, 1141—1142; Vlad, Dr. C. 1022—1023, 1560; Vlad, N. 554; Vlad-Delamarina, V. 1264; Vlădescu, G. M. 433, 1561; Vlădescu, I. 544, 553; Vlădescu, Toma 539, 761, 808, 1277; Vlădicescu 1480, 1559; Vlahuţă, Al. 545, 570, 577, 857, 900, 1014, 1265—1272, 1369, 1376, 1411, 1432; Vlahuţă, Mardarie 1268; *Vocea Română* (1880) 337; Voiculescu, V. 1273—1280, 1354, 1410, 1503, 1630; Voinea, S. 1189; Voinescu II, I. 1337; Volenti 1526; Volney 1083; Voltaire 1148, 1358; Vonica, N. 726; Vornicu, Gh. 204; Voronca, Ilarie 1354; Vörösmarty 1548; Voss 1413; Vrânceanu, Dragoş 764, 864, 940, 1075, 1129, 1131, 1140, 1145, 1197, 1201, 1219, 1261, 1390, 1458, 1508; Vrioni, Aida 540, 551, 553, 1198, 1261, 1465; Vuia, Iuliu 456; Vulcan, Iosif 1281—1282, 1373, 1515, 1549; Vulcan, Samuil 311; Vulcănescu, Mircea 886, 1391, 1425; Vulgaris, Eug. 1148.

Wagner, Karl Teodor 440; Wagner, L. M. 188; Wagner, R. 298, 1027, 1556, 1558; Wartburg, W. von 189; Weiss, A. 1550; Wiegler 1585; Wieland 1469; Winis Nándorné, Dr. 121; Witting, E. 1631; Wittstock, O. 112; Wurm, E. 1632.

Xenofon, I. 1562—1566; Xenopol, Adela 1465; Xenopol, A. D. 275, 358, 409, 578, 1072, 1283—1284, 1432, 1546.

©BCU CLUJ

Yeats, William Butler 780; Ygrec, Dr. 1024;

Zaborovschi, V. 705, 1567; Zaharia, St. 1353; Zambaccian, K. H. 544; Zamfir, S. 682; Zamfirescu, D. 1285—1300, 1356, 1372, 1376, 1432, 1467, 1521, 1539, 1557, 1567, 1633; Zamfirescu, M. 1356, 1358, 1435; Zaplachta, Ion, B. 1059; Zaremba A. 1354; Zarifopol, Paul 562, 579, 580, 800, 802, 828, 939, 1025, 1181, 1366, 1536, 1568—1571; Zauner, A. 133, 190; Zavoral, Abate Dr. Metodie 545; Zegladowicza, E. 545, 1625; Zelatin, Şt. 81—82, 1362 1556; Zilahy, Lud. 433; Zvor, Paul 1359.

©BCU CLUJ

NECROLOGURI

Octavian Goga

(1881—1938)

Un neam întreg a petrecut pe Octavian Goga pe ultimul lui drum. Toate steagurile s'au plecat, toți ochii au lăcrămat, toate dușmăniile au amuțit în fața osemintelor din care s'a desprins marele lui suflet. Puțini oameni s'au bucurat ca el, de o iubire și admirație atât de sinceră și de întreagă. Inteligența lui vie, inima lui bogată și primitoare prindea cu o mare repeziciune sentimentele și ideile, felul de a se comporta al acelora cu cari venea în contact, indiferent de profesiunea, de clasa socială și chiar de naționalitatea lor. La toate acestea trebue adăugat acel farmec irezistibil, care se degaja din gestul și vorba lui, plină nu numai de duh, ci de o autentică mireasmă românească. Peste această încântătoare întrupare umană s'a așezat lespedea mormântului. N'a mai rămas din ea decât amintirea — ca din jocul unui actor sau din arta unui virtuos.

Dar Octavian Goga n'a fost numai atât. În momentul sfârșitului el putea să spună, asemenea poetului din « Sufletul » de Ada Negri (poezie tradusă de O. G. în *Luceafărul*, V (1906), p. 102):

« Azi lutul mort în groapă se desface,
La sânu-i rodnic îl primește glia
Și se 'nfrățește cu pământul tată.
— Răspunde-mi tu, drumeț oprit în cale,
Ce-ai ocrotit pe strune poezia,
Ce-a mai rămas din cântecele tale?

Tu, numai tu, cel îmbătat de soare
Și de lumina sfânt' a dimineții,
Tu, chinuit de neîmplinite doruri,
Ce ți-au sdrobit și inima și struna,
Tu, însângerat, dar neînvins al vieții
Tu, suflete, trăi-vei totdeauna! ».

Din ceea ce a fost Octavian Goga va trăi sufletul lui, împletit cu pământul, cu apele, cu câmpurile, cu însuși sufletul acestui neam, într'unul din momentele

©BCU CLUJ

lui istorice. Căci marea noastră Unire, cel mai însemnat moment din istoria noastră dela cucerirea Daciei de către Traian şi până astăzi, nu se poate închipui fără acest suflet. Octavian Goga a dat neamului său, la această răscruce hotărîtoare, credinţa nestrămutată în izbăvire. Înainte de a deveni o realitate prin actul dela Alba-Iulia, Unirea a trăit în poezia şi cuvântul lui inspirat. Aşa cum Polonia sfâşiată de trei împărăţii nesătule a rămas întreagă în poezia genialului pribeag Adam Mickiewicz, România Mare s'a întrupat mai întâi în cântecele lui Octavian Goga.

Chemarea glasului de trâmbiţă a lui Octavian Goga am simţit-o ca o poruncă mai ales noi, Ardelenii. Ea a răsunat în momentul suprem, când mijloacele de desnaţionalizare ale duşmanilor atinseseră o diabolică perfecţiune, ajungând să sădească îndoiala în destinele româneşti în sânul unui mare număr de intelectuali, pătrunzând sistematic şi la sate, mai ales în regiunile de contact cu masa maghiară. Prin marea lui putere de simţire şi de expresie, Octavian Goga a ştiut să dea viaţă, să transforme în sentimente şi idei forţe, năzuinţe care mocneau nelămurite de veacuri. Cu magia lui poetică el a dat glas nu numai năzuinţelor adormite în sufletul oamenilor, ci a chemat alături de el apele, câmpiile şi codrii Ardealului. De aceea pe niciunul din scriitorii ardeleni nu i-am simţit atât de *al nostru* ca pe el. Octavian Goga, cel mai mare adversar al regionalismului, a fost cel mai regional dintre marii noştri scriitori.

Întreaga lui alcătuire şi desvoltare îl predestina pentru această misiune de poet-profet al desrobirii Ardealului. Octavian Goga s'a născut la 1 Aprilie 1881 în Răşinar, unul din cele mai reprezentative sate româneşti ardelene din regiunea de munte. Era satul mamei lui, care se trăgea dintr'o veche familie de preoţi. O mare parte din copilărie, mai ales verile, şi le-a petrecut la Crăciunelul de Sus, sat din regiunea de şes, de pe Târnave, de unde era originar părintele Iosif, tatăl, poetului. Muntele cu energia şi îndemnul lui la libertate, şesul cu duioşia şi suferinţele lui s'au contopit astfel în sufletul lui Oct. Goga, nu numai prin moştenirea părintească, ci printr'o lungă convieţuire cu ele în anii copilăriei, când impresiile se aşează statornic în memorie. Mama poetului era o intelectuală. În familia ei cartea s'a bucurat decenii de-a-rândul de mare cinste. Un strămoş, preotul Sava Popovici, predica în biserica din Răşinari, pe la sfârşitul veacului al XVIII-lea, despre originea noastră română. Bunicul poetului, protopopul I. Bratu, a fost profesor de muzică la Seminarul din Sibiu. Aurelia Goga, fiica acestuia şi mama poetului a publicat poezii şi articole prin *Familia* şi în alte periodice ardelene ale vremii. Ea a fost învăţătoare decenii de-a-rândul. Prin originile ca şi prin profesiunea şi preocupările lor, părinţii făceau aşa dar parte din preoţime şi dăscălime, acea elită a românismului ardelean, în care năzuinţele acestui popor de ţărani şi-a găsit cea mai firească întrupare.

Cea mai mare parte din cursurile secundare Octavian Goga le-a urmat la liceul maghiar de Stat din Sibiu. Aici s'a acumulat în sufletul lui ura împotriva duşmanului de veacuri. Despre opresiunea lui şi luptele cu el a auzit vorbindu-se mult şi în familie şi în satele unde şi-a petrecut copilăria. Aici însă, pe băncile acestei închisori sufleteşti, el a suferit zi de zi umiliri şi siluiri, aici a ajuns să

©BCU CLUJ

cunoască pe propria lui piele metodele desfigurării etnice, practicate de Unguri cu atâta iscusinţă. Ce a însemnat pentru el liceul din Sibiu a spus-o mai târziu în faţa Curţii cu juri din Cluj. Este nu numai povestea vieţii lui, ci povestea dureroasă a tuturor fiilor de Români ardeleni care învăţau în şcoalele maghiare.

În Sibiu Octavian Goga n'a avut însă numai aceste triste experienţe. În oraşul acesta, care era la acea vreme centrul vieţii culturale şi politice ardelene, a avut prilejul să vadă şi ceea ce opuneam noi opresiunii maghiare. Când tânărul Goga lăsa din mână manualul de şcoală maghiar, putea să citească în fiecare zi *Tribuna*, întemeiată acolo la 1884 de Ion Slavici, pentru a restabili unitatea culturală a tuturor Românilor. În coloanele acestui ziar se făcea însă atunci mai mult politică de cât literatură. Eram în vremea procesului Memorandului, cu adunările lui populare de mari proporţii — din care unele au avut loc chiar la Sibiu — cu nenumărate condamnări în faţa Curţilor cu juri, tot atâtea prilejuri de afirmări eroice ale drepturilor rasei noastre.

Încă de pe băncile liceului din Sibiu Octavian Goga a început să trimită versuri periodicelor ardelene, mai ales *Tribunei* şi *Familiei* [1]). În aceste poezii de început sunt mai mult reminiscenţe literare, în deosebi din Eminescu şi poeţii germani. Prisosul lui sufletesc va lua forme concrete şi personale în paginele *Luceafărului*, revista întemeiată în 1902 la Budapesta, care cuprinde cea mai aleasă parte din activitatea poetică a lui Octavian Goga. Dacă *Luceafărul* a reuşit să treacă peste vârsta de criză a tuturor revistelor juvenile, aceasta se datoreşte înainte de toate tânărului ei poet. În desvoltarea culturii româneşti din Ardeal *Luceafărul* reprezintă o epocă, o generaţie. Sufletul acestei generaţii, copilul ei minune, a fost Octavian Goga, aşa cum Victor Hugo a fost « l'enfant prodige » al romantismului francez.

Acolo în Budapesta, atât de străină sufletului său, i s'a lămurit lui Octavian Goga, pe ecranul amintirii, mai întâi o imagine patriarhală a satului ardelenesc. Dascălul, Dăscăliţa, Apostolul, Vecinul Neculai, Lăutarul, Laie Chiorul cu mama lui Mura, fata popii Irimie, casa părintească, tovarăşii de joc, din cunoscutele poezii, care au fost toate publicate mai întâi în *Luceafărul*, au în ei un aer de nostalgie patriarhală. Din când în când ochii li se luminează profetic: dincolo de suferinţele zilei de azi ei întrevăd ziua răzbunării, a împlinirii visului scump al eliberării. Naţionalismul irident va copleşi în curând icoana aceasta patriarhală, fără să o înlăture definitiv. Ea va reveni mereu, ca o clipă de odihnă într'o goană războinică

---

[1]) După propria mărturisire *(Mărturisiri literare*, p. 31), întâia poezie a publicat-o în *Revista Ilustrată* a lui I. Pop-Reteganul. Controlând această publicaţie am aflat în anul I (1898), p. 107 poezia « Nu-i fericire pe pământ ». Ea este semnată « Octavian ». În numărul precedent celui în care a fost publicată poezia, redactorul trimetea la rubrica « Telefonul Redacţiunii » următorul răvaş lui *Octavian în S:* « Ai talent, tinere amic; cultivează-l cu diligenţă că poţi deveni mare. Ziua bună de dimineaţa se cunoaşte... ».

©BCU CLUJ

Pentru a ne da seama cum a luat naştere poezia iredentă a lui Goga e bine să o urmărim în înseşi paginile revistei unde a fost publicată. Mai ales începând cu anul al III-lea, *Luceafărul* priveşte tot mai mult dincolo de Carpaţi. Numărul al doilea din acest an e închinat Reginei Carmen Sylva, cuprinzând numeroase traduceri din operele Reginei poete, unele făcute de Goga însuşi. Pe coperta frumosului număr aflăm portretul Reginei, pentru fond n'a fost însă găsit nimic mai potrivit decât poezia *Noi:*

« La noi sunt codri verzi de brad
Şi câmpuri de mătasă
La noi atâţia fluturi sunt
Şi-atâta jale 'n casă...».

Iar la urmă:

« Avem un vis neîmplinit
Copil al suferinţii
De jalea lui ne-a răposat
Şi moşii şi părinţii...».

Atunci când vorbeau de o mândrie a neamului, ca marea Regină, tinerii dela *Luceafărul* ţineau să amintească la loc de frunte, de durerea lor. Când Carmen Sylva va fi deschis elegantul număr, ochii ei se vor fi oprit la versurile poetului şi o lacrimă va fi strălucit în limpezimea lor. Un număr întreg al *Luceafărului* a fost scris pentru a putea ascunde în el o floare ruptă din inima Ardealului. Şi a fost atât de bine ascunsă această floare, încât ochii vigilenţi ai procurorului n'au putut-o descoperi...

În numărul 4 al aceluiaşi an, tot în frunte, a fost publicat *Oltul.* Curajul poetului a transformat nota elegiacă din *Noi* într'o chemare la luptă pentru un ideal, spus cum nu se poate mai limpede şi mai energic. N-rul 12—13 din anul III e închinat lui Ştefan cel Mare, dela a cărui coborîre în mormântul dela Putna românimea toată prăznuia atunci al patrulea centenar. Marele Voievod mai aprinsese odată nădejdile româneşti, în 1871, când tinerimea dela Universitatea din Viena, cu Eminescu şi Slavici în frunte, organizase memorabila serbare dela Putna. Dacă la 1871 s'a făcut din Ştefan cel Mare mai mult un ideal de unitate culturală, la 1904 numele lui flutura peste capetele tuturor Românilor ca o chemare pentru unitatea politică. De aceea şi tinerii dela Budapesta aşează în fruntea revistei lor, nu cine ştie ce articol de erudiţie istorică, ci versurile bardului lor, care merg drept la inimă:

« Noi suntem drumeţii piticelor vremi,
Pitici în putinţă şi vrere,
Copii fără sprijin ne scurgem vieaţa
Din dor şi din nemângâiere.
A noastră moşie frumoasă nespus
Grumazul şi-a 'ntins spre pierzare
Căci braţele noastre azi spadă nu strâng
Şi steag ţara noastră nu are...

©BCU CLUJ

Iar mai departe:

« Dar spunem cu toţii nevestelor noastre
Să plângă cu lacrimi de jale
Potopul să treacă şi plaiuri şi munte
Să spele oţelele tale.
Atunci când în soare din nou străluci-vor,
— De sus, din a ta 'mpărăţie:
Crai tânăr, crai mândru, crai nou să le 'ncingă
Trimite, rugămu-ne ţie ! ».

Evocarea satului patriarhal şi iredenta sunt notele stăpânitoare în cel dintâi volum, apărut în 1905 la Budapesta. Doar 2-3 pasteluri, câteva cântece şi poezii de dragoste, dacă s'au putut strecura în el. Tânărul n'a prea avut răgaz să cânte durerile şi bucuriile proprii; acestora le va da glas mai târziu. Toată inima lui a fost copleşită de durerile altora. Din cele mai multe poezii ale volumului se poate deduce că vindecarea va aduce-o unitatea naţională. Către sfârşitul volumului simţim însă sufletul poetului sbătându-se într'o mare criză. Libertatea naţională nu-l poate mulţumi, dacă nu este unită cu dreptatea socială. De aceea *Clăcaşii*, penultima poezie a volumului, nu este o încheiere, ci o vestire a unei faze nouă în desvoltarea poeziei lui Goga: faza socială.

Milă pentru durerile celor mulţi arătase Octavian Goga şi înainte. Ea era exprimată însă prea programatic. Pentru ca imaginea satului patriarhal şi eroic să fie umbrită de convoiul sumbru al clăcaşilor, sufletul poetului a trebuit să intre într'o mare îndoială. Ochiul lui a început să descopere în realitatea încunjurătoare şi altceva decât flăcăi voinici, dascăli, dăscăliţe şi lăutari. Lecturile străine, din ce în ce mai bogate (mai ales din Nietzsche şi marii tragici ruşi) arătau poetului pofta sălbatecă de stăpânire a omului şi suferinţele celor în luptă cumplită cu vieaţa de toate zilele. La toate acestea trebue să adăugăm tragicele evenimente petrecute în Vechiul Regat în 1907, care au sguduit adânc întreg Ardealul. Astfel a luat naştere *Clăcaşii*, cea mai puternică poezie socială din literatura noastră. Ea îmi apare drept un fragment dintr'o epopee de o amploare homerică a ţăranilor robi pământului, exploataţi de-a-lungul veacurilor, dincoace de nemeşul ungur, iar dincolo de arendaşul ciocoiu. Impresia de fragment ni-o dă plinătatea sentimentului care colcăie în fiecare vers al ei. Cuvintele se prăvălesc în suflet ca bolovanii într'o prăpastie, trezind ecouri prelungi şi puternice. Crâmpeie din această epopee a mizeriei ţărăneşti vom găsi mai ales în volumul al doilea *Ne chiamă pământul* (Bucureşti, 1909). *Un om*, *Cosaşul*, *Carmen Laboris* au accente de revoltă socială spuse cât se poate de răspicat.

În volumul acesta lira poetului are mai multe coarde. El nu ascultă numai chemarea pământului, ci şi a stelelor. Chiar dacă nu are puterea de simţire din întâiul volum, forma e mai îngrijită, mai sobră. Nota ardelenească, atât de pronunţată în primul volum, nu apare acum numai în teme iredente, ci şi în icoane desprinse din timp, eterne. Aşa e acel *Ion Crâşmarul*, căruia îi fuge nevasta cu vătaful, iar el, pentru a-şi stâmpăra amarul chiamă ortacii din nouă sate, bea crâşma

©BCU CLUJ

toată, îi dă foc și la urmă pleacă în lume, fără urmă. Înnăbușirea aceasta bărbătească a unei dureri mari, apoi pierderea în lume e o trăsătură a sufletului încruntat al țăranului ardelean. Oct. Goga a mai cântat-o în întâiul volum în *Pribeag* și *La stână*. Nicăiri nu a exprimat-o însă cu atâta putere elementară ca în *Ion Crâșmarul*.

Poetul are acum mai mult răgaz pentru cântec. În întâiul volum cântase, atât de ardelenește, cu Laie Chiorul; în cântecele volumului al doilea simțirea va fi mai delicată, fără să piardă din adâncime. El va cânta cu un aer de melancolie — în care s'a văzut prea mult o influență eminesciană — va cânta iubirea lui. Sau va da câte un peisaj de o rară putere de plasticizare; sau va creiona în câteva linii câte un portret din același sat ardelenesc, care va stărui mereu în memoria lui. Câteodată se lasă ademenit de baladă, ca 'n *De demult*, în care patru juzi vin la Popa Istrate să le scrie o plângere, cu care Radu Roată, « vechiu căprar din cătănie știe carte pe nemțește » pleacă în zori de zi la Împăratul. În acest Radu Roată eu văd pe Horia, care a bătut și el drumurile Vienei. Și mă doare că atunci când acest Moț a înroșit cerul Ardealului cu revoluția lui, sfârșind apoi mut pe roată, n'a avut un Octavian Goga care să-i prindă durerea, izvorîtă din durerile altora, în bronzul nepieritor al viersului...

În al treilea volum, *Din umbra zidurilor* (Buc. 1909), coardele lirei lui Octavian Goga au devenit și mai numeroase. Poetul și-a lungit drumul dincolo de cheiul dela Budapesta al Dunării, pe malurile Senei, cu apele verzi, ce oglindesc catedrale-minuni, care pentru o clipă cel puțin te fac să uiți de Laie Chiorul și de ata popii Irimie; s'a plimbat la Florența pe malurile Arno-ului, cu unde moi, care regretă parcă să se desprindă de lângă podoabele pe lângă care trec; și-a împrospătat albastrul ochilor cu albastrul nesfârșit al Mării Mediterane, cutremurându-se de mișcătoarea imensitate de ape, așa cum s'a cutremurat de suferința Clăcașilor. Sensibil cum era, la orice impresii din afară, a ținut să cânte toate aceste lumi nouă. Mărturisim însă, fără ezitare, că n'a reușit să se ridice la intensitatea de simțire, la plasticitatea și originalitatea de expresie din primele două volume. Notele cele mai calde sunt scoase tot din vechile coarde ale poeziei pământului și a tradiției. Octavian Goga ne-a dat chiar, în *Voi veniți cu mine* și *Strămoșii*, o fericită expresie a tradiționalismului:

« Eu vă port în suflet, plămădiți în sânge
Și din vina voastră mi-e zidit păcatul
Glasul vostru geme, jalea mea când plânge
— Eu din plânsul vostru mi-am topit oftatul.
Întărită 'n drumu-i dela voi învață
Ura mea să ardă, mâna să se 'nchine,
Ați murit cu toții ca să-mi dați viață
Morți fără de moarte, voi veniți cu mine ».

Printr'un aspru și dramatic proces sufletesc Oct. Goga s'a contopit cu toată gloria și suferința trecutului românesc. Acum nu mai vorbesc prin rostul lui

©BCU CLUJ

numai ţăranii şi popii Ardealului, ci acestora li se alătură, într'un grandios şireag, toţi aceia cari cu sângele şi faptele lor, dela ţărani până la voievozi, au îmbogăţit comoara noastră istorică.

Peste întreg acest volum apasă o atmosferă de tristeţe, indiferent dacă poetul cântă sentimentele lui sau ale altora. Nu e fără semnificaţie faptul că volumul se încheie cu *Mors Magna*. Pătrunderea adâncă în mizeriile lumii, zădărnicia lucrurilor, a aşezat un văl de melancolie peste ochii albaştri ai prietenului lui Laie Chiorul. Este un scurt moment de şovăire, din care evenimentele îl vor smulge, aruncându-l din nou în toiul luptei, acolo unde s'a simţit totdeauna în elementul lui. Am avut astfel *Cântecele fără ţară* (Buc., 1916), poezie politică, pamfletară, mai mult un document al vremii, decât o operă de artă. Acelaşi lucru se poate spune despre drama *Domnul Notar* (Buc., 1914).

După înfăptuirea unităţii naţionale Octavian Goga şi-a considerat încheiată o etapă poetică şi se pregătea pentru alta.

« Neprihănită, mândră poezie,
Lumină albă veşnic adorată
Ascultă-mă cu ruga mea târzie,
Şi fă pe veci în minte să-mi tresalte
Strălucitoare, rece şi curată,
Singurătatea culmilor înalte...».

Astfel îşi încheie el poezia *Din larg*, publicată în întâiul număr al revistei *Ţara Noastră* (1922). Culmile acestea l-au reţinut însă foarte puţin. Un popas pe ele este drama *Meşterul Manole* (Buc., 1928), în care a căutat să încorporeze simbolul măreţ din cunoscuta baladă. Oricât de puternică era chemarea culmilor şi oricâtă înţelegere ar fi avut pentru ele, Oct. Goga nu era înzestrat cu puterea de renunţare pentru a fi *numai* al lor. El a avut un destin de bard şi de tribun. Totdeauna însă nimbul artei i-a încercuit capul. Fie că scria un articol de gazetă — şi Oct. Goga a fost cel mai mare ziarist al nostru de după Eminescu — fie că rostea o conferinţă, sau un discurs politic, cuvântul lui înfiora, asemenea cuvântului celor aleşi. Am recitit broşura *O seamă de cuvinte* (Sibiu, 1908), în care îşi strânsese întâiele articole, şi fiorul artei m'a învăluit cu aceeaşi putere ca acum două decenii, când am citit-o mai întâiu. Şi aceeaşi experienţă se poate face cu *Însemnările unui trecător* (Arad, 1911), *Strigăte în pustiu* (Buc., 1915), cu *Mustul care fierbe* (Buc., 1927) şi în deosebi cu acei *Precursori* (Buc., 1930), carte unică în literatura noastră prin puterea ei de evocare şi de expresie. Octavian Goga va rămânea prin stilul şi limba lui, în care graiul ţăranului ardelean s'a înfrăţit cu limba psaltirilor şi a cronicarilor într'o sinteză nouă, unică. Dangăt de clopot, hăulit de munte, chiot de flăcăi, chemare la luptă, prinse toate într'un ritm bărbătesc de o rară energie, fac din acest stil cea mai însemnată contribuţie ardeleană la stilul românesc.

ION BREAZU

©BCU CLUJ

Ovid Densusianu

(17/30 Decembre 1873—8 Iunie 1938)

Vestea morții acestui mare om de știință ne-a surprins, fiindcă nimeni din colegi și elevi nu auzise că ar fi suferit de vreo boală. Discreția, tot mai strânsă, în care trăia în ultimii ani, a făcut să nu afle decât doi-trei inși că suportase o operație, după care s'au ivit complicații neașteptate, ce l-au răpus.

Pentru pierderea aceasta mare a științei românești, a spus o scurtă pomenire d-l C. Rădulescu-Motru, președintele Academiei Române, în ședința publică a acesteia, de Vineri 10 Iunie, ziua înmormântării lui O. D. O alta a făcut la Radio, colegul lui de Academie, d-l Al. Lapedatu, care l-a apreciat mult și l-a stimat și ca fost student, fiindcă îi ascultase cursurile de literatură română, făcute în primii ani de profesorat. Din ceea ce s'a scris în ziare, care toate i-au recunoscut marile merite științifice, am reținut articolul lui P. Șeicaru din *Curentul*, pentrucă evoca amintiri vii, proprii, de fost student, din anii când cu o deosebită pasiune O. D. ținea cursuri asupra poeziei simboliste.

Și apoi a urmat tăcerea « publică », obișnuită să se lase grea și să îngroape, mai tare decât țărâna, pe cei sortiți să-și trăiască viața mai mult în tovărășia cărților din biblioteci.

În schimb, filologia românească, în înțelesul larg cum a conceput-o O. D., firește prin glasul puținilor specialiști, va vorbi multă vreme despre opera lui. Chiar o întâmplătoare transformare sau răsturnare a gândirii lingvistice contemporane, putem afirma fără exagerare, nu-l va învălui în uitare, fiindcă din studiile lui au ieșit câștiguri științifice care nu vor putea fi sfărâmate, ci doar desvoltate și duse mai departe.

La începutul activității sale universitare (1897—1900) a avut de luptat ca să propage o metodă nouă filologică, riguros științifică. Filologia românească în acea penultimă decadă a secolului al XIX-lea, se cam « înțepenise ». Ea trebuia mișcată, dacă nu scoasă cu totul la liman. Câțiva ani, până au apărut și alte forțe filologice, a trebuit să înfrunte singur nesiguranța, lipsa de disciplină de atunci, am zice chiar vraiștea ce se vedea mai ales în câmpul lexicografiei. Astăzi ne dăm bine seama de ușurința cu care lansau până atunci etimologii și hipoteze chiar spirite superioare, puternice ca gândire și talent lingvistic, cum a fost B. P. Hasdeu.

În acel moment, când trebuia o împrospătare strict științifică a filologiei românești, vine O. D. plin de energie, înarmat cu ultimele mijloace de cercetare, pe care le putea cineva câștiga în Apus, între anii 1890—1900. O. D. a fost și norocos în iuțeala cu care și-a putut face studiile și cariera didactică, cu toate piedecile întâmpinate la intrarea în universitate.

Iată, acum, momente mai importante din viața și activitatea lui.

A primit primele îndrumări și îndemnuri spre filologie, poate având și aplicațiunea moștenită pentru această știință, dela părintele său, pe atunci profesor la Iași, Aron Densusianu, și el istoric literar și filolog. Acolo și-a luat O. D. licența (1892). In 1893, a luat catedră în învățământul secundar, la Focșani,

©BCU CLUJ

prin concurs dat în faţa unei comisiuni, din care au făcut parte B. P. Hasdeu şi I. Bogdan. Toamna a plecat la Berlin, unde a stat două semestre, lucrând pe lângă romanistul cu renume, A. Tobler. Din Septembre 1894 şi-a continuat studiile la Paris, unde s'a pregătit la şcoala lui Gaston Paris, faimoasă în acea vreme pentru studiile de filologie romanică. La el îşi obţine diploma, dela « Hautes Etudes », cu publicarea textului unui poem, « chanson de geste » din secolul al XIII-lea, *La prise de Cordre et de Sebille*, însoţit de o introducere istorico-literară şi de glosar. În Franţa a întreprins şi alte cercetări, în domeniul poeziei franceze medievale, al romanisticei generale şi al limbii române [1]).

În 1896 a venit în ţară cu o pregătire tare, metodică şi cu aprecieri şi recomandare elogioasă dela marele profesor G. Paris [2]). A voit atunci să ocupe, reuşind la concurs, catedra de « Istoria limbii şi literaturii române », la Universitatea din Bucureşti, dar i s'au pus piedici şi de aceea s'a mai întors pentru un an la Paris. Apoi i se dă şi ţine provizoriu catedra amintită. între anii 1897—1901. În Iunie 1900, o comisiunea avea să se pronunţe asupra recomandării lui O. D. la aceeaşi catedră. Hasdeu, pentru motivul că O. D. avea numai lucrări de romanistică, s'a opus. (Ceilalţi membri fuseseră T. Maiorescu şi I. Bogdan). Peste opt luni, prin « raportul prezentat Senatului universitar şi colegiului Facultăţii de litere » (3 Febr. 1901), profesorul de o distincţie şi omenie rară *I. Bogdan*, care-l susţinuse pe tânărul filolog dela sosirea lui în ţară, îl recomandă în chip extrem de elogios, pentru catedra urmărită. Aceasta a fost apoi prefăcută în aceea de « Filologie romanică », deplin potrivită cu pregătirea lui O. D. A fost numit la aceasta în 1901 şi a predat acolo până la moarte.

Trebue să amintesc că recomandarea a fost însoţită de o minuţioasă şi foarte serioasă analiză a părţii apărute până atunci din opera capitală a lui O. D., *Histoire de la langue roumaine* (Paris, Leroux, 1900), neuitând raportorul nici celelalte lucrări ce mai tipărise candidatul. Ce zicea atunci I. Bogdan, putem subscrie şi astăzi: « ...cartea ...rezumează şi dă o formă definitivă tuturor cercetărilor de până acum asupra limbei române, cu o competinţă indiscutabilă, cu o stăpânire perfectă a studiilor de filologie romanică, cu o silinţă de fier şi cu un talent care nu *va mai putea fi tăgăduit de nimeni* »; ...(lucrare) « cum mai bune în felul ei nu posed nici limbile surori... » [3]).

---

[1]) Astfel: *Aliteraţiunea în limbile romanice*, Iaşi 1895; *Sur l'altération du* **c** *latin devant* e, i, *dans les langues romanes*, publicate în *Romania*, tom XXIX; articole şi recenzii în *Romania*, *Revue critique* şi în *Jahresberichte der Geschichtswissenschaft* pe 1896—1897 şi, în continuitate, în *Revista critică şi literară*, condusă de Aron Densusianu.

Informaţii asupra vieţii şi scrierilor marelui filolog şi profesor se pot afla la Al. Popescu-Telega, *Ovid Densusianu*, Craiova 1934, unde elevul vorbeşte cu multă căldură şi admiraţie despre maestrul său.

[2]) Cfr. *Memoriu de titluri şi publicaţiuni*, Iaşi 1899 şi Telega, o. c., p. 19.

[3]) Cfr. *Convorbiri Literare*, Febr. 1901, a. XXXV, pp. 254 şi urm., unde a fost publicat raportul în întregime.

©BCU CLUJ

I s'a zis şi operă monumentală, ceea ce nu putea părea exagerat, fiind vorba de un studiu care a impresionat atât, cum se vede din caracterizarea lui I. Bogdan.

Ea este astăzi singura carte de informaţie în limbă străină, pentru problemele de istoria limbii române până în secolul al XVII-lea.

Dela apariţia primului volum (1901—1902) [1]) sunt 36 de ani şi este dela sine înţeles că unele chestiuni atât în legătură cu fondul latin cât şi cu influenţele străine (albaneză, slavă veche şi nouă, bizantină, ungurească etc.) au fost reluate prin studii ulterioare, chiar de către O. D. însuşi sau de alţii, care au adăogat multe descoperiri sau explicaţii nouă [2]).

Volumul al doilea (limba din secolul al XVI-lea) a apărut în trei etape destul de lungi (1914, 1932, 1938), fiindcă a trebuit să scoată el singur din texte materialul considerabil de care a avut nevoie. Înfăţişarea limbii române din veacul al XVI-lea (fonetică, morfologie, lexic, sintaxă) este clară, bogată în explicaţii, în genere foarte juste. Partea aceasta, bazată pe texte şi fapte va rămânea multă vreme un izvor clasic de informaţie sigură, atât pentru noi cât şi pentru străini. În chestiunile controversate îşi apără cu îndârjire părerea sa, dacă este convins de dreptatea cauzei.

Astfel, ca să citez numai două cazuri, apără [3]) concluzia sa, că grupurile *cl* şi *gl* terminaseră evoluţia până la *chi, ghi*, în secolul al XIV-lea, fiindcă într'un document de atunci este atestată forma *Unghiul* cu Frasini. De aceea, e clar că O. D. are dreptate, iar celelalte exemple (nume de persoană etc.) aduse de alţii ca replică, rămân iluzorii.

Despre Megleniţi a continuat a fi convins că ţin, ca limbă, mai mult de Nordul decât de Sudul Dunării. Scrie un adevărat studiu când discută cartea lui Th. Capidan, *Megleno-Românii* (I, 1925), unde această populaţie e socotită mai înrudită cu Macedo-Românii.

---

[1]) Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, tome I, *Les origines*, 1901; tome second. fasc. I: *Le seizième siècle (phonétique, morphologie)*, 1914, fasc. II *(morphologie)* 1932, fasc. III *(morphologie, syntaxe, lexique)* 1938, toate la Paris, Librairie Leroux. În prefaţa la fasc. din urmă explică întârzierea apariţiei acesteia, anunţând un volum deosebit pentru limba secolului XVII şi altul despre *Evoluţia estetică a limbii române*, asupra căreia a ţinut cursuri încă din 1921.

[2]) Nu putem intra aici în amănunte, dar contribuţiunile nouă se pot urmări în revistele de specialitate, *Dacoromania, Grai şi Suflet* şi altele; de asemenea în fasc. III, tom. al II-lea din *H. d. l. l. r.*, unde tratează lexicul secolului XVI şi după origine (: slavă, albaneză, ungurească, greacă şi turcă).

[3]) În *H. d. l. l. r.*, t. I, p. 305 şi 303, 306, unde arată că păstrarea formelor *Kl'ag, gl'ag* (= *chiag*) la Slavii din nord, cu *kl-* netrecut la *chi-*, este o dovadă de continuitatea Românilor în Carpaţii nordici, încă din evul mediu, din o epocă mult anterioară secolului XIII, căci evoluţia unui sunet se întâmplă lent, în sute de ani, nu în decenii. Este unul din cele mai serioase argumente pentru problema în discuţie. V. şi *Gr. şi S.*, IV, p. 396, recenzia făcută de O. D. asupra cărţii lui A. Philippide, *Originea Românilor*.

©BCU CLUJ

Eu cred că, în urma acestor discuții [1]), problema rămâne suspendată, oscilând între Nordul și Sudul Dunării, fiindcă faptul care să apese greu încă n'a fost aruncat în niciuna din cumpene.

După câțiva ani, ca o prezentare mai largă a fondului latin din limba noastră, începe în 1907 să tipărească, împreună cu I. A. Candrea, *Dicționarul etimologic al limbii române (elementele latine)*. În 1914 ajung la a *putea*. Aici s'au și oprit, din nefericire pentru motive materiale, iar ultimul cuvânt tratat rămâne astfel o caracteristică, grăitoare mărturie de cum se poticnesc la noi atâtea începuturi bune. Unele din etimologii, cum înțelege oricine, au găsit mai târziu și alte explicațiuni, pe bază de material nou, dar redactarea fiecărui articol din dicționar este un exemplu rar de orânduire a faptelor, în sens cronologic și geografic, dându-se variantele dialectele sau din graiuri mai restrânse, precum și totdeauna formele corespunzătoare romanice, fără de care o etimologie românească rămâne foarte des fără credit. Semantica este cu multă atențiune studiată, dar totdeauna condensat. Și totuși expunerile acelea, care par numai înșirări de forme, se urmăresc cu multă ușurință.

Las un moment pomenirea altor lucrări pentru a face o constatare mai generală.

Cuprinzând viața și activitatea lui O. D. ca pe un întreg, putem constata în ele, după anii începuturilor, două perioade distincte, hotărîte de întemeierea a două reviste, *Viața Nouă* (1905—1925) și *Grai și Suflet* (1922—1938). Acestea sunt oglinda și ecoul a tot ce l-a frământat pe O. D. ca sentimente, idei, metode, studii sau lupte.

Cum a ajuns să înființeze revista de literatură, în 1905, înțelegem și din ceea ce publicase până atunci [2]), ca și din cursurile de literatură din primii ani de profesorat, de care am vorbit.

Aceste cursuri (făcute între 1899—1901) le-a tipărit O. D. mai târziu, în forma în care se păstrează litografiate. Au apărut în trei volume (primul a ajuns la ediția III, 1929, al doilea la ed. II-a tot în 1929, iar al III-lea a apărut în 1933) cu titlul *Literatura română modernă* și merge dela școala latinistă până la Gr. Alexandrescu inclusiv.

Sunt mulți profesori secundari ca și universitari cari își mai aduc aminte și astăzi de acele cursuri [3]), caracterizate nu numai prin expunerea sobră și clară, dar și prin informația dela izvoare, prin adresarea la fondul operelor studiate, precum și prin măsura cu care cântărea valorile literare, aprecia și confrunta faptele. Au fost foarte bune lecții de îndrumare pentru ceea ce însemnează un studiu de istorie literară.

---

[1]) Cfr. *Grai și Suflet*, II, p. 363 și urm.

[2]) Publicase (1899) drama « Între două lumi », căreia nu i-a acordat mare atenție, dar faptul arată predispoziția lui O. D. pentru literatură. Mai târziu a publicat câteva volume de poezii.

[3]) Vezi prefața la ed. I-a, unde însuși O. D. arată că a fost solicitată tipărirea acestor cursuri.

©BCU CLUJ

Cu aceiași metodă și tendințe de a alege numai ce i se părea mai important în faptele istorice și de a se adresa la operă când trebuia neapărat un citat pentru vreo caracterizare, a ținut cursuri de literatură spaniolă veche și nouă, de literatură medievală franceză și mai insistent ceva, de literatură nouă franceză (: simbolismul). De ultima s'a ocupat înainte de războiu (1904—1907) când l'am ascultat și eu, dar și după războiu. Se cunoaște în cerc destul de larg cât loc a ocupat simbolismul în sufletul și în activitatea lui O. D. Mai ales din poezia aceasta s'a adăpat gustul său literar și poetic. În atmosfera acestei poezii a plutit și inspirația lui proprie, din care au izvorît patru volume de versuri [1]), în genul simbolismului. Spre a evidenția frumusețea proaspătă a acestuia, a luptat și s'a luptat toată viața, fără a se lăsa impresionat de atacurile și criticile celor ce susțineau curentele mai naționale și conservatoare (mai ales ale colaboratorilor *Sămănătorului*, unde scrisese și el câtva timp).

Evident nu pot intra aici în amănunte, dar trebue să amintesc că acele lupte s'au coborît de multe ori, și de o parte și de alta, la harțe aprige și la atacuri personale. În cursul lor, coardele înverșunării lui O. D., au vibrat aspru, furtunos. De multe ori era silit la aceasta prin provocările și înțepăturile ce le primea din multe părți. Nu e necesar să citez cazuri, ci socotesc deajuns să atrag atențiunea oricui, că se poate documenta în această chestiune, urmărind *Viața Nouă* nu numai în articolele de fond scrise de O. D., dar și în partea unde se cuprind dările de seamă, « mișcarea culturală și intelectuală », etc.

Nu încape îndoială că în manifestările sale de critică literară, culturală, O. D. s'a lăsat de multe ori dus de temperamentul său viu, de firea sa care nu răbda nici ironiile și nici chiar aluziile mai puțin străvezii și nu se oprea (nu zic *ceda*), până nu avea convingerea că a învins pe adversar.

Aici trebue neapărat să facem distincție limpede între O. D. istoric literar și filolog, pătrunzător dar sobru, măsurat, academic atunci când prezenta părerile sale la cursuri ori în studii propriu zise — și între O. D. luptătorul literar dela « Viața Nouă ». Aici nu și-a înăbușit indignările, ci reacționa repede, continuând apoi lupta, neînfricat, chiar când se simțea încolțit din multe părți și cu mai multe arme decât avea el. A spus de multe ori că principiul său a fost de a iubi și a urî, deopotrivă de sincer, dar justificat.

Astfel înțelegem că din iubirea și interesul puternic pentru poezie și în genere față de literatură, în lumina considerațiunilor spuse mai înainte, s'a hotărît să întemeieze revista *Viața Nouă* în 1905. În sufletul său, O. D. a fost

---

[1]) *Heroica* 1918, *Sub stânca vremii*, Buc. 1919, *Salba clipelor*, Buc. 1921, *In zorile vieții*, Buc. 1925. Multe din poeziile acestor volume fuseseră publicate în *Viața Nouă*. Poeziile lui O. D. le citește și le înțelege fiecare cum îi este gustul. Sunt unii care le apreciază, iar alții văd în ele mai mult element intelectual decât de simțire. Poate *P. Păltănea*, elevul său, bun critic literar, va face cândva un studiu întreg asupra poeziei profesorului și a activității lui de propagator al « poeziei nouă », franceză mai ales. O. D. s'a ocupat, mai puțin, și de cea italiană și spaniolă modernă.

©BCU CLUJ

şi poet, alături de om de ştiinţă. Aceasta se vede nu numai în gustul său fin, rafinat, manifestat în cursurile şi în studiile de literatură, nu numai în poeziile pe care le-a publicat, oricât de rece le-am judeca, dar chiar în cercetările filologice şi lingvistice ce pot părea aride. S'a străduit să vadă şi să scoată din ele elementul permanent, sufletesc, caracteristic omenesc, ori particular la un popor. A procedat aşa mai ales în studiile de semantică.

Din sufletul acesta complex a izvorît multa energie pe care a cheltuit-o fără cruţare, împreună cu jertfe materiale, douăzeci de ani cu conducerea, redactarea şi apărarea revistei.

Durata prea frământată a revistei formează, vedem lămurit, o perioadă bine colorată în vieaţa lui O. D..

Chiar în articolul cu care deschide revista, *Rătăciri literare*, începe prin a combate pornirea prea puternică din acel timp, spre literatura populară — îndrumare necesară pe la 1840 — şi în acelaşi timp către vieaţa dela ţară care nu ar prezenta câmp destul de întins pentru inspiraţia poeţilor din lumea mai nouă. De aceea, îndeamnă privirile acestora şi spre oraşe [1]), unde fierbe o vieaţă mai complexă, mai variată; în tot cazul trebue să li se lase poeţilor libertatea de a-şi alege calea inspiraţiei.

Şi, cum mulţi ironizau simbolismul zicându-i poezie decadentă şi cum se mai vorbea, în unele ţări nelatine, şi de o decadenţă a poporului francez şi a neolatinilor în genere, O. D. ca bun cunoscător al lor, a scris pagini înfocate prin care a combătut energic această părere greşită [2]).

Călăuzit de aceste idei şi cu convingerea vie că poate înnoi literatura românească de atunci, a continuat, fără preget, această campanie, nesfiindu-se a arăta fie cu accente tari, fie chiar şi cu ironii [3]), ceea ce i se părea slab; dar şi tresărind de bucurie şi mulţumire când credea că a descoperit un talent de şcoală nouă [4]).

Douăzeci de rânduri de elevi au urmărit « Vieaţa Nouă ». Pe unii i-am cunoscut direct, pe alţii altcum, încât pot spune că majoritatea lor s'a despărţit de universitate, cu admiraţia mai mult pentru munca ştiinţifică, filologică, în sens

---

[1]) Cfr. *Sufletul latin şi literatura nouă*, în *Vieaţa Nouă*, an. XI.

[2]) *O. c.*, p. 20 şi urm. şi v. p. 23.

[3]) Vezi, pentru aceasta, rubrica *Tablele Beoţiei* din « Vieaţa Nouă ».

[4]) Este demnă de amintit, în această privinţă, analiza măgulitoare ce a făcut-o poeziilor lui A. Cotruş *(Sărbătoarea Morţei*, Arad, 1915), apărute în timpul războiului, pe pământ românesc suferind. Nu uită totuşi să impute unora din Ardeal, că n'ar preţui cum se cuvine valoarea poporului francez. Pentru aceasta şi pentrucă a combătut scrisul din Ardeal ce mergea, firesţe, pe făgaşul sămănătorist, O. D. n'a fost simpatizat de Ardeleni.

În ce priveşte motivul dintâi, astăzi lucrurile s'au schimbat cu totul. Cultura, literatura şi limba franceză şi a popoarelor romanice în genere, sunt cultivate şi preţuite cum merită, prin şcoala secundară şi prin universitatea românească ce lipsea Ardelenilor înainte de războiu.

©BCU CLUJ

mai restrâns. Dintre aceştia n'au ieşit totuşi mulţi filologi, fiindcă înainte de războiu absolvenţii Facultăţii de Litere n'aveau unde să rămâie să lucreze. Nu existau locuri de asistenţi, ceea ce a fost o eroare pedagogică universitară. Iar în provincie, unde ajungeau cei mai mulţi în anii primi de învăţământ, nu erau biblioteci, nici mediu ştiinţific.

Dela O. D. au dus cu ei, în schimb, acei tineri, ceva nepreţuit, un exemplu rar de punctualitate la curs şi de prezenţă fără abateri, la lucrările la care era chemat ca profesor.

Sunt informat precis dela cei cari l-au văzut în ultimele zile ale vieţii, că, simţindu-se suficient restabilit, a părăsit spitalul şi se grăbea să fie gata a face cu studenţii examenul, anunţat pentru 10 Iunie, tocmai în ziua când avea să fie înmormântat!

În « Vieaţa Nouă » a mai publicat O. D. şi studii, lecţii de deschidere sau conferinţe filologice, fiindcă n'avea alt organ de tipărire. A mai publicat doar trei numere din *Buletinul Societăţii Filologice* (an. I 1905, II 1906, III 1907). Întemeiată în 1904, societatea însăşi a durat câţiva ani, dar activitate regulată a desfăşurat numai cât a apărut « Buletinul ».

În vremea aceasta cercetările filologice şi munca universitară îşi urmau cursul fără întrerupere, ca şi când pentru O. D. n'ar fi existat revista, cu toate necazurile ei.

În această vreme cade şi marea publicaţie pe care a iniţiat-o şi condus-o în colaborare cu alţii, *Graiul nostru* [1]), care, în felul cum a fost concepută, prezintă o noutate pentru filologia romanică în genere. În cele 2 volume stau strânse din graiul viu sute de texte din toate ţinuturile româneşti. Noutatea şi importanţa lor le pricepe orice om de cultură, urmărind cu ceva atenţie varietatea multiplă de probleme şi de fapte referitoare la vieaţa ţăranului român.

Culegătorii, printre care şi eu şi alţi elevi de atunci dela filologie, s'au condus după ideile lui O. D., spuse şi la cursurile de dialectologie, de care ca şi mine îşi vor fi aducând aminte mulţi şi astăzi. O. D. urmărea şi voia o bogată cunoaştere psihologică, socială, folkloristică [2]) a poporului nostru. Pe această cale ştiinţifică a stat O. D. în neîntreruptă legătură cu sufletul ţărănesc, deşi în poezie, cum am spus, avea alte idealuri.

Aici trebue să adaog o lămurire folositoare. Această preţioasă colecţie n'a fost cercetată deajuns, iar dacă s'ar face aceasta, în toate sensurile lingvistice cunoscute astăzi, s'ar descoperi că din ele se putea alcătui un atlas lingvistic, mai redus ca puncte cercetate, decât cele cunoscute astăzi, dar mult mai plin

---

[1]) *Graiul nostru*, texte din toate părţile locuite de Români, publicate de I. A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranţia, vol. I 545 p., vol. II 173 pp. Bucureşti 1906—1908; publicat de Ministr. Instr. şi al Cult., cu prilejul jubileului de 40 de ani de domnie ai regelui Carol I.

[2]) Cfr. *Sociologia mendax*, Buc., 1936 (extras din revista *Înălţarea*, acelaşi an), unde O. D. prezintă date foarte instructive asupra evoluţiei acestor cercetări la noi, ale căror începuturi au fost uitate de unii.

©BCU CLUJ

de vieață de grai (afară de fonetică pentru care nu s'au dat toate nuanțele). Dacă s'ar scoate un indice complet, cu toate cuvintele cuprinse acolo, am avea o icoană, o hartă lexicală și semantică, foarte bogată a limbii noastre, de acum 32 de ani. S'ar putea face astfel o necesară confruntare cu materialul cules și care urmează a fi așezat pe hărțile *Atlasului linguistic* român, inițiat de « Muzeul limbii române » și organizat și ca mijloace și ca îndrumare de S. Pușcariu, pe baza chestionarelor atlaselor franceze (Gilliéron), italian-elvețian (Jaberg-Jud) și mai ales al celui italian pur (Bartoli), în curs de pregătire.

Însă, afirm încăodată, drumul larg pentru o astfel de operă, a fost arătat la noi de O. D., dar n'a fost urmărit nici de filologii noștri, cu atenție științifică. El ar fi dus cercetările acestea dialectale mult mai departe. Lui O. D., ca mai totdeauna, i-au lipsit mijloacele materiale, cu cari ar fi îndemnat și angajat elevi [1]), pentru asemenea studii, din care s'au făcut totuși câteva. Însuși O. D. a dat o monografie dialectală model, *Graiul din Țara Hațegului* (Buc., 1915), care cuprinde limbă, toponimie, onomastică; fotografii și texte, în sensul îndrumărilor din « Graiul nostru ». Acest studiu l-a făcut și din dragoste și interes față de țara de origine a tatălui său, Aron Densusianu.

Cu siguranță că și inspirația pentru studiul, din punct de vedere lingvistic, al *Păstoritului*, început tot în această vreme (: *Din ist. migrațiunilor păst. la popoarele romanice* în « Buletinul Soc. Fil. », III, pp. 18—35) i-a venit lui O. D. tot din familie, fiindcă mama sa Elena, născută *Circa* (corect popular *Țârcă)*, a fost originară din *Sălcelele* cunoscuților mocani, care până acum 40—50 ani, mai creșteau turme mari până la 3—4 și 10.000 de oi. Acolo (și anume în *Satulung)* O. D. a stat numai un an și a făcut două clase primare, în particular, cu învățătorul *I. Petric*. Pe urmă familia lui a plecat la Iași.

A doua perioadă, de astădată mai mult filologică, o înfățișează timpul de când a început revista de specialitate *Grai și Suflet* [2]) (1922) și până la moarte (1938).

Aici se cuvine o lămurire, ca o verigă de legătură cu cele spuse până acum. Prea multa grijă pe care o cere o revistă serioasă de specialitate și lucrările grele ce-l apăsau, împreună cu alte motive, au pricinuit încetarea celuilalt organ *Viața Nouă*, în 1925. Aceasta viețuise, din interesul moral mai mult, ce-i purtau elevii, atât în universitate cât și în afară. După războiu s'a schimbat atmosfera spiri-

[1]) Pentru *Atlas. L. R.* a fost noroc cu talentul organizator al lui S. Pușcariu, care cu tenacitatea-i cunoscută, nu s'a oprit în fața niciunui obstacol, ce se ivește la noi în calea cui vrea să solicite ajutoare pentru știință. I. Petrovici și S. Pop, culegătorii materialului pentru *A. L. R.*, au avut toate ajutoarele materiale, chiar și automobil, prin stăruința lui S. P. și firește prin înțelegerea, ce merită toată recunoștința, a *Fundațiilor Principele Carol* și *Regele Ferdinand*. Cu cât de puțin a făcut O. D. acea culegere, din « Graiul nostru » se poate deduce din faptul că, pentru cinci județe cât am umblat eu, mi s'a putut pune la dispoziție numai suma de 100 de lei, cu care am făcut totuși față sarcinii date.

[2]) Au ieșit 7 vol., ultimul în 1937.

©BCU CLUJ

tuală în universitate, ca şi aspectul masei studenţeşti, care, prin numărul ei, prea devenise greu de omogenizat. Astfel nu s'a mai putut forma echipa unitară de dinainte de războiu, mult mai mică la număr, dar totdeauna, cu prea puţine excepţii, aceeaşi prezentă la cursuri. Nici nu i-a plăcut lui O. D. mulţimea şi nici ştiinţă nu se poate face, mai ales în seminar, cu un număr prea mare de studenţi.

Au fost şi motive materiale care l-au silit să se despartă de revista la care ţinuse atât.

Este iarăşi nevoie să spun că O. D. a primit rareori ajutoare oficiale pentru publicaţii. Aşa a obţinut unul mic de tot când a scos în 1898 *Studii de Fil. română* (Buletinul seminarului, 1 vol. modest) şi apoi tocmai prin 1914—1915 un ajutor cu care a început « Institutul de Fil. şi Folklor », din care a ieşit « Graiul din Ţara Haţegului ». Firul a fost reluat după războiu cu *Gr. S.*, după ce de sigur a protestat la autorităţi pentru felul ingrat cu care a fost tratată catedra sa. Şi mai înainte deseori îşi exprimase el indignarea împotriva sistemului neegal cu care se tratau unele specialităţi, împreună cu profesorii respectivi. Şi doar, se ştie, că limba română şi filologia în genere au servit şi vor mai servi multă vreme ca singurul izvor mai serios de argumente pentru trecutul Românilor, din epoca nescrisă [1]).

Dar să revenim la revistă. Aceasta îl opreşte pe O. D. un moment locului, pentru a-şi revedea concepţiile şi metoda cu care lucrase până atunci şi a le confrunta cu ceea ce se frământa, după războiu, în filologia romanică şi în lingvistica generală. Întâiul articol din *Gr. S.* cuprinde mărturisirile lui de credinţe filologice, mai vechi şi mai nouă. De altfel, O. D., la foarte variatele sale cursuri, când nu avea prilej în lucrări, a presărat continuu observaţii, păreri, idei, în legătură cu principiile, cu metodele sau cu problemele filologice, la ordinea zilei. De astădată, prin *Orientări nouă în cercetările filologice* [2]), fixează un program de activitate pentru noul organ filologic, bazat pe toată experienţa sa de până atunci. În popasul acesta, nu uită, cum fac unii exaltaţi ai « noutăţii » cu orice preţ, să-şi întoarcă privirile înapoi şi să recunoască progresul făcut până atunci de filologie. Şi aceasta nu atât dintr'un spirit conservator, ci pentrucă îşi da seama că din ceea ce a fost bun până ieri, mai poate răsări şi alt bun mâine. Sămânţa nu s'a schimbat în esenţa ei niciodată; nu s'a văzut din bob de meiu să iasă unul de grâu, dela o semănătură la alta.

O. D. ia deci în desbatere tot ce se ivise nou, ori se părea ca atare, în domeniul specialităţii sale. O face cu vădit interes, cum înţelege oricine, deoarece el însuşi a fost mereu căutător de căi nouă.

Aici se mai cuvine intercalată o observaţie. La noi nu s'au produs, dela sfârşitul veacului trecut încoace, salturi prăpăstioase de metodă, în filologie, poate şi

[1]) Vezi în această privinţă ce spune O. D. în articolul *Istorici şi filologi* (V. N., VII, p. 135, 201 sq.), despre greşelile ce pot face istoricii când nu cunosc filologia şi *Locul filologiei în viaţa noastră intelectuală*, în « Viaţa Nouă », III (1907), pp. 495, 515 şi urm.

[2]) *Grai şi Suflet*, I, pp. 1—22.

©BCU CLUJ

pentrucă n'au fost prea mulţi specialişti, ci s'a călcat cu atenţie pe drumul tăiat în Apus în cele 4—5 decenii din urmă. Nu s'a condamnat categoric filologia de ieri, iar dacă la câte cineva, în anii din urmă, a mijit oarecare veleitate de părtaş fervent al direcţiilor nouă lingvistice, aceasta nu s'a resimţit, n'a prezentat argumente ori fapte ca să impresioneze judecata sănătoasă lingvistică. Cel mult a stârnit mirare, mai ales când unii au voit să categorisească oameni de ştiinţă recunoscuţi, cum a fost W. Meyer-Lübke, în două cuvinte, ca de şagă: « ...il était l'un des derniers représentants... du romanisme non encore dégagé de ses origines héroïques..., tandis que les méthodes nouvelles changeaient la face du romanisme et en faisaient quelque chose de méconnaissable pour le vieux maître de Bonn ». [1]).

Ei bine, O. D. se aşează în mijlocul problemelor şi caută un echilibru între toate teoriile nouă ori vechi, pe câte le discută. Termenul de « cercetări filologice » pe care îl întrebuinţează în articolul ce discutăm este în acord cu sensul catedrei sale de « filologie romanică » [2]). Precizează însă şi aici, ca totdeauna, că filologul nu trebue să întârzie în forme « ţepene », ci să caute în toate direcţiile inspiraţii şi sprijin. La toate metodele nouă, lansate în vremea ce o urmăreşte, arată ce crede bun şi subliniază slăbiciunile.

Aşa, Gilliéron, pe lângă atâtea bune îndrumări şi deschideri de perspective în lingvistică, a exagerat în tendinţa lui de a nega şi chiar de a înlătura atâtea părţi trainice ale filologiei anterioare lui (*l. c.*, p. 13). În afară de neadmiterea devalorizării totale a legilor fonetice, face rezerve faţă de *omonimie*, pe care lingvistul francez a socotit-o agent lingvistic cu un mare rol, dar care nu se poate verifica oricând. O. D. cere atenuarea concepţiei de « legi fonetice », admiţând « transformări de sunete rezultate în anumite condiţiuni şi imprimând, unei limbi sau unui grup lingvistic, caractere particulare ». Cam aşa concep fenomenul acesta şi alţii, cum de ex. marele filolog spaniol R. Menéndez Pidal [3]).

---

[1]) *Bulletin linguistique*, publié par A. Rosetti, IV, 1936. Cfr. p. 205, la sfârşitul unui necrolog (de o jumătate de pagină !) pentru un savant, dela care atâţia romanişti au învăţat mult şi vor mai avea de învăţat.

[2]) V. concepţia largă despre disciplina sa, cum o arată încă dela începutul carierii, în lecţia de deschidere din 1897, *Obiectul şi metoda filologiei*.

[3]) Cfr. *Orígenes del Español*, estado lingüistico de la peninsula iberica hasta el siglo XI, Madrid 1926, pp. 559 şi urm.: « ...cada palabra debemos repetir nosotros, tiene su propria historia fonetica. Mas non por eso deja de haber historia especial de un sonido determinado. ...Cada palabra que (parece) discordante, en fonetica, de sus análogas, puede estar sometida a una tendencia general que la impulsa en union con las otras... » etc. Bazaţ pe bogate fapte din idiomele iberice, începând cu secolul al X-lea, şi cu ajutorul dialectologiei moderne, nu poate să nu conchidă, acest judicios filolog, astfel: « Hay.... tendencias... que llegan a convertirse en normas generales, en leyes fonéticas regulares... ». Dar... « no es obra de un momento, sino de un lapso de tiempo muy prolongado... » etc. A se vedea întreg capitolul privitor la legile fonetice.

©BCU CLUJ

Tot cu aceeași grijă de echilibru consideră preocupările sociologice în lingvistică, pentru care Meillet avea o deosebită atracție. Acestea, după O. D. duc la prea multă teoretizare, pe când sociologia este încă destul de vagă. Apoi, pe drumul tăiat de ideea cuprinsă în *Cuvinte și lucruri*, mergem spre prea mult realism, și ca o contrabalansare a acestei laturi, ne face atenți să nu scăpăm din vedere valoarea estetică a cuvintelor și a graiului în genere, ca expresie a stărilor sufletești — și nu uită nici ideea ritmului muzical în vorbire (*o. c.*, p. 18). Iar de aici gândul i se duce la semantică, pentru care a avut totdeauna predilecțiune și prin care apoi ajunge la căutarea, prin tainițele limbii, a culturii unui popor.

Aici cumpănește O. D. și zice că nu putem descoperi firea, nici evidența caracterul unei întregi națiuni, cum a exagerat Vossler, din istoricul unor anume fenomene lingvistice (morfologice, de ex.). Apoi, cum se știe din lucrări proprii, folklorul alcătuește pentru el un mare capitol în filologie [1]). Ilustrează această convingere de ex. în *Limba descântecelor (Gr. S.*, V, p. 125 și VI p. 75 sq).

În unele din aceste direcții, cum e geografia lingvistică pentru care n'a fost complet convertit, O. D. n'a lucrat special. Și — indiferent de rezultatele probabile — nici nu se poate încerca la noi o cercetare în felul studiilor lui Gilliéron, până nu va fi cartografiat întreg materialul strâns pentru atlasul românesc. A crezut, în schimb, și a lucrat cu pasiune în domeniul legăturilor dintre grai și diferitele ocupațiuni sau stări sociale, cum a făcut în studiile și cursurile sale despre păstorit [2]).

Și fonetica experimentală poate fi instrument ajutător pentru filologie, dar socotește fonetica istorică, cu drept cuvânt, garanția pentru studiul obiectiv al limbilor romanice, pornindu-se firește dela cunoașterea temeinică a latinei vulgare (*o. c.*, p. 6). Astfel, nu se lasă răpit de mirajul teoriilor prea inovatoare, nici nu uită « punctele însemnate de inovație », aduse la vremea ei, de școala neogramaticilor (*ibid.*, p. 3).

*

---

[1]) Cfr. *Folklorul (cum trebue înțeles)*, Buc. 1909 și 1937. *Viața păstorească în poezia noastră pop.* I—II, Buc. 1922—1923 (după cursurile ținute în 1916 și 1920).

[2]) În afară de ce am amintit până aci, mai sunt: *Păstoritul la popoarele romanice*, « Viața Nouă » VIII, pp. 353, 369, 385, 407, 428 și urm., unde lansează părerea că păstorii romanici au putut peregrina dela Pirenei, Alpi până la Carpați, fiindcă în *Dauphiné*, la *Valdesi*, *Albanezi și la Români* există fenomenul rotacismului (*-l- > -r-*, *-n- > -r-*). D-l N. Iorga, în comunicarea făcută la Academie, Vineri 15 Sept., a. c., vorbește de întinderea Illirilor până în Elveția. Astfel fenomenul rotacismului poate fi explicat, nu atât prin migrațiuni, cât prin teoria conservațiunilor lingvistice, pe arii laterale: *Alpi-Albania-Ardeal* (munții Apuseni), vestic și nord-estic, până unde se va fi întins influența ori poporul iliric. Și, dacă rotacismul în Ardeal e autohton, teoria lui O. D. capătă iarăși interes.

©BCU CLUJ

Un capitol separat îl formează studiile lui O. D., de depărtate gânduri, privitoare la limba şi originea Bascilor. Problema aceasta l-a preocupat, deoarece acel popor prezintă, ca şi Albanezii dincoace de Adriatică, interes pentru romanistică. Aceia au trăit lângă Romani, luând dela ei şi dându-le elemente linguistice. Nu puţin îl va fi atras şi misterul în care problema este învăluită şi astăzi, întru cât nu se poate vedea clar în trecutul preroman al poporului basc. Unele fapte, precum concordanţele linguistice între bască şi anumite graiuri africane [1]), sunt mai mult decât ademenitoare, iar *Păstoritul la Bascii din Soule* (*Gr. S.*, II, 129) şi *La Soule în s. XVII* (*Gr. S.* III, 210), scrise pe bază de documente şi de cercetări la faţa locului, rămân contribuţii reale, ştiinţifice.

Aici, fără voie cineva se poate gândi la spiritul şi la imaginaţia născocitoare şi străbătătoare de spaţii întinse linguistice, pe care le-a arătat odinioară Hasdeu, mai ales în încercările de a găsi elemente autohtone în limba noastră, — idee logică în sine. O. D. însă, dela începutul carierii sale, a stăpânit bine fonetica istorică românească şi prin sita ei a trecut cu mare grije elementele lexicale a căror origine a căutat-o.

În acest înţeles şi tot aici punem şi studiul *Irano-romanica* (« Grai şi Suflet », I, 39—71 şi urm.; VII, 85 sq.), care cu siguranţă l-a pus pe filologul nostru la lungă şi grea încercare. Pornind dela termeni păstoreşti (: *brânză*, *stână*, *beč*; *argea*, *bordei*, *cătun*, etc.) şi condus de ideea străvechei însuşiri de veşnic migratori, a păstorilor, s'a dus cu gândul la popoarele din orient, din Asia iranică, care au putut străbate până la Carpaţi şi Dunăre (pentru unele sunt şi atestări istorice) şi chiar mai departe spre Vest. Dela aceştia, pe această cale, ne-au putut rămânea unii termeni pastorali, care nu au găsit o explicare până astăzi prin romanitate, dar care prin fonetismul lor ne duc, cel mai târziu, între epoca latinei vulgare şi epoca influenţei slave.

Energia, de care a avut nevoie O. D. în incursiunile acestea atât de lungi, filologii o pot bine măsura. Erudiţia de care a dat dovadă, iarăşi, nu poate scăpa nimănui.

Greutatea de a întrezări, ori a adulmeca măcar, forma primitivă originară a unor cuvinte presupuse în limbi şi timpuri atât de îndepărtate, şi răbdarea de a le urmări prin nenumărate transformări fonetice şi de sens, înţelegem că este ceva ce trece, de cele mai multe ori, peste puterile oricărui lingvist.

Din aceste studii, ca rezultat concret, prin câteva explicaţii până acum fără replică (precum urmărirea familiei cuvântului *beč* [2]), « viţel » — « puiu ») rămâne îndreptarea privirii filologiei româneşti şi spre aceste direcţii. Logica geografică a lor nu poate părea decât firească pentru oricine priveşte aşezarea poporului nostru, atârnat de Carpaţi, de care fatal au trebuit să se izbească va-

---

[1]) *Concordances basco-africaines* (Bulletin du musée basque, 1932, 4); v. amănunte din cursul lui O. D. « *Elementele lat. ale limbei basce* » la Telega, *o. c.* pp. 122 şi urm. Acolo (în capitolul despre « problema bască ») se vede pe larg problema cum l-a preocupat pe O. D.

[2]) *Gr. S.* cit., I, p. 48 şi urm.

©BCU CLUJ

luri de popoare, din Nord și din Orient. Și tocmai de aceea îmi pare, cum am mai spus altădată [1]), neînțeleasă convingerea lui O. D., spusă încă în *H. d. l. r.* [2]) și repetată mai târziu [3]), că nu se poate admite că ar fi rămas la noi în limbă elemente dela vechii Germani, când se știe că și aceștia au pătruns în ținuturile dacoromâne [4]).

*

O. D. a mai făcut un popas de privire înapoi, când, într'o ultimă mărturisire, dă sinteza liniilor ce l-au condus în cei peste 40 de ani de activitate științifică. Este interesant și cu mult înțeles pedagogic, că această meditare o face cunoscută într'un curs dela universitate, vrând de sigur să lase elevilor o expunere de doctrină lingvistică, cu multe părți originale. Cursul acesta litografiat, de *Direcții actuale în romanistică și linguistică generală*, ținut în anul 1932—1933, mi-a căzut și mie în mâini.

Cele mai multe din vederile înfățișate aici sunt în fond identice cu cele din *Orientări*. Exemplificările sunt mai numeroase, bazate și pe studii apărute în cei zece ani scurși dela 1922. Tendința de măsură și scepticismul său față de unele inovații, îl fac să-și arăte îndoielile și să propună neteziri, atenuări unde constată asperități și exagerări. Astfel, nu vede temeiul părerii [5]) ce se afirmă dela Gilliéron încoace, că fiecare cuvânt își are istoria lui, cași cum fiecare om trebue să-și aibă biografia proprie, când și unul și altul trăiesc în societate. Circulația cuvântului este numai o parte din dinamismul acestuia. El are multe alte fețe de studiat, oglindite bunăoară în semantică. De aceea, pe drept cuvânt îndeamnă să nu se uite marele folos al dicționarelor și glosarelor dialectale, mult mai bogate în conținut lingvistic, spiritual, decât atlasele lingvistice, în felul cum au apărut până acum. Din acestea, constată cu regret, lipsa folklorului [6]), pe care îl vrea, alăturat la filologie, unde ar găsi și mijloace și metode mai sigure de cercetare. In acest sens a făcut și curs de «Filologie și folklor» (cfr. cursul cit., pp. 16—18). Apoi, necontenit atrage atenția, cu indignare și cu mare dreptate, asupra «invaziei» atâtor nepricepuți în câmpul cel nepăzit al folklorului românesc [7]).

Cere insistent, ca și altădată, la începutul activității sale, să se publice textele vechi și să se ție contact cu istoria literară (*O. c.*, p. 231). În chestiuni mai

[1]) *Dacoromania* III, p. 561 și urm. (: *Crâmpeie de limbă și viață străveche rom.*).

[2-3]) I, 235, 290 și *Gr. S.*, I, 161 sq.

[4]) Și principial s'a pronunțat că filologul nu trebue, cum se întâmplă adeseori, să se intimideze în fața concluziilor ce se arată în zarea gândurilor (în *Orientări* cit. și în studiile despre păstorit).

[5]) Vezi mai sus și ideea lui R. Menéndez Pidal.

[6]) În unele țări (ex. Germania) se lucrează la atlase speciale folklorice; știu că se începuse și la Madrid o asemenea lucrare.

[7]) De ex. năravul de a schimba textele originale populare continuă și azi. Să se vadă, în această privință, observațiile d-lui N. Iorga în *Cuget clar* (2 Sept., 1938) asupra unei vaste culegeri recente, atinsă de același păcat.

©BCU CLUJ

abstracte, amintesc că O. D. socoteşte exagerată deosebirea ce o face Saussure între *limbă* şi *vorbire*, căci prima derivă din ceastălaltă.

În loc de ceea ce vor să înţeleagă unii prin *fonologie*, cere să se spue *fonetică* sau « fonetică generală » (p. 81). În adevăr, de câtăva vreme este zăpăcitoare tendinţa de multiplicare a termenilor, în domeniul lingvistic, care te face să te gândeşti la puzderia de piese din lumea maşinilor, iar nu la claritatea şi simplitatea pretinsă de ştiinţă. Precizează deci foarte cuminte că ar fi de preferat să ne oprim al concepţia de « fonetică istorică » şi « descriptivă » de o parte, iar alături, ca instrument ajutător, să fie « fonetica experimentală » (p. 84). Nu stă la îndoială şi aici să recomande, nu înlăturarea ci o potolire a încrederii în « legile fonetice », în care, după lunga lui experienţă a văzut că este şi relativitate.

Cu multă simpatie analizează studiile celor ce au pus probleme care l-au preocupat şi pe el, ca de ex. *Le langage et la vie* a lui Bally (Paris, 1926), pentrucă şi O. D., între alte apropieri de acest fel de probleme, a fost mereu preocupat de estetica limbii, asupra căreia a făcut şi cursuri la universitate [1]). Subt ideile lui K. Vossler [2]) însă nu vede o metodă riguros filologică, cu toată frumuseţea lor de miraj.

În acest punct se impune să lămurim şi să înlăturăm apropierea pe care o face I. Iordan între preocupările lui O. D. de a cerceta viaţa etnică, poezia populară etc., prin prisma limbii, şi între ideile lui Vossler, crezând că poate să-i spună « vosslerian ». O. D. respinge această bănuială şi spune că nici măcar nu vede că ar fi cineva « vosslerian » la noi (cursul cit., p. 223). De altfel eu cunosc firul cronologic al diverselor probleme puse de O. D., încă din anii 1904 încoace, şi n'a fost în ele vorba niciodată de vreo sugerare ce i-ar fi venit dela Vossler.

Şi pot acum, după moartea lui, în toată libertatea, să întorc observaţia pripită de care vorbim. Anume găsim la K. Vossler, o idee a lui O. D. şi încă una foarte precis redată, cunoscută de toţi filologii noştri. El a tratat semantic, psihologic şi social evoluţia latinului *dolus* până a ajuns la înţelesul de *dor*. Cuvântul este păstrat şi în alte limbi romanice, dar numai la noi cuprinde starea sufletească, de melancolie, a Românului, născută mai ales în singurătate. Are analogie în extremul vestic romanic, în portugheză, unde există *saudade* (< lat. *solitatem*) care pluteşte ca şi « dorul » românesc, în aceeaşi atmosferă semantică. Numai că acolo din ideea de singurătate » *(saudade)* s'a ajuns la « dor », fiindcă acesta de acolo îşi are pornirea. Aş zice că a fost o interesantă « simbiosă » psihologică, etimologică: singurătatea cu dorul.

În Portugalia s'a ajuns dela acest sentiment, pe cale literară, la un întreg gen de poezie, la un curent literar zis « saudosismo » [3]). Cam la fel, în poezia

---

[1]) *Evoluţia estetică a limbii române*, curs în 1921.

[2]) Din studiile *Positivismus und Idealismus in der Sprachwissenschaft* (în trei ediţii, 1904, 1913, 1929) şi *Frankreichs Kultur und Sprache*, ed. II 1929.

[3]) V. la *Telega, o. c.*, p. 56 sq. amănunte asupra diverselor momente în care O. D. a tratat despre *dor*, începând cu *Dicţ. Etim.* (elem. lat.), din 1907.

©BCU CLUJ

noastră populară se înşiră de veacuri o salbă bogată de cântece lirice, inspirate din dor şi din singurătate [1]). Dar cine n'a vorbit la noi despre dorul din folklorul românesc?

Ei bine, în 1935, K. Vossler a scris *Poesie der Eisamkeit in Spanien*, în care se ocupă şi de toată problema, lingvistică şi literară ce ţine de cuvântul lat. *solitatem*, din care au rezultat sp. *soledad*, port. *saudade*, cu toate variantele lor. Cronologic, cartea lui Vossler vine târziu, după ceea ce s'a scris la noi. Şi trebue să mai adaog că O. D. în « Vieaţa păstorească în poezia noastră populară » I, 73-79 a vorbit pe larg de « dor », — iar în altele [2]) anterioare, de partea lingvistică a problemei.

Întrebăm, deci, s'a inspirat Vossler dela Densusianu? Apoi, la noi nu se pot ivi idei, inspiraţii originale, mai ales la cercetători ca O. D. care n'a fost deloc lipsit de imaginaţia ce îndreaptă pe cineva spre poezie?

Este grozav impresionismul acesta uşor care caută, cu sau fără lumânare, din dorinţa de originalitate, să descopere izvoare de inspiraţie în orice operă. Procedeul nu este scuzabil nici în alte domenii, de pildă în critica literară, unde se face astăzi mare abuz de el.

Cât pentru O. D., cred că reiese clar din cele spuse, că n'a rămas strein de problemele desbătute în câmpul ştiinţei sale, iar concluzia din urmă ce o trage el din toate este aceea a unui «comparatism larg», spre care se tinde astăzi în lingvistică.

L'au interesat pe O. D. foarte multe probleme, dar el a fost mai curând un cumpătat al scrisului. Chibzuia, măsura mult şi faptele ca şi limba şi stilul.

Ştiu că a lăsat mult material, cu schiţări de explicări, cu puneri de probleme şi cu un nou volum gata din *Histoire de la langue roumaine*, la care toată vieaţa a adăogat an de an, câte ceva. Sperăm că această moştenire ştiinţifică nu va cădea pe mâini nepioase, care să le răvăşească.

*

Toţi cei cari au scris sau l-au pomenit pe O. D., cu prilejul morţii, în afară de recunoaşterea meritelor ştiinţifice, au vorbit insistent şi despre o voită izolare a lui de lume. Este o exagerare. Dimpotrivă, se ştie că a avut un cenaclu literar care a durat cât şi « Vieaţa Nouă », a ţinut conferinţe, uneori chiar cicluri [3]), în Capitală şi în oraşe de provincie; a tradus piese de teatru [4]), a vorbit de expoziţii şi de vieaţa intelectuală dela noi ş. a. m. d. Tot manifestări care se fac prin contact cu lumea.

La universitate, la cursuri şi oriunde nu era vorba de intimitate, se arăta rezervat, grav, academic, dând impresia de om rece. El nu avea firea celor ce se strâng zgomotos în braţe, la orice ocazie.

În timpul din urmă, este adevărat, lumea l-a văzut tot mai puţin şi este explicabil, fiindcă îl copleşiseră lucrări grele precum *Histoire d. l. l. r.*, pentru

[1]) Cfr. şi P. Papahagi, *Poezia înstreinării la Aromâni*, Buc. 1912.

[2]) Cf. Telega, *l. c.* şi *Gr. S* I, 8-9.

[3]) Cfr. *V. N.*, VII, 472, VIII, 20 etc.

[4]) *Heidelbergul de altădată* de W. Meyer-Förster şi *Judecătorul din Zalamea* de Calderon.

©BCU CLUJ

care a trebuit să refacă nenumăratele note pe care le pierduse în timpul războiului [1]).

Nu încape îndoială că multele polemici ce-a purtat, precum și obiceiul său de a spune tăios adevărul ori părerea, l-au depărtat de mulți cunoscuți. În prietenii n'a prea crezut și chiar cei din jurul său nu l-au cruțat uneori. Astfel tot mai multe nemulțumiri a sorbit, tocmai în anii din urmă ai vieții, când un savant ca O. D. putea aștepta măcar dela unii colegi de universitate, precum dela cei ce-i datorau mult putea chiar pretinde, o purtare mai cavalerească.

Lucrurile s'au petrecut tocmai dimpotrivă, cum reiese limpede, documentat, din cea din urmă cărticică a lui, scrisă în acest an, cu titlul *Universitate?* În ea se dau nume și fapte precise, care trebuesc condamnate.

Și, în concluziune, se poate afirma că O. D. a venit la timp ca om de știință și că cei peste 40 de ani de activitate ai săi formează o adevărată epocă în istoria filologiei românești, în înțelesul larg, cuprinzător, cum a conceput-o el [2]).

G. GIUGLEA

A. Meillet

In 21 Septemvrie 1936 A. Meillet a încetat din viață. Cu moartea lui, cercetările lingvistice au pierdut pe unul dintre cei mai originali creatori. Inzestrat cu o uriașă putere de muncă și energie creatoare, A. Meillet reușise în ultimele două decenii să țină știința limbii la un nivel atât de înalt, încât activitatea lui în acest domeniu apărea ca una din cele mai strălucite manifestări ale geniului francez. Spirit sintetic și extraordinar de vast, el stăpânea într'o egală măsură întreg domeniul indoeuropean. De fapt, lucrările lui de specialitate apărute după marele războiu se refereau la cele mai multe din limbile indoeuropene. Anumite observații ca și corelația pe care la orice pas le făcea cu limbile pentru care nu scrisese studii speciale îți dedeau certitudinea că, dintre toți învățații vremurilor noastre, el singur reușise să pătrundă în cele mai mici amănunte din structura întregului complex de limbi indoeuropene.

Faptul acesta pare cu atât mai interesant cu cât, înaintea lui, Franța a contribuit relativ puțin la înfiriparea disciplinei noastre. In special lucrările minuțioase de filologie dar mai cu seamă gramatica comparată sunt, după însăși părerea învățatului dispărut, creațiuni ale învățaților germani: « S'il existe une « grammaire compareé », c'est-à-dire une linguistique historique, on le doit à l'esprit d'invention et au travail discipliné de savants allemands ». Tot din mijlocul învățaților germani a pornit și reacțiunea în contra analizei formelor gramaticale în elementele lor primitive (Schleicher), introducând studiul pozitiv al concordanțelor lingvistice. Pe vremea aceea, în Franța, cercetările de limbă, urmărite mai mult în

[1]) Aceasta i-a spus-o deseori profesorului G. Moroianu, rudă și prietin cu O. Densusianu. Dela el am și precizările cu privire la originea mamei lui O. D.

[2]) In felul cum este înfățișat aici O. D., am făcut și o pomenire a lui, într'o lecție ținută la Fac. de Lit. din Cluj, pentru studenții care urmează « Filologia romanică ».

©BCU CLUJ

forme încremenite, pe temeiul « gramaticei generale », nu aduceau nimic nou. In zadar, M. Bréal a încercat să traducă opera fundamentală a lui Fr. Bopp. Lucrarea abia apărută, devenea inutilă, căci tocmai atunci se anunța ideologia tinerilor lingviști germani din perioada psihologică, care a urmat imediat după cea comparatistă. Abia cu Ferdinand de Saussure, care lua locul lui M. Bréal (1882), cercetările de limbă în Franța primeau un nou aspect. Acum descoperirile tânărului profesor elvețian în sistemul vocalic indoeuropean așezau gramatica comparată pe adevăratele ei temelii, iar studiul limbii de pretutindeni lua un nou avânt. Deodată apărură în Franța un număr de lingviști, elevi ai lui Ferdinand de Saussure, între care A. Meillet se anunța ca cel mai strălucit.

Firește, este foarte greu ca cineva să poată urmări de aproape tot ceea ce acest pasionat cercetător al graiului a scris în operele sale și prin revistele de specialitate. Ne vom mulțumi să atingem câteva idei din lucrările lui fundamentale, spre a arăta cum, pornind dela cercetările istorice indoeuropene a ajuns la acele concepțiuni de lingvistică generală, care îi permiteau să se exprime cu o competență și siguranță aproape unică, în toate chestiunile referitoare la mecanismul graiului omenesc.

Aceste concepțiuni, care se deosebesc fundamental de vederile lingviștilor din perioada psihologică, au fost magistral expuse în primul volum din « Linguistique historique et linguistique générale ». Intreaga evoluție lingvistică — după Meillet — este supusă unor legi generale. Spre a se putea cineva convinge despre aceasta, este destul să observe regularitatea cu care se produc transformările din limbă. Intradevăr, dacă urmărim prefacerile la care a fost supusă indoeuropeana comună în desfășurarea ei istorică, trebue să facem această dublă constatare. Alături de schimbările particulare, mai mult de detaliu material, care privesc fiecare limbă în parte, se arată schimbări generale, care se nasc dintr'o tendință general-umană. Cele dintâi sunt proprii fiecărei limbi, cele din urmă, pe care lingviștii din perioada psihologică nu le-au cunoscut, sunt generale și privesc toate limbile. Ultimele, cum ar fi cele referitoare la consonantele intervocalice, la consonantele finale și altele nu sunt supuse nici legilor fizice, nici legilor psihologice, ci legilor lingvistice. Pe temeiul aceloraşi tendințe generale, Meillet a încercat să explice și anumite fenomene din domeniul morfologiei, cum ar fi eliminarea progresivă din limbile indoeuropene a flexiunilor nominale și verbale prea complexe, dispariția aoristului și înlocuirea lui prin alte forme verbale, sfârșind cu considerațiunea că, în limbi, se pot produce aceleași schimbări, provocate de aceleași condițiuni generale, bine înțeles, fără cea mai mică înrâurire de afară.

După publicarea studiilor sale de limbă slavă (Recherches sur l'emploi du genitif-accusatif en vieux slave, 1897 și Étude sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave, 1902—1905) a apărut lucrarea lui de sinteză « Introduction à l'étude comparative des langues indoeuropéennes » (1903), care a ajuns la a șaptea ediție. Din prima lectură a acestei opere de sinteză, se observă că planul și metoda de tratare a materialului sunt altele decât cele obicinuite în manualele germane similare. In vreme ce aceste din urmă (Brugmann, Hirt, Kickers, Meringer) ser-

©BCU CLUJ

vesc ca opere de consultare, întru cât fiecare chestiune este tratată în capitole speciale, din contră, lucrarea lui Meillet se prezintă ca operă de sinteză, privind întregul sistem gramatical indoeuropean în trăsăturile lui cele mai caracteristice. In condițiunile aceste, ea nu poate fi folosită în capitole, ci numai cetită dela un capăt la altul. După părerea lui Meillet, o gramatică comparată nu trebue făcută spre a fi consultată numai la nevoie ca o gramatică descriptivă, ci ca să fie cetită dela un capăt la altul, căci este cu neputință să poți trage foloase numai din lectura unor fragmente izolate.

In ce privește chestiunile problematice, ca în mai toate scrierile sale, el a evitat să amestece hipotezele și chestiunile obscure cu soluțiunile sigure. Aceasta rezultă și din lucrarea sa « Les dialectes indo-européens » (1908) cu ultima ediție din 1922. Nicăeri nu ni se dă o expunere atât de luminoasă, dar mai ales atât de concisă și clară ca în această lucrare, mai întâi, asupra caracterului național al unității indoeuropene, după aceea asupra principiilor care stau la baza dialectelor naturale, cu aplicare la grupul indoeuropean. Chestiunile dialectale îl preocupă pe autor și în « Méthode comparative en linguistique historique » (1925), în care, încercând să definească dialectul, mărturisește că « la notion du dialecte est fuyante ». De aceea, pentru el, dialectul este « diversitatea în unitate și unitatea în diversitate » (le dialecte c'est donc la diversité dans l'unité, l'unité dans la diversité). Oricât de divergente au fost graiurile locale la Greci care constituiau o unitate națională, ei au avut întotdeauna sentimentul că vorbesc o limbă unitară. Firește, motivele acestei diversități s'au explicat sub înrâurirea unui complex de împrejurări de tot soiul, însă precizarea unității în această diversitate este ideea lui Meillet.

Tot atât de concis și clar definește el identitatea lingvistică în cele două volume din lucrarea lui fundamentală « Linguistique historique, linguistique générale ». Oricare ar fi, de fapt, deosebirile dintre indivizii vorbitori, există o singură limbă, numai una, acolo unde indivizii, înțelegându-se între ei, au, conștient sau inconștient, sentimentul și voința de a aparține unei și aceleeași comunități lingvistice. Această identitate rezultă din caracterul ei social. Invățăturile pe care autorul a știut să le tragă din acest caracter al limbii, ca sistem de mijloace expresive, sunt prea cunoscute spre a fi nevoie să mai insistăm asupra lor. Aici merită să fie relevat felul cum își explică generalizarea schimbărilor în limbă. Oricare ar fi modificările pe care indivizii vorbitori le aduc în vorbirea zilnică, limba nu primește decât acele care se potrivesc sistemului. De aceea ele devin generale, corespunzând unor necesități reale. Pe temeiul acestor necesități, Meillet a făcut deosebire între schimbările din limbă care se produc în urma unei tendințe generale și între acele care se ivesc în momentul când un popor, din motive istorice, este nevoit să-și schimbe limba. Aici autorul atacă problema substratului lingvistic pe care o discută sub toate formele și pretutindeni. Fără a fi nevoie să insistăm asupra tuturor amănuntelor ei, ne mulțumim să adăogim faptul că, întru cât el se găsea printre puținii lingviști cari stăpâneau întreg domeniul indoeuropean, cu dese incursiuni în celelalte familii de limbi, era, poate, singurul care putea vedea mai clar în complexitatea întregii probleme.

©BCU CLUJ

In legătură cu aceasta, relevăm deosebirea pe care Meillet o face în vocabularul indoeuropean, cu insistențe repetate aproape în toate lucrările lui din urmă, între graiul aristocrat și între vorbirea expresivă a graiului din familie. Limbile indoeuropene actuale reprezintă graiul aristocrat normal. Ele conțin însă și unele elemente din vocabularul familiar mai expresiv. Această idee care lipsește în prima ediție din « Introduction », apare desvoltată în celelalte ediții. Astfel, bună oară, un cuvânt ca **atta* față de *pater* « n'est pas, comme on le dit souvent, un mot de langue enfantine équivalent à fr. *papa ;* c'est une manière familière de s'adresser avec une nuance d'affection à un personnage de rang plus ou moins inférieur ». Explicația lui Meillet și-ar putea găsi o ilustrare în dialectul aromân. In acest graiu, pentru noțiunea de « mamă » există două forme: *mumă* și *ată*. Ultimul reprezintă, firește, lat. *atta* (< *atta) cu schimbare de înțeles. Faptul interesant este că, în vreme ce primul se întrebuințează pentru noțiunea de « mamă » propriu zis, al doilea, deși își are întrebuințare pentru aceeași noțiune, se caracterizează totuși printr'o nuanță de afecțiune, de familiaritate. De aceea, în conversația zilnică, cuvântul de bază este « mumă ». Astfel, se zice *mumă-mea, mumă-ta* (mă-ta), însă mai de loc *ată-mea, ată-ta* etc. După Meillet « A en juger par les faits grecs et védique, les mots du type gr. *ἄττα*, skr. *amba, akka, alla*, ne serraient qu'à interpeller ». Acest vocabular familiar, ca mai expresiv, se deosibea de cel normal prin mai multe particularități, între care, în vocalism, alternanța vocalică e: o îi lipsea. El avea ca bază vocala *a*, care nu este expusă jocului alternanței. In ce privește consonantismul, vocabularul familiar se deosebea de cel normal prin întrebuințarea consoanelor geminate, ca în exemplele date mai sus: In « Esquisse d'une histoire de la langue latine », autorul revenind asupra acestei particularități din graiul indoeuropean, spune: « L'indo-européen normal — langue commune de l'aristocratie indo-européenne, que représente pour l'essentiel les langues conservées — ne comportait pas de consonnes geminnées... Comme les langues écrites réposent d'ordinaire, sur un type « noble » de langage, cette géminnation se manifeste peu dans les textes conservées; mais on entrevoit qu'elle a joué un grand rôle chez les éléments inférieurs de la population de langue indoeuropéenne, et peut-être dans le parler familier de tout le monde ».

Meillet a introdus o nouă doctrină în disciplina noastră, doctrină care s'a impus atât prin ingeniozitatea concepției, cât, mai ales, prin severitatea științifică. Ea nu poate fi expusă în aceste două-trei pagini, după cum nu poate fi exprimată toată bogăția de fapte și idei cuprinsă în opera lui. Aci ne-am mulțumit să atingem numai unele din ele, în semn de omagiu adus aceluia care, prin moartea lui, a îndurerat pe toți acei dintre învățați cari l-au cunoscut sau i-au studiat opera.

TH. CAPIDAN

Gustav Kisch

(26.III.1869 — 1.VI.1938)

Când, în 1919, Universitatea din Cluj a devenit românească, organizatorul ei a rezervat catedra de Filologie germană pentru un reprezentant al poporului

©BCU CLUJ

săsesc. Acesta avea să fie mijlocitorul firesc între Români şi Saşi pe teren cultural şi un părinte pentru studenţii germani ai Universităţii. El trebuia să dea, în cursurile sale, o deosebită atenţie dialectelor vorbite de vechii colonişti germani ai României şi, în cursurile de literatură, scriitorilor saşi.

În preotul din Bistriţa Gustav Kisch a fost găsit reprezentantul ideal al acestor deziderate. Descendent al unei vechi familii de cărturari, el trecuse, ca mulţi dintre înaintaşii săi, pe la catedră înainte de a urca pe amvon. Aducea deci cu sine la Universitate o practică pedagogică încercată şi călită la liceu şi acea dragoste pentru tineret şi înţelegere faţă de aspiraţiile lui, care singură poate forma atmosfera de apropiere sufletească între profesor şi student. La tânăra Universitate românească mai aducea convingerea că România întregită trebue să fie condusă în spirit românesc de poporul care o stăpâneşte şi trebue ajutată în ascensiunea ei de minoritari leali. Cât despre terenul său special de activitate, el a fost dela începutul carierii sale ştiinţifice cercetătorul răbduriu al dialectelor săseşti.

Elev al lui Kluge — de care vorbea totdeauna cu o deosebită veneraţie — el iubea cu pasiune cercetările etimologice. « Zur Wortforschung » se numeau cele mai multe contribuţii pe care le publica mai ales în revistele ştiinţifice săseşti din ţară. Cu o concizie care făcea ca articolele sale să semene cu recetele scrise pentru farmacişti, el căuta să-şi sprijine etimologiile, atât din punct de vedere formal cât şi semantic, pe cazuri numeroase similare, iar când era vorba de numiri de localităţi, pe date istorice strânse cu grijă şi cercetate cu meticulozitate filologică.

Toponimia devenise în timpul din urmă o specialitate a sa. *Das Banat im Spiegel seiner Ortsnamen* (1928) şi *Siebenbürgen im Lichte der Sprache. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpathenländer* (1929) sunt două lucrări de sinteză deosebit de interesante, atât pentru metoda urmată, cât şi pentru bogăţia materialului studiat, din care o mare parte priveşte şi toponimia românească.

Ceea ce caracterizează cercetările etimologice şi toponimice ale lui G. Kisch este preocuparea lui necontenită de a întemeia speculaţiile linguistice pe cunoaşterea exactă a realităţilor, acea « Sachforschung » care trebue să premeargă oricărei « Wortforschung ». Tot astfel, în studiile sale toponomastice din Ardeal, mijlocul cel mai sigur de a dovedi o etimologie îl vedea în asemănarea între numirile româneşti, săseşti, ungureşti şi uneori şi slave ale aceloraşi localităţi, care adesea nu sunt decât traduceri sau etimologii populare. Cunoştinţele lui în domeniul tuturor acestor limbi îl ajutau mult ca să descopere originea ascunsă a nenumărate numiri locale.

Din cercetările toponomastice el ştia să tragă şi concluzii istorice, dintre care unele de un deosebit interes şi pentru noi, astfel în *Erloschenes Slaventum in Siebenbürgen* (1924); *Germanische Kontinuität in Siebenbürgen* (1929); *Reflexe romanisch-germanischer Kulturberührungen im Wortschatz des Gotischen und Rumänischen* (1931) ş. a. Deducţiile lui au părut uneori cam cutezătoare şi au fost adesea combătute. Totuşi unele din ele sunt achiziţii sigure, astfel cele despre vechimea elementului românesc în Transilvania şi prioritatea faţă de Unguri pe aceste locuri. Dovezile aduse de el cu privire la patria primitivă a Saşilor (cf. *Die Bistritzer Mundart verglichen mit der Moselfränkischen*, 1893; *Altromanisches im Sieben-*

©BCU CLUJ

bürgisch-Sächsischen 1923, etc.), pun într'o lumină nouă problema locului de origine al coloniştilor saşi.

La Muzeul Limbii Române, al cărui membru activ a fost dela început, în atmosfera de prietenească colaborare în care se simţea atât de bine şi unde a primit multe impulsuri, el a făcut nenumărate comunicări interesante şi pline de sugestii.

Acum când plecarea lui de veci o simţim ca o mare pierdere, avem totuşi o mângâiere când ne aducem aminte cum ne spunea că cei mai fericiţi ani ai vieţii sale au fost cei nouăsprezece petrecuţi în mijlocul studenţilor pe cari îi iubea, a colegilor de cari îl legau sentimente de stimă şi în multe cazuri de prietenie adevărată şi în camera sa de savant, unde tot timpul şi-l putea dedica netulburat cercetărilor ce i-au dat cele mai înalte satisfacţii sufleteşti.

S. PUŞCARIU

Antonio Ive

La vârsta de 86 ani s'a stins fostul profesor de limbi romanice dela Universitatea din Graz, Antonio Ive, cel care punea odinioară la dispoziţia lui Miklosich material de limbă istroromână, publicat de acesta în anii 1880 şi 1882 în *Wanderungen der Rumunen* şi în *Rumunische Untersuchungen*.

În bibliografia critică publicată de mine în vol. III al *Studiilor istroromâne* (p. 38—48) am arătat pe larg care e valoarea acestui material cules în parte de Mičetić şi alţii. Un cuvânt de caldă recunoştinţă i se cuvine şi în această revistă celui ce, în cercetările sale asupra graiurilor patriei sale Istria şi a insulei Veglia, s'a oprit cu atâta dragoste la fraţii noştri îndepărtaţi din acele regiuni.

S. P.

G. Topârceanu

(1890—1937)

O pierdere — reparabilă doar prin trăinicia operei lăsate — suferă literatura română cu moartea poetului G. Topârceanu, răpus de o boală crâncenă, în al 47-lea an al vieţii sale.

Viaţa sa este puţin cunoscută. Însuşi poetul a avut o grijă excesivă în a-şi conserva anonimatul. Într'un răspuns lui P. Locusteanu, iată opinia poetului în privinţa biografiei: « Te rog mult să nu-mi dai niciun fel de biografie. Dacă spui că sunt contimporan... în vieaţă ajunge. Cred că un scriitor nu are dreptul să-şi dea biografia în vileag decât... după ce a murit. Altminteri, e o anticipaţie cam primejdioasă şi comică: de unde ştiu eu dacă posteritatea (singurul judecător) mă consacră sau nu [1] ».

Spicuind totuşi câteva date de prin periodice şi bibliografii am găsit că studiile secundare le-a făcut la liceul Sf. Sava în Bucureşti. Tot în Bucureşti a făcut şi Universitatea.

---

[1]) Cardaş, Gh., *Mişcarea Literară*, II, nr. 22.

©BCU CLUJ

Despre peregrinările lui de perpetuu « chiriaş grăbit » — de teama să nu se fixeze — prin diferitele străzi din Bucureşti, face amplă mărturie cunoscuta baladă a poetului.

Terminând liceul a fost un timp funcţionar la Casa Bisericii, probabil în timpul cât îşi făcea studiile universitare.

După propria mărturisire, încă în clasa a III-a primară ar fi făcut prima încercare poetică, care consta din două versuri, deci un distih. De atunci « microbul literar » nu l-a mai părăsit definitiv niciodată, iar din clasa VI-VIII de liceu, datează adevăratul său debut (1907) cu poeziile lirice *Noapte în ploaie* şi *Icoanei*, ambele publicate în revista *Viaţa literară şi artistică*.

Chemat de criticul Ibrăileanu la Iaşi în 1912, îşi face ucenicia literară în cercul revistei *Viaţa Românească*.

În războiu este luat prizonier în luptele dela Turtucaia, episod din vieaţă care îi furnizează material pentru volumele de proză: *Amintiri dela Turtucaia* şi *In ghiara lor*.

După războiu, reîntors la Iaşi, este secretar de redacţie la *Viaţa Românească*, apoi ocupă postul de director al Teatrului Naţional din Iaşi, şi în sfârşit pe cel de Inspector al teatrelor, până la moarte.

Aproape necunoscut marelui public până în 1920, când baladele lui încep să circule, nu se poate spune că n'a fost accesibil, deoarece are o remarcabilă colaborare la cele mai importante reviste de literatură ca: *Neamul românesc* (1909), *Semănătorul* (1909), *Viaţa Românească* (1909), ş. a. Adevărul este că notorietatea nu vine din multa reclamă ci din poezia de densă realizare artistică şi G. Topârceanu a fost mai mult un virtuos al sunetelor şi al rimelor, fondul rămânând uşor.

Opera sa poetică cuprinde volumele: *Parodii originale* (1916), *Balade vesele* (1916), *Strofe alese. Balade vesele şi triste* (1920), *Migdale amare* (1928) şi *Postume* (1938), care conţine şi bucăţi de proză, între care *Prefaţa* — un fragment din conferinţa « Cum am devenit ieşan », ţinută în 1935 la Universitatea din Iaşi — şi *Minunile Sfântului Sisoe*, un început de roman umoristic. În proză, în afară de cele două volume de schiţe şi amintiri din războiu, pomenite mai sus, mai are volumul *Scrisori fără adresă*, în care umorul şi parodia se găsesc din plin iar realizarea artistică ajunge la maturitate.

O altă latură, nestudiată până acum, este contribuţia poetului în critica literară. Ca secretar de redacţie la revista « Viaţa Românească » scrie adeseori în întregime rubrica *Miscellanea*, iar *Prefaţa*, de care am amintit, este un adevărat studiu al creaţiei literare în sensul de tehnică şi expresie, deci, de ultim stadiu al cercetărilor serioase în acest domeniu.

Nu este aici locul a studia opera poetului ci doar a o însemna. Posteritatea, la judecata căreia ţinea în mod unic poetul, se va pronunţa abia de acum încolo. Cea mai justă opinie şi cea mai cuprinzătoare rămâne însă auto-caracterizarea poetului:

« Eu pretutindeni caut în viaţă
« Prilej de râs la fiecare pas —
« Şi-adesea plâng sub fardul de paiaţă...

©BCU CLUJ

« Dar când tristeţa cearcă să mă prindă
« Mă 'ntorc cu faţa spre oglindă
« Şi râd nebun de propriul meu nas ».

(Parodii originale).

Prin urmare nota dominantă şi constantă rămâne cea umoristică. Aceasta ca atitudine, iar ca teorie a creaţiei literare:

« Poezia, în înţelesul obişnuit şi clar al cuvântului, este arta versurilor... După această definiţie, nimeni nu te împiedecă să te înfiori şi să cazi în extaz în faţa universului; dar ca să fii poet, trebue să scoţi din acei fiori ceva, o operă de artă concretă. Să n'ai cumva pretenţia să te admirăm numai fiindcă ai căzut în extaz, aşa, de unul singur. Îţi mai trebue şi darul de a ne face, cu ajutorul cuvintelor, să simţim şi noi ce-ai simţit tu, să ne înfiorăm şi noi puţin... Abia atunci se chiamă că eşti poet, când ai realizat concret o poezie, adică o operă de artă literară propriu-zisă, mai mult sau mai puţin interesantă nu atât după subiectul ei înalt, cât după mijloacele tale ».

(Postume)

Puţin preocupat de fond, a realizat, în formă aleasă, cu versuri măestru cizelate, bucăţi care vor rămâne şi pentru care a meritat premiul naţional de poezie în 1926.

Mai presus de realizare stă concepţia înaltă de artă, care se pierde, pentru totdeauna, prin moartea timpurie a poetului. Trăind, ar fi urcat poate şi alte culmi de realizare. În aceasta constă pierderea pentru literatură.

ILIE POPESCU

D. D. Pătrăşcanu

(1872—1937)

Încă un umorist, de astădată un prozator, din acelaşi cerc al « Vieţii Româneşti » ca şi poetul G. Topârceanu, dispare pentru capitolul modest, în acest gen, al literaturii române.

S'a născut la Tomeşti în judeţul Iaşi, în anul 1872.

Din anul 1910 îl aflăm profesor de istorie la liceul « Matei Basarab » din Bucureşti. Aci, după mărturia unuia din elevii săi (d. Aureliu Weiss), D. D. Pătrăşcanu a fost un merituos profesor, fiind ajutat în aceasta şi de calitatea de scriitor, imaginea înviind istoria.

Despre scriitorul D. D. Pătrăşcanu s'a vorbit mai puţin decât merita, cu siguranţă din cauză că asupra omului a planat opinia unei nepatriotice conduite în timpul războiului (1916), opinie din cauza căreia a şi fost îndepărtat din învăţământul secundar.

În literatură, Pătrăscanu apare dela început deplin format, publicând în revista « Viaţa Românească » din 1907 o parte din *Amintirile lui Constantin Casian.*

©BCU CLUJ

Primul volum de *Schiţe şi Amintiri* (1909), apărut în ed. rev. « Viaţa Românească», este primit bine de aproape toată critica literară. Nu este fără însemnătate să amintim aici că volumul este apreciat şi în Ardeal de Il. Chendi şi Oct. C. Tăslăuanu, doi reprezentanţi ai criticii ardelene.

În general este chiar supraevaluat. Pomenit mereu alături de Caragiale, cu care de altfel este înrudit temperamental, îi deosebeşte gradul de realizare artistică. Şi este explicabilă această supraevaluare prin « seceta literară », cum o numeşte Tăslăuanu, a primului deceniu al veacului al XX-lea.

Al doilea volum, *Timothei Mucenicul* (1913), înseamnă pentru scriitor un progres, atât în ceea ce priveşte stilul, cât şi integrarea în realitate, faţă de întâiul volum, în care uneori o forţa, alteori o exagera. Prezentat la Academie spre premiere, Delavrancea îi face un raport favorabil, distingându-l între alte şapte lucrări ce râvneau acelaşi premiu.

Cu al treilea volum, *Candidat fără noroc* (1916), a dat prilej criticii să-l apropie şi mai mult de Caragiale şi să-i pună în seamă, pentru viitor, crearea unui roman social.

Dar vieaţa (vremea războiului) s'a dovedit protivnică literaturii, şi volumele: *Domnu Nae* şi *In faţa naţiunii* înseamnă declinul pe ambele laturi, oricât ar încerca reabilitări prietenii, câteodată iluştri, de şcoală literară.

Mai scrie, într'un gen înrudit cu atitudinea concepţional umoristă faţă de vieaţă, un volum de teatru: *Trei comedii* (1924), despre care de asemenea s'a spus că ajunge pe Caragiale, deosebindu-se de el doar prin categoria comicului.

În colaborare cu M. Sadoveanu dă la iveală *Spre Emaus*, acea epopee creştină alcătuită din vieţile sfinţilor, care, pe lângă un fond la îndemâna tuturor, prezintă şi avantajul stilului, faţă de alte asemenea lucrări făcute de persoane, care nu aveau calitatea de *scriitor*.

Cu aproape zece ani înainte de moarte (1928) publică ultimul volum: *Un prânz de gală*, care înseamnă, pentru umorist, o reînviorare, poate înviorarea înşelătoare de ultimă oră.

Cu adevărate calităţi de observator al vieţii, cu oarecare îndemânare în a prezenta dinamic faptele, dar pe care adeseori le alege, nu în sensul de caracteristice ci în acela de individual-particulare, D. D. Pătrăşcanu a alcătuit bucăţi cu reală valoare artistică. Dar din cazuri particulare nu rezultă tipicul. Şi literatura lui D. D. Pătrăşcanu constă mai mult din *satiră socială*, care ar fi câştigat în valoare, dacă ar fi cultivat mai cu seamă *tipicul*. Altfel, faptele culese din realitate, dar alese, dacă nu exagerate, rămân ca o literatură de « cazuri », cu durată mai scurtă sau mai lungă după realizarea stilistică, ce se primeneşte dela un volum la altul.

Fără să ajungă pe Caragiale, D. D. Pătrăşcanu înseamnă o valoare, în latura umoristă a literaturii române, a cărei pierdere, alături de cea a lui G. Topârceanu, o regretăm cu toţii.

ILIE POPESCU

©BCU CLUJ

INDICE[1])

Lucrat de

ILIE POPESCU

a) MATERII

abstract (neobișnuit) 420, (evitat) 425
accent 255, 371, 407, 436, (de insistență) 371, (de intensitate) 371, (dinamic și muzical) 276, (secundar) 371, (subt ~) 250
acomodare 96, 250, 412, (dela distanță) 423, (consonantică la distanță) 407
acustică (putere ~ vocală) 371
acuzativ (cu p(r)e) 254
adjectiv 419
admigrațiune 102
adverb 413, 421, (în *-e* și *-i*) 78, 79, (în *-le*) 264
adverbialul (-a) 286
afonică 96
afonizare 70, 155, (voc. finale) 250
aglutinare 213, 309
alternanță (voc.) 215, (e–ɛ, o–ə, o–oe) 369
amestec 99, (de populație) 380
analiză (falsă) 295, 438
analogie 113, 295
apendice consonantic nazal 369
argot 325
arhaism 229, 407
arie 146, 147, 156, (cu palatalizare) 121, (nepalatalizantă) 121, (palatalizantă) 147, 156
Aromâni (izolare a Aromânilor) 105, (din Macedonia) 212
aromânisme 102

[1]) Din acest indice lipsesc numele cuprinse în „Bibliografia Publicațiilor" — care are indicele ei de nume și titluri — și cuvintele din articolul d-lui G. Serra, care se găsesc în ordine alfabetică la începutul articolului.

©BCU CLUJ

articol 413 (definit) 312, (dispariţie) 313, (enclitic) 299, 302, (forme) 277, 278, 288, (*illa* > *a*) 298, (*ille* ca Gelenkspartikel) 277–278, (întreb. proclitic şi enclitic) 300, (prepus genetivului şi dativului) 278, (prepus transformat în postpus) 306, (prezenţa prepoz. exclude ~) 307, (prezentare posesivă prin ~) 279, prin ~ se atrage atenţia ascultătorului) 287, (postpunerea ~ definit moştenită din lat. vulg.) 309, (postpus) 279, 304, 308, (proclitic) 282, 299, 303, (proclitic forme cu *a*-) 293, (proclitic forme de genetiv-dativ) 293, (pron. demonstr. devenit anaforic apoi ~) 280, (pronominal) 339, (romanic) 274, (românesc) 273, 277, (veritabil) 274

articulaţiune 78, (a voc. pal.) 104, (dublă bază de ~) 116, (felul de ~) 115, (franceză) 370, (labială) 116, (lingual) 369, (lingual anterioară) 370, (locul de ~) 115, (palatală) 116, (postpalatală) 104, (prepalatală) 104, (particulă de ~) 275, (prin reacţiune) 105

articulatorică (figură ~) 116

asibilare 111

asimilaţiune 96, 107, 116, 146, 231, 333, (lab. — pal. > pal. — pal.) 106, consonantică imediată) 407, (consonantică la distanţă) 407, (regresivă) 99, (vocalică) 407, 440

aspect (durativ) 214, 216, 217, (fonetic) 113, (imperfectiv) 214, (morfologic) 214, 215, (perfectiv) 214, (rezultativ) 217, (schimbare de ~) 218, (semantic) 214, (terminativ) 217

aspiraţiune 108

atac (vocalic) 370

atitudine (a subiectului vorbitor) 429

atlas regional 397

aversiune (faţă de rostirea cu palatale) 118, (pentru cuvintele de origine nemţească în Bucovina, rusească în Basarabia, unguresc în Ardeal) 432

balcanic (grad al l. rom.) 377

bilabială 143, 147, (nealterată) 143–144

bilingvă (populaţie) 230

brahilogie 255, 303, 307, (explică particularităţi ale articol. rom.) 281

brevilocvenţă 255

canalul bucal (strâmtare a ~) 110

cantitate (morfonem voc.) 381

chestionar (desvoltat) 92, (normal) 92

chestiuni-răspunsuri 371

chirilic (alfabet) 102

cilindru inscriptor 110, 381

circulaţie (putere de ~) 431

cluziune (labială) 117, (palatală) 117

coarticulaţiune 61, 62

coloare (a limbii) 371

©BCU CLUJ

colonie (daco-română) 101
comparatist 3
compensație 60, (principiu) 62
completivă (formă) 413, 416
compoziție (derivare) 422
compromis 99, (forme de ~) 102
comunitate (epocă de ~ a celor patru dialecte) 105
condițional (în *-e* pers. II) 78–79.
confuzie (între boale s. parți ale corp.) 425
conjugare 413
conjunctă (formă) 332
conjuncție 413
conservatoare (fire) 103

consonantă 104, (finală amuțire) 62, (finală latină dispariție) 250, (palatală) 96, (variație de durată) 381

consonantism 370, b + i > g 94, bd′ — bg′, 145, 146, 151, 157, 158, bd′ — bĝ 158, b(d′)i 150, bg′ 99, 102, 104, 107, 110, 117, 159, (b)g′ > (b)ğ 111, (b)ĝ 151, bĝ 151, bĝ — ĝ 146, 151, 152, bĝ(d′) 151, 152, bĝ(d′) — ĝ(d′) 151, bĝ(g′) — ĝ(g′) 151, bg′i 96, bi 96, bị 100, -bi- > -ib- 103, bi + vi > gi 93, bịi 150, bịi 96, bji > d′i 96, bn — fn 412, bn > mn 412, bn > vn 412, by 96, b(y)ị 150; ĉ(t′) 151; d (parazitic) 96, d′ — g′ 146, 147, 151, d′(ẑ) 154; f 157, f + e, i > h 94, f > h 412, fh′ 104, 110, 117, fh′ > fk′ 105, fh′i 96, f(h′)ị 150, fi 96, 100, fi > h′i 99, 102, fji 96, fji > χ 96–97, fk′ 105, ft > rt 412, ft > sf 412, ft > tr 412, fy 96, 115, fyi 104; g′ 100, 159, ĝ(d′) 151, g′i 96, g′i (yi) 96; h (sp. și gasc.) 14, h sp. < f lat. 14, h′ 100, h′ > š > s 111, h′, d′(g′) — y — i 148, h′i 96, hi < fi 95, h′(s′) 154, h′(ŝ) 154, h(z′) 154; j 155; k′ 100, 159, k — p 103, k′i 96; l > u̯ (disp.) 211, l′ (istr.) 237, 332, lbd′ — lbg′ 145, ld′ — lg′ 145, l′i (istr.) 332, lv > lb 103; m + i > gn, n 94, + m 412, mị 100, mi > mń, ń 97, mi > ng 93, mịi 150, mji 96, mji > ńi 96, m!′ > mń 114, mn 116, mń 102, 107, 110, 117, 158, 159, m(ń) 150, mn > gn 412, myi 104, m(y)ị 150; n (parazitic) 96, + n 412, n (disp. apar.) 333, n > — 412, ń 100, 104, 159, — ń — pt. — r — (istr.) 333, ńi < mi 102; p > t′ 96, π > ϰ (ionic) 93, p + i > k 94, (p)ĉ 151, pĉ 151, pĉ — ĉ 146, 151, 152, pĉ(k′) — ĉ(k′) 151, pĉ(t′) 151, 152, pĉ(t′) — ĉ(t′) 151, p(h′)ị 150, p(h′t′)i 150, pi 96, pị 100, pịi 149, pji 96, pk′ 99, 102, 104, 107, 110, 115, 116, 117, 159, (p)k′ 151, (p)k′ > (p)č 111, pk′i 96, (p)k′(t′) 151, pl > py > ph′ > pk′ > pt′ > pč > č (ital.) 104, ps > cs, s 412, (p)t′ 151, pt′ — pk′ 145, 146, 151, 157, pt′ > pk′, pĉ 158, pt′i 96, py 96, py > ky(k′) 106, pyi 104; qu 116, 117; r (uvul fr.) 370, rv > rb 103; ș 155, s > ț 413, sc > șc (istr.) 240, ŝ(h′) 154, sk′ 105, spt′ — spk′ 145, șt 216, st′ — sk′ 145, — sti — > — ști — 216; t (parazitic) 96, t′ — k′ 146, 147, 151, t′i 96; v > b 412, v > ii 112, v + i > g 94, v + i > γ 95, vg′i (vyi) 96, vi 96, vị 100, vi > ji (= yi) 97, vji 96, vji > j 97, vy 96, 115, 117, v(y)g′ 151, vyi 104, v(y)ị 150, vy(vg′) 110; w (semicons.) 370; y(g′) 104, y(g′) > ž > z 111, yi < vi 102, y(z′) 154, y(ż) 154; zbd′ — zbg′ 145, zd′ — zg′ 145, ẑ(y) 154.

©BCU CLUJ

consonificare 110
construcție (încorporătoare) 297
contaminare 102, 254–255, 296, 303, 421, 425, 434, 437, 439
continuitate (a Românilor în Nordul Dunării) 373–374
corelațiune (silabică) 61, 62, 81 ș.u.
corespondență (între română și romanice) 376
cuvânt (regional) 332, (străin) 376

D*acii* 98
Dacoromâni (strămoșii) 102
dativ (posesiv) 262
decalc 374, 425
declinare I. (gen. și dat. articulat -ei) 296, (a adjectivelor) 83 ș. u.
deglutinare 438
degradare (armonică) 371
delabializare 116, 117.
dentale 370, (triada t, d, n) 381
depalatalizare 105, 116, 117, (falsă) 228
derivație (dela pluralul radicalului) 252
desonorizare 70
despicarea (nazalelor) 407
destindere (vocalică) 370
desvoltare 104, (independentă) 105, (istorică) 376
deverbal 216
dialect 377, (despărțirea) 97
dialectal 97, 118
dicționar (dialectal) 396, (Acad. Yugoslav.) 212, 213
diferențiere 250, 411, (consonantică la distanță) 408, (de sens) 414, (semantică) 430
diftongare 371
diftongi (franco-provențali) 14
digamma 368
diminutiv 418
disimilațiune 104, 106, 146, 231, 422, 436, (p–p > c–p) 103, (p–p > k–p) 106, (la distanță) 408, (totală) 426
dispariția (lui a-) 291, 293, (cuvintelor) 426
distincție (a diferitelor planuri logice prin mijloace muzicale) 371
dominație (personală) 338
durată (morfonem conson.) 381, (sunetelor) 408

e*lemente* (argotice sud-slave) 225, (românesc nord-dunărean) 101, (străine) 101, 107, (traco-dac) 378
eliptice (construcții ~) 255

©BCU CLUJ

encliza (articolului) 300, (art. def. în l. rom.) 274, (-lu și -li) 292, (moștenită) 301, (născută din procliză) 301
enunciație (grămădirea energiei la începutul ~) 299
estetic (studiu ~ al limbajului) 367
etimologie populară 213, 423, 426, 427, 434, 437, 444
eufemism 418, 427
evocație poetică 368
evoluție 104, 110, 117, 156, (avansată) 101, (barieră a ~) 110, (a dift. au) 4, (filieră de ~) 111, (a lui ge, gi, l, n) 4, (mai avansată) 117, (a prepalatalei în africată) 152, (secundară) 107
excepție 423, 424
experiență (metodică) 7
explozivă 96
extindere (geografică) 96

fenomen (normal) 96, (regulat) 97, 98
figură 427
filologia (comparată) 3
folklor (muzical sârb) 225
fonem (labiodental) 116, (labiovelar) 116
fonetică 63, 248–249, 374, 377, (experimentală) 58, 249, 381, (a poeților) 368, (sintactică) 62, 293, 333
fonetism 101, (dacic) 99, (tradițional) 101, (vechiu) 101, (vorbirii corecte fr.) 369
fonic 96
fonologic (desechilibru) 411, (principiu) 367, (valoare ~) 381
fonologie 63, 248–249, 367, (a limbii curente) 368, (a limbii poetice) 368, (sintactică) 62
frază (linie melodică) 371
frecvență 102, (a cuv. în întrebuințare) 376
funcțiune (sintactică a lui ille) 280

gândire (succesivă) 281
gen 381, 413, (neutru) 258
genitiv 414, (întrebuințat fără articol) 338, (născ. prin contaminare) 296
gerundiu 413, (imperativ) 268, (perifraza imperativ cu ~) 268. — Cf. gerundiv.
gerundiv 265, (absolut) 266, (arom. în -ndului) 260, (atribut) 270, (atribut al unui subst. precedat de prepoz. cu) 271, (calificativ) 270, (calificativ după un subst.) 271, (compl. intrinsec echival. cu infinit.) 266, (cu funcțiune de nominativ sintactic) 259, (desvolt. în adj. ori adv.) 272, (forme perifrastice cu ~) 268, (funcțiune esențială complement predicativ) 265, (în rom. a luat locul part. prez. lat.) 269, (întrebuințat singur) 271, (perfect compus în funcț. de compl. predicativ) 272, (precedat de prepoziții) 259, (predicat- verbal) 266, (romanic)

©BCU CLUJ

258, (romanic cu funcţ. de ablativ sintactic) 259, (transformat în adv.) 265. — Cf. g e r u n d i u.
gradaţie (la cuvinte) 430
graiu (al copiilor) 231, (familiar) 96, (al femeilor) 432, (galo-roman) 396, (popular) 96, 380
gramaticalizare 406
graniţă 156, (dialectală) 246, (linguistică) 246
grup (natural) 96

h*aplologie* 409
hiperurbanism 411, 412

i*dealistă* (şcoala) 1
imigrare 97, 98, 101
imitaţie 247, 248
imperativ 446, (în -e şi -i) 78
imperfect 245
împrumut 436, 442, (dintr'un graiu bulg.-maced.) 212, (sârb) 212
înălţime muzicală (morfonem voc.) 381
închiderea (vocalelor) 230
indefinite 414
indicativ (prezent) 413, (prezent pers. I plur. conj. I) 245
indoeuropenist 2, 3
infinitiv 414, (pierderea) 375
infix 214, 215
influenţă (a artic. albanez în l. rom.) 312, (a substratului) 230, (a culturii şi limbii latine) 377, (internă) 387, (veche germană) 378, (veche grecească) 378
inovaţie 375, 376, (independentă) 111
înregistrare 110, 381
intensitate (a morfon. conson.) 381
interdependenţă (articulatorie a sunetelor) 61, 62, (a componentelor articulatorii) 60, 62, 66
interromanică (problemă) 3
intervocalic (căderea lui b, v, ~) 103
iotacism 71, 78
iotacizate (forme) 245
isofonă 424
isoglosă 424
isomorfă 424
istorie literară 386, 387
Istroromâni 250, (vatra lor) 106
iterativ 332

j*oacă şi glumă* (cuvinte predispuse la ~) 433

©BCU CLUJ

labiale 115, (alterare) 101, 108, 111, (cădere) 96, (conservate) 108, 116, (+ yod) 100, (nealterate) 134, (nepalatalizate) 133, 135, 156, (palatalizate) 93, 99, 102, 103, 245
labiodentală 97, 143, 144, 147, (fricativă) 110
labionazală 143, 147, (nepalatalizată) 144
labiovelară (ocluzivă, tratament dublu) 116
laringe 370
latină (vulgară sudestică) 98
lege 423
lege fonetică 249, 423
lege fonologică 247–249, 424
lexic 425, (latin) 377
lexical 407, (rezervă) 429
limbă (comună) 423, (literară) 406, (literară, rapiditate de răspândire) 374, (română, locul între limbile romanice) 376, (talent pentru ~) 424
lingual (slăbire a presiunii muşchiului ~) 111
linguistic (nucleu) 373, (organizare a materialului ~) 423
linguistică (comparată) 3, (română) 380
literare (forme ~) 118
lux (al limbii) 430

m*atronime* (formate cu genitiv) 338
Megleniții 159, 250, (despărțirea lor ~) 105
melodie (sintactică) 281
memorie (colectivă) 426
metafonie 245
metaforă 427
metaplasmă 414
metateză 231, 302, 409, 422, 426, (istr.) 333
metodologie 5
moeso-român 95
monoftongare 105
morfologie 374, 377, 379
morfonem (consonantic) 381, (extinderea dela verb la subst.) 446, (al genului) 380, (o — oa) 90 ş. u., (studiu despre ~) 250–251, (vocalic) 381
morfonologia 252

n*atură* (a morfon. conson.) 381
nazalizare (progresivă) 409
nearticulare (a subst. după prepoz.) 289
nearticulat (nume de familie ~) 339
nediftongat 105
neologism 254, 428
neutru (latin) 3

©BCU CLUJ

noblețа (subiectului vorbitor) 431
nominativ (sintactic) 265
număr 415
nume (de agenți) 421, (de instrumente) 421
numeral 407
numiri (locale) 102

oclusivă (labială) 110, (linguală muiată) 111, (ling. muiată sonoră) 110, (ling. muiată surdă) 110
oltenism 229
omogen 104
omonimie 298, 419, 428
onomastică (fosilă ~) 339
onomatopeic (creație ~ română) 215
opoziție (față de limba vorbită) 368
origine (aromânească) 98, (femeiască) 98, (latină vulgară) 97, (a limbii) 377, (populară latină) 377, (tracă) 99
oxitonism 371

palat (artificial) 110, (vălul lui) 370
palatală 370, (+ africată) 151, (fricativă) 105, 155, ((o)cluzivă) 105, 155
palatalizare 96, 98–105, 159, (a labialelor) 97, 110, 113, 228, 375, 397, 411, (a lab. în albaneză) 110, (a lab. în gr. mod.) 110, (a lab. în neogr.) 110, (a lab. în ital.) 110, (a lab. înainte de -i flexionar) 109, (a lui n și nn) 71–72, (înainte de -i) 69 ș. u., (originară) 109, (promiscuitate a stadiilor de ~) 116, (recentă) 157, (străromână) 118, (vârsta) 118, (vechimea) 93, 97, 103
palatalizate (forme) 96, (raritatea apariției formelor ~ în textele vechi) 112, (raritatea formelor) 103, 118
paralelism (între rom. și alb.) 312
participiu 407, (ca abstract) 421, (prezent indo-european) 258, (prezent păstrat în romanice și câteva în română) 258
patronim 339, (format cu genitivul) 338
patronimie 337
pauză 280, 302, 309
periferică (situație ~ izolată) 373
plural 407, 415, (cu ă și a înainte de -i) 246, (de perplexitate) 416, (în -i la decl. III și I) 252–253, (-e în loc de *-i*, istr.) 80–81, (-i) 68 ș. u., 91, (-aes pt. ae) 91; (-îs) 70 ș. u. 91
polisemie 430
postpunere (articolului în l. rom.) 287, (lui ille în lat. vulg.) 310
postverbal 421, 433
poziție (a conson. înainte de alte conson.) 2, (a conson. inițiale) 2, (a conson. finale) 2, (intervocalică) 2, 250, (medială) 2, 104, 250, (accentuată voc.) 2, (intertonică voc.) 2, (neaccentuată voc.) 2, (precedată de acc. voc.) 2, (protonică voc.)

©BCU CLUJ

2, (de articulare) 104, (a articolului proclitic în l. rom. şi l. lat. vulg.) 282, (geografică) 376
pozitivist 1
prefix 422; o- (istr.) 240, raz- (slav.) 239
prepalatală (+ africată) 151
prepoziţie 407
prepozitiv 416
prepunerea (lui ille) 283
procliza (art. posesiv în l. rom.) 274, (moştenită) 301
proiectare (a buzelor) 370
pronominale (conjuncte: ne, le) 255
pronume 421, (pleonastic) 417, (posesiv enclitic) 279, 288, 289, (ille ca ~ posesiv) 279
pronunţare 379, (simplificare de ~) 104, (uşurare a ~) 104
propagare 409

răspândire geografică (a lui neaţă) 213
reconstruire 422, (a limbilor primitive) 3
reflex 109
reflexiv 417
regiune (izolată) 376, (de margine) 376
relativitate (vocalică) 61, 62, 63, 66
ritm 436, (rapid) 372
Români (Apuseni) 102, (bilingui) 213, (Răsăriteni) 102
romanist 3
romanistică (interesul limbii române în ~) 377
romanizare 226
rostire (afonică a conson. fonice finale) 250, (masarea energiei de ~ la începutul cuv.) 250, (populară) 96
rotacism 98, 101, 103, 224, 249, 412
rotacizarea (lui -n-) 375
rotacizate (forme) 256
rotunzirea (buzelor) 370

salt (de articulare) 104
schimb (între explozive fonice) 413, (între fonice şi afonice) 413, (între r şi l) 413, (între s şi ş) 413
scurtări 409
sedentarism 103
semantică (română) 217
silabă (cu frontieră şovăitoare) 88 ş. u., (cu tendinţă de a dispare şi reacţiune contra dispariţiei) 88 ş. u.
simbolism (francez) 367
simultaneitate 117, (ordine de ~) 116

©BCU CLUJ

sincopă 409
singular (nou refăcut din plural) 417
sinonim 432, 433
sinonimie 431
sintaxă 374, 379
șir (vorbit) 371
slavism (român) 215, (verbal român) 216
slavona (bisericească) 398, (bulgară) 398, (sârbă) 398
social (cauză de ordin ~) 103, (stratificare) 118, (structură) 376
sonoritate 371, 372, 381
sonorizare 155
șovăire 117
spirantă 96
sporadic 96, 98, 105
stadiu 145, (intermediar) 107
stilistică (valoare ~) 431
străromână 214, (epoca) 245
substrat (etnic) 246
succesiune 117, (ordine de ~) 116
sufix (diminutiv) 253, (schimb de ~) 421, (adverbial -a din lat. hac) 263; — rom.: -ame 423, -ea, -(e)a 339, -eame (arom.) 423, -esc 420, -ez 420, -ică (diminutiv) 339, -iță 436, -niță 436, -oare 420, -oc 422, -oiu 339, 398, -ră, -re 264, -ur 419, 420, -ură 420, -uș, -ă 378; — span.: -arra 379; — slav.: -(ol)ea, -(ul)ea 339
sunet (de tranziție) 61, 104, (vicariu) 250
supranume 339
suprastrat 447
svarabhacti 410
sylexis 99

Țara Oltului 397
tensiune (musculară) 370
Țigani romanizați 226
timbru 369, 370, 381
topică 418, (dependentă) 299, (independentă) 299, (logică) 309, (a viitorului) 332
toponimie 374
toponomastică 337
tradiție 95, (grafică) 103

Valachi (Aurelianae Daciae) 93, 94, (veteris Daciae) 93, 94
verb 419, (acțiune imperfectivă) 217, (în -ăi) 215, (iotacizat) 418, (istr. adaptarea la aspectul slav) 215

©BCU CLUJ

vocală 370, (centrală) 370, (eterorganică) 57, (medială) 57–59, (nazală) 369, 370, (nazalizată) 246, (palatală) 104, (palatală rotunzită) 369, (șoptită) 86 ș. u., (ultrascurtă) 408, (velară) 370, (velară nerotunzită) 370, (vicarie) 85 ș. u.

vocalism 407, 410, (francez) 370; -a- (în -ndalui) 261, 262, a (protetic) 410, á > å (istr.) 237, á > ă 68 ș. u., 411, a > e 410, a > ea(ia) 411, a > îa 411, ă 56, 85 ș. u., (prezența lui ă) 250, (protonic istr.) 237, (tulp. plur. fem.) 375, ă > â 410, ă > e 410, ă > îă 411, ă > o 67, 410, â 56, 85 ș. u., (prezența lui â) 250, â > i 410, â > u 410, â (nazal) 333; e (mut fr.) 368, ĕ (lat.) 96, e > ă 246, 408, 410, e neacc. > i 68 ș. u., 75 ș. u., 411, ę (lat.) + n > i + n 101, e > ie 411; i 95, 155, (iod parazitic) 96, -i (final amuțire) 73, -i > -ă, -â 86 ș. u., i > â (după ț și r) 246, í > ii 70 ș. u., i > î 410, ie 100, 104, ii 155, iy 155; -o (final șoptit istr.) 237, o > ă (lat.) 64–66, o > ă (slav.) 65–66, o > uă 411, o > uo 411; -u (șoptit istr.) 237, -u > — 73, ü (semicons. fr.) 370, u > e 411, u > î 411, u > o (înainte de acc.) 411

vocativ 446

zonă (intermediară) 446, (marginală) 446.

b) AUTORI și OPERE

Adamescu, G. 367; Agârbiceanu, Ion 383; Agavriloaei, Gh. 325; Akominatos, Niketas 100, 107, 159; Albrecht, Paul 24; Alecsandri, V. 18, 20, 40, 41, 45, 46, 48, 363, 399, 400; Alexandrescu, Gr. 34, 352, 649; Alexi, Teohari 17, 20, 21, 37; Anghel, D. 54; *Anonymus Caransebesiensis* 131; *Apocalipsul Sfântului Apostol Pavel* 219; Armeanu, C. 325; Asachi, G. 21; *Atlasul Linguistic al Franței* 396; *Atlasul Linguistic Român* 224, 226, 255–256, 372.

Bacinschi, I. 9, 10, 69, 113, 260, 261, 264, 274, 312–314; Bacmeister, E. 296; Baiculescu, G. 363; Băjenaru, Gr. 21; Bălcescu, N. 343–345, 353; Bally, Ch. 280, 287, 659; Balmuș, C. 310; Barac, I. 46, 341; Bărbulescu, I. 274; Barić 10; Bărnuțiu, S. 16, 341, 342; Bârsan, Zaharia 383; Bârseanu, A. 222; Bartels, A. 25, 49; Bartoli, M. 5, 215, 236, 240, 653; Basch, V. 38; Batizi, Andrei 222; Batteux 23; Battisti, C. 5; Baudelaire 368; Bengescu 360; Berescu, I. 383; Berneker 212, 379; Bertoldi 10; Betz, Louis 45, 46, 52; Bianu, I. 222, 296, 357, 358; Bilețchi, Dr. I. 337; Blaga, Lucian 360, 367, 382; Blair 316; Bloch, O. 244, 396; Bogdan, I. 647–648; Bogdan-Duică, G. 15–55, 324, 340–346, 353, 354, 364, 366; Bogrea, V. 12, 78, 88, 264, 274; Bojincă, Damaschin 344; Boliac, C. 346; Bolintineanu, D. 383; Bopp, Fr. 662; Botez, Demostene 47; Bran, Laurențiu 26; Brandes, G. 26, 28, 31, 41; Brătianu, I. C. 353; Bratu, I. 640; Bray, René 322; Bréal, M. 329, 662; Breazu, I. 15, 16, 381–383, 393, 394; Brentano, Fr. 26; Brugmann, H. 311; Brugmann, K. 246, 662; Brun, A. 447; Bruneau 396; Bucuța, Em. 122, 361; Budai-Deleanu, I. 324, 382; Bühler, K. 287, 447; Burlea, I. 303; Byck, I. 303, 347, 354; Byhan, A. 100, 238, 239.

©BCU CLUJ

Calderon de la Barca 45, 660; Caliani 153; Călinescu, G. 387; Candrea, I. A. 79, 122, 126, 157, 265, 286, 440, 649, 652; Cantemir, Dimitrie 93, 98, 100, 102, 103, 112, 118, 119; Capidan, Th. 9, 65, 75, 77, 80, 82, 86, 88, 90, 92, 107–109, 113, 117, 159, 212, 238, 242, 262, 296, 334–335, 347, 354; Caracostea, D. 9, 10, 387, 401; Caragiale, I. L. 19, 318, 324, 356, 362, 363, 385, 669; Caranica, I. 334–335; Cardaș, Gh. 30, 666; Carlyle 320; Carmen Sylva 8, 642; Carol II, Regele României 92, 372; Cartojan, N. 361; Cataramă, V. I. 329; *Catehismul Martian* 222; Caylus, Conte de 23; *Cercul linguistic dela Praga* 248–251; Chelaru, V. Gr. 325; Chendi, Il. 669; Ciuchi, E. 366; Cipariu, T. 95; Ciureanu, P. 325, 326; Clain, Samuil 324; *Codicele Marțian* 219, 223, 224; *Codicele Sturdzan* 220, 221, 224; *Codicele Todorescu* 219, 220, 223, 224; *Codicele Voronețean* 4; Codrescu, Th. 382; Conrad, M. G. 19; *Convorbiri Literare* 390; Coresi 160, 297; Coșbuc, G. 17, 25, 376, 385, 388, 394; Costachi, Veniamin 382; Cotruș, A. 651; Crăciun, I. 15; Crainic, Nichifor 385; Crețeanu, Gh. 321; *Cuvântul svântului Pavelŭ apostolŭ de eșirea sufletelorŭ* 219.

Damé 9; Darwin 353; Dauphiné 395; Dauzat, A. 329, 398; Delavrancea, B. Șt. 19, 20, 324, 385, 669; Delbrück, B. 308; Demetriescu, Anghel 355–357; Densusianu, Ar. 653; Densusianu, Ov. 4, 69, 77, 79, 84–86, 100–102, 109, 112, 113, 115, 263, 269, 273, 286, 289, 290, 294, 296, 313, 314, 332, 379, 404, 411, 440, 646–661; Deri, Max 51; Devaux, A. 395, 396; *Dicționarul etimologic romanic* 1, 5; *Dicționarul limbii române* 9; Diderot 23, 24; Diez, Fr. 1, 10; Dobrescu, V. Al. 325; Dosofteiu 131; Drăganu, N. 92, 131, 211, 213, 219, 223, 274, 374; Dragomir, Nicolae 152; Drouhet, Ch. 46, 52; Du Cange 10; Dumas 21; Dumitrescu, N. 367; Duraffour, A. 14, 396; Durand, Marguerite 380; Düringsfeld, Ida de 17; Dussert, A. 396; Dvoicenco, E. 346, 348, 350.

Edmont 396; Ehrhard, A. 24; Eliade, Mircea 346, 350–354; Eminescu, M. 17, 20, 31, 47, 54, 318, 352, 356, 362, 382, 385–391, 393, 394, 399, 400–402, 641–642, 645; Enzberg 152; Ernout-Meillet 216; Ettmeyer, K. 5.

Fechner 35; Feretić 333; Feuerbach 40, 320; Filipescu, T. 226; Folkierski, W. 24; *Fonologia* (1890) 2, 12, 13, 14; Fouché, P. 369; Friedwagner, M. 75, 119.

Galaction, Gala 385; Gamillscheg, E. 10, 217, 273, 274–286, 292, 296, 301, 308, 311, 313, 379, 380, 395, 409, 447; Gardette, P. 396; Gartner, Th. 89, 296; Gaster, M. 98, 100, 363; Gavazzi, A. 333; Găzdaru, D. 273, 282, 284, 288, 292, 293, 296, 312, 313; Georgescu-Tistu, N. 243; Ghenadie II (anul morții 1640) 223; Gherasim, V. 115; Gherea, I. C. D. 28, 31, 38, 40, 43, 388, 389; Gherghel, Ion 365–367; Ghiacioiu, V. 362; Ghica, I. 317; Gilliéron 396, 653, 655, 656, 658; Giuglea, G. 92, 99, 114, 131, 378, 379, 411; Giurescu, C. C. 373; Goethe 17, 42, 43, 320, 365–367, 401; Goga, Aurelia 640; Goga, Oct. 376, 394, 639–645; Gogol 349; Golescu, A. G. 346; Golescu, Dinicu 322; Gombocz, Z. 211; Gottsched 22; Grămadă, I. 9, 10; *Gramatica italiană* (1890) 2; *Gra-*

©BCU CLUJ

matica limbilor romanice 1, 4; Grandgent, C. H. 75, 278; Grasserie, R. De la 288; Graur, A. 89, 273, 284, 285, 287, 288, 291, 298, 302, 304–312, 314, 325–328; Grigorescu, N. 385; Gröber 5; Groot, A. W. 89; Grucker, E. 23; Guillaume, G. 287, 304, 305; Guyau 32.

Haret, Spiru 385; Hartl 8; Hașdeu, Al. 349; Hașdeu, B. P. 45, 98–100, 102, 157, 212, 219, 221, 222, 273, 296, 321, 346–355, 646–647; Hasdeu, Iulia 391; Haust 396; Havers, W. 311; Havránek, B 218; Hegel 34–39, 320; Heliade-Rădulescu, I. 18, 94, 315–317, 353; Heltai, G. 222; Hense 320; Herbart 319–320; Herder 31; Herzog, Eug. 5, 115–116, 149; Hirt 662; Hodoș, Nerva 357; Hoitsy, Paul 16; Hugo, V. 368, 641; Hunt 324.

Ibrăileanu, G. 28, 323, 324, 388, 390, 391, 667; Ieșan, I. 226; *Intrebarea creștinească* 221, 222, 224; *Introducere în studiul limbilor romanice* 5; Ionescu-Sachelarie, Lelia 366; Ionescu, Tache 385; Iordan, I. 13, 75, 107, 269–271, 325, 380, 659; Iorga, N. 158, 219, 223, 224, 385, 656, 658; Iosif, St. O. 385; Iroaie, P. 330–334; Ivănescu, G. 88; Ive, Antonio 666.

Jaberg, K. 14, 433, 436, 437, 446, 653; Jakobson, R. 251, 367; Jokl, N. 10; Jud, J. 653.

Kalepky, Th. 269; Kant 320; Karadžić, V. S. 226; Kautsky, K. 36; Kickers 662; Kiriac 385; Kisch, G. 664–666; Kluge 665; Kogălniceanu, M. 18; Kremnitz, Mite 318; Kriaras, M. 218; Krug 16.

Labry 323; Lacea, C. 92, 102; Lacombe, P. 33, 45; Lafontaine 368; Lambrior, Al. 95, 96, 107, 110, 113, 115, 116, 149; Lange-Kowal, Dr. von 395; Lapedatu, Al. 16, 646; Lapedatu, I. Al. 383; *Latină vulgară* 5; Lavallée, F. 395; Lawrowski 349; Lazăr, Gh. 46, 341, 342, 366; Legouvé 21; Lehmann, R. 30, 50, 51; *Le rapport d'ordinaux et de cardinaux dans les expressions de la date dans les langues romanes* 314; Lerch, E. 269; Lermontov 349; Lessing 22–26, 42, 319–321; Liuba 212; Locusteanu, P. 666; Lombard, Alf. 57–59, 72, 409; Lorenz, Ottokar 15; Lorm, Hieronymus 25; Lovinescu, E. 38, 324; *Luceafărul* 401; Lumtzer, V. 211; Lupaș, I. 153; Lyer, St. 257–273.

Macrea, D. 228, 244; Mahrholz, Werner 19, 30; Maior, Petru 93, 324; Maiorescu, I. 237; Maiorescu, Titu 9, 18, 20, 21, 24, 25, 27–31, 35, 40, 47, 50, 53, 54, 317–321, 355, 361, 366, 385, 647; Mallarmé 368; Manliu 28, 43; Manuila, S. 336; *Manuscris apocrif religios ardelean sec. XV-lea?* 219; *Manuscrisul N. Iorga* 220; Marian, Liviu 353; Marienescu, At. 383; Márki 364; Marmeliuc, D. 9, 10; Marmontel 22, 316; Marouzeau, J. 251; Măruță, T. D. 362; Matsubara, H. 292; Marx, K. 36; Maver 10; Mazilu, D. R. 222, 401; Mehedinți, S. 30, 49, 318; Meillet, A. 65, 214, 248, 656, 661–664; Melich, I. 211; Menéndez Pidal, R. 655, 658; Menzerath, P. 61; Mera, I. T. 383; Merimée 21; Meringer 662; Merlo, Cl. 435; Metlinschi 349; Meyer Konrad Ferdinand 2;

©BCU CLUJ

Meyer-Förster, W. 660; Meyer-Lübke, W. 1–14, 75, 79, 103–106, 110, 116, 118, 145, 147, 149, 217, 243, 246, 256, 260, 265, 266, 291, 435, 655; Mičetić 666; Michelet 349; Michov, D. 273; Mickiewicz, A. 640; Mihăileanu 108; Miklosich, Fr. 96–99, 245, 399, 666; Millardet 396; Minor 42; Mladenov, St. 66; Molière 42; Morariu, L. 297, 302, 331, 334; Moroianu, G. 661; Mukařovský, Jan 367; Munteanu, B. 448; Murărașu, D. 354, 400; Mureșanu, Andrei 29, 324; Murgu, Eftimie 340–346; Mussafia, A. 4; Musset, A. 368; *Muzeul Limbii Române* 212, 372.

Nădejde, I. 48; Naum, A. 19, 32; Negri, Ada 639; Negruzzi, C. 94, 362, 383; Negruzzi, I. 21, 40; Neș, Teodor 363–365; Nicoleanu, N. 43; Nicolescu, G. C. 322–324; Nietzsche, Fr. 643; Nistor, I. 10, 152; Norrőn, Nygaard 303; Novalis 353.

Odobescu, Al. 321, 383; Olsen, H. 267, 270, 271, 273, 303, 306, 315, 448; Onciul, D. 97, 98, 100; Oprișan, I. Gr. 384–386; Orr, John 380.

Păcățean 20; Păltănea, P. 650; Pamfile, T. 212; Pann, Anton 363; Papadima, Ov. 355–357; Papahagi, T. 74, 86, 159, 286, 289, 296; Paris, Gaston 5, 7, 256, 647; Pârvan, V. 9, 12; Pașca, Șt. 397, 448; Pascu, G. 215; Pătrășcanu, D. D. 668–669; Paul, Jean 42, 43, 320; Paul, R. I. 263, 273, 307; Paulian, M. 362; Pernot, Hubert 110, 149; Petauer 153; Petőfi 17; Petrașcu, N. 389; Petrovici, E. 73, 92, 232, 274, 448, 653; Philippide, Al. 85, 99, 100, 107, 273, 282, 296, 648; Pallak, H. W. 303, 308; Pop, Sever 74, 91, 92, 119, 122, 152, 157, 373, 403, 653; popa Dobre 223; popa Toma 223; Popescu-Telega, Al. 647; Popovici, D. 315–317; Popovici, Iosif 4, 57, 58, 62, 113, 282, 333; Popovici, Sava 640; Popovici-Bănățeanu, I. 383; Popp, Gavril 341; Popp, Mara N. 152–153; Portius, Simon 3; Preda, L. 414; *preoți dela biserica Sfântului Nicolae din Șcheii Brașovului* 223; Procopovici, Al. 58, 116–118, 149, 159, 274; Proudhon 36; Pușcariu, Sextil 16, 46, 55, 57–59, 63, 64, 67, 69, 71–73, 78–80, 82, 84–86, 88, 90–92, 102, 103, 113, 114, 118, 131, 146, 159, 160, 215, 222, 236–257, 263, 270, 271, 273, 274, 278, 282, 283, 285–305, 308, 311–314, 372–374, 378, 393, 394, 403, 653; Pușchin 349.

Racine, J. 368; Rădulescu-Motru, C. 646; Rădulescu-Pogoneanu, I. 317, 321; Rally (soții) 360; Ranke 15, 41, 46; Ranta-Buticescu, V. 383; Rarincescu, Mariana 361–362; Rașcu, I. M. 399–400; Rebreanu, Liviu 382–383; Richter, Elise 5, 244, 257; Ringenson, Karin 314; Ritter 329; Rocheblave, Samuel 23; Rohlfs, G. 244, 257; Roman, Alex. 365; Roman, Const. 346; *România Jună* 9; Rőnsch 279; Roșca, D. D. 35; Rosetti, Al. 57–59, 62, 66, 67, 73, 89, 110–116, 149, 157, 222, 223, 285, 296, 298, 313, 399, 448; Rousselot 110; *Rumänisch, Romanisch, Albanesisch* 10; *Rumänisch und Romanisch* 12; Russo, Alecu 346.

Sacerdoțeanu, A. 339–340; Sadoveanu, M. 669; Șăineanu, Lazar 98, 100, 328; Salvioni, E. 264; Șandru, D. 131; Sandfeld, Kr. 218, 267, 270, 271, 273, 289, 306, 315, 448; Saussure, F. de 248–249, 659, 662; Sava, A. V. 158; Savigny 16; Sbiera, I. G. 5, 222; Scheletti 366; Scherer, W. 23, 24, 30–32; Schiller

©BCU CLUJ

42–43; Schleicher 661; Schmidt, Erich 23–24; Schmidt, G. O. 22; Schopenhauer 24, 34–36, 40, 320; Schuchardt, H. 14, 256; Schullerus, A. 222–223; Schürr, Fr. 10; Scorpan, Gr. 386–393; *scrisoarea boierului Neacșu* 394; Scrob, Carol 367; Șeicaru, P. 646; Șerboianu 230, 327; Shakespeare 42, 51; Sihleanu, Al. 42; Silași, Gr. 383; Simonescu, Dan 357–358; Șincai, Gh. 55; Skok, P. 5; Slavici, I. 318, 376, 382–383, 641, 642; Someșan Laurian 153; Spencer 353; Speranția, Th. D. 652; Spitzer, L. 10, 14, 269, 270, 442; Stamati, C. 44–45; Stampa, Ranato Agostino 442; Steklow, G. 323; Stere, C. 323; Sthoenescu, Th. M. 366; Streller 260; Sturdza, D. A. 367; Suciu, Lucreția 22, 26; Sulică, C. 222; Sulica, Dr. Szilárd 223; Sulică, N. 222–223; *Sufixele diminutive* 4; Suru, Miron 358–361.

Tagliavini, C. 274, 304, 306; Taine, H. 26–36, 41, 44, 45, 47, 356; *Tâlcovenia evangheliei dela județ* 224; Tăslăuanu, Oct. C. 669; Terracher 396; Terracini, B. A. 91; Texte, Joseph 45, 52; Theodorescu, B. 354; *Thesaurus linguae latinae* 10; Thomas, A. 9; Tiktin, H. 4, 85, 218, 263, 264, 269, 273, 296, 440; *Timpul* (ziar) 400; Tobler, A. 14, 647; Tőkölyi, Sava 344; Tolstoi 349; Topârceanu, G. 666–669,; Torouțiu, I. E. 21, 30, 318; Trager, G. L. 310; Troubetzkoy, N. 250; Tudor diac 223; Turgheniev, I. 349.

Văcărescu, I. 45; Vaillant, A. 65, 214; Valjavec, J. 238; Vâlsan, G. 131; Vârnav-Liteanu, G. 40, 41; Vasiliu, Al. 325–329; Vendryes, J. 218, 367, 368; Verlaine 368; Vianu, T. 35; Vico 316, 317, 353; Vidocq 381; Vischer 320; Vlădescu, M. 8; Vlahuță, Al. 20, 356, 383–393; Voiculescu, V. 385; Vossler, K. 656, 659, 660; Vulcan, Iosif 25.

Wagner, G. Fr. 36; Wagner, R. 19; Wartburg, von 14, 217, 447; Wedkiewicz, St. 10; Weigand, G. 4. 64, 106, 115, 119, 122, 126, 127, 130, 132, 133, 135, 136, 138, 139, 149, 157, 159, 226, 228, 245, 256, 260, 296, 312; Weiss, A. 668; Wolff, Max I. 51.

Xenopol, A. D. 97.

Zamfirescu, D. 20, 322, 356, 361, 362; Zanardelli, Tito 330; Zauner, A. 5, 69, 75, 114, 115; Zernin 349; Zola, E. 19.

c) CUVINTE

albaneze

gë 589; pregatis 473; sholl 521; të 589; vjedhullë 108.

alte limbi

akka, sanscr. 664, alla, sanscr. 664, amba, sanscr. 664, *atta, indo-europ. 664; boroyan, cum.-pecen. 471; gasihts, gepid 217, *Germidege, trac 518; inn (hinn), scand. și v. island 304.

©BCU CLUJ

germane

Alt, săs. 374; Bisiok, săs. 503, Bräutigam 474; Freier 472, Frühling 368; Herrgottschäegeltscher, săs. 503; Lenz 368; tausend 240; Thorp 473.

greceşti

Angelos 516, *ὐπείκασα* 107, *Ἀρίσταρχος*, ngr. şi vgr. 472, *ἄττα* 664; *Βαρβόβι* 471; kanadi, ţaconic 97, karadi ţaconic 97, kinu, ţaconic 97, kungi, ţaconic 97, *κῶς* (< *πῶς*), ionic 93; *μαμαλίκα* 471; *νά* 589, *νωώτ* 471; orjinja, ţaconic 97, *ὅτι* 589; *ῥόπαλον* (*τὸ* ~) 471; *Τζιντζιλούκης* 100, 107, 159, *τζουβάλι*, ngr. demot. 472; **χλαδάρι* 472.

latine

ad(illum) 291, advocatiae 479, aevum 474, afflare 217, *agurare 464, Alutum 374, Andreas 399, aquilus 471, atta 664;

*balatrare 470, balatro 470;

*calvia 442, cambarus 435, *cap(a) 378, capĕre 378, castigare 216, *cocculum 441, coccum 440, *cucullius 440, *cucuta 464;

dolus 659, duxi 477;

esse 588;

faedus 99, fariolus 99;

gibba 473, grillotalpa 434, *ğumba 473;

haedus 99, hariolus 99;

ilex 442, ille 274, ĭlli 291, illo 291, 295, illum (>al) 294, 295, (ad-) 295, ipso (cum ~) 294, ipsum (ad ~) 294;

*obaquilus 471;

pater 664, pecorarius 501, pinna 517, planxi 477, *ploia 464, *plovia 464, pons 377, pupilla 443;

quia 589;

*rabidare 473, *rigdicare 473, rigdus 473, rigidus 473, rotunda (piscina ~) 519, ruga 377;

sarica 473, scamnum 255, scultetiae 479, secare 471, serica 473, si 472, 588, sĭccare 471, sirica 473, sit 588, 589, solitatem 659, 660, stellatus 472, *stelleus 472, subaquilus 471;

troppus (mediev.) 473;

vadere 505, *verucata 440, *volere 505, *volet 505.

romanice

aggio, it. 97, apprŏcciare, it. 97, aprochar, prov. 97, approcher, fr. 97; barile, it. 238, biviad, it. dial. 333; cajado, port. 379, camjar, prov. 97, caparra,

©BCU CLUJ

span. 378, 379; catreda, ven. 241, cay, gasc. 378, 379, cayado, span. 379, changer, fr. 97, chiangere, it. 107, chiantu, it. 97, chinela, it. 93, correndo, it. şi port. 266, corriendo, span. 266, corrent, cat. 266, corrent, prov. 266, courant, fr. 266; délicieux, fr. 368, djœ̄vdya, retor. 97; eau, fr. 368, edya, retor. 97, faire (une pièce à quelqu'un), fr. 328, faloto, triest. 240, fχiore, it. 97, fondre, fr. 328; harmonieux, fr. 368; χjore, it. 97; jambon, fr. 328, judacer, fr. 328, judas, fr. 328, judasserie, fr. 328; korando, ven. 266, kurennu, sic. 266, kurind, friul. 266, kyoppo, it. 106; lampion, fr. 328, lanterne, fr. 328, Louis, fr. 368, luis d'or, fr. 328; materielle, fr. 328; niña, span. 427, noce, it. 240; onde, fr. 368, ourser fr. 328; papa, fr. 664, pĭ, fr. 396, pianella, it. 93, pieux, fr. 368, plœ̄vdya, retor. 97, polenta, it. 473, pont, fr. 377, psẹ́eye, fr. 396, psẹ́ra, fr. 396, p.ẹ́ra, fr. 397, psĭ, fr. 396, pyĕcè, fr. 396, pyèrè, fr. 396; rabdya, retor. 97, rage, fr. 97, raǵǵa, it. 97, rue, fr. 377; saccio, it. 97, sache (que je), fr. 97, sapcha, prov. 97, sáptχa, retor. 97, satχa, retor. 97, suadade, port. 659-660, se, romanic. 588, 589, sentire, it. 241, silencieux, fr. 368, singe, fr. 328, singesse, fr. 328, soledad, span. 660, šori, it. 97, šuri, it. 97; tomber (sur un bec de gaz), fr. 327, trompe 328; vache (à lait), fr. 329, violet, fr. 368, violon, fr. 368, vol (au bonjour), fr. 328.

românești

a (= iar) 235, åbo, istr. 237, aborăsc 410, absolva 504, absolvi 504, Abunei (Vasile) 338, acăsca 410, acătare 88, acest(a) 472, Achiriloaie (Vasile) 339, acoperi 504, (a)coperitul 420, adânsul 289, 294, Adascălului (Ilie) 338, adins 289, ad-însul 294, adăuge (-gi, -ga) 504, adunari 246, adunări 246, 375, afla (a) 218, aflu 219, afrec 410, Agafiță (Gheorghe) 339, ai (plur. lui an) 229, 236, aici 79, aier, istr. 237, Ailerui 499, airi 78, aiu 373, 374, aiure 265, aiuri 78, 264, 472, aiurile (a) 264, aiurist 327, ak'icăsescu, arom. 107, al 295, 302, 588, ăl', istr. 332, ala-bala 472, aláiteeri 232, albătură 420, albeț 420, albg'ină 117, albi 119, 132, 143, 145, 146, 151, 157, albină 119, 120, 132, 143, 145, 146, 151, 157, al'bíra, istr. 237, albu 229, albuș 327, albyină 157, aldan 470, alde 299, al-de 278, ale 302, alean (în ~) 264, aleanul (în s. de ~) 264, alegându (~ mine) 267, Aleluia 499, alenușagu (ungurism) 468, Alexandroaie 338, Alexandroaie (Gheorghe) 338, Algeorge 295, alg'i 115, 117, alg'i, arom. 107, alg'ină, arom. 107, ali 291, 293, 295, 302, alik'escu, arom. 107, Alistar 472, alor 293, 302, Alt 374, altăciune 87 ș. u., altoi 327, alu 291, 293, 295, 302, alui 293, 302, aluniș 517, amănå't, istr. 237, amar 473, Amaradia 516, amburți, arom. 408, amerit 442, amiadzădz 157, amiaz 119, amiazi 144, 147, 149, 154, aminos 120, 136, 144, 147, amiroană 473, amiros 120, 136, 144, 147, amirosi 410, amorțește 430, amzăști 232, ăńcl'ide, istr. 240, Ancuța (Dumitru) 339, Andreiu 399, Andrioaia (Vasile) 339, Anei (Gheorghe a ~) 338, ănfașẹi, istr. 249, Aniț oiu 339, ănkl'ide, istr. 113, anțerț 259, Anton Babei 338, Antonu (l) Babei 338, ăntre, istr. 240, ăntréγ, istr. 238, anumńit 115, 117, aoare (a) 79, 80, aoarea 79, aorea 79, apă 116, apar 464, aparå' istr. 237, apărătuș 434, apasâ (s- ~) 235, apes 235, apipăi 410, apoi, istr. 237, apropii 157, aravdu, arom. 473, arcer 442, arde (a) 327, 472, arfimandrit 102,

©BCU CLUJ

argea 657, arie, istr. 240, arină 373, aripi 119, 120, 127, 128, 143, 145, 146, 157, Arpadia 516, arsoare 420, Arșița 516, Arsura 516, Artan 516, arugă, arom. 377, aruncă-lă-i 503, aruncă-lă-ți 503, arzime 420, arzoaică 327, arzoaie (damă ~) 327, arzoiu 327, așa 471, asâmt 410, asemene 264, asemenele(a) 264, asemeni 264, asemenile(a) 264, așijderi 264, așijderile(a) 264, âsiriță, istr. 237, âsiru, istr. 237, ask'idă 117, ask'idâ 115, asudoare 410, asughiț 410, âta (că ~ zi), istr. 241, ată-mea, arom. 664, Atanasiu 314, ată-ta, arom. 664, attă, arom. 664, atunâ 232, atunci 79, atuncinea 421, aude 504, aundíie 232, aunerete 421, aur 479, aúút 231, aúúturi 231, auzi 472, 504, avânda-lui, arom. 266, avdzânda, arom. 261, avea (a) 505, âveşti, istr. 239, awdu, istr. 241, azdruna 434.

baeder 472, bageac 471, bageacă 471, baider 472, baier 379, 411, Balea 339, baligă 439, Bancu 339, Banculea 339, bancuri 327, Bândoc 474, Banea 339, Banișor 517, Băragan 471, Bărăgan 471, barancă 471, bărăta 470, barbă 431, 443, bărbil 422, bărbios 419, bărbiri 422, barila, istr. 238, baroki 233, bărșe, istr. 65, Bârșești 516, Basarab 478, Băsărabă 478, bașca 328, băşcălie (a lua în ~) 328, Baszaraba 518, batără (o să ~) 504, bătîrn 231, batiță 422, bătutără (ei au ~) 504, beală 409, beč 657, bedearcă 471, Belareca 225, belciug 328, beleg 234, Beligrad 225, beregată 431, 440, bereguș 434, beșęda, istr. 239, bg'etu 115, bgine 100, bg'ine 117, bg'ini 115, bibilicit 419, bibol 119, 131, 143, 146, 148, 157, biciclist 327, biciu 119, 131, 132, 143, 145, 146, bihol 119, 131, 143, 146, 148, bindisi 472, bine 118, 119, 133, 146, bîrbęče, istr. 238, biștari 327, Bistrița 374, bivęit 333, bivol 119, 131, 143, 146, 148, 154, bîzăesc 215, blalț 409, blană 229, blândă 423, 426, bl'erâ, istr. 103, boacănă 471, boambă 472, boboașă 441, bobric 443, bobrinchi 425, Boiau 516, bolboașă 441, bolnâz 115, borbeaști 231, bordei 657, borjoci 432, boșolcă 422, boștur 472, bour 474, 479, Boziul 516, brăcinarul (sufletului) 427, brânză 657, (~ la ochi) 427, breabăn 470, brecu, istr. 238, broiuri 231, brslân, istr. 239, brută 441, bubiță 430, bucă 432, bucata (a-i face ~) 328, bucva, istr. 239, budalău 474, buhur 419, buiede 472, bunghi 500, Bunica (Constantin) 339, bunlu 427, bureșos 419, buricu (a lu și a l(l)u zazitului) 231, 235, burtâ 226, burtă 227, 432, 445, buș 443, busuioc 503, Butan(ului) 516, byet 157, byine 157.

ca 589, cădea (a ~ pe bec) 327, Cadoare, istr. 238, caier 378, 379, 411, cajiprîst 235, calamândră 438, călămâzdră 439, călare 84, călcănda, istr. 261, calealui (a ~) 262, calendroiu 472, Călugăra 517, Călugărițoiu 339, căluș 427, câmpâne, istr. 238, campoáńe, istr. 238, când 116, cânepișteriță 436, cânta (a se) 428, cânta (eu ~) 375, cântăm 375, cântără (ei ~) 504, cântăre (să ~) 504, cântauără (ei ~) 504, căpta 114, ćâptir, istr. 113, ĉâptir, istr. 103, 146, căpușă 378, 379, caraiman 326, Caraiman 516, caramangială 326, Caravan 516, Cărăvan 516, cârcel 378, care 116, cârjan 516, cărnuri 375, Carolea 339, carte și arom. 238, cartii 236, cartiię 231, căs 236, casa (sufletului) 427, căscălesc 420, căscăresc 420, căscărezgat 420, casî 475, Caşin 516, câștig 219, câștiga (a) 216, căşuna 291, cat 443, cățel 427, čatră 107, catrida, istr. 241, cătun 657, ceară 445, cearșaf 327, ceas 428, ceață 439, čer, istr. 238, čerbiče, istr. 238, cerbie 425, cerbyice 157, cerga 473, ceteră 373, cevai 421, chebe 442, cheia gurii 431, chel 445, chelbos

©BCU CLUJ

445, chelteu 474, cheltuesc 214, cheltui 216, chepcel 114, chept 98, chept, megl. 108, cheptene 98, chesc 158, chescu 112, chezăș(u)i 332, chezășului 332, chezișu 112, 158, chiag 648, chică 430, 431, chichinda 499, chichiriță 378, chiciorăle 158, chičiorele 112, chieptine 93, chieptu 93, chifterița 437, 438, (coana și cocoana ~) 437, chilaba 500, chilimandros 500, chiloman 500, chilos 431, Chiojdeni 516, chior 445, chiose 471, Chirică 339, Chirică (Ion) 339, Chiriloaie (Dumitru A. ~) 339, Chiru 339, chisc 158, Chischilău 516, chiscu 112, chițăesc 215, chitcăit 472, christuš 478, ciacâie 471, ciachie 471, ciangău 480, cib 230, čibulica 233, ĉibulița 233, cic-cea 472, Ciccilianici 522, Ciccirilli 522, čičer, istr. 238, Cicerani 522, Ciceri 522, Ciceria 520, Ciceroni 522, Cici 522, Ciciliani 522, Ciciriani 522, čičoru, arom. 107, cimoc 434, cindre 264, cindrică 264, cindură 264, cingel 434, cinism 589, cioban 373, 404, 405, ciocănesc 215, Ciocheșina 225, ciotu 427, Ciribiri 522, ciumog 434, ciungar 230, ciupesc 445, clădăr 472, clăbuciul 516, clapă 408, cleiu 445, cleoapă 408, clieri 408, clipă 408, clobot 206, cloboti 206, clopoțel 427, cnejie 498, coadă 427, coapsă 426, coapse 477, cobat 210, cobiliță 229, coc 440, 441, cocoașă 441, cocoloș 441, cocoș 441, cocoșat 432, cocoșură, arom. 441, coiobe 422, Cojanu 517, cojoaică 498, Ĉọkịșîna 225, colăci 206, colbot 206, colbotă 206, colboti 206, colcăci (?) 206, colẹbiță 229, coliebița 231, coloboti 206, coloboți 206, colodarcă 207, colotan 207, colotancă 207, colotău 207, coloti 207, colovozuri 232, coltuc 472, comanda 332, comăndălui 332, Comani 516, comur 208, Condor 399, conopârcă 438, conopizdă 437, conoșerpe 437, contoman 208, copciolog (ungurism) 208, copĭil 157, copil 119, 120, 127, 143, 145, 147, copleșit 439, copos 409, 445, copoșază 419, coptătură 421, corăselniță 438, corby 157, corgănì 472, coritari 225, Cornul (lui Sas) 286, corochelniță 437, coropidă 437, coropilniță 438, coroșcherniță 437, corp 428, corvadă 474, ćos 233, ćosau̯ 233, coșcov 472, Cosma 473, Cosmă (Dămin, d'amin, de vin) 473, costa, istr. 238, coșteiu 473, Costelbă 473, Coster 473, cot 474, cotătoare 373, 374, coti 332, cotili 332, cotropi 473, cotropișniță 438, cozo̯å'r, istr. 238, Crainimăt 517, crancân 472, Crângu (lui bot) 286, crape 231, crapilie 231, 236, cråste, istr. 241, crburi, istr. 238, creier 430, 443, 474, crepå, istr. 238, cresila, istr. 239, creștere 440, creștet 440, cricnesc 215, Criș 479, crofni 234, crohmală 474, cruciș (în ~) 264, crucișul (în ~) 264, crud 476, cruji 476, cruna, istr. 238, cruzi 476, cucavița, istr. 238, Cuciur-Mare 517, Cuciur-Mic 517, cucoiu 441, cucovița, istr. 238, cucuiat 441, cucuiu 440, cucurat 441, cujbi 328, cuminecătură 373, 374, cumnåta, istr. 238, cumnată (-to, -său) 87 ș. u., cumpleșniță 438, cunâsul 294, cun-îsul 294, cunoștinte 258, cununa 472, cunună 472, cu̯oče, istr. 238, cuolomândră 438, cura 504, curând 265, 269, 271, curcubuluiat 419, curecher 435, curechiu 373, 374, curund 265, 266, curupișniță 437, curvăroiu 421, curvoiu 421, cușcubeta 425, cușcuș 471, custiriță 437, cutarete 421, cute 373–375, cutẹza 239, cutropi 473, 479, cuvânt 433, cuwetu, istr. 238, čwîrčîc, istr. 239.

dâ 226, dă 227, 228, dacă 472, dadă 472, dăm 375, damă 472, Damian 473, dânsul 248, 294, (a ~) 294, de 228, 588, de-a-binele(a) 264, deadins (mai ~) 280 [illegible] (lui frate) 286, de̯ateră 229, dec 255, dečco istr., 240, degera (a) 430,

©BCU CLUJ

desameți 422, descălecătoare 95, desg'inat 104, desmeți 422, deșt 432, diba 442, dibaci 470, diblă 425, diblari 225, dibui 470, dichiu 470, din 588, dingă 500, dîngă 500, díreapta 229, 234, doar 472, Dobrei (Nae al ~) 338, Dobrescu 398, Dobroiu 398, Dochiț (Const.) 339, doctor 398, doctorie 428, doftor 398, doftorie 428, domareța, istr. 239, domn 116, domnișoară 326, dor 659, dorńi 115, 117, Dorobeți 516, doru 407, dosu mînîi 229, 231, 235, Doŭănișci 225, Dracu (Vlad al lui ~) 338, Draculea (Vlad) 338, drag 84, Dragolea 339, drăgostiță 418, 430, Drin 225, duceți-vă 302, duce-ți-vă 503, duceți-vă-ți 503, duce-v'ați 504, duce-vă-ți 302, 503, 504, ducl'ă, istr. 240, ducl'ât, istr. 239, duhnesc 215, dulțeame, arom. 423, Dunăre 479, dupac 472, duse 477, dvaișět și doi, istr. 239.

ei 293, era (eu ~) 375, Ermil 399, Eufrosina 398, Eughenie 398, ev 474.

fâițno, istr. 241, falcă 431, 443, falŭot, istr. 240, Fântâna 516, fante 471, farmec 474, fata fecioară 239, față 405, fațe 473, Fechil 102, fecioriță 427, felălet (ungurism) 468, felin 469, felinar 328, feliort 468, fer 105, feșteli 472, Fetchiel 102, fețe 473, fętina, țeliță, istr. 239, fetița (din vedere, ~ ochiului) 427, fh'er 106, fi (a) 120, 139, 140, 144, 505, ficat 443, ficatu-l albu 232, ficlene 102, fier 118, 120, 137, 139, 144, 149, 154, fierăstău 120, 139, 144, fierăstrău 120, 139, 144, fierbânt 421, fierbe 120, 139, 144, 149, 154, fierbinte 258, fierbințeală 420, fiere 120, 139, 144, 149, 154, 443, fierie 471, fiindcă 267, filfison 472, fin 120, 139, 140, fiori 120, 140, 144, firez 120, 139, 144, firisău 120, 139, 144, fk'ăr 138, fk'er 105, fk'erbe 105, fk'ere 105, flămând 269, 271, fleanță 472, fle(a)ură 472, fleoancă 472, fleoarcă 472, fleoarță 472, fl'er, istr. 103, fleștenic 472, fleștură 472, flimfuruș 434, Florescu 398, Floroiu 398, fo 226, 227, 230, foale 432, 445, foame 474, foamete 474, focărie 420, foglăluitŭ (ungurism) 468, fome, istr. 239, forfecar 436, forfecari 435, foșnesc 215, foștomoc 434, fragi 375, fraier 472, frâmbie 119, 130, 143, 407, frâmseațe 88, frâmte 88, frândză 88, frâne 427, frâneață 420, 427, frânghie 119, 130, 143, frica, istr. 239, fripse 477, fro 227, frun 227, frunte 428, fruntiįe 231, frunza, istr. 239, ft'ăr 138, ft'er 106, 114, fŭ 230, fuγa, istr. 239, fulgerături 428, fulz ăl ivescă 230, fun 226, 227, furișel 434, furmiga, istr. 239, fusândură 264.

găbăși 472, găbji 472, găbși 472, gagio 230, găimat 428, Galaction 398, Galaftion 398, gâltan 431, gâlter 425, gâmfat 407, gândac 436, gârgăloț 431, gârjob 425, gârnișor 427, γârta, istr. 238, găsesc 219, găsi (a) 217, ģaspi, arom. 107, gât 444, găvălia 425, gaza 230, găzdălui 332, găzdui 332, geamandură 471, geana 230, g'etu 115, ghebos 432, Ghelința 516, Gheorghiu 314, ghimpe 430, ghine 94, ghioci 471, gia 230, giau 230, gie 112, gine 99, 112, g'ine 93, 117, 118, γine 95, gingel 434, g'ini 115, γinul 95, giol 521, giolgiu 210, gîrîįi 232, g'işin 106 g'ispar, arom. 107, giu 230, giulgiu 210, giumbă, arom. 473, gl'ag 648, gl'âța, istr. 239, glava, istr. 238, gl'ermu, istr. 103, glican 431, glicănuș 434, γl'indura, istr. 239, gnel 94, gnie 94, goană 216, Goceşti 516, gogoașă 441, Gogoiu 398, gol 430, golopișteriță 437, golopistriță 437, golumbi 119, 133, 143, 145, 146, 148, gonochiștiriță 437, Gorjan 516, goropelniță 438, goropléașniță 438, grabg'i 115, 117, Grămoiu 398, grapă 378, grăpiță 378, grăpiton 378, grăuncior 430, γrč, istr. 239, Grecu 517, greg, istr. 239, greier 474, gresie 373, gr[illegible] (eu ~)

©BCU CLUJ

290, gripcă 470, grochi 112, 158, gropanâ 234, gropen 234, grumaz 426, 444, 445, grupâşniţă 437, guanâ 235, gură 471, (~ lu calmaşîi) 229, 231, guraliv 471, 472, gurbet 225, gurbeţ 225, gurbeţaşti 225, gurkia(ă)şti 234, guşă 444, 445, gusta 332, gustări 332, guşter 427, gutupa 232.

hădărag 208, hade 471, hadi 471, Hâga Porcului 516, haide 471, halaripu 500, haraiman 500, harbur, istr. 237, Hăulişca 517, her 95, h'er 105, 118, herbu 95, heru 95, hiară 95, hiera 94, hieru 94, hiliu 94, himu 94, h'ir, arom. 107, h'irar, arom. 107, hire 95, hiru 94, 95, hitlean 224, hitlenşug 224, hităt lean 224, hităt lenşig 224, hladnic 472, hodorog 208, holomâzdră 438, hop 471, hopala 471, hotar 473, hotozbir 471, Hrejde 517, hulubi 119, 133, 143, 145, 146, 148, humănic, arom. 65, Hunia 516, Hunia-Lungă 516.

iadeş 471, Ianata, arom. 525, iandza va ti măcă, arom. 212, Ianotaranl'i, arom. 525, iârva, istr. 239, iâsca, istr. 239, iaste, istr. 333, iâste, istr. 333, iaşti 236, ţaşti 232, ţaştţ 228, iată-lă-i 503, iavaş 471, iavaš 471, ibyit 157, iepar 472, ier, megl. 108, ierb, megl. 108, iesc 232, ieştem 232, ieşti 232, iezer, istr. 240, iiţăl, megl. 108, iiu, megl. 108, Iliescu 398, Ilioiu 398, îmbe 407, împărătuş 434, împeretuş 434, împicioroga (a se ~) 211, împregiur 264, împrejur 264, împrejurele 264, împrejurul 264, în 472, înadins 289, încet 290, încheutora 114, încinteală 420, încoaci 79, îndeleate 229, Indrea 398, ine 112, înfior 140, înfiorat 144, înfipse 477, înfocăciune 420, îngheţa (a) 430, inigel 434, inigociu 434, înk'eptora 114, înlăuntru 264, înlăuntrul 264, îns 289, înspiinat 157, înţepeneşte 430, înţesa 472, înţesta 472, înţestat 472, învia 504, înzdrăveni 498, iortoman 471, ipocrizie 589, Ipoteşti 517, ir, megl. 108, Ireşti 517, isa 235, isk'iti 104, istirit 235, Iştoc 399, iudă 328, iudalâc 328, ţudikeţi, istr. 240, izână 213, izăni (a) 213, izânit 213, izvreti 498.

jâifa, istr. 241, jâjet, istr. 239, jamboane 328, jărui 473, jăruitorul 473, jaşcău 210, jaste, istr. 333, jebruică 209, Jechel 102, jema, istr. 241, jetui (a se) 209, jevruică 209, jglavacu 234, jib 209, jiganie 473, jilfă 210, jimb 473, jimbat 473, Jivan(ului) 516, jmâc 209, jmoc 434, joaie 210, jofă 210, jolfă 210, jolj 210, jolomâzdră 438, joştări(a) 210, jubră 210, jufă 210, julfă 210, juna, istr. 241, june 373, junghea 473, juvalaie 473, juvelnic 470.

k'adică, arom. 107, karavlah 226, karavlaški 226, k'atră 93, 117, k'atrâ 115, k'ept 115, 118, 228, şi istr. 113, k'erd 116, kerdut 112, kiatră 94, k'iatră 112, k'icare, arom. 108, kicioare 94, kicior 100, k'ičoru, arom. 107, kičorul 112, k'iěl 229, kiper 112, k'ipin, arom. 421, k'ipur, arom. 421, k'isor 115, kitog 235, kiuă 112, kizma 93, 112, kl'ag 648, kl'ema, istr. 113, kl'ept, istr. 100, 101, 103, 106, 113, 146, kopk'il 115, 117, kosiţă 115, krk 215.

lâ 232, lăbădui(a) 211, lâc, istr, 240, lăcăsteu 211, lacrâmâ 230, lacrimi 120, 136, 144, 147, Laczkony 398, lajl'iw, istr. 240, lampă 328, lapte (vacă cu ~) 329, lastic 471, Lăţcoi 398, Lăţcoiu 398, lăzărit 408, leacuri 428, leamna 240, lemăn 240, lemna 237, l'epure, istr. 239, l'erme, istr. 100, Leurgioara 517, li 291, 295, 302, lî 232, lic(ũ), istr. 238, limbric 427, linguruş 434, linge 231, linje, istr. 240, linţipir 434, Lipolist 225, lîsuọrẹ 231, locului (stete, rămase ~) 262, lor 293, lovesc 219, lu 291, 295, 302, luând 266, lugnina 94, lui 293, 302, lumără

©BCU CLUJ

231, lume 231, 408, 443, istr. 240, (ochilor) 443, lumină 443, 472, lumineala (ochiului) 420, lună 479, (ochilor) 444, lung (în ~ şi în lat) 290, luni 76, lungoare 420, lungoarea 427, Lupea 469, lupi 119, 128, 143, 145, 146, 147, Lupoaie (Ion A.) 339, Lupşa 469, Lupu 469, luri, istr. 240, luund 266.

mâ 232, Măcinica 398, mădular 84, Măgura (lui căţel) 286, maidan 236, maieră 411, maimuţă 328, maiu 432, mal' 469, mălîŋc 231, 232, mălîŋcâ 232, mamă, arom. 473, mămăligă 471, 473, mână 502, mânânc 472, mânc 472, Manciu 339, Manciulea 339, mânduc 472, mânânţę 332, mânat 419, mănături 420, mâni 78, Mărăşti 519, Mărcoiu 398, mare 473, mărgelat 517, mări 246, mări (doa mări, văţi ~), arom. 375, Marta, megl. 77, martă, megl. 77, marţi 76, Marţu, arom. 77, mărunt 332, 445, mâsa 233, măsea 443, material 328, mătreaţă 432, maţu-lupului 431, mătuşă 291, mejluc 117, mer, istr. 240, merdu, arom. 108, mesteacăn 471, mia 291, mjarį 228, 233, miaţă 291, miaună 119, 135, 144, 147, 154, mjazi 232, (~ zăpadă) 232, mic 120, 136, 144, 147, 157, 445, mică 120, 136, 144, 147, 157, micuţează 232, midvediu 436, midvidă 436, mie 93, miel 119, 144, 147, 149, 154, 157, 291, miercuri 119, 120, 133, 134, 135, 144, 147, 149, 154, miere 119, 135, 144, 147, 149, 154, mierlă 119, 120, 134, 144, 147, 149, 154, migilociu 409, mîjni 229, mijloc 157, mil, istr. 240, milă 119, 135, 136, 144, 147, 157, mil'ă, megl. 108, miliś 232, mîń 229, mine 101, minigociu 409, 434, minte 430, mintios 423, Mintiul-Gherlei 517, Mintiul-Român 517, minuos 157, miorlăie 119, 135, 144, 147, mire 474, mirlă 119, 120, 134, 135, 144, 147, 149, miros 120, 136, 144, 147, 157, misęę, istr. 239, mişiţâ 234, misla, istr. 240, Mitroaica 339, ml'e, istr. 100, mń-å, istr. 103, mńală, istr. 114, mńåre, istr. 103, mńe, istr. 103, 114, mń-e, istr. 103, mńelu, istr. 114, mńerkurĭ 115, 117, mneu 112, 157, mńie, istr. 101, 114, mńiįi 115, mnijinău 474, mńijinoc 474, mǫåńte (ča ~ zi), istr. 237, mǫåńte (ča ~ sęęrą), istr. 237, moare 373–375, mocan 404, 405, Mocanu 517, mocioc 434, momca, megl. 427, mont 471, moşoiag 409, 434, mosor 434, mostra 471, motocică 422, Mucenica 398, mucles 500, muĉos 229, mucu-al ţîtîi 229, 231, mumă, arom. 664 (~mea, ~ta) 664, mumęa 232, mumî(u)-męa 232, Munceii(lui Lateş) 517, mură 473, murnu, arom. 471, murind (lebădă ~) 269, murindă (lebăda ~) 269, Muscocii 517, muşor 434, muśosuli 229, muţaşti 229.

nâduşaşti (sâ ~) 230, năduşeală 445, năduşeşti 430, nămaie 291, nari 407, născut 420, nasuri 232, năut 471, ńază 212, 213, nea 373–375, neam 472, nează 212, 213, nece 79, necheza 291, nechiumurluita 468, neg 445, negel 418, 434, 445, negriciu 419, negros 419, negruşul 420, nemâncate (pe ~) 290, nerăsărit 422, ńercuri, arom. 107, Nergheş 399, ńerkuri 115, 117, neştiinte 258, ńęză 212, 213, ngâmfat 407, ngie 93, Nichitei (Petru A.) 338, nici 79, ñicu 94, ńie 93, 112, ñie 94, ńiįi 115, ńilă, arom. 107, ńil'ă, megl. 108, ninge 231, ningel 409, ńiridzŭ, arom. 107, nisip 373, Nişor 517, noaten 291, nohot 471, noi 478, nopârcă 436, nopta, istr. 240, ntręabi (sâ-) 229, nou 478, noui 478, nour 474, nout 471, nucu istr. 240, număr 407, numără (să) 407, nusul (cu ~) 289, 294.

oacăr 471, ǫacărn, arom. 471, *oacer 471, oară 77 ş. u., ǫârbului de vapor, istr. 237, oarecevate 421, ǫâsăra, istr. 237, obială 119, 130, 143, 145, 146, 148,

©BCU CLUJ

154, oblizęi, istr. 240, obraji 476, obraz 405, 476, obrazuri 232, 233, ochi chiori 426, ochiu orb 426, ocoș 328, ocren, arom. 471, oda 516, ofașęi, istr. 240, oglindă 373, 374, oichi 228, olog 431, Olt 374, 479, om (pe ~ = omul) 289, omagia (a) 465, omul (*meu* din *om al-meu*) 290, omușoru 233, Oncioiu 398, opincă 119, 126, 143, 145, 146, 157, Oproiu 398, optâsprezece 87, ș. u., optusprezece 87 ș. u., ori 76, orz 427, orzișor 427, oșta 425, osu̯-al umirului̯ 231, otuzbir 471, oușor 434, ovčâr, istr. 405.

pă 226, 228, păcură 479, păcurar 373, 374, 404, pâduik'i 230, palaţu 235, pană 403, pănătuș 412, panci 230, pangi 230, pântece 426, 432, 445, pânticărie 420, papoară 421, 430, Păpucul Doamnei 503, păr 430, 431, părinte 258, părți 375, păś 230, păsat 430, pâște, istr. 240, Paști 375, pațachină 470, Pățești 517, Păulești 517, Pavel 339, Pavelea 339, Pavelescu 398, Păvăloiu 398, pčatră 107, pĉatră 397, pe 228, pęalęa 228, peali 231, Peanna 517, pęatră 157, pecurâr, istr. 240, 405, pedepsit 428, pedestru 373, pegau̯ 234, peguril(l')i 234, peleag 445, Peleticul 517, peliță 442, pel'ujina, istr. 241, pelușina 422, pęna, istr. 239, per 117, și megl. 100, perd 116, 117, peretuș 434, pert, megl. 100, pescuesc 215, pestriciuni 420, pestrițuri 420, pestroi 421, Peţâc 517, Petcoviţă 225, phuceau 230, pi̯ari 228, pi̯ătră 157, picare, arom. 108, picior 119, 120, 124, 128, 143, 145, 146, pičor 157, picur, arom. 443, picurar, arom. 405, pi̯ęie (să) 157, piele 119, 130, 143, 145, 146, 148, 154, 443, pi̯ęle 157, piept 118–120, 143, 145–148, 151, 154, 157, 228, pi̯ept 157, pi̯ept 157, pieptene 119, 120, 122, 143, 145–148, 151, 154, 157, pi̯eptene 157, pieptine 93, pi̯ersăcă 157, Pi̯etru (Sâm ~) 157, pi̯ică 157, pi̯icătură 157, pi̯icior 157, pi̯icură 157, pi̯ir 157, pi̯işcă 157, pi̯ită 157, pi̯iuă 157, pîi̯ne 229, pingă 500, pîngă 500, p-îngă 236, pîńi 229, piper 119, 126, 143, 146, 147, 151, 157, pipiii̯ 235, pișc 445, pisică 326, 327, 471, pistriciune 421, pistricoaie 421, pistricos 419, pistrigi 421, pită 441, pi̯tig 445, pi̯tule 328, pizma 93, pk'atră 106, 112, 117, 397, pk'atrâ 115, pk'ept 104, 115, 117, pk'eptene 104, pk'erd 116, Pkinăt 112, pk'išor 115, plămând 407, plămâni 432, 443, plângănda, istr. 261, plânse 477, plântă 426, plăpând 269, 271, pl'ept, istr. 103, pl'erdu, istr. 100, pleș 445, pleșcat 445, plesnesc 215, pleșug 208, 445, pleșuv 208, 445, plimba 428, plisc 328, pliviascâ 234, plointe 258, plomână 427, ploscarul 326, pocnesc 215, pocos 409, počr̥ni, istr. 240, pocupi̯a (ă)ști̯ 234, pocusi, istr. 239, poki 94, pola 231, Poleacu 517, polidor 328, Polonul 517, pomii̯, istr. 240, Pomsaști 517, porčič, istr. 241, porkič, istr. 241, porombi 228, porumbi 119, 133, 143, 145, 146, 148, 157, porumbiel 154, Posadă 518, poscutit, istr. 240, poslâ 230, postrungă 422, poticnesc 215, potoc 232, potocuri 232, potrivire (ne-am ~) 504, potu̯ăsi 232, potu̯osi 235, pregăti 473, pregiur 264, Preoteasa (Constantin ~) 339, preţălui 332, preţui 332, prier 291, 474, Procoiu 398, profitat 442, projar 409, proora 474, prooroc 474, psuii̯, istr. 238, pt'atră 107, pu 231, puiu 474, pukistrat 425, pumn 443, pumnuri 232, puntea 377, puntiie 231, pup 432, pupilă 444, puśiau̯ 230, puț 226, puța 427, puțișoară 427.

răbda 473, Răbîia 472, rac de pământ 435, răcăstău 212, răcăsteu 212, râceriță 437, râcnesc 215, rad 233, răd, istr. 332, rădașcă 436, Rădiul (lui tătar) 286, Radovan 516, râie 291, Râios 517, râiuță 418, Râiuțul 517, râmîni 230,

©BCU CLUJ

rândui 332, rândului 332, rândunea 291, rânos 517, rânzar 421, rapede 473, rapur 421, rapure 430, rărime 420, rărişte 420, rărunchi 445, râsârit (mi s-a ~) 230, râsârit 234, raşcl'ide, istr. 239, rascuţ, istr. 239, rascută, istr. 239, rasfaşẹi, 240, râşniţă 427, raspulă, istr. 239, rastehni, istr. 237, răstignesc 215, rastri, istr. 237, răsuflătoare 431, răsuflu 421, rătăcesc 291, războiu 474, razdi̯eli, istr. 239, razumi̯aşti 231, rdică (sâ-) 232, rebda 473, receniţa 231, re(ę)că 236, remiza (a) 465, repede 473, Repedea 375, ridica 473, ri̯eŋte, istr. 239, Rimgliani 522, rinichiu 445, Rnossi 517, roora 474, Rotunda 519, ru̯acl'a, megl. 442, rugină 472, rugini 472, ruguşît 231, ruică 409, ruja 241, Rumări 522, Rumîń 225, 228, rumîńaşte 225, rumîńaşti 228, Rumîncă 225, rumînẹaşte 229, Rumînu 231, Runĭos 517, ruptoare 420, Ruscă 339, Ruscă (Vasile) 339.

să 472, 588, 589, să 228, Şabaţ (oraşul) 225, salujie 157, săbtăguşă, megl. 422, Săcele 519, şăg 232, salbit, arom. 82, salto 327, şâmâltoc 434, şamaţuri 232, Sâmedru 373, 374, Şandru 472, Sânicoară 373, 374, săpumă 232, sărac 232, sârba 225, sarică 473, Sarmizegetusa 518, sârpe, istr. 241, sărpit 84 şi arom. 82, sărut 432, şăşe 241, Sasu 517, sat 519, Săticel 519, Săticele 519, Satumare 517, său 232, săv, istr. 238, şăvu, istr. 238, scăloiu 291, scapăt 421, scarpĭin 157, scaun 255, schicu 93, schini 93, şchioncăza 420, şchiop 431, şchiopăca 420, schiopărca 420, şchiopca 420, şchioploca 420, sclintit 413, sclipizăşti 233, sclopotu 232, scoală 503, scoală 478, scoli 503, scund 445, scursoare 420, seţati 232, seca 471, Secele 519, secretareş 478, şedea (eu ~) 375, şef 498, se̯utra, istr. 238, Seleacu 231, seleäşi 225, Şendrea 472, şer 107, şerju 233, sest 326, şest 326, Sfântul Dumitru 373, Sfântul Nicolae 373, sfară 500, sfârcu 427, sfẹati 232, sfier 138, 154, sfiere 138, 154, sgaibă 430, sgrăbunţă 430, sib 230, s'i̯er 115, si̯urno, istr. 237, si̯uro, istr. 237, şîjut 231, 235, simţi (a) 428, sîn 232, s'ir 115, şira 445, sîrbi̯aşti 228, şirul 445, sk'er 105, 106, 154, sk'erbe 105, 154, sk'ere 105, 154, sk'i̯ăr 138, sk'inare, arom. 107, şki̯upat 232, slăbicios 419, slăbinţă 420, Slavuia 399, slipăţ, istr. 240, smoatic 422, şmoc 434, so̯ăd, istr. 237, şobân 226, Şocâńit 234, solomândră 438, şolomâzdră 438, somna (a) 419, somnorează 419, somnureşte 419, şomoiag 434, şomoiog 409, şomoltoc 434, Şomuzul 517, şoptẹaşti 229, spărătuş 434, spate 445, şpăte, istr. 241, spic 119, 126, 131, 143, 145, 146, 151, 157, megl. 108, spicu 93, spĭin 157, spĭinare 157, spĭlnă 231, spin 430, spinare 445, spini 93, spirituş 434, spovedi 332, spovedui 332, spre 407, sprincea 408, sprinţăruş 434, sprĭśańi 228, stână 657, stăpână-său 88, starăţ, istr. 238, starăţu, istr. 241, steblă 473, stei 472, ştirbină 420, storsoare 420, străfiga 434, străfina 434, strânsoare 420, strănuta 434, străşuna 434, străviga 434, streşina 434, strîmbă (sâ ~) 230, strigl'ata 469, striocl'u, arom. 422, stropar 421, strungă 443, strup, istr. 241, ştumihu, istr. 240, sturz 472, Sturza 472, subbarbă 422, subtsuskină 422, succeda 504, succede 504, sudoare 430, 445, suferindă (femeie) 270, sufirug 102, sufirurg 102, sugel 434, sugiţaşti 232, sugiti 232, sugruma (a) 444, suguşa (a) 444, suji, istr. 238, šumă 478, sumgruń, arom. 422, şumuiag 434, šuŋgar 230, šupeşti 226, supri 407, supse 477, surbi, istr. 238, surd, istr. 241, suripat 410, surută 231, şuşca 421, suşcă 442, Susoaie (Leon a ~) 339, şuşta 421, şuti (a) 328, suvara 500, şuvină 421.

©BCU CLUJ

tabără 472, tăcereți (nu ~) 504, tăinuesc 215, tâlcuesc 214, tânglă 426, ţâptir, istr. 103, 146, tărâţe 425, 432, tărâţos 419, târguesc 214, tărîţăr 422, târniţa, istr. 240, tâwjîŋd, istr. 240, ţeastă 472, Tencănău 516, tept 228, tęptine 228, t'eptir 106, tesco, istr. 239, ţevi 143, 144, 148, ţichindeal (pasăre) 499, tieptu 228, ţier 138, tif 409, Ţifeşti 517, ţîgăńaşte 225, ţîgăńaşti 228, ţâgăniţi 236, Ţiganu 517, ţimburuş 434, tinţi luk', arom. 100, tiră 326, Tîrg 225, 235, tisut', istr. 240, Titila 517, ţoale 227, ţǫalę 226, toamnă 291, Toderescu 398, Toderoiu 398, Tojarul 517, topi (a se) 328, toroipan 471, toropală 471, totalui (cu ~) 262, totului (cu ~ tot) 262, totuluşi (cu ~ tot) 262, trebuesc 214, trecându (~ domnul) 267, trecătură 420, treier 379, 411, 474, trembur, arom. 407, tremurândă (mâna ~) 269, trompă 328, trop (cu ~) 473, trup 428, 443, trupĭină 157, tsâptir 106, tsintsi luk'i, arom. 107, tsǫptir, arom. 101, tsîrsek, istr. 239, ţuc 432, tuflă 326, tufleu 425, ţuhal 471, 472, tuleu 425, turbăcine 421, tutindini 264, tutindinile (a) 264, Ţuţuianu 517.

ụastiịi 231, 235, učide, istr. 240, udori 426, uitat 421, uitic 421, uitit 421, uitut 421, uldoare 408, ulmuş 434, ulmuşor 434, umbla cu bună dimineaţa (a) 328, umor 433, undrea 472, uneori 78, unghiul 648, unile-ori 78, untrat 232, ụoịk'i 226, uorbu ocl'u 426, ụosele, istr. 238, urceor 427, urdoare 427, urdori 443, urdurează 419, urduroşează 419, urẹaịk'a 228, urẹaịk'i 226, urechelniţă 435, ureiche 228, urişchelniţă 435, ursoaică 328, uscat 428, uşor 434, usteni 407, usturoiu 373, 374.

va 504, 505, vaci 375, vadră 471, Vâlcea 338, Vâlciu 338, Valea (lui câne) 286, Valuniş, 517, varda 471, vârf 445, vârs 232, varsă 439, varsâ 232, vărsat 439, vârv 445, varză 373, Vasiliu 314, vătămat 431, vea 505, vẹade 229, veri, istr. 333, vers 232, via 94, vịa(ă)rmili 233, vidzânda, arom. 261, vidzunda-lui, arom. 262, vie 407, vieaţă 499, vier 120, 140, 144, 148, 149, 154, vierme 120, 144, 148, 154, 435, viermuş 430, viespar 120, 141, 144, 148, 149, 154, viezune 120, 141, 144, 148, 149, viezure 120, 141, 144, 148, 149, 154, vin 101, arom. şi megl. 108, viña 94, vinavẹit-a, istr. 333, vineri 76, vintriş 421, vinu 94, vioară 373, vîrsat 232, visăḍ 157, visez 120, 143, 144, 148, vişin 106, viţel 120, 142, 144, 148, Vitureşti 517, Vizantea 517, vizur, arom. 108, Vladnic 472, Vlahi 522, voiu 474, vom 504, 505, vopăială 409, vorbă 433, vra 505, vrabie 119, 120, 128, 129, 143, 145, 146, 157, Vrataśca 235, vrea 505, vremueşte 215, Vulcu 338, vulki 94.

yaspi, arom. 107, yin, arom. 108, yişin 106, yispar, arom. 107.

źa 230, zăbală 427, Zăbrăuţi 517, źadă 230, 235, zaguşaşti 234, zălămâzdră 438, zaledit, istr. 240, zăpadă 226, 373, 374, zăpsi 472, zar 233, źaśi 231, zăuitoc 421, źaźęt 231, 235, zber, megl. 100, zbiciu 119, 131, 132, 143, 145, 146, 151, zdrăvăna 434, zdrehuna 434, zęda, istr. 241, zęma, istr. 241, źemil 230, źendari 235, źeni 230, źęźet 231, zgârboare 421, žin 107, zîśi 226, z'iţăl 115, zmoc 434, zmurit 442, źu 230, zvîgńaşti 233.

slave

a (= iar), srb. 235, auto, srb. 231; baranŭ, sl. 471, baril, slov. 238, bebri, sl. 470, *bebrĭnŭ, sl. 470, bela gigerica, srb. 232, bèleg, srb. 234, bibrŭ, sl. 470,

©BCU CLUJ

bivati, croat 333, bobrŭ, sl. 470, broj, srb. 231; čamac, srb. 232, če, bulg. 589, čokešina, srb.-cr. 225, ćosa, srb. 233, ćosav, srb. 233, čŕčĕk, slov. 239, creilna goba, slov. 239, čvrčak, croat 239; da, bulg. 589, debją, vsl. 470, debnją, vsl. 470, dječko, croat 240; ęd'ža, sl.-c. 212, eza, bulg. 212; ǵada, srb. 230, 235, Gele, sl.-bulg. 516, gl'ista, croat 103, govorliv, bulg. 471, grk, croat 239, gùrbet, srb. 225, gurkati, srb. 234; harta, croat 238, *hladanŭ, vsl. 470, hlądŭ, vsl. 470; ide sneg, srb. dial. 232, isterati, srb. 235, janinъ, sl. 525, jandza, bulg.-maced. 212, jędza, psl. 212, jeza (hvata me ga ~, napala na ń ~), srb.-cr. 212, 213, jezina, srb.-cr. 213, ježiti, srb. 213, ježńa, srb. 213, kądziel, pol. 379, karaman, rus. 326, karavlaška, srb.-cr. 226, karavlaški Ciganì srb. 226, kàžiprst, srb. 235, kniastwa, pol. 479, kniga, sl. 238, kokonješće, srb. 225, kokonješte, srb. 225, kolo, srb. 225, kolotiti, rus. rut. 207, kòlovoz, srb. 232, kǫ̑ndělĭ, protosl. 379, konisija, pol. 97, konopištica, bulg. 436, kòritār, srb. 225, kòrito, srb. 225, kozar, croat 238, kresilo, croat 239, kudél', rus. 379, kudél'a, rut. 379, kudjelja, srb.-cr. 379; lik (-ka), croat 238, lingur, bulg. 228, lingurka, bulg. 228, lipiti, psl. 107; mačenik, sl.-bulg. 398, мѫчєникъ, sl.-bulg. 398, màjdan, srb. 236, mălčaliv, bulg. 472, medvedča, rut. 436, Merdzelat, srb. 517, milŭ, psl. 107, mišica, srb. 234, mńa, rut. 97, mńesto, ceh. 97, мѣченикъ, sl.-srb. 398; napadati, srb.-cr. 213, napasti, srb.-cr. 213, nevolja, srb.-cr. 213, Niš, srb. 517; oblizati, croat, slov. 240, očarati, slov. 240, ogribam, sl. 470, ogribka, bulg. 470, oreh, slov. 240; palac, srb. 235, pasjakovina, srb. 471, pega, srb. 234, pegav, srb. 234, plivati, srb. 234, počrníti, slov. 240, pokupiti, srb. 234, pola, srb. 231, pomije, croat, slov. 240, pòsao, srb. 230, pòsla, srb. 230, pòtok, srb. 232, 235; rabynja, sl. 472, rad, sl. 332, razdieliti, croat, 239, razùmeti, srb. 231, rečènica, srb. 231, reka, srb. 236; seljak, srb. 225, skrb, srb.-cr. 213, Slávěj, bulg. 399, Slavoja, srb. 399, Slavuj, srb. 399, slàvûj, srb. 399, srba, srb. 225, stàrac, croat, 238, steblo, sl. 473, strah (hvata ga ~), srb.-cr. 213, strup, slov. 241; težko, croat 239, tisuć, croat 240; uděbnąti, vsl. 470; Valniš, srb. 517, vědro, sl. 471, vlaško, srb. 225; zagušiti, srb. 234, zajichost pol. 97, zalediti, croat 240, žalost, srb.-cr. 213, žeg, sl. 473, zemńa, bulg. 97, 103, zglavak, srb. 234, živělnikŭ, bulg. 470, žuna, croat 241.

ţigăneşti

baštali 328, bištari 327; dui 225; iec 225; suv 500, suvan 500; trin 225.

turceşti

aršik 521, ašik 521; bağak 471, Basar (+ aba) 518, beyendi 472, beyenmek 472, boš-tur 472; čaky 471, čuval 471; gabz 472, ghurbet, şi arab. 225, gőč 471; hade 471, hoppaha 471, hoppala 471; iades 471; jort, şi tăt. 471; karaman 471, kof 472, kőse 471, kos-kof 472, kuskus 471; lastik 471; mostra 471; nuhud 471; otus bir 471, őyendere 472, őyőndure 472; pašan 471, pisika 471; šamandura 471; uhrie 471; varda 471; zapt 472.

©BCU CLUJ

ungureşti

bakkan 471, bakkana 471, bakkanó 471, bando, dial. 474, bárány 471, bárányka 471, basgulubás 468, bezerő 468, Bődőlő 474, bődőn(y) 474; cepenyélt 468, cire 468; dikics 470; év 474; fancsorog 471, fanti, secui. 471, fantorog 471, feljarat 468; Gelencze 516, gondolni 332; határ 473; Istók 399; kastély 473, kezeselni 332, kimélni 468, Király-Németi 517, kolotálni 207, kőltő 474, kondor 399; mérges 399, mont 471; nem 472, nyerges 399; rendelni 332; Szatmár-Németi 517, szaun 468; tábor 472, tőltő, dial. 474; veder 471, vederke 471; zsimbëleg 473.

©BCU CLUJ

ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN (ALR. I.)

144 PICIOR ; 97 PIEPT

- picior
- phicior
- pkicior-pticior
- kicior-ticior
- pĉicior-ĉicior
- piept-pept
- phiept
- kiept-tept
- ĉept

ISTROROMÂNI
01
02

AROMÂNI
06
08
07
09
012
013

MEGLENOROMÂNI

Scara 1:4.000.000

©BCU CLUJ

GUSTAV WEIGAND, LINGUISTISCHER ATLAS DES DACORUMÄNISCHEN SPRACHGEBIETES (WLAD)

29 PICIOR ; 22 PIEPT

©BCU CLUJ

ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN (ALR. I.)

1479 ALB ; 1883 OBIALA

albi
alby
albd'
alġ-ald'
albĝ
obială
obyală
obġială-obd'ială
oġială-od'ială
obĝală

ISTROROMÂNI
01
02

AROMÂNI
07

MEGLENOROMÂNI

Scara 1:4.000.000

©BCU CLUJ

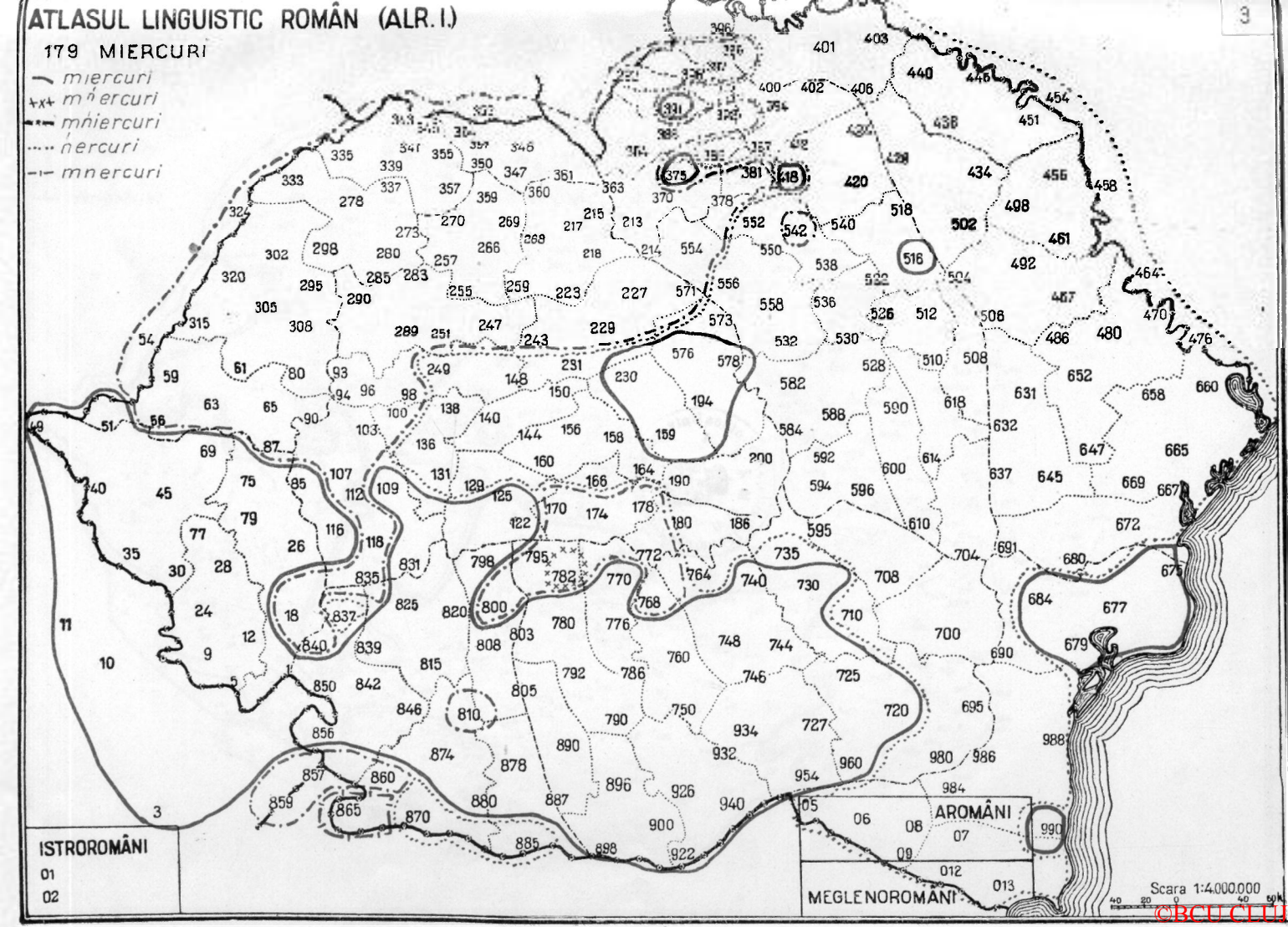
ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN (ALR. I.)
179 MIERCURI
miercuri
mńercuri
mńiercuri
ńercuri
mnercuri
ISTROROMÂNI
01
02
AROMÂNI
MEGLENOROMÂNI
Scara 1:4.000.000
40 20 0 40 60 km
©BCU CLUJ

GUSTAV WEIGAND, LINGUISTISCHER ATLAS DES DACORUMÄNISCHEN SPRACHGEBIETES (WLAD)

75 MIERCURI

— miercuri

= myercuri

-·- mnercuri

..... nercuri

-|- mnercuri

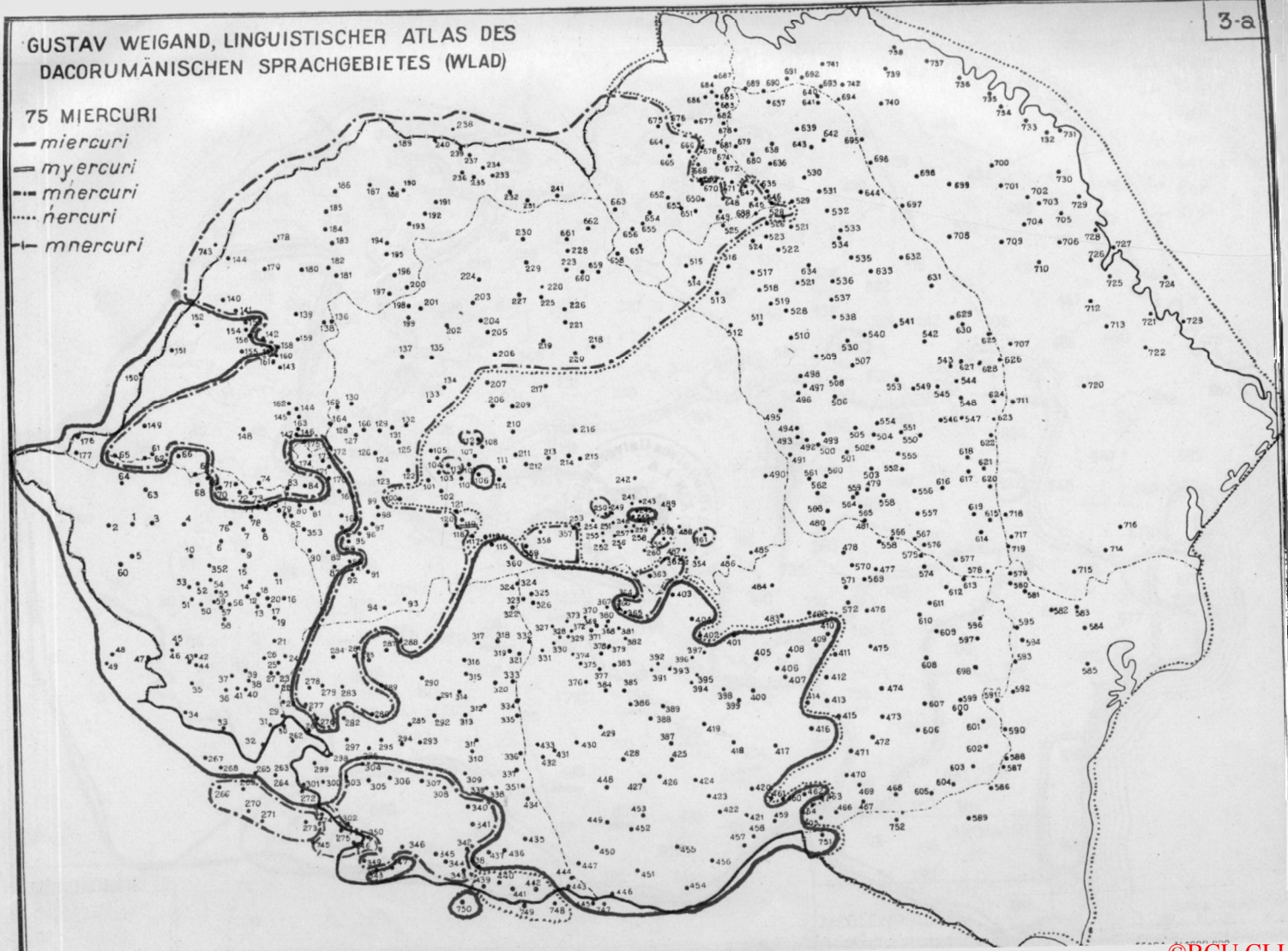

©BCU CLUJ

ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN (ALR. I.)

544 FIN ; 1527 FIER

fin
fhin
hin
kin
șin
ĉin
sin

fier
fher
fkier
her
ker
șer-șhier
ĉer
sier

ISTROROMÂNI
01
02

AROMÂNI
05
06
07
08
09
012
013

MEGLENOROMÂNI

Scara 1:4.000.000

©BCU CLUJ

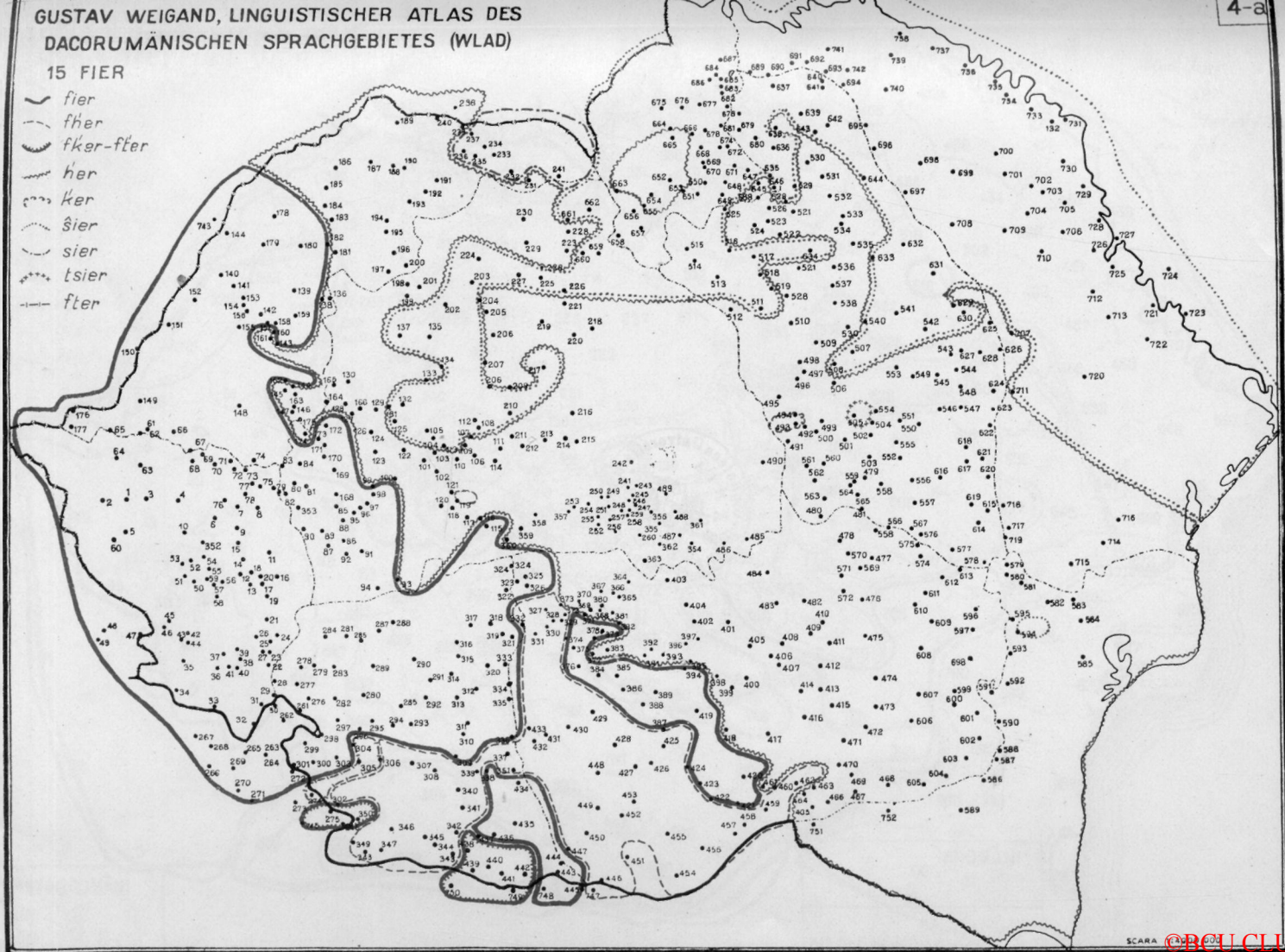
4-a
GUSTAV WEIGAND, LINGUISTISCHER ATLAS DES DACORUMÄNISCHEN SPRACHGEBIETES (WLAD)
15 FIER
fier
fh́er
fḱer-ft́er
h́er
ḱer
ŝier
sier
tsier
fter
SCARA
©BCU CLUJ

ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN (ALR. I.)

1076 VIȚEL; 1142 VIER

- viţel
- vyiţel
- yiţel
- iţel
- ġiţel-ńiţel
- ẑiţel-ẑyiţel
- ziţăl
- vier
- vyer
- vgier
- ġier-d'ie
- yier

- xxxx her
- ier
- ẑier-ẑyier
- ĝăr
- zier

ISTROROMÂNI

01

02

AROMÂNI

05 06 08 07 09

MEGLENOROMÂNI

012 013

Scara 1:4 000 000

© BCUCLUJ

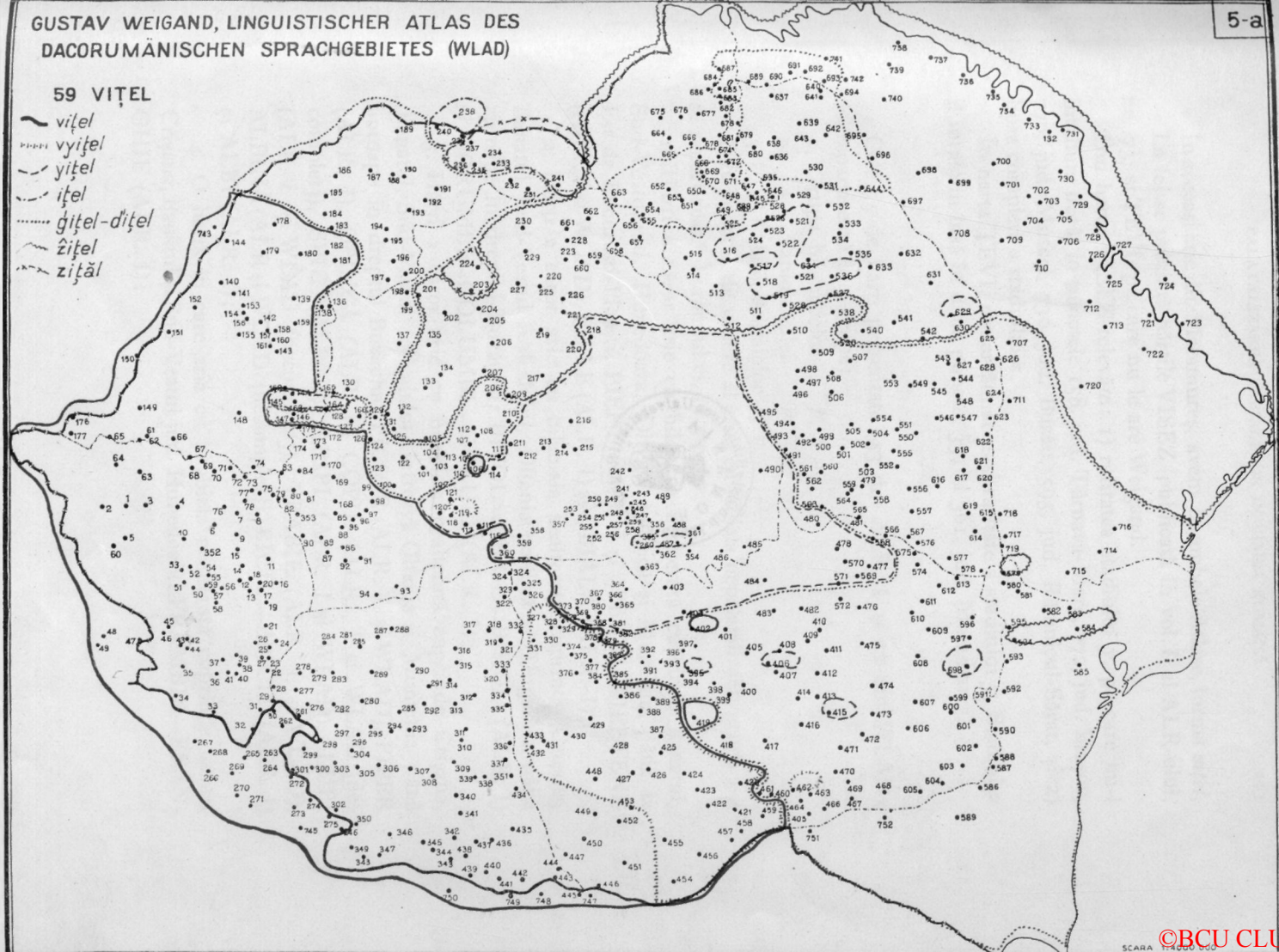
GUSTAV WEIGAND, LINGUISTISCHER ATLAS DES DACORUMÄNISCHEN SPRACHGEBIETES (WLAD)
5-a
59 VIȚEL
viţel
vyiţel
yiţel
iţel
ġiţel-ďiţel
ẑiţel
ziţăl
SCARA 1:4000.000

©BCU CLUJ

PREFAȚĂ

Aceleași cauze — greutăți de ordin financiar — ca și în anii trecuți ne-au silit și de astădată să prezentăm cetitorilor un volum din Dacoromania pentru mai mulți ani.

Cheltuelile de înzestrare a bibliotecii, de întreținere a Muzeului Limbii Române și cele de tipar, ale publicațiunilor sale, s'au acoperit din următoarele incasări (făcute până în Iulie 1938):

a) Dela Administrația Universității «Regele Ferdinand I» din Cluj (din taxele de studii):

Bibliotecă și diverse (1936-37)	28.000
» » » (1937-38)	24.500
Publicațiuni (1936-37)	25.000
» (1937-38)	28.000
Total . . .	105.500
b) Din vânzarea publicațiunilor	45.525
Total . . .	151.025

Activitatea Muzeului a continuat pe cea din anii trecuți. Ședințele s'au ținut regulat, marția, între orele 5-8 p.m. Au făcut comunicări: I. Breazu, C. Daicoviciu, N. Drăganu, Gh. Giuglea, P. Grimm, G. Kisch, C. Lacea, D. Macrea, C. Marinescu, Th. Naum, St. Pașca, E. Petrovici, I. Popescu, D. Popovici, Sever Pop, S. Pușcariu, I. I. Russu, C. D. Serra, iar dintre oaspeți D. Caracostea, Victor Stanciu, profesor la Facultatea de Științe, Fr. Tailliez, profesor la Institutul oriental catolic din Roma, W. Truszkowski, licențiat al Universității din Cracovia și Titu Vasiliu, profesor la Facultatea de Medicină din Cluj.

©BCU CLUJ

Legăturile cu străinătatea au fost menținute. Muzeul a fost vizitat de următorii savanți străini: J. Marouzeau, prof. la Sorbona (Paris), H. Block dela Universitatea din Leipzig, St. Malecki dela Universitatea din Cracovia (care a făcut și o comunicare), De Votto, dela Universitatea din Florența, J. Huškova Flajšhansova, dela Universitatea din Bratislava și Alf Lombard, dela Universitatea din Lund. Directorul Muzeului a ținut cursuri la Universitățile din Leipzig, Marburg (Lahn), Varșovia și Cracovia și a luat parte la Paris, în Aprilie 1938, la reuniunea Comitetului Internațional Permanent de Linguistică (C.I.P.L.), al cărui membru a fost ales.

Biblioteca a sporit, dela 31 Iulie 1936 la 13 Iulie 1938, cu 514 opere în 833 vol., precum și cu câteva manuscrise și hărți. Donații s'au primit dela: Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II » 57 vol., Academia Română 31 vol., B. Lăzăreanu 15 vol., S. Pușcariu 6 vol., I. Breazu 6 vol., Aurelia S. Albini 4 vol., L. Gáldi 4 vol., Gr. Scorpan 4 vol., P. Iroaie 3 vol., A. Duraffour 3 vol., « Astra »-Sibiu 3 vol., Leca Morariu 2 vol., I. Mateiu 2 vol., T. Ionescu-Nișcov 2 vol., iar câte 1 vol. dela Pimen Constantinescu, C. Daicoviciu, N. Georgescu-Tistu, G. Giuglea, I. Gherghel, V. Grecu, T. D. Măruță, Nic. Munteanu, Dr. E. Nicoară, C. Petranu, Sever Pop, I. Șchiopul, Gh. Vrabie.

« Dacoromania » VIII s'a trimis ca schimb la 57 publicații din țară și 38 din streinătate.

Personalul Muzeului: *Director*, S. Pușcariu; *Șef de lucrări*, Ion Breazu: *Asistentă*, Maria Pușcariu; *Preparator*, Ilie Popescu; *Secretar-bibliotecar*, V. Băjenică; *Cartografi*: Liviu Onu și Șt. Poenaru; *Laborant*, M. Vonsza.

În Secția bibliografică, condusă de șeful de lucrări Ion Breazu, s'a alcătuit bibliografia analitică a publicațiilor pe anii 1934 și 1935.

În Secția dialectologică au fost primite 49 răspunsuri la Chestionarul VII, *Instrumente muzicale*. La al VIII-lea Chestionar, *Mâncări și băuturi*, alcătuit de St. Pașca și trimis în 1937, au fost primite până acum 68 de răspunsuri.

În anchetele pe teren pentru *Atlasul linguistic* au mai fost studiate de către *Emil Petrovici* (cu chestionarul desvoltat) următoarele localități: 1. Covasna (jud. Ciuc), 2. Covasna (anchetă la Secui, Ciuc),

©BCU CLUJ

3. Mihăileni (Ciuc), 4. Luca-de-Sus (anchetă la Ciangăi, Ciuc), 5. Brodina (anchetă la Huțani, Rădăuți), 6. Trebirăuți (Hotin), 7. Recea (Bălți), 8. Saharna (Orhei), 9. Oniticani (Orhei), 10. Boroceag (Cahul), 11. Voiniceni (Mureș), 12. Roșia (Bihor), 13. Valea Lungă-Cricov (Dâmbovița), 14. Căzănești (Ialomița), 15. Gura Sărății (Buzău), 16. Furceni (Tecuci), 17. Bicalatu (anchetă la Unguri, j. Cluj), 18. Sânmihaiu (Banatul iugoslav), 19. Jdrela (Valea Mlavei, Iugoslavia), 20. Pipirig (Neamț), 21. Ștefănești (anchetă la Țigani, Ilfov), 22. Richișul (anchetă la Sași, Târnava Mare), 23. Dipșa (anchetă la Sași, Năsăud). D-sa a terminat ancheta, studiind 85 localități.

Tot cu chestionarul desvoltat, Th. Capidan a anchetat la coloniștii din Dobrogea localitatea aromână Peștera (coloniști originari din Bulgaria) și localitatea meglenită Liumnița (coloniști din Grecia), iar Ștefan Pașca localitatea istroromână Jeiani (Italia).

Sever Pop a publicat, în cursul acestui an, 150 hărți, formând vol. I din *Atlasul Linguistic Român*, I (ALR I) și 208 hărți din *Micul Atlas Linguistic Român* (ALRM I).

Emil Petrovici are sub tipar 100 hărți și materialul necartografiat dela 300 chestiuni formând întâiele fascicule din ALR. II și ALRM. II.

Atât materialul publicat de Pop, cât și cel de Petrovici cuprinde termini privitori la corpul omenesc și boalele lui.

Muzeul Limbii Române a pierdut la 1 Iunie 1938 pe unul din cei mai activi membri ai lui și tovarăș neodihnit de muncă, *Gustav Kisch*.

Arhiva de Folclor a Academiei Române, atașată Muzeului Limbii Române, a continuat, sub conducerea d-lui I. Mușlea, anchetele prin chestionare și culegerea de material folcloric pe teren. D-sa a publicat *Anuarul Arhivei de Folklor*, IV, București, 1937, Imprimeria Națională.

Părăsindu-ne spre a ocupa catedra de Linguistică dela Universitatea din București, *Theodor Capidan*, ne-a rămas colaborator devotat, neuitând că a fost unul din întemeietorii și susținătorii Institutului.

In locul lui ne-a venit dela Cernăuți, la catedra de Linguistică generală, *Al. Procopovici*, care și până acuma se considera cu drept cuvânt membru activ al Muzeului Limbii Române.

©BCU CLUJ

Dintre membrii mai tineri ai Muzeului, *E. Petrovici* a fost numit profesor de slavistică, *D. Popovici* profesor de literatura română modernă și *C. Daicovici* profesor de arheologie, toți trei la Universitatea din Cluj. Docentul *Șt. Pașca* a fost numit lector de limba italiană și a fost distins de Academia Română cu marele premiu Eliade Rădulescu.

SEXTIL PUȘCARIU

©BCU CLUJ

TABLA DE MATERII

Pag.

STUDII:

I. *Sextil Puşcariu:* Wilhelm Meyer-Lübke 1–14

II. *Dumitru Popovici:* Evoluţia concepţiei literare a lui G. Bogdan-Duică 15–55

III. *Al. Procopovici:* Despre ă şi â. Probleme de fonetică şi fonologie. Chestiuni principiare 56–91

IV. *Dumitru Macrea:* Palatalizarea labialelor în limba română . 92–160

ETIMOLOGII 161–213

I. *Giandomenico Serra:* « Ceneri e faville ». Note etimologiche e lessicali de Dialettologia italiana 161–205

II. *Nicolae Drăganu:* Colcăci; colboti (colbot), cloboti (clobot), coloboti, coloboţi; colotău; comur; contoman; copciolog; jebruică; jetui; jib; jmâc; joaie; joştări; jubră; jufă (jofă, julfă, jolfă, etc.); lăbădui; lăcăsteu 206–212

III. *Emil Petrovici:* neză 212–213

ARTICOLE MĂRUNTE 214–241

I. *P. Skok:* Quelques observations sur les changements sémantiques verbaux en roumain 214–219

II. *Nicolae Drăganu:* Un Manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea? 219–224

III. *Emil Petrovici:* « Românii » din Serbia occidentală 224–236

IV. *Ştefan Paşca:* Note istroromâne 236–241

CĂRŢI ŞI REVISTE, RECENSII ŞI DĂRI DE SEAMĂ 242–449

Alecsandri Vasile, Drame istorice: Despot Vodă, Fântâna Blanduziei, Ovidiu, ed. G. Baiculescu (I. Breazu) 363

Bacinschi Ilie, Problèmes de linguistique balkanique (N. Drăganu) 312–314

Bianu I., Hodoş N., Simionescu D., Bibliografia românească veche T. III 1809—1830 (I. Breazu) 357–358

Bileţchi Dr. I., Un capitol de patronimie românească; — Din toponomastica României; — O veche superstiţie (Şt. Paşca) . . . 337–339

©BCU CLUJ

Pag.

Bogdan-Duică Gh., Eftimie Murgu (I. Breazu) 340–346
Breazu Ion, Povestitori ardeleni şi bănăţeni până la Unire (I. Popescu) 381–383
Brun A., Linguistique et peuplement: essais sur la limite entre les parlers d'oïl et les parlers d'oc (S. Puşcariu) 447
Bühler Karl, Sprachtheorie (S. Puşcariu) 447
Capidan Th., Bogdan Petriceiu-Hasdeu ca linguist, indoeuropenist şi filolog (I. Breazu) 354–355
Caragiale I. L., Nuvele, povestiri, note critice, ed. M. Paulian şi T. D. Măruţă (I. Breazu) 362–363
Caranica I., O sută treizeci de melodii populare aromâneşti (Şt. Paşca) 334–335
Cartojan N., Clasicii românii comentaţi (I. Breazu) 361–363
Demetriescu Anghel, Opere, ed. Ov. Papadima (I. Breazu) . . . 355–357
Devaux Mgr. A., Les patois du Dauphiné. Tome I. Dictionnaire des patois des Terres Froides avec des mots d'autres parlers dauphinois. Tome II. Atlas linguistique des Terres Froides. Oeuvre posthume publiée par Antonin Duraffour et l'abbé P. Gardette (E. Petrovici) 395–397
Durand Marguerite, Étude expérimentale sur la durée des consonnes parisiennes (D. Macrea) 381
Durand Marguerite, Le genre grammatical en français parlé à Paris et dans la région parisienne (D. Macrea) 380–381
Dvoicenko E., Începuturile literare ale lui B. P. Hasdeu (I. Breazu) 346–350
Fouché P., L'état actuel du phonétisme français (D. Macrea) . 369–372
Gamillscheg Ernst, Die Mundart von Şerbăneşti-Tituleşti (D. Macrea şi S. Puşcariu) 379–380, 447
Gamillscheg Ernst, Zum romanischen Artikel und Possesivpronomen (N. Drăganu) 273–286
Gherghel Ion, Bibliografie critică despre Goethe la Români (I. Breazu) 365–367
Giuglea G., Concordances linguistiques entre le roumain et les parlers de la zone pyrénéenne (D. Macrea) 378–379
Graur A., Autour de l'article postposé (N. Drăganu) 304–312
Hasdeu Petriceicu Bogdan, Cuvente den Bătrâni, ed. I. Byck (I. Breazu) 354
Hasdeu Petriceicu Bogdan, Scrieri literare morale şi politice, ed. Mircea Eliade (I. Breazu) 350–354
Institutul de demografie şi recensământ, Nomenclatura profesiunilor şi întreprinderilor, cuprinzând şi codul profesiunilor (Şt. Paşca) 335–337
Iordan Iorgu, An introduction to romance linguistics its schols and scholars (D. Macrea) 380

©BCU CLUJ

Pag.

Iroaie P., Cântece populare istroromâne (Șt. Pașca) 330–334
Lange-Kowal Dr. von, Langenscheidts Reise-Dolmetscher. Rumänisch (C. Lacea) 395
Maiorescu Titu, Însemnări zilnice (D. Popovici) 317–321
Mazilu D. R., « Luceafărul » lui Eminescu (I. Gherghel) . . . 401–402
Munteanu B., Littérature roumaine (S. Pușcariu) 448–449
Negruzzi C., Păcatele tinereților, ed. V. Ghiacioiu (I. Breazu) . 362
Neș Teodor, Oamenii din Bihor (I. Breazu) 363–365
Nicolescu G. C., Ideologia literară poporanistă (D. Popovici) . 322–324
Oprișan I. Gr., A. Vlahuță-Omul (I. Popescu) 383–386
Pann Anton, Povestea vorbii, ed. M. Gaster (I. Breazu) . . . 363
Pașca Ștefan, Nume de persoane și nume de animale din Țara Oltului (E. Petrovici și S. Pușcariu) 397–399, 448
Popovici D., Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu (D. Caracostea) 315–316
Popovici D., « Santa cetate ». Între utopie și poezie (D. Caracostea) 316–317
Pușcariu Sextil, Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române (D. Macrea) 374–376
Pușcariu Sextil, Études de linguistique roumaine (Al. Procopovici) 242–257
Pușcariu Sextil, Les enseignements de l'Atlas lingistique de Roumanie (D. Macrea) 372–374
Pușcariu Sextil, Ost- und Westromanisch im Lichte der Sprache (D. Macrea) 376–378
Pușcariu Sextil, Zur Nachstellung des rumänischen Artikels (N. Drăganu) 287–304
Pușcariu Sextil și Breazu Ion, Antologie Română (I. Popescu) . . 393–394
Pușcariu-Pop, Atlasul Linguistic Român 403–446
Rașcu I. M., Eminescu și Alecsandri (I. Gherghel) 399–400
Ringenson Karin, Le rapport d'ordinaux et de cardinaux dans les expressions de la date dans les langues romanes (N. Drăganu) 314–315
Rosetti Al., Istoria limbii române. I. Limba latină (S. Pușcariu) 448
Sacerdoțeanu A., Pentru un dicționar geografic al României (Șt. Pașca) 339–340
Sandfeld Kr. și Olsen H., Syntaxe roumaine. I. Emploi des mots à flexion (S. Pușcariu) 448
Scorpan Gr., Elemente eminesciene în poezia lui A. Vlahuță (I. Popescu) 386–393
Stanislav Lyer, Syntaxe du gérondif et du participe présent dans les langues romanes (N. Drăganu) 257–273
Suru Miron, 1935 literar. Sinteză bibliocritică (I. Breazu) . . . 358–361
Vendryes J., La phonologie et la langue poétique (D. Macrea) . 367–369
Vasiliu Al., Din Argoul nostru (Șt. Pașca) 325–329

©BCU CLUJ

Pag.

Wartburg W. von, Die Ausgliederung der romanischen Sprachräume (S. Pușcariu) 447
Zamfirescu Duiliu, În războiu, ed. Mariana Rarincescu (I. Breazu) 361-362

PE MARGINEA CĂRȚILOR VI. de *Sextil Pușcariu* 403-449
Arhaisme 407
Fonetică și fonologie 407
Desechilibru fonologic 411
Morfologie și sintaxă 413
Derivațiune 418
Lexic 425
Atitudinea subiectului vorbitor 429
Luxul limbii 430
Gradație semantică 430
Diferențieri semantice 430
Valoarea stilistică 431
Puterea de circulație a unui cuvânt 431
Cuvinte predispuse la joacă și glumă 433
Cuvântul « coropișniță » 434
Etimologii 439
Împrumuturi 442

BIBLIOGRAFIA PUBLICAȚIILOR condusă de *Ion Breazu* . . . 450-638
Bibliografie. Bibliologie 452
Chestiuni generale linguistice 463
Derivație 469
Dialectologie 469
Etimologii 470
Fonetică 474
Fonologie 476
Gramatică 478
Între istorie și filologie 478
Istorie culturală 480
Lexicografie. Lexicologie. Geografie linguistică 498
Morfologie 503
Necroloage. Comemorări. Omagii 505
Onomastică și toponimie 515
Ortografie 519
Românii de peste hotare 519
Scriitori români 525
Sintaxă 588
Stilistică 589
Studii literare 590

©BCU CLUJ

Pag.

Traduceri din românește. Românii în literaturile străine . . 617
Indice de nume și titluri 622

NECROLOAGE 639–669
Octavian Goga (I. Breazu) 639
Ovid Densusianu (G. Giuglea) 646
A. Meillet (Th. Capidan) 661
Gustav Kisch (S. Puşcariu) 664
Antonio Ive (S. Puşcariu) 666
G. Topârceanu (I. Popescu) 666
D. D. Pătrăşcanu (I. Popescu) 668

INDICE 670–696

©BCU CLUJ

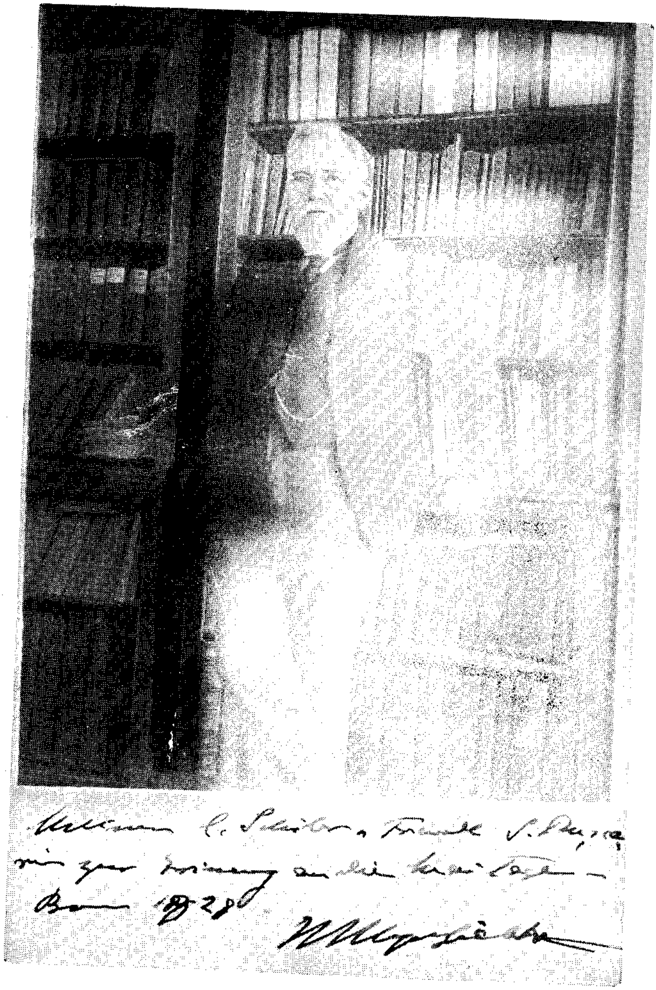

©BCU CLUJ

PUBLICAȚIILE UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ
Publications de l'Université de Cluj

FACULTATEA DE LITERE ȘI FILOSOFIE
Faculté des lettres et de philosophie

a) *Publicații științifice și literare*
Publications scientifiques et littéraires

I. *Biblioteca Institutului de Istorie Națională.* (Bibliothèque de l'Institut d'Histoire nationale). Nr. 1. N. Drăganu: Toponimie și Istorie. (Toponymie et Histoire). 1928, II + 178 p. No. 2. I. Crăciun: Cronicarul Szamoskőzy și însemnările lui privitoare la Români. (Le Chroniqueur Szamoskőzy et ses notes au sujet des Roumains). (1928), 214 p. No. 3. I. Moga: Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a Țărilor Române la sfârșitul secolului XVII. (La rivalité polono-autrichienne et l'orientation politique des Pays Roumains à la fin du XVII-e s.). IV + 240 p. No. 4. S. Stanca: Viața și activitatea Episcopului Vasile Moga. (La vie et l'activité de l'évêque Vasile Moga), (en cours).

II. *Publications de l'Institut d'Histoire générale.* No. 1. S. Dragomir: Vlahii și Morlacii, studiu din istoria românismului balcanic. (Les « Vlaques » et les « Morlaques », étude sur les Roumains des Balkans). (1921), 136 p. No. 2. C. Marinescu: Școala istorică rațională. (L'École historique rationaliste). (1925), 19 p. No. 3. Mélanges d'Histoire générale. (1927), 381 p., fig. et carte. No. 4. Inchinare lui Nicolae Iorga. (Hommage à Nicolas Iorga). (1931), 440 p., fig.

III. *Publications du laboratoire de Pédologie et de Pédagogie expérimentale de l'Université de Cluj.* No. 1. P. Ilcuș: Inteligența copilului, studiu critic și experimental. (Intelligence de l'enfant, étude critique et expérimentale). 206 p., 24 fig. No. 2. Lazăr Antilă, Liviu Sirca, V. Ghidionescu și Gh. Comicescu: Inteligența copilului. (Intelligence de l'enfant, contributions expérimentales). 206 p. No. 3. Gh. Comicescu: Raportul între intuiție și abstracție în învățământ. Elaborarea mintală. (Le rapport entre l'intuition et l'abstraction dans l'enseignement. L'élaboration mentale). 229 p. No. 4. Laboratorul de Pedologie și Pedagogie experimentală: Fișa individuală. 8 p.

IV. *Studii și cercetări psihologice,* publicate de Institutul de Psihologie experimentală, comparată și aplicată. (Études et recherches psychologiques publiées par l'Institut de Psychologie). No. 1. Fl. Ștefănescu-Goangă: Selecțiunea capacităților și orientarea profesională. (La sélection des capacités et l'orientation professionelle). 1929 (epuizat). No. 2. Liviu Rusu: Selecția copiilor dotați. (La sélection des enfants bien doués). 1929; 228 p. No. 3. Nicolae Mărgineanu: Psihologia exercițiului. (Psychologie de l'exercice). 1929; 212 p. No. 4. Nicolae Mărgineanu: Psihologia configurației. (Psychologie de la Forme). 1929; 150 p. No. 5. N. Mărgineanu: Psihotehnia în Germania. (La Psychotechnique en Allemagne). 1929; 99 p. (epuizat). No. 6. Alex. Roșca: Măsurarea inteligenții și debilitatea mintală. (Le mesure de l'intelligence et la débilité mentale). 1930; 197 p. No. 7. Nicolae Mărgineanu: Psihologia germană contemporană. (La psychologie allemande contemporaine). 1930; 360 p. No. 10. Nicolae Mărgineanu: Psihologia învățării. (Psychologie de la vie religieuse). 1930; 341 p. No. 9. Liviu Rusu: Aptitudinea tehnică și inteligența practică. (L'aptitude technique et l'intelligence pratique). 1931; 149 p. No. 10. Nicolae Mărgineanu: Psihologia învățării. (La psychologie de l'éducation). 1931; 172 p. No. 11. Alex. Roșca: Psihopato-

©BCU CLUJ

logia deviaţilor morali. (La psychopathologie des anormaux moraux). 1931; 118 p. No. 12. Alex. Roşca: Debilitatea mintală. (La débilité mentale). 1931; 88 p. No. 13. C. Pârlog: Psihologia desemnului. (La psychologie du dessin). 1932; 126 p. No. 14. Dim. Todoranu: Psihologia temperamentului. (La psychologie du temperament). 1932; 180 p. No. 15. N. Mărgineanu: Psihologia franceză contemporană. (La Psychologie française contemporaine). 1932; 169 p. No. 16. Alex. Roşca: Delicventul minor. (Le Déliquent mineur). 1932; 179 p. No. 17. L. Bologa: Lectura tineretului. (La Lecture de la Jeunesse). 1933; 118 p. No. 18. Al. Roşca: Psihologia Martorului. (La psychologie du témoin). 1934; 156 p. No. 19. M. Beniuc: Invăţare şi inteligenţă la animale. (Apprentissage et Intelligence chez le animaux). 1934; 86 p. No. 20. Fl. Ştefănescu-Goangă: Fişa personală de observaţie psihologică. (La Fiche personnelle d'observation psychologique). Instrucţii pentru utilizarea fişei personale. (Instructions pour l'utilisation de la fiche personnelle). 1934; 25 + 44 p. No. 21. Fl. Ştefănescu-Goangă: Teste pentru măsurarea funcţiunilor mintale, 32. p. No. 22. Dimitrie Todoranu: Psihologia reclamei. (La psychologie de la réclame), p. VI + 108. No. 23. Fl. Ştefănescu-Goangă, A. Roşca şi S. Cupcea: Instabilitatea emotivă. 200 p. No. 24. A. Roşca şi D. Tudoran: Teste colective verbale pentru măsurarea inteligenţii la adulţi (seria B). No. 25. M. Beniuc: Teste de perfomanţă (în curs de elaborare). No. 26. Nicolae Mărgineanu: Elemente de Psihometrie; p. XIV + 359. No. 27. Nicolae Mărgineanu: Analiza factorilor psihici; p. XIV + 199. No. 28. Nicolae Mărgineanu: Teste de temperament şi caracter; 31. p. No. 29. A. Chircev, M. Draser şi N. Mărgineanu: Teste de atitudini sociale; 8. p.

V. *Lucrări de Fonetică.* Publicaţiunile Laboratorului de Fonetică Experimentală al Universităţii din Cluj. (Travaux de Phonétique. Publications du Laboratoire de Phonétique Expérimentale de l'Université de Cluj). No. 1. Joseph Popovici: Une prononciation bulgare. 1921—33 p. No. 2. Iosif Popovici: Fiziologia vocalelor româneşti *ă* şi *î*. (Physiologie des voyelles roumaines *ă* et *î*). 1921; 34 p. No. 3. Iosif Popovici: Ortoepia şi fonetica. (Orthoépie et phonétique). 1923; 70 p. No. 4. Iosif Popovici: Abatele Rousselot, creatorul foneticei experimentale. (L'abbé Rousselot, créateur de la phonétique expérimentale). 1926; 34 p. No. 5. Iosif Popovici: Vocalele româneşti. (Les voyelles roumaines). 1927; 57 p. No. 6. Emile Petrovici: De la nasalité en roumain. 1930, 125 p.

b) *Periodice (périodiques)*

I. *Dacoromania.* (Bulletin du Musée de la Langue Roumaine). Tome I (1920—1921), VI + 608 p. Tome II (1921—1922), VIII + 940 p. Tome III (1922—1923), X + 1157 p. Tome IV (1924—1926), 1-ere partie. IV + 640 p.; 2-eme partie, XV + 1000 p. Tome V (1927—1928), VIII + 943 p. Tome VI (1929—1930), VIII + 694 p. Tome VII (1931—1933), IX + 697 p. Tome VIII (1934—1935), XII + 531 p.

II. *Anuarul Institutului de Istorie Naţională.* (Annuaire de l'Institut d'Histoire Nationale). Tome I (1921—1922), XVI + 434 p. Tome II (1923), XV + 544 p. Tome III (1924—1925), X + 1045 p. Tome IV (1926—1927), X + 1000 p. Tome V (1928—1930), XII + 793 p. Tome VI (1931—1935), XII + 844 p. Tome VII (1936), Omagiu Lapedatu. LXXIV + 905 p. Tome VIII (1937-38) (en cours).

III. *Revista de Sociologie.* (Revue de Sociologie publiée par le prof. V. Bărbat ancien directeur de Séminaire de Sociologie). (Nr. 1—8).

©BCU CLUJ

DIN BIBLIOTECA «DACOROMANIEI»

CONDUSĂ DE

SEXTIL PUȘCARIU

AU APĂRUT:

I. GH. BOGDAN-DUICĂ, *Istoria literaturii române moderne*, Cluj, Tip. Ardealul, 1923 (epuizat) . . . . . —

II. AUG. BENA, *Limba română la Sașii din Ardeal*, Cluj, Tip. Ardealul, 1925, p. 41 (epuizat) . . . . . —

III. Dr. EMIL PRECUP, *Păstoritul în Munții Rodnei*, Cluj, Tip. Ardealul, 1925, p. 56 50

IV. G. D. SERRA, *Contributo toponomastico alla teoria della Continuità nel medioevo delle comunità rurali romane e preromane dell'Italia superiore*, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1931, p. 325 300

V. ȘTEFAN BINDER, *Kind, Knabe, Mädchen im dakorumänischen. Ein Beitrag zur Onomasiologie, Teil I. die nördlichen Dialekte, Abschnitt* 1. *Kind*, Cluj-București, Tip. «Presa», 1932, p. 40 . 40

VI. ALECU PROCOPOVICI, *Pronumele personal în funcțiune morfologică verbală*, Cluj 1933, Tip. Cartea Românească, București 1933, p. 16 30

VII. NICOLAE DRĂGANU, *Numele proprii cu sufixul -șa*. Cluj, 1933, Tip. Cartea Românească, București 1933, p. 37 50

VIII. EMIL PETROVICI, *Graiul Carașovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*. București, 1935, Imprimeria Națională, XII + 270 pag. 200

IX. ION BREAZU, *Michelet și Românii. Studiu de literatură comparată*, Cluj 1935, Tip. Cartea Românească, IV + 162 pag. . . 100

C. 50.225.

Lei 650.—

©BCU CLUJ